بسم الله الرحمن الرحيم

ISBN:

Dizgi : İsmail Hakkı Altuntaş
Kapak : Haluk Karslıoğlu
Baskı-cilt: Gözde Matbaacılık

İrtibat adresi
Gözde Matbaacılık & Mücellit
Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Tel : 0 212 481 81 69
Fax: 0 212 481 05 06

GAVS-ÜL ÂZAM

İHRAMCIZÂDE HACI İSMAİL HAKKI TOPRAK

kaddesellâhü sırrahu'l azîz
(1880–1969)

NAKŞÎ-HÂKÎ TARİKÂTI

ve

İLM-İ LEDÜN SIRLARI

(Üçüncü Baskı - 2013)

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

a.e. : aynı eser
a.g.e. : adı geçen eser
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
b. : beyit
bkz. : bakınız
bnz.bk. : benzeri için bakınız
c. : cilt
d: : doğumu
hzl. : hazırlayan
h. : hicri
h.y.t. : Hakk'a yürüdüğü tarih
mad. : madde, maddesi
m. : milâdi
r. : rûmi
trc. : tercüme eden
s. : sahife
vb. : ve benzeri

İÇİNDEKİLER

"Gülüm kurutmam Seni,
Suda çürütmem Seni
Çok uzak gitsemde
Yine unutmam Seni"[1]

Ya Rabbî!

Bizlere kendini tanıttın. Hatalarımızı ve günahlarımızı gördüğün halde bizleri üzmeyip tevbe kapısını açık tuttun. Azaba müstehak olsakta hep afv eden oldun. Acizliğimiz ve günahlarımızla bizi affına layık kıl.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ümmet olmak şerefini nasip kıldığın için şükrümüzü ziyadeleştir.

Huzurunda iki cihan emniyeti bulduğumuz, yolumuzdaki engelleri kaldıran Sultanımız Hz. Halid İbn-i Zeyd Ebu Eyyüb-el Ensârî radiyallâhü anhın kapısında hizmetimizi daim eyle.

Hakikat yolunda bizlere rehber olan Gavs'ül-âzam İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Sivasî kaddese'llâhü sırrahu'l-azize minnetimizi ifâde etmemiz için yardımcı ol.

Kitabın yazılışında geçen uzun çalışma müddeti içerisinde, eşimin desteği ve dualarından dolayı O'na olan lutf ve ihsanını artır.

Ayrıca, âli, mümin ve vatansever büyüklerim, aydın arkadaşlarım ve bana dualarında yer veren bütün sevenlerimin maddî ve mânevî yardımlarından dolayı onlardan razı olmanı temenni ve dualar ederim.

Namaz Tevfik ve hidâyet ancak Sendendir.

[1] Hafız Mehmet Nuri Sayı (Kuzum Dede)'den alınan bir kelâm (Efendi Hazretlerine nisbet ediliyor)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem
buyurdu ki;
"Ben ilmin şehriyim, Ali'de kapısıdır."

"Ya Rabbi! Lekel hamdü kemâ yenbağî-lî-celâlî vechike ve lî â'zâmi sultânik" [2]

"Allah Teâlâ'ya hamd olsun ki, bize, evliyayı ve âlimleri sevmeyi nasîb etti, gönlümüzü onlara bağladı.

Nebilerin en üstününe selâmlar olsun ki, O, Resûllerin imâmı ve hem de sonuncusudur. O, Muhammed Mustafâ'dır ki, dünyâda ümidimiz O'nadır, âhirette O'ndan şefâat umarız. O'nun yüksek mertebede olan Ehl-i beytine ve Ashâbına selâm olsun!

Onlara uyanlar hidâyet üzeredirler. Bütün evliyâya ve âlimlere uyanlar, İslâmiyet'in hem zâhiri hem de bâtını üzere dururlar. Müminler ve salihler ki, gece-gündüz Hakk yardımıyla Hakk yolunda ve tâatta dururlar." [3]

Ey Allah Teâlâ'm! Sen çok yücesin, her kusurdan pak ve münezzehsin. Sen, celâl ve ikram sahibisin. Verdiğin nimetler için, Sana yaraşan hamd ile şükür, tesbih ve takdis ederiz.

Ey Allah Teâlâ'm! Şehadet ederiz ki, Sen´den başka bir ilah ve ortağın yoktur; birsin; Sen âlemlerin Rabbisin.

Senin kulların olarak gücümüz yettiği müddetçe ahdin ve vaadin üzereyiz. Yaptıklarımızın kötülüğünden Sana sığındık. Bize verdiğin nimetini anarken günahımızı da arz ederiz ki, bizi affet. Nefsimize haksızlık ettik, günahlarımızı itiraf ediyoruz. Bütün günahlarımızı affet, çünkü günahları ancak Sen bağışlar ve affedersin.

Ey Allah Teâlâ'm! Senden hakkıyla korkmayı ve ancak Müslüman olarak ölmeyi bize nasip kıl. Senden gerçek mânada korkmayı başarabilmek için ilmimizi artır.

Ey yakaranlara cevap veren, ey imdat isteyenlerin imdadına koşan, Ey

---

[2] Muhammed Hikmet Efendi, Marifet-i İlahiyye Tarîkat-ı Aliyye, İst, s. 91

[3] Evliyalar Ansiklopedisi, Kutbüddîn İznîkî kuddise sırruhu'l-azîz maddesi, 2002 İhlâs yayınları.

güven isteyenlere emniyet sağlayan, üstün yardımınla bizi kuvvetlendir. Kur'an-ı Kerim'de belirttiğin yardımla bize yardımda bulun.

Şehadet ederiz ki, Fahri Âlem Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz, Sen'in kulun ve rasûlündür. Yaratmadan önce O'nu seçtin. Beşer olarak göndermeden öncede çok beğenmiştin. Âlemleri yaratmadan, mahlûklar gayb âleminde korkunç perdeler altında saklıyken ve yokluk sınırının eşiğinde bulunurken O´nu Ahmed (beğenilmiş) olarak isimlendirdin.

Ey Allah Teâlâ'm! Hak ve batılı birbirinden O´nunla ayırdın. O´nun imanı ve amelini bütün insanlığa kâfi kıldın.

Ey Allah Teâlâ'm! O'na ne güzel isimler verdin. ***Nuru'l-Muhammedî, Rûhu'l-ervâh*** *(Ruhların ruhu),* ***Sırru'l- Muhammedi, Arşullâhi'l-ekber*** *(Allah Teâlâ'nın büyük arşı),* ***Âdemül-evvel*** *(İlk insan),* ***Ebu'l-ekber*** *(Büyük baba),* ***İnsânü'l-kâmil, Sırrü'l-esrar*** *(Sırların sırrı),* ***İnsân ü aynı'l vücûd, Şeceretü'l-asıl,*** Beytullah, Beytü'1-İzze, Beyt-i evvel, Mescid-i Aksa, Âdem, Melik-i mukârreb, Arş-ı a'zâm, Kalem-i a'lâ, Dürretü'l-beyzâ *(Beyaz inci),* Bahr-i a'zam *(Büyük deniz),* Sırrullahi'l-a'zam *(Allah'ın büyük sırrı),* Bâbullâhi'l-a'zam *(Allah Teâlâ'nın büyük kapısı),*

Ey Allah Teâlâ'm! Ne zaman ki, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi aramızdan alınca bizdeki nifak düğümlerimiz açığa çıktı; din gömleğimiz yıprandı. Bu halimizi fırsat bilen şeytan başını kendi yuvasından çıkarıp, bizleri kendisine doğru çağırdı. Bizlerin de onun davetini kabullenmeye ve meyilli olduğumuzu gördüğünde; bizi tahrik edip; kışkırttı, yoldan çıkartmaya çalıştı.

Ey Allah Teâlâ'm! Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz bizim sığınak yerimizdir. O´nun vasıtasıyla bizi kurtar. Sevdiğinle Sen´den istiyoruz. Çünkü O, kulların Efendisi, tevhit ehlinin imamı, sırlar levhası, nurların nuru, sıkıntıda olanların sığınağı, en mükemmel bilgileri kendinde toplayan Kutbu Rabbanî, en üstün iman elbisesinin belirgin nişanesi, cömertlik ve iyiliğin kaynağı, semavî himmetler sahibi, ilahi ilimlere erişmiş olan, ezelî minberdeki hatip, insanlık âlemindeki ilâhi nur, celâl tacı, cemal cazibesi, kavuşma güneşi, ilahi yurdun izzet ve şerefi, vücud letafeti, her mevcudun hayatı, ilahi saltanatın en yücesi, ilahi kudret ve yüce sanatının açık misali, beğenilenin açık nişanesi, ilahi yakınlığa kavuşmuş olan has kişilerin özüdür.

Ey Allah Teâlâ'm! Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize olan nispet ve yakınlık ne güzel bir nispettir. O'nu sevdiğimiz gibi, çocuklarını ve Ehl-i beytini de severiz. Onlar Efendilerimizdir. Biz Onları kendimizden, evlatlarımızdan ve her şeyimizden çok severiz. Canımızı isterlerse Onlara feda ederiz. Çünkü **"kısasta hayat vardır."** Canını davası uğruna pazara çıkarana, elbet Sen'den ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizden büyük ihsanlar olacaktır.

Ey merhamet edenlerin, en çok merhamet edeni olan Allah Teâlâ'm, aziz kitabın Kur´an-ı Kerim´inle, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kerem

dolu nübüvveti ve şerefiyle, babası İbrahim aleyhisselâm ve İsmail aleyhisselâm ile arkadaşları Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman radiyallâhü anhüm ile kızı Hz. Fatıma radiyallâhü anha Hz. Ali kerremallâhü veche ve oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin radiyallâhü anhüma ile amcası Hz. Hamza ve Hz. Abbas radiyallâhü anhüma ile zevcesi Hz. Hatice ve Hz. Aişe radiyallâhü anhüma ve diğer temiz zevceleri ile Sana tevessül edip yöneliyoruz. Senden Onların hürmetine yardımını istiyoruz.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem onları rahmetle andı. Onlar, O´nun halifeleridir. Dinini ayakta tuttukları gibi, ilmine varis oldular, O´nun yolunda gittiler.

Ey Allah Teâlâ'm! Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin âline, zürriyetine, Ehl-i Beytine ve onların dostlarına; içinde güzel bir mükâfat ve edaya lâyık görülmüş hoşnutluğuna yol açmış salât ve selâmın olsun.

Ey Allah Teâlâ'm! Bizleri onların sırlarının hakikâtine eriştir, marifet basamaklarında yükselerek hakikâtleri anlama imkânını lütfeyle. O´nun dostlarından, kendisine uyanlardan ve takip edenlerden razı ol. Hakikât yolunda ona uyan Ashab-ı Kiram ve âlimlerden, iman ehli ve irfan sahiplerinden hoşnut ol. Bizi de o bahtiyarlardan eyle.

Ey Allah Teâlâ'm! salât ve selâmını; ruhlar arasında bulunan Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin ruhuna, bedenler arasında bulunan bedenine; kabirler arasında bulunan kabri üzerine indir.

Ey merhamet edenlerin en çok merhamet edeni Rabb´imiz, şüphesiz ki, Sen, her şeyi lâyıkıyla duyar ve bilirsin. Bizlere yararlı bir marifet ihsan et. Şüphesiz ki, Senin her şeye gücün yeter. Tövbemizi de, kabul buyur. Muhakkak ki, Sen, tövbeleri çokça kabul eden Tevvâb'sın.

Ey Allah Teâlâ'm! Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin evladı İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak kuddise sırruhu'l-azîz Efendimizde insanlığın varlığından ebede kadar O'nun kapısında hizmet etmiş, O'nu hakkıyla bilip ve bildirmiştir. O'nun temiz yolunda bizlere önder olan Efendi Hazretlerine minnetimizi artır. Kullarına hizmet eylemiş dünyevi ömrünün son demine kadar bir an gaflet etmemiştir. O'nun kapısından bizi azade eyleme.

Amîn

Meded kıl tövbe ettim her günâha yâ Resûlallah
İnâyet eyle abd-i rû-siyâha yâ Resûlallah
Bu gün üryân-ı aşk ü bende-i Âl-i âbâ oldum
Ki bakmam hırka vü tâc ü külâha yâ Resûlallah
Gedâyân-ı der-i şevket-medâr-ı dâr-ı irfânın
Ayağın öptürürler pâdişâha yâ Resûlallah
Tesellî-i cemâl ü nûr-ı aşkın var iken dilde
Nazar kılmam felekte mihr ü mâha yâ Resûlallah
Nigâh-ı iltifâtınla nazar kıl mazhar-ı lütfet
Gönül âyînesin sırr-ı İlâh'a yâ Resûlallah
Eriştir menzil-i maksûda Aynî rûz-i şeb düşmüş
Tarîk-i Mevlevî'de âh ü vâha yâ Resûlallah

Aynî
kuddise sırruhu'l-azîz

Yüzün mir'ât-ı 'ayn-ı Kibriyâ'dır yâ Resûlallah
Vücûdun mazhar-ı nûr-ı Hudâ'dır yâ Resûlallah
Kabûl eyle onu aşkından âzâd eyleme bir ân
Kapında Âdile kemter gedâdır yâ Resûlallah
Var iken dest-gîrim sen gibi bir şâh-ı zîşânım
Kime arz eyleyem eyle meded hâl-i perişânım
Sözün makbûl-ı dergâh-ı Hudâ'dır ulu sultânım
Kapında Âdile kemter gedâdır yâ Resûlallah
Esîr ü bî-kesim bu âlem-i mihnetde ey şâhım
Bu yolda ne meded-kârım ne kaldı bir ümîd-gâhım
Fedâ olsun reh-i aşkında mâl ü devlet ü câhım
Kapında Âdile kemter gedâdır yâ Resûlallah
Sana ümmetliğim iki cihânda emr-i câzimdir
Bilirsin hâlimi arz u beyân etmek ne lâzımdır
Nazar kıl lütf ile senden diğer kim çâre-sâzımdır
Kapında Âdile kemter gedâdır yâ Resûlallah

Âdile Sultan
kuddise sırruhu'l-azîz

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem
buyurdu ki;
"Allah Teâlâ,
câhil birini dost edinirse ona öğretir." [4]

ÖNSÖZ

İnsanı kemâlat yolunda ikmal eyleyecek ancak yine kâmil insandır. Biçare olan bedenini ulvî mekâna yakîn kılacak yine kâmil insanın bereketinden başka bir şey olmadığı hakikât olmuştur. Eğer ki, vuslat niyeti insanda doğmuşsa, o visalin perdesini aralayacak ancak efendisinden başka biri olmayacaktır. Yaradılışın sebebi hikmeti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi dahi mürşidsiz bırakmayan Allah Teâlâ biz insanlara da nasibi olduğu yerden bir mürşid ile tecelli etmektedir.

"Allah Teâlâ insana, İnsan'dan tecelli eder." [5]
Allah Teâlâ kuluyla, yine kul ile konuşur." [6]

Nasıl ağlamayım etmeyim feryat
Giriftâr-ı aşkın bî-nevâsıyam
Leylînindir Mecnun, Şirinin Ferhat
Bende şehnigârın mübtelâsıyam.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri tarikinde vahdet neşesini bulmuş, terbiyesinde Nakşibendiyye'den usûl, Melâmiyye'den yokluğu, Mevlevîyye'den aşkı, Rabbâniyye'den şeriâtın titizliğini, Bedeviyye'den sırrını ihfâ vb, diğer meşâyihin vasıflarını câmi bir hal ve meşrebiyle Allah Teâlâ'ya vasıl olan bir mürşid-i kamildir.

Bizâtihî kendi ifadesiyle ihvanına yokluk yolunda ademiyyeti ikmal için gelmiş bir efendi olarak ihfâ olmuşken, O'nun yüce vasıflarını ilân ve tebşir etmek ve haddimizi aşarak tanıtmak için bir eser vücuda getirmek niyeti hâsıl oldu. Bu niyetle yüksek nefis terbiyesinin yollarında yürümek için kitap hazırlanmıştır.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretleri hakkında yeteri kadar yazılı kaynak ve doküman bulunmadığı gibi, terbiye usûlü üzerinde kapsam-

---

[4] Keşfü'l Hafâ, II, 2185
[5] Sultan Veled kuddise sırruhu'l-aziz
[6] Orhan Baba (Vural)

lı bir eser de yok gibidir. Acizâne bu yüce şahsiyet ve erkânı üzerine çalışmada büyük bir gayret gösterilmiştir. İnşâallah bu tertip affa sezâ olarak eksiklerimizin kabulünü dileriz.

Binâenaleyh, hakkında yazılı evrakın az olmasını, zâtının ve ihvanının şöhret afetinden sakınmalarına yormak lazımdır. Çünkü İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretleri âlemlerin Sultanı Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem[7] Efendimiz yanında isminin anılmasına gönlü razı olmamıştır. Ancak O'nu göremeyenlere sevdiklerinden haberdar etmek için bir kitap hazırlamak gerekli olmuştur. Çünkü yakın bir geçmişin şahsiyeti

---

[7] Kitap içerisinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ismi veya O'nun hakkında müstear bir ifade geçtiğinde kısaltma yapılmadan açık olarak yazılmasına dikkat edilmiştir.

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, namazların teşehhüdünde ve başka yerlerde salât getirmek meşrudur. Bu durum, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin adı, bir kitaba, mektuba, makale vb. şeye yazılırken de gerçekleşir. Meşru olan, Allah Teâlâ'nın bize emrettiğini gerçekleştirmek için salât'ın tam yazılmasıdır. Okuyucu, görünce onu hatırlamalıdır. Salâtın **(s.)** **(s.a.s.)** **(a.s.)** gibi kısaltılarak yazılması uygun değildir. Bunda yüce Allah Teâlâ'nın *"Ona salât getirin ve samimi bir şekilde selâm edin"* emrine aykırı davranma vardır.

Mesela, Osmanlıcada besmele için بـه yazılmıştır. Bu Arapçada "O'nun ismiyle" diye bir mana ifade eder.

"İbnu's-Salâh "Mukadimetu ibni's-Salâh" diye bilinen "Ulûmu'l-hadis"te şöyle der:

"Anıldığında, ***"Allah Teâlâ'nın Rasulü'ne salât ve selâm olsun"*** diye yazmaya dikkat etmesi ve tekrar tekrar yazmaktan usanmaması. Çünkü bu, hadis öğrencilerinin peşinen elde ettikleri kazançların en büyüklerindendir. Bunu ihmal eden, büyük bir kısmetten mahrum olur.

Bununla ilgili bazı salih rüyalar da vardır.

İbnu's-Salah şöyle der: Yazarken şu husustan sakınmalıdır. "Ve sellem= selâm etsin"i yazmamak suretiyle, onu eksik olarak yazması, Hamza el-Kınanî şunu anlattı: Hadisi yazıyordum. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin adı geçtiğinde kısaltmak için "ve sellem"i yazmıyordum. Rüyamda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi gördüm. Bana:

"Niçin bana salâtı tamamlamıyorsun?" dedi. Ondan sonra "Ve sellem"siz hadis yazmadım.

İbnu's-Salâh şunu ilave etti: "Aleyhi's-Selâm" yazılması mekruhtur. Allâme es-Sehâvî, Fethu'l-muğhis Şerhu Elfiyyeti'l-hadîs li'l-Irâkî adlı kitabında şöyle der: Ey yazıcı! "Allah Teâlâ'nın Rasûlü'ne salât ve selâm olsun"u yazarken kısaltma yoluna gitmekten sakın."

Es-Suyûtî de Tedribur-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevâvî adlı kitabında şöyle der: ***"Salât ve selâmı yazarken kısaltma yapmak mekruhtur. Tam yazılmalıdır."*** Her erkek ve kadın müminin görevi, her zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme salât ve selâm getirmeye devam etmek, en iyiyi, ecir ve sevabı artıranı istemek, Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellemin ümmeti üzerindeki en önemli haklarından olan bu gibi şeylerde, şeytanı ve onun aldatma ve küçümsemesini bırakmaktır." (Yahyâ B. Mûsâ Ez-Zehrânî, *Peygamberimiz Sallallahu aleyhi ve sellemin Ümmeti Üzerindeki Hakkı,* s. 22)

olmasına rağmen (h.y.t. 2 Ağustos 1969) hakkında bir eserin olmayışı, kendisinin de matbu eser bırakmaması gönül sultanını tarih içinde gizlenen şahsiyetler gibi kılmıştır. Bazı kişiler ve tarafımızdan hazırlanan eserler ise yetersiz kalmış, yeni ve şümullü bir çalışma daha yapılması gereği hâsıl olmuştur.

Kitap için daha önce hazırladığımız tezimiz [8] temel kabul edilmiştir. Ayrıca İhramcızâde M.Kâzım TOPRAK Efendi tarafından derlenen Kitab-ı Gül'ü [9] için hazırladığımız müsveddedeki bilgiler ile takviye edilmiştir.

Tezimizdeki eksiklikler yeni bilgilerle düzeltilmiş ve tecrübesizliğimize dayanan yorumlarımıza düzeltmeler yapılmış ve objektif davranılmaya çalışılmıştır. Çünkü tarafımızı meşgul eden şeylerin diğer kardeşlerimizi de meşgul etmekte olduğunu gördüğümüzden duyduğumuz ve bildiğimiz şeyler ile bazı konuların açıklanmasına yer verilmiştir. Bazı yapılan ilaveler kitabın asıl hedefi olan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretlerini tanıtmaktan çok bir usûl kitabıymış gibi bir durum hissettirebilir. Aslında kitapta Efendi Hazretlerinin koymuş olduğu usûllerin afâki olmadığı hakikâtle aynî olduğu gerçeğini ve yanında ilm-i ledün sırlarını da öğretmektir. Umulur ki, bu ilaveler okuyucu tarafından dikkatli okunacak olursa ilm-i ledün hakkında hususî bir bilgiye ulaşılacağı aşikârdır. Ancak bu bilgilerin verilmesinde İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretlerinin terbiye usûlü esas kabul edilmiştir.

Ayrıca yukarıdaki iki kitabın yanında çalışmamızı yetiştirdiği müridlerin gönüllerinde, hafızalarında kalan zamana karşı hala silinmemiş hatıralar ile desteklemiştir. Bu sebeple bilgilerimizi; röportajlar, mektuplar, bantlar, küçük notlar ve İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretlerinin kendi yazdığı şiirler ile temine çalıştık.

Kitaptaki bilgiler bir deryânın kıyısına attığı çör çöpe tekabül eder. Röportaj yaptığımız kişilerden aldığımız bilgiler bu zannı bizde meydana getirdi. 36 sene içinde birçok ihvanının Hakk'a yürümesi, birçok yazılmamış hadiseleri toprağa gömdü. Bu sebeple İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretleri hakkındaki bilgileri yeteri kadar aktaramamanın özrünü de beyan etmek durumundayız.

Şu husus unutulmamalıdır ki, kitapta geçen büyüklerin söz ve hallerinden bahseden kelamlar ve benzeri şeyler, bizlerin ulaşamadığı birer hakikât olması nedeniyle, kendimizin de bir hissesi olmadığı şeyleri yazmaktan ne hâsıl olacak gibi bir düşünce akla getirirse de sözümüz yağmurun yağarken iyi ve kötüyü ayırmadan her şeye yağması gibi kabul ederek, Allah Teâlâ'nın büyüklerimiz vasıtasıyla bir lütfu ihsanıdır deriz.

"Kendisini adam sansınlar diye dervişlerin bir hayli sözünü çalmış

---

[8] ALTUNTAŞ, İsmail Hakkı, Nakşibendî Şeyhi İsmail Hakkı Toprak'ın Hayat ve Menâkıbı (Yayınlanmamış Lisans Tez) A.Ü. İlahiyat Fak. 1992, Ankara

[9] TOPRAK, Mehmet Kâzım, 2002, Sivas

çırpmıştır." [10]

Onların haline kavuşmak nefsimiz için imkânsız bir durumdur. Acizâne nefsimizi onların ayakları altına sürmek bizim için şan ve şereftir. İtikadımız ve imanımız bu şekildedir. Ancak birini tanımanın şartı bilmektir. Ehlullâhı bilmekte yine birbirleri ile aynı zamanda yaşamamış dahi olsalar yine ehlullâh tarafından olur. Onları onlarla açıklamaktan başka çaremizde yoktur.

"Veliyi meşhur eden yine velidir. Veli, kime dilerse nasip verir." [11]

"Sen yoksa velilerin yüzünü de bizim gördüğümüz gibi midir sanırsın?" [12]

"Bir veli sana gayb'a ait yüz binlerce şeyi, yüz binlerce sırrı apaçık söylese bile,

Sen de o anlayış, o bilgi olmadıkça yine fişkıyı ödağacından ayırt edemezsin.

Veli, kendisine deliliği perde etti mi, ey kör, sen onu nasıl tanıyabilirsin?" [13]

İnsan-ı Kâmil için verilecek dünyevî rütbe ve makam noksanlıktan başka bir emâre teşkil etmez. Onlar Allah Teâlâ'ya ve insanlığa karşı görevlerini en yüksek mertebede ikmâl eylediklerinden, noksanlığımızla onların hakkında kelam etmemiz bir türlü hatayı çağrıştırdığından büyüklerimizden affımızın talebini niyaz ederiz. Tevfik Hakk'dandır.

Ves'selâmü alâ men ittebea'l Hudâ

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

---

[10] Mesnevi, c.I, b. 2274
[11] Mesnevi, c.II, b. 2349
[12] Mesnevi, c.IV, b. 3473
[13] Mesnevi, c.II, b. 2344–2346

BİRİNCİ KISIM

KUTBU-L İRŞAD KUTBU-L AKTAB
GAVS-ÜL AZAM MÜRŞİD-İ KAMİL

İHRAMCIZÂDE
HACI İSMAİL HAKKI TOPRAK
kuddise sırruhu'l-azîz

(HAYATI, ESERLERİ VE TESİRLERİ)

Kâbetü'l-uşşâk bâşed in mekâm
Her ki, na-kes âmed incâ şod temam [14]

GİRİŞ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Mürşid-i kâmil olunca nâ-yâb (olmayınca)
Sana mürşid yetişir şimdi kitâb.

İnsandan maksat ancak insân-ı kâmildir. İnsan-ı kâmil,[15] Hakk ve hakikâte vesiledir. O âlemin nurudur. O Allah Teâlâ'nın tecelli sureti ve âlemin hakikâtlerini kendinde toplayandır.

> İnsan mazhar-ı tâm'dır. Yani, Hakk'ın bütün kudretlerinin zuhuruna mahal olabilecek mahiyettedir.[16]

İnsân-ı Kâmil Beytullah'dır. Bütün ilâhi isim ve sıfatların ahkâmı, fiilleri ondan zahir olur. Allah Teâlâ âleme onun nazarıyla bakar ve onun mevcudiyeti ile merhamet eder.

İnsan-ı Kâmil'in kemâli yalnız ilmen değildir. O Allah Teâlâ'nın zâtının birliğini keşfiyle idrak eden kimsedir.

> "*İnsan-ı kâmil*'den daha mükemmel bir mevcûd yoktur. Bu dünyâda, insanlar arasında olgunluğa, mükemmelliğe ulaşamayanlar, bir *hayvân-ı nâtık* (konuşan hayvan)'dır; herhangi bir suret'in cüz'üdür; insanlık derecesine ulaşamaz. Aksine onun insanlığa nisbeti, bir ölü'nün insanlığa olan nisbetidir. Şu halde o, hakiki manada değil, şeklen insandır...."
>
> "Mâsivallah'da Allah Teâlâ'nın gölgesi, *insan-ı kâmil'dir..."*
>
> "*İnsan-ı kâmil,* O'nun suretinde yaratılmıştır..."

---

[14] (Bu makam âşıkların Kâbesi oldu. Buraya noksan gelen tamamlanır)

[15] Sözlükte, olgun, ergin ve üstün insan demektir. Istılahta ise, Allah Teâlâ'nın zât, sıfat, isim ve fiilleriyle en mükemmel biçimde kendisinde tecellî ettiği insandır.

[16] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, Ahmed Sadık Yivlik, İst, 1998, s.74

"Yaratıklar konusunda meleklerden daha şereflisi yoktur. Bununla beraber Allah Teâlâ, kendi *isimlerini* ona öğretmekle, *insân-ı kâmil'i,* meleklere üstün kılmıştır.."

"Allah Teâlâ, *insân-ı kâmil'i* yaratınca, ona *ilk akıl* mertebesini vermiştir..."

"Allah Teâlâ'yı ancak *insan-ı kâmîl* bilir. Çünkü o, Allah Teâlâ'nın tecellî ettiği yerdir."

"İnsân-ı kâmil'in ehadiyetini, *Hakk'ın ehadiyeti* ile çarptığın zaman, sende ancak bir *ehadiyet* kalır..." **(1 x 1=1)**

"*İnsân-ı kâmil, ferdiyet'de* ilkdir..."

"*İnsân-ı kâmil* ki, kendi zâtıyla Rabb'ine delâlet eder... İşte bu insan-ı kâmil, hedef itibariyle *evvel* (ilk), *fiil* (eylem) bakımından *âhır* (son); harf (söz) itibariyle *zahir* (açık) ve *mânâ* itibariyle de *bâtın* (gizli)'dır. Ve o insan-ı kâmil, tabiat ve akıl arasını bir araya getiren, toplayandır. Cisimlere hâkim olan maddelerden tecerrüd dahi onda bulunur. Oysa bu, ondan başka yaratıklarda yoktur. Allah Teâlâ'nın âlem'deki hükmü, *insân-ı kâmil* ile zahir olmuştur.."

"*İnsan-ı kâmil,* kâinata Allah Teâlâ'nın gözü ile bakar. Bir kudsî hadisde Allah Teâlâ der ki; Ben onun gördüğü gözüyüm..."

"İnsan-ı kâmil, kendi başına bu âlemdeki gâyedir. Bu mükemmellik, *Hz. Âdem'de* zahir olmuştur..."

"*İnsân-ı kâmil,* ancak *Hakkın sûreti*'yle kemâle ermiştir. Tıpkı, yaratılışı tâm olmasa dahi, ancak oraya bakan bir kimsenin suretinin tecellisi ile kemâle eren bir *ayna* gibi.."

Böylece "Allah Teâlâ, İnsan-ı kâmil'i kendi suretinde yarattı. Ve onun mertebesini *melekler'e* tarif etti. Ve onlara haber verdi ki, insan bu âlemde Allah Teâlâ'nın *halîfe'sidir* Göklerde ve dünyâda bulunanların hepsini, onun emrine musahhar kıldı. Hakk bundan sonra da kendisini gizledi. Çünkü kendisine halef olacak kimsenin zuhuruyla, nâib'in artık bir hükmü yoktur... Allah böylece, *gözler*'den gizlendiği gibi *basiret'ler*den dahi gizlendi. [17]

İnsân-ı kâmil nefsin tehlikelerinden kurtulduğu için ihlâsı büyük iksir gibidir. Bir ameli yüz bin amel yerine geçer.

İnsan-ı Kâmil bin dünyaya değer. Misk kokusu gibi, diğer kokulardan kuvvetlidir.

İnsan-ı kâmilin izinde olanlar ve sülûk görenler bu gelişmeye ve kemale mazhar olurlar. Bu nedenle;

Çok az kişi ise, insanlığın en şerefli, en yüce mertebelerine ermiş kâmil ve mükemmil, âlî zevata kavuşmak, onların mübarek ellerini öpüp himmetlerini kazanmak, onların güneş ışığı gibi olgunlaştırıcı nazarları ve sohbetleri ile kimi az, kimi daha çok ölçüde nefislerini tanıyıp terbiye edebilmek mazhariyetine kavuşurlar. Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri tarîkat ehli için buyurdu ki;

"Yedi göbek yukardan, yedi göbek aşağıdan kabul edilmiş*"** bahtiyar kullardır. Derece derece, bu kişilerden kimi ***bilir, kimi ***bulur,*** kimi ***olur.*** En az nasîbdar olanı bile, bu yüce zevatın nazarlarına mazhar oldukları için akıbetleri

---

[17] KEKLİK, Nihat, El-Fütuhât El- Mekkiyye Kriterleri, İst, 1990, s. 438

İnşâallah hayra çevrilir. [18]

İnsanın kemâli de Allah Teâlâ'yı, nefsini ve İnsan-ı kâmili tanımasındaki kemâle bağlıdır.

İşte bu eserin esasen mevzunu oluşturan bu yolun esas gayesi de nefsi terbiye etmek ve kalbi saflaştırmaktır.

Ehl'u-llâh bir nuru hakikâttir. Bu nura pervane olanlar sonunda vuslat şarabını içerler. Bu sebeptendir ki, Cüneyd-i Bağdadî kuddise sırruhu'l-azîz[19] Hazretlerine sormuşlar;

"*Evliyanın sözleri ve hikâyelerinden bir menfaat temin edilir mi?*

"*Evet. Bu yolda sabırlı olmak, müşahede ve kuvveti kalb husule getirir. Kur'an-ı Kerim'de* ***"Biz sana Peygamberlerin kıssalarını anlatarak kalbini tatmin ve tespit edeceğimiz her çeşit kıssayı sana anlatıyoruz"*** *buyrulmadı mı?*

Cevabını vermiştir.[20]

---

[18] GÜNEREN, M.Fatih, *Halvetiyye-i Şabâniye Âzizânın Hikmetli Sözleri ve Hatıralarım,* İst, 2003, s. 2

[19] **Kaddese'llâhü sırrahu'l azîz- Kuddise Sirruhu'l Aziz:**

Daha çok Allah Teâlâ'nın sevdiği kullar olan evliyâdan birinin ismi anılınca veya yazılınca, onun sırrı (içi) temiz ve mübârek olsun mânâsına söylenen veya yazılan duâ, hürmet ve saygı ifâdesi.

İki kişi için "Kuddise Sırruhumâ" ikiden çok için "Kuddise sırruhum" denir.

Tezkiretü-l Evliya'da ***"Sırrı olmayan muzırdır"*** ibaresi geçmektedir. (Feridüddin Attar, Tezkiretü-l Evliya, hzl. Süleyman ULUDAĞ, Bursa, 1984, s.59)

Gavs-i Hizani kaddese'llâhü sırrahu'l azîz buyurdu: "Bir gün şeyhim Seyyid Taha kaddese'llâhü sırrahu'l azîzden sordum. Nefahat'te olduğu gibi bazı meşayıh için "takdis" bazıları için "rAhmed" ile dua okunmasının sebebi nedir?

Buyurdular ki; ***"nefsinden tam kurtulan için "Kaddese'llahu sırrahu" nefsinden bir şey kalan için "RAhmed'ul-lahi Aleyh" diye dua edilir."***

Gavs kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hz. şeyhinin bu cevabını anlattıktan sonra buyurdular:

"Nefsinden tamamen kurtulmak irşadın şartı değildir. Kendisine rAhmed okunan çok kişiler, irşad makamına geçmiş, doğru yol üzerine yürümüşler ve insanlara faydalı olmuşlardır." (Gavs-i Hizani Seyyid Sıbgatullah-el Arvasi, **Minah** (Vergiler), İstanbul, Aralık 1996, s.55 Minah: 33)

Evliyaullahın hepsinde bazı hususiyetler olduğu rivayetler arasındadır. Mesela:

Ali Usta, Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l aziz Efendiye

"*Senin de böyle bir hassan yok mu Şeyhim?"* dedim.

"*Var,"* dedi. *"Nakşibendî meclislerine, bizi anarak diz çökmüş herkese şefaat etmek; ikincisi çocuklara Levh-i Mahfuz'da kayıtlı olan isimlerini vermek; üçüncüsü bana ait olan müridanın ömrünü eksik veya ziyade etmek yetkileri, bana verilmiştir."* (Ali Usta'nın Hatıraları)

[20] Tezkiretü'l-Evliya s.47-Lâmiî Çelebi, Nefâhatü'l-Üns Tercümesi Abdurrahman Camî, hzl. Süleyman ULUDAĞ, Mustafa KARA, İst. 1998, s. 148

Yazılı eserler insan-ı kâmile bir yoldur.[21] Ancak tasavvuf ilmi ve hakikî irfan söz ile tahsil edilmez, konuşan Kur'an-ı Kerim olan insandan talim olunur.

> Bu açıklamalardan anlaşılır ki; Kâmil bir mürşide ulaşmak, onunla konuşmak ve sözlerinden istifade etmek gerekli olmakla beraber; böyle birine rastlanmadığı takdirde, geçmiş mürşitlerin sözlerinden istifade edebilmek için tasavvuf kitapları okumak da faydadan hâli değildir, hatta zaruridir. İşte bu türlü görüş ve düşünüşlerden dolayıdır ki, birçok mutasavvıflar yazılı bir tek satır bırakmamışlar; bir kısmı da pek az eser yazmışlardır.[22]

"İnsanda yenilik meyli bir taraftan ruhun temayüllerindeki sonsuzluktan, diğer taraftan da her gün oluşan hayatın, hâdiselerin yenilikleri içinde devam edip gitmesinden dolayıdır. Devamlılık içinde yenilenme, yenilenme içinde devamlılık. İşte nefsin aradığı budur." [23] Hakikâte seyr-i sülûk etmek bu yolda mürşid veya kitabla olsun gereklidir. Niçin diye bir soru sorulursa, bunun cevabı: zamanla insan aslından yabancılaşır, aslını unutur. [24] Medeni

---

[21] Müfti'y-üs-sakaleyn denilen meşhur Osmanlı şeyhülislâmı ve büyük Türk âlimi İbn-i Kemal de kitap okumayı kastederek:
Cem-i kütüple ref-i hucüp kabil olmadı;
Bildim ki, maksut bilmek imiş; okumak değil!
Türkçesi
(Bütün kitaplarla gizlilikleri kaldırmak mümkün olmadı.
Bildim ki, son hedef bilmek imiş, okuma da değil.)

[22] ERGİN, Osman Nuri; Balıkesirli Abdülazîz Mecdi TOLUN Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul, 1942, s: 78–79 (Konu geniş şekilde açıklanmaktadır.)

[23] YAZIR, E. Hamdi, Metâlib ve Mezâhib, XLVII.

[24] İbn-i Haldun demiştir ki; "Bu hayatın bir sonucu olarak daima talep ve ihtiyaçlar arkasından koşmak, birbiri ardınca ahaliyi yorar, üstelik bu tekellüflerin çok olan çeşitlerinden birini elde ettikten sonra, nefis diğer çeşitlerini de arzu eder. Bunun tesiri ile fısk ve fücur artar, meşru ve gayrimeşru yollarla geçinme vasıtalarını elde etmek üzere türlü çarelere başvurur." (ÇETİN, Mahmut, X İlişkiler, İst. 2000, s.15, Yabancılaşma-İnsana Karşı Toplumsal Süreç; Dr. Sadık Kılıç RAhmed Y. İstanbul 1984 sf. 35)
Şehirliler bu dünyanın nimetlerine aşırı meylettiklerinden, zevk ve eğlencelerle çok meşgul olduklarından ve şehvetlerini tatmin etmeye yöneldiklerinden zamanla nefisleri kirlenmiş ve bu kirlilik oranında da iyi ve hayırlı şeylerden uzaklaşmışlardır. Hatta utanma duyguları bile gitmiştir. Birçoğunun meclislerde, büyüklerinin arasında ve mahremlerinin yanında son derece çirkin küfürler ettiğini ve utanma duygusunun onları artık bu gibi çirkin davranışlardan alıkoyamadığını görürsün. Çünkü sözlü ve fiili olarak yapa geldikleri çirkin ve kötü şeyler onları buna iyice alıştırmıştır. (İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil KENDİR, İst, 2004, s. 163)
"Kötü alışkanlıklarımız, erdemlerimizden daha çabuk küreselleşiyor." (Alvin TOFFLER-HeidiTOFFLER, Zenginlik Devrimi, trc. Selim YENİÇERİ, İst, 2006, s.112)

denilen insanlarda dahi yozlaşmanın olması, insanın kendi başına kalması ile bozulmanın yani nefsânî duyguların ön plana çıkması neticesi ile terbiyeye muhtaç olduğu aşikârdır. İnsanın kurtuluş için kendi başına bulduğu çareler ise, efsanelere ve safsatalara yol açan nedenler olur.[25]

Neticede insan nefsinin esiri olur. Bir insanın kaybedilmesi nesilleri, nesiller milleti ve devleti yok eder. İnsanı-ı Kâmiller ise, bu yolda en çok muhtaç olunan zarurî kişilerdir.

Yolcuysan, yoldaysan, sana yol açarlar.
Yok olursan sana varlıkla yönelirler.

Züleyha, her taraftan kapıları kapadı ama Yusuf'ta hiçbir hareket görünmedi. Kilit ve kapı tekrar açıldı, yol göründü. Çünkü Yusuf, Rabbine dayanmıştı, her yana dönüp dolaşmaktaydı. Âlemde bir yarık görünmemekte ama Yusuf gibi hayran bir halde her yana koşup gelmek gerek ki, kilit açılsın, kapı görünsün, mekânsızlık size yer olsun.

Ey imtihan olan kişi, âleme geldin ama geldiğin yolu hiç görmüyor musun?

Sen bir yerden, bir yurttan geldin. Geldiğin yolu bilmiyor musun, hayır, değil mi?

Mâdemki bilmiyorsun, yol yok deme. Bu yolsuz yoldan bize gitmek görünür. Rüyada neşeli bir halde sağa, sola gitmektesin. O meydanın yolu nerede biliyor musun? Sen gözünü kapa, kendini teslim et de kendini o eski şehirde göresin. Fakat gözünü nasıl kapatabilirsin ki, yüzlerce mahmur göz, senin gözünü kapatmadan seni senden almakta. [26]

---

[25] "İnsanı, insanlıktan uzaklaştırmak; insanın, insan dünyasına 'efsane' demek, insan ile hayvan arasındaki farkı idrak edememek demektir. 'İnsan efsanesini' yıkarak, **'hayvan insanı' mutlu etmek"** çabasına girerler ki, bu, oluş gereği imkânsız bir durumdur." (ÇETİN, Mahmut, X İlişkiler, İst. 2000, s. 15, Kendini Arayan İnsan; S. Ahmed Arvâsî Burak Y. İstanbul b. tarih 5. bs. sf. 150)

[26] Mesnevi, c.5, b. 1104–1114

Tasavvufî Hayatın siyasî ve içtimaî durumu ve umumî bir bakış

Allah Teâlâ'ya yaklaşmak, onunla manevî bağlantı kurmak emeli gerçek sûfîliğin başlangıcı sayılır.

İnsan iki hal üzeredir. Maddî ve manevî.

İnsanların mânevî hayatı bir bütün olarak incelendiğinde ihtiyaçları ile oluşmuş kurumlardan en belirgin olanı tarîkatlar olduğu görülür. Tarîkatlar dinî, ahlakî, mistik ve kültür gibi birbirinden ayrılmayan unsurlar içerisinde yıllarca hayatın içinde bazen sönerek veya başka bir suret alarak sürekli devam ede gelmiştir. Yine bazı zamanlarda siyasetin şekillenmesi, bir devletin yıkılması ve kurulmasına etki edecek kuvveti de bulmuştur.

> İslâm toplumlarına baktığımızda, devlet ile insan ilişkilerini düzenleyen bu ara tabakanın genel anlamda ümmet temeli üzerinde şekillenmiş olan ve birer sosyal yapı ve müessese olarak ortaya çıkan tarîkatlar tarafından doldurulduğu görülür.[27]

Tasavvufî hayatta XX. yüzyılda tarîkatların durumuna bakıldığında pek iç açıcı bir durum görülmemektedir. Kuruluşu ve kaynağı dinden olan tasavvufun her kurumda olduğu gibi XX. yüzyılda içeriği zayıflamıştır. Öyle ki, tasavvufi düşüncede yenilikler kaybolmuş, daha önceki tezler işlenmeye, tekrar edilmeye başlamış, seküler[28] fikirlerin çıkmaya başlamasıyla da, tasavvufi fikriyatta gerileme olmuştur.

Mezhep ayrılıkları gibi tarîkat çekişmeleri de, İslâm devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle gerileme döneminde, devletin çöküşünü hızlandıran ve giderek dinin yozlaşmasına neden olan sebeplerdendir. Bu nedenle on dokuzuncu yüzyıldan itibaren tarîkatlardaki bozulma hem artarken hem de fark edilmeye de başlamıştır. Öyle ki, ferdi bir kurum olan tarîkatın, giderek bir devlet dairesi haline gelmesi, şeyhlerin tahsisatla geçinen birer memur durumuna düşmesi, şeyhlikte liyakatin bir kenara bırakılarak babadan oğula miras kalması, tasavvufi kurumları ve fikriyâtı da yıpratmıştır. [29]

---

[27] Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. II, s. 15

[28] Dünyevî, cismânî, laik

[29] Abdülhakîm Arvâsî Efendi Hazretleri bu konuda şöyle buyurdular.

"Son zamanlarda, tekkeler cahillerin eline düştü. Dinden, imandan haberi olmayanlara şeyh denildi. Din düşmanları da, bu şeyhlerin sözlerini, oyunlarını ele alarak "dine hurafeler karışmıştır, İslâm dini bozulmuştur" dedi. Hâlbuki bozuk tarîkatçıların sözlerini, işlerini din sanmak, bunları tasavvuf büyükleri ile karıştırmak çok yanlıştır. Dini bilmemek, anlamamaktır. Dinde söz sahibi olmak için,

ehl-i Sünnet âlimlerini tanımak, o büyüklerin kitaplarını okuyup, iyi anlayabilmek ve bildiğini yapmak lazımdır. Böyle bir âlim bulunmazsa, din düşmanları meydanı boş bulup, din adamı şekline girer. Vaazları ile kitapları ile gençlerin imanını çalmağa saldırarak millet ve memleketi felakete götürür."

***

Bir veli, 1925 yılında tekkelerin kapatılması kararına ***"Tekkeler kendi kendilerini kapattılar"*** şeklinde karşılık vermiştir. Bundan sonra tasavvuf ve tasavvufçular sahnedeki istismarcılardan kurtulmuş, fakat asırlarca yanan bu irfan ışığı da sözde mutasavvıflar yüzünden resmen söndürülmüştür. Bundan sonra bu iş kenarda köşede kalan ve sırf Allah Teâlâ rızası için gizli kapaklı hizmete devam eden kimselere kalmıştır.

Halveti Şeyhi Mehmet Dumlu bu konuda şunları anlatmaktadır.

"Kütahya'da tekkelerin kapatıldığı günlerde Halvetiyye Şabâniye meşâyihinden Şeyh Salih Efendinin torunu Şeyh Bekir Efendi halkın irşadıyla meşguldü.

Şeyh Bekir Efendi, sohbeti hoş, hitabeti akıcı, bilgisi çok, ufku geniş, kültürlü, natuk Osmanlı Türkçesi'ne vakıf mîr-i kelâm bir insandı. Halk tarafından sevilip sayılan bu kâmil zat, aynı zamanda devlet ricalinin de sevgisini ve saygısını kazanmıştı. Özellikle tek partili dönemin Kütahya milletvekili Recep Peker Bey, Şeyh Bekir Efendiyi seviyor; Kütahya'ya her gelişinde onu ziyaret ediyordu. Ziyaretlerinde Ankara'dan getirdiği tömbeki, tütün, vb. hediyeleri sunuyordu.

1925'te tekkelerin kapandığı o günlerde Recep Peker Bey, Ankara'dan Kütahya'ya gelir. Her zaman ki, gibi Şeyh Bekir Efendiyi ziyaret etmek ister. Ancak bu sefer içinde bir ukde vardır:

"Şeyh Efendiyi ziyaret etmesine edeceğim, amma tekkelerin kapatılmasına acaba Şeyh Efendi ne der? Sizin başka işiniz yok da bizim tekkeleri kapatıyorsunuz bir daha ziyaretime gelmeyin mi der; yoksa beni huzuruna kabul edip eskisi gibi sohbet mi eder?"

Recep Bey, bu rahatsız edici düşünceler içinde Şeyh Efendiye ziyarete gider. Şeyh Efendinin dervişleri, Recep Bey'in geldiğini haber verirler. Şeyh Bekir Efendi, Recep Bey'i güler yüzle ve daha önceki gelişlerinden daha neşeli karşılar. Hatta tekkelerin kapatılması mevzuuna bile değinmez. Sonunda Recep Bey, kendisine tekkelerin kapatılmasına yönelik bir soru sorulmamasına dayanamaz ve Şeyh Bekir Efendiye:

"*Şeyhim ne dersiniz biz tekkeleri kapattık?"* der. Bu sual karşısında Şeyh Bekir Efendinin tebessüm ederek kendine özgü yöresel ağzıyla verdiği cevap çok ilginçtir

"***Ooo imanım! O emri, biz gece 12.00'de verdik. Siz gündüz 12.00'de kapattınız. O emri, size biz verdik. Çünkü dervişler, çorbaya pilava âşık oldu. Gerçek Hak âşıkları azınlıkta kaldı. Bizler, çorba pilav âşıklarına zahiri kapıyı kapattık. Gerçek Hak âşıklarını da gönül tekkemize aldık"*** der sonra elini kalbinin üstüne koyarak:

"***Recep Bey, Recep Bey! Buraya kilit kürek yanaşmaz. Vakit saat geldiğinde biz, onları gönül tekkemizden yine zahire çıkarırız ve tasavvufu sayılamayacak kadar çok bütün özellik ve güzellikleriyle tekrar ortaya koyarız. Şimdi bekleyişteyiz, deyip bunun şuûnât-ı ilâhiyye olduğunu, Allah Teâlâ'nın emir vermeden ve murat etmeden bir yaprağın bile kımıldamayacağını biliriz."*** (SIR, Ayşe Nur; *Batmayan Güneş Devam Eden Gölgeler, Şeyh-i Halveti Mehmet Dumlu kuddise sırruhu*, İstanbul, 2005, s. 269)

Tabiî ki, bu ifade edilenler yalnız Türkiye içindir. Diğer ülkelerdeki problemler de

Hakiki tasavvuf ehli de kurunun yanında yaşın yanması gibi en büyük darbeyi, nakıs ehl-i tarik, tekke, zaviye ve müntesiplerini siyasî emellerine alet eden bir takım siyaset cambazlarından yemiştir.

Gerçek İslâm tasavvufuna karşılık son asırlarda meydana gelen çöküntüyü acı bir dille yeren bir zat şöyle demiştir:

Tasavvuf bir hal idi, bir kâr oldu.
Tasavvuf bir fedakârlıktı, bir kazanç yolu oldu.
Gizlenmekti, şöhret vesilesi oldu.
Eskilere uymaktı, geçim yolu oldu.
Gönülleri âbâd etmekti, gururu okşamak oldu.
Zâhidlikti, sefahat oldu.
Ahlaktı, ahlaksızlık oldu.
Kanaatkârlıktı, israfçılık oldu.
Tecerrüddü, ekmek peşinde koşmak oldu.

Cumhuriyetin 1923'te kurulması 30.11.1341/1925'de kabul edilen 677 sayılı *"tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılması ve türbedarlıklarla birtakım unvanların men ve ilgasına dair kanun"*la ve yeni devletin laik olduğunun anayasaya konması, bu anlatılan sıkıntıları bıçak gibi keserek sıkıntıları tarihe gömmüştür. Ancak devletin yeni ilkesinin yorumu da ayrı bir kargaşa ve boşluklar meydana getirmiştir. Aşağıdaki alıntılara bakılınca da sonuçları çok garib tezâhür etmiştir.

> Sonra 3 Mart 1924 tarihli "Tevhid-i Tedrisat" kanunuyla, "Maarif Vekâleti Yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurlar yetiştirilmesi için ayrıca mektepler açacaktır. Millî Eğitim Bakanlığını, adeta "Hz. Ali kerremallâhü veche-Muaviye radiyallahü anh ihtilafında olduğu gibi" hakem kabul etmişti de, o da din adı altında ne kadar mektep varsa hepsini toptan kapatıvermiş, hem de bir hafta içinde kapılarına kara kilidi asmış da gidivermişti. Kanun yürürlükten kaldırılmadığı halde; din okulları açmağa tam 27 yıl yanaşmamıştı.. Fakat öyle günler oldu ki, bir köydeki cenazeyi dinî merasimle mezara gömebilmek için, öbür köyden imam getirme zorunluluğu doğmuştu.. Maddeten bitkin hale geldiği gibi, manen de bitmiş idi ülke akımlar ortaya çıkmıştır.
>
> Milletin mânevi doktora olan ihtiyacını önlemeye kimsenin gücü yetmedi. Din öğretiminin yasaklanmasıyla ülkenin dört bir bucağında iyi, ya da kötü niyetli bir nevi tarîkatler ve şahıslar harekete geçmiş, Nurculuk, Süleymancılık vs. gibi türlü akımlar ortaya çıkmıştır.
>
> Kimsenin açıkça, dini diyaneti savunması şöyle dursun; Allah Teâlâ'dan ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bahsedenler bile suçlanır olmuştu.. Ama din aleyhinde yakası açılmadık sözler, küfür ve hakaretler serbest!..

---

bu son üç asırda başka başka şekillerde kendini göstermiştir. Sanki bu çözülme, safiyet bozulması, İslâm âleminin her tarafında birbirine benzer olarak kendisini göstermiştir.

Mukaddesatımız artık Ali Fuat hocanın deyimiyle; sahte tabiblerle, küfür ehli arasında top gibi bir oyuncak olmuştu..[30]

"Birçok camiler camilikten çıkarılmış, hangar hâline getirilmiş, ahır olmuş, Yahudilere, Ermenilere satılarak şarap deposu yapılmıştı." "Böylece memleketin her tarafında yüzlerce, binlerce cami yıktırıldı, satıldı, depo ve ahır yapıldı."[31]

"1946 seçim kampanyasından çoğunlukla seçilip gelen CHP milletvekilleri bozuktular. Parti, ilk defa milletten bir zılgıt yemiş, sarsılmıştı... Uzun bir Tek Parti devrinin biriktirdiği hoşnutsuzluk yaygındı. Denilebilir ki, halkın bir numaralı yakınması din hizmetleri ve din öğretimi bahsindeydi. Vatandaş: "Ölü yıkayacak adam bulamıyorum" diyordu.

İmam Hatip mektepleri kapatılmış, uzun yıllar din adamı yetişmez olmuştu. Beş âyet ezberleyen din adamı geçiniyor, onlara da "hademe-i hayrât" adı veriliyordu....Nihayet, uzun yıllardan beri okullarımızda din öğretimi yoktu."[32]

Dergâhlar örtüleli altı sene olduğu halde, hâlâ dervişlerin tekke çatısı altına girip girmediğini kontrol eden ve yasakların tatbik olunup olunmadığını takibe memur edilen kimseler, bu kontrole bir terör ve baskı manzarası vererek alâkalıları rahatsız etmeye devam ediyorlardı.

Semahânemiz ve müştemilâtı, vakıf olmayıp Hocamızın kendi maddî imkânlarıyla kurulmuş olması sebebiyle sahibine iade edilir edilmez içinde tadîlât yapılarak mesken hâline sokulmuş bulunuyordu. Buna rağmen yine de tadsız ve yersiz bir takibat devam ediyor, âdeta üç yüz küsur İstanbul dergâhı, bir düşman kalesi gibi dışarıdan gözlenmekte bulunuyordu.[33]

Hususî surette çocuklarına din dersi, Kur'an-ı Kerim dersi vermek isteyen Müslümanların evleri basılıyor, mabetleri basılıyor, Kur'an-ı Kerim okutan, din dersi veren hocaları polisler yakalıyor, cürm-i meşhud mahkemelerine sevk ediyorlardı. Hattâ, hattâ.. O derece ki, —halkın anlattığına göre— Bursa'da polisler kapıları dinliyor, içerden Kur'an-ı Kerim sesi gelen ev sahipleri dinî tedrisatta bulunmak suçu ile sorguya çekiliyorlardı.[34]

Neticede insanlar o hale gelmişlerdir ki, evlerinde yüksek sesle Kur'ân okumaktan çekinmektedirler.

Muş'ta çok muhterem, âlim bir zat vardı. Velkanlı Hoca Mehmed Efendi. Komşusu ile arazi ihtilâfı bulunmaktaymış. Bu ihtilâfı lehine halletmek isteyen komşusu gidip şikâyet eder. Bu hoca çocuğuna Kur'ân öğretiyor der. Muş çarşısı o zaman küçük bir çarşıdır. Hoca camiden eve, evden camiye giderken bütün çarşı kalkar hürmet ederdi. Vali, çocuğuna Kur'ân öğretiyor diye Velkanlı Hoca Mehmed Efendi'yi iki ay hapse mahkûm eder. Bununla da yetinmeyip sırtına

---

[30] Şenocak, Kemaleddin, Müslümanlar Arasında Bir Garib Yolcu, İst, 2004, s,94

[31] Eşref EDİB, ***Kara Kitap,*** İst, 1972, s. 32

[32] KABAKLI, Ahmed, Temellerin Duruşması, İst, 2000, s.209

[33] Ken'an Rifâî, *Sohbetler,* hzl: Sâmiha AYVERDİ, İst, 2000, s.270

[34] Eşref EDİB, ***Kara Kitap,*** İst, 1972, s. 25

bir jandarma bindirir. Bir jandarma da o uzun beyaz sakalından çekerek çarşının içinde gezdirir.[35]

Kıbrıs'ta dahi bu türlü olaylar yaşanmıştır.[36]

Sonuçta bahsedilen kanuna tepki olarak 1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının sözü edilmeyen bir tepki biçiminde tüzüğüne, *"Fırka, efkâr ve itikadat-ı diniyeye hürmetkârdır"* fırkası koyması;

13–14 Şubat 1925 Palulu *Şeyh Sait'*in isyan etmesi ve devlet eli ile bastırılması;[37]

22 Aralık 1930'da Menemen'de *Derviş Mehmet'*in isyanında yörede 2200 kişinin tutuklanması, *Şeyh Esat Efendi'*nin zehirlenmesi, *Şeyh Halit ve Hoca Saffet Efendi* gibi zatların asılması ile noktalanmıştır.

Fakat bu isyanların Kürt isyanları şekline girmesi, İngilizlerin karıştığı şüphesi olayları daha da büyütmüş bir başka boyuttan sıkıntıyı ikiye katlamıştır.

Ayrıca şapka kanunu ilân edilmiş, değişim unsuru olmuş çeşitli şekillerde ağırlığını toplum üzerinde hissettirmiş ve neticesi ise, sıkıntılar doğur-

---

[35] APUHAN, Recep Şükrü, Öteki Menderes, İst, 1997, s.19

[36] Şeyh Nazım Kıbrısî kuddise sırruhu'l-azîz, (Kıbrıs'ın Larnaka şehrinde 21 Nisan 1922 (26 Şaban 1340) Cuma günü doğdu. Soyu, baba tarafından, ehl-i beyte ve Gavs-ı âzam Abdülkadir Geylanî kuddise sırruhu'l-azîze ulaşır, anne tarafından ise, Mevlevi tarîkatı kurucusu Mevlana Celâleddin Rumî Hazretlerine dayanır.) Kıbrıs'ta İslâmi eğitimi ve manevi terbiyeyi yaymaya başladı. Birçok insan gelip Nakşibendî tarîkatını kabul etti. Maalesef bu zaman, dinin Türkiye'de kısıtlandığı bir zamandı ve Şeyh Nazım Kıbrıs Türk toplumunda yaşadığı için orada da dini ibadetler kısıtlanmıştı. Ezanı Arapça okumak yasaktı.

Doğduğu yere gittiğinde yaptığı ilk şey camiye gidip Arapça ezan okumak oldu. Hemen tutuklanıp bir hafta hapis yatmak zorunda kaldı. Serbest kalır kalmaz Lefkoşa büyük camisine gidip minaresinde ezan okudu. Bu olay, resmi makamları çok kızdırdı ve aleyhine dava açtılar. Mahkemeyi beklerken bütün Lefkoşa ve yakın köyleri dolaşıp minarelerden ezan okudu. Neticede, aleyhine toplam 114 dava açıldı. Avukatlar, ezan okumaktan vazgeçmesini tavsiye etti fakat o, "Yapamam, insanların ezanı duyması lazım." Diyordu.

Davaların okunma günü gelmişti. Eğer yargılanır ve suçlu bulunursa 100 yıl üzerinde hapisle cezalandırılacaktı. Aynı gün, Türkiye'den seçim sonuçları geldi: Adnan Menderes yeni başbakan seçilmişti. Başbakan olarak ilk işi bütün camileri açıp Arapça ezan okunmasına izin vermek oldu. Bu, Büyük Şeyh (Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz) Efendinin bir kerameti olmuş ve Şeyh Nazım bu sayede serbest bırakılmıştı. http://www.naksibendi.net

[37] Fethi Okyar, 1925 Şeyh Said hadiselerinde başvekildir. İsyan bahanesi ile halk tenkil edilmek istendiğinde Fethi Okyar itiraz ediyor. Bu bir zabıta vakasıdır. Bu şekilde halkın üzerine gidilmemelidir. Mesele sükûnet ve suhuletle halledilmelidir diyor. Bunun üzerine İsmet Paşa çağrılıyor. Kendisi ile görüşülüyor. Fethi Bey'in yapmak istemediğini kabul ediyor. Halkı İsmet Paşa tenkil ediyor. (APUHAN, Recep Şükrü, Öteki Menderes, İst, 1997, s. 18)

muştur. Ancak gayr-i müslimler üzerinde bu kanun ise, uygulanmamaktaydı. Bu da başka bir gariplikti.

> Gençlerimizin bere giyen bir Prof.u ayıpladıklarını herhalde gazetelerden okumuşsunuzdur. Eğer, haber doğruysa cidden üzülmemek elde değil. Başka milletlerin aya roket fırlattıkları bir çağda, bizim gençliğin elâlemin başındaki bereyle uğraşması ne kadar hazîn..
>
> Evet, bere denen şu Avrupalı serpuşun bir zamanlar ülkemizde yasaklandığı, giysilerin polis takibine uğradığı da cümlenin malumudur..
>
> Bu vesileyle, vaktiyle İstanbul'da geçen bir olayı okuyucularımızın ibret nazarlarına sunuyoruz. Vak'a orkestraya mensûb bir viyolonistin başından geçer. Şimdi yaşamayan bu zat, o yıllarda bir dostumuza şunları anlatmıştı.
>
> "Bilirsin, ben hep bere giyerim. Siz bere giymekten korkarsınız, ama ben asla çekinmem. Sizi Ticânî diye yakalarlar, fakat benim kılıma dokunamazlar. Nedenine gelince, sabret de anlatayım:
>
> Dün akşam eve dönerken, yolumu kesen iki polis bana:
>
> —Bu ne biçim kıyafet? Dediler. Sırtımda palto, elimde keman, kılık kıyafetimde bir tuhaflık göremiyordum. Şaşkınlıkla:
>
> —Ne var ki? Dedim.
>
> —Daha ne olsun? Bere giymişsin, bere!. Berenin yasak olduğunu bilmiyor musun? Sen de mi Ticânîsin yoksa?
>
> —Ben ne Ticânîyim, ne de berenin yasak olduğundan haberim var.. Fakat polisler bir türlü yakamı bırakmadılar. Israrla dayattılar:
>
> —Bere giydiğine göre, sen Ticânîsin, gericisin! Niye şapka giymiyorsun?
>
> Doğrusu hayli korkmuştum. Allah Teâlâ'dan karakoldan evvel içlerinden biri:
>
> —Adın ne senin bakalım?
>
> —Yetvart Margosyan, dedim. Şaşkınlık sırası onlara geçti de yüzyüze baktılar..
>
> —Vayy! Sen Ermeni misin? Diyerek derhal yanımdan uzaklaştılar...[38]

Binâenaleyh 1945'te çok partili döneme geçişle dinin yaşatılması için faaliyetler yeniden canlanma göstermiş, 14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile dinî hayatta sükûnetin oluşmasını sağlamıştır. Bu arada birçok türbeler yeniden faaliyete açılmış, Türkçe ezanın yanında Arapça okunmasına izin çıkmıştı.[39]

---

[38] Şenocak, Kemaleddin, Müslümanlar Arasında Bir Garib Yolcu, İst, 2004, s,157

[39] **Türkçe Ezan Uygulaması**

1931 yılının Aralık ayında, Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle dokuz hafız, Dolmabahçe Sarayı'nda ezanın ve hutbenin Türkçeleştirilmesi çalışmalarına başladı. Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe tercümesi ilk kez 22 Ocak 1932 tarihinde İstanbul'da Yerebatan Camii'nde Hafız Yaşar (Okur) tarafından okundu. Bundan 8 gün sonra, 30 Ocak 1932 tarihinde ise, ilk Türkçe ezan, Hafız Rıfat Bey tarafından Fatih Camii'nde okundu. 3 Şubat 1932 tarihine denk gelen Kadir Gecesi'nde de, Ayasofya Camii'nde Türkçe Kuran, tekbir ve kamet okundu. 18 Temmuz 1932 tarihinde Diyanet İşleri Riyaseti, ezanın Türkçe okunmasına karar verdi. Takip eden günlerde,

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretleri o günlerin durumu hakkında buyurur ki;

"Demokrat Parti ehveni (daha hafifi) ***şerdir.***[40] ***İki müslümanın birbiri ile konuşmasına müsaade etti, önceden iki kişinin yan yana gelip konuşması mümkün değildi."***[41]

Kısaca anlatmaya çalıştığımız sıkıntılı, karışık, neyin ne olacağı belli olmayan devirde yaşayan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz ihvânı ile fazla yara almadan geçiştirmiştir.

İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi [42] o günleri mülakatımızda şöyle aktardı.

"Sivas'tan başka bir vilayete babam ziyarete giderken emniyetten en fazla üç veya dört gün izin (müsaade) ile gidebilirdi. Yazmış olduğu Mevlid-i Şerif emniyetçe haber alınınca mevlidi istinsah için verdiği Abdurrahman Hoca adı ile bilinen zatın yazdığını söyleyerek,

"Oğul hile-i şer'iyeye başvurarak kendimizi kurtardık" *demiştir. Bu nedenle iki ay sabahtan akşama kadar Efendi Babamın kütüphanesindeki kitaplar incelemeye tabi tutulmuştur"*

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri bu sıkıntılardan dolayı 1938 yılında göç için hazırlık yapmış ve hicret etmeye varacak kadar niyetlenmişlerdir.

Ancak *Reşadiye Oteli*'nde[43] gördüğü mânevî işaret, O'nu niyetinden vazgeçirmiştir. Manasında kendisine kundak içinde bir çocuk verilmiş,

"*Bu kimdir?"* Sorusuna;

"*Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir. Rum'da O'nu büyüteceksin."*

Denilince 15 gün sonra fikrinden vazgeçip İstanbul'dan Sivas'a geri dönmüşler ve mânevî vazifesine devam etmişlerdir. (Bazı rivayetlerde İzmir'e uğramış sonra Sivas'a dönmüşlerdir.)

Buna rağmen 1938 yılında 38 kişi ile 38 gün ihvanlarından birkaç kişi ile hapis yatmışlardır. Yukarıda da anlatılanlara bakılacak olursa O'nun çok

---

yurdun her yerindeki Evkaf Müdürlüklerine Türkçe ezan metni gönderildi. 4 Şubat 1933 tarihinde, müftülüklere ezanı Türkçe okumalarını, buna uymayanların kati ve şedid (kesin ve şiddetli) bir şekilde cezalandırılacaklarını bildiren bir tamim gönderildi.

18 sene boyunca ezan Türkçe okunmuş, daha sonra Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile 16 Haziran 1950'de ezanın Arapça da okunabilmesine izin verilmiştir. İlgili kararla, Türkçe ezan yasaklanmasa da, Türkçe ezan okunması tümüyle terkedilmiştir. Günümüzde, serbest olmasına karşın, camilerde yalnızca Arapça ezan okunmaktadır.

[40] Marâşi Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

"Sağın şerri solun hayrından iyidir." (KÜÇÜK, Hafız Hasan, *Risale Tarikât-ı Şabâniye'de Silsile Evrâd ve Dua,* İst, 2003, s. 59)

[41] Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.

[42] İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi'nin oğlu

[43] İstanbul-Fatih İlçesinde.

sıkıntılı dönemler içerisinde vazifesini yapmaya çalıştığını görülür.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden sonra yazılan gazete makaleleri o dönemi gözler önüne sermektedir.

"Çünkü CHP devrinde her din adamına olduğu gibi Hacı İsmail Hakkı Toprak Efendi Hazretlerine de birçok baskı yapılıp durdu. Hatta bu son senelerde bile o çok yaşlı haliyle Hacı İsmail Efendi'yi Adliye koridorlarında süründürüp durdular. Hem de bir komünist iftira taktiğiyle." [44]

"Hacı İsmail Efendi Hakkın rahmetine kavuştu. Sivas O'nun şahsında çok şeyler kaybetti.

O tesbihin İmamesi gibiydi. Toplayıcı, yapıcı güzelleştirici ve huzur verici bir şahsiyeti vardı.

İslâm'a yakın ve bağlı olanlar hariç tutulursa, denilebilir ki; O'nun bu şehirde hiç bir yakını yoktu. Aynı şekilde İslâm düşmanları hariç tutulursa, Onun bu şehirde hiç bir düşmanı da yoktu. Kanunlar çıkarılmıştı. Hiç kimse ***"BEY, EFENDİ, AĞA, PAŞA"*** *gibi milletin ruhunda dilinde ve edebiyatında yer eden kelimeleri kullanamayacaktı."* [45]

Bu garip, bu acayip kanuna rağmen, o, bu şehirde ve bütün çevre vilayetlerde yarım aşırı aşan bir süre içinde hep ***"EFENDİ"*** *olarak bilindi, hep* ***"EFENDİ"*** *diye kendisine hitap edildi."* [46]

Zaman her şeyin ilacıdır.

Zor dönemin büyük insanı devleti ve milletini uzun süre sırtında taşımış, birbirine ezdirmemiştir. Yenileyici (Müceddid) vasfını bidatler çerçevesinden azâde tutarak Ehl-i Sünneti ihya etmiştir.

O'nun için ***"Anadolu'ya İslâmiyet'i getiren adam"*** denildiği gibi O'na ***"Kasketli Şeyh"*** de demişlerdir.[47]

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri *"Benim kasketimi getirin, benim bayrağım gibi bayrak benim devletim gibi devlet yoktur"* buyurarak onlara cevap vermiştir.[48] Hayatı boyunca siyasetten uzak durmuş ve

---

[44] Ergun GÖZE, ***"Sivas'a Başsağlığı Makalesi"*** 16 Ağustos 1969-Tercüman Gazetesi,

[45] (21 Haziran 1934) Soyadı kanunun kabulü

[46] Yavuz Bülent BAKİLER ***"İsmail Efendi"*** 4 Ağustos 1969-Hizmet Gazetesi (Sivas'ta yayınlanmıştır)

[47] Şapka ve kıyafet devrimi (25 Kasım 1925) 03.12.1934 Dinsel kisve giyilmesindeki düzenleme kanunu. Hangi dine mensup olursa olsun din görevlilerinin mabet ve ayinler dışında dini kisve taşımaları yasaklandı.

[48] Günümüzde çıkan bazı kitaplarda çağdaşı olan tasavvuf ehli kişilerin hayat hikâyeleri yazılırken, şeyhlerin kasketli fotoğrafları yeni nesilden saklanmaya çalışılmaktadır. Bu yanlış bir tutumdur. Bu hareket saklanırsa ileride aynı durumlar meydana gelince kişilerde yorum kargaşası meydana gelecektir. Bugün müntesiplerinin aşırı şekilde tenkit ettiği şapkanın onların başında olması muhakkak olduğu

"Gardaşlarım! Herkesin bir siyaseti vardır. Bizim siyasetimiz siyasete karışmamaktır Bu da ayrı bir siyasettir" düsturu ile hareket etmiş ve ***"eğri ayağa eğri ayakkabı yaparlar"*** buyurarak ince bir siyasetin örneği olarak havas ile avamın birbirine yabancılığını gidererek cemiyet hayatındaki ahengi sağlamıştır.

Yukarıda anlatılanlardan çıkan sonuç şu olabilir.

Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sevgisini kazanıp yaşamak ve başkalarına da yaşatmak gayesinden başka niyeti olmayan gerçek tasavvuf ehlinin eskiden olduğu gibi yeni nesilde de hizmetten geri kalmayacağıdır.

Mükrimin Halil Yınanç'ın bu konudaki tesbiti çok güzeldir.

"Eskiden kuvvetimiz tarîkatlerden gelmiş. İnhilâl eden cemiyeti toplamış. Moğol istilâsının yıktığını tarîkatler toplamıştır."[49]

Yazan kişi önce yazı yazacağı tahtayı yıkar, temizler; sonra ona harfleri yazar. Allah Teâlâ da önce gönlü kan eder, hor hakir gözyaşıyla yıkar, sonra o gönüle sırları kaydeder. Yıkamakla, o levhi bir defter yapmak istediklerini bilmek, anlamak gerek.

Bir evin temelini atacakları vakit oradaki eski ve evvelki yapıyı yıkarlar. Sonunda arı duru su çıkarmak için önce yerden toprak çıkarırlar. Çocuklar, hacamattan ağlarlar. Çünkü işin hikmetini bilmezler ki, Hâlbuki adam, hacamatçıya para verir, kan içen hançere iltifatlarda bulunur. Hamal ağır yükün altına koşar, yükü, başkalarından kapar.

Yük için hamalların savaşlarına bak. Din işinde çalışma da böyledir. Rahatın aslı zAhmed olduğu gibi acılıklar da nimetin önüdür. Cennet, hoşumuza gitmeyen şeylerle kaplanmış, cehennem de zevkimize giden şeylerle dolmuştur. Ateşin aslı yaş ağaç olduğu gibi ateşe yanan da Kevser'e ulaşmıştır. [50]

---

bilinen bir gerçektir.

[49] Gürlek, Dursun, Ayaklı Kütüphâneler, İstanbul, 2005 s. 310

[50] Mesnevi, c.II, b. 1827–1838

Tarîkatlerin Kapatılma Sebeplerine Bir Bakış

Genellikle velâyetin istikâmet üzere olduğunu bilmekteyiz. Ancak bu güzel yolun müntesipleri son yüzyılda sıkıntı içinde ve ülkemiz açısından bir istibdat gibi görünen sıkıntıya düşmüş olması, yorumu zor gibi gelen bir husustur. Görüldüğü üzere tarîkatlarda değişim vardır. Fakat bu değişim bozulma ile sapık fırkalar haline doğru giden bir hal almıştır. Ahlakî ve mistik bir unsur olan tarîkatlar sonunda maaş tahsisatı olan devlet kurumlarına, insan terbiyesi hedefi iken siyasî ve diğer dünyevî emellerin hizmetkârına dönüşmüştür.

Bu nedenledir ki, durum incelendiğinde Allah Teâlâ bozulmaya yüz tutan dinleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden önce yeni bir nebi ile günceller iken, bu ümmette yok edip yenisi ile tekrar baştan kurmak yoluna gitmektedir. Bu şekilde ancak İslâm kıyamete kadar bâki kalacaktır.

İnsan üzerine inceleme yapıldığında, alışkanlıklarından vazgeçme hali hem zor ve zaman almaktadır. Ancak zorlandığında bir nevi strese girdiğinde ya tam çöküşe uğrar, ya da yeni baştan inşa olur. İslâm dini konusunda Allah Teâlâ'nın teminâtı var olduğundan bu stres genellikle bir yenilenme olarak tecelli etmektedir. Çünkü insan fıtratı İslâm'a muvafıktır. Binâenaleyh, milletimiz hakkında tecelli eden bu stres, rahmetin celal cihetinden tecellisidir. Üzülmemek lazımdır.

Bu konu üzerinde İbn-i Haldun mukaddimesinin on dokuzuncu fasıl'ında açıkladığı *"Bir kabilenin düşkünleşip zelilleşmesinin ve başkalarına boyun eğmesinin, onların devlet olmasının önündeki engellerden biri olması"* konusu bu sözlere çok iyi bir açıklama olacaktır. Şöyle ki;

> "Bunun sebebi düşkünleşip zelil olmanın ve başkalarına boyun eğmenin asabiyeti ve asabiyetin şiddetini kırmasıdır. Zaten başkalarına boyun eğip zelil olmak, bunların kaybedildiğinin bir delilidir. Zilleti kabullenen kendisini savunmaktan da aciz kalır. Kendisini savunmaktan aciz olan ise, bir şeyi elde etme mücadelesini hiç yapamaz.
>
> Bu husus, İsrailoğulları'nın durumuna bakılarak daha iyi anlaşılabilir. Hz. Musa aleyhisselâm onlara, Allah Teâlâ'nın Şam'ın hükümranlığını kendilerine takdir ettiğini haber verip bunun için mücadele etmelerini isteyince, onlar acizlik gösterip şöyle dediler:
>
> ***"Ey Musa! Orada zorba (azgın) bir topluluk var; onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz"*** (Maide Sûresi, 22). Yani, Hz. Musa aleyhisselâma örtülü olarak dedikleri şuydu:
>
> ***"Ey Musa! Allah Teâlâ kendi kudretiyle onları çarpıp oradan çıkarsın ve bu da senin mucizen olsun."*** Hz. Musa aleyhisselâm, oraya girmeleri için ısrar edince onlar da inatlarında devam edip âsi oldular ve şöyle dediler:
>
> ***"Ey Musa! Orada onlar bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz. Artık sen ve Rabbin gidip savaşın; biz burada oturacağız"*** (Maide Sûresi, 24).
>
> Onların böyle ürkek bir tavır sergilemelerinin sebebi, âyetlerin açıklamasının da gösterdiği gibi, kuşaklar boyunca (Mısır'da) Kıptîlere boyun eğmeleri ve onlar karşısında zillet içinde bulunmaları nedeniyle, haklarını elde etmek için mücadele etmekten aciz oluşlarıdır, öyle ki, kuşaklar boyu süren bu zillet nede-

niyle asabiyetleri tamamen yok olup gitmiştir. Bununla birlikte Şam'a girip hakkıyla mücadele etmemelerinin bir diğer sebebi de, Hz. Musa aleyhisselâmın haber vermiş olduğu, Allah Teâlâ'nın takdiriyle Şam'ın kendilerinin olduğu ve orada bulunan Amâlikaların kendileri için bir av olduğu gerçeğine tam olarak iman etmemeleridir, işte bütün bu sebeplerden dolayı zillet onların tabiatlarının bir parçası haline gelmiş, haklarını elde etmek için mücadele etmekten aciz kalmışlar ve nebilerinin kendilerine haber verdiği ve yapmalarını emrettiği şeye karşı gelmişlerdir. Böyle yapmalarından dolayı Allah Teâlâ da onları cezalandırmış ve Kur'an-ı Kerim'in anlattığı gibi kırk yıl Mısır ile Şam arasındaki Tih çölünde hiçbir toplumun arasına karışamadan başıboş dolaşmışlardır. Mısır'da Kiptiler, Şam'da da Amâlikalar bulunduğu ve iddialarınca onlara karşı kendilerini savunmaktan da aciz oldukları için, ne Mısır'a ve ne de Şam'a girebilmişlerdir.

Bir bütün olarak bu ayetlerden anlaşılan, İsrailoğulları'nın kölelikten kurtulduktan sonra kırk yıl çölde dolaşmalarının bir hikmeti olduğudur. O da şudur:

Kuşaklar boyunca zillet içinde kalmış ve asabiyetleri yok olmuş neslin çölde kalınacak süre içinde ortadan kalkmaları ve orada köleliği ve zilleti tanımayan yeni bir neslin yetişmesidir. Bu nesil sahip olacakları asabiyetleri sayesinde, haklarını elde etmeye ve galip gelmeye güç yetirebilecektir. Anlaşılacağı üzere kırk yıl, bir kuşağın yok olup, yeni bir kuşağın yetişmesi için ihtiyaç duyulacak en az süredir. Her şeyi hikmetle takdir eden ve her şeyi bilen Allah bütün eksikliklerden uzaktır.

İsrailoğulları'nın bu durumdaki asabiyetin önemi; kendilerini savunmak ve haklarını elde etmek için mücadele etmenin ancak asabiyetle mümkün olacağı ve asabiyetini kaybedenlerin bütün bunları yapmaktan aciz kalacakları hususundaki en açık delili teşkil etmektedir.

Bir kabilenin zillet içinde olduğunu gösteren şeylerden biri de onların vergi ve haraç ödemesidir. Bir kabilenin birilerine vergi vermesi, o konuda zillete razı olması demektir. Çünkü başkalarına vergi ve haraç vermekte nefislerin kabullenemeyeceği bir zillet vardır ve buna ancak ölümden ve yok olmaktan kurtulmak için katlanılabilir. Bu durum ise, asabiyetin zayıf olduğunu ve kendilerini savunabilmekten aciz olduğunu göstermektedir. Kendilerine yapılan haksızlığı engellemeye güç yetiremeyip başkalarına boyun eğen ve zillete düşenlerin, (kendilerini savunmanın da ötesinde) bir şeyler elde etmek için mücadele edemeyecekleri açıktır. İşte bu yüzden acziyet ve zillet, daha önce de söylendiği gibi, devlet olmanın önündeki engellerden biridir." [51]

Bu bahsin bize gösterdiği ana fikir değişimin gerekliliği zuhur ettiğinde, tecellisinin celâl ve cemâl yönünden olmasının pek önemli olmadığıdır. Olması gereken ve insanların layık olacağı şeyin vaktini en iyi tayin eden Allah Teâlâ'dır. Din konusunda bir bozulma olduğunda bu durum insanların eline tam bırakılmadığından daha öncede belirttiğimiz gibi Allah Teâlâ'nın bizâtihi izni ve tasarrufu altındadır.

Türkiye'de inkılaplar hayata geçirilince Efendi Hazretlerine sürekli sor-

[51] İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil KENDİR, İst, 2004, s. 192

maya başlamışlar. Efendi Hazretleri ise, ***"Mustafa Kemal'in kanunları Allah Teâlâ'nın kanunlarıdır.***[52] ***Ulu'l emre itaat edin, ulu'l emre itaat farzdır"*** buyurarak işin hakiki cephesini beyan etmiştir.

Hülâsa, kıyametin kopmasının ileri bir vakite ertelenmesi bu tür yenilenmelerin sürekli olmasındandır.

"Her zorluk arkasından rahmeti kendine çeker."

Ayrıca medeniyetin kendisi olan din sürekli olarak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin varisleri tarafından ihyası ve tecdidi kaderin iktizasıdır.

"Din" kelimesinin mana ve mefhumunu ne kadar yazık ki, tam olarak milletçe anlayamamışızdır. 27 sene Medine'de ve Mekke'de Haremi Şerif Müdürü olarak çalışmış olan dedem şöyle derdi:

"Evlâdım "din" in en hakikî manası mefhumu tarifi yine bir kelime üzerinde ifade edilir "Medeniyet" dir."

Bizim dinimizin banisi olan Büyük Nebi bütün hadislerinde ve kendisine O büyük kadiri mutlak tarafından gönderilen eşsiz kitap Kur'ân-ı Kerim'de bu en güzel tarif ve tavsifi ifade ve emretmiştir. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerinde de bilhassa bir ilim öğrenmeye çalışınız. "Cahil misin, koş çabuk okuma yazma öğren yoksa benim yanıma yaklaşma" demiştir. Görülüyor ki, Medeniyetin en büyük mesnedi ve menşeî "Din" dir.

"Medeniyet"i en güzel ifade eden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir. Kur'ân-ı Kerim'in bir ayetin tefsirinde;

"Ya Muhammedi! Senden sonra medeniyet meşalesi yakan başka rasül göndermeyeceğim, sen sonuncusun, yalnız bu yaktığın meşaleyi asırlar boyunca bütün dünyaya neşredecek nebi varisleri göndermeye devam edeceğim. Şeriat

---

[52] "Ahmed Amiş kuddise sırruhu'l-aziz Efendinin, yalnız müteşerrilerin (şeriât ilim sahipleri) değil, bir takım mutasavvıfların bile kolay kolay anlayıp hazmedemeyecekleri birçok sözleri ağızlarda dolaşmaktadır. Ehli ve erbâbı bu sözlerin her biri için birer vecih bulmakta iseler de, havsalası dar bulunanlar türlü türlü tefsirlere kalkışırlar, aleyhinde atıp tutarlar. Bu türlü sözlerden de bir tanesini şuraya kaydediyorum:

Bir gün yanında damadı Darülfünun müderrislerinden Ahmed Naim (Baban) Bey bulunduğu sırada huzuruna bir genç gelir, elini öper, karşısında durur. Ahmed Efendi, bu gence hitaben:

"Haydi, git, yine eskisi gibi kârhanelerde, meyhanelerde gez, dur." Der.

Genç, tekrar elini öper, kalkıp gider. Müderris Ahmed Naim Bey, bu vaziyetler ve bu sözler karşısında hayretler içinde kalır. Bunu anlayan Amiş Efendi, onun hayretini gidermek için der ki;

"Bunun âyan-i sabite'sinde (Levh-i Mahfuz'da) kârhanelerde, meyhanelerde gezmek vardır. Nasıl olsa bunu yapacak. Ben böyle söylemekle, hiç olmazsa günahtan kurtulmuş olur. Çünkü bu takdirce yaptıklarını emirle yapar." Bunu böylece nakleden üstat Abdülaziz Mecdi Efendi, bu şahsın hâlâ bu yolda gezmekte olduğunu söylerdi." (Ergin, O. Nuri; ***Balıkesirli Abdülazîz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti,*** İst. 1942, s158)

Her şey Allah Teâlâ'nın emriyledir. Hakiki manada anlamak için ilm-i ledünnün bir kısım bilgisine sahip olmak gerekir.

koyan yani "medeniyet" prensip, metot ve sistemleri koyacak olan bir rasül daha göndermeyeceğim."

"Fakat büyük Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ile göndermiş olduğu prensip ve metotları yani vazetmiş olduğu medenî doktrini neşredecek nebi varisleri göndereceğim" denilmiştir.[53]

Bu sözlerden anlaşılmaktadır ki, dünya ve kâinat üzerinde hiçbir şey başıboş olarak bırakılmadığı gibi, süreklide bir yenilenme içerisindedir.

Allah Teâlâ kullarını gözetir ve yardım edenlerin en hayırlısıdır.

---

[53] Berksan, Nazım, Tarafsız Konuşuyor, İst, 1960, s.249

BİRİNCİ BÖLÜM

İHRAMCIZÂDE
HACI İSMAİL HAKKI TOPRAK
kuddise sırruhu'l-azîz

HAYATI

"Haberiniz olsun Allah Teâlâ'nın dostları var ya!
Onlara ne korku var ne de onlar üzülecekler" (Yunus 62) [54]

A) HAYATI

I-Beşeri Hayatı

1—Sivas Vilayeti'nin siyasî ve içtimaî durumu ve umumî bir bakış

> Sivas, Orta Anadolu'da Kızılırmak havzasının denizden uzak bir yaylası olan, Meraküm yaylası üzerinde, yaklaşık 1275 metre yüksekliktedir. Meraküm yaylası eteğinden itibaren, hafif bir meyil ile alçalan zemin üzerinde ve nehre 3 km uzaklıkta kurulmuştur. Meraküm yaylası ve dağından gelen Murdar ve Kale Irmak ile şehrin bir bakıma doğu sınırını oluşturan Mısmılırmak arasında kalan bölge, şehrin asıl kuruluş sahasını teşkil eder.
> İklimi, bitki örtüsü ve buna bağlı olarak mahsulleri, bulunduğu sahanın şartlarına uymaktadır. Denizin tesirinden uzak ve dağlarla ayrılmış olması sebebiyle, sert bir kara iklimine sahiptir. Sivas şehri yazları çok sıcak ve az yağışlı, kışlar çok soğuk ve karlıdır. Şüphesiz iklim, coğrafya ve tarih karşılıklı olarak birbirleriyle etkileşim içerisindedirler. Tarihi meydana getiren ve coğrafya üzerinde yaşayan insan, bu şartlara bağımlı olarak hayatını idame ettirir. Sivas şehrinin iklim ve coğrafyası da aynı ölçüde tarih boyunca bura halkının hayat ve eserlerini etkilemiştir. [55]

Osmanlılar döneminde önemli bir eyalet merkezidir. Tarih boyunca canlılığını kaybetmemiş ve merkeziyet özelliğini devam ettirmiştir. Şehir, camileri, zaviyeleri, medreseleri, şifahaneleri, bedestenleri, hanları, hamamları ile büyük bir zenginlik arz etmektedir. Sosyal bir sıkıntı görülmemekle beraber en büyük sıkıntıyı Timur'un (m.1401) zaptı ve yağmalanmasında görmüştür.

Tasavvufî hayatında canlı olduğu ve en fazla Ahilik, Mevlevilik, Kadîri-

---

[54] *Hz. Ömer radiyallâhü anh anlatıyor: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki;**"Allah Teâlâ'nın kulları arasında bir grup var ki, onlar ne nebilerdir ne şehidlerdir. Üstelik Kıyamet günü Allah Teâlâ indindeki makamlarının yüceliği sebebiyle nebiler de, şehidler de onlara gıbta ederler."**Orada bulunanlar sordu:"Ey Allah Teâlâ'nın Resulü! Onlar kim, bize haber ver!" **"Onlar aralarında ne kan bağı ne de birbirlerine bağışladıkları bir mal olmadığı halde,Allah Teâlâ'nın ruhu adına birbirlerini sevenlerdir.Allah Teâlâ'ya yemin ederim, onların yüzleri mutlaka nurdur. Onlar bir nur üzeredirler. Halk korkarken,onlar korkmazlar. İnsanlar üzülürken, onlar üzülmezler.** Ve yukarıda geçen ayeti okudu:* Ebu Davud, Büyu 78, (3527)

[55] Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s.37

lik, Nakşîlik görülmektedir.

SİVAS ZAVİYELERİ				
Zaviyenin Adı	Kurucusu	Vakfiye Tarihi	İlk Geçtiği Tarih	Müştemilât
1- Dârü'r-Rahâ	Rukneddin Hattab b. Kemaleddin Ahmed	721(1321)	720(1320)	İmaret, Zaviye, Çeşme, Mescid
2- Şeyh Çoban	Şeyh Hüseyin Rai		723(1323)	Zaviye, Mescid, Türbe, Çeşme
3- Abdulvahab Gazi	Şerefeddin Ahmed b. Çakırhan	726(1326)		Zaviye, Mescid, Türbe, Çeşme
4- Yagbasan Bukaası			615(1218)	Zaviye, Mescid
5- Hacı Abdurrahman Rahtî	Abdulvahab ?		72S(1327)	Zaviye, Mezar
6- Şeyh Hasan	Şeyh Hasan (Eretna)		748(1347)	Zaviye, Türbe
7- Şeyh Erzurumî	Şeyh Erzurumî ?		14.asır	Zaviye, Türbe
8- Akbaş			1454-1455	Zaviye, Türbe, Çeşme
9- Ahî Emir Ahmed	Ahî Emir Ahmed	733 (1332)	733(1332)	Zaviye, Türbe, Mescid
10-Ahî Ahmed Çelebi			1454–1455	Zaviye, Türbe, Mescid
11- Ahi Ali Çelebi(Ahî Carullah)	Ahi Carullah ve Oğlu Ahî Ali Çelebi	873 (1468)	1454–1455	Zaviye, Çeşme
12- Ahî Mehmed Külah Dûz			1454–1455	Zaviye, Çeşme
13- Hacı Arif (Emir Arif)			1454–1455	Zaviye, Mescid
14-Hacı Şahin			1454–1455	Mezar
15-Baba Şahin(Şeyh Şahin)			1454–1455	Zaviye, Mezar
16- Melik A'cem			1454–1455	Zaviye. Türbe
17-Kel Abdal			1576?	Zaviye ?
18-Sarı Şeyhi (Hoca Arasta)	Hoca San Şeyh	823(1420)	823(1420)	Zaviye, Cami
19- Ali Baba	Ali Baba	953(1546)		Zaviye, Mescid, Mektep, Çeşme, Mezar
20- Şeyh Şemseddin	Şeyh Şemseddin	1004 (1596)	1004 (1596)	Zaviye, Mescid, Mektep, Kütüphane, Zaviye
21- Mevlevihane			1730	Zavjye(Mevlevihâne)
22- Nakşibendî	Şeyh Mehmed b. Mehmed	1193 (1779)	_	Zaviye

Ayrıca II. Abdulhamid Han'ın Sivas İli ve civar illerde olan Alevî ve Sünnî ayrıcalığını gidermek[56] için Abdullah Haşimî kuddise sırruhu'l-azîze Sivas-Yıldızeli civarındaki Mumcu Köyü bir kısmı ve İsmail Bey Çiftliğini kendi ihtiyaçlarını karşılaması için mülk olarak verilmiştir.

Seyyid Abdullah Haşimî kuddise sırruhu'l-azîz Sivas'ta Paşa Bey mahallesindeki Rifâiye Dergâhını açması[57] huzur ortamının gelişmesine yardımcı olmuştur.

Etnik yapısında Ermenilerin bulunduğu ve Müslümanlarla olan ilişkilerde ise, olumlu bir durum olduğu görülmektedir.

> Osmanlı tebaası içerisinde "Millet-i Sadıka" ismiyle belgelerde yer alacak kadar Türklerle iç içe girmiş bulunan Ermenilerin, eğitim, kültürel faaliyetler,

[56] O dönemlerde yine "II. Abdülhamid Han, 4 Ocak 1890'da Maarif Nezareti'nden Sivas vilayetine Alevilere hoca ve ilm-i hal gönderilmesi talimatını vermiştir." (Özdemir, Yavuz, II. Abdülhamid'in Modernleşme Anlayışı (Tez), Erzurum – 2006)

[57] Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s.55

dini inanç ve ibadet özgürlüğü konusunda çok rahat bir ortam buldukları söylenebilir. Tanzimat ve sonrasında ise, yönetim ve idari haklar elde ettikleri de bilinmektedir.

Yönetim açısından Muhassıllık Meclislerine gayrimüslimleri temsilen katılan Kocabaş ve Metropolit, 1842 tarihinde bu meclislerin kaldırılmasından sonra ise, Vilâyet İdare ve Vilâyet Umumi Meclislerine gayrı Müslim temsilcileri tabii üye olarak katılmaktadır. Ayrıca Halk tarafından seçilen Gayri Müslim üyelerde bulunmaktadır. 1911–1912 tarihli Sivas Vilayet-i Umumi Meclisi 14 üye 1 başkan olmak üzere toplam 15 kişidir. Üyelerin 7 tanesi Sivas merkez ve sancaklarından gelen Müslüman olmayan ve çoğunlukla Ermeni millelindendir. [58]

2—Doğum yeri ve memleketi

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK Hazretleri hayatının büyük bir kısmını Sivas vilayetinde geçirmiştir. 1260–1261 (1844–1845) yılı Sivas temettuat defterlerinden anlaşılana göre ailesinin ve dedesi İhramcızâde Mehmet Efendinin Sarışeyh Mahallesinde (Nalbantlarbaşı) [59] 12 numaralı hanede oturdukları [60] talebe-i ilmiyeden oldukları anlaşılmaktadır. Şahsına ait nüfus kaydında ise, Örtülüpınar [61] mahallesi yazılıdır.

Ailesinin 1831 yılında 'metruk tımar' [62] sahibleri olduğu h. 06 Receb 1276 (m: 29 Ocak 1860) tarihinde vilayete İhramcızâde Mehmet Efendinin yazdığı dilekçeden anlaşılmaktadır. Ayrıca Kars muharebesinde kolağası olarak yararlılıklar gösterdiği için vilayette veya kazada müdüriyet isteği olmuştur. [63] 15 Ağustos 1296 (27 ağustos 1880) irade-i seniyenin telgrafına verilen cevap Sivas eşrafı hakkındaki belgede İhramcızâde Mehmet Efendinin Meclisi Bidayet Livâ azasından olduğu anlaşılmaktadır.

3—Adı ve Ecdadı

İhramcıoğulları bir rivayette Mısır'dan geldikleri, Kâbe'nin elbise işleri ile iştigal ettikleri,[64] Sivas'a hicret ettikleri söylenilmektedir. Bir başka riva-

---

[58] Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s.188

[59] Asıl adı: "Nalbandan Sûk" Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s.73; İhramcızâdelerin çoğu bu mahallede oturmaktadırlar.

[60] BOA, Fon Kodu: ML-VRD-TMT Defterleri 14420,

[61] Nüfus kayıt örneğinde.

[62] 1831 yılında II. Mahmut tımarları kaldırarak sipahileri emekli etmiştir.

[63] BOA, Fon Kodu: MKT. UM, Dosya:375, Gömlek No: 64

[64] Araplar arasında Kâbe'ye hizmet büyük bir şeref sayıldığından, Kâbe hizmetleri Kureyş'in ileri gelenleri arasında paylaşılmıştır. Şöyle sıralayabiliriz:

1. Sidânet: Kâbe'nin perdedarlığı, anahtar koruyuculuğu ile hâciblik görevi idi. Bu görevi yürütmek en büyük şeref sayılırdı.

2. Sikâyet: Mekke'ye gelen hacılara tatlı su sağlama ve Zemzem kuyusu ile ilgilen-

me görevi idi.
3. Ridâne: Mekke'ye gelen hacıların fakirlerine yemek ikrâm etmek, onları barındırıp ağırlamak görevi idi.
Kâbe kapıcılığı, perdeciliği ve anahtarlarının korunması ve elde bulundurulması ile ilgili olan görev. Buna Sidânet veya Hicâbet de denilmesine rağmen "hicâbe" genel kabul gören bir adlandırmadır. Bunun yardımcısına da sedânet denilmektedir.
Kâbe, ilk olarak Hz. İbrahim aleyhisselâm ve oğlu Hz. İsmail aleyhisselâm tarafından inşa edilmiştir (Bakara, 27). Yine, Kur'an-ı Kerim, insanlar için ilk olarak yapılan mâbedin Kâbe olduğunu beyan etmektedir. (Âl-i İmran, 96) Mekke ve Kâbe'nin müslümanların merkezî toplanma yeri olduğunu Kur'an-ı Kerim şöyle belirtir. **"İnsanları hacca çağır... Uzak yollardan sana gelsinler"** (Hacc, 27).
Allah Teâlâ Kâbe'nin ilk muhafızlığını ve hacıların koruyuculuğu görevini Hz. İsmail aleyhisselâma vermesi neticesi daha sonraları ortaya çıkacak alan "Rifâde" (hacılara yemek vermek görevi), liva (bayraktarlık), sikâye (hacılara su dağıtmak), gibi faaliyetlerin temellerinin atılması sağlanmıştır. O zaman Kâbe'de siyasî işler Cürhüm kabilesinin elinde bulunuyordu. ***Hz. İsmail aleyhisselâm ise, Kâbe'nin değişik hizmetlerine bakıyordu; perde ve örtü işleri de ondan soruluyordu.***

"Kâbe'nin dört duvarı üstüne içten ve dıştan örtü asılması eski bir gelenek olup bu uygulamanın ilk defa ne zaman yapıldığı hususunda farklı rivayetler vardır; Bu konuda Hz. İsmail, Yemen tübba'larından Ebû Kerb veya Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin büyük dedesi Adnan'ın adları zikredilmektedir. Dıştan dam korkuluğunun kenarlarında bulunan demir halkalarla çatıya, şâzervân üzerindeki bakır halkalarla tabana tutturulan kisvenin Altınoluk, Hacerülesved, Rüknülyemânî'nin aşağı kısmı ve kapı hizalarına gelen yerleri kesiktir. Kapıya ise, çok güzel bir şekilde işlenmiş diğerinden bağımsız bir kisve örtülür. Câhiliye döneminde kumaşın yanı sıra bazen deriden yapılmış olan örtüyü kabileler veya şahıslar yaptırabiliyor, ancak bu görev genellikle Mekkelilerin ortak girişimiyle yerine getiriliyordu. Kâbe'ye örtülen kisveler eskiyinceye kadar indirilmeyip yerinde bırakılır, yeni gelen örtü onun üstüne asılırdı. Bu arada hac için Mekke'ye gelenler de beraberlerinde getirdikleri örtüleri Kâbe'ye asabilirlerdi. Böylece Kâbe üzerinde üst üste asılmış pek çok örtü bulunur, bazen bunlar bina için tehlike arz edecek hale gelirdi. Kâbe'nin bakımı, kapısının ve anahtarlarının muhafazası görevi demek olan hicâbe hizmeti Benî Şeybe'ye geçince eski örtüler genellikle parçalara ayrılarak Mekke halkına ve hacılara dağıtılmaya veya satılmaya başlandı.
İslâmî dönemde Kâbe'nin örtüsü halife, önemli bir hükümdar veya devlet adamı ya da Mekke valisi tarafından yaptırılırdı; bu uygulama Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve dört halife tarafından da gerçekleştirilmiştir. Bu dönem câhiliyede olduğu gibi her yıl kisvenin değiştirilmesi âdeti yoktu; ancak değiştirme işi âşûrâ gününde gerçekleştirilirdi- Kâbe hizmetleri ve örtüsü için hazineden tahsisat ayırma Hz. Ömer'le birlikte başladı. Emevîler döneminde hicâbe görevini sürdüren Şeybe b. Osman, Muâviye b. Ebû Süfyân'a bir mektup yazarak Kâbe'nin üzerindeki örtülerin miktarının arttığını, önlem alınmazsa mabedin zarar görebileceğini bildirdi. Bunun üzerine Muâviye Hz. Ömer radiyallâhü anh zamanından itibaren Mısır'da yaptırılan beyaz keten (kabâtî) örtünün yanında kırmızı ipek (hibre) örtüyü Mekke'ye gönderdi. Önceleri Dımışk'ta, daha sonraları ise, Horasan'da yapılan ve her yıl değiştirilen kisvenin 10 Muharrem âşûrâ günü kırmızı, 27 Ramazan'da beyaz olanının asılması

yette ise, İslâmiyet'in ilk yayılışında Buhara tarafına göçen Arab kavimlerinden olmalarıdır. Bu sülale daha sonra Anadolu'nun İslâmlaşması ile göç etmiş olmalarıdır. Fakat bu rivayet zayıf olabilir. Kesin olmasını düşündü-

---

âdet oldu. Abdülmelik b. Mervân zamanından itibaren ipek örtüler önce Medine'ye gelir, Mescid-i Nebevî'de bir gün sergilendikten sonra Mekke'ye gönderilirdi.

Abbasîler döneminde 206 (821) yılında âşûrâ günü asılan kırmızı örtünün ramazan ayına varmadan eskiyip yıpranması üzerine beyaz renkli ipekten üçüncü bir örtünün hazırlanması âdet oldu. Bu yıldan itibaren Kâbe'nin örtüsü yılda üç defa değiştirilmeye başlandı. Bunlardan kırmızı ipek örtü arefe günü, kabâtî örtü Receb ayı başında, beyaz ipek örtü de Ramazanın 27. günü asılıyordu. Abbasî Halifesi Nasır-Lidînillâh tarafından 579'da (1183–84) gönderilen örtü yeşil renkli olup üzerindeki yazılar kırmızıdır (İbn Fehd, II, 551; III, 14); hilâfetinin sonuna doğru ise, örtünün rengi siyaha, yazısı sarıya çevrilmiştir. Böylece örtünün rengi artık siyaha dönüşmüş ve bu uygulama zamanımıza kadar devam etmiştir.

Abbasîlerden sonra Yemen'de hüküm süren Resûlîler birkaç yıl Kâbe örtüsünü göndermişler, daha sonra bu görev Memlûk sultanları tarafından üstlenilmiştir. İlk dönemlerde Hz. Ömer'den itibaren olduğu gibi örtünün masrafları beytülmâlden karşılanıyordu. Daha sonra Ebü'1-Fidâ el-Melikü's-Sâlih İsmail, Kalyûbiye kasabasına bağlı üç köyü satın alarak Kâbe örtüsü yapımına vakfetti. Her yıl hazırlanan Kâbe örtüsü devlet erkânı ve halkın katılımıyla düzenlenen görkemli törenlerden sonra, Haremeyn şehirlerinde yaşayan yoksullara dağıtılmak için yollanan para keselerinin ve çeşitli hediyelerin de konulduğu "mahmil" adı verilen bir mahfe veya sandık içerisinde emîr-i haccın sorumluluğunda Mekke'ye gönderilirdi.

1517 yılında Hicaz Osmanlı hâkimiyetine girdi ve Yavuz Sultan Selim eskiden olduğu gibi Kâbe örtülerinin Mısır'dan gönderilmesini istedi. Kanunî Sultan Süleyman zamanından itibaren Kâbe'nin dış örtüsü Mısır'da, iç örtüsünün kumaşı da Mısır'da dokunarak İstanbul'da hazırlanmaya başladı. III. Ahmed döneminden itibaren kumaşların tamamının İstanbul'da dokunması âdet oldu. İç örtü son olarak 1861'de tahta çıkışı münasebetiyle Sultan Abdülaziz tarafından gönderildi ve 1943e kadar kullanıldı. 1. Dünya Savaşı sırasında Mekke Emîri Şerîf Hüseyin, Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanınca her iki örtü de Mısır'dan gönderilmeye başlandı. Suudi Arabistan hükümeti 1962'de Mısır'dan gönderilen örtüyü Cidde'den geri çevirdi ve bu tarihten itibaren Kâbe'nin örtülerini Mekke'de kurduğu özel Kâbe örtüsü fabrikasında hazırlatmaya başladı.

Günümüzdeki Kâbe örtüleri 14 m. uzunluğunda ve 0,95 m. genişliğinde kırk sekiz parçadan meydana gelir; tamamı 638,4 m^2'dir. Yukarı kısımdaki Kâbe'nin dört tarafını çevreleyen ve birbirine eklenmiş on altı parçadan oluşan yazı kuşağına hizam denilir; uzunluğu 45 m. genişliği 0, 95 metredir. Bu kuşağın altında, yine on altı parçadan meydana gelmiş, ancak birbirine eklenmeden aralarına, içlerinde ayet ve esmâ-i hüsnâ yazılı daireler konmuş ikinci bir kuşak vardır. Örtünün kendisi de kitâbeli olarak dokunmuştur. Birbiri içine giren üçgenler arasında lafza-i celâl, kelime-i tevhid ve ***"sübhânallâhi ve bihamdihî sübhânallâhi'l-azîm"*** ibaresi yazılıdır. Örtünün üzerindeki yazılarda altın ve gümüş teller kullanılmıştır. Abbasîler döneminden itibaren devam eden bu yazı geleneğinde, örtünün hangi halife veya sultan tarafından nerede ve ne zaman yaptırıldığına dair kayıtlar da bulunmaktadır." (Hicaz Albümü, Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, s.35–38)

ğümüz Validenin ***Nilli Hatun*** diye anılması ilk rivayeti daha kuvvetli göstermektedir.

Çünkü Devlet-i Aliyye tarafından yenilenmesi gelenek halinde bulunan Kâbe-i Muazzama'nın perdesi her sene Mısır-ı Kahire'de dokunup hazırlanarak ve Mısır hüccâcıyla gönderilmekte ise, de, 1213 (1798) senesinde Kahire Fransızların elinde bulunduğundan, bu sene içinde yenilenmesi lâzım gelen Kabe örtüsü Dersaadet'te ve Sultanahmed Câmiinin şadırvan avlusunda imâl ettirilmiş ve 1213 senesi Recebinin on birinci günü hususî merasimle saray-ı hümâyûna nakledilip ertesi gün surre-i hümâyûn ile geçirilmiş olduğundan, kisve-i şerifeye mahsus olan merasim Dersaadet'te icra olundu. Şimdi önceden olduğu gibi Kahire'de icra olunmaktadır.[65]

1798 yılında göç eden ailelerden olabileceği ihtimali düşünülmektedir. Genellikle ailedeki erkeklerin asker ve adlî mercilerde görev yaptığı görülmektedir.[66] Osmanlıda memur ve askeri sınıf ailelerde yeni gelen nesilin de aynı yönde görev alma istidâtı bulunmaktaydı.

> "Osmanlı Devleti kendi tebaası olan Türklerden yalnız vergi ve asker isterdi. Okuryazar Türklerin çocukları memur veya subay olacaktı." [67]

Kâbe görevleri Kureyş kabilesi arasında taksim edilmesi üzerine Efendi Hazretlerinin sülâlesinin ***İhramcızâde*** olarak isimlendirilmesi bu ailenin kökeni hakkında kuvvetli kanaatler oluşturmaktadır. Annesi Aişe Hanım seyyidedir. Genellikle seyyidler ve şerifler evlenmede akraba ile olanı tercih ederler.

Ayrıca Efendi Hazretlerinin annesinin doğumu ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden aldığı müjde ve 1938 de hicret niyeti ile ***"Dede vatanımıza gideceğiz"*** buyurması da bu durumu açığa çıkarmaktadır. Çünkü kemâl neseb, zahirî ve batınî kâmilden zuhur eder.[68]

---

[65] Eyüp Sabri Paşa, ***Kâbe ve Mekke Tarihi***, Sadeleştiren, Osman Erdem, İst. Fatih Yayınevi, s. 549

[66] BOA, Fon Kodu: ML-VRD-TMT Defterleri 14420;

(15 Ağustos 1296 (27 Ağustos 1880) İrade-i seniyenin telgrafına verilen cevap (Osmanlı Başbakanlık Arşivi) Bazı araştırmacılar bu lakabın Efendi Hazretleri ile başladığını zannediyorlar. Bu belge durumu çok güzel açıklamaktadır.

[67] AYDEMİR, Şevket Süreyya, İkinci Adam, İst, V. Baskı, c.I, s.24

[68] Seyyid Muhammed Kadrî kuddise sırruhu'l-azîz anlatıyor:

Bir sabah namazını Şahımız Hz. Ali Hüsameddin'in arkasında kılıyorduk. Hz. Şah'ın baba ve anneden Seyyid olduğu hakikatini mânen gördüm. Namazdan sonra sohbete müsaade eden Şah'a arz ettim:

Şimdiye kadar Hz. Şahın yalnız anne cihetinden seyyid olduğu söylenmekte idi. Lütuflarınızla Hz. Şah'ın peder cihetinden de seyyid olduğunu gördüm.

Evet, elhamdülillah öyledir. Seyyidlik, ecdâdımız Seyyid Battal Gazi'den geliyor. Açıklar ve iddia edersem, çok yanlış kişiler de seyyidlik davasında bulunacaktır. En doğrusu, ***"Allah Teâlâ yanındaki seyyidlik makbuldür"*** buyurdu. (Şeyh-i Meczûb

Sivas'ta Sarışeyh mahallesinde oturan Aişe Hanım Hüseyin Hüsnü Efendi ile evlenmeden önce Kolağası Abdülkâdir Bey ile evlenmiştir. Bu evlilikten çocukları olmamıştı. Abdülkâdir Bey ile hacca gitmeye hazırlandıkları sırada o zamanın bir paşasının hanımı,

"Aişe Hanım hacca gittiğinde bir çocuk elbisesi yaptır. Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellemin kabri şeriflerinin yanına koy ve Allah Teâlâ'ya;

Yarabbi! Habibinin yüzü suyu hürmetine bana bir erkek evlat ver, *diye dua et. İnşallah, Rabb-ül Âlemin sana bir erkek evladı verir"* demiştir.

Aişe Hanım hacca gittiğinde bir çocuk elbisesi yaptırıp Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellemin kabri saadetlerinin hizmetkârını bulup elbiseyi sanduka-ı şerifin ayak ucuna bıraktırır ve tarif edilen duayı yapar ve

"Ya Rabbi bana bir evlat ver ki, onu cami kölesi yapayım" diye niyazda bulunmuştur.

Hac dönüşü bu çocuk elbisesini alıp getirirler.[69]

Bir zaman sonra Aişe Hanım, Kolağası Abdülkâdir Bey'in vefatı üzerine Sarışeyh mahallesinde oturan yakın akrabası memur Hüseyin Hüsnü Efendi [70] ile evlenir.

Kutlu izdivaçtan (r.1296—m.1880) tarihinde [71] dünyaya gelen erkek çocuklarına mânevî işaretle ***İsmail Hakkı*** ismi[72] verilir. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin Ravzâ-i Pâkine teberrüken bir süre bırakılan çocuk elbisesi daha sonra kendisine giydirilir.

Bir zaman sonra dünyaya gelen erkek kardeşine de ***Sıtkı*** ismi verilmiştir.

Ecdadının genellikle kabirleri Yukarı Tekke Kabristanlığı-Ulu Camii Adası'ndadır. Fakat kabirlerin çoğu tahrif olduğundan birçoğunun yeri kaybolmuştur.

4—Çocukluğu

Hüsnü Efendi'nin memur ve ailenin eşraftan olması Efendi Hazretlerinin sıkı terbiye içerisinde yetişmesine sebeptir. Ayrıca manevi motiflerle bezenen hayat gelecekte insanlara hizmet edecek kâmil insanın temelleri atılmıştır.

Muhammed Saîd Seyfüddin, İhsan Yolu (Gönül Sultanları ve Hak Sohbetleri adlı kitap içinde), Çeviri: Çelebi Süleyman Kaya, Ankara,1996, s.26.)

[69] Bir rivayete göre, Efendi Hazretlerine dikilen çocuk elbisesi Hicaz'a gönderildi. Yedi sene Kabr-i Saadet'te mahfuz kaldı.

[70] Soyu Hz. Ebûbekir radiyallâhü anh'a dayanır, rivayeti de vardır.

[71] Doğumu nüfus cüzdanında 1296 dır. Askerlik teskeresinde doğum tarihinin (Rûmi: 1289, Milâdi: 1873) görülmektedir. İhramcızade Hacı İsmail Efendi İsmet İnönü (1884) ile sınıf arkadaşı olduğundan bu tarihte bir hata olma ihtimali çok fazladır. Çünkü arada yedi yaş gibi fark olmaktadır. Ayrıca babasının memur olması ve İsmet İnönü hakkındaki rivayetlerde kesinlik vardır.

[72] Bu adın konulmasındaki hikmetlerden biri de, o dönem itibarı ile aile dostları olan Ulu Camiinde imam hatiplik görevi yapan zatında adıdır.

Efendi Hazretlerinin terbiyesinde sürekli olarak Aişe Hanım'ın etkisi hissedilmektedir. Çünkü çocukluk dönemi hatıralarında Efendi Hazretleri annesi ile olan kısımları tekrar tekrar anlatmıştır. Mesela;

Efendi Hazretleri ***"Anam Osmanlı bir kadındı"*** diyerek validesinin yüksek ahlak üzere olduğunu, tarîkata intisabına sebep olanın, annesi olduğunu söylerdi.

Aişe Hanım, Efendi Hazretlerine hamil iken hac görevlerinden olan Safâ ve Merve'yi say ederken ilham olan aşağıdaki beyitleri çok tekrar etmiş.[73]

İsmail'im Âzam sensin
Gül yüzlü tazem sensin
Dört kitabın hakkı için
Gönlümde gezen sensin.[74]

Validesi Aişe Hanıma rüyasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ***"Biz İsmail'i kendi toprağımızdan yoğurduk, ekşitmedik ve sana da hediye ettik"*** müjdesine mazhar olduğunu hatırlatırdı. [75]

Maddî ve mânevî sıkıntılar anında,

"Oğlum İsmail, mazhariyetin çok büyük, ben sana abdestsiz süt vermedim gönlünü hoş tut, dünya için babanla kötü olma bir ihtiyacın olursa benden iste; denizde kum bende para, sarı sarı liralar minderin altında" nasihatleri hayatının önemli düsturlarıdır.

Bu türlü bir manevi koruma altında tutulan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, çok küçük yaşta ibadete başlatılmıştır. Öyle ki, vücudunda Allah Teâlâ'nın zikrini duymaya başladığı rivayeti vardır.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin annesine karşı olan aşırı saygı ve sevgisinden ayaklarını öperdi. Validesi Aişe Hanım mazhariyeti yüce olan oğlunun karşısında;

---

[73] Samsunlu Mecnun Mahmut Efendiden işittim.

[74] Efendi Hazretleri bu beyitlerini sohbetlerinde çok zaman kendileri tekrar ederdi.

[75] ***Gardaşlarım! Anamın zürriyeti olmamış anam Hacca gitmiş Rasûlüllah sallâllâhü aleyhi ve sellemin Ravzasında dua etmiş demiş ki, Ya Rabbî kapına geldim, bu Habibin hürmetine bir evlat ver demiş. Zaman gelmiş karnımda, hamile olduğunu can bulduğunu fark etmiş, iki rekât namaz kılmış, yatmış denilmiş ki, "İsmail'i kendi mayamızdan yoğurduk, ekşitmedik ve sana da hediye ettik" sesini Anam duymuş. İki rekât Hacet namazı kılmış. Bir gün evimizin önünde yılan yüzüme uzandı, yalamaya başladı. Anam gördü İsmail'i yılan yiyor dedi yılanı kovdu. Gardaşlarım! Şimdi anladık ki, yılan sevgisinden yüzümü yalarmış. Gardaşlarım (ta ezelden intisabım âlemin seyyidine, düştüm aşkına bu anasır bendine, çok aradım ağladım yüz tutup Hakk'ın kendine, âlemi ervah içinde hubbu Mevlâ olmuşuz.)***

"Oğlum mazhariyetin çok büyük, dağ taş evladın olsun" diye dua edermiş.[76]

Çocukluğu Sarışeyh mahallesinde geçiren İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi Hazretleri daha sonra babasının adliye başkâtibi olduğu için Zara'da yedi yaşına kadar bulunmuş ve sıbyan mektebini burada okumuştur.[77]

On yaşındayken Sivas'a gelip Örtülüpınar mahallesine göç ettiler ve Askeri Rüştiye'ye[78] girmiş, 1894–1895 yılında okulu bitirmiştir. İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü okul arkadaşıdır.[79] İsmet İnönü'nün babası Reşit

---

[76] Sakine Latife Hanım ile yapılan mülakat.

[77] **Sıbyan - İptidaî** (İlkokul) **Okullar**

Osmanlı imparatorluğunda ilk eğitimin ve öğretimin yapıldığı yerlere "Sıbyan Mektebi" denilmektedir. Kuruluşları bakımından ya bir "külliye" içinde yer alıyorlar yahut da ayrı olarak mahalle ve köylerde bulunuyorlardı. Sıbyan okullarının belli bir yönetmeliği veya programı hazırlanmıştı. Bu okulların amacı bir çocuğa okuma-yazma öğretmek, İslâm dininin kurallarını ve Kur'an-ı Kerim'i belletmekti. Öğretim ezbere dayanıyordu. Ferdi bir eğitimin hâkim olduğu okullarda genellikle şu dersler okutuluyordu.

1 - Elifba, 2 – Kur'an-ı Kerim, 3 - İlm-i hal, 4 -Tecvit, 5 - Türkçe ahlak risaleleri, 6- Türkçe, 7 – Hat

Hocalar genellikle medrese çıkışlı olmakla beraber, cami imamı veya müezzin de oluyordu. 4–5 yaşlarında öğretime başlayan çocukların yoksul olanlarının gıda ve giyim-kuşam gibi ihtiyaçları karşılanıyordu**. Üç yıl yıllık programı vardır.** Sıbyan mekteplerinin özellikle Osmanlı klasik döneminin dışında yozlaşmış olmuş ve fayda düzeyi azalmıştır. Tanzimat döneminde, ıslahı için çalışılmış ise, de olumlu bir gelişme kaydedilememiştir. 1869 Nizâmnâmesi ile yeni usulde "iptidaî" adı verilen okullar düşünülmüş ve ilk defa 1872 tarihinde uygulamaya konulmuştur. İlk olarak 1880 yılında Sivas'ta da biri kız, biri erkek olmak üzere iki iptidaî okulunun yapılmasına başlanmıştır.

[78] İsmet İnönü'nün arkadaşı olmasından dolayı askeri rüştiyeyi okuması gerekir. Şükrü Sefa Efendi'nin anlattığı menkabede bu okulu doğrulamaktadır.

Rüştiye Okulları

İlk zamanlarda ilkokul üstü hazırlık okulu, daha sonraları İse ortaokul karakterine sahip bir öğrenim derecesi olarak görmek mümkündür. Rüştiyeler önceleri Darülfünuna, sonradan İdadilere basamak teşkil etmiştir. Ayrıca ilk yıllarda hükümetin memur yetiştirmek gayesiyle de okul açtığını görüyoruz.

Sivas'ta 1882 – 1885 yıllan arasında valilik yapmış olan Halil Rıfat Paşa bu dönemde, eğitim alanında büyük bir faaliyet başlatmıştır. Beş yaşına girerken kız ve erkek okula gönderilsin diyen Paşa, Sivas'ta **Mekteb-i Mülkiye-i Rüştiye, Askeri Rüştiye ve Darü'l-Muallimîn** okullarını açmıştır. Yine Sivas'a Sanayi okulu ve İnas Mekteb-i Rüştiyesi tesis edilmiştir.

Mekteb-i Rüştiye-i Mülkiye 1886 tarihli Sivas Salnamesi'nde geçmekte, 4 muallim ve 154 talebesi bulunmaktadır. Okulun genelde memur ve idareci yetiştirmek gayesiyle kurulduğu tahmin edilmektedir. **Dört yıllık programı vardır.** (Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s. 163

[79] Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

Bey Sorgu yargıcı ve evleri Nalbantlarbaşı mahallesine (Sarışeyh Mahallesi) yakın Ali Baba Mahallesi'nde oturmaları, İhramcızâdelerin adlî makamlarda çalışması ve Efendi Hazretlerinin babası Zabıt Katibi olması ile yakınlıklarının olması ailece görüştükleri muhtemeldir.

İsmet İnönü bir yıl Sivas Mülkiye İdadisinde okuduktan sonra 1897 İstanbul'a gitmiştir.[80]

İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Hazretleri subay olmak için İstanbul'a gitmek istemişlerse de annesi Aişe Hanım razı olmamıştır.

İki veya üç sene medrese eğitimini [81] Şifâiye medresesinde[82] almıştır. Manevi hayatın temelleri atılmıştır. Daha sonra adliyede mülazimeten (stajyer) memur olarak görev almıştır. 1914 de I. Dünya savaşı çıkınca asker olarak hizmet etmişlerdir.

5—Evlilikleri

Üç evlilik yapmıştır;

1-Hastaoğulları'ndan *Hatun Hanım* diye anılan **İmmihan TOPRAK** (Vefatı 1949)

2-Börkçü Ömer Oğulları'ndan *Hacı Hanım* diye anılan **Zeynep TOP-**

Yıl 1968. Ticaret Lisesi 2. sınıfa giderken öğleden sonra vekaleye gittim. Efendi (k.s) Hazretleri sordu ki;

"***Oğlum Sefa! Nerede okuyorsun?"***

Ticaret Lisesinde okuyorum diyecekken birden;

"*Dede, Kazancılardaki Deli Fikri Paşa Konağında okuyorum."dedim.* "***O paşayı tanıyorum, Savaşa katıldı. Beni de severdi."***

"***Ben İsmet Paşa (İnönü) ile beraberde okudum. Sınıfın girişinde beraber otururduk. Zayıf ve cılızdı. Onun numarası 32 ve benim ki, 34 mü neydi. O zamandan İsmet Paşa siyasetçiydi, öğrencileri başına toplar, masaya çıkar konuşma yapardı." "O bizden ayrıldı. O dünyayı tercih etti, biz de ukbayı."***

[80] İsmet İnönü 1884 yılında İzmir'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini 32 numaralı öğrenci olarak (Askeri rüştiye) dört yıllık okulu beş yılda 1895 Sivas'ta tamamladıktan sonra bir yıl Sivas Mülkiye İdadisi'nde okuduktan sonra 1897de İstanbul'da Mühendishane İdadisini, 1900 de Topçu Harbiyesi, Harbiye 1903 ve 1906 yılında Harp Akademisi'nden mezun olarak, ordunun çeşitli kademelerinde görev yaptı. **(Ana Biritanica Ansk; İnönü Mad.–Çağdaş Liderler Ansk; AYDEMİR, Şevket Süreyya, İkinci Adam)**

[81] Abdurrahman Efendi, Halil Efendi ve Abdullah Efendi gibi müderrislerden ders almıştır. (Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 127)

[82] Bazı rivayetlerde Çifte Minareli medresede medrese eğitimi gördüğünden bahsedilir. Yanlış olma ihtimali vardır. Çünkü "Çifte Minarenin Osmanlı kaynaklarında, 16. asırdan itibaren harap olduğu ve eğitimin yapılmadığı yazılıdır. Ayrıca Defter-i Evkâf-ı Rum'da *"Evkâf-ı Medrese-i Pervane Bey"* ismiyle kayıtlı olan **Çifte Minare Medresesi, 19. asırdan itibaren cephane saklanan bir depo haline getirilmiştir. 1853 tarihinde tamamen harabe haline gelmesi sebebiyle, binanın arta kalan taşları Hacı İzzet Paşa (Osman Paşa) Camii inşaatında kullanılmıştır.** (Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s.56)

RAK (Vefatı 1972)[83]

3-Yılankırkanlar'dan *Hafiz Hanım* adıyla anılan **Zeliha TOPRAK** (Vefatı 1972) [84]

6—Çocukları

İmmihan TOPRAK Hanım'dan olan çocuklar;

1-Hayriye GÜNDÜZOĞLU (vefatı 1957) [85]

—Reyhane **SU**

—Ubeydullah **GÜNDÜZOĞLU** [86]

—Zeytune **GÜNDÜZOĞLU** [87]

—Sakine Latife **ALTUNTAŞ** [88]

—Aişe-i Sıdıka **ZARİFOĞLU** [89]

—Ahmed Fatih **GÜNDÜZOĞLU**

2-Halis Turgut TOPRAK (vefatı 1967)

—Hüsnü **TOPRAK**

—Hüsamettin **TOPRAK**

—Ferit **TOPRAK**

—Cemalettin **TOPRAK**

—Celalettin **TOPRAK**

—Kemalettin **TOPRAK**

---

[83] 1949'da boşandılar.

[84] 1950'de evlendiği üçüncü eşleri Zeliha Toprak (Hacı Valide) de 1972 de vefat etmiştir.

[85] Şükrü Sefa Efendi, Hayriye Hanım için buyurur ki;
"Hayriye Hanım o kadar edepli ve ahlaklı idi ki; Efendi Hazretleri öl dese ölürdü. Dedeme hizmet ederdi. İhvanlar ile haşır neşir olurdu. O'na Zamanın Rabiâsı derlerdi. Hamile kaldığı zaman çarşaflara sarınırdı ki, ancak doğumla hamileliği anlaşılırdı."
Hakk'a yürüdüğünde bir ömür boyu toplamış olduğu saçlarını ve kestiği tırnaklarını kabrine gömdürdü."

[86] 1,5 yaşında havale geçirerek Hakk'a yürümüştür.

[87] 1 yaşında Hakk'a yürümüştür.

[88] Hayriye Hanımefendinin Reyhane Hanımdan sonraki çocuklar hayatta kalamayınca Darende'ye Somuncubaba Hazretlerine ziyarete gidilmiş, orada dualar edilmiştir. Doğacak çocuklar ***evliyaya satılma*** usûlü ile hediye edileceğine dair sözler verilmiştir. Bu hadiseden sonra Sakine Latife Hanım dünyaya gelmiştir.
Aişe Zarifoğlu Hanımefendiden işittiğimize göre Hayriye Hanım buyururmuş ki; ***"Annem bize derdi ki; bu kızımın sırtında kürek kemiğinin altında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mührü vardır. 'Ben' falan değil."***

[89] Efendi Hazretleri Aişe Zarifoğlu Hanımefendiyi validesine çok benzettiği için eşi Hafızanne'ye; ***"Hafızannesi bak, anam geldi"*** buyururlarmış.

3—Sabit Kemal TOPRAK (vefatı 1941 tren kazası)[90]
—Necati **TOPRAK**
—Şinasi **TOPRAK**
—Nilüfer **TOPRAK**
4-Mevlüde Vefa Dalak (Hakk'a yürümesi: 29 Ekim 1959)
—Şükrü Sefa **DALAK**
—Abdülkâdir **DALAK**
—Ahmed Şemsi **DALAK**

Hacı Zeynep TOPRAK Hanım'dan olan çocuklar;
1-Ahmed Salih TOPRAK (vefatı 1931 sel felaketinde Hakk'a yürümüştür.)
2-Mehmet Kâzım TOPRAK (Doğumu: 1927, yaşıyor)
—Mustafa Hakî **TOPRAK**
—E. Sıtkı **TOPRAK**
—A. Nurhan **TOPRAK**
—M. Hulusi **TOPRAK**

---

[90] Halid Kılıç Efendi konu hakkındaki hatırasını bize şöyle anlattı;
"Efendi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri bir gün İmmihan Hanımına ***'Şu şeker çuvalını sakla bize lazım olacak'*** *demiştir.*
Daha sonra ***'Hanım şeker çuvalı lazım oldu getir'*** *dediği gün oğlu Kemal Efendi tren kazasında paramparça olmuş.*
Efendi Hazretleri kaza yerine giden ihvanlara şeker çuvalını vermiş. Kimse bu çuvala bir mana verememiş. Fakat olay yerine geldiklerinde parça parça olmuş cesedi toplamışlar.
Efendi Hazretlerinde bir damla gözyaşı yok. Ve ***'Gardaşım Şehit babası da olduk.'*** *Demiş.*
Ben bu olayı duyunca Sivas'a taziye ziyaretine gitmek murad ettim. Hem de bayrama rast geldi. Sivas'a Ulu Camii'ye tek başına gittim. Efendi Hazretleri ziyaretçileri çok geldiğinden evden dışarı çıkmıyor, dediler. Bende devlethaneye gittim. Ziyaretçiler çok olduğundan hizmetçiler herkesle ilgilenmiyorlardı. Orada Efendi Hazretlerinin hizmetkârı Gurcabatlı Fadime Hanım beni fark etti ve beni yukarı çıkarttı. Efendi Hazretleri namaz kılıyor, sonra içeri girersin dedi. Ziyaretçiler dağılınca Efendi Hazretleri yanıma geldi. ***'Gardaş' nerden gelip, nereye gidersin. Buradan nereye gideceksin'*** *Bende otele giderim Efendim, dedim. Bana para vermek istedi. 'Efendim himmet isterim' dedim.* ***'Olsun, paranda olsun, himmette olsun'*** *dedi, 10 lira verdi ve birine beni otele götürmesi için emir verdi. Ertesi gün niyetimi bozup söz dinlemeyerek tekrar görmek için gittimse de Efendi Hazretlerini göremedim, memlekete döndüm.*

II-Resmî vazifeleri

Sivas adliyesinde mülâzimeten (stajyer) memur olarak çalışmıştır.[91] Askerlik görevinden sonra Tokat'ta Duyûn-u Umûmiye de Müskirat Memurluğunda çalışmıştır.[92] Bu dönem Tokatlı Pir Mustafa Hâkî kuddise sırruhu'l aziz Efendi'ye bağlandığı zamana rastlar. 1908 de Tokat mebusu olarak İstanbul'a giden Mustafa Hâkî kuddise sırruhu'l aziz Efendiden sonra, Sivas Duyûn-u Umumiye'ye görev değişikliği yapmıştır.[93]

Birinci Dünya Savaşı yıllarında askerliğini kol komutanı olarak emrindekilerle birlikte Suşehri'ne cephane taşımak ve Ordu, Koyulhisar, Suşehri arasında postacılık ve erzak nakli yapmaları suretiyle yerine getirmiştir. Bu sebepten bulunduğu yörede ***Emanetçi Baba*** diye anılmıştır.

İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi Hazretleri 1928 de Duyûn-u Umumiye müesseselerinin kapanması ile Sivas İnhisarlar Dairesine geçmiştir.[94] Bura-

---

[91] İhramcızâde kuddise sırruhu'l-azîz, validesinin memurluk yapmasını istemediğini; ***"Oğul! Mazhariyetin büyük adam olamadın, ben sana cami hademesi ol dedim, sen memurluk yapıyorsun"*** sözünü gözyaşları ile çok söylemiştir.

Ayrıca ***"Validemiz cami hademesi ol dedi biz olamadık, fakat bugün hiç olmazsa da tamiratları ile meşgul oluyoruz"*** buyururlardı.

[92] Duyûn-u Umûmiye'nin Kurulması (1881) (Genel Borçlar İdaresi)

Osmanlı Devleti, Kırım savaşı sürerken, 1853 yılında ilk dış borçlanmayı yapmıştı. (İngiltere ve Fransa'dan) bundan sonrada borçlanmaya devam etti. Bu şekilde devlet, altından kalkamayacağı ağır bir yükün altına girdi. Osmanlı Devleti, 1875 yılında borçlarını beş yıl süre ile yarıya indirdiğini açıklaması, maliyesinin iflas ettiğini göstermiş oldu. Berlin antlaşması ile Rusya'ya ağır bir savaş tazminatının ödenmesi, maliyeyi daha da kötü bir duruma soktu. II. Abdulhamid, borçların ödenmesini belli bir düzene sokmak için 1881 yılında Duyûn-u Umûmiye'yi kurdu. Duyûn-u Umumiye idare meclisi; Osmanlı devletinin dış borçlarını doğrudan doğruya kendisi toplamak ve borç karşılığı gösterilen gelirleri yönetmek, vergi gelirlerine direkt el koymak üzere kurulmuştu. Bu meclis, alacaklıların oluşturduğu temsilciler kanalıyla faaliyet gösterir ve meclis, ihtiyaç duyduğu yerde büro açabilirdi. Zamanla meclis, iyice güçlenerek, başka alanlarda da yatırımlara girişmeye, devlete borç vermeye, ikinci bir devlet (maliye) gibi faaliyet göstermeye başladı.

1928 de Duyûn-u Umûmiye'nin hukuki varlığına son verildi.

[93] Mürşidi Mustafa Hâkî kuddise sırruhu Efendinin kendisine:

"İsmail Efendi, memur olduğun yerdeki müskiratın tadına da bakıyor musun?" Diye latife etmeleri üzerine parasını borç para ile değiş tokuş yapardı.

"Gardaşım! İçkinin katresi haramdır. Fakat çoluk çocuğun nafakası için çalışıyorduk. Fakat biz yine başkasından borç alıyoruz. Aylığımı alıp ona verip parayı değiştiriyorduk." (Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.)

[94] Osmanlı Hükümeti, Fransa ve İngiltere arasında imzalanan Ticaret Anlaşmasıyla tütün ithali yasaklanarak tütün için ilk defa 1862 yılında İnhisar (Tekel) kuruldu.

1879'da çıkarılan "Rusûmu Sitte" Kararnamesiyle tuz, tütün ve alkollü içkilerin inhisarı gelirleri yabancı bankerlere ve daha sonra 1883'de ise, "Duyûn-u Umumiye"ye bırakılmıştır. Sonradan Tütün İnhisarı İşletilmesi imtiyazı "Memâliki Osmaniye Duhanları Müşterek Menfaa Reji Şirketi"ne devrolunmuştur.

dan Zara-Çarhı Tuzlasına bağlı Cedit Tuzlasında görev yapmış. Bu görevini aniden bırakıp Sivas'a gelmiş ve 1931 Temmuz ayında kendi isteği ile emekli olmuştur.

Çıkan soyadı kanunu[95] gereği Arapça olan lakaplar kaldırılıp herkese yeniden bir soyadı verilmeye başlanmıştır. İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin lakabı ***İhramcıoğlu-İhramcızâde*** olduğu için, ***TOPRAK*** soyadını almıştır.[96]

Bundan sonra bütün vakitlerini ihvanın yetişmesine ve umuma yararlı cemiyet işlerine ve hayır işlerine ve eserlerine vakfetmekle geçirmiştir.

Devlet büyükleri ile görüşmeler yapmıştır.[97] Bu görüşmeler ile şehrin sorunları halledilmiş veya onlara gerekli uyarıları yapmıştır.

III –Emeklilik Hayatı

Hapis Yatması

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri çeşitli zamanlarda kısa süreli olmak kaydı ile altı sefer hapis yattığı rivayeti vardır.[98] En meşhuru ise, 1938 yılındaki hapis olayıdır.

Tütün, alkollü içkiler, tuz barut ve patlayıcı maddelerle ilgili "İnhisar" hizmetlerini yürütme görevi 1932 yılında kurulan İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Tütün, alkollü içkiler ve tuz 1932, barut ve patlayıcı maddeler 1934, bira 1939, çay ve kahve 1942, kibrit 1946 yılında Devlet tekel'i altına alınmıştır. Kahve 1946, kibrit 1952, barut, patlayıcı maddeler ve bira 1955 ve tütün 1986 yılında "Tekel" kapsamı dışına çıkarılmıştır.

[95] (21 Haziran 1934) Soyadı kanunun kabulü. Çıkarılan kanunla, her Türk kendine uygun bir soyadı almakla yükümlü kılındı. Aynı yıl çıkarılan bir başka kanunla da ayrıcalıkları belirten eski unvanların hepsi yasaklanmıştır.

[96] Nüfus memurunun *"**İsmail Efendi senin bu lakabın Arapça olduğundan bunun aynı şekilde soyadına çevrilmesi mümkün değil. Sen kendin ve ailen için bir soyadı beğen ki, biz onu nüfusuna soyad olarak geçelim"*** demeleri üzerine, ***"Gardaşım biz topraktan olduk yine toprak olacağız bizim soyadımızda TOPRAK olsun"*** demiştir.

Efendi Hazretlerinin soyadını TOPRAK olarak almasının mürşidi Mustafa Haki Efendinin kuddise sırruhu ismiyle de ilgisi de vardır. ***Hâk,*** Farsçada toprak manasına gelir.

Yine bu manzumeden olarak halen hayatta olan oğluna, ***"Oğlum Kâzım TOPRAK, Toprak olabiliyor musun?"*** diye soyadının hikmetinden sual ederlerdi.

[97] **Sivas'ta Adnan Menderes'in bile gidip elini öptüğü 90'lık bir zat, Hacı İsmail Efendi'yi tanımıştım o sene, *"hastasın, ihtiyarsın, gidemezsin"* diyerek kendisine pasaport vermek istememişler. Bir çâresini bulmuş olmalı ki, Harem-i şerifte gördüm; bir delikanlı çevikliği ile namaz kılıyordu.**

9 Mayıs 1962, yine güneş doğmadan Beytullah'a koşuyoruz. Kalabalık da gitgide çoğalmakta. Ekseri saatlerimiz orada geçiyor..(ŞENOCAK, Kemaleddin, Müslümanlar Arasında Bir Garib Yolcu, İst, 2004, 231)

[98] Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendiden işittim.

Efendi Hazretleri 1938 yılı ocak aylarında hacca gitmeye niyetlenmiş bu sebeple İskenderun'a kadar gitmişlerdir. Hac yolu kapalı olduğundan gidemeyeceğini anlamış ve bu sırada, *"Efendi sen buraya niye geldin"* denildiğinde, ***"Çeşme yaptıracağım da buraya su borusu almaya geldim"*** deyip hac parasını su borusuna yatırıp geriye dönmüşlerdir.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri içme suyu iki buçuk saatlik yerde olan Cencin Köyü'nde çeşme için kullanmak üzere boruları göndermiştir. Daha sonra Mayıs ayı sonlarına doğru bir ön çalışma ve keşif maksadı ile makinist Osman Efendi ve Hüseyin Çavuş'u alarak bir kamyon ile sefer düzenlemişler. Fakat kamyonun şoför mahallinde giderken yolda makinist Osman Efendi Cencin'e suyun bulunduğu yer arasındaki tepeyi kast ederek;

"Efendi Hazretleri! Tepenin kuzey doğusundan geçersek zayiatımız fazla olur" diyerek diğer taraftan geçirilmesinin daha yerinde olacağını belirten sözlerini yanlış anlayan kamyon şoförü Hakkı yolcularını Cencin'e bıraktıktan sonra Zara kazası Jandarmasına gidip;

"Bir şeyh ihvanları ile beraber Cencin'e geldi. Konuşmalarından hükümeti yıkmak için bir plan yaptıklarını ve teşebbüse geçmek üzere olduklarını anladım"

Demesi üzerine aynı kamyonla bir Jandarma müfrezesi Cencin'e gelerek civardan gelen köylülerle çay içmekte olan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerini ve yanında bulunan otuz sekiz kişiyi tevkif etmişlerdir. Gece orada kalındıktan sonra aynı kamyonla Sivas'a getirilip teslim edilirler.

İlgili savcı da hükümeti yıkmaya teşebbüsten *idam talebiyle* mahkemeye sevk eder. Otuz sekiz günlük bir sorgulama sonucunda beraat kararı verilir.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri daha sonra kamyon şoförüne bir kat elbise yaptırıp gönderir. Eşi Hatun Hanım'ın,

"Efendi bu adam seni ihbar edip hapis yatmana sebep oldu. Sen ona ikramda bulunuyorsun" demesi üzerine;

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri;

"Canım hapishanede irşad ve ıslah olacak kimseler varmış. Biz orada bu vazifeyi ifa ettik. Şoförde bu işe sebep olduğundan dolayı kendisine ikramda bulunduk" der ve daha sonraları bu mevzu olduğunda da,

"Gardaşlarım! 38'de 38 kişi ile 38 gün hapishanede yattık. Orada yapılacak vazifemiz varmış. Yattık, çıktık" buyururlardı.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretleri bu hapis yatmadan sonrada baskı altında tutulmasından dolayı biraz gönül kırgınlığı yaşamıştır. Bu nedenle 1938 Ramazan ayının başlarında[99] Arabistan'a,[100] bir rivayete göre

---

[99] 1938 yılı Ramazan ayı Kasım ayına rastlamaktadır.

[100] Halid Kılıç Efendi bize bir hatırasını şöyle anlattı;

"25 yaşında Zara' ya gittiğimde orada Bafralı Hacı Hasan Efendinin ihvanları vardı. Bana bizim kola kayıt ol diye teklifte bulundular. Bende bizim vilayetimizin bir büyüğü var. Ben ona gideceğim. Sonra karar vereceğim dedim. Oradan ayrıldım

Bulunduğumuz yerde Efendi Hazretlerinin 50'ye yakın ihvanı var iken 6 veya 7 ihvan kalmıştı. Çünkü ben 7 yaşında iken ilk Efendi Hazretleri ile köy odasında 1938 senesinde tanışmış idim. Hala hatırası hayalimde mevcut idi. Kalan ihvan kardeşlerime yalvardım beni ziyarete götürün dedim. Sonunda razı oldular ve beni Sivas'a götürmeye karar verdiler. Yıl 1956. Cencin'e geldik. Araba yoktu. Üstü açık bir kamyon bulduk 2,5 lira ile Sivas'a indik. Kamyonda gelirken Efendi Hazretlerinin 1938 yılında 38 kişi ile 38 gün mahkûmiyeti konusu anlatıldı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kundağı kendisine verilen ancak Allah Teâlâ dostudur, dedim. *Olaylar anlatıldıkça Efendi Hazretlerinin boş bir adam olmadığına karar verdim.*

Sivas'a gelince ilk olarak Paşa Camii'nde öğle namazını kıldık. Oradan vekaleye gittik. Efendi Hazretleri beni yanına çağırtıp oturttu. Benim harcadığım 2,5 lirayı da bana tekrar hediye etti. "Sivas'tan bir şey alırsın" dedi Sohbete hiçbir laf olmadan 1938 yılındaki mahkûmiyeti ile söze başladı. Dedi ki;

'Gardaşlarım! Bir tarihte 1938 de' *diyerek söze başladı.* ***'Öyle bir tarihe rastladı ki; 1938 yılında 38 kişi ile 38 gün hapis yattık. Oradan çıkınca dede vatanıma gitmeye niyetlendik. Fakat manada bize kundak içinde bir çocuk verildi.***

"Bu kimdir?" Diye sorduk;

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir. Rum'da O'nu büyüteceksin. dediler. Bizde fikrimizi değiştirdik." *dedi.*

Benim kalbimde Efendi Hazretleri hakkında hiçbir şekilde şüphe kalmamıştı. Çünkü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem emanet edilen kişi büyük insandır. Orada bulunanlar ve ben ders isteyince istihare etsinler dedi. Benim için ise, Hakkı Hafız Efendiye ***"bu gardaşımızın dersini hemen ver"*** *dedi. Ben dersimi aldım. Üç gün vekalede kaldık.*

(Halid Kılıç Efendi: Zara İlçesi Yapak Köyü 1931 doğumlu, üç yaşında âmâ ve hayatta bulunan bir ihvan Efendi.

Bu hicret için 1935 senesini verenlerde vardır. Ancak 1938 senesini verenlerin çok olması ve âmâların hafızaları kuvvetli olmasından ve bizzat Efendi Hazretlerinin yanında ilk önemli görüşme hatırası olarak birinci ağızdan dinlediği için Halid Kılıç Efendinin rivayeti kuvvetlidir. Yazan)

Bu türlü hicretin bir benzeri de Şeyh Şerâfeddin Dağıstanî kuddise sırruhu'l-azîzin başından geçmiştir.

Ülkede 1930'larda yaşanan değişim konusundan manevi olarak bunalan Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz, bir ara Türkiye'yi terk edip Medine-i Münevvere'ye hicret etmek istemiştir. Bu konudaki bir sohbetinde o günlerdeki duygularını şöyle dile getirmiştir:

"Asrımızda herkes benliğine, makam ve sair ahval-i dünya zaviyesinden bakarak, sanki ölmeyecekmiş ve kıyamet yokmuş gibi esef verici bir hale mağlup olarak, bu neş'e ile vakit geçirmeye başlamıştır. Âlemin ahvaline ve âlemi ihata etmiş olan hadsiz-hesapsız zulmet ve fesada bakarak, uhdeme düşen irşad ve ıslah vasifesini icraya, ilim ve kudretimin kâfi gelmeyeceğinden, yeis derecesinde kalarak beş defa halk arasından çekilmek ve Medine-i Münevvere'de ihtiyar-ı mücaveretle Ümmet-i Muhammed'e dua ile imrar-ı hayat etmek için Cenab-ı Mefhar-ı Âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizden mezuniyet istedim. Cenab-ı Rasûlullah, katiyyen halk arasından çekilmeme razı olmadılar. Mefhar-i Âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin benim halk arasından çekilmeme razı

Şam'a[101] hicret niyetiyle İstanbul'a gitmeye karar verdiğinde eşi Hacı Zeynep Hanım'a, ***"Fazla eşyalarınızı satın, dağıtın biz İstanbul'a nakil ediyoruz"*** diyerek yol hazırlığı yapılmıştır.

O zamanki vasıtalarla on beş günde Samsun'a varıldıktan sonra vapurla İstanbul'a giderek İmmihan Hatun Hanımdan dolayı bacanağı olan Eczacı Bekir Efendi'de misafir kalınmıştır.

Misafir kalınan evde[102] gece gördüğü manevi işaret üzerine gitmekten vazgeçmiştir. ***"Hanım, bizim gitme işimiz kaldı"*** buyurmuşlar. [103] Bunun üzerine Sivas'a dönülmüştür. [104]

İrşat faaliyetlerini yürütmek için 1940 yılında Çitilin Hanı'nda bir komisyoncu dükkânı açmış ve ziyaretine gelenlerle orada görüşmeye başlamıştır. [105]

Aslında İsmet İnönü, Efendi Hazretlerini çok yakından tanımasından dolayı fazla bir baskı uygulamasa da sıkıntıyı da üzerinden eksik etmemiştir. Bu nedenle Efendi Hazretleri de devamlı tedbir mahiyetinde ihvanı alenî

---

olmamaları, cüz'î küllî (az çok) benden Ümmet-i Merhumeleri'ne menfaatlerin olacağına delalet etmektedir." Bu sözlerinde Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîzin tevazu ile kendisinde irşad için gerekli donanım eksikliğinden söz etmesi dikkat çekicidir.

(***http: //www. naksibendi. net)*** (***http://www.geocities.com/tasavvufvesufiler)***

[101] Şam'a Hicret ahir zamanda sünnet olduğu için Şam rivayeti de göz ardı edilmemelidir. Çünkü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki;

"Bir hicretten sonra bir hicret daha olacak. Bu hicret yeri ise, yeryüzü ehlinin hayırlıları için Hz. İbrahim aleyhisselâmın hicret ettiği yer (Şam) olmalıdır. Yeryüzü ahalisinin kötüleri kalır. Yerleri onları öbür dünyaya atar. Allah Teala da onlardan hoşlanmaz. Onları ateş, maymunlar ve domuzlarla birlikte haşr eder." (Ebû Davud, Cihad 3, (2482)

Bugün Şam deyince sadece Suriye'nin başşehri olan Şam'ı anlarız. Eski kitaplarda bu şehrin adı Dımeşk'tir. Aslında Şam, Filistin, Ürdün, Lübnan topraklarını da içine alan büyük bir bölgedir.

[102] Bir rivayette; İstanbul-Fatih İlçesindeki Reşadiye Oteli.

[103] Efendi Hazretleri Şam-Arabistan'a hicret davası çıkınca kızı Hayriye Hanım çok üzülmüşler. Yüzüne bakmaya kıyamadığı bir güzellikte olan oğlu Ubeydullah için, ***"Eğer Efendi Babam geri gelsin, bu oğlum yoluna kurban olsun"*** buyurmuşlardır. Efendi Hazretleri hicret niyetinden vaz geçip Sivas'a dönünce 15 gün sonra Ubeydullah Efendi Hayriye Hanımefendinin kucağında havale geçirerek Hakk'a yürümüştür. Efendi Hazretleri için bir bedel yine kendi ciğerinden verilmiştir.

[104] (Bazı rivayetlerde İzmir'e uğramış sonra Sivas'a dönmüşlerdir.)

[105] Polis baskınları artıp ihvan hakkında soruşturma yapılınca Efendi Hazretleri ***"Ticaret için geliyorlar"*** buyurunca, *"peki dükkânın nerede?"* diye sorulmuş. Bunun üzerine komisyon dükkânı açılmış. Efendi Hazretlerinin üzerine kayıtlı komisyon dükkânına gelip alışveriş yapan ihvandan başkası da olmadığı gibi manevî ticaretin zahirî dükkânı açılmış.

hareketlerden sakındırmıştır. Atatürk döneminde görülmeyen baskı,[106] İsmet İnönü zamanında ihvana sürekli hissettirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında (1939–1945) ihvanına ailesinden miras kalan mülklerin hepsini satarak destek olmuştur. Bu sıra büyük bir maddi sıkıntı içine de girmiştir.

1950 yılında Sivas Merkezinde bulunan Yeni Camii yanında Çorapçı Hanı'nın[107] üst katında kiraladığı, iki odayı ***"vekâle"*** [108] olarak kullanmış, sohbetlerine uzun müddet burada devam etmiştir.

27 Mayıs 1960 ihtilâlinde üçyüz kadar şeyh tutuklanıp Erzurum'da tevkif edilirken Efendi Hazretlerine dokunulmamıştır.

Ayrıca yaz günlerinde gelen misafirler mesire yerlerinde Kepeneğin Gözü, Kurtderesi, Tekkeönü ve Yılankırkan çiftliğinde sohbet ortamları oluşturularak irşad faaliyetlerine devam etmiştir.

---

[106] Atatürk'ün, Efendi Hazretlerini çağırıp bir görüşme yaptığı irşad faaliyetlerinde rahat olması beyanında bir izin aldığı rivayetleri vardır. Rivayetin doğruluğunu tam tespit edememe rağmen, şu husus dikkate şayandır ki, Efendi Hazretlerinin Atatürk'ün zamanında şeyhlik yaptığı devlet tarafından bilinmektedir. Tekkelerin kapatıldığı bir zamanda bu hizmette bir kesilme de olmamıştır.

[107] **Çorapçı Hanı:** Ahşap ve iki kattan oluşan alt katında kuru gıda ve hayvansal ürünler satılan, üst katı ise, otel olarak kullanılan bir mekândır.

[108] İhramcızâde kuddise sırruhu'l-azîz Hacca gittiklerinde gördükleri bir mekânın ne olduğunu sorduklarında, vekâle olduğunu söylemişler. Dönüşlerinde cumhuriyetin kurulduğu zamanlarda Tekkelerin kapatılması, dinî toplantılarının kanunlarla yasaklanan faaliyetler içinde yer almasından dolayı Çorapçı Han'da yazıhane sıfatı ile ***"vekâle"*** yi açmıştır.

IV –Hakk'a Yürüyüşü [109]

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri miladî 90, hicri 92 yaşında [110] dârı bekâya yürümüşlerdir.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri 1 Ağustos 1969 cuma günü Sivas'ın dışından gelen bütün ziyaretçilerine,

"Gardaşlarım! Biz iyiyiz, hepinize izin veriyorum. Herkes memleketine dönsün" diyerek hepsini göndermiştir.

Vücudu Allah Teâlâ aşkı ile öyle yoğrulmuştu ki, kalbi münevverleri üç saat kadar daha çalışmıştır. Doktorlar Hakk'a yürüdüğünü ancak o zaman anlayabilmişlerdir.

Dünyevî seferi ve 48 senelik mürşitlik hayatı Temmuz ayının ikinci haftasında başlayan bir hastalık sebebi ile 2 Ağustos 1969 Cumartesi günü saat 9. 30 da noktalandı.

Yâdında mı doğduğun zamanlar
Sen ağlar idin, gülerdi âlem?
Bir öyle ömür geçir ki; olsun
Mevtin sana hande, halka matem.

Dünya kelamı ile sonsözü ***"NAMAZINIZI KILIN"*** olmuştur.[111]

Bu arada İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri tarafından yaptırılan Hayırseverler Camii avlusunda yer hazırlanmış ise, de, Kayınbiraderinin oğlu Hilmi Hastaoğlu, CHP'li Belediye Başkanı Rahmi Günay'a giderek,

---

[109] Büyüklerin vefatları için kullanılan bir ifadedir. Kâmil insanlar Allah Teâlâ'ya dönerler. "Allah Teâlâ yolunda öldürülenlere 'Ölüler' demeyin, zira onlar diridirler, fakat siz farkında değilsiniz." (Bakara,154) "Biz Allah Teâlâ'ya aidiz ve sonunda O'na döneceğiz." (Bakara, 156) ayetleri ve

اولياء الله لا يموتون ولكن ينقلبون من دار الى دار ***"Evliyalar ölmezler, belki bir evden başka bir eve geçiş yaparlar"*** buyrulmuştur. Bundan maksat kâmil müminlerdir. Bu hayatı bâkiye sebebiyle kâmil müminlerin bedeni bozulmaz. Bu bir hakîkâttir. (İsmail Hakkı Bursevî, Salât-ı Meşiş Açıklaması)

Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendi Hacı Hasan kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Efendiden şunları rivayet etmiştir.

Hacı Hasan Efendimizin evine gittik. Sabah kahvaltısını yaptık. Buyurdu ki; ***"Şeyhimizi ziyaret ettiniz mi? Öyle ise, bizde şeyhimizden haber ederiz."*** dedi. *Çay içerken ilâveten buyurdu ki;*

"Şeyhim iki cihanın kutbu idi. Şeyhimle 43 yıl beraber oldum iki tende bir can idik. Halen de beraberiz. Şüphe edenler bende, bir yara açsınlar Şeyhimin kabrini de açıp baksınlar. Şeyhim kabrinde hay (diri) duruyor. Aynı yarayı Şeyhimde görürler….

[110] **Muhammed** isminin sayısal değeri 92 dir.

[111] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin son kelâmlarındada namazın kılınma mevzusu geçmektedir.

"Rahmi Bey Eniştemin Ulu Cami'ye çok emeği geçti. Belediyece müsaade buyurursanız Ulu Cami Kabristanına defnedelim" demesi üzerine, Rahmi Beyde,

"Hilmi Bey, cenazeyi yarına bırakmayın. İsterseniz size hükümetin önünde yer vereyim" demiştir. Ulu Camii'nin önündeki mezarlıkta bir kabir yeri kazılmak istendiğinde o yerden büyükçe bir kapak taşı çıkar. Kapak taşı kaldırıldığında ne zaman yapıldığı bilinmeyen, Horasan'dan yapılı bir boş mezar bulunur.

Kabr-i Şerifleri için vasiyette bulunmamasına rağmen ***"Acaba Ulu Camii'nin (eli ile işaret ederek) şu haziresinden bize yer verirler mi?"*** kelamı tecelli edecek ve insanlar o kelamı duymuş gibi o mübarek yeri O'na hazırladılar.[112] İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin nâ'şı burada sırlanır. Hakk'a yürüdüğü gün Sivas mahşer yerini andırmıştır. Cenaze namazı Sivas Paşa Camii'nde damadı Hafız Mehmet ALTUNTAŞ tarafından kıldırılmıştır. Cenazesine iştirak edenler cadde ve sokaklara sığmamıştır.[113]

Efendi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin Hakk'a yürümesini müteakiben, bir defa daha görmek için ***Endenozya***'dan biri bin kişiyi temsilen on kişilik bir grup ihvan gelmiştir. Bu ziyaret ihvanda İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin ne kadar büyük biri olduğunu anlamasına yetmiş. Fakat fırsat elden gitmiştir. O'nun devamlı olarak söylediği ***"Fırsat elde iken sarmalı yâri"*** ne için söylendiği aşikâr olmuştur.

Seyyid Osman Hulusi Efendi, mürşidinin sırlandığı kabir ve hazirenin sonradan yapılan giriş kapısına da bir kitabe yazmıştır.

Kabrinin baş taşında;

Tariki Nakşibend-i Piri Ebcel **[114]** ***Mürşid-i Kâmil***
Garibu'llah-i Hakkî Gavsü'l–âzam Şeyh İsmail Hakkî İhrâmi
Engin gönlünde yüce murad-ı hâsıl oldu
TOPRAK, toprağa verildi Hakk-a vasıl oldu.

02.08.1969

Hazire Kitabesi de şöyledir.

Allah'a hamd Rasûl'üne salâtu selâm
Ve alâ âlihi ve ashâbihi'l-kirâm

---

112 Efendi Hazretleri bir gün Ali Barakla beraber Ulu Camiden çıkarken, merdivenlerin orta yerinde durup Ali Barak'a,

"Hacı gardaş, bu Ulu Camii' ye epeyce hizmetimiz oldu, acaba bize (eli ile göstererek) şuradan bir yer vermezler mi acaba?" diyerek cami önündeki kabristandan bir yeri gösterir. Efendi Hazretlerinin irtihalinin ertesi gün Sivas'a gelen Ali Barak Efendi hazretlerinin kabrinin üzerine kapanarak,

"Efendim burayı daha evvel bana göstermişti" diyerek alabildiğince ağlamıştır.

113 Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

"Dedem Hakk'a yürüdüğünde yerel gazeteler günlerce bahsetti. ***"Sivas'ın Büyük Kaybı" "Davası olan" "Mizacı elem"*** *gibi başlıklar ile duyuruldu."*

114 Cüssesi büyük olan iri yapılı adam. Buradaki mana Büyük Pir.

Bu hazîrede medfûn Meşâyıh-ı izam
Mefâhir-i ulemâ hep müftiyyü'l-enâm
Husûsan İhramcızâde el-Merhûm
El-Hâc İsmail Hakkı mürşidi İslâm
Bu buk'a-i pâk dense, sezâdır
Min- riyâzü'l- Cennet ve dâru's-selâm
Hizmet-ü ihya eden zevâtı
Hakk eyleye Cennet-ü Cemâl'in ikram
Zâir bir Fatiha ihdâ et ruhlarına
İhlâs ile oku kıl ihtiram
Ta'mîr-i kitabesin yazan Hulûsî Kemter,
Bî-gufrân-ı hay hicrîde miskiyyü'l-hitâm

Seyyid Osman Hulusi Ateş (Hicri:1401)

Geride bıraktığı ahşap bir ev ve cebinden çıkan 49 lira paradır. O'nun yanında dünyanın kıymeti bu kadar olmuştur. Fakat dağıttığı paralar ve hizmetlerinde harcanan meblağın sırrı ilâhi hazinenin tasarrufunda pay sahibi olduğunu göstermiştir.[115] Öyle ki, yeleğinin cebinden ve cami kapısında

---

[115] Basra şeyhlerinden bir zâtın dünyalıkça fevkalâde zaruret ve ihtiyacı olup ekmeğe muhtaç bir dervişi ile beraber medresenin bir harap odasında kuru bir hasır üzerinde Cenâb-ı Hakk'a ibadet ü taat ve zikrullâh ile vakit geçirirler iken bu zatın hâline aşina olan bir zat tarafından kendisine denilmiş ki;
"Bağdat'ta ehlullâhtan filân zâta bir mektup yazıp Derviş Muhammed'le gönderseniz ve bir miktar dünyalık ihsan olunmak üzere Cenâb-ı Hak'tan dua ve niyaz olunmasını istirham edip onun dua ve teveccühü sebebiyle biraz dünyalık teveccüh etse, pek güzel olur. Daha ziyade Cenâb-ı Hakk'a yakınlık olup dünya ve ahiret kurtuluşu bulursunuz" demesi üzerine Şeyh Efendi:
"Bunun bu sözü Hakk'ındır" diyerek o yolda bir mektup yazıp Derviş Muhammed'e teslim ederek Bağdat'a göndermiş.
Derviş Muhammed, Bağdat'a gelip şeyhin kaldığı tekkeyi sormuş. Filân mahallede olan meydana karşı konaktır demişler. Derviş Muhammed oraya geldikte görmüş ki, tarif ettikleri konak değil, bir saraydır. Kendi kendine demiş ki, *"Bu şeyhin tekkesi değildir, belki Bağdat padişahının sarayıdır"* diyerek yine başlamış şuna buna sormaya. Demişler ki;
"A bîçare derviş, işte sana gösterdik, bu saraydır onun yeri. Sen galiba taşradan gelmişsin, bilmiyorsun o zâtın durumunu" demişler. Mecbur, Derviş Muhammed, saray kapısından içeriye girip kapıcıya mektubu göstermiş. Kapıcı yanına bir adam katıp kethüda Efendi hazretlerinin odasına göndermiş. Derviş, kethüda Efendinin odasına dâhil olup görmüş ki, kethüda Efendi bir padişahzade gibi âlicenap bir köşede oturmuş ve odası ise, padişaha mahsus bir odadır. Derviş Muhammed muhakkak bilmiş ki, nafile, biz yine yanlış geldik, bizim istediğimiz şeyh Efendinin tekkesi değildir, bu bir padişah sarayıdır. *"Bakalım neticesi ne olacaktır!"* demiş. Mektubu kethüda Efendi hazretlerine takdim etmiş. Kethüda Efendi, Derviş Muhammed'i alıp beraberce Hazret-i şeyhin huzurlarına götürmüş. Derviş Muhammed şöyle kapı önünde huzûr ile selâm durup şöyle Hazret-i şeyhe nazar etmiş. Onu görmüş ki,

uzun kuyruklar halinde bekleyen fakirlerin eli hiç boş dönmemiş ve İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin parasının da tükendiği görül-

---

gayet nefîs ve enfes elbiseler içinde; sırtında kollarını giymemiş şöyle omzuna almış on bin kuruş kıymetinde âlâ bir kürk; önünde yasemin çubuk, mücevherli takım, güya bir padişahtır. Artık odanın ziynetini sorma. Derviş Muhammed gönlünden demiş ki;
"Böyle bir ehl-i dünyadan dua ve niyaz talep ediyoruz, fe-subhânallâh Teâlâ!" deyip durur iken Hazret-i şeyh ferman buyurmuşlar ki;
"Derviş Muhammed, gel bakalım şuraya otur." Derviş Muhammed gelip erkân minderi üzerine oturmuş. Hazret-i şeyh, Derviş Muhammed'in şeyhinden sual etmiş. O da;
"Pek ziyade fakirlik içinde olduğundan biraz dünyalık için dua ve niyaz ve teveccüh buyrulmasını Efendimiz hazretlerinden istirham ederek fakirlerini Efendimize göndermiştir" demiş. Hazret-i şeyh buyurmuşlar ki;
"Cenâb-ı Hakk'ın ilâhî lutf ve ihsânına nihayet yoktur, dua ettim, İnşâallâhu Teâlâ, Şeyh Efendi de bizim gibi ilâhî nimete mazhar olurlar" , demiş. O esnada alış veriş memuru Hazret-i şeyhin huzuruna girip demiş ki, "Efendim, tekkenin içinde ve dışında bulunanların mevcudu üç yüz nefere ulaşmış olup bugün kilerde bir dirhem yağ ve bir tane pirinç yoktur, ferman Efendimizindir" demiş. Hazret-i şeyh buyurmuşlar ki;
"Gel şu minderde olan kürkü al da bedestene götür sat, akçesiyle yağ, pirinç ve gerekli malzemeleri al" demiş. Memur kürkü alıp gitmiş. Derviş Muhammed izin talep etmiş ki, huzûr-ı şeyhten dışarı çıksın. Hazret-i şeyh buyurmuşlar ki;
"Biraz daha muhabbet edelim." Aradan az bir müddet geçip oda kapısından bir ağa içeriye girip koltuğunda bir bohça getirip Hazret-i şeyhin önüne koymuş, demiş ki,
"Efendim, defterdar Efendi kulunuz ellerinizi öperler. Bugün bedestende bir kürk satılır görmüşler; Efendimize lâyık bir kürktür diye aldılar, Efendimize takdim buyurdular ve kabulünü niyaz u istirham ettiler." Hazret-i şeyh buyurmuş ki;
"Memnun oldum, mahsus selâm, dualar ederim. Getir oğlum omzuma koy" demiş. Ağa da bohçayı açıp kürkü çıkarıp Hazret-i şeyhin omzuna koymuş. Derviş Muhammed görmüş ki, memurun az önce omzundan aldığı kürktür. Hazret-i şeyh, Derviş Muhammed'e hitaben buyurmuş ki;
"Derviş Muhammed, ben istemiyorum, Cenâb-ı Hak kemâl-i lutf u ihsân-ı ilâhiyyesinden olmak üzere lâyık görmüş sebebler vasıtasıyla ihsan etmiş. Haydi, sen de git de şeyhine böylece söyle, selâm dualar eyle; Cenâb-ı Hak ona da dünyalık ihsan etmiştir" demiş. Derviş Muhammed dönüp Basra'ya gelmiş, doğruca şeyhin kaldığı medreseye gitmiş. Sormuş ki;
"Bizim Şeyh Efendi ne oldu, odasında yoktur!" medresedekiler demişler ki;
"Derviş Muhammed, senin şeyhin sen gittikten sonra ehl-i dünyâ oldu, şimdi filân mahallede bir büyük konak aldı, sâhib-i devlet sâhib-i dünya oldu; hizmetkâr artık sual etme!" demişler. Derviş Muhammed işi anlamış, derhal şeyhinin konağına gidip Bağdat'taki Hazret-i şeyhin selâm, duasını arz ve ahvalini beyan etmiş ve şeyhi de memnuniyetle
"Eksik olma Derviş Muhammed, senin sebebinle biz de Hazret-i şeyhin duasına mazhar olup bize de dünyalık yüz gösterdi" buyurmuşlar. (Aşçı İbrahim Dede, Aşçı Dede'nin Hatıraları, hzl. Mustafa KOÇ-Eyüb TANRIVERDİ, İstanbul, 2006, c. IV, s.1659–1660)

memiştir. Onun dağıttığı paraların darphaneden yeni çıkmış paralar olduğuna bütün ihvan şahit olmuştur.

B)TASAVVUFÎ HAYATI

I- İntisabı ve mürîdliği

Daha çocukluğunda bazı mânevî hâller zuhur etmiştir. İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin, Mur Ali Baba kuddise sırruhu'l-azîz (d. 1805-h.y.t.1882) ile görüşmeleri [116] küçük yaşlarda aile büyüklerinin görüşmeleri ile olması muhakkaktır.

İhramcızâde kuddise sırruhu'l-azîz, Sivas'ta bulunan Rifâi Tariki büyüklerinden Arab Şeyh ismi ile bilinen Seyyid Abdullah Haşim kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'ye teslim olmuştur. Bir rivayete göre 5 yıl hizmet etmiştir.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretlerinin ilk mürşidi olan Abdullah Haşim El-Mekki kuddise sırruhu'l-aziz (Arab Şeyh) in ***"Evlâdım, senin nasibin bizden değil!"*** diyerek bir nevi izin vermesi ve validelerinin Şeyhi Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîze oğlunun durumunu anlatması ile mânevi bağın temelleri atılmıştır.

Adliyede stajyer memur iken katıldığı bir arkadaş grubuyla birlikte;

"Tokatta bir şeyh var onun yanına gidiyoruz" dediklerinde O'da onlarla gitmeye karar vermiştir.

Ziyaretten önce görüştükleri Peşkircioğlu Nuri Efendi, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerine Seyyid Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l aziz Hazretlerini çok övmüştür. Ali Paşa Camii'nde cemaate namaz kıldıran Mustafa Hâki Hazretlerinde her nasılsa sehvi secde hali zuhur etmiştir. Namazdan çıkıp dışarıda bekledikleri sırada kendisinden daha evvel bu yola intisap etmiş bulunan Peşkircioğlu Nuri Efendi;

"Şeyhim hiç böyle bir şey yapmazdı" diye söylenerek övdüğü Efendisini düşünürken, caminin iç kapısından çıkmakta olan Mustafa Hâki Efendi Hazretlerinin göğsünün her iki tarafında ALLAH yazılı olduğunu gören İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretleri,

"Nuri Efendi! Sen benim gördüğümü görsen hiç bir şey söylemezsin" demiş ve tam bir teslimiyet ile tekkeye yollanmışlardır.

Seyyid Mustafa Hâkî kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, ihvanı ile sohbet ederken huzura gelen İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerine;

"***Sen, Hacı Aişe Hanım'ın oğlu musun?"*** Diye sorduklarında;

"***Evet, Efendim!"*** Diye cevap vermişler.

Olan, olmuş, kâinata can ve nur olacak hayatın kutsal doğumu gerçekleşmiştir.[117] Orada Seyyid Mustafa Hâkî Efendi ile tanışmış ve terbiyesine

---

[116] Bazı kaynaklarda ve tezimizde yapmış olduğumuz bir hata; "Mur Ali Baba kuddise sırruhu'l-azîz ile Efendi Hazretleri görüşmüştür."

[117] Efendi Hazretleri, o anda zuhur eden mânevî hâli sonradan çeşitli sohbetlerinde anlatmıştır.

"Gardaşlarım! O an bana bir hâl oldu. O hâl, bu hâl"

"Bana bir nazar etti ki, ne olduğumu bilemedim."

"O heyecanı tarif edemem. Efendim, bana o soruyu sorarken ellerimin yeşil bir

girmiştir.

Hacı İsmail Hakkı Efendi huzurdan çıktıktan sonra Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l aziz Hazretleri ihvana dönüp,

"İşte şu kapıya yakın yere oturup giden genci gördünüz mü? O, bizde ne varsa hepsini aldı götürdü" der. Daha sonra Efendi Hazretlerini tanıyan ihvanlar bu müjdeyi O'na iletirler.

1908 yılında İkinci Meşrutiyetin ilanında Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, Tokat mebusu olarak İstanbul'a gitmiş ise, de İttihatçılar ve gayrimüslimlerin oyları ile meclis azalığı düşürülmüş ve İstanbul'da mecburi ikamete tabi tutularak kendisine Çarşamba semtindeki Cebecibaşı mahallesindeki Mevlana Mustafa İsmet Garibu'llah Efendi konağı dergâh olarak verilmiştir.

Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri 15 Ocak 1920 de Hakk'a yürüyene kadar dergâhta postnişinlik görevini ifa buyurdular. Kabr-i saadetleri Fatih Camii haziresindedir.

Mustafa Hâki Hazretlerinin İstanbul'da bulunduğu sırada ziyaretine giden Hacı Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîze;

"Sivas'ta ne var ne yok, İhramcıoğlu İsmail Efendi ne yapıyor" dedikten sonra, ***"Canım İsmail Efendi iyidir"*** demesi üzerine Hacı Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, Sivas'a döndüklerinde İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi Hazretlerine gelip şöyle buyurmuştur.

"İsmail Efendi gözün aydın, Efendi Hazretleri senin için İsmail iyidir" diye buyurdular. Hacı Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi ilâveten

"Onların iyi dediklerine Allah'ü Azimüşşan da iyi der." Buyurdu.

II- Şeyhliği

Efendi Hazretleri kırk yaşındadır.

Tokatlı Pir Efendimiz Seyyid Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Haz-

---

renk aldığını gördüm."

"İşte o anda mânevî bir haz hissettim. Gözüm, elim mürşidim oldu; O ben oldu, ben ise, O oldum."

Başka bir rivayette şöyle gelmiştir.

"Genç delikanlı idim. Anam ile Tokat'a şeyhimi ziyarete gittim. Anam hacı idi. Anam daha önce sebebi veladetimizi (dünyaya gelişimizi) Ravza-i Pâkiden Harem-i Şerif hediyesi olduğumuzu söylemişti. Şeyhim;

"***Oğlum! Nerelisin?"*** Bende;

"***Sivaslıyım, Hacı Aişe Hanımın oğluyum,"*** dedim. Üzerimde tıfl (çocuk) iken sarındığım hac ihramı vardı. Şeyhim üzerimdeki elbiseye muhabbet etmişler. O muhabbetle ahir ömür sermaye-i saadetimiz oldu. Fakir her ne kadar üzerindeki ihram-ı şerif beğenilmişse de, hakikatte beşeri ihramı ve onda mahfuz (saklı) olan ilâhi nimet-i ve maneviye olup Şeyh Efendimiz keşfi manevi ile ondaki kutsiyeti sevmiştir." (Gülbaba Cavit Kayhan)

retleri İstanbul'da (m.1856 / h.y.t: m.15 Ocak Perşembe 1920) [118] dünyadan göçmeden önce oğlu Bahâeddîn Efendi ile teberrüken tesbihini, takkesini, maşlahını ve benzeri hediyeler ile Sivas'ta bulunan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi'ye gönderdiler.

Hakk'a yürüdüğü haberi Sivas'ta bulunan bütün ihvanı ziyadesiyle üzmüş bütün ihvan günlerce toplanıp Kur'an okumuşlar, hatim indirmişler ve Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri ile ilgili ilahiler söylemiştirler.

Bir gece İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri evdekilere;

"***Toplanın ve hazırlıklı olun bir misafirimiz gelmek üzeredir"*** dediği ve gece yarısını müteakip kapının çalındığı ve gelenin ise, Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin mahdumu Bahâeddîn Efendi olduğu görülmüştür.

Etrafa verilen haber üzerine bütün ihvan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin evinde toplanmıştır. Görüşme ağlayıp sızlaşma ve konuşmalar olurken Bahâeddîn kuddise sırruhu'l-azîz Efendi;

"Biz buraya bir vazifenin ifası için geldik. Durun evvela şu vazifemizi ifa edelim" dedikten sonra,

"Efendi Babam irtihalinden üç gün önce oğlum Bahâeddîn bize yolculuk göründü. Bizden sonra ihvanı kiramı idare etme yetkisi Sivas'taki İhramcıoğlu İsmail Efendi'ye verildi. Şu cübbemi, sarığımı ve tesbihimi kendisine teberrüken götür ve vazifenin kendisine verildiğini tebliğ et, buyurdular. İşte bende bugün bu vazifeyi tebliğ için geldim" demiştir.

Efendi Hazretleri ise, henüz Tokatlı Pir Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'nin Hakk'a yürümesi Sivas'ta duyulmadan dersiyle meşgulken gördüğü işarete tabi olmayı uygun görmüştür.[119]

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri, Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerini işaret ederek,

"Canım Hacı Mustafa Efendi yaşça bizden büyük ve tarîkatta da bizden eski ve ayrıca da sülûk görmemiş olmam hasebi ile bu vazifeyi onun yapması gerekir" demesi üzerine, oradaki ihvanların da, ***"İsmail Efendi bu vazife sana verilmiş. Vazifeyi ifadan kaçamazsın"*** demişlerdir. İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri fikrinde ısrarı ve yapılan uzun müzakerelerden sonra kabul ettiği takdirde bu vazifeyi vekâleten yürütmesi için Mustafa Tâki Hazretlerine teklif yapılmasını ister. Sabah namazı vakti yaklaştığı için topluca Mustafa Tâki Hazretlerinin evine gidilerek, alınan karar

[118] (d. r. 1272/ h.y.t: r.15 Teşrisâni 1336)

[119] Efendi Hazretleri şöyle anlatmıştır.

"Tokatlı Pîr Efendimiz bir tarafta, Sivaslı Şeyh Efendimiz de bir tarafta oturuyorlardı. Pir Efendimiz yerinden kalkarak, Mustafa Tâki Efendinin yanına geldi, bir süre sonra da kayboldu. Gördüm ki, Tâki Efendinin siması, Pirimizin mübarek yüzüne dönmüş. Bizim bu gördüğümüz işaret ile Tâki Efendiye biat etmek ve eksik dersimizi ikmal eylemenin gerekli olduğunu anladık."

kendisine bildirilir. Onun da kabulü sonucu bütün ihvanlar gibi İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri de Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine biat ederek hizmetlerine devam ederler.

Efendi Hazretleri bütün içtenliği ile Mustafa Tâki Hazretlerine ihvan olup sonsuz edeb ile hizmet etmiştir. Öyle ki, bir kış günü şeyhimin bir emri veya hizmeti olur diye kapısında oturup beklerken, tanıyan birisi yoldan geçerken onun üzerine bir karış kar yağmış olduğunu görmüştür. Ertesi gün eşi Hacı Zeynep Hanım'ın babasına gidip,

"Yahu Hacı Hasan Efendi! Bu senin damadın deli midir, mecnun mudur, nedir? Gece yarısı Hacı Mustafa Efendi'nin kapısına oturmuş, üzerine de bir karış kar yağmıştı" [120]

Bu minval üzere 1925 tarihine kadar Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine hizmet eder. Bu arada ***Sivas Ürdünlünün Konağı*** diye adlandırılan mekânda 23 kişi ile beraber ***21 günlük seyri sülûk dersini*** ikmal etmişlerdir.

Mustafa Tâki Doğruyol kuddise sırruhu'l-azîzin (m.18 Ağustos 1925) [121] Hakk'a yürümesi ile İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerine zahiri irşad vazifesi tekraren intikal eder.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri, Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinden bahsedildiği zaman;

"Canım, Hacı Mustafa Tâki Hazretleri, bizim sülûk şeyhimiz" diye defalarca ifâde ettiği görülmüştür.

Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîzin Hakk'a yürümesinden sonra yukarıda bahsedilen olay unutulmuş ve sıkıntılı dönemler başlamıştır. İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri ilk zamanlar ihvanın dağılmasından müteessir olmuştur. Bu dağınıklığın yüzünden Garibu'llah (Allah Teâlâ'nın garib kulu) lakabını kullanmıştır. Memuriyeti ile beraber mânevi vazifesini yürütmeye başlamıştır. Çevre kasabalara (Koyulhisar, Zara, Gürün, Darende) ziyaretler yaparak ihvan yetiştirmeye çalışmıştır. İlk zamanlar az olan ihvan daha sonra çığ gibi büyümeye başlamıştır.

---

[120] Aliyyül Havvas kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki; *"Din âlimlerine dil uzatmaktan sakının. Çünkü onlar, Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının kapıcılarıdır.*
Velileri inkârdan sakının. Çünkü onlar, Allah Teâlâ'nın zatının kapıcılarıdır.
Bir şey yapmak istiyorsanız, size yakışanı yapın. İnsanlar, bir şey vermediğiniz için sizi cimrilikle itham etmesinler, bu yüzden size karşı çıkmalarına meydan vermeyin. Çünkü veli olmanın şartlarından biri de şudur:
Bu gibileri, yanlarında bin dinar olsa da bunu bir fakire verseler, verdikleri paranın onların nazarındaki kıymeti, toprak üzerinde bulunan bir çakıl taşından daha kıymetsizdir."
"Yemin ederim ki, talebeler, Allah Teâlâ'nın dünyayı yarattığı günden yok edeceği güne kadar, hocalarının huzurunda kor bir ateş üzerinde otursalar, doğru yola girmeleri için yol gösterip engelleri ortadan kaldıran hocalarının haklarını ödeyemezler."

[121] (r.18 Ağustos Salı 1341)

Bu arada Bahâeddîn kuddise sırruhu'l-azîz Efendi ihvanın kendisini şeyh tanımaları korkusu ile yaptığı hac dönüşünde Şam'a yerleşmiştir.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri her hac seferinde şeyhinin oğlu olduğu için Hacı Bahâeddîn kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'yi ziyaret etmiş ve hediyeler sunmayı kendilerine bir vazife saymıştır.

III-Gavslığın ve Kadirîliğin Verilmesi [122]

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri bu konu hakkında buyurdu ki;

"Gardaşlarım! 1955 senesinde Seyyid Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri vazifesini [123] bi-zâtihî temessül [124] ederek beşeri âlemde bize teslim etti." [125]

---

[122] **GAVS:** Yardım eden. Evliya arasında kullara yardımla vazifelendirilen veli zât. Muhyiddîn-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîze göre gavs, medâr kutbudur. İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine göre ise, medâr kutbundan ayrı ve daha yüksek olup, ona yardım edicidir. Bu sebeble, medâr kutbu birçok işlerinde ondan yardım bekler. Ebdâl makamlarına getirilecek evliyayı seçmekte bunun rolü vardır.

Gavs-ı Â'zam: Büyük gavs (yardımcı). En meşhuru Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz hazretleridir.

Gavs-ü Sakaleyn: İnsanlara ve cinlere yardım eden büyük veli.

[123] Şah Hâşim Risâlesinde yazıyor ki; Allah Teâlâ kullarından birini veli yapmak dilerse, onun Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin huzuruna götürülmesini emreder. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem emreder ve

"Oğlumuzu, Seyyid Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine götürün, velâyete layık olup olmadığını araştırsın" buyurur.

Seyyid Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine götürülür. Eğer o zat-ı velâyete layık görürse, ismini *Muhammedî Defterine* yazar. Mübarek mühürle mühürler ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem´in emri ve tasdiki konur. O zat-a velâyet, berat ve hilâfet tertip edilip zamanın gavs-ı vasıtasıyla sahibine ulaştırılır. O veli makbul ve korunmuşlardan olur. Bu vazife kıyamete kadar Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine verilmiştir. Başka görevlisi de yoktur. Bu işe yalnız bakmaktadır. Her asırda kutuplar, gavs ve bütün veliler O´ndan feyz almaktadırlar." (İ. Hakkı ALTUNTAŞ, *Kutsî Dua,* 2006, s.207)

[124] Temessül hadisesi ehlullâh için normal hadiselerdendir. Mesela;

Rebiyülevvel'in 29. günü dervişlerle sohbet ederken Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Aziz Mahmud Hüdâyi kuddise sırruhu'l-azîze görünüp oturduğu seccadenin üzerine gelmiştir. Muharrem'in 24. günü Cuma namazının son sünnetini kılarken Bâyezîd Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîzin genç bir insan suretinde gelip mecliste oturduğunu görmüştür. Cemâziyelûlâ ayında Aziz Mahmud Hüdâyi mihrapta otururken ve dervişler zikrederken kalp gözünden perdeler kalkmış, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mazhar-ı zât-ı rabbânî ve câmi-i cemî-i esma ve sıfat olduğu (yâni bütün ilâhî isim ve sıfatlara sahip olduğu) keşf olunmuştur. (Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. I, s. 226)

[125] Anlatılan hadisenin geçtiği yer bugün İhramcızâde Mehmet Kâzım Toprak Efen-

1955 senesi Ulu Camii'nin de ibadete açılma senesidir. Yine, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri ihvanları ile Ulu Camii civarındaki yolda giderken buyurdu ki;

"Gardaşlarım! Yeryüzünde, bu minareden daha yüksek minare yoktur."

Ayrıca sohbetlerinde ise;

"Gardaşlarım! Gavslık Kadirî'lerden Nakşî'lere verildi" diyerek kavuştuğu makâmı remzen izhar ederlerdi.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri ile Hz. Abdülkadir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîzân arasındaki durumdan dolayı, bu koldaki yüksek makâm-ı hilâfet, intikal etmeyip ruhâniyet ile ibkasına sebep oldu. Bu nedenle Efendi Hazretlerinden sonra kendi kolundan gelen halifeler lisanlarıyla ***'ben şeyh oldum'*** diyememiştir. Ancak zamanla İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri bazı kimselere umumî olmayan hususî vazifeler tevdî etmiştir.

Tasavvufî kaynaklarda mâneviyatta rütbe tayin etmek Hz. Abdülkadir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîze ait olduğu bildirildiğinden 1955 yılından sonra bu vazife İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerine geçtiği, keşf sahibi maneviyat ehlince sabit olduğu ve halen devam ettiği sabittir. Herhangi bir nedenle Efendi Hazretlerine muhabbetiyle yeni nesilden bağlanmak isteyenler veya başka bir kolun şeyhine tabi olanlar, mânevî müracaatlarına icabet edildiği muhakkaktır. [126]

Mevlâna Emânullah Lâhori kuddise sırruhu'l-azîz anlatıyor.

"Pencab köylerinin birinde oturuyordum. **Gavsü's-sakaleyn Şeyh'ül ins ve cin Abdülkâdir-i Geylânî** kuddise sırruhu'l-azîze tam bir muhabbet ve ihlâsım vardı. Beş vakit namazdan sonra ruhlarına dua ve Fatiha okurdum. Halvette iken, o bütün insanların mürşidine tam bir münâcat ve arz-ı hacet ederdim. Teheccüd kılar, Kur'ân-ı Kerim okur, zikr ve diğer nafilelerle de meşgul olurdum. Bir gece, uyku ile uyanıklık arasında **Abdülkâdir-i Geylânî** kuddise sırruhu'l-azîzi gördüm. Başımı ayaklarına sürdüm. Buyurdular ki,

"Zahiren de bir mürşidin bulunması zarurîdir."

"Zamanımızdaki meşâyıhdan hangisine gitmemi emrederseniz, ona gideyim," diye arz ettim. Buyurdular ki,

"Serhend'de zahir ve bâtın ilimler sahibi ***Şeyh Ahmed Fârûkî*** *isminde bir*

---

di Hazretlerinin ailesiyle kaldıkları evdir. Bu olay hakkında görüş almak için müracaat edilebilir.

[126] ***Gavstan Yardım İsteme Usulü:***

Sıkıntıda olan bir kimse gavs-ı vesile edip Allah Teâlâ'ya yalvarırsa derhal sıkıntısı gider. Şiddet anında her kim O'nun ismini anarsa derhâl rahata kavuşur. Gavs Hazretlerinin yüzü suyu hürmetine diyerek, her kim Allah Teâlâ'dan dilekte bulunursa, derhâl işi görülür.

İki rekât namaz kılınır. Her rekâtında Fatiha'dan sonra on bir İhlâs okuyarak, iki rekât namaz kılınır. Selâmdan sonra da on bir defa Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme salât ve selâm getirip gavsın ismini anarak yalvarırsa, Allah Teâlâ'nın izni ve yardımıyla derhal işi görülür.

aziz vardır." O sabah yüzlerce dert ve yanma ile Hazret-i İmâm'ın yüksek huzurlarına kavuşmak için yola çıktım. Yanlarına gidince, gördüğüm rüyayı arz ettim ve inayet etmeleri için yalvardım. Zikir talim eyleyip, cezbe ve hâllere kavuşturdular. Gördüklerimi orada da gördüm."[127]

Efendi Hazretlerinin gavsiyetini, kabir kitabesini yazan Seyyid Osman Hulusi Efendi kabul ve ikrar etmiştir. Şöyle ki;

Tariki Nakşibend-i Pir-i Ebcel Mürşid-i Kamil
Garibu'llah-i Hakkî Gavsü'l–âzam Şeyh İsmail Hakkî İhrâmi
Engin gönlünde yüce murad-ı hâsıl oldu
Toprak toprağa verildi Hakk-a vasıl oldu.

02.08.1969

Efendi Hazretlerinin gavsiyeti hakkında Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendinin bize anlattığı menâkıbı bu kısımda aktarmayı uygun gördük.

1966 yılında Haremi Şerifte Adanalı Ramazanoğlu Mahmud Sami kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin yanına oturdum. Bize döndü.

"Hacı Gardaş! Sivas'a mı intisaplısın?" dedi, sukut ettim. Hacı Sami Efendi;

"Güzel yerden yapışmışsın, güzel yerden vurmuşsun" dedi. Biraz sükût durdu ve dedi ki;

"Fuyuzât Sivas'a iniyor. Taksim ediliyor. Bize ayrılan kepçe kadar payımızı siz kardeşlerime taksime vesileyiz. Vesilesiz vasıl olunmaz"

***

1966 yılında Sivas'ta vekâlede Efendi Hazretleri gelmeden Damadı Hayyat Mehmed Efendi anlattı.

"Bir seher vakti uyandığımda ablanız (Efendi Hazretlerinin kızı Hayriye Hanım) *yatağında oturmuş ağlıyordu. Bende* ***"Ne oldu"*** *dedim. Ablanız dedi ki;*

"Biz diğer ihvane hanımlarla beraber Yukarıtekke'de medfun sahâbî Abdülvahhab Gazi Hazretlerini ziyarete gittik. Türbeyi ziyaret edip bir fatiha üç ihlâs ve üç salavât-ı şerife okuyup, **"Ya Rabbi bu ziyaretimizi salihlerin ziyareti gibi kabul ve makbul et,"** *dedim.* [128] ***"O anda aklıma düştü ki, Ya Rabbî Habîbinin yüzünü görmeyen, sözünü duymayan bizlere ashâbını ziyaret etmeyi lütfettin. Şükrünü edâ edenlerden bizi ayırma"*** *diye dua*

[127] Muhammed Hâşim Kışmî, Berekât Îmâm-ı Rabbani Ve Yolundakiler, trc. A. Faruk Meyan, İst. 1980, s. 455

اللّٰهُمَّ رَبَّنَاَ تَقَبَّلْ مِنَّا زِيَارَتَناَ زِيارَتَ عَبْدُ اْلوَهّاب اْلغَازِي كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ عِبَادِهِ اّلصَّالِحِينَ
128

ettim. Gece Abdülvahhab Gazi Hazretlerini rüyamda gördüm. Bana;

"Evladım bizi ziyaret ettin, güzel ettin. Fakat senin öyle bir baban var ki, Allah Teâlâ onun gözünden bu âleme nazar ediyor. Fuyuzâtı ilâhi onun izni ile âleme dağılıyor. Başkasından medet ummak taştan medet ummaya benzer." *dedi, onun için ağlıyorum.***"** Hayyat Mehmet Efendi sözlerine şu şekilde devam etti.

"Gardaşım! Ablanız genç yaşta Hakk'a yürüdü. Öyle icap etti. Bende evlenmedim. Şeyhimin sevgisi üstüne sevgi tutmadım."

***

Hulusi Efendi Mekke'de bize bir sohbetinde buyurdu ki:

"Efendimle dört defa Kudüs yoluyla Hacca geldik. İlk üç haccımızda Kudüs'teki Mescid-i Aksa'daki âlimlerden hiçbir kimse şeyhimin önüne geçip namaz kıldırmadı. Şeyhimizin ilim sahibi olduğunu görmüşler. 1967'de dördüncü haccımızda yine Mescidi Aksa'ya uğradık. Şeyhimize bu sefer itibar etmediler. Bunun üzerine Şeyhim,

"Oğlum Hulusi! Başlarına bir musibet gelecek." *dedi. O sene İsrail Kudüs'e girdi.*

Şeyhimle Mekke'ye geldik. Arafat'tan döndükten sonra Mina'da Mescid-i Hayf da kimse önüne geçmedi, şeyhim imamlık yaptı. Oradaki âlimlerden birisinin bu hal acayibine gitmiş ve dikkatini çekmiş. Bu kadar çok âlim varken bu kişiye niçin imamlık yaptırıyorlar, diye. Bu düşünceler içindeyken Efendi Hazretleri cemaate yüzünü dönmüş ve manevi bir el cemaatin üzerinden geçerek şeyhime öptürdüğünü görmüş. O zat hatasını anlamış ve ayağa kalktı:

"Gardaşlarım ben bir hataya düştüm. Benim üzerime basmadan kim bu kapıdan geçerse Allah Teâlâ haccını kabul etmesin." *Cemaat üzerinden zarar vermeyerek geçtiler. Daha sonra Efendi Hazretleri yerinden kalkarak geldi ve*

"Kalk Gardaşım! Kalk, kabul *(bağışlattık)* ***ettirdik seni."*** *Şeyhimin elini öptü ve oradan ayrıldı. Bu olaydan sonra İslam âlimleri daha çok Sivas'a geldiler."*

IV—Efendi Hazretlerinin hayatındaki Dokuz sayısının sırrı

Eski Türklerde dokuz, kutsal ve önemli bir sayıdır.

Türk kağanlarının dokuz tuğu bulunurdu. Osmanlı Türklerinde de görülen, verilen armağanın dokuz sayısı ile ölçülmesi geleneği çok eskilere dayanır.

''Dokuz'' kelimesinin Eski Türkçedeki söylenişi tokuz'dur. Eski Türk boylarının kimilerinin adlarında dokuz sözcüğü geçer.

Mesela; Tokuz Oguz *(Dokuz Oğuz)*, Tokuz Ogur *(Dokuz Ogur)*, Tokuz Tatar *(Dokuz Tatar)*.

Dokuz sayısı, Türkler'in destanlarında da çokça geçer: dokuz ağaç, dokuz boy, dokuz dallı ağaç, dokuz dev, dokuz felek, Dokuz Oğuz gibi.

"Rivayetlere göre Ahmed Yesevi kuddise sırruhu'l-azîz dergâhında yetiştirildikten sonra Hind kıtasından İdil boylarına, Çin seddinden Tuna kenarlarına kadar uzanan geniş bir coğrafyaya tebliğ ve irşad göreviyle gönderdiği dervişlerinin sayısı doksan dokuz bindir. Bu *doksan dokuz bin rakamı*, sayı olarak tam tamına olmasa bile çokluğu ifade etmesi yönünden gerçeğe işaret eder."[129]

Sonuç olarak dokuz ve dokuzun katları olan doksan, dokuz yüz, dokuz bin sayıları Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bu sayılar, kutsal olan varlıklar için kullanıldığı gibi kahramanlar için de kullanılmıştır. Ayrıca Türkler'in önemli kutlama günlerinin tarihlerinde de dokuz sayısına rastlarız. Devlet yönetimine de işleyen dokuz sayısı coğrafi adlarda da görülmüştür.

Kimi tarihçiler Türkler'in atası olan Yafes'in oğullarını da dokuz sayarlar. Bundan dolayı Türkler uğur dileyerek dokuz üzerine hesaplarını yaparlar.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şeriatına uygun olarak da ''dokuz'' sayısının öteki sayılara üstünlüğü açıktır. Çünkü Allah Teâlâ'nın güzel adları doksan dokuzdur ki, **dokuz ondan ve dokuz birden** meydana gelmiştir. Âlemlerin sayısı on sekiz bindir.

Ashabın arasında yapılan derecelendirmede **dokuz tabakadan** oluşur.[130]

---

[129] Hz. Sultan Hoca Ahmed Yesevi kuddise sırruhu'l-azîz *Divan-i Hikmet*, TDV Yayınları, 2003, s.3

[130] İslâm'ın yayıcısı ve müjdecisi muhterem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem olduğu için onun sohbet şerefine erenler, müslümanlar arasında büyük bir kıymet ve itibara sahiptir. İşte ashab dediğimiz kimseler, ümmetin bu bahtiyarlarıdır. Ancak ashâbında derecesi bir değildir. Bu derece, onların kendi kişiliklerine ait faziletlere, İslâm'a ettikleri hizmete ve İslâm'ı kabul husundaki sıralarına göredir.

Buna göre Ashab mertebelerine göre ***dokuz tabakaya*** ayrılmıştır.

Birinci tabaka: cennetle müjdelenen on kişi, bütün ashabtan üstündür. İlk dört halife, yâni Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Hz. Sa'd, Hz. Saîd, Hz. Abdurrahman ve Hz. Ebû Ubeyde radiyallâhü anhüm.

İkinci Tabaka: **Hz. Ömer radiyallâhü anh'ın** İslâm olmasından sonra müslümanlığı kabul edenler oluşturur.

Üçüncü Tabaka: Akabe'de ilkönce biat eden Ensar,

Dördüncü Tabaka: Akabe'de ikinci kez biat eden Ensar.

Beşinci Tabaka: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hicretinde Küba'da yetişen Muhacirler.

Altıncı Tabaka: Bedir savaşında bulunan Muhacirler ve Ensar.

Yedinci Tabaka: Bedir Savaşıyla Hudeybiye Seferi arasında hicret edenler.

Sekizinci tabaka: Şecere-i Rıdvan (Hoşnutluk ağacı) altında biat eden Ashab.

Dokuzuncu Tabaka: Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra gelen muhacirler.

Bu tabakaların içinde ulu ashabdan bazıları, Suffe Ashabı arasında seçkin kişiler vardı. Bu kişiler Ashab arasında yiyecek, giyecek gibi şeylerden veya yatacak yerden mahrum bazı fakirlerdi. Bunlar için her akşam Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin kutlu evinin avlusunda bir sofra kurulur ve önlerine kavrulmuş arpadan meydana gelen bir kap yemek konurdu. Bunlar, geceleri Efendimiz sallallâhü aleyhi

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvveti tamamlandığı zaman **eşlerinin sayısı dokuz** idi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin savaşlarda kullanmak üzere **9 kılıcı**, 7 zırhı, 6 yayı, 2 kalkanı, 5 mızrağı, 2 miğferi vb. silâh ve teçhizatı vardı.[131]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem 12 yıl 5 ay 13 gün Mekke'de, **9 yıl 9 ay ve 9 gün** Medine'de olmak üzere toplam 23 yıl peygamberlik yapmıştır.[132]

Dokuz sayısının İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin hayatında önemli bir yer tuttuğunu, hatim hocası olan Mesudiyeli Cavit Kayhan'ın banttan kendi sesinden bizzat dinlediğimiz menkabeden duyduk.

Menkabe şöyledir.

*"Bir tarihte İstanbul'a Şeyhime harçlık olarak **dokuz altın** gönderdim. Şeyh Efendimde birinin dokuz altın borcuna kefil olmuş. Kefalet parası için dokuz altın istendiği an bizim gönderdiğimiz dokuz altının havalesi eline gelmiş. Şeyhim bu halden gayet memnun ve mesrur olmuşlar. Âlem-i vakıada (manevi halde) iki elini kaldırmış ve bir parmağının kapalı olduğunu gördüm. Emanet yerini buldu. Dokuz parmak dokuz altın olduğu işareti ile emanet yerini bulmuş olduğunu kabul ettim.*

Bu arada ziyaret arzusu gönlümü yaktı ve ziyarete teşebbüs ettim. Veznedarım, yanımdaki arkadaşın elide eğri (hırsızlık halleri olan) acil durumda parayı sayıp teslim etme mümkün olmadı. O zaman seferi zamanı (1.Dünya Savaşı) *olduğundan bir lira için bir adam asılıyordu. Arkadaşa;*

*"**Ben Şeyhimi ziyarete gidiyorum. Senin vicdanına bırakıyorum"** dedim.*

*Maaşım üç altın idi. Birinden üç altın daha aldım. Ziyarete niyetlendim. Bende gidiyorum diyenlerle **dokuz arkadaş** olduk. Karda kışta vasıta yok. Samsun'a yaya geldik. Vapura bindik. Vapur lebaleb (çok kalabalık) dolu oturacak bir yeri ancak kademhaneler (tuvalet) yanında bulduk. Ve orada İstanbul'a geldik. Şeyhimi ziyarete gidiyorum diye oranın husumeti (kötü kokusu) bana misk-ü amber gibi geldi. İstanbul'a geldik. **Dokuz gün** kaldık*

---

ve sellemin mescidinin kuzey yanındaki sofasında yatarlardı. Suffe (sofa) ehlinin sayısı hakkında rivayetler çeşitlidir. 10, 30, 70, 92, 93, 400 kişiydi diyenler vardır. Bunlar içinde Medine'de hemşerisi olmayanlar vardı: Bazıları;

Hz. Ebu Zer Gıfârî, Hz. Ebu Saîd Yemenî, Hz. Huzeyfetü'l-Absî, Hz. Vesîletü'l-Leysî radiyallâhü anhüm,

Bazıları da köle iken müslüman olanlar **Hz. Ebu Mevhîbe, Hz. Ammâr, Hz. Bilâl Habeşi, Hz. Habbâb, Hz. Selman Farisî, Hz. Suheyb Rumî radiyallâhü anhüm**.

Hz. Sa'd bin Ebi Vakkas radiyallâhü anh'ın da bir aralık Suffe ehli arasında bulunmuş olduğunu rivayet ederler. (AYNÎ, Mehmet Ali, Tasavvuf Tarihi, sadeleştiren H.Rahmi YANANLI, İstanbul, 2000, s.182)

[131] İbn Kayyım, **Zâdu'l-Meâd**, 1/120–121.

[132] ÖZDEŞ, Talip, Vahiy ve İslâm Tebliğinin Krono Cetveli, Sivas, 1994, s.7

ve yolcu olduk. Bu gidiş gelişimiz mecbûri ve mebrur idi.

*“**Gardaşlarım! Sizi buraya getirip götüren o gidişimizdir. Ne oldu ise, o gidişimizde oldu. İşte şeyh sevgisi ve nişanı olan dokuz altın, dokuz arkadaş, dokuz gün ziyaret ve dokuz gün yolculuk; dört dokuz bir araya geldi. Bunun manası Ciharyâr Güzin (Dört Halife radiyallâhü anhüm) gelmeleri ile kırka buluğ (ulaştı) etti.***

Bunun sırrı kitaplara sığmaz.”

V— Mevleviliğin verilişi

Kitabımızın birçok yerinde Hz. Mevlana kuddise sırruhu’l-azîzden bahisler geçer. Bunun nedeni Efendi Hazretlerinin Hz. Mevlâna’dan icazetli olmasındandır. Bu izin hakkında şu menkabesi meşhurdur.

Efendi Hazretleri buyurdu ki;

“Konya’ya bir iş gitmiştik orada ihvanımız yoktu. Konya’da hiç tanıdığımız olmadığı için otelde kaldık. Buraya gelmiş iken önce Şems-i Tebrizî’yi sonra Mevlana’yı ziyaret edelim dedik. Ziyaretimizde Mevlana’nın ruhaniyeti ile görüşemedik. Canımız sıkıldı. Kendi kendimize;

***“İsmail bu hata sendedir. Mevlana mürşid-i kâmildir. O’nu dünya âlem bilir”** dedik. Bu hal ile otele vardık. Çok geçmeden Mevlana teşrif buyurdular. Rüya falan değil, sizinle nasıl görüşüyorsak, aynen öyle. Üzerinde deve yününden abası ve elinde asası vardı. Selam verdi.*

***“İsmail Efendi! Bizim ayağımıza kadar geldiğin için karşınıza çıkmaya hayâ ettik. Bizim sizi Konya sınırında karşılamamız icap ettiğinden bu hal zuhur etti.”** dedi.*

İki saat onunla sohbet ettik. Bana ***“şu an, bizim kolumuza bakacak kimse kalmadı. Onu size emanet ediyorum.*** *Dedi. Sohbetimizden sonra ayrıldı. Ben Konya’da iki, üç gün kalacak idim. Fakat bu hadiseden dolayı Mevlana, Cenâb-ı Hakk’a niyaz eder, bizi Konya’da bıraktırır diye hemen ayrıldık. Çünkü Allah Teâlâ bu kullarının isteklerini ret etmez.”*[133]

İki âlemde tasarruf ehlidir ruhu veli
Deme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola

---

[133] Bir gün Üftâde Efendi Hazretlerine Molla Hünkâr Hazretleri (Mevlâna) ruhanî gelmişler, buluşmuşlar. “Gâhîce bizi de anın. Mesnevimizi nakledin.” Diye buyurmuşlar. Râvî rivayet eder ki, bir kimse Hazret-i azizle buluşmaya gelmiş idi. Görse ki, içeride bir gürültü var, Hazret-i azizin huzurunda adam var diye içeriye de girmemiş. Bir zaman sonra içeri girdikte Üftâde Efendi Hazretleri buyurmuşlar ki, “Kuzu, Konya’dan Molla Hünkâr (Mevlâna) geldi. Bize bir külah getirdi ve “Bizi de anın.” Diye buyurdular ve “Mesnevimizi nakledin.” Diye tembih buyurdular.” Şimdi Molla Hünkâr hazretleri bu zamandan nice yıl önce dâr-ı fenadan dâr-ı bekaya rıhlet buyurmuşlar. Hâşâ ki, onlar ölmezler ve dahi onları öldü diye itikâd etmemek gerektir. Râvî rivayet eder ki, Üftâde Efendi hazretleri nice zaman Molla Hünkâr’ın nefes-i şerîfeleriyle Mesnevî-i Şerîfi nakl buyurmuşlar. (Hüsameddin Bursevî, Menâkıb-ı Hazret-i Üftâde, İst, 1996, s.93)

Ruh şimşiri Huda'dır ten gılaf olmuş ana
Dahi âlâ kâr eder bir tığ kim üryan ola

Efendi Hazretlerinin hayatı incelendiğinde düşüncesi Hz. Mevlâna Celâleddin Rumî kuddise sırruhu'l-azîzden etkilendiği ve sohbetlerinde onun üzerinde durduğu konular ve ***"varlık-yokluk"*** konusu O'nun ne denli bir Mevlevî dedesi olduğuna da işarettir.

VI—12 tarîkatten icazetli ve icazet veren olması

Efendi Hazretleri birçok kere buyurdular ki,

"Gardaşlarım, bütün dünya bu kapıdan suyunu içiyor." "Zaten ezelde tanışmamış olsa idik burada buluşmamız mümkün olmazdı. Şeyhimin hakka yürümesinden sonra bu mukaddes vazife bize verildi. 12 tarîkatı [134]

---

[134] Tarîkatların tasnifi aslında 12 den fazladır. 12 sayısı aslında semboliktir.
Ahmed Münib kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'nin 1306 yılında basılan Mir'ât-ı Turuk adlı eserinde faydalanılarak tesbit edilen tarîkatların adları ve kurucuları şu şekildedir.

1-Kadiriyye: Abdülkadir Geylani kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu..

2-Rifaiyye: Ahmed Rifai kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

3-Bedeviyye: Seyyid Ahmed Bedevi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu. Daha çok Mısır'da yaygınlaştı.

4-Dussukiyye: Burhaneddin İbrahim Dussuki kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu. Daha çok Mısır ve Sudan'da yaygınlık kazandı.

5-Kübreviyye: 1221'de Harizm'de vefat eden Necmeddin Kübra kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

6-Halvetiye: Ömer Halveti kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu. İslâm dünyasının en yaygın tarîkatlarından oldu. Bugün kırktan fazla kolu var.

7-Sühreverdiyye: Şihabüddin Ömer Sühreverdi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

8-Çeştiyye: Muinüddin Hasan Çişti kuddise sırruhu'l-azîz tarafından Hindistan'da kuruldu. Hindistan'ın ilk ve en büyük tarîkatı oldu.

9-Yeseviye: Ahmedi Yesevi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından. 11. yüzyılın 2. yarısında kuruldu.

10-Sa'diyye: Seyyid Sadeddin Cibavi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

11-Mevleviyye: Mevlana Celaleddin-i Rûmi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

12-Şazeliye: Ebu'l-Hasan Şâzeli kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

13-Hâlidiyye: Zülcenaheyn Halid Ziyaeddin kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

14-Ekberiyye: Muhyiddin İbnü'l-Arabî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

15-Nakşibendiyye: Bahâüddîn bin Muhammed el-Buhârî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

16-Bayrâmiyye: Hacı Bayram Velî Ankaravî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

17-Eşrefiyye: Eşrefoğlu Rûmi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.

bize teslim ettiler. Biz bakıyoruz."

Tariklerden mücaz (icazetli) olmak demekten kasıt, Efendi Hazretlerinin manevi feyz membaı olması denilmesi ile aynı manaya gelmesidir. Gavsiyet makamında olan mürşidin 12 tarîkattan izinli olması gerekir. Çünkü bu durum itibarı ile diğer meşâyih feyzyâb olabilsinler.

Halvetiliği

Efendi Hazretleri adı sülûk ile anılan yüksek dersleri Sivas merkezinde bulunan Meydan Camii'nde büyük Halveti Meşâyihi Şemsi Sivâsi kuddise sırruhu'l-azîzin mânevi huzurunda ihvana ikmal ettirirdi. Bu ise, O'nun o sultan ile manevi bağına remzen işaret olup Hacı Hasan Akyol Efendi'nin evini bu sultana komşu yapması da ayrıca bu durumun açıklamasına ayrı bir işarettir.

Rifâiliği

Efendi Hazretleri ayda bir veya iki kere muhakkak Sivas'taki Rifâilerin son büyük halkası olan Seyyid Abdullah Haşim kuddise sırruhu'l-azîzi (Arab Şeyh) kabr-i mübârekesini ziyaret eder, manevi bağını devam ettirirdi.

Melâmiliği

Melâmîlik Efendi Hazretlerinin görüşlerinin büyük bir bölümünü teşkil ettiği gibi tatbikini de hiç bırakmamıştır. Ankara'ya geldiğinde Melâmiliği-

---

18-Müceddidiyye: İmam Rabbani kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
19-Celvetiyye: Aziz Mahmud Hüdâyi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
20-Medyeniyye: Ebu Medyen el-Mağribi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
21-Bektaşiyye: Hacı Bektaş Veli kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
22-Zeyniyye: Muhammed Zeynuddin-i Hafi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri tarafından Envar-ı Sühreverdiyye ve Esrar-ı Rifâiyye birleştirilerek kurulmuştur.
23-Ruşeniyye: Dede Ömer Ruşenî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
24-Ahmediyye: Ahmed Şemsettin Marmaravi Yiğitbaşı kuddise sırruhu'l-azîzin Halvetilerin bir gurubu olarak kurulmuştur.
25-Sümbüliyye: Yusuf Sümbül Sinan kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
26-Gülşeniyye: İbrahim Gülşenî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu. Sezaiyye ve Haletiyeyi-Gülşeniyye şubeleri vardır.
27-Sinaniyye: İbrahim Ümmü Sinan kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
28-Şabaniyye: Şaban-ı Veli kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri tarafından kuruldu. Karabaşiyye, Nasnhiyye, Çerkeşiyye, Bekriyye şubeleri vardır.
29-Uşşakiyye: Hasan Hüsamettin Uşşaki kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu. Nasuhiyye, Cahidiyye, Cemaliyye, Selahiyye şubeleri vardır.
30-Hâşimiyye: İmam Musa Kâzım'ın 32'nci evladı Seyyid Mustafa Haşim kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
31-Mısriyye: Niyazi Mısrî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
32-Cerrâhiyye: Hazret-i Pir Nureddin Cerrahi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu.
33-Bekriyye: Seyyid Mustafa Bekir kuddise sırruhu'l-azîz tarafından kuruldu. Hıfniyye, Semaniyye, Durduriyye, Ezheriyye, Ticaniyye, Sadiyye, Kemaliye şubeleri vardır. (Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. II, s.374–376)

nin gereği Hacı Bayram kuddise sırruhu'l-azîzi ziyaret eder ve genellikle görüşmelerini türbenin arka tarafında çilehaneye yakın bir mahalde yaparlardı.

Efendi Hazretleri, kendine müracaat eden başka kolun dervişine de icâzet vermiştir. Mesela;

Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Özdemir Efendiden dinledim.

Ali Haydar kuddise sırruhu'l-aziz Efendinin damadı Osman Nuri Efendi bana anlattı, dedi. ***"Babam dünyadan göçünce Mahmut Efendi bu görevi üstlenmek istedi. Çok şeyh aradı, sonunda Sivas'a İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerine gitmişti."*** Olayın devamını Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendi şöyle devam etti.

Misafirliğin usûlü bir gün gidiş, bir gün kalış ve bir gün dönüştür. Mahmut Efendinin Sivas'taki misafirliği üç günü geçince durumunu Efendi Hazretleri sormuş, O da;

"Efendi Hazretleri benim şeyhim Hakk'a yürüdü. Çok ihvanı var, sizden icâzet almaya geldim." Efendi Hazretleri ise;

"Gardaşım! Senin şeyhin doğdu mu, doğurdu mu?" demiş.

"Bilemem Efendim" manasında hareket edince, Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Neyi biliyorsun?" demiş.

"Efendi Hazretleri sizi biliyorum" diye cevap verince Efendi Hazretleri uzun bir müddet rabıtada kaldı. Öyle bir uzun müddet sürdü ki, iki defa önüne içmesi için konulan çay soğudu. Üçüncü defa konulan çaydan sonra Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Size şeriât verildi. Seyr-i Sülûk tarikattadır." Buyurarak Mahmut Efendi Hazretlerinin yolunu açmıştır.

C) MENKABE[135] VE KERAMETLERİ

I-İntisabından önceki zamana ait menâkıbı

1- Seyyid Mustafa Hâkî kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, ihvanı ile sohbet ederken huzura giren İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretlerine:

"*Hacı Aişe Hanım'ın oğlu musun?*" Diye sorduklarında;

"***Evet Efendim!***" Cevabı ile manevi kutlu doğum gerçekleşmiştir.

2- Efendi Hazretlerinin annesi bir gün ona dedi ki;

"Oğlum İsmail mülkümüzü pay-mal ediyorlar sende hiç oralı olmuyorsun." Bende;

"Ana kalanı bize yeter" dedim. Annem,

"Hay oğlum Allah Teâlâ senden razı olsun Bende senden bunu beklerdim" dedi.

"Anam bir anadır, bu oturduğunuz yer anamdan kalmadır. Baba mülküne hiç tenezzül etmedim, etse idim halim ne olurdu."

3- Efendi Hazretleri anlatmıştır.

Bendeki tarîkat ahvali etrafımdakiler tarafından âyan olunca, o zamanlar yaşlı akrabalarımız beni sever ve meşgul olurlarmış. Bu çocuğun başına bir iş gelecek diye bana dayanamayıp;

"İsmail sen daha gençsin, zaman nazik bırak şu tarîkat işlerini" dediler. Bende onlara;

"Siz yiyip içmeyi bıraksanıza" dedim.

"Yiyip içmek bizim gıdamız" dediler. Ben de;

"Bu da bizim gıdamız, bu işi böyle bilip, böyle inanmayan yola gidemez, kuştan korkan darı ekmezmiş" dedim.

"Şimdi bakıyorum da bu gibi sözlerin yanımızda bir sinek kadar değeri yok, Gardaşlarım"

---

[135] MENKABE (Menkıbe): Bir zâtın güzel iş, söz ve hallerini, hayâtını konu edinen hikâye ve hâtıralar. Çoğulu menâkıb dır.

MENÂKIB: Menkabeler. Velilerin, Allah Teâlâ'nın sevgili kullarının güzel iş, hareket, söz ve kerametlerini konu edinen hikâye ve hatıralar, bu hususta yazılmış kitaplar.

"Menâkıb, Allah Teâlâ'nın ordularından bir ordudur. Allah Teâlâ onunla tasavvuf yolcularının kalblerini kuvvetlendirir." Bu sözün delili;

"Biz sana peygamberlerin kıssalarını anlatıyoruz, bununla kalbini pekiştirip takviye ediyoruz" meâlindeki Hûd sûresi 120. âyet-i kerîmesidir."

Cüneyd-i Bağdâdî kuddise sırruhu'l-azîz

"Evliyanın menakıbını dinlemek, onlara olan muhabbeti, sevgiyi artırır; Ashâb-ı kirâmın menâkıbı îmânı kuvvetlendirir."

Seyyid Sıbgatullah kuddise sırruhu'l-azîz

4- Efendi Hazretleri talebelik dönemleri ile ilgili olarak şunları söylemiştir.

"Mektepte okurken hocam benim dersleri dinlemez, hep geçirirdi. Arkadaşlarım, dersi dinletmeden geçmeme hep şaşırırlardı. Hocam bir gün dayanamayıp, 'İsmail Efendi dersleri uykusunda bile bize talim etmektedir' buyurdu."

II-Müridlik devresine ait menâkıbı

1- Efendi Hazretleri anlattı ki;

"Gardaşlarım! Şeyhimi ziyaret etmiştim. Şeyhim bana;

"Oğlum İsmail kadın ve erkek ihvanlarımıza selam götür" *dedi. O zamanlar birkaç erkek ihvan vardı. Kadın ihvan hiç yoktu. Biz bunu sonra anladık ki;*

"Gardaşlarım! Meğer onlar çekirdeğe baktıkları zaman, çekirdekten yetişecek ağacın meyvesini görürlermiş, meğer selam sizlere imiş.

Gardaşlarım! Zaten ezelde tanışmamış olsaydık burada buluşmamız mümkün olmazdı. Şeyhimin irtihalinden sonra bu mukaddes vazifemiz, bize buyurdukları cümleler içindeymiş."

2- Efendi Hazretleri anlattı ki;

"Çocukluktan beri üzerimde harika haller vardı. Vücudum zikreder ben bunu fark ederdim. Öyle bir hal aldı ki, artık rahat edemiyordum. Tuvalete dahi giderken ar ederdim. Annem bu hale vakıf idi. Şeyh Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîze beni anlatmış.

"Arkadaşlar ile sohbet ederken bir gün Şeyhimizin yanına gidelim dediler ve gittik. Arkadaşlar ile şeyhimin elini öptük. Şeyhimin göğsünde Lâ İlâhe İlla'llâh yazılı idi ben onu görüyordum. Zannediyordum ki, herkes bu yazıyı görüyor. Sonra arkadaşlara sordum ki, görmemişler.

"Vücudumun zikri öyle bir hal aldı ki, artık tuvalete dahi giderken ar ediyorum"[136] *dedim. Şeyhim;*

"Bu hali Allah Teâlâ'nın izni ile senden alırız" *dediler.*

Oradan Sivas'a döndük. Şeyhime halimi arz ettikten sonra tuvalete girince zikrim durdu. O an öyle bir korku geldi ki, acaba bir hata mı ettim diye, üzüldüm. Çıkınca zikrim devam edince dünyalar benim oldu."

2- Mustafa Hâkî kuddise sırruhu'l aziz Efendi'nin İstanbul'a yerleşmesinin ardından Efendi Hazretleri de Sivas'a dönerek Duyunu Umumiye'de

---

[136] Bir kimse şöyle dedi:
Kademgâhda -helâ- Allah adın demek olmaz.
Ne yapayım, kendimden ayıramam.
Şah attan aşağı inemez bîçare at neylesün.
Hz. Pîr Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz
(Safer Baba, ***Tasavvuf Terimleri***, İst., 1998, s.313)

memuriyete başlamıştır.

Efendi Hazretleri son ziyaretini şöyle anlatmıştır.

"Şeyhim hastalanmıştı O'nu ziyarete gidecek mali durumumuz da yoktu. Şeyhimin muhabbetine ayrılık ve hasret de eklenince İstanbul'a gidebilmek için çalıştığım yerden izin isteğinde bulunduk.

"Biz kalb hastasıyız. İzin verilmesini rica ediyoruz, diye bir dilekçe yazdık. Bu ilk dilekçemiz cevapsız kaldı. Kalb hastalığımız şiddetlendi, acilen dilekçemin sıraya konulması diye ikinci bir dilekçe daha yazdık ve ardından izin hakkı çıktı."

İzin aldıktan sonra yol parası 12 lira gerekiyordu. Validemizin koynundaki altınları 5 liraya bozdurduk. 6 lira da borç alıp yol hazırlığı yaptık. O zaman İstanbul'a gitmek için Samsun'dan gemiye binmek gerekiyordu. Sivas'tan Samsun'a kadar yayan yürüdük. Samsuna geldik. Gemide yer bulamadık. Sonra kaptanın gönlünü yaptık hayvanlar bölümünde yolculuk yaptık. ***"Ne yoruldum ve nede bulunduğum yerin kokusu beni rahatsız etti. O kadar hoş geldi ki, o zevk ile şeyhimi son kez ziyaret etmiş olduk."*** [137]

Sivas'ta Efendi Hazretlerinin ve Peşkircioğlu Nuri Efendi'nin de bulunduğu bir sohbette, bir arkadaş Kerem'in şu türküsünü söylüyor.

Karadır kaşları eğmeli değil
El ele kol kola değmeli değil
Fırsat elde iken sarmadım yarı
Beni öldürmeli dövmeli değil

Nuri Efendi hem ağlıyor ve hem de itiraf ediyor,

"İsmail Efendi senin bana İstanbul'a ziyarete gidelim dediğin zaman vaktim de vardı, param da vardı. Zamanın kıymetini bilemedim. Gitmedim çok pişmanım. Siz o fırsatı ve zamanı kullandınız ve kazandınız" diyor. Efendi Hazretleri zaman zaman bu konu üzerinde çok durur ve buyururlardı ki;

"Giden zaman geri gelmez. İçinde bulunduğunuz zamanın kıymetini bilin ve bu günün işini de yarına bırakmayın"

---

[137] Bir başka rivayette. ***"Şeyhim İstanbul'a teşrif ettiler. Şeyhimi ziyaret için kalbimden rahatsızım diye on günlük izin aldım. Çünkü kalbim şeyhimi arz ediyordu. O olmadığı içinde kalben rahatsızdım. Sonra karayolu ile Samsun'a, Samsun'dan da vapurla İstanbul'a müteveccihen yola çıktım. Vapurda bulunduğum yer hayvanların bulunduğu yerin yanında idi. Kokusu bana mis kokusu geliyordu. Çünkü şeyhime gidiyordum. İstanbul'a varınca Fatih Camii merdivenlerinde karşılaştık. Göz göze geldik. O göz göze gelmeyi iki cihana değişmem. Mustafa Hâki Hazretlerinin Peşkircizade Nuri Efendi isminde bir müridi vardı. İstanbul'a ziyarete giderken Nuri Efendiye beraber gidelim diye teklif ettik. Nuri Efendi de mazeret beyan ederek gelmedi. Bu ziyaretten kısa bir süre sonra Mustafa Hâki Hazretleri ebediyete intikal etti."***

4- Efendi Hazretleri anlatmıştır.

"Gardaşlarım! Ölmek varlığı bırakıp yokluğa ermektir. Yok, olacaksın ki, var olasın. Nefsini bilen Allah Teâlâ'yı bilir. Nefsini bilmeyen Allah Teâlâ'yı da bilemez. İnsan fani olursa Cenabı Allah o insanın konuşan dili, gören gözü, işiten kulağı olur."

"Gardaşlarım! Şeyhim Mustafa Hâki Hazretleri ile ilk karşılaştığımda baktım ellerim onu eli (o zaman sakalım yoktu) sakalım onun sakalı olduğunu hissettim. Her halim şeyhim oldu. Şeyhinde fani olan Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellemde fani olur, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde fani olan Allah Teâlâ da fani olur.

III-Şeyhlik Devrine ait menâkıbı

1-Bir gün Efendi Hazretleri ihvanları ile caddede Bıçakçı İlyas adı ile bilinen esnafın dükkânının önünden geçerken, Bıçakçı İlyas onlara laf atmıştır. Bıçakçı İlyas gece rüyasında bir sünnet merasiminde kendisinin sünnet olduğunu görmüştür. Ertesi gün yine onun dükkânı önünden geçerken, Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Geçmiş olsun" buyurmuş. Bu olay üzerine hatasını düzeltmiştir.

2-Kemal Öztürk'e anlatılan olay;

Sene 1948 de Sivas'a ziyarete gittik. İki arkadaş da Adana'dan gelmişti. Birinin adı Mustafa idi. Bu arkadaş 5 sene başka bir kolda çalışmış ve acayip haller onu kaplamış ve çimenlerin ve ağaçların zikrini duyar hale gelmişler.

Şeyhine *"ateşler içinde yanıyorum ve ben artık bu hale dayanamıyorum"* demiş. O da *"oğlum ikindiyi geç kıl"* dermiş. Meğer kâmil olmayan mürşit bu hali alamazmış. Fakat bu arkadaşın şeyhi dervişlerine;

"Bu akşam toplanalım" demiş. Akşam toplanmışlar. Şeyhleri;

"Bize zuhurat oldu derslerimizi değişeceğiz. İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK Hazretlerine bağlanacağız. Bütün dünya suyu oradan içiyor, bütün tarîkatlar O'ndan feyz alıyor. O zat istediği zaman istediği tarîkatın kapısını kapatır." Demiş.

Bu sırada Osmaniye'de Darendeli Hafız İbrahim vardı. Bu İhramcızâde Hazretlerinin ihvanı idi. Adana'ya gelip onlara yeni derslerini tarif ediyor. Mustafa'da birden acayip haller kayboluyor. Mustafa buna ilaveten,

"Efendi Hazretleri ne yollardan geçirdi, farkında olmadık" demiştir.

3-İhvanın biri emekli olmuş. Efendi kuddise sırruhu'l azize hizmet edeyim diye Sivas'a gitmiştir. Uzun bir müddet hizmette bulunmuştur. Bir gün acaba yanımda ne kadar para kaldı diye kesesine bakmış parasının azaldığını görünce gönlü meşgul olmuş. Her zamanki gibi Ulu Cami'nin önünde Efendi

Hazretleri için fayton tutmuş. Vekaleye Efendi Hazretlerini götüreyim diye namazdan sonra beklemiş. Fakat namazda Efendi Hazretlerini gördüğü halde camii çıkışında bulamamış şaşırmış. Dayanamayıp vekaleye dönmüş Bakmış ki, Efendi Hazretleri orada oturuyor. İhvanların yanına gelip oturmuş.

Biraz sonra Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Deveciden komşusu olan kapısını büyük açmalıdır." Deyince hizmet için rağbet eden ihvan durumun farkına varmıştır. İzin alıp memleketine dönmüştür.

4- Mehmet Veli Şen'in kendisinden dinledim.

"Bir zaman havas ilmine rağbetim arttı. O işlerle uğraşmaya başladım. İşi o kadar ilerlettim ki, odalar dolusu bu işle ilgili kitap topladım. Efendi Hazretleri rüyama girdi.

"Gardaşım! Şen Mehmet, gel buraya" *dedi. Eline Allah lafzını yazdı. Sonra elifi sildi,*

"Buna ne derler"

"Li'llâh" *dedim. Lamı sildi.*

"Bu ne" *dedi;*

"Lehû" *dedim. Yine lamı sildi.*

"Bu ne" *dedi.*

"Hû Allah'ın İsm-i Hass-ı Efendim" *dedim.*

"Gardaşım! Biz size Allah Teâlâ'yı öğretmeye çalışırken, siz çamur katmaya çalışıyorsunuz. Bu işleri bırak" *dedi. Bu rüyanın tesiri ile bütün kitapları elimden çıkarıp o işleri bıraktım."*[138]

5- Kemal Öztürk'e anlatılan olay;

1953 yılında, Çorapçı Hüseyin Efendi, Tokatlı Hulusi isminde bir adamla tanışır ve o adamı bizim yattığımız yere getirir. Tokatlı Hulusi Sivas'ta askerlik yapmış, kendisi Kadiri Tarikine mensub imiş, Bu hadiseyi ağzından aşağıdaki şekilde dinledik.

"Bir gün çok ağladım. "Ya Rabbi mülkünde bu bîçareye sahip olacak bir kimsen yok mu?" Diye yalvardım. Bu sıralarda Efendi Hazretleri, Sivas'ta Tekkeönü denilen yerde birkaç ihvan ile sohbet ederken, ihvanın birine işaret buyurmuş.

"Filan asker birlikte alay komutanın posta eri, adı Tokatlı Hulusi sol

---

[138] **Lafza-i Celâl:** Allah - İsm-i celâl, yâni şerefli "Allah" kelimesi, doksan dokuz ismin en büyüğüdür. Bir kimse "Yâ Allah!" derse Hak Teâlâ Hazretlerini bütün sıfatlarıyla yâd ve bütün fiilleriyle zikretmiş olur. Fakat "Yâ Rahman!" dese yalnız rAhmed sıfatıyla anmış olur. Diğer isimlerde böyledir. Bu lafza-i celâl Allah Teâlâ'nın has ismidir, hiçbir şeyden türemiş değildir. Bu doğru görüş İmam Halil'in, Sîbeveyh'in, usûlcülerin çoğunluğunun ve fukahanın görüşüdür.
(AYNÎ, Mehmet Ali, Tasavvuf Tarihi, sadeleştiren H.Rahmi YANANLI, İstanbul, 2000 s. 231–232)

gözünde boz var git, onu al, buraya getir."

İhvan bizim birliğe geliyor. Herkesin yüzüne bakıyor, benim yanıma gelince bana

"Tokatlı mısın? Adın Hulusi mi?" dedi.

"Evet" dedim.

"Seni Efendi Hazretleri çağırıyor." İçimden;

"O zaman yaptığım dua kabul edildi" diye sevindim. İzin alıp Efendi Hazretlerinin yanına gittik. Elini öptük ve oturmamızı emir buyurdular. Sonra çay ikram edildi. İçimden;

"Bana nasıl himmet edecek" diye düşünüyordum. Orada bulunan Berber Bekir kulağıma eğilip;

"Kadiri bunu bitirebilirsen aferin sana" dedi. Fakat ben ikinci bardağın yarısını içerken kendimden geçtim. Yığılıp kalmışım. Sonra kendime geldiğimde Efendi Hazretleri yüzüme baktı ve tebessüm etti. Bende o güne kadar olan darlık gitti. Böyle bir olay ile İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretlerine intisap ettim."

6- Kemal Öztürk anlattı.

1949 senesi yönetimin tarîkat şeyhlerine tavırla baktığı zaman, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri hac için İstanbul'a gelip bir otele yerleşmişler. Bir polis arkadaşımıza şu itirafta bulunmuş.

"Türkiye'nin dört bir tarafından adamlar geliyor dilimiz bağlandı ihbar edemiyoruz. Nasıl bir adam diye hayret ediyorum." İtiraf ettiği adamın da O'nun ihvanı olduğunu fark edememiştir.

7- Koyun Hüseyin adlı bir ihvan, devamlı Efendim bana Hızır'ı gösterse ne olur diye düşünürmüş. Bir gün Ulu Camide namazdan sonra Hızır Direği (Bu direk caminin sol tarafında baştan son sıranın ikinci direği) yanında Efendi Hazretleri bir adamla kucaklaşmışlar. O onları gördüğü halde yanına gitmeyip edeben geri kalmış. Sonra o adam kaybolmuş. Efendi Hazretleri Koyun Hüseyin yanına gelip demiş ki;

"Koyun Hüseyin! Hızır, Hızır diyordun ya, işte o adam Hızır'dı, niye yanımıza gelip görüşmedin." Koyun Hüseyin fırsatı kaçırdığı için çok üzülmüştür.

8-Efendi Hazretleri ihvanları ile Sivas'ta Kepenek Gözesinde sahra sohbetine çıkmışlar. Orada koyun otlatan bir çocuğu görüp çağırmış.

"Gardaşım! Gel çay iç." Çay içerken;

"Koyunların doyuyor mu?"

"Yok, amca yağmur yağmadı, ot yok; koyunlar aç geliyor." Çocukta ağlama hali zuhur etmiştir. Bunun üzerine Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Ağlama dua edelim, Allah Teâlâ yağmur verir." Efendi Hazretleri dua ediyor ve oradaki ihvan âmin diyorlar. Dua daha bitmeden hava kararıp yağmur yağmaya başlıyor etrafı sel alıyor.

9- Başka bir kola mensub bir kişinin oğlu akıl hastası olmuş, çok çarelere başvurmuş, çare bulamamış. Ona;

"Sivas'ta bir zat var, çarene o derman olur, bir de ona git" demişler. Bu adam çaresizliğin verdiği acı ile Sivas'a gidiyor. Sivas'a gelince *"Efendi Hazretleri nerede?"* diye soruyor. Ulu Camii'nin adresini alıp, camiye gidiyor, Abdesthanede abdest alırken Efendi Hazretleri onun yabancı olduğunu fark edip yanına varmış.

"Sen misafire benziyorsun, hoş geldin" dedikten sonra

"Bu arkadaşı alıp vekaleye götürün" diye ihvanlarına emir buyuruyor. Vekâlede adam Efendi Hazretlerine derdini anlatıyor. Efendi Hazretleri bir süre murakabeye dalıyor. Başını kaldırıp;

"Gardaşım! İki rahmetten biri" diyor adam ise, cevap vermiyor. Bu durum üç kez tekrarlanıyor. Sonunda adam dayanamayıp;

"Peki, Efendim iki rahmetten bir tanesi" dediğinde Efendi Hazretlerinin gözü yaşlı bir halde;

"Gardaşım! Haydi, memleketine dön." Adam memleketine dönünce oğlunun öldüğü haberi ile karşılaşmıştır.

10-Efendi Hazretlerinin bir evladı, başından geçen bir hadiseyi şöyle anlatmıştır.

"Babam ile bir gün yolda giderken, kalbimden geçti ki;

"Babacığım herkese himmet ediyorsun benim bazı kötü hallerim var bırakamıyorum." Efendi Hazretleri aniden durdu, birden bana döndü.

"Oğlum harçlığın var mı?" *Ben cevap veremedim. Ceketinden para çıkardı ve dedi ki;*

"Al bunu oğlum, her şeyin bir zamanı var" *dedi.*

Bir zaman sonra ben kötü hallerimi bırakıverdim. Herkes hayret etti. Şimdi düşünüyorum ki, eğer bu haller başımdan geçmeseydi, Efendi Hazretlerinden sonra çok sahte şeyhler türedi, Beni de nefsim kandırıp daha ağır günaha sokarlardı, Şimdi Allah Teâlâ'ya çok şükrediyorum."

12- Efendi Hazretlerinin hanımı ihvanlara anlatmış.

"Kore ile harbe girdiğimiz zaman Efendi Hazretleri bana;

"Beni rahatsız etmeyin" *dedi. Odaya girdi. Uzun müddet geçti. İçimden; "Bakayım, bir şey mi oldu" diye içeriye girdim kimse yok, hayret ettim. Bir müddet sonra Efendi Hazretleri odadan üstü başı dağınık çıktı ve*

"Valide ben sana beni rahatsız etmeyin demedim mi? Sakın başkasına bu hali açma" *dedi.*

13-Hafız Hakkı Ürgüp[139] kuddise sırruhu'l-azîz bir gün sabah namazı

---

[139] Ürgüpzâdelerdendir.

vakti girmeden hamama gitmek ihtiyacı duymuş. Hamama gitmiş. Bakmış hamam kalabalık hayret etmiş ve *"Bu saatte, bu kadar adam"* demiş.

Yıkanırken yanındaki yıkananlar;

Hafız Hakkı Efendinin, 1901 yılında dünyaya geldiği bilinmektedir. Uzun ve verimli bir ömür sürmüştür. Ana ve baba tarafından evlad-ı Rasül olduğu, ceddinden birçok hak dostu velinin yetiştiği ifade edilir. Babası Feyzullah Efendidir. Ataları, Şam'dan Ürgüp'e oradan Zara'ya sonra da Sivas'a gelmiştir. "Ürgüp" soyadını almasını da, atalarının bir süre burada kalmış olmasına bağlamaktadırlar.
Hafız Hakkı Efendinin, ana tarafından ceddi olan Şeyh Mahmut Merzubani, Anadolu'nun İslamlaşması sırasında Tacü'l Arifin Ebü'l Vefa Hazretlerinin işareti ile 12. Asrın sonlarına doğru, Buhara'dan Anadolu'ya gelmiştir. Sivas'ın Zara ilçesindeki Tekke köyüne yerleşerek irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Devrin selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat, Merzubani Hazretlerini ziyaret etmiş ve ondan manevi himmet istemiştir.
Hafız Hakkı Efendi, küçük yaşlarda iken iki kardeşini babasını ve daha sonra da annesini kaybetmiş, henüz erken yaşta kimsesiz kalmıştır. Bu yüzden medrese eğitimini tamamlayamamıştır. Ancak hafızlığını Arapça ve Farsça bilgisini sonradan geliştirmiştir.
1977 yılında, uzun yıllar yürüttüğü imamlık görevinden emekli olunca, kendisini daha fazla irşad görevine yoğunlaştırmış, şeyhi Gavs'ül-âzam İhramcızâde İsmail Hakkı kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendi Hazretlerinin manevi mirasını genişletmeye çalışmıştır. Onun ilk irşadını Hacı Mustafa Taki Hazretlerinden gördüğü ifade edilir. Sivaslı Mustafa Taki Hazretlerinin postnişinliği daha sağlığında İhramcızâde Hazretlerine bırakmasıyla da İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'ye bağlanmış olduğu, İhramcızâde mektebinde tasavvufi tedrisine devam ettiği anlaşılmaktadır.
İhramcızâde mektebinde yetişmiş sayılır şahsiyetlerden olan Hafız Hakkı Efendinin, Sivas merkez olmak üzere Tokat, Ordu, Samsun, Ankara ve İstanbul'da etkili olduğu, ihvanlarının daha çok bu merkezlerde toplandığı görülmektedir. Ordu ve çevresinde hizmetlerini halen devam ettiren, yetişmiş kâmil insanlar vardır.
İhramcızâde mektebinde yetişmiş olmanın sonucu olsa gerek, onun da irşad anlayışında ***"sükûtîlik"*** dikkatlerden kaçmaz. İleri gelen ihvanlarının ifadelerinden anlaşıldığına göre, ***"hallere vukufiyeti"*** ile irşad edişi, az ve fakat öz konuşmaları ile çevresinde etkili olduğu görülür. Sünnete son derece bağlı, günlük hayatında tertip ve düzene titizlikle riayet ettiği anlaşılmaktadır.
Uzun yıllar maruz kaldığı hastalıklara rağmen halinden hiç şikâyetçi olmaması menkıbevi bir biçimde anlatılır. (Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 171)
Bu sülâleden meşhur olanlar vardır.
Suat Hayri Ürgüplü (1903 Şam-1981 İstanbul) 13 Ağustos 1903 tarihinde Şam'da doğdu.1.Dünya Savaşı'na katılma fetvasını veren **Şeyhülislam Ürgüplü Hayri Efendi**'nin oğludur. Lale Devri'nin sadrazamı **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**'nın soyundandır. Galatasaray Lisesi'nden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 1926 yılında bitirdi. Çeşitli devlet hizmetlerinde bulundu. Cumhuriyet Senatosu'nun ilk başkanı oldu. Bu görevi tamamladıktan sonra 1965 yılında (İsmet İnönü'nün başbakanlıktan istifa ettiği 5 Şubat tarihinden 10 Ekim 1965 genel seçimleri sonrasına kadar) partiler üstü hükümetin başkanlığını yaptı. 1966'da kontenjan senatörü seçildi.1972'ye kadar bu görevde kaldı. 1981 yılında vefat etti.

"Bu adama ilişelim mi?" Diğeri;

"Ne yapıyorsun onun şeyhi uyanık, canımıza okur" demiş. Bu sözleri duyan Hakkı Hafız Efendi hamamdan alelacele çıkmış. Sabah vekâleye gelince Efendi Hazretleri buyurdular ki;

"Gardaşım, biz de uyanık olmasa idik, halin ne olurdu. Erken saatlerde hamama gitmeyin"

14-Bir gün Efendi Hazretleri abdest alırken Hacı Hasan Akyol Efendi, sabuna ihtiyaç olduğunu fark etmiş, acele bir tane sabun yerine bir koli sabun getirmiş. Efendi Hazretleri bu davranışa memnun kalarak;

"Gardaşım! Sabunun bereketli olsun" Hacı Hasan Akyol şeyhinin sözüne intisap ederek sabunları eve götürmüş. Hanımı da eve biri hediye getirse, devamlı olarak ona karşılık bu sabunlardan verirmiş. Komşularından biri durumu fark etmiş.

"Hanım senelerdir, bu marka sabunu nereden buluyorsun?" demiş. Hacı Hasan Akyol'un hanımı;

"Bizimki bir sabun getirdi, ondan veriyorum" Komşuya halin aksettirilmesi bereketi ortadan kaldırmıştır. Akşamleyin Hacı Hasan Akyol Efendi duruma vakıf olunca,

"Niye söyledin hanım, bu böyle daha çok giderdi" demişler.

15- Abdurrauf Açıkalın[140] dan dinledim.

"Bir gün o kadar geçim sıkıntısı beni daraltmıştı ki, isyan ediyordum. Efendim benim dükkâna gelirken yolda Tenekeci Rahmi Usta'yı görmüş;

"Gel beraber şu taraftan gidelim" *demiş. O gün Tenekeci Rahmi Usta'nın üstü başı perişan bir vaziyette ve işleri durgun imiş. Benim marangoz dükkânın önüne gelince;*

"Gel Abdurrauf'a uğrayalım" *diye yanıma uğradılar. Ben normal bir ziyaret sandım. Daha sonra Efendi Hazretleri ayrıldı ve gitti. Rahmi Usta;*

"Abdurrauf! Efendi Hazretleri beni niye buraya getirdi?" Diye sorunca, ben sorunun cevabını çok iyi biliyordum. Halime şükrettim."

16- 1941 yılında Kemal Toprak tren kazası geçirerek vefat etmiştir. Bu kaza haberi Efendi Hazretlerine getirilince, ölünün halinin nasıl olduğunu kimse bilmez iken, bir çuval götürün oraya demiştir. Kimse bu sözü anlamayarak, çuval alıp götürmüşler. Meğerki Kemal Toprak kaza sonucu param parça olmuştu. Kemal Toprak vefatından sonra Efendi Hazretleri şunları buyurmuştur.

"1939'da Erzincan'da deprem olmuştur.[141] *Erzincanlı birisi bize misafir*

---

[140] Ulu Camide uzun süre görev yapan Müezzinzâdeler'den Sivas-1926 doğumlu ihvan-ı kirâmdan.

[141] Anadolu topraklarında yaşanan depremler arasında, 1939'daki Erzincan felaketinin özel bir yeri vardır. O yıl, 26 Aralık'ı 27 Aralık'a bağlayan gece yerle bir olan

oldu. Fakat arada bir ağlıyordu. Biz;

"Gardaşım! Neyin var" *dedik.*

"Depremde çocuklarımı kaybettim" Bizde ona;

"Gardaşım! Sabret" *dedik. O an gönlüme geldi ki;*

"Ey İsmail, bu iş senin başına geldi mi ki, sen ona sabrettin." *Yıllarca bu sözümüz bana yük oldu.*

"Oğlumun vefatında Allah Teâlâ, bana bu sabrı verdiği için şükrediyorum."

17- Bir gün ihvanlar hal bozukluğu içinde;

"Efendi biz olmasak hatmini kime okutacak, biz olmasak o ne yapacak" diye söylenmişler. Bu hale vakıf olan İhramcızâde Efendi Hazretleri sohbet esnasında ihvanlara demiştir ki;

"Biz, Ermeni Kirkor'a (sohbete o gün gelmiş olan) bile okuturuz. Oda olmazsa küplere bile batınını okuturuz, bir ihvan şeyhsiz, şeyh de ihvansız olmaz."

18- Sivas'ta Soğuk Çermik adlı bir kaplıca vardır. Yazları Efendi Hazretlerinin kaplıcaya gitmek adetleri idi. Bir seferinde Şen Veli hizmet için yanlarına gitmiş. Efendi Hazretlerine hizmet için çadırını yanına kurmuştur. Şen Veli diyor ki;

"Efendi Hazretlerinin istirahat için geldiği kaplıcada bir gece yatağa uzandığını görmedim. Akşamdan sabaha kadar hep huzurda oturuyordu. Ben hayretler içinde kalırdım."

Efendi Hazretleri bir sohbetimizde buyurdular ki;

"Gardaşım yer bize şikâyet ediyor. Na-ehiller üzerimizde şer amel işliyorlar."

Şen Veli diyor ki; *"Anladım ki, Efendi Hazretleri kendilerini istirahat yerine, yeryüzünün sıkıntısı ile meşgul oluyormuş."*

Erzincan'da, ölü sayısı 33 bine ulaşmıştı. Richter ölçeğine göre 8 şiddetindeki deprem, gecenin saat 2.00'sinde, Erzincan'ı 52 saniye boyunca sallamıştı. " 20. yüzyılın depremleri" sıralamasında 15. olan 1939 depremi, halk arasında ***"Büyük Erzincan Depremi"*** diye anılmaya başlanmıştı.

Erzincan'ı tümüyle haritadan silen deprem, Amasya, Tokat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kayseri, Samsun, Ordu illerinde ve çevresinde de etkili olmuş, toplam 116 bin 720 bina yıkılmıştı. Deprem gecesi, hava sıcaklığı sıfırın altında 30 dereceyi gösteriyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Türkiye'nin üzerine çöken bu doğal afette, kış ve soğuk, ölü sayısının daha da artmasına yol açtı. Erzincan depremi basına, "Erzincan Zelzelesi Bütün Tahmin Hudutlarını Aşan Bir Felaket Oldu," "Feci Bilânço" gibi başlıklarla yansıdı.

Deprem sırasında, kentin demiryolu köprüsü de yıkılmış, telgraf hatları kopmuş, Erzincan'ın çevreyle bütün ilişkisi tamamen kesilmişti. Bu yüzden deprem haberi saatler sonra öğrenilebildi. Yardım ekipleri, yıkılan köprülerin onarılmasından sonra, ancak 28 Aralık günü kente girebildiler.

19- Bir çeşmenin yapımı için kadının biri Efendi Hazretlerine para vermiştir. Yapımın sonunda kadın kitabeye adını yazdırmak istemiştir. Bu duruma karşı;

"Biz yaptığımız işlere adımızı yazmayız" diye razı olmamıştır.

20- Efendi Hazretlerinin bir avukat kiracısı varmış. Bu kişi Efendi Hazretlerine çok eziyet etmiştir. Fakat Efendi Hazretleri onu sohbetinde kötü yerine ***"şu yönü çok iyidir"*** diye anlatmıştır. Sohbetten çıkan ihvanlar Efendi Hazretlerinin torununun, birini kötülediğini duyuyorlar. Birbirlerine soruyorlar. *"Bu kimi kötülüyor"* Bilenler biraz önce;

"Efendi Hazretlerinin övdüğü kişiyi" demişler.

21- Mehmet Ali adlı ihvandan dinledim.

"Bir gün camiye Efendi Hazretleri ile gittik. Abdest tazeleme ihtiyacı oldu. Efendi Hazretleri kademhaneye gidince ceketini duvara astı. Bende dışarıda bekliyordum. Aklıma geldiki, belki Efendi Hazretlerinin cebinde para vardır, kimse almasın diye kontrol ettim. Bir şey olmayınca rahatladım. Efendi Hazretleri abdestini aldı ve dışarı çıkınca biri acele olarak yanına geldi. *"Efendi Hazretleri şu kadar paraya ihtiyacım var."* Diye ısrarla para istedi. Efendi Hazretleri ise;

"Gardaşım, sonra versek olmaz mı?" diye defalarca tekrar etti ise, de adam ısrar edince, Efendi Hazretleri elini ceketin cebine sokarak adamın istediği parayı verdi. Paralar yeni darphaneden çıkmış banknotlardı. Bende hayret ettim."

22- Nurettin Doğan, Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden sonra o kadar üzülüp ağlamış ki, artık bitkin bir hale düşmüş.

Bir gün Efendi Hazretleri manen zuhur ederek buyurdular ki;

"Gardaşım! Biz öldük mü ki, ağlıyorsun, üzülme"

23- Hacı Hasan Akyol Efendi, hanımı ile 45 sene evliliğinde bir huzur bulamamış artık şikâyet için Efendi Hazretlerine gelip şikâyet etmiş.

"Efendim 45 senedir ben sağa gitti isem, o sola gitti bir huzurum yok" demiş. Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Bizde senelerdir aynı haldeyiz." Dediğinde Hacı Hasan Akyol şikâyetinden vazgeçmiştir.[142]

---

[142] Aliyyü'l-Havvâs kuddise sırruhu'l aziz şöyle buyurdu:
"Karısının dilinden, tahakkümünden, kötü davranışlarından eza ve cefa duymayan Allah Teâlâ dostları pek azdır. Bunların bu gibi kadınlarla evlenmeleri ya nefislerini terbiye ya da başkalarını o kadından korumak içindir." (Uhûdü'l Kübra, a.g.e. s.399)

24- Efendi Hazretleri, kızdan torunu Sakine Hanım'ın düğününde damadın fakirliğini ve düğündeki garipliği görünce buyurdu ki;

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin düğünü gibi"

25- Efendi Hazretleri bir sohbetlerinde anlatmıştır.

"Cibril-i Emin hazretleri Cenâb'ı Hakk'a iltica ediyor,

"Yarabbi müsaade et de, Senin şu âlemlerini ben bir dolaşayım" diyor. Cenâb'ı Hakk;

"Ettim, Ya Cibril-i Emin" *diye buyurması üzerine Cibril-i Emin epeyce bir zaman dolaştıktan sonra;*

"Aman Yarabbi ben hata etmişim. Senin âlemlerin dolaşılmakla bitmezmiş" diyor. Allah'ü Zül-celal Hazretleri;

"Ya Cibril-i Emin, filan yerde piri fani bir kulum var. Ona git, şu anda Cibril-i Emin nerede diye sor" *diyor. Cibril-i Emin denilen yere varıyor. O zatı muhteremi buluyor,*

"Senden bir şey soracağım" diyor. O zatta;

"Sor bakalım. Ne soracaksın" dediğinde;

"Cibril-i Emin nerededir?" diyor. Mübarek Zat'ı muhterem şöyle bir rabıta ediyor, bir an kadar durduktan sonra başını kaldırıyor;

"Bütün âlemleri dolaştım, hiçbir yerde yoktu. Cibril-i Emin sen olsan gerektir" *diyor. Bu sefer Cibril-i Emin Cenâb'ı Hakka dönüyor,*

"Aman Yarabbi bundaki hikmet ne? Nasıl oldu bu iş" Allah Teâlâ;

"Ya Cibril-i Emin onu da ondan sor" *diyor. Bu sefer dönüp;*

"Evet, Cibril-i Emin benim, her şey sana malûm. O zaman nasıl oldu bu iş" demesi üzerine, o zatta buyurdu ki;

"Ya Cibril-i Emin! Sen Allah'ü Azim'üşşana Âlemlerini dolaşayım dedin. Kendi arzu ve isteğinle dolaştın. Muvaffak olamadın"

"Biz ise, hin-i sebâvetimden beri kendi arzumla hiç hareket etmedim. Biz işi oraya havale ettik. Bilen de O'dur, bildiren de O'dur. Hepsi O'dur. Ya Cibril-i Emin"

"Bunu bilen bir kul imiş. O'da biz imişiz. Gardaşlarım"

26- Efendi Hazretleri son eşi olan Hafız Hanım'ın gözleri görmediğinden ve Sivas'ta tedavisi mümkün olmadığından tedavi ettirmek üzere Ankara'ya götürmüştür. Göz doktorlarının yaptığı araştırma sonucu Hafız Hanım'ın gözlerinin açılmasının mümkün olmadığı anlaşılmış. Fakat göz doktoru;

"Efendi sizin gözlerinizin de tedaviye ihtiyacı var" diyerek yaptığı muayenede her iki gözünün de katarakt hastalığından tamamen kapanmış olduğunu görerek, hayretle;

"Efendi siz bu gözlerle nasıl yola gidiyorsunuz?" diyerek hayretini belirtmiş ve derhal gerekli işlemler yapılarak ameliyat edilmiştir.

O zaman yapılan ameliyattan sonra yirmi dört saat sırtüstü ve yastıksız hiçbir tarafa dönmeden yatması neticesinde Sivas'a dönüşlerinde buyurdu ki;

"Gardaşlarım! Biz dervişliği yirmi dört saat sırtüstü hareketsiz yattı-

ğımızda öğrendik. Çünkü o da dervişlik gibi sabrı gerektiren bir iştir"

27- Tren yoluyla Sivas'a gelip Sivas'tan da aktarmalı olarak doğuya gidecek olan bir şahıs yolda parasını çaldırır. Para yardımı için Sivas'a gelir. Fakat her yerlerden olumsuz cevap alır. Birisinin ona;

"Burada İhramcıoğlu Hacı İsmail Efendi diye birisi var. Onu bulursan sana yardım eder" demesi üzerine Paşa Cami önünde Efendi Hazretlerinin adresini sorduğu kimselerde gerekli ilgiyi göstermezler. Bu arada Efendi Hazretleri vekalede birisine buyurur ki;

"Al Gardaşım, şu parayı. Bizi arayan ve halen Paşa Cami önünde bulunan parasını çaldırmış bir kişiye ver"

Parayı alan ihvan gelip, Paşa Cami önünde çaresizlik içinde olan kişiyi görüp, ona ne yaptığını sorar. O adam da başından geçeni anlatır ve burada İhramcıoğlu Hacı İsmail Efendi diye bir zatı aradığını ve ondan yol parası isteyeceğini söylemesi üzerine;

"Al Gardaşım, şu parayı. Bu parayı sana İhramcıoğlu Hacı İsmail Efendi gönderdi" deyip teslim eder.

28- Efendi Hazretlerinin hizmetine bakan İsmail Kılıçarslan başından geçen bir olayı şöyle anlatmıştır.

"Bir sabah kalktım. Vekâleden devlethaneye fayton götürmek için gidiyordum, boğazımda ceviz gibi de bir şey çıkmıştı. Hükümet meydanından bir fayton buldum. Devlethanenin kapısına getirdim, bekledim. Mübarek Efendi Hazretleri çıktılar. Mahalle camisine gittik. Sabah namazından sonra işrâk namazına kadar kaldık. İşrâk namazından sonra faytonla devlethaneye geldik. Fakat boğazımdaki şey duruyor. Efendi Hazretlerine bakıyorum. Fakat Efendi Hazretleri de hiç bir şey söylemiyordu. Kuşluk zamanı vekâleye geldik. Gönlümden geçti ki;

"Efendim benim bu hastalığıma hiçbir şey demedi. Şimdi İsmail bir şey söyle derse ben ne yaparım."

O arada Efendi Hazretleri bana bakarak sağ elini yukardan aşağı salladı. O boğazımdaki lokma gibi şey yutkununca gitti. O zaman buyurdular ki, ***"De, Gardaşım! Şimdi bir şey oku da dinleyelim"***

29- Sivas Meyve fidanlığı baş bahçıvanı iken fidanlığın kaldırılması ile Belediye baş bahçıvanlığına geçen Hasan Sanal oradaki bahçıvanların gereği kadar çalışmalarını istemesi üzerine, çalışmaktan pek hoşlanmayan birisi Askerlik şubesinde vazifeli olan arkadaşına durumu anlatınca, O da Hasan Sanal'a bir kötülük yapmak ister. Bu maksatla askerlik kaydını saklar ve onun bir asker kaçağı olduğu ihbarında bulunur. Şubeye çağrılan Hasan Sanal askerliğini yaptığını belirtecek bir vesika ibraz edemediği için Hasan Sanal'ı askere sevk etmek istemeleri üzerine durumu telefonla Belediye Başkanı Rahmi Günay'a bildirir. Rahmi Günay'da askerliğini yaptığını isbat edebilmesi için süre verilmesini ister, Hasan Sanal askerlik yaptığı kıtanın

lağvedildiğini ve evraklarının da Selimiye Kışlasındaki arşive gönderildiğini öğrendiğinden evinden çıkıp istasyona giderken hükümet meydanında Efendi Hazretleri ile karşılaşır. Gösterdiği saygı sonucu Efendi Hazretlerinin;

"Nereye gidiyorsun" sorusuna karşılık Hasan Efendi durumunu anlatır. Efendi Hazretleri de;

"Haydi, Gardaşım! Seni de işini de Allah'ü Âzim'üşşana havale ettik. Git inşâllah iyi olur" der. Hasan Sanal Selimiye kışlasına gidip oranın yetkilisi olan Albay'ın karşısına çıkar. Albay durumunu sorar. Sorusuna karşılık,

"Albayım ben askerliğimi falan yılda falan yerde yaptım. Askerlik komutanım da üsteğmen filandır" deyince Albay zile basar ve gelen askere;

"Oğlum arşive gidip bu Efendi'nin askerlik kaydını arayın" der. Arşive indiklerinde evrakların birçoğunun çuvallara doldurulmuş ve yığılmış olduğunu ve bir kısmının da raflarda olduğunu görür. Onun şaşırdığını görünce asker;

"Kardeşim daha en az bunun kadar da SEKA'ya gönderildi. Sen yaşlısın şu yerdeki çuvallara bak. Ben de çıkıp şu raflara bakayım" der. Beş on tane dosyaya baktıktan sonra bir dosyaya bakıp;

"Hasan Sanal sen misin?" Dosyayı alıp yukarı çıkarlar. Albay;

"Oğlum ben senin bölük komutanın filanım. Sen beni tanımadın, ama ben seni tanıdım. Zaten senin evraklarının bulunması pek mümkün değildi. Fakat seni bir ümitle arşive gönderdim. O arşivden senin dosyanın böyle temiz olarak ve çok kısa zamanda bulunması bir mucize" deyip gereken evrakı Hasan Sanal'a verir. Hasan Sanal'da Sivas'a gelip şubedeki işlerini bitirdikten sonra doğruca Efendi Hazretlerinin yanına gelip;

"Efendi Hazretleri, beni de evlatlığa kabul et" diyerek tarîkata intisap eder.

29- İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır.

Sivas Devlet Hastanesine yeni tayin edilmiş olan bir Dâhiliye Doktoru Ahmed Kemal Köksal Efendi Hazretlerini evine davet ediyor. Efendi Hazretleri, Sırrı Su, Avni Bey ve Öğretmen Ahmed Bey'i de yanına alarak ziyarete gidiyorlar. Dr. Ahmed Bey'in hanımı gayet açık giyinmiş olarak hiç çekinmeden Efendi Hazretlerinin karşısına çıkıp;

"Efendim ben hayatımda oruç tutmadım, Namaz kılmadım ne yapmam lazım?" dedi. Efendi Hazretleri buyuruyor ki;

"Keffâret belki zor gelir. Oruç tutmadığınız günleri hesaplar, bugünkü rayiç bedelden fıtır sadakası verirsiniz. Hiç ara vermeden 60 günde oruç tutarsınız ve namaza da başlarsınız, tövbe istiğfar edersiniz. Allah'ı Azim'üşşanın rahmeti çoktur. Tövbe edeni Allah Teâlâ sever ve af eder"

Saime Hanım söylenileni yapar ve kapanır. Efendi Hazretlerine en teslimiyetli ve en iyi talebesi olur. Öyle ki, Ahmed Bey'in Cidde'de vazife gördüğü zaman içerisinde hacca gitmiş bulunan Efendi Hazretleri için öğle ve

akşam yemeklerini Cidde'de [143] pişirip sıcağı ile Mekke'de Efendi Hazretlerine yetiştirir. Bu hal o hac sırasında her gün vuku bulur. Bir gün Sivas'ta bir sebeple Saime hanımdan bahsedince Efendi Hazretleri buyurdular;

"Canım Saime Hanım da, Saime Hanım"

30-Bir gün adamın biri Efendi Hazretlerini ziyarete gelir. Adam birçok mevzular hakkında uzun uzadıya konuşur. Efendi Hazretleri hiçbiri hakkında fikir beyan etmez. Adam konuştuklarını bitirir;

"Efendi özür dilerim, çok konuştuk. Galiba başınızı ağrıttık" demesi üzerine, Efendi Hazretleri buyururlar ki;

"Gardaşım dinlemedik ki, başımız ağrısın"

31- Efendi Hazretlerinin huzuruna bir delikanlı gelip ders almak istediğini beyan ve arz eder. Efendi Hazretleri sorar ki;

"Hiç âşık oldun mu?" Genç susar. Yine sorar;

"Gardaşım! Hiç bir kıza veya herhangi birine âşık olmadın mı?" delikanlının sükûtu üzerine Efendi Hazretleri;

"Zahir aşk insanı ilahi aşka götürür" buyurduktan sonra,

"Gardaşım! Git, âşık ol, ondan sonra gel" demiştir. [144]

32- İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır.

"Sene 1945 yılından evvel idi. Bir Cuma günü, cuma namazından sonra eve gittik. Evdekiler de hamama gitmişlerdi. Efendim Hazretleri,

"Gardaşım! Semaveri yak ta, bir çay içelim" *buyurmaları üzerine, bir kova (20 litre) su alan semaveri doldurup yaktım. Çayı demledim. Kömürün mor alevi geçtikten sonra semaveri büyük odada Efendimin minderine yakın bir yere koydum. Efendim dolaptan bir kitap işaret etti, kitabı da getirip rahlesine koydum. Sonradan anladım ki, bu kitap Hafız Divanı imiş. Efendim kitaptan okuyup anlatırken bende boşalan bardağımızı dolduruyordum. Semaverden çaydanlığa su almak için musluğunu çevirdiğimde bir iki damla su aktıktan sonra kesildi. Musluğun önüne kireç geldiğini zannettim. Semaverin üst kapağını açtığımda su kalmadığını gördüm. Bu hali gören Efendim cebinden saati çıkarıp bakarak,*

---

[143] Yaklaşık üç saatlik mesafe.

[144] İhvan bazen, yalnız beşeri aşk ile Allah Teâlâ'ya ulaşır, Aşk-ı mecazi kendisine müptela olan kişi tutulduğu aşkın etkisiyle, yanarak, dünya muhabbetini terk eder. Artık, dünya muhabbeti, bir daha ona dönmez.

Gavs Hizânî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz bir gün bazı büyüklerden naklederek ***"gerçekte mecaz, hakikatin köprüsüdür"*** buyurdu. Bir fakir "köprünün iktiza ettiği gibi onda durmayıp, üzerinden geçmekle emrettiler" dedi.

Gavs Hizânî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz ***"evet, lakin onlar, kendilerinden istifade edilmesinde müsavi değildirler"*** diye söyledi. (Gavs-i Hizani Seyyid Sıbgatullah-el Arvasi, **Minah** (Vergiler), İst, Aralık 1996, s.127 Minah: 195-196)

"Gardaşım! Kerahet vakti gelmiş. Biz ikindi namazını da kılamadık" *dedikten sonra buyurdular ki,*

"Gardaşım! Namazın kazası olur, lakin sohbetin kazası olmaz."

33- İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır.

"Kepeneğin Gözü'ne sahraya gittiğimizde ikindi namazından sonra Kemal Ağabeyim gelip kamyonu ile ihvanı götürürdü. Biz ise, Efendimle beraber seyran tepesinden yaya olarak şehre dönerdik. Efendim, yüksek sesle Evrad-Bahaiyye'yi okurdu. Bazı yerlerinde durur, sağına ve soluna,

"Ha mim, Ha mim" *dedikçe sanki etraftaki dağlar ona cevap veriyordu. Efendi Hazretleri buyururlardı ki;*[145]

"Geçmiş zaman olur ki, hayali, cihan değer"

İşte bizde geçmiş o zamanı düşünüp geçmiş zamanın hayalinin cihana değdiğini anlıyoruz."

34- 1950'li yıllarda, Osmaniye'den Fatey Bacı namında ihtiyar bir ihvan Efendi Hazretlerini ziyarete gelir. Ziyaret dönüşünde trenle giderken su ihtiyacı duyar. Fakat kimse kendisine su vermez. Her hangi bir istasyonda da inip su içecek gücü olmadığından zor durumda kalan Fatey Bacı,

"Yetiş ya şeyhim yanıyorum" feryadı üzerine, trende Pozantı istasyonuna gelmiştir. Tren durduğunda Efendi Hazretleri pencereden bir top kar uzatarak derki;

"Al Fatey Bacı, al."

35- Efendi Hazretlerinin ilim sahibi bir ihvanı dermiş ki;

"*Canım, şeyhin kapısında köpek bulunur mu?"*

Bu sözü müteakip hatim gününde hatim okumak için ihvan toplanırken, devlethane avlusunda hizmette bulunan ***Perişan*** isimli köpek gelenlere bir şey demez. Fakat *"şeyhin kapısında köpek bulunur mu?"* diyen ihvan kapıya geldiğinde ***Perişan*** hücum eder ve o ihvanı avludan dışarı çıkarır. Hatim bitene kadar o ihvanın içeri girmesine mani olmuştur.

36- İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır.

"Bir gün Efendim ile ikindi namazından sonra faytona binip eve geldik. Efendi Hazretleri faytoncuya ücret ödemek için ceplerini arayıp para olmadığını görünce;

---

[145] "Kur'an-ı Kerim'deki ***"Hâ mim"*** terkibi de böyledir. Pek yücedir o, öbür terkiplerse pek aşağıda. Çünkü bu terkipten hayat meydana gelir, aciz halinde sur üfürülmüş gibi her şey dirilir.

"Hâ mim" Allah lütfu ile Musa'nın asası gibi ejderha olur, denizler yarar. Görünüşü başka sözlerin, terkiplerin görünüşüne benzer ama değirmi ekmek, ay değirmisinden çok uzaktır. Onun ağlayışı da kendinden değildir, gülüşü de, sözü de." (Mesnevi c.V, b.1326–1330) (değirmi: daire şekli)

"Gardaşım! Şu faytoncunun parasını ver" *diye emretmeleri üzerine, Efendim faytoncuya her zaman beş lira verdiğinden ben de cebimde bulunan beş lirayı faytoncuya verdim. Zaten beş lira param vardı.*

Yukarı büyük odaya çıktık. Akşam vakti yaklaşıncaya kadar beraber oturduk. Akşam yaklaşınca gitmek için izin istedim, sırtımı çevirmeden kapıya doğru giderken Efendi Hazretleri buyurdu ki,

"Gardaşım! Senin harçlığında yok. Dur sana bir harçlık vereyim"

Elini koyun cebine atıp çıkardığı yüz lirayı harçlık olarak verdiler. Faytoncuya verecek parası yokken çıkardığı bu yüz lira elbette ki, kerametin ta kendisidir."

37- Efendi Hazretlerinin Çerkez olan bir ihvanına, yine Çerkez olan bir hoca;

"Canım, siz bu İsmail Efendi de ne buldunuz? Aslında O, cahilin birisi" demiş, o ihvanda;

"Yok, canım, benim şeyhim çok büyük ilim sahibidir" şeklinde müdafaa da bulununca, Hoca da;

"Gel beraber gidelim. O senin şeyhini bir imtihan edeyim de ihvanlar arasında nasıl rezil olduğunu gözlerinle gör" diyerek vekaleye giderler.

Hoca, Kur'an-ı Kerim'in tefsiri zor olan bir ayetini sormayı kararlaştırır. Vekaleye girip oturduklarında, Efendi Hazretleri orada bulunan bir hafıza;

"Kur'an-ı Kerim'in falan suresinin, falan ayetini" oku der. Hafız da hocanın sormayı düşündüğü ayet olan bu ayeti okur. Efendi Hazretleri bu ayetin tefsirini yapar ve buyurur ki,

"Bu ayetin daha geniş bir tefsiri daha yapılabilir"

Daha geniş bir tefsir yaptıktan sonra,

"Canım, bu ayetin tefsiri için bundan daha genişi yapılabilir" diyerek çok geniş ve anlamlı bir tefsire başlar.

Efendi Hazretlerini imtihan için oraya gelen hoca beraberce geldiği ihvana Çerkezce,

"Bana bir hal oldu. Herhalde hastalanıyorum" demesi üzerine Efendi Hazretleri, Çerkezce buyurdu ki;

"Hoca, iyi olursun inşâllah"

Hoca, beraber geldiği ihvanla vekaleden çıktıklarında demiş ki,

"Canım, sizin bu şeyhiniz çok bilgili bir zatmış. Baksanıza bizim lisanımızı dahi biliyor." Böylece ihvanın haklı olduğunu kabul eder.

38- Efendi Hazretleri telgrafçı Sırrı Efendi'nin Kaleboynu mahallesindeki evinde hatim ve sohbet sonucu gece geç vakit ayrıldığında yolda sarhoş birisine rastlar. Sarhoşun edeple bir kenara çekilip Efendi Hazretlerine hürmet göstermesi üzerine, Efendi Hazretleri;

"Haydi, Gardaşım! Allah Teâlâ ikrahını versin" demesi üzerine evine gelen Rıfat Bey, annesine ve karısına hitaben,

"Çabuk bana bir su ısıtın. Gusül abdesti yapacağım. Filan filanı da ça-

ğırın ki, onlar da şahit olsun. Ben bu içkiyi bırakacağım" dediğinde, validesi;

"Rıfat oğlum! Bu senin kaçıncı tevben" dediğinde,

"Anne bu sefer ki, tevbem başka" diyerek, gusül abdestini alır. Şahit olmalarını istedikleri şahıslar da geldiklerinde onların huzurunda bir daha içki içmeyeceğine tevbe eder. Önceden meyhanelerde geçirdiği zamanlarını artık camilerde geçirmeye başlar. Daha sonra hacca gider. Ondan sonra da annesi Şerife Hanım'ı ve daha sonra eşini hacca götürür. Bu suretle Efendi Hazretlerinin himmetleri sayesinde dini bütün bir müslüman olarak yaşamını devam ettirmiştir.

39-Efendi Hazretlerinin Ökkeş adlı ihvanı, rafizinin biri imtihana tabi tutmuştur. Soruları sorarken sorduğu bir soru karşısında Ökkeş duraklamıştır.

Soru: *"Geğirince abdest bozulmuyor da, gaz yapınca niye abdest bozuluyor. Bu inancınız bence sakat bir inanç"*

Ökkeş adlı ihvanı, bu soru daraltınca hemen Efendi Hazretlerine rabıta etmiştir.

"Efendi Hazretleri, ne cevap vereyim" demiştir. Efendi Hazretleri buyurmuştur ki;

"Ökkeş Gardaşım! O ilmi cevaptan anlamaz, arkanı dön ona bir gaz çıkar, o ancak anlar farkını"

40- Efendi Hazretleri, bir kaç ihvanıyla beraber bir köye gidiyorlar. Akşam o köyde kalmaları mecburiyeti hâsıl olur. Kalacakları köy odası tek oda halinde olduğundan, Efendi Hazretleri ve ihvanın bir odada yatmaları mecburiyeti ortaya çıkıyor. İhvanlar arasında ve tarîkata yeni intisap etmiş Osmaniyeli Hüseyin adında biri;

"Canım şeyhimde bizim gibi yiyor, içiyor, oturuyor, kalkıyor. İşte şimdi bizim gibi yatıyor"

"Dur bakalım ne yapacak, şöyle yorganın altından gözetleyeyim" diye düşünürken uyuyup kalıyor. Bu arada suratına gelen bir şamarla uyanıyor, bakıyor ki, Efendi Hazretleri namaz kılıyor. Namazın bitimine kadar bekliyor. Namaz bitiminden sonra gidip ayaklarına kapanıyor. Efendi Hazretleri buyuruyor ki;

"Gardaşım! Hüseyin, insan dışarıda halk ile içerde Hakk ile olmalıdır"

41- Efendi Hazretleri Tekkeönü'nde öğle namazını kıldıktan, sonra iki kişi gelerek;

"Efendi Hazretleri, biz Hızır aleyhisselâmı görmek istiyoruz. Onu bize gösterir misiniz?" diye sordular. Efendi Hazretleri sükût etti. Yerine oturduktan sonra,

"Efendim Hızır aleyhisselâmı gösterecektiniz" diye ısrar ettiler. Efendi

Hazretleri;

"Peki, Gardaşım" diye buyurdular ve gözlerini yumdular. 3–5 dakika sonra yoldan bir kişi geldi. Efendi Hazretlerinin karşısına dikildi. Selamlaştılar, hal ve hatır sorduktan sonra Efendi Hazretleri;

"Gardaşım, öğle namazını nerede kıldınız?" O da,

"Efendim Mekke-i Mükerreme'de kıldım" diye cevap verince Efendi Hazretleri;

"Allah kabul etsin" dediler. O,

"Âmin" dedikten sonra, zat müsaade istedi. Efendi Hazretleri de;

"Güle güle git gardaşım" buyurdular. Aradan bir zaman geçtikten sonra tekrar;

"Efendim Hızır aleyhisselâmı gösterecektiniz" deyince, Efendi Hazretleri iki elini dizlerinin üzerine koyarak, bir ah çekti ve buyurdu ki;

"Gardaşlarım! Biz öğle namazını kılalı yarım saat oldu. Bir adam öğlen namazını Mekke-i Mükerreme'de kılar da, yarım saat sonra burada olursa, bu Hızır aleyhisselam olmaz da kim olur" [146]

42- Karabük'te fakir fakat gönlü çok zengin Hatice Hanım isminde çok değerli bir ihvan varmış. Efendi Hazretlerinin, Karabük'e geleceğini duymuş. Bir yandan çok sevinmiş, bir yandan da içi burkulmuştur. Bu kadın çok güzel bir tarhana çorbası yaparmış. Ancak maddi durumu müsait olmadığın-

---

[146] Kütahyalı Şeyh Salih kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin bir kerameti Hızır hakkında ihvanın nasıl düşünmesi gerektiğini açıkça göstermektedir. Sadeddin Cami müezzini, mânevî potansiyeli yüksek bir insanmış. Her gün:

"*Yâ Rabbi! Bana Hızır'ı göster,"* diye dua ve yalvarışlarda bulunur.

Böyle, günler gelip geçer. Bir gün sabah ezanını okumak üzere minareye çıktığında minarenin şerefesinde Şeyh Salih kuddise sırruhu'l-azîz Efendi karşısına çıkar. Müezzin, o mübarek insanı görünce:

"*Şeyh Salih Efendi ne işin var, ne yapıyorsun burada?"* der. Şeyh Salih kuddise sırruhu'l-azîz Efendi:

"***Sen dua ettin. Yâ Rabbi! Bana Hızır'ı göster, demedin mi?"***

"*Dedim."*

"***Buyur! Ben Hızır'ım."***

Bu menkabeden de anlaşılacağı üzere Hızır'ın dünyada bir tane müşahhas bir şahıs olduğunu düşünmemek lâzım. Çünkü Hızırıyet vardır.

"**Hızır, ledün sahibi bir insandır. Onun için ehlullahın bu makama uğradıkları ve oradan geçtikleri tasavvuf ilminin kapsamı içindedir."** (SIR, a.g.e. s. 407)

"Her gördüğünü Hızır, Her halini Huzur, İbadetini Kusur, Her geceni Kadir bileceksin" sözü bu hakikate işaret etmektedir. Zamanın tasarruf ehlinin Hızır aleyhisselâm olduğu hakikati aşikârdır.

"Bütün güzellikler ve iyi şeyler insanın kendi nefsindedir. Mesela:

Hazret-i Rifâî kuddise sırruhu'l-azîz Efendimiz'e evlâtları Kadir gecesi ne vakittir? Diye sormuş. Oğlum, buyurmuş.

"Eğer sen basiret gözünü cilâlandırırsan her ânın Kadir'dir, senede bir gece değil." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 377)

dan dolayı, yaptığı tarhana çorbasının yağı ve tuzu az olurmuş. İçinden gözyaşı dökerek;

"Canım Efendim, bizim gibi fakirin çorbasını ne yapsın" söylenmiştir.

Efendi Hazretleri, Karabük'e varıp, bir eve misafir olunca buyurmuş ki,

"Gardaşım! canımızda yağsız, tuzsuz bir tarhana çorbası çekti"

Hatice Hanım'ı tanıyanlar hemen koşa koşa yanına giderler ve yağsız, tuzsuz bir tarhana çorbası yapmasını isterler. O da çok sevinir. Hemen yaptığı tarhana çorbasını büyük bir sevinçle Efendi Hazretlerine götürür.

43- Tenekeci Rahmi Usta, Meydan Camii karşısında bulunan dükkânının önünde Şemsi Sivasî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine [147] karşı ayak ayaküstüne oturup, elinde sigara tüttürürken Efendi Hazretleri dükkâna gelmiş. Rahmi Usta o anda bulunduğu halin utancıyla açtığı radyoyu kapamış ve elindeki sigarayı atmış. Efendi Hazretleri;

"Gardaşım Rahmi, nasılsın?" Diyerek iskemleye oturmuş ve buyurmuş ki;

"Sana bir hikâye anlatayım da dinle. Bir gün sahipleri tarafından deve ile merkep zayıfladıklarından dolayı sahraya terk edildiler. Bu iki hayvan azatlığın verdiği fırsatla semirdiler. Fakat merkep devamlı surette zevkten anırmak istiyordu. Deve de mani olmaya çalışıyordu. Deve;

"Yapma ne olur, eski hayatımıza döneriz" demişse de merkep anırmıştır.

Oradan geçenler bunları tutup yeniden yüke vurmuşlar. Sonunda merkep vurulan yükün ağırlığı ve hamlığı ile bir uçuruma yuvarlamıştır."

Hikâyeden sonra Efendi Hazretleri iskemleden kalkıp, gitmiştir.

44- İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır.

Zamanın Sivas Müftüsü, Müftü İbrahim Efendi sağlığı sırasında devamlı Efendi Hazretlerinin aleyhinde bulunmuş ve bir gün hastalanıp yatağa düşmüştür. Yanından devamlı bulunanlardan hiç kimse, ziyaretine gelmemiştir.

Bir cuma günü cuma namazından sonra Efendi Hazretleri, ***"Oğlum Kâzım, Müftü İbrahim Efendi hasta imiş, onun ziyaretine gidelim. Şura-***

---

[147] **Şemseddin Ahmed Sivâsî (Kara Şems) kuddise sırruhu'l-azîz**
Anadolu'da yetişen büyük velilerden. Halvetiyye yolunun kolu olan Şemsiyye (Sivâsiyye)'nin kurucusudur. Babasının ismi Ebü'l-Berakat Muhammed'dir. Asıl ismi, Ahmed, künyesi Ebü's-Sena, lakabı Şemseddin'dir. Kara Şems diye şöhret bulmuştur. 1519 (h. 926) senesinde Tokat'ın Zile ilçesinde doğdu. Sivas'ta 1597 (h. 1006) senesinde Hakk'a yürüdü. Sivas'ta Meydan Camii avlusunda medfûn olup, Kabri ziyaret edilmektedir.
Türk-İslâm tarihîndeki meşhur üç Şems'den birisidir. Bunlardan birincisi Mevlâna Celâleddin-i Rumî kuddise sırruhu'l-azîzin hocası olan Şems-i Tebrizi kuddise sırruhu'l-azîz, ikincisi İstanbul'un fethinde Fatih Sultan Mehmed Hanın yanında bulunan Akşemseddin kuddise sırruhu'l-azîz, üçüncüsü de III. Mehmed Han ile birlikte Eğri Seferine katılan Kara Şems kuddise sırruhu'l-azîzdir. Üçü de yüksek dereceler sahibidir.

dan bana bir zarf bul" buyurdular. Zarfı bulup getirdiğimde içine beş yüz lira koyup kapadı. (Tabi bu o zamanın beş yüz lirası.) Ayrıca meyve aldık, evine gittik. Edeben hastanın ziyaretinde bulunacak kadar kaldıktan sonra çıkarken, o para konulan zarfı, İbrahim Efendi'nin yastığının altına koydular. Bu ziyaretleri bir kaç defa vuku buldu. Bir gün ziyaretine giden emekli müftü Mevlüt Sarıoğlu'na,

"Canım, biz Efendi Hazretlerini yanlış tanımışız. Efendi Hazretleri çok büyük insan imiş de biz bilememişiz" demiştir. Bizzat bu durum ihvana Müftü Mevlüt Efendi tarafından açıklanmıştır.

45- Efendi Hazretleri, Gürün'e teşriflerinde Hüsnü dayının evinde misafir olurlar. Orada beraber kalan misafirler ve ev sahibi sabah namazına kalkamıyorlar. İşrak vakti uyanan Efendi Hazretleri ve cemaat pürneşe abdest alıyorlar ve buyuruyorlar ki;

"Gardaşlarım! Elhamdülillah, Cenâb-ı Hakk bize bugün bir sünneti daha nasip etti. Çünkü Rasûlüllah bir sefer dönüşünde Bilâl-ı Habeşi'ye emir buyuruyorlar ki, bütün sahabe yorgun, biz de yorgunuz. Sen uyuma bizi namaza kaldır. Gayrı ihtiyari Bilâl-ı Habeşi de uyuyor ve o gün Rasûlüllah ve ashabı sabah namazını işrak vaktinde kılıyorlar"[148]

46- Efendi Hazretlerinin komşusu olan Makbule Hanım emekli aylığını alıp eve gelirken yolda düşürür. Bu duruma çok üzülen Makbule Hanım evlerinin bahçesinde ağlayarak durumu çocuklarına anlatır. Namaza camiye giderken oradan geçen Efendi Hazretleri, duruma muttali olur. Makbule Hanım'ı çağırıp,

"Kızım al şu parayı harca. Üzülme paran da bulunacak inşâ'allah" der. Bir müddet sonra hakikâten Makbule Hanım'ın parası bulunur.

---

[148] (Hayber seferi dönüşünde İslâm ordusu gecenin geç saatlerine kadar yol alır. Bir ara askerlere de uyku bastırır.) Ebû Katâde radiyallâhü anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemle beraber bir gece boyu yürüdük. Cemaatten bazıları:
"Ey Allah Teâlâ'nın Rasûlü! Bize mola verseniz!" diye talepte bulundular.
Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem:
"Namaz vaktine uyuya kalmanızdan korkuyorum" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Bilâl radiyallâhü anh:
"Ben sizi uyandırırım!" dedi. Böylece Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem mola verdi ve herkes yattı. Nöbette kalan Bilâl radiyallâhü anh da sırtını devesine dayamıştı ki, gözleri kapanıverdi, o da uyuyakaldı. Güneşin doğmasıyla Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem uyandı ve:
"Ey Bilâl! Sözüne ne oldu?" diye seslendi. Hz. Bilâl radiyallâhü anh:
"Üzerime böyle bir uyku hiç çökmedi" diyerek cevap verdi. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem
"Allah Teâlâ Hazretleri, ruhlarınızı dilediği zaman kabzeder, dilediği zaman geri gönderir. Ey Bilâl! Halka namaz için ezan oku" buyurdu. Sonra abdest aldı ve güneş yükselip beyazlaşınca kalktı, kafileye cemaatle namaz kıldırdı." (K.Sitte)

47- Bıçakçı Hulusi Argut anlatmıştır.

" 1955 senesi idi. Vakıflar idaresi bizim kira ile oturduğumuz dükkânları satıyordu. 14 metrekarelik bu dükkânı açık artırmaya girerek alabilecek durumda değildim. İhvan olan annemle beraber Efendi Hazretlerinin Taşlısokak'taki evine gittik. Ben durumu arz ettim. Efendi Hazretleri buyurdu ki;

"Gardaşım! Hulusi o dükkânı sana aldık. Açık artırmaya gir. İnşâallah alırsın" *Açık artırmaya giren 300 kişi arasında dükkân ihalesi bizde kaldı.*

48-Bıçakçı Hulusi Argut anlatmıştır.

" 1948 senesinde raşitizm ve romatizmadan rahatsızdım. Geçen sekiz yıl içerisinde iğne ve ilaçlar bir fayda vermedi. Hastalığın verdiği sıkıntılarla terleye terleye çok kirlenmiştim. Yıkanmak ihtiyacında olduğum halde babam işleri sebebi ile benimle ilgilenemiyordu, annemin ise, bir leğen içerisinde beni yıkamaya gücü yetmiyordu. Bu arada Efendi Hazretleri hatırıma geldi;

"Benim bu halimle kimse ilgilenmiyor. Efendi Hazretlerinin de mi haberi yok" diye düşünürken kapı çalındı. Annem kapıyı açtı. Efendi Hazretleri teşrif ettiler. Anneme;

"Şerife hatun, Hulusi'yi hazırla onu hamama götüreceğiz" *diyerek bitişiğimizde bulunan ve ihvanı olan Aişe Nine'yi ziyarete gitti. Bu arada iki ihvan gelip beni yataktan alarak* ***Porit Hamamı****'na götürdüler. İhvanlar bana hizmet etmekte iken Efendi Hazretleri yanıma geldi. Soğuk su musluğunu kapattı. Sıcak su musluğundan bir tas doldurup başımdan döktü. O anda öyle bir hal oldu ki, tarif edemem. Sonra birkaç tas daha döktü,*

"Hulusi! İnşâ'allah şifa bulursun" *diyip gitti. O günden sonra yavaş yavaş iyileştim. On yıl süren hastalığımdan sonra vücudumda bazı hatıralar kaldı amma Elhamdülillah iyiyim. 73 yaşındayım ve hâlâ çalışabiliyorum"*

49- Varlıklı bir ihvan, Efendi Hazretlerini yemeğe davet eder. Bir kısım ihvanla beraber bu davete giderken her nasılsa yolda duraklayan Efendi Hazretleri,

"Gardaşlarım bu yakınlarda bir ihvan bacımız olacaktı. Onun evi hangisi acaba" diye sorduklarında, ihvanlar o yaşlı kadının evini gösterirler. Efendi Hazretleri kadının evine vardığında bir abdest tazelemek gerektiğini bildirerek su ister. Ev sahibi kadında hemen leğen ve ibrik getirir ve

"Efendi abdest suyunu ben dökmek istiyorum" der. Efendi yaşlı kadının isteğini uygun bulur ve abdest suyunu dökmeden önce şu mısraları söyler.

Evine git evine
Seni göre sevine
Seni görüp sevinmeyenin
Ne işin var evinde

Efendi Hazretlerinin davet edilen yere neden gitmediği anlaşılır. Bu arada Efendi Hazretlerinin oraya misafir olduğunu duyan herkes evinde ne yi-

yecek varsa oraya taşırlar.

50- Mahkeme çarşısında Ulu Cami'den gelen yolun karşısında Mutfakgaz Bayiliği alan Celal İnce, Efendi Hazretlerine olan hürmetinden dolayı vekaleye bir tüp ve ocak hediye etmeyi düşünür. Bir ocak ile bir tüpü vekalenin bulunduğu Çorapçı Hanı'na götürür. Namaz vakti olması nedeni ile vekalede kimse bulunmadığından ocağı ve tüpü hanın temizlik işine bakan ***Aznif*** adındaki kadına teslim ederek;

"Benim getirdiğimi kimseye söyleme" diye tembih eder. Öğle namazını Ulu Cami'de kılan Efendi Hazretleri, camiden çıkıp karşı kaldırıma geçtiğinde dükkândaki Celal Bey'e buyurur ki,

"Celal Bey gardaşım, vekaleye gönderdiğin tüp ve ocak çok makbule geçti" Celal Bey tembih ettiği halde, Efendi Hazretlerine söylediğini zannettiği kadına çıkışmak için Çorapçı Hanı'na gelerek,

"Aznif sana sıkı sıkı tembih ettiğim halde niçin söyledin" demesi üzerine, Aznif Hanım, Celal Bey'e derki;

"Celal bey! Celal Bey! Sen Efendi Hazretlerini tanımamışsın, ben ona âşık oldum o yüzden dinimi de değiştirdim"

51- Celal Bey Mutfakgaz bayiliğinden sonra çimento bayiliğini de alır. O arada Efendi Hazretleri Sivas İmam-Hatip Okulu'nun inşaatına başlamıştır. Bir ilim yuvası olması sıfatı ile oraya yapılacak yardımın çok büyük sevaba sebep olacağını düşünen Celal Bey, kamyon şoförüne der ki;

"Git oğlum! Çimento fabrikasından beş ton çimento yükleyip İmam-Hatip Okulu inşaatına götür, lakin benim gönderdiğimi kimseye söyleme"

Aradan bir kaç saat geçer. Taşçı Vahap Usta, Celal Bey'in dükkânına gelerek;

"Efendi Hazretleri buyurdular ki, ***Celal bey beş ton çimento gönderecek. Git bak nerede kalmış?****"* diye sordular demesi üzerine Celal Bey hayretler içerisinde kalır. Seneler sonra bunları bizzat anlatan Celal Bey,

"Canım biz Efendi Hazretlerinin kıymetini bilemedik" diye itirafta bulunmuştur.

52-Sivas'ta bayram geldiğinde gençler bayram ziyaretlerini topluca yaparlardı. İçlerinde Faytoncu Şükrü Efendi'nin de bulunduğu bir topluluk bayram ziyareti yaparlarken Efendi Hazretlerinin evinin önüne geldiklerinde;

"Yahu İhramcızâde'yi de ziyaret edip elini öpersek büyük sevap kazanmış oluruz" deyip içeri girerken Faytoncu Şükrü Efendi gönlünden şöyle geçirir,

"İsmail Efendi, dedikleri gibi büyük keramet sahibi ise, benim şu yeni yaptırdığım yeleğin dokuz düğmeli olduğunu bilsin" diye düşünür. İçeri girip Efendi Hazretlerinin elini öptükten sonra büyük odanın bir köşesine otururlar. Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşlarım hoş geldiniz, bayramınız mübarek olsun" sonra,

"Şükrü Efendi yeleğinde pek güzel ve dokuz düğmeli imiş, amma bir düğmesi düşmüş" O zamandan sonra Şükrü Efendi, Efendi Hazretlerinin aleyhinde bir tek kelime dahi söylenmesine izin vermez olmuş.

53- Efendi Hazretleri 1953 yılında öğle ve ikindi namazını Hoca İmam caminde kılarlardı. Camii'nin minaresini de o yıl yaptırmışlardı. Efendi Hazretleri Hoca İmam Camii civarında bir ihvanın evinde sohbette, bir köşede otururken, Kumyurtlu Hoca denilen bir zat da makatta oturuyordu. Efendi Hazretleri daha evvel caminin fevganesini yapmak için Hayrı Hafız Efendi'ye emir buyurmuşlardı. Bu sebeple,

"Hayri Hafız nerede?" diye seslendiler.

"Efendim buradayım" cevabını alınca,

"Fevganeyi yaptınız mı?" diye sordular. Hayrı Hafız da;

"Yaptım Efendim" diye cevap verdiler. Kumyurtlu Hoca;

"Yapıldı Efendim, çok sevap kazandı" diye övgüde bulunmaları üzerine Efendi Hazretlerinin;

"Hafız Efendi sevap almak için mi yaptın?" sualine Hayri Hafız'da,

"Hayır, Efendim" diye cevap verdiler. Efendi Hazretleri buyurdular ki;

"Allah Teâlâ'ya çok şükür.
Allah Teâlâ bizi âşık etmiş.
Biz hizmeti Allah Teâlâ aşkı ile yaparız ve karşılık beklemeyiz."

54- Suriye'den kaçak eşya getirip bu suretle ticaret yapmakta olan birisi tarîkata intisabından sonra bu işi bırakmış ise, de çoluk çocuğunun rızkının temininde zorluk çektiği için yine bu işe başlamaya karar verip, Efendi Hazretlerine gelerek yaptığı ticaretten bahsederek izin istemiş ve izin almıştır.

Suriye'ye varıp gerekli malları alarak atlara yükleyip Türkiye'ye müteveccihen yola çıkmış. Sınıra geldiğinde karşıdan devriyelerin geldiğini görmüş ama kaçacak zamanda bulamamış. Bu sırada çok süslü bir tilki ortaya çıkmış. Bunu gören devriyeler, tilkiyi tutmak için onun peşine düşmüşler. Oradan bir hayli ayrılmışlar. Bunu fırsat bilen adam atlarını alıp hududu rahatça geçmiş. Mallarını sattıktan bir zaman sonra yine gitmeyi düşünerek izin almak için, Efendi Hazretlerine geldiğinde, buyurmuşlar ki;

"Yok, gardaşım! Bir daha tilki olmaya niyetimiz yok"

55- Tarîkata intisap etmiş birisi bir zaman sonra Efendi Hazretlerine gelip;

"Efendi Hazretleri bu dersini geri al. Ben yapamıyorum" demesi üzerine Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşım! Bugün misafirimiz ol yarın düşünürüz" Bunun üzerine adam o Çorapçı Hanı'nda kalmış ve o gece bir rüya görmüştür. Rüyasında kıyamet kopmuş. Sırat köprüsü kurulmuştur. Efendi Hazretleri kolunda bir sepet ile Sırat Köprüsünü geçip öbür tarafa vardıklarında sepeti ters çevirip içindekileri dökmüş. Adam bakmış ki, sepetten dökülenler hep ihvan arka-

daşlarıdır. Ertesi gün özür dilemek için Efendi Hazretlerinin yanına geldiğinde, buyurur ki;

"Ne o Gardaş, sen de mi, sepete girmeye geldin" Adam Efendi Hazretlerinin elini öperek özür dilemiştir.

56- Efendi Hazretleri, hasta olan oğlu Halis Turgut Efendi'nin ağrılarının arttığı günlerde onu görmeye gittiği bir sırada,

"Efendi Babam, ızdırabım çok arttı. Emanetinizi teslim alın" niyazında bulununca sükûtla karşılamış fakat en son niyazında,

"Efendi Babam, isyan etmekten korkuyorum, emanetinizi alın" ricasına,

Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Peki, Gardaşım! Allah Teâlâ'dan ricacı oluruz" Efendi Hazretleri eve geldikten biraz sonra vefat haberini getirenlere,

"Biliyoruz gardaşım, biliyoruz" dediler.

57- Gürün'e karakol komutanı olarak Kemal Bey isminde bir astsubay Başçavuş tayin oluyor. ***Hüsnü Dayı*** adlı ihvanla ile dost oluyorlar. Böylece Kemal Bey de Efendi Hazretleri ile tanışır. Bir gün Sivas'a gelip Efendi Hazretlerini ziyaret eder. Ziyaretlerinden ayrılırken, Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Kemal bey yolun filan yerinde arabadan in" (Gürün Belediyesinin Sivas- Gürün arasında çalışan kamyonu ile dönüyor) O mevkiye gelince kamyonu durdurup Kemal Bey iniyor. Kamyon biraz ilerde takla atıyor. Şoföre bir şey olmuyor. Fakat kamyonda yüklü gazyağı tenekeleri nispeten hasar görüyor. Kemal Bey, bu olaydan sonra Efendi Hazretlerine daha çok bağlanmıştır.

58- Efendi Hazretleri, bir kış mevsiminde at ile ve nüfus başkâtibi Sırrı Efendi ile Gürün'e teşrif ederler. Gürünlü ihvanlar Efendi Hazretlerini Tıhmın köyünde karşılarlar. Karşılayanlar arasında Gürünlü Avni Bey'de bulunmaktadır. İhvanlar Efendi Hazretlerinin elini öperken Avni Efendi de el öper. Kendisini, Efendi Hazretlerine getirdiğinden dolayı Sırrı Efendinin de elini de öpmüştür.

Efendi Hazretleri ile beraber Sivas'a dönen Sırrı Efendi doğru Hatun validenin yanına giderek elini öptükten sonra, Gürün'de Efendi Hazretlerinin yanında Avni Efendi'ye elini öptürmesinden dolayı işlediği hatayı anlatıp çaresini sorar. Valide hanımda buyurur ki;

"Sırrı, bunun çaresi şu eşiğe başını koyup ağlamaktır" Sırrı Efendi de eşiğe başını koyup ağlarken uykuya dalıyor. Uyku arasında yakınında olan sobaya ayakları değip yanıyor. Valide, Efendi Hazretlerine,

"Efendim Sırrı Efendinin ayakları yanmış" diyince, Efendi Hazretleri,

"Sırrı onunla kurtulmuş daha ne istiyor" buyururlar.

59-Osmaniyeli Hüseyin, hareketlerinde biraz ölçüsüz olduğundan etraftan ona ***"Deli Hüseyin"*** de denilmekteydi. Efendi Hazretleri bir gün Cencin köyüne gitmiştir. Köyün biraz ilerisinde bir tepenin arkasında bulunan gölün kenarında sahra sohbeti yapmakta iken, Efendi Hazretlerini ziyaret için Sivas'a gelen Deli Hüseyin, Efendi Hazretlerini bulamayıp sorduğunda, Cencin'e gittiğini öğrenince o zamanda vasıta bulunmadığından yaya olarak yola düşer. Hüseyin köye vardığında Efendi Hazretlerinin sahrada bulunduğu yerin tepenin arkasında olduğunu söylemeleri üzerine tepeye tırmanmaya başlamıştır. Hüseyin tepeye çıktığında karartısını gören Efendi Hazretleri,

"Canım, bizi Sivas'ta bulamayan Deli Hüseyin buraya geliyor" diye tepeyi gösteriyor. Cemaatin yanına geldiğinde onun hâkikaten Deli Hüseyin olduğu görülür.

60- Gayet açık saçık giyinen bir mühendis hanım, Efendi Hazretlerini ziyarete gelir. Her ne kadar başını örtse dahi o zaman gözleri gören eşi Hafız Hanım'ında bulunduğu odaya gelip, Efendi Hazretlerinden tarîkata intisap etmek istediğini belirtir. Efendi Hazretlerinin suskunluğu karşısında;

"Efendim, bana ders tarif etmediğin sürece bu odadan dışarı bir adım atmam" diye ısrar eder. Bunu üzerine Efendi Hazretleri,

"Peki, kızım seni de derviş yapalım" deyip ders tarif eder. Ders tarifini alan bayanın gitmesinden sonra, Hafız Hanımefendiye hitaben,

"Canım sende her önüne gelene ders veriyorsun. Böylelerine ders tarif edilir mi?" demesi üzerine, Efendi Hazretleri de buyurur ki;

"Canım, bir de böyle ihvanımız olsun"

61- Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.

Efendi Hazretleri şöyle bir kıssa anlattı.

"Tokat'tan bir kadın hastalanıp, kocasıyla bizi ziyarete geldi, bana dua okur musunuz? dedi. Bizde 'Ben de okumaya bir ağız yok, Şeyhimin ağzı ile okuyayım' dedim. On beş günde bir bu kadın okumaya kocasıyla gelip gittiler. Kadının derecesi şeyhlik derecesine yükseldi, kocasının bir şeyden haberi olmadı."

62- Bir sohbet esnasında vekâlede oturan bir misafir, Efendi Hazretlerinin yanında çok cömert olduğunu anlatır. Tam bu esnada dışarıdan gelen bir kişi ihtiyacı olduğunu söyleyerek bir çuval un parası ister. Efendi Hazretleri kendi cebinden 10 lira verdikten sonra, yanındaki şahsa dönerek buyurur ki;

"Mademki, hayrı seviyorsunuz, bu ihtiyacı olan kardeşimize 5 lira da siz verin." Misafir parası olmadığını söyleyerek yardımdan imtina eder. Bunun üzerine buyurur ki;

"Gardaşım, niye yalan söylüyorsun"

63- Bir gün vekâlede, Efendi Hazretlerinin yanına yardıma muhtaç bir kişi geldi. Efendi Hazretleri yanında bulunan zengin ihvanın yardım etmesi-

ni bekledi. Fakat yardım elini uzatmayınca Efendi Hazretleri sukutla durumu geçiştirdi. Sonra Evrad-ı Bahaiyye'yi okumaya başlayınca manevi bir halin sırrına o kişi kavuşunca;

"Efendi Hazretleri yardım edeyim" dedi. Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşım, o önceden gerekirdi"

Oturduğu minderin altına elini sokarak oradan para çıkarıp muhtaç olan insana gönderdi.

64- Ankara Müftüsü (Avni Doğan) Efendi Hazretlerinin ziyaretine gelerek; *"Efendim, tarîkatınız hakkında beni tenvir eder misiniz?"* demiştir. Efendi Hazretleri de buyurur ki;

"Gardaşım, şu topluluk size bir mana ifade etmiyor mu?" Müftü Efendi;

"Efendim ben daha sarih (açık) cevap istiyorum" der. Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Bizim yolumuz ne kadar büyürse büyüsün, ne kadar incelirse incelsin, şeriattan kıl kadar ayrılmasına imkân yoktur"

65- Efendi Hazretleri Gürün'den buğday satmak için Sivas'a gelen biri buğdayı sattıktan sonra ziyaretine gelen kişiye şu soruyu sormuş.

"Gardaşım, buraya ne için geldiniz?"

"Ziyaretinize geldim Efendim." Tekrar Efendi Hazretleri sorar:

"Allah'ını seversen doğru söyle kardeşim, Sivas'a ne için geldiniz?" O kişi buğday satmak için geldiğini bu arada kendisini de ziyaret ettiğini söyleyince Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşım, herkes yolculuğunun niyetince sevap alır."

67-Efendi Hazretlerinden biri ders alıyor ve köyüne dönüyor. Günlerden bir gün arkadaşları onu ısrarla içki sofrasına davet ederler. O zat ziyafette içki kadehini ağzına yaklaştırdığı an, kolu uyuşup kalır. Hemen bir vasıta ile Sivas'a getirirler. Efendi Hazretlerinin huzuruna varır varmaz kol eski haline döner. Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Bizim ihvanımızın uzaklığı yakınlığı yoktur, her an onlarla beraberiz."

68- Bir gün Konya eşrafından biri, beyninde meydana gelen bir arıza sebebiyle konuşma melekesini kaybetmiş olan oğlunu, çaresiz kalıp Efendi Hazretlerinin huzuruna getirmiş. Berber Hacı Bekir Efendi, durumu arz eder. Efendi Hazretleri mübarek elleriyle tuttuğu bardaktaki çaya okuyup çocuğa içirdikten sonra:

"Gardaşım! Senin adın ne?" diyor. Çocuk:

"Ahmed, Efendim." Deyip konuşmaya başlıyor.

69-Sivas'ın ileri gelenlerinden bir emekli albay felç olmuş. Ailesi İstanbul'a çocuklarının yanına gitmiş, hastaya bakan hizmetçi de evi terk etmiş. Durumdan Efendi Hazretlerini haberdar etmişler. Bir bardak suya okuyup,

Hakkı Hafız'a verip hastaya göndermiş. Suyu içen emekli albay ikindi vakti Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Efendi Hazretlerini durumdan haberdar ettiklerinde,

"Haberimiz var" buyurmuşlar.

70- Efendi Hazretleri Çaykurt'da köprü yapılırken iflas etmiştir. Bütün mallarına haciz gelmiştir. Alacaklıların taaruzunâ maruz kalmıştır. Kendisi o günkü durumu şöyle anlatmıştır.

"O hale geldik ki, hile-i şer'iyyeye başvurarak kendimiz için evde yok dedirtecek hale geldik. O kadar bunaldık ki, ne yapacağımı şaşırdım. Hayır işlerimiz yarıda kaldı. Borçları ödeyemez hale geldik. Bir gün yine devlethaneye alacaklılar geldi. Evin üst katında saklandım. O katta anamdan kalmış bir sandık vardı. Anamın, ***"Oğlum daraldığın zaman bu sandıkta Allah Teâlâ'nın izniyle para olur. Paraya daraldığında da oradan al"*** *dediği hatırıma gelince,* ***"bir bakayım"*** *dedim. Baktım ki, ağzına kadar para dolu gördük. Meğer kudret hazinesi bize açılmış. Bütün borçları Allah Teâlâ'dan gelen yardım ile ödedik."*

71- Bir gün Efendi Hazretleri ihvanlar ile sahrada sohbet ederlerken o mevziden çingeneler geçiyormuş. Efendi Hazretleri onlara ikram edilmesini emir buyurmuştur. Orada bulunan birisi;

"Efendi Hazretleri onlardan cenabetlik çıkmaz, niye veriyorsun" dediğinde Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Senin burada kaç kuruşun var, mal kimin, mülk kimin, verin şunları, Gardaşlarım" diye ikaz etmiştir.

72-Efendi Hazretleri, kızı Hayriye Gündüzoğlu, teheccüd namazını kaçırmış ve onun için ağlarken, yanına gelmiş;

"Kızım neyin var, niye ağlıyorsun?"

"Baba teheccüd namazını kaçırdım." Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Kızım Allah Teâlâ'ya yalvarırız, bunun için af dileriz üzülme."

73- Efendi Hazretleri. kendi odasına ait pencerenin önündeki selvi kavaklarının kestirilmesi için emir buyurur. Fakat ertesi sabah ağaçları kesmek için gelenlere,

"Gardaşlarım! Kesmeyin" der ve sebebini şöyle açıklar,

"Ağaçlar sabaha kadar Efendi bizi zikirden ayırma diye bize niyaz ettiler"

74- Bir gün Efendi Hazretleri öğle namazından sonra Hoca İmam Camii'nden çıkarken yaşlı fakir bir insanla karşılaşır. O insana hatırını sorduğunda onun,

"Ben senden büyüğüm, büyüklerin eli öpülür" demesi üzerine Efendi Hazretleri;

"Aman Efendim özür dilerim" diyerek o yaşlı fakirin elini öper.

75- Bir gün Efendi Hazretleri, Tenekeci Rahmi Usta ile beraber hamama giderler. Tenekeci Rahmi Usta hamamda yıkanır ve erkenden elbisesini giyinir ve Efendi Hazretlerini beklemeye başlar. Fakat Efendi Hazretlerinin çıkışı gecikince dışarı çıkıp dolaşmaya çıkar. Bir müddet sonra döner ve Efendi Hazretlerinin çıktığını ve dinlendiğini görür. Yanına gelince Efendi Hazretleri buyurur ki;

"***Gardaşım Rahmi, bize karpuz almaya mı gittin?"*** diye sorunca Tenekeci Rahmi Usta halden hale girer. Bu olay üzerine yirmi sene gibi bir zaman geçer. Bu bir dert gibi sinesinde yerleşir kalır.

Yine günlerden bir gün Efendi Hazretleri hamama, Tenekeci Rahmi Usta ile giderler. Bu bir fırsattır. Tenekeci Rahmi Usta, Efendi Hazretleri yıkanırken dışarı çıkar. Karpuz arar. Fakat mevsim kış ve karpuz yoktur. Çaresizlik içinde çok düşünen Tenekeci Rahmi Usta birkaç kilo nar alır ve hamama döner. Efendi Hazretleri çıkmış dinlenmektedir.

"***Gardaşım Rahmi, nereye gittin?"*** Tenekeci Rahmi Usta;

"*Efendim seneler önce, yine böyle hamamdan çıkıp dışarı çıkmıştım. Bana karpuz mu almaya gittin diye sormuştunuz. Ben ise, böyle bir niyetle gitmemiştim. Fakat o gün bugün bu dert beni meşgul etti. Ne olur bu narları o karpuzun yerine kabul edin."* Efendi Hazretleri bu durumdan çok duygulanır. O hafta sohbetlerinde bu konu üzerinde çokça durur ve

"***Gardaşlarım! Biz Tenekeci Rahmi Usta'ya seneler önce bir şey söylemişiz. O ise, bunu bunca sene unutmamış. İşte ihvan böyle olmalı, bir derdi olmalı ve unutmamalıdır."***

76- Hasan Hüseyin Karataş anlattı.

Tekke önünde Efendi Hazretleri sahra sohbetinde iken faytonu sormuş, ihvan da biraz önce hareket etti, diye cevap vermişlerdir. Fakat Hasan Hüseyin Karataş adlı ihvan oturduğu yerden fırlamış ve çay bardaklarından bir kaçını kırmak bahasına faytonun peşine koşmuş ve çevirip getirmiştir. Efendi Hazretleri,

"***Gardaşım, ihvan böyle olmalı"*** buyurmuştur.

77-Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

"Efendi Hazretlerinin her sözü bir nasihat öğretisiydi. Bir gün Sırrı Su Efendi'nin evinde ihvanlar ile öğle yemeği yiyoruz. Ben sofradan erken kalktım. O zaman ilk mektepte 5. sınıfa gidiyordum.

Efendi Hazretleri buyurdu ki;

"Oğlum! Sefa! Niye erken kalktın? Oğlum! Sen ev sahibisin. Sen yiyeceksin ki onlar da yiyeler".

78-Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

(1331- 29 Ekim 1959) Efendi Hazretlerinin en küçük kızı olan annemin adı Mevlüde Vefa'dır. Dedemin eşi İmmihan Hanım (Hatun Hanım) ben bir

veya iki yaşlarında iken vefat etmiştir. Annem peyniri çok severmiş. Annesi ise, çok yiyor diyerek kızarmış.

"Ya babam! Derviş annem ölse de her gün peynir yesek" dermiş. Dedem bunları söyler gülerdi.

79- Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

"İzmit'te çarşı eşrafından bir terziye uğradım. Terzi bana dedi ki;

"Kimlerdensin?" Ben de;

"İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK Hazretlerinin torunuyum," deyince terzi bana dedi ki;

"O mübarek insan nur içinde yatsın. Bugünkü halimi ona borçluyum. Büyükçe bir parayı kayınbiraderime kaptırdım. Karımı çocuklarımı da kovmuş, kendimi içkiye vermiştim. Bir gün aşırı miktarda içmişim ve sabaha karşı Efendi Hazretlerinin bahçesine girip bir ağaç dibinde sızmışım." Efendi Hazretlerinin ihvanları;

"Burada oturma haydi git," dediler. Efendi Hazretleri buyurdu ki;

"Gardaşım! Kim O,"

"Efendi Hazretleri, sarhoş, sızmış;" dediler. O ise;

*"**O sarhoş değil, hasta;"** deyip sırtımı sıvazladı ve*

*"**Gardaşım, kalk evine git,"** dedi. Sabah olmuş güneş doğuyordu, hamama gittim. Boy abdesti aldım. Karımı ve çocuklarımı çağırdım, tövbe istiğfar ettim. Namaza başladım. Allah Teâlâ, bana eski servetimi iade etti. Bugünlere gelmem hep Efendi Hazretleri sayesinde olmuştur. Onun için hep dua ederim."*

80- Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

Bir zaman Efendi Hazretlerine ihvanlar Ankara'dan paltoluk kumaş göndermişlerdi. O da diktirmiş yenice üzerine giymişti. O gün yolda giderken bir dilenci yolda perişan vaziyette dileniyordu. Onun bu halinden üzüntü duymuş ve paltosunu hediye etmiştir. Adam ise, dedeme;

"*Efendi! Paltoda kehle (bit) var mı?"* Demiş; Efendi Hazretleri ise;

"***Yok, Gardaşım! Yok, rahatça giyebilirsin"*** demiştir.

81- Bir İhvan Efendi anlattı.

"Malatya'da Efendi Hazretlerinin bir arkadaşı varmış. O da mübarek insanmış. Bir gün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi rüyasında görmüş. Huzuruna çıktıklarında Efendi Hazretleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin elini öpmüş ve kucaklaşmışlar. Arkadaşı ise, el öpmeden sonra sarılmak istemişse de terslenmiş. Bir müddet sonra bu Malatyalı kişi Efendi Hazretlerini ziyarete gelince O'na;

*"**Bir sigara ver de içelim,"** diye söyleyince, o;*

"Aman Efendi Hazretleri, ben alacağım cevabı ağır aldım, sigarayı çoktan bıraktım" demiştir."

82-Nureddin Doğan'dan dinledim.

1968 yılında Hatm-i hâceye dâhil olmak için Ulu Cami'ye gittim. Halkaya dâhil oldum. Fakat halkada mânen ağlama sesleri duyuluyordu. Deniliyordu ki;

"*Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürüme vakti geldi"*

O anda ne oldu ise, ***"İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi'nin ömrü bir sene uzatıldı"*** nidasını duydum. Hatmeden sonra Efendi Hazretleri buyurdu ki;

"Gardaşlarım! Cumartesi mübarek gündür." [149]

İşin aslından haberi olmayanlar, çeşitli tevillerde bulundular. Ben ise, o tarihi tespit ettim. O tarihten bir sene sonra Efendi Hazretleri Hakk'a yürüdü. Meğer bu günün mübarekliği dosta kavuşma günü imiş. [150]

---

[149] Hz. Ali kerremallâhü veche buyuruyor ki; ***"Günlerden cumartesi günü çok güzel bir gündür. Çünkü bu günde avlanmak için şeriatta bir yasak konulmamıştır. Diğer günlere nisbetle cumartesi günü daha rahat ve huzurludur."*** (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 30)

[150] **Ömür Uzar Ecel Uzamaz!**

"Hem Allah Teâlâ sizi bir topraktan, sonra bir nutfeden yarattı, sonra da sizi çiftler yaptı. O'nun bilgisi dışında ne bir dişi gebe olabilir, ne de doğurabilir. Bir yaşatılanın ömrünün uzatılması da kısaltılması da kesinlikle bir kitapta yazılıdır, şüphe yok ki, o Allah Teâlâ' ya göre çok kolaydır." (Fatır,11)[Elmalı sadeleştirme]

"Hem Allah Teâlâ sizi bir topraktan, sonra bir nutfeden yarattı, sonra sizi çiftler kıldı, onun ilmine iktiran etmeksizin ne bir dişi hâmil olur ne de vazeder, bir yaşatılana çok ömür verilmek de, ömründen eksiltmek de behemehal bir kitapta yazılıdır, şüphe yok ki, o Allah Teâlâ'ya göre kolaydır." [Elmalı orijinal]

Şimdi bu düşünceler doğrultusunda, yukarıdaki; **"Kendisine ömür verilenin de, ömrünün uzatılması da, ömründen kısaltılması da mutlaka bir kitapta yazılıdır"** satırı ve Evliyaullahtan bazılarının; "**Ömrüm, beni sevenlerin dualarıyla uzadı!**" *(Yâni, Beni sevenlerin gönülden ettiği dualarla, bedensel hayatiyet enerjimi daha uzun sürede ziyan etmeden, bereketlice kullanmak nasip oldu)* şeklindeki beyanlarını daha iyi anlayabiliriz.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ***"Sadaka ömrü uzatır" "Sıla-i rahim ömrü uzatır"*** buyurukları için yapılan çok yorumlarda rahat hayatın uzun olacağı varsayılmıştır. Fakat yukarıda bahsedilenler üzere şu yorum da yapılabilir. İnsan ömrünü genellikle zaman kavramaları ile değil de rızk, nefes alma verme miktarları ile açıklamak daha uygun olur.

Mesela; rızkı bitene kadar, nefesi miktarı vb.

Bu açıdan bakılınca katil için verilen kısas cezası uygun düşmektedir. Yâni, yaşayabilecek bir vücudu tahrip ederek, ruhun elbisesini soyarak madde âleminde kalmasına mani olunmasıdır.

Hamdi Yazır'a göre, ecel birdir, *"ölüm her ne sebeble olursa olsun ecel yetmiş. Ömür bitmiş olur."* Yâni, maktul eceliyle ölmüştür. Bazı insanların eceli müsemmâ ve eceli kaza diye iki ecel tasavvur etmeleri yanlıştır. İnsanın dünyada iki ömrü yoktur ve "iki eceli de yoktur." Rızıklar da takdir edilip, levhi mahfuza yazılmıştır. Kimse rızkını tüketmeden ölmez. Tüketilemeyen de rızık sayılmaz' 'Kulun fiilini

Allah yaratmaktadır'. İnsan aklı güzel ve çirkine tamamen hâkim olamaz." "İyilik, Allah Teâlâ'nın isteğine bağlıdır. Allah neyi dilerse hikmet ve güzel o olur." (Elmalılı H. Yazır Sempozyumu TDV. Yayınları Ank, 1993, s.279)
Ecel, tesbit edilmiş ömür ise de kader yasalarına göre insanın tasarrufuna bırakılmıştır. Eğer bu şekilde olmasa idi, kulların Allah Teâlâ'ya hayat müddeti hakkında ***"niçin*** ve ***nasıl"*** soruları olurdu. Allah Teâlâ kuluna emanet ettiği hayatı nasıl kullanacağını bilir. Fakat O'nun bu bilmesi ile kulun hayatı ipotek altında değildir. Ancak sevdiği kullara karşı bir yardımı olduğu da ayrı bir konudur.
Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîz bu konuda şöyle buyurmaktadır.
"Bir hadîs-i şerifte: Sadaka, ömrü arttırır ve belâyı defeder, deniyor. Sayılı nefesler ne artar ne eksilir. Münâfikün sûresinde (11. ayet) de Cenâb-ı Hak:
"Allah hiçbir kimseyi eceli gelince asla geri bırakmaz" buyuruyor. Bunlar arasında tezat olduğundan bahsedenlere dedim ki; Hayır, bu hadîs-i şerif ile bu âyet-i kerîme arasında tezat yoktur. Farz edelim ki, herkesin elinde bir tesbih var. Bunların kimi binlik, kimi beş yüzlük, kimi doksan dokuzluk. Herkes tesbihini ya tabiî ahenkle veyahut çabuk çabuk çekiyor. Adetler aynı adet. Fakat çekiş tarzı, yâni zaman ya süratli ya da ağır...
Bir de şu karşıki yalının kapalı terasında oturanlara bakın... Şu sert ve yağmurlu havaya rağmen, deniz ortasında nasıl da rahat oturuyorlar. Çünkü Allah Teâlâ onlara, istirahat edebilecekleri kolaylıklar vermiş.
Keza, sadaka veren kimsenin de belâ ve hastalıklar def olmak suretiyle ömrü ferah ve âsûde geçer, binâenaleyh uzamış olur." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 402)
Konu ile ilgili olması açısından Rifâilerin tekke tıplarındaki esasları hatırlamak uygun olacaktır.
"Rifailerde tekke tıbbının üç esası var. İlk esas, doğru ve salih nazardır. Doğru kişinin nazarı insanlara ferahlık verir, manevi neşe uyandırır, moral yükseltir. Kişiler var sanılan ama olmayan hastalıklarından kurtulur.
İkinci esas, doğru nefes insan yaşamını uzatır. Zikirlerin ritmik olması nedeniyle dervişlerin doğru nefes alıp vermesi gerekir. Doğru nefes alıp verme vücud organizmasını dengeler ve düzgün çalıştırır. Dervişlere göre, insanın sayılı ve sınırlı olanı ömrü değil, nefesidir.
Üçüncü esas, doğru temas, diğer adıyla meshtir. Dualar okunarak ve insan vücudu sıvazlanarak, hastalıkların vücudtan çıkarılması sağlanır." (http: // www. sabah. com.tr)

Hz. Ali kerremallâhü veche buyurdu ki;
"Senin hayatın sayılı nefesler üzerinde kurulmuştur. Her nefes alışta ondan bir parça eksilmektedir."
İnsanın nefes alıp vermesi, sayı olarak bellidir. Bir günde ne kadar teneffüs ederse hepsi ömründen sayılmaktadır. *Şeyh Sadi, Gülistan* isimli eserinde, aldığımız her nefes hayatı uzatmakta, dışarıya verdiğimiz zaman da onunla mufarrah olmaktayız, diyor. Sofilerden bazıları nefesi hapsetmekle hayatın uzatılabileceği görüşünü savunmuşlardır. (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 364)

83-Orhan Zarifoğlu adlı ihvandan dinledim.

"Ankaralı iki ihvan kardeşimiz, kendi başlarına derslerde fazlalaştırma yapıp usûlün dışına çıkmışlar. Bu kardeşlerimize cinler musallat olmuş. Bizim kesin bilgimiz olan bir şey vardı. O da Efendi Hazretlerinin ihvanında cinlerin musallat olması diye bir şey olmayacağını biliyorduk. Onun için neden bu şekilde oldu diye, Efendi Hazretlerine soruldu. Sultanımızın cevabı ise;

"Gardaşım, bizim ihvanımızda bu haller olmaz, fakat bu gardaşlarımız kendi başlarına ders çekmelerinden zuhur eden fazla fuyuzat cazibesinden cinlerden onlara karşı bir muhabbet peydah olmuş. Bizde onların ihvanımızı rahatsız etmemelerini istedik. Onlar da;

"Efendi Hazretleri bizler onları sevdik, biraz arkadaşlığımıza müsaade edin diye rica ettiler. Bir zaman sonra bu hal kaybolur. Fakat siz bir daha yolu kendi başınıza tayin etmeyin. Her şeyin bir usûlü vardır." [151]

Gavs Hizâni kaddese'llâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki: "Sohbette, şeyhim Muhyiddin-üs Sahrani kaddese'llâhü sırrahu'l azîzden işittim ki: ***"Nefesleri tutmak Ömrü uzatır. Ömür, nefeslerle zabt ve tayin edilir."***

Ben bu sözü, sohbet şeyhimden işittikten sonra, nefesimi tutardım. Muhyiddin-üs Sahrani kaddese'llâhü sırrahu'l azîz dedi ki: ***"Ömürden gaye ancak sohbettir. Nefesi tutmak ise sohbetin kemalini meneder."***

Gavs Hizâni kaddese'llâhü sırrahu'l azîz bir fakire sordu; ***muteber olan öncekilerin Muhyuddin-üs Sahrani kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin sözü gibi bir söz söylediğine vakıf oldun mu?*** Fakir cevaben dedi:

"Evet ben Ruhü'l Beyan tefsirinde bazı muhakkiklerde bu söz gibisini gördüm, yalnız ben buna itimat etmeyerek, belki ömürlerin nefeslerle kayıtlı olduğu gibi, aynen saatle, günlerle ve zamanın diğer cüzleriyle de kayıtlı olduğuna itikat ederdim. Gerçi yalnız nefesleriyle kayıtlı olması, ömrün artıp eksilmesi hakkındaki meşhur müşkülü halletmek için bu yoldan gidilmiştir."

Sanırım Gavs kaddese'llâhü sırrahu'l azîz adı geçen şeyhi gibi, birinci söze meylederek dedi ki: ***"Ölüm halindeki kişinin hızlı nefes alıp vermesi bunu takviye ediyor."*** (Gavs-i Hizani Seyyid Sıbgatullah-el Arvasi, **Minah** (Vergiler), İstanbul, Aralık 1996, s.130 Minah: 206)

[151] **Cinlere karışmak.**

Konu ile ilgili olarak Ebu Yusuf isimli bir cinin havas ile uğraşan kişiye anlattıkları nasihati burada hatırlatmak uygundur.

"Şimdi söylediklerimi iyi dinle ve durum ne olursa olsun asla aklından çıkarma. Cin dediğin varlıklar, yâni bizler, nefislerine son derece düşkün varlıklarız. Tüm yaşamımız ona kölelikle geçiyor. İçimizde gerçekten bazı şeyleri keşfetmiş olanlar hariç, hayatımız küfür içinde geçiyor. Bizlerden size dost olmaz. Bizden fayda yerine ancak zarar görürsün. Bizlere inanıp ona göre hareket etmek büyük bir gaflettir. Sana doğru bilgi asla aktarmazlar. Her ne kadar iyi niyetlerle başlasan da, bir süre sonra nefisleri ağır basmaya başlayacak ve seni kıskanıp, seni zor duruma sokmaya çalışacaklardır ki, onu da yapıyorlar zaten. Müslüman olup Allah Teâlâ'yı kabul edenlerle iletişimin bu minval üzere olur. Onlardan aldığın yardımlar kaşığın ucuyla alıp sapıyla gözünü çıkarmak misali gibidir.

Doğru bilgi alabileceklerin de var tabi aramızda. Ancak onların da temel amacı aranıza nifak sokup insanları birbirine düşürmeye çalışmaktır. Buradan, sizlerden, onlarla iletişim kurmuş olan kişilere, sizin dünyanıza göre mucize sayılabilecek birtakım özellikler ve yetiler tanırlar. Ancak bunun bir karşılığı vardır. Seni kendilerine köle ederler ve kendilerini Allah olarak görmelerini isterler. Hatta kendilerine tapmanı isteyeceklerdir.

Bunun karşılığında da sana, herkesin açık ağızla seni izleyeceği, toplumunuzca olağandışı görülen birtakım özellikler verilir. Şeytana uşaklık eden bu varlıklarla beraber olduğunda tüm hayatın küfür üzerinde geçer ve karşılığında dünya hayatını yüceltirler. Senin ukbadaki hayatını rezil ettikleri gibi, sana gelip yardım isteyen insanların da hem bu dünyasını hem de ahiretini mahvederler.

Sana verdikleri olağandışı bilgilerle çevrendeki insanları sana mahkûm ederler. Herkes sana inanır ve inanmak zorunda kalır. Sonuçta tüm toplum senin kulun olmuş olur. İnsanlar senin karşında ezilip büzülürler. Bir evliya görmüşçesine kafalarını nereye sokacaklarını şaşırırlar. Bu davranışları gizli bir şirktir aslında. Meydana gelen olayların senin elinle geldiğini sanırlar ve böylece de Allah Teâlâ'ya olan imanlarını kaybederler. Buna ek olarak söyledikleri doğrulara ekleyecekleri yalanlarla sana inanan insanları bir çıkmazın içine sokarak, bunalıma iterler. Bunun örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Bu konular hakkında hocandan (nasihat ettiği kişinin hocası) kısmen de olsa bilgi almıştın.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki; bizim dünyamızdaki varlıklardan sana dost olmaz. Bunu hiçbir zaman unutma. Onları kullanabileceğin ya da yönetebileceğin gibi bir fikre sakın kapılma. Sana bu hissi verseler de, hatta bunu doğrulayacak davranışlarda bulunsalar da itibar etme. Onlar hiçbir zaman senin kontrolün altına girmezler. Hiçbir kimsenin böyle bir yetkisi ve etkisi yoktur. Hocanız bile buna yeltenmemiştir. Çünkü olmayacağını bilirdi. Ona çok yakın olmamıza ve hayatı boyunca ona yalan söylememiş olmamıza karşın bizim sözlerimize salt doğru gözüyle bakmazdı. Sözlerimizi aklıyla kıyaslardı ve öyle karar verirdi. En son danışacağı yer kalbi olurdu. Senin bu düzeyde mânevî bir ruh halin yok. İnşallah Allah Teâlâ kısmet ederse olur, olmasını temenni ederim fakat olmayacağını var sayarak söylüyorum, bizlere itibar etme.

Şeytana kulluk eden, nefsinin kölesi olmuşlarla birlikte olup onların sunduğu sahte cennetlere aldanma. Onların sundukları sana çok hoş gelir. İnsanların, sendeki olağanüstü özellikleri görünce, ortaya koydukları tapınma davranışları, gururunu okşayacaktır. Fakat unutma ki, bu seni gerçekte mahvetmeye hazırlanmış bir melek görüntüsüdür. Elbisenin dışından bir melek olduğunu sanırsın; soyunduğunda ise, bir şeytanla karşı karşıya olduğunun farkına varırsın ancak iş işten geçmiş olur.

Bu nedenle de dünyaya tapma. Müslüman olmuş olanlardan alabileceğin yardım da oldukça sınırlıdır. Hangi konuda olursa olsun, sana verdikleri bilgileri aklınla test edip ikna olmadıkça, itibar etme ve bunlara inanma. Onlardan, sana sundukları bilgileri ispat edecek kanıtlar iste. Eğer mümkünse bu ispatı bizzat kendin, aklınla yapmaya çalış. Onları hiçbir zaman övme, bu onların nefislerinin azmasına yol açacaktır. Allah Teâlâ'ya dua et ve onlarla zaman zaman yalnız kaldığında, sohbet ederek, dinî bilgilerini güçlendirmeye çalış.

Senin bilgilerin onlara kıyas edilemeyecek ölçüde fazladır. Fakat sen bunun farkında değilsin. Onlara görebildiğin hakikati ve doğruları anlatmaya çalış. Ancak bu şekilde hem kendini, hem de onların kendilerini mahvetmesini engellemiş olursun.

84-Darendeli Ya Şeyh adlı ihvanın başından geçen bir hadise şöyle olmuştur.

Bu ihvan bir ihvanın evine misafir olmuş. O gece o evde yatılı misafir kalmış. Fakat misafir olan ihvanda yıkanması gereken bir hal zuhur etmiş. Sabah kalkınca evin erkeği bir an dışarıya bir ihtiyaç için çıkmış. Bu arada misafirde evin hanımından yıkanmak için su istemiş. Yıkandıktan sonra evin erkeği gelip durumdan huylanmış misafirin üzerine yürüyüp tüfeğini kaptığı gibi öldürmek istemiştir. İşin sonu kötüye varacağını anlayan Ya-Şeyh; Şeyhim yetiş, diye bağıra bağıra kaçmış.

Sonra bu ihvan *"niye böyle oldu ki, Efendi Hazretleri benim bu halime yetişmeli değil miydi, ben yanlış bir iş yapmadım ki,"* demiştir. Durum Efendi Hazretlerine anlatılınca;

"Gardaşlarım! Bizim yolumuzda şeriat önce gelir. Eğer biri şer-i şerifi aşmaya çalışırsa onun tarîkatı yoktur. Önce şeriat, sonra tarîkat, sonra şeriat. Şeriatın olmadığı yerde bizim tasarrufumuz yoktur." [152]

85-Sofradan bir şey yemek isteyen kediye vurup öldüren ihvana Efendi Hazretleri buyurmuş ki;

"Gardaşım! Bir şey verseydin de ölümüne sebep olmasaydın?" [153]

İlimden asla uzaklaşma. İlimsiz bu yola çıkanların son durağı şeytan olur; bu genel kaidedir. Bunun dışına çıkmak mümkün değildir Cenâb-ı Hakk bir mucizeyle olaylara müdahale etmediği sürece. İlmî akıl, olayların doğrusunu algılayabilmene yardımcı olacak en büyük faktördür. İlmin yüksek olursa, onların da sana saygı duymasını sağlamış olursun. Bu sayede hem kendini hem de onları kurtarmış olursun.
Bu işi yapmaya başladığın günlerden itibaren çevrende birçok insan tanıyacaksın. Gördüklerinden dolayı belki işini bırakmak isteyebileceğin zamanlar olacaktır. Yolunda, emin adımlarla ve aklın rehber alarak hareket eder ve sapmamak için Allah Teâlâ'dan yardım istersen, bütün pisliklerin içinde, temiz kalabilirsin. Aksi takdirde yok olursun.
Sana son olarak söyleyeceğim şeyler de şunlardır: Diline hâkim ol ve çok konuşma. Saltanat heveslisi olma. Dünya için çalış ama ona köle olma. Haram yeme ve bu dünyanın güzelliklerine sakın kapılma. Dünya saltanatını seversen ileride göreceğin bazı insanlar gibi şeytanın uşağı olursun. Aklının kabul etmediği bir şeyi hiç kimseye bildirme. Hatta doğru olduğunu aklın kabul etse bile kendi içinde sakla.
Bu yol çok tehlikelidir. Sonuç itibariyle bu sadece bir meslek değildir. Uğraştığın konu, imanın sınırlarını da kapsamaktadır. Bu dünya için de ahiret için de son derece çetin bir sınavdan geçeceksin. Ya başındayken bırak, ya da kendine mukayyet ol. Başka soracağın bir konu var mı?" (TOPKARA, Cevat, *Bir Gerçeğin İtirafı*, İstanbul,2005, s.119–122)

[152] Misafir olduğu evde cünüp olan kimse, gusül abdesti alırsa iftiraya veya şüpheye uğrayacağından korkarsa, gusül etmez. Su varken teyemmüm etmesi de caiz olmaz. Pis olarak niyet etmeden, ayakta bir şey okumadan, rükû ve secde gibi hareket yaparak namaz kılar görünmesi caizdir. (Hüseyin Hilmi IŞIK, Tam İlmihal, İstanbul, 2004, s.140–141)

[153] Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)

86- Efendi Hazretleri bir hac ziyaretinde çay içmek için bardağını alıp yudumlamak isterken

"İçinizde namazı kim tehir etti?" diye sual buyurmuş. Kimse cevap vermemiş. Bir müddet sonra tekrar

"Gardaşım! Sizlere soruyorum, duymadınız mı?" "Namazı tehir eden var mı?" diye tekrarlayınca Şen Mehmed Efendi,

"*Efendi Hazretleri ben semaver ile ve meşgul oldum da biraz vaktini fevt ettim"* demiştir.[154]

87- Bir sohbet esnasında vekâlede oturan bir misafir, Efendi Hazretleri yanında çok cömert olduğunu, camii yaptırdığını, köprü, çeşme gibi hayır işleri ile uğraştığını anlatır. Tam bu esnada dışardan gelen bir zat ihtiyacı olduğunu söyleyerek bir çuval un parası ister. Efendi Hazretleri kendi cebinden 10 lira verdikten sonra, yanındaki şahsa dönerek,

"Mâdemki hayrı seviyorsunuz, bu ihtiyacı olan kardeşimize 5 lira da siz verin." Teklifinde bulunur. O zat parası olmadığını beyan ederek yardımdan kaçınır. Bu durum karşısında Efendi Hazretleri,

"Gardaşım! Niye yapamadığın şeyleri söylüyorsun," buyururlar.

88-Şarkışlalı İsmail, mide kanseri olmuş ve doktorlar ameliyat önermişler. O da sıkıntısından Efendi Hazretlerini ziyaretine gitmiş. Sivas'ta misafir kaldığı müddet içerisinde, Gaziantepli ihvanlar gelmişler sahra sohbetine gidilmiş. Efendi Hazretleri ve ihvanlar çiğ köfte yerler iken Şarkışlalı İsmail yiyemeyerek dolaşır iken Efendi Hazretleri;

"Gel Gardaşım! Gel" diye eli ile işaret ederek ***"Bizim köftemiz şifâdır"*** iki tane çiğ köfte vermiş. O da yemiş. Bir ay sonra doktora giden Şarkışlalı İsmail'e tekrar yapılan tetkikler karşısında doktorlar şaşırarak "ne zaman ameliyat oldun hiçbir hastalık kalmamış" diye söylemişler. Fakat daha sonra bu ihvan Efendi Hazretlerinden sonra şeyhliğini ilan ediyor. Hikmet-i Hüdâ ihvan felç olmaz iken, Şarkışlalı İsmail felç oluyor.

89-Efendi Hazretlerinin annesi Aişe Hanım'ın çok malı varmış. Annesi *"Oğlum bu malların hepsi senin ne yaparsan yap"* deyince Efendi Hazretleri bu malı satıp ihvanların ihtiyaçlarını gidermek için satmış. Öyle bir zaman gelmiş ki, hiçbir şey kalmamış. Bazı zamanlar ekmeğe katık bulamayınca tuzu biberi katık yapıp yemiş. Fakat bu fedâkarlığın neticesinde, Allah Teâlâ

---

[154] Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)
"Rükneddin Alâüddevle'den şöyle rivayet edilmiştir:
"Dervişler bir şey yediklerinde kalb huzuru ile yemeye gayret etmelidirler. Çünkü insan vücudunun temelindeki amellerin tohumu yemektir. Eğer tohumu gafletle ekerlerse, lokma helâl bile olsa onunla kalb huzurunun sağlanması mümkün değildir." (Nefâhatü'l Üns, a.g.e. s. 615)

kudret hazinelerini Efendi Hazretlerinin emrine vermiş. Cebinde parası olmadığı halde biri gelip bir şey talep ederse o miktar cebinde hazır olurmuş. Birgün fırıncı Nuri Kesici (İlhan Kesici'nin babası) *"Efendi bana on lira lazım"* deyince cebinden on lirayı çıkarıp vermiş. Bir başkası gelmiş, *"bana beş lira lazım Efendim*" deyince beş lirayı verirmiş. Bu istenen miktarla cebinden çıkan para aynı olur ve Efendi Hazretleri bu miktarı saymadan verirmiş.

90- Bir gün Efendi Hazretleri, ihvanı ile ***Tekkeönü***'ne sahraya gidildiğinde yemekler pişirilmiş, sofra hazırlanmış, herkes yemeğe oturmak üzere iken, yüz metre kadar ilerde içki içip eğlenen bir kaç kişiyi göstererek, nüfus başkâtibi Sırrı Efendi'ye,

"Sırrı Efendi! Şu ilerdeki gençlere de yemek götürün"

Demesi üzerine gönülsüz olarak onlara yemek götürür. Bu hadisenin üzerinden iki yıl kadar sonra, Efendi Hazretleri yanında dört kişi ile otururken Sırrı Efendi gelir. Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Sırrı Efendi! Bu Efendileri tanıyabildin mi?" bunun üzerine Sırrı Efendi tanıyamadığını beyan eder. Efendi Hazretleri;

"Canım bundan iki yıl evvel Tekkeönü'nde gönülsüz de olsa yemek götürdüğün kimseler" demiştir.

91- Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendiden dinledim.

Bir gün iki arkadaşla Sivas'a gittik. Trenden inip sabah namazını kıldıktan sonra Çorapçı Hanı'nda yattık. Rüyamda derin bir çukura düşmüştüm. Yukarı çıkmaya uğraşıyordum. Çıkmak mümkün değildi. Bir el uzandı beni yukarı çıkarttı ve uyandım. Abdest alıp vekâleye gittik. Efendi hazretleri oturuyordu çayını içti ve bize şöyle buyurdu:

"İhvanımızı mahşerde düştüğü çukurdan alırız." Dedi.

Elindeki çayı bize taksim etti ve dedi ki:

"Gardaşım! Buraya gelmeden önce nasıldınız? Geldiniz nasıl oldunuz? Şimdi nasılsınız? Hoşsunuz değil mi? Allah Teâlâ her insanı nasibince hoş göreni sever. Hoşluktan daha güzel ne olur." buyurdu.

92- Sivas'ta 1960'lı yıllarda Devlet Demir Yollarında çalışan Erzurumlu Zakir isimli bir kişi anlatıyor.

Efendi Hazretlerini Taşlısokaktaki bahçeli evinde amcam (Hacı Abdullah İspir-Erzurumun son devirde yetiştirdiği büyük bir Hakk dostu) ile ziyaret etmiştik. Yanımızda hasta halamda vardı. Efendi Hazretleri bizi misafir etti, bir müddet sonra buyurdu ki,

"Sen ibadete çok düşmüşsün hanım! Ancak bir önderin yok".

Meğer ki halam kendi kendine zikir çeker, ibadet edermiş, duvarlarda acaip garaip şeyler gölgeler görüyormuş. Ayrıca Zakir isimli kişiye bir seferinde Efendi buyurmuş ki,

"Sen hacının (Hacı Abdullah İspir) yeğenisin. Senin kokunu niye almıyoruz" demiş. Niye bize uğramıyorsun anlamında sitem etmiştir. Daha sonra;

"Sen namaz kılmıyor musun?" diye de sormuş ve nasihat etmiş.

Bir zaman sonra ben namazları aksatınca rüyamda Efendi Hazretleri beni korkutacak şekilde büyük bir ihtişamla üstüme gelip;

"Sen niye namaz kılmıyorsun?"

"Efendim! İşte iş, güç, çoluk, çocuk, dünya meşakkati" diye cevap verince Efendi Hazretleri;

"Namaz kılmazsan seni işinden attırırım" diye buyurmuştur.

Allah Teâlâ rahmet eylesin Efendi bizim namaz ehli olmamıza vesile oldu.

93- Hacı Abdullah İspir'in hanımı bir kazanda tereyağını ateşe koymuş ve *"buna bak da taşmasın."* demiş, Hacı Abdullah İspir'de uyuya kalmış, Rüyasında Efendi Hazretlerini görmüş,

"Hacı! Tren kalkıyor" demiş, O da uyanmış bakmış ki, kazan taşmak üzere..

94- 1960 yıllarında Sivas'ta askerlik görevini yapan bir er Ulu Camii'ye namaz kılmak için gitmiştir. Namaz bitiminde kendi komutanı ve Efendi Hazretlerini beraber bir durumda görüyor. Onlar ile görüşmeden camiyi terk edip çıkamayacağını anlayınca da yanlarına doğru yürürken kalbinden hangisinin elini önce öpsem diye düşünüyor. Sonunda kararı Efendi Hazretlerinin elini öperek selamlama yoluna gidince, komutanı;

*"Asker! Komutanın bulunduğu yerde sivile itaat olur mu?"*diye söyleyince asker bu durumdan dolayı sıkıntıya düşür. Durumu fark eden Efendi Hazretleri üzerinde giydiği paltosunun yakasını açarak komutana doğru teveccüh eder. Komutan Efendi Hazretlerinin üzerindeki mareşal rütbesini görür ve durumun inceliğini anlayarak Efendi Hazretlerinin eline kapanır.

IV- Hakk'a yürümesinden sonraki menâkıbı

1- İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır.

" 1974 yılında aniden ayağa kalkamayacak kadar hasta oldum. Dişlerim kilitlenmeye başladı. Ona mâni olmak için arasına bir şey koymam gerekiyordu. Bu vaziyette on beş gün bir saniye dahi uyumadan geçirdim. Bu arada ayaklarımı dahi toplayamayacak hale geldim. On beşinci günü olan o gün cuma idi. Sabah ortalık ışıdı. Bu sırada kapının ve yanımdaki camekânlı kapının açıldığını duydum. Hacı Hasan Akyol ve Hulusi Efendilerin geldiklerini gördüm. Hacı Hasan Efendi'nin üzerinde lacivert bir pardösü, Hulusi Efendi'nin üzerinde de kahverengi kumlu bir elbise ve koltuğunda uzunca bir paket vardı. Hacı Hasan Efendi;

"Kâzım Bey! İyisin maşâ'allah" dedikten sonra Hulusi Efendi'nin koltuğundaki paketi alarak,

"Bunu Efendi Hazretleri gönderdi, şu yanına koyacağız" deyip yorganı açarak camekânla yatağımın birleştiği yere koyup üzerini örttüler ve tekrar

kapıları çekip gittiler. Onların gidişinden sonra, on-onbeş dakika kadar uyudum. Çocukların sesi ile uyandım. Efendi Hazretlerinin gönderdiği paket aklıma geldi. Konulan yere elimi soktum, bir şey bulamayınca aramaya başladım. Bu arada ayağımı toplamışım. Benim telaşlı arayışımı gören eşim Pakize Hanım;

"Efendi! Ne arıyorsun?" deyince ben de,

"Efendi Hazretleri bir paket göndermişti. Şuraya koydular onu arıyorum" dedim. Pakize Hanım'ın;

"Canım Efendi Hazretleri Ulu Camiden paket mi göndermiş" demesi üzerine, Efendi Hazretlerinin dünyasını değişmiş olduğu aklıma geldi. Bunun manevi bir hal olduğunu anladım. Bunun üzerine kendimi tecrübe etmek için ayağa kalktım. Bu suretle olayın Efendi Hazretlerinin himmeti olduğunu anladım. Bu hastalığımı duyan dostlarımdan Necati Keser ve Gazi Türkyılmaz doktor getirmek teşebbüsünde bulunurlar. İkisi de ayrı ayrı doktor getirmek için Dr. İlkin İçelli'ye giderler. İkisi de önce kendi hastasına götürmek isterler. İlkin Bey de,

"Canım, önce bir hastaya, sonra öbürüne gideriz" diyerek arabaya biner. İkisi de bizim evi tarif ederler. İlkin Bey muayene sonucu hastanede tedavi edilmemin gerektiğini söyledi. O gün Cuma olduğundan pazartesi günü hiç yürüyemediğim halde evden taksiye yürüyerek gittim ve hastanede on gün kaldım. Lakin hastanenin her tarafını dolaşarak yürüyemediğim on beş günün acısını çıkardım. Hastaneye yattığımın onuncu günü çıkmak istediğimi hemşireye söyledim. Hemşire doktora söylemiş, doktorda,

"Çıkabilir ancak çıkmadan evvel beni görsün" demiş. Ben hastane masraflarını ödedikten sonra doktorun odasına gittim. Doktor,

"Otur Kâzım Bey, sana reçete yazacağım. Çıkınca bu ilaçları al kullan. Lakin senin hastalığın çok önemli bir hastalıktı. Bu hastalığın sonuçları bütün vücudun felç olup kalması veya akıl hastanesine gitmek, üçüncü ihtimalde Yukarı Tekke'ye gitmek yani ölüm. En zayıf ihtimal iyi olmandı. Senin iyi olman bir mucize" dediler."

2- İhramcızâde M. Kâzım Toprak Efendi anlatmıştır.

"Kadirî Şeyhi Şeyh Ali Efendi'nin[155] *mensuplarından bir kişi, 1995 yı-*

[155] ŞEYH ALİ KARA kuddise sırruhu'l-azîz
1900 yılında Malatya ili Akçadağ kazasının Aşağı Örüşkü köyünde dünyaya geldi. Babası Ali Seyyidî Efendi, Annesi Fatma Hanımdır. Şeyh Osman Nuri Efendiyle tanıştıktan sonra bu büyük zatla mürid-mürşit ilişkisi 18 yıl sürdü. Şeyh Osman Nuri Efendi Hazretlerini sağlığında iken insanları irşatla görevlendirmiştir. Efendisinin 1943 yılında Yozgat'a gidip 1944 yılında orada Hakk'a yürümesinden sonra onun görevini tamamen devralarak manevi irşat hizmetine devam etmiştir. Bu görevi çeşitli baskı ve işkencelere rağmen yürütmüş olup, 29.04.1971 yılında dünyasını değiştirmiştir.
Türbesi yine Malatya ili Akçadağ kazası Aşağı Örüşkü köyünde olup, *manevi irşadı*

lında gördüğü bir rüya üzerine, Sivas'a gelip bizi arıyor ve nihayet çalıştığımız yeri buluyor.

"İhramcıoğlu Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretlerinin oğlunu arıyoruz" demeleri üzerine, "Buyurun" diyoruz. Gelen bu üç kişiden bir tanesi karşıma oturuyor ve diyor ki,

"Efendi bir rüya gördüm. Rüyamda, şeyhim Şeyh Âli Efendi solumda oturuyordu. Sağ tarafımda da beyaz sakallı biri oturuyordu. Sakalı beyaz olmasa size çok benziyordu" diyor ve ekliyor, şeyhim Şeyh Âli Efendi buyurdu ki;

"Gardaşım! İşte bu zat Sivaslı İhramcıoğlu Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretleridir. Bugün şark'tan garba her şey onun tasarrufunda, biz de onun emrindeyiz. Efendi Hazretlerine hizmet edin" *demesi üzerine ben de İhramcıoğlu Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretlerine diyorum ki;*

"Efendi Hazretleri, buyurun ne emriniz varsa yerine getirelim" Efendi Hazretleri de,

"Gardaşım, Sivas'ta benim oğlum var. Gidip ona hizmet edin" *dedikten sonra, (Elini sallayarak) buyurdu ki;*

"Velâkin; bütün Sivaslıları Allah Teâlâ'ya şikâyet ettim" [156]

3-Yahya Akbaş isimli ihvan anlatmıştır.

"Bundan yıllarca önce bir inşaatın beşinci katından aşağıya düştüm. Hastaneye kaldırdılar. Durumum kritik olduğu için bir türlü ameliyata alamadılar. Doktorlardan birisi hacdan yeni gelmişti. O doktora dedim ki;

"Gittiğin haccın hakkı için, benim şu ameliyatımı yap, beni buradan kurtar" O gece rüyamda Efendi'yi gördüm buyurdu ki;

"Yahya Efendi! Bunlar senin ameliyatını yapacaklar, ondan sonra asıl ameliyatını ben yapacağım"

O servisin doktoru diğer doktorlarla görüştükten sonra ameliyatımı yaptılar. Kafamı, boynumu, omuzlarımı birçok alet ve mengenelerle bağladılar.

"Bu aletler altı ay kalacak, hiç eğrilip doğrulmayacaksın ki, iyi olabilesin" deyip beni taburcu ettiler.

Evime geldiğim günün gecesi uyanık olduğum halde Efendi Hazretlerinin geldiğini gördüm. Buyurdu ki,

"Yahya Efendi! Şu aletlerin hepsini çıkar" *Aletleri çıkardıktan sonra, Efendi Hazretleri buyurdu ki;*

"Yahya Efendi! Boynunu eğ" *Sonra elinde bulunan ay biçiminde bir kemiği ensemin üzerine koyup ve eli ile bastırdı. Hırç diye çıkan bir ses çıktı.*

---

devam etmektedir.

[156] "Fakat şeyh, birisinin kötülüğünü söylerse bu, Allah emriyledir kızgınlığa, heva ve hevese uymadan değil!

Onun şikâyeti, şikâyet değildir, onu ıslahtır... O şikâyet, nebilerin şikâyetine benzer. Nebilerin sabırsızlığı, bil ki, Allah Teâlâ emriyledir... Yoksa onların hilmi, kötü şeylere tahammül eder."(Mesnevi c.IV, b. 775–776)

Sonra Efendi Hazretleri;

"Yahya Efendi! Haydi, iyi oldun, geçmiş olsun" *dedi, sonra gitti.*

Rahatça konuşamaz iken, hanıma seslendim ve karnımın aç olduğunu söyledim. Duruma şaşıran hanım bizim oğlana telefon etmiş. Oğlum geldiğinde dedi ki;

"Baba ne yaptın. Bir sürü para verdik. Hepsini heba ettin" Sabah yaklaşmış olduğundan hanımının getirdiği çorbayı içtim, sabah namazına camiye gittim. Bu suretle rahatsızlığım geçti."

4-Oflu İdris Deveci anlatmıştır.

"Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürüyüşünden sonra ders almıştım. Fakat ders aldıktan bir süre sonra içime bir kurt düştü.

"Sen niye dünyadaki bir şeyhten veya kendi memleketlin ünlü bir şeyh varken gidip başka bir yerden ders aldın" diyerek kendimi bir zaman yiyip bitirdim. İnancım kopma noktasına geldiği bir gün geceleyin bir rüya gördüm. Rüyamda Fatih Camii'nden içeri girince baktım ki, kendi memleketlim olan şeyhin şeyhi kapı girişinde oturuyor. Hemen gidip önüne diz çöktüm. Fakat Şeyh Efendi hiç konuşmadı ve eliyle mihraba doğru gitmem için işaret etti. Mihraba doğru gittim. Orada üzerinde beyaz giysiler bulunan kişiler tarafından bir zikir halkası oluşturulduğunu gördüm. Yaklaşınca halkada bana da bir yer açıldı. Oturdum. Bir zaman sonra bir ses duyuldu.

"Hacı İsmail Efendi geliyor"

Efendi Hazretleri gelip kürsüye çıktı ve vaaz verdi. O sırada gördüm ki, ben Efendi'nin bulunduğu yere yakınım. Fakat ders almadım diye hayıflandığı memleketlim olan Şeyh Efendi ta kapının yanındaydı.

5-Şükran adlı ihvan şunu anlattı.

"Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden otuz beş sene sonra canım çok sıkıldığı bir anda kalbime gelen;

"Acaba Efendi Hazretleri bizi ihvanlığa kabul etti mi? Bunca zamandır, kapısındayız." Dedim. Uyku ile uyanıklık arasında Efendi Hazretleri şöyle buyururdu;

"Kızım sen bizim Ehl-i Beytimizdensin"

6-Ahmed Tüten isimli ihvan anlatmıştır.

Efendi Hazretlerinin devlet hanesinin bahçesinde bulunan küçük evde oturan çocukları, namaz vakitlerinde namaza götürmesi âdetinden idi. Efendi Hazretleri Hakk'a yürüdüğü günün akşamı yine aynı çocuk, Efendi Hazretlerini bahçede ihvanlara baktığını görmüş ve yanına gelip;

"Dede! Sen ölmedin mi"? Demiştir.

Efendi Hazretleri eli ile sus işareti yaparak hali saklamasını işaret buyurmuştur.

7-Sivas-Suşehrili Hami Turan isimli ihvandan dinledim.

"Senelerdir şeyh aradım fakat bir türlü karar veremedim. Bir gün tesbih çekiyordum. İhramcızade Hacı İsmail Efendi Hazretleri manada bana buyurdu ki;

"Gardaşım! Ne düşünüp duruyorsun? Gel bize teslim ol."

8-Rüştü Sayı babası Mehmet Nuri Efendi ile 6-7 yaşlarında Sivas'ta Efendi Hazretlerini ziyarete gitmişler. Efendi Hazretlerinin elini öpmüş. Efendi Hazretleri onu dizine almış oturtmuş ve

"Gardaşım! Sen bize hizmet edeceksin." demiş, Seneler sonra yaptırdığı Sivas İmam Hatip Okulun müdürü olmuştur.

9-Torunu Şükrü Sefa anlatıyor ki,

"Ne zaman yanlış hatalı bir şey yapacak olsam, Efendi dedem rüyama girer, beni ikaz ederdi."

10-Risale-i Nur Talebelerinden olan bir kardeşimizin 2007 yılında başından geçen bir hatıra şu şekilde anlatmıştır.

"Kursumuz Ulu Camiiye yakın bir mahallede idi. Talabeler ile sohbetten sonra yatma zamanı gelince herkes uyumak için yataklarına gittiler. Bende kendim için hazırlanan yatağa uzanınca, uyku ile uyanık hal arasında iken Hz. Mevlana kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri manen teşrif buyurarak bana dedi ki;

"İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi gibi bir zatın ruhuna hediye okumadan nasıl uyursun?" diye buyurunca alelacele yataktan kalktım ve Ulu Camiye doğru gitmek için yönelince arkadaşlar ***"nereye gidiyorsun?"*** diye sorunca bende durumu anlattım. Ulu Camii haziresindeki Efendi Hazretlerinin kabrinin başına gidip ziyaret ettim. Misafir günlerimin hepsinde bu ziyaretlerimi terk etmedim.

11- Nuran isimli ihvan kardeşimizin bir hatırası;

"Aklımın erdiği yaşlarda iken annem bağ ve bahçe işlerine giderken beni çaresizlikten evde bırakırlardı. Bende bu durumdan hiç rahatsızlık duymazdım. Çünkü onlar evden gidice dedem zannettiğim beyaz sakallı bir kişi eve gelirdi. Dedem de vefat etmiş idi. Ben bu durumu da fark edemeyecek bir yaşta idim.

Zaman geçti, otuz üç yaşına gelmiştim. Bahri Efendi Hazretlerini tanıyıp ihvanı olmuştum. Bu olaydan sonra gördüğüm bir resim benim çocukluk hatıramı canlandırdı. Meğer benim dedem olarak zannettiğim kişi İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Hazretlerinin kendisi imiş. Efendi Hazretlerinin de Hakk'a yürümüş olduğunu öğrenince seneler geçse zaman ve mekan değişse de büyüklerimizin himmeti üzerimizde devam ettiğini anladım."

İKİNCİ BÖLÜM

İHRAMCIZÂDE
HACI İSMAİL HAKKI TOPRAK
kuddise sırruhu'l-azîz

ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Veli kişi, toprak gibidir.
Toprağa her türlü kötü şeyler atılır.
Fakat topraktan hep güzel şeyler biter.
Akşemseddin kuddise sırruhu'l-azîz

A) İLMÎ, EDEBÎ VE TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ

I-İLMÎ ŞAHSİYETİ

Gençliği Osmanlı İmparatorluğu son döneminde geçmesine rağmen günün şartlarının gerektirdiği tahsil terbiyesini eksiksiz ikmal etmiştir. Zengin bir kültür sahibi olan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri Arapça ve Farsçayı anadili kadar rahat konuşurdu. Kürtçe, Çerkezce, Fransızca ve Almanca'yı bilirdi. Validesinin izni olmadığı için subay okuluna gidememiştir. İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü kendisinin okul arkadaşıdır. Eğer gitmiş olsa idi, Kurtuluş Savaşı'nda yurdumuzun kurtuluşunda önemli rol alacaklardan biri olabilirdi. Ancak Efendi Hazretleri manevi yapının büyük mimarlarından olmuştur.

Efendi Hazretlerinin çok zengin bir kütüphanesi vardı.[157] Boş zamanlarında kitap okurlardı. Edebi yönü kuvvetli idi. Hafız Divan-ı,[158] Sâdi

---

[157] **İhramcızâde M. Kâzım Toprak'ın anlattığına göre bu kitapların büyük bir kısmı inceleme amaçlı olarak Darendeli Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendi tarafından alınmıştır. Fakat bu kitapların dönüşü olmamıştır. Şimdi bu kitapların Darende'de Efendi Hazretlerinin diğer şahsi eşyaları ile muhafaza edilmesini de Hulusi kuddise sırruhu'l-azîzin bir hizmeti olarak görmek gerekir.**

[158] ***Hafız Şirazi***

İranlı Şair Şiraz d.?-h.y.t. m.1390 Gerçek adı Şemsettin Muhammed'dir.

Kur'an-ı Kerim'i ezberlemesi ona hafız unvanını kazandırmıştır. Şiirini besleyen Arapça, Cahiliye dönemi Arab Şiiri hadis, fıkıh, kelam ve tasavvuf kaynakları da hem bilgisini hem eğilimlerini aydınlatır. Sanatına ilgi duyan yöneticilerce korunmasına karşılık özgür düşünce yapısı nedeniyle bu gibi yardımlara pek ilgi göstermemiştir. Eski Arab Şiir bilimindeki Kaside içinde bulunan duygusal şiir bölümünü (tegazzül) geliştirerek Divan edebiyatında gazel diye ünlenecek birimi olgunlaştırmıştır. Kendinden önceki ustaların Firdevsi'nin (930–1020) en iyi örneğini verdiği destan (Şehname), Muallakatü'l Sab'a şairlerinin olgunlaştırdığı kaside, en seçkin deyişler ile Ömer Hayyam'ın (1044–1136) yoğunlaştırdığı rubai, örneğin Mevlana ile (1207–1273) Sadi-i Şirazi(1213–193) ve Genceli Nizami'nin(1150–1214) önde geldikleri düşünsel ve bilgice öykücülerce dolu mesnevi gibi nazım biçimleri yerine gazelde derinleşen Hafız, bu türün en eksiksiz örneklerinin sahibi oldu. Dünya güzelliklerini, yaşam tatlarını, tükenmez bir aşk duyarlığını, aşkın getirdiği doğal bir özlem, ayrılık, acı, yalnızlık, kıskançlık gibi yan duyguları insanca işledi. Beyitli ana birim ve bağımsız sayacak ilerdeki sakat anlayışa karşın Hafız gazelde tam bir konu bütünlüğü yanı sıra ses ve uyum etkisi sağladı. Bu etkide ahiret inancına uzak

Şirâzi'nin[159] Bostan ve Gülistan, Mesnevi ve Niyâzi Divanı'nı[160] çok okur-

---

kaldı. Dünya ve doğa güzelliklerini coşkuyla diler getirirken yer yer gerçek zaman zaman simgesel bir gücü şarabı yüceltti.

Hafız yüzyıllar boyu süregelen ününü, tek yapıtı olan Divan-ı ile sağladı, Yapıt, birçok eski şairlerinki gibi aşk, şarap, sarhoşluk, ikiyüzlülük, şikâyet gibi konuları içerir. Diğerlerinden farklı, bu konulardaki duygularını çok güzel bir biçimde dile getirmesidir. Şiirlerinde duygusallığın yanı sıra felsefi ve mistik bir hava da egemendir. Bütün bu üstün nitelikler karşısında Divan'ın henüz yüzde yüz onun gazellerini içeren bir nüshası ele geçmemiştir. Söylentiye göre Hafız'ın şiirlerini ilk kez Gülendam adlı bir öğrencisi bir divan'da topladı, Gülendam'ın bir de önsözünü içeren bu nüshalardaki gazel sayısı 650–1000 arasında değişir.

[159] İran Edebiyatının önemli şair ve yazarlarından biri olarak kabul edilir.

Asıl adı, Ebu Abdullah Müşerrifûddin bin Müslih eş- Şirazi'dir. (1213–1292)

Rivayetlere göre; hayatının ilk üçte birinde tahsille meşgul olmuş, ikinci üçte birini seyahatle geçirmiş, kalanını da ibadete hasretmiştir.

Bilginler yetiştiren bir soya mensup olduğu bilinir. Tahsiline Şiraz'da başlamış, Bağdat'ta Nizamiye medresesinde devam etmiş, çağının büyük simalarıyla tanışmıştır. Dini terbiye almış, bu konuda tanınmış kişilerle konuşmuştur. Hayatı daima öğretici, düşündürücü ve çekici bulmuştur. İnsanlarla konuşmak ve seyahat etmek onun sevdiği şeylerdir. Çok kez Hac'ca gittiği de rivayet edilir.

Ebu Bekir ve oğlu Sad için "BOSTAN ve GÜLİSTAN" isimli yapıtlarını yazdı. Güneydoğu Anadolu ve Azerbaycan'ı gezdi. Karışık ve hareketli hayatının nihayetinde tekrar Şiraz'a gelerek, burada yerleşir ve ölümüne dek, tenha bir yerde yaptırdığı tekkede, vaktini okuyup yazarak, ibadet ederek ve ziyaretleri kabul etmekle geçirir. Birçok büyükler ona saygı göstermişler. Büyük bir tevazu ile her zaman içinde yaşadığı halk, hayatının sonlarına doğru, onu ermişlerden biri olarak tanımıştır. Sâdi, 1292 yılında Şiraz'da Hakk'a yürüdü. Mezarının bulunduğu semt O'nun adı ile anılır. Kusursuz bir anlatış biçimi olan Sâdi'nin üslubu basit gibi görünür, ancak kolay taklit edilemez. Eserlerinden başlıcalar: "Takriz-i Dibace," "Mecalis-i Pençgane," "Gazeliyet"

En meşhur eseri " Bostan ve Gülistan" İslâm dünyası medreselerinde okunmuş, açıklamaları yapılmış ve çeşitli dillere çevrilmiştir.

[160] ***Mehmet Niyazi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz***

II. Osman devrinde, hicri 1027, milâdi 1617 yılında Malatya'da doğmuştur. Babasının (Ali Çelebi) bir Nakşibendî tarîkatı mensubu olmasına rağmen, henüz 21 yaşında genç bir vaiz iken Halvetî Tarîkatı şeyhi Malatyalı Hüseyin kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye intisap etmiş, Kadirî bir mutasavvıftan istifade etmiş olan bu şair sufinin kabiliyetlerini geliştirebilecek kişileri bulabildiği söylenebilir.

Diyarbakır ve Mardin'de mantık ve kelam okudu, o zamanlar hocası yalnız Mısır'da bulunan "Miftah-ı Ulum il Gayb" (Gayb ilimleri anahtarı) ilmini öğrenmek üzere Mısır'a gidip Ezher Camii civarında Kadirî bir şeyhe bey'at etti. Bir gün şeyhi ona ***"Zahir ilim talebinden tamamen vazgeçmedikçe tarîkat ilmi sana açılmaz"*** dediğinde niyaz ile Allah Teâlâ'ya istihare ettiğini, rüyasında Abdülkâdir-i Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin Niyâzi'ye nasibinin bu şehirde olmadığını ve ***"Senin şeyhin bu şehirde değildir"*** diye Anadolu tarafını işaret ettiğini Mevaidu'l-irfan (İrfan Sofraları) adlı eserinde anlatmaktadır.

Bunun üzerine şeyhinden ısrarla izin ister, rüyasını duyan şeyhi, kendisine hilafet

lar ve okuturlardı. Niyâzi Divan-ı için bu yolun sırlarından bahsettiği dolayı Efendi Hazretleri;

"Dört ilahi kitaptan sonra bir kitap gelse Niyâzi'nin Divanı olurdu"

---

vermeyi teklif eder ise, de o gitmede ısrar eder ve izin alıp Mısır'dan ayrılır Anadolu yoluyla İstanbul'a gelir. Sokullu Mehmet Paşa Medresesi'nde bir hücrede irşada başlar (1646).

İstanbul'dan Bursa'ya gidip orada Veled-i Enbiya Camii kayyımı Ali Dede'nin evinde ve Ulu Cami yakınındaki medresede oturan Niyazi-i Mısri kuddise sırruhu, yine bir rüya üzerine Uşak'a giderek Halvetiyye'nin Elmalılı Yiğitbaşı Ahmed Efendi kolundan ve Ümmi Sinan Halifelerinden Şeyh Mehmed'e intisab eder. ***"Akıbet şeyhim, gözbebeğim, kalbimin devası"*** olarak ifade ettiği Şeyh Ümmi Sinan Elmalı kuddise sırruhu'l-azîz ile Elmalı'ya giderek şeyhinin dergâhında imamlık, hatiplik ve şeyhinin oğluna hocalıkta bulunur. Kırk yaşına ulaştığında Mısri, Ümmi Sinan'dan hilafetini alarak irşada başlar. İşte onun mücadele hayatı bundan sonra başlar. Uşak, Çal ve Kütahya'da bulunmuş; Bursa, Edirne'den sonra bir müddet İstanbul'a yerleşmiştir. Üsküdar'da Azîz Mahmud Hüdâyi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri ile komşu olmuştur.

1669 tarihinde Bursa'ya gelmiş, Bursa'da Ulu Camii civarında bir hücrede irşad, camide vaazlara devam etmiş; bir yandan da geçimini temin ve yoksullara yardım maksadıyla mum yapıp satmıştır. Abdal Çelebi adlı bir tüccar Niyâzi'ye bir dergâh yaptırır. Bursa'da Ulu Cami'nin kıble tarafında şu anda postanenin bulunduğu köşede, dergâh 1080 (1669–1670) tarihinde merasimle açılmıştır. Bursa'da tekkesini kurduğu yıllar tekke– medrese tartışmalarının en yoğun olduğu yıllara rastlar; sesli zikir meclisleri yasaklanmıştır. Mısri bu karara uymamış ve açıkça mücadele etmiştir. Hacı Mustafa adlı birinin kızı ile evlenir. Bir kız çocuğu olur.

Sadrazam Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa'nın daveti üzerine Edirne'ye giden Niyâzi, cifre dayanarak bazı sözler söylediğinden 1087 (1673)' te Rodos'a sürülür. Dokuz ay sonra affedilerek Bursa'ya döner. Dönüşte Bursa'da çalışmaya devam etmiş, 1677'de Rusya seferi için halkı cihada davet etmek amacıyla 300 kişilik bir derviş grubuyla Edirne'ye geçmiş, Selimiye Camii'ndeki bir hutbesinden dolayı bu kez Limni Adası'na sürgün edilmiştir. İki sene sonra affedilmesine rağmen dönmez ve Limni' de Mısrî dergâhını kurar. On beş yıl sonra tekrar Bursa'ya gelir.

Padişah II. Ahmed' in, şeyhe mahsus bir koşu araba, dervişler için de para gönderdiği bilinmekte olup, Niyâzi'yi çok saydığı anlaşılmaktadır. Niyazi Mısri kuddise sırruhu'l azizin padişaha, işbaşında bulunan hainleri keramet ile birer birer haber vereceği şayiası, devlet adamları arasında telaş uyandırır. Sadrazam Bozok'lu Mustafa Paşa, Mısri Efendinin duasını almak isteyen ve sonra sefere çıkılmasını münasip gören II. Ahmed'i, bu zat geldiği takdirde büyük bir fitne zuhur edeceği yolundaki telkinleriyle fikrinden vazgeçirdi. Niyâzi, 26 Şevval, 1104 (30 Haziran 1693) Salı günü Edirne'ye gelip vaaz etmek üzere Selimiye Camii'ne indiği zaman, halk caminin etrafını almış, kalabalıktan içeriye girilemez olmuştur. Bu durum karşısında Sadrazam, Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin eğer derhal sürgün edilmezse büyük bir karışıklık çıkacağını padişaha telkin ederek, Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin Limni'ye gönderilmesi hususunda bir ferman alır. Tekrar Limni'ye sürülür (1693). Orada, bir müddet sonra 20 Recep 1105 (16 Mart 1694)'te, 78 yaşında Hakk'a yürümüştür.

"Niyâzî-i Mısrî büyük adamdır, doğrusu da budur." **[161]** buyurmuştur.

Sohbetlerde ilahi okunması adet olduğundan ihvanların bazı ***Hakkı*** mahlaslı ilahileri tercih etmesi Efendi Hazretlerinin yazmış olduğu zannını doğurmuştur. Bu ilâhiler genellikle Erzurumlu İbrahim Hakkı, İsmail Hakkı Bursevî kuddise sırruhu'l-azîzânındır. Kesin olarak Efendi Hazretlerinin yazdığı ***Katre İlâhisi*** dir. Bundan başka ilâhiler yazmış olması da muhtemeldir. Fakat kesinlik yoktur.

Efendi Hazretleri daha fazla eser veremez mi idi, diye düşünülürse; Şeyhinin kendi yazdığı kitabı görüp de,

"Yazdığın okunurmuş, lakin sen kitap yazma" **[162]** Emrine istinaden başka bir teşebbüste bulunmamıştır. Efendi Hazretleri;

"Ne zaman bir kitap yazmak istesek, önümüze Elif geldi" buyurarak bu işi yapmaktan vazgeçtiklerini anlatmıştır. Yazdığı Mevlid-i Şerif'in ise, bir aşk ile husule geldiği malumdur. **[163]**

---

[161] "Meselâ yine Ahmed Âmış kuddise sırruhu Efendi buyururlarmış ki;
"***Tasavvuf kitabı okumayın. Onlar sizi idlâl (yanlışa götürür) eder. Yalnız Niyazi Divanını okuyun. Zira O, sülûkü bitirdikten sonra söylemiş ve yazmıştır."*** (ERGİN, a.g.e. s. 75)

[162] Bu konuda Necmeddin Kübra kuddise sırruhu'l-azîzin hali ayrı bir görüş açısı vermektedir.
"Bir gün halvette yalnız olarak zikirle meşgul olurken şeytan geldi. Halvet ve zikir hayatımı karıştırıp bozmak için hile ve tuzaklarını artırdı. O anda elimde bir himmet kılıcı hâsıl oldu. Ucundan kabzasına kadar üzerinde: *"Allah," "Allah"* kelimeleri yazılı idi. O kılıçla, insanı meşgul eden ve Allah Teâlâ'yı zikirden alıkoyan hatıraları kovuyordum.
O anda kalbime ***"Hıyelu'l-merîd ale'l-mürîd"*** (Azgın şeytanın mürid için kurduğu tuzaklar) ismi ile halvette bir kitap yazmak hatırıma geldi. Şeyhim izin vermeden böyle bir eser yazmam sahih olmaz, dedim. Benimle şeyhim arasındaki rabıtanın sıhhatli olması sebebiyle sesini işittim. Şöyle diyordu: "Bu hâtırı (düşünceyi) bırak.." Şeyhime gaibte (rabıta yolu ile) danıştım. Allah Teâlâ bundan uzaktır bu hâtır şeytandandır. Şeytan, kendisine merid (azgın ve inatçı gibi çirkin ve kötü) bir isim verdi. Böylece şeytan kendine sövmez (kötü isim vermez) zannettin onun böyle yapacağını uzak bir ihtimal saydın. Gayesi seni (kitap yazmakla) meşgul edip Hakk'ı zikirden alıkoymak ve işini sarpa sarmaktır." (Necmeddin Kübra kuddise sırruhu, Tasavvufî Hayat, trc. Mustafa KARA, İstanbul, 1996,s.103)

[163] Hacı Bayram Veli kuddise sırruhu'l-azîzin müridlerinden Yazıcızade Mehmet kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, Muhammediye adındaki büyük manzum eserini yazıp mürşidine takdim ettiği zaman:
"*Böyle kocaman bir eser yazacağına bir sine hak etseydin, Mehmet."* Demiş ve bununla, bir adam yetiştirseydin, bu suretle canlı, nâtık bir kitap yazmış ve daha iyi etmiş olurdun, demek istemiştir.
Nitekim bu fikri taşıyan Hacı Bayram Velî kuddise sırruhu'l-azîzin iki, nihayet üç küçük manzumesinden başka kâğıt üstüne konulmuş eseri yoktur. Fakat yetiştirdiği insanların, yâni canlı kitapların sayısı çoktur ve bu canlı kitaplar asırlarca okunmuştur; şimdi de okunmaktadır ve ilâ nihâye inşâallah da okunacaktır.

Efendi Hazretleri sohbet ve ibadetlerinden boş kalan zamanlarında Kur'an-ı Kerim'i ve her gün kuşluk ve ikindi namazından sonra Evrad-ı Bahâiyye'yi okumuştur. Evrad-i Bahâiyye'yi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz'in bizzat Şah Muhammed Bahâeddîn kuddise sırruhu'l-azîze talim ettirdiğini belirterek buyurur ki;

"Evlerinize nüfus başına bir Evrâd-ı Şerif, bir Kur'an-ı Kerim ve bir büyük ilmihal alıp üzerlerine isim yazılmak suretiyle talim edip okutun"

"Bu Evrad-ı şerifi okuyandan Allah Teâlâ, Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem ve pirân razı olur.

Her müşkülü ve zor işleri hallolur, hasta iyi olur. Darlıktan ve fakirlikten kurtuluştur.

Evrad-ı şerifi okurken, yetmiş bin melâike-i kiram hazır olur ve sevabını yazarlar.

O memleketten belayı, afâtı, darlığı, zararı, hastalığı geri çevirir, yerine rahmet, bereket, şifa, saadet, bolluk, şefkat, kolaylık, emniyet ve her türlü iyilik getirir.

Evrad-ı şerifi, rıza-i ilahi için okumanın makbul bir ibadet ve azim bir dua olduğunu bilmek ve inanmak gerekir. İnanmakla kabul olan bu dua ismi âzamdır"

Rivayet olunur ki;

"Bir gün Evrâd-ı şerifi bir ihvan gardaşımız cahil olan ağabeyinin yanında okurken gardaşı dinlemiş ve bir müddet sonra da ölmüş, gardaşı ağabeyinin ahiret hali nice olur diye merak etmekte iken bir rüya görür. Bakar ki, ağabeyi Cennet'i âlâda yüksek bir makamda,

"Gardaş! Sen bu makama nereden nail oldun" demiş, ağabeyi de

"Gardaşım sen bir gün Evrâd-ı Bahâiyye'yi okuyordun onu dinlediğim için Allah Teâlâ bu makamı verdi" demiş, bu sebeple Evrad-ı Bahâiyye'yi behemehâl okuyun, okumayanlara da dinletin" [164]

Türbedar Ahmed Âmış kuddise sırruhu Efendi, tenevvürü ve yüksek hakikatlere erişmeyi kastederek:

"***Bu iş kitapla olmaz; fakat kitapsız da olmaz"*** buyururlarmış. Yine bu zat, daha ileri giderek Muhyiddin Arabî kuddise sırruhu'l-azîze atfen:

"***Allah Teâlâ benden ne istersin dese: Ya Rabbi, beni tekrar dünyaya gönder, yazdığım kitapları toplayıp yakayım"*** demiştir." (ERGİN, a.g.e. s. 74)

[164] ***Evrâd-ı Bahâiyye***

Manen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Şah Muhammed Bahâüddîn Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine ta'lîm ettirdiği rivayet olunan, seçilmiş dua ve virdlerden oluşan bir tesbihat evraddır.

Evrad-ı Şerif, bir mürşid-i kâmilden izin alınarak okunmalıdır. Fakat Efendi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin kendine bağlı yeni ihvana, yâni sülûk derslerini ikmal etmemiş bile olsa izin vermiş olduğu rivayeti meşhurdur. (Mustafa Takî kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin arkadaşı olan Hasan Basri Çantay Evrâd-ı Bahâiyye için okuma izni istemiştir. Fakat uzun bir müddet bu izni alamamıştır.)

Cânını sen terk etmeden cânânı arzularsın,
Zünnârını kesmeden imânı arzularsın.

Şol uşacıklar gibi binersin ağaç ata,
Çevkânı ile topun yok meydânı arzularsın.

Karıncalar gibi sen ufak ufak yürürsün,
Meleklerden ileri seyrânı arzularsın.

Var sen Niyâzi yürü atma okun ileri,
Derdiyle kul olmadan sultânı arzularsın.

Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-azîz

Evrad-ı Şerifi okumak için kıbleye karşı diz çöküp şu şekilde okunur:
3 adet Salâvat-ı Şerife
5 adet Estağfirullah
1 adet Fatiha Suresi
3 adet Kehf Suresinin 10. ayeti
3 adet İhlâs Suresi
7 adet Salâvat-ı Şerife
Okunduktan sonra, okunan sure ve dualardan hâsıl olan sevap silsile yoluyla Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden itibaren bütün pîrana ve akraba-i taallukata bağışlanır, daha sonra da Evrad-ı Şerif okunmaya başlanır.
Bu evrâdın içinde İsm-i Âzam olduğu için okuyanın istekleri Allah Teâlâ'nın iradesinin takdiriyle icâbeti muhakkaktır.

II-EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1-YAR-E YADİGÂR -MEVLİD-İ NEBİ ALEYHİSSELÂM-

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin yazmış olduğu Yâre Yadigâr isimli manzume eseri, Sivaslı Hacı Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîzin yazdığı ***Tarih-i Nur Muhammedi*** eserin şiirsel ifadesidir. [165]

Bu eserde sanatsal bir zorlamaya gidilmeden saf bir dille Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin maddî âleme doğuşu ve O'na olan aşktan bahsedilmiş ve mesnevi türünde yazılmıştır.

191 beyittir. 175 beyti Türkçe 8 beyti Muhammed redifli gazel, 8 beyitlik Arapça Naât ilavesi vardır.

YÂR–E [166] YADİGÂR

MEVLİD-İ NEBİ ALEYHİSSELAM
BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Elhamdülillah, Elhamdülillah
Sen ekrem ettin bizleri Ey Şâh

Hem o Nebî-i Ahir zamâne
Ümmetlik ile verdin nişane

Ana hem Âli ve sahbına her an
Olsun salâtü selâm firâvan [167]

Anlar ki, etti bu dîni ihya
İzlerince gitti eslâfım [168] *amma*

---

[165] Kitabın kapağı şu şekildedir.
Yâre Yadigâr
İbrahim Yılmaz - Ali Altın (Uğur Terzi, Mehmet Bayrak eliyle Taşköprü) (Bekir Sarı ve Basmacı Mehmet Efendi eli ile)
Osmanlıca ve Türkçe yazılmıştır. İçinde silsile, hediye etme şekli, Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin birkaç sohbetten alınmış kelâmları yazılmıştır.
Sayfalar ayrı ayrı numaralanmış Türkçe 24 sahife. Osmanlıca 29 sahifedir.

[166] Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem

[167] Çokça, fazlaca

[168] Öncekiler ve geçmişler.

Bu aciz Hakkı bilmem ne etsem
Râh-ı selefte[169] *bir adım atsam*

Derdim dem-â dem [170] *aczim bildirdim*
Lakin O Hâdî daimdi virdim

Tarih-i Hicret olmuştu ta ki,
Bin üç yüz elli hem de iki [171]

Rebi'ul–evvel on dokuzuncu
Çehar-şenbe [172] *günü silk* [173] *ettim inci*

Râh-ı selefte bir kadem [174] *attım*
Hamden ve Hamden [175] *bu lutfa yettim*

Yatmışdım der-rûz [176] *kaylûleye* [177] *ben*
Gördüm menamda [178] *bir Zât-ı Ahsen* [179]

Der ismim Tevfik [180] *sana verildim*
Bu son seferinde ben sana erdim

Her emrine Hakk etti müheyyâ [181]
Lâkin sen oku hoşça bir ma'na

Elimde buldum bir dürr-i mevzun [182]
Andan okudum ve oldum mahzûn

---

[169] Öncekilerin yolu
[170] Sık sık
[171] Şiirin yazıldığı tarih Hicri *19 Rebi'ul –evvel 1352 Çarşamba- 11 Temmuz 1933 Salı* (İkindiden sonra Çarşamba sayılır) Efendi Hazretleri bütün hayırlı işlerine Çarşamba günü başlamıştır.
[172] Çarşamba
[173] Dizdim
[174] Ayak
[175] Şükür, binlerce şükür
[176] Gündüzleyin
[177] Öğle uykusu
[178] Uykumda
[179] Güzel bir insan
[180] Allah Teâlâ'nın yardımıyım
[181] Emrine hazır.
[182] İnci dizisi gibi mısralar

Mevlüd-ü Pak-i Rasülullahi
Görsem n'olurdu O yüzü mâh-i [183]

Derken uyandım kendimi buldum
Dürr-i mensurla [184] *çok meşgul oldum*

Üstadım Takî aleyh-ir rahme
Yazmıştı mensur [185] *etmişti tuhfe*[186]

Geldi dile ben eyledim cür'et
Aldı beni çok hüzn ile haclet [187]

Şikeste- beste [188] *dürr-i mensurdan*
Okudum nazm ettim nûr-i mevfurdan [189]

Âdem atamız cennetten indi
Nur-i Ahmed-i alnında gördü

Babadan oğula o nur-i celil
Gelmesine olmuş bir güzel delil

Seyyid-ül Enbiya ol Mustafâ'nın
Kân-ı Kerem [190] *ol bâ-vefânın* [191]

Kim hâmili [192] *olsa O nur-i evham* [193]
Herkes tanırdı kalmaz bir fer'i [194]

Ana bizden her nefes yüz bin selâm
Al ü ashabına tâ yevmi'l kıyam [195]

KASİDE-İ MEVLİDİ ŞERİF

---

[183] Ay yüzlü Sevgili
[184] Nesir ile yazılmış inci gibi satırlar
[185] Düzyazı, nesir,
[186] Hediye
[187] Utanma
[188] Mahcupluk ve eziklik ile
[189] (Vefir-den) Tam olan şey. Çoğaltılmış. Çok. Kesir.
[190] Kerem sahibi
[191] Vefalı Efendim
[192] Taşısa
[193] Hayale sığabilecek (Gerçekte olması düşünülemeyecek kadar büyük)
[194] Parlaklık ve aydınlık
[195] Kıyamet günü.

Bize lutf-u mecid [196] ***oldu bu Mevlûd-i*** [197] ***Muhammed'dir***
Yine Uşşâka [198] ***id oldu bu Mevlûd-i Muhammed'dir***

Ferîştehler [199] ***bi-izni Rab nüzul eyler yere bu***
Sunarlar cam-ı vahdet [200] ***hep bu Mevlûd-i Muhammed'dir***

Küşad [201] ***olur dürr-i rahmet nisar*** [202] ***olur dürr-i vahdet*** [203]
İyan [204] ***olur nice hikmet bu Mevlûd-i Muhammed'dir***

Yine Şehr-i Rebi' [205] ***geldi yine kadr-i refi'*** [206] ***geldi***
Bize Hakk'tan şefi' [207] ***geldi bu Mevlûd-i Muhammed'dir***

Çü doğdu nûr-i ersalnan [208] ***nur ile nur oldu dünya***
Güm [209] ***oldu Lat ile Uzza*** [210] ***bu Mevlûd-i Muhammed'dir***

Yıkıldı Köşk-ü Kisra'nın [211] ***ocağı söndü Kebrânın*** [212]
Beli büküldü şeytanın bu Mevlûd-i Muhammed'dir

Sınıp putları Tersâ'nın çekildi suyu İran'ın [213]
Nizâmı geldi dünyanın bu Mevlûd-i Muhammed'dir

Selâmı Kabr-i Hâkine [214] ***riyaz-i ıtır nakine*** [215]
Salat et rûh-i Pak'ine bu Mevlûd-i Muhammed'dir

---

[196] Büyük lütuf
[197] Dünya'ya Teşrifi
[198] Âşıklara
[199] Melekler
[200] Birlik kadehi
[201] Açılır, feth olur
[202] Saçılır
[203] Birlik incileri
[204] Açık
[205] Hicri üçüncü ay, Rebî'ul-evvel ayı,
[206] Kıymeti Yüksek ve yüce
[207] Şefaatçi
[208] "***Seni başka değil, bütün âlemlere bir rAhmed olmak için gönderdik.***" (Enbiya, 107)
[209] Parçalandı
[210] Put isimleri
[211] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin doğduğu gece, İran kralı (Kisrâ'nın) sarayı sallandı ve on dört burcu yıkıldı.
[212] Büyük Mecusi Ateşi
[213] Save gölü kurudu.
[214] Kabir toprağına
[215] Güzel kokan bahçesini

Salâtullah selâm'ullah
Aleyke Ya Rasülullah

Gerek erkek olsun gerek kadın
Âşık olurdu sorarlardı adın

Yağmur duası gibi bir afet için
Andan istifşa [216] *ederlerdi bütün*

Elhamdülillahi münşiyyü'l halkı min âdemi [217]
Sümme's-salatü ale'Nebiyyi fi'l- kıdemi [218]

Mevlâya salli ve sellim dâimen ebeda [219]
Ala Habîbike Hayri'l Halk'i küllühimi [220]

İşte bu şöhret tuttu âlemi
Geldi dünyaya Eb'i Nebevi [221]

İsmi Abdullah kavmi Mudari
Zevcesi Âmine Hâmil-i Nebi

Altı ay bilmedi hamilliğini
Melekler ederdi âmilliğini [222]

Nurlar içinde kalmıştı ol mâh [223]
Ulema tebşir [224] *ederdi gâh ü gâh* [225]

Doğacak Muhammed ol şan-ı âli
Medh ederler anı Âlem maâli [226]

Ol vakte kadar İsmi Muhammed

---

[216] Sulanırlar, içerler
[217] Allah Teâlâ'ya şükürler olsun Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi beşer olarak gönderdi.
[218] Sonra en önce seçilmiş nebi olana salât ve selam olsun.
[219] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize ebediyete kadar selam olsun.
[220] Bütün yaratılmışların en hayırlısı Allah Teâlâ'nın sevgilisine olsun.
[221] Babası Hz. Abdullah radiyallâhü anh
[222] Hizmetçiliğini
[223] Ay parçası
[224] Bilenler müjde ederdi
[225] Zaman zaman
[226] Ulvî âlemler

Arab'ta tesmiye[227] *edilmemişti ebed*

Birçokları düştü ulu sevdâya
Bu azîz gelseydi bizden dünyaya

Doğan çocuklara Muhammed ismi
Koyup tecessüse[228] *düştü bir kısmı*

Lakin O dürr-ü Meknûn[229] *ser-â ser*[230]
Nasiye-i[231] *Âmine'de olmuştu ber-ser*[232]

Vakti gelince On iki Rebi'[233]
Pazartesi gecesi ve şehr'i- şefi'

Hem Nisan ayının yirminci günü
Belirdi Nice alâim-i Kevni[234]

Ol alâmetler Âmine mâh-i
Havf[235] *ettirdi kâh-i kâh-i*[236]

Kuşlardan ana tebşir[237] *inerdi*
Kanatlarıyla sırtını sığardı

Kalmazdı havf, haşyetten eser
Mübarek terleri misk idi amber

Uzun boylu güneş yüzlü çok kızlar
Asiye ve Meryem anlar pek özler

O nur-u kâmili överler idi
Yanlarında hublar[238] *görürler idi*

---

[227] İsimlendirilmemişti önceden
[228] Olabilir mi diye araştırmaya düştüler.
[229] İnci dizileri
[230] Baştanbaşa
[231] Alnında
[232] Yüzünü kaplayan
[233] Rebî'ul-evvel ayının 12 si
[234] Dünyevî harikalar
[235] Korkuttu
[236] Zaman zaman
[237] Müjde
[238] Güzeller

Âmine'nin gözlerinden perde açıldı
Meşrik ve Mağrib [239] arasın gördü

Yerden göğe kadar bir beyaz atlas
Asılmış gördü dünya ve herkes

Güya bu veli-nime'ye pay endaz [240] olmuş
O Meclis-i Mağbud-u Arş [241] rahmetle dolmuş

Yine O Âmine analar hası
Gördü Şam köşklerindeki raks-ı

Dahi üç âlem biri meşrikte [242]
Biri Ka'be üzerinde biri mağribte [243]

Görenler dediler bu dîni pür-tâz [244]
Cihanda imtiyaz pek mümtaz

Cenab-ı Âmine bir zülal [245] içinde
Anınla bütün varlıktan geçti

Muhammed Seyyid'ül Kevneyn-i ve's-sekaleyn [246]
Ve'l ferikayni min Arab'in ve min Acemin [247]

Mevlaya salli ve sellim daimen ebeda
Ala Habibike Hayr-il Halkı küllühimi

Zülâli [248] vermişti Asiye ve Meryem
Sığarlardı Batn-ı Şerife'sini [249] hem

Bismillah uhruç [250] ve bi-izni'llah [251]

---

[239] Doğu batı
[240] Pay veren
[241] Allah Teâlâ'nın arşı
[242] Doğuda
[243] Batıda
[244] Çok yeni
[245] Cam fanustaki şerbet
[246] Dünya ve ahiret, insanların ve cinlerin Efendisi
[247] Arap ve Acem fırkasının Efendisi
[248] Cam fanustaki şerbet
[249] Mübarek karınları
[250] Teşrif et Ya Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem
[251] Allah Teâlâ'nın izniyle

Dediler o anda ol iki Mâh

Şefi'ul- Ümem [252] *Ser-tacı Adem* [253]
Zübde-i Mahlûkat [254] *ol Ruhi-efham* [255]

Âlem-i şuhuda [256] *teşrif ettiler*
Arz ve sema kainat gör ki, ne ettiler

Tekbirât [257] *ve Tehlîlat* [258] *Salevât-ül 'llah*
Kamu [259] *âlem doldu tahiyyat* [260] *ile*

ALLAH-Ü EKBER ALLAH-Ü EKBER
LAİLÂHE İLLA-LLAHÜ VALLAHÜ EKBER
ALLAHÜ EKBER VE LİLLAH-İL HAMD
ES- SELÂTÜ VE- SSELAMÜ ALEYKE YÂ RASÜLLULAH
ES- SELÂTÜ VE -SSELAMÜ ALEYKE YÂ HABİBALLAH
ES- SELÂTÜ VE-SSELAMÜ ALEYKE YÂ SEYYİDEL EVVELİNE
VEL AHİRİN VE ALA CEMİ-İL ENBİYAİ VE-L MÜRSELİN
VE-L HAMDÜ-LİLLAHİ RABBİL ÂLEMİN

بِسْــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلكِنْ رَسُولَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّنَ
وَكَانَ ٱللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَليمًا صَدقَ ٱللهُ الْعَظِـيمِ

(Bu kısımda Kaside-i Ha-iyye okunur.)

Essubhu bedâ mi tal'atihi
Velleylü deca min vefratihi

Fâka'r-rusüla fazlan ve ula
Ehda's-sübülâ li delâletihi

---

[252] Ümmetlerin şefaatçisi
[253] Beşerin baş tacı
[254] Mahlûkatın özü
[255] Yaratılışı büyük ruh
[256] Dünya âlemine
[257] Tekbirler
[258] Tehliller
[259] Bütün
[260] Selamlar

Kenzül keremi ve Mevlen-niami
Hadî'l-ümemi li şerîatihi

Ezke'n-nesebi eğla'l-hasebi
Küllü'l-Arab-i fî hidmetihi

Seat-i'ş-şecerü nataka'l-haceru
Şakka'l-kameru bi işâretihi

Cibrilü etâ Leylete –esrâ
Ve'r-rabbü deâ li-hazratihi

Nâle'ş-şerefa vallahü afâ
Ammâ selefâ min ümmetihi

Fe Muhammed'üna hüve seyyid'd-üna
Fel-izzü lena li icâbetihi [261]

Tıflü mesûd aleyhisselam
Geldi dünyaya neşr-etti İslâm

Ve hem anda andı ümmetlerini
Hüdâ ya arz etti ümmetlerini

Koyup baş yere secde eyledi
Cihan pür-nur oldu felek uyandı

Necip [262] *ümmet buldu o an rahmeti*
Duasının kabülünün idi nur alâmeti

---

[261] (Türkçe Açıklaması)
Gün, O'nun varlığı ile parladı. Gece O'nun heybetinden karardı.
Diğer rasüllerden fazilet ve ululukta üstün oldu. Hidayet yolları O'nunla bulundu
Kerem hazineleri ve Allah Teâlâ'nın nimetlerin sahibi, şeriatı ile ümmetleri hidayete erdirdi.
En temiz nesebli, en yüce soyluya; bütün Araplar hizmetkâr oldu.
O'nun işaretiyle ağaç yürüdü, taş konuştu, ay yarıldı.
Cebrail aleyhisselâm İsra gecesi gelip,
Allah Teâlâ'nın huzuruna çağırdığını müjdeledi.
Şerefe nail oldu; Allah Teâlâ O'nun ümmetinin geçmiş ve gelecek günahlarını affetti.
Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bizim Efendimizdir.
Şerefimiz bizi ümmetliğe kabul etmesidir.
[262] Temiz

Umum parmaklarını örtük tutardı
Şehâdet parmağı ile tevhit ederdi

İş bu işaretler olmuştu kabul
Ki ortaya geldi bir dîni makbul

Dîn-i Muhammed'dir bu tâkı eyvân[263]
Hakkın celâli ile gösterdi burhan

O anda dedi hem Allah'ü ekber
Ve sübhânallah'ı ederdi ezber

İki Cihan Seyyid'i-ins-ü-cin Muhammedî
Hak ana bend eyledi her Arab ve Acem-i

Mevlaya salli ve sellim daimen ebeda
Ala Habibike Hayr-il Halkı küllühimi

Yine bir nur andan feverân [264] *etti*
Maddi ve mânevî cihân-ı tuttu

Göründü o anda Şam Çarşıları
E'naku ibilin [265] *tâ karşuları*

Hâzin-i [266] *Cennet-Rıdvan geldi ve etti tebşir*
Dünya görmüştü, Sen–tek [267] *nezir-u Beşir* [268]

Ulûm-i enbiya sana verildi
Cennet bahçeleri senden dirildi

Akîb-ü tulu'da o şems-i Enver [269]
Bir avuç toprak aldı arz-ı kıldı münevver [270]

---

[263] Kemerli büyük bina
[264] Fışkırdı
[265] Şam'da bir mevki adı
[266] Bekçisi
[267] Bir tanesin
[268] Müjdelemede ve korkutmada
[269] Erkek evlatların erkek ve kız çocukları arasından doğmuş nurlu güneş
[270] Nurlandırdı

Mekke ukalâsı [271] *dediler heman*
Ehl-i arza galip oldu bî-kuman [272]

Çünkü ol Âmine ol sedef paye [273]
Cümle yıldızlarla cevv-i sema [274]

Aşinâlık ile nigâh [275] *ederdi*
Aşk ile şevk ile âh ederdi

Gökyüzünde gezen kuşlar melekler
Minkarları [276] *zümrüt ve yakuta benzer*

Anlardan biri gelip ol nûra
İşaret eyledi durdu huzûra

Şeceat ve nusret [277] *anahtarları*
Verilmişti sana felek [278] *mazharı* [279]

Azametini göklere vaz [280] *eylediler*
Her kim ânı görür yüreği titrer

Bir güvercin kuşu göründü nâ-kâh [281]
Minkarlarıyla [282] *fem-i saâdet* [283] *edildi agâh* [284]

Tattırdı Âna şarab-ı lahut [285]
Görmemişti mislini âlem-i nasut [286]

---

[271] Aydınları
[272] İnsan, erkek demektir. Yardım edeni olmadan
[273] Rütbe
[274] Atmosfer
[275] Bakış
[276] Gagaları
[277] Yardım
[278] Dünya
[279] Şerefi
[280] Koydular
[281] Yiyecekle
[282] Gagasıyla
[283] Saadet ağzı
[284] Bilerek
[285] İlâhi şarabı
[286] İnsanlık âlemi

Guya ol şeyden daha isterdi
Mübârek parmağı ile ağzını gösterdi

Muhammed'ün Seyyid'ül Kevneyn-i ve's- Sakaleyn [287]
Ve'l-ferikayni min Urub'in ve min Acem'in [288]

Mevlaya salli ve sellim daimen ebeda
Ala Habibike Hayr-il Halkı küllühimi

Hazreti Âmine ol nur-u cevvâl [289]
Göründü gözüne nurani rical [290]

Ellerinde Zümrütten leğen
Diğerinde ibrik ve şal-i me'men [291]

O vücudu Es'at [292] *anda yıkandı*
Kendisinden hemân bir nur parladı

Sardılar vücudun harirler [293] *içre*
Götürdüler ervâh-ı enbiyâ [294] *içre*

Cem-í enbiyâ, ervah-ı Güzîn [295]
Öptüler sevdiler o nazik yüzün

Hususan İbrahim Halil-i Hüdâ
Ve Hazreti Âdem o büyük ata

Sinesine bastı ettiler dua
Ki zira olmuştu Ürvetü'l Vüska [296]

---

[287] Dünya ve ahiret, insanların ve cinlerin Efendisi
[288] Araplar ve Acem fırkasının Efendisi
[289] Hareketli
[290] Adamlar
[291] Yıkanılacak emin bir çadır
[292] Mutlu, temiz
[293] İpek
[294] Nebilerin ruhları
[295] Bütün Nebiler ve seçme ruhlar
[296] Sağlam ip, dayanak

Dünya ahiretin izz-ü şerefi
Ânınla fahr [297] *eder umum selefi* [298]

Kitfi[299] *saâdette bir dürr-i meknun*
Görenler oldular bi-takat meftûn [300]

Hüve'l Habîbü'llezi türci şefâatühü [301]
Li-külli hevlin mine'l ehvali muktahimi [302]

Mevlaya salli ve sellim daimen ebeda
Ala Habîbike Hayr-il Halkıllâhi küllühimi

Ricali ruhani [303] *zevât-ı şerifi* [304]
Vücud-u Seadetle ettiler teşrif

Gözlerine sürme çekti gittiler
Dahi koku sürdü ta'zim ettiler

Havadan bir bulut yere oturdu
Vücud-u Es'at-ı alup götürdü

Gözden nihan oldu sehâb-ı Enver [305]
"Umum şarkı garbı gezdirdin bir, bir"

Diye bir nidâ-i Hâtif-i [306] *geldi*
Atlas libaslarla geriye döndü

İkinci bir sehâb-ı latîf-i enver
Vücud-u Es'at-ı götürdü tekrar

İşitildi derhal insanlar sesi
Tutmuştu âlemi at kişnemesi

---

[297] Öğünür
[298] Öncekiler
[299] Omuz, kürek kemiği
[300] Mecalsiz âşık oldular
[301] O Allah Teâlâ'nın sevgilisidir ki, şefaat ancak O'ndan umulur.
[302] Korkulacak bütün hallerde sığınılacak yer O'dur.
[303] Ruhanî adamlar
[304] Şerefli zatlar
[305] Nurlu bulutlar
[306] İlâhî bir ses

Âdem'in safvet-i [307] *Nuh'un rif'ati* [308]
İsmail lisân-i[309] *İbrahim hilleti*[310]

Yusuf cemali [311] *Yakup beşâreti* [312]
Eyyüp sabrı [313] *Davut savt-ı* [314]

Yahya zühdü [315] *İsa keremi* [316]
Verildi sana Ey Avâlim Muhteremi [317]

Denildi ve bulut münkeşif [318] *oldu*
Cihan o vücudun nuruyla doldu

Müahhiran [319] *bir beyaz nur-i latif*
O hazreti kucakladı etti taltif

Enbiya makamı ana açıldı
Cümle deryalara rahmet saçıldı

İşitildi bir sada-i ruhâni
Anı Habîb etti Zât-ı Sübhâni

Dördüncü defa yine bir kıt'a-i nur
Aldı götürdü oldu gözden dur [320]

Bu defa ziyâde [321] *kaldı semâda*
Diyar-ı ruhâni ve mesîha [322] *da*

---

[307] Âdem aleyhisselâmın sıfatı: Berrak, temiz
[308] Nuh aleyhisselâmın sıfatı: Yücelik
[309] İsmail aleyhisselâmın sıfatı: Fasih, güzel konuşmak
[310] İbrahim aleyhisselâmın sıfatı: Allah Teâlâ'nın dostu
[311] Yusuf aleyhisselâmın sıfatı: Cemal güzelliği
[312] Yakup aleyhisselâmın sıfatı: Müjdesi
[313] Eyyüb aleyhisselâmın sıfatı: Sabrı
[314] Davut aleyhisselâmın sıfatı: Sesi
[315] Yahya aleyhisselâmın sıfatı: Takva ve zühd
[316] İsa aleyhisselâmın sıfatı: Şeref, ululuk ve güzel işler sahibi
[317] Yaratılmışların en kıymetlisi
[318] Açıldı
[319] Sonra tekrar
[320] Uzaklaşıp kayboldu
[321] Fazlaca
[322] Hz. İsa aleyhisselâmın makamında

Büyük bir harîre [323] *sarılı geldi*
O harirden âb-ü zülâl [324] *damladı*

Dünya kabzasına [325] *tav-i* [326] *rağbetle*
Dâhil [327] *oldu dindi bir mehâbetle* [328]

Elhamdülillah munşi-il halki min âdemi [329]
Sümme's-salâtü ala'l Muhtâri fi'l- kademi [330]

Mevlaya salli ve sellim daimen ebeda [331]
Ala Habibike Hayr-il Halkı küllühimi [332]

Nevzâd-i [333] *risalet Hateme'n –Nebiyi* [334]
Süt aktı ve emdi parmaklarını

Mevlid-i seâdet ol ali mekân
Dört âlem dikildi ve dendi heman

Dört köşe olmuştu cihan bu zata
Nere dönse erer çok futûhâta [335]

Siyâdât-ı [336] *ana tebşir* [337] *edildi*
Mahşerde ümmetin senindir dendi

Velâdet [338] *gecesi yıldızlar tamam*
Arz-a meyl ettiğin gördü sakfi-nam [339]

---

[323] İpekler
[324] Tatlı su
[325] Ortamına
[326] Elverişli alışarak
[327] Döndü
[328] Sevgi ile
[329] Allah Teâlâ'ya şükürler olsun Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi beşer olarak gönderdi.
[330] Sonra en önce seçilmiş nebi olana salât ve selam olsun.
[331] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize ebediyete kadar selam olsun.
[332] Bütün yaratılmışların en hayırlısı Allah Teâlâ'nın sevgilisine olsun.
[333] Yeni doğmuş
[334] Son nebi
[335] Fetihler
[336] Efendilik, sultanlık
[337] Müjdesi
[338] Dünyaya teşrif
[339] Bulunduğu yerin tavanı

Ve hîni vaz'ında [340] *hânenin içi*
Nurlandı demiştir o hatun kişi

Doğunca aksırdı dedi Elhamdülillah
Mevlid-i Müfahham [341] *ol Rasülullah*

Abdurrahman İbn-i Avf'ın anası
İsmi Şifâ Hatun ol nur paresi [342]

Aksırınca O Nevzad-ı [343] *Kureyşi*
İşittim hâtiften [344] *o sadâyı arşı*

Dedi ve hem Şam'ın saraylarını
O nur ile gördüm alaylarını

Buluğ-i bi'setini [345] *etti intizâr* [346]
Nuzülü vahyi de iman eyledi izhâr [347]

Safiyye Bint-i Abdulmuttalib
Kabîlelik etti tayyib [348] *mutayyib* [349]

Kaldırınca başını secdeden Rasül
***Allah birdir** dedi ben oldum Rasül*

Göbeği kesilmiş sünnet tekmil [350]
Cismi münevverdi [351] *ve yunmuştu bil*

Muhammed'ün Seyyid'ül Kevneyn-i ve's- Sakaleyn [352]
Ve'l-ferikayni min Urub'in ve min Acem'in [353]

---

[340] Teşrif ettiği vakit
[341] Büyük kutlu doğum
[342] Parçası
[343] Yeni doğmuş sultan
[344] İlâhî ses
[345] Nebilik zamanı
[346] Bekledi
[347] Açıkladı
[348] Kavmini güzelce övdü
[349] Gönlü razı
[350] Tam olarak
[351] Nurlu
[352] Dünya ve ahiret, insanların ve cinlerin Efendisi
[353] Araplar ve Acem fırkasının Efendisi

Mevlaya salli ve sellim daimen ebeda [354]
Ala Habibike Hayr-il Halkı küllühimi [355]

Cenâb-ı Âmine [356] *ol peri-i haslet* [357]
Ana denmiştir eylesin dikkat

Üç gün tamam melâike ziyaret
Etmedikçe yoktur beşere ruhsat

Bu mealde gaibten bir sadâ geldi
Cümle hâne halkı yanından gitti

Abdulmuttalib gördü ne etti
Safâ'dan geçerek Merve'ye gitti

Hane üzerinde gördü bir beyaz kuş
Kanatları Mekke dağlarını tutmuş

Takarrub [358] *ettikçe bir beyaz bulut*
Yakinen gördü ve etti sukûn

Acep rüya mıdır hayal midir bu
Dedi ve aldı bir güzel koku

Kendisini âlemden tecerrüd [359] *etmiş*
Zan etti cennet bağına gitmiş

Kapıyı vurdu içeri girdi
Cenab-ı Âmine'yi pek zayıf gördü

Alnındaki nuru görmeyince
Bilmedi hikmetini düşündü ince, ince

Bir zat-ı görünce Muhib [360]
Gayetle havf [361] *etti Abdulmuttalib*

---

[354] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize ebediyete kadar selam olsun.
[355] Bütün yaratılmışların en hayırlısı Allah Teâlâ'nın sevgilisine olsun.
[356] Ulu Âmine radiyallâhü anh
[357] Güzel yaratılışlı kadın
[358] Yaklaştıkça
[359] Sanki çıkmış
[360] Sevgili dost

Dedi Ya Âmine korktum çâk [362] *ettim*
Ka'be'yi titrer gördüm ben helâk oldum

Putlar yere düştü Ka'be doğruldu
Makam-ı İbrahim nur ile doldu

Muhammed doğdu diye bir sadâ geldi
Bu sesle Huda'dan bir atâ [363] *geldi*

Acele ben O Nevzad-ı göreyim
RAhmed kokusunu andan alayım

Cenâb-ı Âmine şimdi görülmez
Çünkü üç gün beşer yanına girmez

Beni helak mi edeceksin nerde dedi
İçeri girdi yalınkılıç bir şahsı-haşin [364] *gördü*

Âmine'nin sözünü o zat söyledi
Abdulmuttalib Hazretleri sabreyledi

Nas'a [365] *söylemek isterse ol ced* [366]
Olurdu ebkem[367] *dudağı hem sed*

Bu macera kendisine kâr etti
Üç gün tamamına intizâr [368] *etti*

Ulema-i nucum [369] *ve Yahûdiler*
Peygamberân-ı Ahir zaman geldi dediler

Kızıl yıldız doğduğunu görenler
Dediler tevellüt etti Peygamber

---

[361] Korktu
[362] Korkudan ödüm yarıldı
[363] Hediye
[364] Sert bakışlı
[365] İnsanlara
[366] Ata, dede
[367] Dilsiz
[368] Bekledi
[369] Falcılar

Cem'i âleme velvele [370] düştü
İşitenler bu habere üşüştü

Mecûsi'den Nasara'dan Yehud'dan [371]
Birçokları geçti haç ile puttan

Yine velâdet-i seniyye [372] günü
Medine'de söylendi o güzel ünü

Hüve'l Habîbü'llezi türca şefâatühü [373]
Li-külli hevlin minel ehvali'l muktehimi [374]

Mevlaya salli ve sellim daimen ebeda [375]
Ala Habibike Hayr-il Halkı küllühimi [376]

Hasan'ül Ensârî ederdi rivayet
Zabd-ü ketb [377] edilmiş Leyle-i velâdet [378]

Hemân on günlük yoldan bu habere
Bir gecede neşr-i harika iber [379]

Daha nice bu gibi halât [380]
Ruy-i arza [381] verdi büyük beşârât[382]

Mülûki [383] arzın dili tutuldu
Nûşirevan'ın [384] köşkü yıkıldı

---

[370] Gürültü
[371] Mecusiler, Hıristiyanlar ve Yahudiler
[372] Ulu doğum günü
[373] O Allah Teâlâ'nın sevgilisidir ki, şefaat ancak O'ndan umulur.
[374] Korkulacak bütün hallerde sığınılacak yer O'dur.
[375] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize ebediyete kadar selam olsun.
[376] Bütün yaratılmışların en hayırlısı Allah Teâlâ'nın sevgilisine olsun.
[377] Yazılmış
[378] Doğuş gecesi
[379] İbretler
[380] Olaylar ve haller
[381] Yeryüzüne
[382] Müjdeler
[383] Eşyası mülkü
[384] Adaletiyle meşhur İran hükümdarlarından

Sarayları tezelzele [385] *uğradı*
Hükümdarlar bundan çok havf [386] *eyledi*

Sava Gölü o gecede kurudu
Semâve Deresi'ni [387] *sular bürüdü*

Dahi yıldızların sık, sık sukûtu [388]
Habt etti[389] *âlemi verdi sukûtu*

Cesim [390] *putlar yere düştü bi't-temam* [391]
Rahip Ays Abdulmuttalibe etti ihtiram

Bilâd-ı Fârisi [392] *deki ateşgedeler* [393]
O gecede hemen söndü dediler

Daha birçok zuhur etti havârik [394]
Yazdılar cümlesini eslâf sevabik [395]

Lakin bu asî ettim ihtisar [396]
Ve ismine dedim ***"Yâr-e Yadigâr"***

Ne mümkün vasf etmek o kerem kânı [397]
Ana nazil oldu Seb'ül Mesani [398]

Okuyan-ı dinleyeni yazanı
Nail etsin gufrânına [399] *ol Gâni* [400]

---

[385] Sarsıldı
[386] Korktu
[387] O gece Sava Gölü battı. Onun yerine bir deniz çıktı. Şöyle ki; Kufe yakınında bulunan Fırat suyu taştı. Dımışk ile Irak arasında bulunan çölü doldurdu deniz gibi eyledi. (Yazıcıoğlu Muhammed, *Muhammediye,* İstanbul, 1984, s,145)
[388] Düşmesi
[389] Âlemi susturdu
[390] Büyük putlar
[391] Hepsi birden
[392] İran Şehirleri
[393] Ateşe tapan Mecusiler
[394] Harika olaylar
[395] Öncekiler geçmiş olayları
[396] Kısalttım
[397] Yüce Şeref Sahibi'ni
[398] Fatiha Suresi
[399] Af ve mağfiretine

Eslaf-ı ahlâfım [401] *hissedâr etsin*
Hem nâm-ı ahiret gününe gitsin

İşitenler okusunlar fatiha
Şuracıkta verdim anı hitâma [402]

Ve selâmün alel Mürselin [403]
Ve'l hamdülilahi rabbil âlemin

İhramcızâde

[400] Zengin olan Allah Teâlâ
[401] Öncekiler ve sonrakiler
[402] Sona erdirdim
[403] Bütün Nebilere selam olsun

2-KATRE ŞİİRİ

Katremizden hisse al bî-gâr-ı derya olmuşuz.
Cümle halka bir bakışla çeşm-i bînâ olmuşuz.
Gerçi zahirde lisân-ı nâs ile güftârımız.
Mânâ yüzünden soyunup hep muarrâ olmuşuz.

Validem merhume açmıştı bize bir kutlu fâl,
Ravzâ-i Pâk-i ziyarette demişti: 'Ey Kerîmü-l Müteâl'
Bu Habîbin hürmetine ver bana ferzend bî-melâl
Ândan aldığı libâsı bunda iksâ olmuşuz.

Tâ ezelden intisabım âlemin Seyyidine,
Düştüm aşkına anın geleliden bu ânasır bendine
Çok aradım ağladım yüz tutup Hakk'ın kendine,
Âlemi devrân içinde Hubb-u Mevlâ olmuşuz.

Künhümü bilmek dilersen sırr-ı Hâkidir özüm.
Anın edvârıncadır dâim özüm ve sözüm
Her neye baksa basar Hâkidir bakan gözüm,
Zîrâ evvelden anınla tek-ü tenhâ olmuşuz.

Bir acep sırrı Tâki'den aldığım ders-i iber,
Anı bilmek dilersen sana vereyim haber,
Her ûlûmi almıştı pîrimden O şeyh-i muteber,
Biz anda mahvolup bezm-i ferda olmuşuz.

Çünkü kıtmîr olalıdan bu kapıda bu hakîr,
Her işin sırrın ezelden bildim Takdîr-u Kadir,
Ol sebepten işimiz cümleye tazim ve tekrimdir.
Böylelikle halk içinde Hakk-ı rânâ olmuşuz.

Bu tarîkat âleminde olmak istersen sû-dimend,
Sen de bu halde olup halktan lisânı eyle bend,
İşte budur âcizânem Hubb-u fi'llâh sana pend,
Hayr-u hakanı cihan Simurğ-u Anka olmuşuz.

Bunca ilm-ü fazl ile bilmez imiş nûr-i basar,
Her işi eden ettiren Allah değil mi ver haber?
Leyk hulûli ittihazdan eyle gayetle hazer,
Biz hakâyık âşiyân içre mîmâr olmuşuz.

Emr-i mâ'rûf münkeri bilmez miyiz?
Anlar ile biz amel kılmaz mıyız?

İsr-i Pâk-i Ahmed-i bilmez miyiz?
Şimdi izmâr eyleyü biz râh-ı mânâ olmuşuz

Herkesin miktarı ihlâsınca fiili eder zuhur.
Sen çalış ol muhlisândan çıkmasın senden kusur,
Gayride görsen hatâyı setredüp andan al huzur,
Bunu âdet edinip bir dürr-i yekta olmuşuz.

İbtilâ âlemde var ikmâldir etme cedel,
Her kula nasip etmez ânı Huda izz-ü ve cel,
Başa gelse bil ânı devlet ve nimet bî-bedel,
Biz anı görmüş ve geçirmiş pâk-i musaffa olmuşuz

Hakk'ı her şeyde âyân görmüş ve bilmişlerdeniz.
Ol sebepten halk katında Hubb-u Mevlâ gözleriz.
Kahr-u lütfün cümlesin bir bildim ve tuttum ey-azîz,
Hamdülillâh biz bu lutfa mazhâr-ı mücellâ olmuşuz.

Bilmediler zevkimi cümle ins-ü cin melek,
Derdine düştüm bana neler çektirdi felek,
Hâl-i Hakkı bulmaya beyim zikrin dâim gerek,
Zikr-i Hakk, seyr-ü sebakla ders-i yekta olmuşuz.

İhramcızade
Hacı İsmail Hakkı TOPRAK
kaddesellâhü sırrahu'l azîz

ŞİİRİN YAZILMA HİKÂYESİ

Hamit Tarakçı Hoca kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

Hamit Hoca, Ordu iline bağlı Korgan ilçesinin Fizme köyündendir. Tarak imal ettiği için "Tarakçı Hoca" adıyla tanınmıştır. Çocuk denecek yaşta Hacı Mustafa Rumi ile tanışmış ve ona intisab etmiştir. Bir ara Tokat'ta eğitim görmüş, asıl eğitimini, Çorum da Hacı Mustafa Rumi'nin medresesinde tamamlamıştır. Manevi eğitimini de tamamlamış olmasına rağmen, irşad görevi verilmemiştir. Bu durumu, onu tanıyanlar, sert mizaçlı olmasına bağlıyorlar.

Çorumlu Hacı Mustafa Rumi Hakk'a yürüyünce Hacı Mustafa Haki'ye, o Hakk'a yürüyünce Mustafa Taki'ye intisap etmiştir. Birkaç defa hacca gitmiştir.

Hakk'a yürüyünce Fatsa'ya defnedilen Hamid Hocanın, Mekki yolunun ihvanları arasında anlatılan birçok menkıbesi vardır. Velayeti konusunda tanıyanları müttefikdir.[404]

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendiye İntisabı

Fatsalı (Fizmeli) Hamit Tarakçı Hoca Şeyhi Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîzin Hakk'a yürüyeceğini fark edince;

"Efendim sizden sonra vazife kime verilecek" diye sorunca Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Daha buluğa ermedi" [405]

---

[404] Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 165
1949 yılında rAhmedi rahmana kavuşan büyük islam alimi Fatsalı Tarakçı Hamid Hoca kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin yine Hacı Hamit Efendi namında bir arkadaşı vardır. Sivas'a Efendi Hazretlerini ziyarete gider gelirdi. Hacı Hamit Efendi bir gün Ordu'nun Fatsa kazasında metfun bulunan Tarakçı Hamid Hoca'nın kabrini ziyaret ederek
"Hocam, hep seninle Efendi Hazretlerini ziyarete giderdik, dünya fani, yalnız kaldım. Fakat şimdi Sivas'a Efendi Hazretlerini ziyarete gideceğim ve selamını ona ileteceğim" diyerek Sivas'a gitmiş ve dergahın ortalarında bir yere oturmuştur. O sırada sohbet eden İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendi;
"Bugün peygamberlerin, şehitlerin, sıddıkların, salihlerin ruhaniyyetleri burada, bugün Hamid Hoca'nın ruhaniyeti de burada" demiş ve hemen ardından:
"Gardaşım! Hacı Hamit nerdesin?" deyince, Hacı Hamit Efendi ayağa kalkmış ve:
"Efendim cennetin ortasındayım", demiş ve Efendi Hazretleri de:
"Ve aleyküm selâm, Gardaşım! Otur" diye karşılık vermişler.

[405] Tasavvufta buluğa erme yaşı intisap ve kemâlat ile ilgilidir.
"Bâyezid Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîze sordular.
Kaç yaşındasın?
Dört.

Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Hakk'a yürüyünce, Fatsalı Hamit Hoca bu sözün oğlu Behâuddin Efendi Hazretleri için söylenildiği zannı galip olmuş ve Şama gitmiştir. Şam'da Bahâüddin Efendi sahrada iken ziyaretine varmıştır. Behâüddin Efendi elinde yarım kalan çayı ikram etmiş ve

"Hacı İsmail Efendi'yi beğenmezsen işte nasibin yarım bardak çay olur. Vazife bizde değildir" buyurmuştur.

Gönlündeki fırtınası bitmeyen Hamit Hoca orada kalmayıp Mekke'ye hicret etmiştir. İki sene tarak yaparak geçinmiştir. Fakat sonra kimse onun tarağını almamıştır. Ailesi mağdur olan Hamit Hoca, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme müracaat etmiştir. Orada bulunan bir doktor görmüş olduğu bir rüyanın tesiriyle ona yol parasını vermiştir. Adana Osmaniye'ye gelen Hamit Hoca, rüyasında başının bir zincire bağlı, zincirin de Sivas'a doğru olduğunu görmüştür, Bu minval üzere, Efendi Hazretleri de,

"Katremizden hisse al.." diye başlayan şiirini yazmış göndermiştir. Artık Fatsalı Hamit Hoca Hazretleri Sivas'a gitmeye karar vermiştir. Trenle gelirken,

Fatsalı Hamit Hoca'nın Efendi Hazretleri hakkında, *"Bu adamda ne bulduk ki,"* ve *"Eğer beni istasyonda gelip karşılamaz isen teslim olmam"* diye niyetlenmiştir.

Efendi Hazretleri Sivas'a gelince onu karşılamıştır. Efendi Hazretleri;

"Hamit Hoca! İkrar ettin mi?" diye sormuştur. O,

"Hayır, Efendim, İkrar etseydim ölmem gerekirdi." Demiştir. Efendi Hazretleri ihvanlarına bu hadiseyi anlatırken

"Öyle bir inkâr ki, ikrarın fevkinde, eğer gerekse idi Hamit Hocaya irşâd vazifesi verirdik" buyurmuşlardır.[406]

Efendi Hazretleri ***"Hacılar ve hocalar yeğin, yeğin teslim olmazlar, teslim olunca tam olurlar"*** sözünü Fatsalı Hamit Hoca için söylemiştir. Efendi Hazretleri hocaların zahirî ilimlerine hürmeten yanlarında edeben konuşmazdı.[407]

Hamit Hocanın, Sivas toprağına ayak basıp ***"Ziyaretimiz makbul oldu, dönelim gardaşlar"*** sözüne karşılık, aynı anda Sivas'ta bulunan Efendi Haz-

---

Nasıl olur?

Şöyle. Yetmiş yıl dünya perdelerinde (maddî hicaplar arsında) bulundum. Ama dört senedir ki, O'nu görüyorum, nasıl gördüğümü de sorma gitsin. (Anlatamam) perdeli geçen zaman ömürden sayılmaz ki!"(Tezkiretü'l-Evliya s.235)

406 Sivas ziyaretinde Fatsalı Hamit Hoca Hazretlerine bir arkadaşı Sivas şehrin sınırları içinde bir sual sormuşlar. Fakat Fatsalı Hamit Hoca Hazretleri soruya cevap vermemiş. Ta ki, Tokat sınırlarına girince

"Ne sordun ki? Şimdi cevap vereyim." Diye arkadaşına sorunca arkadaşı *"Niye önce cevap vermediniz Efendim?"* diye sorunca,

"Efendi Hazretlerinin makamında nasıl cevap verebilirim." Buyurmuştur. (Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)

407 Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)

retleri

"Hamid Hoca bizi ziyarete geldi, gitti" dediği rivayet edilir.

Hüner ibraz gibi halka kötü bir ar olamaz
Anın içün hüner ehli ebedi var olamaz
Paredir dini ile imanı bu gün ekserinin
Ehl-i küfre dahi bundan zünnar olamaz
Geçemez kimse paresinden dahi geçmez olsa
Bu gözümün gördüğü şeydir bu da inkâr olamaz
Cümle sermest ehl-i şarab-ı emel olmuş dostlar
Bin nasihatla biri cüz'ünce hoş-yar olamaz
Buhl u gururu cihanı ne acep tutmuştur
Bunu bilmez ki yarın bundan eşed nâr olamaz
Ne kadar kılsa namaz, varsa riya zulüm ehli yine
Kâfirdir hakikatten o dindar olamaz
Ne kadar teali bize hasutlarımız
Korkma Allah'a dayan üstüne hünkâr olamaz
Gerçi fadl ehli bu gün kendini ihfâ tutmuş
Gün yüzün balçıkla tutmağ ile cihan târ olamaz
Kangı derviş ile molla açar el nâdânâ
Bu gibi iki cihanda kötü bir kâr olamaz
Ne'ne lazım halkın sana şuğûli ey Fizmeli
Bir bakılırsa bu senin gibi sersâr olamaz

Hamit Tarakçı Hoca kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

KATRE ŞİİRİNİN AÇIKLAMASI

KATREMİZDEN HİSSE AL BÎ-GÂRI DERYA OLMUŞUZ
CÜMLE HALKA BİR BAKIŞLA ÇEŞMİ BİNA OLMUŞUZ.
GERÇİ ZAHİRDE LİSANI NAS İLE GÜFTARIMIZ
MANA YÜZÜNDEN SOYUNUP HEP MUARRA OLMUŞUZ. [408]

Katremizden hisse al bî-gârı derya olmuşuz

Katre Efendi Hazretleri, vahdet yolunda yaratılışı basit bir terkip, kıymeti yüce olan insanın Rabbi karşısında ***katre*** (damla) ile acizliğini anlamasını hatırlatarak Allah Teâla'nın varlığına yol bulmak için çalışmasını beyan ederek kelâma tevhidin mertebeleriyle başlamıştır.

Derya Allah Teâlâ'nın tecelli ettiği âlemdir.

"Bir ilim denizi bir rutubette; bir âlem ki, üç arşın boyunda bir bedende gizlenmiştir." [409]

"Derya damladır, damla da denizdir. Yani deniz damlalardan husule gelmiştir. Damla denizde gizli olduğu gibi, deniz de damlada gizlidir.

Muhyiddîn-i Arabî kuddise sırruhu'l aziz Hazretlerinin dediği gibi:

"Biz yüce harfler idik. Yani biz bizdik. Birbirimizden kopup ayrıldık. Sonra tekrar birleştik. Şimdi de kemâkân, biz biziz."

Düşen kar, yağmur, dolu veya çay, dere, nehir hep deryaya karışır. Amma bazen de karışamaz. Deryaya varmadan buhar olur, sonra tekrar damlalaşarak yağmur olup düşer. Yani nüzul (iniş) kavsinden sonra uruc (çıkış) kavsini tamamlamaya muvaffak olamaz. Eğer deryaya kavuşursa o zaman ne çaylığı kalır, ne dereliği, ne de buzluğu... ve

Bir zamanlar âh ü efgân eyleyip inlerdi dil
Bilmezem n'oldu kesildi âh u efgân kalmadı

sırrı hâsıl olur. Yani bu kesreti andıran şekiller, isimler kalmaz, vahdet denizi nâmı altında gizlenip gider.

Bir noktadan Kur'ân-ı Kerim düzüldüğü gibi bir damladan da deniz düzülmüştür. O damla, deryanın her yerinde varlığını gösterir."[410]

Hakkın kullarını bazı kul eyler
Anı kul eylemez yine ol eyler.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Bu deryaya girmek için varlık (benlik) özelliğini bozmak ile Hakikât

[408] Damlamızdan hisse al sonsuz bir okyanus olmuşuz.
Bütün yaratılmışlara, bir nazarla maddi manevi irşad merkezi olmuşuz.
Her ne kadar insanlar arasında, onlar gibi görüşüp konuşuyorsak da;
Batıni taraftan bakılırsa, bedenden ve dünyadan tamamen soyunmuşuz.
[409] Mesnevi, c.V, b. 3579
[410] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 31

Denizine dalmak yani Allah Teâlâ'ya kavuşmak mümkün olur.

Ey teni bulaşmış, pislenmiş kişi, havuz kenarında dön dolaş. İnsan, havuzun dışındayken nasıl temizlenir? Havuzdan uzak düşen kişi nasıl temiz olur? [411]

Ey Niyâzi katremiz deryaya saldık biz bugün
Katre nice anlasın umman olan anlar bizi.

Bu yolda ilerlemek isteyenlerin halleri değişik olduğu gibi hepsi de hakikâtin sırrına kavuşamaz. Onun için büyükler bu yolu gizli tutmuşlar, bu esrarın gizli kalması için rumuzlar kullanılmışlardır ki, ehlinin dışına yol gizli kalsın.

Sözün evvelini bu sırla başlatması, tasavvuf yoluna girenlerin anlayış sahibi olması ve bu itibar ile Rabbi tarafından kendine verilmiş ve verilecek ihsanın haberini veriyor. Bir işin evveli sonucunu gösterir. Katreden ummana varan bir yolculuk. Şah Nakşibend kuddise sırruhu'l-aziz Efendimiz buyurdu ki; ***"Biz yolumuzun sonunu evveline derc ettik"***

Katre-i acz içre arif cilve eyler zahida
Katresin destinde pinhan mevc uran ummanı gör.
Pir İlyas kuddise sırruhu'l-azîz

Hak ilminde bu âlem bir nüsha imiş ancak
Ol nüshada bu âdem bir nokta imiş ancak
Ol nokta içinde nice bin gizli derya
Bu âlem o deryadan bir katre imiş ancak
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Efendi Hazretleri ihvanın yokluk makamının neticesi olan vahdet üzere olmaları halindeki durumu açıklayarak bu deryanın hikmetlerine kavuşma şartını açıklıyor. Tasavvufta bu mana ***"Lâ mevcude İlla'llâh"*** (Allah Teâlâ'dan başka varlık yoktur) sözüyle özetlenmiştir.

Hamr-i rûy-i yar ile sekrân olan anlar bizi,
Katresin bahr eyleyip umman olan anlar bizi.
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Hisse almak

İnsan yaratılış itibarıyla mükemmeldir. Fakat fani dünyaya gelmesi ile bazı karanlıklardan hisse sahibi olmuştur. Bu nedenle mürşidin tasarrufu gereklidir. Katre Allah Teâlâ karşısında mürşid, mürşid karşısında ihvan demektir. Katreden hisse almak, ihvanda nefisteki eksikliği gidermek ile olunca deryaya dalmakla isteklerinden azâde olmuş olur.

---

[411] Mesnevi c.II, b.1362

Zahida suret gözetme içerü gel cana bak
Vechi üzere gör ne yazmış defteri rahmana bak
Mushaf'ı hüsnüne yazmış "Kul hüve'llah" ayeti
Gel inanmazsan geru var mektebi irfana bak

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Hisse almak demek, bir manada intisap etmek demektir. İnsanın sırrı bir damla suda nasıl saklı ise, Efendi Hazretleri de bize intisab eden bir ihvanımız halimiz ile de irşat olur demek istemiştir.

Hisse almak, zahiri nisbet almak bu yolda yeni başlamış olan bir ihvana da tekabül eder. Hisse alma, çalışmayı da çağrıştırdığından ihvanında gayretli olması talep edilmiştir. Ancak bu yolun sahipleri çarşı pazar gibi mallarını ortaya dökmeyip perdeler arkasında esrarı saklı tutmuşlardır. Öyle bir saklama ki, güneş gibi açık, gece gibi karanlıktır. Bazen bu halde o kadar ileri giderler ki, onların işlerini normal insanlarınkinden ayırmak mümkün olmaz.

Hakikât ehli, bu hareket tarzı ile yol eşkıyalarının bu yola ve müntesiplerine zarar vermelerine mani olmak için gizliden gizliye hareket etmiştir. Bu nedenle çok kişide bu esrara vukuf edemeyerek bigâne kalmıştır ve inkâra da yönelmiştir.

Hisse almakta başka bir mana ise; yoldan nasibli olmak gereklidir. Çünkü her nefsin aynı terbiyeden geçirilmesi de mümkün olmadığı gibi Allah Teâlâ'nın ihsanı da herkese aynı tecelli etmez.

Bu konuyu açıklayıcı olarak denilmiştir ki;

"Allah Teâlâ'nın yeryüzünde ehli ehle sevk eden melekleri vardır. Tabiatında nebilerin ve velilerin tabiatlarında bulunan kemallerden bir parça bulunan kimse onları görüp işittiği zaman onlara hemen meyleder. Mayasında bu kemalden bir parça olmayan onlardan uzaklaşır.

Ölüm bu nefreti ortadan kaldırır, bu sebepten dolayıdır ki, büyüklerin Hakk'a yürümelerinden sonra takdir edilmeleri bundan dolayıdır. Arif-i Billâh insanların arasında belirli bir yakınlık olması laubaliliği husule getirdiğinden kendileri gibi olduklarını düşünmeleri onlara karşı bir saygısızlık oluşmasında bir etkendir. Bu ise, bir hayat gerçeğidir. ***"O'da bizim gibi yiyor, içiyor"*** *ayeti ümmetlerin rasüllere karşı gelmesinde nasıl bir rol oynuyorsa, velilerde bu sıkıntıyı tatmışlardır.*"

Bu zevki eyler herkes bulmaz veli her nâkes
İren ana âdemde bir fırka imiş ancak
Kim ol deme buldu yol vasl oldu Niyâzi ol
Nâci denilen fırka bu zümre imiş ancak
Nice fehm etsin bizi pest katre-i naçizler
Karası yok sahili görünmez, çünkü derya olmuşuz.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Olmuşuz la anlatılmak istenen, tevhid yolun son mertebesidir. Bunlar ***"Bilmek, bulmak ve olmak"*** tır.

> " Bulmak demek, bilmek, görmek ve olmak demektir."[412]

Olmuşuz'un sırrı aslında insanın kendini bulması ile her şeyin "O" olduğunu görmesidir. Çünkü her şey O, diğer manada Ben'dir.

> Safiye Erol bir gün hocasını ziyarete gittiğinde, uzun zaman görünmediği için sitem işitir. *"Af buyurun efendim"* sözleriyle özür dilemek ister. Hocası Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîzin cevabı uzun zaman kendisini düşündürecektir: ***"Ben affetmişim ne çıkar? Sen kendi kendini affet."*** [413]

Cümle halka bir bakışla çeşm-i bina olmuşuz.

Çeşm: Göz. Divan edebiyatında şairlerin çok sık kullandıkları, sevilene ait güzellik unsurlarının başta gelenlerindendir. Sevgilinin tüm vasıflarını üzerinde taşır. Rengi siyah veya elâdır. Gözün sihir etkisi yapan büyüleyici özelliği vardır ve âşığı büyülemekte üstüne yoktur. Bir süzgün bakış, âşığı sihirleyerek, kendinden geçirir. Aynı zamanda göz, gönül ülkelerini fetheden ve öldürücü özelliklere sahip olan bir uzuvdur.

Göz, görme vasfı bulunmasına rağmen, seveni görmezden gelir. Ayrıca gözün bakış tarzı da çok farklı anlamlara gelmektedir.

Terakkisi yüksek olanlar kendilerini ifade ederken kelimelerin yetersiz kalması teşbih ve tenzih yolu ile tarîkat yolunun büyüklüğünü açıklamaya çalışmışlardır. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin ***"sizler benim bildiklerimi bir bilseydiniz."*** Buyurması söylenecek çok söz olduğunu gösteriyor.

Arife bu söz ayan illa avama gizlidir.

Lâ (Lâ edri) [414]

Efendi Hazretleri, *'bu hale biz bir nazarla kavuştuk ve o bakış bizi cümle âlemin gözbebeği ihtiyaç kapısı yaptı'* diyerek buyurmasındaki hikmetteki asıl niyeti, sebebi hayatı olan şeyhi Tokatlı Mustafa Haki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleridir. Olması için gerekli olanda bir anda olur. Bu bakış Allah Teâlâ'nın âlemi yaratmak isteyince günlerce düşünmeyip irade etmesi ve yaratması gibidir.

"Bir şeyi dilediği zaman, O'nun buyruğu sadece, o şeye 'Ol' demektir, hemen olur." (Yasin, 82)

Efendi Hazretleri de kendini bu ***'Ol'*** emrindeki nazarda bulmuştur. Bu ***'Ol'*** bir doğuştur ki, ender olanlardandır. Bu ***O, 'Ol'maktır.*** Çünkü yaratıl-

---

[412] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 189
[413] YARDIM, M. Nuri, Safiye Erol Kitabı, İst, 2003, 88
[414] 'Lâ edri', söyleyenin bilinmediği, anonim

mak demekle ***'Ol'mak*** başka şeylerdir. ***'Ol'mak*** doğmaktır. Onun için bu yola girmeyenler doğmuş değildir. Nitekim Hz. İsa aleyhisselâmın ***"iki kere doğmayan melekût âlemine erişemez"*** buyurması da beşerin unuttuğu aslını tekrar bulup ***'Ol'ma*** sıdır. Tasavvuf lisanında manevi vücud ikinci defa doğuş demektir. Büyüklerimize hayatı ömürlerini sorduklarında Tarîkata intisap yaşlarını söylerler önceki hayatlarını yaşanmış kabul etmezlerdi. Öyle ki, kabirlerini çocuk mezarı gibi yaptıranlar tarîkat yaşlarının küçüklüğünü esas almıştır.

Bir bakış demekteki mana;

Her şeye ***'bir'***lik makamından yani vahdet-i şuhud makamından bakarak varlığın hakikâti olan Allah Teâlâ'nın maddî ve mânevî tasarrufuna kavuştuk demektir.

'Bir bakış' ta ki, diğer bir alt mana;

Mürşidi kâmilin sözü, bakışı her hali bir kimyadır. *"Haki* (toprağı) *kimya* (kıymetli maden) *eder"* sözü insan-ı kâmiller için geçerlidir.[415] *'Kâmilden noksanlık zuhur etmez'* kavramınca mürşidi kâmil kendine teslim olanı eksik bırakmaz. Fakat terbiye edicide bir noksanlık varsa terakkinin olamayacağı da bilinen gerçektir.[416]

---

[415] Hz. Aişe, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selem Efendimize,

"Ey Allah Teâlâ'nın Resulü, nereyi bulursan orada namaz kılıyorsun, seccade yaymıyorsun" dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

"Şunu bil" buyurdu, Allah Teâlâ, ***"Büyüklere pis şeyleri temiz kılmıştır. Veli zehir yese bal olur, Başkası bal yese, o esnada zehir olur."***

İki kişi Şeyhleri hakkında konuşuyorlardı. ***"Biri ben onu şarap içerken gördüm"*** dedi. Öbürü ***"sen onu gece ibadet ederken gör"*** dedi. Yâni gündüz silahlı gece külahlı desene...

Gündüz evine gittiler, Şeyhin elinde kadeh vardı. ***"Sen bize kadehe şeytan pisler, elinize almayın, demez miydin"*** deyince,

"Zaruret halinde pis temiz olur, hastayım şarap içmem lazım. Bana şarap bulun getirin" diye, müritleri meyhaneye gönderdi.

Hangi meyhaneye gittilerse, meyhaneciyi ağlar buldular. ***"Ulu Şeyh meyhanemize uğradığından beri şaraplar bal şerbeti oldu"*** diye dövünüyorlardı....

"Cihan baştan aşağı kan olsa, Veli yine helal yer..."

Hacı Bayram Veli kuddise sırruhu'l-azîzi, İkinci Murad'ın vezirlerinden biri, öldürmek istedi. Yemeğe çağırdı. Yemeğine zehir koydu. Hacı Bayram Hazretleri kuddise sırruhu'l-azîz;

"Yemeği biz yiyelim, zararı size dokunsun." Diye yedi. Yemek bitince, vezir öldü. (AYTANÇ, Gönül, Sözce, İst. 2005, s.63)

[416] **Abdullah İbn'i Mübarek Hazretleri buyurur ki;**

"Mürşidi Kâmil gelen ihvanın kabiliyetine göre tarîkatı tarif etmeli, eğer bu yolda nasibi yoksa onun için sanat ve diğer mesleklere yönlendirmeli ve onun geliştirebileceği yöne yönelmesini sağladıktan sonra dini bilgilerden yeteri miktarda bilgiye haiz kılmalı, sonra onu oyalamamalıdır. Eğer bu şekilde olmazsa vebale dûçar olur."

Efendi Hazretleri şeyhi hakkında ihvanlarına bilgi verirken ilk karşılaşmalarında olan ***“Sen Aişe Hanım’ın oğlu musun?”*** kelâm-ı ile gözler arasında olan bakışın bir aşkın temeli olduğunu defalarca teyit ederek ***“Gardaşlarım! Bu hal o hal”*** buyurarak; maneviyat alışverişinin bir anda da zuhur edeceğini bildirmiştir.

Shakspeare’in dediği gibi, kim sevdiğini ilk görüşte sevmemiştir ki.[417]

Bakışın terkibinde ise, tebessüm vardır. Bu tebessüm cemal mertebesinden zuhur eder. Rahman sıfatı aşikar olur. Rahim sıfatıyla da doğum gerçekleşir. Yeni bir hayat başlamış demektir.

İnsanı hayvanlardan ayıran ilk alâmetlerden biri: Tebessümdür! Bir çocuk yeni doğduğu vakit beşikte tebessüm eder. Çocuğun, kundaktaki tebessümleri ailenin saadetine saadet katar.

O kadar kanlı şanlı olan aşk da evvelâ tebessümle başlar.”

Aşkın başlangıcı tebessüm fakat nihayeti gözyaşı ve yürek yanığıdır.

Tebessümün insanlık âlemindeki mevkii çok ehemmiyetlidir. Hep muvaffakiyetler tebessümle hâsıl olur. Gülümsemez bir kimseyi görürsen hasta zannedersin. Bu adam hiç gülmüyor, hasta veya asabi... dersin.

Tebessümü bilmeyen bir koca, karısını mesut edemez ve nihayetinde de anlaşma hâsıl olmaz. Böylece tebessümü bilmeyen bir kadın da kocasını mesut edemez.[418]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz ekseriyetle mütebessimdirler. Havva ile Âdem’in birbirleriyle buluştukları vakit tebessüm ettikleri söylenir.

Aşkın da başlangıcı öyledir, evet öyledir!” [419]

‘Bir bakış’ ta ki, diğer bir alt mana; Bütün insanlara ve tarîkatlar bendelerine bir bakıyoruz demektir.

Mademki, tarîke girmişsin, huzur ve edebi muhafaza etmen lâzım gelir. Sakın zihninizi bulandırmayın. Tarîkatleri, Kâdirî, Rifâî, Melâmî, şu ve bu diye ayırmayın. Tarîkatımız tarîk-i Muhammedi’dir. Başka tarik aramıyoruz. Biz insan arıyoruz. Tarîkattan maksat, insan bulmaktır. Bunu hangi yolda bulursan eteğine yapış. Kâdirî’de, Mevlevî’de, Bektaşî’de, nerede bulursan yakala. Yoksa sâde bu şeyh güzel zikrettiriyor, demekle olmaz. Bir şeyhte aranılan, güzel zikrettirmesi değil, irfân-ı Muhammedi’sidir, kemâli-

---

Bu kaderi ilahinin tecellisi demektir. Ancak Mürşidi Kâmiller sofralarını açık tutmakla emr olunduklarından dolayı bu kapıda ***‘Yok’*** kelimesi telaffuz edilmez. Kâmillik bu ince yolu kırka yararak götürmektir.

[417] Ken’an Rifâî, a.g.e. s.184

[418] a.g.e. s.151

[419] a.g.e. s.152

dir. [420]

Olgunluğa erişmenin şartı yolun ehlini bulmak ve mürşidin himayesinde terbiye olmak ile olur.[421] Bunlar ise, bakışın birer meyveleridir.

Şeyhini Hakk bil Niyâzi kim
Pir yüzündendir Hak hidayatı

İbn-i Atâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

"Şeyh demek, seni bir kapıya davet eden kimse demek değildir. Şeyh, bilakis seninle Allah Teâlâ ile arasındaki perdeyi kaldırandır, seni hevâ ve hevesin hapsinden kurtarandır, seni Mevlâ'ya vardırandır. Şeyh dediğin; senin kalbinin aynasını cilalayarak onda Hakk'ın nurunun tecellisini sağlayandır." [422]

Şeyh, Allah gibi aletsiz işler görür.
Müritlere sözsüz dersler verir. [423]

Kişinin dadısı, Allah Teâlâ'nın gölgesi olursa onu gölgeden ve hayalden kurtarır. Allah'a kul olan, Allah Teâlâ'nın gölgesidir. O bu âlemde ölmüş, Allah Teâlâ ile dirilmiştir. Fırsatı kaçırmadan ve şüphe etmeksizin onun eteğine sarılki, ahir zamanın sonundaki fitnelerden kurtulasın. [424]

Mef'ülü mefâilün, mef'ülü mefailün
Âdemde olan esrar bu demde imiş ancak.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Gerçi zahirde lisanı nâs ile güftârımız

Mürşid-i kâmillerin konuşma ihtiyaçları aslında insanların ihtiyacı olduğu içindir. Yoksa onlar devamlı huzurda olduklarından cemâlin karşısında hayran olup kalmışlardır. Bazen öyle hallere de varmışlardır ki, kendilerinde bile değildir. Ancak onların fark âlemine intikal ettiklerinde kelamları ilâhî âlemin neşesiyle ibrâzı hakikât eylerler.

"İnsan Allah Teâlâ'yı bildi mi ***kelle lisânuhû,*** yani lisânı susar. Bir hadîs-i

---

[420] a.g.e. s.535

[421] **Mürşid olan kişi sayılacak makamları ikmal etmiş ve mürid terbiye etmek için de sahih icazet sahibi olmalıdır. Bu şekildeki müridin hali, bakışı ve kelamı mürid için terbiye için maya teşkil eder.**

Terakki (Yükseliş) makamları: **Tevhidi Ef'al, tevhidi sıfat, tevhidi zat'tır.**

Tedalla (İniş) makamları: **Cem, Hazret-il cem, Cem-ül Cem'dir.**

Son makam; **Ahâdiyet Makamı ki, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme aittir. Tevhidi Zat'ta insan kâmil olur, bu makama erişinceye kadar insan noksandır.**

[422] İsmail Ankarâvî, Minhâcu'l-Fukara, İst, 2005, s. 55

[423] Mesnevi, c.II, b. 1323

[424] Mesnevi c.I, b.423–424

şerifte de ***tâle lisânuhû,*** yani lisânı uzar buyrulur. Yani icâbında ve sırasında, sırf halkı irşat maksadıyla söyler.

O yaygaracı motor, denizde bir parça yol alabilmek için kıyameti koparıyor, âlemi bîzar ediyor. Hâlbuki koskoca bir dretnot dağ gibi dalgalara göğüs verdiği ve ötekinden çok süratli gittiği halde sesini kimse duymaz. Şu da var ki, o dretnottaki ağırlığın küçük bir kısmı bu motora yüklenecek olsa derhal batar." [425]

Efendi Hazretleri, zahirin bağlayıcı olmadığını, bizim zahirimize de hüküm edip, yoldan kalmayın. Bizden istifade etmenin yoluna gidin demek istemiştir. Akıl gözü, sezgi gücüne yoğun bir baskı yaptığından bu zor bir iş olmuştur. *Kalblerin genişliği birdir fakat marifetleri bir değildir.*

Sırrı insandan haberdar ol, selamet bundadır.

Lâ edri

İnsan kendisini lisanın iç manalarına vermelidir; sözlerin dışyüzünden dinlemekle bir şey hâsıl olmaz. Kelâm'ın bir cemâli vardır ki, Allah Teâlâ onu sevdiklerine vermiştir. Bunu şu menkâbe çok güzel teyid eder.

Bir gün Hazret-i Abdülkâdir kuddise sırruhu'l-azîz vaaza geç kalmış. Cemaatin beklememesi için, devrinin âlimlerinden olan oğlu, kürsüye gelerek iki saat vaaz etmiş. Fakat etrafında ne bir heyecan ne bir alâka uyandırabilmiş. Nihayet Hazret-i Abdülkâdir kuddise sırruhu'l-azîz telâşla gelerek:

"Özür dilerim ey cemaat, geciktim. Validen iz yumurta pişirmişti, sahan düştü yumurtalar kırıldı.." Deyince, cemaat ağlaşıp feryat etmeye başlamış. O zaman Abdülkâdir Hazretleri'nin oğlu: Aman baba, iki saattir bunca söz söyledim de kimseye tesir etmedi. Sen, yumurtalar düştü kırıldı, deyince cemâat birbirine girdi diye hayret etmiş. [426]

Eve gidince hayretini babasına açmış ve hikmetini sormuş. O da, ***"Ey Oğlum! Eğer sen de Bağdad çöllerinde 25 sene nefsinle mücâhede etseydin, semeresini görürdün"*** buyurmuşlardır.[427]

Efendi Hazretleri bu mısrada zahir ve batın farkını açıklıyor. Zahirde biz sizinle söyleşir görünürüz, fakat mana tarafında sözümüz fiilimiz Allah Teâla iledir. Bu nedenle Allah Teâlâ'nın mahlûkat üzerindeki tasarrufunu bizden de gösterir. Allah Teâlâ'nın kelâmına bütün yaratılmışlar âşıktır.

Konuşanın, Allah Teâlâ olduğu bir haldir.[428] Şayet sen olmazsan, senin

---

[425] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 322

[426] a.g.e. s.101

[427] Mehmet Zahid KOTKU, *Tasavvufî Ahlak,* İst, 1998, s.119

[428] Allah Teâlâ kudsî bir hadiste şöyle buyurur:

"Kul, sürekli olarak nafilelerle bana yaklaşır, nihayet ben onu severim, onu sevince, onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı, konuşan dili olurum. Artık o benimle görür, benimle işitir, benimle tutar, benimle yürür, benimle konuşur."

yokluğun kadar Hakk'ın varlığı zuhur eder. Efendi Hazretleri bu durumu ihvana haber vererek tedbirli olmalarını da istemektedir. Çünkü insan bilmediği karşısında belki mazur olabilir. Fakat bu cahillik terakkiye mani sebep olduğundan mürebbinin talebesini yetersiz bırakması da uygun olmaz. Bu nedenle meselenin iç yüzünü remzen bile açıklamak rahmet olmuştur.

Mana yüzünden soyunup hep muarra olmuşuz.

Aradığın şeyi Âdem-de ara, sakın Âdem-i terk edip taşrada boşuna vakit zayi etme. Dıştan bakıldığı zaman âdem katre görünür ama aslında O'nda derya gizlidir, demektir.

Her şeyin özünde Hakk'ın hakikâti var olduğundan bu âlem ve âdem Hakk'ın tecellileridir. Hakikât gözü ile bakan Yaratıcıyı yaratılanda temaşa eder.

Allah Teâlâ "Musa aleyhisselâma Firavun'un nimetlerinden elini ve ağzını yıkadığından Kerem deryası ona bembeyaz el (yed-i beyza) vermiştir.

Aynı bunun gibi gönül Musa'sı, bir Firavun gibi olan nefs nimetinden, yani nefsin hazlarından hırs elini, aç gözlülük dudağını yunarsa padişahın kereminin deryası ona da bembeyaz el, doğruluk ve saflık bağışlar. Mananın hedefi Allah Teâlâ'ya varmaktır. Varanda mananın dahi varlığı kalmayıp soyulur gider.

Efendi Hazretleri bu mısrada yokluk ve vahdet üzerinde aldığı hal ile kendinde zuhur eden sözlerin bile asıl sahibinin kendi olmadığını, ihvanın Hakk kapısından feyz alması gerektiğini haber veriyor.

Ayinedir bu âlem her şey hak ile kaim,
Mir'atı Muhammed'den Allah görünür daim.

İsmail Hakkı Bursevi kuddise sırruhu'l-azîz [429]

Muarra soyulmak, çıplak olmak, bir üst mana ise, *'Yokluk'* demektir.

Efendi Hazretleri ihvana şeyhi Mustafa Haki kuddise sırruhu'l-azîz ile Allah Teâlâ'da kavuştuğu yokluk makamının mânevî terbiyede asıl hedef olduğunu göstermiştir.

Yokluk bu yolun esasıdır. Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşlarım! Bir zaman sonra gördük ki, elimiz şeyhimizin eli, her şeyim şeyhimiz olmuş. Biz yok olmuşuz, O var olmuş. Yok olun. Gardaşlarım! Yok olun, sonunda Allah Teâla var olur."

Yok olma, ihvan varlığını fena yolunda Fena fi'l ihvan, Fena fi'ş şeyh, Fena fi'r rasül ve Fena fi'l Allah'ta seyr ettirip, beka menziline uğratıp, zat-ı tecellide istiğrak ve muhabbet manası ve bu hallerin inkişafı ile terakki etmesini sağlamak demektir. Neticede zat tecellisine mazhar olanlar vücud âleminde, vücud-ü ilahiden başka bir şey görmezler.

---

[429] Bu beyitin Azîz Mahmud Hüdâyi kuddise sırruhu'l azizin olduğu söylenmektedir. (ERAYDIN, Selçuk, Tasavvuf ve Tarîkatler, İstanbul,1994, s, 15)

Var idi Allah, yok idi eşya
Öylece el'an oldu kemâkân **[430]**

Lâ

Muhammed Bahâeddîn Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine;
"*Sizi kabre koyarken hangi ayetleri okuyalım"* diye sorulunca:
"*Değmez"*

Bir alay müflisleriz geldik der ihsanına
Şey'-i li'llah eyleriz hüsn-i ruy-i tabanına **[431]**

İlahisini okuyun. Buyurdular.

Aşk ateşi ister ki, Hakk'tan başka hiç var olmasın

Lâ

---

[430] **(Açıklama)**
Allah Teâlâ var iken, eşya yoktu.
Önceden olduğu gibi şimdi de böyledir.
[431] **(Açıklama)**
Bir alay müflis olarak geldik ihsan kapına
Allah Teâlâ rızası için parlak yüzünün güzelliğini bekleriz

VALİDEM MERHUME AÇMIŞTI BİZE BİR KUTLU FAL
RAVZA-İ PAKİ ZİYARETTE DEMİŞTİ, "EY KERİM-ÜL MÜTEAL
BU HABİBİN HURMETİNE VER BANA FERZEND Bİ- MELAL
ANDAN ALDIĞI LİBASI BUNDA İKSA OLMUŞUZ. [432]

Efendi Hazretleri birinci kıtadan sonra doğumu ile olan harika olaylara geçmesi, bu yolda maneviyatın önceliğini ve beşeri hayatın manevi bağlantısını açıklamak istemiştir.

Batın ve zahir birbirini tamamladığı için tevhid yolu bu ikiliyi birleştirmekten geçmektedir.

Efendi Hazretleri burada, annenin rahim sıfatıyla kendinde olan bereketin yolunu açıklamaya çalışmıştır. Çünkü kadında olan yaratıcılık babada bulunmadığı gibi kadında olan vasıfların evlatta tezahürü babadan daha fazladır. Efendi Hazretlerinin sülâlesinin memuriyet ile iştigal ettikleri muhakkaktır. Fakat annesi Aişe Hanımefendi ise, bu hayat tarzını mânevî cepheye kaydırmıştır. Bunda ise, etkin olan Aişe Hanım olmuştur. Onun içindir ki; babası hakkında fazla konuşmayan Efendi Hazretlerinin hayat felsefesinde annesinin etkisinin çok olduğunu ve ***"Anam, Osmanlı bir kadındı"*** sözünü çok söylemiştir.

Ayrıca Efendi Hazretleri buyurdular ki;

"Gardaşlarım! Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bizlere şu müjdeyi verdi. Oğlum İsmail, seni biz kendi toprağımızdan yoğurduk ve ekşitmedik."

Annesi bu sırra vakıf olduğundan, Efendi Hazretlerinin yetişmesi hususunda titiz davranmış ve maddi yönden çok manevi yöne yönelmesi hususunda gayret göstermiştir. Annesinin;

"Oğlum mazhariyetin çok büyük, sana abdestsiz süt vermedim" dediğini Efendi Hazretleri çok defalar söylemiştir. Ve

İsmail'im âzam sensin
Gül yüzlü tâzem sensin
Dört kitabın hakkı için
Gönlümde gezen sensin.

Beyitlerini çok zaman kendileri tekrar ederdi. Efendi Hazretleri validesinin memurluk yapmasını istemediğini

"Mazhariyetin büyük, ben sana cami hademesi ol dedim, sen memur-

---

[432] RAhmedli annem benim için kutlu bir dilek tutmuştu.
Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kabrini ziyarette, Allah Teâlâ'ya yalvarmış ve demiş ki;
Burada yatan sevgilin hürmetine, bana dünya ve âhirette üzüntüsü olmayan bir oğul ver.
O'ndan getirdiği elbiseleri, maddî âlemde giymişiz

luk yapıyorsun; adam olmadın oğlum" sözünü gözyaşları ile söylerdi. Efendi Hazretleri;

"Validemiz, cami hademesi ol dedi biz olamadık, fakat bugün hiç olmazsa da tamiratları ile meşgul oluyoruz" buyurdular. .

Validem merhume açmıştı bize bir kutlu fal

Fal: Gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için başvurulan çeşitli yollar.

Valide'nin uzun bir zaman dua kapısında beklemesi ve evlat iştiyakı O'nun müjdesindeki bekleyiş fal bakanlardaki hayalin yüksek derecesinde ümit ve korku arasında bırakmıştır. Efendi Hazretleri hayatı boyunca nefsânî bir düşüncesi olmamasına rağmen, kendi doğumunu ihvana anlatması çok manidardır. Doğuş olayını fal ile bağlamasındaki hikmet beşerî âleme teşrif eden Efendi Hazretlerinin yaratılışı ancak dünyevî âlemde hayalin sınırlarını zorlayacak kadar harika olmasındandır. Çünkü validesi uzun bir zaman evlat hasreti ile kaldığından Allah Teâlâ'nın bu bağışını, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin babası Abdullah'ın hayatının fal oklarının takdirine bırakılması ile eşleştirmiştir.[433]

---

[433] Abdülmuttalib sıcak bir yaz günü Kâbe'nin yanındaki Hicr mevkiinde serin bir gölgede uyuyordu. Bir rüya gördü. Rüyasında bir zât kendisine şöyle seslendi:
"Kalk, Tayyibe'yi kaz!" Sordu:
"Tayyibe nedir?" Fakat o zât sorusuna hiçbir cevap vermeden uzaklaşıp gitti. Uyanan Abdülmuttalib heyecanlı idi. "Tayyibe" ne demekti? Tayyibe'yi kazmak nasıl olurdu? Rüyâya bir mânâ veremeden merak içinde o gün geceyi geçirdi. Ertesi gün, aynı yerde yine uykuya dalmıştı. Aynı adam tekrar göründü ve seslendi:
"Kalk, Berre'yi kaz." Rüyasında şaşkına dönen Abdülmuttalib yine sordu:
"Berre nedir?" Adam yine hiçbir cevap vermeden oradan uzaklaşıp gitti. Abdülmuttalib derin uykudan daha büyük bir merak ve heyecan içinde uyandı. Ne var ki, gördüklerine bir türlü mana veremiyordu. O gün ve geceyi de yine gördüğü rüyanın tesirinde geçirdi. Ertesi günü yine aynı yerde yatıyordu. Aynı adam gelerek kendisine,
"Kalk, Mednûne'yi kaz." Derin uykuda, Abdülmuttalib, adama
"Mednûne nedir?" diye sordu. Ama adam yine cevap vermeden uzaklaşıp gitti.
Abdülmuttalib'in merak ve heyecanı son haddine ulaşmıştı. Üç gün üst üste gördüğü rüyanın boş olmadığını elbette biliyordu. Ama manasını anlayacak en ufak bir ipucuna da sahip değildi. Dördüncü gün yine aynı yerde uykuya yatan Abdülmuttalib, aynı adamın geldiğini gördü. Adam bu sefer şöyle seslendi:
"Zemzem'i kaz!" Abdülmuttalib,
"Zemzem nedir, nerededir?" diye sorunca, adamın cevabı şu oldu:
"Zemzem bir sudur ki, hiç kesilmez, dibine erilmez. Hacıların su ihtiyacını onunla karşılarsın. O, Kâbe'de kesilen kurbanların kanlarının döküldüğü yer ile terslerinin gömüldüğü yer arasındadır. Alaca kanatlı bir karga gelip, orayı gagalar. Orada karınca yuvası da vardır."
Uyanan Abdülmuttalib'in heyecanına bu sefer sevinç de katılmıştı. Çünkü rüyayı manalandırmak için ipucunu elde etmişti. Zemzem kuyusundan defalarca bahsedildiğini duymuştu. Fakat onun yerini kimse bilmiyordu. Çünkü Cürhümlüler, Mek-

ke'den düşman istilâsı önünden kaçarken, Kâbe'nin bütün kıymetli mallarını Zemzem kuyusuna atmış, kuyunun üstünü de toprakla bir edip, belirsiz bir hale getirmişlerdi. O zamandan beri Zemzem'in ismi var, kendisi yoktu.

Abdülmuttalib, artık Zemzem'in yerini bulup kazmakla vazifelendirildiğini anlamıştı. Derhal araştırmaya koyuldu. Rüyasında kendisine öğretilen yere gitti. Bu sırada alaca kanatlı bir karganın süzüldüğünü ve yere konarak gagası ile bir yeri karıştırdıktan sonra havalanarak göğe doğru yükseldiğini gördü.

Senelerden beri gizli kalmış hayat bahşeden bir kuyuyu bulma ve ortaya çıkarma şerefine erecekti. Zemzem'in yerini tesbit etmişti ve sıra kazmaya gelmişti. Bu şerefi başkasına kaptırmak ve bu sırrı başkalarına açmak istemiyordu. Bunun için ertesi gün bir tek oğlu olan Hâris'i alarak tespit edilen yere gitti ve kazmaya başladılar. Bir müddet devam eden kazı sonucu Zemzem Kuyusunun örülmüş duvar taşları ile bir daire şeklindeki ağzı meydana çıktı. Abdülmuttalib sevinçliydi, heyecanlıydı. Âdeta gözlerine inanamıyordu. Ama gözlerine inansa da, inanmasa da görünen bir kuyu ağzı idi. Tekbir getirmeye başladı: *"Allah-ü ekber! Allah-ü Ekber!"*

Abdülmuttalib'in bu faaliyetini başından beri gözleyen Kureyşliler, işin artık ortaya çıkmak üzere olduğunu fark edince, büyüklerine haber verdiler. Bir müddet sonra, Kureyş büyükleri, kazılan yere geldiler ve Abdülmuttalib'e, *"Ey Abdülmuttalib! Bu babamız İsmail'in kuyusudur. Onda bizim de hakkımız var. Bizi de bu işe ortak et"* dediler. Abdülmuttalib,

"Hayır, yapamam" dedi. *"Bu iş sadece bana tahsis edilmiş ve aranızdan ancak bana verilmiştir."*

Abdülmuttalib'in bu kesin cevabı Kureyş ileri gelenlerinin hoşuna gitmedi. İçlerinden Adiyy bin Nevfel şöyle konuştu: *"Sen yalnız bir adamsın. Tek oğlundan başka dayanacağın bir kimsen de yok. Nasıl olur da bize karşı gelir, bize boyun eğmezsin?"*

Bu söz, Abdülmuttalib'in âdeta içini yaktı. Çünkü Kureyşliler onu kimsesizlikle küçümsüyorlardı. Bu anlayıştan fazlasıyla rahatsız olduğunu haliyle de belli etti. Bir müddet üzüntü içinde sustu. Sonra içini şöyle döktü:

"Ya, demek sen beni yalnızlık ve kimsesizlikle ayıplıyorsun, öyle mi?"

Muhatabından hiçbir cevap gelmeyince, bir müddet düşündükten sonra, ellerini açarak yüzünü semaya doğru çevirdi ve

"Yemin ederim ki," dedi. *"Allah bana on erkek çocuk verirse, bunlardan birisini Kâbe'nin yanında kurban edeceğim."* Abdülmuttalib'in bu sözleri hem bir dua, hem bir yemin, hem de bir adaktı.

Böyle hâdiseler yüzünden aralarında çok defa çarpışmalar patlak vermişti. Bunu bilen Abdülmuttalib, kazı işinden o anlık vazgeçti ve işin bir hakem tarafından halledilmesini teklif etti. Teklifi kabul gördü. Hakemi tesbit ettiler: Şam'da oturan Sa'd bin Hüzeym. Amcalarından birkaçını yanına alan Abdülmuttalib, Kureyş kabilelerinin ileri gelenlerinden bir grupla Şam'a doğru yola çıktı. Ne var ki, henüz Şam'a varmadan İlâhî kader onları durdurdu. Abdülmuttalib ve yanındakilerin suları, alev saçan çölün ortasında bitti. Bu kendileri için en büyük, en şiddetli düşmandan daha da tehlikeli idi.

Abdülmuttalib'in müracaatına, Kureyş ileri gelenleri,

"Suyumuz ancak bize yeter" diyerek red cevabı verdiler. Abdülmuttalib ile yakınlarının hayatı büyük bir tehlike ile karşı karşıya bulunuyordu. Ellerinde yapacakları hiçbir şey de yoktu. Çöl ortasında su aramak, serabın peşinde koşmaktan farksızdı.

Fakat her şeye rağmen Abdülmuttalib su aramaya kararlıydı. İçinden bir ses su bulacağını söylüyordu. Devesinin yanına geldi, onu ayağa kaldırdı. O anda, birden gözlerine inanamadı. Çünkü devenin bir ayağının dibinde pırıl pırıl parlayan, bir avuç su gördü. Bu durum, arkadaşlarını da sevindirmişti. Yeniden hayata dönmüş gibi oldular. Abdülmuttalib, kılıcıyla suyun çıktığı yeri genişletince, su daha gür akmaya başladı. Bu arada su vermeyen Kureyşliler, hayretle onları seyrediyordu.

Abdülmuttalib ve arkadaşları, sudan, kana kana hem kendileri içtiler, hem de hayvanlarına içirdiler. Bir ara, Abdülmuttalib, kendisine su vermeyen Kureyşlilere döndü ve seslendi:

"Suya gelin, suya! Allah bize su verdi. Hem kendiniz için, hem de hayvanlarınızı sulayın! Haydi, durmayın, gelin."

Kureyşliler mahcup mahcup kaynağa yaklaştılar. Kana kana sudan içtiler. Hayvanlarını suladılar. Kırbalarındaki bayat suyu dökerek temiz su ile doldurdular.

Kureyşliler, Zemzem kuyusunu kazan ellerin kendilerine sunduğu bu serin ve temiz suyu içer içmez, âlemleri birden değişti. Mahcup ve suçlu bir edâ içinde Abdülmuttalib'e dönerek,

"Ey Abdülmuttalib," dediler. *"Artık sana diyecek bir sözümüz yok. Anladık ki, Zemzem'i kazmak senin hakkın. Bu işe ancak sen lâyıksın. Vallahi, Zemzem hususunda seninle bir daha münakaşa etmeyeceğiz. Artık hakeme gitmeye de gerek görmüyoruz."*

Ve hakeme gitmeden yarı yoldan tekrar Mekke'ye hep beraber döndüler.

Mekke'ye dönen Abdülmuttalib, oğlu Hâris'le birlikte kazı işine devam etti ve kısa zamanda Zemzem'i ortaya çıkardı. Zemzem kuyusundan bazı kıymetli mallar da çıktı. Bunlar arasında altından iki geyik heykeli ile kılıçlar ve zırhlar da vardı. Zemzem'i ortaya çıkarma hakkını daha önce Abdülmuttalib'e bırakan Kureyş ileri gelenleri, bu kıymetli malları görünce, hırs damarları tekrar kabardı. Yine Abdülmuttalib'in başına dikildiler.

"Ey Abdülmuttalib," dediler.

"Bu mallara seninle beraber ortağız. Bunlarda bizim de hakkımız var." Cömert ve sabırlı Abdülmuttalib önce,

Hayır. Sizin bu mallar üzerinde hiçbir hakkınız yok" diyerek isteklerini reddetti. Sonra yine cömertlik ve mertliğini ortaya koydu.

"Ben yine de size yumuşak davranayım. Aramızda kur'a çekelim." Bundan memnun olan Kureyş ileri gelenleri,

"Peki, bu kur'ayı nasıl ve ne şekilde yapacaksın?" diye sordular. Abdülmuttalib, kur'ada takip edilecek usûlü anlattı: *"İki kur'a Kâbe için, iki kur'a benim için, iki kur'a da sizin için çekeriz. Kur'ada kime ne çıkarsa onu alır, çıkmayan da mahrum kalır."*

Bu usûl tarafsız bir hâl çaresi idi. Bu sebeple Kureyşliler sevindiler ve Abdülmuttalib'in bu davranışını takdir ettiler:

"Doğrusu," dediler. *"Pek insaflı davrandın."* Kâbe'nin içinde Hübel putunun yanına vardılar ve kur'a çektiler. Kur'a sonucu, Kureyş ileri gelenlerinin bu mallarda hakları olmadığını bir kere daha ortaya koydu. Altın geyik heykeller Kâbe'ye, kılıç ve zırhlar Abdülmuttalib'e düştü. Onların payı ise, mahrumiyet oldu. Ama artık itiraz edecek durumları kalmadı ve mesele böylece kapandı.

Abdülmuttalib, kılıç ve zırhları dövdürüp saç haline getirdikten sonra, bununla Kâbe'nin kapısını kapattı. Böylece Kâbe'yi altınla süsleyenlerden oldu.

Zemzem kuyusunu ortaya çıkardığı zaman Abdülmuttalib'in yaşı kemâl yaş olan kırkına basmıştı. Otuz yıl sonra, Cenâb-ı Hakkın ihsanı ile erkek çocuklarının sayısı onu buldu. Bu sırada seneler önce yaptığı vaadini hatırladı: Erkek çocuklarından birini Kâbe'de kurban etmek. Ama hangisini? Hepsi de birbirinden güzel ve sevimli idi. Fakat Abdullah çok daha başkaydı. Abdullah, Abdülmuttalib'in on erkek çocuğundan sekizincisi idi. Sîret ve surette diğer kardeşlerinden çok farklıydı. Dünyaya gelir gelmez babasının alnında parlayan Nur-u Muhammedî onun alnına geçmişti. Bu nur, yüzüne harika bir güzellik ve müstesna bir tatlılık bahşetmişti. Ama hiç kimse bu güzellik ve tatlılığın nereden ve niçin geldiğinin farkında değildi.

Oğullarının on'u da büyümüştü. Vaadini unutmayan Abdülmuttalib, onları bir gün bir araya topladı ve işin hikâyesini anlatarak, içlerinden birini kurban etmesi gerektiğini bildirdi. Hepsi de tereddütsüz razı oldular. Sonra da babalarına sordular:

"Peki, nasıl yapalım bunu? Kimin kurban edileceğini nasıl tesbit edelim?" Abdülmuttalib böyle bir durumda nasıl yapılması gerektiğini biliyordu. Şöyle dedi: *"Her biriniz birer ok alın, üzerine kendi isminizi yazın ve okları bana verin!"* İtaatkâr çocuklar, babalarının emrini derhal yerine getirdiler. Her biri okdanlığından bir ok çekti. Üzerine kendi ismini yazdıktan sonra, babasına uzattı. Okları toplayan Abdülmuttalib doğruca Kâbe'ye vardı. Meselenin nasıl halledileceği anlaşılmıştı artık: Hübel putunun yanında ok çekilecek, kimin oku çıkarsa o kurban edilecekti… Böyle durumlarda Kureyş bu usule başvururdu.

Kâbe'nin yanına varan Abdülmuttalib'in etrafını şehir halkı sarmıştı. Elindeki on oku, Allah'a verdiği sözünden caymış sayılmaması için, tereddütsüz ok çekme memuruna uzattı. On okun üzerinde on ciğerparesinin ismi vardı. Hangi ok çıkarsa çıksın, ciğerinden bir parça kopacaktı. Memur oklardan birini çekti. Üzerindeki ismi titrek bir sesle okudu:

"Abdullah!" Şefkatli baba, duyduğuna inanmak istemedi. Oku memurun elinden çekip aldı, dikkatlice baktı ve okudu:

"Abdullah." Göz pınarları bir anda yaşlarla doldu. Boğazında hıçkırıklar düğümlendi. Şefkati ve hisleri öylesine kabardı ve coştu ki, bir an "Olamaz" diyerek haykıracak gibi oldu. Son anda Allah Teâlâ'ya verdiği sözünü hatırlayarak çelik gibi iradesiyle şefkat ve hislerine gem vurdu. Yıkılmış bir halde yüzünü Abdullah'a çevirdi ve şöyle dedi: *"Oğlum Abdullah! Allah, kendisine kurban edilmek üzere seni seçti. Bu şerefi kardeşlerin arasında sana ihsan etti."*

Bu haber, bir anda oradakileri hüzne boğdu. Herkes birbirine soruyordu:

"Abdullah mı? O güzel, o tatlı çocuk mu kurban edilecek?" Abdülmuttalib yanan yüreğine, kasırgalaşan hislerine, okyanus dalgalarını andıran şefkat ve merhamet duygularına aldırmadan, biricik oğlu Abdullah'ın bileğini kavradı ve onu doğruca İsâf ve Nâile putlarının yanına götürdü. Nur yüzlü Abdullah'ta sanki Hz. İsmail aleyhisselâmın teslimiyeti vardı. Yüzünde en ufak bir memnuniyetsizlik belirtisi görünmüyordu.

Abdülmuttalib'in bir elinde bıçak, diğer elinde oğlu Abdullah'ın eli vardı. Kurban edilmesi için her şey tamamdı. Bu sırada bir takım gürültüler duyuldu. Kureyş eşrafı geliyordu. İçlerinden biri seslendi:

"Ey Abdülmuttalib, ne yapmak istiyorsun?" Abdülmuttalib nur yüzlü oğluna bakarak cevap verdi: "Onu kurban edeceğim!"

Bu cevap, kalabalık arasında hayret ve heyecan meydana getirerek dalgalandı. Müdahale ettiler.

"Ey Abdülmuttalib," dediler. *"Bu nasıl olur? Sen ki, Mekke'nin büyüğüsün; böyle yaparsan, sonra herkes senin yaptığını yapmaz mı? Herkes oğlunu kurban ederse, bizim de soyumuz kesilmez mi?*

Bütün kalabalık Abdülmuttalib'in aleyhindeydi. Hatta hisleri, duyguları da… Lehinde olan tek şey, çelikten iradesi idi. Allah'ına söz vermişti ve bu sözünü mutlaka yerine getirmeliydi. Çünkü Allah Teâlâ O'nun istediğini vermişti. On erkek çocuk ihsan etmişti. Kurban etmemek O'na karşı nankörlük olurdu. Bu sırada Abdullah'ın dayısı Abdullah bin Mugîre ortaya atıldı ve *"Ey Abdülmuttalib,"* dedi. *"Vallahi meşru bir mazeret olmadıkça, sen onu kurban edemezsin. Onu kurtarmak için gerekirse bütün malımızı vermeye hazırız!"*

Abdülmuttalib'in duyguları, şefkati, merhameti de sanki dillenmiş ve kendisine aynı şeyleri haykırıyorlardı. Fakat çelikten iradesi bir türlü gevşemiyordu. Kureyşliler ve oğulları yalvarmalarının netice vermediğini görünce bu sefer şöyle bir teklifte bulundular:

"Ey Abdülmuttalib! Abdullah'ı al, Şam'a git. Orada bir kadın var; kâhin ve bilgin bir kadın. Doğudan batıdan zorlukta kalan herkes, ülkeler aşıp ona gider. Herkesin derdine bir çare bulur. Elbette senin için bir çare bulur. Abdullah boğazlanacak derse, gel onu boğazla. Yok, eğer seni de, Abdullah'ı da, bizi de üzüntüden kurtaracak bir çare bulursa, ona göre hareket edersin."

Bu fikir, Abdülmuttalib'in aklına yattı. Derhal Abdullah'ı yanına alarak Şam'a doğru yola çıktı. Medine'ye geldiklerinde kâhin kadının Hayber'de olduğunu öğrendiler. Oradan Hayber'e geldiler. Arrafe adındaki kâhin kadını buldular. Abdülmuttalib durumu olduğu gibi anlattı. Kadın sordu:

"Sizde bir insanın diyeti nedir?" Abdülmuttalib, *"On deve"* dedi.

Bunun üzerine kâhin kadın,

"Gidin on deve hazırlayın. Çocukla on deveyi alıp ok çektiğiniz yere götürün. Bir tarafta çocuğunuz, diğer tarafta ise, on deve olmak üzere ikisi arasında ok çekin. Eğer ok develere çıkarsa, develeri kurban edip çocuğu kurtarın. Yok, eğer ok çocuğa çıkarsa, her defasında develerin sayısına bir diyet miktarı daha ekleyerek Rabbiniz sizden razı oluncaya kadar ok çekmeye devam edin! Ne zaman ok develere çıkarsa, onları boğazlayıp kurban edin. Bu şekilde hem Rabbinizi razı etmiş, hem de çocuğunuzu kurban olmaktan kurtarmış olursunuz" dedi. Ortaya konan çareyi uygun bulan Abdülmuttalib, sevinçten uçacak gibi oldu. Vakit kaybetmeden Mekke'ye döndü. Abdülmuttalib, ailesi ve Mekke halkı da bu habere son derece sevindi. Mekke'ye dönüşünün ertesi günü idi. Abdülmuttalib, biricik oğlu Abdullah ve on deveyi alarak Kâbe'ye gitti. Kâhin kadının tavsiyesi üzerine Abdullah ile on deve arasında kur'a çekilecekti. Abdülmuttalib sevinç içinde, memura,

"Çek" dedi. Çekilen ok Abdullah'a çıktı. Develerin sayısını yirmiye çıkardılar. Memur tekrar ok çekti. Ok yine Abdullah'ı gösterdi. Develer otuza çıkarıldı. Ok tekrar Abdullah'a isabet etti. Devler kırk oldu. Ok yine Abdullah'a çıktı. Elli oldu; ok sanki Abdullah'a çıkmakta ısrar ediyordu. Altmış, yetmiş, seksen, doksan oldu. Ok ısrarla Abdullah'ı gösteriyordu. Sanki başka bir âlemden emir alır gibiydi.

Abdülmuttalib hayret ve heyecan içindeydi. Her çekim esnasında ellerini semaya doğru kaldırarak duâ etmekten de geri durmuyordu. Nihayet develerin sayısı yüzü buldu. Tekrar ok çekilince, merakla bakanlar derin bir nefes aldılar. Çünkü ok develere çıkmıştı. Herkes gibi Abdülmuttalib'in de gözleri sevinçle parladı. Fakat onun bu sevinci fazla sürmedi. Derhal ciddileşti. Kendisini fazla tebrike imkân tanımadı

Ravza-i Pâki ziyarette demişti, *"Ey Kerim-ül Müteâl*

Ravza-yı Mutahhara Temiz bahçe, cennet köşesi, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kabr-i seadetleri manalarına gelmektedir.

Bu Habibin hürmetine ver bana ferzend bi- melal

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Cennette bulunduğu makamın ismi **"Vesile"**dir.[434] Burası Cennetin en yüksek derecesidir. Cennette bulunan herkese birer dalı yetişecek olan **"Sidre'tül-münteha"** ağacının kökü oradadır. Cennettekilere her nimet, bu dallardan gelecektir.

---

ve şöyle konuştu:
"Vallahi, üst üste üç defa daha ok çekeceğim. Tâki, kalbim mutmain olsun." Çekiliş üç defa daha tekrarlandı. Her defasında sevinç çığlıkları atılıyordu. Çünkü üç seferinde de ok develere çıkmıştı. Bu sevincini Abdülmuttalib,
"Allah-ü ekber, Allah-ü ekber!" diyerek izhar etti ve diz çökerek duada bulundu. Böylece Abdullah kurban edilmekten kurtuldu. Sevgili oğlunun kurban edilmekten kurtulmasına son derece sevinen Abdülmuttalib, yüz devenin Safa ile Merve arasına götürülüp, yan yana kurban edilmesini emretti. Emri derhal yerine getirildi. Kurban edilen develerin etlerinden Mekke halkı bol bol istifade etti. Alamadıklarını da kurtlar, kuşlar, köpekler, vahşi ve ehil bütün hayvanlar paylaştılar.
O günden itibaren bir insan diyeti, Kureyşliler ve Araplar arasında, 100 deve olarak kabul edilme âdeti benimsendi. Resûl-i Ekrem Efendimiz de bu âdeti olduğu gibi bırakmıştır.
Bir de İsmail aleyhisselâmın kurban edilme hadisesi vardır: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem nesebi İsmail aleyhisselâma dayandığı için;
"Ben, iki kurbanlığın oğluyum" buyurmuştur.

[434] VESİLE: Lügat olarak bir büyüğe yaklaşmayı sağlayan vasıta, aracı manasına gelir. Hadislerde bununla cennetteki yüce bir makam kastedilmiş olmaktadır. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem *"O (el-vesîle), cennette bir makamdır..."* buyurmakta, bu makamı Allah Teâlâ'nın bir kişiye vereceğini belirtmekte ve tevâzu olarak bu kimsenin kendisi olması hususundaki temennisini ifade etmektedir. Buna göre daha net ifade ile **el-Vesîle, cennetteki en yüce makamdır, bu makam tek bir insana verilecektir, O da Allah Teâlâ katında insanların en yüce olduğunu Mi'rac ve Kur'an-ı Kerim gibi mucizelere mazhariyetini ispat eden Eşref-i Mahlûkat ve Fahri Âlem Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizdir. Bu yüce makama vasıl olan, Allah Teâlâ'ya yakındır. Böylece Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem, günahların affı dâhil her çeşit ebedî şart olan lütuflara kavuşmuş ilâhî yakınlığı elde etmeye vesîle olmuş olur.**
Gözleri kapanan bir adam Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelerek:
"Ya Rasûlallah gözlerim kapandı. Benim için dua buyur." Demişti. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem:
"Abdest al, iki rek'at namaz kıl, sonra da şöyle de:
Allah Teâlâ'm Nebi'n Muhammed ile sana tevessül ediyorum. Ey Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem, gözümün açılması için senin şefaatçi olmanı istiyorum. Allah Teâlâ'm, O'nun hakkımdaki şefaatini kabul buyur." Demiş ve ardından Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle ilave etmişti: ***"Bir ihtiyacın olduğu zaman hep aynısını yap!"*** Bu olaydan sonra adamın gözleri açılmıştı. (bkz. Tirmizi, Deavat, 49; İbn Mace, İkame, 5; İbn Hanbel, IV, 138)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dünyada iken olduğu gibi, Hakk'a yürüdükten sonra da, dünyanın her yerinde, her zaman O´na tevessül edenlerin, yani O´nun hatırı ve hürmeti için isteyenlerin duasını Allah Teâlâ kabul eder.

Bir bedevi, Ravzâ-i Mutahhara´ya gelip,

"Ya Rabbi! Köle azat etmeği emrettin.

Bu senin Rasûlündür. Ben de, kölelerinden biriyim. Nebi'nin hatırı için, beni Cehennem ateşinden azat et!"*dedi.*

"Ey kulum! Niçin yalnız kendinin azat olmasını istedin?

Bütün kullarımın azat olmalarını niçin istemedin?

Haydi git! Seni Cehennemden azat ettim" sesi işitildi.[435]

Büyüklerimiz buyurdular ki;

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi vesile ederek bir kul ihtiyacı için Allah Teâlâ'ya dua ederse, bu dua melekler vasıtası ile Efendimiz sallallâhü aleyhi ve selleme ulaştırılıp,

"Filan kişi, haceti için Sizi vasıta kılarak Allah Teâlâ katında aracı olmanızı istiyor. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem de onun için aracı olur. Allah Teâlâ'da bu isteği geri çevirmez." [436]

"Ümmeti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin en büyük özelliği ise, Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemi her işlerine vesile kılıp öylece Allah Teâlâ'ya niyazda bulunmasıdır.

Onun için ***"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir adama dua buyurduğu zaman, o duadan çocuğu ve torunu bile faydalanırdı."***

Bugün dikkatle incelendiğinde büyük şahsiyetlerin soy kütüğünde bu durum fark edilir."[437]

Hazret-i Maruf-ı Kerhî kuddise sırruhu'l aziz dostlarına söyle derdi:

"Şayet Allah Teâlâ'dan bir dileğiniz olursa, o hacetin görülmesi için, beni vasıta kılarak isteyin. Hacetinizin tahakkuku için vasıtasız olarak dilekte bulunmayın." Ona bunun nedeni sorulduğunda, hazret şöyle der:

"Çünkü bu gibiler, Allah Teâlâ'yı bilmediklerinden Hak Taâlâ onlara icabet etmez; bilmiş olsalardı, Hak Taâlâ, onlara icabet ederdi."

Yine büyük velilerden biri olan Allah Teâlâ'nın rahmeti üzerine olsun, Şeyh Muhammed el-Hanefî eş-Şazelî kuddise sırruhu'l aziz Hazretleri, Kahire'de bir yerden bir yere cemaati ile birlikte su üzerinde yürüyerek giderdi. Kendi cemaatine şöyle derdi:

"Ey Hanefî! Diyerek peşimden gelin. Sakın Ey Allah'ım diye bir söz etmeyin. Sonra suda batarsınız." Cemaatten biri şeyhinin nasihatine kulak asmayarak, peşinde su üzerinde giderken, *"Ey Allah'ım"* diye seslenince, sakalına kadar suya batar. Şeyhi ona şöyle der:

"Ey oğlum, henüz sen Allah Teâlâ'yı tanımıyorsun ki, su üstünde O'nun adıyla yürüyebilesin. Ben sana, Allah Teâlâ'nın büyüklüğünü öğretinceye

---

[435] ALTUNTAŞ, İsmail Hakkı, Muhammedî Dua, İstanbul, 2004, s.118
[436] a.g.e. s.2
[437] a.g.e. s.131

kadar benimle birlikte ol, sabret ki, aradaki vasıtaları düşüreyim" buyurur. [438]

Hacı Valide çocuk elbisesini Ravza-i Pak'e bırakınca âlemin yaratılış sebebi olan Efendimiz sallallâhü aleyhi ve selleme tevessül ederek

"Ya Rasül Seninle Rabbime müracaat ediyor ve istiyorum ki; kapına gelenler Seninle müracaat ederlerse dileklerine kavuşurlar.

Ey ikramı bol cömert, her makamda itibar sahibi olan Ey Rasül Sen'inle Kerim ve Müteâl Rabbimden maddi ve manevi kemâlata sahip bir evlat istiyorum." [439]

İşte bu evlat Efendi Hazretlerinin kendisi olacaktır.

Bu konuya bir benzer hadisede şu şekilde olmuştur.

Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine müridi Muhammed, evlat için müracaat etmişti. O'da levh-i Mahfuzdaki yazıya istinaden evlattan nasibinin olmadığını söylemiştir. Gavsü'l-âzam Abdülkâdir Geylânî Hazretleri mahzun olan müridine şefkatinden;

"Sulbümüzden gelecek bir evladı Rabbim sana bahşetsin" buyurdular. Bu doğacak evlad Muhyiddîn İbn'i Arabî kuddise sırruhu'l-azîzdir. Bu bir sırrı ilahidir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme saygıda bulunanın Allah Teâla tarafından göreceği mükâfat sonsuzdur. [440]

---

[438] Uhûdü'l Kübra, a.g.e. s.676–677

[439] ***"İşlerinizde şaşkınlığa düşünce ehl-i kubûrdan yardım (istiane) isteyiniz."*** (Keşfu'l-Hafâ, I, 85, hadis: 213)

[440] Şeyh Bâyezid-i Bestâmî rAhmedullahi aleyh, bir gün Bağdat şehrinde müritleri ile bir yere gidiyordu. Şat ırmağının köprüsü üzerinde birkaç oğlan çocuğunun oynadıklarını gördü. Çocuklar, mini mini bebekler yapmışlar, birine Muhammed ve birisine de Aişe adı vermişler, düğün ediyorlardı. Çocuklar, şeyhi görünce hemen önüne çıktılar ve:

Ya şeyh! dediler. *Bizim düğünümüze buyur. Hazreti Muhammed'i evlendiriyoruz. İşte, bu Muhammed'dir bu da Aişe..*

Hazret-i şeyh, çocukların bu oyunlarını beğenmedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile Aişe radiyallahü anha validemizin mübarek isimlerinin böyle be- beklere verilmesi ona kerih geldi ve asasının ucuyla her iki bebeği de köprünün kenarından aşağı suya attı ve müritleriyle yoluna devam etti.

Evine vardı, halvethanesine girdi, oturdu ve murakabeye daldı. Murakabesinde, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gelip geçtiğini gördü, davrandı ayağını öpmek istedi. Resûl-ü zişân, şeyhe hiç bakmadı. Bâyezid-i Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz, niyazda bulundu:

"*Ey iki gözüm nuru Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem... Ben kulunuza hiç nazar buyurmazsınız. Hâtırı şerifiniz bana melûl mudur?"*

Fahr-i kâinat aleyhi ve âlihi efdal-üt-tahiyyat saadetle şöyle buyurdu:

"***Beni oğlancıkların elinden aldın, hiç itibar etmeden asanın ucuyla suya attın. Şimdi, benden itibar mı istersin? Bilemedin mi ki, adıma hürmet, bana hürmettir. Sünnetime hürmet, bana hürmettir."***

Şeyh Bâyezid-i Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz, büyük bir hata işlemiş olduğunu

"Allah Teâla ve melekleri, Rasülüne çok salâvat getirirler." (Ahzab, 56)

Ayette, Allah Teâla ve meleklerin O'nun tarafından gelen isteklere olumlu cevap vereceğini haber vermektedir. Onun için Ümmet-i Muhammed O'na karşı olan sevgiyi sonsuzluk derecesine vardırmıştır.

İmam-ı Rabbani kuddise sırruhu'l-azîzin

"Ey Allah Teâla'm Seni Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin Rabbi olduğun için seviyorum" bu gerçeği açıklamaktadır.

Ayinedir bu âlem her şey Hak ile kaim,
Mir'atı Muhammed'den Allah görünür daim.

Efendi Hazretleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme olan kemal derecesindeki muhabbet ve aşkın ifâdesine olarak vekâlenin duvarındaki nadide tablodaki HU ism-i şerifinin göz çeşmelerinden inci taneleri gibi dökülen yaşlar şahittir. Belki de sevgilisi Efendimiz sallallâhü aleyhi ve selleme kalben akıttığı yaşların maddi âlemdeki aksi timsali olmuştu.[441] O'nun nemli gözleri, vekâlenin duvarları, eşyaları ve gelen giden misafirleri çok defa Leylâ Hanım'ın şu mısraları ile dile gelmiştir.

"Ah min el- aşkı ve hâlatihi
Ahraka kalbî bi hararatihi
Ma-nazara aynî ilâ gayrikum
Uskimu billahi ve ayatihi" [442]
Vücudum mübtelâyı derdi hicran oldu ser-tâ-pâ
Bana ağlayın ki, yarin asistanından cüdâyım ben
Acep mi gelse çeşmimden sirişkim böyle mahzundur
Ciğerde onulmaz bir derde mübtelâyım ben.[443]

---

anladı ve derhal çocukların oynadıkları yere giderek, onlara hediyeler vermek suretiyle gönüllerini aldı. (Eşrefoğlu Rumî, Müzekkin Nüfus, İst, s.51)

[441] Duvarda asılı resmin açıklamasını soranlara Ord. Prof. Ahmed Süheyl Ünver Hoca Efendi şu şekilde yapmıştır.
Âh mine'l aşk ve hâlâtihî
Ahrâka kalbî bî-harâretihî
"***Adam âşıkmış âşık,"*** dedi.
"***Âşık bir âh çekmiş dağı eritmiş,"***
"***Dağ eriyince ırmak olmuş,"*** (SIR, a.g.e. s. 135)

[442] Ah! Aşk ve hallerinden çektiklerime
Kalbim hararetleri ile yandı
Allah Teâlâ'ya ve O'nun ayetlerine yemin ederim ki,
Gözüm senden başkasına bakmadı.

[443] Vücudum mübtelâyı derdi hicran oldu baştan ayağa
Bana ağlayın ki, yârin kapsından ayrı düştüm
Acep mi dökülse gözümden gözyaşım, böyle mahzundur
Ciğerde onulmaz bir derde mübtelâyım ben.

Leylâ kuddise sırruhu'l-azîz Hanım[444]

İşte fal kapısından açılan hayat ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden aldığı nisbete işaret olan elbise ile bu beşer ve dünya âlemine gelen Efendi Hazretlerini saadet yoluna Mürşid-i Kâmil oldu.

Andan aldığı libası bunda iksa olmuşuz.

Elbise, nimetinin ayıp ve örtülmesi gereken yerini örtmek; korunmak, güzel bakışı cezbetmek ve kötü bakışı defetmek; faydalı bir görünüş, edeb ve vakar rahatlığı ile güzelleşmek için giyilir. Her yönüyle faydalı bir nesnedir. Elbise giyenin heybetine mânevî bir yön kazandırır. En güzel elbise maneviyat ve takva elbisesidir.

Çıplaklık tercih edilmediği için elbise giyene rahmet olur. Tarîkat yolunda alınan nisbetin keyfiyeti yol için en büyük sermaye olur. Elbisenin nisbeti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden olursa kıymetine paha biçilmez.

Efendi Hazretleri elbisedeki nisbet ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemle hakîki birlikteliğine işaret ederek ve ***"Ümmetimin âlimleri, Ben-i İsrail'in nebileri gibidir"*** hadisi şerifine işarette etmiştir.

Tarîkatta Elbise Veya Hırka Giymek

"Zikir telkininden sonra şeyh, ya o gün ya da bazen hayli uzun bir müddet sonra özel bir merasimle müridin başına bir taç koyar veya sarık sarar yahut arkasına bir hırka giydirir. Bu merasimden kastedilen şudur:

Şeyh müridin arkasından giysisini ve başından şapkasını alırsa bundaki niyeti onun kötü ahlâkını kaldırıp gidermektir. Müridin arkasına ya bir hırka veya başka bir elbise giydirmekten ve başına bir taç koymaktan ve sarık sarmaktan maksat da ona bütün güzel ahlâkları giydirmektir.[445] Buna göre örnek olmak

---

[444] **Leylâ Hanım**
Bir kazasker kızı olan Leylâ Hanım, Keçecizâde İzzet Molla'nın yeğenidir. Çocuk denecek yaşta evlendiyse de bir hafta üzerine, daha ilk geceden kabalıklarına tanık olduğu eşinden ayrılmıştır. Saray kadınlarıyla yakın ilişkisi olduğu bilinen, iyi eğitimli ve çok kültürlü bir şairdir. Hazır cevaplığı ve nüktedanlığı ile de tanınmıştır.
Leylâ Hanım, Mevlevî tarîkatına mensup olup Mihrî Hatun kadar olmasa da kadın duygularını biraz olsun terennüm etmesiyle ve zamanına göre bir kadın için serbest sayılabilecek söyleyişleriyle dikkat çeker. Edebî bir çevrede yaşamış ve yazmaktan hiç uzak kalmamış olan Leylâ Hanım'ın şiir dili açık ve sâdedir. Bir Divan'ı vardır. 1847 yılında ölmüştür.

[445] Ayrıca elbise giymenin sosyal etkileri de vardır.

"Büyük müctehid İmâm Mâlik Hazretleri, kendisinden dinî bir mesele sorulduğu zaman veya bir âyet okuyacağı yahut bir hadîs rivayet edeceğinde abdestli olmasının yanında bu maksat için hazırladığı özel kıyafetlerini giyinir, tam bir edeb tavrı içinde vazifesini yaparmış. (Istılâhat-ı Fıkhiyye Kâmûsu cild: I, İmam Mâlik'in Hayatı) Camide sarık - cübbe giymeden vazetmek ve hutbe okumaktan da sakınmak lâzım. Bunun cemaat üzerinde pek menfi tesiri oluyor. Ayrıca cenaze merasimlerin-

üzere ***Nefhatü'r-Riyazu'l Aliyye*** isimli kitapta, Kadiriler arasında taç giydirilmesi şu şekilde anlatılmaktadır.

"Bir müride şeyh, taç ve hırka giydirmek istediğinde, şeyh ve mürid yukarıda geçtiği şekilde abdest alıp taç ve hırkayı müridin önüne koyar. Ondan sonra Kitab'ın sonunu kıraat edip, Allah Teâlâ'dan ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden vekilliği kast ve niyet ederek kendi eliyle hırkayı müride giydirir. Bundan sonra hangi şeyhe intisabı varsa onu ve onun şeyhini tâ Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ulaşıncaya kadar her birinin şerefli ismini beyan edip der ki;

"*Benim şeyhim falan, bana mübarek eliyle giydirdi. Ona da filan giydirdi."*

Sonuna kadar şeyhlerini sayıp:

"*Ben de şeyhimin giydirdiği minval üzere sana giydirdim,'*der veya icazetnameyi okur."

Taç

Şeyhler, yol ve irşat ehli olduklarından tacı yol bakımından ve isteyerek zahir ve batına uymak üzere özellikle tertip etmişlerdir. Meselâ bazıları taçlarını bir parça yapıp "İnnallahe ferdün yuhibbu'1-ferd – Allah Teâlâ tektir, tek olanı sever," hadîs-i şerifine uygun muamele etmişlerdir. Bazıları dünya veya ahiretin terkine işaret olmak üzere iki parça (dilim) yapmışlar, bazıları da tevhid-i ef âl, tevhid-i sıfat ve tevhid-i zat'a[446] delâlet etmek üzere üç diğerleri dörtlülere, yani ilimlere nefslere, tabiatlara ve dört unsura delâlet etmek üzere dört, bazıları beş duyguya ya da İslâm'ın şartlarına veya beş vakit namaza delâlet etmek üzere beş dilim yapmışlar. Altı cihete ve imanın şartlarına işaret için altı, yedi isme delâlet için yedi, sekiz cennete işaret için sekiz, dokuz kat göklere işaret için dokuz, tevhid kelimesinin harflerinin sayısını veya on iki imamı hatıra getirmek için on iki dilim yapmış oldukları gibi bazı taçların 13, 14, 24, 28 dilimleri vardır ve bunların hepsi bir şeye işarettir.

Hırka

Fakihler ve muhaddisler bu merasime itiraz etmişler,[447] fakat şeyhler bu

---

de bazı hoca efendiler sarık - cübbe giymeyi ihmal ediyorlar ki, bu da yanlıştır, bindiğimiz dalı kesmek demektir. Bir imam efendi, kılık-kıyafeti ve bütün yönleri ile bir bütün arz eder, bunu hiç unutmamalıdır. Bu münasebetle bazılarımızda görülen bir yanlış anlayıştan da bahsetmek isterim." (ÇOŞKUN, Ahmed, Sohbetler, Hatıralar, İst, 1982, s. 34)

[446] Bunun üçü, seyri sülûk'un fena mertebeleri olup sırasıyla fiillerin birlenmesi, sıfatların birlenmesi ve zâtın birlenmesi demektir. İfadesi, enfüste ve afakta zuhura gelen her ne kadar fiil (iş ve hareket varsa hepsinin işleyicisi (faili) birdir, her ne kadar sıfat varsa bunlarla sıfatlanan birdir, her mevcudun zâtı birdir, o da Hakk'ın zâtıdır diye bilmektedir. Yâni: ***"Fâil Allah Teâlâ, mevsuf Allah Teâlâ, mevcud Allah Teâlâ"*** demektir.

[447] "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Hazretlerinin ashabından birine sofiyye arasında bilinen suret üzere hırka giydirmesi ve ashabından birine böyle emretmesi vâki değildir sözü asılsızdır. Bunun gibi Hazret-i Ali Kerremâllahu veche'nin Hasan-ı Basrî radiyallâhü anh'a hırka giydirmesi de asılsızdır. Hadîs imamlarının araş-

kaidenin Hazreti Hızır aleyhisselâmdan miras kaldığını iddia ederler. Nebilerin övüncü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin de yüce sünnetleri olduğunu haber verirler. Hatta Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ölümsüzlüğe göçmelerinden sonra hırkalarını Üveys el-Karanî'ye vasiyet buyurmuşlar. Bundan dolayı Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem ebediyete geçmesini müteakip Hazreti Ömer radiyallâhü anh, bu kutlu vasiyet üzerine İmam Ali radiyallâhü anh ile birlikte gidip emaneti Üveys radiyallâhü anh'a teslim etmişlerdir. Yakub aleyhisselâmın Yusuf aleyhisselâma giydirdiği gömlek de hırka giydirmenin makbullüğünü isbat için delil olarak ileri sürülür.

Meşâyıh hırkayı ikiye ayırıyor:

1-Teberrüken (uğurlu ve mübarek sayarak) giyilen hırkadır.

2-İrade hırkası'dır [448] ki, söz konusu olan hırka budur. Zira bu hırkaya giyecek kimse için şeyhe tamamen teslim olmaktan başka çare yoktur.[449]

Şeyh, hırkanın şartlarını yerine getireceğine ve edebine riayet edeceğine dair müridden söz alır. Mürid, şeyhe bir emanettir, hevâ ve hevesle onda tasarruf edilmez. Müridin, şeyhinden izinsiz ayrılması uygun değildir. Müridin himmet zamanı ve usûlü şeyhin takdir edeceği vakit ve hallerdir.

Mürşid-i Kamil de bulunduğu âlemin iksiridir. Kimyacıların kullandığı Kibrit-i Ahmer-i[450] gibi, konulduğu şeyi altın eder. Onlarla nice ölüler dirilir, niceleri kemal bulur. Onların cisminin ve bulunduğu mekândan feyz hiçbir zaman eksik olmadığı gibi kıyamet gününe kadarda devam eder gider. Eğer bu şekilde bir durum olmamış olsaydı maddî hiçbir mirasları olmayan bu kişilerin kabr-i mübarekeleri hala ayakta kalmaz ve adları unutulurdu.

---

tırmasına göre Hasan-ı Basrî radiyallâhü anhın Cenâb-ı Murtazâ'dan (Hazret-i Ali'den) işitmesi sabit değildir, nerede kaldı ki, hırka giydirmesi sabit olsun." ***(İbn Dıhye, İbni's-Salâh, İbn Hacer, Sehâvî, İbn Diyba, İbni's-Seyyid Derviş)***

Bununla beraber Suyûtî, bir cemaatin Hasan-ı Basrî radiyallâhü anhın hırka giydirme meselesini isbat ettiğini beyan ediyor. Kendisi de bu ciheti tercih ediyor, bunu diğer görüşten üstün tutuyor. Bu hususta bir de risale yazmıştır. ***(Siyer-i Celîle-i Nebeviye, İzmirli İsmail Hakkı Bey)***

[448] İrade hırkası, müridin ve mürşidin karşılıklı irade antlaşmalarını temsil eden hırka demektir ki, mubayaa ve muahede bahislerinde görüldüğü üzere müridin mürşide şeriatın emirlerine, tarîkatın usûl ve ilkelerine, şeyhin irşat ve tembihlerine kulak verip gereğini yapacağına dair söz vermesi, mürşidin de mürid bu sözünde durduğu takdirde

"Allah Teâlâ'nın izni ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem'in feyzi ile kendisini yetiştirme yollarından yürüterek fânî beşeriyet elbisesini soyup baki ruhaniyet elbisesini kendisine giydireceğine" söz vermesini temsil eder.

O halde tâc, hırka, kemer gibi şeyler asıldan olmayıp her biri birer mânâyı temsil eden bir takım temsilî şekillerden ibarettir. Bunların olması veya olmaması tasavvufun insan-î hayvanı, insan-ı kâmil mertebesine eriştiren yüce hizmet ve himmeti yanında hiç mesabesinde kalır.

[449] AYNÎ, a.g.e., s.255–257 Sühreverdi, Avarif-ül Me'arif (Tasavvufun Esasları)

[450] *(En-nâdiru kel-ma'dûm)* "yok gibi nadir bulunan kimya, kıymetli şey"

Büyüklerimizden işittiğimize göre ***"Büyüklerin bastığı topraklardan yüzyıllar sonra dahi feyz alınır."*** Buyurmuşlardır. Eğer onların teberrüken bir eşyasına da sahip olmak onlardan bir nisbete sahip olmak ile eş değerdir.

İmam Mâlik (radiyallahü anh) buyurdu ki;

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bulunduğu toprağı, hayvan ayağı ile çiğneyip geçmeye Allah Teâlâ'dan utanırım"

Halid İbn-i Velid radiyallâhü anh bir savaşta Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem´in içinde kılı bulunan sarığını yere düşürdü. Onu alıp başına koymak için çok zaman geçince, bu beklemeden dolayı pek çok insan öldü. Sahabe bu hali hoş karşılamadılar. Halid İbn-i Velid radiyallahü anh;

"Ben bunu sarık için yapmadım. Bilakis, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin saçında bulunan bereket için yaptım. ki, bu kıl müşriklerin eline düşüp onun bereketinden mahrum olmayayım" dedi.

Saçının bir teline cihan feda olsun.[451]

[451] ALTUNTAŞ, a.g.e. s.168

TA EZELDEN İNTİSABIM, ÂLEMİN SEYYİDİNE
DÜŞTÜM AŞKINA GELELİDEN BU ANASIR BENDİNE
ÇOK ARADIM YÜZ TUTUP HAKK-IN KENDİNE
ÂLEM-İ DEVRAN İÇİNDE HUBB-U MEVLA OLMUŞUZ [452]

Ta ezelden intisabım, âlemin Seyyidine

İnsanda bulunan aşk-ı muhabbet ezel anlaşmasının en kusursuz örneğidir. Bu ise, ezel-i ervahta (Ruhlar âleminde) mürşidimizin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile bir ahitleşme yaptığı bir haldir. Bu aşk sonradan olmadı demektir. Her şey Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile oldu ve O'nunla devam edecektir.

"Yaratılışın öncesi Ruh-i Muhammedî, sonu ise, insaniyetin yaratılışıdır.[453] Yani bütün kâinatın yaratılışının başlangıcı ve kökü Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa aleyhi ve sellem Efendimizdir.

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yaratılışta da ruhanî yönü ile her şeyden öncedir. Ruhanî ve cismanî cihetlerin geldiği yerdir. Nitekim hadîs-i şerifte gelir,

"Allah Teâlâ önce benim ruhumu yarattı."

Nebilerin, evliyaların ve diğer insanların ruhları da, O´ndan ayrılan tâli unsurlardır. Onun için buyurdu ki,

"Ben peygamber iken, Âdem aleyhisselâm çamur ve su içinde idi." "Biz sonradan gelmiş, geçmişleriz"

Yani yaratılış itibarı ile sonra gelmiş olsa bile Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz mahlûkattan önce yaratılmıştır.

Bunun üzerine Fahr-i Âlem sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz kendine mahsus unsurları ile öncelik sahibi oldu. Kâinatın yaratılışı bu hakikât üzere

---

[452] Kâinatın Efendisine ruhlar âleminde intisab ettiğim için,
Ruhum bedene konduğu andan beri onu aşkına düştüm.
Sevgiliyi çok aradım. Hakkın kendine yönelip çok yalvardım, ağladım
Biz böylece şu dönüp duran âlemler içinde Allah Teâlâ'nın sevgilisi olmuşuz

[453] "Allah Teâlâ yeryüzünde halife yaratacağım derken burada kast edilen hakikat Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem´dir. Halifeden kasıt, aslın makamına bakabilen demektir. Allah Teâlâ'nın yerine vekil olacak yoktur. Buradaki mana Allah Teâlâ'nın esrarını müşahede kabiliyetine sahip olmak demektir.
Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz ile Âdem aleyhisselâmla karşılaşınca ***"beşerî yaratılış yönünden evlâdım, hakikat yönünden babam olan Fahr-i Âlem sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize salât ve selâm olsun"*** demiştir. Onun için Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize ***"Ruhların Babası"*** denilmektedir.
Miraç gecesi, Peygamberimiz Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem ve ala âlihî´ye, Âdem aleyhisselâm "*Ey Salih Oğul*" diğer peygamberler ise, "*Ey Salih Kardeş*" dediler. Beşeriyet itibarı ile Âdem aleyhisselâm baba sıfatını kullandı. Fakat diğer peygamberler bu konuda nesep yönü ile bir babalık iddiasında bulunmadılar." (ALTUNTAŞ, a.g.e.52)

tamam oldu.

Zira mübarek ruhları ruh-u cami olduğu gibi, cisimleri de cism-i kâmil idi. Yaratılmışlardan ve diğer nebilerden O´nun şemail-i ve hilye-i şeriflerini derleyecek, toplayacak, kemaline ulaşacak ve tamamlayacak biri gelmedi ve gelmeyecektir."[454]

Yerinme nâkısım diye kemal ehlini gördükçe
Kamu noksanı tekmil eden Âdemden haber geldi.

Lâ

Bir hadisi kutside Allah Teâlâ buyurur ki;

"Kendi kendimi sevdim, bilinmek istedim, bundan dolayı âlemleri halk ettim."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hakikâtine biraz olsun vukuf peyda etmek de âdemliğin sırrına erip, hayvani sıfattan kurtulmaya sebeptir.

Âlem geniş olsa da manevi genişlikten yoksundur. Âlemi yaratan Allah Teâlâ kendi isim ve sıfatlarını âlemde tecelli ettirmişse de, toplu olarak zatına mazhar olacak bir kabiliyet ve yetenek İnsan-ı Kâmil olan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme nasip olmuştur.

"Ya Habîbim Sen olmasaydın Bu kâinatı yaratmazdım." Sırrının gereği bu âlem Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin nurundan derece, derece yaratılmıştır. Allah Teâla Hakikâti Muhammedi'ye denen aynada Habîbine olan aşkından bu âlemleri yaratmıştır. Bizzat Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin aynasında Hakk kendini methetmektedir. Bu nedenle Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem, her iki ciheti yani zahir ile batını kapsamış ve tevhit esasının merkezi olmuştur.

Ayinedir bu âlem her şey Hak ile kaim,
Mir'atı Muhammed'den Allah Teâla görünür daim.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme iman etmedikçe hiçbir kurtuluş yolu olmadığı gibi, marifet yolunu da kat etmek Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem ile olmaktadır.

Yolun uğramazsa Muhammed'e
Göçtü kervan kaldın dağlar başında.

Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

Düştüm aşkına geleliden bu anasır bendine

İnsan ilâhi sevgi ile var olup ve ayrılırken, dört ana unsuru, ceset ile ruhu bir tutabilen varlıktır. Bunlar da iç içedir. Bu nedenle dört unsur insanın ruhî şahsını ve vücudî imanını da teşkil eder. Bunların hakikâtine karşılık kalb, ruh, sır, hafi unsurları konulmuştur.

---

[454] ALTUNTAŞ, a.g.e.139

Ruh ilâhî varlıktır. Allah Teâlâ'nın emriyle cesetle dünyada bir süre kaldıktan sonra, kaynağına, yani Allah Teâlâ'ya dönecektir. Bu nedenle insanın yeryüzünde yaşadığı sürece ruhunun kutsallığına yaraşır biçimde davranması, doğruluk, erdem, güzellik gibi değerlerden ayrılmaması, özünü hakiki bilgiyle süslemesi gerekir.

"Ruhun mebdei (başlangıcı), Allah Teâlâ'nın Arş'ının nurundandır. Yerin toprağı ise, cismin aslı ve vatanıdır. Ruh gurbettedir, cisim (beden) vatanındadır. O hâlde (Ya Rab!) Garip, mahzun ve vatanından uzak olan ruha merhamet et."

Mevlâna Celâleddin-i Rumî Kuddise sırruhu'l-azîz

Aşk

Aşk kelimesi, Farsçada ışk'tan gelir. Işk'ın Türkçe anlamı, sarmaşık bitkisi demektir.[455] İnsan bu kesret (dünya) ve unsurlar (toprak, su, ateş ve hava) âlemine gelince istemeyerek aşk ateşini ruhunda bulmuştur.

"Aşk, çok kuvvetli bir mıknatıstır. O, bir iksîr-i âzamdır."

Aşk: kalple tam bir muhabbetle sevmek, sevgiliden başka her şeyden

---

455 **Hikâye:** Zamanın padişahı dervişlerin arasına istihbarat için görevli gönderdiği kişinin içine aşkın sinmesi gibi. Oysa görevlinin gayesi istihbarattır. Fakat aşkın bulaşıcılığı onu da kendine çekmiş ve sinesine ateşini düşürmüştür.

O kişi, dergâhta yedi sene kalmış, kâmil bir derviş olmuştur. Fakat padişaha rapor götürmek için söz vermiştir. Yedi sene sonra dergâhtan çıkıp kendisine görev veren padişahın huzuruna çıkmıştır.

"*Sultanım, bu kulunuzu yedi sene evvel bir kese altınla şu dergâha görevli gönderdiniz. Orada ne oluyor, ne geliyor? Bana rapor getirin, demiştiniz. Bu kulunuz, raporunu getirdi ve görevini yaptı,"* demiş. Hünkâr:

"*Söyle bakalım"* deyince

"*Hünkârım, onu sonra alırsınız. Rapor dilimin altında yazılıdır. Fakat size daha önce daha başka bir şey söylemek istiyorum"* demiş.

"*Nedir o?"*

"*Böyle süslü püslü, bin bir türlü tecessüsün, hasetlerin bulunduğu dünya çarkının içindeki üç beş günlük dünya sultanlığı size gurur vermesin. Eğer gerçekten padişah olmak istiyorsanız siz oraya gidin, derviş olun. Oradakiler sultan. Onların sultanlıklarının dokunulmazlığı var. Öyle üç beş günlük babadan intikal eden bir hükümdarlık bir padişahlık değil. Oradakilerin hepsi sultan. Lütfen oraya gidin ve derviş olun,"* demiş. Padişah;

"*Cellât!"* diye cellâdı çağırır. Derviş olan görevli;

"*Tamam, ben gönüllü geldim. Cellâda başımı teslim edeceğim. Ne olur hünkârım, gelin bu üç günlük yaldızlı elbiselerin altından, binlerce etrafınızda sizden bir şeyler bekleyen mürâî insanların içinde kendinizi sultan zannetmeyin. Oraya gidin. Sultanlık orada,"* demiş.

Cellât, bu arada mübarek başını gövdesinden ayırır. Ağzını açarlar ve dilinin altından bir kâğıt çıkar. Kâğıdın üzerinde şu yazılıdır:

"Seri (Baş) ***verdi, sırrı vermedi Server Baba"*** (SIR, a.g.e. s. 583)

yüz çevirmektir. Nefsin kötü arzularına yâni şehvete aşk ve muhabbet denilmez.

Siz şehvetin ismini aşk koymuşsunuz.
Eğer öyle olsaydı, eşek, insanların şahı sayılırdı."

Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz

Aşk üç türlüdür: ***Mecazi aşk, Ruhani aşk, İlâhi aşk.***
Mecazi aşk; köşeyi dönmekle ve nikâh dairesinde biter.
Ruhani aşk; ruhbanların aşkı gibidir.
İlâhi aşk; nebilerin aşkıdır.

İlâhi aşk

Aşk, insanın kalbinde bir ateş olup, sevgisinden başka bir şey bırakmaz. Gerçek aşk, Allah Teâlâ'yı ve O'nun sevdiklerini sevmektir. Aşk ile nefis terbiye olur, ahlâk güzelleşir.

Aşk şeriatı, bütün dinlerden ayrıdır. Âşıkların şeriatı ve mezhebi de Allah Teâlâ' dır.[456]

Bu ilâhi aşkın katresini yerler, gökler kaldıramaz ve kabul etmeye güç getiremezler. İlâhi aşkı kalem yazamamıştır. İlâhi aşk elden ele dilden dile, pirden pirle gelmektedir.

"Âşık, daima aslî vatanını özler.

Her şeyde olduğu gibi âşıklar arasında da derece farkı vardır. Bir gün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize sormuşlar:

"Yâ Rasûlüllah kaç günde bir ziyaretinize gelelim? Diye.

"Haftada bir geliniz. Sizin de beni, benim de sizi göreceğimiz gelsin!" buyurmuşlar.

Âşıkların biri de aynı suali sormuş. Ona:

"Sana zaman yoktur, ne vakit istersen!" buyurmuşlar.

Âşık huzura her zaman lâyıktır. Çünkü huzura lâzım olan edeptir. Gerçi âşıkta edep yoktur. Fakat aşkı edeptir.

Hâlbuki herhangi bir sâlik mürşit huzurunda bir kötü zanda bulunsa, şeriatça kâfir olmasa da, tarîkat kâfiri olur. Âşıktan ise, bu gibi ters ve kötü vehimler ve zanlar sâdır olmaz. Çünkü o vücudunu silmiş, silip lâ "yok" olduğu için âşık mertebesini bulmuştur.

Âşık, canandan her türlü cilve ve oyunu görmüş, her çeşit muamele ve imtihana mâruz kalmış olduğundan, mürşidin bir beşerî tarafı olmasını tabiî bulur.

Fakat henüz hamlık devresini geçirmemiş bir sâlik için mürşit, hayâlinde yarattığı insandan gayri bir varlıktır. Onda beşer olarak yaratılmış olmanın ge-

---

[456] Mesnevi c.II, b.1770

rektirdiği tabiî bir hâli görünce yadırgar." [457]

Zeliha'da çörekotundan öd ağacına kadar her şeyin adını Yusuf takmıştı. Onun adını gizli bir surette yazmış, mahremlerine o sırrı bildirmişti. Mum ateşten yumuşadı dese bu söz, o sevili bize alıştı, sevdalandı demekti. Ay doğdu, bakın dese yahut söğüt ağacı yeşerdi diye bir söz söylese.[458]

Aşkın verdiği gam ile delirmiş Hakk âşıklarının ne güzel âlemleri vardır. Yara ile merhem onların nazarında birdir.

Âşıklar o dilencilerdir ki, padişahlığa meyletmez, kaçarlar. Cenabı Hakk'ın visali ümidiyle dilencilikte dayanır, dururlar.

Onlar melâmeti içerler, yârin sarhoşlarıdır. Sarhoş deve ise, yükü çabuk götürür.[459]

Çok aradım yüz tutup Hakk-ın kendine

Her çalışmanın bir karşılığı vardır. Karşılıkların eksiksiz verildiği kapı Hakikât-i Muhammediye'den tecelli eden Allah Teâlâ'nın kapısıdır.

Efendi Hazretleri, başlangıcın ve dönüşün Allah Teâlâ'ya olacağını bildiğinden bizler gibi siz de bu kapıda çalışın, diyerek ihvanı gayrete getirmek istemiştir. Büyüklerin vuslat gayreti neticede insanların yükselmesine yardımcı olmaktadır. Bu ise, beka yolunun sermayesi olmaktadır. Öyle ise, bir zaman bu kapıda ısrarla yüz tutmak gerekir.

Bu hususta Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri: ***"Uyursan bir yol üzerinde uyu. Çünkü bir yolcu geçerken seni tekmeler kaldırır, ama yolun dışında veya herhangi yaban tarlalarında uyursan oradan kimse geçmez ki, seni kaldırsın"*** Yani bir kâmile bağlan, o kâmil noksan dahi olsa, senin teslimiyetin var ise, hakiki bir mürşid gelir seni kemale erdirir.

Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede

Mevlana kuddise sırruhu'l-azîzin aşkı koca bir mesnevinin yazılmasına sebep olduğu gibi derdinin ateşini anlatarak, binlerce insana hidayet olmuştur.

Bakın Molla Cami kuddise sırruhu'l-azîz ne diyor:

"Her kim Mesnevîyi akşam sabah okursa ona cehennemin ateşi haram olsun." [460]

---

[457] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 25
[458] Mesnevi c.VI, b.4020–4024
[459] Şeyh Sâdi-i Şîrazi, ***Bostan,*** trc., Kilisli Rıfat Bilge, İst, 1968, s.132
[460] AYVERDİ, Sâmiha, *Âbide Şahsiyetler,* İst. 1976, s.42

Âlem-i devran içinde Hubb-u Mevla olmuşuz

Nasıl ki, dünyayı imara çalışanlar varsa, maneviyatın mimarı ile iştigal eden Allah Teâla dostları olacaktır. ***Hubb-u Mevlâ*** sözü ile büyükler nefislerinden tamamıyla fâni ve Hakk ile baki oldular. O'nun için Efendi Hazretleri bu sözü söyledi. Bu lisandan dökülenler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden gelen sözler gibidir. Çünkü Allah Teâlâ'nın sevgilisi sıfatına Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kavuşmuştur. Kişi sevdiği ile beraber olduğundan Muhammedîlerin de bu makamdan istifade edecekleri aşikârdır. [461]

---

[461] **Menkabe**

İstanbul'da Koca Mustafa Paşa civarında bir berber var imiş. Bu zat, müslüman ve muvahhit, beş vakit namazındadır. Lâkin öyle dervişliği olmayıp ancak Pîrân-ı İzâm kaddesallâhu esrârahum Hazretlerinin ism-i şerifleri zikr ve söylenince, elinde her ne var ise, derhal yere bırakıp baş kesip

"Kaddesallâhu sırrahu'1-azîz" der imiş. Bunun bu hâli insanlar arasında meşhur olmuş. Meselâ bir adamı tıraş eder iken, diğer adam tarafından

"Ya Hazret-i Mevlânâ!" denir imiş. O berber derhâl elindeki usturayı yere bırakıp baş kesip "Kaddesallâhu sırrahu'1-azîz" der imiş. Tekrar usturayı alıp meşgul olurmuş. Bu sefer de diğer adam tarafından

"Ya Hazret-i Abdülkâdir Geylânî!" denir imiş. Yine derhal elinden usturayı bırakıp anlatıldığı şekilde takdis eder imiş. Yine tıraşa meşgul olup bu sefer de diğer adam tarafından

"Ya Hazret-i Ahmed er-Rufaî!" denir imiş. Yine berber elinden usturayı bırakıp

"Kaddesallâhu sırrahu'1-azîz" der imiş. O tıraş olan adam da başı açık öylece bekler imiş ve ara sıra bunlara rica eder imiş ki,

"Canım biraderler, etmeyin, bırakın şu adamın yakasını tıraş olayım" der imiş. İşte bu berberin hâli böyle imiş. Bir zaman sonra berberin eceli gelip Hakk'a yürümüş. Bu zatı götürüp defnetmişler. O gece ahbablarından bir zat bu berberi rüyasında görmüş. Sual etmiş ki,

"Birader nasıl ettin, münker ve nekir meleklerinin sualine cevap verebildin mi?" O berber, bu adama demiş ki,

"Vallahi birader, bir acep hâl oldu, münker ve nekir melekleri ile beraber on iki kimse hazır oldular, lâkin bunlar bildiklerim zatlar değildir. Yüzleri şems gibi parlar; hiçbir adam erenlerin yüzlerine nazar edemez, gözleri kamaşır. Bunlar birbirleriyle mücadele ederler ki, münker ve nekir meleklerinin sualine cevap ben vereceğim diye. Diğeri der ki, yok ben vereceğim, öbürüsü der ki, yok ben vereceğim. İşte bu mücadele ile hepsi sorulara cevap verdiler. Sonra bunlardan sual ettim ki,

"Siz kimsiniz?" Onlar buyurdular ki,

"Biz on iki tarîkin pirleriyiz. Sen dünyada iken, bizim ismimiz zikr ve anıldıkça, bize tazim edip takdis eder idin, işte ona mukabil biz de bu günde sana imdat ettik" buyurup gittiler" diye berber olan zat o ahbabına söylemiş olduğunu ertesi günü o zat, berberin ahbaplarına böylece söyleyip müjde vermiştir. rAhmedullâhi aleyhi.(Aşçı İbrahim Dede, *Aşçı Dede'nin Hatıraları*, hzl. Mustafa KOÇ-Eyüb TANRIVERDİ, İstanbul, 2006, c. II, s.741–742)

Menkabe

Hazret-i Mevlânâ kaddesallâhu sırrahu'1-azîz Efendimizin hayâtında Mevlevî fuka-

Efendi Hazretleri mahbûbiyet makamının her haliyle bir ilaç olduğunu ve nefisten koruduğunu açıklamıştır. Bu nedenle yolumuza gelen bizi bilenlere hizmetkârız demek istemiştir.

Bir şeye mahlûk gözüyle baksan o mahluk olur
Hak gözü ile bak ki, bî-şek nur-i Yezdan andadır.
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Can vermekse esasen aşıkın vergisidir. Hak uğruna ekmek verirsen sana ekmek verirler; Hak uğruna can verirsen sana da can bahşederler. Şu çınarın yaprakları dökülürse Allah Teâlâ, ona yapraksızlık azığı bağışlar.[462]

Nice ağlayam kılmayam feryad
Giriftaram aşkın bi-nevâsıyım
Leylî'nindir Mecnûn, Şirin'in Ferhad
Ben de şehnigârın mübtelâsıyam

Neylerem dünyayı neylerem malı
Neylerem Keşmir'i neylerem şalı
Ben divan-ı aşkam zülfün pâmali
Server-i hûbânın bir gedâsıyam

Halka-i ridânın çalaram nayın
Giriftâram aşkın çekerem yayın.
Tanımızam mezhep bilmezem âyin
Kilisa-yi aşkın Mesihâ'sıyam

Zahiri Melâmi bâtını bî-kin

---

rasından bir zat, bir sefer esnâsında gider iken haramiler gelip bu dervişi soymuşlar, kamilen elbiselerini ve akçesini almışlar. O haramilerden birisi de başında olan sikke-i şerifi alıp kendi başına koyup alay yolu ile;
"Ne tuhaf külah!" demiş. Bir müddet sonra çıkarıp dervişe vermiş. Bir gün Hazret-i Mevlâna Efendimiz mürîdânına ders okutur iken murakabeye varmışlar. Bir müddet murakabede durup, sonra başını kaldırıp yine ders ile meşgul olmuşlar. Dersten sonra, bazı yakın müridler bu esrardan sual etmişler. Buyurmuşlar ki,
"Bir tarihte bizim fukaramızdan bir dervişi haramîler soymuş idiler. Onlardan birisi alay olsun diye bizim alâmet-i şerifimizi alıp başına koyup bir müddet başında kalmış ve sikkemiz altına girmiş idi. Şimdi o adam rûhunu teslim ediyor idi. Şeytan gelip onun imanını çalmaya çalışıp gayret ediyordu. Onun imanını koruyarak şeytanı uzaklaştırıp ve kovdum ve imanla ruhunu teslim etti. Zira ki, bizim alâmet-i şerifimizi az bir müddet başına koyup durdu, bize lâyık olan budur ki, o zamanda ona imdat edelim" buyurmuşlardır.(A.İbrahim Dede, a.g.e. c. II, s.742)
[462] Mesnevi c.I, b.2236–2237

Peymânesi memlû badesi rengin
Sahn-ı meyhanede seccade-nişîn
Zümre-i rindânın muktedâsıyam

*Ey **Seyyid Nigâri** ey aşkı tuğyan*
Ey âşık-ı şeydâ ey kârı efgân
Kervan-ı aşka benim sâriban
Ferhad-ü Mecnûn'un rehnümâsıyam [463]

[463] Seyyid Nigârî kuddise sırruhu'l-azîz Divanı, hzl: Doç. Dr. Azmi Bilgin, İst. 2003, s.297
Bî-nevâ: Aç susuz
Pâmal: Ayakaltında kalmış
Gedâ: Dilenci
Halka-i ridâ: Örtüsü altında
Melâmi: Hayrını, ibadetini gizleyen
Bî-kin: Kinsiz
Memlû: Dolu
Rengin: Güzel renkli, tabiata hoş gelen.
Sahn-ı meyhane: Meyhane içinde
Seccade-nîşîn: Seccadede oturmuş
Zümre-i rindân: Dünya işlerine aldırış etmezler gurubu
Sâriban: Deveci, kervancı
Rehnümâ: Kılavuz

KÜNHÜ-MÜ BİLMEK DİLERSEN SIRR-I HÂKİ-DİR ÖZÜM
ANIN EDVARINCADIR DAİM ÖZÜM VE SÖZÜM.
HER NEYE BAKSA BASAR HAKİ-DİR ÖZÜM VE SÖZÜM
ZİRA EVVELDEN ANINLA TEK-Ü TENHA OLMUŞUZ [464]

Künhü-mü bilmek dilersen sırr-ı hâki-dir özüm
Anın edvarıncadır daim özüm ve sözüm.

Âlemde eşya, dört unsurdan teşekkül etmiştir.

Toprak, su, ateş ve hava dır. Her eşyada bir unsur galebe çalar. Bu özellikleri üzerinde olan etkiyi artırır. Efendi Hazretleri burada unsuru asliyesinde Toprak'ın galebe çaldığını bildirmişlerdir. [465]

Efendi Hazretlerini tanımak isteyen "*Toprak"*taki sırrı incelemeli ve buradan bir yol tutarak Şeyhi Mustafa Haki kuddise sırruhu'l-azîze bir yol uğratmalıdır.

Her neye baksa basar Hâki-dir özüm ve sözüm
Zira evvelden anınla tek-ü tenha olmuşuz

Efendi Hazretleri, Şeyhi Mustafa Haki kuddise sırruhu'l-azîze muhabbetinde ulaştığı dereceyi ve ihvandaki halin ne olması gerektiğini, kendinde görünenin, esasen şeyhinin ve neticede Allah Teâlâ'ya kavuşma olacağını açıklamıştır.

Yine Efendi Hazretleri irşat makamında bulunmalarına rağmen şeyhine bağlılığının ifadesi olarak teslimiyetteki vefayı da göstermektedir.

> Bazı müridler, mürşitlerinin cemâlinde zât-ı ahadiyet-i cem'i görürler. Yine, mürşit de bunların cemâlinde kendini görür. Onun için Hazret-i Ebûbekir radiyallahü anh, Lâ İlâhe illa'llâh dediği vakitte mutlak arkasından Muhammed ün Resûlullah da derdi.[466]

Fenâ makamları üçtür.

1) Şeyhte fenâ
2) Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde fenâ
3) Allah Teâlâ'da fenâ

Bütün fenâlar, şeyhteki fenânın sonucudur. Nebinin ve Allah Teâlâ sevgisinin yolu şeyhten geçer. Allah Teâlâ'nın yardımı Efendimiz sallallâhü

---

[464] Aslımı öğrenmek istiyorsan, toprak gibi, özüm Şeyhim Mustafa Haki kuddise sırruhu'l-azîzdir.
Benim bütün söz ve davranışlarım onun aynıdır
Her neye baksam şeyhimin gözü ile görürüm.
Çünkü tâ evvelden onunla buluşup baş başa kalmışız.
[465] Genellikle Sivaslı Âşık Veysel'in Kara Toprak şiirini ilahi formunda okutturup ihvanlara derunundaki sırrın beyanını yapmıştır.
[466] Ken'an Rifâî, a.g.e. s.205

aleyhi ve sellemin izni ve büyüklerin ruhsatı ile ihvan manevi yolda ilerler. Şu menkabe bu konuyu güzel izah etmektedir.

> "Yolculuğa çıkacak olan bazı kimseler Ebu'l-Hasan Harkanî kuddise sırruhu'l-azîzden yoldaki tehlikelerden kendilerini koruyacak bir dua öğretmesini rica ettiler. Ebu'l Hasan Harkânî kuddise sırruhu'l-azîz şöyle dedi:
>
> *"Herhangi bir talihsizliğe uğrarsanız adımı zikredin."*"[467]
>
> Bu cevap onların hoşuna gitmedi. Bununla birlikte, yola çıktılar ve yolculuk sırasında şakilerin saldırısına uğradılar. İçlerinden birisi velinin adını zikretti ve şakilerin büyük şaşkınlığını çekecek bir tarzda gözden kayboldu. Şakiler onun ne devesini ne de ticarî eşyasını bulabildiler, ötekiler ise, bütün elbise ve mallarını kaptırdılar, ülkelerine döndüklerinde Şeyh'e, bu sırrı açıklamasını rica ettiler ve dediler ki;
>
> *"Hepimiz Allah Teâlâ'ya yakardık, sesimizi duyuramadık. Seni zikreden kişi ise, soyguncuların gözleri önünde kayboldu."* Ebu'l-Hasan Harkanî kuddise sırruhu'l-azîzde şunları söyledi:
>
> ***"Siz Allah Teâlâ'ya şeklen yakarıyorsunuz. Oysa ben O'nu gerçekten anıyorum. Bundan dolayı beni anar ve ben de sizin adınıza Allah Teâlâ'yı anarsam, dualarınız kabul olur. Bununla birlikte Allah Teâlâ'ya şeklen ve usulen yakarmanızın faydası yoktur."*** [468]

Ger mecâzi ise, de aşkı koydursun dilde
Kays Leylâ diyerek bulmadı mı Leylâ'yı yine
Kalbi Mecnun'u yararsan Hazreti Leylâ çıkar
Zahidâ sen sanma Leylâ başka Mecnun başkadır.

Lâ

Tarîkatın temeli sırasıyla *tövbe, uzlet, züht, takva, kanaat* ve *teslimiyet*-ten geçer. İhvana *"kimin oğlusun"* diye sorarlarsa şeyhinin oğlu olduğunu söyler. Tarîkat bağı nikâh bağından daha kuvvetli bir akrabalık tesis eder. Kan akrabalığından bir zaman sonra bir düşmanlık peydah olsa da bu sıhriyetten ancak muhabbet ve rıza meydana gelmektedir.

Teslimiyetteki kemal, maneviyatta alınacak yolun kuvvetini gösterir ki, *gayret* gerekmektedir.

İhvanın bu yoldaki teslimiyetini izhar etme derecesi, cenazenin yıkayıcı önündeki hali gibi hareket ederek benliğini yok etmeye vardırıp, şeyhine varınca can vermelidir. Zamanı ve mekânı ortadan kaldıran aşkı ile de her

---

[467] "Üveysî sûfîler içinde hiç şüphesiz en dikkate değer olanlardan biri, Büyük Selçuklular devrinin meşhur şeyhlerinden Ebu'l-Kasım Cürcânî (veya Gürgânî, öl. 1076)'dir. Silsile itibariyle Cüneyd-i Bağdadî (öl. 909)'ye vasıl olan bu şeyh, Feriddüddin Attar'ın belirttiğine göre, bizzat Veysel Karânî'nin ruhaniyetinden feyiz almıştı ve zikrederken "Allah Allah Allah" yerine **"Üveys Üveys Üveys"** diyordu." (OCAK, Ahmed Yaşar, Veysel Karâni ve Üveysîlik, İst.2002, s.115)

[468] Tezkiretü'l-Evliya s. 696 -NİCHOLSON, Reynold A, *İslâm Sûfîleri,* Trc. Yücel BELLİ- Murat TEMELLİ, İst, 2004, s. 92–93

demi, vuslat olur.

"Necmeddin Kübra kuddise sırruhu'l-azîz yine der ki; Mürid zahirinde ve batınında şeyhine tam teslim olmalıdır; onun işlerine ve sözlerine hiç itiraz etmemelidir. Şayet yumurta kuşun tasarrufundan dışarı düşse batıl olur. Artık ondan bir hayır gelmez; ne kuş olur ne yumurta. Yumurta kuşun tasarrufundan çıkıp fasit olunca cihanın bütün kuşları toplansalar yine o yumurtayı ıslah edemezler. Bunun gibi şayet mürid, şeyhin vilâyetinden reddedilirse artık hiç bir şeyh onu bir yere ulaştıramaz; bütün şeyhlerce reddedilmiş olur. Ancak bir özür ile onun inayeti "delîl-i râh" olanlar için ümit var.

Bâyezîd kuddise sırruhu'l-azîze, *"Tâlibe ne gerektir?"* diye sordular.
"Doğuştan devlet." dedi. *"O olmazsa?"* dediler.
"Güçlü bir vücud." dedi. *"O da olmazsa?"* diye sorduklarında ise,
"O zaman ölmek olmaktan yeğdir." cevabını verdi.[469]

Öyle sanırdım ayrıyem dost gayrıdır ben gayriyem,
Benden görüp işiteni bildim ki, ol canan imiş
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Tevhide tapşur özünü, şeyh izine tut yüzünü
Kimseye açma razını, şeyhin yeter burhan sana
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Bir ihvan şeyhine bağlanıp, gösterdiği yolda hareket ederse emniyet ve terakki üzere olur. Bu da onun doğru yolda olduğunu gösterir.

Ehlini bul ol illerin sarpın geçersin bellerin,
Yırtar yalnız gideni kurd-u peleng aslan kamu
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Ebû Ata Abbas kuddise sırruhu'l aziz demiş ki;
"Eğer Allah Teâlâ'nın dostlarının sevgi eteğine yapışmaya kadir olamaz isen, bari Allah Teâlâ dostlarını sevenlerin muhabbet eteğine tutun, dostlarına dost ol, çünkü onları sevenleri sevmek, aynen onları sevmektir."[470]

Kande gelir yolun senin ya kande varır menzilin
Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvan imiş.
Mürşit gerektir bildire Hakk-ı sana Hakk-al Yakin
Mürşidi olmayanların bildikleri güman imiş
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

"Necmeddin Kübra kuddise sırruhu'l-azîz şöyle der: Musa aleyhisselâm nübüvvet ve risâlete sahip olduğu hâlde on yıl Şu'ayb aleyhisselâma hizmet etti. Böylece Allah Teâlâ ile bizzat konuşma derecesine, ulaştı.

Saadete ulaşan kimseler kâmil şeyhlerin kontrolünde sülûke girenlerdir.

---

[469] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.133–134
[470] Lâmiî Çelebi, Nefâhatü'l-Üns Tercümesi Abdurrahman Camî, hzl. Süleyman ULUDAĞ-Mustafa KARA, İst. 1998, s.51

Şeyh Evhadü'd-din-i Kirmânî kuddise sırruhu'l-azîz rahmetu'l-lâhi aleyh buyurur ki;

"Herkes önce yoldaş arar. O zaman yola düşer. Er dediğin kişi şeriata tam bağlanır ve kulluk makamında doğru yolu bularak şeyhine saygı içerisinde hizmet eder.

Çünkü sâlikin kalbi zikre devam ederek temizlenir; ruh tecellîlerine kabiliyetli bir hâle gelir; "Ene'l-Hak" ve "Sübhânî" zevki ona yüz gösterir. Şayet bir şeyhin yardımı olmazsa aklı bunu anlayamaz, hulûl ve ittihâd belâsına düşer. Bu durumda imanının gitmesinden korkulur. Necmeddin Kübra kuddise sırruhu'l-azîz şöyle der:

"Eğer kerametlerini kendinden bilirsen
Sen bir firavunluk ve ilâhlık iddiasında bulunmuş olursun"

Pek çok insan doğruluktan ayrılarak sapıtmışlardır. Bu anlamda Şeyh Attâr kuddise sırruhu'l-azîz şöyle buyurur:

"O senin için bir nursa da o ateşten başka bir şey değildir
Sen bu cılız gurur ışığında yürüme" [471]

Tek-ü tenha: Efendi Hazretleri şeyhine olan aşkı ile Âdemi Âdemde bulmuş, yaratılışındaki sırra ermiştir. Bu yolda canını veren cananına kavuşur. Can ile alışveriş olur. O da ölmeden önce ölmektir.[472] İhvan şeyhine gerektiği gibi hizmet ederse Efendisini kendinde bulur. Bu bulma ise, ezel-i ervahta gerçekleşenin tecellisidir. Nakşibend Hazretleri Muhammed Parisa kuddise sırruhu'l-azîze

[471] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.127

[472] ÖLÜM

Tasavvufta ölüm hiçbir zaman, genellikle bizim ona verdiğimiz olumsuz manayı taşımaz. Tasavvufî çaba ve gayretin büyük bir kısmının, Allah Teâlâ aşkı ile yakından ilgili olan ölüme hasredildiğini söyleyebiliriz. Gerçekten çaba ve gayretlerini bıkıp usanmaksızın ölüm arayışı olarak tarif eden sûfilerin sayısı pek çoktur.

Ölmek ise, iki kısımdır.

Birincisi; Zaruri ölüm, İkincisi; İhtiyarî ölümdür.

Zaruri ölüm; Her şeyin ölümüdür. Kur'ân-ı Kerim'de ***"Her canlı ölümü tadıcıdır"*** ayet-i kerimesi bu gerçeği açıklar. Kâmil olmayanların ölümleri ancak zaruri ölümdür.

İhtiyarî ölüm ise, kâmil insanlara mahsustur. ***"Ölmezden önce ölünüz"*** sözü ihtiyarî ölüme işarettir. Bu ölümle ölenlerin haşir ve neşirleri, dünyada olur. Zarurî ölümleri ise, dünyadan ahirete göçmeleridir. Buna göre ihtiyarî ölüm dört türlüdür.

1-*Mevt-i ahmer* (Kızıl ölüm): Bu ölüm, nefsin arzularına muhalefet ederek, onu zayıflatmaktır.

2-*Mevt-i ebyaz* (Beyaz ölüm): Az yemek, sık sık oruç tutmakla kalbin berraklaşmasını ve saflaşmasını temin etmektir.

3-*Mevt-i ahdar* (Yeşil ölüm): Nefsin hoşlanmadığı sâde ve mütevâzî hayâtı ihtiyar etmek.

4-*Mevt-i esved* (Kara ölüm): Her şeyin Allah Teâlâ'dan geldiği inancına kavuşmak, olan şeylerde O'nu görmek veya hissetmek; yaratılanda O'nu müşahede etmektir. Bu dört ölümü tadan kimseler şuhûd makamında olurlar.

"Bizim vücudumuzdan murat Muhammed'in zuhurudur." Diyerek birliktelikteki sırrın ifşasını yapmıştır.

Mecnun'un ***"Biz bir bedene girmiş iki ruhuz"*** sözü de "***tek-ü tenha olmuşuz"*** a remizdir. Aslında iki ruh iki bedende olur. Denilmek istenilen ikimiz ikilikten geçip birlik sırrına ermişizdir, demektir.

Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurdu: ***"Kullarım, sana benden sorarlarsa, ben yakınım."***[473] Bu yakınlığı kul birleşme olarak düşünmemelidir. Çünkü Allah Teâlâ, hiçbir şeyle ittihat etmediği gibi; herhangi bir şey dahi onunla ittihat etmiş değildir. Allah Teâlâ'ya hiçbir şey hulul etmediği gibi; Allah Teâlâ dahi hiçbir şeye hulul etmiş değildir.

Allah Teâlâ'nın yakınlığı, her ne kadar keyfiyeti ve benzeri yok ise, de; lâkin burada vehmin yeri vardır. Vehim kavramı ve hayal dairesi dışında kalan, Allah Teâlâ'nın yakınlığıdır.

Bir başka mâna ise;

Aşıkın mekânı tenha yerlerdir. Tenha yerlere başkalarının etkisi yoktur. Birleşmenin yurdudur. Tenhadaki yalnızlık kıskançlığın bittiği andır. Tek olmak ise, bilmenin zirveye çıkmasıdır. İnsan bir şeyi bilmeye başlayınca sevmeye de başlar. Ezelden gelen bir bilme de varsa bu sırrı daha çok aşikâr kılar. Efendi Hazretleri temel unsurlardan olan topraktaki sırrı bilmesinin efendisine ulaşmasında bir vasıta olduğunu ve bu silsile ile âdemiyet yolundan ilâhî yurda ulaştığını beyan etmektedir.

Bir başka mâna ise;

Çocuk anne ve baba vahdetinin meyvesidir. Bir çocuk *"ben babam oldum"* veya *"ben annem oldum"* derse yalan söylemiş olur mu?

Hayır. Efendi Hazretleri burada *"işte görüyorsunuz.."* Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîzden bir farkım yok. Daha önce beyan ettiğimiz üzere şiirin yazılma sebebi olan Fatsalı Hamit Efendi'ye *"gel, bize yol uğratman, efendine varman demektir"* demek istemektedir.

İşte bu nedenle vuslat yolları birlikten, birleşmeden geçer. Eğer bir birleşme yoksa ne murad ne meyve hâsıl olur.

Ey gönül gel gayriden geç aşka eyle iktidâ
Zümre-i ehl-i hakikat anı kılmış muktedâ

Cümle mevcudat-u ma'lumât-a aşk akdem dürür
Zira aşkın evveline bulmadılar ibtidâ

Hem dahi cümle fena buldukta aşk baki kalır
Bu sebepten dediler kim aşka yoktur intihâ

---

[473] Bakara, 189

Dilerim senden Hüdâ'ya eyle tevfikin refik
Bir nefes gönlüm senin aşkından etme-gel cüdâ

Masivayı aşkının sevdasını gönlümden al
Aşkını eyle iki alemde bana aşinâ

Aşk ile tamu'da olmak cennetidir aşıkın
Liyk cennette olursa tamu'dur aşksız ana

Ey Niyâzi mürşid istersen bu yolda aşka uy
Enbiya vü evliya'ya aşk oluptur rehnümâ

Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-aziz

BİR ACEP SIRRI-TAKÎ DEN ALDIĞIM DERS-İ İBER
ANI BİLMEK DİLERSEN VEREYİM SANA HABER
HER ULUMİ ALMIŞTI PİRİMDEN O ŞEYH-İ MUTEBER
BİZ ANDA MAHVOLUP BEZM-İ FERDA OLMUŞUZ [474]

Bir acep sırrı-Tâki den aldığım ders-i iber

Efendi Hazretleri, Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi hakkında ***"Bizim sohbet şeyhimiz"*** buyururlardı.

Geçmiş sayfalarda değinildiği üzere, Tokatlı Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendiden sonra yolun mânevî tarafı Efendi Hazretlerinde kalmıştır. Buna rağmen Sivaslı Pir'e karşı sonsuz bir aşk ve edep dairesinde hareket etmiştir. Öyle ki, Sivaslı Pir'in kapısında hizmet için beklediği günlerde teslimiyetini gösterecektir. Mesela; bir gün kendinden geçmiş üzerine yağan karlar omuzlarında birikmiştir. Bu hali görenler O'nu dilden dile anlatmışlardır. Soranlara İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi;

"Efendimin bir isteği olurda hizmet eden bulunmaz ise," demiştir.

Dûr olan O bezmi-i âliden Hüdâ'dan dûr olur
Bezm-i Ehl'u-llah'a kim olsa müdavim nûr olur.

Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz

Bir Kâmilin bendesi kâmil olunca, seyri kemal üzere olur. O'nun gözü gönlüne nazır olur. Yoruluncaya kadar hizmette bulunur ki, gönül çeşmesinden artık kan yerine nur akar. Bu yolda kemal bulmak isteyenler şu söze uyarlar.

Almak istersen eğer, himmet-i Ehl'u-llâh'ı
Bî-edep olma, gözet hürmet-i Ehl'u-llâh'ı

Anı bilmek dilersen vereyim sana haber
Her ulumi almıştı pirimden o şeyh-i muteber

Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi bu koldaki zahiri kısmın korunmasında çok büyük emeği vardır. Usul ve erkân üzere sağlam durmuştur. Bu da O'nda tarîkat neşesi bulanlarda açıkça görülmektedir.

Biz anda mahvolup bezm-i ferda olmuşuz

Efendi Hazretleri bu yoldaki edebi muhafaza ettiğinden *bezm-i ferda* olmuşuz sözü ile Yar-e Yadigâra işaret ederek 'biz aynı sözlerin ve tecrübelerin ve aşkın meclisi olduk. Biz aynı kaynaktan feyz alıyoruz' demektedir.

Ferdiyet sırrı Muhyiddîn Arabî kuddise sırruhu'l-azizin Fusus-ul Hikem

---

[474] Ben sülûk şeyhim Mustafa Takî kuddise sırruhu'den çok kıymetli ibret dersleri aldım.
Öğrenmek istiyorsan sana da söyleyeyim
Çok değerli şeyh (Takî Hazretleri) bütün ilimleri pirimden almıştı.
Biz de onunla hem hal olup manevi yolda birlikteliğimiz olmuştur.

isimli kitabında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hikmetinde beyan edilmiştir.

Ferdiyet makamında olan vasfedilemez; yani anlaşılamaz olmuş demektir. Bu sevgilinin mevcut olduğu ve beraberinde başka bir şeyin bulunmadığı cem haline dönmektir. Bu halde aklın egemenliği kalmaz.

Bu makamdan nasiplenen kişi varlık meydanında yok gibidir. Onlar için çokluk tümden yok olmuş, sırf ferdiyetle kuşatılmıştır. Bu ilk zaman ihvanda sonra silsile yoluyla şeyhinde, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde ve nihayette Allah Teâlâ dışında bir şey kalmayana kadardır.

Efendi Hazretleri muhatabına ***"Beni niçin Mustafa Takî kuddise sırruhu'l-azizden ayrı görmeye çalışıyorsun" "Ben O'yum"*** diyerek uyarıp, beni bilmek, görmek ve sevmekle hakikate ulaşırsın diye ifade etmiştir.

Ayrılığın bittiği yerde, hakikat açığa çıkar. Bu nedenle Allah Teâlâ'yı anlayabilmek için Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi anlamak gerekir. Gülşeni Râz sahibi buyuruyor ki;

"Ahad (Allah Teâlâ) ***Ah-m-ed***'in mim-i taayyününden (yaratılmasıyla) ortaya çıktı. Bu devirde evvel ahirin aynı geldi. Ahmed'den Ahad'a kadar fark bir mim (harfinden) yaratılmasından ibarettir. Bütün mevcudat bu mim içinde kaybolmuştur."

Bildin mi nedir, ey gönül insan-ı kâmili;
N'oldu, bu cihan mezraı içinde hasılı?..

Derya-i ilme saldı anı Hazret-i Feyyaz;
Bahr-i muhiti etti güzer feyz-i şâmili...

Habb-ı sinevberide felek habbedar olan;
Şol onsekiz bin âlemin olmaz mı hâmili?

Kenz-i nihana olmasaydı miftah bül'aceb;
Olmazdı nakd-i ma'rifetin kimse, vasılı...

Gerekse kemalde miyer zer ola;
(Hakkı) olur mu, insan-ı kâmilin muadili...

İsmail Hakkı Bursevî kuddise sırruhu'l-aziz

ÇÜNKÜ KITMIR OLALIDAN BU KAPIDA BU HAKİR
HER İŞİ SIRR-I EZELDEN BİLDİM TAKDİR-İ KADİR
OL SEBEPTEN İŞİMİZ CÜMLEYE TAZİM-Ü TEKRİMDİR
BÖYLELİKLE HALK İÇİNDE HAKK-I RANA OLMUŞUZ[475]

Çünkü kıtmîr olalıdan bu kapıda bu hakir

Tarîkat edebinde mürid, bir köpeğin sahibine olan teslimiyetini göstermez ise, bu yolda bir şey bulamaz.[476]

> "Allah Teâlâ'dan tevfik-i edeb arayalım, zira edebsiz Allah Teâlâ'nın lûtfundan mahrum kalmıştır. Bu felek, edebden nurla dolmuştur, melek de edebden dolayı masum ve pâk yaratılmıştır."[477]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurur ki;

"Yeryüzünde tapılan ilahlardan Allah Teâlâ'nın en çok buğz ettiği, hevâ ve hevestir." (Teberânî)

Eşrefoğlu Rumî kuddise sırruhu'l-azîzin;

Hacı Bayram Veli dergahına tam bir teslimiyetle gidip dergahın helası-

---

[475] Çünkü bu kapıda kıtmir olduğum günden beri.
Her işi Allah Teâlâ'nın iradesi ile bildim ki, tâ ezelden takdir olunmuş.
Bunun için kimseyi küçük görmeyiz, herkese saygı duyar değer veririz
Böylelikle bütün insanlar içinde, Hak vergisi bir güzellik bulmuşuz.

[476] ***Köpekte Bulunan On Güzel Haslet***

1-***Sadakat:*** Köpek sahibini terk etmez, kovsa da bırakmaz, küsmez, hizmet eder.

2-***Kanaat:*** Ne verilirse razı olur. Sofraya sokulmaz, bulduğu ile iktifa eder. Yerine biri gelse onu oradan kovmaz.

3-***Tevazu:*** Yattığı ve gezdiği yer, alelade yerlerdir. Kendi için yüksek yer aramaz. Ne yedirilirse yer.

4-***Tevekkül:*** Yarını düşünmez, yerini yermez, erzak biriktirmez.

5-***Teslimiyet:*** Sahibini bırakmaz. Dövse de, ayağını kırsa da yine çağırınca gelir. Kuyruğunu sallayarak teslimiyet gösterir. İyilik edeni bilir ve unutmaz.

6-***Zühd:*** Kendisini umumi zuhurata bırakmıştır. Gelecek için bir düşüncesi ve hazırlığı ve esaslı bir bakımı yoktur.

7-***Miskinlik:*** Her yeri dolaşır. Bir şey verilirse alır, vermezlerse bakar geçer. Kendine dokunmazlarsa bir şey yapmaz, yoluna gider.

8-***Uyanıklık:*** Çok az uyur. Şehirlerin, köylerin sokaklarında gece bekçisidir. Hırsızları tanır, evleri, bağları, bahçeleri, sürüleri korur.

9-***İstiğna:*** Çekingendir. Başkalarının nasibine tecavüz etmez. Kedi gibi sofralara sokulmaz kabları bulaştırmaz.

10-***Edeb:*** Köpek haddini bilir. İnsanlar arasında ve hayvan cinsleri içinde insanlara en çok hizmet edenlerdir. Emredilen işi tutar. Terbiyeyi kabul eder. (Ribat Dergisi, yıl 1, sayı 2, 1982.)

[477] Kösec Ahmed Dede, Es-Sohbetü's Sâfiyye, trc. Ahmed Remzi Dede, hzl. Şeyh Galib- Prof. Dr. Ali ALPARSLAN Kültür ve Turizm Bak. Yay. No: 964–1988

nın temizlik işini yapması;

Aşağı yukarı kendisiyle aynı yaşlarda bulunan Hacı Bayram Veli kuddise sırruhu'l-azîzin temizleme emrine "Baş üstüne" deyip eline ibrik, kürek ve süpürge alıp işe başlaması;

Tekkenin 11 sene imamlığını yaptığı halde on bir senede bir defa dünya kelamı ettiğinde Hacı Bayram Veli kuddise sırruhu'l-azîzin,

"Meşâyıh katında çok söylemek küstahlıktır. Çok söyleme," buyurduğunda bir daha konuşmayıp itaat etmesi;

Hacı Bayram-ı Veli kuddise sırruhu'l-azîzi ziyarete gelen Akşemseddin Hazretleri kendisine ikram olarak köpeklerin yalını kabul etmesi;

Azîz Mahmud Hüdâyi kuddise sırruhu'l-azîzin ciğerleri halk içinde omzuna atıp satması ile önümüzde yol gösterici olarak kaldılar.

Ar-u namusun bırak şöhret kabasından soyun,
Giy melâmet hırkasın kim ol nihan etsin seni
Yüzün yerler gibi ayaklar altına ko kim
Hak Teala başlar üzere asuman etsin seni

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Dünyaya gelmekten maksat, kişi Rabbini bilmektir
Rabbini bilmeye sebep evliyayı bulmaktır
Bulmak değilmiş bilmek, bilmek değilmiş bulmak
Evliyaya gönül vermek rengine boyanmaktır.

Buldum, gördüm, bildim! Demek maksuda ermek için kâfi değildir. Bu, ben kırk senedir dervişlik ediyorum diye öğünüp güvenme işi de değildir. Maksat, o terbiyesi halkasına girdiğinin velinin rengine boyanmaktır. Yani güzel sıfatlarını giymek, doğruluğuna, adaletine, irfanına ve aşkına bürünmektir. Evet, kırk sene bir kapıya hizmet eder bir şey alamaz da. Üç gün dervişlik etmekle, onun kırk senede bulamadığını elde ediverir. Çünkü ezelde hazırlanıp da gelmiştir." [478]

Her işi sırr-ı ezelden bildim takdir-i kadir

Yaşadığı asrın sıkıntılarını Allah Teâlâ'nın takdiri olduğunu bildiğinden sükût etmiş ve şikâyette bulunmamıştır. Olacak hadiselerde Allah Teâlâ'nın emrini bilmeyen büyük sıkıntı içine düşeceği kesindir. Mürşidler ise, bu bilgide en yetkin kişilerdir. Talebelerini terbiye ederken tesadüflere yer bırakmazlar. Her işleri birbirine uygun olduğu gibi, ayrıca isabetlidir de.

Hz. Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz bir vaazında, "ben hamama benzerim" diyordu. "Hamama gidince elbise çıkmadan, soyunmadan nasıl temizlik olmazsa, ben de dersime gelenlerin içini boşaltırım, içlerini soyar, temizlerim." [479]

Anatomi bilgini Von Hyrtl şöyle demiştir; "Ana rahmindeki cenin eğer bi-

[478] Ken'an Rifâî, a.g.e. s.152
[479] AYTANÇ, Gönül, Sözce, İst. 2005, s.222

linç sahibi olsaydı ve doğum esnasında başına gelecekleri fark etseydi doğumun kendisi için bir ölüm olduğunu düşünürdü. Çünkü kendini saran zar yırtılmada, hayat unsuru olan su akıp gitmede, gıda veren göbek kordonu kopmada, güvenle içinde yaşadığı âlemden atılmaktaydı. Ama eğer cenin, dünyayı bilseydi; doğumun ötesinde bir hayatın varlığını da kolaylıkla kabul ederdi. Çünkü kendisine başka bir hayat için gerekli organların verildiğini görürdü. Örneğin, hava almak için ciğerler verilmişti ki, gideceği yerde havaya ihtiyaç duyacağı anlaşılıyordu, gözler verilmiştir ki, renkler ve şekillerle süslü bir yere gideceğini ispatlıyordu... vs."[480]

Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîz bu konuya şöyle değinmektedir.

"Olan olmuş, yazılan yazılmıştır. Hiçbir şey sebepsiz değildir, her şey hikmet tahtındadır. Onun için bize itiraz yakışmaz. **En büyük tevhîd sükûttur.**

Dergâhlar örtülmeden birçok sene evvel Sabri Efendi'ye: Bundan sonra zikri kalbi yapacağız! Demiştim.

Bundan da anlaşılıyor ki, bu âlemdeki bütün hâdiseler, ezelî takdirin icaplarıdır." [481]

Ol sebepten işimiz cümleye tazim-ü tekrimdir

Marifet ilminin sırrına vakıf olmak için, olan şeylerde mürşidine tabi olup teslimiyet ve rıza makamı üzere olmaktır. Kaza ve kaderi tayin etmek niyetinden çok, razı olmak üzere yaşamak gereklidir.

Kaza ve belâ yalnızca Allah Teâlâ'dan gelir. Bütün bunların Allah Teâlâ'dan neş'et etmesi ilim ve hikmete tâbidir. Hikmeti olan şey abes olmaz. Ve o hükme itiraz edilemez. Sırrını bilemediği şeyde, kulun yapması gereken en elzem şey teslimiyettir. Ve kaza-yı Hakk'a teslim olmaktır. Meselâ bir kimse, dünyada olan bir takım ahvalin, akla ve mantığa aykırı olduğunu görse bile bunlara itiraz etmemesi lazımdır. Çünkü her şey Allah Teâlâ'nın takdiriyledir. Meselâ, zalimin âdil olan bir kimseyi yenmesi, bir ümmetin nebisine karşı olan zıtlığı, âlim olan kimsenin itibar görmeyip, câhil olan kimselerin itibar görmesi gibi hadiseler her ne kadar zahiren mantığa zıt gibi gözüküyorsa da, bunlar Allah Teâlâ'nın takdiriyle olan şeylerdir. Çünkü bunların vuku bulması vaciptir. Ve Hakk'ın muktezâsıdır. Ve hepsi de hükm-ü Hûda'dır. Asla abes değildir. Ibnü'l Farız bu mevzua münasip şöyle söylüyor:

Allah Teâlâ'nın takdiri asla abes olmaz
Şayet insanların fiili olmasa denge nasıl olurdu? [482]

Testici, bir testiyi kırarsa dilediği zaman yine yapar da.[483]

---

[480] ORUÇ, Ayşe, Babam Mehmet Oruç'tan Öğrendiklerim, İnsan ve İslâm Olmak, İst.2003, s.101
[481] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 41
[482] İsmail Ankarâvî, Minhâcu'l-Fukara, İst, 2005, s. 259

Birisi bir meczuba yazı ile: *"Cenneti mi istersin, yoksa cehennemi mi ?"* diye sordu.

Meczup şöyle cevap verdi:

"Bana öyle sual sorma, O, (Yani Cenabı Hakk) benim için ne dilerse onu severim." dedi.[484]

Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l azizin Bebek'teki komşuların gürültülü eğlencelerden hoşlandıklarından mecliste şikâyetle bahsedilmişti. Bunun üzerine buyurdular ki;

"Niçin âlemin eğlencesine hürmet etmiyorsunuz? Onların zevki ile benimki arasında ne fark var? Âlemin zevki bizim de zevkimizdir. Benim zevkim onları da zevkyâb görmektir.

Allah Teâlâ herkese kendi istidadına göre bir vazife vermiş. Ben onların yoluna gitmiyorum. Hiç olmazsa fikirlerine de mi hürmet etmeyeyim? "[485]

Aziz Efendi, örümcek ağına yakalanmış bir sineği kurtarmak istemiş. Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l aziz mâni olmuş ve şöyle buyurmuştur.

"Azîz Efendi'nin sineği kurtarmasına mâni oldum ve dedim ki; Onu niçin kurtarmak istiyorsun? Eğer örümcek senden dava edip de:

"Neden Allah'ımın bana gönderdiği rızkı elimden aldın, ben gıdayı nereden bulayım? Ağımı onun için kurdum! Derse ne cevap verirsin?"

"Biz, ağa tutulmuş bir avı, bir böceği kurtarmak istemediğimiz gibi, onu kendi elimizle tutup ağın içine atmayız. Yani şerre vesile olmak istemeyiz. Fakat hayrın ve şerrin Allah Teâlâ'dan olduğunu da biliriz. Yani her şeyi Hakk'dan bilerek ona el ve dil uzatmayız. Yalnız temâşâ ederiz."[486]

Rıza makamında Allah Teâlâ´nın zat-i ilahisinin tecellisi ve kulun muhabbeti vardır.

Rıza makamı, bütün makamlarının üstündedir. Bu yüksek makamın ele geçmesi ise, terbiyede kemale kavuştuktan sonra olur.

Marâşi Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

"Oğlum sizler Allah Teâlâ'dan razı olunuz. Yoksa Allah Teâlâ sizlerden razıdır. Öyle olmasaydı bir saniyede herkesi helak ederdi!"[487]

Bu muhabbet hâsıl olunca, seven, sevilenin elem ve nimetlerini eşit görmeye başlar. Böylece rızasızlık ortadan kalkar. Onlar vaktin (ibn-ül vakt) çocukları olur.

Bazı sofiler Hazreti Ebû Bekir radiyallahü anhı âlem-i misâlde gördükle-

---

483 Mesnevi c.III, b.1738

484 Şeyh Sâdi-i Şîrazi, Bostan, a.g.e., s. 146

485 Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 57

486 a.g.e. s. 60

487 KÜÇÜK, a.g.e., s. 57

rinde ondan tavsiyeler istemiş, o da ***"Sen bulunduğun zamanın oğlu ol"*** (ibn-ül vakt) demiştir. [488]

Hulasa sofi "İbn-ül vakit" tir, fakat vakitten de kurtulmuştur, halden de. Haller, onun azmine onun reyine mahkumdur, haller, onun Mesih'in nefesine benzeyen nefesleriyle diridir.

Sense hale âşıksın, bana değil. Sen, bir hale sahip olmak ümidiyle benim etrafımda dönüp dolaşıyorsun. Bir an eksilen, bir an artıp kemal bulan hal, Halil'in mabudu olamaz, batar gider. Batıp giden, gah böyle, gah şöyle olan güzel değildir, ben batıp gidenleri sevmem.

Bazen hoş, banan nahoş olan, bir zaman su, bir zaman ateş kesilen, Ayın burcudur ama ay değil. Put gibi güzeldir, ama güzelliğinden haberi bile yok! Saf sofi, İbn-ül vakit" tir ama vaktin babasıymış gibi vakti adam akıllı avucunun içine almıştır. Bu çeşit sofi, tamamıyla ululuk sahibi Allah Teâlâ'nın nuruna gark olmuştur.

Kimsenin oğlu değildir o vakitlerden de kurtulmuştur hallerden de! Doğurmayan nura batmıştır. Doğmayan, doğurmayan zatsa ancak Allah Teâlâ'dır. Diriysen yürü, böyle bir aşk ara. Yoksa birbirine aykırı vakitlere kulsun. Çirkin güzel nakışlara bakma da kendi aşkına, kendi dileğine bak![489]

Harabat ehline dûzalı azabın anma ey zâhid
Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdayı bilmezler

Hayâlî Bey [490]

İbn-i vaktım ben Ebu'l vakt olmazam [491]

---

[488] Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 665

[489] Mesnevi c.III, b.2426–2438

[490] Açıklama:

"Ey ham sofu, meyhanede oturup burayı mesken edinenlere cehennem azabından, çekecekleri cezalardan söz etme. Bunlar vaktin oğlu oldular, geleceğin akıntısını çekmezler."

Ebu'l-Vakt: Vakti babası

İbn-ü'l-Vakt: Vaktin çocuğu. Kalbi halden hâle değişen veli.

Tasavvuf yolunda ilerlerken halleri değişen, her zaman başka türlü olan, bazen şuurlu, bazen şuursuz (kendilerinden geçen, kendilerini unutan) kimseler. Bunlara erbâb-ı kulûb da denir.

İbnü'1-vakt, zamanın oğlu, yaşadığı zamana uyup, gereklerini yerine getiren insan demektir. Tasavvuf terimi olarak da, geçmiş ve gelecekle uğraşmayan geleceği düşünmeden Allah Teâlâ'nın her hükmüne, her emrine itiraz etmeden uyan gerçek sofi anlamındadır. Çıkarcı, dalkavuk anlamında ise, İbn-ü'z-zaman sözü kullanılır.

[491] Seyyid Muhammed Nûr kuddise sırruhu'l-azîze göre kevnî kerâmet gösteren, Ebu'l-Vakt'tır. İbnü'l-Vakt ise, keramet göstermekten hoşlanmaz. Efendi Hazretleri bu nedenle zamanın getirdiği mecburiyetlerde melâmet yolunu tutarak hareket etmişlerdir. (Mesela, sarığı terk ederek irşad vazifesini devam etmeleri gibi. Çünkü hakikat, her zaman Allah Teâlâ tarafındadır. Bazı şeylerin terki ile daha güzel şeylerin yapılması mümkün olacaksa o menfaat yolu aranmalıdır.)

Abd-i Mahzım ben tasarruf bilmezem

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Yazılmış alnına her ne ise, fa'ilin, reddi nâ-kabil
Hüner şu defteri a'mali, ömrü hoşça dürmektir
Musaddaktır bu dava ta ezelden mühr-i hikmeti
Cihana gelmekten maksat şu tatbikâtı görmektir.

Tıp Fak. Hastanesi[492] Haydarpaşa 09. 03. 1337
Neyzen Tevfik kuddise sırruhu'l-azîz[493]

"Ey Hüseynim, eğer gurbete ve yabancı bir memlekete yolculuğa çıkarsan, o ülkenin âdet ve geleneklerine göre hareket et." (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 60)

[492] Şevki Koca- Murat Kaçış, ***Neyzen Tevfik Külliyatı,*** İst. 2000, s.339, BAŞTUNÇ, Yüksel, Yangın Adam Neyzen Tevfik, İst. 2000

[493] Bazıları bu ibareden dolayı şaşırıp kalacaklar. Fakat bir hakikattir ki, Efendi Hazretleri Neyzen'in bu kıtasını mütemadiyen söylerdi. Çünkü O, Neyzen'i pek çok kimsenin tanığından daha iyi tanıyordu. Neyzen'in sırlı hayatı, kendi dilinde şu şekilde anlatılır.

"….Senelerce ayık gezdiğimi bilmiyorum. Esasen hayatımda bir kere sarhoş oldum. İçim bir kere (maya) tutmuştu. Birgün Üsküdar'daki evimizde bermutad çakıyor, sabah rakısı içiyordum. Babam seslendi, tuz almak için bakkala yolladı. Tuzu aldım, fakat tamam bir buçuk sene sonra eve dönebildim!.

Umumi harbe kadar (1868) okka rakı içtim. Bütün gazeteler de yazdı ya.. Ondan sonrasını hesap etmedim. Bir mandalinle, bir dilim portakalla bir okka rakı içtiğim çok olmuştur. Aylarca değil yemek, bir lokma ekmek bile ağzıma koymadım.

Ben mideme rakı doldurmakla sarhoş olmayı sevmem, gözüm doymalı, gözüm sarhoş olmalı, gözüm!

Rakıdan başka **üç dört ton esrar** içtim. **Bir o kadar da (afyon) yuttum.** Bu üç azametli hükümdar, kafamın üstünde saltanat kurdular, senelerce kımıldamadılar. Bu üç büyük kuvvetin sayesinde her renge girdim, her boyaya boyandım. Sürttüm, sefil oldum, serserilerle gezdim. Parasız gezdim. Sokaklarda, Yeni Cami'nin arkasındaki merdivenlerin üstünde köpeklerle koyun koyuna yattım. Taş, soğuk, yağmur, bana hiçbir şey yapmadı. Sapasağlam gezdim. Fakat bazen tımarhaneyi de boyladığım oldu, hem kaç kere. Mazhar Osman Bey'le bunun için aramız çok iyidir. Velhasıl her ne türlü şekli hayat varsa hepsinin üstüne çadır kurup oturdum." (Şevki Koca- Murat Kaçış, ***Neyzen Tevfik Külliyatı,*** İst. 2000, s.17–18)

Arkadaşı ve sırdaşı Bandırmalı Ali Öztaylan Efendi Neyzen hakkında buyurdular ki;
"Neyzen Tevfik Hakk'a yürüdükten sonra kanında alkol taraması yapılmış. Ancak kanında bir damla alkol çıkmadığı görülünce, insanlar şaşırıp kalmışlar."

"Serseridir defter-i isyanımın serlevhası
Ben melâmet postunu kaalû belâ'dan seçtim"
Neyzen Tevfik kuddise sırruhu'l-azîz

Burada anlatmak istediğimiz mana, zahirin aldatıcılığından kendimizi korumak-

Hiç ne lazım her kesin ayıbını tahrir eylemek
Kâmil insan görmez görse de göz yumar

Lâ

Böylelikle halk içinde Hakk-ı Rânâ olmuşuz

Lâ fâile İlla'llah (Allah Teâlâ'dan başka fâil yoktur) remzi *"Hakk-ı rânâ olmuşuz"*da kendini gösterir. Bu makamdaki edep, işlerin cümlesinde yapanın Allah Teâlâ olduğunu bilmekle beraber, iyi olanı Allah Teâla'dan, kötü olanı nefsimizden bilmektir.[494] İyilik ve kötülük bize nispet iledir. Hakka nispet edildiği zaman, hepsi hayırlıdır. Onun için Ehl'u-llâh başkasındaki bütün fiillerin hepsini Hakk'a nispet eder. Bu ise, illa ki, güzeldir. ***"Sizin yaptıklarınızı Allah Teâla yarattı."*** (Saffat, 96)

"Ayık olun, Allah Teâla dostlarına, üzüntü ve korku yoktur" (Yunus, 62) ayetinin bir manası olan şeyin hakikâtine kavuşmaktır. Veliler bir iptila ile karşılaşınca lezzet alırlar ve şükürde olurlar.[495] Kemâl makamların biri de budur.

Ayrıca veliler, bir şeye bakarken surette kalmayıp hakikâtine nazar ederler. Onların nazarı ve itikatları batınadır. Onlar bakınca tohumdaki ağacı görürler. Bilirler ki, bu âlem Allah Teâlâ'nın iradesinden başka bir şey üzere değildir.

Hak kulundan intikamını yine kul eli ile alır
İlm-i hakkı bilmeyen anı kul yaptı sanır.

Lâ

"Gören göz, hoş akıl gözüdür. Hayvan duygusu padişahı görseydi öküzle eşek de Allah Teâlâ'yı görürdü. Sen de hayvan duygusundan başka, heva ve hevesten dışarı bir duygu olmasaydı. (nasıl görürdün)

Âdemoğulları; nasıl olur da mükerrem, nasıl olur da hayvanla müşterek duygu ile sırra mahrem olurlardı? Sen suretten kurtulmadıkça Allah Teâlâ surete sığmaz yahut sığar demen, aslı olmayan bir sözden ibarettir." [496]

Terbiyesi noksan insan olaylara zahirden yanaşır, kemâlatı ilerledikçe *"Ebrarların haseneleri Mukarrebler yanında günahtır"* sırrı açılır ve bir

---

tır.

[494] "***Sana güzellikten her ne şey nâsib olursa, şüphesiz Allah Teâlâ'dandır. Sana kötülükten her ne şey isabet ederse, kendi nefsindendir."*** (Nisa,79)

[495] Dokuzuncu yüzyılda, iki ünlü tasavvuf bilgini, İbrahim Ethem ile Şakik-i Belhî, şöyle konuşuyorlar. Şakik Belhî kuddise sırruhu soruyor:
"*Sizin yaşama ilkeniz nedir?"* İbrahim Ethem diyor ki,
"*Bulunca şükrederiz, bulmayınca sabrederiz"* Şakik Belhî
"*Onu bizim Horasan'ın köpekleri de yapar. Bulmayınca şükretmeli, bulunca dağıtmalı."* Diye karşılık veriyor. (Nefahâtü´l Üns)

[496] Mesnevi c.II, b.64–68

önceki halinin hatasını anlar.[497] Görür ki, her işi yapan hakikâtte Hakk-ın kendisidir. Kullukta ve âdemlikteki esrar budur. Velayetteki sırlardan birisi celâl perdesinden zuhur eden cemali görmektir. Bu ise, normal insanlara gizlidir.

> "Celâl ve Cemâl, anî ufuklar gibi geçmektedir. Ancak maksut olan mânâdır ki, daimî bir andır. Eşyanın renk renk ortaya çıkışı, kalp gözünü perdelemez. Eşyanın varlığı serap gibidir. Ona meyletmek ancak susuzluğu artırır. Beyhude araştırmak, arifin işi değildir."[498]

Alan veren O'dur Pazar içinde
Kimini bay kimini yoksul eyler.
Kimi bulmaz giye çuldan abayı
Kiminin atına atlas çul eyler
Eder akilleri çok işde aciz
Eder öyle bir iş san âkil eyler
Bu sözün Yunus'u Mısri değildir
Lugaz bunda muammasın bol eyler.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Dünyada abes hiçbir şey yoktur. Belki görünüş abesmiş hissini verir. Meselâ dere kenarında bez yıkayan kadın, çamaşırı evvelâ tokmaklıyor, sonra çalılara serip kurutuyor. Daha sonra katlayıp istif ediyor. Bu vuruş, ıslatış ve kurutuş hareketleri birbirinden ne kadar ayrı birbirine ne kadar zıt; fakat maksat bir: O da çamaşırı temizlemek. Neticede de dilberin vücuduna lâyık kılmak.[499]

---

[497] "***İmanları ileride olanlar, Allah Teâlâ'ya yaklaşmakta ileride olanlardır. Bunların hepsi mukarreblerdir."*** (Vâkıa: 10)
[498] YARAR, Cezair, *Mektubât-ı Hasan Sezâî,* İstanbul, 2001, s.74, 34. mektup
[499] Ken'an Rifâî, a.g.e. s.123

BU TARİKAT ÂLEMİNDE OLMAK İSTERSEN SÛ-Dİ MEND
SENDE BU HALDE OLUP HALKTAN LİSANI EYLE BEND
İŞTE BUDUR ÂCİZANE HUBB-U FİLLAH SANA PEND
HAYR-U HAKÂN-İ CİHAN SİMURG-U ANKA OLMUŞUZ. [500]

Bu tarîkat âleminde olmak istersen sû-di mend

Bu yola girip *sû-di mend* (kazançlı) olmak isteyen bu yolun kural ve edeplerine uymalıdır.

"Hakk'ı talep edenler bu yolda dünyayı ve nefislerini terk ederek mesafe almışlardır. Bu yola gösteriş, iki yüzlülük ve gururla girilmez. Bu yola ancak bir mürşide bağlanılarak girilir."[501]

"Zeyneddin-i Hafî kuddise sırruhu'l-azîz risâlesinde der ki; Allah Teâlâ'dan feyzinin kesilip müridin terakkîden geri kalması çok görülen bir şey değildir; bu, ancak kalb bağının kesilmesiyle olur. Sâlik daima ona yönelmiş durumda olmalıdır; halka yönelen Hakk'dan dönmüş olur. Toprak, rüzgar, güneşin sıcaklığı hep zavallı bir damlacığın düşmanıdır. Oysa bir çeşmeye bağlı olarak akmakta olan su birbirine el, ayak, güç, kuvvettir. Çeşmeden kesilen su bunca düşman ortasında; elsiz, ayaksız, başsız, o kadar mesafeyi aşıp hangi yardımla ve nasıl denize ulaşabilir!"[502]

Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Kendi başına biten bir ağacın meyvesi olmaz. Allah Teâla'nın âdetinde bir şeyi sebebe bağlamak lazımdır. Nasıl ki, ana ve baba olmadan çocuk dünyaya gelmiyorsa, bir Mürşidi kâmil terbiyesine girmeden olan doğuşta da sakatlıklar olur. " [503]

---

[500] Bu tarîkat âleminde sende saadete ermek istiyorsan
Sende bu hali kazan, dedikoduyu, nasıl'ı, niçin'i bırak, dilini tut
İşte budur benim âcizane, Allah Teâlâ'nın sevgisi için sana nasihatim
Biz dünyanın en hayırlı hakanı, zümrüd-ü Anka (Kuşu) olmuşuz.

[501] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.126

[502] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.141

[503] İsa aleyhisselâm bir gün hastalandı. Bir ot ona:
"*Ey İsa aleyhisselâm, Ben senin derdine dermanım."* dedi. İsa aleyhisselâm:
"Dermanı veren Allah Teâlâ'dır." dedi. Allah Teâlâ Hz. İsa aleyhisselâma şifa verdi, iyi oldu. Sonra tekrar hastalandı. Gitti o ot ile derman aradı. Şifa buldu. Sonra tekrar hastalandı. Gitti o ot ile derman aradı bulamadı. Allah Teâlâ'ya şikâyet etti. Allah Teâlâ:
"Doktora git. Onun söylediklerini yerine getir."dedi.
İsa aleyhisselâm doktora gitti. Doktor da, o otu tavsiye etti. Otu kullandı ve bu kez şifa buldu. Bunun üzerine:
"İlâhî! Bu ne hikmettir?" diye sordu. Kendisine şöyle vahy edildi:
"Ey İsa! Önce hasta oldun şifa verdik ki, bizim her şeye kadir olduğumuzu bilesin. Bu kez hasta oldun, ot ile şifa verdik ki, bizim yarattığımız şeyleri hikmetle yarattığımızı, faydasız bir şey yaratmadığımızı bilesin. Üçüncü defa hasta oldun. Şifanı o ottan kılmadık. Belki hastalığını daha da artırdık ki, kahrımız ve heybeti-

Boş çeşmeye koydum bakraç,
Bulamadım derdime ne merhem ne ilaç

Lâ

İlahisini ihvanına söyler, mürşid çeşmesinden istifade etmeyenin hedefe varamayacağını hatırlatırdı

Bu nedenle tasavvuf yolunda, Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa sallâllâhü aleyhi ve sellem Efendimize sonsuz bağlılık ve mürşide karşı muhabbet ve edep sahibi olmak gerekir. Bu esaslara riayet edilmezse yolda kalmaktan korkulur.

Sende bu halde olup halktan lisanı eyle bend

Halktan lisanı bend eylemek bu yolda üç şekildedir.

Zahirî, Kalbî ve Ruhî.

Zahirî olan lisana kilit vurmaktır. Bu terakkiye açılan yoldur.

Kalbî tarafı ise, insanlardaki ve kendindeki hali görüp meşgul olmamaktır. Meşguliyet insanı yoldan alıkoyar. Görünen âlemin, seni sevdiğinden meşgul etmesi, saman çöpünün akan suyuna mani olmasını gösterir ki, bu noksanlığa işarettir.

Ruhî tarafı ise, bir zaman sonra nefsine hoş gelen arzuların etkisinden kurtulmaktır. Aslında tasavvuf yolu kısa ve kolay olmasına rağmen, aşılması güçtür. Sabır bu yolun baş ilacıdır. Sabrın başı da yokluktur. Yokluk demek bir manada Allah Teâlâ'ya sabretmektir.

> Gençlerden biri Şiblî kuddise sırruhu'l-azize sordu:
>
> ***"Sabır nedir? Ey efendim..."*** Şiblî hazretleri anlattıktan sonra en şiddetli (muteber) sabrın Allah Teâlâ için sabır olduğunu söyledi. Genç buna itiraz etti. Şiblî Hazretleri bunun üzerine, Allah Teâlâ ile sabırdır dedi. İkinci kez itiraz edince bu sefer de, Allah Teâlâ'da sabırdır dedi. Üçüncü kez itiraz karşısında es-sabr-u alellah dedi. Genç yine itiraz etti ve dedi ki;
>
> Ey Şeyh hazretleri sabrın en muteberi es-sabru anillah'tır. Yani **Allah'tan sabretmektir.** Şiblî hazretleri bu sözü duyar duymaz bir şahka vurup yere düştü ve bayıldı.[504]

Ey aşağılık dünyaya bile sabredemeyen!
Bu yeryüzünü güzel bir tarzda döşeyen Allah Teâlâ'ya nasıl sabredebiliyorsun?
Ey naz ve nimete bile sabredemeyen! Kerîm Allah Teâlâ'ya nasıl sabre-

---

mizi bilesin. Sonra doktora gönderdik ki, kendi acizliğini bilesin. Şifa veren benim. İstersem şifa veririm. Doktor ve ot şifa için birer vesiledir. Bütün işler benimdir. Bunu iyi bil." *(Erzurumlu Darir Mustafa, Kırk Hadis Kırk Hikâye, trc. Dr. Selahaddin Yıldırım- Dr. Necdet Tılmaz, İstanbul, 2004, s.91–92)*

Maddî hastalıkların tedavisinde nasıl doktorlar varsa, Allah Teâlâ ve mürşidi kâmiller de mânevî terbiyenin doktorlarıdır.

[504] İsmail Ankarâvî, Minhâcu'l-Fukara, İst, 2005, s. 271

debiliyorsun?
Ey temize, pise bile sabırsız! Yaradanına nasıl sabredebiliyorsun? [505]

Arifliğin şartlarından birisi de bazı şeyleri bildiğin halde bilmemezlikte olmaktır. Bu nefsin selametine ve emniyete sebep olur.

Boğazdan kalbe inmeyen ilim faydasızdır.
İnsanların helakine sebep olan şeyler, lüzumsuz konuşmakla, hayırsız maldır.

Anlamaz hayvan olan, insan olan anlar bizi
Halkın artık eksiğine keylimiz yoktur bizim
Kimseye tan etmeye hiç dilimiz yoktur bizim
Lâ Mekân'dan gelmişiz bir ilimiz yoktur bizim
Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

İşte budur âcizane Hubb-u fi'llah sana pend
Hayr-u hakân-ı cihan Simurğ-u Anka olmuşuz.[506]

Gönüle ve dile bend vuran kişi sırr-ı Hakk'ta fenâ dan bekâ'ya, varlıktan yokluğa ulaşmış ve celal içre cemali görmüş olur. Yoksa bu kahır dünyasında her şey insana dert ve sıkıntıdır.

Karıncalar gibi sen ufak, ufak yürürsün

---

[505] Mesnevi, c.II, b. 3074–3076
[506] **Simurg-u anka**: Simurg = Kaf dağında olduğu söylenen masal kuşu Anka; "Öz"
S i mu r g
Kaynaklarda verilen Simurg'la ilgili bilgiler büyük ölçüde Anka için verilen bilgilerle benzerlik göstermektedir. Çünkü Simurg Anka'nın Farsça'daki adıdır. Simurg, Anka adı verilen hayalî büyük bir kuş olarak tanımlanmakta olup Simurg kelimesi de "otuz kuş büyüklüğünde" anlamındadır.
Anka kelimesi İbranice *'anak'* kelimesinden türemiştir. Anak, isim olarak gerdanlık, uzun boyunlu dev anlamlarına, fiil olarak ise, gerdanlık takmak, boğmak, boğazı sıkmak anlamlarına gelir. Anka; *'uzun boyunlu'* ismi olup cismi olmayan büyük bir kuştur. Simurg, Zümrüd-ü anka adlarıyla da bilinir. Cennet kuşuna benzer yeşil bir kuş olduğu için bu ad verilmiştir.
Bu adların dışında Anka, Semender, Devlet Kuşu, Phoenix, Tuğrul, Hümâ adlarıyla da bilinir. Bulunduğu yerdeki kuşları avlayarak batıya doğru uçtuğundan ***Anka-yı muğrıb*** de denir. İslâm, tasavvuf ve Anka ile ilgili olarak divan şiirinde kullanılan tamlamalar arasında ***"Kaf-ı Kanâat, Kaf-ı istiğna"*** tamlamalarıyla birlikte ***"Ankâ-yı âli-şân, 'Ankâ-yı âlî-himmet, 'Ankâ-yı himmet"*** gibi tamlamalar da bulunmaktadır. ***"Ankâ-yı lâ-mekân"*** ise, tasavvufta Allah Teâlâ anlamında kullanılmaktadır. (Türk Kültürü İncelemeleri Der. I, H.Dilek Batîslam, İstanbul 2002, 195–202.)
Dil beytini pâk eden, dervişi anka eden,
Âlem-i ilâhiye giden, mevlâ zikridir zikri. Nûreddîn Cerrâhî

Meleklerden ileri seyranı arzularsın
Topuğuna çıkmayan suyu deniz sanırsın
Sen katreyi geçmeden ummanı arzularsın.
Var sen Niyâzi yürü atma okun ileri
Derdi ile kul olmadan sultanı arzularsın

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

İnsan için değer verdiği ne ise, meyli ona ister istemez olur. Onda huzur bulur ve ona hizmet eder. Allah Teâla aşkı ile yanan da bu fâni dünyanın telâşesi yoktur ki, kendini heder etsin. Onun hedefi Allah Teâla'yı sevmek ve Allah Teâla tarafından sevilmektir. Allah Teâlâ'yı sevenler ise, Allah Teâlâ'nın sevdiği kimselerdir.

Bâyezîd kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"O'nu sevdiğimi sanıyordum, fakat düşününce gördüm ki, O'nun aşkı benimkinden öncedir." [507]

"Mevlana Celâleddin Rûmî kuddise sırruhu'l-azîze göre, insanın aşkı, gerçekte temsil yoluyla Allah Teâlâ'ya olan aşkın bir sonucudur.

Birisi her gece Allah der durur, bu zikrinden ağzı tatlılaşır, zevk alırdı. Şeytan ***"Ey çok söz söyleyen, bunca Allah demene karşılık onun Lebbeyk demesi nerede? Allah tahtından bir cevap bile gelmiyor. Böyle utanmadan sıkılmadan ne vakte dek Allah deyip duracaksın"*** dedi.

Adamın gönlü kırıldı, başını yere koydu, yattı. Rüyada yeşiller giyinmiş Hızır'ı gördü. Hızır ***"Kendine gel, niçin zikri bıraktın, çağırdığın addan nasıl usandın, zikrinden nasıl pişman oldun?"*** dedi. Adam, cevap olarak ***"Lebbeyk sesi gelmiyor, kapıdan sürüleceğimden korkuyorum"*** deyince;

Hızır ***"Senin o Allah demen, bizim Lebbeyk dememizdir. Senin o niyazın derde düşmen, yanıp yıkılman, bizim haberci çavuşumuzdur. Senin hilelere düşmen çareler araman, seni kendimize çekmemizden, ayağını çözmemizdendir. Ateşin de bizim lütfumuzun kemendidir, aşkın da. Her Ya Rabbi demende bizim, Efendim, buyur dememiz gizli"*** dedi.

Bilgisiz adamın canı, bu duadan uzaktır. Çünkü Yarabbi demesine izin yok ki! Zarara, ziyana uğrayınca Allah'a sızlanmasın diye ağzında da kilit var, gönlünde de. Ağzı da bağlı, gönlü de.

Firavuna yüzlerce mal, mülk verdi, o da nihayet ululuk, büyüklük davasına girişti. O kötü yaradılışlı, Hakk'a sızlanmasın diye ömründe baş ağrısı bile görmedi. Allah, ona bütün dünya mülkünü verdi de dert, elem, keder vermedi. Dert, Allah'ı gizlice çağırmana sebep olduğundan bütün dünya malından yeğdir.

Dertsiz dua soğuktur, bir şeye yaramaz. Dertli dua ve niyaz, gönülden, aşktan gelir. O gizlice niyazın, o önü sonu anman yok mu? İşte saf, halis ve hüzünlü dua odur. ***"Ey Allah Teâlâ'm ey feryadıma erişen ey yardımcım"*** demendir. Allah Teâlâ yolunda köpeğin sesi bile Allah Teâlâ cezbesiyledir. Çünkü Allah Teâlâ'ya her yönelen, bir yol kesicinin esiridir. [508]

---

[507] NİCHOLSON, a.g.e. s.78
[508] Mesnevi c.III, b.189–207

Dünya fitne ve imtihan yurdudur. Onun zehrinden çok az kişi kurtulur. Fakat bu yolda devamlı gayret, onu beladan geçirir. Maneviyat pınarından içen için dünyanın ve içindekilerin kıymeti yoktur. Ruhu temizleyen artık her şeyi güzel görmeye başlar.

Hz. Cüneyd Bağdâdî kuddise sırruhu'l-azîz Meşâyihten dünyalık bekleyenler için;

"Son demde imansız gitme korkusu var" diye buyurmuşlardır.[509] Ayrıca Mâlik b. Dinar kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Dünyevi arzular peşinde koşan bir kimsenin peşinden koşmaktan şeytan bile vazgeçer." (Zira bu belada ona yeter.)[510]

Veli arif celal içre cemalin görür daim
Bu haristanın içinde, Ona gülzar olur peyda

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Yaratılanı severim
Yaratan'dan ötürü

Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

"Tarîkat-ı aliyyede, usulleri tamamlayıp, kabiliyet halifeliği ile feyz aldıktan sonra, dünyadan dolayı değil, aksine başka bir cihetten dolayı istiğna (doygunluk) ***zuhur edip, hayvani gıdadan istiğna değil, ruhanî gıdadan dahî isteksizlik gerektir."*** [511]

Kişiye bu cihanda ulaşılacağı en hayırlı şey, dünya sevgisini arkasına atması ileriye yani asıl vatanı olan hakikât âlemine nazar etmesidir. O zaman leşler üzerine konmayan *Anka Kuşu* olunur. Bu kuş, baki âlemin semasında yer tutmuştur. Bu fani dünyada konacağı yeri yoktur.

Halife-i zadesin, makbulsün
Her neye muhabbetin varsa ona kulsun

Lâ

Cenâb-ı Hak, (Dünya için) Kur'ân-ı azîm'üş-şânında buyurduğu "*metâ*" lafz-ı şerifidir. İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîzin Rûhu'l-Beyân Tefsîrinde "*meta*" kelâmınından *"hatunların hayız bezidir"* diye tefsir buyurmuştur. İşte dünya demek bu bez demektir. Artık aklı ve fikri olan adam hiç böyle hayız be-

---

[509] YARAR, a.g.e. s.28, 3.mektup

[510] Tezkiretü'l-Evliya s.92 (Bazı namaz vb. dinî ibadetten yoksun kimselerin iyi ahlaklı görünmesine fazla itibar etmemek lazımdır. Çünkü onlar için şeytanın vesvesesi yoktur. Şeytanın tasallutu olmayınca insanda fıtrat gereği bazı iyi huylar açığa çıkar. Fakat çok müslümanın ahlakında birçok eksiklik hemen yüz göstermektedir. Bu konuda tahrik şeytanın isteklerinin ve azdırmasının büyük etkisi vardır. Yazan)

[511] YARAR, Cezair, *Mektubât-ı Hasan Sezâî,* İstanbul, 2001, s.36, 9. mektup

zine muhabbet edip sever mi? Ve bunun kokusunu bilir misin? Hiç kokladın mı? Yok, hele hele iyi düşün, Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz Efendimizin buyurdukları gibi ***"keşf-ü kerâmâttan dem vuruyorsun; amma velâkin hâlâ hayız bezi gibi, hanımın iki bacağı arasından ayrılmıyorsun"***[512]

"Bir çömlek seviyorsan çömlek sevdiğini bil. Ona, olduğundan daha fazla değer verme." Diyen *Epiktetos* ne doğru söylemiş.[513]

Nâdanı terk etmeden yârânı arzularsın,
Hayvânı sen geçmeden insânı arzularsın.
"Men aref-e nefse-hû fakad aref-e Rabbe-hû"
Nefsini sen bilmeden Subhânı arzularsın.
Sen bu evin kapısın henüz bulup açmadan,
İçindeki kenz-i bî-pâyânı arzularsın.
Taşra üfürmek ile yalunlanır mı ocak,
Yüzün Hakk'a dönmeden ihsanı arzularsın.
Dağlar gibi kuşatmış benlik günahı seni,
Günahın bilmeden gufrânı arzularsın.
Cevizin yeşil kabını yemekle tat bulunmaz,
Zâhir ile ey fakîh Kur'ânı arzularsın.
Şarâbı sen içmeden sarhoş-u mest olmadan,
Nice Hak-kın emrine fermânı arzularsın.
Gurbetliğe düşmeden mihnete sataşmadan,
Kebab olup pişmeden büryânı arzularsın.
Yabandasın evin yok bir yanmış ocağın yok.
Issız dağın başında mihmânı arzularsın.
Bostanı bağı gezdim hıyârını bulmadım,
Sen söğüt ağacından rummânı arzularsın.
Başsız kabak gibi bir tekerleme söz ile,
(Yunus) leyin Niyâzi irfânı arzularsın.

Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-azîz

---

512 Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. IV, s.1495
513 AYVERDİ, Sâmiha, *Âbide Şahsiyetler,* İst. 1976, s.264

BUNCA İLM-İ FAZL İLE BİLMEZ İMİŞ, NUR-İ BASAR
HER İŞİ EDEN ETTİREN ALLAH TEÂLA DEĞİL Mİ VER HABER
LEYK HULUL-İ İTTİHAZDAN EYLE GAYETLE HAZER
BİZ HAKAYİK AŞİYÂN İÇRE MİMAR OLMUŞUZ [514]

Bunca ilm-i fazl ile bilmez imiş, nur-i basar

Nur-i basar: Göz nuru.

İlim, kesbî veya vehbîdir. İnsan, ilmi bir hakikâti öğrenmek için öğrenir. Tasavvufun alanına giren ledün ilmi, vehbi ilimler sınıfına girer. Bu yolda gayret muhakkak gerekir. Ancak buna ilaveten mürşid himmeti ve nispet ise, mecburiyet gibidir. Çünkü itibar kazanmanın birinci şartı, önce kazanmışların yanında yer bulmak ile olur.

Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l azizin dediği gibi:

"Hakk'ın ve has kulların inayeti olmayınca, melek de olsan faydası yoktur, yine yaprağın siyahtır!" [515]

Çünkü haller ilmi olan bu yol yaşamak, duymak, sezmek, hissetmekle beraber, hikmet pınarının gözesinden içmektir.

Muhyiddin Ârabî kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Kelimelerin lafız kalıpları, hallerin anlamlarını taşımaya yetmez." [516]

"İlim kesbiyle paye-i rif'at, arzu-yi muhal imiş ancak.
Aşk imiş her ne var âlemde, ilm, bir kıyl u kaal imiş ancak"

Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, ledünnî ilmin ilâhî bir nasip olduğunu, bunun ancak kalbî istîdâdı olanlara lütfedildiğini şu şekilde ifâde etmektedir.

"Yakûb'un, Yusuf'un yüzünde gördüğü fevkalâdelik, kendine mahsus idi. O nuru görmek, Yusuf'un biraderlerine nasip olmamıştı. Kardeşlerinin gönül âlemi, Yusuf'u görmekten ve anlamaktan uzak idi."

"Ruhun gıdası aşktır. Canlarınki ise, açlıktır."

"Yakub'da, Yusuf'un bir cazibesi vardır. Bundan dolayı Yusuf'un gömleğinin kokusu, O'na çok uzak bir yerden dahi ulaştı. Gömleği taşıyan kardeşi ise, o kokuyu duymaktan mahrum idi."

"Çünkü Yusuf'un gömleği kardeşinin elinde iğreti idi. Kardeşi, gömleği gö-

---

514 Birçok ilme göz nuru dökmekle de, arif-i billâh olunmuyormuş
Allah Teâlâ takdir ederse her murada erilmez mi? Söyle;
Lâkin Allah Teâlâ, kul ile iç içe geçer demekten son derece sakınmalısın, aman
Bak biz hakikatler ikliminin, bülbül yuvalarını yapan mimar olmuşuz.

515 Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 41

516 Cemal KURNAZ -Mustafa TATCI, Türk Edebiyatında Şathiyye, Ankara, 2001, s.26

türüp Hz. Yakup'a teslim ile mükellefti. Yani o gömlek, kardeşinin elinde, esirci elinde bulunan bir seçkin cariye gibiydi. Esircinin nefsi için değildi. Satıcıdan başkasına aittir."

İlm-i ledündeki tahsilini ikmal eden Şeyh Şiblî, Allah Teâlâ'ya vasıl olduktan sonra bütün kitaplarını yakmıştır.

İmam Şâfî Hazretlerini, Şeybânî Râî kuddise sırruhu'l-azîzin önünde talebe gibi diz çökerten bu ilimdir. Kendisine:

"Ey imam, sen nerde, Şeybânî nerde? Bu hürmetin sebebi nedir?" denilince İmam Şâfî kuddise sırruhu'l-azîz:

"Bu zât, bizim bilmediğimizi bilir." cevabını vermiştir.

Ahmed b. Hanbel radiyallahü anh ve Yahyâ b. Muâz kuddise sırruhu'l-azîz, bazı meseleleri Ma'rûf-i Kerhî kuddise sırruhu'l-azîze başvurup ondan sorarlardı. Bunun sebebi kendilerine sorulunca, Ashâbın:

"Yâ Rasûlallah, kitap ve sünnette yoksa ne yapalım?" suâline, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin:

"Onu sâlih kimselerden sorun! Onların istişâresine arz edin!" hadîs-i şerîfini misâl verirlerdi.

Hz. Ömer radiyallâhü anh vefat edince, Abdullah b. Mes'ûd radiyallâhü anh;

"İlmin onda dokuzu gitti." Buyurdu. Bir sahâbi radiyallâhü anh de kendisine:

"Daha içimizde âlimler var!" dedi. O da:

"Ben marifet ilminden bahsediyorum." dedi.

Her işi eden ettiren Allah Teâla değil mi, ver haber

> Vasıtalı olsun, vasıtasız olsun, her yerde tecelli eden Allah Teâlâ'dır. Tekkeleri kapadılar, şöyle yaptılar, böyle ettiler, deme... Yaptıran Allah Teâlâ'dır. Bunu sen anlamamakla böyle olmaması icap etmez. Kimsede kabahat yoktur. Yapan, tertip ve tanzim eden hep Allah Teâlâ'dır. Bunu sen idrak etmemekle, böyle olmaması îcap etmez. Sen çocuğunu ateşe yaklaşmaktan menedersin ama O, bunu takdir eder mi? Kızar ve ağlar.[517]

Maneviyat ilminin gerçekte üstadı Allah Teâlâ'dır. Samimiyetle bu yola girene Allah Teâla sırası ile bilmediğini öğretir. Tasavvuf bir emanettir, cahile de teslim edilmez.

Leyk hulul-i ittihazdan eyle gayetle hazer

Maneviyat ilminin ilk basamağı nefse ayak basmak ve onu tanımaktır. Kalb gözü ile görmek için ilim tahsiline gerek yoktur. Çünkü o bir hicap perdesinin aralanması ki, kendi aslı bir ilimdir. Eşyanın hakikâtini, iç yüzünü

---

[517] Ken'an Rifâî, a.g.e. s.214

gören, anlayan kalb gözüne basîret dendiği gibi, kalb gözü ile görme, ferâset diye de isimlendirilir.

İmâm-ı Kuşeyrî kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuştur ki;

*"Allah Teâlâ, müminlere bir takım basîretler ve nûrlar vermiştir. Onlar bu sayede ferâsette bulunurlar. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem; "**Mümin, Allah Teâlâ'nın nûru ile nazar eder."** hadîs-i şerîfi bu mânâda anlaşılmalıdır" Deylemî'nin zikrettiği bir hadîs-i şerîfte; "**Gözü âmâ**(görmeyen) **kimse kör değildir. Asıl âmâ, basîreti kör olan kişidir."***

Bu ilim binde bir kişiye nasip olur. Bu ilim bazen insanı öyle bir sarhoşluğa çeker ki, Hallac kuddise sırruhu'l-azîz gibi darağacına da baş koydurur.

"Gazzali kuddise sırruhu'l-azîze göre bu kalb gözüne sahip olan yalnız ariflerdir, mutasavvıflardır. Yakini bilgiye, Allah Teâlâ'nın Ledün ilmine sahip sevgili kulları da yalnız bunlardır. Yalnız bunlar, Allah Teâlâ'yı olduğu gibi görürler ve onun zatını da tam manasıyla kavrarlar. Allah Teâlâ, bu yakini bilgiyi, bu sevgiyi kullarının kalbine doğrudan doğruya kendi nuru ile verir. Kalbe bağlı olan bu bilgiden hâsıl olan zevk de zevklerin en büyüğüdür. Ve bu zevke dayanan mutluluk da, en kuvvetli ve en sürekli mutluluktur."[518]

Gazzali, kalbin gerçekten gözü olduğunu er-Risaletü'l-Ledünniye'sinde şöyle delillendirir.

"Tasavvufçulardan bir grup der ki; *"Kalbin de bir gözü vardır. Tıpkı cesedin de bir gözü olduğu gibi.."* İnsan zahiri varlıkları zahir gözüyle görür. Hakikâtleri de akıl gözüyle görür. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur: ***"Hiçbir kul yoktur ki, onun kalbinin mutlaka iki gözü bulunmasın. Bunlar iki gözdür. Onlarla gayb idrak olunur. Allah bir kuluna hayr murad ettiği zaman onun kalb gözünü açar. Ta ki, kişi, gözünden gaip olanı kalb gözüyle görebilsin."*** [519]

Değil mümkün ayn-ı vaciptir hakikâtte
Vücud ile âdem beyninde zira ittihat olmaz

Lâ

Varlık, zahiri itibarı ile çokluk içinde olsa da, aslında bir olan Hakk'ın tecellileridir. Maneviyat sözle anlatılacak bir durum değildir. Hüsnü zanda bulunup tatmak lazımdır. Efendi Hazretlerinin *Leyk hulûli ittihazdan eyle gayetle hazer* (bu karışmadan kaçın demesi) mahlûkun hiçbir zaman Allah Teâlâ olamayacağı fakat eşyada Allah Teâlâ'yı müşahede etmek gerektiğidir.

Seyyid Muhammed Nur-ul Ârâbî Varidat şerhinde buyurur ki;

"***Ehli tarikin tevhidi, zikre devamı neticesinde tahsil edilen bir hâldir; makam değildir.***

Bu, Leylâ'ya karşı, Mecnun'un hâline benzer. Melik, Leylâ'yı ona arz eyledi ve Leylâ; Ya Kays, ben Leylâ'yım, bana bak; dedi de Mecnun; benden başka Leylâ olur mu? Deyip dağa kaçtı.

---

[518] SUNAR, Cavit, *İslâm'da Felsefe*, Ankara, 1972, s.30
[519] GAZZALİ, *er-Risaletü'l-Ledünniye*, trc. Yaman Arıkan, İst, 1972, s.87–88.

Bu mücerret hâlden ibarettir. Ehli zikir de böylece kendilerine zikir galip olunca; zikir, ihvân, mezkûr, ittihad eder. Halbuki bu tevhîdi makam değildir." [520]

Bârî Teâlâ, bu mahlûktan başka bir vücûdu olmaktan münezzehtir ve Hakk'a mahlûktan başka bir varlık olarak inanan kimse şirktedir.[521]

Senin varlığın fânî olup hakikâti Hakk'ın olunca ittihat nereden meydana gelir! Sen kendi geçici vücudunu var zannettiğinden ittihat anlarsın. ***Sen var mısın ki, ittihat olsun!*** Hulul zannetmen şundan dolayıdır: Allah Teâlâ'nın, ey Muhammed, toprağı atan sen değildin, ben idim dediğinde, sen anladın ki, hâşâ, Allah Teâlâ, Muhammed'in gönlüne girip toprağı attı. Mülkünde kendisinden başkası olmayınca ittihat nereden olur ve hulul nereden ortaya çıkar? Kim var ki, kim kime girip çıksın! Ve bir de, erenlerin şu nutuklarını yanlış anlayıp yanıldılar.

Gâhi nebat gâhi hayvan olmuşam
Gâhi mâden gâhi inşân olmuşam
Gâhi havadan yağmur olup yağmışam
Gâhi dîv ü gâhi Süleyman olmuşam
Gâhi Fir'avn gâhi Hâmân olmuşam
Gâhi deyr ü gâhi ruhban olmuşam
Gâhi cennet gâhi Rıdvan olmuşam

Bu gibi sözlerinden dolayı Ehl'u-llâhı hulûlî zannettiler. Hulûlîler, âdem öldükten sonra ruhu çıkar; dünyada hangi hayvanın huyuyla huylanmışsa o huyu değiştirmedikçe Hakk'a ulaşamaz. Öldüğü vakit onun ruhu çıkıp o hayvana girer. Dünyada hayvanlıkla gezer ve bazen olur ki, o ruh bitkilere girer. İnsanken Hakk'ı anlayıp bilip Hakk'a ulaşırsa o zaman girip çıkmaktan kurtulur derler.

Bu düşünceden Allah Teâlâ'ya sığınırız. Bunlar, erenlerin nutuklarını yanlış anlayıp yanıldılar ve hulûlî oldular.[522]

(Muhyiddin Ârâbî kuddise sırruhu'l-azîz) Çok kimseler tarafından bilinen ve insiyaki olarak: "*Allah, Hz. Âdemi, Allah suretinde yarattı"* şeklinde tercüme edilen meşhur bir *hadis'i* ele alarak diyor ki". Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem der ki;

"Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı."

Buradaki zamir *(kendi* sözü) bizce Hz. Âdem'e avdet etmektedir. Başka bir deyişle: Arapça sintaks kurallarına göre, metindeki *sûretihi* sözündeki *hi* zamiri hem Allah Teâlâ'ya, hem de Adem'e ait olabildiği için, İbn'ül-arabî, (teamül hâline gelen ve sonuç itibariyle: Allah Teâlâ'nın *insan şeklinde* olduğunu zannettiren "*Allah, Âdem'i, Allah suretinde yarattı"* şeklindeki *yanlış* anlamayı dü-

---

[520] Gölpınarlı, Abdulbaki, Melâmîlik ve Melâmîler, İst. 1931, s. 290
[521] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.75
[522] Selim Divane, Ariflerin Delili Müşkillerinin Anahtarı, Mustafa TATCI-Halil ÇELTİK, Ankara, 2004, s. 80

zelterek :

Allah, Âdem'i, Âdem (insan) *suretinde yarattı* tarzında doğru bir anlayış (= tercüme anlayışı) getirmektedir. Hemen çok kimse tarafından fark edilemeyecek olan bu incelik, İbn'ül-Arabî'nin dikkatli ve nafiz zekâsının eseridir. [523]

"Beşer, ne eski filozofların dediği gibi Allah Teâlâ'dır, ne de yenilerin dediği gibi sur homme (insanüstü) dür. Beşer Allah olamaz. Bak ne diyoruz.

Ey mazhar-ı mürşitte tecelli eden Allah!

Fakat o kimsenin vücudunu ilâhî tecelliyât yakmış, yani kalıbını, cismini, benliğini kendinde fânî etmişse, o vakit beşer Hakk'la bakî olmuş, ondan Hak tecellî etmiştir. Güneşin zuhurunda idare kandili hükümsüz kalır."[524]

Eşya O'nun tecellisi ise, de, eşya eşyadır. O ise, O'dur. İşte kalb ilmi budur. Bu akli bilgilerle bilinmez. Vücudun varlığı müşahede, zevk, hal, fena-fi'llah, bekâ bi'llah ve müsteğrak'ün fî-zât'illah ile bilinir. Buna ise, Mürşidi Kâmil terbiyesi ile ulaşılır. Bu işi fark edemeyenler ilhada düştüler ya hulûli (yok olup karışma) ya ittihat (her şeyi Allah Teâla'nın zatı gibi) a düşerek zındıklık ve kulluktan kendilerini müstağni gördüler. Bu ise, hataların başlangıcı olmuştur.

Bu halin herkes tarafından anlaşılmasını da düşünmek muhaldir. Bu hale erişen kulluk makamlarının doruğundadır.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ***"Bana Allah Teâla'nın kulu ve Rasulü deyin"*** sırrına kavuşur.

Alan lezzatı birlikten halas olur ikilikten
Niyâzi kande baksa ol heman didar olur peyda
Görünür ol kenzi mahfiden nice zahir olur eşya
Bilür her nakş-ü sûretten nice esrar olur peyda

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Biz hakâyiki aşiyan içre mimar olmuşuz

İhvan bu makamda yani *Vahdet-i Şuhut*'a ulaşır ve nihayet Lâ Mevcude İlla'llâh'a varır ki, hakikât ehlinin ilmidir. Bu makamda ihvân kendinin ve âlemin yokluğuna *Vahdet-i Vücud*'a yani Allah Teâlâ'nın varlığına götürür. Bu bir karışmada değildir. Kelime-i tevhid zikri çekilirken, tevhid mertebelerinde mülahazaları şu şekildedir.

1- لاَ الٰـهَ اِلاَّ اللهُ mübtedilerin (başlangıç) mertebesidir.
2- لاَ الٰـهَ الاَّ اَنْتَ mutavassıtların (orta) mertebesidir.
3- لاَ اِلٰـهَ اَلاّ اَنْتَ اَنا □□□□ müntehilerin (son) mertebesidir. [525]

---

[523] KEKLİK, Nihat, El-Futuhât El- Mekkiyye Kriterleri, İst, 1990, s. 188
[524] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 23
[525] Bu mertebedeki ***"sen ve ben"*** i Muhyiddîn Ârabi kuddise sırruhu'l-azizin getirdiği yorum ile ancak anlayabiliriz. Bahsedilen makama geldikten sonra Allah Teâlâ

Bu, kulun Hakk olmasını gerektirmez. [526]

Nablusî'nin inzivasının ilk yılında yazmış olduğu birinci münâcâtı Vahdet-i Vücûd ile ilgili olarak kulun Allah Teâlâ'ya münacatını anlatıyor.

Rabbim bana dedi:

"Sen, sen bana uygunsun" Dedim ki;

"*Fâni olan ben, nasıl Sana uygun olurum?"* O bana dedi ki;

"***Fâniden başka hiçbir şey Bana uygun değildir?"*** Dedim ki;

"Ahlâkım kötüdür, ben Sana nasıl layık olurum?" O dedi ki;

"Onu, Benim iyi ahlâkımla tamamlayacağım." Daha sonra bana şöyle dedi:

"***Ey kulum, Ben senim, fakat sen Ben değilsin. Ey kulum, Mevcûd (Var olan) benim, sen değilsin. Ey kulum, bütün beşer Benim keremimin kullarıdır; sen, Benim Zâtımın kulusun."*** Dedim ki;

"Ey Rabbim, ben nasıl Senin Zâtının kulu olurum?" O dedi ki;

"***Sen 'Abdül'-Vücûd'sun*** (Varlığın kulusun); ***Abdü'l-Mevcûd*** (Var olanın kulu) ***değilsin. Vücûd Ben'im, mevcûd diğeridir, zira o Benim ile varlık bulur. Hâlbuki Ben, Kendi kendimle varım."*** Bu sebeple ben şöyle dedim:

"*Ben Varlık'ım."* Ve yine O bana dedi:

"***Ey kulum, başkalarından korkma; zira başkaları Ben'im. Ben, senin sendeki Varlığımdan dolayı sende tecelli eden Rabbinim. Ben'den başka ilâh yoktur ve ancak bana tapılabilir.***

Her halükârda seni Ben (Kendim) ***ile zenginleştirirsem, seni zengin kılacağım ve eğer seni başkalarıyla zenginleştirirsem, seni fakir kılacağım. Benden başka ilâh yoktur."*** Ben O'na dedim ki;

"*Ey Rabbim, ben Senin nezdinde nasılım?"* O bana dedi ki;

---

ile kulu bir görmektedir. ***"Attığın zaman sen atmadın Allah Teâlâ attı."*** Ayeti tecelli eder.

Ayette: *"Kulum, faili olmadığın şeyi yap. Yaptığın işin faili benim. Ben de ancak seninle yaparım. Çünkü onu kendi kendime yapamam, onu yapmak için sen lazımsın. Senin yapman için de ben lazımım." "Böylece işler bana ve Ona bağlı oldu. Ben de hayret ettim, hayret de şaştı. Hayret içinde hayret oldu."* Diyen Muhyiddîn Ârabi kuddise sırruhu'l-aziz şu şekilde devam eder:

"Nice zamanlar olmuş ki, şöyle demişimdir:

"Rab Haktır, kul Hakk'dır, ah bilseydim, mükellef kimdir?

Kuldur dersen o yoktur, Rabb'dir dersen o nasıl mükellef olur ?"

Nice zaman da şöyle demişimdir:

"Kendisinin yaptığı bir şeyi bana teklif etmesinde hayret ettim. Benim yaptığım bir iş yok bende o iş hep O'nun yaptığını görüyorum. Ah bilseydim mükellef kim oluyor? Her yerde ancak Allah var, Ondan başkası yok."

"Böyle söylemekle beraber bana denildi ki, yap."

Hülâsa, birlik halinin zuhur etmesi insandan kulluk vazifesini düşürmediği gibi bir manada artırması gerektirdiğini hatırlatıyor.

[526] Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. II, s.250

"***Sen Benim indimde, en yakınlar arasında ve aynı zamanda bütün seni sevenler ile birliktesin. Ben, seni ve seni sevenleri severim."*** Ben O'na dedim ki;

"***Ey Rabbim, bana olan aşkının alameti nedir?"*** O bana dedi ki;

"***Benim sevdiğim ve Benim hoşlandığım şeyleri yapabilmen için sana yardım ve lütfumu ihsan etmemdir."*** Ben O'na dedim ki;

"*Ey Rabbim, insanlar bana haksızlık ediyorlar."* O bana dedi ki;

"***Bütün bunlar senin hayrınadır. Onların sana ettikleri haksızlıkların sonucuna bakman yeter: Bu, senin Benim ile yakınlaşmandır. Muhakkak ki, sen onlardan önde geleceksin."*** [527]

Âlemler insan-ı kâmiller ile hayat ve huzur bulduğu gibi mimarları da ancak onlar olabilmiştir. Terbiyesi eksik olanlar ve nefse uyanlar hep yıkıcı olup düzeni bozmuşlardır. Âlemin yaratılış sebebi Allah Teâla'nın halifesine hizmet etmek olduğundan, mimarlık sıfatı insanı kâmillere verilmiştir.

Bende sığar iki cihan, ben bu cihana sığmazsam;
Cevheri la-mekân benem, kevn-ü mekâna sığmazam!..
Arşı ferşi kaf'u nun, bende bulundu cümle çün;
Kes sözünü uzatma kim şerhü beyana sığmazam!..
Kevn-ü mekândır ayetüm, zât'a gider bidâyetüm;
Sen bu nişan ile beni bil, ki, nişana sığmazam!..
Kimse gümanu zann ile, olmadı Hakk ile biliş;
Hakk'ı bilen bilür ki, ben zannı gümana sığmazam!..
Surete bahu maniyi, suret içinde tanı kim;
Cism ile can ben'em veli, cism-ü cana sığmazam!..
Hem sedefem hem inciyem, Haşru sırat esenciyim;
Bunca kumaşu raht ile, ben bu dükkana sığmazam!..
Genç-i nihan benem ben, uş, yani iyan benem ben uş;
Cevheri kan benem be uş, bahre ve kâne sığmazam!
Gerçi muhiti â'zamem, adem adımdır âdemem;
Dar ile kün fe kan benem, ben de mekâna sığmazam!
Can ile hemcihan benem, dehr ile hemzaman benem;
Gör bu latifeyi kim, ben dehr-ü zamana sığmazam!
Encüm ile felek benem, vahyi bilen melek benem;
Çek dilini ve ebsem ol, ben bu lisana sığmazam!
Zerre benem, güneş benem, Çar ile pencü şeş benem;
Sureti gör, beyan ile bil kim ben bu sana sığmazam!
Zat ileyem, sıfat ile, Kadr ileyem Berat ile;
Gül şekerem nebat ile, beste dehana sığmazam!

---

[527] Bekri Alâeddin, Abdulgânî Nablusî Hayatı ve Fikirleri, çvr. Dr. Veysel UYSAL, İst, 1995, s.112–114

Nar benem, şecer benem, Arş'e çıkan hacer benem;
Gör bu adın zebanesin, ben bu zebana sığmazam!
Şems benem, kamer benem, şehd benem şeker benem;
Ruhi revan bağışlarım, ruhi revana sığmazam!
Gerçi bugün Nesimi'yem, Haşimiyem, Kureyşiyem;
Bundan uludur ayetim, ayetü şana sığmazam!

Nesimi kuddise sırruhu'l-aziz

EMR-İ BİL MA'RUF VEL MÜNKERİ BİLMEZ MİYİZ?
ANLAR İLE BİZ AMEL KILMAZ MIYIZ?
İSR-İ PAK-İ AHMED-İ BİLMEZ MİYİZ?
ŞİMDİ İZMAR EYLEYÜ BİZ RAH-I MANA OLMUŞUZ [528]

Emr-i bil ma'ruf ve'l-münkeri bilmez miyiz?

İnsanların bir kısmı tarîkat ehlinin halleri üzerine yeteri kadar bilgisi olmadığı için, onlar hakkında yanlış görüşler ileri sürmüşlerdir.

Mesela; Muhyiddin İbn-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîz için Şeyh-ül Ekber diyenler olduğu gibi, Şeyh-ül Ekfer [529] diyenler çıkmıştır. Sünnet-ul'llah her zaman cari olduğu için, Efendi Hazretleri içinde bu türlü ithamlar olmuştur.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri zamanında diğer tarîkat ehli gibi ulema ve hocalar tarafından devamlı tenkite uğradı. Çünkü aşk ehli idi. Zahirde itikadı bozmayan meselede devamlı sukut geçer, kimseyi kırmak istemezdi.

Ebu'l Hasan Harkânî kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuştur ki;

"İnkâr ile evliyâ-ı kirâm'ın yüzlerine bakmaktan ise, ruhbanların yüzüne bakmak daha hayırlıdır. Zirâ evliyâ-ı kirâma sû-i zân ve fena yüzle bakanların sonu iyi olmaz."

"Cahil kimsenin yanında kitap gibi sessiz ol"

Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz

Bu sırdandır ki, bir kâmil zuhur etse âlemde
Kimi ikrar eder anı, kime inkâr olur peyda

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Şol cahil-ü nadanı gör örter Hakk-ı inkâr edip
Kâmil olan, Kâmillerin her bir sözün burhan görür.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Anlar ile biz amel kılmaz mıyız?

Mürşid-i Kâmiller âlemin aynası oldukları için onlara bakan kendi suretini görür.[530] Kemâl yolunda bunca emek çeken, Allah Teâla'yı herkesten

---

[528] Dinde güzel şeyleri öğretme ve yaptırmak, günahlardan ve kötülüklerden nehyi bilmez miyiz?
Onlarla biz amel etmez miyiz?
Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin güzel ahlakını bilmez miyiz?
Şimdi, gizli bir yol tutarak, mana âlemine yol bulmuşuz.

[529] Mesela; İbnu Teymiye (ö. 728/1328) Şeyh-ül Ekfer (En büyük Kâfir) diyenlerdendir.

[530] **Hikâye:** "Mürid bir zaman çalışıp keramet ehlinden oldu. Fakat mürşidini rabıta edince, onu merkep suretinde görmeye başladı. Durumuna vakıf olan mürşidi;

daha iyi bilmez mi, kulluk yapmaz mı? Fakat Onlar vuslat âleminden bu fark âlemine gelirken, Allah Teâla katında şefkât kanatlarını mahlûkâta gereceklerinin sözünü vermişlerdir. Onlar, nefisleri menfaati için hiçbir amel yapmamışlardır. Ancak onların tuttukları melâmet yolu, bazen dıştan yanlış anlaşılmıştır.

Her işin nihayeti ise, Hakk-ın kendisidir.

İsr-i pak-i Ahmed-i bilmez miyiz?

Nübüvvetin sırrına ulaşmak, yokluk sırrına erip mertebe-i hayvaniyetten kurtulmaktır. Nefsini geçmeden âdemliğini bilmeden bir insan aslında hayvan olur.[531] Onlar kulluk yükünü taşıyacaklarına ve hizmet için verdikleri sözü unutmadılar. Onları anlamayanlar her ne kadar zarar vermeye çalışsalar da sırrı saklayıp, maneviyat taliplerine yol oldular. Onun için veliler için söylenen *"kuddise sırruhu'l-azîz"* kelamı her veli için tecelli etmiş ilâhî bağışın farklılığı ve var olan sırrın takdis edilmesidir.

Binâenaleyh Hakikât-ı Muhammedi'ye sırlarına erişenler de dinin vecibeleri hakkında eksiklik addetmek söyleyenin noksanlığından başka bir şeye işaret olmaz.

Muhammed'dir Cenâb-ı Hakk-a mirat
Muhammed'den göründü kendi bizzat
Muhammed'den vücuda geldi ekvân
Muhammed ra-i ü mer-i ü mirat Lâ

Şimdi izmâr eyleyü biz rah-ı mana olmuşuz

Kemal ehli, insanların sözünden etkilenmeyip yoluna devam edendir. Mana yolunda etkilenmek yolu uzattığı gibi, başkalarına faydalı olmaktan insanı men eder.

Rah-ı mâna (maneviyat yolu) olmak demek, Allah Teâlâ'ya ulaşmak isteyenlere güzergâh olduk demektir. Fakat yukarıda anlatılan sıkıntılardan geçmeden bu hale kavuşulamayacağı da anlatılmıştır.

"Bu sefer ki, rabıtanda o merkebin kulaklarını tut," dedi. Mürid rabıtasında merkebin kulaklarını tutunca gözlerini açtı. Birde ne görsün tuttuğu kulaklar kendi kulakları idi. Mürşidi dedi ki;
"Senin bizde gördüğün noksanlık, senin eksikliğindir."

531 "*Kendilerine Tevrat öğretildiği halde, onun gereğini yapmayanların durumu, sırtına kitap yüklü eşeğin durumu gibidir. Allah Teâlâ'nın ayetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür. Allah Teâlâ zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."* (Cuma, 5)

HERKESİN MİKTAR-I İHLÂSINCA FİİL-İ EDER ZUHUR
SEN ÇALIŞ OL MUHLİSANDAN ÇIKMASIN SENDEN KUSUR
GAYR-İDE GÖRSEN HATAYI SETR-EDÜP SEN ANDAN AL HUZUR.
BUNU ADET EDİNİP DÜRR-Ü YEKTÂ OLMUŞUZ [532]

Herkesin miktar-ı ihlâsınca fiil-i eder zuhur
Sen çalış ol muhlisândan çıkmasın senden kusur

İhlâs; Allah Teâla'yı görüyormuş gibi hareket etmektir. Hakikât Ehl-i demişlerdir ki;

İhlâs, Allah Teâla'nın nurlarından bir nurdur ki, onu ancak gerçek mümin kulların kalbine emanet eder. Bunu gerçek mümin olmayanlardan esirger.

İhlâs dört kısma ayrılır.

1-Allah Teâla rızası için yapılan amelde, tazim üzere ihlâslı amel yapmak.

2-Allah Teâla emrettiği için, tazim üzere ihlâslı amel yapmak.

3-Sevap bulmak için, tazim üzere ihlâslı amel yapmak.

4-Ameli ihlâs niyeti ile yapmak.

İnsan bu dört kısımdan biri ile amel işlerse manevi kurtuluşa erer.

İhlâs temelde iki kısımda toplanır.

1-*Sadıkların ihlâsı;* mükâfat ve sevap kazanmak

2-*Sıddıkların ihlâsı;* Allah Teâla'nın cemalini görmektir.

İhlâs ile olan işlerde kusurlar Allah Teâla tarafından tamamlanır. Eğer bir noksanlık zuhur edecek olsa bile manevi yardım yetişir.

Gavs-i Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz buyurdular ki;
"Ya Rabbi, hangi namaz beni sana yaklaştırır." Allah Teâla buyurdu ki;
"O namazda benden gayrisi olmaya ve namaz kılan bende kaybola."
Buna göre ihlâs ile ibadet eden birinin namazı üç şekildedir.

1-*Fiili namaz;* avam ve sofuların kıldığı namazdır ki, zahiren bilinir.

2-*Şuhûdî namaz;* Ariflerin kıldığı namazdır, namazın manevi tecellileri zahir olarak kılar. (Vahdet-i Şuhud)

3-*Hakîki namaz;* Kâmil insanların kıldığı namazdır. (Vahdet-i Vücud)

Bütün ibadetler ve fiiller bu sıralama içine girmektedir.

Her kim bu yola sıdk ile girmezse yoğ olmaz
Yoğ olmayacak Yusuf'un umma haberin senin

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

---

[532] Herkesin ihlâs ve sadakati ne kadarsa, kazancı o kadar olur.
Sen iyi çalış sadıklardan ol, senden kusur çıkmasın.
Başkalarının hatalarını görürsen onu ört, gizle, bundan zevk al.
Biz bu güzel davranışı adet edindiğimiz için en değerli inci olmuşuz.

İhlâs, kişiyi terakki ettirerek vuslat bahrını açtırır. Etrafı ile meşgul olmaktan kendini kurtarır. Çünkü her şeyin sahibine kavuşmak, insanı olgunluğun zirvesine çıkarır. Olgunluk, rıza makamının penceresidir.

Hiç ne lazım her kesin ayıbını tahrir eylemek
Kâmil insan olan görmez görse de göz yumar

Lâ

Gayr-i de görsen hatayı setr-edüp sen andan al huzur.

İnsanların ayıbını yüzüne vurmayıp, İslâm'ın emirlerini bilmeyenlere öğretmek yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmek, bu yolun esasıdır.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme "*Mümin nasıl bir insandır?*" diye sorulunca, buyuruyor ki;

"***Kendisi başkalarıyla ülfet eden, geçinen; başkaları da kendisiyle ülfet edebilen, yanına sokulabilen kimsedir.***"

"Kendisi başkalarıyla geçinemeyen, başkalarının da kendisinin yanına sokulamadığı kimsede hayır yoktur."

Cümle eşyada gördüm har var gülzar yok
Hep gülistan oldu âlem şimdi hiç har kalmadı
Gitti kesret, geldi vahdet, oldu halvet dost ile
Hep hak oldu âlem şehr-ü pazar kalmadı

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

İnsan kendinde olan bir hataya bakınca nefsinden olduğunu, başkalarındaki hataya bakınca da bir hikmeti vardır, Allah Teâlâ'dandır;

Kendinde olan bir iyiliğe bakınca Allah Teâlâ'dandır; başkalarında olan iyiliğe ise, onların nefislerinden oldu, demesi gerekmektedir.

Aslında her şeyin iradesi, Allah Teâlâ'nın elindedir. Böyle bir hükmün karşısında kul kendini, Allah Teâlâ'ya teslim ederse, Allah Teâlâ emanetine sahip çıkar. Allah Teâlâ, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize bile,

"Sen istediğine hidayet edemezsin" [533] buyurarak isteklerin tarafından kontrolde olduğunu beyan etmiştir.

Bunu adet edinip dürr-ü yektâ olmuşuz

Dürr-ü Yektâ Birlik incisi Hakikât-i Muhammediye'dir. **[534]** Yaratıcının

---

[533] Kasas, 55

[534] Allah Teâlâ'da cemal ve celâl tecellileri vardır. Küfrü de, imanı da yaratan O'dur. Bununla beraber küfre razı değildir. Muhammediyet mertebesi ise, yalnız cemal tecellisidir. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ancak küfür olmayan şeyleri yapmakla mükelleftir; bu ise, zordur. Zamanının en büyük velisi ve mürşidi olan gavs-ül â'zam, Hakikat-ı Muhammediye'ye mazhar olmuş insandır.

O zatı zatına mir'at eyledi can
Celaliyle Cemali oldu seyran
Hem onun âyinesinden o Sübhan
Nikap açtı kemâli oldu ilan
Nikaplardan geçip Hakk'a gidelim
Cemâl-i bâ-kemâle seyredelim
O'nun nuru cemâlinden bu alem
Düzüldü hem vücuda geldi adem
Onun feyzi kemâlinden bu alem
Zuhur buldu bilindi sırr-i âdem
Hicaplardan geçip Hakka gidelim
Cemâl-i bâ-kemâle seyredelim
Çün Oldur nokta-i ba-i sırr-ı Yezdan
Göründü mir'atından vech-i Sübhan
O'dur hem bahri rAhmed kenz-i Rahman
Bilindi miratından sırr-ı Deyyan
Gururlardan geçip Hakk'a gidelim
Cemâl-i bâ-kemâle seyredelim
Ledün deryasının sultanı oldur
Hakikat sırrının bürhânı oldur
Cemi enbiyanın hanı oldur
Cemi evliyanın canı oldur
Füturlardan geçip Hakk'a gidelim
Cemâl-i bâ-kemale seyredelim
Muhammed enbiyaya nisbet Ey can
Nebiler katre Ahmed bahr-i umman
Veliler enbiyadan farkı bürhan
Vezirdir evliyalar enbiya han
Nübüvvet mâyesiyle gel gidelim
Cemal-i bâ-kemâle seyredelim
Ve lâkin bahre düştü katre baran
Anın çün fark olunmaz sırr-ı irfan
Çün katre bahre gark olunca Ey can
O katre mahvolur derya olur Can
Velâyet mâyesi bul gel gidelim
Cemal-i bâ-kemâle seyderelim
Anınçün enbiyanın hep kemâli
Muhammed bahrinin feyzi cemali
Hakikatte O'dur zübde meâli
Muhammed'le bulundu Hakk visali
Muhammed bahrine gel dal idelim
Cemal-i bâ-kemâle seyredelim
Şeriat mahzenidir Şah-ı Ahmed
Tarikat menbâıdır Mah-ı Ahmed
Maarif madenidir Rah-ı Ahmed
Hakikat mebdeidir cah-ı Ahmed
Bu deryaya düşüp Hakk'a gidelim

eşyadaki sırrını çözen vahdetin mertebelerinden geçip Muhammedî Hakikâte kavuşmuş kişi demektir. Beyitlerin manalarından anlaşılacağı üzere Efendi Hazretleri bu sırra erenin âlemde olan şeylerden bir huzursuzluğa düşmeyeceğini kendini halk içinde aranan bir insan olacağını bildirmektedir.

Sanma ey Hoca ki, senden sim ü zer isterler;
Yevme layenfeu'da kalb-i selim isterler.
Berzah-ı hav f ü recadan geçe gör nakdm olup;
Dem-i âharda ne ümid ü ne bim isterler.
Unutup bildiğin arif isen nadan ol;
Bezm-i vahdette ne ilim, ne âlim isterler.
Harem-i manide bigâneye yol vermezler;
Aşina-i ezelî yar-ı kadim isterler.
Cürmüne muterif, taata mağrur olma;
Kî şîfahane-i hikmette sakîm isterler.
Kıble-i manayı fehm eylemeyen göçeriler;
Sehv île secde edip ecr-i azîm isterler.
Ezber et, kıssa-i esrar-ı dili ey Ruhi;
Hazır ol, bezm-i ilâhide nedim isterler. [535]

Bağdatlı Ruhi kuddise sırruhu'l-azîz

Cemal-i bâ-kemâle seyredelim
Görünmez gayrı mirattan o mahbub
Bulunmaz gayrı yerde vasl-ı matlub
Mutî ol emrine ta ede mahsub
Seni esrarına hem ede mensub
Hevalardan geçip Hakk'a gidelim
Cemal-i bâ-kemâle seyredelim.

RİSALE-İ KUDSİYYE (Rasûlüllah sallallâhü aleyhivesellem'in Mükemmelliği ve Yüceliği)

[535] Yevme la-yenfeu: kimsenin kimseye faydası olmadığı gün, hesap günü
Kalb-i selim: Temiz gönül, ***Berzah:*** İki âlemin arası. ***Kabir.*** Dünya ile âhiret arası, ***Havf ü reca:*** Korku ve ümit, ***Nakdm:*** Sermayen olup, ***Dem-i âher:*** Ahiret, ***Bim:*** Korku, ***Nadan:*** Bilmeyen, ***Bezm-i vahdet:*** Huzur-u İlâhî, ***Harem-i mani:*** Mâneviyatın kıymetli sahası, ***Bigâneye:*** Lakayt, ***Yar-ı kadim:*** Ezeli sevgili, ***Cürm:*** Günah, ***Muterif:*** İtiraf, ***Sakîm:*** Hasta, keyifsiz, sağlam olmayan, ***Nedim:*** Arkadaş

İPTİLA ÂLEMDE VAR İKMALDİR O ETME CEDEL
HER KULA NASİP ETMEZ ANI HÜDÂ İZZ-Ü VE-CEL
BAŞA GELSE BİL ANI DEVLET VE NİMET Bİ-BEDEL
BİZ ANI GÖRMÜŞ VE GEÇİRMİŞ PAK MUSAFFA OLMUŞUZ [536]

"Yemin olsun ki, biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsullerden yana eksiltmekle sizi imtihan edeceğiz." [537]

İptilaya sabır ile varılan yol, en kestirme yoldur. Çocuğu ana sütünden keser gibi nefsin hoşuna giden rahatlık hissinden uzaklaşmalıdır. Rehavet insanı gaflete iter. Maddi ve manevi halimize kanaat etmek ve pir eteğinden ayrılmamak gereklidir. Her bir sıkıntıyı ganimet bilmek, üstadının onu terbiyede ikmal yoluna sevk ettiğini bilmek gerekir. Yanmadan pişen yemek tatsız olur, ya da kısa zamanda kokar.

Alçaktan alçağa yürüye toprak içinde çürüye
Aşk ateşinde eriye, altın gibi sızmak gerek
Zikri Hakk-a meşgul ola yana, yana ta kül ola
Her kim diler makbul ola tevhide boyanmak gerek
Eyün kişi yol alamaz maksudunu tez bulamaz
Yoğ olmayan var olamaz varını dağıtmak gerek
Dervişlerin en alçağı buğday içinde burçağı
Bu Mısri gibi balçığı her ayak basmak gerek.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Bu dünya üzerinde çeşitli müşküllerin görülmesi, perde arkasından hakikâtin suretlerinin gidip gelmesi hadisesidir. Dışarıdan bakanlar, suretin hareketine irade isnat ederler. Ama duruma vâkıf olanlar, hemen her meseleyi ilâhî iradeye havale etmektedir. Böyle yapanlar, duruma tedbir olma sıkıntısından halâs olmuştur. Vakti gelince zarurî olarak sıkıntılar gelir gider, bir şekil alır.

Tedbîrini terk eyle, takdir Hudâ'nındır.
Sen yoksun o benlikler hep vehm-ü gümânındır.
Birden bire bul aşkı bu tühfe bulanındır
Devrân olalı devrân Erbâb-ı safânındır.
Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır

Şeyh Galib kuddise sırruhu'l-azîz

Ayrıca hayrın açılacağı kapının yönünü insan tespit edemez. Belki onun

---

[536] Dert, belâ âlemde var, eksikleri tamamlar boşuna uğraşma.
Her kula nasip etmez onu, şanı yüce, celâl sahibi Allah Teâlâ.
Sana bir belâ gelirse, onu eşi bulunmaz bir nimet ve devlet bil.
Biz onu görmüş, geçirmiş, tertemiz, arı, duru, saf bir hale gelmişiz.
[537] Bakara,155

niyetinde kemal penceresini ancak iptilalar açabilir. Bu hikmete vasıl olmakta ta başka bir haldir.

Evliya derecesini bulmuş bir zat varmış. Kürsüye çıkıp vaaz ederken daima:

"Yâ Rabbî, hırsızlara haramilere rahmet kıl!" Diye dua edermiş. Sebebini sormuşlar. Cevaben:

"Ben Bağdatlı bir tüccardım, çok zengindim ve iyiden iyiye dünyaya dalmıştım. Bir gün sahradan geçerken, kervanımın birini haramiler soydu. Bu vak'adan biraz aklım başıma gelir gibi oldu. Bir başka geçişte, malımın bir kısmını daha gasbettiler. Üçüncüde ise, tîg u teber şâh-ı levend on parasız kaldım. Bu suretle aç ve bî-ilâç kalınca bir tekkeye iltica ettim. İşte orada Allah'ım bana bir kâmil mürşit ihsan etti ve bu devlete nail oldum. Bu nimete o haramîler yüzünden eriştiğim için onlara hayır duâ ediyorum," demiş. [538]

Hâkimest yef'alullah-ı mâyeşâ
O zi ayn-ı derd engîzed deva
"Allah Teâlâ hâkimdir, istediğini yapar; o, derdin içinden deva çıkarır"[539]

Izdırabın sonu yok sanma, bu âlem de geçer,
Ömrü fâni gibidir, gün de geçer, dem de geçer,
Gam karar eyleyemez hânde-i hürrem de geçer,
Devr-i şâd-i de geçer, gussa-i matem de geçer,
Gece gündüz yok olur, ân-ı dem, âdem de geçer.

Neyzen Tevfik kuddise sırruhu'l-azîz[540]

"Allah Tealâ hiç çekinmeden bütün Nebilerin kanını döktü. Hak bu kılıcı bütün Nebilere indirdi, bu kırbacı da bütün dostlara vurdu ve kendini de hiçbir kimseye göstermedi. O, ayyârdır, (yani yaman ve) kurnazdır, gözünü aç, sen de ayyâr ol. Ve ondan başkasına el uzatma!" [541]

Beyitlerin zahirinden de anlaşılacağı üzere ehli kemale iptila bir sermayedir.

"Gülün dikene katlanması, onu güzel kokulu yaptı."

Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz

Aliyy'ül Havvas kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Allah Teâlâ´nın kullarının cefasına katlanmayan kimse Allah Teâlâ´nın ehliyim demesin. Çünkü yalan söylemiş olur."

---

538 Ken'an Rifâî, a.g.e. s.86
539 AYVERDİ, Sâmiha, *Âbide Şahsiyetler,* İst. 1976, s.10
540 Şevki Koca- Murat Kaçış, ***Neyzen Tevfik Külliyatı,*** İst. 2000, s.379
541 Tezkiretü'l-Evliya s. 738

İnsanlar üzerine gelebilecek en büyük iptilalar nebiler üzerine gelmiştir.[542] Hadisi şerifte şöyle gelmiştir.

"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem seni seviyorum, diyene;
—O zaman belalara hazır ol. Yine
"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, ben Allah Teâla'yı seviyorum," ***dediğinde;***
—O zaman iptilalar elbisesini giyin"

Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz 29 seneyi aşkın bir süre inzivada tevhit terbiyesi ile geçti. *Narında hoş, nurunda hoş* diyen insanlar bu potada eriyen kâmiller insanlardır.

Aliyy'ül Havvas kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Büyüklerin ağır hastalıklara maruz bırakılmaları bazen ecirlerin çoğalması için olur. Dünya ile alakalı yanları yoktur. Öyle ki, dünya ile irtibatlandırılması caiz bile değildir. Bazen de talebeleri yüzünden zor can verirler. Bir an önce Allah Teâlâ'ya kavuşmak istemelerine rağmen onları daha iyi yetiştirmek, makamlarını yükseklere çıkarabilmek için dünyadan çıkmak istemeyebilirler. Talebelerine olan iştiyakları yüzünden ruhun çıkması zorlaşır. Eğer talebelerine olan şefkatleri olmasa idi, Allah Teâlâ'ya kavuşma arzuları yüzünden canlarını en kolay verenlerden olurlardı."

Efendi Hazretleri 1938 senesinde 38 kişi ile 38 gün hapis hayatını dostuna misafir gider gibi karşıladı. O'nun sayesinde küller, güle döndü.[543]

---

[542] "***Belalardan çoğu, nebilere gelir. Çünkü ham adamları yola getirmek, zaten beladır."*** Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz

[543] Anlatıldığına göre, hapishanede Efendi Hazretlerini görmek isteyen mahkûmların, Allah Teâlâ'ya duaları neticesinde bu istenilmeyecek durum zuhur etmiştir. Efendi Hazretleri konu hakkında buyurur ki;
"Hapse girmemiz, orada ihvan olacak kardeşlerimizin çıkmaları mümkün olamadığından biz onlara misafir olduk. Har (Diken) gülistan oldu."

Bu durumun bir benzeri de Şeyh Şerâfeddin Dağıstanî kuddise sırruhu'l-azîzin başından geçmiştir.
"Menemen Hadisesi" sonrasındaki birkaç yıl içerisinde, ülkemizde hâkim olan havanın tesiri ile hemen bütün tasavvuf büyüklerine yapılan takibat esnasında Şeyh Şerâfeddin Dağıstanî ve yakın bağlıları da soruşturmaya uğramış ve birkaç müridi ile birlikte Şeyh Şerâfeddin de, Eskişehir cezaevinde gözetim altına alınmıştır. Yapılan mahkeme süreci esnasında yaşananların bir kısmı cezaevinde aynı koğuşta birlikte kaldıkları Konyalı maneviyat adamlarından; tasavvuf ehlinden merhum Ali Kemal Belviranlı'nın (vefatı: 2003) babası merhum İsmail Hakkı Belviranlı (vefatı:1969) kanalıyla günümüze intikal etmiştir.
Cezaevi günlerinde yaşanan fıkralardan birisi zahiri görünüm ile batın arasındaki ilişkiye işaret etmesi açısından dikkat çekicidir. Birlikte kaldıkları ve zahiri şekli kurallar konusunda hassas olan bir tutuklunun bıyıklarının üst dudağını biraz örtmesi

konusunda rahatsızlık hissettiğini manevi olarak anlayan Şeyh Şerâfeddin Dağıstanî kuddise sırruhu'l-azîz, bu kişiyi sözleriyle uyarmıştır:
"Deniz kenarına gittiğinde dalgaların kenara attığı çer-çöp gözüne ilişse de sen denizin enginliklerine yönelt bakışlarını… Denizin enginliğine göz atarsan kenardaki çer-çöp gözlerinden kaybolacaktır…"
Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz ile Eskişehir cezaevi günlerinde görevi gereği tanışan ve cazibesine kendisini kaptırarak intisab eden ve 1994'de yaklaşık 100 yaşlarında vefat eden Yusuf Efendi adlı müridi Eskişehir cezaevi günlerine ilişkin olarak aşağıdaki vakıayı anlatmış ve önemli tarihi ilişkilere işaret eden bu anılar kayıt altına alınmıştır:
"Bir zamanlar Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz Eskişehir cezaevinde diğer bazı Nakşbendî şeyhleri ve İslâm âlimleri ile birlikte, Menemen hadisesi ile ilgili olarak tutuklanmıştı. Ben de cezaevinde muhafız olarak görevliydim. Tutukluluk halindeki bir diğer önemli kişi ise, ünlü Said-i Nursi kuddise sırruhu'l-azîz idi. Şeyh Şerâfeddin Dağıstanî kuddise sırruhu'l-azîz, halifesi Abdullah ve diğer bazı ileri gelen müridleri ile beraber tutuklanmıştı. Said-i Nursi de bazı yakın şakirdleri ile birlikteydi. Said-i Nursi, Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîzin de aynı hapishanede tutuklu olduğundan haberdar olunca şakirdlerini herhangi bir şeye ihtiyaçları olup olmadıklarını sormak ve yardımcı olabileceklerini teklif etmek üzere nezaketen Şeyh Efendi'ye yolladı. Şeyh Şerâfeddin, bu yardım teklifine
"Teşekkür ederim, ancak biz "Hiç"iz ve "Hiç" in de hiçbir şeye ihtiyacı yoktur" diye oldukça manidar bir cevap yolladı. Daha sonraki günlerde Said-i Nursi'nin şakirdleri, yine Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîze gelmeğe ve bir ihtiyaçları olup olmadığını sormağa devam ettiler. O her defasında bu talepleri olumsuz olarak cevaplıyordu.
Bir gün, Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz, Said-i Nursi'nin şakirdlerine Said-i Nursi'ye
"Neden burada tutukluyuz?" diye sormalarını istedi. Said-i Nursi'nin şakirdleri gitti ve bu soruyu ilettiler. Said-i Nursi, bu soruyu
"Biz Hz. Yusuf aleyhisselâmın derecesi olan "Suskunluk Orucu" makamına ermek üzere bu medrese-i Yusûfiyye'deyiz" diye cevapladı. Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîzin bu soruyu sorması ve Said-i Nursi'nin de bu cevabı vermesi aralarındaki tartışmaların sonu oldu. Ancak bu soru-cevap teatisi benim için çok kafa karıştırıcı oldu ve derinlemesine düşünmeğe başladım. Kendi gayretimle bu konunun içinden çıkamayınca, bu defa ben Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîze
"Sizin ve bu diğer şeyhlerin burada bulunuşunuzun sırrı nedir?" diye sordum. Cevaplaması için ısrarımın sonucunda, diğer tutuklular ile bir araya geldikleri bir sırada Şeyh Efendi şunları söyledi:
"Ben buraya sebebsiz yere tutuklanmış olan birçok kişiye manevi sırlar iletmek üzere gönderildim. Manevi desteğe ihtiyacı olan bu kişileri himmetimle destekliyorum. Allah Teâlâ beni buraya bu destek için gönderdi, çünkü bu kimseler buraya toplatılmıştı ve burada olmasa bir araya toplamam da zor bir şeydi. Sizinle vedalaşmak için buradayım, çünkü kısa bir süre sonra bu dünyadan göçeceğim. Sizin sırlarınızı size teslim edeceğim. Tutuklu olmamız, gerçekte bizim için tutsaklık değildir, çünkü daima ilahi varlıkta müsteğrak haldeyiz ve **biz buradan asla bir tutsak olarak etkilenmeyiz.** ***Bir süre sonra, sizin hepiniz buradan çıkarılacaksınız ve önemli bir şahsın ölümünden sonra tekrar bir araya geleceksiniz. Şeyh***

Hayatını yakından bilenler, çektiği elem verici olayların O'nu mânevî hizmetten hiçbir zaman alıkoymadığını gördü. Bu sabrın ve çilenin neticesi 1955 senesinde Efendi Hazretleri ***"Gardaşlarım! Gavslık Kadirî'lerden Nakşî'lere verildi"*** diyerek kazandığı mükâfatı remzen söylemişlerdir. Bu sene Sivas Ulu Camii de hizmete açıldı.

Mushaf-ı hüsnüne çün tefe'ül eyledim ben
Burcu belada gördüm kendimi fal içinde
Taliimi yokladım mihnet evinde buldum
Anın için yürürüm her dem melal içinde
Bizimde mihnet imiş kısmetimiz ezelde
Kaldı başım anın içün fitne vebal içinde
Gamsız olan adamı sanma anı âdemi
Hayvandan ol edâldir kaldı dalal içinde
Şâdlık ehli aşka, aşkın gamıdır veli
Şol ayrılık güzeldir ola visal içinde

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Tarîkata girip keramet sahibi olmak rüyası ile gelenler, aynı bir hayal ile boğulup boşa emek sarf ettiler. Bir toprak kâse fırına girince, senelerce nasıl kalıyorsa, işte aşk ve tevhit ateşinde yanan gönülde ancak, Allah Teâla misafir olur.

"Ehlullâhın bu gibi harikalarından bahsetmek abes, hatta ayıptır. Çünkü onlar: **Ve hüve alâ küllü şey'in kadîr**[544] sırrına mazhar olmuşlardır. Binâenaleyh isterlerse, her şeyi yapabilirler. O her şeyden bir zerreyi ayırmak, kudretlerine noksan düşürmek demektir.

Fakat sırf bu çeşit sözlerden hoşlanıp irfana âit şeylerden hazzetmeyenlerin dillerine mucizeler, kerametler dolanmıştır. Çünkü seviyeleri bu basit sözleri söyleyip dinlemekten ileri geçememiştir. Şayet irfana ve hikmete dâir bir söz söylense anlamazlar, hattâ uyuklamaya başlarlar.

Mucizenin en büyüğü, kalpleri teshir etmek, onlara hâkim olmaktır. Bu da ancak kâmil kişi harcıdır. Yoksa havada uçmak mucize olsa, kargalar da uçuyor. Denizde yüzmek mucize olsa, balıklar da yüzüyor. Hint fakirlerini görmüyor musunuz? Neler, ne acayip ne garip fevkalâdelikler meydana getiriyorlar. Fakat hangisi bir kalbe hâkim olabiliyor, onu beşerî ve nefsânî kirlerinden temizleyip arıtabiliyor? Hâlbuki dava kalplere hükmedebilmekte... Ama sen bu sözleri, o keramet düşkünlerine istediğin kadar söyle, anlamazlar. Zîra fikir ve duygu se-

---

Efendi'yi dikkatli bir şekilde dinleyen diğer tutuklu ve mahkûmlar arasında Said-i Nursi'nin şakirdleri de vardı ve bütün bunları işittiler. Yaklaşık 3 aylık tutukluluktan sonra Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz ve Said-i Nursi de dâhil tutukluların çoğu serbest bırakıldılar." (http://www. naksibendi. net) (http://www.geocities.com/tasavvufvesufiler)

[544] Mâide,120; Hûd, 4. "Allah Teâlâ her şeye kadirdir."

viyeleri anlamalarına elverişli değildir.

Ne yazık ki, çok kimseler, ruhlarının ve nefislerinin tasfiyesini bir tarafa bırakıp ehlullâhın kerametlerini sayıp sıralamakla vakit ziyan edip dururlar. Nitekim yine aynı insanoğlu, sinesinde kurulup oturmuş Yezid'i bırakır da, Muâviye radiyallâhü anhın oğlu Yezid'e lanetle vakit geçirir, vah o zavallılara!"[545]

"Ey Allah Teâlâ Teâlâ'm! Sana, halk içinde ululların yakardığı gibi dua ediyor, fakat yalnızken sevgililere yapıldığı şekilde niyazda bulunuyorum. Halk içinde sana, Ey Allah Teâlâ Teâlâ'm! yalnızken de Ey Sevgilim! Diyorum."[546]

Yüzün Niyâzi eyle hâk kalbin sarayın eyle pak
Dert ile bağrın eyle çâk şayet gele sultan sana

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

[545] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 15
[546] NİCHOLSON, a.g.e. s.11

HAKK-I HER ŞEYDE AYAN GÖRMÜŞ VE BİLMİŞLERİZ
OL SEBEPTEN HALK KATINDA HUBB-Ü MEVLA GÖZLERİZ
KAHR-I LUTFUN CÜMLESİN BİR BİLDİM VE TUTTUM EY AZİZ
HAMD-Ü LİLLAH BİZ BU LUTFA MAZHARI MÜCELLA OLMUŞUZ [547]

Hakk-ı her şeyde ayan görmüş ve bilmişleriz
Ol sebepten halk katında Hubb-ü Mevlâ gözleriz

Her mertebenin bir rüknü vardır. Bir insan-ı kâmilin terbiyesi ve nazarı altında adabına göre sülûk gören tevhidin mertebelerine erişir. Vücudu âlem-i müşahede edenler âlemin ve eşyanın hakikâtinin Hakk olduğunu bilir. (Vahdet-i Vücud) Fakat eşyanın kendisine Hakk demezler. Hakk, Hakk dır. Eşya, eşya dır.

Hubb-u Mevlâ: Arifler her zaman işin özünü gözler. Hakk katında çirkin şey olmadığını, halk katındaki çirkinin güzelliğini görürler. Bu makama tevhid mertebelerini geçen kavuşur.

Veli arif cemal içre cemalini görür daim
Bu haristânın içinde ana gülzar olur peyda

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Tevhidin sırlarına kavuşan zevk içinde âlemi seyr eder. Sonunda hayretler içinde kalır. Önceden gönlünü meşgul eden şeylerin gerçeği ona açıldıkça eşyadaki sırra binaen Allah Teâla'ya olan aşkı, muhabbeti ve gayreti artar. Tarîkat yolundaki gayretin sonu da *Hayret*'tir.[548] Tasavvuf büyük hayrette mest olmaktır.

> "Hayret iki nevidir: Biri umumî hayrettir, bu hayret ilhad ve dalaletten başka bir şey değildir, diğeri meydandaki hayrettir, bu hayret bulmak ve ermektir. Yani marifetin ta kendisidir."[549]

İhvân hayret makamına çıkmak için bütün eşyadan hakikî vücudu nefy

---

[547] Hakk'ın hikmetlerini her şeyde açıkça görmüş ve bilmişlerdeniz.
Onun için Allah Teâlâ katında manevi âleminin hakikatini gözleriz.
Üzüntü ve sevinç veren her şeyi Allah'tan olduğu için hoş karşıladım.
Hamd olsun Allah'a ki, onun lütuf ışıklarıyla parlayan bir gönüle sahip olmuşuz

[548] Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا (Ta-Ha 114) "Sen de ki, Ya Rabbi benim ilmimi ziyadeleştir." Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurur ki; *"Allah Teâlâ'm hayretimi arttır."*
İnsanların son varacakları menzil hayrettir. İlmi idrak edemediği yerde hayret başlar. Çünkü ilim, aklın bir mahsulüdür. Akıl nasıl hudutlu ise, ilimde böyledir. Fakat hayret sonsuzdur. İlim bir yere kadar gelir oradan ileriye geçemez, bundan sonra gelen ise, hayrettir. Hayret denilen zevk, yaşamaktan ibarettir. Hayret, görmemiş birisine anlatmaya kalksan ne o anlayabilir ne de sen anlatabilirsin. Bunu ancak yaşayanlar bilir.

[549] Nefahâtu'l-Üns, s. 156

eder. Sırrını mâsivadan kurtarır. Ve bu şekilde sırrını terbiye edince ancak kendi vücudu kalır. O esnada hayret vadisine düşer. Yani hali ile Rabbi'ni bilir. Fakat kendinde kalmak sebebiyle Rabbine vâsıl olmaya gücü yetmez. Bu hale hayret vadisinde kalmak denir. Bu mertebede ihvana dost kapısı açılır. Mânevî ihsanlar gelmeye başlar. Her taraftan *"merhaba"* ve *"Ey kulum"* sesleri gelir. Bu mertebede ihvan bir yönden vasıl olmuş iken bir yönden Rabbi'nden ayrıdır. Onun için bu mertebede aşk gider, hayret gelir. Kimisi ömrünün sonuna kadar hayrette kalır. Kimisi bir an ve bir zaman onda duraklar. Dosta vasıl olmuştur ancak hicabı ancak kendi vücududur. Onun için varlık elbisesinden soyunup külli fenâ elbisesini giyer. Bu şekilde Kabe-i zatî müşâhede eder. Binlerce ihtiram ve tazim ile ziyaret ve tavaf kılar. Bu makama *"Makâm-ı ev ednâ"* veya *"makâm-ı ahfâ"* derler. Bunun ehlinde vücûd ve yakınlık olmaz. Hakk'da helak olup Hakk'ın kendinde kaim ve hareket bulur, ikilik kalmaz. Bu Ahadiyyet makamıdır. Burada olan hitâb Hakk'dan Hakk'adır. O makama vâsıl olan kimsenin şanı; *"Lâ mevcûde illallah," 'Velâ fî cübbeti'l-vücûdu sivâh"* dır. *"el-fakru sevvâdü'l-vechi fi'd-dâreyn"* sırrıdır. Ve *"izâ etemme'l-fakru fehüve'llah"* kelamı buna işarettir. Ancak vücudu kendi vücudu, tasarrufu kendi tasarrufu değildir.

İşte bu makamda sülûk tamam olur. Fakat makâmları tamam olmaz. Bu makamdan sonra yine âlem-i bekaya ve makâm-ı kâb-e kavseyn'e döner. Bu makamda kesret (çokluk) ile vahdet cem olmuştur. Kesret vahdete ve vahdet kesrete mâni olmaz, cemü'1-cem makamıdır.

Bu makamda eşyanın vücudunu batın cihetiyle Hakk aynısı olarak müşahede eder.

Hayret Vadisinde kelime-i tevhide de üç mana verilir.
Birincisi; "Lâ mâ'bûde illa'llâh"dır.
İkincisi de; "Lâ maksude illa'llah" dır.
Üçüncüsü; "Lâ mevcûde illa'llah" dır.

Efkârı beşer her ne kadar etse taâlî
İdrak edemez kendini ey Hazreti Mennan
Zatın bilir ancak yine zatındaki sırrı
Hayrette kalır zatını bilmekteki irfan.

Abdülazîz Mecdi Tolun kuddise sırruhu'l-azîz

Kande bulur isteyen lütfunu ey dost senin
Çün kim anı gizledin kahr-ü celal içinde

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Kahr-ı lütfun cümlesin bir bildim ve tuttum Ey -azîz

Bir gün Lokman'ın Efendisine hediye olarak bir karpuz getirdiler. Hizmetçiye "git, oğlum Lokman'ı çağır" dedi Lokman gelince Efendisi, karpuzu kesip ona bir dilim verdi. Lokman o dilimi bal gibi, şeker gibi yedi. Hem de öyle lezzetle yedi ki, Lokman'ın Efendisi, ikinci dilimi de kesip sundu. Böyle, böyle

karpuzu tekmil yedi; Yalnız bir dilim kaldı. Efendisi " Bunu da ben yiyeyim; bir bakayım, nasıl şey, herhalde tatlı bir karpuz" dedi.

Çünkü Lokman, öyle lezzetle, öyle zevkle, öyle iştahlı yiyordu ki, görenlerin de iştahı geliyordu. Efendisi o dilimi yer yemez karpuzun acılığından ağzını bir ateştir sardı, dili uçukladı, boğazı yandı. Bir eyyam acılığından adeta kendisini kaybetti. Sonra " A benim canım Efendim, Böyle bir zehri nasıl oldu da tatlı tatlı yedin, böyle bir kahrı nasıl oldu da lütuf saydın? Bu ne sabır? Neden böyle sabrettin? Sanki canına kastın var? Niye bir şey söylemedin, niye biraz sabret şimdi yiyemem demedin?" dedi.

Lokman dedi ki; " Senin nimetler bağışlayan elinden o kadar rızıklandım ki, utancımdan adeta iki kat olmuşumdur. Elinle sunduğun bir şeye; ey marifet sahibi; bu acıdır demeğe utandım.[550]

Şekerler bağışlayan elinin lezzeti bu karpuzdaki acılığı hiç bırakır mı? Sevgiden bakırlar altın kesilir. Sevgiden tortulu, bulanık sular arı duru bir hale gelir, sevgiden dertler şifa bulur.[551]

Hamd-ü li'llah biz bu lutfa mazharı mücella olmuşuz

Efendi Hazretleri eriştiği halin kendinde bir makam olarak aynileştiğini anlatıyor. Çünkü haller geçicidir.

"Mertebe aldanmaktır. Mertebeden mertebeye geçmek aldandığını anlamaktır."[552]

Manevi halinin makam-ı kesafetten soyulup, tecelliyat zuhur ettiği, tarafından bilindiğini ve Allah Teâla Teala'ya şükrünü beyan ediyor. Öyle ki, bu yolun bazı müntesipleri bırakın başkaların halini, kendi bulunduğu makamı dahi bilmez. Bu gaflet hali ile başına adam toplarda, hem kendi yanar, hem de başkasını yakar.

[550] Mesnevi c.II, b.1514–1525
[551] Mesnevi c.II, b.1528–1530
[552] Orhan Baba Ağır ceza Hâkimi Fahri Efendi'den nakletmiştir.

BİLMEDİLER ZEVKİMİ CÜMLE İNS-Ü CİN VE MELEK
DERDİNE DÜŞTÜM BANA NELER ÇEKTİRDİ FELEK
HAL-İ HAKKÎ BULMAYA BEYİM ZİKRİN DAİM GEREK
ZİKR-Ü HAK SEYR-İ SEBAKLA DERS-İ YEKTÂ OLMUŞUZ [553]

Bilmediler zevkimi cümle ins-ü cin ve melek
Derdine düştüm bana neler çektirdi felek

Allah Teâlâ Âdem aleyhisselâmı yaratırken keder yağmurlarını balçığı üzerine kırk gün yağdırdı. İnsanın mayasında üzüntülerin hoş geleceği bir yaratılış vardır. Onun için terbiye yolunda olan sâlik üzüntüler perdesinden bir bir geçerek yol alır. Bu usul ağır ve elemlidir. Sevinçli olan sâlikten gaflet kokusu gelir demişlerdir. Ancak mahzun ve kırık kimseden huzur ve cemiyet kokusu gelir. Hâcegânın nisbeti genellikle hüzün ve inkisar olarak görünmüştür.

Kıssada geçer ki, Mecnun, Leylâ'nın yemek dağıttığı yere gelir. O'na sıra gelince Leylâ yemek vermez ve tabağına vurur. Mecnun sevinince,

"O'na; sevdiğin bak sana neler yapıyor." Dediler. Mecnun,

"*Eğer size yaptığını bana yapsa idi; işte o zaman ben üzülürdüm"* dedi.

Hal-i Hakkî bulmaya beyim zikrin daim gerek
Zikr-ü Hakk seyr-i sebakla ders-i yekta olmuşuz

Bu yolun esaslarından biri, devamlı zikirdir. Efendi Hazretleri, ihvan-ı kiramı uyararak, sermayenin çekilen dert ve zikir olduğunu söylemiştir.

> Bu riyazetler, bu cefa çekmeler, ocağın posayı gümüşten çıkarması içindir. İyinin kötünün imtihanı, altının kaynayıp tortusunun üste çıkması içindir. [554]

> Seyyah Musulî, Davud Nebî aleyhisselâmın şöyle dediğini ifade etmiştir:
> ***"Ya Rab! Hizmet için elini ve yüzünü yıka, buyurdun, şimdi beni sohbete davet ediyorsun, sohbet için gönlümü ne yıkayabilir."*** Hakk Teâlâ buyurdu: "Dert ve hüzün!."
> Şeyhülislâm, "Bu yolda bu hususun mevcudiyeti, zaruridir" demiştir.[555]

Binâenaleyh ihvan vazifesini yaptıktan sonra Efendisini başında bir koruyucu olarak bulunduğunu bilmelidir.

Tarîkat yol alış sisteminde geri dönme gibi bir şey yoktur. Verilen hal

---

[553] Bütün insanlar, cinler ve melekler bilmediler zevkimi.
Öyle bir derde düştüm ki, bana neler çektirdi felek
Beyim bendeki bu hali bulmak için Hakkı devamlı zikretmen gerek.
Biz ki, geçtiğimiz yolculuktaki seyr ile hakkın zikriyle, sonunda eşi bulunmaz biricik ders olmuşuz.

[554] Mesnevi c.I, b.232

[555] Nefahatü'l Üns, s. 159

ve makamdan şeyhi tarafından mahrum etme yoktur. Ancak müridin terk etmesi ve yoldan düşmesi vardır.

> Allah Teâlâ ihlas makamına ulaştırırsa ihlas sahibi kurtulur, emniyet makamına varır. Hiçbir ayna yoktur ki, ayna olduktan sonra tekrar demir haline gelsin. Hiçbir ekmek yoktur ki, tekrar harmandaki buğday şekline dönsün.[556]

Bu yolda şeyh bile müridi ile yol alır. Efendi Hazretleri de bu konuyu böyle açıklamıştır.

Efendi Hazretleri **Seyr-i sebakla** sözü ile müride şeyhinin eskiden geçtiği yolu kolaylıkla seyrettirmesidir. Biz kabul görmüş olan seyrimiz ile sabikûn menzilinde **ders-i yektâ** eşsiz dersi bulduğumuz için sizde bulmalısınız, demektir.

> Mesnevî'de geçen bir kıssada da, aynı mesele şöyle anlatılmıştır: Hızır ile İskender, zulmette Âb-ı Hayâtı aramaya çıkarlar. İskender maiyeti ile beraber içenlerin ebedî hayâta kavuştuğu Âb-ı Hayât'ı bulmak üzere yollara düşer; fakat pek çok araştırmasına rağmen bulamadan ve içemeden geri dönerler. Yalnız, Hızır'ın tavsiyesiyle, yolda ayaklarına ilişen bir takım taşlar toplarlar. Bir kısmı ise, bu tavsiyeye aldırış etmeyip taşlardan almazlar. Almış olanların bir kısmı da, bunlar bizim ne işimize yarayacak, diyerek yarı yolda atarlar.
>
> Fakat karanlıktan aydınlığa çıktıkları vakit, taşları alıp muhafaza edenler, bunların pırlanta, zümrüt, yakut gibi kıymetli mücevherler olduğunu görerek sevinirler. Hiç almayanlar ile alıp da atanlar ise, pişman olup kederlenirler.
>
> Mecazlar ile dolu olan bu hikâyede, zulmetten yani karanlıktan maksat, dünyadır. Âb-ı Hayat'tan maksat da, ilim ve irfandır. Hızır'ın Âb-ı Hayat içtiği, onun için de ölümsüzlüğe erdiği söylenir. Pek tabiî ki, ilim ve irfan ile zinde olan kimse ebediyen zeval bulmaz ve ölmez.
>
> Taşlardan maksat da, ibadet ve tâat mücâhede, hayır, hasenat gibi mânevî sermayelerdir ki, dünya karanlığından nura çıkınca, bunların kıymet dereceleri anlaşılıyor.
>
> O taşlardan hiç almamış olanlar, bu dünyada, sâde gaflet, zevk ve sefa ile vakit geçirenler, evvelce alıp da sonra atanlar ise, muhitlerinin tesiriyle ilk zamanlarında Hakk'a itaat ve ibâdette bulunup da, sonra şeytanın yani nefislerinin kandırış ve aldatışlarıyla, bunlara lüzum olmadığına hükmederek dünyâya dalan kimselerdir.
>
> Şair de bu kıssadaki manaya işaret ederek:
>
> ***Olmayan mâye-i âb-ı ezelîden sîyrab***
> ***Âb-ı Hızr'ı gene Hızr olsa da rehber bulamaz***
>
> Der. Yani eğer bir kimsenin ezel yapısı, suya teşne olacak kabiliyette değilse, vaktin Hızır'ı olan bir kâmil insanı bulsa da yine Âb-ı Hayât'ı bulamaz.[557]

Merd-i Hakk'a hizmet eyle al sebak

Hakk ehline, Hakk dostuna, insan-ı kâmile, hizmet eyle ve ondan **sebak**

---

[556] Mesnevi c.II, b.1316–1317

[557] Ken'an Rifâî, a.g.e. s.141

al. Buradaki sebak, bir icazet, bir yetki manasına olduğu gibi mânevî teveccüh anlamına da gelir.

Eşsiz ve benzersiz ders yolun başında şeyhi, ortasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem sonunda Allah Teâla olarak çıkar.

Neticede aslı toprak olan kıymetsiz insan seyr-i ile Kâbe'den ekrem, faziletli ve Allah Teâlâ'nın halifesi olur. Vesselâm.

Aşık oldur kim, kılar canın feda canânına
Meyl-i cânân etmesin her kim ki, kıymaz canına
Canını, cânâne vermektir kemâli âşıkın
Vermeyen can, itiraf etmek gerek noksanına

Canı canan dilemiş vermemek olmaz ey dil,
Ne niza eyleyelim ol ne senindir ne benim!

Fuzuli

3- MEKTUPLARINDAN ÖRNEKLER

1- Efendi Hazretleri'nin Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendimizin mahdumu Bahâeddîn Efendi'ye yazdığı mektup

Seni sevmek benim dinîm imânım
İlâhî din- ü imandan ayırma

İşte öteden beri derd-i muhabbetinizle nâlân olan kalbîm, nâle-i efgânını baştan aşırmakla giryân u sûzan olarak kâlemi elime aldım. [558]

Sultanım, ne buldum ise, sizden buldum ve bu fenâda ne gibi bir zevke erdimse, mutlaka sizinle erdim. [559] ***Bende-i peder-i büzürg-vârımız sırr-ı insanü'1 ayn, aynü'1-insan min-haysül-kühliyye maksûd-u vücud iken Seyyidinâ Hâkî kuddise sirrıhü'I-âli Efendimiz sultanımızdır.*** [560] ***Onun derd-i rûhâniyetinin perver derdi bezminden bir an hâlî olamam.*** [561] ***Ne çare ki, her an tahtı gâh-ı saltanatlarına varamam.*** [562] ***Nâdiren varabilsem de, kendilerini bulamam.*** [563] ***Eğer görsem nîm-ü nazarla mazhar-ı iltifat olsam bir zevki huzur tuma'nînet bulurum ki, âdeta kendimi bu âlemden çıkmış ve cânâna dâhil olmuş bilirim.*** [564]

İşte bu te'sirin icrâ-yı ahkâmından olmalıdır ki, sizi hiç unutamam. [565] ***Aks-i timsâlinizi gözlerimden ve sûr-i hayâlinizi gönlümden çıkaramam.*** [566] ***Her nerede bir çeşm-i siyâhın füsunkâr bakışını görsem yüreğim çarpar ve dîde-i kalbim size bakar.*** [567] ***Bu zevk ile geçirdiğim giinlerimi feleğe değişmem.*** [568]

İşte bunların ulviyeti-pesendânesinden olmalı idi ki, arada nezd-i âlinize gelir, envâr-ı cemâl ve ahvâl-i bî-melâlinizden bî-hâd ve bî-gaye feyz-

---

[558] Seni sevmek benim dinîm imanım
İlâhî din- ü imandan ayırma
İşte öteden beri muhabbetinizle feryad ve figan eden kalbimin inlemesi son haddine ulaştı. Gözyaşı dökerek, yanar bir vaziyette kalemi elime aldım.

[559] Sultanım, ne buldum ise, sizden buldum. Bu fani dünyada ne gibi bir mânevî zevke erdimse mutlaka sizinle erdim.

[560] Varlığımız kudretli babanızın bendesi'dir. O'nun varlığı insan-ı kâmilin hakikati ve manevi kemale kavuşmamızı sağlayacak gözümüze çekilen sürme olan Efendimiz Hâkî kuddise sirrıhü'l-âli Efendimiz, Sultanımızdır.

[561] Bir an uzak olamayarak Hazreti Hâki kuddise sırruhu Efendimizin ruhaniyetinin derdiyle beslenmekteyim.

[562] Ne çare ki, O yüce makamlarının bulunduğu mevkiye her an varamam.

[563] Bazen varabilsem de, kendilerini bulamam.

[564] Eğer bir an küçücük bakışlarına nail olsam, öyle bir gönül ferahlığı zevki hissederim ki, adeta kendimi bu âlemden çıkmış ve sevgiliye kavuşmuş sayarım.

[565] İşte bu halin tesiriyle olmalı ki, sizi hiç unutamam.

[566] Mübarek yüzünüzü gözlerimden, hayalînizin zevkini gönlümden çıkaramam.

[567] Her nerede bir kara gözün - büyüleyici - bakışını görsem, yüreğim çarpar ve kalbimin gözü size bakar.

[568] Bu zevk ile geçirdiğim günlerimi dünyalara değişmem.

ler alırım. [569] ***Şimdi o nazar-ı kimya-eserinden dûr mu oldum?*** [570]

Ey name! Git, mazhar-ı füyüzât-ı âlem-yan olan bir payeye kemâl-i tazim ve muhabbetle hâl-i pür-melâlimi Hazret-i Bahâ'ya husûsan arz et. De ki; [571] ***Sizin feyz-i nazarınızdan şâh-ı râh-a yol gider.*** [572] ***Lütfen bu nazarlarını üzerimizden dirîğ etmesinler.*** [573] ***İşte ahkaru-l vücud şu tarzda dergâh-ı Bârî'ye arz ve iltica ediyorum ve diyorum ki,*** [574]

Ey Hüdâ!

Nazar-ı iltifât-ı yârdan sâkıtım. [575] ***Fakat hâlâ ümit dâr-ı lutfunum.*** [576] ***Aczimi muhabbetine bu âr u varımı sana ve seni sevenlerin rahına sarf eden bir kılun değil miyim?*** [577]

Elbette bir gün olur, mazhar-ı iltifatın ve nâil-i mükâfâtın olurum. Lütfet, kerem et, beni o zümre-i dil-ferîbden ayırma." [578]

15 Rebîu'l-evvel 1347 (M. 1928)
İsmail Hakkı TOPRAK

---

[569] İşte bu beğenilmiş yücelik sizdendir. Arada bir huzurunuza gelip cemalinizin nurundan geniş ve sonsuz feyzler alırdım.
[570] Baktığında insanı hâlden hâle koyan o bakışlarınızdan, iltifatlarınızdan şimdi uzak mı kaldım?
[571] Ey mektup! Git, Âlemlerin mânevî tecelliler aynası olan bir makama, azamî derecede hürmet ve muhabbetle bu perişan hâlimi Hz. Bahâeddîn Efendiye özellikle arz et. De ki;
[572] Sizin bakışınızın mânevî tecellilerinden "sırat-ı müstakim"e yol gider.
[573] Lütfen bu nazarlarını üzerimizden esirgemesinler.
[574] İşte varlıkların en âcizi şu tarzda onun yüce kapısına yöneliyor ve sığınarak. Diyorum ki;
[575] Ey Allah'ım! Yârin iltifatlı nazarlarından uzak düştüm.
[576] Fakat hâlâ lutfundan ümitliyim.
[577] Aczimi muhabbetine, maddî - mânevî bütün varımı sana ve seni sevenlerin yoluna sarf eden bir kulun değil miyim ben?
[578] Elbette bir gün olur, iltifatınla şereflenir ve mükâfatına nâil olurum. Lütfen kerem et, beni o gönül alıcı güzel cemaatten ayırma.

2-Efendi Hazretlerinin ihvanlarına nasihat babından yazdığı mektup

Bismilahirrahmanirrahim

Gardaşlarım!

Bu dünya fanidir, ahiretin tarlasıdır.30 gün Ramazan-ı Şerif 300 gün eder. 6 günde şevval-i Şerif 60 gün olur. Bir senede 360 eder. Biz bunu böyle yaparsak gecesi kaim gündüzü saim olmuş olur. Biz Şevval-i Şerifin 9 unda oruca başlıyoruz 15 inde bayram ederiz.

Sen seni sevdiklerinle bil.

Gardaşlarım!

Ruhlar, ezel-i ervahta böylece bir arada olmuşlar. Burada bir olduk, biriz beraberiz. Her rasülün ve evliyanın bir turu vardır. Herkes ister ki, Mekke'ye ve Medine'ye gidip orada kalmayı bizde, bizde istiyoruz. Ama sizleri de bırakıp gidemiyoruz. Biz Mekke ve Medine'yi bura yaptık. Biz cennete gidersek bilesiniz vazifenizi yaptıkça sizin hiçbirinizi almadan gidersek cennet bize haram olsun. Biz sizi bırakmayız siz bizi bırakmadıkça. Hadisi şerifte "Men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu" Nefsini bilen rabbini bilir. Ezeli ervahta ruhlar işte böylece bir arada görüşmüşler, burada görüşüyoruz. Ehl'u-llâh derler. İşte Allah'ın ehlisiniz

Bize Allah için uzaktan yakından geliyorsunuz. Tarik-i Halid-i Hâki Nakşibendisiyiz. Evveli şeriat, ortası tarîkat, ahiri yine şeriattır. Bizim şeyhimiz Hacı Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleridir. Biz de sizin gibi Allah için ziyaretine gider gelir idik Türbe-i şerifleri İstanbul Fatih Cami-i Şerif haziresindedir. Yine gidip geliyoruz. Biriz beraberiz İşte böyle Allah ehlisiniz. Allah diyene Ehl'u-llâh denir. Ne yazık ki, çalışmıyoruz. Nasıl yaşıyorsanız öyle ölür, yaşadığınız gibi öyle haşr olursunuz. Buyrulmuştur. Dünyada hangi makam üzere iseniz o halde vefat edersiniz.

Vesselam-ü ala men' ittebea'l Hüdâ

İsmail Hakkı TOPRAK

3- *Dil-gamı ha-hed cüda-i zi-tu amma çu-kunem*
Derd-i eyyam bir faide-i dil hahest
Hayali Yar ile her-dem benim rüyalarım vardır
Kemend-i buy-i zülfünden uzun sevdalarım vardır.

Gardaşlarım!

Dâhil ve hariçten bunca hücumlara rağmen mücahede yolunda bulunmak, meyus olmamak icap eder.[579] ***Kabz ve bast ikisi birer kanat olduğu ve sâlikin onlarla ikmal-i hal ve makam eylediği birçok zevatın zahir ve batın birçok iptilalara göğüs gerdikleri meşhurdur.***[580]***Siz de muhabbet ve muhalasat yolunda devamla her biriniz büyük azim ve ihtimam edesiniz.***[581] ***Vukuat-ı âlemden mükedder olmamak lazım.***[582] ***Çünkü bu cihan muvakkat bir zıl-dan ibarettir.***[583] ***Âlemi-ukba ise, ebediyettir.*** [584]

Dünyanın fani olduğunu yakinen bilenler nîk-u bednine aldanmazlar.[585] ***Zenginlik ve fakirlikte böyle olmak lazımdır.***[586]***Talib-e zat-ı ahadiyet gerektir ki, değil bu faninin iyş-u nuş-u izz-ü cah-ı hatta bir cümle müşahedat ve tecelliyattan geçip "Lâ" (yok) tahtında idhal eyle ki, anın kâffesi zılâlen müstesnadır.***[587]***Yani esma ve sıfat arifin melhuzu olmaya ancak zikr-i kesir ve murakabe-i dil ve hayr ile meşgul ola, her kesin halini hoş görüp, insan kendi yakınlığını temine çalışmayı adet etmelidir.***[588] ***Vesselam-ü ala men-i'ttebea'l Hüdâ*** [589]

İsmail Hakkı Toprak

---

[579] Gardaşlarım!, içten ve dıştan bunca hücumlara rağmen mücahede yolunda bulunmak, mahzun olmamak icap eder.

[580] Sıkıntı ve genişlik ikisi, birer kanat olduğu ve salikin onlarla ikmal-i hal ve makam eylediği birçok zevatın zahir ve batın birçok iptilalara göğüs gerdikleri meşhurdur.

"Bir yandan korkuya, bir yandan ümide düştün mü iki kanadın olur. Bir kanatlı kuş katiyen uçamaz acizdir." (Mesnevi c.II, b.1554)

[581] Siz de muhabbet ve muhalasat yolunda devamla her biriniz büyük azim ve ihtimam edesiniz.

[582] Âlemin olaylarından üzülmemek lazım.

[583] Çünkü bu cihan geçici bir gölge ibarettir.

[584] Ahiret ise, ebediyettir.

[585] Dünyanın fani olduğunu yakinen bilenler iyiliğine kötülüğüne aldanmazlar.

[586] Zenginlik ve fakirlik de böyle olmak lazımdır.

[587] Talib-e Zat-ı ahadiyet gerektir ki, değil bu faninin zevk ve sefasına makam ve mertebesine hatta bir cümle gördüklerinden ve olaylardan geçip "Lâ" yok tahtında idhal eyle ki, anın hepsi gölge gibidir- Hâkikat değildir

[588] Yâni esma ve sıfat arifin düşünce ve meşguliyeti olmaya ancak çokça zikir ve rabıta ve hayr ile meşgul ola, herkesin halini hoş görüp, insan kendi yakınlığını temine çalışmayı adet etmelidir.

[589] Selam Allah Teâlâ'ya tabi olanlar üzerinedir.

4-

Es-selâmü aleyküm ve alâ men ledeyküm.

Mehmed Ağanın mektubunu aldım.

Mehmed, Raife'yi boşamak istermiş.

Bî-çâre kadın nerede kalacak? Ne yapalım?

Hüsn-i niyyet ederek belâya tutulduk.[590]

Orada Hafız İbrahim Efendi ve Mehmed Ağa üçünüz müzâkere ve hangi cihet münâsib ise, ona göre hareket ediniz.[591]

Delil Efendi'ye vekil vesaire iki bin lira tedârik edildi.

Biz de niyyet ettik. Hele Hacı Ahmed meselesi kalsın.

İleride icâb ederse muhabere ve icâbına göre hareket ederiz.[592]

Şimdilik bu kadarla iktifa ve cümlemiz cümlenize çok selâm ve duâ ederiz.[593]

Ve minallâhi't-tevfik.[594]

27 Haziran, Sene 1951
İsmail Toprak

Adres: İhramcıoğlu İsmail Toprak
Örtülüpmar Mahallesi Taşlı Sokak
Numara: 21 Sivas

---

[590] Hüsn-i niyyet ederek belâya tutulduk.

[591] Orada Hafız İbrahim Efendi ve Mehmed Ağa üçünüz müzakere ve hangi cihet münâsib ise, ona göre hareket ediniz

[592] Delil Efendiye vekil iki bin lira temin edildi. Biz de niyyet ettik. Hele Hacı Ahmed meselesi kalsın. İleride gerekirse haberleşir ve gereğine göre hareket ederiz.

[593] Şimdilik bu kadarla yetinip ve cümlemiz cümlenize çok selâm ve duâ ederiz.

[594] Başarı Allah Teâlâ'dandır.

III-TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ
I-TERBİYE ADABI

Efendi Hazretlerinin terbiyesindeki usûlünü oluşturan temel esasların bazıları şunlardır.

—Melâmet
—Vahdet-i Vücud-Vahdet-i Şuhût
—Yokluk
—Şeriat ve Tasavvuf Birlikteliği

Melâmet'in Tarifi

Melâmet, Arapça Levm kökünden türetilmiş, kınamak, ayıplamak, azarlamak, serzenişte bulunmak, korkmak, rüsvalık anlamına gelen melâmet mastar bir kelime olup, melâmeti ise, kınanmaya [595] konu olan demektir.

Tasavvuf ıstılahında ise, temel vasfı, riyadan kaçınmak amacıyla gizlilik ve şöhretten sakınmak, iddia sahibi olmama, nefsi itham ederek onun ayıpları ile meşgul olma, güzel amellerini görmeme şeklinde de ifade edilmiştir.

Bu hali kazanmış kişiye, Melâmî denir.

Melâmet, ibâdeti, âdâb-ı şeriatı, tarîkat esrarını terk etmek değildir. Melâmet tesettür demektir. Cümle evliyâullah, melâmet hırkasına bürünmüşlerdir.

Gey melâmet hırkasın sultanlık anda gizlidir
Eşrefoğlu Rûmi kuddise sırruhu'l-aziz

Melâmet adında bir tarîkat yoktur. Bununla beraber umumiyetle tarîkatlarda Melâmet büyük bir makamdır. [596]

Melâmetîlik, ağır bir zühd ve riyâzat hayatına dayalı, koyu ahlakçı sûfiliğe

---

[595] Kınama: Kendine yönelik özeleştiri demektir.
Kınanma; başkalarının eleştirilerine açık olmak demektir. Kişi, her işin en iyisini, en güzelini, en doğrusunu kendisi yapar iddiasında olmamalıdır. Hikmet, yâni en iyi, en güzel ve en doğru nereden tecelli ederse kabullenilmeli ve alınmalıdır. Çünkü hikmet iyi insanların veya iyi olma iddiasında olan insanların malıdır. *Bir anlamda kınanma, müşavere demektir.* Bir iş yapılırken ehlinin fikirlerini dinleme, ehline danışma da kendi fikirlerinden dolayı kınanmayı göze almak demektir.
Melâmet ehlinin kendilerini kınamaları hususu Kur'an-ı Kerim'deki şu ayetlere dayanmaktadır.
"Ey inananlar, sizden kim dininden dönerse (bilsin ki,), Allah yakında öyle bir toplum getirecektir ki, O onları sever, onlar da O'nu severler. Müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve şiddetlidirler. Allah yolunda cihad ederler, kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu, Allah Teâlâ'nın bir lütfudur.Onu dilediğine verir. Allah Teâlâ'nın lütfu geniştir. O her şeyi bilendir." (Mâide, 54)
"Kendini kınayan nefse yemin ederim." (Kıyamet, 2)
[596] ERGİN, a.g.e. s. 149

karşı bir tepki hareketi olarak doğmuş ve ilahî cezbe ve vecde ağırlık veren estetikçi bir doktrin geliştirmiştir.[597]

Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendi buyurur ki; "Melamî yapmış olduğu amelleri halktan gizleyen kimselere denir. Ecdadımız Somuncu Baba Hazretleri de Melamîlerin başıydı. Melamî mürşidiydi." [598]

Efendi Hazretleri, Nakşî tarîkatı usulü ile ihvanını terbiye ederken istikameti, melâmet üzere tutmuştur. Melâmilik adı hiçbir zaman anılmamıştır. Bunun benzeri gibi Tokatlı Mustafa Hâkî kuddise sırruhu'l-azîz Efendimizin arkadaşı Halvetî Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'nin Melâmîlik hakkındaki halkın yanlış ve haksız telâkkisini büsbütün kaldırmak maksadıyladır ki;

"*Biz o adı yasak ettik!"* Demiştir.

"Seyyid Mehmet Nur-ül-Arabî-yül-Melâmî" ye nisbetini izharda büyük bir neş'e duyan ***Osmanlı Müellifleri***'nin müellifi âlimimiz Bursalı Tahir Beyin, Melâmîliği öven bir muhammesi konuyu çok güzel açıklamaktadır.

MUHAMMES

Sanma, ey zahit bizi kim öyle hor-ü ahkarız.
Bizler ol âyine-i âlem-nüma-yı ekberiz,
Taliban-ı feyz-i Ahmed, bendegân-ı Haydârız,
Nakşîbend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

İsm-i zahir mazharıyla dehre seyran eyledik,
Himmet-i mürşit ile aşk sahnında cevlân eyledik,
Men arefe dersinde hattâ kesbi ikan eyledik.
Nakşibend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

İhtiyarın selbedip; anla, bizim mişvarımız;
Kim sıfât-ü zat-ı hakkı derk ve rüyet kârımız;
Yoksa hariçten bilinmez dahi ile etvarımız.
Nakşibend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

---

[597] OCAK, A Yaşar, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, Editör: E. İhsanoğlu, Zaman Yay. İst, 1999, c. I, s.147, A. Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmiler,.., s.* 22–26

[598] PALAKOĞLU, İsmail, Gönüller Sultanı S. Osman Hulusi Efendi, Ankara, 2005, s.424

Zâhidâ, erbab-i gaflet sandığın, lâ-şüphe sen,
Dahledip kürsüde halkın boynuna takma resen,
Şuğl-ı uşşak mânevîdir, ne bilir erbab-ı fen?
Nakşibend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

Kisve-i ışkı mülebbes hırka-vü şal istemez,
Mekteb-i irfanda tahsil eyleyen kal istemez,
Hulk-ı hakkın gayrisinden başka bir hal istemez,
Nakşibend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

Kesret-i eşyayı sanma vahdete mâni olur,
Böyle bir efkâra hâşâ ehl-i dil kâni olur;
Zat-ı hak eşyayı her demde bütün cami olur.
Nakşibend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

Bunca enva-ı ulûmun noktadır hep mastarı,
Böyle ferman eylemiştir zat-ı vâlâ Haydari,
Bâyı-bismillâhtır ancak ehl-i hakkın ezberi.
Nakşibend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

Söylenen nutku bilir ehl-i kemal gayet ıyan,
Zümre-i uşşaka vazıhtır bu sözler her zaman,
Tahira hatm-i makal et, eyle ikmal-i beyan.
Nakşibend suretteyiz; lâkin Melâmî meşrebiz.
İsm-i zatı her nefes tekrar eden hak mezhebiz.

(ERGİN, a.g.e. s. 225–226)

Kutbu’l-Ârifîn, Gavsu’l-Vâsilîn
El- Hâc AHMED AMÎŞ EFENDİ
Kaddesellâhü sırrahu’l azîz

El-Hâc Ahmed Amîş Efendi, Tırnovalı’dır. Hangi tarihte doğmuş olduğu, belli değildir. Abdülâziz Mecdî Efendi’nin beyanlarına göre Ahmed Amîş Efendi:

“Tevellüdüm (1223)’ tedir, derlermiş.” [599]

Ahmed Amîş Efendi’ye, mürşidi Kadızâde Ömer’ül Halvetî:

“Ahmed senin tevellüdün, belli değildir.”

dermiş. Bu söz mecazî ve tasavvufîdir. Böyle demekle hakikati, ruhî yönüyle ne zaman doğduğun, yani mevcut olduğun belli değildir, demek istediğini Abdülâziz Mecdî Efendi izah ederlerdi.

Memleketinde medrese tahsili görmüştür. Ancak Ahmed Amîş Efendi, henüz 14 yaşında bir genç iken hak ve hakikat sevdası gönlüne düşerek bir mürşide ulaşmak ister. O sırada Rumelinin Sevlievo (Selvi-Servi) kasabasında[600] **Yanık Selvi Bektâşi Dergâhı’nda** [601] **Sadık Efendi** adında bir müftü, aynı zamanda uyanık bir mutasavvıf varmış. Ahmed Amîş Efendi, bulunduğu Tırnova kasabasından Servi kasabasına gidip, bu zata intisap etmeye niyetlenir. Müftü Efendi, o günlerde ziyaretçilerin çokluğundan kendisini

---

[599] Hicrî 20 Şaban 1338 senesi (9 Mayıs 1336 – 9 Mayıs 1920) irtihal buyurdukları zaman 116 (?) yaşında olduğu da rivayet edildiğine göre, bu tarihlerde meselâ- 1222 (1807) de doğmuş oldukları tahmin edilmektedir.

[600] **SELVİ- BULGARİSTAN**

Sevlievo: Bulgarca: Севлиево ya da Selvi, Bulgaristan'ın orta kesimlerinde yer alan bir şehirdir. Gabrovo iline bağlı 27.000 nüfuslu bir yerleşimdir. Bulgaristan'ın en zengin şehirlerindendir.

Osmanlı döneminde Türkler tarafından **“Selvi”**, **“Servi”** olarak bilinen Sevlievo, Tırnova Sancağı'na bağlı bir kaza merkezi olup 1848 nüfusu 2020 kişidir. Aynı tarihte kendisine bağlı 35 köy bulunmaktaydı ve köyleriyle beraber toplam nüfusu 82.120 kişidir.

93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 yıllarındaki Osmanlı-Rus savaşında Anadolu'ya ve Trakya'ya göçen bazı Sevlievo'da yaşayan vatandaşlarımız; Türkiye'de Banarlı, Bukrova (Şu anda adı Sağlamtaş Kasabası), Bunak (Şu anda adı Çınarlıdere Köyü) Karacakılavuz, Kaşıkçı, Ferhadanlı, Büyük Yoncalı ve Bıyıkali köylerini kurmuşlardır. Şu anda Banarlı, Sağlamtaş, Karacakılavuz, Kaşıkçı, Ferhadanlı ve Büyük Yoncalı Belediye statüsünde olup Tekirdağ ili sınırları içindedir.

[601] **“Bulgaristan’da Tırnova kasabasında Slovi’de bir Bektaşi topluluğu varmış. Bana bu bilgileri veren (Mithad Bey Freşari), burada bir tekke olup olmadığını bilmiyor. Görüce Melcan tarafında bir Arnavut dervişi Tırnova’da bir tekke bulunduğunu ve Balkan savaşından önce yıkıldığını söylemişti.”** (Von HASLUCK, Bektaşîliğin Coğrafî Dağılımı, Geographical Distribution Of The Bektashi, Trc-Düzenleme: Turgut KOCA A. Nezihi ERGİNSOY, İstanbul 1991, s.23)

görmek istiyenlere karşı itizar (özür) edilmesini adamlarına tembih etmiş bulunur. İşte müftü efendi bu kararı verdikten sonra 14 yaşında bir genç çıkagelince, adamları, verilen emre rağmen, 9 saatlik bir yoldan yürüyerek gelmiş olan ateşli bir gencin görüşemeden dönüp gitmesini muvafık görmeyerek keyfiyeti Sadık Efendi'ye haber verirler. Gelmesine ve görüşmesine müsaade edilir. Genç huzuruna girince:

"Oğlum daha gençsin, vaktin gelince ırkı temiz birisi gelip seni bulunduğun yerde irşâd eder."

diye tebşir etmiş, bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnova'ya dönerek o vaktin gelmesine ve ırkı temiz bir adamın kendisini irşâd etmesine intizar etmiştir. Yaşı yirmiye geldiği zaman Ömer'ül Halveti Kaddesellâhü sırrahu'l azîz seyahat tarikiyle Tırnova'ya uğrar, onunla görüşür ve onu irşâd eder.

Vak'ayı kendi ağzından naklen söyleyen Abdülâziz Mecdî Efendi bu konu hakkında derdi ki:

"Ahmed Amîş Efendi bunu anlatırken عرقي تميز (ırkı temiz) cümlesindeki (ع) (Ayın) maruf tabiriyle çatlatarak söylerlerdi."

Yaşı 20'ye geldiği zaman Kadızâde Ömer'ül Halveti Efendi seyahat tariki ile Tırnova'ya geldiğinde onunla görüşür ve Ahmed Amîş Efendi'yi irşad eder.[602]

Müderris Ahmed Amîş Efendi aradığını bulmuş ve ona bağlanmış. Fakat bu sefer başka bir problem çıkmıştı. Ancak dergâhlara ve meşayıha muhalefeti olan eski medrese hocası, talebesi Ahmed Amîş Efendi'ye

"Sen Hoca olacaksın! ilim ehlisin!. Nasıl olur da gider bir şeyhe bağlanırsın ha? Eğer oraya bir daha gidersen, hakkımı helâl etmem sana!.," deyip tutturmuştur. Bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi, üzerinde emeği bulunan Hocasını daha fazla fitneye düşürmemek için, dergâha gitmemeye ve Kadızâde Ömer Efendiyle görüşmemeye gayret gösterirmiş. Bütün gayretlerine rağmen, bir gün nasılsa çarşıda karşılaşmışlar. Kadızâde Ömer Efendi:

"Ahmed", biz senin ciğerine kancayı taktık! Nereye gidersen git, delik Allah'tan tarafa!.."

"Nereye yönelirsen yönel, bütün yönler Allah'a" demiş.

Bir zaman sonra, Yanık Selvi Dergâhı'nın şeyhi Sadık Efendi, son demlerinde, dervişlerini toplayarak:

"Bizden sonra, bizim yerimize, sizin başınıza bir şeyh gelecek amma... Onun gelmesi biraz uzayacak! Yeni şeyhiniz gelinceye kadar Ahmed Amîş Efendi vekildir, o idâre edecek sizi!"demiş.

Ondan sonra, Sadık Efendi Hakka yürüyünce, işte o Yanık Selvi Bektaşi Dergâhı'nda vekâlet ettiği günlerde, Ahmed Amîş Efendi, dergâhın meydancısına:

"Biz geldik burada vekâleten de olsa şeyhlik yapıyoruz ama, canlar

---

[602] (SAYAR, 1994), s.314

ne diyorlar bizim için?" diye sormuş.

Meydancı:

"Çok İslah (çok iyi, çok güzel, çok derli toplu- adam) **amma, çok namaz kıldırıyor" diyorlar!",** demiş.

Bu arada **Ahmed Amîş Efendi, Tırnova'da iken sert bir hoca olarak tanınmıştır.** İdare ettiği müessese **Amîşin Mektebi** diye şöhret bulmuştur. Amiş Efendi son derece şedid bir insan olduğu için kendisiyle geçinmek oldukça zordur. O kadar ki Ahmed Amîş Efendi hiddetlendiği zaman dövdüğü talebesinin üzerinde sopa kıracak kadar ileri giderdi. İstanbul'a vâki olan o büyük göçten sonra yıllar ötesinden Tırnova'daki sıbyan mektebindeki hocalığını hatırlayan Ahmed Amîş Efendi tatlı tatlı güler ve:

"Ben kimi dövdümse okudu, adam oldu. Yalnız bir talebem vardı. Çok zayıftı. Onu dövmeye kıyamazdım. Ne var ki herkes okudu, bir tek o okuyamadı"

Ancak insanlar çocuklarının eğitimi için sıbyan mektebinde dersleri sert bir hoca olarak tanınan Ahmed Amîş Efendi vermekten çekinmezlerdi. [603]

---

[603] Ahmed Amîş Efendi'den okuyan birçok kimseler, sonraları mühim memuriyetler işgal etmişler, aynı zamanda tahsillerini ilerletmişler, ilimde, bilhassa din ve tasavvuf sahasında da eserler bırakmışlardır. Bazıları şunlardır.

a **İsmail Fenni Bey:** 1271 (1855) de Tırnova'da doğdu. Daha Tırnova'da iken maliye hizmetine girmiş, 93 harbinden sonra İstanbul'a gelerek divanı muhasebatta çalışmıştır. En son memuriyeti Dâhiliye Nezareti muhasebeciliğidir. Arap, Fars, İngiliz ve Fransız dillerini çok iyi öğrenmiştir.
Mufassal hal tercümesiyle 13 ciltten ibaret olan eserleri **Son Asır Türk Şairleri**nde gösterilmiştir. Bu eserlerin ancak beşi basılmıştır. Resmî mesleği olan maliyecilikten başka edebiyatta, diyanette ve bilhassa felsefe ile tasavvufta, hattâ musikide ihtisas peyda ettiği yazmış olduğu eserlerden anlaşılmaktadır.

b Mustafa Enver Bey: Medrese tahsili görmüş, lisan mektebine girerek fransızca öğrenmiş, posta ve telgraf memuriyetine intisap ederek muhaberat müdürlüğüne kadar çıkmış ve 1325 (1909) de ölmüştür. Profesör Doktor A. Süheyl Ünver, bu zatın oğludur. Ahmed Amîş Efendi'nin yönlendirmesi ile hazırladığı eserleri şunlardır:
1-Hikem-i Ataiyye tercümesi. (Atâullah İskenderaninin 310 hikemi ve felsefi sözünün tercümesidir.)
2- Mizan-ı Hakikat (İbni Kemal'in bu addaki eserinin tercümesidir)
3-Tedbirat-ı İlâhiye: Muhyiddîn Arabî'nin bu addaki eserinin yalnız sekizinci babının tercümesidir. Kitabın bu kısmı şer'i ve hikemi ferasetten bahseder. Şair Hakanî, Hilliyesinde bu bahisten istifade ederek o güzel beyitleri söylemiştir. Mütercim; eserinde. Hakaninin beyitlerini Muhyiddîn Arabî'nin sözleriyle karşılaştırmıştır.
4- Hacc-ı sûri ve manevi;
5-Mücmerat-i nabigatüzzübyanî tercümesi: (Manzumdur ve 61 beyitten ibarettir.)
6-Kalb ve ruh (İhya-ül-ulüm'dan tercümedir.)
7-Levayih tercümesi (Eser Molla Camінindir);

8-Hidaye tercümesi (Esirüddin Epherinin Hidaye adlı kitabının sonunun tercümesiyle birlikte şerhidir.);
9-Fenâ Fil-müşahede tercümesi (Eser Muhyiddîn Arabî'nindir);
10-Hilyetül-ebdal tercümesi (Eser Muhyiddîn Arabî'nindir.) Mütercimin yalnız bu eseri 1326 (1910) da basılmıştır. Bütün eserleri oğlunun hususi kütüphanesindedir. Değerli ve faziletli oğlu, babasının birçok dinî eserleri ihtiva eden kütüphanesini Bayazıtteki inkılâp kütüphanesine vakfetmiştir. (SAYAR, 1994), s.43
Bu kısımda Mustafa Enver Beyi'in arkadaşı Bayezid Kütüphanesi Müdürü **İsmail Saib [Sencer]** Efendi'ninde (d. 31 Ocak 1873'te - ö. 22 Mart 1940) Ahmed Amîş Efendi'ninde talebesi olduğunu hatırlayalım.
Bugün Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak hizmet veren "Kütüphane-i Umumi Osmani"'de kütüphaneci ve idareci olarak 43 yıl hizmet etmiş, sıradışı hafızası ile tanınmış bir kimsedir. Kitap toplayıcılarının, araştırmacıların, ünlü şarkiyatcıların ve sahafların uzun seneler başdanışmanı olmuştur. **"Ayaklı Kütüphane", "Fihrist-i Ulûm", "Canlı bir bibloğrafya" ve "Çağın Cahızı"** gibi sıfatlarla anılırdı.
31 Ocak 1873'de Erzurum'da dünyaya geldi. Küçük yaşta İstanbul'a gitti. Kocamustafapaşa Askerî Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Fatih ve Süleymaniye Camii'nde öğrenim gördü. Öğrenimi devam ederken Maarif Nezareti'nin açtığı bir sınavla Bayezid Umumî Kütüphanesi'ne (bugünkü Beyazıt Devlet Kütüphanesi) ikinci müdür tayin edildi. Birinci müdür Hoca Tahsin Efendi'nin vefatından sonra 1896'da birinci müdür olarak tayin edildi.
Arap Edebiyatı konusunda bir uzman olan İsmail Saib, Farsça, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Latince de bilirdi. Bilgisini arttırmak amacıyla Tıp, Eczacılık ve Hukuk eğitimi almıştı.
Kütüphanedeki görevinin yanı sıra çeşitli medreselerde Arap edebiyatı ve Arapça öğreten İsmail Saib Efendi, 1921'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi Edebiyat-ı Arabiyye (Arap Edebiyatı) derslerine müderris olarak atandı. Bu görevi Şapka Kanunu'nun çıktığı 1925'e kadar sürdürdü. Kanunun çıkmasından sonra prensiplerinden ödün vermemek adına derslerine son verdi ve Beyazıt Kütüphanesi'ne çekildi
Eski müelliflerin yazılarını tanımada, yazma eserlerin bozuk bölümlerini okumada, gördüğü bir yazının hangi yüzyıla ve hatta hangi hattata ait olduğunu tahmin etmede üstün bir kabiliyeti vardı. Bu özellikleri ile araştırmacılara çok büyük yardımı dokunuyordu. Çeşitli konularda geniş bir bilgi birikimi olmasına rağmen hayatı boyunca eser vermek yerine araştırmacı ve okuyuculara yol göstermeyi tercih etti[. Ne var ki bazı eserlerin onun tarafından dikte ettiği rivayet edilir. Bu eserler arasında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "Osmanlı Tarihi" ve Bursalı Mehmet Tahir Bey'in üç ciltlik "Osmanlı Müellifleri" vardır. Kitapları farelerden korumak için kütüphanede çok sayıda kedi beslemesi ve kedilere düşkünlüğü ile tanınırdı.
1939 yılında kütüphanedeki görevinden emekli oldu. 22 Mart 1940 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetti. Zengin şahsi kütüphanesi vasiyeti gereği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne bağışlanmıştır.
c-Hasan Rıza Efendi: Hattat Hasan Rıza Efendi (1848-1920)
1849 da Üsküdar da dünyaya geldi. Babası Tırnova posta müdürü Ahmed Nazır Efendi, posta ve telgraf memuru bulunduğu sırada Ahmed Amîş Efendi'den okumuştur. Sonra İstanbul'a gelerek medrese tahsili görmüş, yazı meşketmiştir. Son devrin en meşhur hattatlarındandır. Aynı zamanda müzehhiptir. Muzikai hümayunda

İsmail Fennî Bey'inde yetiştiği Kadızâde Ömer'ül Halveti hakkında şu malumatları anlatmıştır.

Halk arasında **"Şeyh Ömer Efendi"** diye bilinirdi. Tırnova'nın Bulgar mahallesinde, şehrin fatihlerinden **Kavak Baba** adına vaktiyle yapılmış, fakat zamanla mahv-ü münderis olmuş olan tekkeyi ihya ve inşa ettirerek Halveti tarikatini orada neşre başlamıştır. Tekkenin evkafı ise oldukça zengindi.[604]

Şeyh Ömer'ül Halvetî, Tırnova'da az zamanda feyizli bir muhit vücuda, getirerek birçok irşâda ve tenvire kabiliyetli ve hakikate müştak kimseleri başına topladığı gibi Hıristiyanlarla Musevilerden bir hayli kimsenin İslâm dinine girmelerine de sebep olmuştur. İsmail Fennî Bey bunların birçoğunun adını saymakta, hattâ kendi arabacılarının da o mühtedilerden biri olduğunu söylemektedir. Yine bunlar arasında **Marko** denilen biri varmış. Memleket hekimi olan bu adam; Bulgarların o komitecilik ve azgınlık devrinde bile müslümanlara iyi muamele, hattâ iyi hizmet edermiş. Halk; bu türlü kimsele-

---

vazife almıştır. Orada imamlık ve yazı muallimliği yapmıştır.

Hat yazısını önceleri Yahya Hilmi Efendi den öğrendi ve Hattat Şevki Bey ile Muzıka-ı Hümayun da öğrenerek icazetini aldı. Ta'lik yazıyı Hattat Sami Efendi'den öğrenmiştir. Hattat Şefik sayesinde Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den oldukça istifade etmiştir. Muzıka-ı Hümayün de hat öğretmenliğine tayin edildi. 1914 yılında açılan Medresetü'l Hattatin de; sülüs, nesih ve reyhani hocası oldu.

Sülüs ve Nesih' te çok yetenekli olduğundan, Hafız Osman'dan sonra en değerli hattat sayılır. 19 Kur'an-ı Kerim yazmıştır. Yazılarının güzelliği, açık ve okunaklı olduğu için daima tercih edilmiştir.

Sultan Reşad' ın isteği üzerine 8 ciltlik Buhari-i Şerif, en önemli eserlerinden sayılır. 1920 de vefatı üzerine Rumeli Hisarı mezarlığına defnedilmiştir. Hattat Halim Özyazıcı' nın da hocasıdır.

Medresetül- hattatin'de de sülüs ve nesih gösterirdi. Musikiye de âşinâ olduğunda şüpde edilemez.

كل خطاط جاحل sözüne istisna teşkil edenlerdendir. Çünkü İmam Gazalî'nin **Kitabü'l keşf vet'tebyin fî gurûri'l halk-i Ecmeîn** adındaki eserini tercüme etmiştir. Eserin aslı ile metninin güzel yazısiyle biricik nüshasını, Profesör Doktor Süheyl ünver'in hususî kütüphanesindedir. Edebiyata da intisabı vardır. Sûfiyane manzumeleri ihtiva eden divanı, oğlu lise edebiyat muallimlerinden Süreya Beydedir. 2 Mart 1335 (1919) da Hakka yürümüştür.

[604] Tırnova'da İkinci Bulgar Çarlığından kitabeler taşıyan ve Osmanlı döneminde **Kavak Baba Zaviyesi Camisine** (Tekye Camisi) dönüştürülen Sv. Çetirideset Mıçenitsi (Kırk Şehitler) Kilisesi (1230) Rusların şehri işgalinden sonra tekrar kiliseye çevrildi. (Bulgaristan'da Osmanlı Maddi Kültür Mirasının Tasfiyesi (1878-1908) Elimination of the Ottoman Material Cultural Heritage in Bulgaria (1878-1908) Aşkın **KOYUNCU**) Bu makale çeşitli ilave ve değişikliklerle yazarın Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız danışmanlığında hazırladığı Kalkanlarda Dönüşüm, Milli Devletler ve Osmanlı Mirasının Tasfiyesi: Bulgaristan Örneği,(1878-1913) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2005)

re, gizli din taşır, der. Markonun bu hizmeti Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi'nin de gözünden kaçmamış olacak ki bir gün Müridi Ahmed Amîş Efendi'ye:

"Ahmed, der, Marko hastalanmış. Git, benim adıma onu ziyaret et, halini, hatırını sor ve şu pusulayı kendisine ver."

diyerek gönderir. Ahmed Amîş Efendi; bu emir üzerine gidip Marko'yu ziyaret eder ve şeyhin selâmını ve afiyet temennisini söyledikten sonra pusulayı da verir. Marko, derhal pusulayı açar ve içinde kelime-i şahadet yazılı olduğunu görünce:

"Biz ona çoktan inandık ve iman getirdik!" [605]

diyerek, bir hafta sonra da ölür.

Ölümünü haber alan Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi, yine müridi Ahmed Amîş Efendi'yi çağırarak:

"Marko ölmüş, git, benim tarafımdan cenazesinde bulun!"

buyururlar. Bu emir üzerine Ahmed Amîş Efendi de gidip cenaze merasimine iştirâk eder. Fakat Tırnova gibi bir İslâm muhitinde başı sarıklı bir mektep hocasının, bilhassa papazlarla birlikte bir Hıristiyan cenazesinde bulunuşunun müslümanlar tarafından iyi karşılanmıyacağı da bildiğinden cenazeyi bir müddet uzaktan takip eder, aynı zamanda şeyhinin emirlerini harfiyen yerine getirmek arzusu da kendisini bilfiil merasime iştirake ve Marko'nun tabutunu bir kaç adım olsun taşımağa zorladığından kiliseye yaklaşıldığı bir sırada yanındaki bir papaza

"İlmi çok iyi bir adamdı, ben de son insanî hizmetimi yapmak isterim!" der.

Papaz, bunun için öndeki büyük papaza müracaat etmesini söyler, öyle yapar ve o da müsaade edince Amîş Efendi, Markonun tabutu altına girerek bir müddet taşır, bu suretle de şeyhinin emrini yerine getirmiş olur.

İsmail Fenni Bey, Tırnova'nın en şöhretli âlimlerinden **Kelemençeli Hacı Mustafa Efendi** ile Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi arasında geçen bir muhavereyi ve bir hâdiseyi de şu suretle anlatmıştır.

Hacı Mustafa Efendi; camii kebirde tefsir dersi okuturdu. Komşumuz olduğu ve ulemadan bulunduğu için kendisine hürmet eder, her zaman elini öper, hattâ derse giderken kocaman tefsir kitabını elinden alıp camiye götürerek rahlesinin üstüne kor ve yaşımın küçüklüğüne, tefsir dersinden bir şey anlamama rağmen, dersi de dinlerdim.

Hacı Mustafa Efendi, ihtiyar, şişmanca, aynı zamanda kelli, felli bir zattı. Evi de **Cami-i Kebir**'e yakındı. Bir gün yine evinden çıkıp derse giderken Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi ile yolda karşılaştılar ve selâmlaştılar. Aralarında şöyle bir konuşma oldu: Şeyh Ömer'ül Halvetî Efendi:

"Hocam, seni artık derviş yapalım." Mustafa Efendi:

"Biz enbiyanın mucizelerine, evliyanın kerametlerine inananlardanız. Sizden de böyle bir şey görmeyince teslim olmayız!"

---

[605] Bu yapılan hareket imanını ibraz için iki şahit getirilmesi hikmetini gösterir.

“Bir şey istemediniz ki!”

“Pek âlâ. Ben Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi şimdiye kadar rüyada görmedim. Delâlet ve şefaat buyurunuz da bu şerefe nail olayım.”

“İşte ben de onu niyaz etmeğe gidiyorum.”

Konuşma buraya gelince Şeyh Ömer’ül Halvetî Efendi selâm vererek ayrıldı ve her zaman elinde taşıdığı âsasına dayanarak hızlı hızlı, epeyce uzakta olan dergâhına doğru gitti.

Hacı Mustafa Efendi, o gece rüyada ne görmüş ve nasıl görmüşse görmüş, her halde arzusuna çok uygun olacak ki, sabaha kadar sabır ve tahammül edemeyerek, o ihtiyar haliyle, o mülâhham (şişman) vücuduyla ve o azametli ulema kıyafetiyle gece yarısı evinden çıkıp hayli uzakta olan dergâha gitmiş, bizzat kapıyı açan şeyhin hemen ayaklarına kapanarak arz-ı teslimiyet ve inabet etmiştir.

Yine İsmail Fenni Bey, Şeyh Ömer’ül Halvetî Efendi’nin dergâhına kendisinin de arasıra gittiğini, orada yapılan zikirleri gördüğünü ve dervişler arasında en çok heyecan gösteren ve bu heyecanla kademe kademe yürüyerek gözüne girercesine şeyhe en çok yaklaşanın Ahmed Amîş Efendi olduğunu gördüğünü söylerdi.

Ahmed Amîş Efendi, Kadızâde Ömer’ül Halvetî Efendi (hyt.1853)’den 1851 tarihinde hilâfet almıştır.[606]

Yine Ahmed Amîş Efendi’nin İstanbul’a gelmeden önce Tırnova’da sıbyan mektebi muallimliği yaptığını, bir aralık İstanbul’a gelerek **Hammamî Tevfik Efendi** ile görüşüp döndükten sonra Tırnova’da bir hamam kiralayıp onun gibi hamam işlettiğini ve daha önce tabur imamlığı yaparak 1269 (1853) Kırım muharebesine bu sıfatla, iştirak etmiş olduğunu da, İsmail Fenni Bey’de haber vermektedir.

1294 (1877) de Tuna vilâyetinin elden çıkması üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnova’dan çıkmışlardır. [607]

---

[606] (Carl VETT, 1993), s.247
Bazı kitaplarda (DİA) 1846 yılında icazet aldı denilmektedir.

[607] “1294 hicri senesi Cümadelahiresi 1293 mali yılı. Haziranın onikinci günleri, mağrur düşman Tuna’yı geçerek Ziştovi’yi zapt etti. Burayı koruyan askerlerden dörtyüz kadar Müslümanı al kana boğdu. Ahali ağlayarak şaşkın ve perişan yollara düşüp dağıldı. Yatak köyü halkını tamamını katliam ettiler. **Servi** ahalisi dahi Ziştovililerden beter bir hâlde ninni ve türkülerle, şefkat kucaklarında beslemekte oldukları ömürlerinin meyvesi çocuklarını yollara atarak Şıpka Balkanından aşıp Kızanlık’a döküldüler... Haziranın önüçünde **Tırnova** şehrinin istilâ edildiği söylenirken, Gabrova’nın zaptı haberi geldi. Kalofer ve Hayın köyü taraflarında bazı Kazakların görüldüğü de bildirildi. Bu haberler üzerine şehrin ileri gelenleri kaçmaya karar vererek, arabalarına az bir şey yükletip, çiftliğe gidecekmiş gibi hazırlanmışlardı. Fakat **Kızanlık kazası kaymakamı Kıbrıslı Akif Efendi**, bu haberleri livaya ve ta Yıldız’a telgrafla bildirmişti. İşin ehemmiyeti sebebiyle Abdülhamid o gece telgrafhanede bulunmuş ve Balkan havalisindeki bütün muhabere memurları da makine

İstanbul'a tekrar gelmişlerdir. Ahmed Amîş Efendi hakkında bilinen şey; uzun zamandan beri Fatih türbedârlığında bulunuşudur.

Bu türbede her zaman iki zat müstahdem bulunurdu. Kendileri buraya geldikleri zaman, **Bekir Efendi** adında biri türbedâr bulunuyorlarmış.[608] Bekir Efendi irtihal buyurduktan sonra Ahmed Amîş Efendi bu vazifeye tayin olunmuşlardır.

"Bekir Efendi Hazretleri âlem-i cemâle yürümeden birkaç gün evvel, pek sevgili müridi mükerrem ve halef-i muhteremleri Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine:

"Artık ben gideceğim. Benim yerime birinci türbedâr ol ve evkafa git, muamelesini yaptır."

Buyurmuşlar. Ahmed Amîş Efendi emr-i cenab-ı mürşid-i âzama tebaiyetle evkafa gitmiş, fakat o gün muamele bitmemiş. Akşam olup gelince, vaziyeti şeyhine anlatmış.

"Peki, yarın muhakkak yaptır."

Buyurmuş. O gün de gitmiş. Bununla beraber yine muamelesi bitmemiş. Bekir Efendi daha ertesi gün:

"Git, üç saate kadar yaptır, gel!"

demiş. Üç saate kadar da bitmedikten başka, daha da üç saat geri kalmış ve nihayet Ahmed Amîş Efendi resmen birinci türbedâr olarak türbeye gelmiş; odada oturan Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarına varmış:

"Ahmed nerede idin? Üç saattir seni bekliyordum!"

diyerek vefatlarının bu suretle üç saat sonraya bırakılmış olduğunu ihsas etmişlerdir.

"Hah şöyle!. Benim de vaktim tamam oldu!. Eğer senin bu işin olmasaydı, ben ruhumu teslim edecektim ve senin bu türbedarlık işin oluncaya kadar, burada hiç ölmemiş gibi oturacaktım!", diyerek hemen o anda zamanın sahibinin virdi **olan HAYYÛN KAYYUM** esmasını ta'lim buyurmuşlar**."**

---

başında beklemişlerdi. Bunun üzerine eşrafa da teminat verildi. Onlar da firar etmekten vazgeçtiler".... Eski Zağra'nın düşman eline geçmesiyle etraf Türk köylerinde yağmalama, yakıp yıkma ve işkenceler geniş boyutlara ulaşıyor: "Zağra'nın istilâsı üzerine intikamcı ve yağmacı Bulgarlar, Yaka Boyu'ndaki Hriste, Külbe, Bükümlük, Hızır Bey Canbazören köylerine yürüyüp para umdukları zengince müslümanları işkencelerle öldürüp, kadın çocuk demeyip ele geçenleri katliam eylediler! Kurtulabilenler ise çırılçıplak Zağra'ya can atabilmiştir. Bükümlük Bulgarları, yüziki müslümanı bir samanlığa doldurup yaktılar. İçlerinden dört tanesi yaralı olarak kaçıp yeni Zağra'ya Rauf Paşa'ya çıkmışlar. Zulümden şikâyet edip hallerini bildirmişlerse de benzerleri gibi bunlar da tekdir olunarak hapsedilmişlerdir. Yaraları bile sarılmadan...Zehî insaniyet!" (EDEBİYATIMIZDA BALKAN TÜRKLERİNİN GÖÇLERİ Prof. Dr. Hayriye-Memoğlu-Süleymanoğlu "Eski Zağra Müftüsünün Hatıraları")

[608] Asıl adı Ebubekir'dir. Bekir ismiyle anılmıştır.

“Ahmed’im!

“Artık ben gidiyorum. Senin yanında ölürsem; belki dayanamazsın. Birkaç dakika çık da, dışarda şöyle bir dolaş, gel!”

demiş. Ahmed Amîş Efendi:

“Peki, Efendim!”

diyerek çıkmış ve Fatih türbesini şöyle bir dolaşıp geldiği zaman Bekir Efendi’nin oturduğu yerde ruhunun âlemi bâlâya pervaz ettiğini anlamış. Fakat onu hâlâ oturur vaziyette görmüştür.

Ahmed Amîş Efendi bu bahsi anlatırken ağlar ve

“O, Ölmedi; ben öldüm. O, kaldı.”

buyururlar ve bu suretle ondan lemeân eden yüksek hakikatin kendisine intikalini ifade ederlermiş.

Abdülâziz Mecdî Efendi, mürşidinden naklen derdi ki:

“Türbedâr Bekir Efendi, ömrünü kuru ekmek ile geçirmiştir. Fakat kutbiyeti ve manevî derecesi itibariyle ne dese, ne istese derhal olurmuş. Meselâ bir sözüyle fakiri zengin, yoksulu bay edermiş. Bu kudret ve bu vazivet karşısında kendi fakri halini ve maişet darlığını hatırlıyarak:

“Yarabbi! Ben senin üvey kulun muyum?”

derlermiş.

Türbedâr Bekir Efendi hakkında şu hatırayı naklederler.

“Hükümet, Rusyadan Türkiyeye akın eden Çerkesleri Tuna vilâyetinde olduğu gibi; Giritte de yerleştirerek orada bulunan 200.000 raddesindeki Rum ekseriyetine karşı ancak 100.000 kişiden ibaret olan müslüman ekalliyetini çoğaltmak istemiş; fakat Girit beyleri, yani ileri gelen müslümanları bu karara son derecede muhalefet etmişler ve olanca kuvvet ve kudretleriyle Hükümeti, bu yolda icraatta bulunmaktan men’e çalışmışlardır.

Giritlilerin Hükümete karşı takınmış oldukları bu hal ve vaziyetleri Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarında bahis mevzuu olurken; sabrı tükenen Bekir Efendi elini Giride doğru uzadıp:

“Allah belâlarını versin!”

demiş, çok geçmeden bu fenâ dua yerini bulmuş ve zavallı Girit müslümanları beyinsiz başlarının cezasını çekmişlerdir.”

Bu bahsi Abdülâziz Mecdî Efendi de naklederler ve sonunda:

“Bekir Efendi Hazretlerini bu yolda fenâ dua yapmaya mecbur eden, meclisinde söz söyleyenlerdir. Evliyaullahın meclislerinde çok dikkatle idare-i kelâm etmelidir. Onları gücendirmeğe gelmez. Zira evliyanın gayreti galiptir.”

Bekir Efendi Hazretleri hemşehrilerine çok düşkünmüş. Bunu bilen ve huzuruna ilk kez giren birileri, kendisine:

“Nerelisin?” diye sorulduğu zaman, hiç alâkası olmadığı halde:

“Niğdeliyim!” deyince, Bekir Efendi Hazretleri:

“Bak bu yalanı sevdim işte!” der, adamı korur, kollarmış.

Bekir Efendi Hazretlerinin Edirnekapı Mısır Tarlası Kabristanı’nı yanındaki (önceden) Bektaşi Tekke’sinin bahçesi içinde **Albay Hilmi Şanlı-**

top'un kabri ile komşu olarak aremgâhı ebedisinde sırlanmıştır.

Mezar baştaşında şu ifâde yazılıdır.

Tarîkat-ı aliyye-i Şabâniyyeden merhum Kuşadalı Seyyid Şeyh İbrahim Efendi Hazretlerinin hulefâsından Seyyid Şeyh Bosnevî Hacı Mehmed Tevfik Efendi Hazretlerinin hulefasından, Sultan Ebul Gazî Fatih Mehmed Han Hazretleri'nin türbedârı Şeyh Bekir Efendi Hazretlerine fâtiha... sene: 1296/1878

Ahmed Amîş Efendi Hazretleri, Şeyh Bekir Efendi Hazretlerinden söz ederken:

"Siz ümmî şeyhin lezzetini bilmezsiniz! Hiç tortu karıştırmadan her şeyi aslından, anasından söyler!", dermiş.

Ahmed Amîş Efendi, Türbedâr Bekir Efendi'nin yerine birinci türbedâr olduktan sonra, kendi yerlerine de Kayserili Mehmed Efendi getirilmiştir. Mehmed Efendi de maneviyatla meşgul ve kendilerine yakın bulunacak, mahremi esrar olacak kabiliyette uyanık bir kimse imiş.

Ahmed Amîş Efendi bu zata dermiş ki:

"Mehmed, seni öyle bir yetiştireceğim ki, kıyamette seni görenleri şaşırtacak ve bu adamı kim yetiştirmiştir?" dedirteceğim.

Bununla beraber Ahmed Amîş Efendi; irtihallerinden birkaç gün evvel, Mehmed Efendi'ye:

"Mehmed, seni önüme katardım, amma şuûnu bozmak lâzım gelirdi. Ben önüme başka birini kattım."

buyurarak kendisinden sonra gelecek zatın yüksek makamını anlatmışlardır.[609]

Her mürşidin dünyayı terk ettikten sonra yaşanılan bir fetret dönemi vardır. Ahmed Amîş Efendi bendegânında da bu durum zuhur etmiştir. Bu mevzu etrafında bir gün haremi âlileri (hanımı) ile görüşürlerken:

"Artık ben gidiyorum."

Buyurmuşlar. Haremi âlileri de:

"Bu işleri yapmadan nereye gidiyorsun?" demişler. Cevap olarak: .

"YERİME ZORLU BİRİNİ BIRAKTIM. ONU ÖYLE BİR SEÇTİM Kİ BU İŞLERİN HEPSİNİ TEMİZLER VE DÜZELTİR."

buyurmuşlardır.

---

609 Mehmed Tevfik Kayseri: Kayserili olmaları dolayısıyla **"Kayseri"** lakabıyla marufturlar. Göztepede tren istasyonu yakınındaki cami-i Şerifin bitişiğindeki, (bilâhare yanmış olduğundan şimdi mevcut bulunmayan) köşkte ve ihvanından Nüzhed Hanım Efendi'nin evinde 1927 senesi Haziran ayının 26'sı Pazar günü ebedî âleme göç eylemiştir. Kabr-i Şerifleri Sahra-ı Cedid'de bulunup başucundaki mermer tablet üzerinde şu ifadeler yer almaktadır:

Fâtih sertürbedârı seyyid-ül evliya Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin halifesi Şerefrâz-ı âşıkîn, Muktedây-ı vasılîn, Pîşivây-ı ehl-i yakîn, Mişkât-ı nuru nübüvvet, Misbah-ı sırrı velayet, Türbedâr Kayserili Mehmed Efendi Hazretlerinin ruhuna Fatiha.

Sene 26 Haziran1927 Pazar / 26-Zilhicce-1345

BU ZORLU ADAM KİMDİR?

Bunu; Allah Teâlâ'dan ve bu sözü söyleyen Ahmed Amîş Efendi ile yerine geçen zattan başkası bilemez. Ancak hatırlatmak uygun olacak ki; Ahmed Amîş Efendi Hazretleri'nin Hakk'a yürüyüşünden sonra Abdülaziz Mecdî Efendi bir rüya görüyor.

Ahmed Amîş Efendi, Abdülaziz Mecdî Efendi'ye, rüyasında diyor ki:

"Mecdî!. Benim vekilim, nedimim, mahbubum Mehmed Tevfik Efendi'dir!"

Abdülaziz Mecdî Efendi bu rüyayı gördükten sonra, **Ahmed Tahir Maraşî** Hazretlerine:

"Ben, diyor, gidemiyorum! Siz gidiyorsunuz! Bu rüyamı lütfen Mehmed Tevfik Efendi Hazretlerine arz edin; ben onun metbuu olayım, o benim matlubum olsun!", diyor.

Ahmed Tahir Maraşî Hazretleri;

"Ben bu rüya meselesini Mehmed Tevfik Efendi'ye arz ettiğim vakit, hüngür hüngür ağlamaya başladılar." ve ondan sonra da şöyle buyurdular ki:

"Hoca!. Bu rüyayı ben görseydim, gider başımı Mecdî'nin ayaklarının altına koyardım!. Verilen geri alınmaz, fakat Mecdî de gelip buraya diz çökmedikçe menzil alamaz!" buyurmuşlar.

Yine, Babanzâde Ahmed Naim Bey, Ahmed Amîş Efendi damadının kızı Avniye Hanım (Tayşi-Serinken) ile evliydi.[610] Ahmed Amîş Efendi Hakk'a yürüyünce Dârulfünûn'un baş müderrisi Ahmed Nâim Bey'de ümmî olduğu için Mehmed Tevfik Efendi'ye teslim olamamıştı. O da bir rüya görmüştü.

Rüyada Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi görüyor, eline varıyor, fakat Efendimiz, Ahmed Amîş Efendi'yi işâret buyuruyor. Ahmed Amîş Efendi'ye varıyor, o da yanındaki zâtı gösteriyor!. Bir bakıyor ki gösterilen zat, Mehmed Tevfik Efendi!. Ondan sonra sırayla, evvelâ Mehmed Tevfik Efendi'nin, sonra Ahmed Amiş Efendinin ondan sonra da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin elini öpmek şerefine nâil olunca, ertesi gün doğruca Fatih'in Türbesine gidiyor. Daha kapıdan girer girmez, Mehmed Tevfik Efendi;

"Nâim!."[611]

"Ben çağırmasaydım, sen de görmeseydin, gelmeyecektin!" buyurmuşlar. Ondan sonra Naim Bey de biat etmiştir.

Hulâsa, Ahmed Amîş Efendi'nin irtihallerinden sonra bu mesele, men-

---

[610] Araştırmamıza rağmen Nüfus kayıtlarında Avniye Hanım hakkında tam kesin bir bilgiye ulaşamadık. Sakızağacı şehitliğinde Hacı Sabri Efendi'nin kızı olarak geçmektedir. Avniye Hanım'ın anesi Ahmed Amîş Efendi'nin Ayşe Hanım olduğuda nüfus kayıtlarında kesin görünmemektedir. Rivayetlerde bir kapalılık göründüğü kesindir.

[611] **Naim:** Taze, körpe. * Kılçıksız, yumuşak, kemiksiz. * Etli sebze.
Naîm: cennet, bolluk. **Nâim**: uyuyan. Burada **"uyuyan"** manasında kullanılmıştır. Rüya ile uyarılan kimseler için bu durum sözkonusudur.

supları ve hürmetkârları arasında çok bahis mevzuu olmuş, Mehmed Efendi ahirete intikal buyurduktan sonra da yine tazelenmiş ve bir takım muhipleri tarafından birçok kimselere bu manevî makam bir hüsnü zan ile tevcih, olunmuş ise de; doğrusunu herkes tarafından bilmek ve bulmak mümkün olamamıştır.

Mesela; Hacı Bayram Veli Kaddesellâhü sırrahu'l azîzden sonra da, muhibbanı aynı vaziyet ve zanda bulunmuşlar; emaneti kutbiyetin kime geçtiğinde görüşler teşettüte [612] uğramıştır..

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'nin manzum, mensur bir satır yazısı görülmemiştir. Yalnız ağızdan tenvir ve irşâtta bulunmuş; yani Hacı Bayram Velînin tavsiye ettiği şekilde, sineler hâkketmiş, canlı kitaplar yazmışlardır.

Bu türlü eserlerin yazılmayışının sebeplerini bir dereceye kadar yine büyük mutasavvıfların tuttukları yolda aramak lâzım gelir. Bu büyük zatların dediklerine, göre: **Sûfiyâne Hakikatler Ulu Orta Yazılamaz, Herkese Söylenemez.** Bu türlü hakikatler daha ziyade ağızdan ağıza nakledilirler ve bu suretle bu yüksek hakikatler hem ehil ve erbabı arasında döner, dolaşır; hem de bu fikri taşıyanlar ve yayanlar zihni dar veya garazkâr insanlarca iz'âç edilmiş, cezaya çarptırılmış olmazlar.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; tenevvürü ve yüksek hakikatlere erişmeyi kastederek:

"Bu iş kitapla olmaz; fakat kitapsız da olmaz," buyururlarmış.

Yine Ahmed Amîş Efendi, daha ileri giderek, Muhyiddîn Arabî'ye atfen:

"Allahü taâlâ benden ne istersin dese: Yarabbi, beni tekrar dünyaya gönder, yazdığım kitapları toplayıp yakayım," demiştir.[613]

---

[612] Teşettüt: Dağınık olma. Dallara ayrılma. Çatallaşma. Dağılma. Perişan olma. Ömer Sikkîni ve Akşemseddin kaddese'llâhü sırrahuma'l azîz arasındaki durum gibi.

[613] **Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz bu sözü teyid mahiyetinde olacak şekilde buyurdu ki;**

…..

İmâm-ı Gazâlî, Muhyiddîn el-Arabî'ye dedi ki:

"Beni tanıyor musun?"

Muhyiddîn-i Arabî:

"Evet tanıyorum dedi."

İmâm-ı Gazâlî buyurdu ki:

"Sen beni nasıl ve ne vâsıta ile tanıdın?"

Muhyiddîn-i Arabî cevâben:

"Evet zaman-ı tahsilimde biraz hicâp vâki oldu."

İmâm-ı Gazâlî dedi ki:

"Sen ilmini kimlerden öğrendin ve kimlerden icâzet aldın?"

Muhyiddîn-i Arabî cevâben dedi ki

"Ben şimdiye kadar 700 kimsenin meclis ve sohbetlerinde bulundum ve bunlardan ders aldım."

İmâm-ı Gazâlî hazretleri dedi ki:

”DERS OKUDUĞUNUZ VE İCÂZET ALDIĞINIZ KİMSELERDEN 500 KİMSE EHLİYET SAHİBİ DEĞİL VE ONLARDAN TAHSÎL ETMENİZ LEHİNİZE DEĞİL, ALEYHİNİZEDİR. ONLARDAN TAHSÎL ETMENİZ SANA CENÂB-I HAKK TEÂLÂ HAZRETLERİ'NİN PEK ÇOK ATÂYÂSINDAN MAHRUM KALMANIZA SEBEP OLMUŞTUR.”

Oğlum dinle.

”Men takemmele bi sohbeti'l muarrizine an rabbiküm, fekat nâdâ alâ nefsihî. Ennehû min men ehânehullâhe ve men yuhînullâhu, femâ lehu min mukrimîn... Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretleri'nin hududundan tecâvüz eden ve Hakk yolundan sapan kimselerin sohbetleri ile kendini iyi bilen ve onlarla sohbet etmek güzel ve iyi olduğuna (hüsn-ü niyetli olan) îtikat eden kimse, kendi nefsine ilân etmiş ki (Ey nefs sen Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın zelîl ettiği kimseden oldun) diye ilân etmiş olur. Ve böyle olan kimse bu âyet-i kerîme'nin sırrına mazhar olur. » buyurdu. Bu âyet-i kerîme'yi okuduktan sonra 500 adet ulemânın isimlerini birer birer zikr ve tâdât buyurdu (saydı). “İŞTE BU KİMSELERDEN İLİM TAHSÎL ETMEK, SENİN İÇİN ÇOK ZAMAN HİDÂYETTEN MAHRUM OLMANA SEBEP OLDU.”

”Oğlum bizden ilim ve feyz almak isteyen kimse **«Esteîzübillah... fe ağrız an men tevellâ an zikrinâ ... »** (Necm,29. “Ey Muhammed! Bizi anmaktan yüz çevirenlere ve dünya hayatından başka bir şey istemeyenlere aldırma.”) âyet-i kerîmesi'nin muktezâsı ile amel etmek lâzımdır. Bir kimse için sû-i hâtime'nin eshâbından birisi de bizi tasdîk etmeyen ve bizden i'râz eden kimselerle serbest olarak oturup sohbet etmek ve sözlerini dinlemektir. Ricâl-i ümmet ve ehlullâhi'l-kirâm'ı inkâr eden câhil kimselerle muânese (ünsiyet) ve mukâlete (karışma) **«Esteîzübillâh... ve men yuhinullâhü femâ lehû min mükrim »** (Hacc,18. “…Allah'ın alçalttığı kimseyi yükseltebilecek yoktur..”) âyet-i kerîmesi'ne mazhar olmağa sebeb-i uzmâ-dır.”

İmâm-ı Gazâlî hazretleri Ramazân-ı Şerîf'in onuncu gecesinden itibâren sonuna kadar bu mesele üzere vaaz ve nasihat buyurdu ve Muhyiddîn-i Arabî hazretlerine dedi ki: **“Muârizîn ve münkirîn olan kimselerle muânese (yani yakınlık, ünsiyet) ve mücâlese etmek (yani aynı mecliste oturup sohbet etmek) senin için hakîkî ilmin husulüne mâni olmuştur. Oğlum, memleketinizden seni buraya getiren kurtların kuvvetini gördün mü? Onların icâbında ne kadar iftiraz kuvvetine mâlik olduklarını anladın. Bu kurtların kuvve-i iftirasiyesinden, o muârızların kuvve-i iftiraziyesi fazladır. Ve bir saat zarfında binlerce insanı iftiraz ederler. Ve Tarîk-i Hakk'tan ayırırlar. Onlarla beraber oturmaktan hâsıl olan hastalığa ve o kimseler tarafından katlolunan kimseyi ihyâ edecek ilaç yoktur. Valiahi'l-azîm kelâmım hak ve doğrudur. Sen bana bak ve bana itbâ et, o zaman ben seni bir ilm-i hakîkîye delâlet ederim. Seni buraya gönderen kişiden Allah râzı olsun. Eğer o muârizîn kimselerle oturmazdan mukaddem (önce) bana gelmiş olsa idin, size öyle bir necâbet ve fıtrat olacaktı ki, benim gibi kimseleri yüz sene zarfında irşâd etmeğe mukdedir olan bir kimse olacaktınız ve yani yüz sene zarfında beni irşâdla meşgul olursanız, yine ilim ve kemâlâtına ben vâsıl olamam. Fakat ehliyetin harab olduktan sonra tesâdüf ettiniz.”**

….

Gazâlî dedi ki:

”Yâ Muhyiddîn, unutmuş (olduğunuz) ve kaybettiğiniz ruhunuzun babasını

Bununla beraber yine Ahmed Amîş Efendi buyururlarmış ki:

"TASAVVUF KİTABI OKUMAYIN. ONLAR SİZİ IDLÂL EDER". YALNIZ NİYAZİ DİVANINI OKUYUN.[614] ZİRA O SÜLÛKÜ BİTİRDİKTEN SONRA SÖYLEMİŞ VE YAZMIŞTIR."

Ahmed Amîş Efendi esasen az, fakat o nisbette de kısa söz söylermiş, hattâ sözlerinin mânası birdenbire anlaşılmazmış bile. Hayatının son zamanlarında ziyaretlerinde bulunan (Füsus) ve (Mesnevi) şârihi Ahmed Avni Bey merhum, bazı sözlerini kayt ve zaptetmiştir.[615] Bundan başka uzun müddet konuşmak ve görüşmek şerefine mazhar olanların da toplamış oldukları bazı bahis ve cümlelere rast gelinmektedir.

Kendilerini büyük bir hüsnü zan ile ziyarete koşanlar, daima vahdete dair, tasavvufî zevk ve hali arttırıcı sohbetleri ile izahları ile tenevvür ederlerdi; hattâ zâirlerinden (ziyaretçiler) bazıları da, her halde bu yoldaki istidat ve kabiliyetlerinin katkısı da olsa gerek, huzurlarında havarik kabilinden bir takım ruhî hâletlere ve niyetlere de mazhar olurlardı; zaten maruf olan **mazanna-i kiram** [616] tabiri de halkın ekseriyeti tarafından haklarında hüsnü zan beslenen kimseler demek değil midir? Ahmed Amîş Efendi merhum da manevî neş'e ve zevkinin ilâhîliği, yüksekliği, inceliği ile mazanna-i kiram'dan bir zat telâkki ve kabul olunmakta idi. Aklın, mantığın çok fevkinde olan kalbî halât, sırrî fütuhat ile temayüz etmiş bulunması, muhiplerinin sayısını günden güne attırıyordu.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; damadı müderrisi Ahmed Naim Bey'in Şehzâdebaşı'nda Fevzive Çarşısı başındaki evinde irtihal buyurmuşlardır..

İhtilaflar bulunsada Ahmed Amîş Efendi'nin dünya hayatı hakkında bendegân arasında ömrü yüzyirmi ve daha fazlası olarak anılsa da kanaatimizce **114** yaşında olmasıdır.

Vücud-u şeriflerini **Fatih İmamı Bekir Efendi** gasletmişlerdir. Bu gasil keyfiyeti dolayısıyla şöyle bir fıkra da nakledilmektedir:

İkamet buyurdukları ev Şehzâdebaşında olmasına ve gaslin de tabiatiyle Şehzâde Camii imamı tarafından yapılması icap etmesine rağmen, o gün bu camiin imamı mahallede bulunamadığı için Fatih Camii İmamı Bekir Efendi getirtilmiştir. Bekir Efendi, gasil işini büyük bir tazim ve itina ile yaptıktan ve kefenini giydirdikten sonra, hazretin elini ve yüzünü öperek ayrılmış ve

---

arayınız ve bulunuz. Artık benden geçtin."

MUHYİDDÎN-İ ARABÎ ONDAN SONRA EBÛ MEDYEN-İ MAĞRİBÎ HAZRETLERİ İLE MÜLÂKÎ OLDU VE KEMÂLÂTI ONDAN ALDI.

(Hasan BURKAY, Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. III, s. 7-24)

[614] Bazı Kaynaklarda Mesnevi diye geçiyor. Fakat biz bu rivayetin doğru olduğu üzerinde duruyoruz. Mesnevi de tasavvuf mesleğinin seyr-i sulûk meseleleri üzerinde pek durulmamıştır.

[615] Bkz: BARKÇİN Savaş Ş. Ahmed Avni KONUK [Kitap]. - İstanbul: Klasik Yay. , 2011.

[616] Mazanne (Mazınne) Zannolunduğu yer. Zan götüren. * Ermiş sanılan.

hâdiseyi gören Ahmed Naim ve Evranoszâde Sami Beylerle diğer yakınları, Bekir Efendi'nin gösterdiği hürmet ve tazimi ve aynı zamanda takbil keyfiyetini hayretle karşılamaları, üzerine, bu zat, onların hayretini ve kendisinin neden böyle yapışının, sebebini şu tarzda anlatmıştır.

"Bundan on sene önce bir sabah **Sarıgüzel Hamamı'**na gitmiştim.. Bir kurnanın başında çok yaşlı, aynı zamanda zaif ve nahif bir zâtın güçlükle yıkanmağa çalıştığını gördüm. Yanına gittim. Türbedâr Ahmed Amîş Efendi olduğunu anlayınca, yaşına ve takatsizliğine hürmeten, kendisini yıkamak istediğimi söyledim ve müsaadelerini rica ettim.. Kendi kendine yavaş yavaş yıkanacağını ve bu tekliften memnun olduklarını bildirdikten sonra:

"Sen beni sonra bir iyice yıkarsın!"

buyurdular.

"Ben o zaman bunun mânasını anlayamamıştım. Şimdi bu vazife ve bu hizmet bana düşünce anladım ve kerametlerinin şu suretle zuhur ettiğini görerek hayatta iken bu büyük zata intisap etmediğime cidden çok üzüldüm. Şefaatine mazhar olmak için elini öperek gördüğünüz gibi, hürmet ve tazim ile huzurlarından ayrıldım."

Ahmed Amîş Efendi'nin namazlarını da üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi kıldırmışlardır. Üstâd bunu anlatırken:

"Pîri tarikat Hazreti Nasuhi'yi mâna âleminde gördüm."

"Ahmed Amîş Efendi'nin namazını kıldırmak hususunda sana teklif vaki olacaktır. Bunu kabul ve îfâ et!"

buyurdular.

"Ben de, o esnada vâki olan imamet teklifini bu emir ve işaret üzerine kabul ve îfâ ettim." derlerdi,.

Tabutları musalla taşında dururken:

FATİH TÜRBEDÂRI AHMED AMÎŞ EFENDİ HAZRETLERİNİ;

HÂMİL-İ EMANÂT-I SÜBHÂNİYE, CÂMİ-İ KEMALÂT-I İNSANİYE, KUTB-ÜL-ÂRİFİN, GAVS-ÜL-VÂSILÎN OLMAK ÜZERE TANIRIZ.

EY CEMAAT-İ MÜSLİMİN, SİZ DE BÖYLE TANIR VE ŞAHADET EDER MİSİNİZ?

diye, orada bulunan cemaate sormuşlar, onlar da hep bir ağızdan:

"Biz de böyle tanırız ve şehâdet ederiz."

demişler, bu suretle aralarında bulunan bir kısım ulemaya da en son dakikada ve maalesef, irtihallerinden sonra Amîş Efendi'nin yüksek şahsiyetlerini ve ulu mertebelerini tasdik ettirmişlerdir.

Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi bu büyük zatı, yani türbedâr Ahmed Amîş Efendi'yi bir yazılarında:

"İlm-i mektûmu İlâhî'nin alâme-i bî-nazîri

Zamanında keşf-i hakikate nâil olan eâzîmin Seyyid-i Kebîri;

İlm-i hakîki çeşmesinin âb-ı hayatı;

Sırrı kâinâta müteallik hakîki idrâkin cam-i kemâlatı;

Derecât-ı akliyenin mâfevkindeki makâm-ı bâla terk-i ihtişâm ile kürsî nişini;

Hulasâ; Zamânın hakâik-bîni idi” [617]

diye tarif ve izah etmişlerdir.

Fatih camii hazîresinde metfundurlar. Mezar taşındaki yazı şudur ve müridlerinden Evranoszâde Sami Beyindir: (hyt: 1953)

“Rûh-i pâk-i mürşid-i yekta cenâb-ı Ahmede.
Sâye-i arş-i ilâhîdir mualla âşiyân
Matla’-i feyz-i velayettir o kutbu’l-vâsılîn
Sırr-i ferdiyyet olurdu vech-i pâkinden iyân
Râh-i Şâbân-i Velide ekmel-i devrân olup
Ehl-i hilme kıble-i irfan idi birçok zaman
Ah kim yükseldi lâhûta, muhit-i vahdete
Oldu envâr-i tecellî-i bekada bî nişan.
Neşvebâr oldukça envar-i cemali kalbime
Parlıyor pişimde eşvak-ı sayfa-yı cavidan
Cezbe-i vahdetle Sami söyledim tarih-i tam

کیتدي کلزار جماله ئیر افرد جهان = 1337 +1 = 1338

20 Şa’bân 1338/(9 Mayıs 1920)

Mezar baştaşındaki yazı şöyledir:

Hâmili emânâtı Sübhâniyye,
Câmi’i makâmâtı insâniyye,
Mürebbî-i sâlikânı Rahmâniyye
El Hâc Ahmed Amîş el-Halvetî eş-Şa’bânî
kuddise sırrûhû hazretlerinin
rûhi şerifleri için
EL-FÂTİHA

[617] Hakâik-bînî: Hakkı hakikatleri görme, tanıma.

AHMED AMİŞ EFENDİ'NİN KELÂM-I ÂLİLERİNDEN

ABDULHAMİD HAN

- Efendi Hazretleri buyurdular ki, [618]

"Abdülhamid Medine'ye ben de yavaş, yavaş" [619]

- Abdülhamid imameyn mertebesine çıkmıştır. [620]
- Ölümü anlamak isterseniz Abdülhamid'in haline bakınız.[621]
- Hasan Beyeyefendi'den rivayetle;

Bir gün Efendi Hazretleri önde, biz de bir iki ihvânla arkasından yürüyorduk. İçimden

"Bana bir kudret ihsan et de Abdülhamid'in tacını tahtını yıkayım" dedim. Efendi Hazretleri hemen dönerek;

"Hasan zulüm neye derler bilir misin?" buyurdular. İlaveten

"zalim bir padişaha karşı silaha sarılmak da zulümdür," buyurdular.

- **"Allah tecellisini tekrar etmez. O geçti"** [622]

---

[618] **ÖNEMLİ NOT:** (Kitabın muhteviyatı araştırma ve derleme mahiyetindedir. Bazı yerlerde bilgi zenginliği olsun için dipnot açıklamaları ile Ahmed Amîş Efendimizi daha güzel tanıtmaya gayret edildi. Nakledilen bütün kelâm-ı şerifler mümkün olduğunca Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin kullanmış olduğu orijinal kelimeler ve kaynaklardaki şekil üzere verildi. Ancak bazı sözlerin O'nun şahsına ait olmaması durumu konuya arif olanlar tarafından tenkide uğrayabilir. Bu yöndeki özrümüzü Ahmed Amîş Efendinin yetiştirdiği talebelerininde aynı düşünce ve usulde olmasından dolayı hepsinin hürmete haiz olacağını takrir ederiz. İhramcızâde İsmail Hakkı)

[619] Allah Teâlâ buyurdu ki;

"Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız. Bu, Kitap'ta (levh-i mahfuz'da) yazılıdır." İsrâ, 58

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Dünyalık olan bir şeyi yükselttiğinde, akabinde onu tekrar alçaltmak, Allah Teâlâ'nın takdiridir." Şihâbu'l Ahbâr, 649

[620] İmâmeyn (İki İmam): Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin aleyhisselâm Efendilerimiz. (Bazen İmâm-ı Âzam ve İmâm-ı Şafii ve bazan, imâm-ı Ebu Yusuf ve İmâm-ı Muhammed için de bu tâbir kullanılmıştır.

[621] Hal'inden sonraki hâli,

[622] Türbedâr Mehmed Efendi Hazretleri kalben Abdülhamid'in tekrar saltanata gelmesi için temenniyatta bulundukları zaman buyurmuşlar.

Yeri uygun geldiği için bu şiiri buraya nakledivoruz.

SULTAN ABDÜLHAMİD HAN'IN RUHANİYETİNDEN İSTİMDAT ŞİİRİ

Nerdesin şevketlim, Sultan Hamid Han?
Feryâdım varır mı bârigâhına?
Ölüm uykusundan bir lâhza uyan,
Şu nankör milletin bak günâhına.
Tahkire yeltenen tac-ü tahtını,
Denedi bu millet kara bahtını;
Sınad-ı sillenin nerm ve sahtını,
RAhmed et sultanım suz-i âhına.
Târihler ismini andığı zaman,
Sana hak verecek, ey koca sultan;
Bizdik utanmadan iftira atan,
Asrın en siyâsî padişâhına.
“Pâdişah hem zâlim, hem deli’ dedik,
İhtilâle kıyam etmeli dedik;
Şeytan ne dediyse, biz ‘belî’ dedik;
Çalıştık fitnenin intibahına.
Dîvâne sen değil, meğer bizmişiz,
Bir çürük ipliğe hülyâ dizmişiz.
Sade deli değil, edepsizmişiz.
Tükürdük atalar kıblegâhına.
Sonra cinsi bozuk, ahlâkı fenâ,
Bir sürü türedi, girdi meydana.
Nerden çıktı bunca veled-i zinâ?
Yuh olsun bunların ham ervâhına!
Bunlar halkı didik didik ettiler,
Katliâma kadar sürüp gittiler.
Saçak öpmeyenler, secde ettiler.
Bir asi zabitin pis külâhına.
Bugün varsa yoksa
Şöhretinde herkes fuzuli dellal;
Âlem-i mânâ’dan bak da ibret al,
Uğursuz taliin şu gümrâhına.
Haddi yok, açlıkla derde girenin,
Sehpâ-yı kazâya boyun verenin.
Lânetle anılan cebâbirenin
Bu, rAhmed okuttu en küstâhına.
Çok kişiye şimdi vatan mezardır,
Herkesin belâdan nasîbi vardır,
Selâmetle eren pek bahtiyardır,
Bu şeb-i yeldânın şen sabahına.
Milliyet dâvâsı fıska büründü,
Ridâ-yı diyânet yerde süründü,
Türkün ruhu zorla âsi göründü,

- Mehmed Efendimiz Hazretlerine meşrutiyeti müteakip birkaç kere kova ile su getirtip leğene döktürüp badehu (sonra) ellerini ayaklarını suyun içine biraz zaman durdurduktan sonra

“al bunu, el ayak değmez bir yere döküver” buyurmuşlar.[623]

ADAB

- Adabı Muhammediyedendir. Bir yere girdiğiniz zaman namaz kılıyorlarsa cemaatle namazı kılmış da olsanız oraya girip namaz kılınız.
- Bir gün huzurlarından çıkarken eliyle mumu söndüren Nevres Bey’e;

“Öyle yapma! “hu” diye üfleyerek söndür.”

Necib Bey’in kardeşi Doktor Talat Bey’e

“Cemil Bey’e benden selam söyle” buyurmuşlar ve akabinde de

“Şeyhin mi selam söyledi, şeyhim mi selam söyledi diyeceksin.” diye sormuşlar. Talat Bey’de

“Şeyhim” cevabını vermiş,

“Güzel etmiş.”

- **“Alış veriş ederseniz ilk önce parayı veriniz, sonra malı alınız.”**
- Ahmed Amîş Efendimiz buyurdular;

Bir gün üç ihvân ile Şeyhimizin huzurunda iken Emrullah Efendiye

“O benim hocam, diğerine bu benim fakirimdir.” buyurdular. Ben de acaba bana ne buyuracaklar diye muztarib iken

---

Hem peygamberine, hem Allâh’ına
Sen hafiyelerle dem sürdün ancak,
Bunlar her tarafa kurdu salıncak;
Eli, yüzü kanlı bir sürü alçak,
Kemend attı dehrin mihr-u mahına.
Bu itler nedense bana salmadı,
Bahalıydı başım kimse almadı,
Seyrandan başkaca iş de kalmadı;
Gurbet ellerinin bu seyyahına.
Hoş oldu cilvesi Cumhuriyetin,
Tadı kalmamıştı Meşrutiyetin,
Deccal’a dil çalan böyle milletin,
Bundan başka çare yok ıslahına.
Lâkin sen sultânım gavs-ı ekbersin
Âhiretten bile himmet eylersin,
Çok çekti şu millet murada ersin
Şefâat kıl şâhım mededhâhına.
Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞI

[623] Bu hareket, milletin kargaşadan kurtulup kan dökülmesine engel olmak için yapılmıştır.

“Bu da benim kıtmirimdir.” buyurduklarında pek memnun oldum.

- Yusuf Bahri Beyefendi’den rivayetle;

Balkan harbinde beni tayin ettiler. Huzura gittim, efendim harbe gidiyorum dedim. **“Yoo, öyle harbe gidiyorum denmez. Harp bir emri azimdir, bilâ talep tayin edilirse tayin edildim”** denir.

- Süt içerken ağzınızda iyice dolaştırın, lûab (tükrük) ile karışsın. (hazmı kolay olsun diye)

- Ahmed Amîş Efendi Mecdî Efendi’ye, **“Mecdî, sakın sırrı faş etme “** der, Mecdî Efendi acaba bir şey mi yaptım diye korktum. Benim bu korkumu gidermek ve bir hakikat bildirmiş olmak için buyurdular ki,

“Edemezsin ki, edilemez ki, ruhunu ortaya at, faş et anlat bakalım. Edemezsin, O’da öyledir”. [624]

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Sohbetlerine devam eder ve pek çok istifadeler bulurdum. Günler aylar geçtikçe hazretin nâsiyesinde parıldayan ve görmekle mütelezziz olduğum bu hakikat güneşini bu olgun insani daha çok sevmeye başlamıştım. Huzurunda bulundukça acaba bir hizmet emreder mi velev, bir bardak su olsun veya abdest tazelemek için olsun eline ayağına su dökmeyi isterdim. Ve emrine müntazır bulunuyordum. Su içme tarzıda başka türlü idi. Bardağı iki avucu içine alır ve evire çevire suyu avcunda ısıtır sonra üç yudumda bitirir idi. Ve lezzetini çeşnisini karşıda oturana bakana bile lezzet verecek derecede tam bir hevesle içerdi ve sonunda **“sana çok şükür”** derdi.[625]

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Mabeyni Humayün tarafından gönderilen bazı hafiyeler Hazreti Azizin odasına kimlerin girip çıktığını tarassut (gözetliyor) ediyorlarmış. Böyle zamanlarda zaillerini (sürekli gelmeyenleri) kabul etmeyerek

“Burada durmayın görmüyor musunuz, hafiyeler geziyor” diyerek ziyaretçilerini kabul etmezlerdi.

- Sahavet sıfât-ı enbiyâdır. Sahî (cömert) adam cennete girer. Cennet de burada başlar.
- Âdeti bozmayın, âlemi günahkâr etmeyin.
- Tevekkül babında durmazlarsa, (o kişiye) biraz şey verip savarlar.
- Kütahyalı Süleyman Beyefendi’den rivayetle;

Huzurda Hazret Kur’an okurken iki, üç defa ziyaret ettim, Kur’an’ı bitirip kapadıktan sonra **“Bu Kur’an’ın sevabını sana hediye ettim.”** buyurdular. Ben sükût ettim,

“öyle olmaz, üç defa aldım kabul ettim de.” buyurdular. Ben de üç defa tekrar ettim.

---

[624] Bu tenvir ve irşâddan mülhem olarak, Mecdî Efendi derlerdi ki, “Cenabı Hak sırrı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi mahdut kulları ile idare eder, irşâd ve idlal kendisindendir .”

[625] Suya şükretmenin, Allah Teâlâ’ya şükretmek olduğunu izah ediyor.

- İleriye gitmeyin, ayağınıza basarlar; geriye kalmayın tekme atarlar!.
- Safda duracaksınız, namazda nasılsa öyle... Hizayı muhafaza edeceksiniz!

ADAK

- Hastalandığınız zaman ağır gelmeyecek, yapabilecek bir neziri yapınız. Mesela bu hastalıktan kurtulursan günde iki rekât nafile namaz kılayım, dersin.

AHLAK

- Gör geç, belle geç, durma geç...
- Biz köpek tabiatlıyız, **kuçu-kuçu** derler geliriz, **hoşt** derler gideriz.
- İbrâhim-ül meşreb olunuz. Ama İbrahim aleyhisselâm olmadan da kendinizi ateşe atmayınız.

ALLAH TEÂLÂ

- Kelami nefsî [626] her lisandan sadır olur, fakat lisanı Arab'a bürünmüştür.
- Kimseye **"nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun" diye sormak caiz değildir,"** eğer sana birisi sorarsa **"şuradan geliyorum, buraya gidiyorum"** daha doğrusu, **"minhü ileyhi" "O'ndan O'na"** dersin.
- " الله لطيف بعباده **: Allah kullarında lâtiftir, Allah kullarına lâtif (lûtfedici) değil; çünkü bu isneyniyeti icap eder."**
- Cemii mükevvenat Hakkın zuhurudur. Şuunâtı İlâhiye irâde-i zatiyedendir.
- Kuşadalı Efendimizden;

Hep kullar Allah Teâlâ'dan o da ulema kullarından haşyet eder. (korkar) [627]

- "İlah, şagil [628] manasınadır"
- Bütün arifler Allah'da fenâ olur, Allah'da kamil de fenâ olur.
- Mâ'na kadîmdir. Kimsenin olmaz.

---

[626] Kelâmullah

[627] "Bütün kullar Allah'tan korkar, Allah da âlim kullarından korkar." Çünkü âlim sıfatı Allah Teâlâ'nın sıfatlarındandır. İlim ehli sebep ve sonuç ilişkilerindeki bağıntıyı fehmettiklerinden Allah Teâlâ'nın hikmetini ararlar. Bu nedenle Allah Teâlâ hikmetini idrakede âşikâr kılmakta mecburdur. İdraksizliğin idrak olması ise rıza makamıdır. İdrak ise direk ilme bağlı haldir. Buna her âlim ulaşamadığı için Allah Teâlâ fiillerinde tedbiri ve idraki terk etmez.

[628] Şagil: İşgal eden, tutan. Meşgul eden, meşgul edici. Meşgul olmayı gerektiren. Bir mülkte oturan.

ANA-BABA HAKKI

- Analar Allah'ın rahim sıfatına, babalar da rezzâk sıfatına mazhar olurlar.[629]
- Türbedâr Mehmed Efendi Hazretleri bir gün buyurdular ki,

"Huzurda idim, diğer bir zat da vardı. Hazreti Aziz o zata bakarak ve fakiri göstererek

"Ben dünyayı bunun evladlarına verdim, veririm ya! Bana kim karışır." buyurdular. Ben de;

"kimse karışamaz" dedim.

BESMELE

- **Bismillahın manası,** "Allah'ın bendeki taayyünü ile" [630]

BİAT

- Gıyaben biat vermek âdetimiz değildir. Fakat Yüz kere istiğfar, yüzde salât-u selâm okusun. Bir de

"eseri eseri'ş şey zâlike'ş-şey
Nuru nuru'ş şey zalike'ş-şey" [631] olduğunu bilsin buyurdu.

- Kuşadalı Efendimizden;

Kula kul olmayınca adam adam olmazmış.

- Kuşadalı Efendimizden;

(Ululemirler için) Onlar Hakkın azametine mazhar olmakla karşı durmak olmaz.

BORÇ

- Bakkal yahut diğer birine borcunuz olursa aylığınızı alır almaz borcunuzu ödeyiniz. Çünkü bu para ile bir iki el devreder ve kâr eder. Eğer parayı vermezseniz haramdır.

BUĞZ

- Hazreti Azizimiz bir gün mübarek sağ ellerinin parmaklarının uçlarıyla mübarek vücudlarına vurarak **"bazıları gelip buna saplanırlar."** bu-

---

[629] Rızık vermek külfetli olduğundan babanın buğzuna düşen hiç iflah olmaz.

[630] "Bu fiil zâtu'llah, sıfâtu'llah ve halku'llah ile zuhura geldi" diye söylemektir.

[631] Uzak illerden birinde bir zat, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine mülâki olmak istemiş. Onlar da cevap olarak: " **İstemez, yalnız şunu bellesinler ona yeter.**
Bir şeyin, şeyinin şeyi, o şeydir.
Bir nurun, nurunun nuru, o nurdur."

yurdular.[632]

CENNETLİK VE CEHENNEMLİK

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Cennetlik misin, Cehennemlik misin bilmek ister misin?

Bulunduğun hale bak. Bulunduğun hal Cennetlik ise Cennetliksin, Cehennemlik ise Cehennemliksin.[633]

- Vakıf mala ihanet eden cehennem azabından kurtulamaz.
- **Cehennemde bazısı beş bin, bazısı altı bin sene durur.**

Allah senin için ahirette odun kömür yakmaz.

CEZBE

- Muhabbetin galeyanı halinde hüküm sâlikindir.
- Halil Efendi'ye buyurmuşlar ki

"Ulan sen beni gördüğün zaman cezbeleniyorsun. Dağı, taşı gördüğün zamanda cezbeleniyor musun?" Halil Efendi;

"Hayır, demiş."

"Öyle ise olmadı, ne zaman neyi görürsen hakikati ilahiyeyi müşahede ile cezbelenirsen o zaman."

ÇALIŞMA VE GAYRET

- Siz çalışırsanız ben size gelirim, çalışmazsanız yorulur bana gelirsiniz.
- Bulmalı, duymalı, doymalı.
- Bir gün ashabdan birisi

"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ben filan zatın yanında çalışıyorum. Yevmiye bana beş kuruş veriyor, yetişmiyor" derler.

Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz de

"dört kuruşa çalış" buyururlar. Bir müddet devam ettikten sonra gelip

"Ya Resulallah yine yetişmiyor." derler. Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

"Üç kuruşa çalış" buyururlar. Bu sefer para artmaya başlar. Sebebini istizah (açıklarken) Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

"Paraya göre iş göremiyordu, fazlası helal olmuyordu."

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Ahmed Amîş Efendi yine günlerden bir gün sordu;

"Dersine çalışıyor musun?"

---

[632] Bu söz muhabbet içinde söylenebilir.

[633] **Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;**

"İnsanlar yaşadıkları hâl üzere ölürler ve öldükleri hâl üzere (haşrolurlar) toplanırlar." (Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsât, IX/462; Hâkim, el-Müstedrek, III/284.)

"Evet, efendim, çalışıyorum." Hâlbuki mektep derslerine çalışıp çalışmadığımı sormak istiyormuş,

"Evvela mektep dersi ikinci derecede Ruh-i feyz-ı irfan bunları bir birine karıştırmamalıdır," buyurdular.[634]

- Bir şeyin olup olmaması arasında sence bir fark mevcutsa, nakıssın, tamamlanmaya çalış.
- **"Çalışma ile olmaz, çalışmadan da olmaz."**

DEPREM

- Hareket-i arz geçtikten sonra kendimi şu ayeti okurken buldum; **Rabbena mâ halakte hazâ bâtılen sübhâneke fekınâ âzâbe'n-nâr.** [635]

" Rabbimiz, Sen bunu boşuna yaratmadın. Sen münezzehsin. Bizi ateşin azabından koru."

DEVRİYE

- Tuizzü idim, tüzillü'ye geldim. [636]
- Tenezzül aynî terakkidir.

EBÛ LEHEB

- Biz " Tebbet yedâ" suresini hatim tamam olsun diye okuruz.[637]

EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂM

- **"Ebû Talib radıyallahü anhdır."**

---

[634] **Şah Nakşibend kaddese'llâhü sırrahu'l azizde dünya işi meşguliyeti olmayana zikir dersi vermezmiş.** Zamanımızdaki şeyhler ise insanların ahiretini kurtaramadıkları gibi dünyalarını da perişan etmektedirler.

[635] Âl-i İmrân, 191

[636] Nevres Beyefendi'den rivayetle; Mehmed Efendimiz'in Aziz Sultan'dan rivayetleri (Azizlikten, zellilliğe; Allah Teâlâ'dan kulluğa indim)
Maraşlı Ahmed Tâhir Efendi buyurdu ki;
"Abdülkadir Geylâni Hazretleri ölecekleri gün kapının eşiği önüne uzanmış, perişan bir halde ağlıyorlarmış, sormuşlar:
"Ya Abdülkadir neye ağlarsın. Senden bahtiyar kimse var mı? Sen zamanın kutbusun."
"İşte en son mertebeyi burada zillette buldum" demişler. Bizim Efendi Hazretleri Türbedâr da zillette buldular."

[637] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcası sebebiyle üzmekten çekindiğimizden dolayı demektir.

EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂM İMAN ETMİŞTİR.

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا

(Fekeyfe iżâ ci/nâ min kulli ummetin bişehîdin veci/nâ bike ‘alâ hâulâ-i şehîdâ*(n)*

a-“Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman bakalım kâfirlerin hali ne olacak!..” (Nisa; 41)

احفظوني في عترتي

b-Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurduki;

“Bana gösterdiğiniz titizliği, yakın akrabalarımada gösteriniz.” (Şihâbü’l Ahbâr, 471)

c-RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN AMCASI HZ. EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂMIN İMANLA GİTTİĞİNE ŞAHİT OLARAK BİZLERİ YAZMANI DİLİYORUZ.
ÂMİN

Hz. Ebû Tâlib’in iman edip etmediği geçmişten günümüze kadar tartışma konusu olmuştur. En zor dönemlerde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu fedakâr koruyucusunun küfrüne hükmedenler tarih, hadis ve tefsir kitaplarında naklettikleri zayıf ve meçhul rivayetlere dayanmışlardır. Ancak Hz. Ebû Tâlib’in imanını ispat etmek için birçok kitaplar, makaleler ve risaleler yazılmış olsa da üzerindeki şüpheler kalkmamıştır. **Buna en büyük neden Emeviler döneminin, Hz. Ali kerremallâhü vecheye olan düşmanlıkları yüzünden konu üzerindeki ihtilafları artırarak bilgi kirliliği oluşturmalarıdır.** Muhalifler Hz. Ali kerremallâhü vecheye dil uzatamayınca babasına saldırma yoluyla intikam almaya çalışmışlardır.[638]

Şöyleki;

[Hz. Ebû Tâlib’in, bir keresinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme:

“Kavmin senin hakkında ne düzenler kuruyor biliyor musun?” diye sorduğunu, O ise:

---

[638] Bunlardan **“Ebû Turâb”** (Toprağın babası, toprağa bulanmış kimse) künyesi Hz. Muhammed tarafından kendisine verilmiştir. Muhammed b. Hasan’dan gelen bir rivâyete göre Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Onu Ebû Turab olarak künyelemesi sebebiyle Ümeyyeoğlulları minberde Ona daha rahat sövebiliyorlardı. (el-İsfehani, Mekâtilü’t-Tâlibiyyîn, 40)
Hz. Ali kerremallâhü veche ise kendisine bu ismin Rasûlüllah tarafından verilmiş olmasından dolayı en sevdiği künye olduğunu söylemiştir. Ali b. İshak
“Şayet Hz. Ali kerremallâhü vecheye Ebû Turab sevimli gelmeseydi ve bu isimle çağrılmaktan hoşlanmış olmasaydı Rasûlüllah Onu böyle isimlendirmezdi.” şeklinde bir rivâyet nakleder.
(Belâzüri, Ensâbü’l-Eşraf, II, 847, Zehebî, Tarîhu’l-İslâm, III, 623)

“Evet, bana büyü yapmak, beni öldürmek ve beni yurdumdan çıkarmak istiyorlar” (Enfâl; 30)[639] şeklinde cevap verdiğini, bunun üzerine Hz. Ebû Tâlib’in:

“Bunu sana kim haber verdi?” sorusuna da

“Rabbim haber verdi.” dediğini, Hz. Ebû Tâlib’in:

“Senin o Rabbin ne güzel Rabb imiş, ona hayır tavsiye et.” sözüne, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

“Ben mi O’na hayır tavsiye edeceğim, hayır! Tam tersine O bana hayır tavsiye eder” buyurduğunu ve bunun üzerine ilgili ayetin nazil olduğunu nakletmiştir.]

(Taberî, Ubeyd b. Umeyr’e dayandırdığı bir Rivâyet) İbn-i Kesîr, yukarıda zikrettiğimiz rivayeti eleştirmiş ve bu rivayette Hz. Ebû Tâlib’in zikredilmesi ve ayeti kerimenin sanki hicretten önce nazil olduğu zehabının verilmesinin garip, hatta münker olduğunu söylemiştir. Zira **Enfâl Suresi bütünüyle Medenîdir ve Medine’de nazil olmuştur.** İçinde Mekkî ayet veya ayetler yoktur. Öte yandan Hz. Ebû Tâlib, Dâru’n-Nedve’de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin öldürülmesi kararı alınması ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hicret izni verilmesinden üç sene önce vefat etmiş olup bu hâdise ile ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, Mekke müşriklerinin onun hakkında ne düzenler kurdukları haber verilmiştir, ama bunu haber veren sahih rivayetlere göre Cibril’dir ve bu haberle birlikte hicret iznini de getirmiştir. Bu ayeti kerime ise daha sonra Medine-i Münevvere’de, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Allah Teâlâ’nın kendisine geçmiş nimetlerini hatırlatma sadedinde indirilmiştir. [640]

Müseyyeb İbnu’l-Hazn anlatıyor: “Ebû Tâlib’in ölüm anı gelince, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem yanına geldi. Başucunda Ebû Cehil ile Abdullah İbnu Ebi Umeyye İbni’l-Muğîre’yi buldu.

“Ey Amcacığım! Bir kelimelik Lailahe illallah de! Onunla Allah indinde senin lehine şehadette bulunayım!” dedi. Ebû Cehil ve Abdullah atılarak (Hz. Ebû Tâlib’e):

“Sen Abdulmuttalib’in dininden yüz mü çevireceksin?” diye müdahale ettiler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, (kelime-i şehadeti) ona arz etmeye devam etti. Onlar da kendi sözlerini aynen tekrara devam ettiler. Öyle ki bu hal Hz. Ebû Tâlib’in son söz olarak, onlara:

“Ben Abdulmuttalib’in dini üzereyim!” demesine kadar devam etti. Ebû Tâlib Lâ ilâhe illâallah demekten kaçınmıştı. Rasûlüllah sallallâhü aley-

---

[639] **“İnkâr edenler, seni bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek, ya da sürmek için düzen kuruyorlardı. Onlar düzen kurarken, Allah da düzenlerini bozuyordu. Allah düzen yapanların en iyisidir.”** (Enfal, 30)

[640] (Çetiner, Bedrettin, Kur'ân Ayetlerinin İniş Sebepleri, Çağrı, İstanbul 2002, I, 418. Taberî ve İbn-i Kesîr’den naklen.)

hi ve sellem:

“Yasaklanmadığı müddetçe senin için istiğfar edeceğim!” dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu vahyi indirdi. (Mealen):

“Akraba bile olsalar, onların cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler hakkında Allah’tan af dilemek ne nebiye ve ne de iman edenlere uygun düşmez” (Tevbe 113).

Allah Teâlâ şu ayeti de Ebû Tâlib hakkında indirmiştir. (Mealen):

“Sen, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir. Doğru yolda olanları en iyi bilen de O’dur” (Kasas, 56). **641**

[Bu hadisin **son râvisi el-Müseyyeb’tir.** Bu zat, ancak Mekke fethinde babasıyla birlikte Müslüman olmuştur. Bu husus, bütün tabakat kitaplarında yazılıdır. Yani bu hadisi rivayet eden el-**Müseyyeb, olayın vukuu sırasında Müslüman değildir.**

Ayrıca el-Müseyyeb de bunu babasından rivayet etmektedir ve hadisten de anlaşıldığına göre, babası, bu olayın görgü şahidi değildir. O halde bu olayı kimden dinlemiş olabilir? Elbette ki, Ebû Cehil veya onun yanındaki müşrikten dinlemiş olabilir.

Sonuç olarak, bu hadiste farkında olunmayarak, Hz. Ebû Tâlib’in küfrüne, Ebû Cehil’in şahitliği ile hükmedilmiş olur.

İmam Buhari ve diğerlerinin zikrettiği bu hadisin sahih olduğunu savunmak bağlamında senedinin mürsel [642] olup son ravisinin zikredilmediğini iddia etmek ise, İslam’a en büyük hizmeti yapmış olan Hz. Ebû Tâlib’i kâfir göstermenin boş bir gayretinden başka bir şey değildir. Zira hadiste olayın görgü şahitleri olarak adları geçen yalnız Ebû Cehil ile yine onun gibi müşrik olan Abdullah b. Ebû Ümeyye’dir; bunların dışında kimseden söz edilmemektedir. Müslüman olan başka bir zatın orada bulunması ihtimali ile el-Müseyyeb’in babasının da, ondan rivayet etmiş olması ihtimali üzerinde hüküm bina etmek ise, ilim ve insaf yolu değildir. Çünkü Hz. Ebû Tâlib’in

---

[641] Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 40, Cenaiz 81, Tefsir, Beraet 16, Kasas 1, Eyman 19; Müslim, İman 39, (34); Nesâî, Cenaiz 102, (4, 90, 91)

[642] **MÜRSEL HADİS**

Tabîinden birinin senedinde sahabeyî zikretmeksizin doğrudan doğruya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin adını anarak rivayet ettiği hadis. Zayıf hadîs kısımlarından biridir. Muhaddislere ve usul âlimlerine göre ayrı ayrı tarifi yapılmıştır.

Muhaddislerin genel tarifine göre mürsel hadis, isnâdında sahabî râvisi düşmüş olan hadistir. Tabiun neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan doğruya “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki...” diyerek rivâyet ettikleri hadislere **“mürsel”** denilmiştir. Usul âlimleri kelimenin sözlük anlamını ele alarak, onunla “munkatı”, hattâ “mu'dal” arasında hiç bir ayırım yapmazlar (Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, Nev. Abdulvehhab Abdullatif, Medine, 1972, s. 196).

iman edip etmediği hakkında önem arzeden bir önemli mesele şöyle dursun, İslam'da hiçbir hüküm ihtimaller üzerine bina edilemez.

Ayrıca, anılan hadiste olaya bağlı olarak zikredilen ayet, , **"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminlere yaraşmaz."** [643] Bu sure ise, Kur'ân-ı Kerim sureleri ile ayetlerinin nüzul tertibi hakkında uzman olan İslam âlimlerinin büyük ekseriyetine göre, Kur'ân-ı Kerim''den en son nazil olan suredir. Bazı âlimlere göre ise, en son nazil olan sure, Mâide süresidir; Tevbe sûresi ise, son sureden (Nasr Suresi) bir önceki suredir. Ve hiçbir âlim de, **Tevbe suresinin her hangi bir ayetinin, Mekke devrine nazil olduğunu söylememiştir.**

Anılan olay ile bağlantılı olarak **"Sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir."**[644] zikredilen âyeti ise, Mekke devrinde, fakat bu olaydan çok sonra nazil olmuştur.][645]

3- Nâciye İbnu Ka'b anlatıyor: "Hz. Ali kerremallâhü veche dedi ki:

"Ebû Tâlib ölünce Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip:

"Dalâlette olan ihtiyar amcan öldü" dedim. (?) Bana:

"Git babanı göm! Sonra, bana gelinceye kadar hiçbir şey yapma!"[646] buyurdular. Ben de gidip gömdüm ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip haber verdim. Bunun üzerine bana yıkanmamı emir buyurdular ve yıkandım... Sonra bana dua ediverdi [ancak duayı ezberleyemedim]." [647]

Kütüb-ü Sitte'de geçen Hz. Ali Kerremallâhü vecheye atfedilen hadisin durumunda müşkül durumu vardır.

Çünkü Hz. Ali kerremallâhü veche babasına üzülmemiş, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme **"babam"** değilde **"…ihtiyar amcan"** diyerek kendini aziz edip, efendimizi mahzun ederek İslâm'a izzet mi kazandırdı?

Bütün Kureyş bilirki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem akrabasına ve insanlara merhametli ve incitici değildir. Kendi elinde yetiştirdiği Hz. Ali kerremallâhü vechenin bu şekilde konuşma ihtimali ise yok denecek gibidir.

4- Hz. Abbas radiyallâhu anh anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resulü dedim, amcana (istiğfarla yardım) dan seni alıkoyan nedir? O seni koruyor, senin için kâfirlere kızıyordu."

"Evet! dedi. O ateşin sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım cehen-

---

[643] Tevbe, 113

[644] Kasas, 56

[645] **Ali AKIN;** HZ. Ebû Tâlib ve Tarihte Gizli Kalmış Gerçekler", İstanbul: Sakaleyn, Ağustos 2007, 200-201

[646] **"O zaman, cenaze namazı teşri kılınmamıştı."** (KÖKSAL), 2/124-125.

[647] Ebû Dâvud, Cenaiz 70, (3214); Nesâî, Tahâret 128, (1, 110), Cenâiz 84, (4, 79).

nemin en derin yerinde olacaktı." [648]

Bu hadis sahih kitaplarda olmasına rağmen zayıf olma ihtimali yüksek ve müşkül ve şüpheli durumlar içermektedir.

Soruda, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin üzülmesine sebep olacak bir durum vardır. Çünkü, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcasının zahiren imanına insanları şahit tutamadığından, içindeki sıkıntıyı hatırlatacak soruyu sormaktan sahabe (bedevi olmayıp yakın arkadaşları olan kişiler) kaçınıp hayâ ederlerdi.

Ayrıca, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şefaatı cehennemden çıkarmak veya cennette daha yüksek makama yükseltmek içindir. Cehennemde yanacak biri için, bu türlü bir şefaat noksanlık ifade eder. Çünkü kurtuluşa vesile olmayan bir durumdur. Tevbe 113 [649] ayetini delil getirenlerin bu türlü şefaatı aynı konuda zikretmeleri de tezat teşkil eder. Her açıdan bu hadis sahih hadis kitaplarda zikredilse bile zayıftır.[650]

"Şüphesiz ki, Allah'a ve Resulü'ne eziyet verenlere Allah hem dünyada, hem ahirette lânet etmiştir. Onlara aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır."[651]

DÖRT HALİFE

- Sairleri (Diğer üç halife) halife-i Hakk'dır, Hazreti Ali Halife-i Rasul'dür.
- Hazreti Rasûlüllah Efendimiz tarafından Hazreti Fatıma (sallallahu teâlâ aleyhimâ ve alâ âlihima) 'ya

"Allah mükevvenata nazar eyledi, iki kimseyi kendisine intihâp etti(seçti). Onun birisi senin baban, birisi de senin zevcindir."

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Şeyhim bana sual buyurdu,

"Âdemden evvel din var mıydı?

"Evet, efendim vardı, Dini İslâm."

"Hazreti Muhammed kaç kişiyi irşâd buyurdu?"

Bende korktum, lisanen söyleyemedim. Şehadet parmağımı işaret ederek bir dedim.

"Evet, yalnız Hazreti Ali'yi irşâd buyurdular."

- "Diğer Sahabe-i Kiram, talim ve terbiye ile Hazreti Rasûlüllah sal-

---

[648] Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 40, Edeb 115, Rikak 51; Müslim, İman 357, (209)

[649] **"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminlere yaraşmaz."**

[650] Bkz: İhramcızâde İsmail Hakkı Altuntaş; **HZ. EBÛ TÂLİB ve Kaside-i Şı'biyye'si**, İstanbul, 28 Ocak 2010

[651] Ahzab, 57

lallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz'i anladılar. Hazreti Ali kerremallâhü veche aynaya baktı, kendini gördü."

- Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyururlar ki;

"Biz Ali ile bir vücudduk, bu âleme geldik, baş ayrıldı."

- Bazı kişiler Hazret-i Ali Efendimizi, Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize şikâyet ettiklerinde

"Ondan bana şikâyette bulunmayınız." înnehû mahsûsun fî zâtillâh ." buyurdular (O Allah'ın zatına tahsis edilmiştir)

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Hazreti Ali Efendimiz

"Ya Resulallah, namaz kılmak istemiyorum ama ezan okunduğu zaman içim sızlıyor." buyururlar,

"Akıbetinin hayr olduğuna alamettir" buyurmuşlar.[652]

---

[652] Hz. Ali kerremallâhü veche namaz vakti gelince bir başkalaşır, rengi solar ve tir tir titrerdi.

"Ey müminlerin emiri! Nedir bu hal?" dediklerinde

"Göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten çekindikleri emanetin yani namazın vakti geldi." der ve kendisinde görülen bu değişikliğin sebebini bu şekilde açıklardı. Gündüzleri cenk meydanlarında esip gürleyen **Haydar-ı Kerrâr** geceleri ise bir ruhban gibi ibadetle meşgul olurdu. Bir gün Hz. Aişe radiyallâhü anha annemize hangi kadının Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sevgisine en fazla mazhar olduğu sorulunca, annemiz tereddütsüz bir şekilde

"Fâtıma aleyhisselâm'dır" cevabını vermişti. Sorunun devamını

"Peki ya erkeklerden?" diye getirince **"Fâtıma'nın kocası"** diyecek ve gerekçesini de

"Bildiğimden beri o gecelerini namazla gündüzlerini de oruçla geçirir. " buyurmuştu. (Hâkim, Müstedrek 3/171 (4744)

Hz. Ali kerremallâhü veche namaza duracağında bir başkalaşır rengi solar, mehafetullah ve mehabetullah hisleriyle iki büklüm olurdu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bir dua öğrenmişti ve onu hiçbir gece terk etmemişti. Bir şahıs Nehrivan'da Haricîlerle savaştığı geceyi kast ederek

"O gece onca sıkıntı esnasında dua ve zikrini terk etmedin mi?" diye sorunca

"O gece bile terk etmedim." cevabını vermişti. Bir gün Küfe'de sabah namazını kıldırdıktan sonra oturmuş cemaat de etrafında halka oluşturmuştu. Yüzünde hüzün çizgileri hâkimdi. Oradakiler içlerinden acaba halifenin canını sıkan bir şey mi var, neden böyle mahzun mahzun duruyor diye düşünüyorlardı. Kimseden çıt çıkmıyordu. Hz. Ali kerremallâhü veche üzgün olunca hava cemaate de sirayet etmişti. Neden sonra halife kalktı ve iki rekât namaz kıldı. Sararıp solmuştu. Namazını bitirdikten sonra basını sağa sola sallayarak şunları söyledi:

- Her mü'min Alevîdir, ama her Alevî mü'min değildir.

DÜNYA (LIK)

- Birisi yeni bir ev yaptırırsa, rütbe alırsa, yeni bir elbise giyerse tebrik etmeyiniz.[653]
- Yeni bir gömlek bile giyseniz iki rekât namaz kılınız.
-

Ne talibi dünyayız,
Ne ragıbı ukbayız,
Biz âşıkı şeydâyız.
Hu Hu ya men hû,
Leysel hâdi illâ Hû

Talibin matlubundur,
Aşıkın seyrani Hû.

Bunu Hazreti Azizimiz Efendimiz, Makbule ve Nusret Hanımlar birlikte söylerlermiş. Bazen Makbule hanıma;

"Sen bana bir ilahi okuyuver." buyururlarmış, Makbule hanım yukarıdaki ilahiyi okurlarmış.

- **" İnsanda en son kaybolan, manevî saltanat hırsıdır."**

EŞKİYA

- Kuşadalı Efendimizden;

Nakıs iken irşâda kıyam edenlerin mütenebbilerle (deliler) haşrından korkarım.[654]

"Allah'a yemin ederim ki ben ashab-ı Muhammed'i gördüm ve onlarla beraber büyüdüm. Ancak şimdi onlar gibi insanları göremiyorum. Onlar gözlerinde gecenin aydınlık izlerini taşıyarak sabahlarlardı. Gecelerini Allah için secdede geçirir, Kur'ân okur ve bazen kıyamda bazen de yanları üzere olmak üzere nöbetleşe kullukla meşgul olurlardı. Allah'ı zikrettiklerinde fırtınalı bir günde ağacın sarsıldığı gibi sarsılır ve elbiseleri sırılsıklam oluncaya kadar gözyaşı dökerlerdi." (İbn Cevzî, Sıfatü's-Suffe 1/331)

[653] **"Kim süslü elbise-(şöhret elbisesi) giyerse,-Allah Teâlâ'nın sevdiği içinde olsa da - elbiseyi çıkarıncaya kadar Allah Teâlâ ondan yüz çevirir."** İbn Mâce, Libâs,24; Irâkî, IV,232; İhyâ, IV,232.

[654] Nakıs iken şeyhliğe kalkanların delilerle haşrından korkarım.
"İrşada mezun olmadığı halde başına adam toplayanın, Müseylemet'ül-Kezzâb ile haşrından korkulur."

EVLİLİK

- Dünyada eşini bulamazsan, işini bilemezsen rahat edemezsin.
- Allah Teâlâ, Hazreti Âdem'e;

"Ya Âdem sen beni eskisi gibi göremezsin, görmek istediğin zaman fer'in olan Havva'ya bak." Havva'ya da; **"Ya Havva sen beni eskisi gibi göremezsin, görmek istediğin zaman aslın olan Âdem'e bak."**[655] diye

---

[655] **(KURBANÜN NİSA)**

İzdivacın mesnun ve cimâın âdemi hicab ve belki sebebi terakki olduğu budur ki hakikat ikidir.

Biri hakikati ilâhiyyeyi faile ve biri hakikati kevniyei kabiledir ki hakikati ülâdan müessir ve hakikat-i saniyeden müteessir ile tâbir olunur. Hakikati failei müessirinin mazharı müzekkerlikdir ki sırrı kalemdir. Hakikati faile-i müteessirenin mazharı müenneslikdir, iki sırrı levhdir. Pes sırrı ilâhi bu iki hakikata münhasırdır ki biri birinin âyinesidir. Ve bu kaide zevki kurbet ve vuslat olduğu budur. Zira iki hakikatın bir birine taaşşuku vardır ki izdivaç ve muaneka ile taaşşukda olan elem zail olur. Ve mültez ve mültezün bihin filhakika aynı vahide olduğu sırrı mezkûru münafi değildir. Zira taayyüni zükuretle taayyüni ünuset miyanında tefavüt vardır. Hakayıkın taaddüdü ise esmaye ve taayyünata nazırdır. Ve illâ müsemma birdir. Ve sırrı failiyette sırrı 'kabiliyet dahi vardır ki müzekkerin müennesden infialidir. Zira kadın, tabiatı kevniye suretidir ki, cemii eşyanın medarıdır. Yani cemii eşya, tabiat üzerine mebnidir. Ve dünyadan acuz île tâbir olunduğu budur ki, hakikati kevniye suretidir. Böyle iken, halkı âlem onun yüzünden münfail olmakda ve âlayişine aldanmaktadır. Ve avreta serfuru etmek, bütün dünyaya serfuru ve inkiyad etmek gibidir ki, ol mâ'na dan secde ile tâbir olunur. Nitekim haleti izdivacta müşaheddir ki şah ve keda ve alâ ve edna ol halde sacid gibi olurlar Velâkin ehli müşahedenin secdesi aynı vahideye göre ve ehli hicabın secdesi taayyüni hariciyeye nisbetledir. Anın için, avamı nâs cima-ı. şehveti tâbiiyeye ve havası nâs şuhudu ruhaniyeye bina ederler ki, biri nefsiyle ve diğeri hakla harekettir. Ve nikâhda sırrı hakikat bulunmadıkça sıfah gibi olur. Bu cihetten mukallide taklid olunmaz. Belki muhakkika taklid olunur. Yani sol kimsenin ki, sülukten nisbeti sahih olmaya ve belki mukallide müntehi ola. Âna iradet dürüst olmaz. Ve illâ sifah gibi olur. Ve bu makamın anlaşılması gamizdir. Hemen basireti açup, can gözü açık olanları göre gör.

Kurban : Yaklaşmak fiili - Nisa: Kadın.

Günümüz Türkçesiyle

KADINLA ERKEĞİN CİMA'SI- (YAKLAŞMASI)

Kadın ve erkeğin evlenerek cinsel ilişkide bulunması sünnet ve terakki sebebi olduğu ve bu ilişkiden mahrum kalmanın perdelenmeye neden oluşundaki

hakikat **ikidir**.
Biri, fail olan ilâhî hakikat ve **diğeri** yaratılmış dünya hakikati mesabesindedir.
Birinci hakikati, müessir (etken) ve ikinci hakikati müteessir (etkilenen) ile açıklayabiliriz.
Fail olan ve etki eden, ilâhi hakikatin mazharı erkeklikdir ki **sırrı kalem**dir.
Müteessir olan yani etkilen, hakikati mazharı kadınlıktır ki, **sırrı sayfa**dır.
Öyle ise, bu ilâhî sır, bu iki hakikata münhasırdır ki, biri birinin tecellisi olan ayna gibidir. Bu kaide (husus) cinsel birleşmedeki birleşmede olduğu (ilişki) gibidir. Zira iki hakikatın bir birine aşkı ve sevgisi vardır. Birleşmede, erkek ve kadın kollarını birbirlerinin boyunlarına sarmak suretiyle kucaklaşarak göğüsleri de birbirine temas ettirmesi ile aşktaki olan elem ve sıkıntıları gider. Kadınla rahatlayıp ve lezzet alan erkek ile ve bu zevkin olmasını sağlayan kadın, hakikatte bir olduğu sırrını zikretmek yanlış değildir. Çünkü erkekliğin ve kadınlığın görünüşünde farklılık vardır. Bu hakikatlerin çokluğu ise, isimler ve zuhur edişlerine göredir. Yoksa isimlendirilen, ad verilmiş olan, erkek kadın birdir. Faaliyetin (Uyanmanın) sırrında bir kabiliyet sırrı dahi vardır ki erkeğin kadından etkilenmesi ve hareketlenmesidir. Zira kadın, tabiatı kâinatın suretidir ki bütün yaratılmış şeylerin sebebi etrafında döneceği noktadır. Yani bütün eşya bu tabiat üzerine mebnidir. Dünyanın **"ihtiyar kadın"** ile tâbir edilmesi, kâinatın hakiki suretinin bu şekilde (yani kadın) olmasındandır. Böyle iken, insanlar onun yüzünden üzülmekte ve süsüne aldanmaktadır.
Kadına baş eğmek, dünyanın sözünü dinlemek, itaat ve bağlanmak gibidir. Burada baş eğme secde ile tâbir olunur. Nitekim cinsel birleşme halindeki durum padişah ve dilencinin (köle) durumu gibi rabbine (kadına) secde eden (erkek) kul gibidir. Fakat (bu durum) müşahede ehli (hakikate ulaşmışın) secdesi bir olan ilâha ve hicabın ehlinin (perdelenmiş dünya ehli) secdesi dışardan görülene yapılana benzemektedir. Onun için insanların avamı cinsel birleşmeyi şehvetî (nefsani) tabiatından, havas (seçkin ve sırra ermişlerin) ruhanî şehveti müşahede (tevhid mertebesi) ederek yaparlar. Yani biri nefsiyle ve diğeri hakla (hakikatle) harekettir.
Nikâhdaki hakikat sırrı bulunmadıkça cinsel birleşme zina gibidir. Bu yönden taklîdi cinsel birleşme, taklit olunmaz (çünkü zinaya benzer). Bu (hakikatte) taklit etmekle de bulunmaz. Belki hakikati taklit edilebilir. Yani bir kimsenin ki, sülukten (manevi yetişmede) nisbeti (yolu) sahih olmayabilir. Belki taklit ederek, sonuca erdirse de, onun bu isteği dürüst olmadığı gibi zina etmeye benzer. (Sahte veya nakıs mürşidlerin elinde yetişenler)
Bu makamın anlaşılması çok güçtür. Hemen basireti aydınlatıp, açıp can gözü açık olan kimseleri görerek gör, (anlamaya çalış). (Manevi işlerde yükselmiş kişileri bulmaya çalış.) (sh. 216)

KADINLAR HAKKINDA BİR MÜLÂHAZA

“Erkekler, kadınların uzun saçlı fakat kısa akıllı olduklarını zannederler. Çocukları karınlarında taşıyan, sonra emziren ve büyüten kadınlar oldukları için, onları gözetmek, elbette erkekler üzerine düşen bir vazifedir. Fakat erkeklerin bu vazifelerinden dolayı, kadınları kendilerinden aşağı görmeleri doğru mudur?
“İsmail Hakkı Bursevi kaddese’llâhü sırrahu’l azîz erkekle kadın arasındaki farkı tespit ederken, kadınların hükümet riyasetinde bulunmaları iyi olamayacağını söyledikten sonra şu mülâhazayı da söylemekten geri durmuyor:

(Velâkin kadın iki nevidir: hakikî ve hükmî Şöyle ki; reculiyeti nakıs ve mürüvveti kasır ve siyasete gayri kadir olanlar dahi kadınlara mülhaktır. Anın için zahirde kadını zapteden ve bâtında havayı nefsini söken kimse pek azdır- Ve hilafı dahi buna kıyas oluna- Yine nice kadınlar vardır ki aklı kâmil ve tasarrufı tam ile rical hükmündedir-
Şaire Zeyneb şöyle diyor:
Zeyneb ko meyli zineti d ün yay e zen gibi
Merdane vâr sade dil ol terki ziver et.

<u>Günümüz Türkçesiyle</u>
(Lakin kadın iki kısımdır: hakikî ve hükmî (gerçekten kadın-hükmen kadın)
Şöyle ki; erkekliği noksan ve insanlığı az ve siyasette kabiliyetsiz (geçinmeyi beceremeyen erkekler) dahi kadınlar sınıfına dâhildir. Onun için zahirde kadını zapt eden (ikna eden erkek) ve bâtında nefsin isteklerini gideren (tatmin) erkek pek azdır. -Bunun tersini dahi buna kıyas edin-(Yani erkeği ikna edip ona hükümran olan kadında pek azdır)
Yine nice kadınlar vardır ki, aklı kâmil ve tasarrufu tam ile erkek hükmündedir. Şaire Zeyneb şöyle diyor:

Keşfet nikabını yeri göğü münevver et
Bu âlem anasırı firdevs-i enver et
Depret lebini cüşe getir hacz-i kevseri
Amber saçını çöz bu cinânı muattar et
Hattın berat verdi saba yeline dedi
Tez er Hatay'a Çin'i tamam et müsahhar et
Yâr yolunda âşk ile derdinden ölenin
Kim der sana ki hecr ile cânın mükedder et
Zeynep çü dost zülfü gibi tarümarsın
Divane olma şiirini divan ü defter et
Zeyneb ko meyli ziynet-i dünyaya zen gibi
Merdane var sade-dil ol terk-i ziver it
(Ruhül Mesneviden C- 2, S- 197)- (sh. 131)
Kaynak:

hitap etmiştir.

FERÂSET

- Osmanlıdan sözünü, arifden gözünü, evliyaullahdan özünü saklamayazsın.
- Vücuduna sözü geçmeyenin başkasına sözü geçmez.
- Ahmed Amîş Efendi Süheyl Ünver (1898-1986) için;

"Bu çocuk büyür gider, beni unutmaz" "Bu çocuk hayatta bir gün pişman olmaz" buyurmuştur.

GAYBÎ HABERLER

- Şam, Bağdat, Mısır, birisi sudan, biri saikadan (yıldırım) biri de hareketi arzdan (deprem) ile harab olacaktır. Türk kavmi ebabil kuşu[656] ile helak olacak. Türk tenassur edecek. (Türkler hıristiyanlaşacak) [657]
- Nazif Efendiye,

"Ben yakında gideceğim, cenazeme gelme. Sen tahammül edemezsin."

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Ben gençliğimde mutaassıbdım, lisan okuyanlara itiraz ederdim. Şeyhim bir gün buyurdu ki

"Ahmed bir İngiliz, bir Fransız, bir Rus geldiler. Fatiha-i Şerife'yi kendi lisanlarında okursan Müslüman olacaklar, buyurdu. Ben de dur-

---

Mehmed Ali Aynî, Türk Azizleri-1, Bursalı ve Ruh'ul-Beyan Müellifi İsmail Hakkı, Marifet Basımevi,1944, İstanbul,

YORUM

Bu yazıda İsmail Hakkı Bursevi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz, ledünni bir gerçeği ifşa etmektedir. Fusus-ül Hikem'in **"Muhammed Fass"**ında da bu konu benzer şekilde açıklanır. Bizim burada söylemek istediğimiz mevzu ise, karı kocanın birbiriyle geçinememesinde **"Rabb ile kulun"** arasındaki ilişki ile eş manada olmasıdır. Eğer bir erkek, eşini sevmiyor ve ona katlanmıyorsa Allah Teâlâ ile arasında bir kulluk sorunu olduğu; bir kadın da kocası ile geçinmiyor ona sabretmiyorsa, bu da kadının çok noksanlık yaptığı ve yanlış hareket ettiğini gösterir. Çünkü **"rabb"** makamının özelliklerinden biri terbiye eden sahip çıkan demektir. Bu sebeple kadın yuvaya sahip çıkmalıdır. Ayrıca buradan çıkarılacak diğer sonuç ise; **Bekâr kalmanın dinî bir eksiklik olduğu;** (evlenmek dinin yarısıdır) **Boşanmanın ne kadar zararlı bir durum olduğu;** (Boşanmak Allah Teâlâ'nın hoş görmediği helallerden olması) **Erkeğin kadını boşama hakkının yalnız zina halinde olduğu;** anlaşılmaktadır.

[656] Hava harekâtları ile

[657] Diğer rivayetler ile karşılaştırma yapılınca Türk Devleti, Türk Dili ve Milliyetçiliği farklı kavramlar olarak düşünülüyor.

dum kaldım.”[658]

- Yüzbaşı Hilmi Beyefendi’den rivayetle;[659]

Hazreti Aziz’i ilk ziyaretimizde bu milletin hali ne olacak diye sordum. **“Gâvurlar girer yine çıkar. Allah dinini hıfz eder.”** buyurdular.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Yine Bulgar ihtilâli zamanında Manastır’da mülkiye hapishanesinin haricen bir bölükle muhafazasına memur edilmiştim. Muhafızların ekserisi Bulgar komitaları idi. Bu meyanda nezaret altında bulunan Türk muhibbi bir Bulgar papazı ile dost oldum. İsmi **Papayorgi (Florinanın Nevokas)** köyünden idi. Babası Türk annesi Bulgar idi. Bu papaz bana 1319 (1903) ihtilâli başlayacağı günü ve alametlerini bildirdi. Kendisine itimat edilerek vak’ayı olduğu gibi hocam Mekteb-i Rüştiye Askeriye müdürü Bursalı Kolağası Tahir bey’e söyledim. Ve o vasıta ile Valiye ve Askeri kumandanına da keyfiyeti arz eyledim. Filhakika Papazın dediği gibi ihtilâl dediği gün başladı Manastır’da otluklu bahçenin küme halindeki otlarının tutuşturulması ve köylerde müslüman hanelerinin yakılması, Müslümanların katli gibi fecai ile başladı. Yapılan ihbarda hükümet vaktinde tertibat alarak ihtilâli bastırmağa muvaffak oldu (Rus Konsolosunun iki Jandarma tarafından katli ve jandarmaların salben (asarak) idamları)bu vukuat cümlesindendir.

Bundan sonra Jandarmada yapılan tensikat (düzenlemeler) üzerine mezkûr mesleke girdim. Beyrut Jandarma efradı cedide mektebi 4. Bölük kumandanlığına tayin kılındım. Çok geçmeden İtalya-Trabulusgarp Harbi zuhur etti. İtalyanlar harp gemileriyle Beyrut’a gelerek bizim **Avni ilâh ve Ankara** torpitolarını teslim almak istediler. Verilmeyince muharebe başladı ve gemilerin üzerine ateş açtılar. Bizim torpitoları yaktılar. Bu meyanda birçok asker ve ahalinin şehit olmasına sebebiyet verdiler. İşte böyle sıkıntılı bir zamanda ve her türlü tehlikeye karşı mevcut Jandarma ile memleketin dâhili emniyet ve asayişini temin ile meşgul iken garip bir müracaat vuku buldu. Arabın birisi Jandarma alayına geldi cephaneliğin Paratonerlerinin kesilerek tanılmaz bir hale gelmesi için bizleri ve zabitanı uyarıda bulundu. Bu mühim ve makul talep derhal kabul ve icra kılındı. İtalya donanması cephaneliği ateşlemek için mevkiini denizden Harp gemileriyle pek çok aradı ise de bulamadı. Böylelikle memleket mühim bir içtihalden kurtuldu ve düşman gemileri akşamüzeri gittiler.

Beyrut’ta bundan sonra çok kalmadım. Rumeliye Üsküp alayına naklim için icra kılındı oraya varmamla beraber Balkan harbi zuhura geldi Komanovada ordunun mağlubiyete duçar olmasıyla Sırplılar Üsküp üzerine gelmeğe başladılar. Muhammed Nur’ul Arab’ın hafidi (torunu) Hacı Kemal Efendi’yi talabeleri ve ailesiyle Selanik’e gönderdik. Fakirde bir gece sonra hareketle Selanik tarikiyle Manastır’a gelmiş bulunuyordu. Manastır’ında düşmesiyle

[658] Yabancı dil eğitiminin ne kadar gerekli olduğunu görmekteyiz.
[659] Miralay (Albay) rütbesiyle emekli olmuştur.

beraber **Görüce**'ye kadar gitmiş isemde o sırada Jandarmaya mensup ve ordu ile hiç bir irtibatım bulunmadığı ve hastalanmam üzerine iadeyi afiyete kadar Görüce'de yakın akrabalarımın hanesinde misafir kaldım. Ve Görüce'ninde düşmesi üzerine ve tekrar tebdilen Manastır'a oradan da Selanik yoluyla İzmir'e ve oradanda İstanbul'a geldim. **Hazreti Ahmed Amîş Efendime ancak 14 sene sonra tekrar kavuşmuş oldum.**

Mübarek ellerini öptükten sonra ismimi sordu

"Kazım" dememle

"Bizim Kazım mı? " diye sordu.

"Neredesin? Kazım kendini çok özlettin" buyurdular. Cevaben;

" Ancak şimdi geliyorum efendim" dedim. Rumeli ahvalinden sorması ile vekayıi muhtasaran arz ettim. Merhameti ilahiyenin bu ümmeti merhumeye has bir şefkatle tecellisâz olmasını diledim. Bu işlerin başında kalbimden söyleyerek **"hep Rus fırıldağı vardır"**, dedim. Cevaben

"Fekatele Talute Calute ayetini" (Bakara, 251) okudu.[660]

---

[660] Tâlût: İsrailoğullarının meliki. Esas adı Saul'dür.

Kelime olarak "Tâlût" İbranice bir lakabdır. Arapça "Tûl" kelimesi ile alakalı olup, aşırı derecede boylu ve kudretli anlamına gelir.

Kur'an'da iki yerde Tâlût kelimesi geçmektedir. Birkaç yerde de, ona işaret eden zamirler bulunmaktadır.

Mısır ile Filistin arasında yaşayan Amalika adlı bir kavim vardı. Başlarında **Câlût adında bir kral** bulunuyordu. Bunlar İsrailoğullarına saldırıp onları perişan ettiler. İsrailoğulları da, kendi peygamberlerinden, düşmanlarıyla çarpışmak için kendilerine bir kumandan tayin etmesini istediler. Onların bu peygamberi, Musa aleyhisselâmdan sonraki peygamberlerden biriydi. Onların bu talebi üzerine, peygamberleri onların başına, nesli Ya'kûb aleyhisselâm'ın oğlu Bünyamin'e dayanan Tâlût'u hükümdar olarak tayin etti. Bu durum Kur'an'da şöyle ifâde edilmiştir:

"Peygamberleri onlara: "Bilin ki Allah, Tâlût'u size hükümdar olarak gönderdi" dedi. Bunun üzerine (onlar): "Biz hükümdarlığa daha layık olduğumuz halde, kendisine servet ve zenginlik yönünden geniş imkânlar verilmemişken, o bize nasıl hükümdar olur?" dediler. (Peygamberleri): "Allah sizin üzerinize onu seçti. İlimde ve cüssede ona, sizden daha çok üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah her şeyi ihâta eder ve her şeyi bilendir" dedi" (Bakara, 247). İsrailoğulları onun krallığını tasvip etmek istemediler; işi zenginlik ve kısır kavmiyet noktasından ele almaya çalıştılar. Oysa ayette ifâde edildiği gibi, Yüce Allah, Tâlût'a ilimde ve cisimde, maddî ve manevî yönden bir üstünlük vermişti. Maddî yönden iri cüsseli, güçlü, kuvvetli ve güzel olarak yaratmıştı. Manevî yönden de, dinî, siyasî, fen, teknik ve savaş ilimlerinde ona üstün bir başarı ve maharet vermişti. Aynı zamanda o, fakirlere karşı merhametli ve şefkatliydi, yoksulların dertleriyle dertlenir, sıkıntılarını gidermeye çalışırdı. Bir de, Yüce Allah amirliği dilediğine verir. Komutanlık ve amirlik

"en nihayet Talut Calut'u katledecek ve ancak o zaman ferahlık olacaktır." buyurdular ve elimden tutarak Fatih camii havlusunu beraberce yürüdük. Esna-i rahte (yol esnasında) eski arkadaşım Veli'yi sordum.

"Kim bilir nerede sürtüyor" buyurdu. "Talebeliğimde beni onun rehberliğine vermiştiniz" dedim.

"Biz İhvanımızı kendimiz terbiye eder başkalarına vermeyiz." buyurdular. Ve artık haneyi saadetlerine doğru giderken müsaade isteyerek tekrar veda eyledim.

- Hazreti Âdem'e bütün diller teklif edildi, ama Türk lisanını seçti. [661]

---

için bunlar önemlidir. Yoksa veraset, soy-sop, ayrı nesepten gelme şartları geçerli ve önemli değildir.

Tâlût komutanlığı ele aldıktan sonra, askerleriyle Câlût'a karşı cihada çıkıyor ve önce askerlerini deniyor. Askerlerinden ihlaslı ve samimi olanlar belirlendikten sonra, düşmanlarıyla cihada devam ediyor. Yüce Allah bu hususta Kur'an'da şu açıklamada bulunmuştur:

Tâlût, ordusuyla birlikte ayrıldığında dedi ki: "Doğrusu Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim bundan içerse, artık o benden değildir ve kim de -eliyle bir avuç avuçlayanlar hariç- onu tatmazsa, o bendendir." Onlardan az bir bölümü dışında ondan içtiler. O, kendisiyle beraber imân edenlerle onu (ırmağı) geçince, onlar (geride kalanlar): "Bugün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı (koyacak) gücümüz yok" dediler. (O zaman) Allah'a kavuşacaklarına kesin gözü ile bakanlar: "Nice az bir topluluk, daha çok olan bir topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir" dediler" (Bakara, 249).

Tâlat ve askerlerinin, Câlût ve askerlerine karşı cihada hazırlandıklarında, Allah'a karşı yaptıkları niyâz ve duaları, Kur'an'da şöyle haber verilmiştir:

"Onlar, (Tâlût ve ordusu) Calut ve ordusuna karşı meydana (savaşa) çıktıklarında, dediler ki:-Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır. Adımlarımızı sabit kıl (kaydırma) ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et" (Bakara, 250).

Tâlût ile askerlerinin zaferini ve Câlût ile askerlerinin de yıkılışını haber veren bir ayetin meâli ise, şöyledir:

"Derken, Allah'ın izniyle onları bozdular. Dâvûd Câlût'u öldürdü. Allah ona (Dâvûd'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah, insanların bir kısmıyla diğerlerini savmasaydı, dünya bozulurdu. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir" (Bakara, 251).

Ayette de ifâde edildiği gibi, Dâvûd aleyhisselâm, Tâlût'un komutasında toplanmış bulunan İsrailoğullarının arasındaydı ve karşı ordunun başında bulunan Câlût'u öldürdü. Böylece İsrailoğulları bu savaşta galip çıktı. Filistin ordusu yenildi. Dâvûd aleyhisselâm bilâhare Tâlût'un kızı ile evlendi ve onun ölümünden sonra da onun yerine kral oldu.

[661] Ahmed Âmiş Efendi bu sözü, kuvvetle muhtemel, Osmanlı Devleti'nin

Onun için Türk devleti ilelebet payidâr olur.

- Yerde gökte büyük değişiklikler olacak.
- Semâvatta büyük değişiklikler olacak bir yıldız peyda olacak.
- Paris şehri semavî bir hâdise ile mahvolacak.
- Üçüncü Dünya Harbi çıkacak, Efendim hazretleri buyurdu ki; **“Rusya mahvolacak, küçük bir devlet haline gelecek.”** Anadolu ahalisine dua ettim, bu badirede onlara ziyan gelmeyecek. Bu esnada avucunu sıkar gibi yaparak

“Rusyayı küçülttüm, küçülttüm.”

“Rusya darmadağan olacak! O Kremlin sokaklarında köpekler uluyacak!..”

- İngiltere ve Yunanistan mahva mahkûmdur. İngilizler o zaman Türk donanmasına bakıp gıpta edecekler, hayıflanacaklar. [662]

---

kesin dağılma sürecine girdiği 30. Ekim 1918’in hemen ertesinde söylemiştir. Türklüğün bekasına dair Ahmed Amîş Efendi’nin bu sözü kendisinden önceki mutasavvıflarda da vardı. Mesela

Ruhul Beyan Tefsirinin Müfessiri İsmail Hakkı BURSEVİ (doğumu miladi 1652) Hazretleri, İstanbul Kütüphanesi’nde kayıtlı "HADİS-İ ERBAİN“ adlı eserde Bakara Suresi 31. ayetin tefsirini yaparken şöyle diyor:

“Âdem’in cennetten çıkma vakti gelince Cenab-ı Allah bunu haber vermesi için CEBRAİL’İ gönderir. Cebrail durumu Âdem’e bildirir. “**Âdem tınmadı**“ yani emri duymazlıktan geldi. Cebrail durumu Allah’a bildirince **Allah Teâlâ Cebrail’e: “Git ÂDEM’E LİSAN-İ TÜRKİ ile SÖYLE“ der. Cebrail gelir ve Türkçe olarak cennetten çıkma emrini tebliğ eder. “Âdem cennetten lisan-i Türki ile ‘kalk‘ dimekle kıyam idip çıkmıştır. Zira ahir zamanda tasarruf Türk’ündür.“(İstanbul Küt. 1317 nolu kitap, s.26)**

Cenab-ı Allah, Bakara Suresi 31,32 ve 33. ayetlerden öğrendiğimize göre: **”Âdem’e İlim vermiş, bütün isimleri ve eşyanın adını öğretmiştir.” Yani Âdeme kendi zürriyetinden gelen bütün milletlerin ve bu milletleri oluşturan bütün insanların adları ve dilleri öğretilmişti.** (SAYAR, 1994), s.555

[662] Evliyanın tasarrufuna bir misal daha verebiliriz.

17 MART 1694'TEN 18 MART 1915'E VEYA MONDROS'TA ATILAN İMZA

Bu başlığı şöyle de atabiliriz: 17 Mart 1694'ten 18 Mart 1915'e veya ayağı bukağılı bir erenin 30 Ekim 1918’ de Mondros'ta attırdığı imza.

XVII. asrın sonlarındayız.

Devir İkinci Ahmed devridir. Hazret-i Niyazi'nin iş başında bulunan hainleri Padişaha tek tek bildireceği şayiası, devlet adamları arasında, özellikle de Kâdızâdelilerden Vânî-i Cânî lakaplı Mehmed Efendi’de telaş uyandırır. **Sadrazam Bozoklu Mustafa Paşa**, Mısrî Efendinin duasını almak isteyen ve sonra sefere çıkılmasını münâsip gören Sultân II. Ahmed'i, bu zât geldiği

- Yine Ahmed Amîş Efendi'nin İngiltere için şu rivayeti vardır.

"O zâlim imparatorluk balıkçılıkla geçinen küçük bir ada devleti haline gelecek!."[663]

- Ona memnunum ki sizi çok iyi günler bekliyor. Efendim (Mehmed Tevfik Efendi Hazretleri nakletti):

60 - 70 sene büyük iyilik olacak. Memleket selâmla idare edilecek. Ben görmem ama siz görürsünüz, buyururlardı. Efendim de (Hoca Efendi Hazretleri) orada idi ama kemâlâtından ötürü ona değil bana söylerlerdi.

Bir sabah Efendimin huzuruna girdiğimde:

"Mustafa ne haberler var ?" diye sordular. O sabahki gazeteler Yunanlıların Bursa'yı işgal ettiğini yazıyordu. Arz ettim.

---

takdirde büyük bir fitne zuhur edeceği yolundaki telkinleriyle fikrinden vazgeçirir.

Hazret-i Pîr, 30 Haziran 1693 Salı günü Edirne'ye gelip va'z etmek üzere Selimiye Camiine indiği zaman, halk caminin etrafını doldurmuş kalabalıktan içeriye girilemez olmuştur. Bu durumu gören Sadrazam, Niyâzî-i Mısrî'nin eğer derhâl tutuklanıp sürgün edilmezse büyük bir karışıklık çıkacağını padişaha telkin eder; Mısrî'nin Limni'ye sürgünü hususunda bir ferman alır. Bunun üzerine Hazret-i Mısrî tekrar Limni'ye sürülür (1693). Hazret-i Pîr bu sefer incinmiştir ve giderken:

"OSMANLI'NIN İNKIRAZI (ÇÖKÜŞÜ) İÇİN DÖRDÜNCÜ KAT SEMÂYA BİR KAZIK ÇAKTIM. BU KAZIĞI BENDEN BAŞKA KİMSE ÇIKARAMAZ." der ve ayağındaki bukağı ile bir koçu arabaya bindirilip palas pandıras yola çıkarılır. Ve bir müddet sonra adada (17 Mart 1694) vefat eder.

Yıl **18 Mart 1915** İngiliz Agamemnon zırhlısı Çanakkale Boğazına girer ve Mecidiye tabyasına ölüm kusar; ancak Çanakkale'yi geçemez. İsabet alıp geri çekilir. Birinci Dünyâ Savaşı sonunda ateşkes isteyen Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında **30 Ekim 1918 yılında Limni Adasında Niyâzî-i Mısrî'nin gömüldüğü yere bakan Mondros Limanında Agamemnon zırhlısında yapılan antlaşma ile Osmanlı'nın inkırazı (çöküşü) tescil edilir.**

İmdi, sadede gelelim ve ricâl-i devlete dönüp soralım:

Biz şimdi Hazret-i Mısrî'den özür dileyip Mondros'ta ayağımıza geçirilen bukağıdan kurtulalım mı, kurtulmayalım mı?

Bu zat, zamanının büyük velîlerinden olup kerametleri zahir ve bahirdir, ne buyurmuşsa hepsi ayniyle vuku bulmuştur.] **(TATÇI Mustafa** Niyâzî-i Mısrî [Kitap]. - İstanbul : H Yayınları, 2010, s.92)

[663] Günümüzde çıkan "Arap Baharı Olayları" İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinin ekonomik durumunun düzeltilmesi için yapıldığını görünce bu yıkımın yalaştığını düşünebiliriz.

“Gelen kitabî, biz değiliz” buyurdular. Gazeteyi kendilerine verdim. Gazetedeki resimde bir Yunan zabiti Orhan Gazi’nin sandukasının üzerine oturmuş, elindeki kamçı ile sandukaya vuruyordu. Bunu görünce mübarek gözleri doldu. Hiddetle:

“Bu kâfirler Anadolu’dan çıkacak! Çıkacak! Çıkacak! Onlar nasıl kaçtıklarını; kovalayan nasıl kovaladığını bilemeyecek” buyurdular. Her bir ‘çıkacak ‘ lâfı bir seneye tekabül etti. Üç yıl sonra Yunanlıları Anadolu’dan kovaladık. Onlar nasıl kaçtıklarını, bizimkiler nasıl kovaladıklarını bilemediler.

- (Bu beyan Mustafa Özeren Efendi’den rivayettir. Nakleden Dr. Hamdi Hizalan Beyefendi’dir)

1919 da Ahmed Amîş Efendi’ye: İzmir işgal oldu haberi iletilince:

“Muvakattir!” (vakitli, geçici bir zamandır) buyurup, aynı sözü üç defa tekrarlamışlar. Gerçekten İzmir işgali üç sene sürmüş..

- Benî Kureyşden biri (bir defasında: Evlâd-ı Rasulden birisi) zulüm ve îtisafa mâruz kalınca Kayı Aşireti’ne iltica etti. Mürûr-i eyyam ve zaman ile onlara baş oldu. Fakat kendileri de bilmez.
- Fatih ile Yavuz Selim Han, İmâmeyn silkindendir. [664] Türk devleti (bir defasında da: Türk Milleti) ilâ yevmi’l-kıyâme baki kalır, payidar olur. Fakat şekl-i idaresi şekilden şekile tahavvül eder**.**

HAL

- Bizler illetten, kılletten, zilletten âri olmayız, yalnız yatacak derecede hastalık vücûdumuzu istila edemez.
- Benim ihvânım bahtiyardır. O bahtiyarlığı, zuhurunda görürler.
- Bendendirler, halka ne karışırlar; halktandırlar, bana ne gelirler.

HAVATIR

- Hatıratı red ile uğraşma, hatırat, ilham, vahy hepsi birdir.[665]
- Efendi Hazretlerine buyurdular ki;

Bir gün Hazreti Azizimizin huzuru saadetlerinde iken

“Ulan nasıl idare edebiliyorum mu? Ben de

“Evet efendim” dedim.

“Mes’ulmüyüm?”,

“Hayır efendim.”

“Mes’ul olmadığımı nereden anladın?” Efendim ilhamı zatî ile hareket ediyorsunuz.

“Hâ, ilhamı zatîde havatır olmaz.” buyurdular.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Yine günlerde bir gün hazretin Türbe de ziyaretine gitmiştim. O gün pek

---

[664] İki imam Hasan ile Hüseyin aleyhimesselâm

[665] Hatıra gelen şeyler, vesvese bile olsa meşul omayın demektir.

hararetli ve coşkun bir haldi. Anlatarak takrirlerine devam ediyor ve dinleyen ihvânı mustağraki feyz-i irfan ediyordu. Bu esnada muhabbetlerinden sermest ve cezbeli olduğum halde gönlüme pek tuhaf bir hatır (vesvese) geldi. Şöyleki;

"Sizdeki bu fuyuzât-i ilahiyeden velevki bir şemme-i kalil veya bir zerre kadar olsun ihsana nail olsam acaba sizin gibi pürzevk ve nişat olarak cuşi'd-derya gibi bende sizin gibi muhataplarına böylece talim ve tevhime kadir ve muktedir olabilir miyim" gibi bir hatıra geldi. Derekap (hemen) saniye geçmeden hazret başını bana çevirerek;

"yapabilirmisin be………..?" dedi.

Mürşit huzurunda yaptığım bu küstahlıktan pişman olarak kemali hacaletle önüme baktım. Mürşit huzurunda **nefes tutmanın**[666] sırrı hikmetini bu acı ihtar ile idrak eyledim ve bir daha muhabbetinden gayri hiç bir şeyin bir dilek veya arzunun gönlüme girmesine muvafakat etmedim.

HAYVANLAR

- Meratibi hayvaniyeden insana en yakın olan beygirdir.[667]
- Açlıktan ölme tehlikesi olursa köpek etini yiyip kurtulmak varsa köpek etini yiyecek, yemez ölürse mes'uldur. Domuz eti olursa yemez ölürse mes'ul değildir, yer kurtulursa yine mes'ul değildir, çünkü nass-ı kâti vardır.
- Bir hayvan keserken elinize bıçağı aldığınız zaman, **"dur hayvan şimdi seni makamı insana getireceğim"** deyiniz, bıçağı vurunuz.
- Güvercinler ile örümcekler Allah'ın rahmet askerleridir, birçok evliyaya hizmet etmişlerdir.

HZ. HATİCE KÜBRÂ ALEYHİSSELÂM

- Nusret Hanımefendi'den rivayetle;

Hazreti Hatice aleyhisselâm validemizin vefatı sırasında, Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz;

"Ya Hatice, ortağın olan Hazreti Meryem'e benden selam söyle." demiş, buyururlar. [668]

---

[666] Nefsin isteklerini içten geçirme

[667] Ahmed Amîş Efendi, hayvan sınıfında insana en yakın gelen "at" dır, diyerek insanın maymundan gelmediğine de işaret etmiştir.

[668] **HAZRETİ İSÂ ALEYHİSSELÂMIN YARATILIŞINDAKİ SIR**

Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretlerine hamdü senalar ederiz ki, bizi fazl ve inâyet-i ezeliyesi ile nimetlerin en âlâsına ve efdal-i İlâhiyye'nin en azîzi olan iman ve İslam'la müşerref kıldı, cümle enbiyâ-ı mürselîn hazerâtının büyüğü ve kıyametten sonra dahi Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın,

-**"Yâ Habîbim Muhammed, vazifeniz tamam oldu"** hitâb-ı İlâhîsi erişin-

ceye kadar, şeriatın envâr ve fezâilinin bakî ve carî olduğu Seyyid-i Kâinat aleyhi ekmelü't-tahiyyat aleyhissalâtü ve's-selâm Efendimizin ümmetinden kılmıştır. Elhümdülillâhi Teâlâ.

Ve yine hamdü senalar olsun ki;

Mahkeme-i Kübrâ'da da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin envâr-ı şeriat ve ba'si (gönderilişi) bakî olup, o günden sonra yine 80 bin sene tamam oluncaya kadar şefaati câridir. Şefaati carî oldukça ba'si dahi bakî olur. Yalnız Hakk Teâlâ 50 bin sene sonra mezkûr hitabı kendisine karşı tevcîh buyuracaktır. O hitap tevcîh oluncaya kadar, ümmetinin umuru ile iştigâl edecektir. Kelâmullâhi'l- ezelin ahkâm, envâr ve âyâtı dahi, o zaman Cenâb-ı Hakk Hazretlerinin Zât-ı Akdes'ine iade olunacaktır. Cennet ve cehennem ehli arasında da bir daha görüşmemek üzere durum hâsıl olacaktır.

Rasülullâh aleyhisselâm, ümmetine ve ümmetinin hidâyet bulması için ne kadar haristir ki, Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın kendisine;

-"Yâ Habîbim Muhammed, vazifeniz tamam oldu" diye hitap ettiği halde, daha 30 bin sene ümmetinin umuru ile iştigâl etmektedir.

Cümle enbiyâ-ı mürselîn-i kiramdan Cenâb-ı Hakk, ahd-u mîsak alırken vâkî olan bir muahede (antlaşma) zikrediyorum, şöyle ki;

Cenâb-ı Hakk bilcümle enbiyânın ervahını yarattığında evvelâ Rasûlullâh aleyhisselâmı tasdik ettirdi. O gün yevmü'l-incilâdır (Cilâlanma, Parlama) ve hem de yevmü'l-icâbe'dir.

Bu ahdi almak üzere Cenâb-ı Hakk enbiyâ ve mürselîni davet ettiğinde; muahededen önce, Seyyidi Kâinât aleyhisselâm dedi ki:

-"Yâ Rab, ahdü mîsakdan evvel ümmetimin efradından sâdır olacak küçük ve büyük günahları ile o eshâbı seğâir (küçük) ve kebâir (büyük) olan ümmetimi bana göstermenizi niyaz ederim."

Cenâb-ı Hakk da büyük ve küçük günahlarından bir tanesi kalmadan, ümmetinden sâdır olacak günahlar ile günah sahiplerini gösterdi. Rasûlullâh aleyhisselâm üç kere o ümmet ile günahları üzerine nazar buyurdu.

Sonra:

-"Yâ Rab, büyük ricâlullâhın sulbüne girmeden (Hz. İsâ aleyhisselâm) ve dünyaya gelmeden nizâm-ı hilkatten hariç kalan ve sıfat-ı İlâhiyyenizin tamamını iktisap eden (kazanmış) ve evsâf-ı beşeriyyesine evsâf-ı İlâhiyye ve melekûtiyyesi galip olan bir hâdim-i (hizmetkârı) **ümmetim için bağışlayın"** diye niyazda bulundu.

Bu münâcaat ruhların ahdinden öncedir. Zerrâtın uhûdu (ahitleşmesi), ervahın uhûdundan binlerce sonradır. Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın tecelli-i ilâhiyyesi, ervâh-ı enbiyâ-ı mürselîne oldu. Enbiyâ-ı mürselîn de bu tecelliyi aynen hakikat-ı Muhammediye gibi müşahede ettiler. Cenâb-ı Hakk enbiyânın içinden bir ruhu davet ederek ona Seyyidi Kâinat aleyhisselâmın ruhunu gösterdi ve buyurdu ki:

-"BU SENİN (RUH OLARAK) ASLINDIR VE BABANDIR."

Cenâb-ı Hakk o ruhu, sahibi olan Nebiyy-i zîşânın ümmetine hadim kıldığını

da beyân buyurdu. Efendimiz de:

-"Yâ Rab, bunu benim ümmetim için en muhtaç olduğu zamanda hadim kıl ki, ümmetimin üzerinde cereyan eden envâ-ı fitne ve fesâd son dereceye vardığında hadim olsun."

Cenâb-ı Hakk da kabul buyurdu.

-"Yâ Habîbim Muhammed, yüzyirmidört bin (124 bin) **enbiyânın ümmetlerinin adedinde senin ümmetini ihyaya ve irşada ve onları hidâyete sevk etmeğe selâhiyet ihsan edeceğim. Arzu ettiğiniz zamanda, o selâhiyet-i tâmme ile beraber onu ümmetinize hadim (hizmetkâr) kılarım."**

Cenâb-ı Hakk Rûhullâh İsâ aleyhisselâma buyurdu ki:

-"Sen Nebiyy-i Mürselsin, benim kütübü ilâhiyyemden iki kitabın faziletini duyacaksın."

Hakk Teâlâ Hazretleri o makâm-ı mahsûsta kendisine İncîl-i Şerîf ile Kur'ân-ı Azîmüşşânı tâlim buyurdu. Cenâb-ı Hakk kendisine muallim oldu. Sonra kendisine dördüncü semâda bir makam gösterdi ve buyurdu ki:

-"Bu makâm-ı dâvet'tir, ben seni dünyadan bu makama davet ederim. Kıyamete kadar bu makamda kalacaksın. Burada bulunduğunuz müddetçe ikinci defa yere davet edinceye kadar bu makamda Habîbim Muhammed aleyhisselâmın ümmetine hadim olacaksın."

Bu minval üzere cümle Enbiyâ-ı mürselîn hazerâtından da ahd ve mîsak aldı. **İsâ aleyhisselâm 33 yaşında iken semâya ref olunmuştur.** O günden itibaren İsâ aleyhisselâmın âlem-i melekûtta ifa edeceği vezâif-i ubûdiyyet, ümmeti Muhammed için istiğfar olacağı tesbîh ve münâcaattan ibarettir. Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın irâde- i ezeliyesi İsâ aleyhisselâmın ibrazına taalluk buyurduğunda, İsâ aleyhisselâmın makamı olacak olan makâm-ı davete, 124 bin enbiyâ ervahı ve 199 melâike taifesi imâm ve reisleri ile beraber davet olundu. Bu melaikenin her bir taifesinin imâm ve reisleri ise, ümmeti Muhammed'in enfâsı (yani nefesleri) adedindedir. Bu azîm ictimâya nazar edince bilcümle enbiyâ ve mürselîn-i kiram taaccüp ettiler. Meleklerle teârüf (Birbirini tanımak) orada hâsıl oldu. Cenâb-ı Hakk bu kadar enbiya ve melâikey-i kiram beyninde Cibrîl-i Emîn'e:

-"YÂ CİBRÎL, BEN SENİ MERYEM BİNTİ İMRÂN'A GÖNDERİYORUM, ZUHÛRİYET ANINDA MAHLÛKÂTIN EKMELİ VE EFDALİ OLAN HABÎBİM MUHAMMED'İN ŞEKLİ ÜZERİNE NAZİL OLACAKSIN VE KENDİNİ BEŞER OLARAK GÖSTERECEKSİN. GÖSTERECEĞİN ŞEKİL VE SURETİ HABÎBİMİN ŞEKLİ ÜZERE TEMSÎL EDERSİN.". Cenâb-ı Hakk Seyyidi Kâinat aleyhisselâma hitaben:

-"Yâ Habîbim buna râzımısın Bu senin ümmetinin hadimi olan ve arzun veçhile ıslâh-ı beşere girmeden, doğru dünyaya gelecek. Bu hadime asıl ve mebde hakkı olmaya razı mısın?"

Rasûlullah Efendimiz:

-"Yâ Rabbe'l-'izze ve'l-Azame, emr-i irâde sizindir. Emrinize razıyım."

dedi.
O saatte Hakk Teâlâ, İsâ aleyhisselâmın validesi Meryem aleyhisselâma vahiy ile Cibrîl-i Emîn'i gönderdi:
-"Yâ Meryem, Cenâb-ı Hakk selâm eder, buyuruyor ki: İrâde-i ezeliyem ile ben, üzerine bir rûh ref ediyorum. O ruhu ref ederken eşref-i mahlûkâtım olan habîbim Muhammed aleyhisselâmın hakikatini sana izhâr (gösterip) ve temsîl ederim. Ve o vâsıta ile ref olunarak senden bir mevlûd zuhur ettirmek (yani bir çocuk dünyaya getirmeni) istiyorum. Sen razı mısın?" Meryem aleyhisselâm da:
-"Allah'ın emrine razıyım" diye cevap verdi. Cibrîl-i Emîn hazreti Meryem'in rızâsını arz edince Cenâb-ı Hakk, o 199 melâike taifesine emir buyurdu:
-"Meryem'i Beytullah denilen makama celp ve dâvet ediniz."
Bi-mûcibi emir, hazreti Meryem'i Beytullâh'a getirdiler. Bilcümle enbiyâ ervahı dahi makâm-ı davetten nazar ediyorlardı. Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın irâdesi ile Hazreti Meryem'e gönderilecek olan Hakîkat- ı Muhammediyye'yi, enbiyâ hazerâtı müşahede edince, meleklerle birlikte gayş ve sekrete düştüler. (hayret ve sarhoşluğa)
Bilcümle eczâ-i kâinat üzerine bir zevk ve neş'e sirayet etti ki, Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın, kâinatı halk buyurduğundan beri böyle bir zevk ve sürür hâsıl olmamıştı. Cenâb-ı Hakk 124 bin enbiyâ ve mürselîn ve 199 taife-i melâikenin huzurunda ve onların şehâdetleri üzerine ve Rasûlullâh aleyhisselâm ile Meryem aleyhisselâmın rızâları veçhile hükmü İlâhiyyesini itmâm ve infâz buyurdu. (tamamlandı ve uygulandı) Bu hükmü ilâhiyyenin merasimi de âlem-i melekûtta icra olundu. **Bu tecellî ve zuhurat üzere İsâ aleyhiselâmın ruhu hakîkatı Meryem aleyhisselâma nefh olundu, İsâ aleyhisselâmda 3 hakikat birleşti.**
Biri İlâhî, diğeri Cibrîl aleyhisselâmın melekûtî hakîkatı ve üçüncüsü de Rasûlullâh Efendimiz'in Hakîkatı Muhammediyyesidir.
İsâ aleyhisselâm rahm-i mâderde (ana karnında) karar olduğu lahzadan itibaren Hakîkatı Muhammediyye'nin 7'inci mertebedeki hulâsası ile terbiye oldu. Validesinin rahminde karar olduğu lahzadan (andan) itibaren yine o, nutfe-i tâhire, ümmeti Muhammed için istiğfar ederdi. Makâm-ı davette ve yevmi ahd'de kendisine gösterilmiş olan bu ümmetin büyük ve küçük günahlarına tevbe ve istiğfarda devam ediyordu. İşte bu derece mukaddes ve mükerrem olan ve Seyyidi Kâinât'ın ümmetine hadim olan İsâ aleyhisselâma hâmile olduğunda, Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Kerîminde kendisine melâike vasıtasıyla:
-"Bismillah yâ Meryem, innallahe's-tafâki ve tahhereki ve's-tafâki alâ nisâi'l-âlemîn " (Âl-i İmrân, 42. "Melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi, dünyaların kadınlarından seni üstün tuttu.") diye hitap buyurmuştur. Bu kadar taltif ve tekrîmin aslı ve esbabı ise akl-ı ezeliyey-i İlâhî ile Seyyid-i Kâinat aleyhisselamın zevcesi olduğundandır. Ve

HEDİYE

- Asıl hediye bizlere verilir.

(Bizden başka) birine bir şey verirken hediye veya sadaka deyiniz.

- Suret insanın (avamın) anasını koşalar.[669]
- Kuşadalı Efendimiz, Sultan Selim İmamı Mehmed Can Efendi'ye gönderilmiş. Mehmed Can Efendi imam efendiye

"sizi bana gönderdiler ki kendilerini anlatsınlar."

- Hicaza gidip gelen bir zat Hazret-i Azizimiz Sultanımıza bir tesbih hediye eder. Hazret de Efendi Hazretlerinin

"Mehmed ben yar ile cünbüşde iken üstünü kopardım, sen al da bak."

"...Sen de koparırsan birine ver de çeksin" buyururlar.

HİKMET

- İrşad, neş'e-i Muhammediye ile olur. O da şimdi Halvetilerde vardır. Biraz da Kadirilerde var."
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Sadık'a yaz; yanına gelenlerin kimine cehren, kimine kalben benden selam söylesin, kalben selam verdiklerinde **"ve aleyküm selâm"** diyene rastgelir buyurdular.

---

kendisine hakîkat-ı Muhammediyye'nin zuhûriyyet ve şekli üzere Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm nazil olduğundandır. Ve Seyyidi Kâinat aleyhisselamın ümmetine en muhtaç zamanda hadim olan İsâ aleyhisselamın validesi olduğundandır.

Yine Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

-"Eyyühe'l-ihvân ve'l-ahbâb, İsâ aleyhisselamın bu umûmî hizmetinden, Rasûlü Ekremimizin arzu buyurduğu zamandan biri de 1353 senesinin Rebîu'l- Evvel'in 7'inci (20 Mayıs 1934 Çarşamba) gecesidir. Bu geceye tesadüf ile İsâ aleyhisselamın hizmet-i mukaddeselerine nail ve mazhar olacak ümmetin içinde bizlerin de dâhil olduğu muhakkaktır. Bu umûmî hizmetin meyânında husûsî hizmetler de vardır. O husûsî hizmetlerden birisi de menâbiîn (vekillik) hakîkatından anlaşıldığı üzere hakkımızda ifâ edilecek olan hizmet-i takdîsedir. Bu nîmetullâhı cümlenize tebşîr ediyorum.

İsâ aleyhisselamın zuhûriyet ve hilkat-i beşeriyyeti ve neş'eti hakkında beyân edilecek hakâyık çoktur. Lâkin şimdiye kadar hukemâ-i İslâmiye'den gelenlerin hiçbiri bu kadarını dahi söylemeye ve beyâna mukdedir olamamışlardır. Bu kadarlıkla iktifa ediyorum. Fazla söylemek ve beyân etmek belki mûcib-i vedâ-i tereddüt olması muhtemeldir".

(Kaynak: Hasan BURKAY, Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. V, s. 5-11)

[669] Trakya Argosunda koşalamak: Kovalamak.

• Kuşadalı Efendimiz, Beypazarı Ali Efendimiz Hazretlerine devam ederken medresede arasıra zikir ederlermiş. Talebeler bundan müşteki olarak bir gün odada bulunmadıkları bir sırada eşyalarını, kitaplarını dışarı atmışlar. Kuşadalı Efendimiz dönüşlerinde bu hali görünce hiçbir şey söylememişler. Doğrudan Hazretin huzurlarına gitmişler.

“Ah İbrahim ne olurdu, ağzını açıp iki lâkırdı söyleyeydin. Git gör eşyalarını atanların ikisi de öldüler.” buyurmuşlar.

• Bir yerde gördüm varlıktan yokluğa düşmüş olanlardan birisine muavenet (yardım) etmek isterseniz kuvvetliye muavenette bulununuz.

• Gökten düşenin parçası bulunur, gönülden düşenin parçası bulunmaz.[670]

• Ne kadar terakki edersen et, üstünde yine fahâmet[671] vardır.

HİMMET

• Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün huzurda birkaç ihvânla (Ali, Asım) beraber bulunuyorduk. Hazreti Aziz sohbet buyuruyorlardı;

Bir çocuk geldi, ileriye doğru giderek yüksek sesle Kur’an okumaya başladı. Hazret sohbeti kestiler. Çocuk Kur’an’ı bitirdi, giderken

“Gel şuraya otur, bana ilahi oku.” buyurdular. Çocuk ilahi okumaya başladı. Hazret cezbelenip avuçlarının içini, çocuğa öptürerek bir de tokat atar gibi iltifat buyurarak

“Haydi, (Hay de) git buyurdular.”[672]

• “Ahmed Amîş Efendi, bazen huzurlarına girenler, ellerini uzatarak,

“Beni meşgul etme evlâdım, haydi git” derlerdi. Bu **“Haydi git”**in manasını anlayıncaya kadar kafamız şişti.”

• Ahmed Amîş Efendi dünya ahvalinin bozulduğuna dair şikâyette bulunan müridlerinden Halil Efendi’ye,

“Halil baksana bana, ben bir çalgıyı bozar tekrar yaparım ve çalarım, senin bu işlere aklın ermez “ der. Ve bu zataa huzurlarında ileri geri söz söyletmezlermiş.

HİZMET

---

[670] “Amasyalı hattat Yakut ül-Müsta’simî bin adet Kur’an-ı Kerim yazmış. Lâkin Allah’ın rızasını tahsil edememiş. Binbirinciye başlamış. Başlarında yazısına devam ederken bir sinek hokkadaki mürekkebe banan Yakut kalemi ucuna konmuş. Yakut eliyle yarı yola getirdiği kalemi öylece bir müddet tutmuş. Sinek meğerse susamış imiş. Mürekkebin suyundan içmiş, susuzluğunu giderince pır demiş uçmuş... Bu suretle Yakut Tanrı rızasını tahsil etmiş”. (SAYAR, 1994)

[671] Ululuk, itibâr, değer, kıymet

[672] Allah Teâlâ’nın Hây ismi diyerek git hayat bul demektir.

- İşiniz varken bırakıp bana gelmeyiniz.

"Efendim emret" deyip durmayın, (femi saadetlerini (dudaklarını) göstererek)

"Buradan bir şey çıkar yapamazsınız, mes'ul olursunuz."

- Bir gün Hüseyin Avni Bey huzura gider. Ahmed Amîş Efendi buyurur ki;

"Ben üç şeyle hizmet ettim, bilirim şeyhe hizmet çok güçtür." buyururlar.

- Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; bir gün türbede, yanında bulunan Abdülâziz Mecdî Efendi'ye, Fatihin sandukasını ve etrafındaki gümüş parmaklıkları işaret ederek:

"Bunlar zait ve faydasız şeylerdir, satılmalıdır, böyle durdurulmamalıdır" demiştir. [673]

HÜSN-Ü ZÂN

- Sizden birisinin halini sorarlarsa tek bir iyi halini biliyorsanız onu söyleyiniz. (İyi deyiniz.)
- Bir gün Ahmed Amîş Efendi'yi ziyaret edenlerden biri cünüp vaziyette imiş ve bundan da derunî bir ıstırap duymaktaymış. Amiş Efendi birden:

"Ulan! Senin cenabetliğini bir kova su paklar. Benim cenabetliğimi yedi derya paklamaz" demiş.

İLİM

- Âdem'e inen ilk suhuf'u hesap birden dokuza kadar rakamlar, ikincisi hendese, üçüncüsü mimaridir. Onun için hesap kıyamete kadar terakki edecektir.

İLİŞKİLER

- Kuşadalı Efendimizden;

"Hâşâ bende hata olmaz, bir hata varsa o da Hacı Ahmed dediğimdir," buyurmuş.

- El ile men et, dil ile men et, kalp ile men et, El ile men zahirûnun, dil ile men ulemanın, kalp ile men evliyaullahın vazifesidir, ez'afu iman (zayıf iman) yani en kuvvetlisi budur.[674]
- İşi kendi haline bırak, Allah en iyisini yapar.
- Kendi işini kendin gör.
- Kaya gibi olmalı, kımıldatan olursa kımıldamalı.

---

[673] **Zamanla sözleri kısmen yerine geldi. Türbeler kapatıldı.**

[674] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin zayıf iman olarak hadiste buyurması nadirattan olduğu içindir. Kalp ile tasarruf edebilmek ne büyük servettir.

- **Nevres** Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün, diyor **Ahmed Amîş Efendi** Hazretleri önde, ben arkada gidiyordum. Yolda bir taş gördüm. Gelip geçenlere eza vermesin diye o taşı ayağımla şöyle bir kenara itince, Efendi Hazretleri bana dönerek:

"**Taş taş olmuş yere yatmış, üstüne basıp geçersin! Fakat ayağınla öyle itmek yok!**

Elinle al bir kenara koy!"

- Yanınızda biri Kur'an yanlış okursa tashih etmeyiniz. Biz bunu böyle biliyorduk deyiniz.
- Tuttuğunuz hizmetçi namaz kılmasını bilmiyor, okuması da yoksa;

"Bismillahirrahmanirrahim, elhamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn'i öğretiniz, namazı kaldırınız, sonra errahmanirrahim'i sonra mâliki yevmi'd-din .... ilâ ahir öğretiniz."[675]

- Kir kiri yıkar, kör körü yeder. Kirkor'a deme, Kirkor deme, Kirkor yol doğru gider.[676]
- Gitme, gitme diye ısrar etme, bu gece hacı Ahmed ikileşti.
- Bir yere misafir gittiğiniz zaman sigara verirlerse içiniz, menhiyattan bir şey olursa ona da bir bahane bulunuz, **"haramdır"** diye red etmeyiniz, **"mideme dokunuyor, doktor men etti"** gibi.[677]
- Bir kahvede oturursanız yanınıza birisi gelirse kahve ısmarlayınız. Meyhanede olursa rakı ısmarlayınız. Osmanlılık böyledir.
- Bir gün ashab-ı kiram ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri ile sohbet buyururlarken birisinin gelmekte olduğunu görerek.

"Dünyanın en şerir adamı geliyor." buyurdular. Geldikten sonra ridayı saadetlerini o adamın altına yayıp oturttular. Kalkıp gittikten sonra Sahabe-i Kiram

"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem böyle buyurdunuz, sonra da bu ikramı yaptınız" deyince Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

"O kavminin ulusudur. Ululuk Hakk'tan atadır. Onu istihfaf etmek hatadır." buyurdular.[678]

- Mehmed Efendi Hazretleri

---

[675] Azar azar, birer ayet öğreterek; Ahmed Amîş Efendi namazın Arapçadan başka bir ibare ile olmayacağına ne güzel işaret etmektedir.

[676] Kiri terk eder doğru yol gider.

[677] Sır tutmak ve saklamak ne büyük bir hikmettir.

[678] Bir gün Sahabe-i Kiram Huzuru Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile oturur iken ashaptan bir zat gelip Efendimiz'e sarılır. Huzurda bulunan eshab bunu terki edebe hamlederler. O zat gittikten sonra Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yine aynı sözleri buyururlar.

“Efendim, Sadık Bey’e müracatla bir iş istemek arzusundayım.” diye müracaatta bulunurlar. Hazreti Azizimiz;

“Gücenmeyeceğine emin isen müracaat et” buyururlar.

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün üzüm alıyorduk. Üzümcü daneleri koyuyordu. Ben itiraz edip koyma dedim. **“Bırak! Taneleri kime verecek.”** buyurdular.

- Aşağı başa bağlıdır. Bütün kötülükler yukarıdan gelir. [679]

---

[679] **“Aranızdan yalnız zalimlere erişmekle kalmayacak fitneden sakının, Allah'ın azabının şiddetli olduğunu bilin.”** (Enfal, 25)
Ayetin açıklamasını Elmalılı Hamdi Yazır rAhmedüllâh-i aleyh şu şekilde açıklar.
“Yalnız işleri yerinden oynatıp bozanlara mahsus bir musibet olmakla kalmaz, belki umumîleşir, size de kapsamına alır. Bazı günahlar vardır ki zararı umumi olur. Sebeb olacağı fitne ve ihtilâl, celb edeceği mihnet ve musibet yalnız o günahı yapan, işi yerinden oynatan ve bu suretle kendine ve başkasına zulmetmiş olan zalimlere mahsus kalmaz da **kurunun yanında yaşı da yakar.**
Meselâ kötü şeyleri aleni işlemek, Allah Teâlâ’nın emir ve yasakları ile alay etmek, akideyi bozmak, kelimeleri manasından ayırmak, cihadda gevşeklik bu türdendir. **Bir şahsın hatası bir orduyu batırabilir.**
Hadisi şerifte geldiği üzere **Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem fenalıklar karşısında, iyilerin seyirci kalmaması, kötüler yüzünden gelecek (fitne, fesad, şer vs. her çeşitten) içtimâî ızdırabların, iyiler de dâhil bütün cemiyetin varlığını tehdid edeceğini ifade ederek fenâlıklar karşısında nemelâzımcılığı önlemek için zihinden çıkması zor olan bir de teşbîhte bulunur:**
“Allah'ın hudûduna (emir ve yasaklarına) giren meseleleri tatbîk eden (ve yağcılık yaparak müsâmaha ve gevşeklik göstermeyen iyi) kimse ile, yasakları işleyen kimselerin durumları, bir gemiye binip kur'a çekerek, geminin alt ve üst katlarına yerleşen yolculara benzer. Öyle ki, alt katta oturanlar, su ihtiyaçlarını giderirken üsttekilerin yanından geçip onları rahatsız ediyorlardı. (Alttakiler bu duruma son vermek için) bir balta alarak geminin dibini delmeye başlasalar, üsttekiler hemen gelip:
“Yâhu ne yapıyorsunuz?” diye sorunca alttakiler:
“Biz su ihtiyacımızı görürken sizi rahatsız ediyorduk, hâlbuki suya muhtacız, şimdi sizi rahatsız etmeden yerimizi delerek bu şekilde elde edeceğiz” deseler ve üsttekiler bu işte onlara mâni olsalar hem kendilerini kurtarırlar, hem onları kurtarmış olurlar. Eğer yaptıkları işte serbest bıraksalar, hem onları helâk ederler, hem de kendilerini helâk ederler.”

Fakat dikkat edilmek lâzım gelir ki gemiyi delmeğe kalkanı menedelim der-

İMAN

- Kâfir yoktur, senin kâfir dediğin için kâfirdir.
- Karşınızda bir adam geldiği zaman yüzünü gördüğünüzde Hakkı hatırlayıp zikir ettiriyorsa o mü'mindir. (Hadis)

İNSÂN-I KÂMİL

- Hakk insan-ı kâmildir.
- Benim yanıma gelip "li vechi'llâh" beş dakika oturan imanını kurtarmadan gitmez (... imanını kurtarır).
- Bizi sevenleri sevenler, imanını kurtarmadan ahirete gitmezler.
- Beni çok sevin canınızı ben alayım, canınızı acıtmam.
- Evliyaullahtan iki sınıf bahtiyardır. Biri hayatı cavidaniye mazhar olanlar, diğeri sine-i Resulullah'ı (Muhammediyeyi) saran âdemler (Hayat-ı cavidaniye mazhar olanlar yani hayat-ı zatiye ile hay olanlar).
- Evliyaullahtan Azerî; **"Bizim yolumuzun esası Allah'tan gafil olmamak, kimseyi incitmemek."** buyururlarmış.

---

ken karmaşa ile dengeyi bozup geminin devrilmesine de sebebiyet vermemelidir. Evvelâ farzı kıfayenin ifasını deruhde ederek farzı ayn gibi icra edecek kaptan ve maiyyeti gibi Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını anlatan biri olarak bulunmak, saniyen herkes kendi nefsini muhasebe etmek, cereyan eden umumî işlerden gaflet etmeyerek umumi mürakabeyle dikkat ve intizam ve güzel ahlâk ile devam ederek bu suretle umumî cezadan korunmak lâzımdır. Bu ise her müminin kendi nefsinde Allah ve Resulü için itaat ve icâbeti bağlanarak ve fitne vakı olmaması için kendine ve cemaatine dikkat ile gafletten kaçınmasına bağlıdır.
Bundan anlaşılır ki umumî ceza yalnız asıl günah işleyen zalimlerin cezası değil aynı zamanda korunmayıp onu uyarmayan gafillerin gafletlerinin de cezasıdır. Son nefese kadar çalışıp da muvaffak olamayanlara gelince, özürleri ile Allah Teâlâ katında sorumlu olmazlar. Bununla beraber o zalim veya gafillerin içinde bulunup onlara yakınlık ettiklerinden dolayı Dünyada o umûmî musibetin çevrelediği daireden hariç kalmamaları da ihtimal olarak bulunuyor. Ahirette karşılığını görseler de Dünyada mihnet çekerler ve bunların çektikleri, sebep olanların kötü ve şiddetli olmalarını neden olur. Bunun için fitne, bela ve mihnet zalimlerden başkasına isabet etmez zannetmeyip öyle bir fitneden korununuz. **Çünkü Allah Teâlâ'nın azabı şiddetlidir. Azabının şiddeti ki yalnız zalimlere mahsus kalmaz da onların etraflarını ve her şeylerini istîlâ eder.** Onun için Allah Teâlâ'nın **"korkun-sakının"** emrini tebliğ eden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ne kadar hayatımızı koruyan bir davette bulunduğunu anlamış oluruz. Bkz: Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri (bazı kelimeler günümüz Türkçesine çevrilerek verildi.)

- Necip Beyefendi’den rivayetle;

Bir kaç defa huzurlarına girdiğimde

“Neye geldin?” buyurdular. Ben de;

“Cemâli bâ kemâlinizi görmeye geldim.” dedim,

“Ha, sen onu göremezin, lakin lahm ve sahm (et ve içyağı) **görürsün. Efendime geldim de o sana yeter.”** buyurdular.

- Taşı nur toprağı nur, kâmil ölmez, kapdan kaba taşınır.
- Hoca Efendimiz Hazretleri bizzat

“İnsanı kâmil” sahibinin bir sözü var pek hoşuma gider. Buyurdular ki,

“Havf ve reca kaydında kurtulmadıkça insan insanı kâmil olamaz. Meselâ yüz evliyaullah idam etseler kılı kıpırdarsa veyahut kendisine kutbiyet ve gavsiyet zuhuru arzusu geldiyse fakrı tam sahibi olamaz.”

- Evranoszâde Sami Beyefendi’den rivayetle;

“Kuşadalı Hazretleri sahibi zuhurdur, iki üç yüz senede bir zuhur eder. Karabaş Veli Hazretlerinden sonra sahibi zuhur Kuşadalıdır.” buyurdular.

- Hazreti Azizimiz, Sultanımız bir gün Ömer’ül Halveti Hazretlerinin huzurlarında bulunurken Kuşadalı Efendimiz Hazretlerinin sohbetlerinden bahs buyurulmuş. Hazreti Azizimiz de zevki deruni hâsıl olmuş ve böylece zevk ve tefekkürde iken Kuşadalı Efendimiz zuhur buyurmuşlar. Vücudu Mübareklerinin sadrı alilerinden yemin ve yesar (sağ ve sol) ve fevk-i tahtlarından birer şems zuhur ederek hepsinin şuaları Hazreti Azizimizin üzerinde toplanmış. Ömer’ül Halveti Hazretlerine arz ettikte müşarünileyhin gözleri yaşarıp

“Ahmed, bu hali nice ehlullah arzu ederler, muvaffak olamazlar. Cenâb-ı Hak sana nasip buyurdu. Kuşadalı’nın ayniyyeti kemali ile sizde zuhur edecek.” buyurdular.

- Kuşadalı Hazretlerinin Şam’da bulundukları sırada Hazreti Halidi Bağdadinin halifelerinden münzevi bir zat varmış. Bu zatı görenler hemen vücudunun zikr ettiğini görürlermiş. O esnada kaymakamlıktan mazul bir zat pek elim bir vaziyette kalmış, birisi kendisine burada bir Şeyhi Rumi vardır. (Kuşadalı Efendimizi murad ederek) kendisine müracaat edersen işin olur der. O zat da Hazreti ziyarete gidip arzı hal eder. Müşarün ileyh Hazretleri bu zata filan zata (Halidi Bağdadinin halifesi) gidiniz buyurur. Efendim oraya giremem ki der.

“Siz gidiniz, girersiniz, bizden de selam söyleyiniz.” buyurur. Bu zat gider hakikaten bir mânia müsadesi olmadan zatın yanına girer. Selamı tebliğ eder.

“Biz pek ihtiyarız dışarı çıkamıyoruz, lütfen teşrif buyururlarsa görüşürüz” derler. Bu zat da gelip Kuşadalı Efendimize söyler.

“Pekâlâ, gidelim.” buyururlar. Bu zatla birlikte giderek yanlarına girdikleri zaman o zat istikbal eder, otururlar biraz sonra mazul (azledilmiş) zata bir manzara açılır. Bakar ki Kuşadalı Efendimiz yüksek bir kürsüde oturuyorlar, münzevi zat yerde bulunuyor. Kuşadalı Efendimiz ellerini uzatıp o

zatın elinden tutmak isterler. Üçüncüde ellerinden tutup kendilerini yukarı çıkarır. Manzara kapanır. Biraz daha görüştükten sonra ayrılırlar. Müşarün ileyh Hazretleri mazul kaymakama;

“Bu zatın irşâdı bize emr oldu. Lehülhamd bu da oldu” buyururlar.

- Kuşadalı Efendimiz Hazretlerini bir zat davet eder. Namaz kılınacağı zaman ev sahibi seccadeyi serer. Kuşadalı Efendimiz Kıbleye tam müteveccih olmak üzere seccadeyi biraz çevirmesini emir buyurur. O zat;

“Efendim Kıble bu taraftadır.” der, seccadeyi yine aynı cihete serer. Müşarünileyh tekrar ihtar buyururlar. O zat yine ısrar edince tüm oradakilerin keşiflerini açar, Kâbe-i Muazzamayı görürler ve müşarünileyhin tayin buyurdukları mahallin hizasında olduğunu müşahede ederler. Hazret

“Cümlenize Hac farz oldu.” Buyurur.

“Kâbe sizi ziyarete geldi; Sizin de onu ziyaretiniz farz oldu.” Paşaya hitaben;

“Bunların parasını sen çekerek hepsini Hacca götürüp getirirsin.” buyurmuşlar.

- Hoca Efendimiz Hazretleri;

Hammamî Hazretleri için Hazreti Azizimiz **“Yerlerde, göklerde, dünyada ahrette zamanlarında ondan büyük kimse yoktur:”** buyururlardı.

- İnsan gönlü, sırr-ı mübhemdir. İnsanla oynamaya gelmez.
- Kâmilin kabulü, şefâat-i hassaya[680] nâiliyettir.

İRADE

- İnsan surette muhtar, hakikatte mecburdur.
- “İrade, birdir, tecezzi (bölünme) kabul etmez.” [681]

---

[680] Hususi şefaat

[681] Ahmed Amîş Efendi’nin elini öpen ve feyz alan Hasan Basri ÇANTAY Hocaefendi’nin naklidir.

Müteşerrilerle mutasavvıflar arasında iradenin küllî mi, cüzî mi olduğuna dair ezelî bir ihtilâf olduğu bilinen şeylerdendir ve bunun hakkında küçük büyük, Türkçe, Arapça ve Farsça belki yüzlerce kitap ve risale yazılmıştır. Konuya örnek verecek olursak;

Seyyid Muhammed Nur’ül-Arabî’nin şöhretini görenler ve etrafında toplananların taşıdıkları mabadüttabiî, yüksek fikirleri kendi kanaatlerine uygun bulmayân müteşerrilerle hükümet memurları, Seyyidi, padişaha jurnal ederler. Padişah Abdülmecid, Seyyidin incitilmeden ve korkutulmadan, eski tabiriyle mutayyeben ve muazzezen İstanbul’a getirilmesini irade eder, öyle yapılır ve getirilip şeyhülislâmın konağına misafir edilerek, orada izaz ve ikram edilir.

Tasavvufî fikirleri ve bilhassa irade hakkındaki görüş ve inanışı anlaşılmak için, hissettirmeden kendisinin imtihana çekilmesi istenilir. Bunun için bir ziyafet tertip ebilir ve İstanbul’un büyük âlimleri bu ziyafete ve sonundaki

sohbete davet edilirler. Padişah da gelerek, konuşmayı kafes arkasından dinler. Söz Allah Teâlâ'nın sıfatlarından açılarak, birçok vadilerde dolaştırıldıktan ve kudret ve hayat ve ilim gibi sıfatlar geçildikten sonra nihayet bahis irade sıfatına getirilir, bunun üzerinde de hayli konuşmalar olur. Sonunda Seyyid der ki:

"Allah'ın bütün kemal sıfatları insanda; zaif, cüz'î, mahdut olsa da gene vardır. Böyle olunca Zaif, cüz'î bir iradenin elbette insanda bulunması lâzım gelir. Fakat huzurda bulunanlarda irade olmaz."

Dinliyenler, Seyyidin iradeyi inkâr etmediğini anlamakla beraber, bu sözlerine de bir mânâ veremezler, tavzihini (açıklamasını) rica ederler, o da der ki

"Bakınız biz huzur-ı şahanedeyiz. Tabiî irademize malik değiliz, irade padişahımızındır. Gelin buyururlar, geliriz. Çıkın, gidin buyururlar, çıkar, gideriz. Binaenaleyh şurada ve şu dakikada biz irademize malik değiliz, Ne vakit ki huzur-ı şahaneden çıkarız, o vakit irademize malik oluruz. Ehlullah ise her an huzurda, huzur-ı İlâhîdedirler. Bundan dolayı onlar iradelerine hiç bir an malik değildirler. Daima Allahın iradesiyle hareket ederler. Huzurdan fâriğ olmazlar ki iradelerine sahip olsunlar."

Bu söz müteşerrileri ikna etmiş midir, etmemiş midir, bilmem. Fakat padişah çok memnun olmuş olacak ki Seyyidi taltif ederek yine geldiği gibi yerine göndermiştir.

İrade meselesinin İslâm dininde ne derece ehemmiyeti hâiz olduğu, siyasî bir suç isnadiyle cezalandırılmak istenilen bir mutasavvıfın, bilhassa bu mevzudan imtihan edilmesiyle de sabittir. Filhakika bu mevzu, 1300 küsur senedenberi İslâm âleminde münakaşa olunmuş, kelâm, akaid ve tasavvuf kitaplarında buna bahisler, fasıllar ve sütunlar tahsis- edilmiş olduğu gibi; ayrıca büyük küçük ve sayısı yüzleri geçen kitap ve risale de yazılmıştır.

Yine bu mevzuun münakaşa edilmeden Cebriyye ve Kaderiyye adlariyle anılan mezhepler ortaya çıkmış, taraftarlarının bir kısmı ifrata, bir kısmı tefrite düşmüşlerdir.

Kelâmcılar arasında, bu mevzu etrafında: Kul fiilinin halikı mıdır, değil midir? Münakaşası ise malûmdur.

Büyük mutasavvıflardan Muhyiddîn Arabî cüz'î irade'yi de reddeder.

Abdülkerim Cilî, vücud meselesinde olduğu gibi; bunda da Muhyiddîn'den biraz ayrılır ve zaif bir irade kabul eyler.

Müteşerriler ise kulun cüz'î iradesine sahip ve malik olduğuna inanırlar ve buna aykırı düşünenlerin tekfirine, hattâ idamına bile fetva, verirler.

Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi de cüz'î iradeyi kabul etmiyenlerdendir. Buyururlardı ki:

"Ulema, beden'le ruh'un hâlikı Allah olduğunu; fakat irade hal kabilinden olduğundan, onun hâlikı kul bulunduğunu söylerler. Bu, doğru değildir; beden'siz, ruh'suz hal olamıyacağından yahut hal bedenle ruhtan ayrılamıyacağından, iradenin yaratıcısıda Allah Teâlâ olmuş olur,

"İrade, birdir, tecezzi (bölünme) kabul etmez." İradei cüz'iye, iradei külliye'nin; iradei külliye de iradei cüz'iyenin aynıdır.
Risale-i Tevhid'de bu cihet biraz daha tafsil ediliyor ve deniliyor ki;
"Hak Teâlâ hazretleri muhit-i âlemdir. Ümmehâtı yedi sıfattır ki vücud-ı İlâhîye delâlet ettiklerinden sıfat-ı sübutiye tâbir ederler: Hayat, ilim, irade, kudret, semi, basar, kelâm.
Bu sıfatlar nefsülemirde birdir, taaddüdü nisbîdir. Bu sıfatlar ve kâffe-i evsaf Hakkın olup, halkta bulunmasını hakikat kabul etmediği gibi; akıl dahi tecviz etmez.
Zira hayat sıfatı mahlûkta olsa, helâk olmamak ve fenâ bulmamak, ilim sıfatı olsa herşeyi bilmek ve hiç bir şeyde cahil olmamak; iradet ve kudret sıfatları halkta bulunsa; muradettiği şey'e **"OL"** demesiyle o şey husule gelmek ve her şeye gücü yetip bir şeyden âciz kalmamak iktiza eder. Semi ve basarı olsa ırak yerden ve perde ardından işidip görmek, kelâmı olsa her kelâm ile tekellüm etmek icap eder. Mahlûkun ise bu meşruhatın hilâfında bulunduğu delilden âzadedir. Binaenaleyh abdin bu sıfatlardan nasibi ve dahli olmadığı gibi, her fiilin zuhura gelmesi bu sıfatların küllisine ve bazıları bu sıfatların ekserisine taallûku bulunduğu ve sıfatsız hiç bir şey vuku bulmayacağı tariften müstağnidir. Bunun için abdin ef'alde dahi medhali yoktur. Fail ve mevsuf Hak Teâlâ hazretleridir. Abid, mazharı ef'al ve sıfâttır. Sıfâtı- İlâhiye semavî olsun, arzî olsun cüz'iyatta zuhur ettiğinden sıfatı cüz'iye ve iradei cüz'iye tabir olunur. Yoksa cüz'iyatta zuhur eden irade, irade-i ilâhiyeden başka bir irade olmak yahut noksanı ve tecezziyi kabul etmiyen iradei ilâhiyeden bir cüz'ü verilmiş olmak değildir."
Hâsılı, cüz'î iradeye malikiyet iddia etmek: saniyede kilometrelerce hızla giden arzı istediğim zaman durduracağım, demeğe benzer. Arzın bu kadar hızla hareket halinde bulunduğunu bize bugün ancak fen isbat etmiştir. Bu, Allah Teâlâ'nın değişmiyen ezelî kanunlarındandır. Bütün beşeriyet bir araya gelse, bu ezelî kanunu değiştiremez ve arzın hareketini bir saniye geri bırakamaz. Yalnız arzın mı ya? Tramvaya binen bir kimsede, saniyede değil, saatte ancak kilometrelerce giden bir tramvayı bile bir an için durdurmak kudreti var mıdır? Tramvayı istediği zaman durduran, istediği zaman hareket ettiren, yalnız vatmandır. (Kaptan) Binaenaleyh içinde oturanlar, vatmanın hareketine ve iradesine tâbidirler. Kendilerinin hareket ve tevakkuf hususunda zerre kadar sun'u taksirleri, yani irade ve kudretleri yoktur. Bir tramvayı arzusuna râm edemiyen insan arzı nasıl durdurabilir?
İşte bunun gibi, insanın istediği gibi hareket etmek hususunda iradesi yoktur. Bunda ancak Allah Teâlâ'nın iradesi vardır. Bununla beraber, zahir şeriatı korumak ve avamı siyaseten ve idareten elde tutabilmek için bir kısım mutasavvıflar, ister istemez, insanlarda da cüz'î bir irade kabulü cihetine gitmişlerdir. Bundan dolayıdır ki büyük mutasavvıf Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın mürşidi İsmail Fakirullah kaddese'llâhü sırrahu'l azîz:
"Cebir meselesi; kâmile nisbetle mahz-ı kemal ve ihtiyar meselesi; kâmi-

- Cenâb-ı Hakk şerri Cüz'iyi kullanır ki altından hayrı külli zuhur eder.
- Cenâb-ı Hak hayrı Cüz'iyi kullanmaz ki altından şerri külli zuhur eder diye.
- İrade-i teklifiye irade-i tekviniyenin zuhuru içindir. İradei teklifiye iradei tekviniyyenin aynı ise o adam saiddir, değilse şakîdir.[682]
- " İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn" irade-i cüziyyeyi silmiş süpürmüştür.[683]
- Arifler için irade-i cüziyyeyi tasdik (var demek) küfürdür. Mahcuplar (perdelenmişler) içinde irade-i cüziyyeyi ademi tasdik (yok demek) küfürdür.
- Ayete bakılırsa Allah **"kün!"** demedi, bir şeye ol demesini murad ettiği anda olur.
- İradei külliyenin efradı beşerde zuhuruna o ferdin irade-i cüz'iyyesi denir. [684]

İSİM KOYMA

- Herşeyin ismi âlîsini bil, babanın verdiği isimle çağır.[685]
- Hoca Hüsnü Efendi huzura girdiğinde Azizimiz Efendimiz

"Adın ne?" buyururlar. Hoca Hüsnü Efendi de

"hangi adımı soruyorsunuz?" der.

"Senin kaç adın var." buyururlar. O da;

"Bir anamın, babamın koyduğu ad var, bir de hakikat adım var," deyince öyle ise

"..." ayetine bir mana ver." O da bir mana verir. Efendimiz

"Ooo sen buna mana veremedin, öyle ise hakikat ismini de bilemezsin" buyururlar. [686]

---

le noksanlıktır. Kezalik ihtiyar meselesi; nakısa nisbetle ayni kemal ve cebir meselesi nakısa mahz-ı hatadır." demiştir.

Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi de:

"İradeyi inkâr avam için, ikrâr da havas için küfürdür." buyururlardı..

[682] İrade-i teklifiye: İnsanın cüz-i iradesi

İrade-i tekviniye: Allah Teâlâ'nın yaratmasındaki iradesi

[683] **"İyyâke na'büdü ve iyyake nestaîn, âyet-i çelilesi in-sanda irade-i cüz'iyye mi bırakmıştır?"**

[684] Nevres Bey rivayetiyle Sadık Bey'den, lâkin söyleyeni meçhul

[685] Mürşidin verdiği isme itibar etmenin önemi anlatılmıştır. Harflerin sırları nedeniyle, ismin değişmesi kaderide değiştirir.

[686] Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

"El -Esmâ-ü tenezzelü mine's -Semâ-i" fehvasınca, bilumum esnâf-ı beşerin (insanların bütün sınıflarının) **esâmisi** (isimleri)**, âlem-i ahd-ü**

- Cihangirli Hasan Efendi anlattılar;

Bir gün huzura girdim. Abdülkadir Belhi Efendi Hazretleri de huzurda idiler. Fakiri göstererek,

“Bu bizim ihvânımızdır. Bak omuzu toz olmuş, silkiverin.” buyurdular. Abdülkadir Hazretleri de silkdiler. Sonra Abdülkadir Hazretlerine

“İsminiz nedir?” diye sordular. Abdülkadir cevabını alınca

“Abe benim ismim de Abdullah’dır buyurdular.

- Avni Beyin biraderi Selim Beyefendi’den rivayetle;
- Vahidül ehad’in arzu ve iradesine muhalif hiçbir şeyi istemem ve kabul etmem.

İSMAİL HAKKI BURSEVİ

- Bursa’yı teşriflerinde tekmil ervahı evliya kendilerini ziyarete gelmiştir, en sonda Ruhulbeyan sahibi, İsmail Hakkı Hazretleri gelmişler.

---

misâkda (ezelde) **takdir ve tayin buyurulmuştur.**

Bir çocuk doğduğu vakit, ona isim verecek kimselere ism-i hakikîsini ilhâm için Cenâb-ı Hakk (c.c). melekler hâlketmiştir (yaratmıştır). **İsim tesmiye olunacak (konulacak) mahâlde, muhâlif-ü şerîa ahvâl (şeriate aykırı haller) ile, harîr** (ipek) **döşemeler, mücessem ve tam âzâlı suret** (resim) **bulunursa, bu melekler oraya girmez, çocuğun ismi de hakîkî isminin muhâlifi** (zıt-aykırı) **bir isimle tesmiye olunur.** (konulur)

Bir kimseye ism-i ezelîsi (Levh-i mahfuzdaki ismi verilirse) **verilirse, zekâ ve idrâki (ve mâ câ’e bihi’n-Nebiyyü)’ye** (peygamberin getirdiği şeye bağlanmış) **sûret-i temessük** (sarılma şekli) **ve istikâmeti, muhâlif isimle müsemmâ olan** (isimlendirilmiş) **bir kimseye nisbetle yedi derece kâmilâne** (üstün) **olur.**[686]

İsim tesmiye olunacağı zaman, akdedilen (ismin verildiği) cemiyyette icrâ edilecek edebin derecâtına göre, meleklerin adedi bir’den bin’e kadar çoğalır.

(Bu hikmetin anlatıldığı mecliste Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu’l azîz ihvândan ism-i hakikîleri verilmeyenlere ism-i ezeliyyelerinin iş’âr olunacağı (açıklanacağı) beyân buyrulmuştur.)

(BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. I, s. 17)

Ali Usta, Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu’l azîz Efendiye;

“Senin de bir hassan yok mu Şeyhim?” dedim.

“Var,” dedi.

“Nakşibendî meclislerine, bizi anarak diz çökmüş herkese şefaat etmek; ikincisi çocuklara Levh-i Mahfuz’da kayıtlı olan isimlerini vermek; üçüncüsü bana ait olan müridanın ömrünü eksik veya ziyade etmek yetkileri, bana verilmiştir.” (Ali Usta’nın Hatıraları)

- Bursalı İsmail Hakkı Hazretleri Allah ile çok uğraştı, nihayet **"kul küllün min indillâh ..."** [687] dedi, işin içinden çıktı buyurdular.
- İsmail Hakkı Hazretlerinin şeyhi, Osman Atpazarî rihletleri zamanında, İsmail Hakkı Hazretlerini yanlarına çağırarak;

"Kalbimi yokladım, -senin kalbin gibi kalbimi dolduran bulamadım, nefesimi sana veriyorum." buyurarak dillerini çıkarmışlar, İsmail Hakkı Hazretleri öpmüşler, göçmüşler.

İŞ-VAZİFE

- Vazifeyi yaparken **"Ya Rabbi, sana hizmet ediyorum."** demeli.
- Vazifeniz başında benden size selam getirip de bir şey teklif ederlerse yapmayınız.
- Hilâfet, ya sahîhun neseb-i bi'l istihkak,[688] ya bîat-ı âmme ve tâmme[689], ya da kahr'ı galebe[690] ile istihlâf [691]olunur. Yavuz Selim Han'da bu üçü de tahakkuk etmiştir.

KABİR HALLERİ

- Onların cesetleri - emr olunduğu gibi - kabirlerinde kırk sabah kalırlar.

KADER

- Zahiren kaderiyyun, batınen ceberriyyun ol.
- "Allah'ın senin dinine (kaderine) yazdığı şeyin men'ine Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bile kadir değildir."
- Bu niçin böyle oldu, bu böyle olmalıydı, gibi sözler caiz değildir. Çünkü bundan Allah Teâlâ'ya akıl öğretmek çıkar.

"Asâ en yekrehû şey 'en fe-hüve hayrun leküm. Ve asâ en tuhibbû şey'en fe-hüve şerrun leküm". [692]

- "İhtimal ki hoşlanmadığınız şey sizin iyiliğinizedir. Ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey sizin kötülüğünüzedir." de vâki olur buyurdular. Hem haz etmezsin hem de hakkında şerdir.
- Bir gün Mecdî Efendi'ye rast geldim. **"Efendi harp olacak mı?"** dedim.

"Sulh istiyorum, harp olmasın. Sen de dua et." dedi. Ben de;

"Biz muradı Muhammediye tabiyiz, harp ve sulhtan hangisi Muhammediyenin zuhurunu mucip ise ona talibiz." dedim.

---

[687] Nisa,78; "Her şey Allah katındandır."
[688] Doğru (hakiki) nesebe (soya) göre kazanmak suretiyle
[689] Kamunun tamamının bağlılık ve îtimâdını bildirmesi
[690] Zor kullanarak üstün gelmek
[691] Birinin yerine geçmek, halef olmak
[692] Bakara, 216

"Allah benimle kedi ile oynar gibi oynar." [693]

- Yaptığınız kabahati kimseye söylemeyiniz. Hüküm giyer, çünkü şahit oluyor.
- Abdülmecid Sivasi Hazretleri buyurdu ki; "Kadiri anlamayınca kader anlaşılmaz, kadir anlanınca da kader mestur kalır."
- Ahmed Amîş Efendinin huzurlarında, sabık mabeyn kâtiplerinden biri, bir de sabık mebus bulunuyordu. Mabeyn kâtibi olan zat, halkın halinden ve sefaletinden şikâyet edince; hazret:

"Vaktiyle sen Sultan Hamidin sarayında her gün tatlılar yer ve nimetler içinde yüzerken; halkın bu türlü şikâyetlerini duymuyordun; Hâlbuki şikâyetle bahsettiğin bu sefaletler, bu sıkıntılar o zamanlarda da vardı Vaktaki halk içine karıştın, sen de feryada başladın. Onun için duyurmak istediklerini de şimdi duymazlar. Ve isteseler de bir şey yapamazlar."

buyurdular ve ilâve ettiler:

- **"Ortalık çok bozulduysa çok düzelecek; çabuk bozulduysa çabuk düzelecektir."[694]**

KADIN

- Kadınlar ilaç, sağlık vermek üzere tarafı risaletten memurlardır.[695]
- Huzurlarına inabe (tevbe alıp ihvân) olmak üzere gelen 14-15 yaşlarında bir kıza salatu selam getir, istiğfar getir, Kur'an oku. Sokak üzerindeki odada okuma, dışarıdan geçenler sesini duymasın, buyurdu.
- Kadınla muamelen üç şey iledir. İdare, mudara, dubara.
- **"Türbeye gelen kadınlara dikkat ediyor musun, onların içinde erkekleri vardır, onlara iyi dikkat et."**

KARI-KOCA

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Lüzum nasıl olup da hareminizle (eşinizden) ayrılırsanız diğer bir ere varıncaya kadar; ere vardıktan sonra sizdeki rahatı bulamazsa, onun kadar rahat ettirecek derecede yardım etmeye mecbursunuz." [696]

---

[693] Ahmed Tahir Marâşî şu şekilde söylerdi. (Allah benimle, kedinin fare ile oynadığı gibi oynar; şeklindedir. Oynar oynar sonra ne yapar?... yer).

[694] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;
"Ey sıkıntı, şiddetlen, açılırsın." Şihâbu'l Ahbâr, 495

[695] Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem tarfından görevlidirler.

[696] **Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;**
Silsile-i Meşâyih-i Nakşibendiyye'den olan Yâkub-ul Çerhî Hazretleri, bundan sekiz yüz sene kadar evvel yaşamıştır. Ailesi tartından kırk sene mü-

temâdiyen eziyet ve tenkitlere hedef olmuştur. Ailesi, daima,
'papaz, kâfir adam' diye eziyet ederdi. Mübârek zât da ona hiç mukâbelede bulunmazdı. Daimâ iyilikle mükâfâtlandırır ve bu hâl ile vakit geçirirdi.
Bir gün âilesi, **"ben bu adamla geçinemeyeceğim"**, diye kendisine zehir verdi. Hazret de zehiri bilerek içti. Yarım saat sonra, vefatına yakın Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin yüz yirmi dört bin enbiyâ-ı izâm hazerâtı ile birlikte teşrîf ettiklerini gördü. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz:
"Yâ Yâkub! Rabbü'l-Âlemîn'den murâdın var ise dile, bizler de âmin diyeceğiz" buyurdu. Yâkub Hazretleri de:
"Yâ Râb! Kendi hakkımda bir isteğim yoktur, hâcetim yoktur. Bana eziyet ettiği ve hakâretde bulunması ve hattâ ölümüme kastetmesi sebebi ile imânsız gidecek olan hâtunun affını dilerim" demesi ile kabul cevâbını alınca:
"Yâ Râb! Bu inâyetin azdır. Bana ihsân ettiğin kırk senelik kutupluk inâyetini ve rütbeyi o hâtûna da ihsân buyurmadıkça kabul etmem. Oha kutupluk pâye ve makâmını ihsân et ki, yüzbinlerce kullarını hidâyete eriştirsin" demesi ile buna da muvâfık cevap aldı.
O saatte âilesinin kalbi açılıp, kendisinin ebedî cehennemlik ve imansız surette âhirete intikâl edeceğini ve kocasının duâsı ile kurtulduğu ve bu kadar mânevî ihsânâta onun yüzünden maruz kaldığını görünce, mahcûbiyetinden,
"Ben buna ne yaptım, bu bana ne ihsân etti. Bu sırrın hikmetini kimse bilmeyip, eceliyle öldü sanacaklar" diye türlü türlü mülâhazalar sebebi ile kalbi parça parça oldu ve kocasından evvel vefât etti.
Bu sırrın ve hikmetin hakîkatını hiç kimse bilmeyip, karı ve kocayı beraber defnettiler. Bir kaç gün sonra Hazret'in hulefâları kabrini ziyâret ettiler.
"Yâ Hazret-i Üstâd! Kırk sene kutupluk makâmında vâzife gördünüz, yüzbinlerle ümmeti hidâyete sevkettiniz. Cenâb-ı Hakk bu müddet içinde ne gibi amelinizden râzı oldu? Bizlere tavsiye et de, ona göre amelde bulunalım" demeleri ile hâtıf üzere:
"Evlatlarım! Kırk sene kutupluk ve mürşidlik yaptım, bu kadar ümmeti hidâyete sevk ettim, bu amellerden dolayı Cenâb-ı Hakk (celle celâlühü) bana nazar-ı iltifâtta bulunmadı. Şayet kâtil, acûze âilemi affetmemiş olsaydım, bu kutupluk ve mürşidlikten azl olunup, cehenneme müstehak olacaktım. Aman evlatlarım en büyük tavsiyem, mazarratta gayr-ı tahammül (kötülüklere tahammülsüzlük), **kötülük edene iyilikten başka, Allah (celle celâlühü) ibâdeti kabul etmiyor Kötülük edene iyilik yapmayan kimse kırk sene Ravza-i Mutahhara'da, kırk sene de Beyt-i Şerîf'te dünya kelâmı söylemeden ibâdette bulunsa, melekler adedince sevâplar işlese ve binlerce hacc-ı şerîf edâ etse, Allah Teâlâ kabul etmiyor. Sebebi ise; kötülük gördüğünüz kimsenin kalbini kırmaktır. Şayet iyilik yapılmazsa, o kimse de** (kızgınlığından, câhilliğinden) **"Allah, nâ mevcuddur = yani Allah yoktur" diye, nefis ve şehvete mahkûm oluyor.**

KELİME-İ TEVHİD

- Yetmişbin kelime-i tevhid imansız gitmiş adamın imanını kurtarır.
- "La ilahe illallah daki ilah, şagil manasınadır."
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Ben size şimdi La ilahe illallah'ın Türkçesini söyleyeceğim. "Yoktur, vardır, yoktur vardır; yoktur vardır. Öyle de anlar be" buyurdular.

- Göztepe müezzini'nden rivayetle;

"Çan sesini işittiğiniz zaman **" Rabbena lâ tüziğ kulûbunâ ba'de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledünke rahme. İnneke ente'l-vehhâb ."** [697]deyiniz.

KERÂMET

- Hafız Eşref Ede Efendi'den rivayetle; [698]

"Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bana gelinceye kadar bu tecelliye kimse mazhar olup erişmedi, ben Rahmanirrahim tecellisine mazharım. Benden şer beklemeyiniz."

- Hafız Eşref Efendi'den rivayetle:

"Türbedâr Efendi irşâda, Sâbit Efendi ise icrâyâ memûrdu", ve nakşî Küçük Hüseyin Efendi (1828- 1930) için de: **"Kerâmet tarafı ağır basardı"** dermiş.[699]

Kalp kıran kimsenin günahı, Beytullah ile Ravza-i Mutahhara'yı yıkmaktan ve zinâ ve türlü türlü fenâlık yapmaktan daha ziyâde olduğu hususunda saâdât ve evliyâ-i kirâmın ittifâkı vardır. Bunun affında evliyâ âcizdir. Mahzâ, Allah'ın merhametine kalıyor."
Bir kimse gadap **(öfke)** geldiğinde, beş dakika sabredip karşısındakini affederek, iyilikle mukâbelede bulunsa, Hazret-i Âdem'den şimdiye kadar ne kadar insanın ibâdeti varsa, onların, sevâba müstahak kabul edilmiş amelleri miktârınca, Cenâb-ı Hakk (celle celâlühü) ona sevâp verir. **"Sâbirînlere** (sabredenlere) **bi-gayr-i hesâb** (hesabsız) **ecir** (sevâb) **vereceğim"** diyor. Bu sebeple sizlere tavsiyem ve son vasiyetim, bu meseleye gâyet ehemmiyet vererek mücâhedede olmanızı Cenâb-ı Hakk'tan temenni ederim. (BURKAY, 1995-2010), c. I, s. 104-106

697 Âl-i İmran, 9; **"Rabbimiz! Doğrusu geleceği şüphe götürmeyen günde, insanları toplayacak olan sensin. Şüphesiz Allah verdiği sözden caymaz."**

698 Hayatı ve geniş bilgi için bkz: Ahmed Yüksel ÖZEMRE, Üsküdar'ın Üç Sırlı'sı, 3. baskısı Kubbealtı Neşriyât, 112 sayfa, İstanbul 2007.

699 **"Fâtih Türbedârı"** diye mâruf Ahmed Amiş Efendi'yi, Eyüb Nişancası'ndaki Şeyh Murad Buhârî Dergâhı'nın zamanının "Melâmî Kutbu" olarak tanınan şeyhi ve Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin 32. göbekten torunu Seyyid Abdülkâdir Belhî'nin (1839-15.03.1923); ve zamanının Gavs'ı olduğu söylenen, ama fevkalâde sırlı bir zât olduğu için tekke literatü-

- Hasan! Eğer şeriatımız müsaade edeydi, sana kendimi şu havlunun üzerinde gösterirdim.
- Rıza Beyefendi'den rivayetle;

"Efendi Hazretlerinin köylerinin civarında Balımcık Sultan namında bir zat yatarmış. Bir harb vukuunda eli kılıçlı olarak görülürmüş ve türbesinde bulunan ibrik akşamdan doldurulur, sabahleyin boş bulunurmuş." Hazreti Aziz'e arz etmiş.

"Dur bakalım ulan." buyurmuşlar. Ve iki mübarek parmakları ile iki kaşlarının arasını tutarak bir lahza tevekkuftan sonra **"Haa ulan, büyük zatmış."** buyurdular.

- Bir veli Hazreti İsa aleyhisselâm kademine varınca kendisine maide-i İsa (sofrası) iner. Bana da filan mahalde indi, lakin inen maideyi sana söylemem yalnız çift olsun.
- Hoca Efendimizden rivayetle;

Fatih için; "Kırk sene huzuru ruhu ile güleştim (güreştim), en nihayet bana muti oldu." buyurdular.

- **"Ehlullah yanında kerametlerin ecelli ve âzami taatlerle telezzüz etmektir; halvette ve kesrette ve her nefeste hazır olup, Allahı zikreylemek kerametlerdendir."**
- **"Varidat gelip inşirah hâsıl oldukça; vakar ve sekineti ziyade olup, edep ve hayâ üzerine olmak keramattandır."**
- **"Cemii ahvalde Allahü taâlâdan razı olmak keramattandır."**
- **"Yoksa mücerret hark-ı âdet zuhur eylemek keramet değildir; zira tasavvuf ehli mahcuptur."**
- Ahmed Amîş Efendi, "Beni bu türbenin türbedârı zannederler, oysaki biz bütün bu âlemin türbedârıyız" buyururdu.
- Bakkal dükkânında duruyordum. Bir meczûb bana 'Ahmed' diyerek elime bir metelik koydu. **'Sıkı tut'** dedi. Hayatımda bu cihetle parasız kalmadım.

KIYAMET

- Kuşadalı Efendimizden;

Kıyamet yaklaştıkça enbiya varisleri bulunan evliya gittikçe makamları münhal kalır gitgide yalnız varisi Muhammedi kalınca ve ona da biat eden

---

rüne geçmemiş olan **Nakşî Mehmed Sâbit Efendi**'nin (?-8 Şubat 1920) sohbet ve nazarlarına mazhar olan Eşref Efendi'nin bu insân-ı Kâmil'lerin nezdinde kadir ve kıymetinin pek yüksek olmuş olduğu rivâyet edilirdi. Gençliğinde bir hanıma âşık olduğu, ama feyizlerine mazhar olduğu mubârek zevâtın kendisinin bu hanımla evlenmesine destur vermemiş oldukları da rivâyet edilmekteydi. (Ahmed Yüksel ÖZEMRE, **Üsküdar'ın Üç Sırlı**'sı, 3. baskısı Kubbealtı Neşriyât, 112 sayfa, İstanbul 2007, s.18)

bulunmayınca alâmet-i kübrayı kıyamet yer yer başlar, buyurmuştur.

KİBİR

- Birinci senede imam, ikincide tamam, üçüncüde kalpaklı yuvan, dördüncüde bir kalbur saman olmayın.[700]
- Nezâfeti şer'iyyenin haricindeki nezâfetten Allah'a sığınırım.[701]
- Tenezzül ayn-ı terakkidir.[702]

KİTAP

- Her alınan kitabın üç defa okunmak hakkı vardır.
- "Yüksek hakikatlere ulaşmayı kastederek: "Bu iş kitapla olmaz, fakat kitapsız da olmaz."

KULLUK

- **"Va'büd Rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakîn."**[703] Sana yâkin gelinceye kadar ibadet et, yakın gelince kendisi eder.
- Güneş yevmi kıyamette cehenneme gidecektir. Çünkü güneşe tapanlar Allah'sız kalmasın buyurdular.
- Yapmakla yapmamakda muhayyer bırakıldığımız bir şey de yapmamayı tercih ediniz.
- Kadızâde Ömer'ül Halveti Hazretleri buyurmuşlar ki;

"Ahmed, Ahmed! rûbubiyetin ubudiyetin rûbubiyetine mani olmasın."

- Allah benden razı olmasaydı beni dünyaya getirmezdi. Ben Allah'tan razı olmalıyım.
- Yokuşu severim, inişi sevmem.

KUR'ÂN-I KERİM

- Bir gün Kur'an okuyorlardı.

"Ben âlimim siz de Kur'an okursunuz amma benim gibi değil, ben okurum, mefhumu gözümün önünden geçer." buyurdular.

- Hatim, fatihanın aynıdır.
- Saadeteyn arasındaki şekavete(iki mutluluk arasında kötülüğe), şekaveteyn arasındaki saadete itibar yoktur.
- Çok Kur'an okuyan bunamaz.
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Namazda okunan Kur'an'ın her harfi için (her kelimesi) yüz sevap,

---

[700] Zamanla hallerin adileşeceği bildiriliyor.

[701] Nezafet; temizlik-gösteriş

Burada bahsedilen şeriatın emretmediği temizlik bile olsa şerrinden Allah Teâlâ'ya sığınırım.

[702] Kibirden kurtulmak terakkinin kendisidir.

[703] Hicr, 99

namaz haricinde abdestli okunan Kur'an'ın her kelimesi için elli sevap, namaz haricinde abdestsiz okunan Kur'an'ın her kelimesi için yirmibeş sevap verilir." buyurdular (Hadis).

- Bir gün Hazreti Azizimizi ziyarete gelen bir hanım, Efendimizi Kur'an okurken gördüklerinde,

"Efendim, ne zaman gelsem sizi Kur'an okurken buluyorum." demiş. Azizimiz de;

"Hanım, ben başka kitapları da okudum, aradığımı bunda buldum." buyururlar.

- Evliyaullahtan bir zat Kur'an tilaveti yüzünden mazhar-ı velayet olmuş. Sonra gözleri âmâ târi olmuş, ne vakit Kur'an okurlarsa gözleri açılır, hitamında (bitiminde) yine kapanırmış.
- Kur'an-ı kapatırken **"Yarabbi, cümle Ümmeti Muhammed ile beraber ilmiyle amil eyle."** diye dua etmeli.
- "Kur'an-ı Kerim'de bazı kelimat (kelimeler) vardır ki takdim tehir (öne ve sona alınarak) okunursa manayı hakikat zuhur eder. Bazan harfi takdim ve tehiri icap eder. Bunu arif bilir.
- Abdül Gani bin İsmail En Nablusi Hazretlerinin[704] huzurunda bir hafız Kur'an okudu.

"Gel öbür tarafa geçelim bir de ben okuyayım" buyururlar. Kur'an başlayınca akmakta olan dere durup yükselmeye başlar. Hoca Efendimiz rivayetiyle Hazreti Azizimiz Sultanımız

- **"Ya dünya ahdümü men hademeni"** [705] kelami kudsisini bazan **"lehdümü men hademeni"**[706] diye buyururlarmış.
- Kur'an okurken veya salavât-ı şerife getirirken nefesiniz kesildiği zaman, içeriye yutkunduktan sonra nefes alınız.
- Kabire toprak atılırken, Sûre-i Rahmân'ı okuyunuz.[707]

---

[704] Abdülgani bin İsmail En Nablusi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz; 1670-1730 yılları arasında yaşamış olup kabirleri Şam'da bulunmaktadır. Sultan'ın 194 adet eseri bilinmektedir. Ukud ül-lû'lüiyye fı Tarik is sadet il Mevleviye adlı eserin sahibi olup Müstekimzade Süleyman Saadet tarafından tercüme edilen eseri Ankara Milli Kütüphane'de HK Mf 1994 - 292 kayıt no ile bulunmaktadır.

[705] يا دنيا اخدمنى من خدمني و تعبني يا دنيا من خدمك

"Ey dünya bana hizmet edene sende hizmet et. Ve ey dünya sana hizmet edeni bitkin düşür." (Şihâbü'l Ahbâr, 876)

[706] Ahmed Amîş Efendi "Bize hizmet edene de dünya hizmet eder"
Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Allah Teâlâ'nın sultanına ihanet edene Allah Teâlâ'da ihanet eder, Allah Teâlâ'nın sultanına ikram edene Allah Teâlâ da ikram eder." Şihâbu'l Ahbar, 294; A. Hanbel Müsned, V-42-49

[707] "Allah Teâlâ cennette Rahman Sûresi'ni okuyacaktır." (Hadis)

KUTSAL MEKÂNLAR

- Medine'de ölün, Medine'de oturmayın, çünkü (durdukça insan için bu yerler) adileşiyor.

LATİFE-ŞAKA

- "Kuşadalı Efendimiz ihvânla latifeyi severlerdi ve bana benzerlerdi" buyurarak ve ellerini göğüslerine götürerek

"Kuş baba, kuş baba" buyururlardı.

- Necip Beyefendi'den rivayetle;

Birkaç defa (Ahmed Amîş Efendime) tesadüf ettim. Kuşadalı Efendimizden bahis buyururlarken **"Kuş baba"** derler ve bensiz sayha iderlerdi.

MARİFET

- Marifet Hakdan razı olmaktır.
- Ve ma'rifet ehli eşyanın ilmi ne üzerine ise hakikatle bilmiş ve görmüştür. Mahbûb şânında buyurur:

[Kul] hel yestevîllezîne yalemûne vellezîne lâ yalemûn. Ulâike humul muflihûn. [708]

- Ve humul mühtedûn. [709]

Lâ havfun aleyhim ve lâ humyahzenûn.[710]

İnne ibâdî leyse leke aleyhim sultân.[711]

Ahmed Amîş Efendi'mizin kabri saadetleri ziyaret eden müridânı bir okuyuş usulü vardır. Diğer kabir ehlinin büyüklerinden yardım isteyenler ve ziyaret edenler bu usûlu uygulamaları uygundur. Bu okuyuş usulü Ahmed Amîş Efendi'nin terkibidir.

Fatiha Sûresi
Bakara, 284-286. ayetler
Tevbe, 128-189. ayetler
Enbiya, 104-107. ayetler
Nur, 35. ayet
Şura, 23. ayet
Necm, 1-9. ayetler
Rahman Sûresi
Vâkia, 83-96. ayetler
Haşr, 21-24. ayetler
İhlâs Sûresi, (3 defa)
Fatiha Sûresi

[708] Zümer, 7 **" De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."**

[709] En'âm, 82; **"Onlar doğru yoldadırlar."**

[710] Bakara, 262; **"Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."**

[711] İsrâ, 65; **"Doğrusu Benim mümin kullarım üzerinde senin bir hâki-**

Ve alleme Âdemelesmâe kullehâ. [712] Ve nice bunun gibi âyât [âyetler] demiştir. İmdi tasarrufa mail olanlardan [meyledenlerden] olmayasın!

Kellâ innehum an Rabbihim yevmeizin lemahcûbûn. Sümme innehum lesâlülcahîm. [713]

Ve ma'rifet ehli şânında buyurur:

Ma'sıyetullâhi illâ biinâyetillah ve lâ kuvvete alâ tâ'âtillâh illâ bitevfîkillâh. [714]

MEKÂN

- Fatih, İstanbul'un Medinesi'dir.

MELEK VE ŞEYTAN

- İyi bir iş yaparsan vücud giyer, o senin hadimin olur, O melaikedir. Fenâ bir iş yaparsan, o vücud giyer, o senin zebanindir.
- Melaikenin avamı, insanların havassına hadimdir. Melaikenin, havassı, hassül havassı insanların hassül haslarına hadimdir. İnsanların hasları, evliyaullah, hassül hasları enbiyaullahtır. Melaikenin hassül hasları Cebrail, Mikail, İsrafil, Azrail'dir.

MÜJDELER

- Ahmed Amîş Efendi;

İbrahim aleyhisselâm ile müşerref olduğumda uzun zaman yaşayacağımı tebşir buyurdular.

MÜRŞİD-İ KÂMİL

- Mürşidin vazifesi müridini küfür ve iman ve havf ve reca kaydından kurtarmaktır.
- Mürşide mülaki olmayanlar şeriatın tarifi veçhile kızgın sacda kalırlar, mürşide mülaki olanlar rahat kalırlar.
- Bizim fabrikaya düşen paslı demir bile olsa 24 ayar altın ederiz. Bazan bakırın üstüne bir altın cila vurur altın ayarında kullanırız. Gelen domuz ise tuzlamız vardır, oraya atar mürûr-ı eyyam (zamanla) ile tuz olup her yemeğe çeşni verir.
- Biz bir binayı tamir ederken kiremitlerini sallamayız.
- Kuşadalı Efendimizden;

---

miyetin olamaz. Rabbin vekil olarak yeter."

[712] Bakara, 31 **" Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti,"**

[713] Mutaffifin, 15-16; **"Hayır; doğrusu onlar o gün, Rablerinden yoksun kalacaklardır. Sonra onlar, şüphesiz, cehenneme gireceklerdir."**

[714] **"Ancak Allah Teâlâ'nın inayeti ile günah işlenir ve ancak Allah Teâlâ'nın muvaffak kılması ile Allah Teâlâ'ya taate güç yeter."**

- Altın sırrı velayet, gümüş sırrı nübüvvete işarettir. [715]
- Mürşidin el ayası da sırrı zattır.[716] Mürşit, salikin teşriini muhafaza içindir buyurmuştur.
- Dağı dağ, taşı taş gördükçe bir şeyhe muhtaçsın.
- Şu şöyle olsun, bu böyle olsundan kurtulancaya kadar şeyhe muhtaçsın.
- Kendinle konuşancaya kadar şeyhe muhtaçsın.
- Ahmed Amîş Efendi'nin müritlerinden birisi, keşfinin açılması, bazı hakikatlere erdirilmesi hususlarında kendisine yalvarır, hattâ iz'aç edermiş. Bir gün yine böyle yapınca:

"Karıştırmakta olduğu helvaya ne zaman şeker konulacağını helvacı bilir."

demiştir.[717]

- Onların kabulü herşeyden âlâdır. Asıl bahtiyarlık odur.
- Damad Hasan Efendi için bir gün de "mürşid değildir, mürşid muavinidir." (Sebebi için) Hasan Efendi hazretleri cem'iyyete nail olmuşlar, tenezzül etmemişler. (Cem-fark)
- Efendi Hazretleri bir gün Hazreti Azizimiz Sultanımız Efendimize;

"Efendim, sizin karşınıza günde bu kadar zevat gelir, onların ne âhlakta, ne halde olduğunu nasıl anlarsınız? Gülmüşler de;

"Onlar kendilerini bana anlatır." buyurmuşlar.

- İnsanların bazıları, kendilerini kurtarmadan başkalarını kurtarmaya kalkışıyor.

MUHABBET (SEVGİ)

- Tilâvet-i Kur'an, musâhabeti-l ihvân, mülâkatı'r-rahmân.[718]
- "Üzkürullaha inde külli hacerin ve şecerin"[719] Zaman, mekân, ihvân.
- Her şeyin muhabbeti fenâ bulur, mürşid muhabbeti fenâ bulmaz, gittikçe artar.
- Benim ihvânımı seven, bendendir.
- Yüzbaşı Hilmi Beyefendi'den rivayetle;

Üçüncü defa ziyaretlerine gittiğimde kalbimden

"Ben mürşid-i kâmil istiyorum. Beni kabul et." diyordum.

"Sen mürşid istiyorsan ben de seni kabul ettim. Şimdi ayaklarını

---

[715] Bkz: Futuhat-ı Mekkiyede açıklaması vardır. İsmail Fenni, Vahdet-i Vücud ve İbn Arabî, İnsan Yay. İstanbul, 1991

[716] Mürşidin elinin içini öpmek levhi mahfuzu öpmektir, derler.

[717] Bu suretle bu işin zamanla, fakat zorlamakla değil, ancak Allah Teâlâ'nın takdiri ve iradesiyle olacağını anlatmak istemiştir.

[718] İnsan, Kur'ân-ı Kerim'i okumaya, arkadaşıyla sohbet etmeye ve Allah Teâlâ ile konuşmaya doyamaz.

[719] Her taşın ve ağacın altında Allah Teâlâ'yı zikredin.

omuzuna vur, git." buyurdular.

- Aziz Sultan Efendi Hazretlerine "Bana kavuştuğuna şükür eder misin?" buyururlar.

"Ederim efendim",

"Bana kavuşmasaydın ve senin halin ne olurdu?"

- Kâmilin kabulü, şefaat-ı hâceye nailiyettir. (kavuşmak)
- Bir gün muhabbet hakkında kalbimde hâsıl olan akideyi taşıyarak huzura girdiğimde muhabbet ziyade noksan kabul eder. ... ille'l-meveddete fı'l-kurbâ [720] buyurdular.
- Hoca Efendimiz Hazretleri hâkim iken Azizimiz Sultanımız Hazretlerinin haki paylerine yüz sürüp biraz hediye takdim ederler. Mehmed Efendimiz Hazretlerine **"Bunu kim gönderdi?"** buyurdular. O da

"Efendim, ihvândan hâkim Ahmed kulunuz." der.

"Sen onlara selam yaz, dikkat et Kuşadalının gülleridir." buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine günlerde bir gün mektep arkadaşlarımdan Remzi isminde biri var idi. Kendisi Nakşibendi Halidi tarikina intisap etmiş idi. Bir gün bu zat

"Seni şeyhime götüreyim gelir misin?" dedi gidelim dedim. Tekkeye gittik bizi o tarika mensup olmadığımız için zikirlerine sokmadılar. Hariçte zikir hitame erinceye kadar bekledik. Bir günde Remzi'ye bu haftada;

"Benim şeyhime gidelim dedim" muvafakat etti. Her ikimiz huzura vardığımızda hazret bana hitaben

"Muhabbet iki türlüdür; birisi, hiç bir itiraz ve illet kabul etmeyen muhabbetirki lillâ fillâh sırf Hakk için muhabbettir. Bu Allah Teâlâ'nın Ya Vedud isminden alınmıştır. Ehlullah buna meveddeti hakikiyede derler. Diğeri sadece muhabbettirki her türlü avariza maruzdur, illet peyda eder. Mesela: Sevgilisinde gördüğü ve beğendiği her hangi bir şeyin zavaliyle o muhabbette mahkumi inkirazdır. Birinin hüsnüne, parasına veya mansıbına muhabbet.... . gibi bunlardan her hangi birinin zevaliyle muhabbete arıza gelmiş olur ki, bu kısım muhabbet doğru değildir."

Sonra bana dönerek

"Sen zanneder misin ki senin muhabbetin gibi herkeste seni öylece seviyor. Bu öyle değildir. Aldanmağa gelmez" buyurdular, nitekim o arkadaş ile muhabbetimiz bundan ileri gidemedi o benden bende ondan uzaklaştık.

- **"Her şeyin başı Ehl-i Beyt' e muhabbetdir."**
- **Duaların en hayırlısı nedir?** diye sorulduğunda şöyle buyurdular:
- **"Yarabbi bizi Ehl-i Beyt kapısından ayırma."**
- (Dilekleriniz olursa) **"Hazreti Fatıma radiyallahü anha Ana-**

---

[720] Şûra, 23; "Ey Muhammed! De ki: Ben sizden buna karşı, yakınlara sevgiden başka bir ücret istemem."

mız'dan dileyin. O çok merhametlidir. Kendisinden niyaz edileni geri çevirmez."

- **"Mustafâ'yı, Murtezâ'yı bir bilmeyen azabtan kurtulamaz."**
- **"Aynada baktım özüme, Ali göründü gözüme"**
- Gittiğiniz yerde, gönül safâsı bulabiliyorsanız oraya devam ediniz. Gittiğiniz yer burası dahi olsa, gönül safâsı bulamıyorsanız sizin için buraya gelmenin bir faydası yoktur!
- Muhabbette fâni olan, vuslatta bâki olur.
- **"Bu yolun sermayesi kuru muhabbettir. Muhabbetin yaşı da olur mu? Olur ya! Tarikat şeyhlerini görmüyor musun?"**

NAMAZ

- **"Ben, namazdan ziyade namaz kılanı severim."** [721]
- Cemaatle namaz kılarken imam cehren okursa dinleyiniz, cehren okumuyorsa kendi virdinizle meşgul olunuz.
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün abdest almışlardı. Kurulanmadılar

"Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bazen böyle yaparlardı" buyurdular.

- Hayye ale's-salâh mü'minleri salâta, hayye ale'l-felah münkirleri felâha davettir.
- Namaz kıldıktan sonra seccadeyi kaldırmayınız, gelecek namazı kılana kadar namaz kılınmış gibi sevap yazılır.
- Hakikatte salât insan-ı kâmile bir tek secdeden ibarettir. O secde ruhun ruhu âzâmâ inkiyadından ibarettir.
- Elestü birabbiküm de ruhun "belâ'sını burada izhardan ibarettir.
- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Günlerde bir gün hazreti, odasında namaz kılarken gördüm. Yaşının ihtiyar olması iktizası olarak odasında oturak, namaz kılıyorlardı. Odada başka kimse yok idi. Özendim. Arkada müsait bir yer bularak, kendiine iktida eyledim. Beraberce oturak namaz kıldık. Ba'desselam enseme hafifçevurarak iltifat etti.

"Sen gençsin kıyamda rükûda vaki hareketleri emr olunduğu gibi ayakta yapacak idin" buyurdular. Bende cevaben;

"Efendim oturak namazına özendimde, sana iktida eyledi dedim."

Birşey demedi.

- **Namazı kılmazsan işine şeytan, kılarsan Rahman karışır.**
- Velînin namazında, Hakk ile arasındaki hâil (perde) kalkar. Hakk ile karşı karşıya, şühûda gelir. Bu şühûd da mutlaka namazda olur.

---

[721] Bu söz Ebû Tâlib radiyallâhü anh'e aittir. Çünkü imanını açıklayınca sorun çıkacağından bu şekil ifadelere mecbur kalıyordu. (Hazırlayan)

RABITA

- Kuşadalı Efendimizden;

Rabıta rabıta derler, Hakdan gafil olmamak demektir.

- Kuşadalı Efendimizden;

"Ahirete intikal etmiş mürşide rabıta olmaz, eğer olsaydı Resul Efendimizden başkasına olmazdı."

- Huzurda teveccüh olmaz**.**
- Asıl rabıta şeyhinin uluhiyyetini tasdiktir.
- Nevres Bey'den;

Bir gün Hazret-i Aziz ile birlikte giderken yolda bir küçük çocuğa rast geldik. Hazret dillerini çıkararak çocuğa **"bööh"** buyurdular. Çocuk da adını dedi. O zaman;

"Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz **"Bazan çocuklara dillerini çıkarırlardı, böylelikle çocuğa rabıta verirlerdi."** buyurdular.[722]

- Hammamî Tevfik Efendi Azizimizin müridanından birine rabıta halinde giderken semavat münkeşif olmuş, rabıtadan gaflet etmiş huzura girdiğinde **"Siz rabıtayı şerifeyi bir temaşaya feda ettiniz."** buyurmuşlar.

RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM

- **"Ahmed'in <u>mim'</u>i kalkarsa "Ehad" olur. O vakit bir olur.** احمد

(Ahmed) = احد (Ehad)

Mim kalkar mı?

Kalkar a. O vakit sen kalmazsın! Fakat bununla vücudunün kalkması lâzım gelmez; vücudunla beraber sen kalmazsın. O vakit sen'de mahfi olanın kim olduğunu bilirsin. " buyurdular.

- "Tuz iki madenden mürekkeptir. Her birisi ayrı ayrı alınırsa öldürücü birer zehir oldukları halde, ikisinin birden alınması öyle değildir, bilâkis faydayı muciptir." diyen bir doktora karşı:

"Allah (Celle celâlühû) ile Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) de öyledir," buyurmuşlardır.

- **(Lâ tükeddimu beyne yedeyillahi verresul)**[723] ayeti celilesi Allah ile Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi tefrik etmeyiniz manasınadır.
- Ravza-i Mutahhara'yı ziyaretle namaz kıldım. Dua ediyordum. Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz sağ tarafımdan zuhur

---

[722] Albert Einstein (14 Mart 1879 - 18 Nisan 1955), Yahudi asıllı Alman teorik fizikçi. Dilini çıkarmış olduğu fotoğrafından çıkarmamız gereken çok manalar var demektir.

[723] **"Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir."** (Hucurat, 1)

ile şu ayeti kelimeyi okuduklarını işittim;

"velâ tes'elnî ma leyse leke bihi ilmün" [724]

- Kuşadalı Efendimizden;

Şeyhimin mertebesi **Hak**k, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin **Hayy**, Allah'ın mertebesi **Hu**'dur, buyurmuş.

- Bir yere giderken **"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret buyurdukları gibi hicret ediyorum",** deyiniz.
- Evden çıkarken hicrete niyet ediniz. (Naim Bey Rivayetiyle) Efendimiz'e ubudiyetine,
- Diğer verese-i enbiya kendi müridlerini daire-i mezuniyetleri kadar terakki ettirirler. Varisi Muhammed'e hudud yoktur. (Son yoktur.)
- İnnî le-ecidü nefessu 'r-rahmân min kıbeli 'l-"Yemen Hazreti Muhammedin kâ'bına halel vermez."
- Türbede bir gün Sakal-ı Şerif ziyaret edilirken salat ü selam esnasında;

"Medine'ye gidip Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi toprağın altında aramayınız".

- Medine'de minber ile mihrap arasından teveccüh ettiğinde Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz zuhur buyururup ve bazı iltifatlarda bulunurlar. Hazreti Azizimiz de kendilerinden üç şey sual buyururlar. Birisi Usame Kareni ile mülakatlarıdır. Hakikatinde sual buyurmuşlar; O benim velayet-i âmmeme kadehimiz gibidir, buyururlar.
- Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme muhabbet vâcipdir. Eğer Resûl'ümüze muhabbet aşk derecesini bulursa, o vakit İnsan benim gizli hazinem, ben insanın gizli hazinesiyim hadîsi vardır, onun sırrı tahakkuk eder.
- Her saadetimiz Resûl-i Ekrem'e muhabbetimizledir.
- Her velînin kemâli, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi anlayışı nisbetindedir.
- **"RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM ALLAH'IN HAREM DAİRESİDİR."**

RESİM

- Eski peygamberler zamanında ümmetleri kendilerini unutmamak için resimleri yapılıyordu. Fakat Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bunu men etti. Çünkü Ümmeti Muhammed'den bir adam eğer çalışırsa her istediği peygamber kendisine temessül eder, görünür ve peygamberin kendisi ile görüşür. O halde resme hacet kalmaz.

RIZIK

---

[724] (Hûd, 46), " Öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme."

- Nasib olursa, nasibini yer altında da bulur.

Bak, sana kısaca söyleyeyim: **"Allahü latifün biibâdihi yerzüku men yeşâ".** Ama rızık, yalnız yemek değildir. Söylemek, dinlemek, görmek, oturmak, yatmak vs. hepsi rızıktır.

- Vali ismi, Esmâ-i Hüsnâ'dandır. Vali, halka hizmetle mükelleftir. Rızık sıkıntısı çekmekten berîdir.

RİCÂL-İ GAYB

- Allah'ın öyle nedimleri vardır ki, Muhammed'den dahi gizlidir.
- Allah'ın öyle kulları vardır ki Allah'ın üzerine yemin verseler, behemehâl Allah onların yeminini icra buyurur. (Kutüb-ü Sitte)
- Rical (adam) önünde kantarı [725] bulunan değildir. " Ricâlün lâ tülhihüm ticaretün velâ bey'in an zikrillâh ..."[726] ayeti ile tarif olunandır! Erkekten olduğu gibi kadından da olur.

RÜYA

- Rüyada öldüm. Akşam ile yatsı arası bir bahçenin arasından gidiyorum. Yolda bir hocaya rastgeldim.

"Bana ne var?" diye sordu:

"Ben de bilmem ben evden çıktım, arkamdan ağlaşıyorlardı" dedim, ayrıldık. Ben kendi kendime, **"bu ne anlayacak, ben âlemi letafette, bu âlemi kesafette"** dedim ve

"Kabrime girdim. Örtüldüm. Münker Nekir gelmedi."

Rüyamı Efendi Hazretlerine arz ettim.

"Efendim Münker Nekir gelmedi" dedim,

"Ulan kim kime ne soracak" buyurdular.

- Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin göründüğü rüyanın sahibi Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemdir, onu kimse tefsir edemez.
- Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi rüyada gören münkir ise müslim, fâsık ise salih, salih ise evliyaya terakki eder, mülhak olur.

SAĞLIK

- Kuşadalı Efendimizden;

Şifayı ilaçdan değil anda mütecelli olan Hakk'dan beklemeli.

•Hafız Eşref Ede rivayetiyle:

Bir gün Baharcı Mustafa Efendi ile birlikte huzura girdik. Hazreti Aziz biraz vücudça rahatsız görünüyorlardı. Mustafa Efendi;

"Efendim vücudça biraz nâ-hoşluk var galiba" dedi. Hazreti Aziz üç

---

[725] Argoda "tenasül uzvu"

[726] Nûr, 37; "Bunları ne ticaret, ne de alış veriş Allah 'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar.

defa

“Mustafa, sen Allah’ın işine karışma.” buyurdular.

- Hastayı sık ziyaret ediniz, yanında çok durmayınız. Kendisine hissettirmeden okuyup alnını okşayarak çıkınız.
- **“Kalb safası, beden hafifliği iste.”**

SAVAŞ

- Gümüşsuyu Askerî Hastanesi, Baştabibliğinden emekli, Albay Doktor Hamdi Hızalan Bey, Ahmed Amîş Efendi’den naklen anlatıyor:

Edirnekapı dışında kabri bulunan Bekir Niğdevî’nin kabri yanında, Amîş Efendinin talebelerinden **Hilmi Şanlıtop** Bey’in kabri vardır.[727] Hilmi Bey

---

[727] **Albay Mehmet Hilmi Şanlıtop,** 1884 yılının başlarında Manastır'ın Kınalı Köyü'nde, kendisini bekleyen uzun ve zorlu yaşamdan habersiz dünyaya gözlerini açtı. Doğduğu yıllarda, Osmanlı İmparatorluğu artık gücünü iyice yitirmiş, askeri ve siyasi yönden çıkmaza girmiş durumdaydı. Türk milletinin içine düştüğü bu durumdan çıkabilmesi için vatansever gençlerden başka umudu yoktu.

Manastırlı Mehmet Hilmi de, öncelikle vatan ve millet için çalışmayı kendine ilke edinerek askerlik mesleğini seçti. 1905'te Harbiye Mektebi'nden mezun olunca Çanakkale'ye tayini çıktı. 1911'de katıldığı İtalyan Harbi, yıllar boyu sürecek **'cepheden cepheye bir ömür'** döneminin birinci adımı oldu. 1912 yılında Balkan Savaşı'nda ilk madalyasını aldı. Mecidiye Bataryası Grup Komutanı olarak katıldığı Çanakkale Savaşı sonrası, belki de bütün mücadeleyi etkileyen başarısından dolayı, biri Sultan Reşat'tan, ikisi Almanlardan olmak üzere üç madalya daha kazandı. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından yabancı güçlerin etkisiyle bir süre rütbeleri sökülmüş ve maaşı kesilmiş bir sivil olarak geçim derdine düştü. Zorunlu bir aradan sonra Doğu Çephesi'nde başlayan yeni dönemle birlikte önce Binbaşı olmanın, ardından **“Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası”** kazanmanın onurunu yaşadı.

Kabir Baştaşında şu ibareler yazılıdır.

18 Mart 1915 Çanakkale Harbinde Fransız Büve (Bouvet) Zırhlısını Batırıp Diğerlerini Kaçmaya Mecbur Ederek Deniz Zaferini Kazanan Mecidiye Bataryasının Kahraman Komutanı Tarikatı Şabaniye Piranından Fatih Türbedârı Ahmed Amîş Efendinin Hülefa-İ Bendegânından Emekli Albay Manastırlı Mehmet Hilmi ŞANLITOP Ruhu İçin Fatiha

22 Nisan (Pazartesi) 1946

20 Cemaziyelevvel 1365

FRANSIZ BÜVE (BOUVET) ZIRHLISININ BATIŞ HİKAYESİ

Mecidiye tabyası Çanakkale'nin tam karşısında, Kilitbahir'deki tabyalardan biriydi. Alçak bir tepenin üstündeydi. Az ilersinde Hamidiye Tabyası; önün-

de, deniz düzeyinde Namazgâh tabyası vardı.
Ahmed Amîş Efendi'nin ihvanı Komutanı **Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop**, işinin ustası, çalışkan, öğretmen ruhlu, yurtsever, sakin bir askerdi.
Balkan Savaşı'nı görmüş, kepazeliği yaşamıştı. İyi eğitilmemiş, disinlinsiz, bilinçsiz, bilgisiz askerin ne kadar kolay bozulduğuna, sürüye döndüğüne, utanılacak kadar bencilleştiğine tanık olmuştu. Hurafeciliğin halkı ilkelleştirdiğini biliyordu. Bu nedenle askerlerini her fırsattan yararlanarak aydınlatıyor, eğitiyor, onları iyi, uyanık, yurtsever, bilinçli asker yapmaya çalışıyordu.
Bu sabah Müstahkem Mevki alarm verince mürettebat üç dakikada topbaşı yapmıştı. Kaç zamandır buna çalışıyorlardı. Ama bugüne kadar hiç öylesine hızlı olmayı başaramamışlardı.
Hilmi Bey hepsine teşekkür etti, yardımcısı Teğmen Fahriye de usulca, **"Bugün akşam yemeğine irmik helvası ekleyelim.."** dedi, **"..hak etti çocuklar."**
Cebinden para vererek gereken malzemeyi aldırmasını rica etti.
Türk ordusunda karavana çok sadeydi. Fazlasına devletin gücü yetmiyordu. Asker hiç şikâyetçi olmaz, bu kadar verebilen devletine dua ederek karnını doyururdu.
İrmik helvası büyük olaydı.
Rumeli Mecidiyesi Komutanı Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop subaylarını, yeni gelen subay adaylarını ve askerleri topladı. Son bir konuşma yaptı:
"Kardeşlerim, çocuklarım!
Bu savaş çok önemli. Burada yenilgi başka yenilgilere benzemez. Devletimiz yıkılır. Savaş çok sert geçecek. Düşman güçlü. Ama biz de çok kararlıyız. Çünkü vatanımızı savunacağız. İçinizde kendine güvenemeyen varsa, söylesin, değiştireyim. Savaş sırasında kimse yaralı ve şehitlerle uğraşmayacak. Ben ölürsem üzerime basıp geçin, işinize bakın. Yaralanırsam yine önem vermeyin. Ben de böyle yapacağım. Şehit olacaklar ve yaralanacakların yerini alacak olanlar belirlenmiştir. Başka bir şeyle ilgilenmeden görevinizi yerine getirin."
Ölmeden savaşmayı bırakmayacaklarına yemin ettiler.
Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop gözüne, Erenköy Koyuna çekilmeye çalışan Bouvet zırhlısını kestirdi. **SON MERMİ ONA ATILDI.** Kıl payı boşa gitti. Yüzbaşı geminin uzaklığını çok iyi hesaplamıştı.
Ah, birkaç mermi daha olsaydı!
Ama mermi taşıyan vagoncuk parçalanmış, rayı dağılmıştı. Bu topun mermileri onlarsız taşınamayacak kadar ağırdı. Topun çaresiz kalışı sıra eri Edremitli Seyit'in içine dokundu. Cephaneliğe koştu. 275 kilo ağırlığındaki dev mermi, rayın tahrip olması yüzünden cephaneliğin kapısında, kaldıraca bağlı, havada duruyordu. Daha önce 215 kiloluk mermileri kaldırmışlardı. Seyit bu güvenle, mermiyi işaret etti:
"Sırtıma verin!"

Cephaneciler, **“Bunu taşıyamazsın Seyit!”** dediler.
Taşıyamazsın ne demekti? Şu canavara benzeyen gemi kurtulacak mıydı? Top boynu bükük mü kalacaktı? Savaş heyecanı içindeydi. Sağda solda mermiler patlıyor, üzerlerine taş toprak yağıyor, yüzlerine patlayışların çakıntıları yansıyor, biri vecde gelmiş gözlerinden ip gibi yaş akarak ezan okuyordu. Seyit'in içi dolup taştı. Bağırdı:
“Siz verin! Haydi, çabuk!”
“Hay çılgın!”
Koca mermiyi usul usul Seyit'in sırtına indirdiler. Mermiyle birlikte yere kapaklanır diye mermiyi kaldıracın askılarından ayırmadılar. Seyit iki eliyle, anasını kucaklar gibi mermiyi kavradı. Tarttı. Kemikleri zangırdadı, eklemleri ezildi, dizleri titredi. Zorlukla da olsa ayakta durabildi. Mermiyi çözdüler. Damarları çatlıyordu. Burnundan kan boşandı. Besmele çekip yürüdü, geç kalıyordu, hızlandı. Mermiyi topun asansörüne yerleştirdi.
Deli Mustafa ile Deli İbrahim bile bir olağanüstülüğe tanık olduklarını anlayarak bir köşeye sinip nefeslerini tutmuşlardı. Kanayan burnunu koluna silerek koşa koşa geri döndü. Cephanecilere de güven gelmişti. Mahzenden bir mermi daha çıkardılar. O mermiyi de sırtlayıp koşar adım asansöre ulaştırdı. Üçüncü mermi ağır geldi. Güçlükle, dizleri çözüle çözüle taşıdı, mermiyi topun asansörüne koydu, oraya çöktü. İlk mermi geminin kulesini yaralamıştı. İkinci mermi baş taretini parçaladı. Sırada son mermi vardı. Dualarla uğurlandı.
Son mermi Bouvet'nin su kesiminin biraz altına isabet etti. Gövdesinin alt kısmında büyük bir yara açılmış olmalı ki dev gemi ânında yana yattı.
Mecidiye mürettebatı sevinç sarhoşu oldu. Deli Mustafa ile İbrahim gerçekten delirdiler.
Kader Bouvet'nin ağır ağır batmasını uygun görmedi. Gemi Karanlık Limana kayıyordu. Orada Nusrat'ın hâlâ keşfedilmemiş 18 mayını vardı. O kutlu suyun derinliğinde kuzu kuzu yatmaktaydılar.
Sürüklenen Bouvet'nin yaralı gövdesi bunlardan birine değdi. Göğü çatlatacak şiddette bir patlama oldu. Havaya kızıl bir duman yükseldi. 45 denizci denize döküldü. Gemi ancak iki dakika su üzerinde kalabildi, birdenbire alabora oldu, Kaptan Rageot, 20 subay ve 600 erle birlikte batıp gözden kayboldu.
Saat 14.10'u gösteriyordu.
Bouvet'nin battığını gören çakılı, gezgin, sahte bataryaların mürettebatı, gözcüler, subaylar, erler açığa çıktılar, sevinçleri yüreklerine sığmıyordu, binlerce ağızdan gök gürültüsü gibi bir sevinç haykırışı, bir şükran çığlığı yükseldi:
“Allah-ü ekber!”
Yorgun gazilere yeni bir can geldi.
Sağ kalanları kurtarmak için torpidobotlar olay yerine üşüşmüşlerdi.

Not: Edremitli Mehmet oğlu Seyit konusu ilginç bir konu. Güya bütün tabyanın subayları, erleri şehit olmuş ve ağır yaralanmış, Seyit ile bir arkadaşı sağ kalmışlar. Bir bakıyorlar ki bir zırhlı -yüzlerce mayına rağmen- Boğaz'ı geçmiş, İstanbul'a doğru gidiyor. Gidebilse yenilmiş olacakmışız. Allah Teâlâ'dan Seyit bu gemiyi vurmaya karar veriyor. 275 kiloluk mermiyi arkadaşının yardımı ile sırtlıyor, merdivenle topa çıkıyor, 275 kiloluk mermiyi topa yerleştiriyor, topçu subayların birkaç yılda öğrendikleri hesapları yapmadan, nasıl yapacak ki, okur yazar bile değil, dev topu çalıştırıp nişanlıyor, gemiye ateş ediyor, bu işlemi ardarda üç kez yapıyor, üçüncüde sapanla kuş vurur gibi gemiyi vuruyor, bu nedenle gemi Boğazı geçemiyor, sonuç olarak 18 Mart zaferini kazanıyoruz. Abartıla abartıla, akıl dışı ayrıntılar eklene eklene, böyle komikleştirilmiş, hurafeleştilmiş bir olay. RAhmedli Seyit'in anısına da, gerçeğe de, topçuluk bilimine de saygısızlık.
Bataryadakilerin toptan şehit olduğu ve ağır yaralandığı doğru değil. Her yazan, olayı biraz değiştiriyor, Seyit'e türlü türlü kitabi nutuklar attırılıyor. Seyit'in kuş gibi vurduğu geminin adı da aynı kalmıyor, değişiyor. Kısacası hurafeci kafası bu güzel olayı da bir masala çeviriyor.
(Turgut Özakman diyor ki:) Bu konuda en doğru tanık Seyit'in komutanı Hilmi Şanlıtop olabilir. Ben Seyit olayı hakkında Hilmi Şanlıtop'un anılarında verdiği küçük bilgileri esas aldım. Konuyu, olayların akışını, mekânı ve kişileri dikkate alarak hikâyeleştirdim. Tabii bu da, esası doğru olmakla birlikte, ayrıntıları bakımından gerçeğin gölgesidir.
Mehmet oğlu Seyit Edremit/Havranın Çamlık (Manastır) köyündendir. Bu olayı duyan Ordu Foto Merkezi 275 kiloluk mermiyi kaldırırken fotoğrafım çekmek ister ama psikolojik şartlar değişmiştir, Seyit mermiyi kaldıramaz, ya merminin içi boşaltılır, ya benzeri yapılır, böylece çekilen fotoğraf basına verilir. Müstahkem Mevki Komutanlığınca onbaşı yapılır.
Onbaşı Seyit Çabuk soyadını almış, 1939 yılında ölmüştür (Kaynak: İsmail Bilgin, Çanakkale Destanı, s.97).
Bazı kitaplarda Atatürk'ün 1936 yılında Edremit'e/Balıkesir'e geldiği, Seyit'i buldurup konuştuğu yazılıyor (Bir örnek: M. Turan, Destanlaşan Çanakkale, s.102). Atatürk, yalnız 1936 yılında değil,
1935 ve 1937 yıllarında da Edremit'e/Balıkesir'e gelmemiş, Seyit'le görüşmemiştir (U. Kocatürk, Kaynakçalı Atatürk Günlüğü). Biri bir masal uyduruyor, her masalı denetlemeden kabul etmeye hazır masalcı kalemler de kapışıp yayıyorlar.
(Geniş Bilgi için bkz: **Gazanfer ŞANLITOP**, Çanakkale Geçilemedi, Yüzbaşı Mehmet Hilmi, Goa Y., İstanbul, 2006; **Turgut ÖZAKMAN**, DİRİLİŞ Çanakkale 1915, Mart 2008)
"Bouve"'nin 700 kişilik mürettebatından sadece 50 kişinin kurtulduğu bildirildi." şeklinde haberler verilmiştir. (Ruskoe Slovo, 20 Mart 1915)
"Boğazda batan Fransız gemisi Bouve'den yaralı olarak kurtulan az sayıdaki Fransız askerinden biri şöyle anlatıyor; "Gemi bütün hızı ile

Çanakkale Savaşında Fransız zırhlısını Boğaz'ın sularına gömen meşhur askerdir.

"Siz harbin fecaatini bilmezsiniz. Ben Rus (Kırım) harbinde yaralıları sırtımda taşıdım. Harbin fecaatini yakinen bilirim. Sakın harbi, temenni etmeyin."

- 1897 Dömeke Muharebesi çıktığı zaman, Nevres Beyefendi, Şehzâdebaşı'ndaki Askerlik Şubesi'ne doğru giderken:

"Gideyim Şubeye de, gönüllü olarak askere yazılayım, muharebeye katılayım!", diye kendi kendine karar vermiş. Fakat hemen sonra:

"Buraya kadar gelmişken, önce türbeye uğrayayım", (Ahmed Amîş) **Efendimi ziyâret edeyim, sonra dönüşte kaydımı yaptırırım!,** diye düşünerek, Fatih'e çıkmış. Meseleyi orada, türbede açınca, Ahmed Amîş Efendi Hazretleri:

"Zâbit, muharebeye gönüllü değil, emirle gider!", buyurmuşlar. Bu mevzuda şöyle buyururlarmış zaman zaman, Ahmed Amîş Efendi yukarıda geçen kelamı tekrarlarmış. **"Harbi temenni etmeyin!..."**

SELAM

• Mehmed Efendi anlatıyor.

Aziz Sultanımız bir gün birisini sordular.

"Efendim selamları var" dedim.

"Öyle şey istemem, bana selam göndermeyenden selam getirmeyiniz. Birisi beni sorarsa selamı var deyiniz."

SEYR-U SULÛK

Şeyhim beni demirci dükkânına götürdü. Kızgın demiri örse koyduktan sonra beş, altı çekicin aynı noktaya düştüğünü göstererek **"İşte Ahmed, sulûk böyle olacak."** buyurdular.

- Osman Efendi (merhum Erzincanlı Tevfık Bey'in arkadaşı) medresede okurken Hazreti Azizimizi ziyarete gider, kendisine;

"Sen medresede okuyorsun, tahsilini bitir, buraya öyle gel, yalnız sana bir ders vereyim, kimseyi incitme, avcılıkla uçan kuşlara bile do-

---

boğazda ilerliyordu. Biz Türklerin Hamidiye bataryasını top ateşine tutuyorduk. Türklerde bize ateş ediyorlardı ki gemide bazı patlamalar oldu. Komutanımız geminin yönünü değiştirmek için emir verdi ve gemi manevra yaparken çok büyük bir patlama daha oldu ve gemi hızla batmaya başladı. Ne olduğunu anlayamadan birçok arkadaşımız sulara gömüldü." (Novoe Vremya, 23 Mart; Mehmet Ali BİNGÖL; **Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşı**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi / 209904, İstanbul -2006)

kunma" buyurmuşlar.

- Mehmed Efendimiz buyurdular,

"Bir gün huzurda iken gönlümden fakirde keşfi keramet olsa" diye geçirdim.

"Ulan keşif, meşif ne yapacaksın sen bana bak ben sana bakayım, bu sana yetmez mi?" buyurdular.

- "Vuslat hakiki olmadan evvel Azizimiz Sultanımız dört defa kendilerini envarı Ahmediyeleri ile bana gösterdiler."
- Yüzmeyi öğrenmeden denize girerseniz, boğulursunuz.
- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine günlerden bir gün hazretin ziyaretine gitmiştim odasında diğer bir ihvânda var idi, elini öperek teşehhüt mikdarı (az bir zaman) huzurunda oturdum. O sırada: Ellerini kulaklarına kadar kaldırarak "Allahu ekber" deyip secdeye vardı ve tekrar "Allahu ekber" diyerek doğruldu. Ve üç defa elini başına vurarak bir işaret verdi. Ve huzurdan ayrılmaklığımız için elini uzattı ve elini öperek her ikimizde dışarı çıktık. Bilhare Bahriye kolağalığından emekli ve ismi Mehmed Efendi olduğunu anladığım bu zat bana hitaben

"Bu işaret sana mı, bana mı?" diye sordular. Bilmem dedim ve ilaveten

"Siz bu işareti ne anlıyorsunuz" dedi "secdeye kapandığına nazaran siz namaz kılıyor musunuz?" diye sordu cevaben dedim ki

"hiç bir şeybilmiyorum."

Tekrar sordu; Mutlaka bir şey söylememi dilediki bunun üzerine cevaben "mürşit bir nur-u azamdır huzuru mürşide girdiğiniz zaman bu lahuti feyze bakarak o huzurda eğiliniz kendinizin mevhum ve sahte varlığınızı vesair gayri müstahsen halat ve muşvarınızı üzerinizden atınız. Sizde yalnız hakkın varlığı ve bu ilahi varlığın muazzam sevdası kalsın. Eğer böyle yaparsanız elini üç defa başına koyduğu gibi sizler de baş tacı olmanızı ima ve remzen beyan buyuruyorlar," dedi.

Mehmed Efendi bu tevcihi çok beğendi ve tekrar tekrar teşekkürler ederek ayrıldı.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Zabit olduktan sonra arz-ı veda için hazrete gitmiş idim. Elini öptükten sonra bu müfarâkatın (ayrılmanın) acılıklarını hissederek huzurunda gayri ihtiyari ağlıyordum. Bir hafta kadar bu üzüntüm devam etti, kendileri hiç bir şey söylemez ve yine yaşlı gözlerimle kalkar giderdim. Nihayet bir gün sordu.

"Ne ağlıyorsun be çocuk" dedi. Bu iltifatı celile karşı gözlerim bir sel gibi coşarak

"Efendim ben ağlamayım da kim ağlasın" diyebildim. Manevi rüyamı hatırlayarak

"Gözlerimin kapanıklığı henüz tamamen zail olmamış iken pürtaksir (kusurlu) sizden ve huzurunuzdan ayrılıyorum teessüfüm bu yüzdendir dedim." Hazret cevaben;

“Helvacı helvasına şeker katacak zamanını bilir ne sıkılıyorsun be”

“Senin isteğinle olmaz onun isteğiyledir.”

“Her şeyin zamanı vardır kederlenme” buyurdular. Ve nereye tayin edildiğimi sordular. Cevaben Üsküp’e dedim.

“Oh desene Mekke’ye gidiyorum, desene oraları Muhammet Nur’ul Arab’ın (Koca Arabın) ayak bastığı mübarek yerlerdir. Ne güzel, güle güle git. Ferahlanırsın ve işaret ederek biz sizden asla münfek (ayrı) değiliz ki nereye gidersen git bizi kendi nurunda, kendi ruhunda, manevi varlığında görür ve bulursun” diyerek izhar-ı teselli ve beşaşet (müjde) buyurdular. Artık söylenecek söz kalmamıştı tekrar tekrar ve doya doya mübarek ellerini öperek arzı veda eyledim.

- İhvanıma kötü ruhlar (ve cinler) musallat olamaz. Aman diyecek kadar hastalanmazlar. Seyr-i sülûku itmam etmeden bu dünyadan göçmezler.
- İnsan yolunda yuvarlanmalı. Yuvarlandıkça toparlanır.
- Bazı insanların gözü, bazılarının sözü, bazılarının da özü değer. Özü değenler evliyâullâhtır.
- Hepimizin hatâsı var. Hiç kimse hatadan münezzeh değildir. Tövbekâr olunursa Allah affeder. İrtidâd başka; tövbe edilse bile kabul olunur mu bilmem! [728]
- Bir şeyin olup olmaması arasında sence bir fark mevcutsa, nakıssın, tamamlanmaya çalış.

SİGARA

- Onlar muhammivil- el ahvaldırlar. Haramı helâle tahvil ile içerler.
- “Mürşid buna sigara iç der o bırakamaz; birine içme der o da içemez” buyurdular. Huzurda bulunan ihvândan Tahir Efendi;

“Evet, efendim takdiri hûdadır bozulamaz” dedi.

SOHBET

- **"Biz tarikatı kaldırdık, yerine sohbeti koyduk. Bizim yolumuzu arayanlar sohbette bulunurlar"**[729]
- Benim sükûtumdan anlamayan kelamımdan bir şey anlamaz.
- Sözün gelini nikâh edebildiğindir.
- Kuşadalı Efendimizden;

Şeriatı tut, hakikati yut, selâmet andadır.

- Erce mi konuşalım oyuncakça mı? Erce akılca, oyuncakça hakikatçe.
- Allah Teâlâ’dan gafil olarak “ fışt” desen, o dahi günahtır.
- Ahmed Amîş Efendi, muazzam meselelerin vücudunda zuhurundan

---

[728] **“Allah Teâla kıyamet günü, kimsenin hatırına gelmeyecek şekilde büyük umûmî bir af ilan edecek, hatta şeytan bile bu aftan kendisine bir şey isabet eder mi diye ümitlenecektir.”** Irâkî, IV,151; İhyâ, IV,151.

[729] (ÖZEMRE, 2007), s.58

evvel sohbetini buyurmazlardı. Bir gün bir mesele zuhur etti, arz ettiğim zaman **"Ha ... daha şöyle olacak, böyle olacak diye"** sohbetini buyurdular.

- Bazen huzura gittiğimizde dış kapıyı kapat, iç kapıyı aralık bırak, buyururlardı.
- Bir yere girdiğiniz zaman kapıyı nasıl bulursanız öyle bırakınız.
- Eve girersen halvet, çıkarsan celvet.

ŞEYH ŞABAN-I VELİ

- Kastamonu'ya giden ihvândan birisine

"Şaban-ı Veli'yi ziyaret et benden selam söyle, redd-i selam oluncaya kadar ayrılma." buyururlar. O zat da ziyaret eder ve selamı alilerini tebliğ eder. Biraz bekledikten sonra Hazret-i Şaban-ı Veli zuhur ederek;

" ve aleyhisselam" buyururlar.

ŞÜKÜR

- Şükrü'n-nimet, rü'yetül mün'im.[730]

ÖLÜM

- Sekerat-ı mevte (ölüm sarhoşluğu) düşenlerin yanında dilindeki kuvvete göre ya **"la ilahe illallah"** veyahut **"Allah"** deyiniz. Bir defa **"la ilahe illallah"** veya **"Allah"** derse lafı kesiniz. Şayed o adam bundan sonra dünya kelamı ederse, yine tekrar **"la ilahe illallah"** deyiniz. Yine bir defa Allah deyince yine kesiniz buyurdular.
- Onların kabirleri teslimi ruh ettikleri mahaldir.[731]
- Kuşadalı Efendimizden;

Kamillerin irtihalden sonrada saliklerine feyzi devam eder, sülükde vefat edenlerin terakkiyâtı devam ettiği gibi.

- İhvanım, tekmili merâtib etmeden ahirete gitmesin, süflilere uğramasın, son derece müzayakaya (zor durumda kalmak) düşmesin.
- Efendimiz Hazretleri buyurdular ki;

Bir gün huzura girdim, baktım Efendi Hazretleri gitmek arzu buyuruyorlardı. İçimden feryat ettim.

"Aman efendim." O zaman

"Ulan, tecelli-i kemâldeyim, makamı müntehideyim, bu akşam baktım. Hacı Ahmed ikileşmiş. Birini yükün önünde gördüm. Artık bana gitmek lazım geldi. Elemlenme mahcub değilsin, muhtaç değilsin, hocan yok, ne demleniyorsun?" buyurdular.

- Hazret-i Azizimiz âlemi cemale intihalleri yaklaştığı zamanlarda;

---

[730] Nimete şükür, vereni görmektir.

[731] Nebiler ve Allah Teâlâ dostları teslim-i ruh ettikleri mekânda sırlanırlar. Bu nedenle makam denilen yerlerde bu sırlar vardır.

"**Benden sonra benim gibisini bulamazsınız"**

Birkaç defa da;

"Nefesimi içeri alacağım, dışarı vermiyeceğim" buyurdular.

- Nusret Hanımfendi'den rivayetle;

"Bu âlemden giderken, insanı kuruturlar yahud limon gibi sıkarlar."

TALEBE, SALİK (DERVİŞ)

- Dershanede senin karşına gelip oturan talebenin indallahta (Allah Teâlâ yanında) senden büyük olduğunu unutma.
- Dersi hazırlayıp, derse girmeyin. Dershaneye girerken siz kalben talebeye biat edin. Onlar kendilerine lazım olan şeyi size söylerler.
- Asıl derviş, bayram namazını kılar kılmaz şeyhinin elini öpmeden yerinden kalkmaz.
- Kuşadalı Efendimizden;

Salik; ne sofu, ne sefih ikisi ortası olmak gerektir.

- Göztepe Müezzininden rivayetle;

"Beni evlendirdiler, gerdeye koydular. Seccadede iki rekât namaz kıldım. Baktım cemaatım ayakta duruyor. Bir mihrabiye okudum. Ondan sonra iki ellerimi ileriye uzatarak ba'dehu geriye uyluklara doğru çekerek (Şabanî tarikince kürek çekme zikri denirmiş) Kelime-i Tevhid zikrine başladım. Cemaatim de bana uymasın mı…

Efendi Hazretleri bir gün Yakacık'a giderken birdenbire cezbelenip;

"İhvan bahtiyardır, o bahtiyarlığı zuhurunda görürler." buyurdular.

- Damadı alileri, Hasan Efendi hazretlerine; **"Hasan, ha sen ha ben"** buyururlarmış.
- Birgivi Mehmed Efendi'ye **"Bana sarılsaydın daha iyi olurdu ama Halil'e sarıldın. Benden Halil'e, Halil'den sana"** buyurmuşlar.[732]
- Zülüflü İsmail Paşa'nın Hanımı, Küçük Hüseyin Efendi Hazretlerinin dervişi imiş. Bir gün Hazreti Azizin dervişlerinden bazı hanımlar, bu hanıma "gel türbeye gidelim, bizim şeyhimizi de gör" demişler ve gitmişler. Hanımlar yed-i mübareke-i azizi öpmüşler. Bu hanım durmuş, Hazret de;

"Sen de gel hanım" buyurarak davet etmişler ve **"Sen derviş misin?"** diye sormuşlar.

"Evet Efendim."

" Kimin?"

"Küçük Hüseyin Efendi'nin."

"Benim de dervişim ol."

"Efendim iki zata derviş olunur mu?" **"Olur. Sen çok Kur'an okuyor-**

---

[732] (Mustafa Ozeren Efendimizden; **"Ya yol verir, ya vermez"** ilavesi vardır). (Halil Efendinin çeşitli hallerini gören Mehmet Efendi "Halil sen bana Efendi'den daha ileri geliyorsun dermiş, onun üzerine yukarıdaki kelâm zuhur etmiş - Ahmed Erdem).

sun, onu biraz azalt. Kalbini daima Hakla bulundur. O vakit herşey Kur'an olur, için dışın Kur'an olur" buyurmuşlar.

- Çerkeşi Azize bir derviş gelmiş, biraz oturup giderken, Efendim dergâhın masrafına yardım olmak üzere hediyem olsun size biraz altın yapayım der. Tam bu sırada Hazretin müridanından biri içeri girer ve torba içinde koca bir kitle halinde bir şey getirir. Efendim rabıta-i şerifeye mülazemetle çift sürerken sapana bu takıldı, fakir de Efendime getirdim der. Bir de torbayı açar bakarlar ki yekpare bir altın kitlesi. Dervişe;

"Bakınız bakalım hakiki altın mı" buyururlar. Derviş bakar,

"Evet, Efendim hakika altın" der. Ben de;

"Bir bakayım" buyururlar. Bir de derviş bakar ki kum. O zaman Azizimiz **"Bizim dervişlerimiz nefeslerini kimya ederler, siz de böyle yapınız."** buyururlar.

- Salihler, yollarını doğrultmuşlardır. Bize küp dibindekiler lazımdır.
- Ahmed Amîş Efendi tarikat ehli için buyururdu ki;

"Yedi göbek yukardan, yedi göbek aşağıdan kabul edilmiş" bahtiyar kullardır. Derece derece, bu kişilerden kimi **bilir,** kimi **bulur,** kimi **olur.** En az nasîbdar olanı bile, bu yüce zevatın nazarlarına mazhar oldukları için akıbetleri İnşâallah hayra çevrilir.

- Gelen defterle gelir, İnce elenip sık dokunmaz.[733]

TASARRUF

- Mustafa Özeren Efendi;

Muhammed Tevfik Efendi Hazretleri, **"Bir Arifin gönlüne girmek için ya siyim siyim ağlamalı ya haline acındırmalı, ya da peşin peşin saymalı.**

(Hoca Efendim Hazretlerinin bu sözü için, Arifinin bunca eserlerini inceledim. Hakikatları bu dereceye kadar sinesinde cem eden bir kelâmı-âliye rastlamadım.)

- Size "kimlerdensiniz" diye sorarlarsa, **"Ahmed Amîş kullarıyız"** dersiniz buyurmuşlardır.
- **"Azizanımızın gücü her şeye yeter."[734]**

---

[733] Kaderine, nasibine nazar edilir.

[734] EVLİYANIN TASARRUFU

Mürşid-i Kâmil Şeyh Şerâfeddin Bingöl kaddesellâhü sırrahu'l azîz anlattı.

[Bedîü'r-Reyhân da bilcümle ricallere vekâleten buyurdu ki:

-"Yâ İbrahim Halîlallâh, Ümmet-i Muhammed'den bir kimse 124 bin günâh-ı kebâir işlese ve tevbe ve istiğfar etmeden ölse, birimizin şehâdeti üzerine, Cenab-ı Hakk onu af buyurup, gufrân-ı İlâhiyyesine mazhar kılar, ikinci defaki şehâdetimizle, onun seyyiâtı hasenata tebdîl olur. Bizlerin münâcâtı üzerine, Ümmet-i Muhammed'in üzerinde ne kadar

- Benim Şeyhim Bekir Efendi İstanbul ile Manisa'ya hüküm ederlerdi, ben her yere hükmederim.
- Gam gam üstüne, gam gam üstüne veririz. [735] Gelene sevinmeyinceye, gidene yerinmeyinceye kadar.
- Biz bir evi temelinden tepesine kadar değiştiririz, kiremiti kımıldatmayız.
- Kapalı kutuya mal konmaz, domuza inci takılmaz.

---

hukuku İlâhî ve hukuku ibâd varsa, cümlesi affa mazhar olurlar. Bu hakîkat ilmi, şerîatın zahiri ile ölçülemez. Bu, ilm-i hakîkata mahsûs sır bir ilimdir."
"Cenab-ı Hakk fıtrat-ı İslâm'ın ihtiyarını da bizlere ihsan buyurmuştur. Bu inayet, zamanın fetreti sebebi ile Cenab-ı Hakk Teâlâ'nın kullarına olan merhameti ve Muhammed aleyhisselâmın ümmetine olan şefkat ve harîsliği sebebi ile onların âdâ-i erbaa'ya (yani dört düşmana) esir oldukları bir zamanda bize bu selâhiyet verilmiştir" dedi. Ve **âhir zamandan** bahis ile devamla buyurdu ki:
-"Bu zamanda maddî fen ve terakkî sayesinde bir sürü insanlar faydalar görüyorlar. Zamana göre maddî ve manevî ilimleri Cenab-ı Hakk kullarına ihsan etmektedir. Bizlerden sonra gelecek evliyalar da, insanlar gibi dâima terakkî edip, ne gibi fen ve icâdlarda bulunacaklardır. Evliyalar da dâima terakkî edeceklerdir. Terakkî nisbetinde merhamet-i ilâhî olup, kulları affa vesîle kılacak evliyalara da selâhiyet verilecekdir. BİZLERDEN SONRA GELECEK RİCALLERE BİZ DE MUHTAÇ KALACAĞIZ. Bu zamanlar Cenab-ı Hakk Teâlâ'nın, cemâl tecellîsini mutlak olarak ihsan buyurmasından, bu merhamet sayesinde Rasûlüllâh'ın has ümmet ricallerine bu kuvveti ihsan buyuruyor. Fıtrat-ı İslâm'ın ihtiyarını bizlere vermiştir. Bunun mânâsı şerîatla ölçülmez. Bu sır hakîkat ilminden bir sırdır. Ümmet-i davet olanlara da şumûlü vardır. Hazreti Musa'nın fer'inden kelâmına sebep, ihvanımızdan İbrahimü'l-Ahzâb olmuştur. Bu zat, İbrahim aleyhisselâm nâra (ateşe) atıldığında sabır, tefvîz, teslîm ve itlâkına sebep olmuştur. O zatların kendi peygamberlik inayeti kâfî gelmedi. BU DA ÜMMET-İ MUHAMMED'İN SON ZAMANLARINDA BULUNANLARA KISMETTİR. SAHÂBE-İ KİRAM DA, BU ZAMANDAKİ, CENAB-I HAKK TEÂLÂ'NIN CEMÂL-İ MUTLAK TECELLÎSİNE METFUN VE ÂŞIKLARDI. BU ZAMANDA BULUNMAKLIĞI ARZU ETTİLER" diye enbiyâlara Bedîü'r-Reyhân hazretleri beyanâtta bulundu.] (Kaynak: Hasan BURKAY, Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. V, s. 24-25)

[735] **"…(Allah) size keder üstüne keder verdi ki, bundan dolayı gerek elinizden gidene, gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."** Al-i İmrân, 153

- Beykozlu Ali Bey'den;

"Ben sağ iken kimseden korkmayın. Kimse size bir şey yapamaz. Ben öldükten sonra hepten korkmayın. Mahşerde içlerimiz dış, dışlarımız iç olacak." [736]

- Ömer'ül Halveti Hazretleri bir gün **"Ahmed, sen çok ricale mülaki olursun, onlarda benim meslekimi ara, meşrebimi arama**" buyurdular.
- Mehmed Efendimiz buyurdular ki köpekleri topladıkları zaman Hazreti Azizimize arz ettim.

"Ulan! Allah yerden taşları alır, insanların üzerine yağdırır. Allah insanlara gelecek belayı bunlara yükletti, sus" buyururlar.[737]

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Şemseddin'i göndermezdim ama Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem istedi, gönderdim. (Vezir Şemseddin Paşa Trablusgarb'te bulunmuştur.)

- Tunuslu Hasan Efendi'den rivayetle;

"**Nasreddin Şah,[738] imanını kurtararak gitmiştir. Çünkü Şemseddini**

---

[736] **"İki âlemde tasarruf ehlidir ruhu veli**
Deme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola
Ruh şimşiri Hudâ'dır ten gılaf olmuş ana
Dâhi âlâ kâr eder bir tığ kim üryân ola"
(Müfti-i's-sakaleyn Kemal Paşazâde)

[737] **Bela Gerdan (Belaları Defeden)**
Bir defa, Hâce Muhammed Behâüddin Nakşibend Hazretleri (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) buyurdu ki,
"Cenâb-ı Hak bana öyle bir ihsanda bulundu ki, benim aracılığım ile belâlar kalkar. Belâya düşerseniz bana sığınınız. Arzularınıza kavuşursunuz."
Beyt:
Yere yağmur gibi, belâlar yağsa,
Behâeddin onu defeder, Hakka.
(Kaynak: Reşahat, haz: Süleyman Kuku,s.81)

[738] 1836'de Feht Ali Şah'ın yaklaşık 100 çocuğundan Muhammed Şah tahta çıkmıştır. Bu dönemde Britanya güneyden İran'ı yarı sömürgesi yapmaya başlamıştır.
İsmaililiğiin önderi Ağa Han isyanı ettiyse de bastırılarak Hindistan'a sığınmıştır. 24 Mart 1844'de Seyyid Ali Muhammed vahiyin indiğini ve kendisinin gayba eden imam olduğunu iddia ederek Babiliğini örgütlemeye başlamıştır. Babiler Kaçarların siyasetini, mevcut Şiiliğini ve başta Rusya ve Britanya olmak üzere Avrupalıların sömürgeciliklerini eleştirmiştir.
1848'de Muhammed Şah öldüğünde Babiler isyan etmiş ve Nasreddin Şah Rusya'nın yardımıyla Babileri bastırmaya çalışmıştır. Babileri bastırmakla başarılı olan sadırazam Emir Kabir İran'ın ıslahatını başlatmış ancak **1852'de**

severdi. Bizi sevenleri sevenler imanını kurtarmadan ahrete gitmezler.” buyurdular. O zaman Tunuslu Hasan Efendi,

“Efendim, ya seni seven deyince Hasan efendinin yüzlerine elleriyle berayı iltifat vurarak **“Sus, oraya laf yok.”** buyururlar.

- Hoca Efendim Hazretleri (İmam Ziya efendi ‘den);

Bir gün huzurda idim.

“Saatin var mı?” buyurdular, ben de

“Var, Efendim dedim.”

“Şimdi buraya bir bahriyeli geldi, saati işlemiyormuş, saatini işlettim, ayaklarını omuzuna aldı gitti.” buyurdular.[739] (Ayni durum fakire de vaki oldu. Fikret, ben ve başka birisi; belki Besim’di. Huzurda idik. Fikret’e

“Saatin var mı?”

diye sordu. Yok dedi. Elleriyle Fikret’in bileğini tutarak

“İşte saatin çalışıyor ya.” buyurdular. “Fakire de senin saatin de çalışır çünkü ben kurdum” buyurdular - Ahmed Erdem).

- Bir gün Süreyya Bey ile Mehmed Efendimiz huzurda bulunurlarken, Efendi Hazretleri, Hazreti Azizin sohbetinde cezbelenmişler. Süreyya Bey bir iki defa Efendi Hazretlerinin yüzlerine muterizane bakmış. Hazreti Aziz

“Ne bakıp durursun. Onun velayetinin nübüvveti zuhur edecek, vucud-u mutlak olacak, onu kimse anlamayacak” buyurmuşlar.

Efendim Hazretleri : **“İlmimi Süreyya’ya verdim”** buyururdu. Bir gün Beyazıt’da rastlamıştık. Beyaz sakallı güzel bir yüzü vardı. Efendimin elini öptü, “Efendim her zaman kalbimdesin” dedi. Efendim de :

“Ah Süreyya, kalbindeyim ama bilsen orada nasıl kalabiliyorum” buyurdu. Bir sabah Efendim:

“Süreyya her sabah benden süt istemiye gelirdi. Bu sabah gelmedi. Bakın, acaba başına bir şey mi geldi ?” buyurdular. Gittik tahkik ettik ki, vefat etmiş. Kabrine Makâm-ı Süreyya derler.

- Göztepe Müezzini Efendi’den rivayetle;

Hareketi arzdan birkaç gün sonra huzura gittiğimizde;

Nasreddin Şah tarafından öldürülünce ıslahat hareketi de sona ermiştir. 1870'da Kacar Hanedanının ekonomisi ifras etmiş ve Avrupalı yatırımcılara ekonomik ayrıcalık haklarını vermeye başlamıştır. Böylece İran, Rusya ve Britanya'nın yarı sömürgesi haline gelmiş ve dünya ekonomisinin de parçası olup dışarıdan ucuz malları girdikleri için İran'ın ekonomik gücü zayıflamıştır.

Britanya'ya gizlice tütün üretimi ve satışının 50 yıllık hakkını tekel olarak verilmiştir. 1890'de İstanbul'da çıkan Akhtar gazetesi tarafından bu ortaya çıkarılınca İran'da ulemalar ve bazariler 'Tütün Kıyamı' adlı protesto hareketini başlatmış ve Kacar Hanedanı tütün ile ilgili ayrıcalık haklarını Britanya'dan geri almıştır.

[739] Kalbin manevi yolculuk için kabiliyet kazanması.

“Ananız sizi beşiğinde salladı mı?” buyurdular.

- Nevres Bey rivayetiyle Mehmed Efendimiz Hazretleri;

“Şeyhime ya ondur, ya öldür, ya seyahat ver” diye ricada bulundum. İki sene Trabzon havalisine seyahat çıktı. Bir zata;

“Sen saz çalmasını bilir misin?”

“Evet Efendim.”

“Nasıl çalarsın bildiğin gibi mi?”

“Bildiğim gibi”

“Yok, olmadı, ben kırk senedir çalarım lakin bulduğum gibi çalarım.” buyurdular.

- Yine bir gün Mecdî Efendiye,

“Bu adamları getirip durma, herkes buraya giremez, biz istemeliyiz, Biz isterken de istediklerimizi getirmeye muktediriz” buyurmuşlardır.

TASAVVUF

- Bu neşe-i Muhammediye bir zamanlar Arabistan’da çalkalandı, nihayet meczupluğa müncer [740] oldu, İran’a intikal etti. Orada da ilhada müncer oldu. Türkistan’a intikal etti. Orada da taarruzlara müncer oldu. Yine Arabistan’a intikal edecektir.

TEVHİD

- Kuşadalı Efendimizden;

Yer taban, gök tavan, içindeki kâffe-i mahlûkat (bütün) ihvân (kardeş) olmadıkça tevhid kokusu duyulmaz.

- Ye Allah için, iç Allah için, otur Allah için, gez Allah ile.
- Haydin haydin kapuları kakalım, yâri canda kıstırıp anda halvet edelim.
- Allah’tan gayrı bir şey yoktur. Allah’ın aynı da yoktur.
- Esma-i ilahiye zât-ı ilahiyenin libasıdır. Her an bir libası ile zuhur eder. Onun hükmü bitince diğer bir ismiyle tecelli eder.
- Efendi Hazretleri buyurdular ki;

Bir gün huzurda idim. Hazret-i Azizimiz şöyle buyurdular;

“Allah bu dünyada esma ile tecelli buyurur, hangi esma ile zuhur ederse diğerleri ona tabi olurlar.”

Efendim **... “mâni”** ismiyle mi mütecelli dedim?”

“Evet” buyurdular.

“Efendim ya rahman, rahim isimleri var.”

“Haa ulan onlar Esma-i Muhammediyedendir, onunla zuhur edince tadından yenmez.” buyurdular.

---

[740] Müncer: dayanmak, nihayet bulmak; bir tarafa çekilmek, sürüklenme, sona eren, neticelenen.

- " ve le-sevfe yu'tîke Rabbüke fe-terdâ ." [741] İltifatında dedim ki

"Ya Rab bir vücud bul da onu razı et." buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz Beypazarlı Ali Efendimize hizmetleri esnasında bir gün kahve ocağında yemek yerken;

"İbrahim" diye Efendimiz Hazretleri seslenmişler. Hemen lokmalarını yutmadan koşmuşlar.

"İbrahim, yemek mi yiyordun, tevekkeli değil benim de ağzımdan iki lokma geçiyordu. İki vücud bir oldu, artık burada durman olmaz. Şimdi iskeleye binip gideceksin" buyurmuşlar. O da boyun eğerek Mısır'a hareket eden vapura binip Mısır'a gitmişler. Sonra Beypazarı Ali Efendimiz Hazretlerinin teşrifi bekâ buyurdukları gün İstanbul'a gelerek namazlarına yetişmişler.

- "Sen verdin biz yedik, vermesen ne yerdik?"
- "Tevhid lastik gibidir, uzatırsan kâinatı içerisine alır, daraltırsan birçok şeyi almaz."
- Sıfat-ı celâl, cemâl; ikisi birleşdirir kemâl.
- Zat görünür bilinmez, sıfat bilinir görünmez.
- Şeyh Bekir Efendi'miz Türbedâr Azizimiz Sultanımıza buyurmuşlar;

"Beni put yap, ya sen bana bir tekme atarsın, sen kalırsın ya ben sana bir tekme atarım ben kalırım."

- "Mütecelli vâhid, mecâlî müteaddiddir." (Yani, Allah'dan tecellî eden tektir, bize ise çeşitli yollarla, çeşitli şekillerde ulaşır.)
- Hazreti Ahmed Amîş Efendi; **"Tevacüd, vecd, vücud"** der. Sonra eliyle diline işaret ederek ve parmaklarını diline getirerek

"Hal dili ile buradan ötesi söylenemez ki" dermiş.[742]

- İnsanların çoğu mâbûd-i mevhuma tapar.[743]

---

[741] Duhâ, 5; "Tâ razı oluncaya kadar vereceğim."

[742] Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi bunu naklederken, buyururlardı ki: "Peygambelere vahiy, velîlere ilham vaki olacağı zaman, onlara bir sallanma, bir titreme ârız olur. Bu hâdise; Allah denilen o küllî kudretin o anda bir nebi veya velide hususî ve fazlı bir mahiyette tecellisinden, galebe-i zuhurundan ileri gelir. Tecellî vaki olmadan, titreme ve sallanmaya tevacüt denilir ki bu, biraz da sun'îdir. Tam tecelli haline vecd, tecelliden sonraki hale vücud, yani varlık denilir. İşte tarif edilemeyen hal de budur. Tarif edilemez demek, o hal kendisinde tahakkuk edemeyenlere anlatılamaz, demektir."

[743] Kutsi bir hadiste şöyle denilir: **"Ben kulumun zannı üzereyim."** Belki hiçbir hadis sûfîlerin Tanrı tasavvurunun teşekkülünde bunun kadar etkili olmamıştır. Vâkıa, ilk dönemlerden itibaren sûfîler, insan inancının Tanrı tasavvurunda etkin olduğunu kabulde görüş birliğine varmışlardır. Bu durum, bir anlamda, **"Sayısız Tanrı tasavvurunun imkânı"**nı kabul demektir. Başka bir hadiste ise, Tanrı'nın kıyâmet günü kullarına tecelli edece-

- Aşk gönlü istilâ edince nefis ölür.
- Abdülazîz Mecdî Beyefendi'ye şöyle buyurmuşlar:
- " Zât, lâ-taayyünât'a girmedikçe olmaz."

VAHDET-İ VÜCUD

- Ben bazen, bensiz Allah derim.
- Her ne zaman elimi duaya kaldırırsam bir de bakarım ki, bütün mükevvenat dileklerini (bu) fakire arz ediyorlar.
- Kuşadalı Efendimizden;

"Hakk ûluhiyeti hiç kimseye vermez fakat bazan (bu) fakirden tecelli eder" buyururmuş.[744]

ği ve ancak inançlarındaki sûretlere göre tecelli ettiğinde O'nu "Rab" kabul edebilecekleri belirtilir. Bu ve benzeri rivayetler, sûfîlerin "ilâh-ı mu'tekad" diye isimlendirdikleri Tanrı tasavvurunun genel çerçevesini belirlemiş, İbnü'l- Arabî konuyu en geniş anlamda ele almış ve varlık görüşünün odağına bu terimi yerleştirmiştir. İlâh-ı mu'tekad, İbnü'l-Arabî'nin **"Tanrı ve insan ilişkileri"** görüşündeki ana kavramlardan birisidir. Bu bağlamda konuyla ilgili pek çok terim kullanır ki, bunlara ilâh-ı mahlûk [yaratılmış ilâh], ilâh-ı mec'ûl [yaratılmış ilâh], el-Hakku'l- itikadî [inanca bağlı Hak], el-Hakku'l-mu'tekad fi'l-kalb [kalpte inanılmış Hak], el-Hakku'l-mahlûk veya el-Hakku'l- mahlûk fi'l-mu'tekad [inançta yaratılmış Hak] terimlerini örnek verebiliriz. En genel tanımıyla "inanılan ilâh (ilâh-ı mu'tekad)", kulun akıl veya taklit gücünün yaratıp kalbine sığdırdığı Hak sûreti'dir. İbnü'l-Arabî'nin tanımlamasıyla "Kulun kendi düşüncesiyle veya taklit ederek kalbinde yarattığı Hak, inanılan ilâh'tır." (Bkz. İbnü'l-Arabî, Fusûsu'l-Hikem, 225 (tah. E. A. Afîfî,).

İnanılan Tanrı'yı ortaya çıkartan şey, her insanın Rabbine dair bir fikrinin bulunması gereğidir ve insan ancak bu tasavvura göre Allah'a yönelir ve onda Rabbini arar. Bu yönüyle inanılan Tanrı'nın sayısı, inanç sahiplerinin sayısıyla artar.[5] İşte insan, taptığı ilâhının sûretini yarattığında bu ilâh, başka bir ifâdeyle sûret, ilâh-ı mu'tekad diye isimlendirilir.

(Metin için bkz. Abdülganî en-Nablûsî, Gerçek Varlık (çev. Ekrem Demirli, İz Yay. 2003) s. 89.

Terim hakkında bkz. Suad el-Hâkim, el-Mu'cem, 87 vd; Ebu'l-Ala Afifi, Fusûsu'l-Hikem Okumaları İçin Anahtar (çev. Ekrem Demirli, İz Yay. 2000), s. 54 vd. Vahdet-i vücûd ve ilâh-ı mutekâd hakkında bkz. Abdülganî en-Nablûsî, Gerçek Varlık, 76 vd; Konevî'de İlâh-ı mutekâd ve "sübjektif Tanrı" tasavvuru için bkz. Nihat Keklik, Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah-Kainat ve İnsan, s. 51 vd.; Ekrem Demirli, Sadreddin Konevî'de Mârifet ve Vücûd, s. 145 (doktora tezi, M. Ü. S. B. E., 2003).

[744] **ÂRİFİN MAHLÛKU OLUR MU?**

Hâce Ubeydullah Ahrar (kaddesellâhü sırrahu'l azîz) buyurdular: **"Bazı ârif-**

lere, dilediğini halk etme [yaratabilme] kuvveti vermişlerdir. Ve hak mahlûkuyla ârif mahlûkunun farkı, ârif onu hazarâttan (mertebelerden) birinde isbat ettikçe ârifin mahlûku devamlı olur.”
Bu sözün açıklanmasında Mevlânâ Radıyyuddin Abdülgafûr buyurdular ki: Ârif kendi mahlûkuna hissi ve şehâdî teveccühle yönelmiş olması lâzım değildir. Belki o mevcûd şehâdinin hârici varlığının ibkasında [devam etmesinde] hazreti misâlde o ârifin misâlî sûretinin teveccühü kâfîdir. Mâdem ki, ârifden o mevcûd hissîye hazreti misâlde [misâl âlemindeki huzurda], yahut hazreti şehâdette [dünyadaki beraberlikte] o teveccüh devam eder o mevcûd da hazreti şehâdette [dünyâda] bâki olur. Ve o teveccüh kesildiği zaman, hemen o mevcûd da tamamen ma‘dûm [yok] olur. Şunu da arz edelim ki, Mevlânâ Nizâmeddin Hâmuş hazretlerinin Usameddin hakkında: **“Zımnımda (içimde) tuttum, hayat buldu. Zımnımdan çıkardım, hemen düştü öldü”** buyurdukları da bu kabîldendir. Bunun hikmeti odur ki, sâlik seyr-i ilallahı tamamlayıp cem‘-ül cem‘ makamına vâsıl olunca, zâtın tecellisine mazhar olur. Bu makamda bulunan velî kendisini, bütün varlıklara işlemiş ve hepsinde kendini tedbîr sâhibi görür ve bütün varlıkları kendinin a‘zası bilir. Ve eşyadan bir şey diğer bir şeye yaklaşsa, o veli o şeyi kendine yakın görür. Hakk sübhânehünün zâtıyla kendi zâtını, sıfatıyla kendi sıfatını ve fi‘iliyle kendi fi‘ilini bir görür zirâ o tevhîd deryasına gark olmuş, vahdetten başkasını bilmez. Ve insanın tevhîd ve vuslatta bundan a‘lâ [yüce] mertebesi olmaz. Bu müşâhadenin izâhı, mahlûk olan kulun hâlık olması değildir. Yahud hâdisin [sonradan olan, yaratılan] kadîm olana bitişik olması, yahud da kadîmin hadîse hulûl etmesi değildir. Allah Teâlâ bunlardan çok yüksektir. Beyt:

Hulûl ve birleşme burada muhaldir,
Ki vahdetde ikilik ayn-ı dalâldir.

O hâlde böyle bir tecelliye mazhar olan her kâmil ferdin ma‘nevî her şey ile ittihâdı [birleşmesi] olur. Ve her şeyle birleşmesi, her şeyle ayrı olmasına gâlib olur. Taayyun mahbusu ve cismin ve cismânilerin bağı olmaz. Tasarrufunun mahkûmu olmak bakımından kendinin taayyunu ile başkasının taayyunu beraber olur. Teveccüh ettiği bütün şânlara hükmü câri olur. Bunlardan kimi, bölünemeyen en küçük zaman kadar bir zamanda çeşitli yerlerde görünebilir. Kimi Îsa meşhedli ve meşrebli olur da, bir ölüye Allah Teâlâ’nın izniyle kendi hayatı ma‘deninden hayat verir. **Velhâsıl bunlar bostan-ı ilâhînin bostan bekçileridir. Meyvesiz bir insana nazar ve inayetleri olursa, onlara kendilerinin semere [meyve] dolu hakîkatlarından bir hisse [nasîb] aşıla salar, o vucûd meyve vermezken, yemiş vermeğe başlar ve her ölüye kendi hayatı zımnından hayat verseler, dirilir.** Mevlânâ Nizâmeddin hazretlerinin **“zımnında olmak”** yahûd “zımnına almak” menkıbesi ve Hâce Ubeydullah hazretlerinin **“ârifin mahlûku olur”** buyurdukları bu kabildendir. Lâkin edeb odur ki, böyle yerlerde halkı ârife nisbet edip, Hak mahlûku mukabelesinde ârif mahlûku denilmeye. Çünkü avam, sözlerin

- **Ahbereti'r-rusül tahavvüle'l-hakki bi's-suver.** (Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellem haber verdi, neyi de ben ilâve ettim.) Allah suretle zahir oldu.
- O, bu hep O derler. O, bu hep bu imiş, bunu anlayınca, üç sene gökyüzüne bakamadım.
- **"Söyleyene bakma, söyletene bak."** derler, doğrusu **"söyletene bakma, söyleyene bak"**tır.[745]
- Allah mükevvenatı zulmette halk etti, zulmet vahdet demektir.
- Ebu Hüreyye radiyallâhü anh bir gün Sahabe-i kirama

"Yetenezzelül emr ma beynehünne"[746] bu ayeti Hazreti Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellemin bana tabir ettiği gibi size söylesem boğazını işaret ederek **"kesersiniz"** buyurdular.

- Hazret-i Aziz burada "emr" **zât demektir** buyurdular.
- Rüzgâr uğultusu kapı gıcırtısı, sinek vızıltısı hep Hakk'tır; kâmil bunlardan Hakk'ı sima eder. (işitir ve görür) [747]
- **" Küllü müsallin imâmün velev kâne münferiden"** (Hadis) (Her namaz kılan, tek başına bile olsa imamdır.)

İmam metbu demektir, cemaat de kendi vücududur.

- Görünen mertebedir, hakikati Hakk'dır.
- (Arapça fiil)Kâne'nin manası "idi" dir, "oldu" manasına değil. [748]
- Nevres Bey Harbiye mektebinde Fransızca muallimi idi. Ahmed Amîş Efendi'ye birçok konuyu danışıyordu. Bir seferinde;

"İmtihanda talebeye kaç numara verelim diye mümeyyizlere sorduğun zaman ne verirlerse onu ver, vermeyecek isen sorma. Sözün nere-

---

arasını bulamaz, birini diğeri zanneder de yanılırlar. Hâlık olmak [yaratmak] Hak sübhânehü ve teâlâya mahsûstur. **Bir kulunu, ihsân ile hâlıklık (yaratıcılık) tecellisine mazhar etmekle, o kul hâlık olmak lâzım gelmez.** Nitekim Razzak Hak teâlâ iken bir kulunu rızık dağıtıcı etmiştir. Kullarına rızkı onun yüzünden verir. O kulu, insanlara rızık taksîm edicisi kılmakla Razzak olmak lâzım gelmez. Bu gibi sözlerin Allah Teâlâ'dan başkasına kullanılması mecazdır. Lâkin Hakk Teâlâ bir kulunu bu kadar kemâlâta mazhar ederse, onun da hakkını yitirmek revâ değildir. **Her işin bir kapısı vardır. Hakk Teâlâ'nın inâyetine mazhar olmanın yolu da, bir ârif kulun nazarına erişmektir.** (Kaynak: Reşahat, Süleyman Kuku,s.179 kaşife,18)

[745] Söyleyende söyletende Allah Teâlâ'dır.

[746] Talak, 12 **"Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır, Allah'ın herşeye Kadir olduğunu ve Allah'ın ilminin herşeyi kuşattığını bilmeniz için Allah'ın buyruğu bunlar arasında iner durur."**

[747] Bir gün mübarek parmakları ile enfiye alıp;

"Arif, te bu zerreden bile hakkı sima eder rüzgâr iniltisi, kapı gıcırtısı, sinek vızıltısı hep Hakdır."

[748] Sonradan oldu demek değil.

den geldiğini bil" buyurdular.

Daha sonra Bursa Erkek Lisesi Fransızca Muallimliğinden, **Binbaşı Hasan Nevres** emekli olmuştur. Fakat soyadını **"Onbaşı"** almıştı.

"Onbaşı" ismi, soyadı kanunundan çok önce Ahmed Amîş Efendi tarafından bir nevi künye olarak verilmiştir. Ahmed Amîş Efendi, ona;

"Seni onbaşı yaptım!" buyurmuşlar.

- Göztepe Müezzini Mehmed Efendi rivayetiyle;

Bir gün Sami Bey'le birlikte huzuru Hazreti Aziz'de idik. Buyurdular ki;

"Bir bektaşî fakiri Üsküdar'dan Beşiktaş'a gitmek üzere kayığa biner, giderken kayıkçıya, şu karşıki saray kimin diye sorar. O da padişahın der. Öteki O da onun, daha öteki; O da onun, ya en öteki; O da onun deyince, o gün almış olduğu yeni çorapları ayağından çıkarıp, bunları da ona ver diye denize atar." buyurdular.

- Bir gün Mecdî Efendi huzurda iken Efendi Hazretleri

"Ben Allah'ım, ben Allah'ım ben Allah'ım" buyurarak;

"Ben Allah'ım demekle insan Allah olur mu?" buyurmuşlar.[749]

- Bir gün bayram ziyaretine gittik. Yarım saat kadar sohbet buyurdular. Sonra kalkıp mübarek parmaklarıyla oynar gibi neşelendiler.

"Ben neşelendim ki âlem de neşelensin." buyurdular.

- Eşref Efendi rivavetiyle;

"Bendendirler, halka ne karışırlar, halkdandırlar bana ne gelirler, götürürler getirirler, götürürler getirirler, götürürler getirmezler."

- Olmuş olmuştur, olacak da olmuştur, olacak bir şey yoktur
- Kuşadalı Aziz tarafından hilafet verilerek Tırnova'ya irşâd için gönderilen Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerine intisab eden Ahmed Amîş Efendi'den medresedeki hocası buna razı değildir. Ahmed Amîş Efendi üzüntülüdür. Hocasının hatırını da kırmak istemez. Nihayet bir gün Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretleri ile âni karşılaşırlar. Halvetî şöyle buyurur:

"Biz senin kalbine kancayı taktık. Ne tarafa dönsen delik Allahtan tarafadır!.." Ahmed Amîş Efendi'nin gönlünden geçirir ki, medrese hocası da Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerine biat eylesin. Gerçekten de öyle olur.

Buna benzer Nevres Bey rivayetiyle Mehmed Efendimiz Hazretleri;

Kendilerinden kaçardım, yolumu değiştirdim Bir gün hap hap karşı geldi. **"Ben senin ciğerine kancayı taktım, nereye gidersen git, delik Allahadır."** buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz, Mehmed Can efendiye

"Hicaz'da taş atarken taşlayan ile taşlananın kim olduğunu gördün mü?" buyurdular.

- Allah'ın akve'l kuvâ, â'ciz'ül â'ciz olduğunu anlayınca **'hah'** de-

---

[749] Vahdet-i vücud meselesini ağızlarına lakırtı edenler için söylemektedir.

dim.[750]

VEFÂ

- Kuşadalı Efendimizden;

Girdiğin kapıyı, geldiğin yolu sakın unutma ha! (Mürşid ile şeriatı Ahmedî) buyurmuşlardır.

YARATILIŞ

- Ezelde hilkat yoktur, zuhur vardır.[751]
- Taşta hayati ilâhi olmasaydı Musa'nın esvabını (elbiselerini) alıp kaçar mıydı?
- Tabiatında sekr vermek istidadı olan bir şeyi içmekten içmemeği tercih ediniz, buyurdular.
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

"Eğer senin sırrında işret etmek yoksa kimse senin yanında işret edemez." buyurdular.

YEMEK

- Biz yemeği ağzımıza koyarken sabret seni makamı insana getireceğim deyiniz, lokmayı ağzınıza koyunuz.
- Her ne yerseniz sadaka diyerek yeyiniz.
- Yediğim yemek Allah'ı zikr etsin. Ben de telezzüz ederek şükredeyim.
- Şeyhleri kendilerine buyurmuşlar,

"Ahmed açlığın aklına gelirse benden değilsin."

ZALİM

- Bir zalimin karşısına çıktığınız zaman üç defa **"eûzü bike minke"** (O'ndan, O'na sığınırım.) deyiniz buyurdular.

ZİKİR

- Ahmed Amîş Efendi **"Minel âbâd ilel âzâl, ila ma-lâyetenâhin müstecmiu bi cemiissıfat, Allah"** diyerek lafza-i celal zikrine başlardı.

(Ebedîlikten ezele, sonsuz olan bütün sıfatların hepsini toplayan, Allah) (Kullarından Allah Teâlâ'ya da manası verilebilir.)

---

[750] Akve'l kuvâ = Güçlülerin en güçlüsü Â'ciz'ül â'ciz = Âcizlerin en âcizi

[751] Bize görünen şey o takdirin gerçekleşmesidir

RUMUZLU KELÂMLARI

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'nin, kapalı ve herkesin zahirî meslek ve kıyafetine göre söz söylediği gibi anlaşılamayan ve aleyhinde atıp tutmayı, dedikoduyu mucip olan sözleri çoktur. Bazıları şunlardır.

- Fatih dersiâmları ve hocaları, Ahmed Amîş Efendi'ye iyi bir gözle bakmazlar, onunla görüşmezler, hele ziyaret etmeği asla hatırlarına getirmezlermiş. Bir gün Abdülâziz Mecdî, Ahmed Amîş Efendi'nin manevî yüksekliğinden, hürmete ve ziyarete değer bir zat olduğundan Recep Arusan'a bahsetmiş. Bunun üzerine onda, türbedâra karşı hafif bir meyil ve incizap belirmiş ise de, karar verirken; yine eski bildikleri ve işittikleri şeyler galebe çalarak, gidip görüşmeğe cesaret edememiş; fakat Darülfunûn felsefe müderrisi Ahmed Naim Bey, türbedârın damadı ve müftünün de, sözüne son derecede itiinat ettiği samimî ve dindar bir arkadaşı olduğu için türbedârı bir kere de ondan tezkiye etmek istemiş. Ahmed Naim Bey, herkesin zındık[752] diye görüşmek istemediği hazreti fevkalâde meth-ü sena ile mahza bu zatın teveccühünü kazanmak için damadı olmak şerefini almış, olduğunu da sözlerine ilâve edince, bu beyanat, Recep Arusan'ın, Ahmed. Amîş Efendi hakkındaki fikrini biraz daha değiştirmiştir.

Zihni ve fikri bu muhtelif rivayetleri birbiriyle telife çakışırken; günün birinde komşusu ve arkadaşı bulunan Abdülâziz Mecdî Efendi ile Fatih'e çıkan yolda, bir ikindi vakti karşılaşırlar. Recep Arusan, bu vakitte bu tarafa böyle nereye gittiğini sorar. Abdülâziz Mecdî Efendi Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'yi ziyarete gitmek istediğini söyleyince, Recep Arusan'da zihnen meşgul olduğu ziyaret meselesine kat'î kararını verir ve birlikte giderler.

Abdülâziz Mecdî Efendi, Recep Arusan'ı türbedârın huzuruna götürüp, Fatih hocalarından Recep Efendi olduğunu söyler, kendisi de geride ayakta durur.

Ahmed Amîş Efendi, kendisini ziyaret edenin zahir ilimleri tedris eden, ilâl ve idğamla, sarf ve nahivle uğraşan bir kimse olduğunu bu suretle anlayınca, onun seviyesine inip, ilk söz olarak

"Allahü ekber de, Müfaddalün aleyh nedir?" (الله اكبر lafızında Müfaddalün aleyh nedir?) diye sorar. Böyle bir suale maruz kalacağını aklına getirmeyen Recep Arusan:

"Allah; fî haddi zatihi Ekberdir" bu ef'âlü, tef'il (babında) ve müfâddalün aleyh aranmaz, siz arar-mısınız? (Yani, biz hocalar aramayız, siz mutasavvıflar arar mısınız?)

---

[752] Milleti, Hz. Türbedâra, zındık demeleri üzerine buyururlardı ki;
" Secdelerin, rükûların kime olduğunu bilmezler de konuşurlar."
Abdulkadir Geylâni kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri,
"Hiç bir Cami yoktur ki orada bana secde olmasın" demiştir.

diye o da türbedâra sorar. Hazret:

"Ben de zaten bu suale böyle cevap vermeni beklerdim."

diyerek müftüyü takdir eder, hattâ arkasını okşar ve alnından öper. Anlaşılan Fatih hocalarından birisinin, şeytanın ayağını kırarak, kendisini ziyarete gelmesi, hazretin de hoşuna gitmiş ve sonra da elinde tuttuğu enfiye kutusunu açarak bir tutam enfiye vermiştir.

O sırada geride ayakta duran ve bu muhavereyi dikkatle dinleyen; Abdülâziz Mecdî Efendi'ye de bir tutam enfiye vererek çekmek üzere iken o, fartı muhabbetle birdenbire bir sayha çıkartarak türbedârın üzerine atılır, kucaklar, kemiklerini kıracak derecede sıkar ve sonra ayrılacak bî-huş bir halde yere serilir.

Bu sırada Recep Arusan, türbedârdan gördüğü takdir ve iltifata güvenerek ve Abdülâziz Mecdî Efendi'nin geçirmiş olduğu hali de bir türlü kavrayamıyarak;

"Böyle delibozuk adamları mürit edineceğinize adam akıllı kimseleri edinseniz daha iyi olmaz mı?"

der, türbedâr hazretleri de bu suale gülmekle mukabele eder.

Abdülâziz Mecdî Efendi bî-hûş bir halde yatadursun, ikisi arasında şöyle bir konuşma başlar. Recep Arusan sorar:

"Hangi tarikattensiniz?"

"Halveti tarikatindenim, seyir ve sülûkü Ömer'ül Halvetiden gördüm. Daha ilersini ararsan Şabaniye tarikatine ve Şaban-ı Velîye müntesibim."

"Sizin için Arap Hoca ile görüşmüştür ve Melâmidir" diyorlar

"Melâmet adında bir tarikat yoktur. Bununla beraber umumiyetle tarikatte Melâmet büyük bir makamdır. Tarifatı Seyyid'e bak; Arap hoca dediğiniz Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ise çok büyük bir zattı. Ben onunla görüştüm. O benim sohbet şeyhimdir."

Söz buraya gelince Abdülâziz Mecdî Efendi de kendine gelerek birilikte çıkıp giderler.

Meğer Abdülâziz Mecdî Efendi'nin bir sayha kopararak Ahmed Amîş Efendi'nin üzerine atılmasının ve onu kucaklamasının sebebi; o, sırada Ahmed Amîş Efendi'nin:

"Enfiye öyle çekilmez, böyle çekilir."

demesinden ileri gelmiş. Bu davet dille değil gönülle olmuş olacak ki, Recep Arusan işitmemiş. Fakat Abdülâziz Mecdî Efendi böyle olduğunu söylerdi.[753]

---

[753] **Abdülâziz Mecdî Efendi ile Recep Arusanı ne zaman bir arada görsem, bu hâdiseyi tekrar ederler, bu hâtırayı tazelerlerdi ve bu sırada orada üstâd bir enfiye çeker ve:**

"Enfiye, sebebi saadetimdir."

buyururlardı.

Yine kendileri de ara sıra bu hadiseyi başkalarına naklederler ve **"meczub**

- Tırnovada kendisinden ilk defa Elifba, okumuş olan İsmail Fenniye İstanbul'da ilk telkini:

Elif : Zât'a işarettir.

Ba : Zât maa's sıfattır. (Zât ile beraber sıfat)

tarzındadır. ...

Abdülâziz Mecdî Efendi de, Türbedâr Amîş Efendi'ye ilk intisabında Bina yahut Emsile okuyup okumadığını sormuş; o da:

"Okudum" demiş; bunun üzerine buyurmuşlar ki:

"Orada bir nasara var. Bunda nassârun'da var, mensurunda da var, yensuruda var, lemyesuruda da var lemma yensuruda da var. İşte o bir maddedir ki hepsinde var, hepsi ondan oluyor." [754]

Bu kadar söylemiş. Alt tarafını getirmemiş. Abdülâziz Mecdî Efendi derdi ki;

"Ben hoca mesleğinde ve kıyafetinde olduğum için, bana 'böyle' hitap etti. Maksadı: Allah böyledir, her şeyde vardır, her şey ondandır ve

---

olmak istemem, cazib olmak isterim" derlerdi ve böyle demek ile Türbedâr'daki başkasını cezbede bilmek kuvvet ve kudretini haiz olmayı arzu ederim, demek isterlerdi. Abdülâziz Mecdî Efendi bu cezb hadisesini şu cümleler ile izah ederlerdi.

"Bazen mürşid bütün kuvvet ve kudretini bir an için müridine verir, mürid o kuvvet ile öyle bir aşka düşer ki kendisini hemen mürşidinin üzerine atar onu öper, ısırır ve kemiklerini karacak derecede sıkar, işte cezb budur" ve bunu mürşid yapar, yani kuvvet ve keramet müridde değil mürşiddedir.

Ahmed Amîş Efendi de bu hal üç defa vaki olmuştur.

Biri **Balıkesirli Halil Efendi**, Amîş Efendiyi o kadar sıkmış ve ısırmış ki bazı dişleri dökülmüştür.

Bir defasında **Nevres Bey** sarmış ve sıkmıştır. O derecede ki Amîş Efendinin üzerinde bulunan bir madeni kalem kırılmış ve pantolon askısının demiri kemiklerine batarak zedelemiştir,

Üçüncüsü de **Mecdî Efendi** İle vaki olmuştur.

Abdülaziz Mecdî Efendi de iki zatı böylece cezb ettiği, hatta Rüştü adında birisinin sıkışından sırtında ki kemiklerin hayli zedelendiği ve irtihallerinden dört beş ay önce sanatkâr bir genç muallimin birdenbire Mecdî Efendinin üzerine atılarak dişlerini kanattığı görülmüştür. Şu halde Mecdî Efendi de "cazib" olmak hususundaki arzularına nail olmuşlardır demek olur.

[754] Arapçadaki sarf bilgilerinden bir kelimeden türetilen yüzlerce kelime bilgisi. Kendisi hoca mesleğinde ve kıyafetinde olduğu için bana boyle hitap etti.

Maksadı **"Allah Teâlâ böyledir, herşeyde vardır, her şey ondandır ve O'dur,"** demek idi.

odur, demekti.” [755]

- Yine ilk defa kendisine intisap etmek istiyen diğer bir hocaya da kendi hayatını, daha doğrusu seyir ve sülûkünü şu tarzda anlatmıştır:

“Hocam bana nasara yansuru yu verdi. Sonra celese yeclisü yü verdi. Daha sonra feteha yeftahu verdi. Onları söktüm. Maksudun (Kitabı) mu’tellât (illetli harfler) bahsi beni çok yordu. Kale (قال) aslı Kavele (قول) imiş. Bu kîlü kalleri ve bu tür şeyleri anlayamadım. İzhar (kitab)ı müzaheret [756] **ile geçtim.. Fakat avamil (kitab)i bugün hala anlayamadım. Niçin bazı kelimelerin sonu mazmum veya meftuhdur. Bir türlü anlayamadım, buyurmuşlar.**[757]

---

[755] Abdülâziz Mecdî Efendi, bu anlatışı, bahsi geçen hocadan dinleyince, bunu zahirine değil, seyir ve sülükteki merhalelere işaretle: .

“ **nasara yansuru, celese yeclisü,** hele **feteha yeftahu** fütuhat olduğuna, **avamil** (kitab)ı anlayamadığına da alemdeki hadiselerin niçin türlü türlü olduğunu kavrayamadığına işarettir, buyurdular. Başka ehlullahın da bu yolda sözler söylediği, (Mevlana) Küçük Hüseyin Efendi ile Fatih müderrislerinden Şehrî Ahmed Efendi arasında geçen şu konuşmadan anlaşılıyor:

Müritlerinden birisi, Şehrî Ahmed Efendiyi Küçük Hüseyin Efendiye götürür. Hazret; Şehrî Ahmed Efendi gibi kelli, felli bir hocanın kendisini ziyarete gelmek tenezzülünde bulunduğunu görünce; odasında en iyi yeri, oturmak, üzere ona gösterir. Kendisi de karşısına çömelip, yerde oturur. **Mevlana Küçük Hüseyin Efendi**; ufak tefek bir tipte olduğu gibi usulü dairesinde medrese tahsili görmemiş, uzun boylu tedris hayatında da bulunmamış, yalnız sıbyan mekteplerinde kalfalık, yani hoca yamaklığı yapmıştır.

Şehrî Ahmed Efendi, ilk söz olarak, yani lâf olsun diye, cami derslerindeki sırayı kast ile;

“Nereye kadar okudunuz?”

diye sormuş. O da:

“Maksud’a kadar.”

demiştir. Buna karşı Şehrî Ahmed Efendi de:

“Ha, şu Bina (kitabın)’dan sonra gelen kitap mı? Pek az okumuşsunuz!” demiştir.

Hâlbuki Küçük Hüseyin Efendinin, **“Maksud”** dan kasdettiği mâna, medreselerde okunan ders kitabı değil maksud-ı hakikî olan sır-ı ülûhiyet’ti.

İşte şu konuşma bile müteşerrilerle mutasavvıflar arasındaki inceliği ve düşünce farkını gösterir.

[756] Muzaheret: isim, eskimiş (muza:heret) Arapça: Destekleme, yardım etme, arka çıkma

[757] Harf, kelime ve cümle sırlarından bahseden sarf ile asıllar ilmi olan yaratılış hikmetlerine işaret edilmektedir. Bu sözleri zahirine hükmetmemelidir.

- Abdülâziz Mecdî Efendi, Girit'te talebesi ve Mecliste arkadaşı ve sonra'da Osmanlı Hariciye Nazırı olan Giritli Ahmed Nesimi Bey'i, Ahmed Amîş Efendi'ye götürmek, onu da halkâ-i tevhide sokmak ister ve görüşmeğe, istifade etmeğe teşvik edermiş. Bir gün zihni bununla meşgul olarak, keyfiyeti açıp izin almak maksadiyle huzurlarına girerler.

O sırada Ahmed Amîş Efendi'nin elinde bir mıhladız yahut mıhladızlı bir demir bulunuyormuş. Mıhladızı çiviye doğru uzatınca mıhladız onu çekmiş ve işte o zaman;

"Bakın, demiş, mıhladız demiri nasıl çekti. Ben istersem, istediğimi böyle çekerim. Siz "ötekini, berikini getireceğiz!" diye, neye uğraşır, durursunuz?"

Yine bir gün Abdülâziz Mecdî Efendi'ye hitaben bu mevzuda;

"Mecdî! Bana bu adamları getirip durma. Herkes buraya giremez, biz istemeliyiz, biz isterken de, istediklerimizi getirmeğe muktediriz." Buyurmuştur.[758]

- **"Allah olmak kolaydır, fakat Muhammed olmak güçtür."**

Abdülâziz Mecdî Efendi bu sözü şöyle tefsir ederlerdi:

Allah Teâlâ'da cemal ve celâl tecellileri vardır. Küfrü de, imanı da halk eden odur. Bununla beraber küfre razı değildir. Muhammediyet mertebesi ise yalnız cemal tecellisidir. Muhammed ancak küfür olmayan şeyleri yapmakla mükelleftir; bu ise zordur.

Buna benzer bir sözü **Ayaşlı Şakir Efendi'**nin söylediğini, yine Abdülâziz Mecdî Efendi nakil ve tefsir ederlerdi. Şakir Efendi dermiş ki:

"Siyaset velâyetten yüksektir."

Bunun, mânası: Velâyet; Allahın cemal tecellisi olduğu için; hep iyi şeyler düşünür, iyi şeyler yapar. Siyaset ise; Allahın hem cemal, hem celâl tecellisi olduğundan; bir siyasî, Allah Teâlâ'nın zuhur ve taayyün itibarıyla bu birbirine zıt sıfatlarına ne derece yaklaşırsa; o kadar muvaffak olur. Hazreti Ömer radiyallâhü anh demiştir ki,

والله ما يزع الله بالسلطان اكثر مما يزع الله بالقرآن

"Yemin ederim ki, Allah Teâlâ'nın hükümet kuvvetiyle men'ettiği şey, Kuran'ın âyetiyle men'ettiğinden ziyâdedir."

İşte görülüyor ki, aynı mevzuu, üç mütefekkir ayrı ayrı ifadelerle, fakat hepsi aşağı yukarı aynı mânaya yakın olarak söylüyorlar. Binaenaleyh, bü-

---

[758] İşte gerek mürşidinin bu sözlerinden, gerekse kendi kanaat ve tecrübelerinden mülhem olarak, üstâd da buyururlardı ki:
"Bu yola istiyen giremez. Bu yola adam seçerler. Bu, havas yoludur, avam yolu değildir. Biz ancak havas-sül-havassa açılırız!"

yük adamların, bu türlü sözlerini birdenbire başka mânaya atfederek, inkâr cihetine gitmemek lâzım gelir. Hazreti Ömer radiyallâhü anhın, bu sözüne misal istenilirse, Atatürkün icraatı gösterilir.[759] Atatürk, siyasî bir adamdı. Onun 15 sene içinde siyaset kuvvetiyle yapmış olduğunu, her hangi bir velinin velâyet kuvvetiyle yapmasına imkân var mıdır? Şüphesiz yoktur. Çünkü ezelî ve ilâhî kânun böyledir. Velâvet kuvvetiyle hareket eden bir kimseden, mekteplerden din derslerini kaldırmak, mukaddes sanılan. Ârap harfini terk ederek, yerine Lâtin esasından başka bir harf kabul etmek, İslâm serpuşu sanılan fes [760] ve sarığı, bırakarak halka şapka giydirmek beklenebilir mi? Fakat Atatürk, böyle yapmakta idareten ve siyaseten fayda görmüş ve bir an tereddüt etmeksizin bunları yapmıştır.

Bu mevzua bir misâl olarak;

II. Abdulhamid zamanında, huzur dersinde bir mukarrire [761] vekâleten derse çıkan Tokatlı Ahmed Efendi, takrir esnasında:

"Padişahın iradesi; peygamberin sünnetinden üstündür."

"Sünnet terkedilir ama irade-i seniye hilâfına bir şey yapılamaz!"

demiş. O zamana kadar dersi sükûnetle dinlemekte olan hükümdar birdenbire başını kaldırarak:

Ne gibi meselâ, izah ediniz!

" demesi üzerine, Ahmed Efendi de:

"Meselâ sakal salıvermek sünneti seniyedir. Sakal saliverilse de olur, salıverilmese de. Fakat geceleri şu saatte sokakta gezmek irade-i seniye ile yasak edilmiş olsa, buna herkes itaate mecburdur."

Tarzında izah etmesi hükümdarın hoşuna gitmiş ve dersten şonra, öteki hocalar, hep bir arada, kendilerine, gösterilen yerde iftar ettikleri halde; Ahmed Efendi, II. Abdulhamid ile birlikte yemek yemiş, fazlaca ihsan almış ve münhal olan mukarrirliğe de asaleten tayin edilmiştir.

- Ahmed Amîş Efendi, mutasavvıflar arasında tasarrufa kadir, velilerden bilinir.

"Ağzımdan çıkan sözleri zamanla unuturum. Fakat ne söylersem lıâdisatı âlem öylece zuhur eder." buyururlarmış.

Kendisini görenler, konuşanlar ve istifade edenler, bu mevzu etrafında birçok şeyler söylerler, vakit vakit dediklerinden sonradan çıkan bir hayli vak'alardan bahsedilir.

---

[759] Bkz: "Kur'ana aykırı olarak neler yaptığını, Türkiye Maarif Tarihi adlı eserimin üçüncü cildinin 919-923 üncü sahifelerinde, bir münâsebetle izah edilmiştir. Merak eden okuyucular lütfen o sahifelere bakabilirler." (Osman Nuri Ergin)

[760] Yunan fesi

[761] Mukarrir: (Karar. dan) Yerleştiren. Takrir eden. Sabit kılan. Dersi tekrar ederek anlatan müderris.

Ali Kemâli Efendi Sivaslı'dır. Konya'da yerleşmiş, oradaki lisede din bilgileri ile Arap ve Fars dilleri müderrisliğinde bulunmuş, 1323 (1907) de Konya'da bir Hukuk Mektebi açılınca orada da Osmanlı Medenî Kanunu olan Mecelle-i Ahkâmı Adliye müderrisliği görevinde bulunmuştur.

Bu zat, **Meczub Şakir Efendi'**ye hizmet etmekle de kendisinden bahse hak kazanmıştır. Şakir Efendi'yi cezbe halinde ailesi bile terk etmiş; olduğu halde Ali Kemâli Efendi ile Mevlevi Sıtkı Dede onu bırakmamışlar ve hizmetinde kusur etmemişlerdir.

Şakir Efendi bir gün bu hizmetlerine mukabil Ali Kemâli Efendi'ye;

"Elimden gelse seni döğe döğe öldürürdüm" demiştir.

Ali Kemâli Efendi bir aralık mebus olmuş, İstanbul'a da gelmiştir. Abdülâziz Mecdî Efendi arkadaşını alıp mürşidi Ahmed Amîş Efendi'ye götürmüş. Ali Kemâli Efendi elini öpüp diz çökerek karşısına oturduğu zaman hazret:

"RAhmedmetullahi, aleyhi rahmeten vasıaten" [762] den başka bir söz söylememiş, oradan ikisi birlikte ayrılıp çıkmışlardır. ..

Bu iki fıkrayi nakleden Abdülâziz Mecdî Efendi derdi ki:

"Şakir Efendi'nin Ali Kemâli Efendi'ye; seni parça parça ederim, demesi: kendisine yaptığı hizmetten dolayı şehit olarak hayata veda etmesini ve o şerefe nailiyetini temenniden ve Ahmed Amîş Efendi'nin **" RAhmedmetullahi, aleyhi rahmeten vasıaten"** demesi de bu mertebeye ereceğini keşfen tebşirden ibarettir.

Bu zat Millî Mücadele zamanında Delibaş'ın Konya'da çıkardığı isyanda:

"İttihatçıdır, eski mebustur," diye şehit edilmiştir.

Türbedârın huzurundan çıktıktan sonra yine üstâd, Ali Kemâli Efendi'ye intihalarını ve mürşidi hakkındaki mütalâasını sormuş, o da kısaca:

"Bu kadar uzun ömür sürdüğüne göre manevî bir memuriyeti olsa gerek," demiştir.

Ali Kemâli Efendi'nin mezar taşında şu yazılıdır:

"Burada cehlin tasallutu ve taassubun kini meknuz isyanda darben şehid edilen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya heyeti merkeziyesi reisi ulemadan Sivaslı Ali Kemâli Efendi metfundur. Düşmanlarını affeden,[763] bu ruhun affı İlâhiye mazhariyetini dua et."

Yevm-ül-isneyn 4 Teşrinievvel 1336

Abdülâziz Mecdi Efendi bu zat için buyururdu ki:

Konya Mevlânadan sonra bir tek büyük adam yetiştirmişti. Konyalılar Mevlânanın kıymetini takdir edemedikleri gibi bununkini de edemediler,

---

[762] Allah Teâlâ'nın büyük rAhmedi üzerine olsun.

[763] Son nefesinde yanında bulunan dostu postahane memurlarından İsâ Ruhi'ye **" Müsebbib cehalettir. Aileme söyleyiniz davacı olmasınlar."** diye vasiyette bulunur.

şehid ettiler.

Konyalıların tabiî cahil ve mutaassıp kısmının Mevlâna düşmanlığını ve taassuplarının derecesini muhterem fâzıl Erzurumlu **Salih Yeşil** de şöyle anlatır:

Salih Yeşil, Millî Mücadele zamanında Büyük Millet Meclisinde âza ve vazifeten Konya'da memur bulundukları sırada Konya ulemasından birisile konuşurken:

"Elimden gelse Hazreti Mevlâna'nın cesedi şeriflerini buradan kaldırır, Medine-i Tahireye götürür, sonra da bu Konya şehrini ateşe veririm." Der. Bu söz üzerine muhatabı da:

"İşte şimdi kâfir oldun!"

diye mukabele eder. Salih Efendi;

"İki tahta parçasını yakmakla insan neden kâfir olsun?"

"İslâmiyet okadar dar bir din midir ki?"

demiş. . Hoca buna da cevap olarak:

"Hayır... Onu kasdetmiyorum. Mevlâna dediğinizi Medine-i Tahireye götürmek ve orada civarı Hazreti Muhammede defnetmekle kâfir oldun," demek istedim.

İşte Ali Kemâli Efendi böyle bir ortamda pek kapalı bir hayat geçirmiş, tasavvufla iştigalini, manevî meşgalesini Konyalılara hissettirmemiş, bütün yaşadığı müddetçe kendisini zahir ilimlere mensup bir hoca olarak tanıtmıştır. Bundan dolayı kimseyi irşâdda bulunmamış ve telli başlı bir eser de yazmamıştır. Ancak **Hayalât** adında tasavvuftan bâhis küçük bir risalesi bulunduğunu Abdülâziz Mecdî Efendi söylerdi. Bu risaleyi okuyan bir arkadaşımız yüksek bir eser olmadığını söylerdi. Ben görmedim. Bir şey diyemem. Şu kadar ki Abdülâziz Mecdî Efendi; Ali Kemâli Efendi'nin, yaradılış itibarıyla şakrak, samimî bir zat, sûfiyâne muhitte açık ve serbest konuşur bir velî olduğunu söylerdi.

Sivaslı Ali Kemâli Efendi; tasavvufa sülûkünden dolayı geniş düşünceli ve serbest fikirli bir adam olduğu için dar düşünceli kimselerle, dolu olan Konya muhitinde **Kızılbaş Hoca** diye anılırmış.

Yine bu zat uzun müddet muallimlik, müderrislik hattâ mebusluk yaptıktan sonra millî mücadele sıralarında Konya'ya çekilerek bütün maişet kapıları kendisine kapanmış bulunduğu bir sırada orada sarraflık eden birisinin dükkânına devam ile onun işine yardım eder ve aldığı üç beş kuruşla hayatını idameye çalışırmış. Sarrafların faizcilik yapması dolayısıyla onun bu işte çalışmasını hoş görmeyenler tezyif ve tahkir maksadile ona **Sarraf Hoca** da demeğe başlamışlardır.

Abdülâziz Mecdî Efendi'nin damadı İş Bankası memurlarından **Abdullah Emîr** Konyalıdır ve Ali Kemâli Efendi'nin komşusudur. Küçük yaşından beri hocaya hürmet ve hizmet eder, ufak tefek aile ve ev işlerini görür ve bu suretle teveccühünü kazanmak ve duasını almak istermiş. Mısır'dan geldikten sonra Konya'ya gittikleri zaman yine hocayı aramış ve onu ihtiyar haliyle, o ulema kisvesiyle sarrafın kirli altınlarını yıkayıp temizlemekle

meşgul görünce bu vaziyetten müteessir olmuş, fakat cahiller ve mutaassıplar, gibi sarrafın yanında çalıştığından dolayı değil, bu kadar fazıl ve kemâl sahibi bir adamın maişet yüzünden zamanla bu hale düşmüş olmasına üzülmüştür. Aynı zamanda aralarında şöyle bir muhavere (konuşma) cereyan etmiştir:

"Bademin kabuğunu yalaya yalaya dilimiz aşındı. Lübb'ünden ne zaman tattıracaksınız?"

"Ben İstanbul'a geldiğimde o iş de olur. Seninkinin bir baltalık işi kaldı. Onu da indirince tamamdır."

Sivaslı Ali Kemâli Efendi'nin burada **"seninkinin"** sözü ile kasdettiği zat; Abdullah Emîrin kayın babası Üstâd Abdülâziz Mecdî Efendidir.

Bu söze göre **Abdülâziz Mecdî Efendi'nin bu sıradaki manevî derecesi Ali Kemâli Efendi'mden dûn bir mertebede imiş.**

Ali Kemâli Efendi bu rumuzlu ve kapalı sözü söyledikten sonra çok yaşamamış, şehid olmuş ve tabiî İstanbul'a da gelememiştir.

- Diyanet İşleri Reisi olan **Şerefeddin Yaltkaya**, Darü'lmualliminde okumuş, medrese tahsilini de usulü dairesinde bitirip icazet almış değerli bir âlimimiz olup kendi sahasında eşsiz bir mütefekkirimizdir.

Darülmuallimin mezunu olmak itibariyle önce muallimliğe sülük ederek, Maârif Nezaretince rüştiye muallimliğine tayin edilmiş olduğu gibi; aynı zamanda camilerde lisanı ve dinî bilgiler okutmak üzere müderris de olmuştur.

Yine bu zat, son zamanın meşhur mutasavvıflarından Cerrahpaşa hatibi Arif Efendi merhumun oğlu olmak itibarı ile aile ve muhit icabı olarak tasavvufa ve manevî ilimlere de yabancı olmadığından, tekkelere devam eder, mutasavvıflarla görüşür, dervişlerle düşer kalkar, hâsılı eski kültürümüzün üç büyük sahasında maharetle at oynatır bir ilim ve irfan âşıkıdır.

Bu üçüncü mesleği dolayısıyla mutasavvıfları ziyaret ettiği sırada, devrinin bu yolda en büyük adamı bulunan Ahmed Amîş Efendi'nin hu-zurlarına da, Sami Evranos'un delâletiyle gidip, Ahmed Amîş Efendi'den manen istifade etmek ister.

Sami Evranos; **Şerefeddin Yaltkaya**'yı:

"Çalışkan; okumağa, yazmağa meraklı ve yetişecek bir ilim âşıkı, Bandırma rüştiyesi muallimi evveli."

diye, hazrete takdim eder ve huzurlarında biraz bulunduktan sonra elini öpüp arkadaşı ile birlikte çıkarlar.

Ahmed Amîş Efendi, kedisiyle görüşenlere yahut huzuruna bu suretle getirilenlere çok kerre ya maddiyat yahut maneviyatına dair bazı, tebşirlerde bulunurmuş ve bunları bazan görüştüğü kimseye vecahen bazan da gıyaben söylermiş.

Ahmed Amîş Efendi, Şerâfeddin Yaltkaya'ya, vechen böyle bir tebşirde bulunmayınca, ertesi gün, Sami Evranos, yalnız giderek, hazreti ziyaret edip, onun hakkındaki tebşirlerini öğrenmek ister ve:

“O, bulunduğu mesleğin en son mertebesine çıkar.”

Müjdesini, alır ve hâdise de hakikaten buyurdukları gibi çıkar. Şöyle ki:

Şerefeddin Yaltkaya, ilk intisap ettiği rüştiye müallimliğinden sonra idadiye ve lise hocalığına, daha sonra da bu mesleğin en son mertebesi olan üniversite profesörlüğüne çıkınca, bu hâdiseyi bilenler ve bu neticeyi görenler, Ahmed Amîş Efendi’nin uzağı görmekteki kudret ve kuvvetini yâd ve tasdik etmişlerdir. ,

Yine bu zat aynı zamanda medreselerde ders okutmak hak ve salâhiyetini de haiz bir müderristir demiştim. O, bu sıfat ve salâhiyetle, bugüne kadar evkaf hâzinesinden maaş almaktadır. Hattâ Tevhidi Tedrisat Kanunu çıktıktan ve medreseler kapatıldıktan sonra bile; Fatih camiinde, bilhassa ramazan ayında, halka vâz ve nasihatlerde bulunurdu. Son günlerde Üniversite profesörlüğünden Diyanet İşleri Reisliğine de geçince, ilmiye mesleğinin son mertebesi ve eski şeyhülislâmlığın karşılığı olan bu makama çıkmış olması da, pek yerinde olarak yine Ahmed Amîş Efendi’nin uzağı görmekteki kudretine affolunmuş ve hâdise, hakikaten müşarünileyhin, buyurdukları gibi, 30 sene sonra da olsa yine zuhur etmiştir.

Yine bu zatın, Mustafa Kemal’in, son dinî tazim olan cenaze namazını da, Dolmabahçe sarayında kıldırmak şerefine mazhar olduğunu biliyoruz. Meslek veya diyanet icabı, arasıra yapmakta oldukları imametin son mertebesi de, şüphesiz bir milletin en büyüğünün namazını kıldırmaktır.

- Ahmed Amîş Efendi’nin, yalnız müteşerrilerin (şeriât sahipleri) değil, bir takım mutasavvıfların bile kolay kolay anlayıp hazmedemiyecekleri birçok sözleri ağızlarda dolaşmaktadır. Ehli ve erbabı bu sözlerin her biri için birer vecih bulmakta iseler de, havsalası dar bulunanlar türlü türlü tefsirlere kalkışırlar, aleyhinde atıp tutarlar. Mesela:

Bir gün yanında damadı Darülfunûn müderrislerinden Ahmed Naim Bey bulunduğu sırada huzuruna bir genç gelir, elini öper, karşısında durur. Ahmed Efendi, bu gence hitaben:

“Haydi, git, yine eskisi gibi kârhanelerde, meyhanelerde, gez, dur.”

der. Genç, tekrar elini öper, kalkıp gider.

Müderris Ahmed Naim Bey, bu vaziyetler, bü sözler karşısında hayretler, içinde kalır. Bunu anlıyan Amîş Efendi, onun hayretini gidermek için der ki:

“Bunun âyan-ı sabite’sinde kârhanelerde, meyhanelerde gezmek vardır. Nasıl olsa bunu yapacak. Ben böyle söylemekle, hiç olmazsa günahtan kurtulmuş olur. Çünkü bu takdirce yaptıklarını emirle yapmış oluyor.”[764]

---

[764] “Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir gün **“Ya Kerîme'l-afv”** dedi. Cebrâil aleyhisselâm

“Bunun ne demek olduğunu biliyor musun?”

Bunu böylece nakleden üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi, bu şahsın halâ bu yolda gezmekte olduğunu söylerdi.

- Yine bir gün, bir kadın müracaat ederek, herhangi manevî bir arzusunun husulü için Medine-i Münevvereye gönderilip orada Ravza-i Mutahhareye konulmak üzere bir arzuhal yazılmasını rica eder, türbedâr Amîş Efendi de iki satırlık bir pusula yazıp eline sıkıştırır. Âyetli, hadisli ve tumturaklı ifadeli bir şey bekleyen kadın, bu kadar sade ve iki satırlık bir pusula ile savuşturulduğunu görünce, dileğinin yerine gelemiyeceğini düşünerek:

“Bu kadarı makbule geçer mi?”

diye sorar. Ahmed Amîş Efendi de:

“Kadın; ben onu zatımdan, Muhammedime yazdım. Senin o kadarına aklın ermez, haydi git, elbette müessir olur.”

buyurdular.

- Konyalı Topçuzâde Mehmed Arif Efendi adında çok fazıl bir zat vardı. [765] Ahmed Amîş Efendi ile arasında bu meyanda şöyle bir vak’a geç-

---

“Bu günahları rAhmediyle affeder, keremi ile de sevaba çevirir demektir.” İhyâ, IV, 148; Irakî, IV,148.

[765] **Topçuzâde Mehmed Arif Bey**: Hicri 1287 (Miladi 1870) yılında Konya’da doğmuştur. Babası Topçuzade İsmail Hakkı Efendi’dir. İlk tahsilini ve hafızlık eğitimini Uzun Hafız Mehmed Efendi’den tamamladıktan sonra Rüştiye Mektebi’ni bitiren Mehmed Arif Bey, Başarılızade İbrahim Hakkı Efendi’nin hat derslerine devamla sülüs, talik ve nesih yazılarda icazet almıştır. 1306 yılında tamir edilen Alaaddin Camii duvarlarındaki yazılar o zaman genç bir hattat olan Mehmed Arif Bey’e aittir. Daha sonra İstanbul’a gelen Mehmed Arif Bey, Fatih Medresesi’nde Müderris Arif Efendi’den ve Dağıstanlı Halis Efendi’den derslerini ikmal ederek icazet aldı. Farsça, Arapça, İngilizce, Fransızca ve Rumca öğrenen Mehmed Arif Bey, okuduğunu bir defada ezberleyecek kadar güçlü bir hafızaya sahipti. Hafız Divanı, Mesnevi ve Gülistan gibi eserleri ezbere bildiği kendi talebelerinin bizzat naklidir.

Bir haftada Rumca

Girdiği tüm imtihanları kazanarak dersiâm olan Mehmed Arif Bey, Saray’da müderrislik vazifesinde de bulunur. İstanbul’da çeşitli okullarda Arapça ve Farsça hocalığı yapar. Bu dönemde Darüşşafaka’da da vazife alır. Pek çok dergi ve gazetede şiir ve makaleleri neşredilir. Cemiyet-i İslamiye başkanlığı vazifesine getirilir. Bu vazifesi sırasında katıldığı bir toplantıda Rum Patriği’nin yaptığı konuşmaya bir hafta içinde Rumca öğrenerek Rumca cevap vermesi meşhurdur. Daha sonra Ankara hükümeti tarafından Ankara’ya davet edilen Mehmed Arif Bey, Evkaf Nezareti Yayın Müdürlüğü, Şer’iye Vekâleti Yayın ve İlmi Araştırmalar Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı

Müşavere Kurulu Azalığı, Diyanet İşleri Başkanlığı Tefsir Komisyonu Azalığı gibi vazifelerde bulunur. Ancak inkılaplar ile birlikte kurulan yeni düzene intibak edemez. Mehmed Akif Ersoy'a Safahat'taki **"Umar mıydın"** şiirini yazdıran halet-i ruhiyenin bir benzeri içinde inzivaya çekilmeyi tercih eder. Tüm resmi vazifelerden ayrılarak İstanbul'a döner. Darüşşafaka Lisesi'nin içinde, kütüphane müdürlüğü vazifesi ile iktifa eder. Yetim ve öksüz talebelerin safiyeti arasında teselli bulur.

Müderrisliği döneminde Fatih Türbedarı Ahmed Amîş Efendiye intisabı olan Mehmed Arif Bey, daha sonra Ahmed Amiş Efendi'nin halifesi Mehmed Tevfik Efendi'den seyr-u sülukunu tamamlamıştır. Başlangıçta tasavvuf hakkında menfi görüşleri olan Mehmed Arif Bey'in bu yaklaşımı, Ahmed Amîş Efendi ile tanışınca değişmiştir. **O dönemde Ahmed Amîş Efendinin sohbet halkasında Yakup Han Kaşgari, Abdülaziz Mecdî Tolun, Bursalı Mehmed Tahir Bey, Babanzade Ahmed Naim Efendi, Ahmed Avni Konuk, Hüseyin Avni Konukman, Evrenoszade Sami Bey, İsmail Fenni Ertuğrul ve bir rivayete göre Elmalılı Hamdi Yazır gibi devrin büyük âlim ve mütefekkirleri bulunmaktaydı.** Mehmed Arif Bey'in sahip olduğu yüksek idrak ve ilmi anlayış, Ahmed Amîş Efendinin sohbetleri ile yeni bir açılım kazanmış, Mehmed Arif Bey tasavvuf vadisinin en zorlu zirveleri olan İbn Arabî ve Abdülkerim Cili'nin eserlerinin tetkik, tahkik ve tercümesiyle meşgul olmaya başlamıştır.

Hakka'a yürümeden bir süre önce Konya'ya dönen Mehmed Arif Bey, Şerafettin Cami ile Kapı Camii'nde vaaz ve sohbetlerde bulunur. 15 Muharrem 1361 (1 Şubat 1942) de irtihal eden Mehmed Arif Bey, Musalla Mezarlığı'na defn olunmuştur.

Yetim talebelere alakası

Mehmed Arif Bey, kütüphane müdürü iken, o dönemde Darüşafaka Lisesi'nde talebe olan **Ahmed Sadık Yivlik** ile hususi olarak ilgilenir. İstanbul Çemberlitaş'taki Kara Baba Dergâhı'nı, vefat ettiği 14 Şubat 2002 tarihine kadar sohbetleriyle aydınlatan **Ahmed Sadık Yivlik**, Mehmed Arif Bey'in hatırasını ve kendi üzerindeki emeğini şöyle naklederlerdi;

"Ahmed Sadık Yivlik küçük yaşta yetim ve öksüz kalınca, İstanbul'da halası Fatma Hanım'ın yanına yerleştirilir. Fatma Hanım son derece disiplinlidir. Komşuları olan Kara Baba Dergâhı Şeyhi Ali Haydar Efendi'nin kefaletiyle Ahmed Sadık Yivlik, Darüşşafaka Lisesi'ne kaydolur. Buradaki talebeliğinin ilk yıllarında, halasının disiplinli tutumundan kurtulmanın etkisiyle oldukça haşarı bir öğrenciye dönüşerek hocalarını canından bezdirir. O kadar ki, yetim ve öksüzün halinden anlayan ve aynı zamanda Abdülhakîm Arvâsi Hazretleri'nin de müridanından olan Muallim Rıfkı Bey bile hiddetlenip **"Senden adam olmaz, eşyalarını topla defol git"** diyerek çıkışır.

Bu hadise duyulup da konu okul yönetimine intikal edince, Mehmed Arif Bey araya girerek Ahmed Sadık Yivlik'in sorumluluğunu üstüne alır. Onu önce Eyüp Sultan Camii'nde Abdülhakim Arvâsi Hazretleri'nin sabah na-

miştir.

Medrese tahsili görmüş, ayni zamanda diğer medrese mensupları gibi yalnız Arap dilini değil, Türkçeyi de çok iyi öğrenmiş olan bu zat, bu meziyetleri dolayısıyla, gençliğinde bazı büyüklerin çocuklarına hususî muallimlik edermiş. II. Abdulhamid'in kâtiplerinden Bürhan-ül-müeyyed mütercimi Kudüslü Kadri Beyin oğlunu okuttuğu sırada çocuğun ahvalinde görülen gayritabiî bir halin izalesine dua etmesini rica etmek üzere, Kadri Beyin müntesip olduğu Ahmed Amîş Efendi nezdine gönderilir.

Arif Efendi kalkar, türbeye gider, Amîş Efendinin huzuruna girip Kadri Bey'in selâmını ve arzusunu arzeder. Fakat öyle bir cevap karşısında kalır ki, o zamana kadar okuduklarına, edindiği dinî kanaatlere göre, o türlü sözleri ancak Allah söyleyebilir, insan değil. Meselâ:.

"Verdim, olsun!" gibi bir söz.

O zaman, mutaassıp ve havsalası dar olan Arif Efendi, hiç ummadığı ve beklemediği bu cevap üzerine, hemen oradaki iskemleyi kaparak Ahmed Amîş Efendi'nin üzerine hücum ile

"Vay! Tevekkeli senin için ….….demiyorlar?"

diyerek onu öldürmek ister. Bu vaziyet karşısında, Ahmed Amîş Efendi hiç bir telâş ve korku eseri göstermiyerek, sadece;

"Vaktin gelince sen de anlarsın!"

demekle iktifa eder ama, Hazretin başında paralamak üzere havaya kaldırdığı iskemle, kendi başında patlamış gibi bayılır.

Arif Bey o halde ne kadar kaldığını bilemeyecek kadar kaldıktan sonra, yüzünde, sıcak, yumuşak, şefkatli bir el hisseder.

"Arif evlâdım, yeter artık kalk!. Kalk yavrum, kalk!,"

Arif Efendi gözünü açar bakar ki, iskemle yerinde ve Ahmed Amîş Efendi postunda duruyor. Hemen kalkıp, Ahmed Amîş Efendi'nin eline eteğine sarılsada, af dilesede, olan olmuştur...

Arif Efendi, sonraları bu vak'ayı hatırladıkça veya bir sırası gelip de söyledikçe pişmanlık alâmetleri gösterir ve o zamanki zihniyeti ile sonrakini mukayese ederek tasavvufun, teşerru'un [766] çok ilerisinde olduğunu itiraf ederdi.

İşte bu Arif Efendi, zamanla tasavvufa da sülûk ederek, Ahmed Amîş Efendi'nin irtihallerinden sonra yerine türbedâr olan Mehmed Efendi'ye intisap etmiş ve diğer mutasavvıflarla düşüp kalkmağa başlamıştır. Bunlar-

---

mazını müteakip verdiği hadis derslerine götürür. Daha sonra ise Fatih Tahir Ağa Dergâhı'nda, Şeyh Ali Behçet Efendi'ye manevi olarak teslim eder. Bir hafta içinde okuldan atılmak üzere olan o haşarı talebe bambaşka bir insana dönüşür. Mehmed Arif Bey, Darüşşafaka Lisesi'nin kütüphanesinde **Ahmed Sadık Yivlik**'e hususi dersler de verir. Bu derslerde tutulmuş notlardan oluşan birçok defter merhum Ahmed Sadık Yivlik'in ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

[766] Teşerru: şeriata uygun davranma.

dan başka, önce, Muhyiddin Arabî'nin vahdet-i vücud yolundan gittiği için Ahmed Amîş Efendi'yi öldürmek istiyen bu zat, sonraları Şeyh Ekberin **"Tuhfe-i Sefere"** sini ve yine bu muharririn vâhdet-i vücud'ün ta kendisini gösteren سبحان من اوجد الاشياءفهو عينها vecizesini şerh ve vahdet-i vücud nazariyesini izah etmek üzere, Salâhaddin Uşşakî tarafından arapça yazılmış olan **"Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd"** adındaki risalesi Türkçeye çevirmiş, Abdülkerim Ceylî'nin **"İnsan-ı Kâmil"** inden ruh bahsini tercüme etmiştir. Yine Muhyiddîn Arabî'nin en meşhur eserlerinden olan da Türkçeye çevimeğe başlamış ve 18 sahifesini bitirmişti, İstanbul'u terketmesi üzerine tercümeye devam edemedi. Kendi el yazısı ile olan bu tercümeler hususî kütüphanemdedir.

Arif Efendi'nin tasavvufa sülük ettikten sonra düşünüşündeki değişikliği belirtmek için **"Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd"** tercümesinin başına geçirmiş olduğu şu birkaç satır;

"Bu kitab-ı güzin şeyh-i hakikatbîn Abdullah salâhi Hazretlerinin bir eser-i hakikat-rehberidir ki şeyh-i ekber ve esrar-ı hakayika mazhar Muhyiddîn Arabî Efendimizin bazı cühelâ-yı ulema arasında bir hayli itirazata sebep olan ve maazalik mahz-ı hakikat bulunan bir nutk-ı âlisini şerh ve izah için yazılmıştır.

İşbu eser, mürşid-i âli-himmet Behçet Efendi Hazretleri tarafından tercüme için âcizlerine emir ve tevdi buyurmuşlardır. Ben de nefsimden havi ve kuvveti tecrit ederek Şeyh Ekberin füyüzatı ruhaniye ve Cenâb-ı Salâhinin imdad-ı ruhanisinden istiane ile mütevekkilen alellah-il- kerim tercümesine başladım."

- Bir gün, Ahmed Amîş Efendi, yemek yenilmek üzere tam sofraya oturduğu sırada, evde ekmek olmadığını refikası (hanımı) haber verir. Ekmek almak için bakkala gönderilecek o sırada evde başka kimse de bulunmadığı için, gidip kendisinin almasını hazret, refikasına söyler. O da cevaben: "hemen dışarı çıkmak için çarşaflı olmadığını, şimdi falanın geleceğini ve ona aldıracağını" söylerse de, Ahmed Amîş Efendi beklemek istemeyerek:

"BÖYLE ÇIK AL, BEİS YOK!"

der ve refikası da başına şöyle bir örtü atarak, fakat üstüne bir şey giymeyerek, evdeki kıyafetiyle gidip bakkaldan ekmeği alır, gelir.

Ertesi gün, türbede, ziyaretine giden üstâd Abdülâziz Mecdî Efendi'ye, Ahmed Amîş Efendi, bu hâdiseyi olduğu gibi naklederek:

"Bir kerre ağzımdan çıkmış bulundu. Söylememeli idim. Fakat herhalde söylediğini gibi olacak, çarşaf; kalkacaktır."

demiştir. Cumhuriyet devrinde sözünün nasıl ve ne suretle çıkmış olduğunu bilmem ki izaha hacet var mı?

- Büyük Hanımefendi'den rivayetle;

Leylek leylek löpürdek, [767]
Hani bana çekirdek,
Çekirdeğin içi yok,
Kara kızın saçı yok.

Derviş derviş devrilmiş
Kabeye gitmiş kurulmuş.

Karnın doyuncaya kadar ye (nüsha; ölünceye kadar ye)

Seni Salih baba mı dövdü?
Seni Salih baba mı dövdü? [768]

- Mehmed Efendi'den rivayetle;

Bir gün huzurda bulunurken kendimi zabt edemeyerek sarıldım, bir müddet sonra efendim gelip kapıdan çıkarken,

"Çapkın dur âna iyice bir enfiye çekeyim" buyurarak parmakları ile enfiyeden alıp öyle bir nazar buyurdular ki kendimi gayb edip huzurda bulunan ihvândan Feyzi Bey koluma girip beni Karakulak Hanına kadar getirmiş.

---

[767] Lopur: isim Bir şeyi yerken veya yutarken çıkan ses.
[768] Kelâmın hikmeti için Meczup İsmail ile ilgili dip nota bakınız.

AHMED AMÎŞ EFENDİ İLE AHMED AVNİ KONUK'UN SOHBETLERİ

[Ahmed Amîş Efendi, Konuk'un mürşidi olmamasına rağmen, onunla tasavvufî sohbetler yapmıştır.] [769]

12 Zilka'de 1337 (9 Ağustos 1919)

335 senesi Ağustosi efrenciyyenin sekizinci ve 337 sâli hicrîsi Zilka'desi'nin (9 Ağustos 1919) on ikinci Cum'a günü kable'z zuhr Hüseyin Avnî Bey biraderimizle yüz yirmi yaşını mütecaviz bulunan ve zamanımızda vücûdi şerifi ile teberrük olunan insânı kâmil Fâtih Türbedârı Hacı Ahmed Efendi Hazretleri'nin huzûrı şeriflerine gittik. Kimse yoktu. Mübarek elini

---

[769] Sohbetlerin Osmanlıcaları için bkz: Atatürk Kütüphanesi, İstanbul; Ahmed Amiş Efendi ile sohbetler / Ahmed Avni (1868 - 1938) Konuk 297.7 1337 H. - O. Ergin Yazmaları- OE_Yz_001688

[Gerek Ahmed Avni Bey'in tasavvufî yönünü ortaya koymak gerekse Amîş Efendi'nin manevî sohbetlerinden birer örnek vermek açısından çok değerli olan bu notların bir kısmını Ahmed Güner Sayar Türk Edebiyatı dergisinde yayınladı. Sayar, bu notların doğrudan Gölpınarlı tarafından kendisine verildiğini yazmaktadır. Sayar, aynı sohbetlerin yazma kaydını Süheyl Ünver'in de kendisine okuduğunu belirtmektedir. Ahmed Avni Beyin kaydettiği beş sohbetin üçüne bu şekilde ulaşmış olduk.

Biz de geriye kalan iki sohbeti, yani aşağıdaki ilk (9 Ağustos 1919) ve son sohbeti (6 Nisan 1920), Abdülbâkî Gölpınarlı'nın Konya Mevlânâ Kitaplığı'nda bulunan yazma mecmuasından alarak bugünkü alfabeye çevirdik. Aşağıya ekliyoruz. Böylece bütün sohbetleri okuyucuya intikal ettirmiş oluyoruz. Fakat sohbetlerden anladığımız kadarıyla Ahmed Avni Bey, aşağıda ilk sırada yer alan 9 Ağustos 1919 tarihinde kaydedilen ilk sohbetten önce Ahmed Amîş Efendiyi en az iki kez daha ziyarete gitmiş olmalıdır, çünkü sohbetin sonunda **"Fakirin huzûru şerifine üçüncü defa gidişim idi"** demektedir.

Ahmed Amîş Efendi'nin türbedârlığını yaptığı Fâtih Sultan Mehmed'in türbesinde yapılan sohbetleri Konuk çıkar çıkmaz not almıştır. Konuk'un bu kaydetme titizliği bizim açımızdan çok önemli bir kişilik ipucu vermektedir. Değerli her şeyin yerini ve geleceğe aktarılmasını önemseyen Konuk'un sohbetlerdeki ifadeleri de ne kadar yüksek bir tasavvufî olgunluğa sahip olduğunu göstermektedir. Amîş Efendi'nin remzi (sembolik) sorularına o da remzi cevaplar vermektedir. Sohbetlerde Konuk, mütevazı, edeb ve manevî derinlik sahibi yüce bir kişilik olarak hemen kendini göstermektedir.] **Savaş Şafak BARKÇİN.** Ahmed Avni KONUK, İstanbul, Klasik Yay. , 2011. , s.211-224

öptük. Önüne oturtup yakına gelmemizi işaret buyurdu. Aşağıdaki mükâlemât cereyan etti.

Hazret: "Niçin geldiniz? Maksadınız, emeliniz nedir, ne istersiniz?'

Fakîr: "Maksudumuz Hakk'tır."

H: **"Hakk var mı, Hakk nerede?"**

F: "Her taraf Hakla dolu, ondan gayrı bir şey yok. La mevcûde illâ hû [Allah'tan başka varlık yoktur]."

H (Gülerek): **"Öyle yâ, O'ndan gayrı bir şey yok..."**

(Hüseyin Avnî Bey'e hitaben) **"İsmin nedir?"**

H: "Hüseyin Avnî..."

H (Fakire hitaben): **"Senin ismin ne?"**

F: "Ahmed Avnî..."

H: **"O, benim. Ben beraberim. Ahmed benim. Avni'yi sonra getiriverirsin olur gider."** (Hüseyin Avnî Bey'e hitaben): **"Nerede oturuyorsun?"**

"Sultan Mahmud türbesinde."

"Türbenin içinde de mi oturuyorsun?"

"Hayır, efendim, türbenin civarında..."

"Ooo, büyük yer! Sultan Mahmud. Sözünün eri ise." (Fakîre hitaben): **"Sen nerede oturuyorsun?"**

"Unkapanı'nında."

(Unkapanı lâfzım telâffuz edemez gibi birkaç defa tekrar ettiler).

"Oo, orası çok uzak..." buyurdular. Sonra: **"Hangi milletlerle görüşüp konuşuyorsunuz?"**

"Yetmiş iki milletle görüşüp konuşuyoruz."

"Kâh talim ve kâh te'allüm ediyorsun, değil mi?"

"Evet, efendim, kah talim ve kâh te'allüm ediyorum."

"İnneke meyyitün ve innehüm meyyitûn sümme inneküm yevmelkıyâmeti inde rabbikum tahtesımûn." (Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Ey insanlar! Sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda duruşmaya çıkacaksınız. Zümer 30-31) **İşte bu âyet tam sana göredir."**

(Bu cevab üzerine fakirin kalbinde bir ukde peyda oldu. "Acaba ömrümün âhir olduğuna mı, yoksa **Mûtû kable en temûtû** sırrına mazhariyete mi işaret buyurdular?" dedim.)

"Geceleri ne yapıyorsunuz?"

"Evliyâullâhın nuruyla müstenîr oluyorum."

"Çok âlâdır, sa'âdettir." "Elhamdûlillah."

'Validenizi görüyor musunuz?" (Ya'ni, anâsırı erba'anın ahkâmını vücûdunuzda görüyor musunuz?)

"Her vakit temastayız. Görüyoruz efendim."

(Hazret güldüler. Fakire hitaben): **"Bak, sana kısaca söyleyeyim: Allahu latifün biibâdihi yerzuku men yeşâ'. (Şura, 19) Allah denilen ma'nâ latiftir; biibâdihi, ibâdına... 'Bâ', mülâbese** (Benzeyen iki şeyin birbirinden ayırt edilmeyerek karıştırılması) **içindir. Yerzuku men yeşâ, dilediğini ırzâk eder, amma rızk, yalnız yemek değildir. Söylemek, dinlemek,**

görmek, oturmak, yatmak... ilh. hep rızıktır.”

“Hususuyla huzûrı âlinizdeki istikâmetimiz alâ rızıktır.”

“İşte rızkın âlâsı odur ya! En alâ rızık, rızkı ma’nevîdir.” (Biraz sükûttan sonra) **“Söyleyiniz bakalım! Lâ tüdrikühü’lebsâr ve hüve yüdrikü’lebsâr ve hüve’llatîfü’l habîr. “**(Gözler O’nu görmez, O bütün gözleri görür. O Latif’tir, haberdardır. Enam, 103)

(Hüseyin Avnî Bey’e hitaben): **“Ne diyor?”** buyurdular. Hüseyin Avnî Bey âyeti kerîmeyi tekrar etti.

“Hah! İşte öyle... ‘Bâ’mülâbese içindir. Bismillâhi’deki bâ gibi. Bismillah budur.”

(Biraz murâkıb oturdular, ondan sonra) **“Söyleyin bakalım!”** buyurdular.

“Zâtı âliniz buyurun, dinleyelim!”

(Hüseyin Avnî Beye hitaben) **“Ne söylüyor?”**

“Zâtı âliniz...”

“Zâtı âli, zâtı âli! Sen de mızmızsın...” buyurdular. Bir müddet bir şey söylemediler. Sonra tekrar buyurdular ki: **“Geceleri uyuyor musunuz? Yoksa âh... âh... diye bağırıyor musunuz?”**

“Kâh uyuyoruz, kâh bağırıyoruz efendim.”

“Öyle olmalı. Nasıl geliyorsa öyle yapmalı, değil mi? Ananızı görüyor musunuz?”

“Görüyoruz efendim.”

(Fakire hitaben): **“Nerede oturuyorsun?”**

“Unkapanı’nda...”

“Orası çok büyük yerdir. Çarşısı var, pazarı var. Çok aydınlıktı bir yerdir.”

“Evet, efendim. Kesret vardır.”

(Ba’dehu biraz yattılar, murâkıb bir halde kaldılar. Yatarken rahatsız olmamaları mülahazasıyla:)

“Efendim rahatsız olmayın; gidelim mi, oturalım mı?”

“Yoook. Sakın bu sözü bir daha hiçbir yerde, hiçbir kimseye söyleme! Herkes, zâtında muhayyerdir. Dilediğini işler. İster gider, ister otursun...” (deyip bize müteveccihen sağ taraflarına yattılar. Beş dakika kadar öylece murâkıb kaldılar. Biz de sâkitâne oturduk. Ba’dehu birden bire kalkıp oturdular. İki ellerini açtılar. Du’â vaziyeti aldılar. Biz de ona muvâfakaten ellerimizi açtık. Tatlı tatlı güldüler de buyurdular ki):

“**Âmin ama neye âmin?**

Du’âya değil mi?

Hangi du’âya?

(Fakire nazar edip) “Ömrün tavîl olmasına âmin, değil mi? Bak! Bu Kur’ân’dır. Tûbâ limen tâle ‘umruhû ve hasune ‘ameluhû. (“Ömrü uzun ameli güzel olanlara ne mutlu” Hadis-i Şerif) **Tûbâ, mübalağa ile sa’âdet, limen tâle ‘umruhû, ömrü uzun olan ve ameli güzel olan kimse içindir. Ömrü uzun olmak ve ameli hasen olmak büyük sa’âdettir.”**

(Sükût ettik. Biraz zaman geçti).

“Söyleyin bakalım!”

(Biz tebessümle yine sükût ettik.)

“Sizin çıraklarınız var mı?”

“Kendimiz çırağız, efendim. Bizim çırağımız yoktur.”

“Hepimiz çırak” (dedikten sonra) “İhtiyarlık var serde... Ben, ihtiyar değil miyim?”

“Hayır, efendim ihtiyar değilsiniz.”

(Hazret güldüler. Ba’dehû Hüseyin Avnî Bey biraderimiz kıyam edip elini öpmeğe kast ettikte Hazret onun elini mübarek eli içinde tutup buyurdular ki):

“Ben du’â ediyorum. Fakat benim du’âm yalnız sana değil... Benim du’âm, ‘âmmdır. Hepinize du’â ediyorum.”

(Hüseyin Avnî Bey’den sonra fakîr yedi şerifini takbîl ettim. Fakire hiçbir şey söylemediler. Kemâli âdâb ile buzûrı şeriflerinden çıktık. Fakirin huzûrı şerifine üçüncü defa gidişim idi).

12 Zilhicce 1337 (7 Eylül 1919)

Hüseyin Avnî Bey biraderimizle 120 yaşını mütecaviz [aşkın] bulunan ve zamanımızda vücûdi şerifi [şerefli vücudu] ile teberrük olunan [bereket bulunan] insânı kâmil Fâtih Türbedârı Ahmed Amîş Efendi’nin huzûru şeriflerine gittik. Hazret yalnızdı. Âtideki [aşağıdaki] mükâlemât [konuşma] cereyan etti.

Hazret: Safâ geldiniz, bayrâmı şerifiniz mübarek olsun.

Bizler: Teşekkür ederiz efendim.

Hazret: Nerede eğleniyorsunuz?

Fakir (Ahmed Avnî): Hakk’da eğleniyoruz efendim.

Hazret: Kira ile mi?

Fakir: Kira ile.

Hazret: Pek alâ! İsmi şerifiniz?

Fakir: Ahmed Avnî.

Hazret: Ben de Ahmed’im.

Fakir: Biz Ahmed’e Avnîlik [yardımcı olma] de ilhak ediyoruz [ekliyoruz]. Acaba bu ilhak kendi hayâlimiz mi? Yoksa hakikaten Avnîlik var mı efendim?

Hazret: Nene lâzım? Orasını karıştırma. Lâ ilahe illallah Muhammedün Resûlullah. Bu kâfidir.

Sonra vekilleri Türbedâr Mehmed Efendi geldiler. Ona

“Ne var?” buyurdular.

Biz de destur alıp huzurlarından çıktık. Bu dördüncü ziyâretimdi.

5 Sefer 1338 (31 Ekim 1919)

Hüseyin Avnî Bey ve Hayri Bey biraderlerimizle Cum’a namazını Abdülhay Efendi’nin [Öztoprak] mescidinde edadan sonra Türbedâr Hacı Ahmed Amîş Efendi hazretlerinin ziyaretine gittik. Fakirin beşinci ziyaretim idi. İçeriye girdiğimizde yalnız olup, gözleri kapalı müstağrak [kendinden

geçmiş] bir hâlde idiler. Bir müddet ayak üzerinde durduktan sonra önüne oturduk. Mübarek gözlerini açtı ve bize nazar etti ve fakire hitâb ile sordu:

"Nerede sakinsiniz? Nerede tavattun ediyorsunuz [oturuyorsunuz]?"

"Şimdilik hazreti şehâdette, âlemi nefisde tavattun ediyoruz."

"Mâ şâallahu kâne ve mâ lem yeşe'lem yekun [Allah neyi dilerse o olur, dilemediği şey olmaz]. Hakk'ın dilediği olur, dilediği mevcûd olur, dilemediği mevcûd olmaz. Ve bilkaderi hayrihi ve şerrini, bu kelâmın tefsiridir" buyurdular.

Bir müddet murâkıb olup [manevî tefekküre dalıp] tekrar sordular:

"Niçin geldiniz?"

"Zâtı âlinizle şerefyâb olmak için geldik. Zâtı âlinizle müşerref olmağa

"Ziyaret... Ziyareti bilir misiniz? Ben ziyaret bilmem."

Tekrar murâkıb olup gözlerini açtılar: **"Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âlihi Muhammed"** [770]dediler. Ondan sonra **"Allah sizi Zâtına mazhar buyursun"** diye du'â ettiler.

Fakir: "Du'âyı âliniz berekâtıyla inşâallah mazharı ismi Zât oluruz"

Badehu [sonra] bir hayli müddet gözleri kapalı murâkıb oturdular, sonra gözlerini açıp salavât getirdiler.

"Söyleyiniz erkekler!" buyurdular.

---

[770] **NE SURETLE SALÂVÂT-I ŞERÎFE GETİRİLMESİ ŞEYH ŞERÂFEDDİN kaddese'llâhü sırrahu'l azîz BUYURDU Kİ;**

Birçok Eshâb-ı Kirâm ve Sıddîk-ı Ekber Hazretleri, Fahr-i Âlem Efendimize ne şekilde salavât getirilmesini sordular. Cenâb-ı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"ALLAHÜMME SALLİ ALÂ MUHAMMEDİN VE ALÂ ÂL-İ MUHAMMEDİN VE SELLİM," diye salât ve selâm ediniz" buyurmuşlardır.

Vird'de "SEYYİDİNÂ" ibâresi ilâve edilirse, ubûdiyyet (aşırı derecede kulluk) **neş'esi kalmaz. Fahr-i Âlem Efendimiz ise, ubûdiyyeti ihtiyar buyurmuşlardır** (seçmişlerdir). **Neş'e-i ubûdiyyeti her neş'eden çok severlerdi. Bu salavât-ı şerî- feyi tâlim buyurdukları mecliste hâzirûna hitâben:**

"Cenâb-ı Hakk beni abdiyyet (kulluk)**, saltanat ve nübüvvetle** (peygamberlikle) **tahyîr buyurdu (seçmemi istedi). Ben; 'Yâ Rabbi, hakîkatte saltanat sana yakışır, bana abdiyyet ve nübüvvet ihsân buyur" dedim. "Sana, kendi saltanatımdan vereyim" buyurdular. Ben yine "Yâ Rabbi, saltanat** (kullar için) **ârızdır ve** (gerçekte ise) **sana mahsustur. Bana abdiyyet ve nübüvvet kâfidir" dediğimde; 'Tahkîk, sana Süleyman Aleyhisselâm'â vermediğim saltanatı ve öncekilerin gıbta ettiği ve hasret kaldığı Makâm-ı Mahmûd'u verdim." buyurmuşlardır."**

(BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. I, s. 16)

“Söyletiniz de söyleyelim efendim” dedim. Hiç cevap vermeyip yine murâkıb oldular, gözlerini açtıktan sonra tekrar salevât getirdiler. Fakîre

“Sizin taraflarınızda yangın var mı?”

“Bizim taraflar masun kaldı [yangından etkilenmedi) efendim.”

Hazret güldüler. **“Allah şifâ versin”** buyurdular.

Ondan sonra yine bir müddet murâkıb oldular, bâ’dehu gözlerini açıp yine salavât getirdiler.

Fakîr: “İnmemalkevnü fil hayâti ve hüve hakkun fil hakîka” [yani, “Dünyada varlığa ait ne varsa hayâldir, fakat hakikatte hakdır] dedim. Dikkatle dinlediler de **“Peki, peki”** dediler. Bâ’dehu:

“Çok sularınız var mı?”

“Var efendim”

“Kendi kendine akan sular var mı?”

“Bazen bulunur efendim” dedim. ,

Bunun üzerine Hazret, Fakirin Önüne doğru yüzü üzerine eğildiler. Bir müddet öyle durdular. Fakîr bâtınında [içimden] Cenâbı Mevlânâ Efendimiz ile mürşidim Esad Dede hazretlerine müteveccih oldum [gönlümü bağladım]. Bâ’dehu [sonra] kalktılar.

“İnneke meyyitün ve innehu meyyitun” [Sen de ölüsün, o da ölüdür]. Biz sükût ettik. Sonra buyurdular ki:

“Romatizma, romatizma derler... İnsan uyanık iken gelir ise uyutmaz. Uyurken gelir ise uyandırır. Rum rum yapar.”[771]

“Romatizma hararet ister efendim”

“Biz harareti bulamıyoruz ki...”

Bir hayli müddet yine murâkıb durdular. Bâ’dehu gözlerim açıp salavât getirdiler. Sükût üzere oturduk. Bâ’dehu:

“Haydi oğlum! Ben abdest bozayım. Ben abdest almam, bozarım” buyurdular. Biz de ellerini öpüp kalktık. Huzurlarından çıktık.

5 Rebiülevvel 1338 (28 Kasım 1919)

Salim Efendi ile beraber Türbedâr Efendi hazretlerinin ziyaretine gittik. Yalnızdılar. Huzuruna girdiğimizde kendilerine yaklaşmamızı işaret buyurdular. Gayet yakın olarak diz dize önlerine oturduk. Hazret, Salim Efendi’ye **“Safâ geldiniz”** buyurdular.

Biz de “Safa bulduk efendim” dedik.

Salim Efendi: “Ben sensiz olamam, sen de bensiz olamazsın” dedi.

Hazret: **“Öyle ya!”**

Fakire hitaben: “Nerede tavattun ediyorsunuz?” Fakîr: “Hak’ta tavattun ediyoruz.”

“Tavassul mu ediyorsunuz [ulaşıyor musunuz]?”

“Evet efendim! Tavattun ve tavassul ediyoruz.” Gülerek fakire hitaben:

---

[771] Ahmed Amîş Efendi konuyu romatizmaya bağlayarak edeb-i huzur-u mürşid konusunu izah kılmıştır.

“Bu hoca kim?” “Salim Efendi.”

“Allah bu hocayı mertebesinde dâim buyursun.” Salim Efendi’ye hitaben, Fakîr için: “Bu efendi kim?”

Salim Efendi: “Bid’atün minnâ” [Bizden bir parçadır]. Bizim nurumuzdan Ahmed Avnî Bey. Posta müdür muavini.”

Fakire: **“Ben de Ahmed’im, sen de Ahmed’sin. Ahmed iki mi? Sen sensin, ben benim.”**

Fakîr: “Ahmed’in mim’i kalkınca ahad [bir] olur. O vakit bir olur.”

Hazret: **“Mim kalkar mı? Kalkar a! O vakit sen kalmazsın. Fakat bu vücûdunun kalkması lâzım gelmez. Vücûdunla beraber sen kalmazsın. O vakit Hak sende mahfî [gizli] olanın kim olduğunu bilirsin.”** [772]

“Vücûdda mahfî olanın kim olduğunu bilmekle beraber senlik vehmi kalıyor efendim. Vehim ise sultânı kuvâdır [kuvvetlerin sultanı].”

“Ben konuşurken yoruluveriyorum. Siz konuşun, ben dinleyeyim.”

Salim Efendi: “Söylemenizi bize intikal ettirin, söyleyelim ve konuşalım.”

Fakire hitaben: **“Oooo Nûrî Paşa! Söyle bakalım.”**[773]

---

[772] Ahmed Amîş Efendi… der ve sonra eliyle diline işaret ederek ve parmaklarını, diline değdierek, hal diliyle:
“Bundan ötesi söylenmez ki!”

[773] Ahmed Amîş Efendi burada bir zuhururata işaret etmiştir. Fakat ne olduğunu o kişilerde anlayamışlar. O günün olaylarına bakınca Nuri Paşa ve Mustafa Kemal hakkında şu bilgileri buraya koymak uygun olur zannediyorum.
[Kuvay-ı Milliye’nin tohumları, Kasım 1918’de müttefik düşman filolarının Boğaz’a girmesiyle atılmıştır. Kuvay-ı Milliye bir şahsın değil, bir milletin eseridir. Bu milletin içinde Mustafa Kemal de vardır, Sultân Vahidüddin de vardır. Düşman toplarının Saray’a çevrildiğini gören Vahidüddin ve Osmanlı kurmayları, bütün gayretlerini, Anadolu’ya gönderilecek bir komutanla bağımsızlık tohumlarının yeşertilmesi için harcamışlardır. Nitekim **Osmanlı kurmayları Mart 1919’un bir gecesinde Erenköy’de yaptıkları bir toplantıda liderliğin Nuri Paşa’ya mı, Miralay Re’fet Bey’e mi yoksa Çanakkale’de göz dolduran Mustafa Kemal’e mi verileceğini tartışmışlardır.** Sadrazam, Mustafa Kemal Paşa’yı Padişah’a götürmüş ve askerlerin istediği insan olarak takdim etmiştir. Sami Bey ve Harbiye Nâzırı Şâkir Paşa, Mustafa Kemal’in Cumhuriyetçi olduğunu ve Hânedânı devre dışı bırakabileceğini hatırlatmışlarsa da, Padişah önemli olanın Hânedân değil vatan ve devlet olduğunu ifade etmiştir. İşte bu şartlar altında 9. Ordu Kıtaları Müfettişi kisvesiyle Anadolu’ya gönderilmesi kararlaştırılan Mustafa Kemal ile Sultân Vahidüddin defalarca özel olarak görüşmüşlerdir.] (Bardakçı, Murad, Şahbaba, Osmanoğullarının Son Hükümdarı VI. Mehmed Vahidüddin Han’ın Hayatı, Hatırları ve Özel Mektupları, İstanbul 1998, sh. 413, 416)
[Müttefik Devletler'in İstanbul'u işgalinin akabinde, işgalden yakınmakta ve

Salim Efendi: “Efendim, Nûrî değil, Avni;.”

Hazret: **“Avnî mi?”**

Fakîr: “Efendim, zâtı âlilerinin teveccüh buyurdukları Nûrîliği kabul ettim.”

“Kabul etmeseydin ne olacaktı?”

“Hiç bir şey olmayacaktı. Şu kadar var ki, tevcihi âlilerini [yüksek teveccühünüzü] kemâli hoşnûdiyle [büyük bir memnuniyetle] kabul ettiğimi arz ediyorum.”

“Pek âlâ! Dışarıda soğuk var mı?”

“Hayır efendim.”

“RAhmed var mı? Kış ortası derler, geldi mi?”

“Hayır efendim. Hararet var.” **“Yaaa!”**

Biraz murâkıb olup, ba’dehu salavât getirdiler. Sonra da **“Lâ ilahe illa hüve’r Rahmân” [Rahman olan Allah’tan başka ilâh yoktur]** buyurdular. Ondan sonra: **“Ben hep böyle söylüyorum. Allahümme salli alâ Muham-**

---

devletin bekası için endişelerini izhâr etmekte olan ihvanına Mehmed Sâbit Efendi:

"Hadi, hadi üzülmeyin! Biz o işi Selânik'li, mâvi gözlü bir sarışına havâle ettik. O bu işin üstesinden gelecek" demiş.

Üsküdar Emetullâh Gülnûş Vâlide Sultan Camii (Yeni Câmi) baş imâmı ve geçen yüzyılın en büyük tâlik hat ve ebrû üstâdı **Necmeddin Okyay Hocaefendi**’den (1883- 1976) neşet eden ve bunu te’yid eden bir başka rivâyeti de hocanın kıymetli talebesi Prof. Dr. Ali Alpaslan nakletti:

"Sâbit Efendi bâzen Necmeddin Efendi'nin Toygar'daki evine uğrarmış. 1919 yılında bir gün gene bir ziyâretinde, Necmeddin Efendi:

"Amca, düşman dretnotları Dolmabahçe'nin önünde. Ne olacak bu memleketin hâli?" diye sorunca Hazret:

"Sen merak etme! Ben bu defa işimi mâvi gözlü bir Selânikli ile halledeceğim" diye cevap vermiş. Necmeddin Hoca:

"Ben bunu bir yerlerde söylersem, bana gülerler mi acabâ?" diye sorunca, Sâbit Efendi buna celâllenerek, Necmeddin Efendi'ye:

"Şimdiye kadar sen benim yalan söylediğimi hiç gördün mü?" diye çıkışmış".] (ÖZEMRE, 2007), s.21

[I. Cihân Harbi sırasında bir gün Eyüp'de Şeyh Murad Buhârî Dergâhı'ndaki bir sohbette, İlm-i Nücûm'daki bilgisinin enginliğini bilenler, Çanakkale Harbi esnâsında şöhreti artmış olan Mustafa Kemâl'in zâyiçesini (horoskop'unu) çıkarıp âtisini istihrâc etmesi için Eşref Efendi'ye destûr vermesini Seyyid Abdülkâdir Belhî'den istirhâm etmişler. O da destûr verince, Eşref Efendi, hemen oracıkta, birkaç saat süren hesaplar sonunda şu neticeye varmış:

"Eğer bu zât gönlünü mânâ âlemine çevirirse: Velî; eğer dünyâya çevirirse padişah makamına sâhib olacaktır".] (ÖZEMRE, 2007), s.27

medin ve alâ âli Muhammed. [Allahım! Muhammed aleyhisselâma ve onun ailesine, soyuna, ehli beytine selâm olsun!] **İşte bu üç kelime. Gece-gündüz bunları söylüyorum. Bunları okuyorum."**

Fakire ellerini uzattılar. Tuttum. Oturdukları mahalde doğruldular: **"Tubâ, tûbâ, tûbâ derler.**[774] **Ömür uzunluğu imiş. Tûbâ limen tâle um-**

---

[774] **ŞEYH ŞERÂFEDDİN BİNGÖL KADDESE'LLÂHÜ SIRRAHU'L AZİZİN RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN HİCRETİNDE ZUHUR EDEN HALLERDE "TÛBÂ" NIN SIRRINA ŞU ŞEKİLDE İŞARET EDİYOR.**

"Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm, emr-i Hakk üzere Risâletmeâb aleyhisselâm Hazretlerine nâzil olup, Mekke-i Mükerreme'den ayrılmak ve Medine'ye gitmek için emr-i İlâhî sâdır olduğunu ve tebliğ için geldiğini Resûlullah'a arzetti. Ve bu hicret dolayısıyla Cenâb-ı Hakk, gerek Risâletmeâb Hazretlerine ve gerekse ilâ yevm-ül kıyam (**kıyamete kadar)** gelecek bilumum efrâd-ı ümmetine ihsân edecek olduğu fezâil ve atâyây-ı ilâhiyye'nin kâffesini ve hatta her bir fert için hâsıl olacak fazileti dahi beyân buyurdu.
Hicretle memur olduğu gecede Resûlü Ekrem aleyhisselâm Hazretlerine Cibrîl-i Emîn tekrar tekrar nâzil oldu. Resûlü Ekrem aleyhisselâm da, Cibrîl aleyhisselâmın böyle tekrar tekrar nâzil olmasından mutlaka bir Emr-i Hakk olacağını idrak etti. O gecede Mekke'de, cin tâifeleri Resûl-ü Ekrem aleyhisselâma zarar ve ziyan vermek için toplandılar. Maksatları, fırsat bulurlarsa Resûlü Ekrem aleyhisselâmı helâk etmek idi. Bu cin tâifeleri de **Harka'z - Zenâdil** denilen tâifeden olup, dokuz yüz bin kişi vardı. Ve yedi yüz bin kişi de Mâridler'den vardı. Beş yüz bin kişi de Gaffâriyetler'den vardı. Bu cinler insan şekline girip Kureyşilerln müşrikleriyle ve kâfirleriyle sık sık görüşüyor ve Resûlü Ekrem aleyhisselâmı Mekke'den tard-u ihraç **(atmak, çıkarmak)** için türlü türlü hileleri öğretiyorlardı. Resûlü Ekrem aleyhisselâmın idamı veyahut nefyi **(sürgün edilmesi**), veyahut ölünceye kadar hapse atılması; bu üç fikir üzere Kureyşiler'in ileri gelen takımlarını Daru'n -Nedve denilen şûrethâneye"[774] toplamak tedbiri de cin taifelerinin telkini ve ilhâmı ileydi. Cenâb-ı Hakk Teâlâ, Cibril aleyhisselâm vasıtasıyla Kureyşiler'in kararını ve cin tâifelerinin içtimâlarını bildirdi. Seyyid-i Kâinât aleyhisselâm Hazretlerinin kalbine biraz hüzün ve keder ârız oldu. Bu, kendi vatanını terk ederek diyâr-ı gurbete gitmek icap ettiğinden veya kendi vücûd-u saâdetlerine o küffâr-ı Kureyş'ten bir zarar dokunacak diye düşündüğünden de değil; ancak ümmet-i merhûmenin (***müslümanların***) halini düşünmekden ârız oldu. Ol gece Mekke'ye gelip toplanan cin tâifelerinin adâveti, ilâ yevm-ül kıyam gelecek ümmetine karşı da dâim ve bâki olduğundan, bu muzur ve kuvvetli mahlûkların şerrinden ümmetimi nasıl muhafaza edeceğim ve bunlara karşı ümmetimin hali ne olacak diye tefekküre daldı. Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm, Seyyid-i Kâinât'ın hüzün ve teessüfüne muttalî olunca dedi ki:
"Yâ Muhammed!

Cenâb-ı Hakk sana, Ebu'l -Beşer Âdem aleyhisselâma, Neciyyullah Nuh aleyhisselâma, Halîlullah İbrahim aleyhisselâma, Kelîmullah Musa aleyhisselâma, Rûhullah İsâ aleyhisselâma ihsân buyurulmamış olan husûsî inâyet ve meskeniyyeti ihsân buyurdu. Neden mahsûn ve mükedder oluyorsun?" Resûlü Ekrem aleyhisselâm buyurdu ki:

"Yâ Sefîr-ül a'zâm! Benim düşüncem ve kederim şudur ki, ben dâr-ı dünyadan intikal ettikten sonraki asırlarda dünyaya gelecek olan efrâd-ı ümmetin halini düşünüyorum. Bu tâife-i cin ve bu düşmanlar, onlara tasallut ederse, bunların şerrinden nasıl kurtulurlar. Efrâd-ı ümmetimden çok kimseler, bunların adâvetinden çobansız kalan davar gibi mahvolur ve helâk olur diye düşünüyorum. Yalnız kalan ümmetim bunların şerrinden ne suretle halâs yolunu bulacaklar diye tefekkür ediyorum. Bu düşmanlar ümmetimin üzerine saldırıp, efrâd-ı ümmetimi dâr-ül kerâmetten mahrum edecek fitne ve fesâda sevke- decekler diye korkuyorum."

O halde Resûl-ü Ekrem aleyhisselâmın üzerinde bulunan hüzün ve teessüf haline Cibril aleyhisselâm da duçar oldu. Hatta bilcümle melekler de aynı hale mâruz oldular. O hüzün ve teessüfle Cibril aleyhisselâm, evâmir-i ilâhiyyeyi telakkî etmek için durulacak olan makâm üzerinde Hakk Teâlâ Hazretlerine Habib-i Ekrem aleyhisselâm Hazretlerinin halini arzetti. Biraz sonra Resûlü Ekrem aleyhisselâmın huzuruna geldi ve dedi ki:

"Yâ Resûlullah! Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretleri sana ve senin refîk-i hâsın olan Sıddîk-ı Ekber'e selâm etti. İlâ yevm-il kıyâm ümmetinizden olup, hücre-i suğrâ ve hücre-i kübrâ ile müşerref olacak olan ricâlullah ve ekâbir ümmetinize de selâm etti. Sonra bana emretti. İlâ yevm-ül kıyâm bi'set ve risâletinizi tasdik edip, ümmetliğe kabul edeceğiniz bilcümle efrâd-ı ümmetinizi huzûrunuza davet etmek için, bu ümmet-i merhûmenin içinden en zayıf olan ümmetinizi de ve ümmetinize hâdim olacak ricâl ümmetini de göstermek için emretti."

Emr-i Hakk üzere Cibrîl aleyhisselâm, bilcümle efrâd-ı ümmetin zerrelerini davet ederek huzûr-u Resûlullah'a dizdi. Ve her tâifeyi kendine mahsus makâm ve fazilet itibâriyle, derece derece olmak üzere Resûlullah'a takdim ve arz etti. Resûlü Ekrem aleyhisselâm, Sıddîk-ı Ekber ile kalkıp beraberce, bir koyun sürüsünden, zayıf olan koyunlarını seçer gibi en zayıf ümmetlerini tefrîk ettiler (ayırdılar). Sonra ekâbir ricâlullah hazerâtından bir kaç zâtı davet ederek, birer tâife olarak taksim ve tevzî etti. Herkese, **"Bu sana gösterdiğim ümmetin haline ve işlerine bakacaksın"** diye emir ve tavzîf buyurdu. Sonra Cibrîl aleyhisselâm, o ricâlullah ve havâs ümmetten doksan dokuz zâtı, Resûlullah aleyhisselâm Hazretlerine takdim etti. Ve dedi ki:

"Yâ Muhammed! Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın, kırk bin enbiyâ ve mürselîn-i kirâm hazerâtına bağışlamış olduğu rAhmed ve inâyet (lütuf), **kendilerine ihsân edilmiş olan ricâlullah'tır. Ve havâs ümmetinizdir. Ulu'l Azm hazerâtına muhsûs olan inâyetin fazîletine de müşterek olan**

ricâlullahtır. Bu inâyet, dâr-ı dünyaya gelip, orada ifâ edilecek cihad ve vezâif-i ubûdiyyet üzere değildi. Sırf Mevhîbe-i İlâhiyye (Allah vergisi) **olarak vücudlarına ruh nefh olunurken, beraberinde bu inâyet de bunlara ihsân edilmiştir. Yâ Muhammed, bu sana gösterdiğim doksan dokuz ricâlullahtan birisinin bir nefesi sayesinde, efrâd-ı ümmetiniz, o düşmanların şerrinden yedi sene emîn olurlar. Ve onların şerrinden yedi sene emîn olacak gâyret-i ilâhiyyeye** (Allah uğrunda çaba gösterme kabiliyetine) **mazhâr olurlar. Bu kuvve-i kudsiyyeye mâlik olan ricâlullah, Allah'ın emirlerine en ziyâde dikkat gösteren büyük peygamberler: Hz. Nuh, Hz.İbrahim, Hz. Musâ, Hz. İsâ, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ümmetinizin içinde bulunduğu için, o kadar mahzun ve mükedder olmamanız gerekir. Cenâb-ı Hakk böylece sana arzetti.”**

Resûlü Ekrem aleyhisselâma, Cibrîl aleyhisselâm’ın tebşîrâtı üzerine teselli ve itmi’nân-ı kalb hâsıl oldu. Ümmetini, o düşmanlarından kurtaracak hâdimlerin, ümmetin içinde bulunduğuna kanâat hâsıl oldu. Cibrîl aleyhisselâm dedi ki:

“Yâ Muhammed! O ricâlullaha mahsus olan yedi fazîlet vardır ki, başka evliyâ ve ricâlullaha nasip olmamıştır.”

BİRİNCİ FAZÎLET : Cenâb-ı Hakk onlara, kendilerini vücûde getirmezden mukaddem (önce), velâyet-i ulyâ ***(yüce evliyalık)*** makâmını tevcîh ve ihsân buyurmuştur. Halbuki başka evliyâlarına velâyet, hilkatten ***(yaratıldıktan)*** sonra ihsân buyurulmuştur.

İKİNCİ FAZÎLET : Cenâb-ı Hakk onların zerreLrini halk ve icâd buyurduğu lâhzadan itibaren, Resûlü Ekrem aleyhisselâm ile içtimâ ve mülâkât-ı beriyye ***(toplanıp karşılıklı konuşma)*** hâsıl oluncaya kadar, Resûlullah aleyhisselâmın ümmetini hatmederek duâ ve münâcaat ediyorlardı. Bu ricâlin zerre-i şeriflerinden sâdır olan bir münâcaat üzere efrâd-ı ümmetten kırk bin kişi ehli saâdete ilhâk ediliyordu.

ÜÇÜNCÜ FAZÎLET: Cenâb-ı Hakk zerrelerini halk ve icâd ettiği zamandan itibaren her gece yedi bin kere Kur- ân-ı Kerîm’i hatmederlerdi. Hatm-i şeriflerini dinlemek Meleü’l -A’lâ nâm makâm-ı mübârekde bulunan melâike-i kirâma kuvvet ve gıda idi.

DÖRDÜNCÜ FAZÎLET: Kendileri dâr-ı dünyaya teşriften itibâren her yirmi dört saatte semâdan nazil olacak yirmi dört bin belâ ve mesâibe ve arzdan hâsıl olacak yirmi dört bin musîbetten dahi ümmet-i Muhammed’in selâmeti için münâcaat ederler. Ve o münâcaat sayesinde, o kadar belâlardan ümmeti-i Muhammed selâmet bulurlar. Husûsen Haremeyn-i Şerifin ***(Mekke ve Medine***) ahâlisine bundan başka hizmette bulunurlar.

BEŞİNCİ FAZÎLET: Kendilerine karşı zerre miktarında olsun râbıta ve muhabbet eden ve dirhem kadar olsun kendilerine hizmet eden efrâd-ı ümmete Resûlü Ekrem Hazretlerinin maiyyetinde Bedir ve Uhud ve Hendek muhârebelerinde bulunan mücâhidin-i kirâma olan sevabı ve fazîletini temine selâhiyettar olmaktır. Ve o fazîleti de, dâimî kalacak fazîlet nevinden

kılarlar.
ALTINCI FAZÎLET: Yüz yirmi dört bin enbiyâ-ı mürselîn-i kirâm hazerâtından, müddet-i ömür ve hayatlarında, gerek kendi zâtlarına ait olsun, ve gerekse ümmet ve kavimleri hakkında olsun, ne kadar münâcaat sâdır olmuşsa kâffesine (tümüne) vâkıf olurlar. Ve icâbında, Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretlerine onların yaptıkları şekilde münâcaat eder ve o yüz yirmi dört bin enbiyânın münâcaatını bir lâhzada hatmetmeğe muvaffak olurlar. Halka nasîhata başladıkları zaman, bilcümle enbiyâların üzerine nazil olan gayret, birden bire onlara nâzil olur.
YEDİNCİ FAZÎLET: Her vakt-ül imsakta ümmetin, birinci neferden başlayıp kâffesini zikreder. Ve her şahsın ismini zikrederek, münâsip hidâyet ve saâdeti Cenâb-ı Hakk'tan niyâz ederler. Bu ümmet-i merhumeyi bir saat zarfında hatmedip ikmâl ederler. Bu ekâbir evliyâullah, münâcaata başladıkları zaman Cenâb-ı Hakk, kâfir ve müşriklerden bile gadabı ref (kaldırır) ve tahfîf eder (hafifletir). Ve o münâcaat üzere efrâd-ı ümmete Asr-ı Saâdeti'nde bulunup Resûl aleyhisselâma imân ve itbâ etmiş kadar fazîlet hâsıl olur. Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm diyor ki.
"Yâ Muhammed! Bu gece gibi, Harem-i Şerîf, Harka'z -Zenâdil ve diğer tâife-i cinnin hücumlarına mâruz kaldığı zamanda bu zikrettiğim ricâlullah, Medine-i Münevvere'de tesis edilecek olan Mescid-ül Kubâ'da içtimâ ederler. Ve bilumum ümmet-i Muhammed ve ehl-i imânın saâdet ve selâmeti için pek mukaddes hidamât (hizmetler) **ifâ ederler. Bu ricâlullahın asrında bulunup, bunlara itbâ ve muhabbete muvaffak olan efrâd-ı ümmetinize, TÛBÂ, SÜMME TÛBÂ, SÜMME TÛBÂ** (güzellik, iyilik, hoşluk; sonra iyilik, hoşluk; sonra…) **ve müjdeler olsun."**
Bu '**TÛBÂ**' kelimesini, Cibrîl-i Emîn aleyhisselâm yüz yirmi dört bin kere tekrar buyurdu. Bu kadar çok tekrar edilmesinin hikmet ve sebebini de zamanımızın ricâlullahından birisi beyân buyuruyor:
"Bu ricâlullâh-ül kerâmeye, itbâ etmeğe, emirlerine devam etmeğe ve hizmetine muvaffak olan kimseye, yüz yirmi dört bin kere Cihâd-ı Ekber fazîletine muâdil (eşit) **fazilet verilir.**
Resûl-ü Ekrem aleyhisselâm Hazretleri, bu ricâlullah hazerâtından kendi ümmetlerine ve husûsan zuafâlarına (zayıflarına) hidemât-ı mukaddeseyi (mukaddes hizmetleri) müşâhede buyurunca müsterih oldu. Ve Ce- nâb-ı Hakk'a hamd-ü senâlar etti.
O ricâllullahın zerre-i şerifleri Resûl-ü Ekrem aleyhisselâma dediler ki:
"Yâ Resûlallah, yâ RAhmeden li'l -Âlemîn-i Ersel- allah! Cenâb-ı Hakk bizi Âdem'den vücûda ibrâz (*meydana çıkardığı)* ve ihraç buyurduğu lâhzadan itibâren gerek zerrelerimizden ve ervâhımızdan (*ruhlarımızdan*)**, ve gerekse ecsâdımızla** (vücudumuzla) **beraber ruhlarımızdan sâdır olacak bilcümle hidemâtın** (hizmetlerin) **faziletini ümmetinize bağışladık. Kabul buyurunuz."**

ruhû ve hasune ameluhû. Böyle uzayıp gidiyor.”

Ba’dehu yine murâkıb oldular, yine salavât getirdiler ve “Lâ ilâhe illa hüve’r Rahmân” buyurdular. Ellerini uzatır vaziyetinde bulunmakla Fakir ellerini öptüm. Salim Efendi de öptü.

Kalktık. Kalkarken: **“Ben umûma [herkese] du’â ederim. Başka bir şey elimden gelmez. Cümleniz için du’â ediyorum”** buyurdular. Ba’dehu huzurlarından çıktık.

9 Nisan 1336 (6 Nisan 1920)

17 Recebülmürecceb 338 ve 9 Nisan 336 Cum’a (6 Nisan 1920) günü Türbedâr Efendi Hazretleri’nin ziyaretine Salim Efendi (merhum) ile birlikte gittik. Hazret **“Hoş geldiniz, safâ geldiniz!”** buyurdu. Biz de “Hoş bulduk, safâ bulduk, efendim” dedik.

Hazret:

“Veâyetün leümü’lleyl,Neslehummhu’nnebâra („..)Veküllün felekin yesbehûn’a (Yasin: 37-40)[775]kadar tilâvet buyurdu. Sonra “Ve kâlûlhamdü lillâhillezi sadekanâ va’dehû (...)kıylelhamdü lillahi Rabbilâlemin (Zümer; 74-75) [776] kadar okuyup tekrar “Ve âyetün lehümülleyl, neslehu ….” okudu. Yâsînı şerifin sonlarına doğru geçti. Sonra tekrar bu âyetten başladı. “Ve küllün fi felekin yesbehûn..” a kadar birçok defa tekrar etti. Biz de huzurdan kalktık. Bu hal, belki üç çâryek devam etmişti. Hazret 9 Mayıs 1336 tarihinde, yani bundan tam bir ay sonra intikâl buyurdular. 130 yaşında idiler. (?)

Kaddesenâllâhu biesrârihi ‘azzamellâhu zikrahu ve nefa’anâ bifiiyûzâtihi yâ hüvelMuîn” (Allah bizi onun sırlarıyla kutsasın. Allah zikrini azîz etsin. Feyizleriyle bizleri faydalandırsın. Ey Muîn olan Allah!)

Resûl-ü Ekrem aleyhisselâm son derece memnûn oldu ve memnûniyyetini izhâr buyurdu ve bu hediyeyi de kabul buyurdu. “ **(BURKAY Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye [Kitap]. - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010, c. I, s. 166-172)**

[775] Onlara bir delil de gecedir; gündüzü ondan sıyırırız da karanlıkta kalıverirler. Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, güçlü ve bilgin olan Allah'ın kanunudur. Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar tayin etmişizdir. Aya erişmek güneşe düşmez. Gece de gündüzü geçemez. Her biri bir yörüngede yürürler. (Yasin: 37-40)

[776] Onlar: “Bize verdiği sözde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah'a hamdolsun. Cennette istediğimiz yerde oturabiliriz. Yararlı iş işleyenlerin ecri ne güzelmiş!” derler. Melekleri, arşın etrafını çevirmiş oldukları halde, Rablerini hamd ile överken görürsün. Artık insanların aralarında adaletle hüküm olunmuştur. “Övgü, Alemlerin Rabbi olan Allah içindir” denir. (Zümer; 74-75)

RASÛLÜLLAH sallallâhü aleyhi ve sellem EFENDİMİZE GETİRİLEN SALÂVATLA CENNETTEKİ MAKAMLAR NEDEN ARTAR?

Abdülâziz Debbağ kaddesellâhü sırrahu'l azîze Abdullah b. Mübarek sordu ki:

— Efendim, neden cennetteki makamlar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat-ı şerife ile artar da tespih ve benzeri zikirlerle artmaz?

O'da şu cevabı verdi:

— Çünkü cennetin aslı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin nûrundandır. Çocuk nasıl babasına içten bağlılık duyar ona müştak olursa, cennet de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin nûruna öylesine müştaktır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem anıldığında cennet bu zikri işitince âdeta çırpınıp ona doğru uçmak ister. Çünkü o nurun suyuyla sulanır.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra yemine iştiyak duyan bir hayvanı misal olarak verdi ve şöyle buyurdu:

Hayvan yemine çok istek duyuyor, kendisine arpa ve benzeri yem getiriliyor, bu sırada o hayvan olduğundan çok daha aç bir vaziyettedir. Yemin kokusunu alınca ona doğru süratle yaklaşır, yem ondan uzaklaştırılınca da peşine takılıp ulaşıncaya kadar takip eder. Cennetin çevresinde bulunan melekler de böyledir, onlar de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin zikriyle meşgul olurlar, Ona salât ü selâm getirirler. Cennet de bu zikre son derece iştiyak duyar, ona doğru yürür ve her cihette bu zikir bulunduğu için genişlemeye başlar. (İşte cennetin artması, onun böylece genişlemesi demektir). **Eğer bu konuda Allah'ın irâdesi ve engellemesi olmasaydı cennet, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz hayatta iken dünyaya çıkar ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem nereye giderse o da onunla birlikte olurdu. Ne var ki Allah onu dünyaya çıkmaktan men'etmiştir, tâki gayz yolu üzere Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize iman edilmiş ola.**

RASÛLÜLLAH sallallâhü aleyhi ve sellem VE ÜMMETİ CENNETE GİRDİKLERİNDE

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz ve O'nun ümmeti cennete girdiğinde cennet onlarla ferahlık duyar ve onlar için genişledikçe genişler. Öylesine bir sevinç duyar ki bunu sınırlamak mümkün değildir. Diğer peygamberler ve onların ümmetleri girdikleri zaman ise cennet bir çeşit büzülür kalır. Bunun sebebi sorulunca şu cevabı verir:

"Ne ben sizdenim, ne de siz benden..." Diğer ümmetlerin peygamberleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizden istimdat etmeleri sebebiyle bir ayırım meydana gelir.

“Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat-ı şerife herkesten kesin olarak makbul tutulur.” diyenlerin bu iddiası hakkında şeyhimden işittim, şöyle buyurdu:

— Şüphe yok ki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat-ı şerife amellerin en üstünüdür. Hem salâvat, cennetin çevresindeki meleklerin zikridir. Bu salâvatın bereketiyledir ki melekler her defasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi andıklarında cennet artar da artar, genişler. Melekler de bir an olsun onu anmaktan boş kalmazlar; böylece cennet de durmadan genişler. Onlar bir nev'i cenneti çekip dururlar, cennet de onların arkasından akıp gider, durmadan genişler. Sözü edilen melekler tesbihlere geçinceye kadar bu hal sürüp gider. Ama melekler de, Cenâb-ı Hak cennet ehline cennette tecelli edince ancak salâvattan tesbihe geçiş yaparlar. Cenâb-ı Hak cennet ehline tecelli ettiğinde melekler bunu müşahede edince artık tesbihe başlarlar ve cennet de yerinde durur, artık genişlemez. Eğer o melekler yaratıldıkları zaman tesbihe başlasalardı cennet genişleyip artmazdı. İşte cennetin bu kadar genişlemesi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin bereketiyledir.

Yapılan her salâvatın mutlaka kabul olunacağını kestiremeyiz. Ancak tertemiz zattan, temiz bir kalpten yapılan salâvat mutlaka makbuldür. Çünkü salâvat-ı şerife tertemiz zattan çıkınca gösteriş, kendini beğenmişlik gibi hastalıklardan uzak ve sade olarak çıkar. Bu tür manevî hastalıklar çoktur, ama tertemiz olan zatta bulunmaz, temiz bir kalpte de yeri yoktur. İşte hadîs-i şeriflerde:

“ KİM LÂ İLAHE İLLALLAH DERSE CENNETE GİRER” mealindeki sözün manası budur. (Buhari)

Şöyle ki: Bunu söyleyen zat tertemiz olur, kalbi de temiz bulunursa, o takdirde bunu her türlü riyadan uzak ihlâs üzere söylemiştir. Bununla beraber yegâne hükümran olan Allah Teâlâ'nın satvet ve kahrına, kulun kalbinin Onun iki parmağı arasında bulunduğuna ve bu kalbi dilediği gibi çevirdiğine, kötü amellerini ona süslediğine, o kadar ki bu hâlinin kendisi için en uygun hal bulunduğunu zannetmesine baktığında, anlarsın ki, Allah Teâlâ'nın düzeninden ancak dünya ve âhirette zarara uğrayanlar güven içinde kendini hissedebilir (vurdum duymaz olur). (Salih kullar ise Hakk'ın düzenini hatırlar ve kendi bulunduğu hâlin uygun olduğunu sanmaz, daha iyi olmaya çalışır). Allah Teâlâ daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimizin salâvat-ı şerifenin kabul olunması hakkındaki sözlerinde hiçbir şüphe yoktur. Nitekim bu birinci mesele hakkında sâlih âlimlerden Seyyid Muhammed bin Yusuf Es- Sünûsî (Allah ondan razı olsun) den sorulmuş, soran şöyle söylemiş:

“Fukahâdan bazısı, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvat herkesten makbuldür ve her hâl ü kârda reddolunmaz,” demişlerdir.

“Siz bu hususta ne buyurursunuz?” Bu soruya Es-Sünûsî Hazretleri şu

cevabı vermiştir:

— Şâtibiyye şârihi Ebû İshak da böyle bir soruyla karşılaşmıştır. Eğer salâvat getirenin mutlaka salâvatının kabul olunduğunu kestirip atarsak, o kimsenin hüsn-i hatime (ömrünün sonunun iyi hal üzere kapandığı) üzere bulunduğunu da kestirmek gerekir. Hâlbuki bir adamın ömrünün sonunun iyi veya kötü olacağı meçhuldür, bu hususta âlimlerin ittifakı vardır.

Böylece Şeyh Muhammed bin Yusuf bu konuda iki müşkülün bulunduğuna dikkati çekmiştir ve bunları birer cevapla cevaplandırmaya çalışmıştır. Gerçekte ise bu iki müşkül bir takım ihtimallerdir, akla dayanmaktadır, şeriatta delili yoktur. O halde bilinmeyen bir kabul babında bu iki müşkül kabul olunmaz, ancak şeriat yönünden bilinirse kabul olunur.

Birinci Cevap:

Salâvatın kabul olunmasının manası, Cenâb- ı Hak salâvat getiren kimsenin hüsn-i hatimesine hükmetmişse, kader çizgisini öyle hazırlamışsa, o takdirde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize vermiş olduğu salâvatın sevabını makbul bir ölçüde bulur. Bunda hiç şüphe yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'nın fazl u keremi sonsuzdur. Ama diğer iyilikler böyle değildir, çünkü onların kabul olunacağına dair bir güvence yoktur, sahibi iman üzere bile ölse. Bu cevap üzerinde durmak gerek. Çünkü böyle bir ayrım tevkifidir, ancak şeriat ile bilinebilir. O halde böyle bir ayrımın doğru olduğuna dair şeriatta bir nass bulmak ve bu hususta üstün gayret sarf etmek lâzımdır. Eğer böyle bir nass bulunursa mes'ele halledilmiş sayılır. Bulunmadığı takdirde aklî yoldan yürümekle şer'î mes'eleler çıkarmak, şeriatta olmayanı akıl ile ortaya koymak şeriata müdahale sayılır. Aklın şeriata dahli olamaz.

İkinci Cevap:

Salâvatın kesinlikle kabul olunmasının manası şudur: Salâvat eğer sahibinden Resûlüllah'a olan sevgiyle çıkarsa, o takdirde onun kabul olunduğu kesinlikle söylenebilir. Sahibi âhirette bundan yararlanır. Bu yararlanma azabın hafiflemesi şeklinde olsa bile.. Eğer Cenâb-ı Hak ebediyen azâbda kalması hususunda bir hükümde bulunsa bile yine de hafifleme söz konusu olabilir. Şeyh Sünusî bu cevabı belirttikten sonra **Ebû Leheb**'in durumuyla kıyas yapıyor. Şöyle ki: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin doğruluğunu müjdeleyen cariyeyi hürriyetine kavuşturması sebebiyle ebedî azab içinde kalmasına rağmen her pazartesi bu sebeple azabı hafiflemiş oluyor. Tabii bir sevgiyle yararlanma meydana geliyorsa, mü'minin varlık âleminin efendisi Muhammedi (sallallâhü aleyhi ve sellem)i sevmesinden nasıl bir yararlanma meydana gelmez?

…..

Hafız Süyûtî Ed-Dürerü'l-Müntesire Fi'l-Ahâdîsi'l - Münteşire adlı eserinde:

"Ümmetimin amelleri bana arz olundu; onlardan makbul ve merdud olanlarını buldum, ancak bana olan salât müstesna" mealindeki hadîs üzerinde açıklama yaparken diyor ki: Bu hadîsle ilgili herhangi bir senedi

tesbit edip bulamadım. Temyizü't-Tayyib Minel-Habisi Fîmâ Yeduru Alâ Elsinetin Mine'l-Hadîs kitabının sahibi ise şöyle diyor:

"Her amelde makbul ve merdud olanı vardır, ancak bana getirilen salâvat müstesna. Çünkü o makbuldür, merdud değildir."

İbn Hacer bu hadîs için **"zayıftır"** demiştir. Seyyid Semhurî, El-Gammaz alâ'l-Lemmaz adlı kitabında, yukarıda belirttiğimiz hadîs üzerinde tahlilde bulunurken İbn Hacer'in bu hadîsin zayıf olduğunu kaydetmiştir. Et-Temyîz kitabının sahibi de bu hadîsin hadîs olmayıp Ebu Süleyman-ı Dârânî'nin sözü olduğunu söylemiştir. Gazali bu hadîsi İhya adlı eserinde merfu' olarak belirtmiştir. Şeyhimiz ise,

"Ben böyle bir hadîse vâkıf olamadım, Ebû Derdâ Hazretlerine aittir," demiştir. Ebû Derdâ'dan yapılan rivayete göre şöyle demiştir:

"Allah'tan bir hacetinizin yerine getirilmesini istediğiniz zaman, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize salâvat ile başlayın. Çünkü Cenâb-ı Hakk kendisinden iki hacet istenildiğinde birini yerine getirmekten, diğerini de reddetmekten çok daha keremli ve merhametlidir." Yâni her iki isteği de kabul buyurur. (Salâvatı herhalde kabul edeceğine göre onunla birlikte diğer hacetin de yerine getirilmesine imkân verip onu da kabul eder.) [777]

İşte sen bu rivayet ve delilleri anladığın takdirde, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize getirilen salâvatın mutlaka makbul olmadığını öğrenmiş olursun. **Evet, kabul olunması daha çok umulur ve zan babında bunun daha çok medhali vardır. (Söylenecek çok söz vardır.)** Allah Teâlâ daha iyisini bilir. [778]

---

[777] Şeyhimizden maksadı, El-Makasidü'l-Hasene sahibi Ebûlhayr Şemsüddin Muhammed bin Abdurrahman bin Muhammed es-Sahavî'dir. Seyyid Semhurî'nin hadîste şeyhidir.

[778] Kaynak: Abdülaziz Debbağ trc: Celal YILDIRIM Kitab'ül İbriz [Kitap]. - İstanbul: Demir Yayınları, 1979. – 2.Cilt, c.II, s.507-513

HATIRALAR

- Kuşadalı hazretlerine nakl-i kelâm olundukta buyurdular ki:

"Kuşadalı hazretleri, Hz. Pîr Nasûhî (kuddise sırrûhu'l-âlî)'yi ziyâret kasdıyla bir gün Üsküdar'a âzim olmuşlar. Berâberlerinde Zeyrek'teki Kilise Câmii kayyımı Hacı Efendi bulunur imiş. Kayıkla Kız Kulesi civârına geldiklerinde,

"Hacı! Edebini takın. Zîrâ Hz. Pîr"in köyüne yaklaştık." buyurmuşlar. Hânkâh-ı şerîfe vusûllerinde cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş. Ne zamân Hz. Pîr Nasûhî ve Hz. Mevlânâ'nın esâmî-i mübârekeleri yâd olunsa alınlarında bir damar zuhûr edip vecd zuhûra gelir imiş ve **"Bunların esâmî-i şerîfesi mesmûum olunca kendimi gâib ederim."** buyururlar imiş.

(Hüseyin Vassaf Efendi diyor ki:) Hz. Fâtih türbedârı Amiş Efendi merhûmda da bu hâli gördüm.(Hânkâh-ı şerîfe vardıklarında cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş.)

Ahmed Amîş Efendi'nin ziyâretine gitdim. Benim evlâd-ı Pîr'den olduğuma muttali' oldukta, vecd zuhûra geldi ve bana hitâben,

"Sen mîrâsyedisin, senden korkarım." dediler. Dahası var, fakat bu kadar elverir.[779]

- Ahmed Amîş Efendi Tırnovada bir camide imam bulundukları sıra da fazlaca alkol almış ve sokakta düşmüş bir şahsın etrafına halk toplanmış kendisine hakaret ederler. Bunu gören hazret:

"Onu benim sırtıma bindirin evine götüreyim" buyurur ve adamı sırtlayıp evine yatağına taşır. Adam sabah uyandığında anasından bir hayli şikâyetler işitir ve çok mahcup olur ve şöyle der:

"Tevbeler olsun bir daha içmeyeceğim!.." Adam gerçekten bu felaketten kurtulur. Ahmed Amîş Efendi'ye bağlanır.

- Rüştü Bey ile beraber bir gün Ahmed Amîş Efendi'nin huzuru saadetine gittik.

"Ulan bana boza getirdin mi?" buyurdular. Ben de

"Getireyim efendim" dedim.

"Boza der demez aklınız bozacı dükkânına gitmesin. Mürşid ne demek istiyor onu anla, sözünü anla, onlar boş söylemezler." Ben de

"Evet, efendim "ve mâ yentiku an-il-heva" dedim.

Mübarek şahadet parmaklarını ağızlarına götürerek işaretle **"sus"** buyurdular.

"O yalnız Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme mahsustur. Mür-

---

[779] (VASSAF, et al., 2006), c.IV, s. 83

şidler hakkında da öyledir. Biz ihvânımızdan böyle söz sudurunu severiz. Lâkin herkesin yanında söylenmez.”

- **Şeyhim bana dedi ki**

“Allah’tan korkar mısın?

“Hayır”**dedim.**

“Benden korkar mısın?”

“Senden korkarım dedim.” **Ben de;**

“Efendim ben ne senden korkarım ne de Allah’tan korkarım çünkü sizden bana zarar gelmez ki.”

- Mahdumu âlileri Ali Bey’e hitaben;

“Ali bana bu benim, babamdır, bu benim hocamdır, bu benim şeyhimdir” diye hizmet edeceksen hizmet etme” buyurdular.

- Bir gün huzuru saadetlerine girdim, kalabalık idi. Ellerini öpüp ihvânı araladım, oturdum.

“Vakti saadette bir gün sahabeden birisi gelip huzuru saadette oturan ashabı aralayıp oturdu, bu günde aynıdır, buyurup

“Biz bir an zikirden hâli değiliz.” Bir sayha ile

“Allah” dediler. Bu da,

“ vele zikru’ilâhi ekber” [780]**Allah’ı zikretmek en büyük (ibadet) ‘tir.”** buyurdular.

- Bursa Lisesi Fransızca muallimi Nevres Bey’den rivayet:

Benim şeyhim derdi ki,

“Ahmed birisi senin yanında benim aleyhimde bulunursa beni müdafaa etme buyurdu.” Nevres Bey içinden

“Ben bu naneyi yiyemem” diye geçirince Ahmed Amîş Efendi Efendi Hazretleri derhal

“Ben de şeyhime Efendim ben bu naneyi yiyemem dedim. Şeyhim bana sen bu naneyi yiyemezsen sen de benim dediğim gibi adam olamazsın.” buyurdu.

- **“Biz, bizim lafımız olduğu zaman sıkılıp kaçandan korkarız**” buyurdular.

Bende (Nevres Bey) içimden hakikaten böyle bir hali kendisinde gördüğüm bir arkadaşı düşündüm.

“Eyvah bizim arkadaş helak oldu dedim.” Derhal Efendi Hazretleri

“Eh eh korkma ona da bir zat tecellisi yapar, kurtarırız.” buyurdular.

“Ellerini göğüslerine vurarak bu (Ahmed) ism-i zikretsinlerde aley-

---

[780] Ankebut, 45

him de bulunsunlar" buyurdular.[781]

- Hazreti Ali kerremallâhü veche buyurduki,

"Dünyada iki şeyden korkmam. Biri Allah takdir ettiği, diğeri de etmediği şeyden." Bunu bir yerden okudum. Ahmed Amîş Efendi Efendim Hazretlerine arz ettim. Buyurdular ki

"Allah'ın takdir etmediği vukua gelmez, takdir ettiğinden korkmak da küfürdür."

- Bir gün ashabdan Hz. Rebîa radiyallâhü anh Hazreti Fahri Âlem Efendimize sallallâhü aleyhi ve selleme

"Ya Rasülülallah, Rebîa bendeniz rica eder ki fakir haneyi teşrifle cemaatle namaz kılasınız." Hazret Peygamber Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem

"Peki ya Rebîa geliriz." buyurdular.

Bir gün mescidde edayı salatten (namaz kılındıktan) sonra

"Ya Rebîa sana geleceğiz" buyurdular ve haneyi Rebîa'ya teşrif buyurdular. Eshabı kiram da gelirler. Hazreti Peygamber Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem Hazreti Rebîa'nın radiyallâhü anhın gösterdiği odada cemaatla nafile namaz kılarlar. Ba'desselat (Namazdan sonra) duyan ashap ta gelirler. Hazreti Rebîa taam hazırlar. Hazreti Rasulullah Efendimiz sohbet buyururlarken ashapta bir zat **"keşke filan da bulunsaydı"** der. Orada bulunan ashabden diğer biri

"Hayır, o münafıktır" der. Rasul Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem

---

[781] Zikrin hakikati nedir sorusuna verilecek cevap **"iki dili birleştirmektir."** [Bu manayı namazda Fatihada إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Ancak Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz." ayeti okunduğunda kendisine **"Ey yalancı"** denilen ehlullâhdan birinin hali bunu teyid eder. Muhakkak dil ile söylenen söz hak sözdür. Fakat söylenirken kalpten gelmemiştir. Allah Teâlâ'nın vücudu hakkâni vücud ile mevcud olduğunu (bulmuş ve bilmişken) hangi şey seni O'ndan başkasına meylettirebilir. Onun için mukaddes yönden ona **"yalancı"** denilmiştir. Buradan bilinmelidir ki;

"(Kim) Allah Teâlâ'nın muhabbetini, marifetini ve tevhidini iddia ediyor ve Allah Teâlâ'dan başkasına meylediyorsa, ona niçin "yalancı" denilmesin."

(Tefsiru'l-Fatiha ve'd-Duhâ /Çelebi Halîfe Cemâl-i Halvetî)]

Maraşlı Ahmed Tâhir Efendi buyurdu ki;

"Zikir çektirmek şeyhin kuvvetine, kâmilliğine bağlıdır. İsmi şeriflerden hangisini söylersen olur. Hatta şeyh kâmil olunca (taş, taş) diye zikir çektirse, işler gene olur. Müritlerinden birisi Kuşadalı Hazretlerine sormuş; onlar da (Günde 15 defa İbrahim çeksen sana kâfi) demişler.

“Öyle deme!” buyururlar. Sohbete devam ederler. Birinci zat yine **“keşke filan da bulunsaydı”** der, diğer zat da

“Hayır, o münafıktır” der. Onun üzerine Hazreti Fahri Âlem Efendimiz

“HAYIR, ÖYLE DEME, LA İLAHE İLLALLAH” DİYEN CENNETE GİRER buyururlar. Üçüncü defa aynı surette tekrar eden muhavere üzerine...

“Öyle deme, la ilahe illallah diyenin cesedine Allah ateşi haram kıldı.” buyururlar.

- Kuşadalı Efendimizden;

Şeyhim dedi ki;

“Ahmed ayı ol ayı.” Ürkdüm. Sonra döndü:

“Yani zurnacı nasıl çalarsa ona ayağını uydur. Ayının otuziki türküsü varmış onun da hepsi ahlat (yaban armudu) üzerine imiş, Talip de böyle olmalı.”

- (Nevres Bey) Bir gün huzur-ı saadetlerinde yalnızdım.

“Efendim ahrette de böyle birleşip konuşacak mıyız?” dedim.

“Ulan Allah Allah, birde birleşmek olur mu?” buyurdular.

- (Nevres Bey) Yine bir gün huzurda iken kademi saadetlerini tutarak

“Ulan Kur’an’daki “ve’l-teffeti’s-sâku bi’s-sâk ,” [782] **O burasıdır”** diye topuklarını gösterdiler, ben de hemen tutup öptüm, hafifçe bir tokat lütfettiler.

- Şükrü Bey’in rahatsızlığı esnasında uğradığım korkudan dolayı huzur-ı saadetlerine girdiğim zaman

“Amirin emri ile hareket ettiğini bilsene” buyurdu. Sol omuzuma vurarak **lâ havfün aleyhim ve lâ-hüm yahzenûn**, [783]

- Makbule Hanım huzuru saadette iken yine huzurda bulunan Süreyya Bey,

“Efendim ben yağan kara dur diyorum, duruyor... şöyle ediyorum, böyle ediyorum” diye söyler. Efendimiz de

“Ben de kimsesizlere merhamet ederim” buyurdular.

- Makbule hanımefendiye gitmeleri için müsaade buyurdular. Hemen huzurdan ayrılmamak ve dayanamadığı sohbeti mübarekede devam edebilmek üzere gecikirken Süreyya Bey,

“Efendim benim saçmalarımı dinlemek istiyordur,” der. Efendimiz de;

---

[782] Kıyâmet, 29; **“ Ayak ayağa dolaştığı zaman” bilir misin?**

[783] Bakara, 38 **“ Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.**

"onun senin saçmalarını dinlemeye ihtiyacı yok" buyururlar.

- Yine bir gün hanımefendiye, **"Seni ağlatmam"** buyurdular.

Efendi Hazretleri Aziz Sultanımızın teşriflerinde Nusret Hanıma;
"Ben herkesi affettirdim, yalnız sen kaldın." buyururlar.

- Azizimiz, Sultanımız, Efendimiz türbede iken bir zat gelir, Efendimize müteveccihen namaza dururlar. Orada bulunan ihvâna

"Bu zat işi doğru yaptı amma git kıbleyi düzelt." buyururlar.

- Kuşadalı Efendimin müridanından birisi adalardan birine kaymakam tayin edilir. Oradan

"Efendim buranın ahalisi gavur, hayvanları domuz" diye yazar.
"Ben de beni onlarda da görsün diye gönderdim." buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi anlatıyor.

Şemseddin Paşa Bükreş'te iken
"Efendim, öyle zamanlar oluyor ki dünya işleri ağır basıyor âhiret işlerini ihmal etmek zorunda kalıyorum. Bazen de âhiret işleri ağır basıyor, o zaman da dünya işleri aksıyor! İki karpuz bir koltuğa sığmıyor efendim!, diye Kuşadalı Efendim Sultana müracat ederler. Azizimiz Efendimiz de
"İki karpuzu bir etsin." buyururlar.

- Bütün hocalardan elif okudum, (Seyyid Muhammed) Nurul arab'dan bütün okudum.

- Bosnevi Hacı Muhammed Efendimiz Hazretlerine pirdaşlarından birisi dil uzatırlarmış. Müşarünileyh bir gün

"Azizimizin ihsan buyurduğu geri alınmaz yalnız söylemesin" buyururlar. O anda o zatın dili tutulur.

- Şemseddin Paşa türbede Kayserili Mehmed Tevfik Efendi Hazretlerini görerek

"Efendim türbede bir zat var, kimdir?" diye sormuşlar. (Ahmed Amîş Efendi için)
"O benim vekilimdir. Bedelimdir. Bedel mübeddelü mislin aynıdır" buyurmuşlar.

- Nevres Beye;

"Sen imam ol, Şemseddin de sana cemaat olsun, yabancı değil ya..."

- Ahmed Naim (Babanzâde) Beyefendi rüyalarında Hazreti Azizi

görmüşler,

"Nevres benim kutbumdur" buyurmuşlar.

- Remzi Efendiyi huzura götürdük, iltifattan sonra Ahmed Amîş Efendi

"**innemâ yahşa'llâhe min ibâdihi'l-ulemâu.** [784] ayetini okumuyoruz. Her fırsatta bilirim innemâ yahşa'llâhe min ibâdihi'l-ulemâu, kıraati de vardır.

Allah alim kullarından haşyet eder. Haşyet eder de titrer mi? Padişahın vezirini sayması gibi sayar" buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi;

Bir gün başlarını kaldırıp **"ben yazı tahtası değilim**" buyurdular.

"Benim verdiğim Ali Paşa vergisi değildir."

- Bir gün Mehmed Efendimize

"Şu şeyi sana vereyim mi?" buyururlar.

"Ver Efendim." dedim.

"Bana kim karışır ulan?"

- Mehmed Efendimiz bir gün;

"Efendim benim Allahu ekbere kanaatim yok." derler,

"Öyleyse hadsiz, hududsuz, kenarsız, sınırsız, Allah de." buyururlar.

- Mehmed Efendi kalben keşfinin açılmasın istemişler.

"O zaman keşif meşif ne olacak, sen bana bak, ben sana bakayım" buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi buyurdu ki;

"Beni senin elinden yine sen kurtarırsın."

- Halil Efendi'ye;

"Ulan karışma, ben bu sazı bozuk düzen de çalarım."

- Bir gün huzura giren birisi Azizimiz Efendimize birtakım tefevvühatı na-lâyıkada (Dil uzatma. Münâsebetsiz söz söyleme) bulunur. Hazret;

"Oğlum beni sana yanlış anlatmışlar." buyurur. Bu kadarı bile çok gördü, akabinde;

"Bir zat gelip esnayı kelamında Kuşadalı Efendimizin huzuru saadetlerine birisi gelip birçok na-muvafık (uygunsuz) tefevvühatta bulunur. Hazret hiç itiraz etmeyip ellerini göğsüne vurarak eyvah buyururlar,"

---

[784] Fâtır Suresi, 28

dedi.

- Mahdumu âlileri Ali Bey'in vefatı üzerine kabirlerinin mahallerini tayin zımnında ihvân arasında münakaşa olurken bazılarının Efendi Hazretlerine de bir yer ayıralım mütalâası geçer. Huzura giren Nevres Bey'e daha kapıyı açar açmaz

"Onların kabri teslim-i ruh ettikleri mahaldir" buyururlar.

- Nevres Beye;

"Bizim tarikimiz Nuh Gemisi gibidir," buyurdular.

"Ben de binenler selameti bulmuştur" dedim.

"Evet binenler selameti bulmuştur."

- Nevres Beye;

"Şeyhim beni çingenelere dövdürdü. Çingeneden dayak yiyen pezevenk de kibir mi kalır?[785]

- Mehmed Efendi rivayet etti.

Bir gece Asım beye gidiyordum, yatsıya yakındı. Hazreti Aziz'e Hafız Paşa Caddesinde, Kumrular mescidine yakın bir yerde rast geldim.

"Nereye gidiyorsun" diye sordular.

"Asım Bey'e gideceğim" i söyledim.

"Selam söyle" buyurdular. Sonra anladım ki Efendi Hazretleri Karagümrük'ten geliyorlarmış. O gün buyurdular ki evkafdan maaşım geldi, geç vakitte eve geldim, kapıyı çaldım,

"Beni yemeğe beklemeyin" dedim. Karagümrüğe gittim, bizim bakkalın evini buldum ve borcumu verdim. Ben de bu parayı sana ödemezsem bana haramdır dedim. Bakkal kilisede vaaz eden papaza;

"Papaz Efendi, seninkiler lafta kalıyor, Müslümanlar yapıyor. Parayı evime kadar getirdi" demiş.[786]

- Nusret Hanım bir gün kerimesi (kızı) Ayşe Hanımla birlikte huzuru saadete giderler,

---

[785] **PEZEVENK:** Farsça, **"pejvend"**den bozma bir kelime olup, kadın tüccarlığı yapan, fuhuş pazarlamacıları için kullanılan bir tâbirdir. Bu münasebetle, özellikle, tasavvuf ehli yol göstericiler, rehberlik yapanlar için bu tâbir kullanılmıştır. Hattâ medih olmak üzere **"koca pezevenk"** tâbiri de kullanılır. (Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, maddesi)

[786] Bakkal yahut diğer birine borcunuz olursa aylığınızı alır almaz borcunuzu ödeyiniz. Çünkü bu para ile bir iki el devreder ve kâr eder. Eğer parayı vermezseniz haramdır.

“Efendim bülbülünüz hastalandı” der. Aziz Sultan;
“Ya öylemi? Sen hasta mısın buyururlar.” Ayşe Hanımda
“Hayır, efendim, hasta değilim” der, bunun üzerine Aziz Sultan
“Bak benim bülbülüm hastalığı kirletmiyor” buyururlar.

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Huzura girdim, içimden;

“Efendim ben bu Müslüman düşmanlarına karşı çalıştım. Şahsi menfaat gözetmedim. Sen sahibi zaman değil misin? Nasıl olurda senin bir bendeni, bi-gayri hak bu herifler sürüyorlar da sen beni kurtarmıyorsun?

Aziz Sultan ihvâna karşı sohbet ederken sözünü kesti ve fakire bakarak;

“Allah’ın senin alnına yazdığı şeyin men’ine Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bile kadir değildir. Ben buna kâni olamadım,” kalben yine teveccüh ettim; Bu sefer de yine bendelerine tevcihi hitap buyurarak şu ayeti tilavet buyurdular.

“ İnneme ‘n-necvâ mine ‘ş-şeytani li-yahzüne ‘llezine âmenû” [787]“

Ben yine kani olmadım, yine yüklendim, bu defa da;

“Gam, gam, ba’de gam, kambur üzerine kambur verir” buyurdular. Yine kâni olmadım, bu defa da

“ Leyse bi-dârrin lehum şey ‘en illâ bi iznillâh”[788]

Buna da kâni olmadım. Bu defa Ahmed Amîş Efendim gayet şiddetle

“in yensurkümullâhe fe-lâ galibe leküm.” [789] **Allah yardım ederse size kimse galebe edemez. Allah sana yardım etmiyor, fazla lafa lüzum yoktur, gideceksin.**

- Mahdum-ı âlîleri Ali Bey’in nutk-ı âlîleri

Anayım ben kim doğurdum anamı
Yine anamdan doğup ben doğurdum atamı (anamı)[790]

---

[787] Mücadele, 10; اِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ اَمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَي ا اِلاَّ بِاِذْنِ اللهِ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (Gizli toplantılar, inananları üzmek için şeytanın istediği şeydir. Allah'ın izni olmadıkça şeytan onlara bir zarar vermez.)

[788] Mücadele, 10;

[789] Âl-i İmran, 160

[790] Arif-i billah ve vâsıl-ı illallah Selanikli Hacı Ali Örfi kaddese’llâhü sırrahu’l azîz Hazretlerinin seyri sülükde etvar-ı bedia ve üslub-ı güzideyi cami gazelleri de bu beyte benzer.

Babam da ben baba iken baba doğurdu anamı
Anam da meme emerken anam doğurdu babamı
Babam anamı doğurdu, anam babamı büyüttü.
İkisi de birlik idi talâk etmezden evvel anamı

- Hastayım Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yanımda oturuyorlardı.

“Ben, aman Ya Rasûlüllah, aman Ya Rasûlüllah” diyordum, yanına gelenler beni sayıklıyor zan ediyorlardı.

- Hasta idim. Doktorlar geldiler, muayene ettiler, yavaş sesle beş dakika kadar yaşar, yaşamaz dediler (Hastanın yanında en hafif lisanla bile konuşmayınız çünkü işitir). Ben bunun işitince kendi kendime

“tu ... sana çatal bıçak Ahmed herkes senin öleceğini biliyor da senin haberin yok...”

O anda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

“Sen daha huzurda bulunacaksın” buyurdu, ben kalktım, oturdum ve bana pirzola getiriniz dedim. Doktorlar da kaçtılar.

- (Nevres Bey) Bir bayram günü Beykozlu Ali Bey ile birlikte (Ahmed Amîş Efendi’min) devlethanelerine gittik. Ellerini öptük. Kendileri odadan aşağı indiler, bahçeden iki çiçek koparmışlar, getirdiler, birisini bana birisini de Ali Bey’e verdiler.

“Tu ... gördün mü bunu senin için, bunu da bunun için koparmıştım. Patlayıp durma seninki sana gelir buyurdular” (Beykozlu Ali Bey’e buyurdular).

- Rus vapuru ile Hicaz’a gidiyordum, vapurun davlumbazında namaz kılmak istedim. Yolcular **“sakın oraya çıkma, kaptan seni denize atar,”** dediler. Ben kaptana müracaatla ve işaretle orada namaz kılmak istediğimi anlattım. Kaptan müsaade etti. Ertesi sabah birde baktım bir Rus tayfası omuzunda peşkir, elinde ibrik yanıma geldi. Her ne kadar ısrar ettimse de kabul etmeyerek kendisi dökerek abdest aldım. Vapurda su sıkıntısı vardı. Kaptan bana bir sürahi su gönderdi. Hemen bir fincan buldum. O suyu herkese dağıttım.

- Bir gün Efendi Hazretlerinin huzuruna gittim, efendim açım dedim, keselerini çıkarıp bana uzattılar.

“Efendim öyle istemem hem içim aç hem gözüm aç” dedim.

“Ulan köftehor ben seni öyle de doyururum böyle de.” buyurdular.

Böyle bir zâde-i mâder değilim sanma ben ebter
Babamla ahd ettim ol demki doğursun o anamı
Babam bana veled dedi her emrine mütekidem
Anama mahrem dedi görmedim vech-i anamı

(Bu gazeli Şeyh Hacı Maksud Hulusi Piriştinevi şerh etmiştir).

- Bir bayram günü bayram namazını, ba'de'l-eda türbede ziyaret gittim. Türbeden çıktılar, ben de beraberdim. Cami etrafında nöbet bekleyen askerler nöbetlerini bitirmiş gidiyorlardı. Türbenin Akdeniz cihetindeki zincirli kapıdan geçtiler. O zaman Hazret-i Aziz şöyle buyurdular;

"Siz camide iken bunların beklediği nöbet senin yetmiş senelik ibadetinden efdaldir."

- Bursa 'da Şerbetçi Ahmed Efendi'nin rivayetiyle;

Bir gün huzurda iken Hazreti Azizimiz tarafından

"Ahmed, tanbura çalar mısın?" buyurdular (Aynı zamanda kendileri dımbır dımbır diye terennüm buyurdular),

"düzeyim deme ha koparırsın, nasıl bulursan öyle çal."

- Yorgancı Tırnovalı Nuri Usta, Ömer'ül Halveti Hazretlerinden Hazreti Azizle pirdaşmışlar. Bu zatın irtihalini haber vermek üzere huzura giren yorgancı Hacı Efendi'ye - daha bir şey söylemeden-

"Nuri Ustanın vefatını haber vermeye geldin, O kendi kuşağını kendi sıktı, hayatını aldı. Azrail'e canını vermedi." buyururlar.

- Yine Ahmed Efendi 'den

İhvandan Firuzağalı Hasan Efendi anlatmışlar,

"Birçok ehlullaha hizmet ettim. Sonra, Yarabbi beni öyle bir zata ulaştır ki emirlerini söylemeden ben yapayım" dedim. Duam kabul oldu. Hazreti Azize mülaki oldum. Hakikaten içimden su vereyim gelir, kalkıp veririm buna mümasil birçok arzu buyurdukları hizmetlerini şifahen buyurmadıkları halde yapardım. Bir gün birkaç arkadaş hendeseden bahs ettik, kalktım huzura geldim, gelirken vapurumuz diğer bir vapurla hemen müsademe edecekti (çarpışacaktı). Ben korktum, huzura girer girmez.

"Ulan ben sana öl demedim mi?" buyurdular. Biraz sonra murakabe vaziyeti aldılar. Bize de bir uyku hali geldi. Birde baktım ki beş altı deniz gördüm. Hazreti Aziz elimden tutarak o denizleri birer birer derken ikişer ikişer, üçer üçer ve en nihayet hepsini birden atlattılar. Kendime geldim. Bizde Aziz murakebe vaziyetini terk buyurmuşlar. Fakire bakarak

"Ulan Hasan bu, senin görüştüğün hendeseye benziyor mu? Buna ehlullah hendesesi derler." buyurdular.

- Firuzağalı Hasan Efendi rivayetiyle;

İhvandan Mustafa Efendi'nin haremi (eşi) vefat eder. Arası biraz geçtikten sonra nefis galebe edip bir kadın getirip hem-bezm (muhabbet; yiyip içme) olmak ister. Kadın yatağa yatar, Mustafa Efendi de kadına yaklaşmak isteyince birde bakar ki yatakta hazret yatıyor. İki üç defa bu vak'a tekrar edince hemen parasını verip çıkar. Bir buçuk ay kadar huzura gidemez. On-

dan sonra bir gün Hasan Efendi huzura girdiklerinde

“Oh oh Mustafa, Mustafalar ... olur.”

“Benim ihvândan bir Mustafa vardı, çok haşarı idi, külhanda bir akşam beni düzeyazdı” buyurur. Sonra da diğer ihvâna bakarak

“Akrabanızdan biri vefat etmiştir, gidip cenazesini kaldırınız” buyururlar.

- Salih -Omurtak- Paşa,[791] Tekirdağ yöresinde vazife yaptığı yıllarda,

---

[791] **Orgeneral Salih OMURTAK Paşa**

1889 yılında Selanik'te doğdu. 1907 yılında Harp Okulu'nu Teğmen rütbesi ile bitirdi. Aynı yıl girdiği Harp Akademisi'ni 1910 yılında bitirerek Kurmay oldu. 1920 yılına kadar çeşitli karargâh ve birliklerde görev yaptı. 22 Ocak 1920 'de görevle geldiği Ankara'da kalarak Milli Ordu'ya iltihak etti. 1926 yılına kadar çeşitli birliklerde komutanlık yaptı. 1926 yılında Tümgeneral (Mirliva), 1930 yılında Korgeneral ve 1940 yılında Orgeneralliğe yükseldi. Tümgeneral rütbesi ile 8 nci Kolordu Komutanlığı, Korgeneral rütbesi ile 9 ncu ve 3 ncü Kolordu Komutanlığı görevlerinde bulundu. Orgeneral rütbesinde Yüksek Askeri Şura Üyeliği, Genelkurmay II nci Başkanlığı ve 1 nci Ordu Komutanlığı yaptı. 29 Temmuz 1946 tarihinde Genelkurmay Başkanlığına atanarak 8 Haziran 1949 tarihine kadar Genelkurmay Başkanlığı yaptı. Rahatsızlığı nedeniyle 1 Ocak 1950 tarihine kadar sıhhi sebepten izinli bulundu. Yüksek Askeri Şura Üyeliği görevinde ikeni, 6 Temmuz 1950 tarihinde isteği ile emekli oldu.

Fransızca, Almanca bilir. 23 Haziran1954 tarihinde Hakk’a yürüdü. Ankara'da Devlet Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Bir Hatırası

19 Mayıs 1934 yılında bir darbe yapan Bulgar Ordusu, kurdurduğu geçici hükümet sayesinde Hitler Almanyası'nın safında yerini almış, Bulgaristan Türkleri arasında yaygınlaşan **“Turan Gençlik ve Spor Cemiyetleri Birliği”**ne karşı polis takibatına geçip işkence ile öldürmeler çoğalmıştı. Ayrıca Bulgar köylerinden teşkil ettikleri çetelerle toplu katliama başlamak üzereyken, Türk istihbaratı bu haberi Atatürk'e iletir.

Atatürk de, o sıralarda Trakya'da askerî tatbikat yapmakta olan 3. Ordu Komutanı Salih Omurtak Paşa'ya, biraz Bulgar sınırını ihlâl ederek Bulgarlar'a gözdağı vermesi konusunda talimat verir. Yağmurlu bir gecede akşamdan Bulgar sınırını sapa bir yerden geçen askerimizin öncü birlikleri, sabah ortalık aydınlandığında Filibe yakınındaki Hacıilyas (Pırvomay) kasabasına varmışlardır. Önce kendi askerleri sanan Bulgarlar, hava iyice aydınlanınca, Filibe'ye doğru ilerleyen birliklerin Türk askeri olduğunu fark etmişler ve olay Bulgar kralına iletilmiş.

Telefona sarılan Kral III. Boris, Atatürk'le yaptığı görüşmede, **“Ekselansları acaba Bulgaristan'a harp mi ilân ettiniz?”** diye sorar telâşla. Atatürk, **“Neden böyle bir şey yapalım ki!”** deyince, Kral Boris:

Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin ününü duymuş. Sonra, İstanbul'da olduğu günlerde bir gün, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin ziyaretine giderek:

"Hocam, demiş, beni de dergâhınıza kabul edin!." Paşanın iç halini okuyan Ahmed Amîş Efendi;

" Olur, demiş, hay hay!. Fakat, ters giden bir şey olursa biz adamı vururuz haa!. Haberiniz ola!." Salih Paşa;

"Olsun efendim",

"Tabii, eyvallah!. Elbette!. Bizim orduda da böyledir bu!", diyerek intisab etmiş. Bu sözüde öyle bir espiri zannetmiş.

Meğer Salih Paşa epey hovarda bir adammış. Bir gün yine bir yerlerde hovardalığa soyunduğu bir anda, görünmeyen bir elden paşanın belinden aşağıya vızır vızır kurşun yağmaya başlamış.

Bu esrarengiz kurşunlanma içinde önce kendinden geçen, sonra kendine gelen Salih Paşa, bakmış ki bedeninde kurşun murşun yok ama, belinden aşağısına boşaltılan o manevi kurşunların tesiriyle bir müddet felç de geçirmiş. Sonra Ahmed Amîş Efendi'nin söylediği kelamın hakikatinin ne olduğunu görmüştür.

- Nevres Bey'le Beykozlu Ali Bey bir gün Aziz Sultanı ziyarete giderler ve giderken

"Kıyamet ne ise bize tarif buyursun" diye konuşurlar. Huzura girdiklerinde;

"Kıyamet içlerin dış, dışların iç olacağı gündür." buyururlar.

- Ahmed Haliloğlu Beyefendi'nin rivayetiyle;

Ahmed Amîş Efendi Balkan Savaşında Bulgar askerlerinin Edirne'yi de işgal ettiğini, Selimiye Cami'ni topa tuttuklarını Çatalca önlerine geldiklerini ve İstanbul'unda düşmek üzere olduğunu anlayınca akşamüzeri saat beş altı gibi türbeyi kapatır Kayserili Mehmet Tevfik Efendi'yi yerine bırakıp;

"Dar'ul Hilâfe'ye Bulgarları mı sokacağız" der ve gece vakti seccadesinin üzerinde tazarru kapısının tokmağına sarılır. Öyle bir hal alır ki gözünden yaşlar sağnak sağnak boşalmakta, sırtından ter oluk oluk akmaktadır. Sık sık çamaşır değiştirmek zorunda kalır. Üstünden çıkan çamaşırları sıksanız suyu çıkacaktır. Yeni çamaşırları giyer ve yine seccadesine döner. Dudakla-

---

"Askerleriniz Filibe önlerinde ve Sofya yönünde ilerliyorlar!" diye cevap vermiş. Atatürk

"Yolu şaşırmışlardır, Kral Hazretleri, şimdi olayı tetkik eder, Haşmetmeaplarına malûmat arz ederim" diyerek teselli etmiş ve Salih Omurtak Paşa'ya:

"Maksat hâsıl olmuştur, geri dönün", talimatı gönderilmiştir. Bu gözdağı üzerine, Kral hemen duruma el koymuş ve kitle halinde yapılması plânlanan Türk katliamı da durdurulmuştur.

rı kıpır kıpır yalvarış halindedir. Sabaha kadar devam eden tazarru, dua ve niyazlar dergâh-ı ilahide kabule şayan olmuş; naz makamındaki bu velinin duasına icabet edilmiştir. Ayağında çarığı, matarasında suyu, torbasında azığı kalmamış Osmanlı Askerleri ne olduysa birden şahlanır ve Dar'ul Hilafeti Bulgar işgalinden kurtarırlar.

- Hafız Bekir Efendi'den rivayetle;

Bir gün Doktor Talat Bey'le birlikte rahatsızlıklarına müteessifane haber aldığımız Hazreti Aziz'in devlethanelerine gittik. Kapıyı Cici açtı. İsimlerimizi söyledik, arz ettiler, gelsinler buyurmuşlar. Huzura girdik, kendilerini kesbi afiyet etmiş bularak mesrur olduk. Derecesi 43'e çıkmış. Nafiz Paşa'yı getirmişler, muayene ederek;

"Allah sizlere ömür versin, hasta artık gitmek üzeredir" dedi. Kendisini kovdum, evdekilere "böyle söylenir mi?" dedim. Derken Hazreti Rasül Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem, Hazreti Ömer radiyallâhü anh ve Hazreti Osman radiyallâhü anh ile birlikte zuhur ederek şuraya oturdular.

"Size bir kadın lahana turşusu suyu getirecektir, red etmeyin için" buyurdular. Hakikaten ertesi sabah bir hanım kapıyı çalarak Efendi Hazretlerine ilaç getirdim, **"lahana turşusu suyu getirdim"** dedi. Evden almamak istediklerini işittim, getir getir dedim, içtim. 43° hararet hemen 37° ye indi buyurdular. Sonra da doktora (Talat Bey) tevcih-i hitap ederek; **"doktor, sakın şeyhime iyi geldi diye her hastaya lahana turşusu suyu tavsiye etme"** buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretlerinden rivayetle;

"Ben o pezevenge haber gönderdim." Dedim ki:

Memuriyetin ne ise onu elinden geldiği kadar yap. Aklının ermediği yerde erenden sor, başka şeye parmağını sokma dedim. O dinlemedi gitti, karışdı şimdi pezevenk odasından odasına korkusundan gidemiyor.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Ömer'ül Halveti Hazretleri abdest alacaklardı. Su dökmek üzere ibriği almaya koştum. Benden evvel Bulgar Ayvaz ibriği kaptı. Ben almak istedim. Bırak buyurdular ve aynı zamanda Bulgar'a bir nazar buyurdular. Gece oldu, benim odamın kapısı çalındı. Baktım bir Bulgar,

"Büyücü müsünüz bizim ayvaz deli oldu" dedi, gittim baktım.

"Allah, Allah" diye zikrediyor.

- Bir gün Makbule Hanım kerimesi Nusret Hanımla huzura girer. Hazret-i Aziz rahatsızlarmış. Doktorlar zatürre demişler. Hanımlar müteessirlermiş. Büyük hanıma hitaben

"Korkma, merak etme, hastalık bu vücudda hükmünü icra edemez,

size merhameten duruyorum” buyururlar.

- Akrabaları arasında Kuru Nimet Hanımın dayısının kızı dargın iki kişiyi öyle yapar, böyle yapar barıştırırmış. Bir gün hasta imiş,

Bu hanım rüyada Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz mübarek yedi şeriflerini takbil (öpmek) etmişler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz de

“Senden bu hastalık gitsin, selamette ol.” buyurmuşlar. Filhakika hanım iyileşmiş ve yed-i şerifin mübarek kokusunu şimdi her yerde duyuyorum diyormuş.

- Nevres Beyefendi’den rivayetle, Mehmed Efendi Hazretlerinden;

Bir gün Efendi Hazretleri

“Abdulehad Nuri’ye git benden selam söyle” buyurdu, ben de gittim türbeye yaklaştığımda türbedâr kapıyı açtı, bana

“ Buyurunuz.” dedi. Kendisi girmedi. Ben girip

“ Kutbul-arifin, gavsu’l vasilin biraderiniz Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin selamı var.” dedim. Onlar da

“ aleykümselam ve aleyhisselam” buyurdular.

- Hacı Necip Bey huzura ilk gidişlerinde;

“Ne istiyorsun?” buyururlar.

“Dua isterim” dedim.

“Camiye git, yetmiş bin kişi dua ediyor.”

“Efendim, Bursa’dan Halil Efendi’den selam getirdim dedim.”

“Ya” ... buyurdular. İhvanı sordular

“Zikir ediyor musunuz” buyurdular. İsmi zâtı (Allah) telkin buyurdular.

“Orada Hancı İsmail Ağa vardır. Benim sarhoşum. Ben onun hanında misafir kaldım, tanıyor musun?”

“Evet efendim” ...

“Ona selam götür.”

“Tuzcu Hasan Efendi’yi tanıyor musun? Pazar yerinde tuz satar. O bize Tirnova’da ilahi okurdu. Güzel sesi vardı, tanıyor musun? Ona da selam götür. Ilıcalara giderken yolda kahve satar, iki kolları yok İbrahim vardır, onu da tanır mısın? Ona da selam götür.” buyurdular.

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün huzurda bulunuyordum. Namık Kemal Bey’in **Vatan Yahut Silistre”**sinde askerlerin

“Allah muinimiz olsun” sözlerine karşı Abdullah Çavuş’un

“Allah’ın işine karışmayacağız, yoluna gideceğiz” dediğini arz ettim, ellerini vurarak **“tam söz budur”** buyurdular

- Şerbetçi Ahmed Efendi biraderimiz rivayetiyle;

Bursa'dan araba ile dönerken arabacı uyumuş, arabada yolun kenarına gelmiş, lakin o uyumamış, selametle geldik, buyurdular.

"Bursa'da iki eli bilekten kesik İbrahim Ağa namında bir zat varmış. Ona gider misiniz" buyurdu.

Bak biz Rumeli'de kahveye üç arkadaş oturup kahve ısmarladık. Diğer bir arkadaş geldiği zaman ben kahvemi o zata verirdim. Öyle hoşlanırdı ki gönlünü alırdım buyurdular. **" li-key lâ te 'sev alâ mâ-fâteküm ve lâ tefrahû bimâ etâküm."**[792]

" Elinizden bir şey giderse yerinme, bir şey gelirse sevinme" buyurdular. Ben de gayri ihtiyari

"Efendim bu Allah mertebesidir." dedim.

"Evet Allah mertebesidir." buyurdular. ve

"Bunu birini yaptım, birini yapamadım" buyurdular. Lakin hangisini yapamadım buyurduklarını hatırlamıyorum.

- Hoca Efendimiz rivayetiyle Halil Efendi merhumdan Azizimiz Sultanımıza biattan birkaç gün sonra huzurlarına girdiğimde

"Nihaksızsın, nihakın yok" buyurdular ve bunu birkaç defa gidişimde tekrar buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretlerinden rivayetle;

Meşrutiyetin ilanında Mehmed Efendimiz Hazretlerini birtakım kendini bilmezler rencide ettiklerinden huzura geldiklerinde Aziz Sultan

"Cenab-ı Hak yerden taşları alır, gökten yağdırır. Nitekim ümem-i salifede olmuştur. Ne yapalım Allah " Fe-câsû hilâle 'd-diyâr ve kâne va'den mef'ûle."[793] deyiverdi.

"Memleketine git, gel deyinceye kadar otur." buyurdular. Mehmed Efendi Hazretleri de köylerine giderler. Üç sene kadar kalırlar. Bir gün o civarda bir tepede bulunurken Azizimiz huzur ile **"Gel"** diye işaret buyururlar. Hemen **"Ben İstanbul'a gidiyorum."** diye veda ederken, efrad-ı aileleri gitmemeleri hakkında ısrar ederler, dinlemezler. İstanbul'a gelirler. Huzura girdiklerinde

"Daha vakit de vardı. Seni benim misafir etmekliğim lazım gelirse de evin müsaadesi olmadığından seni Hasan'a misafir edeyim" buyururlar.

"Orada nasıl geçindin" diye sorarlar.

"Efendim evvela bilezik, küpe gibi ziynetleri, sonra halıları ondan

---

792 Hadîd, 23 **"Bu, kaybettiğinize üzülmemeniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmamanız içindir. Allah, kendini beğenip öğünen hiç kimseyi sevmez;"**

793 İsrâ, 5 **"Onlar memleketlerinizde her köşeyi kontrollerine alacaklar..."**

sonra bakırları sattık.” deyince

“Desene Allah’ın keyfini getirdin” buyururlar.

- Aziz Sultana Ömer’ül Halveti Hazretleri

“Ahmed bana çarşıdan iki horoz al, gel” buyururlar.

Hazreti Aziz’de birisi iki, diğeri bir kuruşa horoz alıp getirirler. Ömer’ül Halveti Hazretleri horozların birini bir eline diğerini de diğer eline alarak

“Ahmed bunların hangisi iyi?” buyururlar.

“Efendim, bunu iki kuruşa diğerini bir kuruşa aldım.” derler. Ben sana ne soruyorum, sen ne söylüyorsun buyururlar. Tekrar hangisi kötü derler. Üçüncüde yine Hazreti Azizimiz

“Efendim, ne bileyim bunu iki kuruşa bunu bir kuruşa aldım.” buyururlar. Onun üzerine Hazreti Ömer’ül Halveti Kaddesellâhü sırrahu’l azîz Hazretleri tebessüm buyurarak

“Ahmed buna kötü, şuna iyi deseydin, seni dergâhtan kovardım.” buyururlar.

- Tırnova’da iken omuzlarında iki kova ile saadethanelerine su getirirlermiş ve Kâmile Hanımın bezlerini de bazen bizzat çeşmede yıkarlarmış. Bir gün çeşme civarında bulunan bir zata selam vermişler, o zat işitmemiş

“Çeşme taşının bana reddi selam ettiğini işittim.” buyururlar. Bunun üzerine Mehmed Efendimiz;

“Efendim nasıl oluyor?” diye sorarlar. Vakti gelince anlarsın buyururlar.

- Mehmed Efendimiz Hazretleri buyurmuşlar ki;

“Ulan, her gelen beni senin gibi anlasa yakamı paçamı yırtarlar.”

- Bir gün **“araba getir”** buyurdular, arabayı getirdim. Baktım aranıyorlar.

“Efendim ne arıyorsun?” “Ulan, Cici araba parası koymamış.”

İçimden **“Efendim, hâlikiyet yok mu? Yarat”** diye yüklendim. O esnada minderin altını kaldırıp iki çeyrek çıkardılar. **“Ha, ulan burada imiş.”** buyurdular.

“Vekil!, vekil! Dünyada, ahrette senden ayrı değilim, beni meydana sen çıkardın.”

- Bektaşi Şeyhlerinden birisi dervişi ile beraber Fırat kenarında balık tutup kızartıp yerlerken dervişin gönlüne

“Efendim teşrifi beka buyururlarsa yerine kim gelir diye bir hatıra gelir. Hazret bu vakayı sana kim haber verirse ona yapış.” buyurur. Aradan seneler geçer. Hammamî Hazretleri ihvânı ile Çamlıca taraflarında bir tenezzühe çıkarak yemekten sonra zikirederek hitamında o civarda bulunan

mezkûr Bektaşî fakirini yanlarına çağırarak

"Fırat kenarında filan zamanda yediğimiz balıkta yanımızda bulunan fakir değil miydi" diye kulağına söyleyince derhal ayaklarına kapanıp bende olmuşlardır.

- Avni Bey'in kardeşi Abdullah İstanbul'da askerlik ediyordu. Bir gün Mehmed Efendi Hazretleri havaların sıcak olması münasebetiyle Abdullah'a birkaç gün geceleri sen türbede yatar mısın? buyurdular. Abdullah da yatarım dedi ve yirmi gün kadar geçtikten sonra **"Abdullah, sen artık işine bak, ben yatarım**" buyurdu ve sonra fakire hitaben **"Hoca burada yirmi gün terledi, Azrail'e can vermesin** buyurdular (ne lütuf).

- Mehmed Efendi Hazretleri buyurdular ki,

"Bir gün huzurda bulunuyordum. Bir çocuk Kur'an okuyorlardı. Diğer bir adam geldi. Camekânın kapısını açık bırakarak türbeye girdi. Badezziyaret yine kapıyı açık bırakıp gitti. Çocuk kalkıp ve o adamın hareketine kızar gibi yaparak kapıyı kapadı. Hazreti Azizimiz

"Şu adamın istidatsızlığına ve şu çocuğun istidadına bakın." buyurdu.

- Beykozlu Ali Beyden;

Amcam Miralay Hasan Bey'i maiyetindeki Kaymakam Salih Bey jurnal eder. Amcam da üzüntüsünden felce uğradı Hazreti Azizimiz'e teşriflerini rica ederek fakirhaneye getirdim. Evde diğer bir odada Hasan Bey'in kızı son nefesinde yatıyordu. Hasan Bey'in odasına girdiler ve secdeye kapanarak biraz durduktan sonra hastayı yukarı kaldırın buyurarak diğer hastanın odasına teşrif buyurdular. Hâlbuki biz kendilerine ondan hiç bahsetmemiştik. Ve kızcağıza;

"Pelte yapacak mısın?

"Evet efendim."

"Kendi elinle getirecek misin?"

"Evet efendim."

"Ben börek de isterim."

"Peki efendim."

Efendi Hazretleri teşrif buyurdular. Komşumuzda bulunan bir kız çocuğu vefat etti, bizim kızcağız kurtuldu. Jurnal eden Salih Bey kapısının önünden geçerken orada bulunan Hüseyin Bey'in çavuşuna;

"Bey nasıl oldu?" diye sorar. Çavuş da

"Elhamdülillah iyileşti" der.

"Bekle onun müddeti kırk gündür, kırk gün sonra ölür" der. Lakin üç gün geçmeden kendisi öldü gitti.

- Hoca Efendimiz Hazretleri;

Bir gün Efendi Hazretleri huzuru Hazreti Aziz'de cünbüşleşirken Cici

Sultan içeri girmiş.

“A! ayol ne oluyorsunuz” demiş. Hazreti Azizimiz de

“Biz Vekil ile görüşürken dünya ve ahireti unuturuz.” buyurmuşlar.

- Bir gün Firuzağalı Hasan Efendi huzurda iken kapı açılır, içeri bir hamal girip baştürbedâr burda mıdır? der. Hazrette

“**Başı yok, kıçı burdadır.”,** buyururlar,

“Ne istiyorsun?”

“Efendim, su getirdim, nereye koyayım.” Onun üzerine Hasan Efendi’ye,

“Hasan efendi bunu eve götürüver” ve Hasan Efendi fıçıyı kendi götürmek ister. Hamal vermez. Eve gelip te fıçıyı indirince Hasan Efendi hemen arkalığı kapıp benim de hizmetim olsun der, fıçıyı arkasında taşır. Dönüşte hamal

“Bu zat sizin nenizdir?” Hasan Efendi de

“Bizim efendimizdir, huzurlarında mütenaim (nimetlenen) oluruz” der.

“Acaba ben de gelsem kabul eder mi?” der,

“Evet” der. Hamal türbeye gelince

“Ben abdest alayım” der. Hasan efendi huzura girer.

“Hasan, hamaldan hoşlandın mı? Apartalım mı?” buyurur. Hamal gelipte mübarek ellerini öpünce elinden tutup huzurlarında oturturlar.

“Ben ne dersem sen de onu söyle” buyururlar.

“Nasara” buyurur, hamalda

“nasara.”

“Celese”

“celese”

“feteha”

“feteha”

buyurduktan sonra bir nazar buyururlar. Hamal “Allah” deyip mağşi aleyh olur (bayılır), biraz sonra hamal sahve (uyanınca)gelince,

“Ben seni sevdim, sen de beni sevdin mi?” buyururlar. Hamal da

“Sevdim efendim” der.

“Sen ara sıra buraya gel.” buyururlar. Altı ay sonra da işini ikmal ile memuren memleketine gönderirler. Hamalın ismi Şizo’lu Osman imiş.

- Firuzağalı Hasan Efendi Hazreti Nurularab’ın mahdumları Hacı Şerif Efendi ile Kerim Efendi dergâhında iken inkişaf hâsıl olmuş, bazı uygunsuz hal görmüşler. Şerif Efendi

“Kalk Hasan bir daha bu dergâha girmen olmaz” demişler, Hazreti Azize gelmişler.

İlim irfan demektir.
İrfan Hakkı bilmektir.
Eğer Hakkı bilmezse
Ha bir kuru emektir.

- Ahmed Amîş Efendi anlatırdı;

Hammamî Tevfik Efendimiz Hazretleri bir gün ihvânı ile birlikte Kağıthanede teferrüce çıkarlar. Beş on gün kalırlar. O zaman Karyağdı Tepesinde de Bektaşi canlarından bir zat varmış. Orada tepeye çıkar demlenirmiş ve bu zevata da **"hay huyenlar"** dermiş. Bir gün Hazret abdest alıp o Can'ın bulunduğu tarafa doğru gider ve onun kulağına birşeyler söyler. O can hemen Hazretin ayaklarına kaparak

"Vallahi budur, billahi budur, bundan başka yoktur." diyerek biat eder ve o dergâhı terk ederek Hazrete kul olur. Sordukları zaman 45 sene evvel şeyhin alemi cemali teşrif buyururken senin kulağına kim

"Taşı nur, toprağı nur, kâmil ölmez, kabdan kaba taşınır" sözünü söylerse senin sülükun onun elinde biter buyurdu. 45 senedir buna muntazır idim."

- Bir gün Makbule Hanım kızı Nusret Hanımla birlikte huzura giderler, giderken de iki hevenk üvez [794] götürürler, huzura bırakırlar.

"Evkaftan bana haber gönderdiler, Efendim sen Süleyman Bey, İstanbul'da azizanımızdan istekte bulunup Kütahya'da yalnızım, konuşacak, görüşecek kimse yok, bana bir ihvânımızı gönderseniz" derler. Bir müddet sonra Mustafa Özeren Sultanımız Kütahya'ya tayin olurlar, Kütahya'ya vardıklarında bir müddet (9 gün) Süleyman Bey'in evinde kalırlar, sohbet ederler. Süleyman Bey, 1940-1945 yılları arasında Kütahya'da bulunan Mustafa Özeren Sultanımıza

"Beni burada sırlamadan seni bir yere göndermem." derler. Nitekim Süleyman Bey vefat eder, Özeren Sultanımız Süleyman Bey'i kendi elleriyle defnederler. İhtiyarladın, yerinize bir vekil tayin edin, etmezseniz biz tayin edeceğiz. Düşündüm, onların tayin ettikleri benim işime gelmez, ben kendime vekil tayin ettim.

"Elvekil ke-l asîl, vekil aslının aynıdır. Türkler bunu bilmez." buyurunca Makbule Hanım,

"Efendim, kimse sana vekil olamaz" demiş. Sonra Hazreti Aziz Nusret Hanım'a

"Git, türbede benim vekilim vardır. Çağır lakin Vekil Efendi de haa!" buyurmuşlar. Nusret Hanım, türbeye girip Mehmed Efendimize; Efendim çağırıyor der.

"Kız senin Efendin kimdir?" buyurur. Nusret Hanım

"Efendim işte" der. Müşarün ileyh de hemen koşar, huzura girer, al bunları eve götür." buyurur. Müşarün ileyh de hevenklerini birini bir eline diğerini diğer eline alır. Bu sırada Hazreti Azizimiz Sultanımız mübarek ellerinin

---

[794] Hevenk: Bir ipe geçirilmiş veya birbirine bağlanmış yaş yemiş veya sebze bağı

ayalarını yere tevcih buyurarak sağa sola meyi ederek müşarün ileyhe nazar buyurunca Mehmed Efendimiz de neşelenerek iki tarafa raks ederek epey müdded mecbubu neşe ile pür zevk ve neş'elenir.

"Vekil, vekil; beni meydana sen çıkardın. Dünyada, ahrette senden ayrı değilim," buyururlar.[795]

Kayserili Mehmed Tevfik'in Ahmed Amîş Hazretlerine intisabı bizzat kendilerinden rivâyeten Nevres Bey tarafından naklolunduğu na göre;

Mehmed Tevfik (Kayserî) Hazretleri bir gece rüya görürler. Rüyada Ayasofya ile Sultanahmed Camisi arasında büyük bir kalabalık toplanmış, tellallar

"Hazret Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olacak kimse yokmu?" diye bağırışıyorlar. Hemen Kayserili Aziz, kalabalığın arasından sıyrılıp:

"Ben varım" diye çıkıyor. Bunun üzerine münâdîler Mehmed Efendiyi kalabalığın ortasında kurulmuş bir tahtın önüne getiriyorlar. Elinde kılıç tutan ihtiyar bir zat:

"Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olacak sen misin?" diye soruyor.

"Evet, benim" cevabını alınca, elindeki kılıçla Kayserili Azizi kurban ediyor. Ertesi gün Fatihe yolu düşen Mehmed Efendi Hazretleri, türbeden içeri girince kendisini mânâ âleminde kurban eden zâtı karşısında ansızın buluveriyor ki, bu zât Ahmed Amîş Hazretlerinin tâa kendi leridir!.. Ahmed Amîş Efendi Hazretleri ise:

"Gel bakalım Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olan!" deyiverince iş anlaşılıyor ve Kayserili Aziz'de böylece aradığını buluyor. Derhal mübarek elini öpüp kendilerine teslim olmuştur.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;[796]

Harbiye Mektebinde ilk defa sınıf arkadaşım küçükten beri tanıdığım Ka-

---

[795] Mehmed Tevfik Efendi Hazretleri, Sultan Abdülhamid Han'ın sofra hizmetlerini görmekte bulundukları sıralarda gönül muhabbeti ile meşgul olmuşlar, bilahare Sultan Abdülhamid'in tahttan ayrılmasını müteakip saray erkânı ve personel dağılmıştır. Mehmed Efendi ise, zaman zaman iltifatlarına mahzar olduğu Ahmed Amîş Efendinin tavsiyesi üzerine bir ara Kayseriye git mişler ve bir müddet sonra dönmüşlerdir. Kayseri dönüşü Ahmed Amîş Efendi Hazret kendilerine hal hatır sorduklarında şu cevabı verirler:
"Efendim, tencere iki ise birini sattım, yatak iki ise birini sattım, bağı da tefeciye verdim sonra geldim!". derler.
Ahmed Amîş Efendi kendisine:
"İyi yapmışsın" buyururlar.

[796] "Emekli Binbaşı olup 1953 yıllarında Bilecik İnönü nahiyesinde mütemekkinen sakinlerindendir.

zım Bey delaletiyle Ahmed Amîş Efendimizin Türbedeki zaviyesinde ziyaret şerefine nail oldum Cemaline nazar ettim öyle bir halde müşahade ettimki o ana kadar ve halada bu güne kadar hiçbir insanda o neş'e-i kemali göremedim. Tahminen 35 yaşlarında ateşi aşk ile yanmakta olan beyaz sarıklı bir hoca hazreti türbedârın dizlerine kapanmış muttasıl ağlıyor ve feryadı derunu göz yaşlarıyle izhar ediyordu. Oda gülerek kendisini okşuvor mukabil sevgi, ve muhabbetler ishar ederek bu münasebetle

"Evliyaullah said miyim şaki miyim" diye ağlarlar buyurdular. Hayalimde tam manasıyle yer etmiş olan bu ulvi manzara hiç bir vakit hatıramdan silinmemiş ve daima aynı ile baki kalmıştır.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;

1325 Rumi (1909) senesinde Evronoszâde Sami Bey delaletiyle kendisine intisap ettiğim zaman fakiri bendelige kabulü sırasında şu sözü sarf etmiştir.

"Bunuda köy namına alalım" buyurdular. Bu sebeple Cafer Bey İnonü nahiyesinden bir türlü ayrılamamış ve orada sakin kalmıştır,

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;

1328 (1912) senesi İşkodrada muhasarasında bulunduğu zamanlarda bana bir hal arız olmuştu. İçimden Allah ile mücadele ediyordum. Şöyleki;

"Ey ulu Kudret bende ne kuvvet varki iyi veya kötü olabileyim. Bütün kudret ve kuvvet senindir. Sen yardımcım olmaz isen ben ne yapabilirim diyordum."

Bir Sene sonra tekrar İstanbul'a geldim. Ahmed Amîş Efendimi ziyaretim esnasında yanında diğer muhatap ve ziyaretçileride vardı. Birden bire bir ayet okudu ve dedi ki;

قَالَ لا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ
مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ

"Allah dedi ki: 'Benim katımda çekişmeyin; size bunu önceden bildirmiştim. Benim katımda söz değişmez; Ben kullara asla zulmetmem' der."[797] dedi ve yüzünü bana dönerek gülümsedi anladım ki kaşifi kulub olan Halifeyi Rasul razı derunuma vakıf ve benim halimi bana söylüyordu.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Mehmed Efendi hazretleriyle birlikte huzuri mürşide giderek elini öpüp oturduk. Derhal bilmünasebet düşünerek

"Bir müminin yetmiş bin mümine şefaati vardır. Benim ise yetmiş kere yetmiş bin mümine şefaatim olacaktır." buyurdular.

Aynı zamanda elinide başına kadar kaldırdılar.

Huzurlarından çıktıktan sonra

---

[797] Kâf, 28-29

"Mehmed Efendi gördünüz mü efendi hazretleri elini başına götürdü bu işaret sizi kabul ve şefaatlerine mazhar buyurduklarına delalet eder" buyurdular.

"Haza min fazli rabbi"[798]

- Kazım Birön Beyefendi'den rivayetle;[799]

(Bu hatıra Hazret ile 1311 rumi (1895) senesinde Mektebi harbiyeye girdiğim zamanda vaki oldu.)

Ahmed Amîş Efendi'min Fadlı kemalini Manastır'da Askeri idadi mektebinde iken işittiğim ve kendisini görmek istediğim hazret ile ilk mülakatta huzuruna girdiğimde elini öpmeyerek mensup olduğum tarikati halvetiye usulü üzere avcunun içini öptüm. Derekap (arkasından) elimi yakalayarak

"Sen kimsin be" diye sordu. Hüviyetimi tesbit ederek Manastır'dan yeni geldim diye cevap verdim. Kaşifikulub olan bu sultani alişan o zaman ki mücahedatımın temamen aynını ifade buyurarak bana hitaben

"Geceleri teheccüt namazına kalkarak karanlık yerlerde kuru tahtalarda Allah'ı zikir eylemekten ise benim gibi pamuk şilte üzerinde zikir yapsanız daha iyi değil midir?"

"Bian şart Allah Teâlâ'yı bilmek ilme'l yakîn, ayne'l yakin, hakk'al yakîn ile bilmek lazımdır."

"Şimdi seninlen biraz kelimeyi tevhit zikrine devam edelim." diyerek kendisini **"lailaheillallah"** diyerek zikir etmeğe başladı, fakirde ihfaen (içimden) devam ediyordum. Birkaç defa tekrar eyledi tekmil vücudum sanihay feyzinden duçari imbisat oldu. [800] Vücudunda gayri ihtiyari bir sallanma hareketi baş gösterdi bu kadarcık bir vakfe bile bizi canlandırmağa kâfi geldi.

Odasında ziyaret için gelenler bizim gibi Harbiye Mektebi talebelerindendi. Onlara sordu.

"Siz de efendiyi tanıyor musunuz?" onlarda cevaben

"Hayır, yeni gelmiş bilemiyoruz." dediler. Bunun üzerine baha hitaben

"Benim bir tahririm var sen onu bilirmisin?" diye sordular ve fazla tafsilata ve izahata lüzum görmeden sözünü kestiler ve elini öperek ayrıldık.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Çok geçmeden bir gece rüyamda gözlerimin ağrılı olduğunu gördüm manada ihtiyar bir zat sordu.

"Gözlerinin tedavisi için bir tabibe müracaat etmedin mi? (Manevi gözlerimi)

[798] Bu Allah Teâlâ'nın büyük lütfudur.
[799] Kazım bey Emekli binbaşı olup 1953 yılında Bilecik vilayeti merkezinde mütemekkiren sakindir.
[800] Hayat veren feyzinden genişledi

Kasıt ve murat ederek sordu

"Hayır, etmedim dedim."

"Geçen hafta gittiğin Fatih türbedârına git ve söyle o tabibi haziktir senin gözlerini şifayap eder" buyurdular. Bunun üzerine gittim ve Türbede huzurlarına girdim rüyamı kendilerine söyledim.

"Rüyada görülen zatın kim olduğunu bilebilir misin?" diye sordu.

"İhtiyar bir zat idi" diyebildim. Güldüler,

"Öyle ise diz dize gelde dua edelim şifalar isteyelim" buyurdular ve arapça olarak bir dua okuyrak bana türkçesi münfehim oldu. (anladım)

Yanında bulunan kişiler "âmin" dediler. Ve bana hitaben günlük **vakit buldukça 30 istiğfar 50 salavat-i şerife çekmekliğiimi ve arada kendilerini ziyaret etmemi tembih buyurdular.**[801] Artık muntazaman ziyaretine gidiyordum.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Günlerde bir gün benden karpuz istedi Fatih Camii havlusunda küme halinde satılmakta olan karpuzlardan bir tane seçtirerek aldım ve götürdüm eve götür bırak ve gel dedi Öyle yaptım huzuruna geldiğimde bana hitaben;

"Elin oğlu karpuza bir bakınca tanır ve eliyle sıkmaksızın olgununu seçer sende böylece yapabilirmisin" buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün huzuruna bir fakir gelmişti sadaka istiyordu içimden geçti ki; "bana emretse ben versem" bana hitaben;

"oğlum iki kuruşunuz varsa bu fakire ver" buyurdular, sevinerek verdim.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün bana sordu.

"Üzerinde giydiğin elbise kimindir? Sana kim verdi?

O zamanın usul ve kaidesinece

"Padişah verdi, onundur" dedim.

"Cebindeki para kimindir?"

"Padişahındır dedim."

"İcabında kanını onun uğrunda feda edeceği ne dair sizin birde yemininiz vardır onuda yapacakmısın?" dedi **"hayhay"** dedim.

"O halde kurulacak senin neyin kaldı be diye" buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün bana hitaben

---

801 Mürşid mürşid olursa bu kadarı da yeter. Olmazsa zikir çek çek dur, ne faide olur ki;

“Talime çıkıyor musunuz?” diye bana sordu. Mektebi harbiyede talebe bulunduğumuzdan

“her gün çıkıyoruz” diye cevap verdim.

“Taburun hep birden yürüdüğünde ayakların rap, rap diye zikreylediğini işitiyor musun?” diye buyurdular.

Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Yine günlerden bir gün huzura girdiğimde

“Kazım sen Arnavutça bilirmisin” diye sordular. Cevaben

“Bilmem efendim” dedim. Hazret

“Bir arnavuda sordum kiuşt nedir?” cevaben “bu imiş” diye söyledi.”

“Kurbalara dikkat ediyor musun bunlar hep bir ağızdan “bu imiş” “bu imiş” diye nasıl bağırıyorlar” buyurdu.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün huzurda sohbetlerini dinliyordum. Beni daha ziyade kendi arka tarafına alır ve muvacehesinde bulundurmaktaydı. Çünkü O’nun yüzüne baktıkça -gayri ihtiyari cezbeleniyordum. Sohbet bitti herkese yol verdi sıra bana gelmişti. Fakat huzurlarında diz oturmak mutat olduğu için dizlerim uyuşmuş idi bir türlü kalkamadım o vakit gülümsedi

“ayaklarını kapıya doğru uzat, başını da dizime koy dedi” uyuşukluk geçince gidersin. Bu teklif canıma minnet idi mürşit dizinde başımın kaldığını hiç hatırlamamıştım. İstediğim oldu emirleri gibi yaptım dizlerimin uyuşukluğunu gidermeğe çalışır iken başımı mübarek eliyle bol bol okşadı bana muhabbeti ilahiyenin yüksek tadını veriyordu. Biraz sonra ayağa kalktım ve mübarek ellerini öperek gözüm yaşlı ayrıldım.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Harbiye mektebi üçüncü sınıfına geçerken İkinci vatanımız kabul ettiğimiz Rumelinde eski üçüncü ordu merkezi “Manastır” şehrine sılaya gittim. Orada iki arkadaşım vardı. Biri Recep Fehmi, diğeri Niyazi Beylerdi. Bir gece evvel Recep Fehmi Efendi bir rüya görmüş bize anlattı. Yine bu üç arkadaş bir mesire mahallinde hep beraber gezerken, kurşun yağmuruna tutulmuşuz yanımızdan kurşunlar geçerken bizlere hiç bir şey olmuyormuş. O sırada bir zat peyda olmuş. Recep Fehmi Efendi’ye hitaben

“Korkmayın sizlere bir şey olmaz, sahibiniz yerde gökte kuvvetli ve çok büyük bir zattır” demiş.

O akşamüzeri birleşerek Manastır’ın şehir Altı nam mesiresine gittik. Bir yerde mola vererek tarafımızdan bir ilahi okundu ve akabinde zikrullaha başladık. Karşımızdaki tarlanın içinde birçok mandalarda var idi. mandaların başlarını saga sola oynatarak bize müşareketle zikrimize onlarında iştirak ettiklerini görüyorduk. O sırada silah sesleri duyuldu. Kurşunların uzaktan atılmasına rağmen yanımızdan vızır vızır geçiyorlardı.

Niyazi Bey zikirden fariğ olmuş ve bizlere hitaben

“Hepimiz vurulacağız, aşağıya hendeğe girelim bize siperlik yapar ve

hemen uzaklaşalım" diye bağırdı. Ve öylece yaptık. Allah Teâlâ'nın izniyle bizlere hiç bir zarar olmadı. Meğer kurşunlar ciheti askeriyenin endaht (silah talimi) mahallinden geliyormuş. Bizim bulunduğumuz yeri tutuyormuş. Recep Fehmi Efendi'nin rüyası ayniyle zuhur etti.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün arkadaşım Veli Ağa ile mektebi harbiyede talebe iken sohbet arkadaşım idi. Bu zat ile birlikte ve diğer üç arkadaşı da dâhil olmak üzere Edirnekapı sur haricine yakın bir medresede sakin münzevi Ahmed Efendi namında birinin ziyaretine gidiyorduk.

"Veli ağa son zamanlarda, Cibali de odunculuk yapan Veli baba namıyla maruf idi. Bu zat ile yolda giderken bizden biraz ileride diğer üç arkadaşı, gidiyorlardı. O sırada güzel bir koku duydum. Bu kokukun nereden geldiğin araştırmakta iken, arkadaşım Veli ağa seslenerek

"Biraz geri kal" dedi. Avucunun içini koklattı aynı zamanda gögsün da açtı kokladığım rayihayı tayibenin aynını veriyordu. Dayanamıyarak "bu güzel kokuyu bende isterim" dedim. Cevaben

"Bu rayihanın membaı hazretin vücudu mübareklerindedir ve oradan isteyiniz" dedi. Bundan sonra Ahmed Amîş Efendi Hazretin ziyaretine gittiğimde elini öperken bu rayihayı tayibeninde geldiğini duyardım. Bu rayihadan

"Banada ver" diyemedim ve isteyemedim. Hazretin temerküz eden vo gittikçe çoğalan yüksek muhabbet bana herşeyden üstün geliyordu.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Zabit çıktıktan sonra Rumeli'de çok kara günler geçirdik. Arnavut ihtilâli, Bulgar ihtilâli, ilânı hürriyet, Balkan harbi gibi ardı arası bitmeyen tükenmeyen azim ihtilâller ve harplar içinde yaşadık. Bu keşmekeşte İstanbul'a gitmek yasağı konulduğumdan artık çaresiz bu muhitte haşır ve neşir oluyorduk. Bunlardan uzun boylu bahsetmeyeceğim. Yalnız küçük bir kısmını hatırat kabilinde-yazarak geçeceğim.

1319 (1903) Bulgar ihtilâlinde Soroviç şimendifer (Demiryolu) köpüsünü bir bölükle muhafa etmeğe memur oldum. Sağ ve soldaki istasyonlarda bulunan Karakollarımız Bulgar eşkiyası tarafından birer birer baskına uğradı sıra bizim bulunduğumuz Şimendifer köprüsünü bombalanmasına gelmiş idi. Köprünün münaasip mevkilerinde pusular ve istihkâmlar tertip edilmişti. Geceleri uyku yok idi, Hazreti Azizin ruhaniyeti mürşidanelerine teveccüh sırasında manada uyur uyanık bir halde zuhur ederek

"Korkuyor musun be.." diye sordular.

"Korkma korkma birşey olmaz buyurdular." Hakikaten o gece sabaha karşı Bulgar eşkiyası bir cemmigafir (çoğunluk) halinde köprüyü berhava etmek (havaya uçurmak) için geldiler ise de basiretkâr bulunmamız ve istihkâmlarda yapılan yaylım ateşler ile eşkiya dayanamayarak ve bir şey ya-

pamadan kaçıp ric'at eylediler.

Hazretin **"Bizi her an kendi manevi varlığında bulursun"** sözünün birinci işareti zuhur etti artık ferahladım.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Birinci Harbi umumide Trabzon'da Jandarma karakol kumandanları mektebi müdürü idim. Seferberlik vukuunda Trabzon depo taburu kumandanı oldum. Trabzon ve havalisinde icra kılınan Rus harbi safahatını gördüm. Muharebe sona erince binbaşılığa terfiimi beklerken Yüzbaşılık rütbesinden emekliliğim icra kılındı üzüntü ile İstanbul'a geldik. O sırada Hazreti Ahmed Amîş Efendi'min damadının damadı Naim Beyin hanesinde ikamet buyuruyorlardı. Bir gün huzuru mürşide dâhil oldum. Kendileri teveccühte idi. Fakirde karşısında diz çökerek oturdum ve içimden iç durumumu hikâyeye başladım. Hemen mübarek gözlerini açtılar ve bana hitaben

"Git kapının süpürgeliğinde dur, oradan söyle biz her yerden işitiriz." buyurdular. Öyle yaptım ve orada yine içimden söylüyordum.

"Beni erken emekliye sevkettiler yaşım henüz hizmete müsaittir. Hiç olmazsa binbaşılık ile emekliliğe sevkedilse idim daha rahat bir emekli maaşına nail olur evladı iyalimi daha ferih ve fehur beslerdim." demekliğim üzerine Ahmed Amîş Efendi'm bulunduğu yerden üç defa;

"Sâlavat" diye emir buyurdular. Bu üç salavatı beraberce çektik:

"Allahümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed" akibinde öyle bir

"Hû" çekti

"Yer gök inlesin ve arkana bakma git." Buyurdular. İş bu emir üzerine yüksek sesle bir **"Hû"** çektim ve arkama bakmayarak hatta elinide öpmeyerek ayrıldım ve gittim. İçimden bu dileğimin husule geldiğini bana sırren ima edlliyordu. Artık bundan sonra kendi razı derunuma tabi olmuş idim. Ertesi gün bir istida yaparak Jandarma Müfettişi umumisi General Folon'a (Fransız Generaline) gittim ve dilekçemi verdim. General Folon beni Edirne Mülhaklığın[802] dan tanıyordu. Alay kumandanım idi. Üç gün sonra kendisini görmekligimi bildirdi. Benim bu suretle vaki olan müracaatımı haber alan ve beni emekliye sevkeden Şube müdürleri General Folon'a girmek için üç gün sonra kapısında beklerken kendi odalarına çağırarak beni tekrar vazifeye alacaklarını söylediler ve bir muvafakat senedi aldılar ve yarın daireye gelmemi bildirdiler. Ertesi gün daireye gittiğimde iradeyi seniyesi çıkmış ve emekliliğimin hiç olmamış gibi sayılarak tekrar Trabzon alayına sevk ve istidamımı bildirdiler ve emri resmiyeyi elime verdiler. Bunun üzerine General Folon'a verdiğim dilekçemin takibinde sarfınazarla doğruca Trabzon'a müteveccihen hareket eyledim.

---

[802] Mülhak: isim, askerlik Bir asker karargâhında subay yardımcısı.

Trabzon alay kumandanı bizimle Pontüs eşkiyasının tenkili [803] hususunda ciheti askeriyeyle müştereken takibatta bulunmamızı emreyledi. Tabur merkezi Maçka kazası idi. Bu kazanın İslam ve Hiristiyan kariyeleri heyeti ihtiyariyelerinin merkebe celbi ile tarafımızdan nasayıhı müessirede bulunulması ve eşkiyanın istiman eylemek suretiyle hükümete teslim olmalarını daha ziyade faideli olacağını göz önünde tutarak hemen harekete geçildi. Merkezi kazadan gelen heyeti ihtiyariyelere nasayhi lazime icra ediİmekte ve eşkiyanın teslim olmaları için kendilerine 20 gün gibi az bir müddet içinde arkasının alınması tebliğ edilmekte idi. Cenâb-ı Hakk'a binlerce hamdu senalar olsun. İşbu müddet dolmadan gayri müslim eşkiyalar birer birer ve çete halinde silah ve teçhizatlarıyle birlikte kaza merkezine gelerek teslim oldukları görüldü. Durumu Maçka kazası kaymakamı vilayete bildirdi. Vilayet bunların silahlarının alınarak kendilerinin hudut dışı çıkarılmak üzere merkezi vilayete sevklerini ve teslim olan İslam çetelerinin de tüfekleriyle beraber Ankara cephesine sevk ve yollanmasını emir buyurdu. Verilen emir ifa edildi. Az zaman sonra eşkiyanın arkası alındı ve böylelikle Trabzon mıntıkası Pontüs eşkiyasının istilasından kâmilen temizlenmiş oldu. Bu suretle Erzurum Trabzon yolu açılmış ve ordudan Jandarma alay kumandanlığına bir takdirname gönderilmesine karşı alay kumandanı benide Binbaşılığa terfi ettirilmek üzere inha eyledi.[804] O sırada vilayetlerin İstanbul ile alaka ve muhabereleri kesilmiş olduğundan Mustafa Kemal Paşa'nın iradeyi milliyesiyle Trabzon taburuna Binbaşı olarak terfi ettirildim. Bir müddet sonra merkez Trabzon taburunun kadrosunun lağvi ile Bayburt tabur kumandanlığına yine bununda lağviyle Erzincan müstakil tabur kumandanlığına tayin edildim. Erzincan'ana ulaşmamdan bir sene kürt eşkıyasının takibatında bulundu Birinci İmraniye hadisesi namıyla yad olunan iş bu isyanda mutasarrıf Ali Rıza Bey'in hakimane tetbirleri sayesinde eşkiyaların Erzincana girmeleri tehlikesi de bertaraf edildi. Bir zaman sonra jandarma dairesince kadro düzenlemeleri icra kılınmış ve 25 seneyi ikmal edenlerin emekliliğinin yapıldığı bildirilmişti. Tarafımıza tekrar Binbaşılık rütbesinden emekliliğe sevkedildiğim resmen bildirildi, **Hesap ettim 3 seneyi geçmiş idi. işte üç salavâtın sırrı hikmetini bu suretle anlıyorum** ve tekrar emekli olarak İstanbul'a ulaşınca Sevgili azizimiz Hazreti Ahmed Amîş Efendi'min bir sene evvel irtihali dar-i beka buyurduğu haberini kemali teessürle öğrendim. Fatihteki medfeni mübarekesine giderek ziyaretlerinde bulundum ve pek acı gözyaşları döktüm. Cenâb-ı Hakk şefaatlarını ve yardımlarını üzerime sayaban buyursun. **RAhmedullahi aleyhi ve rahmeten vâsiaten.**

- " Bir hafız bir gün Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin huzurlarına giderek;

---

[803] Düşman veya zararlı kimseleri topluca ortadan kaldırma.
[804] İnha: Resmî bir göreve atama veya bir üst aşama için yazılan yazı:

“İçimden doğdu, size bir Kur’an okuyayım Efendim.” demiş. Onlar da: Hafız, bir nokta, iki nokta, üç nokta” demişler. Hafız; **“ Evet”** demiş. Sonra,

“ Üç nokta, iki nokta, bir nokta” demişler. Hafız gene:

“ Evet” demiş. Devamla: **“ İki nokta, bir nokta”** demişler. Hafız,

“Evet” demiş. Ellerini vererek

“ Haydi, git” demişler ve işini halletmiş.

Efendim:

“Onlar bazen dolarlar, saçacak yer ararlar, neresi olursa saçıverirler.”

“O zaman olurdu, ama şimdi pek olmaz. Zira o zaman harman zamanı idi, şimdi başak zamanı, hafız’a olan da işin harmanı.”

- Ahmed Amîş Efendi türbede otururken bir genç yanından geçereken sordu;

“İsmin ne?” dedi genç cevaben;

“İsmail” dedi

“İsmail gibi kurban olabilecek misin?” dedi.

- Sultan Abdülhamid devrinde, Sarayda da vazife yapan Türbedâr Mehmed Tevfik Efendi bir gün pazardan iki tavuk almış, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine götürerek:

“Hangisini pişireyim efendim? diye arz-ı niyaz etmiş. Ahmed Amîş Efendi Hazretleri de:

“Hangisi daha iyi ise onu pişir!” deyince, Mehmed Tevfik Efendi:

“Efendim, birini kırk paraya, ötekini elli paraya aldım!” demekle yetinmiş. Ahmed Amîş Efendi yine aynı şekilde:

“Oğlum, hangisi daha iyi ise onu pişir!” deyince,

“Efendim, birini kırk paraya, ötekini elli paraya aldım!” diye cevap vermiş.

İşte bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi Hazretleri:

“Aferin oğlum! Hakkın mahlûkları arasında ayırım yapmamayı öğrenmişsin!”

- Ahmed Amîş Efendi, 100 yaşını geçkin bir ihtiyar olduğu için söz arasında ısınmaktan bahseder ve **“iyi bir kürk olsa ısınırım”,** buyururlar.

Bu kadarcık ima ve işaret üzerine üstâd derhal çarşıya giderek muhtelif neviden ve cinsten üç kürk getirip önüne kor. Üstâd, bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma olduğunu söylerdi:

“İşte efendim üç kürk. Bu 50 lira, bu 30 lira, bu da 25 liralıktır”, dedim. Bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi;

“İstemem, götür.”

Dedi. İlk arzu ile bu red karşısında hayrette kaldım. Fakat sebebini de

sormadım, soramadım ve bunda elbette bir hikmet vardır diyerek emirleri üzerine kürkleri götürüp sahibine geri verdim.

Aradan bir kaç gün geçti, yanına gittim. Bana:

"MECDİ; CEHENNEMİN MÜDDETİ KAÇ SENEDİR BİLİR MİSİN?"

"65,000 SENEDİR."

dediler. Başka bir gün de durup dururken yine bu suali irad buyurdular. Fakat bu sefer müddeti **6,500** seneye indirdiler. Esasen birçok mutasavvıflar hep bu yolda giderler, sözü hep böyle etrafta dolaştırırlar.

Bu sırada mebusluk, memurluk ve ticaret gibi bir meşgalem de olmadığından İstanbul'u terk ile memleketim olan Balıkesir'e çekildim. Orada yerleşir yerleşmez bu sefer Balıkesir'i de terk ile Mısır'a gitmek arzusu bende belirdi. Bunun tedarikleriyle ve tedbirleriyle zihnen meşgul iken bir gün Balıkesirin meşhur meczubu **İsmail**, evin kapısını çalarak:

"Uzun yola, uzun yola. Haydi... Hayırlı ola!"

diye seslendi, geçti. Hâlbuki ben kararımı henüz aileme bile açmamıştım. **Meczup İsmail**'in de bu ihbar ve ihtarım duyunca artık kat'î kararımı vererek, âdeta hükümet kuvvetiyle cebren memleketten çıkarılıyormuşum gibi alelacele ailemi, çocuklarımı alarak hep birlikte Mısıra gittik.[805]

Abdülâziz Mecdî Efendi, Mısıra gider gitmez 1914 Cihan Harbi de patlak yermiş, yollar kapanmış, orada maişetini ticaretle ve bilhassa uzun senelerdenberi yapmış ve alışmış olduğu zahire ve un ticaretiyle temine mecbur kalmıştır.

Yabancı bir muhitte kendisini tanıtıncaya ve memleketin ticarette gidişini kavrayıncaya kadar hayli sıkıntı çekmiş, fakat çalışmış, muvaffak olmuş ve **6,5 sene** bu vaziyette Mısırda kalarak; nihayet Türkiye'de mütareke olunca İstanbul'a gelmiş ve tabiî ilk evvel ziyaret ettiği zat yine mürşidi Ahmed Amîş Efendi olmuştur. Elini öpüp de halini ve başından geçenleri anlattıktan sonra aldığı izahattan:

<u>Cehennemin müddetinin 65;000 sene oluşudan bahsedişi, kedisinin 6,5 sene mürşidinden uzak yaşadığına ve bu suretle bir cehennem hayatı geçire-</u>

---

[805] Şeyh Bürhaneddin dermiş:

"Meczuba elinizden gelen her yardımı yapınız. Faydasını görürsünüz. Fakat kendi ile konuşmaktan bir fayda göremezsiniz. Çünkü maneviyatınız denk değildir."

Abdülâziz Mecdî Efendi de, derlerdi ki:

"Bu türlü meczuplar kendiliklerinden hiç bir şey yapamayıp kuvvetli bir velî bunların iradesini selbederek bu hale gelmişlerdir; bunların söyledikleri sözler ve gösterdikleri fevkalâde haller kendiliğinden değil o velîden akseder, binaenaleyh bunlardan bir şey beklemek, bir şey ummak doğru değildir. Şu kadar ki kendilerin sataşmamak, eziyet ve hakaret etmemek lâzım gelir. Şayet edilirse meczubun değil, onu idare eden velînin sillesine çarpılmak korkusu vardır."

ceğine işaret olduğunu, yani mürşidinin kendisine kırılarak **"SEYAHAT CEZASI"** verdiğini ve buna sebep de kürkleri önüne serdiği zaman onların fiyatını söylemiş olmasından ileri geldiğini anlamıştır.[806]

Dûçar olduğu bu cezadan, dolayı mürşidine karşı zerre kadar kırgınlık duymak şöyle dursun bilâkis daha ziyade feyiz vermek için böyle yapmış olduğunu üstâd söylerdi ve Mısırdan dönüşünde bu feyzi umduğundan çok fazla aldığını da sözlerine ilâve ederdi.

Abdülâziz Mecdî Efendi, vakit vakit bu hâdiseyi tekrarlar ve izah ederken derlerdi ki:

"Ben bu kadar gizli kapaklı söz söylemem. Çok kere muhatabımın idrakine ve kabiliyetine göre açık da söylerim, Fakat bu yol, yani mürşidle müridin teması keyfiyeti barutla pamuğun bir arada bulunmasına benzer. Bazan hiç bilinmeyen bir sebepten dolayı barut birdenbire ateş alıverir."

Bu ateş alış müridin lehine olduğu kadar aleyhine de çıkabilir. Yani mürşidin nelerden hoşlanmadığı, ne gibi şeyleri beğendiği bilinemez. Ani bir hareketi kalbiyye her şeyi altüst edebilir ve neticesinde mürid ya manen olur yahut manen ölür. Binaenaleyh her zamanda, her temasta ve her hitapta, mürşidin karşısında son derecede dikkatli, uyanık ve tetik davranmak lâzım gelir.

Abdülâziz Mecdî Efendi, 6,5 sene Mısır'da bulunduğu halde asla siyasetle uğraşmamış, oraya muhtelif tarihlerde her biri bir suretle sığınmış olan muhalif fikirli Türklerle de temas ve ihtilât etmemiş ve kendi başına sessizce ticaretle uğraşmıştır.

Mısırda bulunan Türklerden en ziyade görüşüp konuştuğu başlıca iki kişidir. Birisi; Abdülhamid'in uzun müddet Şeyülhislâmlığını yapmış ve o sırada Mısıra çekilmiş olan **Cemaleddin Efendi**, ötekisi de Mısır Hidivinin

---

806 [Cehennemin de ömrünün sayılı ve sınırlı olduğuna inanan Süheyl Ünver yukarıda sözünü ettiğimiz Amerika hatıralarını içeren **'Cehennemnâme'** defterinin başlangıç sayfasına şu notu düşmüştür:
Bunu naçizane olarak **('Cehennem altı bin sene sonra yıkılır')** buyuran Tırnovalı Ahmed Amiş Efendi Hazretlerinin ruh-i âlilerine takdim edebim"
Cehennemin ömrü üzerinde naklettiği bu söz aslında Ahmed Amiş Efendi tarafından Abdülaziz Mecdî Efendi'ye Mısır Seyahati hakkında söylenmişti. Süheyl Ünver ise kendi cehennemini Cenab-ı Hakk tarafından görevlendirilmesine bağlamaktadır. Onun sözlerini zikredecek olursak:
"... Ben öyle bir cehennemde uzun müddet (380 gün) Cenab-ı Hak tarafından memur imiş gibi yaşadım ve onun için cennete mekik dokudum. Birçok ruhi inkişaflar oldu. Anladım ki çok defa cehennem azap yeri değil, bir pişme yeri. Tam pişip de Hakkın lûtfuyla buradan kurtulabilenlerin tadına doyum olmayacak gibi... Cehennem ve onun azapları bir gün kalkar. **Devresini geçirenler de zaman zaman cennetin ebedî lûtfuna karışır. Ama ilâ-nihâye cehennemde değildir**"] (SAYAR, 1994), s.408

saray hocası ve imamı **Gümüşhaneli dergâhı şeyhi Dağıstanlı Ömer Ziya-eddin Efendi**'dir.

İşte bu yola gidişlerinden dolayıdır ki Umumî Harpte Türkler İngilizlerle harp halinde bulunduğu ve bu yüzden Mısırdaki Türk tebaası esir sayılıp kamplara sevkedildiği halde üstada ne İngiliz, ne de Mısır hükümeti bu bapta bir müşkülât göstermemiştir.

Fakat dindar oluşu, ulema kisvesini taşıyışı, hele Arab dilini bütün fesahat ve belâğatiyle konuşabilmesi yüzünden Arap âlimleriyle vakit vakit camilerde ve hususî toplantılarda buluşur ve dinî mübahaseler ederlermiş.

Abdülâziz Mecdî Efendi, Arab âlimlerinin biz Türklerden çok mutaassıp ve daha inhisarcı olduklarını söylerdi. Meselâ ne zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bahsetseler

"nebiyyüna el'arabî" (Peygamberimiz Araptır) derlermiş.

Bu sözü Arab âlimlerinden sık sık işiden ve tabiî içerleyen üstâd; günün birinde son olarak bir daha işidince kızarak ve sabredemiyerek hemen ilâve etmiş;

" Allah'ımız da Türktür."

Bu haklı mukabele' üzerine görüşüp konuştuğu Mısırlılar **"nebiyyüna el'arabî"** sözünü bir daha ağızlarına almamışlardır.

Sunullah Gaybî'nin şu beytinide hakikati açık söylemekteki tehlikeyi anlatıyor.

Sunullah Gaybî Kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

"Başımız meydana koyduk, keşf-i esrar eyledik;."

"Enbiya-vü evliyanın ketmettiği mâna budur!"

Abdülâziz Mecdî Efendi derdi ki:

Bir gün mürşidim Ahmed Amîş Efendi:

"Mecdî, sakın sırrı fâş etme!"

dedi.

"Acaba bir şey mi yaptım?" diye korktum. Benim korkumu gidermek ve bir hakikat bildirmiş olmak için buyurdular.

"Edemezsin ki, edilemez ki, ruhunu ortaya at, faş et anlat bakalım. Edemezsin, O'da öyledir".

Bu tenvir ve irşâddan mülhem olarak, Mecdî Efendi derlerdi ki,

"Cenâb-ı Hak sırrı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi mahdut kulları ile idare eder, irşâd ve idlal kendisindendir."

- Albay Şerafeddin Uğurluteğin'de rivayetle;

Ahmed Amîş Efendi Hazretleri bir gün, müridân ve muhibbanıyla bir yerde sohbet ediyormuş.

Bir albay gelmiş, ulaştırma albayı, Ahmed Amîş Efendi'yi çok seven, ama harâbâtî bir adam. Başka kimseye zararı dokunmayan, kendini harab eden bir harâbât adamı. Gelmiş, elini öpmüş, diz çökmüş oturmuş, mahviyyet içinde. Sohbetten nasibini alarak, bir müddet sonra destur alıp çıkıp giderken, Ahmed Amîş Efendi:

"Ulan aygır, hadi git bugün de ne halt edeceksen et bakalım! Benden

sana izin!", demiş.

Bu harâbatî albay, boyun büküp bel kırarak, derin bir huşu içinde huzurdan çıkıp gidince, hazretin etrafındaki derli toplu dervişler:

"Efendim, demişler, nasıl olur bu? Bu harabât aygırının haramatına destur verdiniz adeta siz!.."

Müridan ve muhibban böyle söyleyince, zamir¬lerin kâşifi, büyük veli Amiş Efendi:

"Siz", demiş,

"O haytanın zâhirine bakmayın! Dışı bozuk ama, içi pırlanta onun!.. Çamura düşmüş bir cevher o!. Nasıl olsa edecek o haytalığı!. O çamurla işi bitmedi daha onun!. Bizim destur vermemizin sebebi, onun yükünü hafifletmek içindir!."

- Nakşî-Hâlidî meşâyihinden **Mehmed Esad Erbilî** (1847-1931) Muaviye'ye ihtirâmı ile tanınan biri idi. 1930 sonlarına doğru, bir vesiyle gene Muaviye'yi göklere çıkarmış olduğu Sâbit Efendi'nin kulağına gidince, Hazret'in büyük bir celâliyetle: **"Ben bu kürdü burada bırakmam"** dediğini ve aradan bir ay geçmeden Şeyh Esad Efendi'nin tevkif edilerek İstiklâl Mahkemesi'nde idam talebiyle yargılanmak üzere Menemen'e götürülmüş olduğunu Eşref Efendi nakletmiştir. Şeyh Esad Efendi İstiklâl Mahkemesi'nde idama mahkûm olmuş, cezâsı müebbed hapse çevrilmişse de tedâvî edilmekte olduğu Menemen Askerî Hastahânesi'nde 4 Mart 1931 târihinde Hakk'a yürümüştür.

Mehmed Sâbit Efendi, Eşref Efendi'yi bir gün: **"Eşref'im, kalk! Seninle bir zâtı ziyârete gideceğiz"** diyerek Fâtih Türbedârı Ahmed Amîş Efendi'ye götürmüş. Ahmed Amîş Efendi Sâbit Efendi'yi görünce ayağa kalkıp ellerini göğsüne kavuşturmuş; Sâbit Efendi de aynı ihtirâm duruşunu izhâr etmiş. Her ikisinin de sessiz ve sözsüz bir yarım saat kadar durumlarını muhâfaza etmelerinden sonra Ahmed Amîş Efendi'nin huzurundan ayrılan Sâbit Efendi:

"Eşref'im gördün mü? Ne can bir zât, değil mi!" demiş. Eşref Efendi'nin Ahmed Amîş Efendi'ye muhabbet ve hayranlığı da işte böyle başlamış.

Bir gün Eşref Efendi Ahmed Amiş Efendi Hazretlerini ziyâret etmek üzere Seyyid Abdülkâdir Belhî'ni yanından ayrılırken, Hazret onu:

"Eşref'im, Ahmed Amîş Efendi zamanın Kutbu'dur" diyerek îkaz etmiş. Eşref Efendi'ye böyle nereden geldiğini soran Ahmed Amiş Efendi ise, onun Murat Buhârî Dergâhı'ndan geldiğini öğrenince, hörmetle: **"Eşref'im, Seyyid Abdülkâdir Belhî Hazretleri zamanın Kutbu'dur"** demiş.

Mustafa Düzgünman'ın rivâyetiyle, Eşref Efendi genç iken bir gün Sâbit Efendi:

"Eşref'im; fakîr Amerika'ya gideceğim" demiş. Aradan bir müddet geçtikten sonra bir başka gün de: **"Eşref'im ben artık Amerika'ya gidiyorum"** dediğinde Eşref Efendi Sâbit Efendi'nin dizlerine kapanmış: **"Sultânım fakîri bırakıp da gitmeyin!"** diye ağlayarak yalvarmış. Hâl-i

hayatında Amerika'ya gitmemiş olduğuna göre, Sâbit Efendi'nin bu sözleriyle neyi îmâ etmiş olduğu bugüne kadar hep spekülâsyon konusu olmuştur.[807]

- Aktar Sâim Efendi'nin büyük oğlu Ahmed ağabey (doğ. 1917) bir gün Hafız Eşref Ede Efendi'ye:

"Amcacığım, siz Türbedar Ahmed Amîş Efendi, Seyyid Abdülkâdir Belhî, Mehmed Sâbit Efendi gibi çok büyük zâtlara yetişmiş, nazarlarını almışsınız. Bu zevât göçtüklerinde ben daha çocuk yaşında imişim. Ne olurdu ben de onların nazarlarına mazhar olsaydım!" diye serzenişte bulununca, Eşref Efendi celâllenerek o fevkalâde nâfiz nazarlarını Ahmed Düzgünman'a dikip:

"Evlâdım, bu zevâtın nazarlarına mazhar olmuş olan nazarları gördün ya!" diyerek onu ikaz etmiş.

Attâr Dükkâm'nda Eşref Efendi'ye: **"Yahu amcacığım! İnsanı dilhûn eden bu Kerbelâ vak'ası niye vuku bulmuş ki? Bunun hikmeti nedir?"** diye soran Ahmed Düzgünman:

"Evlâdım Kerbelâ vak'asının zuhurunun hikmeti hakîkî müslümanların sahtelerinden tefrik edilmesi içindir. Bak sen de Kerbelâ'nın bahsi geçince nasıl elem duyuyor, nasıl muzdarîb oluyorsun!" cevâbını almış.

Yine Ahmed Düzgünman, bir gün Eşref Efendi'ye:

"Amcacığım, Kur'ân-ı Kerîm'de Hazret-i Ali hakkında hiç âyet var mıdır?" diye sorduğunda:

"Evlâdım Mâide sûresinin 55. âyeti Hazret-i Ali hakkında inmiştir" cevâbını aldığını beyân etmektedir.[808]

Niyâzi Sayın Kerbelâ'dan söz açıldığı zaman Eşref Efendi'nin gözlerinin kıpkırmızı kesildiğini ve mutlaka birkaç damla yaşın sakallarına süzüldüğünü hatırlamaktadır. Ayrıca, Eşref Efendi'nin Fasîh Ahmed Dede'nin :[809]

---

[807] Amerika'nın kuvvet kazanacağına işaret edilmiş olabilir. (ÖZEMRE, 2007), s. 22-25

[808] Bu âyetin meâli: **"Sizin velîniz: evvel Allah, sonra Resûl'ü, sonra o îmân etmiş olanlardır ki namaza devâm ederler ve rükû hâlinde zekât verirler"** şeklindedir (Orijinal Elmalılı Hamdi Yazır meâli). Abdülbâkı Gölpınarlı **Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli** (Remzi Kitabevi, İstanbul 1958) başlıklı eserinin 2. cildinin LIX. sayfasında bu âyetin açıklaması bâbın da aynen şöyle yazmaktadır:
"Bir gün, mescide bir yoksul gelmiş, Allah için bir şey istemişti. Namazda bulunduklarından, hiç kimse bir şey verememiş, yoksul da **"Ya Rabbî, Tanık ol! Peygamber'in mescidine geldim, bana bir şey veren olmadı"** demişti. Bunun üzerine Hz. Ali kerremallâhü veche, rükûda iken elini uzatmış; yoksul, parmağındaki yüzüğü alıp gitmişti. Bu âyet Ehl-i Beyt imâmlarına, Sa'labî'ye, Taberî'ye Ebû Bekr-el Râzî'ye göre bu olay üzerine inmiştir".

[809] Fasîh Ahmed Dede (hyt. 1699): Galata Mevlevîhânesi hazîresinde med-

Bu mâtemde olan, derd ile hicrâna devâ olmaz.
Bu feryâd-ı Hüseynî'dir. Buna uşşâk, nevâ olmaz.

Hasan ile Hüseyin'dir ol Resûl'ün kurretü-l aynı,
Sevenler âl-i evlâdın eşiğinden cüdâ olmaz.

Tevellâsın, teberrâsın bilen uşşâka aşk olsun!
Tarikatta budur erkân; buna illâ ve lâ olmaz.

Vukuât-ı Hüseyn-i Kerbelâ'mn mâtemengîzi
Semâ vü hâme[810] vü savt ü hurûf ile edâ olmaz.

Fasîhâ, nüh felek yâkut ü rümmân[811] ile pür[812] olsa,
O mihr-i âlemin bir katra kânına bahâ olmaz.

şeklindeki gazelini inşâd ederken, bu sefer, hüngür hüngür ağlamış olduğuna şâhit olduğunu da beyân etmektedir.[813]

- Necmettin Okyay Hoca Eşref Efendi'den kendisini Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'ye götürmesini çok istermiş. Ama bu arzusunun bir türlü gerçekleşmediğini görünce bir gün Eşref Efendi'ye târizde bulunmuş. Bunun üzerine Eşref Efendi, Şeriat tarafı ağır basan Necmeddin Hoca'ya:

"Birâder; sen orada konuşulanlara şâhit olsan bizim küfrümüze kail olursun" demiş.[814]

- Hammami Muhammed Tevfik Efendi Kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdular ki;

''Kamil Velilere makbul hediye ahde vefadır."

Ve´s-selamü ala men ittebeal Hüda

---

fûn, melâmî-meşreb, Ehl-i Beyt-i Resülullâh âşığı, dîvan sâhibi ve hattât bir mevlevî dedesidir.
[810]Hâme: Kalem.
[811]Rümmân: Nar.
[812]Pür: Dolu.
[813] (ÖZEMRE, 2007), s.39-42
[814] (ÖZEMRE, 2007), s.44

Gerçek Melâmilerin Vasıfları

—Sevgi kavramı Melâmîliğin birinci şiarıdır.

—İbadetlerini, nefsi için değil, Hakk için ve Hakk ile yapma gayretinde olan kişidir.

—İbadetlerini, ihsan mertebesinde, Allah Teâlâ'yı görüyormuş gibi yapma gayretinde olan kişidir. İbadetlerini, kendine bir varlık vermeden, kul olma gayreti içerisinde ifâ eden kişidir.

—İnzivaya çekilmiş halde, halktan kopuk, insanlardan uzak, halvette yaşamamaktır.

—Halk içinde, görünüşte aynen onlardan biri olarak yaşamaktır.

—Giyinişlerinde halktan bir ayrıcalıkları yoktur. Bir tarîkatı düşündürecek özel giyinişleri yoktur. Giyinişte gösterişe önem vermezler. Ancak; tevazu sınırları içerisinde, imkânları nisbetinde, en iyi, en güzel tarzda giyinirler. Giyinişlerinde, İslâm'ın genel ahlâk kurallarına uymayı, prensip edinirler. İnançlarının gereğini yerine getirmeye özen gösterirler.

—İfrat ve tefritten uzaktırlar. İlim ehlidirler ve ilme hizmet ederler.

—Halk içinde onlarla uyumlu yaşama gayreti ve bilinci içerisindedirler. Halka hizmetin, Hakk'a hizmet olduğunun şuurundadırlar. Hatta daha geniş anlamda, yaratılan bütün varlıklarla uyum içerisinde yaşama ve yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmeye çalışırlar.

—Bilineni, iyiyi, doğruyu ve güzeli önce kendilerine emrederler. Böylece toplumda örnek insan ve örnek müslüman olmaya çalışırlar. Yine önce kendilerini kötü olandan, yalandan, dedikodudan ve çirkinliklerden korurlar. Bu özelliklerini muhafaza etmek için cemaatten ayrılmamaya özen gösterirler.

—Hizmet anlayışı geniş bir boyutu kapsar.[815]

—Allah Teâlâ'dan uzak kalmamaya, imkân nisbetinde Allah Teâlâ ile olmaya, O'nsuz yaşamamaya çalışırlar. Bunun basit bir nişanesi olarak her nefeste Allah Teâlâ'nın zikrini, Allah Teâlâ ile yerine getirme gayreti içerisindedirler. Toplumun içerisinde gizli veya kalbî zikirden gafil olmamaya ve kalblerini uyanık tutmaya çalışırlar.

—Mürşidleri insanları kendilerine bağlamazlar. Allah Teâlâ'ya bağlarlar. Allah Teâlâ'ya biat ettirirler.

---

[815] *İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır"*
"Milletin efendisi, bu millete hizmet edendir"
"Eğer siz, Allah Teâlâ'nın dinine yardım ederseniz, Allah Teâlâ da size yardım eder" (Hac, 40)
Öyle muttakiler ki, bollukta da darlıkta da infakta bulunurlar. Ve öfkeyi yutan ve nâsın kusurlarını affeden kimselerdir. Allah Teâlâ da ihsan edenleri sever." (Al-i İmran 134)

İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin Melâmiliği

Efendi Hazretleri, diğer tarîkatlar gibi ve insanlar bana ihvan olsun diye sosyal ve dini teşkilatlar kurmamış kendilerine has yaşam tarzı, dergâhları ve kıyafetleriyle halktan ayrılmamıştır.[816]

Efendi Hazretleri bu özellikleri ile gerek hal, fiil ve davranışlarıyla gerekse sözleri ve anlayışıyla dış görünüşlerinden iç hallerini saklı tutmuş avam ile avam, havas ile havas olmuştur. Gerçek durumlarını sezdirmemeyi, toplum içerisinde kılık kıyafet ve görünüşte ayırt edinmemeyi anlayışlarının esası olarak belirlemişlerdir.

Efendi Hazretleri Allah Teâlâ'nın yolunda kınayanın kınamasından korkmamış, korkusuzca O'nun yolunda gitmiş ve hükümleri doğrultusunda davranmıştır. Allah Teâlâ'nın kanunlarına göre neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyerek, karşıtlarının muhalefet, sansür, eleştiri, itiraz ve alaylarına hiç mi hiç aldırmamıştır.

Konuştukları zaman, Allah Teâlâ'yı murat etmiş ve O'nu aramıştır. Kendileri insanlarla oldukları halde, kalbleri hep Allah Teâlâ ile beraber ve niyeti O'nun niyeti olmuştur.[817]

Kulluk derecesinden asla ayrılmamışlardır. Farz namazları, insanlarla beraber eda eder ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetlerini terk etmemişlerdir.

Gönüllerini, Allah Teâlâ'nın tecellisi kapladığından, riyazet ve baş olma sevdasına kapılmamıştır.

O, batınlarında olanı, zahirlerine yansıtmamıştır. Allah Teâlâ'nın razı olacağı şekilde evlenip çoluk çocuk sahibi olmuştur.

Zühdünü ko aşka düş ehl-i canân etsin seni,
Pîr-i aşka kulluk et cânâne cân etsin seni.

Bir zaman bülbül gibi efgânın ağdır göklere,
Şol kadar kıl nâleyi kim gülistân etsin seni.

---

[816] Ahmed Amiş kuddise sırruhu'l-azîz Efendi bu konu hakkında şöyle buyurmuştur. "*Mecdi! Bana bu adamları getirip durma. Biz istemeliyiz, biz isterken de, istediklerimizi getirmeğe muktediriz*"
"*Bu yola isteyen giremez. Bu yola adam seçerler. Bu havas yoludur, avam yolu değildir. Biz ancak havas'sül-havassa açılırız.*" (ERGİN, a.g.e. s. 152)

[817] Kalb, günah ve kötü düşüncelerden arınınca yakîn (kesin bilgi) nuru ona akseder ve onu parlak bir ayna hâline getirir; dolayısıyla şeytan gizli yollardan ona yaklaşamaz. Bunun içindir ki, bir arif, ***"eğer kalbime itaat etmezsem, Allah Teâlâ'ya itaat etmemiş olurum"*** demiştir. Böyle bir tecelliye mazhar olan bir kimseye Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kalbine danış; böylece, gerçek iman ve ulûhiyeti teşkil eden kalbin batîni ilmin bildirdiği Allah Teâlâ'nın gizli emrini duyarsın" (NİCHOLSON, a.g.e. s.41)

Âr-u nâmusun bırak şöhret kabâsından soyun,
Gey Melâmet hırkasın kim ol nihân etsin seni.

Yüzünü yerler gibi ayaklar altında ko kim,
Hakk Teâlâ başlar üzre âsumân etsin seni.

Verme rahat nefsine dâim gazâ-yi ekber et,
Kâbe-i dil feth olup dârül-emân etsin seni.

Gel Niyâzi'nin elinden bir kadeh nûş eyle kim,
Mahvedip nâm-ı nişânın bî-nişân etsin seni.

Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-aziz

VAHDET-İ VÜCUD-VAHDET-İ ŞUHÛT

Varlık ikiye ayrılır:

1. Varlığı kendi zatından olan,
2. Varlığı başkasından olan.

Dünyevî varlığın aslı, zatı yönünden sırf bir yokluktur. Yâni Allah Teâlâ'ya nispetle varlık ise, hakiki bir varlık değildir.

> "Allah Teâlâ'ya benzemek veya ilâhî tabiata iştirak etmek değil, kendi sahte benlik bağından kurtulmak ve böylece bir olan Sonsuz Varlıkla yeniden bir olmak sûfînin hedefidir."[818]

Şu halde gerçek mevcut, yalnız ve yalnız şânı yüce olan Allah Teâlâ'dır.

VAHDET-İ VÜCUD (varlık birliği) [819]

Varlık birliği anlamına gelen bu kavramın ilk defa Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından ilmî bir görünüm ile değerlendirildiği bilinir.

Bütün varlığın tek ve eşsiz vücûd-ı mutlak olduğu, Allah Teâlâ'nın kendisinde bulunan nisbetler ve oluşları iradesi ile yaratmayı dilemesiyle sonsuz birçokluk meydana geldiği, fakat bu çokluğun hakiki birer varlık olmayıp, her an bir hal ve yaratışta bulunan Allah Teâlâ'nın değişik tecellileriyle yaratmasıdır, diye düşünülmesidir. Aslında Allah Teâlâ kendini eşya ve kâinat suretinde açığa vurmuştur.

"Doğu da, batı da Allah Teâlâ'nındır. Nereye dönerseniz Allah Teâlâ'nın zatı oradadır" (Bakara, 115)

İlk ve son, açık ve gizli O'dur. O'ndan başka varlık yoktur. Eşya ve kâinat, Allah Teâlâ'nın zâhiri; Allah Teâlâ eşyâ ve kâinatın bâtını ve rûhu durumundadır. Yaratan-yaratılan hep O'dur. Çünkü vücûd birdir.

Hakîkatte arif olan ancak Allah Teâlâ'dır, başkası değildir. Çünkü Hakk'ın vücudundan başka vücûd yoktur. Ancak, karışma ve birleşme yoktur. Karışma ve birleşme iki varlık arasında olur. Mesela; yağın sütle, suyun bitki ile birleşmesi ve sıcak suyla soğuk suyun karışması gibi. Görüldüğü üzere, karışma ve birleşme iki mevcut arasında olmaktadır. Vahdet-i vücûd makamında ise, âlemde bulunanlar hakîkatte, Allah Teâlâ'nın varlığıdır ve O'da birdir. İki varlık yok ise, birbirine karışma ve birleşme olsun. Bir olan vücûd, asla, ayrılık kabul etmez.

---

[818] NİCHOLSON, a.g.e. s.59

[819] Vahdet-i vücûdu kabul eden mutasavvıflarca tevhidin en yüksek yorumu sayılan bu fikir sistemi, diğer bazı mutasavvıflar tarafından fenâ makamında kalmanın ortaya çıkardığı bir hata olarak nitelenir.
Bazı İslâm bilginleri ise, tüm varlıkların ilahlaştırılması anlamı taşıdığı gerekçesiyle küfür olarak kabul etmişlerdir.

İnsanın, Allah Teâlâ'yı görmek istemesi veya Allah Teâlâ'yı açıklaması için soru sormak... Bir balığa, yüzdüğü suyu açıklamasını sormak gibidir.

"Bir derviş, Hazreti Hoca Yesevî kuddise sırruhu'l-azîzin huzuruna geldi. Ey üstad, bana tevhid'i açıkla dedi. Hazreti Hoca, bir kelle şeker getirdi, dervişe bu nedir diyor sordu. Derviş, şekerdir dedi. Hazreti Hoca, dervişe şekeri götür kır, şekli değişsin ve şekillerinden yeni şekiller meydana gelsin, sonra getir, dedi. Derviş, şekeri kırıp getirdi. Yok olan ilk şeklinden değişik şekiller meydana gelmişti. Hazreti Hoca, birer birer bunları sordu, bu ne şeklidir, o ne şeklidir dedi. Derviş cevap olarak bu at şeklidir, öteki deve şeklidir, diğeri de adamdır, dedi. Sonra Hoca şöyle buyurdu: Şimdi bunların hepsini kırıp dövüp toz halinde birleştir. Derviş hepsini kırdı ve bir kapta birleştirdi. O zaman Hazreti Hoca Şimdi bu nedir? Diye sordu. Derviş, şeker dedi. Bu sözlerde tevhid anlatılmış oldu." [820]

Demek ki, Allah Teâlâ'nın kuluna muhabbeti, kendine muhabbet; cüz'üne muhabbettir. Kulun, Allah'a muhabbeti de aslına muhabbeti demektir.

Erin, kadına muhabbeti, aslında cüz'üne muhabbet, kadının erkeğe muhabbeti de aslına muhabbet demektir.

Hazret-i Muhyiddîn kuddise sırruhu'l-azîz: Abd, Rabb'dır, Rabb, abd'dır. O halde teklif kimedir? İşte şaşırdığım nokta budur, diyor.[821]

Şiblî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri bir gün namaza durmak üzere iken: Eğer şu anda namaz kılarsam münkir ve münafık olurum. Kılmazsam da kâfir olurum, diyerek birçok zaman bu halde kaldıktan sonra namazını kaza eyledi.

Bunu şöyle izah edelim: Şiblî namaza hazır olduğu zaman kesret âleminin hükmü galip idi. Namaza başlayınca görüyor ki, ibadet eden ve edilen, yani kul ve Hakk hep beraber olmuştur. Eğer namazını, ibadet eden ve ibadet edilen ayrıdır diye kılsa, bu takdirde vahdet nurunu inkâr etmiş olacak. Ve eğer mabut ve âbid, secde eden ve edileni bir olmuş olarak görüp namazı terk etse kâfir olacaktır.[822]

"Hakk'a yakın olmanın kemali yokluktur. Meselâ uzaktan bir misk kokusu duyuyorsun. Yaklaşınca buram buram kokuyor. Fakat miskhâneye girip de işba (doyum) hâline gelince, hiçbir şey kalmaz. Artık koku duymaz olursun."[823]

Vahdet-i vücûd, Hint felsefesindeki vahdet anlayışı değildir. Çünkü İslâm tasavvufunun son noktası, Bekâ-bi'llah'tır. Hint felsefesinin son noktası ise, Fena fi'llah'tır. Allah Teâlâ'da yok olmak. Biz, Allah Teâlâ'da yok olmak için değil, Allah Teâlâ ile olmak için çalışıyoruz. Yok olmak değil, Allah Teâlâ ile ol-

---

[820] Cemal KURNAZ-Mustafa TATCI, ***Yesevilik Bilgisi***, Ankara, 2000, s.288-Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'nin Vasiyetnamesi **(Kitabu'l-Fevaid),** Tertipleyen: i. Ö. İstanbul 1959, s.8

[821] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 161

[822] a.g.e. s. 471

[823] a.g.e. s.258

mak, Allah Teâlâ ile olmak için çalışıyoruz.[824]

Kalem-i sun'ı ezel her ne ki, tahrîr etti
Kayd edüp suhf-i ebedde ânı takrîr etti

Evvel-ü ahîri bir noktada cem' etmiş idi
Fasl içün bast-ı hurûf eyledi teksir etti

Sür'at-i devr ile bir dâire çekmiş nokta
Baksan ol dâirede noktayı tasvir etti

Koydu ol noktanın aynını gönül dîdesine
Merdüm-i dîdeyi aksi ile tenvir etti

Nükteyi duydu Sezâî dehen-i yâri sorup
Noktanın sırrını ariflere takrîr etti [825]

Hasan Sezâî kuddise sırruhu'l-aziz

[824] İNANÇER, Ömer Tuğrul, *Sohbetler*, İst, 2006, s.181
[825] Şeyh Şuayb Şerafeddin Gülşenî, İzâhu'l-Merâm Fî Meziyyeti'l-Kelâm, İst, Buhara Yayınevi, 2001, s.12

VAHDETİ ŞUHÛT (Görülenlerin birliği)

Bu vahdet anlayışı, özellikle İmam-ı Rabbanî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin vahdet-i vücuda yönelttiği eleştirilerle güç ve yaygınlık kazanmıştır.[826]

---

[826] Özet olarak görüşleri:

İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîze göre, eşyanın Allah Teâlâ'nın "ayn"ı olduğunu idrâk makamı vahdet-i vücûd değildir. Zira bu makamda ittihad (birleşme), ayniyyet (tıpkısı olma), tenezzül (inme) ve teşbih (benzetilme) yoktur. Hak Teâlâ zâtıyla da, sıfatıyla da değişmez ve sonradan olanlara benzemez.

İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîze göre "vahdet-i vücûd" görüşüne sahip olanların "heme ost = hepsi Odur" sözünden muratları, eşya hakikatte ma'dûna (yok), Allah Teâlâ ise, mevcûddur demektir.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz Mesnevisinde: ***"Nebiler, halkı Hakka ulaştırmak için gönderilmişlerdir. Halk ile Hak tek vücûd olsalardı neyi îsâl*** (ulaştıracak) ***edeceklerdi?"*** diyerek aynı hususu belirtmiştir.

İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz yukarıda da belirttiğimiz gibi Allah Teâlâ ile mahlûkatı arasındaki münâsebeti îzâh ederken vahdet-i vücûd ehlinin görüşlerinden farklı bir ifâde kullanmamakla beraber, daha temkinli ve daha açık bir yol takip etmiştir. Ona göre, Kur'ân-ı Kerim'de beyân edilen ***"ihata ve kurbiyyet"*** ilmîdir. Yâni Allah Teâlâ kâinatı ilmiyle ihata ettiği gibi, insanların ilmiyle şahdamarından daha yakındır. Onun bu îzâhı, müfessirlerin görüşlerine uygun bir tarzdadır.

İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz esma ve sıfat için durumun başka olduğunu, Cenâb-ı Hak ile âlem arasında esmâî münâsebet bulunduğunu ileri sürer. Ona göre, Allah Teâlâ'nın ilmi olduğu gibi, mümkünde de o ilmin sureti mevcûddur. Kudretin vs.nin de bu makamda sureti vardır.

İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîze göre, Allah Teâlâ'nın zâtı bunlardan ayrıdır. Mümkünün bu zâttan nasibi yoktur. Mümkünün zâtıyla kâim olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Zîrâ mümkün Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının suretleri üzere mahlûktur.

İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîze göre isim ve sıfatlar, Allah Teâlâ'nın mahalli ve mezâhiridir. Şayet mümkün olan varlıklarda hayat varsa, o hayat da Hakkın mir'âtıdır. İlim, kudret.. vs. de Allah Teâlâ'nın kudretinin mir'âtıdır. Allah Teâlâ'nın zâtının âlemde bir mazhar ve mir'âtı yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'nın zâtının âlemle hiçbir münâsebeti yoktur.

İmam-ı Rabbani sûfiyyenin eşyayı, Hakk'ın zuhuratı bildiğini, isim ve sıfatların Allah Teâlâ'nın tenezzülü zannettiklerini söyledikten sonra bu fikirde olmadığını beyan edip, görüşünü şöyle açıklıyor:

"Meselâ bir insanın gölgesine, bu gölge insanla ittihat halindedir, onunla ayniyyet nisbetleri vardır, o insan tenezzül edip, gölge suretinde zahir olmuştur, demek doğru değildir. İnsan kendi asaleti üzeredir, ama gölge ondan vücûda gelmiştir, denebilir. İşte zaman zaman tasavvuf erbabı, Allah Teâlâ'ya karşı duydukları aşırı sevgiden dolayı, Hakk'ın gölgesi mesabesinde olan mümkünâtın varlığını, Allah Teâlâ'dan başka bir şey görmezler (fena fi't-tevhîd). Bu hallerinde devam ettiği müddetçe "zilli Hakk'ın aynı" zannederler. Bu durum şöyle îzâh edilebilir. Gölge ma'dûmdur, mevcûd olan o gölgenin sahibidir."

Vahdet-i şuhud anlayışı, tasavvufta görülen her nesnede Allah Teâlâ'yı görmek. Vahdet-i vücud anlayışına karşı çıkan mutasavvıflar tarafından geliştirildi. Vahdet-i şuhud anlayışının temelinde varlık ile Allah Teâlâ'yı ikilik kavramı ile ele alırlar.

Vahdet-i şuhud, tasavvuftaki fenâ (Allah Teâlâ'da yok oluş) makamıyla bağlantılıdır. Bu anlayışa göre, zahir ve batın olmak üzere iki çeşit fenâ vardır.

Zahiri fenâ'da Allah Teâlâ, insana fiilleriyle tecelli eder. Bu tecelli sırasında insanın iradesi yok olur, ne kendisi, ne de başkası için bir hareket görebilir. Her fiil ve harekette Allah Teâlâ'yı görür.

Batıni fenâ'da ise, Allah Teâlâ insana sıfatlarıyla ya da zatıyla tecelli eder. Zahiri fenâda, Allah Teâlâ dışındaki varlıklar yok olurken, batıni fenâda görme durumu da yok olur.

İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz bu misâli verdikten sonra, eşyanın da sûfiyye katında Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının tecellî suretleri olduğunu, onun aynı olmadığını, "heme ost = *her şey O'dur"* cümlesinin "heme ez ost = *Her şey O'ndandır"* olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürüyor.
İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz vahdet-i vücûd makamında ittihâd, ayniyyet, tenezzül ve teşbîhin olmadığını, Hak Teâlâ'nın zâtıyla ve sıfatlarıyla değişmediğini, sonradan olanlarla ilgisi bulunmadığını beyândan sonra; âlimlerin hulul ve ittihâd endişesinden dolayı *"eşya Hakk'ın zuhuratıdır"* cümlesini kullanmaktan çekindiklerini hatırlatıyor.
İmam-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîze göre, fenâ, ancak şuhûdî tevhîd ile gerçekleşir. İhvan ayne'l-yakîn ânında sadece biri görür ki, bu tarîkin zarûretindendir-. Bu makamda, bir olanı müşahede, o anda mâsivânın görünmesine imkân vermez. Vücûdî tevhîd ise, böyle değildir. Diğer bir ifade ile zarurî değildir. Zîrâ ilme'l-yakîn, ma'rifetsiz meydana gelir bu mâsivânın yokluğunu ifade mânâsı taşımaz.
Rabbânî bu görüşünü, müşahhas bir misâlle şöyle anlatıyor:
"Meselâ, bir kimse güneşin varlığına ilmî bir yakınlık peyda etse bu yakınlık diğer yıldızların o anda yok kabul edilmesini gerektirmez. Fakat güneşi temaşa eden bir insan, yıldızları göremez. Çünkü o anda onda, güneşi görme isteğinin dışında bir arzu yoktur, bütün buna rağmen bu insan mutlaka bilir ki, yıldızlar ma'dûm değildir. Güneşin parlak ışığından dolayı görünmezler. İşte bu sırada bir kimse yıldızların varlığını inkâr ederse hatâ etmiş olur.
O halde, böyle bir makamda bulunan ihvan, Allah Teâlâ'nın zâtından başkasını nefyediyorsa, bu hâl, akla ve şerîata aykırıdır; fakat şuhûd makamında bir görmekte böyle bir tehlike yoktur. Güneş doğduktan sonra, yıldızları yok bilmek başka, o anda görmemek başkadır."
Rabbânî'ye göre Hallac'ın, ***"ene'l-Hak,"*** *Ebû Yezîd Bestâmî'nin'* ***"Sübhânî mâ azama şânî"*** *vs. cümleleri, şuhûdî tevhidin bir sonucudur. Buna benzer sözler söyleyen kimselerin nazarında mâsivâ görünmez.*
"Sen çıkınca aradan, kalır seni Yaradan"
"Ene'l-Hak," ***"Hakk'dır, ben değilim"*** *anlamına gelmektedir. Aksi takdirde küfür olurdu. "Sübhânî vs." Dahi* ***Hakk'ı tenzih****tir.*
(ERAYDIN, a.g.e. s, 292–296)

Yitirdim Yûsufu Ken'ân ilinde Bu-
lundu Yûsuf, Ken'ân bulunmaz.

Fenâ durumundaki ihvan Allah Teâlâ'dan başkasını göremez. Kalbinde O'ndan başkası kalmamıştır. Allah Teâlâ dışındaki varlıklar bağıntısı yok olmuştur. Bu durumun güçlenmesi halinde ihvan, her şeyde yalnız Allah Teâlâ'yı görür, artık meydanda kendi varlığı bile kalmamıştır. Bu durum kulun yok olması, fenâsı, Allah Teâlâ'nın bekâsı demektir. Fakat Allah Teâlâ dışındaki varlıklar gerçekte yok olmamıştır. İki varlık birleşmiş de değildir. Yaratıcı başka, yaratılan başkadır; İhvân, fenâ durumundan çıktığında bu gerçeği görür ve kabul eder. Fakat fenâ durumunda iken ikilik kalkmış, yalnızca Allah Teâlâ'nın varlığı kalmıştır.

Vahdet-i şuhud anlayışına göre, fenâ haliyle bağlantılı olan bu durum geçicidir. Bu nedenle görülen dünyanın varlığını kabul etmek Allah Teâlâ ile kâinatın varlığını ve bir saymamak gerekir.

"Her şey O" değil, ***"Her şey O'ndan" "Hiç bir vücud yoktur ki, O'ndan olmasın."*** [827]

Bu vahdet anlayışı şu cümle ile özetlenir: *"Lâ meşhude İlla'llâh"* (Allah Teâlâ'dan başka görülen yoktur). ***"Hiç bir şey, O'na benzemez"*** [828]

Binâenaleyh, bu iki makamın üstünlüğünde ve hakikâtlerindeki ihtilaf kalkmamıştır. Her iki görüşün mümessilleri bulunmaktadır. Şu bir gerçektir ki, ***vahdeti şuhud*** anlayışı ***vahdeti vücud*** meşrebi üzerine kurulmuştur. Bu konuya Abdülâziz Mecdi kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'nin şu açıklaması farkın durumuna aydınlık getirmektedir.

> *"Bir sâlik, sülûkü esnasında* **kavs-i uruc'u** (yükseliş yolları) *geçerken hemen ilk mertebelerde, makamlarda* ***vahdeti şuhud'a*** *uğrar, fakat orada durmaz, geçer. Sır-rı zat makamına çıkınca* ***vahdeti vücud*** *tahakkuk eder. Ondan sonra* ***Hazerât-ı Halkiye'ye*** *inmek üzere* ***kavs-i nüzul'ü*** (iniş) *geçerken de, bu kavsin sonlarına doğru bir kere daha* ***vahdeti şuhud*** *hali kendisinde tahakkuk eder. Fakat onda da durmaz. Halden hale geçerek nihayet Hazerât-ı Halkiye'ye*

---

[827] Tevrat'ta anlatıldığına göre, Allah Teâlâ ile Hz. Musa aleyhisselâm arasında şöyle bir konuşma geçmektedir:
"Ve Musa, Allah Teâlâ'ya dedi: İşte ben, İsrâîloğullarına geldiğim zaman onlara 'Atalarınızın Allah'ı beni size gönderdi.' dersem ve onlar da bana *'O'nun ismi nedir?'* derlerse onlara ne diyeyim?
Ve Allah Teâlâ, Musa'ya dedi: *'Ben, Ben Olanım'* ve dedi: İsrâîloğullarına şöyle diyeceksin:
"Beni size Ben'im gönderdi." Çıkış 3/13–15."
"Bir ben var bende, benden içeri"
Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz
[828] Şuâra, 11

iner ve sülûkü tamamlamış olur.

*Bununla beraber, her sâlik aynı şekilde seyir ve sülûke devam etmez. Bazısı, **vahdeti şuhud'a,** kavs-i urucu, bazısı da kavs-i nüzulü geçerken uğrar. Gerek uruçta, gerek nüzulde uğranılan **vahdeti şuhud** mertebeleri sır-rı zattan, yani **vahdeti vücud'tan** aşağı bir mertebedir. Çünkü **vahdeti şuhud,** âlem-i melekûttadır ve sıfat mertebesindedir. Şuhut, isneyniyeti (ikilik) icap ettirir. Yani bir şahit, bir de meşhut ister. Bu takdirde Zât-ı Bâri (Allah Teâlâ), nur şeklinde bile meşhut olsa, yine bir sıfatı, bir şekli vardır ve bir görenle bir de görünen olmak lâzım gelir. Görmek ve söylemek hep sıfat mertebesindendir. Ulûhiyet ve nübüvvet de bu mertebedendir. Başka bir tabirle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Kur'an-ı Kerim'i bu mertebeden tebliğ etmiştir. Muhyiddin Arabî kuddise sırruhu'l-azîz ve bütün Ehl'u-llâh eserlerini hep bu mertebeden yazmışlardır.*

Vahdeti vücûd'un tahakkuk ettiği sırr-ı zata gelince: Bunda bütün esma ve sıfat Zât-ı Hakta yok olmuştur. Bu mertebede söz yoktur. Bir şey söylenmez ve söylenemez.

Bununla beraber Vahdeti vücud, seyir ve sülûkün her mertebesinde vardır. Hiç bir mertebe ondan hâli değildir.

Hâkim Senâi buyurur ki;

***"Sözde hakikât, hakikâtte söz olmadığını anladığım anda sustum"** demekle, bu mertebelere ve onlar arasındaki farka işaret etmiştir. Yani sıfat mertebelerinde söylenen sözlerde hakikât olmadığı, zat mertebelerinde ise, söz söylemeğe imkân bulunmadığı için sustum, demiştir.*

İmam-ı Rabbani kuddise sırruhu'l-azîz seyir ve sülûkü tamamlamamıştır. Yani uruç etmiş, fakat nüzul eylememiştir. İrşat ise, ancak seyir ve sülûkü tamamladıktan ve Hazerât-ı Halkiye'ye indikten sonra tam olur. Esasen Nakşîler, (yani İmam-ı Rabbani taraftarları) bu meseleyi (yani vahdeti vücudu) anlamamışlardır."[829]

Başımız meydana koyduk, keşf-i esrar eyledik;
Enbiya-vü evliyanın ketmettiği mâna budur.

Sunu'llah Gaybî kuddise sırruhu'l-azîz

Varlık ve Yokluk

"Varlık" kelimesinin en zengin ve en derin anlamına Arapçada rastlamaktayız (ve-ce-de) fiilinden gelmektedir, Vücûd, vicdan, vecd ve vücd mastarlarını üreten (ve-ce-de)'nin anlamı, "bulmak"tır.

Vücûd kavramının diğer manası da, beş duyu ile idrâk edilen, bulunan ve belirlenen şey demektir. Bu anlamda beş duyu vasıtasıyla algılanan şeyler vardır, diyebiliriz. Hâlbuki beş duyu ile bilemediğimiz, ama akla göre var olan varlıklar da vardır.[830]

---

[829] ERGİN, a.g.e. s. 225–226
[830] Bayraktar Bayraklı, Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri, İst.2002, s. 92

Mutlak varlık, Allah Teâlâ'dır. Allah Teâlâ, her şeyi yaratan ve yok edendir.

Var oluşun sebebi ve dayanağı Allah Teâlâ'dır. Yaratma, Allah Teâlâ'nın kendini göstermesi, kendini gerçekleştirmesidir. Yaratma, onun için güç değildir. Allah Teâlâ, bu varlık dünyasını yaratmadan önce başka varlık dünyaları yaratmıştır; bu içinde yaşadığımız varlık dünyasının yok olmasından sonra da, yeni yaratmalarına devam edecektir.

Allah Teâlâ, diğer varlıkları yaratmış ve zamanın içine atmış ve onun içindeki varlıkları da "varlık" ve "yokluk" ile karıştırmıştır. Buna göre varlık meselesinde cevaplandırılması gereken ilk sorulardan biri, Allah Teâlâ dışındaki varlığın gerçekten var olup olmadığıdır. Varlık, var'mı dır; yoksa algıladığımız varlıklar yok mudur?

> Üzüme bakıyor, şarabı görüyorum yok'a bakıyorum açıkça var'ı görüyorum.[831]

Yokluk'u düşünmek çok zor bir konudur. Aslında yokluk, var olmanın yeni bir şeklidir. Başka varlığa dönüşmek çoğu kez yok olma olsa da, yeni oluşum da, yokluktan var olma gibi bir şeydir.

> *"Ayniyyet nedir? Ayniyyet yokluk ile bilinir. Seni bu Dünya meşgul etmesin. Kesreti (bu dünya ve ondaki her şeyi) perde görüp kendini perdelenmiş sanmayasın. Her işi Hakk'la hak edesin. Memur ettiğimiz işi, Allah Teâlâ'ya kul olma meselesi bilip, kendini mânevî yükselmeden halî saymayasın."*[832]

Bu yokluk ve varlığın arasında mutlak varlığın Allah Teâlâ olduğunu bilen insan nefsine pay çıkarmayıp, Allah Teâlâ'ya varlığı kendine yokluğu tercih etmelidir. Bu şekilde huzuru ve hakikâtin yüksek mertebelerine erer.

> ***Ey padişah, ben senin ulu kapında sığınak bulmuşum,***
> ***Senin katına yüzüm kara gelmişim,***
> ***Dört nesne getirdim ki, bunlar senin ihsan hazinende yoktur:***
> ***Yokluk, isyan, güçsüzlük ve günah getirmişim.***[833]

> Bu mevki hırsının kökünü dalını söylemeye kalkışırsam bir başka cilt lazımdır. Arap serkeş ata, şeytan dedi, yazıda yayılan ata değil. Şeytanlık lügâtta baş çekmedir. Bu sıfat, lanete layıktır. Bir sofranın çevresine yüz tane adam oturur, yer. Fakat baş olmak isteyen iki adam dünyaya sığamaz.[834]
>
> Bir adam yokluğa erişir, kendisine yokluğu ziynet edinirse, o adamın, Hz.

---

[831] Mesnevi c.III, b.4541

[832] YARAR, Cezair, *Mektubât-ı Hasan Sezâî,* İstanbul, 2001, s.77, 37. mektup

[833] Katip Çelebi, Mizânü'l Hakk fî İhtiyâri'l Ahakk, hzl. Orhan Şaik GÖKYAY, İst,1980, s. 39

[834] Mesnevi c.V, b.523–526

Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem gibi gölgesi olmaz. "Yokluk benim iftiharımdır" sırrına ziynet yokluktur. Bu çeşit adam, mumun alevi gibi gölgesizdir. Mum, baştan aşağı alevden ibarettir. Gölge onun çevresine uğrayamaz. Mum kendisinden de kaçtı, gölgeden de. Mumu dökenin isteğine uydu, ışığına sığındı.

Mumu döken muma der ki; Seni yok olman için döktüm. O da, ben yokluğa kaçtım diye cevap verir. Bu var olan ışık, lazım bir ışıktır, geçici ve arızi ışık gibi değil.

Mum ateşe tamamı ile yok oldu mu artık ondan ne bir eser görürsün ne bir ışık! Suret ateşi karanlığı gidermek için mum suretinde durur. Beden mumu şu görünen mumun aksinedir; yok oldukça can nuru artar. Bu ebedi ışıktır, mumsa geçici. Can mumunun alevi, Allah Teâlâ'ya aittir. Ateşten meydana gelen şu ateş, nur olduğundan geçici gölge, ondan uzaklaşmıştır. [835]

Yokluğun zevkini suda görürüz. Tad ve renkten kendini arî kıldığı için hiç bıkılmadan devamlı içilmek istenir. [836]

Yokluk haline kavuşmak için, istekleri terk edip ve arzularından ayrılmak gerekir. Böylece yokluğun içine düşen varlığın yokluk olduğunu Allah Teâlâ'dan başkası olmadığı ve O'na muhtaç olduğunu görür.[837] Yokluk haliyle bütün şeylerde Allah Teâlâ'nın varlığı açığa çıkar.[838]

"Muhammedî hilâfetin gereği bütün kulları kendi nefsine tercih etmektir." [839]

Hızır, gemiyi kötü kişilerin ellerinden kurtarabilmek için deldi, kırdı. Mâdemki kırık gemi kurtuluyor, sen de kırıl! Emniyet yoksulluktadır, yürü yoksul ol. Madeni olan ve madenden birkaç parası bulunan dağ, külünk, kazma yaraları ile paramparça oldu.[840]

Bâtın'ın, Hakk'ın bir yüzü.
Zâhir'in ise, Hakk'ın aletidir.[841]

Efendi Hazretleri, terbiye usûlünde ***yokluk meşrebinde*** hareket kılmıştır. Yokluk usûlünü vahdet ve melâmetin esasları ile bezemiştir. Fakat sohbetlerinde vahdetin mertebelerini açıkça anlatmayarak hal adabı ile teşhir etmiş-

---

[835] Mesnevi c.V, b.673–683

[836] Su hakkında, Hattat Azız Efendi buyurdu ki;
"Bak Azîz'im, Allah Teâlâ işte bunu renksiz yaratmış. Eğer rengi olsaydı bıkılabilirdi. Hâlbuki renk ve tad vermeden yaratmış, onun için hiç bıkılmıyor, hiç kanılmıyor." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 59)

[837] Abdülhakîm-i Arvâsî kuddise sırruhu'l-azîzin görüşü;
"Varlık ile yokluğun sürekli birbirini takip ettiği yâni, bir var imiş bir yok imiş mealindeki bu âlemde, her şey Allah Teâlâ'nın varlığının bir alâmeti olduğudur."

[838] "*Ben kendi görüşümle yapmadım"* (Kehf 82)

[839] YARAR, Cezair, *Mektubât-ı Hasan Sezâî,* İstanbul, 2001, s.97, 50.mektub

[840] Mesnevi c.IV, b.2756–2758

[841] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.94

tir. Saatlerce süren bir sohbette tek kelime etmeden kalkması, şeyhliğini ikrar için varlığına işaret bir nesneye bağlı kalmaması, ihvanı kendinden azîz tutması, bu halin işaretlerindendir. Olanı yok bilmek Efendi Hazretlerinde en büyük erdemdir.

Efendi Hazretleri bu konuda buyurur ki;

"Yok olunur, var olunur."

"Yok olun. Yok olursanız, Allah Teâlâ var olur."

"Gardaşlarım! Nâci denilen fırka sizlersiniz. Bakarsınız bazı kişiler tarîkata giriyorlar. Çok geçmeden acayipten garaipten bahsetmeye kalkışıyorlar. Kendilerinin bir adam olduklarını zannediyorlar. Fakat büyük kim, küçük kim, o sonra belli olur. Bizim tarîkatımıza gelen kimse uzun yıllar çalışır. Ancak kendi küçüklüğünü (yokluğunu) ***fark eder. Yetmez mi bu fark. Çünkü keramet*** (varlık) ***kulu Allah Teâlâ'dan uzaklaştırmaya yarar.***[842] ***İnsan, Ahlak-ı Muhammedi ile ahlaklanmalı kuldan istenen budur. İnsan ile ebedi âleme gidecek kazanç da budur.***[843]

"Bir gün bize iki kimse geldi.

"İsmail Efendi, sen bu şeyhliği buldun mu? Çaldın mı? Aldın mı? Dediler.

---

[842] Ebû Saîdi'l-Kurâşî'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
"Nebilerin uğradıkları musibet, vahyin kesilmesi; Evliyaların uğradıkları musibet, kendilerinden keramet zuhur etmesi; müminlerin musibetleri ise, ibadetlerinde kusur etmeleridir." (KARABULUT, Ali Rıza, Kayseri'de Meşhur Mutasavvıflar, Kayseri, 1984, s.61)

[843] Yokluk, Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin buyurduğu gibi;
"Şeriatı tut (mak)***, hakikati yut*** (mak)***"*** tır.
Üstat Abdülâziz Mecdi kuddise sırruhu'l-azîz Efendi derdi ki; Bir gün mürşidim Ahmed Amiş kuddise sırruhu'l-azîz Efendi:
"Mecdi, sakın sırrı fâş (açığa vurma) etme!" dedi. *'Acaba bir şey mi yaptım?'* Diye korktum. Benim korkumu gidermek ve bir hakikati bildirmiş olmak için buyurdular ki;
"***Edemezsin ki, edilemez ki! Ruhunu ortaya at, fâş et, anlat bakalım. Edemezsin. İşte O da öyledir."***
Bununla ilgili olarak Abdülâziz Mecdi kuddise sırruhu'l-azîz Efendi demiştir ki;
"Cenabı Hak sırr-ı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi sayısı sınırlı kullarıyla idare eder. İrşat (hidayet)ve idlâl (dalâlet) hep kendisindendir." (ERGİN, a.g.e. s. 238–239)
Allah Teâlâ yolunun taliplerinden biri, bir velîye yalvarır:
"Ne olur, bana tasavvufu öğret! Ne olur, bana marifetullahı anlat!" Rabbin velîsi tebessüm eder:
"Peki, ama önce sen bir aksır!" der. Adam şaşkınlıkla cevap verir:
*"Aksırmam gelmedi ki, nasıl aksırayım?.."*Velî sükûnetle cevap verir:
"İşte nasıl aksırman gelmeden aksıramazsan, Marifetullah da Hakk tarafından kula verilmedikçe anlaşılamaz, sözle Öğrenilemez. Bunun için **"şeriatı tut hakikati yut"** ***demişler."*** **(**BURGAY, Hasan, *Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in Varisleri,* Ankara, 1994, s.5)

"Bende onlara; ne buldum, ne çaldım, ne de aldım. Hini sabavetimden beri, kendimi bir yokluk içinde ve yok bilirim; dedim." *Onlar;*

"Haydi, İsmail Efendi, imtihanı kazandın dediler."[844]

Eskiden tarîkata intisap için gelenlere, şeyhler ilkönce şunu telkin ederlerdi.

"Gardaşım, yüz sene önce sen var mı idin? Yüz sene sonra var mı olacaksın?"

Sorulara hayır cevabını veren ihvana;

"Gardaşım, iki yokluğun arasında olan da ne varlık olursa sen O'sun. Buna göre hareket et."

Yokluk tevhit mertebesinin başlangıcı ve sonudur. ***Tarîkat yok'tan, var'a giden bir yolculuktur.***

Nuri Atasoy isimli ihvandan dinledim.

Efendi Hazretleri (Samsun) Terme İlçesi'nde sahrada ihvanlarla oturur iken, eşraftan bir zât, dünya gözü ile sohbete birinin uçarak katıldığını ve oturduğunu görmüş. Dikkatlice onu takip etmiş. Sohbet bitince o uçarak gelen zât ile görüşmek istese de görüşememiş onu gözden kaybetmiş. Uzunca bir zaman geçtikten sonra bu durumu gören kişi, Efendi Hazretlerini Sivas'a ziyarete gitmiş.

Efendi Hazretleri her zaman olduğu gibi Çorapçı Hanı'nda bulunan vekâledeki sohbetine katılmıştır. Sohbet esnasında hafif bir uyku ile uyanıklık arasında kendisini başka bir âlemde görmüş. Çok güzel bir yer ve nurânî bir zât yürüyor. Peşine takılmış. Onun mânevi durumundan istifâde ederim düşüncesiyle gayret edip yetişmek arzusunu içinde duymuş. Fakat bir türlü yetişmek mümkün olmamış. Nihayetinde o nurlu zât, uzakta görünen eve girince, o kişide o tarafa yönelip kapıdan içeri girmiş. Nurânî zâtı evde yatan hastanın başında dururken görmüş. O nuranî zât ise, bu zâtı görünce diğer kapıdan telaşla kaçıp gitmiş. Yatanın ağır hasta olduğunu anlayınca içinden

---

[844] Bu olaya benzer bir rivayette şu şekildedir.
Efendi Hazretleri buyurdu ki;
Eve biri gelerek;
"Efendi Hazretleri sizi Meydan Camiinden bekliyorlar." Dedi. Efendi Hazretleri;
"Üstümü giyinip geliyorum" dedim ama kapıya tekrar geldiğim zaman o zat orada yoktu. Bende Meydan Camiine vardım. Çağıran zat kapıda nöbet tutuyordu o gece karanlığında camiinin içi bembeyaz bir nur gibi parlıyordu. Bana;
"İçerde seni bekliyorlar" denildi, içeri girdim, bütün meşâyih-i izam ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dâhil olmak üzere oradaydı. Bana şunu sordular:
"Senin için kutup mutup diyorlar, ne diyorsun?"
"Efendim ben kendimi yoklukta buldum" deyince:
"Tamam, şimdi gidebilirsin imtihanı kazandın" demişler. Efendi Hazretleri bu olayı anlatırken ***"ya bana dervişlikten sorsalardı, ne cevap verirdim."***

gelen bir niyetle birazda dinlenirim diye, Yasin-i Şerif-i okumaya başlamış. Okumayı bitirince, hasta olan kişi son nefesini vererek Hakka yürümüş. Bu arada, bu olayı mânada müşahede eden kişi kendine gelmiş ki, Efendi Hazretleri karşısında çay içiyor. Biraz sakinleştikten sonra Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! O hasta olan kişiyi tanıdın mı?" Bu kişi hatırlayamadığını belirtince;

"Hani, görmüştün ya. Terme'de sahrada iken sohbetimize uçarak biri gelip oturmuştu. O Kâdiri şeyhlerinden idi. Hasta idi. Şeytan Hakk'a yürüyeceğini anlayınca nurlu zât kılığına girerek imanını çalmak için onun yanına gidiyordu. Allah Teâlâ bu durumu bize bildirdi.

Gardaşım! Bizde o zâtın, iman ile ruhunu teslim etmesi için senin ruhunu şeytanın peşine taktık. Onu yalnız bırakmadığın için şeytan kendisini kurtarmak için hastayı terk edip gitti. Sende o uçan şeyhin imanla göçmesine sebeb oldun."

"Gardaşlarım! Kıymetinizi bilin."

Varlık ve yokluk konusunda Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîzin görüşleri de şunlardır.[845]

Varlığı, Allah Teâlâ'nın varlığı ve yaratılmışların varlığı, diye ele alan Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz, geçici varlığımızı ebedî varlıktan ayrı tutmamızda, kendimizi ona bırakmamızda görmektedir. O, varlığımızı azalttığımız ölçüde hakîkî varlığa yaklaşacağımızı, yok olmaktan kurtulacağımızı savunmaktadır. Böylece Mevlânâ, insanın kendinde hissettiği varlığı azaltma ve sonsuz varlığa kavuşma işlemini eğitime hedef olarak tayin etmektedir.

Mevlânâ, varlık ve yokluk meselesini şöyle kurmaktadır:

Yokluk, insanda bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar. Bu ihtiyaç çok yönlüdür. Bir yönü de, insanın ham kabiliyetlerle dünyaya gelmiş olması sebebiyle olan ihtiyacıdır. İnsan, imkânlar yani sonradan olabilecek ârizi sıfatları taşıyabilecek varlıkdır. İçinde var olan tohum hakkındaki yetenekleri geliştirebilecek bir imkâna sahiptir. İşte, insan imkânlarını kullanıp, varlığını geliştirir ve zenginleştirir.

"Bizi yokluktan ciğeri yanmış, susamış bir halde sen var ettin de gözümüzü şu devlet çeşmesine diktin" diyen Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîze göre, insandaki susamışlık denen ihtiyacı, "tüm varlık" dediği İlâhî aşk yaratmaktadır. İnsanı halden hale koyan, değiştiren ve geliştiren varlığın en büyük noktası olan ilâhî aşktır.

Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz mesela; armut ağacını, benlik için bir motif olarak kullanır. Armuttan, yani benlikten inmesini tavsiye eder. Varlığından, benliğinden inmedikçe doğru göremezsin, şaşarsınız. Benliğinden indin mi, düşüncen de düzelir, gözün de doğru görür; sözün de doğrudur. İşte o zaman terk ettiğin o benlik ağacının dalları, yedinci gökte bir baht ağacı olur. Ondan indin mi, Allah Teâlâ rahmetiyle o ağacı değiştirir.

Görüldüğü gibi, Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz insan varlığını yok saymakla, varlık âleminde yer edineceğine işaret ediyor, halden hale geçirir ve daha da zenginleşirir. Varlık âleminin ötesine geçebilmek için, ***"Buna benim gözümle bak!"*** diyen Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîze göre, aşk içinde aşkı seyretmek, varlıktan kurtulmayı, addan ve sandan vazgeçmeyi gerektirir.

Geçici, arık ve kararsız varlığın, ebedî Rabbin varlığından geldiğini hatırlatan Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, geçici varlık kendini ona ısmarladığı zaman ölümsüzlüğe erişir, görüşünü beyân etmekle, hedef göstermektedir. ***"Kendine gel, varlığını bu yüceliğe feda et. İlâhî denizin avucuna gir, yok olmaktan kurtul. Varlığını sat, damladan vazgeç de incilerle dolu denizi satın al!"*** öğüdünü vermektedir.

Diğer taraftan Mevlânâ, yoklukla varlık arasında çok ilginç bir ilişki kurmaktadır. Ona göre, Mi'râc edenlerle beraber olursa, onların safında du-

---

[845] Bu konuda da Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz ile Efendi Hazretlerinin görüşlerinin paralel olması açısından burada zikredilmesi uygundur.
Bayraktar Bayraklı, Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri, İst. 2002, s. 92–114 (özet olarak alındı)

rursa, yokluk bir Burak gibi onu alıp yücelere ağdırır. Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîzin anlayışında Mi'râc, mekân olarak göklere ağmak değildir. Kamışı şekere ulaştıracak şey Mi'râc'tır. Bu Mi'râc, buğunun göğe ağması değildir; ana karnındaki çocuğun bilgi ve duygu derecesine ağmasıdır. Böylece onun anlayışında, insan bilgilendikçe yücelir, o bilgi onun Mi'râc'ı olur.

Mutlak Varlık, yani Allah Teâlâ, yoklukta iş görür. Yoğu var edenin iş yurdu yokluktur. Bu tıpkı şuna benzer. Hiç kimse yazılmış kağıda yazı yazmaz. Fidanlığa yeniden fidan dikmez. Bir şey ekilmemiş yere tohum ekilir. Sen de bir şey ekilmemiş yer ol, yazı yazılmamış bir kağıt kesil de, İlâhî öğretiyle şereflen ve o sana tohum eksin, diyerek insanın benlik ve parçabuçuk bilgilerden arınmasını istiyor. Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, dervişçesine varlığının başını kesmesini ve varlığından geçip yok olmayı isterken, ***"Sen atmadın, attığın vakit"*** (Enfâl, 17) âyetinin sırrını hedef almaktadır.

Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîze göre, dünyâ yokluktan korktuğundan yolunu sapıtmıştır. Aslında yokluk sığınılacak yerdir. Bilgiyi nerede arayalım? Varlığı bırakışta. Elmayı nerede arayalım? Elden vazgeçişte.

Böylece Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîzin yokluk anlayışında hiçlik değil, yeni bir varlığa kavuşma, bir yücelme ve tazelenme vardır. Yokluktan korkma psikolojisi insanı yoldan çıkarır. Onun için bu korkuyu, dünya insanlığından gidermelidir.

Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz, benliğine ancak geçici benliğinden sıyrılınca kavuşacağını, hakîkî benliğe, düşünce ve akılla varılamayacağını, ancak yok olmakla varılacağı öğüdünü vermektedir. Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz, insanın noksanlıklarını, yokluklarını, olgunluğu, bütün sanatların ve hünerlerin aynası olarak görmektedir. Elbise biçilip dikilmişse, terzi sanatını nasıl gösterir? Zayıf hasta bulunmazsa, hekîm sanatını nasıl icra eder? Bakırların horluğu, bayağılığı meydanda olmazsa, kimya nasıl görünür? Diye sorular sormaktadır.

Yokluk ve noksanlıklar, insanı araştırmaya itiyor. Tüm sanatlar, noksanlıkların giderilmesiyle ortaya çıkıyor.

İnsanlardaki noksanlık, hamlık ve yokluklardan doğuyor. Öyle ise, yokluk, varlığa, olgunluğa ve yücelişe gebedir.

Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîze göre, zıddı meydana çıkaran şey onun zıddıdır. Bal sirke ile belirir. Kendi noksanını, yokluğunu gören kişi, olgunluğa on atla koşar. Kendini olgun sanan, bu zannı onu engelleyeceğinden Allah Teâlâ'ya koşamaz. İnsanın canında olgunluk vehminden daha kötü bir şey olmadığını söyleyen Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz, kendini görme gidinceye kadar gönül ve gözünden çok kanlar akacağını, İblis'in de ***"Ben ondan hayırlıyım"*** ifadesiyle değerini kaybettiğini öğütlemektedir.

Ona göre Allah Teâlâ'ya yakınlık, ne yücelere ağmaktır, ne aşağılara inmektir; varlık hapishanesinden kurtulmaktır. Yok olan için ne yukarı, ne aşağı, ne çabukluk, ne uzaklık ve ne de geç kalış vardır. ***Allah Teâlâ'nın sanat tezgâhı yokluktadır.*** Sen aldanmışsın, ne bileceksin yokluk nedir? Bir devlete, bir şerefe ulaşınca neşelenmenin tam tersi, onları kaybedince duyu-

lan yokluktur. Bu tip adamın bütün varlığı yokluktur. Yoksulluk, horluk onun övüncüdür, yüceliğidir diyen Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, varlıkla yokluğu tamamen psikolojik bir boyutta aramaktadır.

Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz Allah Teâlâ'ya yalvarırken, varlık ile yokluk arasındaki farkı insanın mânevî yapısında arar.

"Allah Teâlâ'm! Sözün, harfin bittiği durağı cana göster. Göster de tertemiz can, başını ayak yaparak o çok geniş yokluk alanına gitsin. O kadar geniştir ki, o yokluk alanı, bütün bu hayâl ve varlıklar hep oradan azık alırlar. Hayâller, yokluğa karşı pek dardır, ondan dolayı hayâl, gam sebeplerindendir. Varlık ise, hayâlden de dardır. Duygu ve renk âlemi ise, hayâl ve varlıktan da dardır, dapdaracık bir zindandır,"

Düşüncesini ileri süren Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz, varlığın yokluktan dolayı feryat etmediğini, tam tersine yokluğun varlığı kendinden uzaklaştırdığını, onun için sen;

"Yokluktan kaçıyorum deme; asıl senden kaçan odur. Görünüşte gel der, seni kendisine çağırır, ama iç yüzden kovuş sopasıyla seni sürer, kendinden uzaklaştırır. Varoluş, yoklukta gizlidir. Yokluk en yüce mertebedir. Onun için yok-yoksul kişiler yarışı kazanmışlardır; ödülü almışlardır. Önemli olan beden yokluğudur, dilencilik değil."

Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, yokluk âlemi ile varlık âlemi arasında bir yol ve sıkı bir ilişkinin olduğuna dikkat çekmektedir. Bu ilişki yeniden yaratmayı, sürekli oluşumu ve kâinattaki yenileşmeyi meydana getirmektedir. İnsanın beden ve psikolojik yapısında da aynı yenileşmeler, bu ilişkinin neticesinde olmaktadır. Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz bunu şöyle dile getirir: ***"O yokluk çölünden, şu görünen âleme özlemler çeke-çeke, bölük-bölük kervanlar gelmede. Bu çölden her akşam, her sabah kervan üstüne kervan geliyor. Geliyor; biz geldik, nöbet bizim, artık sen git diye yerimizi-yurdumuzu alıyor. Çocuk, akıl gözünü açtı mı, baba tezce pılısını-pırtısını kağnıya yüklüyor. Oradan bu yana, bir ana cadde var; oradan buraya geliyorlar, buradan oraya gidiyorlar. İyice bak da gör, oturmuşuz da otururken gidiyoruz biz; yeni bir yere gidiyoruz biz; ama sen görmüyorsun. Sermâyeni bugün için değil, ileride bir şey yapmak için biriktirir, hazırlarsın. A yola tapan! Yolcu ona derler ki, yol alışı, gidişi ileriyedir. Gönül perdesi ardından da bıkmadan, usanmadan, soluktan soluğa hayâl sürüleri gelmededir. O düşünceler, hep bir fidanlıktan gelmeseydi, nasıl olurdu da hepsi de bölük bölük, gönül kaynağına koşmada. Testilerini doldurup giderler, boyuna belirirler, meydana çıkarlar; gizlenirler, izleri belirmez. Düşünceleri, gökyüzünün yıldızları bil! Bir başka göğün çevresinde döner onlar."***

Yokluk âleminden gönül aynasına her zaman hayâl ve düşünceler gelip-gitmekte olduğunu ileri süren Mevlânâ, bu geliş ve gidişlerin bir ilişkinin ifâdesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu beyitlerde âlemin her an yokluktan var olduğunu, tasavvuf terimiyle "gayb" âleminden "ayn" âlemine geldiğini ve gene o anda "ayn" âleminden "gayb" âlemine gittiğini, âlemin her an

yeniden yeniye yaratıldığını, iç âlemde de bunun böyle olduğunu, yeni düşüncelerin, yeni hayallerin belirdiğini, adetâ oturduğumuz halde her an yeni bir yerde, yeni bir yaratık olarak gittiğimizi anlatıyor. Kâf Sûresi'nin 15. âyetinde ***"İlk yaratılışta âciz mi kaldık? Hayır, ama onlar, yeni bir yaratılıştan şüphe içindeler"*** ifadesini, sûfîler hem ölümden sonra dirilişe, yani âhiret âlemine delil olarak kabul ederler; hem de bunu her an yaratılışa işaret sayarlar ve bu tarzda yorumlarlar.

Yenilik konusunda varlık ve yokluğu, Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz kadar derinlemesine inceleyen ve o düşünceyi düşüncesine yerleştiren birini bulmak çok zordur. O, yeniyi takip etmesini, eskiyi; kokmuş ve çürümüş şeyleri atmasını, yok etmesini şöyle tavsiye eder:

"Yeniyi al, ver eskiyi; çünkü her yılın geçen yıldan üç kere daha üstündür, daha fazla. Hurma fidanı gibi vergili, bağışlı olmazsan, var, eskiyi eskiye kat, yığ ambara. Eski, kokmuş, çürümüş şeyi, görmedik kişiye armağan götür."

Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, yokluğun varlıktan önce geldiğini, başka bir ifâde ile yokluğun cevher, varlığın da araz olduğunu savunmaktadır.

"O kavuşma, ölümsüzlük içinde ölümsüzlük, varlık içinde varlık; fakat önceden o varlık, yokluk içindedir."

Bu görüşüyle, Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, Mülk Sûresi'nin 2. âyeti ile Bakara Sûresi'nin 28. âyetine işaret etmektedir. Mülk Sûresi'nde Yüce Allah Teâlâ önce yokluğu, sonra varlığı yarattığını ifâde etmektedir. Orada geçen "Mevt," varlıkların ölümünü değil yokluğu; "Hayat" kavramı da varlığı ifâde etmektedir. Bunun böyle olduğunu Bakara Sûresi'nin 28. âyetinden öğreniyoruz. ***"Siz yokken sizi var eden Allah'ı nasıl inkâr edersiniz? Sonra sizi O öldürecek, tekrar sizi O diriltecek."***

Ayette geçen birinci ***"Mevt,"*** yokluğu; birinci ***"Hayy"*** ise, varlığı; ikinci ***"Mevt,"*** ölümü; ikinci ***"Hayy"*** kavramı da âhirette yeniden yaratılışı ifâde etmektedir. Bundan anlıyoruz ki, yokluk da yaratılmıştır. Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, yeniden doğmak için yok olmak gerektiğini söylerken, her yok oluşun ardından bir yeniliğin doğacağını işaret etmekteydi. ***"Kendine gel, tereddüt etme, önce yok ol, yokluğa daldıktan sonra, doğudan baş göster ve aydınlat."*** Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, neden yokluğa dalmasını istediğini açıklar. Birincisi beytin sonundaki ***"yeniden doğma"*** faaliyetidir, ikincisi de benliğin açığa çıkarılmasıdır. Çünkü ona göre benlik, düşünceyle açığa çıkmaz, yokluktan sonra açılır ve ortaya çıkar.

"Bu ben, düşünceyle nasıl açığa çıkar? O ben, (fena) yokluktan sonra açılır, meydana çıkar."

ŞERİAT VE TASAVVUF BİRLİKTELİĞİ

(Maddî ve Mânevî İlim Birlikteliği)

Şeriat, Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellemin getirdiği kitap ve sünnettir ki, müslümanların girdikleri ve girecekleri yoldur.

Şeriat, dünya ve ahiretteki bütün saadetleri ele geçiren bir sermayedir. Bu nedenle mümin için dünyevî nimetlerden şeriatın dışında aranılacak, imrenilecek hiçbir iyilikte yoktur.

Şeriat dört kısımdır: İlim ve amel, ihlâs ve siyaset.

Bu dörde kavuşmayan kimse, şeriata kavuşmuş olamaz. Allah Teâlâ, şeriata kavuşunca kulundan razı olur. Allah Teâlâ'nın razı olması, sevmesi de, bütün dünya ve ahiret saadetlerinin en üstünü ve kıymetlisidir.

Tarîkat ise, şeriatın yardımcısı, hizmetçisi olup, şeriatın üçüncü kısmı olan ihlâsı elde etmeğe yarar. Tarîkata ve hakikâte başvurmak, şeriatı tamamlamak terbiye için vasıtadır. Yoksa şeriattan başka bir şeyler ele geçirmek için değildir. Bunların neticesi, Rıza makamına varmaktır. Çünkü tarîkat yolculuğundaki gaye, ihlâs elde etmektir. İhlâs da, rıza makamında hâsıl olmaktadır. Aslında tasavvuf ehlinin gördükleri, tattıkları haller, ilimler ve marifetler, imrenilecek, istenilecek şeyler olmadığı gibi, hayaller, geçici şeylerdir. Tasavvuf ehli şeriattaki ilim hakkında buyurdular ki;

Hakikâtsiz şeriat gösteriş, şerîatsız hakikât de riyadır. Bunların birbiriyle ilişkisi, bedenin ruhla olan ilişkisi ile kıyaslanabilir.

Ruh bedenden ayrılınca, canlı beden bir ceset haline gelir. Ruh, bir rüzgâr gibi yok olur.

İslâm'ın kelime-i şahâdeti her ikisini de içine alır. 'Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur' sözleri hakikât, 'Muhammed O'nun resulüdür' sözleri de şerîattır. Her kim, hakikâti inkâr ederse kâfir, her kim de, şerîatı inkâr ederse mülhiddir."[846]

Hz. Ömer radiyallâhü anh şöyle diyor: ***"Şeriatın edeplendirmediğini, Allah Teâlâ edeplendirmemiştir."*** [847]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Tek bir fakih, şeytana bin âbidden daha yamandır."*** (İbn-i Mâce-Tirmizî, İlim)

En büyük felâket, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını bilmemektir. Bu sebeple müslümanın birinci derecede vazifesi cehaletini yok etmek ve özellikle fıkıh bilgisinde kuvvetli olmaktır. Şeytanın en büyük düşmanı, Allah Teâlâ'dan korkan âlimlerdir. Bir âlimin yaşaması şeytana karşı bin âbidin yaşamasından daha tehlikelidir. Çünkü şeytan, insanlara küfür yolunu, Allah Teâlâ'ya taat çizgisinden dışarı çıkmayı, sapık yolları emreder. Fıkıh bilgini imam ise, Allah Teâlâ'ya itaati emr eder, insanları şeytanın yolundan uzaklaştırıp Allah Teâlâ'nın yoluna yönelmelerini emr eder. Cahil olan âbîdde, bu sayılanlardan hiçbiri görülmez. Cahil olan âbid bunlardan hiçbirini yapamaz.

---

[846] NİCHOLSON, a.g.e. s.65

[847] İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil KENDİR, İst, 2004, s.168

Velilik derecesine ulaşsa da, bir fıkıh bilgini böyle cahil bir âbidden daha üstündür. Şeytan cahil sofuyu yoldan çıkarmakta zorluk çekmez.

Rivayet edilir ki, biri âlim diğeri cahil olan iki adam cahil bir şeyhe intisab ederek ondan ders aldılar, ibadet ettiler ve velilik derecesine ulaştılar. Bir gün şeytan, âlim olana havada bir cennet gösterdi ve: "Bu cennet senindir. Yalnız bir şartla. Şeyhini, nebilerden daha üstün tutacaksın." dedi, O da şöyle cevap verdi: "şüphesiz hiçbir veli peygamber derecesine ulaşamaz. Belki bir nebi, bütün velilerden üstündür." Bu söz üzerine şeytan, o âlimden ümidini kesti. Sonra ayni cenneti cahil olan veliye gösterdi. Ona söylediğinin aynısını arkadaşına da söyledi. Cahil olan arkadaşı ise, o cenneti elde edebilmek için şeyhini nebilere üstün tutarak, mertebesinden düştü. Sonra şeytan şeyhinin yanına giderek aralarında geçenleri anlattı. Şeyhi abide: "îlim öğren, zira velilik bir kimsede ilimsiz olarak yerleşmez," dedi.[848]

İlmin Üstünlüğü

Rivayet edildiğine göre, Harici taifesine mensup yirmi kişi tek tek Hz. Ali kerremallâhü veche Hazretlerinin huzuruna gelerek aynı meseleyi sormuşlar. Soru şu idi:

"Yâ Ali! İlim mi üstün, yoksa mal mı?" Hz. Âli kerremallâhü veche "ilim daha üstündür" şeklinde cevap vermiş, fakat delil istemeleri karşısında ilmin üstünlüğünü şu şekilde ortaya koymuştur:

—İlim, maldan üstündür. Zira ilim seni korur, halbuki sen malı korursun, ikinci soruyu sorana. Karşılık verdiği cevap da şöyle;

—İlim harcandıkça artar, mal harcandıkça azalır, üçüncüye verdiği cevap:

—İlim sayesinde düşmanlar dost olur, fakat mal böyle değil. Devamla:

—İlim, dünyadan uzaklaştırır, âhirete yaklaştırır; mal ise, böyle değildir.

—Ölüm sebebiyle ilim, sahibinin mülkiyetinden çıkmaz, fakat mal böyle değildir.

—İlim, sahibine sirayet eden bir nurdur. Mal ise, buna muhaliftir.

—İlim Allah'ın kelâmından çıkar, mal ise, topraktan çıkar.

—İlim, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sevgilisidir. Mal ise, Nemrud, Firavun, Hâman ve Karunların sevgilisidir.

—İlim kendine hizmet edilendir. Mal ise, hizmet edendir.

—İlim, ruhun gıdasıdır, mal ise, cesedin gıdasıdır.

—Ürkme zamanlarında ilim sana arkadaş olur, mal ise, sana ürküntü verir.

—Yolculukta ilim, senin arkadaşındır. Mal ise, yolculukta senin düşmanındır.

—Tek başına ilim, taatsız da olsa kurtulmana sebep olur, fakat mal böyle değildir.

—İlim, peygamberlerin mirasıdır. Mal ise, eşkıyanın mirasıdır.

—Kıyamet gününde ilmin hesabı yoktur. Fakat malın, helal ise, hesabı, haram ise, azabı vardır.

—İlmin sahibi, şefaat edecek, malın sahibi ise, şefaat edilecektir.

—İlim sahibi, asla unutulmaz, fakat mal sahibi unutulur.

---

[848] İmam Burhanüddin Ez-Zernûcî, Ta'lim ve Müteallim, trc. Y. Vehbi Yavuz, İst, 1993, s.19

—İlim, kalbi nurlandırır, mal ise, karartıp katılaştırır.

—İlim sahibi, Allah'a kulluğu, mal sahibi ise, Allahlığı iddia eder. (Nitekim Firavun'da olduğu gibi.) Hz. Ali kerremallâhü veche bu şekilde o soru soranlara ayrı ayrı tatminkâr cevaplar verdikten sonra:

—Bu konuda bana daha soru sorsaydınız yaşadığım müddet başka başka cevaplar verirdim, buyurdu.[849]

İlmin ne kadar değrli olduğunu ve neticesinin kutsallığını anlamak için Şeyh-i Ekber Muhyiddîn Âradî kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin açıklamasını bu konuda hatırlamak gerekir. Şöyle ki;

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz
"rûh" u Cenâb-ı Musa aleyhisselâma;
"İblîs" i de Fir'avun'a
"***ilm***" i de "deryâ"ya teşbih buyurmuştur. Nitekim Firavun askerleriyle Mûsâ aleyhisselâmı Kızıldeniz'i sahiline kadar takip etmiş; ve cenâb-ı Musa aleyhisselâm asası ile denize vurup kendisine bir yol açılmakla o yola girerek karşı tarafa geçmiş ve Fir'avun dahi onu takîben bu yola girmiş ise de deniz kavuşup helak olmuştur. Ruh dahi İblîs'in tecâvüzü hâlinde deryayı ilimden açılacak bir yola sülük etmesi gerekir. Zira ***"ilim"*** riyaset ve kendini beğenme vereceğinden ve Ademoğlu'nun helaki riyaset ve kendini beğenme sebebleriyle vâki' olduğundan şeytan Ademoğlu'nun ilim tarafına meylini pek ziyâde arzu eder ve onu riyaset ve ucüb sebepleriyle helake düşürmek ister.

Binâenaleyh sen ilim sahiline gelip açılan tarîka girince düşman dahi arkandan gelir. Tâki ilim denizinin ortasına gelir, deniz onun üzerine kavuşup sesinin dahi çıkmasına meydan vermeden kolaylıkla gark ve helak eder. Ve işte bu hakikate binâen ulemanın bazıları

"İlmi, Allah'ın gayri için talep ettik; ilim kaçındı ve bizi ancak Allah Teâlâ'ya reddeyledi" dedi. Yani biz ilmi riyasete nail olmak ve insanlara karşı bu sayede gelir ve dünya refahına vasıl olmak için istedik; ilim tahsil ettikçe bu maksat bizden çekildi. İlim bizi Allah Teâlâ'nın gayri olan bu maksada ulaşmaya mani oldu. Nihayet bizim elimizden tutup asıl yaratılış maksadı olan marifetullâha sevk eyledi.

İblîs Âdemoğlunu ilme teşvik edip, onu o ilim sahasında şaşırtmak için arkasından gelir. Fakat ilmin hâssası neticede insanı marifetullâha sevk olduğundan İblîs şaşırtma niyetini ifâ edemez. Şerri murat ettiği halde neticede hayır zuhur eder. Nitekim Firavun, Musa aleyhisselâmın peşinden deryaya dâhil oldu ve derya kavuşup kendisi helak oldu. Eğer derya kavuşmayıp Hz. Musa aleyhisselâma yetişe idi, onunla harp edecekti…

Eğer düşmanın sana: ***"İlme çalış, tâ ki zamanının insanları üzerinde yükselesin! Hükümdârlar senin önünde eğilsinler ve halk sana muhtaç bulunsunlar!"*** derse, sakın bu emr-i şeytanîdir deyip ilim tahsilinden vazgeçme ve çok çalış. Zira düşmanın olan İblîs *"senin hevânın ferahı ve sevinci, ancak senin amelsiz amelin iledir. İlim ise ameli olmayan bir ameldir. Yani sen ilim tahsili ile meşgul olduğun vakit, başka türlü amel ile meşgul olmaya vaktin müsait olmaz. Bütün vakitlerini ilim işgal eder. Düşmanların seni başka amelden alıkoy-*

849 İmam Burhanüddin Ez-Zernûcî, a.g.e. s.38

dukları için sevinirler." Demeye devam eder.

Hâlbuki o zavallılar bilmezler ki, ilim kendi hakikatinin verdiği şeyin gayrinden uzaklaştırır. Yani ilim öyle bir şeydir ki, yukarıda izah olunduğu üzere neticede marifetullâha ulaştırır. Onun hakikatinin verdiği şey ancak budur.

İblîs'in hakikati cehâlet ile şaşırtmak istemesidir. Hâlbuki ilmin hakikati dalâlete değil, hidâyete sevk ettiğini İblîs dahi bilememektedir. Çünkü İblîs'in batınî gözü kördür, hakikate nazar edemez. O yalnız zahir gözü vardır. ***"Şeytanın bir gözü kördür"*** denilmesi bu nedenledir. İblîs'in hakikati görmemesinin delillerinden biri de Âdem aleyhisselâma secde ile emr olundukda *"Ben Âdem'den hayırlıyım. Çünkü beni latif olan ateşten ve onu koyu ve yoğun olan topraktan yarattın"* deyip ona secdeden kaçınmıştır. İblîs bu sözünü ilme dayandığını zannetti. Hâlbuki Allah Teâlâ melâikeye secdeyi emir buyurmuş ve İblîs dahi melâike arasında bu hitabı duymuş idi. Halîfe ise yerine halife koyan ile aynıdır. Buna göre muteber olan şey, halîfetullâh olan Âdem aleyhisselâmın zahiri değil, bâtınıdır. Melâikenin Âdem'e secde ile mükellef olması, onun hakikatine nazarandır. Bâtınî gözü kör olan İblîs Âdem'in hakikatini göremediği için, Allah Teâlâ'nın emrine muhalefetle kulluk yolunda üzerinde yürüyemedi. Kibri buna da mâni' oldu. Fakat Âdem aleyhisselâm taştan ve topraktan bina olunan Ka'be'ye secde ile emr olunduğu vakit bu, gayrullâha secde olmakla, caiz değildir, demedi. Kulluk yolu üzerinde yürüyerek Ka'be'ye secde etti. Ve *"Beni halîfe olarak yarattın; ve sıfat-ı semâniyye-i ilâhiyyenin mazharı kıldın. Cansız maddeden ibaret olan Ka'be'nin aslı ile benim aslım arasında fark vardır. Ben üstünüm o basittir. Niçin ona secde edeyim"* diyerek serkeşlik etmedi. Zira Âdem bilir ki, Hak Teâlâ hazretleri Hakîm'dir. Onun emrine karşı kıyas edepsizliktir. Ubûdiyyet kulluk ancak emre uymaktır.

İblîs'in yukarıdan beri izah olunan hali hep sırf cehalettir, ilim değildir. O ise onun ilim olduğunu düşünüp hayal etti de, ben Âdem'i ilim ile kandırdım zannetti. Bu sebeple âdemoğlunu ilme teşvik eyledi. Hâlbuki bilmez ki, eğer âdemoğlu ilminde yükselirse, bu ilim onun aybını ve cehaletini açığa çıkarır. Neticede Âdemoğlu, dalâlete düşmek şöyle dursun, belki hidâyet bulur.

Soru: Allah Teâlâ hazretleri ***"Gördün mü?. O kimseyi ki: Kendi hevasını kendisine tanrı edinmiş ve onu Allah bir bilgi üzerine şaşırtmış ve kulağı ve kalbi üzerine mühür basmış ve gözü üzerine bir perde kılmış, artık ona Allah'tan sonra kim hidâyet edebilir?. Hâlâ düşünmez misiniz?"*** [850] Buyurur. Bundan ilim üzerinde de şaşırtma var olduğu anlaşılır. Hâlbuki ilim hidâyete sevk eder, denildi.

Cevap: Hidâyete sevk eden ilim kâmil ilimdir. Noksan ilim şaşırtır. Nitekim İblis'in zâhire bakarak yaptığı kıyası da bir ilim idi. Fakat nakıs bir ilim olduğundan cehl ile beraberdi. Binâenaleyh bu noksan olan ilim asla ona faydalı olmayıp huzûr-ı ilâhîden kovulmasına sebep oldu. Hevâsını ilâh ve kendi üzerinde yönetici kabul eden kimse, noksan ilimle ile iktifa etmiş olacağından, ona bu ilmin tamamlanması tavsiye edilse, kendisini kâmil âlim zannettiğinden kabul

[850]— (Câsiye, 23)

etmez ve bilmez, bilmediğini de bilmez. [851]

Hz. Ali Kerremallâhü veche de şöyle buyuruyor: ***"Âlim olan kişi geceyi ibadetle geçirip uyumayan, gündüz oruçlu ve Allah Teâlâ yolunda cihad edenlerden daha üstündür. Bir âlim ölünce İslâm'da öyle bir gedik açılır ki, onun yerini onun gibi bir âlimden başkası dolduramaz."***

Bazı âlimler de şöyle demişlerdir: "Bir âlim öldüğü zaman onun için denizdeki balıklar ve havadaki kuşlar bile ağlar. Bir âlim, her ne kadar kendisi bu âlemden gayb olsa da yaşıyormuş gibi onun şanı daima anılır."[852]

İmam Gazalî *İhyâsı'nda* buyurur; Bir adam aslından ilim tahsil etmeyip sülûk eylese sonra keşf-i tarîk ile bazı şeyler fetholsa helak olması mukarrerdir.[853]

Fıkıhsız bir tasavvuf zındıklığa, tasavvufsuz bir fıkıh fasıklığa götürür. Fıkıh ve tasavvuf, zahir ve batın beraber olunca hakiki ilim meydana gelir."

Ahmed Rifâi kuddise sırruhu'l-azîz der ki; "***Tarîkat, ayn-ı şeriat, şeriat ayn-ı tarîkattır. Aralarındaki fark lafızlardan ibarettir."***

"Şeriât, illâ lâzımdır. Şeriat olmadan Tarîkat olmaz."[854]

"***Et-tarîkatü ve'l-hakîkati hâdimân-ı şeriâh***" Tarîkat ve hakikât şeriatın hizmetçisidir.[855]

İmam Mâlik Hazretleri şöyle buyuruyor: ***"Tasavvuf bilmeyenler zındık olur, şerîat bilmeyenler kâfir olur."*** [856]

Mülhit ve zındık marifetle hakikâti fark edemediğinden Hakk'ı anlayıp bilmek ile nefsi ve ruhu bir olur zannederek muhasebeyi terk edip dünyanın kötülüklerini işlediler. Marifeti hakikât zannettiler. Yani sözü öz zannettiler. Bilmediler ki, marifetle, nefsi ve ruhu bir ettiler; ama vücudla hâli bir edemediler. Marifetle nefsi ve ruhu bir etmek, Hakk'ı anlayıp Hak'tan başkasını görmemektir. Buna marifet makamı derler. Yani marifet ve itikat yönünden birliğe ulaşıp marifet ile Hakk'a kavuşmak budur. Bütün eşyanın hakikâti Hak'tır. Bunu anlayıp bildikten sonra kötü huyları terk edip, gerek insandan ve gerek hayvandan tamamen hıyaneti kaldırmalıdır. İnsan, hayvana elinden geldikçe rahat verip bütün eşyanın hakikâtine, hakikât gözüyle bakabilirse, yani Hakk'a Hak gözüyle bakabilirse, buna hakikât ve hakka'l-yakîn derler. Nefsini ruh edip, ahlâk yönünden vücuduyla ve hakikât ile Hakk'a ulaşmak budur. Onun için Ehl'u-llâh muhasebe ehlidir. Onlar kendilerini bilirken hata işlemezler. Hata işleyen insan,

---

[851]— KONUK, Ahmed Avni ,"et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye fi Islâhı Memleketi'l-İnsâniyye" Tercüme ve Şerhi, hzl: Mustafa TAHRALI, İst. 1992, s. 319-324
[852] İmam Burhanüddin Ez-Zernûcî, a.g.e. s.40
[853] Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. II, s. 299
[854] Mustafa İsmet Garibullah, *Risale-i Kudsiyye Tercümesi,* İstanbul, 2003, c.1, s.291
[855] Muhammed Hikmet Efendi, Marifet-i İlahiyye Tarîkat-ı Aliyye, İst, s. 17
[856] İNANÇER, Ömer Tuğrul, *Sohbetler*, İst, 2006, s.116

kâmil olmaz. İnsan-ı kâmil ise, bütün noksanlardan uzaktır. Şeriatı noksan olanın hakikâti de noksan olur dediklerinin aslı da budur.

Şimdi bu sırları anladınsa sen de anladın ki, şeriatı noksan olanın hakikâtinin noksan olmaması mümkün değildir. İnsan-ı kâmil o şerefli kişidir ki, nefsin isteklerinden ve unsurlanrın tabiatından geçip dört kapısı mâmur olur. Kapının biri eksik olsa veya unsurların tabiatına bağlansa, insan-ı kâmil olmaz. Şunu da bil ki, insan-ı kâmil, keramet sahibinden başkadır. Keramet sahibi olmak pek güç değildir, insan-ı kâmil olmak güçtür. Maksat, insan-ı kâmil olmaktır. Yoksa keramet sahibi olmak değildir. Bundan anla ki, insan-ı kâmil olup hakikâte ulaşmak son derece zordur. Bâyezîd-i Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin "Doksan dokuz şeyhe hizmet ettim. İmam Câfer-i Sâdık kuddise sırruhu'l-azîze yetişmese idim imansız giderdim." Dediği buna işarettir. [857]

Efendi Hazretlerinin şeriat ve tarîkat hakkındaki düşüncelerini ise, şu kelamlarından anlaşılmaktadır.

"Şeriatı gözetmeyenin tarîkatı olmaz."

"Bu yolun evveli şeriat, ortası tarîkat, sonu yine şeriat."

"Gardaşlarım! Bizim tarîkatımız ne kadar büyürse büyüsün, ne kadar incelirse incelsin, şeriattan kıl kadar ayrılmasına imkân yoktur"

"Şeriatta kıl kadar noksanı olanın, havada uçtuğunu görürseniz, vurup kanadını kırın. İstidraçtan [858] ***başka bir şey değildir."***

Bu nedenle Efendi Hazretleri hayat ve düşünce tarzında şeriat ve tasavvufu birbirinden ayrı tutmadığı gibi ruhsat ve azimet tercihinde ise sıkıntılı dönemlerde dahi azimet yolunu nefsinde aramış ve tasavvufun şeriat dairesinde ince bir yol olduğunu, hatta şeriatta mekruh olanın tarîkatta haram olduğunu, şeriatta mubah olanın tarîkatta mekruh olduğunu kabul etmiştir. İhvanın da şeriata riayet etmelerini isterdi.[859]

Tarîkata şeriatsız girenlerin, şeytân gelip imanını alırmış
İş bu yola pirsiz dava kılanlar, şaşkın olup ara yolda kalırmış.

Ahmed Yesevi kuddise sırruhu'l-azîz [860]

---

[857] Selim Divane, Ariflerin Delili Müşkillerinin Anahtarı, Mustafa TATCI-Halil ÇELTİK, Ankara, 2004, s. 68

[858] Allah Teâlâ'nın dinsizlerin küfrünü artırmak için verdiği harikulâde işler.

[859] "Bâyezid kuddise sırruhu'l-azîz dedi ki; Allah Teâlâ'nın velilerinden biri, kasabalardan birinde yaşıyordu. Onu ziyaret etmek için yola çıktım. Camiye girdiğimde o, hücresinden dışarı çıkarak yere tükürdü. Ona selâm vermeden geri döndüm ve kendi kendime, ***'Bir veli şeriatı korumalı ki, Allah Teâlâ da onun mânevî halini korusun. Eğer bu adam bir veli olsaydı, şeriata olan saygısı, onu, yere tükürmekten alıkoyar veya Allah Teâlâ, ona ihsan ettiği lütfu ihlâl etmekten onu sakındırırdı."*** (NİCHOLSON, a.g.e. s. 87)

[860] ERASLAN, Kemal, Divân-ı Hikmetten Seçmeler,1993 s. 271

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi'nin konu hakkındaki azimet yolunu tercih etmesinde kazandığı yüksek mânevî halinin kıymeti bulunduğumuz yıllar itibarı ile önemli bir husus olduğunu göstermektedir. Efendi Hazretleri şeriatın siyasî yönünde de nazik ve dikkatli davranmıştır. Konu hakkında o kadar hassas davrandı ki, döneminde en çok devlet ile sorun yaşayan Sâid-i Nursî kuddise sırruhu'l-azîz gibi davranmamış zıt kuvvetleri birbiri ile yakın yaşatmıştır. İsmet İnönü'nün talebelikten arkadaşı olmasından dolayı meşrebine vukufiyetiyle zor dönem yaşayan halkımızı, dinî hayatı yaşamadan dolayı sıkıntıya düşürmemiştir. İslâmî devletin toplumla olan ilişkisinde siyasî olan tarafı üstün tutmuştur. Efendi Hazretlerinin başından geçen aşağıdaki anlatılacak olay bu siyasete işaret etmektedir.

> Bir kış günü vekâleye bir kişi bir torba içinde Sâid-i Nursî'nin kitaplarını getirip, okursunuz diyerek bıraktı. Hemen çıkıp gitti. Ardından Efendi Hazretleri Şen Mehmed adlı ihvana;
>
> ***"Gardaşım! Hemen sobaya doldurun yakın bu kitapları"*** dedi. Az sonra polis vekâleyi basmış bulmak istedikleri arıyorlardı. [861]

Gelenin kim olduğunu bilen ile dinî bilgiler ihtiva eden kitapları yaktıran aynı kişi idi. Buradan şu anlaşılıyor ki, hakikâti bilenin icraâtı hakkında sukut en geçerli yoldur. O gün için halkı sıkıştıran devlet, daha sonra dinî okulları da kendi eliyle açtı.

Şeriatın icraatında, Efendi Hazretleri kendisine azimet, âleme karşı ruhsat ile hareket etmiştir. Bu ince siyaset içinde İslâm'ın emirlerinden maslahat icabı dinî akâide zarar vermeyecek kısımlar (kasket giyme…) tâtil edilerek hareket edilmiştir. Çünkü şeriatın içinde devlete itaat, emir kapsamındadır.

Efendi Hazretleri, terbiyesinde, ehl-i sünnet akâidine ve hukukuna zarar verecek hiçbir akideyi anlatmadığı gibi, tarîkatı içinde yaşatmamıştır.

"Bir gün, şu an hayatta bulunan Oflu İdris Efendi, İstanbul-Çarşamba'da tarîkat faaliyetlerini sürdüren Mahmut Efendi ile karşılaşınca;

"*İdris Efendi! Şu kısa olan sakalını uzatsana,"* demiş. O da;

"*Efendi Hazretleri, ben İhramcızâde İsmail Efendi'nin ihvanıyım."* Demiş. Mahmut Efendi Hazretleri ise;

"***Ben İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerinin ihvanına bir şey diyemem."*** demiştir."

Mahmut Efendi Hazretlerinin kendi ihvanlarına sünnetler için gösterdiği muameleden farklı bir tavırda davranması gösteriyor ki, zahir penceresinden bakılınca, çok şeyin farklı olduğu anlaşılmaktadır.

Şeriat kim, saray-ı Kibriya'dır
Hakikât mülküdür, muhkem binadır

---

[861] Şen Mehmed adlı ihvandan dinledim.

Anın bir taşını her kim koparsa
Yoluna başını koymak revâdır.
Binayı dine mebnâdır şeriât
Şeriatsız Tarîkat sabit olmaz
Onu Hakk ile icradır Tarîkât
Tarîkatsız dahi irfan bulunmaz.

Şeyhülislâm ibn-i Kemâl kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

Ancak şeriatın ikmalinde aranan kemal noktasında hemen tecelli etmesinde tedricilik, Efendi Hazretleri tarafından terk edilmemiş zaman içerisinde olgunlaşma da aranmıştır. Eğer bu minval üzere hareket takip edilmemiş olsaydı, elli sene sonra olacak hidayet ışığı temelleri çok önceden yıkılacak güneşin doğuşu, daha ileri tarihlere intikal edecekti. Bu da ince bir çizgi olup nebevi çizginin hakikât penceresidir ki, akıl ile çözülmesi mümkün olamamıştır.

"Hudeybiye antlaşmasından sonra gerçekleştirilen "Kaza Umresi"dir. Kaza Umresi sırasında, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin Kâbe'nin içerisinde putlar olduğu halde, Kâbe'yi ziyaret edip tavaf etmesi, İslâm inkılâbının gelişim çizgisi hakkında fikir verir. O esnada üstünlük, Mekke müşriklerinin elindedir. Ancak Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve müminlerin tavafları putlara değil, Kâbe'nin Rabbi'nedir. Onların o şartlar altında putların varlığına aldırmadan, Kâbe'yi tavaf etmeleri, inançtan bir taviz verme olmadığı gibi, uzlaşma ve müdahale de sayılmaz. Sadece inkılâp hareketinde kuvvetler arasındaki dengenin ve farklılıkların gözetilmesi, şartların müsait olup olmaması ile ilgilidir. Nitekim, Mekke fethedilip üstünlük müslümanların eline geçince, Kâbe putlardan temizlenmiş ve tevhid bayrağı dikilmiş, müşriklerin Kâbe'ye yaklaşması, edepsiz bir şekilde çıplak olarak Kâbe'yi ziyaret etmeleri men edilmiştir. [862]

Binâenaleyh, aslında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, şeriatın tebliğinde mecbur tutulmuştur. Şeriattan bütün insanlar sorumludur. Hakikâtin tebliği, mecburiyet olmadığından insanların bu konudaki noksanlığı affa seza olacağından, dünya makamında şeriatı hakikâtine galip gelen Ehl'u-llâh, ilâhî makamda nebiler ile beraber bulunmuştur. Bu nedenle şeriatı yaşamaktaki kemal, hakikâtteki kemalden üstün tutulmuştur.

[862] ÖZDEŞ, Talip, Vahiy ve İslâm Tebliğinin Kronolojik Cetveli, Sivas, 1994, s.11

II-ADAB-I MUAŞERETİ

Anne Sevgisi

Efendi Hazretleri, Validesi Aişe Hanım'ın ***"Annem bizi sever iyi olmamızı isterdi"*** ve kendisi için söylediği şu dörtlüğü okurdu;

"İsmail'im âzam sensin
Gül yüzlü tazem sensin
Dört kitabın hakkı için
Gönlümde gezen sensin"

Ve ardından hasretle ağlardı.

"Gardaşlarım! Biz anamızın ayağını çok öperdik. "Cennet anaların ayağı altındadır." Hadisini söylerdi.

Efendi Hazretleri sohbetlerden çok geç saatte eve dönermiş. Geldiğinde de annesini uyur bulunca muhabbet ve hürmet o ya, ayaklarının altını öpermiş ve o anda annesi uyanırmış. Hep ona dua edermiş. Dermiş ki ***"Dağ taş evladın olsun"***.

Zaman içinde gün gelip kendileri bu hatırayı anlattıktan sonra şöyle demiş:

"Vadiler dolusu ihvanımız oldu."

Arkadaşlığı

Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

"Dedem ihvanlara devamlı tavsiyede bulunurdu. Defalarca ağzından duydum ki;

Cevher var iken pul neye yarar,
Aczini bilmeyen kul neye yarar.
Herkes bir yol tutturmuş gider
Mevla'ya gitmeyen yol neye yarar.

"Gardaşlarım! Bu dünya ahiretin bir bahçesidir. Bu dünyada ne ekerseniz ahirette onu biçeceksiniz."

"Çiçekler vardır, gül başkadır.
Arkadaş vardır, dost başkadır."

Çarşamba Günü

Efendi Hazretleri, yeni başlayacağı işlerde Çarşamba gününü tercih etmiştir. Bu duruma vakıf olan ihvan, bu güne dikkat ederdi. Hacı Hasan Akyol Efendi, sefer hazırlıklarını bu gün başlatırdı. [863]

---

[863] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Çarşamba günü başlanı-***

Çocuk sevgisi

Şükrü Sefa DALAK Efendi'nin anlattığına göre çocukların biricik sığınağı idi.

"Evimiz, Mehmetpaşa Mahallesinde 250–300 m mesafede olduğundan çocukken yaramazlık edince dedemlere kaçar, şefkatli kucağına sığınırdım. Babaannem bizi, Efendi Hazretlerine şikâyet ederdi. Dedem ise;

*"**Valide, valide! Sen düşünme, onun sonu iyi olacak,** der bizi korur ve güven verirdi."*

"Ben küçüktüm. Efendi Hazretleri, kahvaltıyı saat 10.00–10.30 da yaparlardı. Haziran ayı idi. Bir gün yine sabah kahvaltısını arka odada yaptık. Kale Camisi yanında Tan sineması vardı. Yanında da üstü açık yazlık sinema vardı. Orada taş plaktan şarkı çalardı. Dedemlere sesleri geliyordu.

---

lan iş muhakkak tamamlanır."

Abdurrahman eş-Şeybânî eş-Şafii bu hadis için: Aslı olduğunu bilmiyorum, (Çarşamba günü uğursuz bir gündür) hadisi buna karşı çıkmaktadır. Taberânî bu hadisi "Evsât'" ında rivayet etmiş olup zayıf bir hadistir diyor. (Çarşamba günü alış-veriş yoktur) şeklinde İbn-i Abbas'tan rivayet edilen hadis da zayıftır. Abdurrahman eş-Şafii demiştir ki, bazı âlimlerden duyduğuma göre, Çarşamba günü, insanların kendisini uğursuz kabul etmelerini Allah Teâlâ'ya şikâyet etti. Allah Teâlâ da bu güne yukarıdaki ***"Çarşamba günü başlanan iş muhakkak tamam olur"*** hadisini ikram etmiştir, bkz. Abdurrahman Şeybânî, Temyiz s. 143, Beyrut.

Ebû Hanîfe hazretleri de, bu şekilde derslerini çarşamba günü başlatarak, yukarıda geçen hadisi, hocası Şeyh Kivamuddin Ahmed b. Abdürreşîd'den rivayet ederdi.

Şeyh Ebû Yusuf el-Hemedânî kuddise sırruhu'l-azîz de, işlerini Çarşamba gününe rastlatırdı. Bunun sebebi Çarşamba gününün, Allah Teâlâ'nın, içinde nur yarattığı bir gün oluşudur. Nurlu olan bu gün, kâfirler için uğursuz ve mübarek sayılmayan bir gündür. Kâfirler için mübarek olmayan gün ise, müminler için bereketli bir gündür. (İmam Burhanüddin Ez-Zernûcî, Ta'lim ve Müteallim, trc. Y. Vehbi Yavuz, İst, 1993, s.99)

Hz. Ali kerremallâhü veche Divanında buyuruyor ki;

"İlâç almak ve kullanmak isteyenler, çarşamba gününü tercih etmelidirler. Çünkü o günün tedaviye iyi geldiği bilinmektedir."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem pazartesi, salı ve çarşamba günleri iki namaz arasında kalan vakitlerde dua edip arzusunun yerine gelmesi için Allah Teâlâ'ya yalvardılar. Çarşamba günü öğle namazı vaktinin girişinden sonra duasının kabul olunduğuna dair belirtiler görünmeğe başladı.

Cabir radiyallahü anh "en güç işlerin olması için o vakti tercih edip duânın kabule mazhar olduğunu müşahede ederim" buyurmuşlardır. Bunlardan anlaşılan çarşamba gününün uğursuz sayılması, ancak inanmayan insanların ileri sürdükleri bir görüştür. Hanefî mezhebinin ünlü fıkıh bilginlerinden *Hidâye* sahibine atfedilen bir görüşe göre: eskiden talebeler çarşamba günü derse başlarlardı. O günde başlanan bir işin mutlaka sonuca ulaşacağına dair bir hadîs-i şerifi delil olarak getirirlerdi. Her ne kadar hâdis rivayet eden râviler, böyle bir hadîsin bulunmadığını söylemişlerse de tecrübeler, Hidâye sahibinin haklılığını ortaya koymaktadır. (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 32)

Dedem;

*“**Sesler nereden geliyor?”** Ben de;*

“Efendi Hazretleri ileride sinema var ya, oradan geliyor,” dedim. O sırada Hafız anne;

“Sefa sinemaya gidiyor musun?,”diye sordu. Bende gitmiyorum mu desem, gidiyorum mu desem diye düşünürken, Efendi Hazretleri durumumu fark edip;

*“**Giden, giden oğlum”** dedi. **“Bende evin tavuklarını anamdan habersiz 3 kuruşa 5 kuruşa satar, Hacivat ve Karagöze giderdim,”** deyince dünyalar benim olmuştu.*

Davete İcap ederdi

Efendi Hazretleri hiçbir daveti ret etmezdi. Çünkü kimseye karşı yok kelimesini telaffuz etmemiştir. Ancak bazen devlethaneye gelince yemeği istifra ederdi. İhvan bu durumu bilirdi. Efendi Hazretlerinin hizmetkârı Fadime Mahma Hanım’dan akşam Efendi Hazretlerinin kusup kusmadığını sorarlar, eğer istifra etmemişse kendileri için sevinirlerdi.

Fedâkârlığı

Efendi Hazretlerine memleketimiz üzerine gelecek büyük bir felaket bir rivayette topluca ölümlerin olacağı bir hastalıklar zuhur edeceği malum olunca, bir bedelin ödenmesi gerektiğinden kızı **Hayriye GÜNDÜZOĞLU** (vefatı 1957)na durumu açmış o da buna razı olmuştur.[864]

---

[864] İki türlü kader vardır. Birine Levh-i mahfuz, diğerine Levh-i muallâk deniyor. Levh-i mahfuz, değişmeyen kaderdir. Levh-i muallâk ise, şarta bağlı olarak değişebilen kaderdir. Yâni Cenâb-ı Hakk’ın: Şu kulum şu işi yaparsa ona falan iyiliği vereceğim yahut şu kötülüğü yaparsa ondan falan nîmeti alacağım, gibi şartlara bağladığı kaderdir. Onun için levh-i muallâk yâni şarta bağlanmış olan kader, levh-i mahfuz gibi kat’î ve değişmez kader değildir.

Galata Mevlevîhânesi’nde, Mesnevi şârihi İsmail Rusûhî Ankarâvî Hazretleri medfundur. Kendileri bir zaman hastalanmış ve birkaç hafta mukabeleye çıkamamışlar. Öteden beri kendisine Ganem ismi verilmiş bir dervişi varmış. Hazret’in üç dört hafta semahaneye çıkamadıklarından pek üzgün olan Ganem Dede de, Aşçı Dede’ye: Sultanımıza ne oldu? Çok hasretiz... Ne vakit mukabeleye çıkacaklar? Diye sormuş. Aşçı Dede de: Vallahi Ganem Dede, Efendimiz çok rahatsız! Diye cevap verince Ganem Dede ağlamaya başlamış ve: Ne olur, bir Fatiha çeksen de, sultanımın uğruna ben kurban gitsem! Demiş. Bunun üzerine Aşçı Dede bir Fatiha çekmiş ve Ganem Dede de derhal cemâle yürümüş. Bundan sonra da Hazret gittikçe iyileşerek semahaneye teşrif etmeye başlamışlar. Ganem Dede’nin başının, Hazret’in türbesi içine tesadüf ettiği bilinir.

İşte bunun gibi, şartlı kaderde, yâni Levh-i muallakta kat’iyet yoktur.” (Ken’an Rifâî, a.g.e. s. 529)

“Bir gün, Hazret-i Muhyiddin kuddise sırruhu’l azizi, Şam’da iken kendisini bir yere götürmüşler ve:

Evdeki Hali

Ev işlerinde hanımına yardım eder, eşlerine iyi davrananları severdi. Bu hâle kılıbıklık diyenlere kızardı. [865]

"Hükümdarın kızı hastadır, bu kızın millete çok iyilikleri vardır, nazar buyursanız..." demişler. Kız, ölüm hâlinde imiş. Muhyiddîn Ârâbî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri nazar buyurduktan sonra gözlerini açmış ve Hazret-i Muhyiddin kuddise sırruhu'l azizi hürmetle selâmlamış, böylece de yavaş yavaş iyileşmiş.
Hâdise karşısında, Hazret-i Muhyiddin kuddise sırruhu'l aziz buyurmuş ki;
"Azrail Aleyhisselâm bu kızı götürecekti. Fakat kendisinin çok iyilikleri ve etrafına türlü faydaları olduğu için, onun yerine kendi kızımı vereyim," dedim. Çünkü gelince bir şey götürmeden gitmek âdeti değildir.
Sonra kızıma dedim ki;
"Evlâtlarımın içinde en sevgili sensin. Fakat bir hükümdar kızı kadar millete faydan dokunamaz. Bu sebeble de onun yerine seni veriyorum."
Babasının teklifini memnuniyetle kabul eden kız, o anda ruhunu teslim etmiş." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 340)
[865] Kadınlar hakkında dikkat edilmesi gereken hususlar:
Hz. İbnu Abbâs radiyallâhü anhümâ anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem onları kadınların yanına geceleyin gelmeyi yasakladığı zaman, iki kişi bu yasağı dinlemeyip, geceleyin evlerine geldi. Her ikisi de, evinde hanımının yanında bir yabancı erkek buldu." (Tirmizî, İsti'zân 19, 2713)
Mevlânâ Celâleddin Rûmî bu olayı şu şekilde anlatıyor.
"Rivâyet etmişlerdir; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem sahâbeyle bir savaştan gelmişti.
"Bu gece şehrin dışında yatacağız, yarın gireceğiz şehre diye davul çalın buyurdu."
"Ya Rasûlallah dediler, sebebi ne?"
"Olabilir ya dedi, kadınlarınızı yabancı erkeklerle buluşmuş görürsünüz; canınız sıkılır; bir fitnedir, kopar." Sahâbeden biri dinlemedi; kalkıp gitti; karısını bir yabancıyla buldu. Nebî'nin yolu buydu: Kıskançlığı, öfkeyi gidermek için zAhmed çekmek; kadını doyurmak, giydirip kuşatmak için zAhmed çekmek; yüz binlerce hadsiz-hesapsız zAhmedler tatmak; böylece de Muhammedîlik âlemi yüz gösterinceye dek dayanmak, İsa aleyhisselâmın yolu, mücâhede, halvet ve şehvetten kaçınmaktı. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin yoluysa kadının ve insanların derdini-cefasını çekmek. Mâdemki Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin yoluna gidemiyorsun, bâri İsa aleyhisselâmın yoluna git de bir uğurdan yoksun kalma. Sende bir arılık varsa yüz sille yersin, meyvesini, karşılığını ya görürsün yahut da göreceğine inanırsın; mâdemki buyurmuşlardır, haber vermişlerdir, elbette böyle bir şey var, sabredeyim de zamanı gelir, birdenbire o haber verdikleri şey bana da ulaşır dersin; ulaştığını da görürsün. Değil mi ki, bu zAhmedler yüzünden şu anda hiçbir şey elde edemedim amma sonunda defineler bulacağım diyorsun. Bunu gönlüne koymuşsun; definelere ulaşırsın, beklediğinden, umduğundan fazlasını elde edersin. Bu söz, şimdi tesir etmez, amma bir zaman sonra daha pişkin, daha olgun bir hale gelirsin, o vakit adam-akıllı tesir eder sana.
Kadın nedir, dünya ne?
İster söyle, ister söyleme; o, neyse gene odur, yaptığını bırakmayacaktır o. Hattâ

Hâli

Devamlı murakabe, tefekkür ve istiğrak [866] hâlinde idi. Sakin, sabırlı bir tabiata sahipti.

Dili tatlı, az konuşur, sözü karmaşık söylemez, lüzumsuz yere uzatmaz ve aşırı mübâlâğa yapmaz, lafebeliğini sevmezdi.[867] Düşünmeden âni, seci'li, kafiyeli şiir gibi söz söylemezdi. O'nun kalbinde, kendisini öteki dünya ile sürekli olarak meşgul eden bir nur var olduğundan, dedikodu için gelenleri dinlemezdi.

Yaşayışıyla da, ihvanlarına örnek olur, onları birer güzel ahlâk numuneleri olarak yetiştirmeye çalışırdı. Mütevazı bir hayat sürer, kanunlara uyar, siyasî hayatla ilgilenmezdi.

Efendi Hazretleri, aşırı bir ibadet etmeyi ve şeriatın ahkâmına sıkıca bağlı kalmayı arzu ederek yaşamıştır.[868]

---

söyledikçe daha da beter olur. Meselâ bir ekmek al, koltuğuna koy, sakla, bunu kimseye vermeyeceğim de vermeyeceğim; vermek şöyle dursun, göstermeyeceğim de. Ekmek, bolluğundan, ucuzluğundan yerlere dökülüp saçılmıştır, köpekler bile yemiyor amma vermemeye, göstermemeye kalkıştın mı, bütün halk ona düşer; sakladığın, göstermediğin o ekmeği mutlaka göreceğiz diye yalvarmaya, seni kınamaya, sövmeye koyulur. Hele koltuğuna-yenine sakladığın, vermemeye, göstermemeye savaştığın o ekmeğe öylesine düşerler ki, bu düşkünlük, haddi-sınırı aşar-gider. Çünkü ***"İnsan men'edildiği şeye hırslıdır."*** Kadına gizlen diye emrettikçe onda, kendini gösterme isteği çoğalır-durur; halkta da o kadın ne kadar gizlenirse onu görmek isteği o kadar artar. Şu halde sen oturmuşsun, iki tarafında isteğini kızıştırıyorsun. Sonra da bunu doğru-düzen bir iş sanıyorsun; oysaki bu iş, bozgunculuğun ta kendisi. Mayasında kötü bir işte bulunmamak varsa, yapma desen de, demesen de iyi huyuna, temiz yaratılışına uyacak, ona göre hareket edecektir o; bırak, işkillenme sen. Yok, tersine, mayası pisse gene kendi yolunu tutacaktır o. Gerçekten de yapma-etme, görünme demek, isteği arttırır ancak; başka şeye yaramaz. (Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Fîhi Mâ Fîh, trc. Ahmed Avni Konuk, hzl. Selçuk Eraydın, İst. 2001, s. 82)

[866] Mevlüt Sarıoğlu Efendi İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendinin istiğrak halini şöyle bir hatırasıyla anlatıyor:

"Efendi Hazretleri sürekli murakabe halindeydi. Bazen kendinden geçer, bu hali saatlerce sürerdi. Onunla Zara'nın bir köyüne gitmiştik. İkindi namazını kıldıktan sonra bu hal vuku buldu. İstiğrak hali uzun sürünce, ben Hakk'a yürüyeceğini düşünerek Yasin okumaya başladım. Bir süre sonra kendisine geldi ve bana Sivas'a döneceğimizi söyledi. İhvanın arzusu hilafına, dönme kararı alması önemli bir gelişmeye işaretti. Nitekim dönüşümüzde. Valide hanımın merdivenden düşmüş olduğunu gördük." (Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 175)

[867] Marifet ehli olan kişilerin hali, sözden çok sükûta yakın olur.

[868] Tasavvuf müntesiplerinden biri, ölümünden sonra Cüneyd Bağdâdî kuddise sırruhu'l aziz rüyasında gördüğünde sorar:

"*Allah Teâlâ sana nasıl davrandı?"*

"***O işaretlerin hepsi silindi, o ibarelerin hepsi yok oldu. Bize sadece seher vakitleri***

Bu sebebden dolayı nafileleri ve Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin sünneti, sosyal hayatlarında büyük yer kaplamıştır.[869]

Hasta Ziyareti[870]

—Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

"Dedem, büyük küçük dinlemez, hasta ziyaretini çok severdi. Bütün Sivas'ta hastası olan evleri dolaşırdı. Cuma günü muhakkak bir hastane ziyareti yapardı. Ben 1967' de çok ağır bir hasta olmuştum. Durumumu bir hanım, Efendi Hazretlerine bildirince beni ziyarete gelmişti. O hastalığımda bana şifa olsun diye kiraz getirmişti."

Hüsn-ü Zannı

—Güllüceli Durmuş Şeftali (d. 1932) anlattı.

"Ulu Camii'nde minberin dibindeki sütunun yanında namaz kılıyordum. Efendi Hazretleri, yanında Tokatlı Mustafa Haki kuddise sırruhu'l-azîzin Hatim Hocası ile beraber oturuyordu. Ben namazımı bitirip kenarda oturmuş onlara bakıyordum. Efendi Hazretleri halının üstündeki motife gül diyor, hatim hocası haç işareti diye ısrar ediyor ve

"Efendi Hazretleri camiye haç ta koymuşsun" diyince Efendi Hazretleri;

***"Gardaşım! Gözlerini silde bak, o gül"** diyordu. O da inat ediyordu. Efendi Hazretleri beni çağırdı.*

***"Durmuş Efendi! Gel canım, bu ne?"** diye sordu. Ben de;*

"Efendi Hazretleri gül" dedim. Hatim çavuşu ise;

"Efendi Hazretlerinin hatırına haça gül deme" diyerek kızdı.

Efendi Hazretleri beni görünce;

"Benim şahidim, gülüm"** diye hep söyler ve **"Güllüceli Durmuş Efen-

---

gerçekleştire geldiğimiz rekâtçıklar fayda verdi." (Tenbîhu'l Muğterrîn, a.g.e.48)

[869] Efendi Hazretlerinde bulunan dokuz hal şu hadisi şerifte açıkça gelmiştir.

Ebu Hureyre radiyallâhü anh anlatıyor: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki;

"Rabbim bana dokuz şey emretti:

1-*Gizli halde de aleni halde de Allah Teâlâ'dan korkmamı,*

2-*Öfke ve rıza halinde de adaletli söz söylememi,*

3-*Fakirlikte de, zenginlikte de iktisad yapmamı,*

4-*Benden kopana da sıla-ı rahm yapmamı,*

5-*Beni mahrum edene de vermemi,*

6-*Bana zulmedeni affetmemi,*

7-*Susma halimin tefekkür olmasını, konuşma halimin zikir olmasını,*

8-*Bakışımın da ibret olmasını,*

9-*Ma'rufu* (doğru ve güzel olanı) *emretmemi."* (Kütüb-i Sitte)

[870] Bâyezid el Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Her kim Kur'an-ı Kerim okur da müslümanların cenazelerinde hazır bulunmaz, hastaları ziyarete gitmez öksüzleri soruşturmaz ve tasavvuftan dem vurursa onun bir sahtekâr olduğunu biliniz." (Tezkiretü'l-Evliya, s.219)

***di"** diye seslenirdi.*

İnsanlarla İlişkisi

—Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

"Dedem, bir şey olunca mahkemeye başvurmaz, sorunu olanlara da tavsiye ederek öyle yapın, böyle yapın diye yol gösterirdi.

*Her şeyi tevekkülle karşılardı. Haksızlığa uğradığını söyleyenlere de, **"Allah Teâlâ'ya havale ettim"** derdi."*

İnsanlara Saygısı

Hayatı boyunca bir kimse ile tartıştığı duyulmamış ve toplumun bütün kesimleri ile iyi geçindiği görülmüştür. İlim ehli yanına geldiği zaman, onlara saygısını eksik etmezdi. Bilmiyormuş gibi dinlerdi.[871] Yabancı memleketten birileri geldiği zamanda onun kapısından başka, açık kapı bulamazdı. Ecnebiler dahi, tarafından karşılanırdı.

İyi Su İçme Hakkında

"Gardaşlarım! Maaşınızın üçte ikisinin gideceğini bilseniz dahi, iyi su için."

Giyimi

Giyimi mutedildi. Elbiselerinin ütülü olmasını isterdi. Başlarına kasket takardı.[872]

---

[871] "Biz hakikat dilencisiyiz. Gâvurdan çıfıttan, kimden olursa olsun, hakikate dâir bir söz duyarsak keşkülümüzü uzatırız. Fakat hakikat sözünü de, herkes anlamaz." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 402)

[872] Efendi Hazretleri hacca giderken, Şam'da ikamet eden Tokatlı Mustafa Haki Hazretlerinin oğlu Hacı Behâüddin Efendiyi ziyaret etmeden, Hicaz'a gitmezlerdi. Giderken de, azami miktarda hediye götürürlerdi. Yine bir ziyaretlerinde, otelden çıkarken etrafındakilerden biri,

"Efendim, burası Şam. Kasketle çıkmanız başka şekil anlaşılır" diyince, Efendi Hazretleri, ***"Ver gardaşım kasketimi, dinimiz gibi din, devletimiz gibi devlet yok"*** buyurdular.

"Aşçı İbrahim Dede anlatıyor. Cenâb-ı Mürşid-i A'zam Efendimize söylediler ki, "Baba Ruznamçeci, Frenk gömleği giymiş." İşte o saat pınar gibi yüzümden ter cereyan etmeye başladı. Şimdi buna cevap olarak, Hazret-i Ulemâ-billâh Efendimiz buyurdular ki;

"Hayır, sizin yanlışınız var. Bu gömleği Müslüman giyer ise, Müslüman gömleği derler; Frenk giyer ise, Frenk gömleği derler. Ne zararı vardır ve gömleğin ne kabahati vardır! Lâkin bazı Müslümanlar "familya" tabir ediyorlar. İşte bu lâfız Frenk

Devletin kanunları çerçevesinde hareket eden Efendi Hazretleri, zamanın gereğine göre hareket etmesi yanında, itikadı yönden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin çizgisinden bir adım ayrılmaz iken, merhameti icabı terk ettiği durumlar çok olurdu. Giyimde ihvanına işaret olacak simgelerden uzak olunmasını isterdi. Taylasan [873] ve sarık sararak cemaatin içinde sivrilmeyi istemez, zamanın durumuna göre hareket edilmesini isterdi.[874]

İhvanını sade giyime davet ederdi. Kendileri yazın takım elbise, kışın üzerine pardösü giyerlerdi. Genellikle kurşunî renkleri tercih ederdi.

Sarık Sarmak Sünnettir

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sarık sardığı sahih hadislerle bilinmektedir.

"Amir Bin Hureys radiyallâhü anhtan; ***"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi başında bir ucunu omuzları arasına sarkıtmış bir siyah sarık olduğu halde gördüm."***[875]

"***Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem Fetih günü, Mekke'ye başında siyah sarık olduğu halde girdi."***[876]

"***Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem son hastalığında başında bir siyah sarık ile hutbe irad eylemişlerdir."***[877]

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem başına sarık sardığı zaman, ucunu iki omuzu arasına sarkıtırdı"[878]

Sahabeler ve melekler sarık sarmışlardır.

"İbni Abbas Radiyallâhü anhtan; ***"Melekler kendilerini sarı sarıklar sararak alametlendirmişlerdi.*** (Bedir'de) ***Ebu Dücane kırmızı, Zübeyr de***

---

gömleği gibi değildir. Çünkü "familya" tabiri, Frenk çoluk çocuğu demektir, onlara mahsus bir isimdir, bunun için "familya" tabiri mahzâ hatadır. Lâkin gömlek böyle değildir. Müslüman sırtında, Müslüman gömleği denir." "Frenk sırtında, Frenk gömleği tabir olunur" buyurması üzerine fakire bir rüzgâr-ı meserret esmesiyle sâhil-i selâmete çıktım ve zaten meşrebimin hilafı olduğu cihetle ferdası günü, diğer gömlek giyip Frenk gömleği giyemeyeceğimi söyledim. Ve onlar da bir daha teklif etmediler. (Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. I, s.476)

[873] Sarığın ucunu serbest bırakarak sarma şekli.

[874] Akçakocalı Hacı Hasan Efendiden 1997 yılında görüşmemizde duydum.
"Manada Efendi Hazretlerinin bize "Gardaşım Hasan başındaki kasketi artık çıkar" buyurdu.

[875] Sahihtir. Müslim(Hacc 453) Ebu Davud(4077) Nesai(8/211) Tac(4/295) Tirmizi(1782) Tirmizi Şemail(17/2) İbni Mace(1104) Ahmed(4/307)

[876] Sahihtir Müslim(1357) Tirmizi(1735) Tirmizi Şemail(17/1) Rıyazus Salihin(784)

[877] Sahihtir Müslim (1359) Buhâri Tarih (7/418) Nesai (fedâil 241) Beyhaki (6/371) Buhari(4/226) Ebu Davud(4/78) İbni Mace (2/1186)

[878] Tirmizi(1736) Şemail(17/4)

radiyallahü anhuma sarı sarık sarmışlardı." [879]

"Allah Bedir'de ve Huneyn'de başlarına sarık sarmış meleklerle yardım etti." [880]

Cebrail Aleyhisselâm ve meleklerin sarıklı olduklarına dair rivayetlerde sarığın bir şiar olduğunu gösterir. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin kendisini temsîlen gönderdiği kimselere bizzat sarık sarması şekli temsilin de gereğine bir delildir.

İbn'ül Arabî, Münavi ve sair ulema; ***"Sarık, başın sünneti, Nebilerin sünneti ve sadâtın âdetidir."*** Demişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'e Hizmeti

Kur'an-ı Kerim okumayı sevdiği gibi, okunmasını da çok isterdi. Bu sebebden, hafızlara çok hürmet eder, onlar gelince ayağa kalkıp karşılar ve başköşeye alırdı. İstanbul'a giden talebeleri, Gönenli Mehmet kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'ye gönderir ve yardım ederdi.

Kurban Kesilirken

Efendi Hazretleri, kurban kesilirken sırtını döner, kesilen mahlukatın canını verişine nazar kılmazdı. Bu hal, onun merhâmetinin coşkunluğundan başka bir şey değildi.

Mezhep Görüşü

Efendi Hazretlerini alevi olan birisi ziyaret etmek isteyince buyurur ki;

"Gel canım, bu işin Alevisi Sünnîsi diye bir şey olmaz. Hepimiz Allah Teâlâ'nın kuluyuz"

Ziyaretine gelen alevi kardeşlerimize de, Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Alevi misin?" dediklerinde,

"Evet, Efendim" demeleri üzerine,

"Gardaşım! Alevi olabiliyor musun?" diye sorardı.

Misafir Sevgisi

Dışardan gelen misafirleriyle bizzat ilgilenmeye çalışır, onların barınma, yeme içme ve banyo gibi ihtiyaçlarının üzerinde ihtimamla dururdu. Misafirlerini hamama göndermek âdetindendi.

Misafirlerini tren garından karşılanacaklar varsa aldırır, uğurlanacakları yine ya bizzat veya bir ihvan ile gönderirdi. Efendi Hazretleri;

---

[879] Razi Tefsir(7/52) Hâkim(3/230) İbn-i Kesir(1/411) Taberi (4/83) El Havi(1/358) İbni Kuteybe Garibul Kur'an (109) Hayatus Sahabe(2/24) Mecma(6/109) Mevahibu Ledüniye(1/110)

[880] Suyuti El İtkan (2/489)

"Giden yolcu dayan dur
Halim sana beyandur
Gelişine can kurban
Gidişin ne yamandur"

Dörtlüğünü okur, bazen de;

"Gelen gelsin saadetle, giden gitsin selametle." Buyururlardı.

Misafirin üç hakkı var, o da; ***"istirahat ettiririz, karnını doyururuz bir de hamama göndeririz."*** Buyururlardı.[881] Nefsi için yemek çeşidini aramaz iken misafirlerine çeşitli yemeklerin hazırlanmasını isterdi.[882] Yemek yedirme konusunda ihtimam gösterirdi. Çünkü Efendi Hazretleri, bir yere misafir olmuş. Orada ona çay ikram etmişler.

"***Gardaşlarım! Bize çayı içirdiler. Mübarek, Canım! Karnımız aç diyemedik. Onun için gelen misafirlerimize karnınız aç mı diye soruyoruz."***

Şeyhine Vefası

Şeyhinin akrabası ve çocuklarına hürmet eder, aynı Şeyhi imiş gibi onlara muamelede bulunurdu.

Şeyhine olan muhabbetinden dolayı, Tokat'tan gelen misafirlerine ayrı bir muamelede bulunurdu.[883] Onlara gelince;

---

[881] Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı.

"Dedemgil veya vekâlede olsun hiç misafir eksik olmazdı. Dedemin sofrası Halil İbrahim aleyhisselâm sofrasıydı. Dertliler derman, hastalar şifa, borçlular eda bulurdu.

Dedem yazın Sıcak Çermik'e terefli (üstü hava bacalı) çadır kurdururdu. Bunlar iki kapılı olup ancak çadırcılar tarafından kurulurdu. Yemek zamanı kurulan sofralardaki yemekler her zaman yeter, gelen misafirlerin hepsi tok kalkardı. Ben de hayran ve şaşkın olarak dedemin kerametlerine şahit olurdum."

"Dini bayramlardan birinin üçüncü günüydü. Dedemgilin bahçede oynuyordum. Kalabalık bir grup geldi. Bana;

"Efendi Hazretleri içeride mi?" Diye sordular. Ben de;

"Evet," dedim. Koştum dedeme haber verdim. O da bana;

"Gardaşım! Misafiri kapıda niye bekletiyorsun," dedi.

Dedemin misafirleri her kesimden olur, kapısından geri çevrildiği görülmemiştir.

[882] Hz. Âişe radiyallahü anhanın bir sözü:

"Misafire çeşitli yemekler ikram etmek, israf sayılmaz." (Tenbîhu'l Muğterrîn, a.g.e.361)

[883] "Kuşadalı Hazretleri, Hz. Pir Nasûhî Hazretleri ziyaret kasdıyla bir gün Üsküdar'a doğru yola düşmüşler. Beraberlerinde Zeyrek'teki, Kilise Camii kayyımı Hacı Efendi bulunur imiş. Kayıkla Kız Kulesi civarına geldiklerinde,

"Hacı! Edebini takın. Zira Hz. Pîr'in köyüne yaklaştık." Buyurmuşlar. Tekkeye vardıklarında cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş. Ne zaman Hz. Pîr Nasûhî Hazretleri ve Hz. Mevlânâ Hazretlerinin mübârek isimleri yâd olunsa, alınlarında bir damar zuhur edip vecd zuhura gelir imiş ve

Tokat bir dağ içinde, gülü bardağı içinde
Tokat'tan yar sevenin, yüreği yağ içinde

Türküsünü okurdu.

Efendi Hazretleri, Mehmet Kâzım Efendi'nin oğluna, Mustafa Hâkî adını verdiği için, taşıdığı isme hürmeti, torun sevgisinin ötesinde sevmiş, ondan hayatı boyunca alâka ve sevgisini hiçbir zaman esirgememiştir. Âdeta adı dolayısıyla ona bir nevi şeyhi imiş gibi hürmet etmiştir. Kan kanserinden vefat edince, Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Bu ad bizden bize kaldı."

Temizliği

Gerek iç, gerekse dış temizliğe çok önem verirdi. Özellikle cuma günleri ihvanları ile hamama gider, onların ve hamamda hizmet edenlerin parasını kendi öder ve cuma'ya hazırlık yaparlardı.[884] Sakal uzatanların toplatmalarını, kesenlerin her gün tıraş olmalarını isterdi.

İhvanlarının erken veya geç saatlerde hamama yalnız gitmelerine razı olmaz, hamamda avret yeri açılmadan oturulmasının edep olduğunu söyler, uyulmasını isterdi.

Bazı zamanlar hamama üç kere gittikleri vardır. [885]

"Bunların isimlerini duyunca kendimi gâib ederim." Buyururlar imiş.
Hüseyin Vassaf Hazretleri buyurur ki;
"Hz. Fatih türbedarı Amiş Efendi Hazretlerinde yukarıdaki hâli gördüm. Ziyaretine gittim. Benim evlâd-ı Pîr'den olduğuma muttali' oldukta, vecd zuhura geldi ve bana hitaben, *"Sen mirasyedisin, senden korkarım."* dediler. Dahası var, fakat bu kadar elverir." (Osmanzade Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya, hzl. Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ- Prof. Dr. Ali YILMAZ, İstanbul, 2006, c.IV, s.83)

[884] "Efendimiz hazretleri de işte böyle sıkça hamamda yıkanırlar ve hamamcılara pek çok para ihsan ederlerdi ve ihvandan kimse var ise, onun dahi hamam parasını ihsan buyururlar idi. Ekseriya fakir de birlikte olur idim. "Hamamcıların hakkı büyüktür, onlara çok para vermeli" buyururlar idi. Hazret-i Hayyât kuddise sırruhu'l-azîz Efendimiz Hazretleri de sıkça hamamda yıkanırlar imiş." (Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. I, s.392)

[885] Abdurrauf Açıkalın isimli ihvandan işittim.
Şeyh Lutfullâh Tennûrî'den; babasına Tennûrî denilmesinin ve Tennûr uygulamasının sebebini sordum. Dedi ki;
"Babam Şeyh İbrahim, Ak Şemseddîn kuddise sırruhu'l-azîz daha hayatta iken, izinleriyle Kayseri'de irşadla meşgul oldukları esnada büyük bir kabz hastalığına yakalanmışlar, her ne kadar çalışmışlarsa da, ***kabzın çözülmesi mümkün olmamış,*** en son çare olarak, Ak Şemseddîn kuddise sırruhu'l-azîzi ziyaret etmeyi ve yakalandığı kabz hastalığını da, tedavi ettirmeyi kararlaştırarak (h.848 /m.1444)yılı civarında yola çıkmışlardır. Bu esnada Ak Şeyh kuddise sırruhu'l-azîz İskilip yakınlarındaki Evlek isimli köyde oturmakta imiş. Fakat Karaman oğullarının kargaşalık zamanı olduğundan, babam Şeyh İbrahim, Kayseri'den İskilip'e doğrudan gitmeyerek To-

Tırnak Kesmesi

Efendi Hazretleri, cuma namazından sonra önce sağ elinin küçük parmağından başlayarak, birer parmak atlayarak; orta parmak, başparmak, yüzükparmağı ve şehadet parmağıyla sağ elini keser. Sonra sol elinin başparmağıyla başlayarak, orta parmak, küçük parmak, şehadet parmağı ve yüzükparmağıyla bitirirdi. [886]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve Ehl-i Beyt Sevgisi

Ehl-i Beyt'i çok sever, ***"bizim ser-tâcımız"*** [887] diye muamelede bulunurdu.[888] Abdestsiz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin isimlerini an-

---

kat'tan dolaşmışlardır. Yolculuk esnasında konakladığı bir yerde rüya görmüşler; rüyasında Şeyh Ak Şemseddîn kuddise sırruhu'l-azîzin suretinde bir kimseyi arkasına, önü dikilmiş bir cübbe giymiş, başındaki tacı altına bir tülbent örtülmüş olarak görmüş; Şeyh Hazretleri bir sıcak Tennûr (Tandır) üzerine oturup:
"Siz dahi kabızı gidermek için böyle yapınız!" demişlerdir. Babam Şeyh İbrahim dahi, hemen yanındaki hizmetçileri Hoca Ahmed Dede'ye bir Tennûr içine ateş yaktırmışlar, bu işlem tamamlandıktan sonra da, şeyhin gösterdiği şekilde tandırın üzerine oturup iyice terlemişler, hemen kabız çözülüvermiştir. Daha sonra da şeyhin huzuruna varıp, gördüğü rüyayı ve yaptıklarını arz etmişler, Şeyh Hazretleri de:
"Bundan sonra bu âdeti terk etmeyiniz! İçlerinin temizlenmesi için, dervişlere de, bu usûlü uygulayınız!"
Diye tasvip eylemişlerdir. Bu tavsiyeden sonra, kendisine intisap edenleri de, sıcak tandıra oturtmak, üzerlerini bir şeyle örtüp, onlara testi testi su içirerek terletmek suretiyle içlerini temizleyerek sülûke başlamış ve bu sebeble kendisine ***"TENNÛRÎ"*** denilmiştir. (KARABULUT, Ali Rıza, Kayseri'de Meşhur Mutasavvıflar, Kayseri, 1984, s. 187)

[886] Hz. Ali kerremallâhü veche buyurdu ki; ***"Tırnaklarını sünnete uygun olarak kes. Sağ elin küçük parmağından başlayarak; sonra orta parmak, sonra başparmak, sonra küçük parmağın yanındaki parmak, sonra da şehâdet parmağının tırnağını kes. Sol elde de aynı sırayı takip et."*** (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 102)

[887] Başımızın tacı.

[888] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurur:
"Kim, Muhammed'in akrabalarını (âlini) severek ölürse şehit olur.
Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse bağışlanmış olarak ölür.
Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse tövbe etmiş olarak ölür.
Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse kâmil mümin olarak ölür.
Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse ölüm meleği daha sonra da münker-nekir kendisini cennetle müjdeler.
Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse gelinin damadın evine götürüldüğü gibi cennete götürülür.
Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse mezarından cennete iki kapı açılır.
Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse rAhmed meleklerinin yörüngesi kadar Allah kabrini genişletilir.

mazdı.[889]

Yardımseverliği

Efendi Hazretleri, içtimai yardımlaşmanın daima öncülerindendir. İhtiyaç içinde bulunanlara ayrım yapmaksızın, imkânlar çerçevesinde yardım yapmayı bir vazife bilirdi. Yardımseverliği ile de çevresine örnek olur, özellikle kendisine yardım edenleri unutmaz, onlara fazlasıyla yardım etmeye çalışırdı.

Binmesi için kapısı ve camii önünde duran faytonları reddetmez, ***"Onların da çoluk çocuğu var, onlar da nasiplensin."*** Diye binerdi.[890]

Kim, Muhammed'in akrabalarını severek ölürse ehl-i sünnet ve'1-cemaat üzerine ölür.
Kim, Muhammed'in akrabalarına buğz ederek ölürse kıyamet günü alnında 'Allah'ın rAhmedinden ümit kesmiş'yazısı ile gelir.
Kim, Muhammed'in akrabalarına buğz ederek ölürse kâfir olarak ölür.
Kim, Muhammed'in akrabalarına buğz ederek ölürse cennetin kokusunu alamaz." (sallallâhü aleyhi ve sellem)
(Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. I, s. 300)

[889] Mevlâna Hâlid-i Bağdadî Hazretlerinin, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin aşk ve muhabbetiyle yanan bir şiirinin tercümesi;
"Ey âsîlerin sığınağı! Sayısız hatalarımla beni himayene alman için kapına geldim.
Âh o mübârek ayağını bastığın eşiği, her zaman doya doya öpebilsem!"
"Bu gönül sevdâm, sadece beni mi bu hâle koydu?
Ârifler bilirler ki, mübârek ayağını öpmek, aşk ve iştiyâkı, felekleri bile mecnûnun etmiştir!
Şimdi onlar, kendilerinden geçmiş bir vaziyette hiç durmadan senin aşkınla dönüp duruyorlar."
"Ey Letâfet Güneşi! Senin güzelliğin, teşbih sanatını dahi yok eder.
Zira vasıfların yazıya da, şiire de sığmıyor!"
"Akıl seni medh u senâda sıkıntıya düştü.
Çünkü onun istidâdı, seni lâyıkıyla idrâke kâfî değil..."
"Ey Allâh'ın Sevgilisi! Âlemleri bir zerreye sığdırmak mümkün olur, fakat seni lisana sığdırmak mümkün olmuyor."
"Her yıl hacılar, Kâbe'yi tavafa koşmakta, ancak Kâbe ise, senin Ravza-i Mutahhara'nı tavâf için can atıyor."
"Senin hürmetine sudan inci, taştan cevher, dikenden de gül geliyor."
"Yâ Rasûlallâh! Sonsuz merhametine sığınıp kapına geldim!
Bana rAhmed deryandan bir damla lutf et!"
"Günahım sayılamayacak kadar çok, yüzüm katran gibi karadır.
Ey canımdan azîz cânân! Su ile temizlenmesi mümkün olmayan bu kirleri, senin şeref verdiğin toprağa yüz sürerek temizlemeğe geldim!"

[890] Salih kimselerin çoğu halka şu nasihati vermiştir
"Dilinizle iyi sözler söyleyin. Sizden bir şeyler isteyen fakirleri boş çevirmeyin. Oruç ve namaza devam edin. Müminlere hayır dua edin. Eğer bunları yaparsanız istedi-

Yemekteki Hali

Yemek yerken, misafir olmasını ister, yalnız yemeyi sevmezdi.[891] Yemek yerken misafir olmasını ister yalnız yemeyi sevmezdi. Sofrada 5 kişi, 7 kişi veya 11 kişi olması için himmet gösterirdi. El ile yemeği severdi.

Şükrü Sefa DALAK Efendi anlattı. *"Yemeğe başlamadan önce birinin elinde ibrik, diğerinde ibrik altı bulunan 2 kişi, her misafirin eline ılık su dökerlerdi. Sofrada bir tabağın içinde tuz, diğerinde çörekotu konur, yemeğe başlamadan önce tuza sonra çörekotuna el banılırdı. Ağzı açık yemek, kapı ve su kabı bıraktırmazdı. Yemeğin artık kalmasını istemez* ***"Birer lokma alıp sünnet edelim"*** *diye teşvik ederdi. Ekmek parçacıklarını bizzat parmakları ile toplardı. Sonradan öğrendim ki, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetleri imiş."*

Yürüyüşteki Hali

Yolda insanların elini öpmesini istemezdi. Yolda hızlı gider ve tenha yerleri seçerdi. Yolda elinin öpülmesini istemezdi.

Zâhire Hükmetmemek Hakkında

Efendi Hazretleri, İslâmî emirleri uygularken zahirden çok batınî yönü ön planda tutardı. Konu ile ilgili olarak şu hadise çok önemlidir.

Sivas'ta, Osmanlı medrese ulemâsının son temsilcilerinden Erzurumlu Vâiz Ahmed Yılmaz Efendi sürekli olarak Efendi Hazretlerinin ellerini göğsünün üzerinde ve kalbi üzerinde bağlayarak namaz kıldığı için, *"Efendi Hazretlerinin kıldığı namaz, namaz değildir"* diyerek haber gönderir. Bu birkaç sefer tekrar edince, durumu sukut ile geçiştiren Efendi Hazretleri;

"Gardaşım! Biz namazı Allah Teâlâ için kılıyoruz, şekil için kılmıyoruz, elinizi nasıl bağlarsanız bağlayın " buyurmuştur.

Zühdü

Efendi Hazretleri, her zaman faytona bindiği için Gaziantepli ihvanlar yeni çıkmış taksilerden birini şoförü ile beraber Sivas'a getirmişlerdi. İhvanların niyetleri, yaşı ilerlemiş olan Efendi Hazretlerini rahat ettirmek idi. Ancak, Efendi Hazretleri; ***"Gardaşlarım! Bunu götürün ihtiyacımız yoktur"*** buyurmuşlardır. Yine aynı şekilde, Çorapçı Hanı'ndaki vekâlenin eski bir yer olduğu daha güzel bir yer yapılması için teklif yapılmıştır. Efendi Hazretleri yer değişikliğine razı olmamıştır.

ğinizi bulursunuz. İhtiyaçlarınızın giderilmesi için dua ettiğinizde kabul olunur"

[891] Ömer b. el-Hattab radiyallâhü anhın rivayet ettiği bir hadiste Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: ***"Hep birlikte yemek yeyiniz ve dağılmayınız. Çünkü şüphesiz ki, bereket, cemaat ile birliktedir."*** (İbn Mace, Et'ıme 17,- Camiu's-Sağir, IV, 168)

3-SÖZLERİNDEN

* "Akıl nefsin yuları, başına takılırsa her türlü fenalıktan emin olur."

* "Akşam namazının farzında Felâk ve Nâs suresi okunmaz."

* "Allah Teâlâ'ya kul olmak zor, tarikât-ı âliye içinde insan olmak da ne zor. Gardaşları içinde, dışı insan içi hayvan olmak da ne zor." [892]

* "Allah Teâlâ, isteyene her şeyi verir. Allah Teâlâ'dan kendini de isteyin. Gardaşlarım! Allah Teâlâ, kendini de verir." [893]

* "Alamayacağın yere borç para vermek, günahtır." [894]

* "Arif-i billâhlar, dünyada hiç gam çekmezler." [895]

* "Aslanın dişisine de aslan derler. Bizim öyle kadın ihvanlarımız vardır." [896]

---

[892] ***Hal sahibi olmak aşk ve muhabbet, terk ve uzlet ister, yoksa söz ve gaflet insana hal olmaz! Hakk'ın cezbesi zuhur etmedikçe, bu yakınlık ve uyanıklık kimseden zuhur etmez.*** (Selim Divane, S. Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.95)

[893] Kul Allah Teâlâ'yı tesbih, temcid, tahmid ve tâatla zikrederse; Allah Teâlâ da kulu rAhmediyle zikreder. Kul dua ile zikrederse; Allah Teâlâ da, duasına icabetle zikreder. Kul sena ve itaat ile zikrederse; Rabb Teâlâ da, af ve mağfiretle zikreder. Kul dünyada zikrederse; Allah Teâlâ da, onu âhirette zikreder. Kul tenhalarda zikrederse; Allah Teâlâ'da, onu sahralarda zikreder. Kul Allah Teâlâ'yı toplulukta zikrederse; Mevlâsı da onu Mele-i âlâda zikreder. Kul ibâdetle zikrederse; Allah Teâlâ da, yardımla zikreder. Kul mücâdele ile zikrederse; Allah Teâlâ da, hidâyeti ziyâde ile zikreder. Kul sıdk ve ihlâs ile Allah Teâlâ'yı zikrederse, Allah Teâlâ da, onu kurtuluş ve muvaffakiyetle zikreder. Kul rubûbiyetle Allah Teâlâ'yı zikrederse; Allah Teâlâ da, nihayette o kulu rAhmed ve ubudiyetle zikreder. (Muhammed Hikmet Efendi, Marifet-i İlahiyye Tarîkat-ı Aliyye, İst, s. 98)

"Nefsinizdedir, bakmıyor musunuz?" (Zâriyât, 21) ***"Nefsini bilen O'nu bilmiştir."***
Hikâye:
Bir âşık, ışıklı gönlü ile Allah Teâlâ'yı rüyada görmüş. Dertli âşık, onun eteğine sıkıca sarılarak: "Ben senden başkasının elinden tutmadım," demiş. Derviş uykudan uyanınca kendi eteğini, yine kendisinin sağlamca tuttuğunu görmüş!
İmam Tirmizî, Ebû Hureyre'den radiyallâhü anh Nebi'nin sallallâhü aleyhi ve sellem "Şayet siz bir ipi arzın aşağısına doğru sarkıtsanız, mutlaka Allah'ın üzerine iner." Buyurmuş ve dönüp şu âyeti okumuş: "O evveldir, âhirdir, zahirdir, bâtındır, her şeyi bilendir." (Hadid, 57/3) (Nefâhatü'l Üns, a.g.e. s. 123)

[894] Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.

[895] Râbia Adviye kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;
"Allah Teâlâ'm! Bu dünyadan bana ayırdığın payım ne ise, onu, Senin düşmanlarına ihsan et; öteki dünyadan bana ayırdığın payımı da, dostlarına ihsan et. Sen bana yetersin."

[896] "Kırklar kaç erdir? Diye zâtın birine sormuşlar. Kırk nüfustur, demiş. Niçin er demediniz de nüfus dediniz? Diye tekrar sorunca:
İçlerinde kadın da vardır da onun için... Buyurmuş. (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 340)

Tezkire-i Evliya adlı kitapta, Feridüddin Attar kuddise sırruhu'l aziz buyurur ki;

"Hususi bir mahremiyet perdesi altında saklı ve ihlâs örtüsü ile gizli olan, aşk ve iştiyakla tutuşan, yakîn ve yanık olmaya vurulan, Meryem-i Safiye aleyhisselâma nâib bulunan, erenler nezdinde kabul gören Râbiatu'l-Adeviye radiyallâhü anha'dır. (h.y.t. 185)
Biri çıkıp onu; *"Niçin erkekler safında zikr ettin,"* diye sorarsa bana, derim ki; Hâce'-i Enbiya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ***"Allah Teâlâ sizin suretinize bakmaz..."*** buyurmuşlardır.
Şimdi amel, surete göre olmayıp iyi niyete göredir. Şayet dinimizin üçte birini Aişe-i Sıddîka radiyallâhü anhadan almak caiz ise, aynı şekilde onun cariyelerinden, (yâni halefleri olan veliye hanımlardan) dinimizi öğrenmek (ve feyz) almak da caizdir.
<u>Bir kadın, Allah Tealâ'nın yolunda er olursa, artık ona kadın denilmez.</u> Nitekim Abbase-i Tusî: *"Yarın Arasat meydanında,* ***"Ey erler!"*** *diye nida edildiği vakit, rical* (erkekler) *safina ilk önce ayağını basacak olan Hz. Meryem'dir,"* demiştir.
Bir şahıs (Râbiatu'l-Adeviye radiyallâhü anha) ki, o mecliste hazır olmayınca Hasan Basri radiyallâhü anh konuşmazdı. Öyle bir şahsın mutlaka erkekler safında yâd edilmesi lazım gelir. Belki hakikat açısından bakılınca, görülür ki, bu zümrenin bulunduğu makamda herkes tevhidde yok, (İlahî Vahdette fâni) olmuştur. Şu halde tevhidde: ***"Ben"*** ve ***"sen"*** namına bir şey kalmamış, olduğundan : ***"Erkek"*** ve ***"kadın"*** ayrımından söz edilemez.
Nitekim Ebu Ali Fârmedî (h.y.t. 477) nübüvvet, izzet ve şerefin ta kendisidir, ***"orada büyüklükten-küçüklükten söz edilemez,"*** demiştir. İmdi velayet de aynen öyledir, bahis konusu olan Râbiatu'l-Adeviye radiyallâhü anha olursa. Zira muamele ve marifet itibarı ile çağında onun bir eşi daha yoktu. O zamandaki büyükler ne ise; muteber olup çağdaşlarına karşı sözü kat'î bir hüccet idi." (Tezkiretü'l-Evliya, s. 111–112)
Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
"Kadınlara dikkat ediyor musun? Onların içinde erkekleri vardır. Onlara iyi dikkat et." (GÜNEREN, a.g.e., s. 69)

Prof. Dr. Amiran Kurtkan Bilgiseven, Mevlana kuddise sırruhu'l-azîze göre insan kategorisinde recül (erkeklik) sıfatı üzerinde incelemesi özet olarak şu şekildedir.
"Yine Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîze göre, cemiyet âleminde de, Kur'ân-ı Kerîm'in emrettiği gibi kendimizden, olduklarını görerek seçtiğimiz idareciler, er kişilerdir. İdare edilenler zümresi, cemiyetin (bu iyi idarecileri seçmede aktif, fakat daha sonra pasif kalması gereken) kadın varlığıdır. Bu anlayış kadın-erkek çiftinin üç anlam boyutundan üçüncüsü olan ledünni boyutu meydana getirmektedir.
Buna göre Kadın-erkek çifti üç boyuttur.
Birinci anlam boyutu BİYOLOJİK BOYUT tur.
Kadının gebelik süresini, iddet müddetini, ay hali durumunu, erkeğin kadını kendinden meydana getirmesini (yâni XY spermatazonlanna sahiplik durumunu) söz konusu eden bütün âyetler, kadın-erkek çiftinin biyolojik boyutuna değinen âyetlerdir. (Kadının yâni her çocuğun cinsiyeti sadece annedeki XX cinsiyet hücreleri tarafından tayin edilememektedir. Erkekten gelen spermatazona göre XX bileşimi kız çocuğunun, XY bileşimi ise, erkek çocuğunun cinsiyetini tayin eder. Çünkü erkekte hem X, hem de Y spermatazonları vardır.)
İkinci anlam boyutu HUKUKİ BOYUT tur.
Kadın veya erkek öldüğü zaman, eşine ve her ikisinin ölümleri halinde kız ve erkek

çocuklara kalacak olan miras payını, evlenme, ayrılma ve diğer hukuki konuları düzenleyen bütün âyetler, kadın-erkek çiftinin hukuki boyut'unu ele alan âyetlerdir.
Üçüncü boyut, LEDUNNİ BOYUT tur.
Bu da, kadın-erkek çiftini ilm-i ledün açısından ele alan boyuttur. Bu boyuta giren âyetlerde erkek (veya er kişi) daima *racul* olarak anılır. *Racul* kavramı, ister kadın ister erkek olsun, tıpkı bir uzviyetin aklı gibi insanları idarede onları doğru yola sevk eden olgunlaşmış fert anlamını taşır. Diğer insanlar, racule nazaran, beynin idaresi altındaki organlar gibidirler. Ancak, bu organlardan farklı olarak, onların da cüz'i iradeleri ve akılları olduğu içindir ki, başlarına geçirecekleri insanların iyisini seçme hususundaki sorumluluk, kendilerine aittir.
Ledünni anlamda, Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîze göre, çeşitli istekleri ile nefsi temsil eden millet kadın, aklı temsil eden idareciler ise, erkek'tir. Mesnevi de, kötü tedbirlerle bir milletin birliğini parçalayan ve onu yokluğa sürükleyen idarecileri sembolik olarak merkebe benzetmiştir. (Mesela, Lokman suresinin 19. Ayetinde, yüksek sesle bağırıp çağıranlar merkeplere benzetilmiş ve seslerin en çirkininin merkeplerin sesi olduğu ifade edilmiştir.)
İnsan olana, insan olan er kişi yakışır. Gerçek anlamda insan olan milletler de insan niteliğini taşıyan idarecileri seçerler. Ledünni anlamda millet, (kadın-racul) çiftinin kadın bölümünü oluşturur. Racul ise, sadece maddi açıdan değil, fakat manen de olgunlaşmış olan ferttir. Kadın durumundaki vatandaşları (ki, bunlar biyolojik anlamda kadınları da erkekleri de kapsayan bir nüfus kategorisidir) ledünni anlamda dölleyen, yâni onların zihin ve gönüllerden ibaret mana rahimlerine en iyi tedbir ve izahlarla en güzel manevi tohumları atabilecek olanlar, bu türlü mana erleridir. Eğer, bir millet, kendi cinsinden, yâni kendisi gibi birlik (tevhid) sağlayıcı, akıllı, bilgili ve iyi ahlaklı raculleri seçip iş başına getirebilmişse hayatta kalır ve gelişir. Aksi takdirde parçalanarak tarih sahnesinden silinip gider.
Fakat seçim, her zaman tekrarlanması mümkün olan bir işlem değildir. Bundan ötürü, her nasılsa, iyi zannettiği kötü idarecileri iş başına getirmiş bir milleti kötü tedbirlerden koruyacak olan vasıta, beşeri hukuktur.
Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz, fert olarak ve millet olarak, nefsâni isteklerini akılları üzerine hâkim kılanların hepsini kadın olarak kabul eder. Onlar, mânâ rahimlerine, racul karakterine sahip (tevhit ehli) kişilerin manevi tohumları durumundaki fikirlerini kabul edip, hayırlı evlatlar gibi olan iyi amelleri doğurmaya muhtaç bulunan nüfus kategorisini oluşturmaktadırlar. Yoksa Mevlâna'ya göre, (biyolojik anlamda) kadınlık ve kadın, mukaddestir. Mesnevi'de: ***"kadın Hakk nurudur"*** derken, bunu ifade etmiştir.
Kadın ve erkek çiftinin bu üç boyut açısından farklı anlamlarda ele alınışını tenkit edebilmeye imkân yoktur. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de bu üç boyutlu izah tarzı ele alınmıştır. Az önce de belirtmiş olduğumuz gibi, üçüncü boyut Ledünni bir nitelik taşımaktadır. Ledünni anlamda erkek (veya er kişi) kadını da erkeği de kapsayan racul'dür. O halde, Tebaa (vatandaşlar kitlesi) anlamında kadın iyi olursa, başına getireceği idarecilerin de iyi olmaları ihtimali yüksektir. Bundan ötürü Kur'ân-ı Kerîm'de ***"İyi kadınlar iyi erkeklere"*** ifadesi yer almıştır. Gerçi bu ifadeye bazı tercümelerde "yakışır" kelimesi eklenerek âyette ifade edilen kadın ve erkeğin, Ledünni anlamın dışında tutulduğu görülmektedir. Hâlbuki nasılsanız öyle idare edilirsiniz ifadesi ve ülkeler batırılacağı zaman kötüleşmenin idarecilerden başlayacağına dair Kur'ân-ı Kerîm hükmü dikkate alınırsa, Kur'ân-ı Kerîm'de iyi vatandaşların

* "Ben vaiz olsam, dinleyenlere göre hitap ederim, İmam olsam, cemaate göre namaz kıldırırım."

* "Beşerdir hata işler, üçer beşer." [897]

çoğunlukta olduğu ülkelerde idarecilerin de iyi ve kaliteli olmaları ihtimalinin yüksek olacağının belirtildiği anlaşılır. İyi kadınlardan (dürüst ve dirayetli idarecilerin) meydana geldiğinin Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilmiş olduğu çok açık bir gerçektir.
Bu anlamda ***erlik, cinsiyet gücünü ifade etmez, nefse hâkimiyet anlamına gelir.*** (Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi Yıl: 2002 Sayı: 10, Mevlana, Prof. Dr. Amiran Kurtkan Bilgiseven, s. 15–17)

"İlm-i billah erkektir. Yâni kabili kabul eder. Ve onda ki, ilm-i billâh yoktur kadın gibidir." (İsmail Hakkı Bursevî, Tuhfe-i Vesimiyye, hzl: Şeyda ÖZTÜRK, İst., 2000, s.124)
Bu söz gösteriyor ki, kadınlık ve erkeklik cinsel bir farklılaşma değildir. "Tanınmış ruh hekimlerinden Prof. Dr. Ayhan Songar, fakültelerinin bir mezuniyet gününde öğrencilerine yaptığı bir sohbette şunları söylüyor: "Birbirine gerçek dost iki kadın gördünüz mü? Ben görmedim. Her kadın bütün diğer kadınları kendine rakip görür ve (bilerek veya bilmeyerek) hepsinden nefret eder. Bu, kadınlığın tabiatında vardır. Erkeklerde ise, bu rekabet hissi, daha çok meslektaşlar çevresine inhisar etmektedir. Daima kendi yapamadığımızı yapana hasetle bakar, ondan nefret eder, onu küçültmek isteriz." (ÇOŞKUN, Ahmed, Sohbetler, Hatıralar, İst, 1982, s. 61)

Bu şeyhlik, dedikleri dava ile şöhret ile olmaz. Hele, çok muhip edinip, kalabalık ve hengâme ile hiç olmaz. Nuh Peygamber aleyhisselâm, ŞEYH-İ-ENBÎYÂ iken dokuz yüz yıl halkı davet etti, ancak doksan kişi toplayabildi. Yoksa müritlerin çokluğuna ve kalabalığa itibar olmaz. Zira şeyhlerin bir terbiyeleri vardır ve o terbiyeye varamayan kişiler, şeyhlik edemezler. Şeyhlikte MERTEBE-Î-RACÛLÎYYET, yâni tamam erlik mertebesi şarttır. Yarım erlik mertebesinde kalanlar, tamam erlik mertebesine erişemeyenler şeyhlik edemezler. Çünkü talibin akidesini bozarlar.
Erlik mertebesi nedir? Tam er kime denir?
Bir kimse, iki cihanı ayağı altına alsa, kendisinin geçen haline ve gelecek sırlarına vâkıf olsa, kendi batın sırlarına da vâkıf bulunsa, Allah Teâlâ'nın acayiplerini ve birçok sırlarını da bilse, bütün mahlûkatın zahirine, batınına, sırrına ve alâniyyetine de vâkıf olsa, o henüz kâmil bir veli değildir. Tam erlik mertebesine de yetişememiştir. İrşadı dürüst değildir.
Mürşidi kâmil odur ki, bunların da üstünde olmalı, Allah Teâlâ'nın zâtına ve sıfatına ait ilme vâkıf bulunmalıdır. O ilim, gizli bir ilimdir ve hiç sonu yoktur. Zahiri ilimler, onun yanında okyanusa nisbetle bir damla gibidir.
(Eşrefoğlu Rumî, Müzekkin Nüfus, İst, s. 425)

[897] (Üçer, dörder, beşer…)
"Hatasız insan ölü insandır. İnsan hatalar ve yanlışlar karmaşasıdır. Bir iş yapanın hata yapması muhakkak umulur."
Kulun üzerinde zuhur eden her halde kesin bir noksanlık vardır. Bunu Allah Teâlâ´mız af buyurmasa, sevap defterine bir nokta dahi yazılmaz. Onun için Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz devamlı bulunduğu halin istiğfarına devam ederdi.

* "Birbirinizde mahvolun" "Yok olun, yok olursanız, Allah Teâlâ var olur."

* "Bir gönlüm var, onu dostuma verdim." [898]

Aslında kendisinin hata işlemeyeceği bir istikamet üzere olacağı**,** Allah Teâlâ´mız tarafından buyrulmuştur.

"Böylece Allah, *senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru yola iletir." (Fetih,2)*

İnsan için önemli olan**,** hatayı işlememek değil, hatanın Allah Teâlâ tarafından af edilmesidir. Çünkü yaratılış gereği beşerin özüne noksanlık özellik olarak ilave edilmiştir.

"Allah sizin tövbenizi kabul etmek ister;…" (Nisa,27)

"Allah Teâlâ sizden hafifletmek ister. İnsan zayıf olarak yaratılmıştır." (Nisa,28)

Duamız, Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem´in şu duası olmalıdır.

"Ya Rabb´i önce işlediğim ve sonra işlerim sandığım, gizli yaptığım ve aşikâre işlediğim bütün günahlarımı bağışla."

"Sen´den başka ibadete layık ilah yoktur." (ALTUNTAŞ, Kutsi Dua, 2006, s.102)

Meleklerin, insan sesine hasret kalmalarının sebebi, onların yaradılışı, ismete (günâh işlememeğe) dayandığı içindir. Allah Teâlâ'ya yalvarma ve herhangi bir istekte bulunmalarına lüzum yoktur. Oysaki böyle bir durum, ancak insanoğlunun iyilik ve kötülüğe meylinin ve yaradılışında mevcut duyguların bir gereğidir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Melekler, *Vedud* ismi şerifinin mânasını bilmezler. Bunun içindir ki, herkes bilmediği şeye karşı bir iştiyak ve arzu duyar. Hazreti Âdem aleyhisselâmın yaratılması söz konusu edilince melekler, O'na itiraz ederek Cenâb-ı Hakk'a şöyle dediler:

"Hani Rabbin meleklere 'Muhakkak ben yeryüzünde benim emirlerimi tebliğ ve infaza memur bir halife, bir insan, âdem yaratacağım' demişti. Melekler de, 'Biz seni hamdinle tesbih ve seni takdis (ayıplardan, eş koşmaktan, eksikliklerden tenzih) edip dururken, yerde orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek, kimse mi yaratacaksın?' demişlerdi. Allah Teâlâ da "sizin bilemeyeceğiniz şeyi her halde ben bilirim demiştin, (Bakara Sûresi, 30). Böylece kendilerinin insana tercih edilmesi gerektiğini ve nefislerini temize çıkararak *"Biz seni anıyoruz"* diyerek değişik bir teklifte bulundular. İnsanların çıkardıkları karışıklık, döktükleri kan, yaradılışa sebep olmuştur. Çünkü bazı eserlerde şöyle bir söz nakledilmektedir: ***"Eğer siz günah işlemez bir topluluk olsaydınız. Cenâb-ı Hakk sizi yok edip günahkâr bir kavim yaratırdı ki, günahlarını itiraz ederek affetmesini talep etsinler ve Cenâb-ı Hakk da onların kusurlarını affedip, günahları affeden ve kusurlarını örten gibi sıfatların gereğini icraya vesile ve sebep olurdu."*** (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 40)

[898] Selâhaddin Zerkûbî Konevî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri; Hazret-i Pîr'in dünürü, gelininin babası anlatıyor:

"Hz. Mevlânâ kuddise sırruhu'l-azîz bir gece odasında yoktu. Dışarı çıktım, medresenin dışına. Eyvan var, önü açık eyvan... Hz. Hüdavendigâr secdeye kapanmış. Hava öyle soğuktu ki, gözünden akan yaşlar donmuştu. Gözüyle yer arasında donmuş bir buz sütunu duruyordu. Buz yanağını sıyırır diye kaldırmaya kıyamadım, hohlaya hohlaya buzu çözdüm de öyle kaldırdım." (İNANÇER, Ömer Tuğrul, *Soh-*

* "Biz, Allah Teâla'ya sarılmışız ki, bize sarılıyorsunuz"

* "Benim ihvanım, abdestsiz ve gafletle yemek hazırlamaz." [899]

* "Bizi sevenler, Yemen'de de olsa dizimizin dibindedir. Sevmeyen ise, dizimizin dibinde de olsa Yemen'dedir."

* Bize sordular. "Cünüp iken yemek yenir mi? Bizde demişiz ki, "Gardaşlarım! Benim ihvanım, abdestsiz yemek yemez."

* "Bizim yolumuza atan bizdendir. Attıran bizden değildir." [900]

* "Bizim ihvanımızın uzaklığı yakınlığı yoktur, her an onlarla beraberiz."

* "Biz şaraptan dönme sirkeyiz."

* "Bizim bir gözümüz daha vardır, onu da Cenâb-ı Hakk nasip etmiş."

* "Biz gidenlerle gider, gelenlerle geliriz." [901]

* "Biz, dünya ve ahirette maddi ve manevi işlerinizde beraberiz, biriz."

* "Biz, değil ihvanımıza, ihvanımızın kapısındaki kedisine, köpeğine de sahip çıkarız."[902]

* "Biz, ihvanın ismini geç öğrenir, geç unuturuz."

* "Biz, Mekke ile Medine'yi burası yaptık."

* "Biz, dört mezhep üzerine hükmediyoruz."

* "Biz, hüsn-ü zanna memuruz." [903]

---

betler, İst, 2006, s.177)

Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
"İnsanda en son kaybolan, mânevî saltanat hırsıdır." (GÜNEREN, a.g.e., s. 74)

[899] Şah Nakşibend Bahâüddîn Hazretleri'nin huzuruna çorba getirirler. O esnada, kendileri murakabeye varırlar. Murakabeden sonra:
"Ben bu çorbayı içmem, çünkü bunu pişiren kimse, pişirdiği esnada Allah Teâlâ'dan gafil bulunuyordu." buyururlar. (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 543)

[900] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.15

[901] Efendi Hazretleri biz kimseyi kırmayız demek istemiştir.
Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîz bu konuyu çok güzel anlatıyor.
"Gitmek nedir? Gitmek gelmek var mıdır? Bunlar ârızî şeylerdir. İş, seninle olanla senin de beraber olmandadır. Fakat bu da lâfla mümkün değil." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 79)

[902] Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
"Biz kabul ettiğimizi yedi göbek yukarıdan, yedi göbek aşağıdan kabul ederiz." (GÜNEREN, a.g.e., s. 67)

[903] Hakikate varmış evliyâullahın büyüklerinden Sehl bin Abdullah Tüsturî: ***"Eğer Musa aleyhisselâmın ve İsa aleyhisselâmın ümmetlerinde, İmâm-ı A'zam Ebû Hanife radiyallâhü anh gibi bir zat bulunsaydı; bunlar, Yahudiliğe ve Hıristiyanlığa dönmezlerdi*** "demiştir.
Ölümü pahasına da olsa, kanaatinden caymayan bu büyük insanın son sözü şu olmuştur: ***"Beni gasbedilmemiş, temiz bir toprağa gömünüz."*** Hakk'a yürüdükten sonra rüyada görüldü. Gören tarafından soruldu:

* "Biz, halimizi şikâyet edemeyiz, ama hikâyet edelim."[904]

* "Biz, her gün bal yiyoruz. İstiyoruz ki, siz de bundan nasiplenin. Bize yirmi senedir balı öğrettiler. Şimdi onu tadıyoruz."

* "Bizim sulbümüzden gelen değil, bizim yolumuzdan giden evladımızdır."[905]

"Rabbin sana ne yaptı?"
"Beni bağışladı."
"İlmin sayesinde mi?"
"Hayır. Hangi ilimden söz edersin? Nerede ilim? Onun bir sürü edeb-i erkânı var. Kim yerine getirebilir? Yapan pek azdır."
"O halde bağışlama sebebi nedir?"
"Halkın iyi zannı. Onlar benim için iyi düşünürdü. Bende olmayan iyiliği onlar, var zannederlerdi." **(**BURGAY, Hasan, *Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in Varisleri,* Ankara, 1994, s.105)

"Her yerde ve herkese karşı edebi muhafaza etmelidir. Çünkü Hakk'ın tecellîsine mazhar olmayan hiçbir şey yoktur.
Hz. Ali kerremallâhü veche: "**Her sınıfın bir kutbu vardır,"** buyurur. Onun için kimsenin işine karışmamalıdır. Kimde ne olduğu belli olmaz ki,... Herkesi hoş görmeli ve kimsenin işine karışmamalıdır. Tulumbacıların, sütçülerin, sakaların ve ilh... Her sınıfın bir mânevî başı vardır. Olur ki, bunlardan birine tesadüf edersin, elbet bu merkeze sataşmak senin için hayırlı olmaz... Bu sözün açık manası kimsenin gönlünü kırmamaya çalışmalıdır." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s.231)

[904] "Bişr el-Hâfî kuddise sırruhu'l-azîz ve Ma' ruf el-Kerhi kuddise sırruhu'l-azîz hastalandı, doktor gidip kendilerini ayrı ayrı sorardı. Bişr hastalığını söyler, Ma'ruf söylemezdi. Doktor Ma'ruf'a:
"*Neden Bişr gibi hastalığını söylemiyorsun?"* dedi. Ma'ruf cevap verdi:
"*İster misin ki, Allah Teâlâ'yı sana şikâyet edeyim?"*
Doktor Bişr'e gitti, Ma'ruf'un sözünü ona haber verdi. Bişr dedi ki;
"***Ey doktor, biz sana Allah Teâlâ'yı şikâyet etmedik, O'nun bizdeki gücünü*** (bize neler yapabileceğini) ***anlattık."*** **(**Ebu Abdurrahman Sülemî, Risâleler, trc. Süleyman ATEŞ, Ankara, 1981, s. 52)

[905] Tasavvuf Büyüklerinden İbnü'l-Fârız kuddise sırruhu'l-azîz:
"Bizim aramızdaki mânevî neseb, kan bağı demek olan maddî nesebden daha yakın ve daha kuvvetlidir" diyor.(YILMAZ, Hülya, a.g.e., s.9)
"Dünyâda en büyük, en yakın akrabalık bir ihvanın diğer bir ihvana olan muhabbetidir. İşte hasep ve nesep budur. Bu muhabbet, amca, dayı, kardeş muhabbetine benzemez. Hepsinin üstündedir. Çünkü Allah Teâlâ içindir, Allah nâmmadır. Diğerleri ise, tesadüf icâbıdır." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 348)
İslâm'da karabet (akrabalık) üç şekilde tahakkuk eder.
1- Din karabeti
2- Kan karabeti
3- Sıhriyyet karabeti
Kan karabeti, baba tarafına taalluk eder. Sıhriyyet karabeti ise, aile tarafına taalluk eder. Eğer iki tarafta dinen bağlılık yoksa, bunların her ikisi de izafîdir, kabire kadardır, kabirden öteye gidemez. Amma din karabetine gelince; iman kardeşliğidir;

* “Bizim ihvanımız, devlet malı gibi değerlidir. Her yerde tanınır.”

* “Biz iyi ki, hoca olmamışız. İmam varsa müezzin olun, müezzin de varsa cemaat olun; hiçbiri yok, cemaat varsa kaçmayın. “

* “Bu âlem âdemden doğar. Âdem olmasa cihan olmaz. Eğer bu âlem olmasa, bu âleme âdem olarak gelemez. Ancak bu âleme gelen, küfrü ile gelir.”

* “Bu âlemde bedenimizle bile olan ruhumuz, nefes adedimiz tükendiğinde bedenimizden ayrılacak ve berzâhta dirileceğimiz güne kadar bekleriz.”

* “***Bu vücudum mülkü elden çıkmadan***
Çarh-ı devran bu binayı yıkmadan
Suretle mana bir arada iken
İki âlemde fırsat elde iken
Gel Hubb-u dünyayı gönlünden gider
Alasın can âleminden bir haber.”

* “Bundan önceki iptila geçtiydi, bu da geçer diye sabrediniz.”[906]

* “Bütün dünya bizi tanıdı da Sivas tanımadı.”[907]

---

ulvîdir, kutsidir, melekîdir, imânî ve islâmîdir. Hayatta, mematta, haşirde ve neşirde daimîdir. Din karabeti yâni dinen akrabalık diğer iki akrabalığın fevkindedir. Kan karabeti ve sıhriyyet karabetiyle yakın olan kişiler birbirlerine din karabetiyle de bağlıysa nurun alâ nurdur. (Muhammed Hikmet Efendi, Marifet-i İlahiyye Tarîkat-ı Aliyye, İst, s. 23)

[906] Hz. Ali kerremallâhü veche buyuruyor ki;

“Senin başına bir belâ ve musibet geldiğinde sabret. Çünkü Kur’an-ı Kerim’de İnşirah sûresinde Üsürlerin ikisi bir, yüsürler iki olmakla; bir darlığa iki kolaylık takdir ettiğini düşünerek teselli bul.”

Allah Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurmuştur: *“Demek hakikaten güçlükle beraber kolaylık var. Muhakkak güçlükle beraber kolaylık var,”* (İnşirâh Sûresi, 5)

Ayetlerde iki defa zikredilen *“elüsr = güçlük”* Arap dil ve edebiyatına göre ma’rifedir. İkisi de aynıdır. Aynı güçlük demektir. *“Yüsren = kolaylıklar* ise, nekredir. Başka başka kolaylık demektir. O halde Cenâb-ı Hak, bir güçlüğe mukabil iki kolaylık ihsan etmiştir. Şu mealdeki hadîste buna işaret ediyor: “Bir güçlük, iki kolaylığa asla galebe etmez. Hazret-i Ali kerremallâhü veche belâ ve musibetle karşılaşırsan, sıkılma, üzülme, diyor. Çünkü bir sıkıntıya karşılık iki ferahlık vardır. Bazıları da birinci ayette geçen kolaylıktan maksat dünyadaki fetihler ve sairedir. İkincisindeki ise, âhiret sevabı ve makamıdır, demişler. (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 201)

Afitabî doğa devlet güneşi bir gün ola
Hak Teala kulunu kahr ile daim kılmaz

(Gün gelir sevgiliye, mutluluğa ulaşmamızı engelleyen dertler biter. Başımızdaki kara bulutlar yok olur.
Biz ümitliyiz, çünkü Allah Teala kullarını daimi sıkıntı içinde bırakmaz.)
(Seydi Ali Reis, Mir’at-ül Memalik (Memleketlerin Aynası), hzl. Eyüp CULUM, Beşikdüzü, 2005, s. 27)

* "Cahilin şekerli helvasını yeme, kâmilin zehrini iç, zararı olmaz."

* ***"Cümle âlem zat imiş***
Deryayı hikmet imiş
Hak ile vuslat imiş
Allah Teâlâ'dan gayri yok imiş"
Gardaşlarım! Bunu altın harfler ile yazmak lazım."

* "Ders çekmeyen, dert çeker." [908]

* "Deveciye komşu olan, kapısını büyük yaptırır."

* "Dünya malına tenezzül etmedim. Tenezzül etse idik, halimiz nice olurdu." [909]

---

[907] "Bir seferinde Kabe'ye gitmek için bindiğimiz bir takside, elli yaşına yaklaşmış bir şoför, bir yandan kadın muganniyenin şarkılarını dinlerken bir yandan da sekiz kadınla evlendiğini, dördünü boşadığını, yirmi civarında çocukları olduğunu, çoğunun ismini bile bilmediğini söylüyordu. İkaz edici bir iki sözümüzden sonra teybi kapattı ve aslında iki hanımının olduğunu söyledi. Herhalde bu çeşit sohbetler bazı yolcuların dikkatini çekiyor, o da böylece söylediği yalan ve mübalağalarla kafa buluyordu. Kendisine kaç defa hac yaptığını sorduk *"Bin sene yaşayayım da ondan sonra"* diye cevap verdi. Nasıl bir yerde bulunduğunun farkında değildi. Bir arkadaşımız ise, bir şoförün kendisine *"Ben daha Kabe'ye bile girmedim"* dediğini nakletti. Senelerdir Mekke'de yaşayan orta yaşlı bir insan nasıl bir defa olsun Kabe'ye girmemiş olabilirdi? Cami kapısında karşılaşıp gel dediğim solcu bir öğrencimi hatırladım "Allah beni kabul etmez ki!" demişti." (Abdullah AYMAZ, Işığın Düştüğü Yerler. İst, 2005 s. 43)

[908] Ali Haydar kuddise sırruhu Efendi buyurdu ki;
"Meşâyih her gece gelir bakar, sen seccade üzerinde misin, değil misin? Eğer sen dersine durmuşsan sana teveccüh ederler, yoksa bırakır giderler" (Mustafa İsmet Garibullah, a.g.e. c.2, s.124)

Şeyh Nâzım Kıbrısî anlatıyor ki; Abdullah Dağıstânî kuddise sırruhu'l-azîz elinde tesbihi tutardı ve tesbihin püsküllü imâmesini göstererek;
"Nakşibendî tarîkatında bu kadar evradlar vardır, bunların telleri kadar. Hepsini tutsan bu kadar kuvvet meşâyihleri onunla beraber gider, bundan bir tanesini sağlam tutarsa gene çeker götürür"
Yüz tâne de olsa tesbih çekmeyi bırakmayacaksın, o zaman onların himmeti seninle beraber yükselir. Şimdi dünyada başlangıçtaki kimseye, bir hizmet verildiği vakitte şeyh isterse ona;
"Geceleyin yatmadan evvel on defa Allahû Allahû Allahû Hak, Allahû Allahû Allahû Hak, Allahû Allahû Allahû Hakk Diyeceksin, senin dersin budur" derse, kancayı ona taktı demektir. Onun kancasından kurtulacak adam yoktur. Geceleyin on defa bu zikri yapsa, ona da Nakşibendî'nin aşı kuvveti verilir, onlara da o kuvvet yetişir, bırakmaz toplar.
Men zâdelillâh zâdehûllah: ***"Her kim Allah Teâlâ için artırıyorsa Allah Teâlâ onuda artırır."*** (Sohbetler, Ebediyet, 176)

[909] "Rızkı veren Allah Teâlâ'dır; O herkesin rızkını takdir ve taksim etmiştir. Hakk'ın takdirini değiştirmek mümkün olmadığına göre, insanın kendisini Kur'ân-ı Kerîm'e göre değiştirmesi isabetli bir davranıştır.

* “Dünya’da Türkiye, [910] Türkiye’de Sivas’ın kıymetini bilin.” [911]

Mesela; Hz. Mevlânâ kuddise sırruhu’l-azîze göre insanların rızkın peşinde koşmaları lüzumsuz bir gayrettir; zîrâ rızkın insana tâlib olması ve onu talep etmesi lâzımdır.
Bu ifâdeler kaderci bir anlayışın ileri sürdüğü fikirler gibi görünüyorsa da, gerçekte Ehl-i Sünnet itikadının değişik bir yorumudur.
Yâni mümin Allah Teâlâ’nın peşinde koşarsa, rızkını peşinden koşturmuş olur. Rızkın değil, rızkı veren Rezzâk’ın ardınca yürümek, içtimaî münâsebetlerimizi de müspet bir tarzda geliştirir ve kalabalıkların cemâat şuuruna sahip olmalarını temin eder.
Meselâ rızkın peşinde koşmayıp, Rezzâk’ın peşinde koşmak, insanın hareketlerinin Kur’ân’a göre tanzimini sağlar. Mülkün sahibi olan Allah kulu için ezelde ne takdir etmişse, ziyade ve noksansız olarak ona ulaşır. Rızkın peşine düşen insan, Rezzâk’dan uzaklaşacağı için, meşru ve gayr-i meşru sınırını kaybeder, ölçüyü kaçırır; ihtiras, kıskançlık vs. gibi kötü huyların hükmü altına girer. Bu kimse de Allah Teâlâ ezelde onun için ne taksim etmişse, ziyade ve noksansız yine ona sahip olur.
Rızkın peşinde koşan, ava gidip avlanan avcı gibi, sahip olduğunu zannettiği malının esîri olur. Rızkı verenin arkasından giden ise, verenin rızasına göre kazancını tasarruf eder.
Dünya malı bazen gelir, bazen gider. Dünya malı insana teveccüh ettiği zaman onu sevindirir, gitmesi de üzer. Gelip-gidene değil de, bu med ve cezrin (yükselme ve inme) Rabb’ine teveccüh eden kimse, kâr-zarar peşinde koşmaktan kurtulur. Nitekim bir ayet-i kerimede: “Böylece elinizden çıkana üzülmeyiniz ve Allah Teâlâ’nın size verdiği nimetlerle sevinip şımarmayınız. Çünkü Allah Teâlâ kendini beğenip böbürlenenleri sevmez” (Hadîd, 23) buyrulur. (Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Fîhi Mâ Fîh, trc. Ahmed Avni Konuk, hzl. Selçuk Eraydın, İst. 2001, s. XXI)
[910] Ali İhsan Yurd Hocaefendi bu konuda şöyle demiştir.
“Türkiye cihan terazisinin daima orta ayağıdır, hiçbir zaman terazinin kefesi olmamıştır.” (Gürlek, Dursun, Ayaklı Kütüphâneler, İstanbul, 2005 s.378)
[911] ***“Rum’un merkezi, Sivas vilayetidir.”***
(Seydi Ali Reis, Mir’at-ül Memalik (Memleketlerin Aynası), hzl. Eyüp CULUM, Beşikdüzü, 2005, s. 52)

Sivas -**Adının menşei**
Sivas şehri, Selçuklulardan önceki devirde ilkçağda kurulmuş olduğundan Sivas şehrinin adı da tarih boyunca değişikliklere uğrayarak Selçuklular devrindeki kaynaklarda Sivas şeklinde son biçimini almıştır
İlkçağda Sivas ismine kaynaklık eden tarihi gelişmeler hakkında çeşitli görüşler mevcuttur: Tarih öncesi çağlarda Sivas’a farklı dönemlerde hâkim olan devletler, şehre kendilerine özgü değişik isimler vermişlerdir. Bunlar;
Talaura, Talavra, Tavra, Talaurs, Talkaramauru, Talaura-Karana, Diapolis, Suppas /Şuppiaş, Sebasip, Sipas /Sipaş, Kabeira /Kabira /Kebires, Megalopolis, Diopolis /Diospolis/ Diyospolis /Diyapolis, Se-as, Sebas /Sebast, Sebaste /Sebesteia, Sebestia, Sevast /Sevaste, Danişmend İli, Darü’l Âla, Eyaleti Rum, , Eyalet-i Rumiye-i Sügra, Eyaleti Sivas.
Bazı isimlerinin manası:
Sivas şehrinin ismi, birçok araştırmacıya göre; ***“Sipas”*** kelimesinden gelmektedir.

* “Eden eyleyen Allah, vela havle velâ kuvvete illa billâh.”
* “Eğri ayağa eğri ayakkabı yaparlar” [912]
* “Ehl’u-llahın nazar ve himmeti dağlan taşları eritir ve ihya eder.”
* “Ehl’u-llah incinmezler. Fakat Allah Teâlâ razı olmaz.” [913]
* “El kârda, gönül yarda olmalıdır.” [914]
* “En faziletli ilim, ilm-i hal; en faziletli amel huzuru hâl’dir.”
* “Erken yatmak ve erken kalkmak dünya ve ahiret için faydalıdır.*”
* “Ervah-ı ezelde ruhlar beraber olmuşlar, onun için burada beraberiz. Her evliya, veli ve rasülün bir tur yeri vardır.”
* “Erzincan depreminden sonra gelen ihvanlara, **“Gardaşlarım siz hatim okumuyor musunuz”** [915]
* “Gardaşım bize şeyh diyorlar. Biz şeyh değiliz. Fakat körde değiliz.”
* “Gardaşlarım! Babam anam şeyh değillerdi. Fakat ezel vergisi Hakk ve halk sevgisi bize şeyh dedirdi.”
* “Gardaşlarım! Kimsenin kusurunu aramayın ve görmeyin, gördüğünüz zamanda üzerini örtüp geçin” [916]

Sipas: Şükür, Sipardâr: Şükretmek, Sipâsdârlık: Şükretmek anlamlarına gelir.
Sivas şehrinin ilk kurulduğu dönemlerde, bugünkü şehir merkezinin bulunduğu yerde, büyük çınar ağaçlarının altında, “üç adet su gözesi” (kaynağı) bulunmaktaydı. Bu gözelerden bir tanesi “Allah Teâlâ’ya hamd ve şükür etmeyi, ikincisi “Anababa’ya saygı”yı, üçüncüsü de “küçüklere sevgi”yi temsil ediyordu. Bölgede yaşayan insanlar, zamanla bu özelliklerini, erdem ve faziletleri koruyamayıp yitirince, bu üç su gözesi de kurur, şehrin isminin de “üç göz” anlamına gelen “Sipas” tan kaynaklandığı ve zamanla bugünkü kullandığı biçim olan “Sivas”a dönüştüğü ileri sürülmektedir. ***Sipaş*** ismi, “şükran, minnet ve şefkat anlamlarına gelmektedir
Sivas şehri isminin, Romalılar döneminde “Dio-polis” yâni ***“Tanrı şehri”*** anlamındadır.
Selçuklular devrinde Sivas’ın unvanı ***“Dâru’l-âlâ”***dır.
Sultan Alaeddin Ertana zamanında Sivas şehrinin ismi, “Yücelik Beldesi” anlamına gelen “Darül âlâ idi.
(ÖZ, Mehmet Ali, *Bütün Yönleriyle Gürün İlçesi Tarihi Ve Coğrafyası*, Sivas, 2002)

912 “***Çarpık ayakkabı, çarpık ayağa uyar.”*** Mesnevi c.II, b.843

913 Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)

914 “Herkes cemâli görür, fakat irfan sahibi dâim cemal içindedir.” (Ken’an Rifâî, a.g.e. s. 400)

915 Depremin olduğu gece bekçilik yapan kişiden “Sivas’a doğru gelen bir kızıllığın Gardaşlar Tepesi’nde kutsal iki el tarafından durdurulduğunu” gördüğünü dinledik. (Yazan)

916 Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu’l-azîz buyuruyor ki;
“Onlara beddua edeceğine, kendi etrafını tavaf et. Sebeblerin yaratıcısı Allah Teâlâ’dır.” (Ken’an Rifâî, a.g.e. s. 385)
Hz. Mevlânâ kuddise sırruhu’l-azîz kusurları, çıbanlara benzetir. Kendinde olandan tiksinip rencîde olmadığı halde, başkasında görünce rahatsız olan insanlar, aynalardan uzaklaşmış, başkalarının kusurlarıyla avunup, kendini unutmuş kimseler gibidir. İnsan, başkasında çok açık ve net olarak gördüğü fenalığı, kendisinde de aynı netlik-

* “Gardaşlarım! Gayride görülen hatadan kişi mahşerde mahcup olur. Gayrinin hatası dağ kadar, kendi hatan mercimek tanesi kadar olsa, gözünüzün bebeğine kendi hatanızı tutun, gayrinin hatasını görmeyin.”

* “Gardaşlarım! Bizim tarîkatımız sohbet tarîkatıdır. Sohbetten âri olmayın, sohbetlerinizde konuşacak bir şey bulamazsanız, bizim gıybetimizi yapın.” [917]

* “Gardaşlarım! Biz, bize teslim olan ihvanı, Allah Teâlâ’ya teslim ederiz. Kıyamet günüde ondan teslim alacağız.”

* “Gardaşlarım! Uzak yollardan geliyorsunuz. Veremezsek bize yazık, alamazsanız size yazık.” [918]

* “Gardaşım! Tarîkatın en ince yolundasınız. Daimî abdestli olmak, dersinize ve namazınıza devam etmek ve bizi de unutmamak şarttır.” [919]

* “Gardaşım! Atanın şöhreti evladın alnında yazılı billurdur, evlat siler parlatır. Evlat ata ile övünemez. Ata evlat ile öğünür. Göçmüşün duası da bedduası da diriden çok geçer.” [920]

* “Gardaşlarım! Biz, şeyhimiz adımızı bilse yeter derdik.”

* “Gardaşlarım bu âlem hayaldir. Bu fotoğraf da, hayalin hayali.”

* “Gardaşlarım! **Gayını Kaf yaptık** (Garibullah’ı Karibullah yaptık).”

* “Gardaşlarım! Ben aşk acısını çok iyi bilirim” “İstedim vermediler. Kız kederinden verem olup Hakk’a yürüdü” “Ben aşk acısını çok iyi bilirim”

* “Gardaşlarım! Yeni ders alanların tırnağı olabilsek.”[921]

---

te göremiyor. İşte bu görüşe sahip olanlar, önce kendi nefislerinin düşmanı olurlar. (Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Fîhi Mâ Fîh, trc. Ahmed Avni Konuk, hzl. Selçuk Eraydın, İst. 2001, s. XXII)

[917] Büyük mürşitler, talipleri terbiye için üç yol kabul etmişlerdir:
Seyahat, Sohbet, Halvet.
Sohbetlerde illaki gıybet durumu bir şekilde zuhur eder. Onun için büyükleri hatırlamak ve anlatmak günah olan gıybet halinden kurtulmaya sebep olur. Gıybetlerde bir alışveriş vardır. Bu alışveriş içinde zararı az olanı tercih etmelidir. Büyüklerin hallerini anlatmak da, feyiz zuhur edeceği rivayeti meşhurdur.
Abdullah b. el-Mübarek kuddise sırruhu’l-azîz şöyle der:
“Birisinin gıybetini yapacak olsaydım, annem ile babamın gıybetlerini yapardım çünkü onlar sevaplarıma başkalarından çok daha lâyıktır.”

[918] Muammer Su adlı ihvandan işittim.

[919] İbni Mace, Ahmed ve Beyhaki’nin Sevban radiyallâhü anhdan rivayet ettiği hadis-i şerif, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurur ki;
“Doğru olun men edilmeyeceksiniz. Bilin ki, en hayırlı ameliniz namazdır. Gerçek mü’min devamlı abdestli olmaya çalışır.”

[920] Ali Eriş isimli ihvandan dinledim. Efendi Hazretleri Fatsa’ya geldi. Sohbet esnasında ihvana hitaben söylenmiştir.

[921] Nuri Atasoy isimli ihvandan dinledim.
“Yeni ders almıştım. Efendi Hazretlerini çok seviyordum. Sivas’a gidince hizmet için can atardım. Bir sahra sohbetinde gençlikte başımızda olduğu için *‘acaba Efendi Hazretleri yaptığımız hizmeti fark eder mi?’* diye gönlümüz arzuladı. Efendi Haz-

* "Gardaşlarım! İçinde olduğumuz durumu sultanlar bilseydi, o hali elde etmek için muhakkak bize kılıçlarıyla savaş açarlardı." [922]

* "Gardaşım! Duymak var, işitmek var."

* "Gökten düşenin parçası bulunur, gönülden düşenin parçası bulunmaz." [923]

* "Gönlünüze sahip çıkın." [924]

* "Hacca giden ve yeni tarîkata intisap edenlerin geçmiş günahları af olunur. Ancak ondan sonraki günahları iki kat yazılır."

* "Hacılar, hocalar tekin tekin (kolay kolay) teslim olmazlar, teslim olunca da bırakmazlar."

* "Hatm-i Hâce'ye altı saatlik yerde dahi olsa gidiniz."

* "Her canlı ölür. Bir Allah Teâlâ ve muhabbet bâkî kalır."

* "Herkes Allah Teâlâ'dan korkar, biz nefsimizden korkarız."

* "Her isteğimiz yerine geliyor, onun için Allah Teâlâ'dan bir şey istemeye hicap ediyoruz."[925]

* "Hatim'de ve sohbette dünya ve ahiret işlerinizi de, Cenâb-ı Hakk halleder." [926]

---

retleri, aşk ve şevkimizi artırmak için oturduğu yerden sürekli başıyla bizim bulunduğumuz tarafa meyleder, bizim tarafa nazar kılardı. Hayatımın bütün neşesi olan şefkatli nazarlarını hiç unutamamışımdır."

[922] Cüneyd-i Bağdadî in bu sözünü çok tekrar ederdi.

İbrahim İbni Edhem kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, ibâdet ve teheccüd namazlarının arkasından dermiş ki; "Eğer melikler ve hükümdarlar ve hattâ servet sahibleri, beyler, paşalar bizim nail olduğumuz lezzetleri bilmiş olsalar, bizim elimizden almak için, bizimle muhârebeye kalkışırlardı." *(Müzekkerât fî Fıkhı's-sîret s. 18)* (Mehmet Zahid KOTKU, *Tasavvufî Ahlak,* İst, 1998, s.149)

[923] Bu kelam tasavvufta atasözü gibidir.

"Necmeddin-i Kübrâ kuddise sırruhu'l-azîz der ki; ***"Kim tarîkata girer, sonra ayrılırsa "mürted-i tarîkat" olur. Tarîkattan kovulmak, şeriattan kovulmaktan beterdir. Çünkü şeriattan çıkan kelime-i tevhidi söylemekle kurtulur. Ancak tarîkattan kovulan "'amel-i sakaleyn" ile bile işe yaramaz. Geçmiş hâli talep etmek muhaldir."*** (ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s. 134)

[924] Mesnevide Hz. Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz buyurdu ki;

"Bu defter, hayalidir, gizlidir. Büyük haşirde o defter meydana çıkar. Bu hayal (hatıra gelen) her şey, burada gizlidir, eseri görünür. Fakat bu hayal, orada suretlere bürünür. (c: V, b. 1789,1790)

Gönülde yurt tutan her hayal, mahşer gününde bir surete bürünecektir." (c: 5, b. 1793)

[925] Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

" Allah Teâlâ'nın takdir etmediği vukua gelmez. Takdir ettiğinden korkmak da küfürdür." (GÜNEREN, a.g.e., s. 67)

[926] "Allah Teâlâ ile oturup kalkmak isteyen kişi, veliler huzurunda otursun. Velilerin huzurundan kesilirsen helak oldun gitti. Çünkü sen küllü olmayan bir cüz'üsün. Şeytan birisini kerem sahiplerinden ayırırsa, onu kimsiz kimsesiz bir hale kor, o halde de bulununca başını yer, mahvedip gider. Topluluktan bir an bile ayrılmak, bil

* “Her sohbette bir vuslat vardır, vuslatsız sohbet olmaz. Sohbetlerinizde edep ve muhabbetinize sahip olun”

“Hakkın kullarını bazı kul eyler,
Anı kul eylemez yine ol eyler.” [927]

* “Her işte beraberlikten Allah razı olur ve yardım eder.”

* “Her şeyin cilası ve gıdası vardır. Kalbin ki, ise, zikirdir. Bunun kıymeti ise, sonra anlaşılır.”

* “Her yerde aradığın sende, sende sendesin.”

* “Himmetin bir zamanı vardır.” [928]

---

ki, şeytanın hilesinden ibarettir.” (Mesnevi c.II, b.2163–2166)

[927] Mevlâna Celâleddin-i Rumî kuddise sırruhu ***“Ehlullah ile bir oturuş, bin sene riyasız ibadetten daha efdaldir”*** buyuruyor” (Mustafa ismet Garibullah, a.g.e. s.507)

[928] “Her olacak şey için tâyin edilmiş bir vakit vardır. Onun için, vakitsiz olan bir şey kötü netice verir. Yeni sülûke giren bir kimseye ki, ihvanın derdi arzusu Allah Teâlâ olduğu halde sizin çok zamanlardan beri duyup öğrendiğiniz hakikatleri söylesek, yolunu sapıtır, şaşırır kalır. Böylece de ona, talebinin vakitsiz verilmesi kendi hakkında hayırlı olmaz. Cenâb-ı Hak her şeyi bilir ve talep sahibine, arzusunu, onu hazmedecek hâle geldiği zaman verir.” (Ken’an Rifâî, a.g.e. s.229)

Evliyâullâhın sertâcı, mahbûb-u Sübhâni, Gavs-ı Samedâni, Pîr-i A’zam Cenâb-ı Abdülkâdir-i Geylânî Hazretlerine hizmet edenlerden biri, Hazreti Gavs’ın cemalli bir zamanında huzûruna çıkarak:

“Efendim, Cenâb-ı Hak, Zat’ınıza kudretinin tasarrufunu bahşetmiştir. Onun için istediğiniz kimselere ufak bir nazar-ı âlinizle birçok rütbeler verebiliyorsunuz. Bu kulunuz da size epey hizmet etti, ama bana hâla bir şey ihsan etmediniz, niyâz ediyorum,” der.

Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri;

“Pekâlâ, bugün bana bir helva pişir de, bakalım Kudret neler ihsan eder, senin de gönlün olsun,” buyururlar.

Adamcağız, *“Baş üstüne”* diye sevinerek, helvayı pişirmeye başlıyor. O esnada da Hindistan’dan bir heyet gelerek, Hazreti Abdülkâdir-i Geylânî e arz-ı ubûdiyyet ettikten sonra:

“Efendimiz, hükümdarımız öldü, bize bir hükümdar göstermenizi niyâza geldik,” derler. Bunun üzerine Hazreti Pîr, helva pişiren adamını çağırarak:

“Nasıl, Hind padişahlığını kabul eder misin?” diye ferman buyururlar. Adamcağız pür-neşe:

“Aman Efendim, ihsan buyurdunuz,” diye can atarak sevinirken, Hazreti Gavs Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri:

“Yalnız, seni şu şartla oraya padişah yapıyorum: Ne kazanırsan yarı yarıya paylaşacağız,” buyururlar.

Pek tabiî olarak tâlip, bu emri minnetle kabul ediyor. Nihayet adamcağız hakikaten söylendiği gibi, Hindistan’da büyük bir saltanata, muazzam saraylara, güzel eşlere sahip olduğu gibi, bir de erkek evlâda sahip olur. Aradan on bir sene geçiyor ve bir gün Hazreti Abdülkâdir-i Geylânî in teşrifleri haberi çıkıyor. Hükümdar, Gavs-ı Samedâni’yi karşılayarak sarayında bir kaç gün hizmetinde bulunduktan sonra Cenâb-ı Pîr artık döneceklerini haber veriyorlar. Padişah:

“Efendim, biraz daha kalıp bizleri sevindirin,” diye ricada bulunuyorsa da Hazret-i

* "Hizmeti minnet bil, minneti hizmet bilme." [929]
* "İdare ilmini öğrenin, insan kızınca şeytanın malı olur."
* "İdare, Müdara, Dubara"
* "İhvan kocadıkça koç olur. Avam ise, kocadıkça hiç olur."
* "İşte her ne varsa O, bu kadar."
* "İlmin başı sabırdır. Sabrın başı yokluktur. Yok olana taş değmez." [930]
* "İhvanlık bir dağı delmek kadar zor, bir sigara kâğıdını iğne ile delmek kadar kolaydır."
* "İhvan, bizsiz olmaz, biz de ihvansız." [931]

Gavs'ın muhakkak gideceklerini anlayınca:
"Efendim, bari kusurlarımızı af buyurun," diyor. O vakit Sultan Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri, hükümdara:
"Yalnız sizinle bir sözümüz vardı. Sizi biz buraya padişah olarak gönderirken ne kazanırsanız yarı yarıya olacak, diye bir söz vermiştiniz. İşte şimdi, buraya geldikten sonra ne kazanmış iseniz hesaplaşmak istiyorum," buyuruyorlar.
Padişah bunun üzerine bütün servetini tesbit ederek yarı yarıya ayırıyor ve Hazreti Gavs'ın huzuruna arz ediyor. Sultânü'l Evliya:
"İyi amma siz bir erkek evlat da kazandınız; onu da taksim etmeniz lazımdır," buyurunca, padişah:
"O nasıl olacak?" diye soruyor. Cenâb-ı Gavs cevaben:
"Çocuğu ikiye böleceğiz, size istediğiniz tarafı vereceğim," diye emrediyorlar.
Çocuk ortaya getiriliyor. Gavs-ı A'zam Hazretleri keskin kılıçlarıyla: ***"Destûr"*** deyip çocuğu tam ikiye ayıracakları esnâda, padişah belindeki mücevher işlemeli hançerini çekerek:
"Eeey sehhar herif! Senelerce bana hizmet ettirdiğin yetmiyormuş gibi şimdi de tesadüfün bana verdiği nimeti elimden almak istiyorsun," diye tam Hazreti Gavs'ın göğsüne saplarken bir de bakıyor ki, elindeki kaşık helva tenceresine saplanıyor. Ne saraydan eser var, ne saltanattan ve ne de çocuktan bir iz kalıyor. Bu hal karşısında hayretler içinde kalan tâlibe, Cenâb-ı Pîr tebessüm ederek:
"Oğlum karıştır helvayı… Biz cimri değiliz, veririz, amma zamanı gelmeden de olmaz…" buyuruyorlar.
Seyyid Osman Hulusi Efendi Hazretleri bu konuda buyurdu ki;
"Oğul, geliyorlar himmet istiyorlar. Bazen himmet gecikiyor, ya rızkının zamanı tahakkuk etmemiş oluyor, ya da daha hayırlı bir iş oluyor. Onun için himmet gecikiyor."

[929] Tasavvuf hayatımızdan intikal etmiş bir söz vardır. Mürîd, "Himmet şeyhim!" demiş. O da "Hizmet dervişim!" demiş. Çünkü himmet bir alışveriş, bir hizmetin karşılığı değildir. Hizmet zaten dervişin vazifesidir. Talebenin hocasına, çırağın ustasına, müridin mürşidine hizmet etmesi, zaten normal bir şeydir. Hizmet ediyor diye himmet edilmez. Ayıptır, bunlar yanlış sözlerdir. Ha, belki hizmete teşvik için söylenmiştir diye te'vîl edilebilir. Ama hakikatte yanlıştır. (İNANÇER, Ö. Tuğrul, Vakte Karşı Sözler, hzl. Ayşe ŞASA-Berat DEMİRCİ, İst.2006, s.26)

[930] "***Allah Teâlâ, yüz binlerce kimya ilaç yarattı; amma insanoğlu sabır gibi kimya görmüş değil."*** Mevlana

[931] Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin müridlerinden biri, rüyasında kendini cennette

* "İhvanımız bizi sevdiği kadar beraber oluruz."

* "İlmin başı sabırdır. Nefis güzel süslenmiş kadına bezer. Fakat huyu kötü ve aldatıcıdır."

* "İnsanların kelamı, Hakk'ın kalemidir." [932]

* "İnsan ne ararsa zannında bulur."

* "İnsan kendisini müdafaa etmelidir." [933]

* "İnsan ruhundan ve kalbinden bir an gafil olmamalıdır."

* "Kapımızdan gidiyorsunuz, ama defter silinmiyorsunuz."

* Kendisine başkasını şikâyete geleni, ***"Gardaşım! O zat Allah Teâlâ'nın kulluğundan da mı çıktı?"*** diye cevap verirdi.

* "Kendini bilmek, kendine gelmek, kendini bulmak, kendine ermek,

---

köşk ve sarayların içinde hurilerin gılmanların arasında gördü.
Bir kaç kez bu böyle devam edince kendinin ulaşılacak en büyük makama ulaştığını mürşidine ihtiyacı kalmadığını zan ederek mürşidinin sohbetlerini terk etti. Bir zaman sonra, Abdülkâdir Geylânî Hazretleri tevâfuken, onu gördü. Ve sohbetlere neden gelmediğini sordu. O da rüyasını anlatarak kendisinin mürşidine ihtiyacı kalmadığını, cennetlik bir insan olduğunu ifade etti.
Bunun üzerine Abdülkâdir Geylânî Hazretleri ona bir daha o rüyayı gördüğünde: *"Bismillah, Ya Abdülkâdir Geylânî!"* demesini tembih etti.
O da o rüyayı gördüğünde, şeyhinin tembih ettiği gibi söyledi. Öyle söyler söylemez cennet olarak gördüğü yer bir zibillik, çöplük haline geldi. Mürid de görmüş olduğu rüyanın şeytanî olduğunu anladı ve tövbe etti.

[932] Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.
1952 yılında Efendi Hazretlerini ziyarete gittiğimde adımı sordu. Bende Ali dedim. Babamın adı da Ali olduğundan Efendi Hazretleri;
"Gardaşım! Ali'yi genceltik." Buyurdu. Hacda Efendi Hazretleri ile ayrıca bir görüşmemiz oldu o zaman
"Gardaşım! Hacı Ali! Hacı Ali! Diye seni Hacı yaptık" buyurdu.
Yavuz Sultan Selim bir sefere giderken Gerede yakınlarında mola vermiş ***"Ümm-ü Kemal" isimli velinin namını duymuş ve kendisini davet etmiş, sohbet etmiş, hürmet etmiştir. Ancak bu zatın büyüklüğünü sınama hevesine kapılmış. Söylentiye göre, lalasıyla gizlice anlaşıp hiç kimseye sezdirmeden gece lalasının ölmüş olduğu haberini yayıp, o zatı cenaze namazına çağırtmış. Namaz kıldırmak üzere tabutun başına geçen Ümm-ü Kemal Hazretleri birden bire arkasındaki padişaha dönüp:
"Padişahım, Ölü kişi niyetine mi, diri kişi niyetine mi ?" deyince, padişah şaşkınlıkla:
"Tabii ölü kişi niyetine" demiş. Namaz kılınıp bittiğinde ve tabut açıldığında, lalanın ölmüş olduğu görülmüştür.

[933] Hazret-i Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz buyuruyor ki;
"Allah Teâlâ, bir kimsenin namus perdesini yırtmak isterse, o kimseye ehlullâha karşı kötü söz söylettirir." Yine buyuruyor ki;
"Allah Teâlâ, bir kimsenin ayıbını yüzüne vurmak isterse, o kimseye başkalarının ayıbını söyletir." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s.90)

nerden gelip gittiğini anlamaktır” [934]

* “Keramet, insanı yoldan geri koyar.” [935]

---

[934] Ebu Abbas Kassâb kuddise sırruhu’l-azîz buyurur ki;

“Allah Teâlâ’yı Allah Teâlâ arar, Allah Teâlâ’yı Allah Teâlâ bulur, Allah Teâlâ’yı Allah Teâlâ bilir.” (Tezkiretü’l-Evliya, 676)

[935] Keramet iki nevidir:

1- Kerâmet-i kevniyye,

2- Kerâmet-i irfâniyye.

Kerâmet-i kevniyye insanın yolunu kesen eşkiyadır.. Asıl maksûd keramet, kerâmet-i irfâniyyedir.

Hazret-i Pîr (Hasan Sezâi kuddise sırruhu’l-aziz) Efendimizin;

Gel keramet damına düşme, keramet bundadır

Buyurdukları, kerâmet-i kevniyyeye nazırdır. Kerâmet-i irfâniyye-i Muhammediyye, yegâne maksuddur. Mürşidini, kerâmet-i kevniyye ile imtihana çekmek bir mürîd için şüpheden kurtulmamış manasınadır. Sakın böyle bir emelin peşine düşmeyiniz. İrfân-ı Muhammedi en büyük kerametttir. Onu görmeye, ona mâlik olmaya çalışınız. (Şeyh Şuayb Şerafeddin Gülşenî, Şeyh Şuayb Şerafeddin-i Gülşenî’nin Hayatı İst, Buhara Yayınevi, 2001, s 121)

Tasavvufta keramet şart kılınmadı ve keramet şeyhin faziletli olmasına alâmet olmaz. Bazen de şeyh Efendiye keramete izin verilmemiştir. Şeyh Efendi de keramet aramak, ona inanmamak ve teslim olmamak demektir veya şeyh keramet göstermeyi lüzum görmemiştir de, onun için keramet göstermez. İstikamet, bin kerametten efdâl olduğunu da hiç unutmamalıdır.

Arifler ise, keramete itibar etmeyip, hayz-ı ricalden addederler. Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri buyurur ki;

“Su üzerinde yürüyen kimseler vardır, amma onlardan çok yüksek ve efdal olan bahtiyarlar, susuzluktan ahirete göçmüşlerdir.”

Yusuf Hemedânî kerametler hakkında buyurdu ki;

“Bunlarla, tarîkat çocuklarını yetiştirirler.”

Ahmed Avni Konuk kaddese'llâhü sırrahu’l-aziz “ledünnî ilim”ile ilgili bir bahsin sonunda şunu nakletmektedir: Ariflerden birine ***“Keramet mi efdal, marifet mi efdaldir?”*** diye sormuşlar.

“Elbette marifet efdaldir. Zîrâ keramet abdestin bozulması ile yok olur. Marifet ise gusle ihtiyaç hâlinde bile ariften ayrılmaz” demiştir. Halk nazarında maddî âlemle ilgili “keramete (kevnî keramet) büyük bir alâka gösterilir ve bu nevî kimselerin büyük bir velî olduğu zannedilirse de, bu çeşit olağanüstü şeyler, manevî yolculuğa çıkan sâlike daha yolculuğunun başlarında iken zahir olduğuna göre, mübtedîlerin kemâl sahibi ve büyük velî olacakları elbette düşünülemez. Tasavvuf ehlinin büyükleri *“ilmî kerâmet”*i *“kevnî” kerâmet”* ten yâni fizik âlemin kânun ve kaideleri dışına çıkan olağanüstü haller göstermekten üstün olduğunu söylemişlerdir. İbn Arabî kaddese'llâhü sırrahu’l-azizin

“Arifin marifeti yükseldikçe onun himmet ile tasarrufu eksilir” (A. Avni Konuk, *Fusûsul-Hikem Tercüme ve Şerhi,* c. III, s. 58.) şeklindeki sözü de bu kanâatin veciz bir ifadesidir. Onun için diyebiliriz ki, İbn Arabî, Mevlânâ kaddese'llâhü sırrahu’l-

* "Kitap yazmadık, ama yazdırıyoruz." [936]

* "Gardaşım! Sen kitap ol."

* "Kıyamet muhakkak gelicidir. Mahşerde mahcup olacak her şeyden sakınmayı maneviyatta ve vefâda da sevmeyi sevilmeyi burada mizân etmelidir."

* "Kıymetli ömrü, kıymetsiz işlerde sarf etmek doğru mu? Nevm-i gaflet, nevm-i mevtanın daha fevkindedir. (Gafilin uykusu ölünün uykusundan üstündür. Zamanı değerlendirin demektir.)

* "La İlâhe İlla'llâh, nihayet *'La mevcude İlla'llâh'*. Allah Teâlâ'dan başka yok."[937]

* "Maaşınızın üçte ikisinin gideceğini bilseniz dahi, iyi su için."

* "Mâdemki âdem, her biri bir âlem."

* "Muhabbeti olan hata görmez, görse de göz yumar."

* "Muhabbet gözüyle bakan, noksan görmez." [938]

* "Mürşid-i Hakîki, Allah Teâlâ'dır."

* "Namazın kazası olur, sohbetin kazası olmaz." [939]

---

azizân ve diğer tasavvuf büyüklerinin günümüze kadar gelen ilim ve irfan yüklü eserleri onların *"ilmî keramet"* sahibi velîler olduğunun şahitleridir. (KONUK, Ahmed Avni ,"et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye fi Islâhı Memleketi'l-İnsâniyye" Tercüme ve Şerhi, hzl: Mustafa TAHRALI, İst. 1992, s. XIII)

[936] Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu Efendi hakkında söylenmiştir.

[937] İslâm'da emredilen iman **'Lâ ilâhe illa'llâh'** tevhidi yâni tevhidi ulühiyyettir. **'Lâ mevcude illâ'llah'** diye ifade edilen tevhid-i vücud değildir. Vücud tevhidi marifet yolunda ilerlemiş havas için geçerlidir. Bu tevhidi inkâr etmek mümkün değildir çünkü sabit olmuştur. Lakin 'Allah Teâlâ'dan başka mevcut yoktur' demekle 'Her mevcut Allah'tır demek arasında pek büyük fark vardır. Birinci sözde tevhid, ikincisi şirki hissetme ihtimali düşünülür. Ancak 'Allah'tan başka mevcut yoktur' denildiği zaman yaratılmışlara isnad edilen vücudun hakiki olmayıp hayalî, vehmi veya gölgesi olduğudur. Hakiki vücud ancak Allah Teâlâ'ya mahsustur. Yoksa bir olan Allah Teâlâ'ya nisbetle 'Her şey Allah Teâlâ'dır' denilmemektedir.

[938] Hazret-i Gavs Abdulkadir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz buyururlar ki;
"Âlemde, çirkin görme. Zira çirkin gördüğün, çirkinliği değil; o benzersiz cemâlin, o eşsiz güzelliğin kemâlini bildirmek için bir güzelliktir." "Suret yüzünden, bir şey sebebiyle ondan ihticâb etme. Yâni hiç bir şey sana karşı Hakka perde olmasın. Zira her gördüğün perdenin arkasında nur açığa çıkar." (YEŞİL, Şemseddin, Gavs-ı Azam Abdülkadir Geylanî Hazretlerinin Nutuklarından, İst, 1978, s.16)

[939] "Bir gün ashâb Mevlana kuddise sırruhu'l-azîzi müsteğrak buldular. Namaz vakti idi. Mürîdândan bazıları, namaz vakti gelmiştir, diye Mevlâna'ya seslendiler. Mevlâna bir şey söylemedi ve onlara iltifat eylemedi. O mürîdân kalkıp namaza meşgul oldular. İki mürîd, şeyhe uyarak namaza durmadılar. Namazda olan mürîdlerden Hâcegî nâmındaki birisine sır gözüyle ayan gösterdiler ki, namazda olan cümle ashabın arkaları, imamla beraber kıbleye gelmiş idi; ve şeyhe uymuş olan iki müridin yüzleri kıbleye müteveccih idi. Zîrâ şeyh; " Ölmeden önce ölünüz!" hükmünce "mâ" ve "men" den, yanî bizlikten ve benlikten geçip ve kendi kendinden fena bulup, nûr-i Hakk'ta fenâ oldu; ve artık o, nûr-i Hakk olmuştur. Ve her kim ki,

* “Nerede hatim okunuyor, nerede zikir varsa oturun. Biz dört koldan oradayız.”

* “Neyi seversen, onunla kalırsın, ne ile meşgul isen, O’sun.” [940]

* “Nefsimiz düşmanımız, ruhumuz dostumuzdur ki, asla bizden ayrılmaz. Ölüm ahir olmayınca.”

* “Ne yaparsak şeyhimizin eli ile yaparız.” [941]

---

arkasını nûr-i Hakk’a dönüp, yüzünü duvara çevire, muhakkak surette arkasını kıbleye döndürmüş olur. Çünkü o, kıblenin canı olmuştur. Evet, kıblenin canı odur. Bu halkın yüzlerini çevirdiği kıbleyi, İbrahim Nebi bina etmiştir. O evi o bina ettiği için, kıblegâh-ı âlem olmuştur. Şimdi onun zât-ı şerifinin kıble olması, bi-tarîk-ı evlâdır. Çünkü onun yüzünden kıble olmuştur. (Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Fîhi Mâ Fîh, trc. Ahmed Avni Konuk, hzl. Selçuk Eraydın, İst. 2001, s.14)

[940] “***Allah Teâlâ ile beraber olunuz. Buna güç yetiremezseniz, Allah Teâlâ ile beraber olan salihlerle olunuz.”***

İbrahim İbni Ethem bir gün ağaca yaslanmış bir vaziyette duruyordu. Gökten yeryüzüne bir melek indi, Elinde defter kalem vardı, yazmaya başladı. İbrahim İbni Ethem e bu hal gösterildi, sordu:

“Ne yazıyorsun?” Melek:

“Allah Teâlâ’nın dostlarını yazıyorum.” dedi.

İbrahim İbni Ethem;

“Ey Allah’ın elçisi! Rabbinin bu aciz kulunu da yazıver.” Deyince, Melek:

“Senin için emri ilâhî yoktur ya İbrahim!” diye cevap verdi. O zaman İbrahim İbni Ethem;

“Ben Allah Teâlâ’nın dostlarından, değilsem de onları çok seviyorum.” Deyince başka bir melek gelerek

“O’nun ismini listenin en başına yaz” dedi.

[941] Hatta bir kıssa, ya da menkıbe anlatılır: Fahreddin-i Râzî âhirete intikal ettiğinde, malum sualler... Hepsine cevap verdikten sonra *“Senin imanın nasıl bir iman?”* sualine cevap veremiyor. Aklına gelmiyor, manevi olarak Necmüddîn el-Kübrâ kuddise sırruhu’l-azîz Hazretlerine soruluyor. Necmüddîn el-Kübrâ diyor ki;

“Taklittir, de, taklit.” Taklittir, diyor. *“Kimin taklidi?”* diye soruyorlar. *“Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin taklidi,”* diyor. Ha geçtin, diyorlar.

Bunun için kelime-i şehâdette olsun, kelime-i tevhîdde olsun, bazı irfan sahibi büyüklerimiz *“La ilâhe illa’llah alâ muradillah”* La ilâhe illa’llah’tan Allah Teâlâ’nın kastettiği murat ne ise,*”alâ murad-ı Rasulillah” “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz tebliğ ederken ne kastediyorsa ben de o kasıtla diyorum”* veya “sen de öyle de” derler. Ve bu taklittir.

Hatırıma gelen bir kıssa daha var: Hz. Mûsâ aleyhisselâm zamanında Firavun’un palyaçolarından biri, Hz. Musa aleyhisselâmı taklit ediyor. Malum, Hz. Mûsâ aleyhisselâm kıllı vücudlu, göbekli, başı dazlak bir zât-ı şerif. İşte adam, başına işkembe geçiriyor, o zaman naylon yok tabiî, karnına bir yastık koyuyor, elinde asayla Hz. Musa aleyhisselâmı taklit ediyor. Niye, Firavun’u güldürecek çünkü. Hz. Mûsâ aleyhisselâm bunu haber alıyor. Bir mükâleme, Allah Teâlâ ile konuşma sırasında, ***“Bunu kahret Yâ Rabbî”*** diyor. ***“Kahretmem”*** diye hitap ediyor Cenâb-ı Allah Teâlâ

“Firavun’u değil, seni taklit ediyor.” inceliği anlatabildim mi? (İNANÇER, Ö.

* “Gardaşım! Allah Teâlâ’nın rızasını al gönlünü yap, işini O’na gördür.”

* “Okçular cirit oynarken; *“Ha gayret ay aşmadan, bir ok daha atalım”* derler. “Biz bekâ âleminin yolcusuyuz. Güneş aşıyor, bizi bir daha bulup ta noksanlarınızı ikmal eyleyemezsiniz.”

* “Öl söz verme, eğer söz verdin ise, o sözden dönme.”

* “Ölümü, kabri, kalkışı, mahşeri tefekkür edin. Tefekkürü dünya sevgisine kalkan yapın. Dünya zülden ibaret. Ahiret ise, ebediyettir.”

* “Ömrümüz memuriyette geçti, nafilelerimizi bile terk etmedik.” [942]

* “Gardaşım! Haline kanaat et, bir yere dükkân aç, pazar pazar dolaşma” [943]

* “Pirimizin elinden bir bardak çay içtik, biz ondan alacağımızı aldık. Almasını bilen, vermesini de bilir.”

* “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, kabrini ziyaret edenleri görür. Her insan ziyaretçisini görür. İdâre ışığı gibi, lüks ışığı gibi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ise, güneş gibi görür.”

Tuğrul, Gönül Sohbetleri, İst, 2005, s. 13)

[942] Şeyh Yakub Efendi Hazretleri anlatır.

Sülûkünün ilk yıllarında idi. Bir kere ikindi namazının sünnetini ihmal etmiştim. O gece şuhul haline girdiğimde, karşıma çıplak bir zat geldi. Ben:

“Edep yerini ört, niçin böyle çıplak dolaşıyorsun?” diye sordum. O zat bana:

“Beni sen çıplak bıraktın. Üzerimdeki elbiseleri aldın, birde bana çatıyorsun” dedi. Ben:

“Allah Teâlâ saklasın ben bir şey yapmadım” dedim. O zat:

“Ben ikindi namazının sıfatıyım. Sünnet benim elbisemdir, sünneti kılmadın ve bende böyle çıplak kaldım. Bu halimin sebebi sensin” dedi.

“Ben bu halden sonra beş vaktin sünnetlerinden hiç birini terk etmedim” diye buyurmuştur. (M. Cemâleddin el-Hulvi, *Lemezât-I Hulviyye*, Serhan Tayşi, İst, 1992)

Ravzatü’l-Ahyar isimli kitapta zikredildiğine göre, Davud İbni Hasen in adamlarından Davud İbni Reşîd buyurmuştur ki;

“Bir gece teheccüd’e kalktım, çok şiddetli bir soğuk vardı. Üşümekten ağladım. Ve oturduğum yerde kendimden geçtim.

O haldeyken bana:

“Diğer insanları uyuttuk, seni kaldırdık, onun için mi ağlıyorsun?” denildi. O geceden sonra Davud ibni Reşîd uyumamıştır. (Mustafa ismet Garibullah, a.g.e. c.2, s.68)

Hasan-i Basri kuddise sırruhu’l azizin bir tespiti:

“Kişinin gece ibadetine kalkmamasının tek sebebi işlediği bir günahtır. Öyle ise, her gün akşamleyin nefislerinizi sorgulayıp kendinizi denetleyiniz, gece ibadetine kalkmanız için Rabbinize tevbe ediniz.” (Tenbîhu’l Muğterrîn, a.g.e. s.135)

[943] Pazarcılık yapan Şen Veliye söylenmiş.

Marâşi Ahmed Tahir kuddise sırruhu’l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

“Bir iş yeri açmak, Allah Teâlâ’ya keşkül sunmaktır. Allah Teâlâ kendine uzatılan ikramı geri çevirmez. Ona bir şeyler ihsan eder. Dükkân kapısı, Hakk kapısıdır. Hak çeşmesi akmasa da damlar.” (KÜÇÜK, a.g.e., s. 59)

* "Saat-ı vahidedir ömr-i cihan,
Saati taata sarf eyle hemân" [944]

* "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelen vahiyler kendinden kendine geliyordu."

* "Sema aysız, ihvan semaversiz olmaz."

* "Sen seni sevdiğinle bil, O seninledir." [945]

* "Siz birbirinizi Allah için severseniz, Gayret'ullah zuhur eder, Allah Teâlâ'da sizleri sever." [946]

* "Siz bizi sevemezsiniz. Biz sizi seviyoruz ki, bizi seviyorsunuz." [947]

---

[944] (Cihanın ömrü bir saat kalsa bile, o bir saati Allah Teâlâ'ya kulluğa sarf eyle)

[945] ***"Allah Teâlâ'ya ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme itaat edenler, Allah Teâlâ'nın nimetine mazhar kıldığı Nebiler, sıddıklar, şehidlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaştırlar"*** (Nisa, 69) ayetine şu tefsiri yapılmıştır.

"Bu ayet Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mevlası Sevban radiyallâhü anh hakkında nazil olmuştur. Sevban radiyallâhü anh, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi çok severdi, ondan ayrılmaya dayanamazdı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir gün Sevban'ın rengini değişmiş gördü.(Sebebini sorunca) Sevban radiyallâhü anh dedi ki;

"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem (ahirette senin derecen yüksek olduğu için) *seni göremeyeceğimden korkuyorum"* Bunun üzerine Allah Teâlâ O'nun kerametini anarak dedi ki,

"Kim (farzlarda) Allah Teâlâ'ya (sünnetlerde) Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme itaat ederse, işte onlar cennete Allah Teâlâ'nın nimetini mazhar kıldığı Nebilerle, sıddıklarla, şehidlerle ve salihlerle beraberdir. Onlarla arkadaş olmak ne güzel şeydir!"

[946] "Hakk'a yakınlığın artması şöyle anlaşılır; **"Halkı gittikçe daha fazla sever."** Zira halkı fazla sevmek, Hakk'a yakınlığın fazla olmasından ileri gelir." (Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.19)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ***"Sa'd, çok kıskançtır, ben Sa'd'dan daha kıskancım, Allah Teâlâ ise, benden de kıskançtır. Kıskançlığından dolayı görünür, görünmez bütün kötülükleri haram etmiştir"*** hadîsi Hakk kıskançlıkta bütün âlemlerden ileri gittiği içindir ki, bütün âlem kıskanç oldu. (Mesnevi, c.I, b. 1762–1764)

Bu nedenle sevenlerin sevgisini kendisinden fazla olmasını istemeyerek onları daha çok sever. Gayret'u-llah zuhur eder.

[947] Nuri Atasoy isimli ihvandan dinledim.

(Samsun) Terme İlçesi'nde bir Kuran Kursu öğretmeni başından geçen hadiseyi ona şu şekilde anlatmıştır.

"Dini emirleri en itinalı bir şekilde yaşamaya çalışıyordum. Fakat etrafımdaki bazı ehl-i tarik benim bu halimden dolayı beni içlerinde görmek istiyorlar ve sürekli tekliflerle geliyorlardı. Bu tekliflerini reddetmediğim gibi de yanaşmıyordum. Nakşî ve Kadirî gruplarından birkaç cemaat geldi. Tavsiyelerini dinledim, fakat tam bir cevap vermedim. Daha sonra İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerinin ihvanları gelip tarîkat yolunun güzelliklerini anlattılar. Ben de artık bu konu üzerinde duyarsız kalamazdım. Bu hal üzerimde devam ederken bir gece rüyamda, kendimi uçarken gördüm. Bir zaman uçtuktan sonra yerden göğe doğru uzanmış nuranî bir direk birden önüme çıktı ve çarpıp yere doğru düşmeye başladım. Bu düşme sonucunda,

* “Siyaseti olmayan bir cemiyet, çökmeye mahkûmdur. Herkesin bir siyaseti vardır. Bizim siyasetimiz, siyasete karışmamaktır Bu da ayrı bir siyasettir” [948]

---

bir güzel zatın önüne düşmüştüm. Onun cemalini seyrederken uykudan uyandım. Anladım ki, bu rüya, tarîkata girmem gerektiği işaretiydi. O gördüğüm zatı bulmam gerektiği düşüncesiyle bana tavsiye eden kişilere, beni efendilerine götürmelerini istedim. Fakat gördüğüm zâtı bulamıyordum. En sonunda İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerinin ihvanlarına, beni Efendinize götürün dedim. Beni götürdüklerinde Efendi Hazretlerini görünce rüyamda gördüğüm zâtın o olduğunu anladım ve ihvanlığa kabul buyurması için arz-u niyaz eyledim. Efendi Hazretlerini bulmak benim için uzun bir yol olmuştu.”

“Bir gün Şeyh Sadreddîn’in taşkın dervişlerinden biri semâ’ ediyormuş. Şeyh Sadreddîn’e bakarak:
“Mağrur olma... Senin bu güzelliğin, benim aşkımdandır!” demiş. Hazret de ona:
***“Ne tuhaf! Bir baba, evlâdını kollarıyla yukarı kaldırdığı vakit, o oğul kendini babasından büyük farz eder. Fakat baba bırakıverirse düşüp parça parça olur*,”** karşılığını vermiş.
Şeyh Hazretleri’nin bu cevabını alan derviş bir ishale tutularak üç, gün içinde ölüp gitmiş.”(Ken’an Rifâî, a.g.e. s. 335)

Ahmed Âmiş kuddise sırruhu’l-azîz buyurdu ki;
“Sizin gelmeniz size bağlı değildir. Biz istemeyince sizler gelemezsiniz.” (GÜNEREN, a.g.e., s. 37)
[948]—Mükerrem Taşçoğlu Beyefendi ile görüşmemizde konu hakkında bir hatırasını anlattı.
“1957 senesinde abim Muharrem çalışma bakanlığında çalışırken Sivas’ı teftişe geliyor. İsmail Efendi Hazretleri ile görüşüyor. Efendi Hazretleri onun Muharrem Efendinin torunu olduğunu anlayınca sevgi nişanesi olarak hamama beraber götürüyor. Abim 1957 yılında Güven Partisine giriyor. Turhan Feyzioğlu abimin İsmail Efendi Hazretleri ile olan ilişkisindeki yakınlığı hissedince Güven Partisine destek sağlamak için aracı olmasını istiyor. Durumu Efendi Hazretlerine iletince;
“Benim siyasetle ilişkim yok. O kişi Sivas’tan girmek istiyor. Muharrem ne beni sok, ne kendin gir.”
Turhan Feyzioğlu ön seçimleri Sivas’tan kazanamadı ve Kayseri’den milletvekili olarak seçildi.
1969 yılında Adalet Partisinden milletvekili seçilmek için Sivas’a gittim. Sadettin Güçlü;
“Mükerrem ne cesaret, Sivas’ta iki tane büyük grup var, ne yapacaksın? 1281 köy var, 140 dolaşamamışım. Ben onlar çarpışırken aradan çıkabilirsin belki, Müftü Enver Akova ile işbirliği yaparsan iyi olur” dedi. Fakat ön seçimi kaybettim. Fakat aklıma Turhan Feyzioğlu Efendi Hazretlerine gidip yardım istemişti, belki bana izin verir düşüncesiyle yanına gittim.
Çorapçı Hanı’ndaki vekâleye gidip Efendi Hazretleri ile tanışınca abime yaptığı iltifatı ve daha fazlasını bana yaptı. Yanındaki sedirde bana yer verdi. Doksanı geçmiş yaşına rağmen hala zekâsının çok canlı ve berrak olduğunu gördüm. Cuma

* "Sükûtumuzu anlamayan, sohbetimizi hiç anlayamaz. Söz ile olsaydı, bu işi herkese söylerdik."

* "Söz bilmiyorsanız, büyüklerin dedikodusunu yapın."[949]

* "Sol el ile aş yemek mekruhtur. Onu da görmek haramdır."[950]

---

günü olduğu için Cuma namazı için camiye gittik. Enver Akova vaaz ediyordu. Namazdan sonra herkes Efendi Hazretlerinin elini öperken, bende yanında olduğum için elimi öpen oluyordu. Daha sonra vekâleye geldik. Dilsiz bir hizmetçi vardı, ona durumu anlattım. O da söylenenleri Efendi Hazretlerine bir şekilde aktarınca;
"Gardaşım! Arkasındayız, izin verdik, devam etsin" dedi. Fakat çok yakın olan seçimden önce Efendi Hazretleri Hakk'a yürüdü. Bende seçimi kaybettim.
Fakat bu duanın bereketi ile seneler sonra1983 yılında Sivas'tan milletvekili seçildim ve bakan dahi olduk. Her Sivas'ı ziyaret edişimde Ulu Camii ve Efendi Hazretlerini ziyaret ederim."

[949] Dedikodu; et yemek gibidir. Büyüklerin eti temiz olduğundan, insana zarar yerine şifa olur.
Tezkire-i Evliya'da ***"Salihlerin anıldığı yere rAhmed iner, fazl ve rAhmed yağar"*** buyrulmaktadır. (Tezkiretü'l-Evliya s. 47, Nefâhatü'l-Üns Tercümesi, s.49)
Yusuf-u Hemedânî Hazretlerine sordular:
Bu yüce taife, yüzlerine perde çektikleri zaman selâmette kalmamız için biz ne yapalım? Buyurdular ki;
"Her gün bir miktar onların marifetli söz ve eserlerinden okuyunuz." (Muhammed Pârisa, *Risale-i Kudsiye*, A. Oğuz- M.S. Aydın, 1969, s. 33)
Meşâyih, yeryüzünde Allah Teâlâ'nın askerleridir. Allah Teâlâ'yı isteyen taliplere yardım ve imdat etmek ve onları nefis, şeytan ve hevâları elinden kurtarmak için memur edilmişlerdir. Taliplerin gönüllerine şeytan tarafından bir vesvese veya nefisleri cihetinden bir telâş ve rahatsızlık gelse, meşayihin menkabelerini dinlemekle onu defederler. Talip, riyazet ve perhize boyun vermekten korkunca, meşayih sözünü dinlemek bu ürkmelerini ve korkularını da giderir. Bunun için: ***"Meşâyihin kelimeleri, yeryüzünde Allah Teâlâ'nın askerleridir"*** denilmiştir.
Hem de meşâyih sözlerini dinlemek, kişiye muhabbet getirir ve gönlünden Allah Teâlâ muhabbetinden gayrı muhabbeti götürür. Zira muhabbet denilen şey, gönüllere ya gözden veya kulaktan girer. Kişi, görmek veya işitmekle âşık olur. Özellikle, Hakk Teâlâya âşık olmak böyle olur. Nitekim, Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de buna münasip olarak şöyle buyurur:
"Ey Rabbimiz! Biz, Rabbiniz Allah Teâlâ'ya iman edin diye insanları imana davet eden bir münâdi işittik, ona icabetle imana geldik." (Âl-i-İmran, 192) (Eşrefoğlu Rumî, Müzekkin Nüfus, İst, s. 56)
Şeyhülislâm Hz. Abdullah Ensâriyyü'l-Hırevî kuddise sırruhu'l-azîz buyurdular:
"Her pirden bir söz ezberleyiniz. Eğer buna gücünüz yetmezse onların adlarını ezberleyiniz ki, nasibdâr olasınız." (Safer Baba, **Tasavvuf Terimleri**, İst., 1998, s.)
"Nice toprak gibi mezarda yatanlar var ki, faydaları, feyizleri bakımından yüzlerce diriden iyidir, üstündür. Gölgesini gizlemiş (ölmüş) ama toprağı gölge vermekte. Yüz binlerce diri, onun gölgesinde gölgelenmekte." (Hz. Mevlâna kuddise sırruhu, Mesnevî, VI, 3012, 3013)

[950] Bu sözden şu mana anlaşılmalıdır ki;

* “Şeriat bir dervişin başında tacı, sırtında abası ve elinde asası gibidir.”

* “Şeriatı gözetin. Şeriatı gözetmeyenin tarîkatı olmaz.”

* “Şeriatta kıl kadar noksanı olanın, havada uçtuğunu görürseniz, vurup kanadını kırın. İstidraçtan başka bir şey değildir.”

* “Tasavvuf, yok olup, sonra var olmaktır.”[951]

* “Tarîkat, libas gibi olmalıdır.”

* “Tarikâtin edebi ikidir. Olduğun gibi görünmek, göründüğün gibi olmak.”

“Yine Hakk’ın hikmetlerinden bir hikmet olarak, dünyânın payidar olması için kullara gaflet verilmiştir. **Ahmaklar olmasa dünya helak olur,** buyruluyor.

Bir gün Hazret-i Musa aleyhisselâm dua etti: Ya Rabbî, kullarının üstünden bu gafleti al! Diye yalvardı. Duası kabul olup, insanların üstünden gaflet perdesi kalkınca, herkes tâat ve ibâdâta daldı. Ve böylece de beşeriyete lâzım olan ihtiyaçlar temin edilemez hâle geldi. Ne fırıncı ekmek yoğurdu, ne terzi elbise dikti, ne çiftçi ekin ekti ve nizam-ı âlem de yerinden oynamış oldu.

Demek oluyor ki, âlemin nizamı, ancak çeşitli isimlerin ve zıt sıfatların harekete geçmeleriyle mümkündür.

Fakat şu da var ki, bu gaflet ölçülü olursa faydalıdır. Gerek ferde gerek cemiyete. Yoksa ruhunu külliyen ihmal edip sırf maddesine hizmet ettiren gaflet, işte o, insanoğlunun en yaman düşmanıdır.” (Ken’an Rifâî, a.g.e. s.89)

“Tabiî burada işaret edilen mertebe tevhîd-i ef âl mertebesidir. Hayır ve fayda iyi ve kötü ne varsa kulların yaptığı her şey ilâhî irâde ve kaza ve kader icâbıdır. Karagöz perdesi, sinema, tiyatro bunun bariz bir numunesi değil mi?

Karagöz’ün, Karagözcü tarafından oynatıldığı bilindiği halde müteessir olmamak heyecanlanmamak kabil olmuyor. Gülmekten, ağlamaktan, müstağni olunmuyor. Nitekim seyircilerden bir Arnavut, heyecanından cadıya kızarak rovelveri çekip cadıyı vuruyor. Hâlbuki yapan cadı mı, yoksa Karagözcü mü?

Peki, bunu ne için dünya sinemasına, tiyatrosuna, yâni dünya sahnesine teşmil etmiyorsun? Rolleri yapanlar canlı göründükleri için mi? Veyahut perde, sahne mahdut olmayıp geniş olduğu için mi?

Fakat bunu da herkesin bilmesi lâzım gelmez, herkes bilirse, dünya payidar olamaz. **Levle’l-humakâ le-huribeti’d- dünya: Ahmaklar olmasa, dünya harap olur.** Zira ihtiyâc-ı beşerin temini için her anlayışta insana lüzum vardır.” (Ken’an Rifâî, a.g.e. s.103)

[951] “Biri de der ki; Kime yetiştimse ona tasavvufun ne olduğunu sordum; biri bir şekilde tanımladı, başka biri başka bir şekilde. Bu tanımlamalar beni tatmin etmedi. Sonunda Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi rüyamda gördüm ve mübarek ayaklarına yüz sürerek sordum.

Halk ile bilişmeyi terk et dedi. Daha dedim;

Halk ile bilişliği inkâr et dedi. Daha dedim;

Elinden gelirse öyle bir hâlde ol ki, ne kimse seni bilsin ne de sen kimseyi bil dedi.” Hadayıku’l-Hakayık’ta şöyle denir:

Gerçek sofinin alâmeti, bilinirken bilinmez olmak; zenginken fakir olmak; izzet içindeyken mezelleti seçmektir; yalancı sofinin alâmeti ise, bunun tam tersidir. (ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.130)

* "Taş atan bizden, taş attıran bizden değildir."
* "Ustanın elinde keser olmazsa yiğidim, yerinde yeller eser."
* "Ya bizi terk eder, ya da sigarayı"[952]
* "Ya Rabbi! Bu kadar nebinin evliyanın yüzü suyu hürmetine imanımız sana emanettir. Pirim bu emaneti alır, Allah Teâlâ'ya havale eder."
* "Yemek içmek için, çok emek sarf oluyor. Ahiret için lakayt olunuyor."
* "Ya Rabbi! Bizim ömrümüzde yaşadığımız müddet içinde, ne kadar cünamız[953] varsa da, bize kabir genişliği ver."
* "Yeter ki, bu âlemden bu âdem ayrılmasın, dünyaya dalıp ta ahireti unutmasın."
* "Yok olunur, var olunur."
* "Yok olmayan var olmaz. Taş atsan, vursan, bana değmez." [954]
* "Yok olun. Yok olursanız Allah Teâlâ var olur."[955]
* "Vakitler nakitleri satın alır, nakitler nakitleri satın alamaz."
* "Vakitle yakut kazanılır. Yakutla vakit kazanılmaz."
* "Vakit nakittir mâna dakiktir. Ömür kısa mügayyebattandır. Meçhul yol uzaktır. Gayret ister."
* "Zaten ezelde tanışmamış olsa idik, burada buluşmamız mümkün olmazdı. Şeyhimin hakka yürümesinden sonra bu mukaddes vazife, bize verildi. 12 tarîkatı bize teslim ettiler. Biz bakıyoruz."[956]

---

[952] Efendi Hazretleri gençliğinde sigarayı bir müddet kullandıklarını Torunu Şükrü Sefa Efendiden işittik. Şükrü Sefa DALAK Efendi (d. 1947) anlattı.
"Ben küçüktüm. Efendi Hazretleri buyurdu ki;
"Gençliğimde sigara içtim bırakalı kırk yıl oldu"

İsmail Hakkı Bursevî kuddise sırruhu'l-azîz anlatıyor.
Şam'da iken Şeyh-i Ekber kuddise sırruhu'l-athar birkaç kere temessül edip
"Şol ki, halk ona yaprak der, o bizim yanımızda habis ve haramdır." Buyurdu. Tütüne İşarettir. Sefine-i Evliya, c.III, s.68

[953] Bir şeyi basıp meylettiren sıklet demek olup, harec, sıkıntı ve alel-ıtlak ism-i vebal manasına da gelir ki, "günah" kelimesinin aslı budur.

[954] Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.

[955] "Şeyh Sâdî-i Sahavî kuddise sırruhu'l aziz Hazretleri, bindiği atı bir gün dereden geçirmek istedi. At bir türlü geçmedi. Suyu bulandırın, dedi. Bulandırdılar ve at dereyi geçti.
Demek oluyor ki, insan da kendini gördükçe, Hakk yolunu geçemez ve vücud kaydından azat olmadıkça maksuda eremezmiş." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 347)

[956] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyuru ki;
"Sizden her birinizin cennet veya cehennemdeki yeri ezelde yazılmıştır." (Buhari) Bu Hadis-i Şerif'e göre ihvanlık ezeliyete tekâbül eder.

4-SOHBETLERİNDEN

Allah Teâlâ'yı İsteme Hakkında

"Gardaşlarım! Kuldan Allah olmaz. Allah Teâla'dan kendini de isteyin. Allah Teâlâ dilerse kendini de verir.

Mecnun ve Leylâ vardı, Mecnun âşık idi.

Leylâ bir gün yanına gelip, ben Leylâ'yım demiş, meğer Leylâ olmuş. Mecnun ellerini açarak ya bendeki Leylâ kim demiş. [957]

---

[957] Leylâ ve Mecnûn, aslında Arab halk edebiyatına ait bir hikâyedir. Leylâ ve Mecnûn hikâyesi kısaca şöyledir.
Necd'de bulunan Beni Amir kabilesine mensup olan Kays (Mecnûn) ile Leylâ, kabilelerinin hayvanlarını otlatırken, birbirini severler; yaşlarının büyümesi ve aşklarının meydana çıkması üzerine Leylâ çadırda alıkonur ve Kays 'a gösterilmez; bunun üzerine Kays'da aşkın ilk ızdırabı başlar.
Kays'in babası Leylâ'yı ister ise, de, aşk sebebi ile dillere düştüğünden veya kızlarını rüsva ettiğinden yahut başka bir bahane ile teklif reddedilir ve Leylâ bir başkasına nişanlanır. Bu hale müteessir olan Mecnûn, ıztıraplarının te'siri ile büsbütün aklını kaybeder. O sırada kendisini görüp, muradına erdirmek isteyen Mervân b. El-Hekem (H:45–65; Miladi: 675–683)'in vergi (sadakat) me'muru Ömer b Abd el-Rahmân ile yerine tâyin edilen Nevfel b. Musahik'ın teşebbüsleri boşa gider. Mecnûn'un babası, duâ ile iyi olacağını ümit ederek, onu Mekke ile Medine 'ye götürür ise, de, Mecnûn aşkının artması için duâ eder ve çöllere kaçarak, vahşi hayvanlar ile yaşamaya başlar. Mecnûn'un Leylâ'ya benzettiği ceylanı avcılardan kurtarması v.b. vakalar, bu sırada vaki olmuştur. Sonunda Leylâ, Mecnûn 'u sevdiğinden, aşk ızdırapları içinde ölür; Mecnûn'da ona ağıtlar söyleyerek ve aşkının acılarını terennüm ederek, çöllerde dolaşır, nihayet bir gün ölüsü bulunur.

Efendi Hazretlerinin bahsettiği hikâye Müzekkin Nüfus adlı kitapta Eşrefoğlu Rumi kuddise sırruhu'l-azîz bu hikayeyi şu şekilde nakil etti.
Mecnun ibn-i Kays'a sordular:

"Adın nedir?" dediler.

"Adım Leylâ'dır," dedi. Zira her nereye baksa kendisine Leylâ'dan başka kimse görünmezdi. Gönlü Leylâ ile doluydu, dilinde gece gündüz söylediği Leylâ adı idi. Leylâ'dan başka kimseyi bilmez ve tanımazdı. Bütün isimleri unutmuştu. Bu acayip bir sırdır. Sadık âşık ona derler ki, dost adından başka bütün adları kalbinden çıkarır. Bir gün, Mecnun yine sarhoş gibi, deli divane bir halde şehrin içinde LEYLÂ LEYLÂ diye feryat edip gezerdi. Leylâ onun feryadını duydu, kalbi mahzun oldu ve

"Gideyim şu miskine kendimi bir daha göstereyim. O, benim için gece gündüz niyaz eder, ben de ona bir gözükeyim, hatırını sorayım," dedi ve hemen Mecnun'un bulunduğu yere giderek, tam karşısında durdu. Mecnun, hâlâ:

"Leylâ.. Leylâ.," diye feryat ediyor, ağlıyordu. Kimseyi görecek, gözü yoktu. İnleyerek, sızlayarak şehirden çıktı, sahralara düştü. Güneşe karşı bir yerde oturdu ve Leylâ'sını anmağa devam etti.
Leylâ, merak ve hayret içinde peşinden gitti, onun oturduğu yere vardı, dört tarafını

Mecnûn'a sordular Leylâ nice oldu
Leylâ gitti adı dillerde kaldı
Benim gönlüm şimdi bir Leylâ buldu
Yürü Leylâ ki, ben Mevlâ'yı buldum
Leylâ Leylâ derken Allah'ı buldum

Bu hal ile olun, Gardaşlarım! Bu âlem bir hayaldir. [958] ***Allah Teâla için birbirinizi sevin. Biz sizi Allah Teâla için seviyoruz. Karıncayı da Allah Teâla için seviyoruz. Dışarı çıkıyorum, bakıyorum, ne görüyorsak Allah Teâla'yı görüyoruz. Sizi de gördük Allah Teâla'yı gördük. Biz Allah Teâla'ya sarılmışız ki, Siz bize sarılıyorsunuz."*** [959]

---

dolanarak ona kendisini gösterdi. Mecnun, oralı olmadı ve Leylâya iltifat bile etmedi. Leylâ, Leylâ diyerek kendinden geçti, düştü ve bayıldı. Fakat, yattığı yerde bile, bütün azalarından Leylâ adı işitiliyordu.
Leylâ, bundan bir şey anlayamadı. Bekledi, Mecnun kendisine gelip yattığı yerden doğruldu. Bu defa, Leylâ güneşin bulunduğu tarafa gitti ve Mecnun'un önünde durdu, gölgesi Mecnun'un üzerine vurdu. Mecnun, başını kaldırarak uzun uzun Leylâ'nın yüzüne baktıktan sonra sordu:
"Kimsin, ne istiyorsun?"
Leylâ da ona bir soru ile cevap verdi:
"Aşk elinden halin nedir?"
"Ne sorarsın halimi? Git, yanıma gelme. Yoksa sen de benim gibi deli olursun. Hem sen kimsin? Ben seni tanımıyorum."
"Beni tanımadın mı? Leylâ Leylâ diye istediğin ve inlediğin işte benim, nasıl tanımazsın?"
"Var git işine, âlem bana hep Leylâ oldu.. Gönlüme hep Leylâ doldu.. ***Eğer, sen gerçekten Leylâ isen, ya bu bendeki Leylâ kimdir?"*** dedi

[958] Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
"Olmuş olmuştur, olacak da olmuştur. Olacak bir şey yoktur." **(**GÜNEREN, a.g.e., s. 73)

[959] "Bir gün balıklar toplanarak demişler ki;
"Su, su..." dedikleri bir şey varmış. Yalnız ismini işitiyoruz, kendini göremiyoruz. İçlerinden biri demiş ki;
"Falan denizde her şeyi bilen bir balık vardır. Gidelim de ona soralım... Olsa olsa müşkülümüzü o halleder."
Gidip dertlerini anlatmışlar ve:
"Su nerededir, bize göster!" demişler. Hazret de:
"Suyun olmadığı yeri, siz bana gösterin!" Cevabında bulunmuş.
Bunun gibi, her bir zerreyi nurun nuru olan Cenâb-ı Hakk'ın nuru ihata etmiş, her şey onun vücudundan zuhur etmiş ve ona yakın olmuştur. Nasıl ki, Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de:
"Sana benden soranlara de ki; Ben onların yakınındayım." (Bakara, 186)
Adamcağızın biri rüyasında Cenâb-ı Hakk'ı görmüş, koşmuş ellerine yapışmış: Senin elinden başka bir el bilmiyorum! demiş. Uyanınca kendi elini tuttuğunu görmüş.
Adamcağızın biri de, karşısında kendisine hücum eden bir eşeği görmüş kulaklarını

Zatı Hakk-ı anla zatındır senin
Hem sıfatı hep sıfatındır senin
Sen seni bilmek necatındır senin
Gayre bakma sende bul

Niyazi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

"Gardaşlarım! Allah Teâla'dan başka bir şey yoktur. Zaten bizde yokuz. Bizi yok bileceksiniz. Bizde sizinle düşüp kalkıyoruz. Konup göçüyoruz. Ama biz, biz de yokuz."

Beni bende demen bende değilem
Tenim boş gezer dondan içeri

Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

Sizde böyle yok olun. Gezen duran siz olmayın. Allah Teâla'nın bir ismi Gayyur (çok kıskanç)***'dur, İnsanlar birbirini sevince, Allah Teâla'da onları sever"***

"Zat-ın biri Allah Teâlâ'ya,
— 'Ya Rabbi! Kapını aç' demiş. Allah Teâlâ;
— 'Kulum sen gel, kapı açık' demiştir.

Allah Teâlâ'nın Ehli Hakkında

"İşte hulasa sizler Allah Teâlâ'nın ehlisiniz. Allah diyene "Ehl'u-llah" derler, ne yazık ki, çalışmıyorsunuz. "Temûtune kemâ te'îşûne ve tub'asûne kemâ te'îşûne " buyrulmuştur.

Dünyada hangi sıfatta ve ne amel üzerine iseniz o halde vefat edersiniz

Hangi sıfat üzere vefat ederseniz, o sıfat üzere haşr olursunuz. Müminin kalbinin daima Allah Teâlâ ile olması lâzımdır. Vefatımız zamanında dahi Allah Teâlâ ile olalım."

Efendimiz sallallâhü aleyhi ve selleme sormuşlar. ***"Allah Teâlâ katında amellerin hangisi efdaldir."***

"Bu dünyadan çıktığınız zaman diliniz, Allah ile teslim-i ruh etmeli.

---

yakalamış. Uyandığı vakit kendi kulaklarını tuttuğunu görmüş.
Bir sûfî ile kelâmcının biri konuşuyorlarmış. Kelâmcı demiş ki; Yakınırım o Allah'tan ki, köpek ve kediden zuhur eder. Sûfî de demiş ki; Ben de yakınırım o Allah'tan ki, köpek ve kediden de zuhur etmez.
Bunlar birbirlerini bu suretle tekzip ederlerken arifin biri onların hallerinden haberdar olur ve der ki; Sen de haklısın, o da haklıdır. Çünkü köpek ve kedi en değersiz hayvanlardan olmak hasebiyle, biriniz böyle kıymetsiz hayvanlardan Cenâb-ı Hakk'ın zuhurunu Hakk'a bir noksan addettiği için haklıdır. Diğeriniz ise, her şeyde Hakk'ı gördüğü için bunlardan da zuhur etmeyen Hakk'ın zuhurunda noksan olacağından, o noksanlığı Hakk'a isnat etmediği için haklıdır." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s.347)

Hatta hakkınızda riyakâr deninceye kadar, Allah Teâlâ'yı zikretmeli. Gardaşlarım! "Amellerin efdâli zikirdir." Fakat çalışamıyoruz. Yeter ki, Allah Teâlâ'ya kul olmalı."

Âlemler Hakkında

"Gardaşlarım! Şu görmüş olduğunuz yıldızlar, sizin aklınızın alamayacağı şekilde dünyadan çok büyük, Allah Teâlâ'nın yarattığı varlıklardır. Bunların üzerinde d,e Allah Teâlâ'ya itaat eden mahlûkatlar vardır. Onlar da Allah Teâlâ'yı zikrederler, kulluk ederler. Yalnız onların şekilleri bize benzemez. Bu ayrı bir meseledir"

Aile Hukuku

Efendi Hazretleri torunu Aişe Sıdıka Hanım'ı severken validesine olan nisbet ve benzerlikten dolayı ***"benim güzel Anam"*** diye sever, sofrada yemek yenilirken ağzına lokmalar ikram eder ve

"Kızım sizinle uğraşan benimle uğraşır, benimle uğraşan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizle uğraşır." Demiştir.

Av Eti Hakkında

Efendi Hazretlerine av eti ikram etmişler. ***"Gardaşım! Ava kıyamayız. Ama av etini de severiz."***[960] Buyurmuştur.

Dilenciler Hakkında

Efendi Hazretleri Ulu Camii kapısında her zamanki gibi dizilmiş dilenciler için buyurdu ki;

"Bunlara hiç para vereceğim gelmiyor, vermeden de geçemiyorum."[961]

Dedikodu Yapan Hakkında

Efendi Hazretleri, şikâyete gelen bir kişiye ***"Allah Teâla'ya bu kulu ya-***

---

[960] Mürşid-i kâmiller avcıdırlar. Onlar avlamak istediklerinin canını incitmeden alırlar. Av eti lezzetlidir. Çünkü kendisinde acılık yoktur. Kapıda yetişen hayvanın hırsı ve elemi onu tatlı olmaktan çıkarmıştır.

[961] Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.
Muâz b. Cebel *radiyallahü anh* şöyle diyordu:
"Allah Teâlâ'nın yeryüzünde kızdıkları mescit dilencileridir." (Tenbîhu'l Muğterrîn, a.g.e. s 371)

ratmasını bilmemişsin mi diyelim" bir başkasına ***"kuldur hata işler, üçer, beşer"*** diyerek hakikâte sevk etmiştir.[962]

Denizler Hakkında

"Gardaşlarım! İnsanoğlu aya gitmek için boşuna çaba sarf ediyor. Bir şey bulamayacaklar. Denizleri araştırsalardı daha çok menfaat bulurlardı." [963]

Ders Vermede Liyakatin İkinci Plana Atılması

Efendi Hazretlerinin damadı Hayyat Mehmet Efendiden nakledilen bir rivayete göre, bir gün huzurlarında sohbet esnasında, orada hazır bulunanlardan bir kaçı:

"Efendim, Size gelen herkese, tefrik etmeden ders veriyorsunuz, bunun hikmeti nedir?" diye soruyorlar. Efendi buyurur ki;

"Gardaşlarım! Eskiden medrese, tekke gibi ilim irfan yerleri vardı. Camiler aslî mekânlardır, tali mekânlar kalmadı. Tarîkata girme hevesiyle gelenleri biz boş çeviremeyiz, fakat bizim bir gönül dairemiz vardır ki, bizce malumdur." Başka bir zamanda şöyle buyururdular;

"Bir kimse bostanına karpuz eker. Karpuzları büyüdükten sonra, en iyilerini satıp para kazanır. Ondan ehvenini eşine dostuna ve aile efradına yetirir. Geriye kalanını da hayvanlarına yedirir. O bostan ekenin bunda bir zararı var mı?

Gardaşlarım! O ders verdiğimiz kimse hiç bir şey yapmayıp ta kötü ahlaklarından vazgeçse, bu da bir kâr değil midir?"Gardaşım en azından beş vakit namazını bırakmaz.

---

[962] Abdullah b. Selâm *radiyallahü anh* anlatıyor:
Nebi aleyhisselâmdan biri başına gelen sıkıntılardan ötürü, yüce Rabbine şikâyette bulununca kendisine şu vahyi indirilir:
"Bana daha ne kadar şikâyette bulunacaksın? Ben yerilme ve yakınma mercii değilim, gaip âleminde senin durumun böyle başlamıştır, benim senin hakkındaki güzel takdirime kızma, senin için dünyaya yeni bir düzen vermemi mi, Levh-i Mahfuz'u değiştirmemi mi istiyorsun? Kendi muradımı değil de senin muradını mı yerine getirmemi, benim değil de senin arzuladığını gerçekleştirme mi arzuluyorsun? İzzetime yemin ederek söylüyorum, eğer bu düşüncen bir daha göğsünde depreşirse üzerinden peygamberlik giysisini çeker alırım, cehenneme atarım aldırış etmem bile!" (Tenbîhu'l Muğterrîn, a.g.e.293–294)

[963] "Elli yıl içinde insanoğlu tümüyle denizin üstüne ve içine yönelecek. Gezegenin bir parçası olarak, maden, yiyecek bulmak, askeri ve ulaşım amaçlarını gerçekleştirmek ve artan nüfusa oturacak yer sağlamak için onu ele geçirip kullanacaktır." (ALVIN TOFFLER, Gelecek Korkusu Şok, trc. Prof. Selami TURGUT, İst. 2006, s. 200)

Devlete İtaat Hakkında

Efendi Hazretleri kıyafet kanunun çıktığında, eşleri Hatun Hanım ve Hacı Hanım için iki manto iki atkı alıp getirdiğinde Hatun Hanım'ın, *"Efendi bunlar ne ki?"* sorusuna karşılık, Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Hanım! Bundan sonra dışarı çıktığınızda bunları giyeceksiniz" demesi üzerine Hatun Hanım,

"Efendi bizim çarşaflarımız var. Biz onları giyeriz" demesine cevaben, *"Hanım onlar kanunen yasak olmuştur. Onun için bir zaman bunları giyeceksiniz"* demiş ve ayrıca ulü'l emre itaati anlatmışlardır.

Ayrıca şapka kanunu gereğince kendisi dışarıda şapka ile bulunmuştur.

"Buna herkes şapka diyor, biz ise, serpuş (Başa giyilen başlık) diyoruz" Bu şapka içinde itirazda bulunanlara da,

"Gardaşlarım ulü'l emre (kanunlara) itaat gereklidir" der dışardan geldiğinde şapkasını kapının yanındaki çiviye asar, iç mekâna sokmaz çıkarken de, abdest almaya çıkıyor dahi olsa, şapkasını örtmeden çıkmazdı.

Dünya Hayatı Hakkında

"Amelleriniz tartılmadan önce, kendinizi hesaba çekiniz. Hâkikat ve hidayet yolundan ayrılmayınız. Cenâb-ı Hakk'a ihlâs ile ibadet etmenizi tavsiye ederim. Allah Teâlâ, dünyada hayrı da şerri de insanların tercihine bırakmıştır. Sakın ha kendinizi gafletten koruyunuz.[964] Size hoş görünse de fenalıktan, günahlardan sakınınız. Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getiriniz, çünkü emirlerin yapılmaması bir felâkettir. Ölüm yolunu kolaylaştıracak yegâne şey, sizin amellerinizdir.

Size tebliğ edilen emirlere ittibâ ediniz. Taharet üzere yaşayınız. Takva üzere olunuz. Her teşebbüsünüzde Cenab-ı Hakk'ın size yardım etmesini ve geçmiş günahlarınızı affetmesini niyaz ediniz. Tevazu ve sabır, takva ve sıdk şiarınız olsun. Hesaba çekilmeden kendilerini hesaba çekenler büyük mükâfatlara nail, bunu ihmal edenler ise, büyük zararlara duçâr olurlar.

Her türlü musibet ve belâlar, kişinin tekâmül sebeblerindendir. Bunlar da nefs-i emmâreden raziye ve marziyeye kadar gider. Çoğu zaman nefs-i levvâmeye uğrarlar. O zaman kul kendi günah ve hatalarıyla uğraşır. İnsanın kendi hatasını görmesi kadar güzel irfan olmaz. Bunların hepsini unutup kulluk vazifesinde bulunmak, yani cismindeki canı gibi, dostu ca-

---

[964] Allah Teâlâ'nın evliyalarından bazı âşıklar;
"Hakkı talep eden kimseye lâzımdır ki, asla Hakk'dan gaflet etmeyip gönlüne Hakk'dan başka ne gelirse mani ola.. Eğer âşığın gönlünde Hakk'dan gayrı bir fikir üç nefes alıp verinceye kadar durursa, o âşığın feyz yolu kapanır, Allah Teâlâ ilminde terakki edemez. Zira gönülden ruhaniyet gider, felç olmuş organ gibi yola gitmekten ve hareket etmekten kalır..." Buyurmuşlardır. (Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.25)

nında bulmak

Bu dünya fânidir, âdemdir, misafirhanedir, âhiretin tarlasıdır. Âhirete hayırlı ameller götürmek lazımdır. Sen, seni sevdiğinle bil. Bir hadis-i şerifte; " Kişi, sevdiği ile beraber haşr olacaktır."

"Gardaşlarım insan dünyada bir yolcu gibi veya bir misafir gibi, yâda bir kiracı gibi olmalı. Yolcu veya misafirin nesi olur ki, Konar, geçer o kadar."

Şu Beyitleri çok tekrar ederdi.

Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün,
Yüzün suyu değer cihanı bütün

Verirlerse dünyayı sen alma satın
Yüz aklığı iki cihana değer

Hak kul elinden intikamını kul eli ile alır
İlm-i Hakk-ı bilmeyenler anı kul yaptı sanır.

Cümle eşya haktandır kul eli ile işlenir
Emr-i Bâri olmayınca sanma bir çöp deprenir.

Kazara bir sapan taşı bir altın kâseye değse
Ne taş kıymet kazanır, nede kâse kıymetten düşer

Tekkeönü'ndeki sahra sohbeti dönüşünde ***"Gardaşım, Zindana dönek bakalım."*** Derdi. [965]

Dostlar Hakkında

"Piş-i meni, der-Yemeni. Der -Yemeni, piş-i meni."[966]

"Bizi sevenler Yemen'de olsa dizimizin dibindedir. Sevmeyen ise, dizimizin dibinde olsa bile Yemen'dedir. Biz kimseye vurmayız, kendi kendine vurursa, kendi bilir. Biz dünya ve âhirette, maddî ve manevi işlerinizde beraberiz."

Efendi Hazretlerinin Kendi Makamı Hakkında

Sormuşlar.

---

[965] Muammer Su isimli ihvandan dinledim.
[966] Ebu Said Ebulhayr'in Divan'ında rubainin ilk beyti aslında:
"Ger der Yemenî çu bâ-menî pîş-i menî" şeklindedir. (Aşçı, a.g.e. c. III, s. 1130)

"Efendi Hazretleri sizi nerede buluruz?

"Eğer bu dilberi ararsanız Sivas Ulu Camii'nde. Orada bulamazsanız Şam-ı Şerif'te Ümeyye Camii'nde. Orada bulamazsanız, Mekke'de Kâbe'de. Orada bulamazsanız, Medine'de Ravza'da. Orada bulamazsanız, Sivas'a bir sefer eyleyin Ulu Camii'nde bulursunuz."

Efendi Hazretlerinin Bir Münacatı

"Ey Hâlık-ı kâinat! İlticâgâhım ancak sensin. Üzüntü ve sürûr zamanımda da sana yalvarırım. Günahlarım büyüktür, fakat senin affın ondan daha büyük değil midir? Münâcatımı işitiyorsun. Gönlümde muhabbetini eksik etme. Beni bin yıl ateşinde yaksan yine senden ümidimi kesmem. Rehberim sen olursan, hiçbir vakitte gümrah (yolunu kaybetmiş, sapıtmış, azmış) ***olmam. Sen bana yol göstermezsen ilelebet dalâletten kurtulamam."***

"Yâ İlâhi! En büyük korkum, beni kapından tard edecek olursan ne yapacağım. Senin yükselttiğini kimse alçaltamaz. Senin alçalttığını kimse yükseltemez. Hâlik sensin, hakîm ve âlim olan sensin, ilmin her şeyi kaplamıştır, rahmetin her şeye şamildir. Felâketzedelere yardım eden, musîbetzedelerin imdadına yetişen, kalbleri kırılanlara teselli veren Sensin. Kullarına yardım için daima hazırsın. Bütün esrar ve efkârı bilen Sensin. Bütün nimetleri bahşedensin. Fakirlerin dostu sensin. Sadıkların, tahirlerin yardımcısı sensin. Yardımını isteyenlerin hepsine yardım edersin"

"Ya Rab! Biz aciz, fakir, nakıs, zayıf ve fânî kullarınız. Ebedî ve ezelî olan, zengin ve kudretli olan, rahîm ve alîm olan sensin. Senin marifet ve muhabbet nurunu arıyoruz. Muhabbet ve marifetini ihsan eyle. Günahlarımızı affeyle." [967]

---

[967] İstanbul'da evliyayı kiramdan kadri yüce bir zât, Cenâb-ı Hakk'a niyaz ve rica etmiş ki,
"İlahî ya rabbi, bu dünyada cennetlik ve cehennemlik kullarından birer tanesini fakire göster, dünya gözüyle göreyim." Kendisine hitâb-ı izzet gelmiş ki;
"Yarın sabah erkenden Yedikule Kapısı'na git, kapı açıldığı zaman ilk evvel kapıdan taşra çıkan adam cehennemliktir; onu gör; müşahede et ve orada bekle. Akşam üzeri en sonra yâni kapı kapanacak zaman kapıdan içeri giren adam cennetliktir; gör ve müşahede et."
O zât sabaha yakın o kapıya gider, orada kapının açılmasına muntazır olur. Kapı açılır açılmaz sekiz on yaşında bir çocuğun elinden tutmuş bir ihtiyar Müslüman adam kapıdan dışarıya gider. Bu zat tamamıyla müşahede eder ve korkarak der ki;
"Yazık! Şu Müslüman, İslâmiyet'te saç ve sakalını ağartmış, biçare cehennemliktir!" demiş. Ve yine akşama kadar kapı dibinde beklemiş. Akşam üzeri kapı kapanacak iken sabahtan ilk evvel çıkan adam, yine o adam! Çocuğuyla beraber en sonra içeriye girer, kapı kapanır. O zat, dikkatle taaccüp ederek nazar eder ki, sabahtan ilk çıkan adamdır,

Ehl-i Beyt Hakkında

Efendi Hazretleri hayatı boyunca Ehli Beyt'e olan sevgisi ***"Sizler bizim Ser tacımızsınız"*** ifadesi ile hayat bulmuştur.[968]

"Gardaşlarım! Ahmed ve Mehmet, bizler sizin adınızı abdestsiz bugüne kadar ağzımıza dahi almadık." [969]

Fenâ fi'ş- Şeyh Hakkında

"Gardaşlarım! Bir zaman sonra gördük ki, elimiz şeyhimizin eli her şeyimiz şeyhimiz olmuş. Biz yok olmuşuz o var olmuş. Yok olun Gardaşla-

---

"Fe-subhânallah Teâlâ, sabahleyin ehl-i nâr idi, akşam ehl-i cennet oldu!" diye pek çok hayret ve düşünce ile hanesine gelip huzûr-ı ilâhiyyeye durup bunun hikmetinden sual etmiş. Sırrına şöyle hitâb-ı îzzet gelmiş ki; O adam, çocuğuyla beraber deniz kenarında oturup akşam ettiler. Çocuk babasına sual etti ki;
"Baba bundan daha büyük başka deniz var mıdır?" Babası dedi ki,
"Evet, oğlum, vardır; onun ismine ilâhi rAhmed deryası derler ki, onun ucu kenarı yoktur." İşte bu söz o adamı ehl-i cennet eyledi" diye fermân-ı ilâhî gelmiş. (Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. III, s.1016)

[968] "Fuzûlî'nin adı Mehmed imiş (900) târihinde Hille'de doğmuş (963) de Kerbelâ'da vefat etmiş...
Kitabında bir duası vardı.
"Yâ Rabbî, beni dünyâda da Ehl-i Beytin gölgesinden ayırma!" diye... Şimdi Kerbelâ'da, Ehl-i Beytin Kubbe-i Saadetinin dışarısına gömmüşler. Güneş, Türbe-i Saâdet'e vurdukça sabah ve akşam gölgesi mezarına düşer." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 165)
Mustafa Özeren kuddise sırruhu'l-azîz bir nasihatlerinde buyurdu ki;
"Kalbini temiz tut, berrak* tut*, Ehl-i Beyt'e muhabbetten ayrılma, Mustafâ ile Murtezâ ayrı değildir. Velayet sırrı onda devam eder. Esma, müsemmâ ehline gerekmez. Her şey O'ndandır. Karagöz perdesindekilerin hepsini tek el oynatır. Onun için hiç bir şeyi kötü görme, ama tâbi de olma. Daha gençsin, inersin, çıkarsın veya çıkarsın inersin,. Yavaş yavaş inşa-allah hepsi olur. Yeter ki, motor sağlam kalsın. Ben sana işin esâsını özünü söyledim. Eğer içinden gelirse üç defa **" Lâ ilahe illallah, Muhammed Sallâllah "** ***dersin."*** (GÜNEREN, a.g.e., s. 35)

Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
"Her şeyin başı Ehl-i Beyt' e muhabbetdir ."
Duaların en hayırlısı nedir? *Diye sorulduğunda şöyle buyurdular:*
"Yarabbi bizi Ehl-i Beyt kapısından ayırma."
(Dilekleriniz olursa) ***"Hazreti Fatıma radiyallahü anha Anamız'dan dileyin. O çok merhametlidir. Kendisinden niyaz edileni geri çevirmez."***
"Mustafa'yı, Murtezâ'yı bir bilmeyen azabtan kurtulamaz."
"Aynada baktım özüme, Ali göründü gözüme" **(**GÜNEREN, a.g.e., s. 50)

[969] "Âlimler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sözlerini abdestsiz rivayet etmeği mekruh görürlerdi. Hz Aişe radiyallahü anha hadis rivayet edeceği zaman abdestsiz olursa teyemmüm ederdi." (ALTUNTAŞ, Muhammedî Dua,2004, s.145)

rım! Yok olun, sonunda Allah Teâla var olur. "

Gavslığı Hakkında

1955 senesinde Efendi Hazretleri ***"Gardaşlarım! Gavslık Kadirî'lerden Nakşî'lere verildi"*** Gavsiyet müjdesini verdi.

Gerçek Hafızlar Hakkında

"Gardaşlarım!

Bir kimse, ben öldükten sonra benim malımı dünyanın en cahil adamına verin derse; o adanıp malını Kur'an-ı Kerim hafızı olup ta manasını bilmeyene vermeli imiş yine bir kimse benim malımı âlim kimseye verin derse, o kimsenin malını velev ki, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumasını bilmesin, Kur'an'ın hükmünce amel edene vermeli imiş." [970]

---

[970] "Ben (İmam Şa'rânî) derim ki; "Kur'an-ı Kerim'i daha çok bilen ve okuyandan maksad, onunla diğerinden daha çok amel eden, geceleri ibadete kalkan, yasaklardan sakınan demektir." (Uhûdü'l Kübra, a.g.e. s.60)

Yahya B. Muaz kuddise sırruhu'l-azîz şöyle demiştir:
"Zaman olur ki, kişi kendini ibadete verir ama o ibadet onun için dalalet sebebi olur. Yâni kanmasına ve kendisini beğenmesine yol açar. Aksine zaman olur, bir meşguliyet ve günaha düşürür. O günah onun için hidâyet sebebi olur. Yâni kendi hâline bakar. Gaflet uykusundan uyanır. İstiğfar ve tövbe eder. Şüphesiz hüküm Allah'ındır ve nasıl dilerse öyle yapar. Hikmetini kendisi bilir. Bu iki halden emin olmak aldanmak ve oyuna gelmektir. Zira bu hususta O'nun hükmü nedir bilemez ve âkıbetin ne olur anlayamazsın. Her hâl ü kârda bu hususta cesur olmaman gerekir. Hakk Teâlâ cür'etle günah işleyip: "Allah bizi mağfiret eder." Diyen kişilerden şikâyetçidir. Hiç bir şey günahı küçük göstermekten daha kötü olamaz. Günahın küçüklüğüne bakma. Sen, kimin emrini yerine getirdiğine bak!" (Nefâhatü'l Üns, a.g.e. s. 181)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurur ki;
"Bir zaman gelecek; insanlar Kur'an'ı çokça okuyacak fakat bir lezzet ve halâvet bulamayacaklar. Kur'an-ı Kerim'in emirlerinde kusur ettiklerinde; ***'Allah Teâlâ Gafur ve Rahimdir'*** *diyecekler, yasakları işlediklerinde* ***'Biz şirk koşmadıkça Allah Teâlâ affeder'*** *diyeceklerdir. Onların bütün işleri yalandır. Kurtlar koyun postu giyerek insanları aldatacaklar, en dindarı yağcı olacak"* (Kutub-i Sitte)

Hz. Mevlâna kuddise sırruhu'l-aziz buyurdu ki;
Sahabenin ruhlarında, Kur'ân-ı Kerim'e karşı fevkalâde bir iştiyak vardı ama aralarında hafız pek azdı. Çünkü bir meyve oldu mu kabuğu adamakıllı incelir, çatlar, dökülür.
Ceviz, fıstık ve badem bile olunca kabukları incelir. İlmin hakikati de kemâle gelince kışrı (kabuğu-kabalığı) azalır. Zira sevgilisi, âşıkı yakar, yandırır.

Gerçek Temizlik Hakkında

Efendi Hazretlerinin ziyaretine giden ihvan,

"Önce hamama gideyim de bir boy abdesti alayım. Efendi'nin yanına tertemiz varayım" düşünerek hamama ve oradan doğruca *Çorapçı Hanı*'ndaki vekâleye gider. Kapıyı açıp içeri girdiğinde Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Hacı, hacı temizlik yokluktur. Yok olarak geleceksin. Kalbteki bütün varlığını atacaksın ki, temiz olasın."

Hacca Gidemeyenler Hakkında

"Gardaşlarım! Hacca gitmek isteyipte gidemeyenler üzülmesinler. Gidenler yanımızda, gidemeyenler canımızda. Gidemeyenler Ulu Camii'yi ziyaret etsin. Burayı O`ra, O`rayı bura yaptık.

"Haccın şartı 3'tür. Helâl paran olacak, sıhhatin yerinde olacak, iyi bir arkadaşın olacak, beraber gideceksiniz.

Herkes Mekke ve Medine'ye gitmek ister. Bizde diliyoruz. Ama sizleri bırakıp gidemiyoruz. Biz Mekke ve Medine'yi burası yaptık."

Halife-i zadesin, makbulsün. Her neye muhabbetin varsa ona kulsun. Cennete gitsek bile siz vazifenizi yaptıktan sonra biz sizi almadan gidersek cennet bize haram olsun. Biz sizi bırakmayız, yeter ki, siz vazifenizi yapın.[971] ***Bu dünyadan çıktığınız zaman diliniz Allah Teâla ile teslim-i ruh***

İstenen, sevilen kişinin vasfı, isteyen, seven kişinin vasıflarının zıddıdır. Vahiy ve nur şimşeği, Nebi sallallâhü aleyhi ve sellemi yakar. Kadîm olan Allah Teâlâ'nın sıfatları tecelli edince hâdisin sıfatlarını yakar, mahveder. Sahabe arasında birisi Kur'ân-ı Kerim'in dörtte birini ezberledi de duyuldu mu, sahabe radiyallâhü anhüm, bu bizim ulumuzdur derdi. Böyle bir büyük mâna ile sureti bir arada cem etmek, hayretlere düşmüş, mest olmuş padişahtan başka kimseye mümkün değildir.
Böyle bir sarhoşluk âleminde, edep kaidelerine riayet etmenin zaten imkânı yoktur, bu imkân bulunsa bile şaşılacak şeydir doğrusu!
İstiğna âleminde niyaza riayet etmek, yuvarlak bir şeyle uzun bir şeyi, zıdd oldukları halde bir arada cem etmeye benzer. Sopa, esasen körlerin sevgilisidir. Kör, Kur'ân-ı Kerim sandığına benzer ancak. Körlerin sözleri, Mushaf harfleriyle, eski hikâyelerle, korkutuşlarla dolu sandıklardır. Fakat Kur'ân-ı Kerim'le dolu sandık, boş sandıktan iyidir elbet. Yüksüz sandık fareler ve yılanlar dolu sandıktan daha iyidir. (Mesnevi, c.II, b.1386–1399)
Yine buyurdu ki;
"Çok âlim vardır ki, irfandan nasibi yoktur. İlim hafızı olmuştur da, Allah Teâlâ'nın habîbi olamamıştır!"

[971] Şeyhülislâm der ki; Ma'ruf bir gün yeğenine:
"Allah Teâlâ'dan bir ihtiyacını isteyeceğin zaman, ona benimle yemin et," yâni Ya İlâhî, onun hakkı için muradım ve dileğimi ver, de. Zira Muhammed Mustafa sal-

etmeli, hatta hakkınızda mürаî deninceye kadar zikretmeli."

Hacılar Hakkında

"Gardaşlarım! Üç türlü hacı vardır, birini Allah Teâlâ çağırır o orada kalır ve geri dönmez. Birini Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem çağırır oradan döner geldiğinde kâmil bir hayat yaşar ve hacı olarak dünyasını değiştirir. Bir hacıda vardır ki; şeytan çağırır döndüğünde eskisinden daha şerli ve eşet (şiddetli) ***olur. Gardaşlarım! Allah Teâlâ bizi bu üçüncüsünden eylemesin."*** [972]

Hakikât Hakkında

"Ol mahiller ki, derya içredir deryayı bilmezler."

"Gardaşlarım! Balıklar şahlarına gidip sorarlar ki;

"İnsanlar bir sudan bahsediyorlar. Bize suyu gösterir misin?" ***dediklerinde***

*"**Siz bana su olmayan yeri gösterin" demiş. İşte sizlerde o suyun içinde olduğunuzu bilin ve bunu unutmayın."***

Hastalıktan Şifa Bulma Hakkında

"Gardaşlarım! Bir kimsenin vücudunda bir hastalık zuhur etse fatiha-i şerifeyi okur, nefesini içine çeker, şifa bulur."

"On bir adet salâvat-ı şerife de iyi gelir."

Helal Rızık Hakkında

"Gardaşlarım! Bedenimiz helal rızıkla gıdalanıp, temiz kılıf olursa ruhumuz memnun olursa bu âlemde bedenimizi toprakta korur. Hem de

---

lallâhü aleyhi ve sellem şöyle dua ederdi:

"Allah'ım dilek sahiplerinin senin üzerindeki hakkı için, sana rağbet edenlerin hakkı için ve sana doğru attığım adımlar hürmetine istekte bulunuyorum." (Nefâhatü'l Üns, a.g.e. s. 161–162)

"Tuzağa düşen kuş çırpındıkça bağlılığı artar. Teslim olursa kayıttan ve bağdan çözülür." (YARAR, a.g.e. s.155, 162.mektup)

[972] Aliyyül Havvas kuddise sırruhu'l aziz buyurur ki;

"Kulun haccının kabul olduğunun alâmeti, hacda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ahlâkı ile ahlâklanarak, dönmesi, günaha hiç yaklaşmaması, kendini hiç kimseden üstün görmemesi, ölünceye kadar dünyaya meyletmemesidir. Haccının kabul olmadığının alâmeti de, hacdan döndüğünde evvelki hâli üzere bulunmasıdır."

ebedî âlemde tez bulur. Berzâh âleminde bedenimiz ruhumuzla beraber bekleyecek. Ebedî âlemde tekrar dirileceğimiz zaman ruhumuz bizi bulacaktır.”

Himmet Hakkında

Efendi Hazretlerinin kendilerine intisap için bir zatı sınadıktan sonra buyurur ki;

“Gardaşım! Bu muhtar mührü değil ki, hemen verelim. Biz de bir şey yok, Allah Teâlâ bize, biz de size vereceğiz.”

Bir gün eşi İmmihan Hanım *“Efendi Hazretleri herkese himmet ediyorsun. Bizim Halis’e de bir himmet etsen”* demiş. Efendi Hazretleri **“Peki, sabah abdest suyumuzu döksün”** demiş.

Sabah namazı vakti bir türlü Halis Efendi’yi İmmihan Hanım kaldıramamış. Devlethânenin abdest yeri avluda olduğundan o saat bir köpek[973] Efendi Hazretlerine öyle baka baka kalmış. Köpeğin hali değişmiş. Meğer himmet nasipten başka bir şey değilmiş.[974]

Hüsn-ü Zan Hakkında

“Gardaşlarım, Allah Teâlâ’nın kulunu sevmek o kulda kusur görmemekle olur. Başkasında kusur gören kendinde varlık görür. Allah Teâlâ’ya sonsuz hamd olsun ki, bulduğum bu Allah Teâlâ sevgisiyle Allah Teâlâ’nın kullarına hizmet etmek ve onlara faydalı olmak en büyük dileğimdir.”

İhvanlık Hakkında

“Gardaşlarım! Ders alan birinin oruç ve namazdan önce gözü kör, kulağı sağır, dili peltek ve eli ayağı kötürüm olmalıdır. Gardaşlarım! İhvan olmak kolay, insan olmak zor. Gidersin bir mürşide ders alırsın eve ihvan dönersin. Ama insan olmak öyle değil. Şeyhimden ders aldıktan sonra, Şeyhimin boyasına boyanmışım. İşte bu sizin gelmeniz, Şeyhimin himmetidir. Himmet verilmez alınır. Himmeti vermeli, almalı. Biz verebi-

---

[973] Halid Kılıç Efendiden dinledik.
Perişan isimli köpek hakkındaki rivayet olabilir. Bu olaydan sonra köpek bekçi olarak kapıda kalmıştır.

[974] “Şeyh Ahmed ez-Zâhid -*rahimehullah*- oğlunu her halvette kırk gün süre ile benim yanımda halvete sokardı ama yine de oğluna mânevî sırlar açılmazdı. Bunun üzerine şöyle derdi: ***“Yavrum iş benim elimde olsa, yolu bilmede kimseyi senin önüne geçirmezdim!”*** (İmam Şarani, *Tenbîhu’l Muğterrîn,* trc. *Selefin İhlâs ve Takvası*, Sıtkı Gülle, İstanbul,1997)

liyor muyuz siz de alabiliyor musunuz?

Biz Allah Teâlâ'nın hiçbir işine karışmadık.[975] ***Naz makamında dahi olmadık." "İhvan vaktin oğlu olmalıdır" "İhvan ihvanlığı ile avama karşı gururlanmamalı ve riyaya gitmemelidir. Yolumuzun dört esası vardır. Devamı sohbet, devamı sünnet, devamı zikir ve seyr-i sülûk. İhvanda huşu ve huzur birleşmezse zevk alamaz.***

İhvan iki kısımdır. Birinin her gün yediği baldır, balı bilmez. Diğeri de şekli ve şemailini bilmez. Bal baldır, tadından ayrılmaz.

İhvan özürsüz üç hatmi terk ederse ihvanlıktan terk edilir. İhvan Allah Teâlâ için bakarsa Allah Teâlâ ona ölmez bir göz verir. Dinlerse, ölmez bir kulak verir. Hâsıl insan bütün azasını Allah Teâlâ'ya verirse, Allah Teâlâ ona ölmez bir vücud verir ve ruh olur. Edeb, ihlâs ve muhabbet bir ihvanda bulunmaz ise, ilerleyemez."
13.07.1963

İhvandan İstenilen Şey Hakkında

Efendi Hazretlerine *'Başka şeyhlerin ihvanları uçuyor kaçıyorlar, niye bizde böyle bir hal yok'* dediler.

"Gardaşlarım! Sinekte uçuyor. Siz uçmayı kaçmayı bırakın. Allah Teâlâ'ya kul olmaya bakın. Uçmak bir şey değil. Sizin Allah Teâlâ yanında sinek kadarda mı, kıymetiniz yok. Yoksa daha ne çalışıyorsunuz. Sizleri bir damla sudan bu hale getiren Allah Teâlâ değil mi? Onun için uçmaya kaçmaya bakmayın. Allah azîmü'ş şân bize kulum desin yeterde artar."[976]

---

[975] ***"Bir kısım evliya tanırım ki, onlar duadan dahi teeddüp ederek ancak zikir ile meşguldürler. O yüce şahsiyetler rızâya boyun kestiklerinden, kazayı def etmek için teşebbüse geçmeyi, kendilerine haram bilmişlerdir"*** (İz, Mahir, Tasavvuf, İst, 1990, s.55)

[976] Halid Kılıç Efendiden dinledik.

Seyyid Muhammed Nur-ul Ârâbî Varidat şerhinde buyurur ki;

"Kerâmâtı ilmiye, Kerâmâtı kevniyyeye mümasil bulunmayan kerâmâtı hakikiyedir. Kerâmâtı kevniyye, ancak zahitlerden zahir ve zühd, terk edilince meslûp olur. Hâlbuki kerâmâtı ilmiyenin zevali yoktur"

(İlmi kerametler, dünyevi oluş kerametlerinden yâni (uçmak, harikalar göstermek vb.) benzeri bulunmayan hakiki kerametlerdir. Dünyevi oluşlardan olan kerametler ancak zahitlerden zahir olur. Zühd, dünyevî şeyler terk edilince açığa çıkar. Halbuki ilmî kerametler yok olmaz) (Gölpınarlı, Abdulbaki, Melâmîlik ve Melâmîler, İst. 1931, s. 286)

Muhammedî meşrebli evliyaullah da keramet az zuhur etmiştir. Çünkü nisbetleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir. Efendi Hazretleri ve ihvanı, kerâmet konusunda ketum ve gizli yol takip etmişlerdir. Aşağıdaki soruda bu mevzuyu güzel şekilde izah etmektedir.

"Soru: Salih kişilerden ve meşayihten zuhur eden harikulade haller ziyadesiyle

İhvan Felç Olmaz ve Bunamaz

Efendi Hazretlerine bir ihvan bacının felç olduğu haberi gelince;

"Gardaşım! Bizim ihvanımız felç olmaz ve bunamaz, onun şeriattan (eliyle işaret ederek) şöyle bir yeniği varmış. Yoksa bu hal zuhur etmezdi."

İhvanın Çokluğu Hakkında

Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendiden dinledim.

Efendi Hazretleri, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ***"Mahşerde ümmetimi çokluğu ile öğüneceğim."*** buyurduğunu ifade etmiş ve

"Gardaşlarım! Her asrın halifesi gibi, bizde ihvanımızın çokluğu ile öğünürüz" dedi. Daha sonra evinin önünde havuz yapan ihvanları eve çağırdı ve onlarla çay içer iken, uzun bir müddet rabıtadan sonra buyurdu ki;

"Gardaşlarım! Siz görevinizi bugün burada çalışarak ve yorularak edâ ettiniz. Allah Teâlâ her kula bir görev verdi. Bize de bugün bir görev verildi. Allah Teâlâ meleklere bu yıl kıtlık olacak buyurdu. Melekler razı oldular. Bize de bu ahval ilham olunca razı olmayıp, Ya Rabbi kullarına kıtlık iptilasını verme, dedik. Duamız kabul olundu."

şöhret bulmuştur. Diğer taraftan sahabe Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile sohbette bulunmaları sebebiyle daha çok kuvvetli, maddî şeyler üzerinde tasarrufta bulunmaya daha fazla kadir idi. Buna rağmen onlardan (çok miktarda) harikulade haller zuhur etmemişti. İmam Şâfî kuddise sırruhu'l aziz Kifâyetü'l-*Mu'takid* ve *Nihâyetü'l-Müntekid* isimli eserinde bu soruya verdiği cevabı nakledelim: İmam Ahmed b. Hanbel'e bu soruyu sordular. Buyurdular ki;

Cevab: Ashabın radiyallâhü anhüm imanları kuvvetli idi, haricî bir şeyle imanlarını kuvvetlendirmelerine ihtiyaçları yoktu, diğerlerinin imanları ise, zayıftı, onların imanları derecesine ulaşmamıştı. Onun için keramet-i iyâniye ile imanlarını takviye etmeleri zarureti. *Müeyyidüt-Tarîkat* ve *Lisânü'l-hakikat* Şihabüddin Sühreverdî kuddise sırruhu'l aziz şöyle demiştir:

"Harikulade şeylerin keşf olunması ve zuhur etmesi, mükaşefe ehlinin yakınlarının zaafından dolayıdır. Hakk Sübhânehû ve Teâlâ, ibadet eden kullarını esirgeyerek onlara rAhmed nazariyle bakmıştır. Bu taifeden üstün bir taife daha vardır ki, gönüllerindeki perdeler kaldırılmıştır, yakinin ruhu ile batınları temasa geçmiştir. Bunların, harikulade hallerden medet ummaya ve Hakk'ın kudretlerini müşahede etmeye ihtiyaçları yoktur. Bundan dolayı, Ashabtan radiyallâhü anhüm harikulade haller az naklolunmuştur. Sonraki şeyhlerden çok harikulade haller naklettiler. Zira ashabın radiyallâhü anhüm Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile sohbet etmenin bereketi, vahyin gelişini müşahede etmeleri, meleklerin gelişi ve gidişi sırasında yaşamış olmaları sebebiyle batınları nurlanmıştı. Ahireti müşahede ederek dünyaya karşı perhizkâr davranmışlar ve nefslerini tezkiye etmişlerdi. Adetleri söküp atmışlar ve kalplerini tasfiye etmişlerdi. Bu yüzden, kerameti görmelerine ihtiyaçları yoktu. (Nefâhatü'l Üns, a.g.e. s. 142)

İlk Vazife

"Gardaşım! Erkek ihvanın ilk vazifesi incinmemek ve incitmemek, kadın ihvanların ilk vazifesi kocasının nefsine hizmet etmektir."

İlkbahar Mevsimi Hakkında

3 Mayıs 1960 yılında yaptıkları bir sohbette Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşlarım! Bu mevsimde hava ne kadar soğuk olursa olsun insana dokunmaz. Çünkü her şeye hayat veren, şifalı havadır. Güz mevsiminde ise, hava az soğuk olsa da dokunur. Çünkü otları ve her şeyi yakan havadır." [977]

---

[977] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, mezarlıktan dönünce Aişe Sıddîka'nın yanına giderek konuşup görüşmeye başladı. Sıddîka'nın gözü, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yüzüne ilişince önüne gelip elini onun üstüne, sarığına, yüzüne, saçına, yakasına, göğsüne, kollarına sürdü.
Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ***"Böyle acele acele ne arıyorsun?"*** dedi. Ayşe radiyallâhü anha
"Bugün hava bulutluydu, yağmur yağdı. Elbisen de yağmurun eserini arıyorum. Gariptir ki, üstünü, başını yağmurdan ıslanmamış görmekteyim" dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem
"O sırada başına ne örtmüşsün, başörtün neydi? Diye sordu. Ayşe radiyallâhü anha
"Senin ridanı başıma örtmüştüm" dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selem dedi ki;
"Ey yeni yakası tertemiz Hatun! Allah Teâlâ onun için temiz gözüne gayb yağmurunu gösterdi."
O yağmur, sizin bu bulutunuzdan değildir. Başka bir buluttan, başka bir göktendir. Hakîmi Senâî'nin
"Can elinde cihan göklerine iş buyuran gökler var. Can yolunda nice inişler, nice yokuşlar, nice yüksek dağlar ve denizler var" beyitlerinin tefsiri. Gayb âleminin başka bir bulutu, başka bir yağmuru, başka bir göğü, başka bir güneşi vardır. Fakat o, ancak havassa görünür, diğerleri
"Öldükten sonra tekrar yaratılıp diriltileceklerinden şüphe ederler."
Yağmur vardır, âlemi beslemek için yağar. Yağmur vardır âlemi perişan etmek için yağar.
Bahar yağmurlarının faydası, şaşılacak bir derecededir. Güz yağmuruysa, bağa sıtma gibidir. Bahar yağmuru, bağı nazü naim ile besler, yetiştirir. Güz yağmuruysa bozar, sarartır.
Kış, yel ve güneş de böyledir; bunların tesirleri de zamanına göre ve ayrı ayrıdır. Bunu böyle bil, ipin ucunu yakala! Tıpkı bunun gibi gayb âleminde de bu çeşitlilik vardır. Bazısı zararlıdır, bazısı faydalı. Bazı yağmurlar berekettir, bazıları ziyan. Abdâlin bu nefesi de işte o bahardandır. Canda ve gönülde bu nefes yüzünden yüzlerce güzel şeyler biter. Onların nefesleri, talihli kişilere bahar yağmurlarının ağaca yaptığı tesiri yapar. Fakat bir yerde kuru bir ağaç bulunsa cana can katan rüzgârı

İnsana Değer Veren Şeyler Hakkında

"Gardaşlarım! Amellerin efdâli zikirdir. Fakat çalışmıyoruz. Kul daima Allah Teâla ile olmalıdır. Vefatında bile. Gardaşlarım! Piyasada tonlarca kâğıt var. Bunların belirli bir kıymeti var. Ama kâğıda imza atılıp mühür vurulduğu zaman para oluyor. Kâğıdı para yapan Mühür ile imzadır. İnsanı insan eder zikirdir. Allah Teâla'yı zikir edin. İnsan, namazını ve dersini hiç bırakmamalıdır. Her şeyin cilası ve gıdası vardır. Kalbin ki, ise, zikirdir. Bunun kıymeti sonra anlaşılır."

İstemeyi Bilmek Hakkında

"Mecnun ve Leylâ vardı. Mecnun âşık idi. Leylâ bir gün yanına gelip, "ben Leylâ'yım" diyince Mecnun, "ya bendeki Leylâ kim" demiş. Meğer Leylâ olmuş.

Gardaşlarım! Allah Teâlâ'yı isteyin. Allah kendini verir. Bu hal ile olun Gardaşlarım! Bu âlem bir hayaldir.

"Gardaşım, Allah'dan hayâ ediyoruz. Bakıyoruz, gönlümüze ne geliyorsa o oluyor. Allah'dan utanıyoruz."

Allah için birbirinizi sevin, biz sizi Allah için seviyoruz. Karıncayı da Allah için seviyoruz ne görüyorsak Allah'ı görüyoruz. Sizi de gördük Allah'ı gördük. Biz Allah'a sarılmışız ki, siz bize sarılıyorsunuz."

"Vaktinizin kıymetini bilin. Dünya beni aldattı. Üstü bal tadı, altı beni aldadı." [978]

---

ayıplama!
Rüzgâr, işini yaptı, esti. Canı olan da, rüzgârın tesirini candan kabul etti. *"**Bahar serinliğini ganimet bilip istifade edin. Çünkü o, ağaçlarınıza ne yaparsa bedenlerinize de onu yapar*** v.s hadîsinin mânası ***"Dostlar, bahar serinliğinden sakın vücudunuzu örtmeyin. Çünkü bahar rüzgârı, ağaçlara nasıl tesir ederse sizin hayatınıza da öyle tesir eder. Fakat güz serinliğinden kaçının. Çünkü o, bağa ve çubuklara ne yaparsa sizin vücudunuza da onu yapar."*** dedi. Bu hadîsi rivayet edenler, zâhirî mânasını vermişler ve yalnız zâhirî mânasıyla kanaat etmişlerdir.
Onların halden haberleri yoktur. Dağı görmüşler de dağdaki madeni görmemişlerdir. Allah Teâlâ'ya göre güz, nefis ve hevadır. Akılla cansa baharın ve ebedîliğin ta kendisidir. Eğer senin gizli ve cüzi bir aklın varsa cihanda bir kâmil akıl sahibini ara! Senin cüzi aklın, onun külli aklı yüzünden külli olur. Çünkü akl-ı kül, nefse zincir gibidir. Binaenaleyh hadîsin mânası teville şöyle olur: Pak nefesler bahar gibidir, yaprakların ve filizlerin hayatıdır. Velilerin sözlerinden, yumuşak olsun, sert olsun, vücudunu örtme çünkü o sözler, dininin zahirîdir.
Sıcak da söylese, soğuk da söylese, hoş gör ki, sıcaktan, soğuktan (hayatın hâdiselerinden) ve cehennem azabından kurtulasın. Onun sıcağı, hayatın ilkbaharıdır. Doğruluğun, yakinin ve kulluğun sermayesidir.
(Mesnevi, c.1, b.2027–2057)

[978] "Hiçbir sevinip gülen yoktur ki, dünya ardından onu kedere düşürmesin, ağlatmasın. Dünyanın hiçbir ikbali yoktur ki, ardında idbar bulunmasın. Dünyada hiçbir

İsim Koyması Hakkında

Efendi Hazretleri ihvanın çocukları doğunca isim talebi ile geldiklerinde çocuk getirilmişse kulağına ezan okur adını koyardı. Tükürüğü veya tatlı bir şeyle tahnik yapardı.[979]

Adlarda genellikle Ehl-i Beytin, sahabenin veya pirân-ı izâmın adlarını tercih ederdi.[980]

---

serpintiyle ferahlayan yoktur ki, ardından onu belâ sağanağıyla ıslatmasın. Dünyanın şanındandır bu; sabahleyin birine yardım eder, akşamlayın ona düşman kesilir. Bir yanı tatlı olur, sindirirse öbür yanı acı gelir, yerindirir. Kişi, onun zevkine erer, güzelliğini elde ederse, mutlaka tezce belâları çatar ona, dertleri erer. Dünyada esenliğe kavuşup akşamı eden, mutlaka korkulara düşer de sabahlar.
Aldatıcıdır dünya, onda ne varsa hepsi de insanı aldatır. Fânîdir, onda olanların hepsi de yok olur. Dünya azıklarında, suçlardan çekinmekten başka hiçbir şeyde hayır yoktur. Dünyadan az bir şey elde eden, ondan emin olabilecek çok şeye sahip olmuş demektir; çok şey elde edense, kendisini helak edecek çok şey elde etmiş demektir. Dünya, az bir fırsat verir insana, sonra geçer-gider; o fırsata erense ancak hasret elde eder. Nice ona güvenenleri dertlere uğratmıştır; nice ona inananları helak vadisine atmıştır; nice büyükleri hor-hakir etmiştir; nice benliğe düşenleri alçaltmış-gitmiştir." (Hz. Ali kerremallâhü veche, Nehc'ül-Belaga, hzl: Abdulbaki Gölpınarlı, İst. h. 1390, s. 87)

979 Hz. Aişe radiyallâhü anhanın nakline göre yeni doğan çocuklar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme getirilir, O da bunlara mübarek/*hayırlı* olmaları için dua eder, tahnikte bulunurdu. Yâni yeni dünyaya gelen çocuk daha anne sütü emmeden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme götürülür, çocuğu kucağına oturtup ağzında yumuşatmış olduğu hurma ile çocuğun damağını oğar, daha sonra dua edip adını koyardı. İslâm inancında bu işleme tahnik adı verilir. *(Müslim,* Âdâb 27; *Ebû Dâvûd,* Edeb 106. *Buhârî,* Menâkıbu'l-Ensâr 45, Akîka 1; *Müslim,* Âdâb 26; *Ebû Dâvûd,* Edeb 69.)

980 ***"Siz kıyamet gününde hem kendi adınızla, hem de babalarınızın adıyla çağırılacaksınız; bu sebeble kendinize güzel adlar koyunuz"*** (Ebû Dâvûd, Edeb 69)
Şeyhim Aliyyü'l Havvâs şöyle derdi:
"Gerçeği yansıtmayan (Şemsüddin, Kutbüddin, Bedreddin) gibi benzer adları çocuklarımıza koymaktan kaçınmalıyız. Bu adların güzel ve doğru anlamları, te'vîl götürür yönleri bulunmasına rağmen meselâ, Şemsüddin'i; kendi inancının güneşi, Bedreddin'i kendi dininin ayı gibi yine de doğru değildir. Fakat bu öyle bir hale gelmiştir ki, herkes, hatta sâlih kişiler, bilginler dahi böyle lakapları çocuklarına vermekte, kendileri bu tür lakapları almaktadırlar. Bazı kişiler daha ileri giderek tek isimle anılmalarını yadırgamaktalar. Hâlbuki en doğru yol sünnete uymaktır. Binaenaleyh, bir bilgine veya salih bir kimseye hitab edecek bir kimse, Ömer Efendi, Mehmed Efendi diyerek hitâb etmesi, aldatıcı ad olan Şemsüddin, Kutbüddin diye seslenmesinden daha faziletlidir." Hak Taâlâ istediğini doğru yolda yürütür. (Uhûdü'l Kübra, a.g.e. s.409)
"İbn Melek (ö.801/1398), konunun önemini; 'Sünnet, kişinin çocuğu ve sorumlulu-

Bir gün Hacı Murat isimli ihvan Efendi Hazretlerine gelerek;

"Efendi Hazretleri bir mahdumunuz oldu. Ne buyurursunuz." Efendi Hazretleri;

"***Hatice-i Kübra, olsun."*** Hacı Murat;

"*Efendi Hazretleri Bir öncekine vermiştiniz,"* dediğinde elini sallayarak

"***Yâ, öyle mi! Peki Fatıma'tüz- Zehra olsun***" buyurdular.

İşlerin Değiştirilmesi Hakkında

Hasan Hüseyin Karataş Efendi'ye hitaben ihvana ***"Gardaşım! Büyükler buyurur ki, "Sebep sizi terk etmeden, siz sebebi terk etmeyin,"*** söylemiştir.[981]

İşlerin Hakikâti Hakkında

Efendi Hazretleri bir gün annesine ***"Babama söyle de, bana sarık alsın."*** Der. Annesi buyurur ki;

"Oğlum sen sarık ol, âlem seni başında taşısın." Başka bir zaman ise, ***"Babama söyle, bana koku alsın"*** demesi üzerine, *"Oğlum sen koku ol, bütün âleme tüt."*

Efendi Hazretleri biz bu kasketi takmayalım ve dışarı çıkmayalım diye niyet etmişler. Fakat manasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi görmüş. ***"İsmail Efendi bezde bir keramet yok. Ümmet-i Muhammed'i irşada çık vazifeni yap."***[982] Emrine tabi olup kasketi takınmış ve ***"Oğul, eğri aya-***

ğu altındakiler için güzel isimleri tercih etmesini gerektirmektedir. Zira **kötü isimler bazen kadere tevafuk eder.** Sözgelimi, Allah Teâlâ'nın kazâsı, çocuğunu **hüsran**/*zarar* diye isimlendiren kimseye gelecek olsa bu şahsa veya çocuğuna gelen herhangi bir zararın, bazı kimseler, o isim sebebiyle geldiğine inanarak uğursuzluk çıkarmaya yeltenebilir, onunla oturup kalkmaktan ve beraberlikten kaçınabilirler" (Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Ter. ve Şer.* XI, 461.)

[981] Bu terk etme hali maddi ve manevi işlerde nefsin ve şeytanın vesveseleri ile olur. Bu vesvese maddi işlerde 'daha iyisi' gibi umut ile manevi işlerde 'sen adam olmadın, sen boşuna ibadet etme riya içindesin, ne kadar çok ibadet ettin bir şey olmadı, boşuna zamanını ne geçiriyorsun başka kapıya git vb." Sözler hep aldatmadan ibarettir. Şu inceliğe dikkat edilmelidir.

Bazıları Şihâbeddin Sühreverdî kuddise sırruhu'l-azîze şöyle yazdılar:

"Ey Efendim! Eğer ameli terk edersem tembelleşiyorum. Yok, eğer amel edersem gönlüme şımarıyorum." Cevap verdi:

"Amel et şımarıklıktan dolayı da Allah Teâlâ'ya istiğfar eyle." (Nefâhatü'l Üns, a.g.e. s. 648)

[982] Enes b. Mâlik radiyallâhü anh şu tespitte bulunmuştu:

"Bugün mescitlerde başları taylasanlı cemaati ancak Hayber Yahudilerine benzetebiliyorum!" (Tenbîhu'l Muğterrîn, a.g.e.217)

ğa eğri ayakkabı yaparlar. Bizde öyle yapıyoruz" buyurmuşlardır.[983]

İşlerin Zahiren Söylenmesi Hakkında

"Gardaşlarım! Bir şey sormak icap ederse veya sıkıntınız olunca bize zahiren söylemeniz icap eder. Allah Teâlâ bize bildirirse biz biliriz."

İşlerin Tecellisi Hakkında Takdirin Önemi

Efendi Hazretleri 1949 yılında ziyaretine gelen Darendeli Hacı Hasan Efendiye,

"Gardaşım! Hacca gideceğiz." buyurunca O da;

"Efendi Hazretleri param yok" demiş. Efendi Hazretleri de;

"Gardaşım! Bizimde paramız yok, İnşâ-allah gideceğiz." diyerek davet edildiklerini aşikâr kılmış.

Kaza Namazı Hakkında

Bir gün vekalede sohbet sırasında birisi,

"Kaza namazı olanın nafile ve sünnet namazları kabul olmaz diyorlar. Siz ne buyuruyorsunuz?" dediklerinde;

"Gardaşlarım! Yarın ruz-i mahşerde ilk sual namazdan olacaktır. Namazın hesabında hesaba ilk defa farz namazları alınacak, ondan sonra noksan kalan kısımları kaza namazları ile tamamlanacak. Ondan noksan kalan kısımları da derecelerine göre sünnetlerle, ondan noksan kalan kısımları da nafile namazlarla tamamlanacaktır.

Gardaşlarım! namazlarınızı ihmal etmeyin. Vaktiniz oldukça borcunuz varsa kaza namazı ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden intikal yâni gelmiş olup, sizlere bildirdiğimiz sünnet namazlarını kılınız."

Gardaşlarım! Akşam namazından sonra ikişer rekâttan altı rekât evvâbin namazı kılanın geçmiş on yıllık günahı af olunur. Ondan sonraki evvâbin namazları için de her birine bir umre sevabı verilir. Teheccüd namazını kılın, iki rekât işrâk ve dört rekâtta duhâ namazı kılın"[984]

---

[983] "*Cübbe ve sarık ile insan âlim olmaz. Âlimlik insanın zâtında olan bir hünerdir. Bu hüner ister ipekli bir kaba, ister yünden bir aba içinde olsun."*(Hz. Mevlânâ, Fîhi mâfîh, Çev. Meliha Ü. Tarıkâhya, İstanbul, 1985, s. 134)

[984] Farz ve vacipten fazla olan ibadetlere **Nevafil** (Nafileler) derler. Bu çoğuldur, tekili Nafile kelimesidir. Nafile'nin birkaç anlamı vardır: Bunlardan birisi de hediye, bağıştır. İbn Arabî **Fütuhat'ında** diyor ki;

"Nafilelere devam etmekte Allah Teâlâ sevgisi hükme bağlanmıştır. Nefel, ziyâde, fazlalık demektir. Sen varlıkta ziyâdesin. Hakk vardı, sen yokken; sonradan olma varlıkla ziyâde oldun. Ve sen Allah Teâlâ'nın varlığında nafile olduğundan o

Kendine Söylenmiş İlahilerin Hakikâti Hakkında

"Bu sözler Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme söylenmiş sözlerdir. Ancak yol bizden geçtiği için bize söylenmiştir. Fenâfı'l-ihvân olduysanız, bu sözler ihvana, Fenâfi'ş-şeyh olduysanız bu sözler şeyhe, fenafı'r-resûl olduysanız bu sözler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, bekâbi'llâh olduysanız bu sözler Allah Teâlâ'ya söylenmiştir"[985]

"Gardaşım sevmeli sevilmeli. Her insanın sevgisi Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ulaşmaz. Siz bizi sevin, bizde şeyhimizi seviyoruz. Bu sevgi, silsileyi meşâyih yolu ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, oradan Allah Teâlâ'ya ulaşır."

Kendini Beğenenler Hakkında

"Herkes yanımıza nefsimizi yendik diye gelirler. Hele bir dokun bakayım, işin aslı nasıldır bir göresin." [986]

---

varlığı yok etmek için sana nafile meşru (şeriat gereği) kılındı. Nafilenin farzlarla bir benzeri olması şarttır, olmazsa ona bidat derler."
Nafile ibadetlere devam sayesinde Allah Teâlâ'ya yaklaşmanın mümkün olduğunu isbat için şu kudsî hadîsi en büyük senettir.
"Kulum ancak nafilelerle bana yaklaşır ve onu severim. Ben kulumu sevdiğim vakit onun kulağı, gözü, eli, ayağı ve dili olurum. O, benimle işitir, benimle görür, benimle tutar, benimle yürür ve benimle konuşur." (Buharî) (AYNÎ, a.g.e. s. 180)

[985] Şeyh Zeyneddin-i Hafî der ki; Müridliğin şartlarından biri şeyh ile kalp bağının devamıdır; ondan yardım isteyecek, teslim olacak, sevgi gösterecek. Kişiye şeyhinden başka vasıtalarla feyz hâsıl olmaz. Dünya şeyhle dolu olsa da şayet müridin içinde şeyhinden başkasına bir alâka uyanırsa batını vahdaniyyete açılmaz. Çünkü insanın iki yönü var: Biri ulvî, biri süflî. Hak Teâlâ yönden münezzehtir. Nasıl kıbleye yönelmeden namaz makbul olmazsa Resul'e bağlanıp teslim olmadan Resul'ün nübüvvetine kalp bağlamadan Allah Teâlâ'ya yönelme hâsıl olmaz. Resul bir vasıtadır. Kalp ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bağlanmaksızın kula Allah Teâlâ'dan feyz gelmez. Sonra beden ve ruh ile bir yöne yönelince insana vahdaniyyetten feyzler ve kabiliyetler hâsıl olur. Bilinmelidir ki, müridin şeyhinden yardım istemesi Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden yardım istemesidir; çünkü şeyhi de şeyhinden, o da Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kadar gider. (ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s. 141–142)

[986] Niyâzî Mısrî Hazretleri buyurur ki;
"Sûfîlerin gerek yeni intisab edeni, gerek bu yolun sonuna gelmişi, mezheb olarak ehl-i sünnet ve'l-cemâattendir, gayri değildir. Bir kimse ehlullâh olsa bile dört mezheb imamının mertebesini bulamaz. Nerede kaldı ki, ashâb-ı güzîn mertebesini ve nebilik derecesini bula. Evliyâullâh, daima bu imamların mezhebine sâlik olmağa muhtaçtır; bundan azade kalamaz." (Sefine-i Evliya, c.I, s.14)
Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
" Nefsi öldürmek o kadar zordur ki, ben nefsimi öldürdüm diyen evliyanın daha

Bir gün Efendi Hazretlerinin huzurlarına bir adam gelir,

"Efendim otuz beş senedir teheccüd namazımı aksatmadım" demesi üzerine Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Ne o namazı kılsaydın, ne de bu sözü söyleseydin. Bunda varlık kokuyor, Gardaşım.[987]

Varlıktan Allah Teâlâ'ya sığınırız. Biz hiç kimseyi hor görmeyiz.[988] ***En günahkâr insan tövbe eder. Allah Teâlâ'nın sevdiği kulu olur. İbadetine güvenen insana varlık gelir ve mahvolur."***

Keramet Hakkında[989]

---

köşeyi dönmeden nefsi karşısına çıkar. Yendim sanırsın, yere atarsın, bir de bakarsın ki, yine karşına dikilir." (GÜNEREN, a.g.e., s. 74)

[987] Fenalık ve kötülük insanlardadır ve zaten ***"Şerefu'l-mekâni bi'l- mekîni"*** (Mekânın saygınlığı orada oturana bağlıdır.) buyrulmuştur. Kuşun, dişisine söylediği gibi: Biçare hayvan, dişisi ile beraber hangi yuvada on beş gün oturur ise, orada bir fena koku hâsıl olup dişisine dermiş ki;

"Arkadaş, yine burası da koktu, başka bir yere gidelim." Bir gün yine böyle demiş, sonra dişisi ona cevap olarak demiş ki;

"A koca, ben kendimi bildim bileli, böyle senin ile beraber gezdim gezeli her nerede olsak on beş günden ziyade oturamayız, orası kokar. Hâlbuki bu iş muhakkaktır. Yerlerin, bence bir etkisi yoktur; ancak koku bizdedir; nereye gitsek on beş gün deyince orasını kokuturuz. Gel baş başa verelim de bizde olan bu kokuyu gidermenin bir çaresine bakalım" demiştir.

Pek doğru ve sahihtir. Yerlerin asla bir fena koku ve bozulması yoktur. Gerek iyi ve gerek fena, koku insanlardadır. Bunun gibi bu yüzsüz asi Aşçı Dede'nin de o kirli paçavrası beraberinde oldukça her nerede olsa orası kokar. (Aşçı, a.g.e. c. IV, s.1495)

[988] Derviş olan kişiler deli olağan olur
Aşk nedir bilmeyenler ana gülegân olur
Gülme sakın sen ana eyi değildir sana
Âdem neye gülerse başa gelegân olur
Ah bu aşkın eseri her kime uğrar ise,
Gün uykusu uyumaz benzi solagân olur
Er kişi âşık olsa aşk deryasına dalsa
Ol deryanın dibinde gevher bulagân olur
Âşıkla mekan olur dünya terkini urur
Dünya terkin uranlar dîdâr göregân olur
Derviş Yûnus sen dahî incitme dervişleri
Dervişlerin duası kabul olağan olur

Hz. Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

[989] "Bu mücâhede, halvet ve zikirleri, maddî algılar perdesinin keşfi (ortadan kalkması, açılması) ve -maddî algılar ile kendisinden hiçbir şeyin idrak edilemeyeceği- Allah Teâlâ'nın emrinden olan âlemlere vâkıf olma durumu takip eder. İşte ruh, mahiyet olarak bu âlemler mensuptur. Söz konusu keşfin sebebi şudur: Ruh maddî

İhvanlardan biri, Efendi Hazretlerinin huzurunda sohbette iken gönlünden geçirir ki,

"Efendi'nin de hiç kerameti yok" o anda Efendi Hazretleri ona döner ve buyurur ki,

"Gardaşım siz ders almadan önce Teheccüd namazına kalkar mıydınız?" o da, *"Kalkmazdım Efendim"* diye cevap verir.

"Peki, şimdi kalkar mısınız?" diye sorunca;

"Evet Efendim. Hem de hiç kaçırmam" diye söyleyince, Efendi Hazretleri buyurdular ki,

"Gardaşım bundan büyük keramet olur mu?"

Kokusu

Efendi Hazretlerinin vücud kokusunun bir rivayette karanfil gibi koktuğu rivayet edilir.[990] Şükrü Sefa Efendi ise: ***'O gül gibi kokardı. Kaldığı ve***

---

algılardan uzaklaşıp, batınî idrake yöneldiğinde, maddî halleri (algılamaları) zayıflar ve ruhî halleri kuvvetlenip hâkim duruma geçer ve sürekli olarak yenilenip gelişmeye devam eder. Zikir, bu hususta ona yardımcı olur. Evet, zikir ruhun yükselişi için gıda gibidir. Bu yükseliş ruhun, ilim halinden, şuhûd (gözle görülen) haline geçişine kadar devam eder. Ruh şuhûd haline geçince maddi algılar perdesi ortadan kalkar ve onun zâtından olan nefsin vücud bulması tamamlanır. İşte bu idrakin kendisidir. O zaman ruh, Rabbânî bağışlara, ledünî (gaybî) ilimlere ve ilâhî sırlara nail olur ve zâtı, en üst ufuk olan melekler ufkundaki (âlemindeki) hakiki yapısına yaklaşır.
Bu keşif durumu, mücâhede ehlinde çok görülür ve bu yüzden onlar, başkalarının idrak edemediği, varlığın hakikatine ilişkin bilgileri idrak ederler. Aynı şekilde çoğu zaman olayları, meydana gelişlerinden önce idrak ederler, himmetleri ve nefislerinin gücüyle süflî varlıklar üzerinde tasarrufta bulunurlar (keramet gösterirler). Bu varlıklar (tabiat kanunlarına aykırı bir şekilde) onların iradelerine boyun eğer.
Büyük sûfiler, keşfe itibar etmezler, tasarruflarda bulunmazlar ve konuşmakla emr olunmadıkları her hangi bir şeyin hakikatinden haber vermezler. Aksine kendilerinde meydana gelen bu gibi şeyleri bir musibet ve imtihan vesilesi sayarlar ve bu gibi şeyleri başkalarında gördüklerinde, kendilerine de gelmesinden Allah Teâlâ'ya sığınırlar.
Sahabeler de böyle bir mücâhede içindeydiler ve bu tür kerametlerden çok büyük nasipleri vardı. Ancak onlar bu gibi şeylere hiç önem vermemiştir. Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın ve Hz. Ali radiyallahü anhümün faziletinden bahseden haberlerde bunun pek çok örneği vardır. (İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil KENDİR, İst, 2004, s.671)

[990] Damadı Orhan Zarifoğlu'ndan işittim.
Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem **Gül**
Hz. Ebûbekir radiyallâhü anh, **Ayva**
Hz. Ömer radiyallâhü anh, **Kavun**
Hz. Osman radiyallâhü anh **Menekşe**
Hz. Ali kerremallâhü vecheh, **Şebboy**
Hz. Fatma radiyallâhü anha, **Yasemin, gibi kokarlardı. (**AYTANÇ, Gönül, Sözce,

geçtiği yerlerden kokusu uzun süre gitmezdi' diye ifade etmiştir.

Leylâ ve Mecnun

"Mecnun, kırk yıl Leylâ'yı, Leylâ diye sevdi. Kırk yıl sonra Leylâ'da, sevdiğinin Mevlâ olduğunu anladı. Yine Leylâ'yı sevdi. Fakat Mevla diye sevdi.

Mecnun'a sordular.

"Leylâ için deli oldun. Ya bu ayrılığa nasıl dayanıyorsun?" dedi ki;

"Ayrılık ne kelime. Ben Leylâ'yı düşüne düşüne kendimi unuttum. Şimdi kendimi de unuttum, fark edemiyorum. Ben, ben miyim? Yoksa Leylâ mıyım?" Sonunda mecnun Leylâ; Leylâ, Mecnun oldu.

Âşık ve maşuk bir suda boğulurken, birisi erkeği kurtarmak istemiş. O ise; beni bırak, maşukamı kurtar, o boğulmasın. Diyerek elini vermiyor ve boğuluyor.

Bir âşık;

Sevdiğimin kendini değil, fesinin püskülünü görsem bana yeter. Demiştir."

"Mecnun Leylâ'nın aşkından dağlarda çöllerde gezer iken bir bakmış ki, bir sayyad (avcı) bir ceylan yakalamış. Bunu bırak demiş. Avcı; nasıl bırakayım. Mecnun;

"Ceylanın gözü Leylâ'nın gözüne benziyor. Sana elbisemi vereyim. Demiş"

"Mecnun'un çöldeki haline babasının yüreği dayanamamış. Oğluna demiş ki;

"Oğlum seni Kâbe'ye götüreyim. Hacer-i Esved'e yüz sür de bu aşk belasından kurtar." Mecnun;

Ya Râb belayı aşk ile kıl aşina beni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüda beni
Az eyleme inayetini ehli derdden
Yani ki, çok belâlara kıl mübtelâ beni

"Allah Teâlâ'm benim aşkımı o kadar artır ki, kimse Mecnun vefasız demesinler."

Meczuplar Hakkında

"Gardaşlarım! Meczuplara fazla dokunmayın, gerekirse uzak durun. Onların duası,bazen beddua yerine geçer." [991]

İst. 2005, s.14)

[991] *Girit'te bir meczup vardı. Bir gün kendisine, birisi sataşmış. O da öfke ile elin-*

Misafirlik Hakkında

"Gardaşlarım! Hepimiz misafiriz. Misafir aç olmayacak, ev sahibine güç olmayacak misafirliğimizi bilmeliyiz. İnsan bar (yük) ***olmamalı, yar olmalı, yani hizmet ehli olmalıdır."*** [992]

Misafirler Hakkında

"Gardaşlarım! Günde yanımıza otuz kişi gelir. Bunlardan onu bizi tetkik için. Onu, yemek-içmek için. Diğer onundan sekizinin dünya işi var, ikisi ise, Allah rızası için ziyarete gelir."

Münakaşa Hakkında

"Gardaşlarım! Sakın münakaşa yapmayın. Allah Teâlâ bilir deyin, işin içinden çıkın."

Naci Fırkası Hakkında

"Gardaşlarım! Naci denilen fırka sizlersiniz. [993] ***Bakarsınız bazı kişiler***

---

deki çalıları yere fırlatınca dağlar tutuşmuş ve Girit'in yarısı bu suretle yanmıştı. Esasen o öldükten sonra, Girit Türklerden gitti.

"Meczuplar, bulundukları memleketin mânevî valileri ve memurlarıdır. Cenâb-ı Hak o memleketin kalmasını murat ederse, o gidenin yerine bir diğerini koyar. Yok, eğer Hakkın muradı bunun zıddı ise, o meczubu ya başka bir tarafa veya âhirete nakleder." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 47)

[992] "***Dervişlik yâr olmak, bâr olmamaktır."*** Hz. Şeyh İbrahim Fahreddin Cerrahî kuddise sırruhu'l-azîz (***Tasavvuf Terimleri***, İst., 1998, s.41)

[993] Hz. Ali kerremallâhü veche rivayet etti ki;

Cenâb-ı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem "Benden sonra ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, yetmiş ikisi ateştedir, bir fırka, fırka-i nâciyedir" hadîs-i şeriflerini beyân ederken şöyle buyurmuşlardır: **"Ve mimmen halaknâ ümmeten yehdûne bilhakkı ve bihi ya'dilûn"** (Araf: 181) (Meali: Yarattığımız kimselerden bir ümmet vardır ki, nâsı sırât-ı müstakim üzere götürürler ve halka Hakk ile adalet icrâ eylerler.)

"Bu âyet-i kerîmede, fırka-i nâciye beyân edilmiştir ki, bu Ben, Ehl-i Beytim ve bize tâbi olanlardır."(Süleyman İbrahim, Meveddet Pınarları, trc. Adnan M.Selman, İst. 2000, s. 23)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ***"Yahudiler yetmiş bir fırkaya yahut yetmiş iki fırkaya ayrılacak*** (ayrıldı), ***hıristiyanlar da aynı şekilde. Benim ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır."*** (Tirmizî) ***"Hepsi ateştedir. Birisi müstesnâ, o ise, cemaattir."*** (Ahmed, Müsned)

tarîkata giriyorlar. Çok geçmeden acaibten garâibten bahsetmeye kalkışıyorlar. Kendilerini büyük adam olduklarını zannediyorlar. Fakat büyük kim, küçük kim, o sonra belli olur. Bizim tarîkatımıza gelen kimse uzun yıllar çalışır. Ancak kendi küçüklüğünü fark eder. Yetmez mi bu fark. Çünkü keramet kulu Allah Teâlâ'dan uzaklaştırmaya yarar. İnsan Ahlak-ı Muhammedi ile ahlaklanmalı, kuldan istenen budur. İnsan ile ebedi âleme gidecek kazançta budur.[994]

Rabıta Hakkında

"Rabıta, mürşidin eliyle müridin kalbinden geçirilip, dergâh-ı izzete bağlanan haberleşme ipidir."

"Rabıtasız insan kör ve sağır."

Ramazan Ayı Hakkında

"Gardaşlarım!

Birbirinizle bir araya geldiğiniz zaman, gönüllerinizi dünya taallukatından âri kılarak hep bir ruh gibi olmaya gayret ile celb-i himmet ve ruhaniyyet eylemeniz iktiza eder.[995]

Bunun hilafındaki hareketler, maddî ve mânevî işlerinizin bozulmasına ve gönüllerinizin perişanlığına sebep olacağından, şu Ramazan-ı mağfiret nişanından birbirinizle hubben lillâh helâlleşerek, gayet samimi ve ciddi olarak muhabbet eylemenizi eltâf-ı ilâhiyyeden niyaz ederim."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, Efendi Hazretlerine isim vermesi Hakkında

Bir Ravza-ı Mutahhara ziyaretinde, Efendi Hazretleri buyurmuş ki;

İmâm-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz bir mektuplarında şöyle yazdılar:
"Yüksek babamdan kuddise sırruhu'l-azîz işittim. Buyurdular: ***Yetmiş iki fırkanın çoğunun dalâlete düşmesi ve yoldan çıkmalarının sebebi, sofiler yoluna girmesi ve nihayete kavuşmayıp, yanılmalarıdır."*** (Muhammed Hâşim Kışmî, Berekât Îmâm-ı Rabbani Ve Yolundakiler, trc. A. Faruk Meyan, İst. 1980, s.113)

[994] Bir şahıs, Cüneydi Bağdadî'yi Hakka yürüdükten sonra rüyasında gördü, ona ne durumda olduğunu sordu. Bunun üzerine Cüneyd şöyle buyurdu:
"İbareler eridi, işaretler kayboldu. Bize menfaati olan ancak o rekâtçıklardır ki, onları gece içinde kılardık." (Mustafa ismet Garibullah, a.g.e. c.1, s.342)

[995] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;
"Cemaate sıkı sıkıya sarılınız. Tefrikadan uzak durunuz, çünkü bir başına kalanın arkadaşı şeytandır. İki kişiden uzaktır. Kim cennetin bolluk ve rahatlığını, genişliğini arzu ediyorsa, o cemaate sıkı sıkıya bağlı kalsın." (Tirmizî, Fiten, 2165)

"Biz bu kapının kıtmîriyiz." Biraz bekledikten sonra;

"Yok, canım bütün âlem, bu kapının kıtmîridir." Biraz bekledikten sonra;

"Gardaşlarım! Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem üç defa adımızı değiştirdi. Garib'u-llah, Refî'u-llah ve sonunda adımızı Yakîn'u-llah koydu."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Olan Sevgisi Hakkında

"Gardaşlarım, Ahmed ve Mehmet! Bizler sizin adınızı abdestsiz bugüne kadar ağzımıza dahi almadık."

"İsmim Muhammed Efendim" diyen kişiye Efendi Hazretleri;

"Allah Teâlâ'yı seversen sus, abdestimizi tazeleyelim ondan sonra adınızı söylersiniz" buyurarak, Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin ismine dahi olan hürmetini göstererek, O'nun sevdalısı olduğunu izhar ederdi.

Rusya Hakkında

"Gardaşlarım! Evliyalar da silahı ele alıp harbe iştirak ederler ve kazanırlar. Biz elimize silah almadan, Rus'u yirmi senedir yerinde durdurduk ve ona öyle bir iş ettik ki, kıyamete kadar belini doğrultamazlar"

Sabrı Hakkında

Ankara'dan gelen bir müfettiş gizli olarak bir süre takibat yapmış, gideceği zaman Efendi Hazretlerine gelerek kendini tanıtmış;

*"Efendi Hazretleri siz müstesna bir insansınız, bu kadar insan, nefsini düşünüp dünya menfaati için etrafınızda yuvalanmışlar ve nemâlanıyorlar."*dediğinde, Efendi Hazretleri;

"Gardaşım, biz bunların hepsini ve durumlarını biliyoruz." Buyurmuştur.[996]

Sahte Şeyhler Hakkında

"Gardaşlarım! Bakıyoruz, bazı kimseler kendiliğinden şeyhlik ediyorlar. Tevbekâr olmadan ölen, fahişe kadınlar ellerinde bıçaklar ile kendilerini doğrayacaklar. Kendiliğinden şeyhlik edenlerin hali, mahşer yerinde onlardan beter olacak. "

Her mürşide dil verme kim yolunu sarpa uğradır

[996] Muammer Su isimli ihvandan dinledim.

Mürşidi kâmil olanın gayet yolu asan imiş

Niyazi Mısrî kuddise sırruhu'l-azîz

Sakal Hakkında

Efendi Hazretlerine, *"Sizin ihvanınız, sakalını niye kısa uzatıyor"* diye sorulunca, ***"Gardaşım bizde içeriye doğru uzatıyoruz"*** buyurmuşlardır. [997]

Bir arkadaş gurubu ile ziyaret yapan Şahab Ünal'a, Efendi Hazretleri ***"Gardaşım! Sakalınızı bırakınız"*** diye ısrarlı teklifi olduğu, kendilerinin ise, bu ısrarlı teklif karşısında söz verdiklerini söylemiştir. [998]

Sevmek Hakkında

"Siz birbirinizi Allah Teâla için severseniz, gayret'u-llah zuhur eder.

---

[997] İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretleri, sakal konusunda uzatmıyorlar demek yerine niyetlerinde uzatmak olduğu fakat maslahat icabı hareket edildiğini beyan etmektedir. Ehl-i tarikte bir sünnetin terki dahi haramdır.

Ebu Hüreyre radiyallâhü anhın rivayet ettiği hadisi şerif; ***"Cuma günü gusletmek, misvak, bıyıkları kısaltmak, sakalı uzatmak, İslâm fıtratındandır. Zira Mecusiler bıyıklarını uzatır, sakalı keserler. Şu halde onlara muhalefet edin."***(İbni Sad(1/147) Müslim(taharet,55) Beyhaki(1/150) Şafii el Ümm(1/21) Beyhaki Ma'rife(1/246) Nesai (Zinet,2) Ahmed(2/52) Buhari Tarihul Kebir(1/140) Taberani Sağir(553) Hatib Tarih (6/247) Deylemi(2570) Fethul Bari (10/346) Ramuz (449/15) Suyuti Esbabı Vurud (212–214) Kenz(17223) Kandehlevi Sakal Risalesi (s.17) Zadul Mead (1/166) Zübeydi İthaf (2/427)

İslâmiyette bütün mezheplerde sakalı kesmek haramdır. Bir mecburiyet olursa, kerahetle kesebilir. Fakat mecburiyet yoksa sakalı kazımak doğru değildir, haramdır. *"Pes, sakalı tıraş etmek haramdır. Zen (kadın) makûlesi saçını tıraş gibi. Ve sakalda mesnûn (sünnet) olan zevâidini (fazlalığı) kısa etmektir. Zira sakal insanın ziynetidir ve herkesin ziyneti kendi hasebiyle olur. Pes, çene altından bir kabza tutup maadasını kısa etse caizdir."* (BURSEVİ, İsmail Hakkı, *Tuhfe-İ Atâiyye*, s. 66b; AKKAYA, Veysel, *Kâbe ve İnsan*, İstanbul, s.191)

Ebu Said el Hudri radiyallahü anhden rivayet edilen hadiste buyrulur ki; ***"Doğu tarafından bir takım insanlar zuhur edecek, onlar Kur'an-ı Kerim'i okuyacaklar, fakat Kur'an-ı Kerim onların gırtlaklarından aşağı geçmeyecek. Onlar, okun av hayvanını delip çıktığı gibi dinden çıkacaklar, ok bir daha kirişine dönmediği gibi, onlar da artık bir daha dine dönemeyeceklerdir. Onların alameti; tıraştır."*** (Buhari(tevhid,57) Kastalani İrşad us Sâri(4/480) Fethul Bari(13/546) Ayni Umde tul Kari(25/201)

İbni Abidin; *"Ulemadan sakal tıraşını mübah gören olmadı"* demiştir.(İbni Abidin(5/261) Fethul Kadir(2/86) el Fıkhu Mezahibil Erbaa(2/45)

Sakalı sünnet üzere bırakmak da sünnettir. Ka'bul Ahbar radiyallâhü anh dedi ki; ***"Ahir zamanda bir takım insanlar gelecek, sakallarını güvercin kuyruğu gibi çenesinde kesip düzenleyecek…"***(Gazali İhya(1/388) Kutu'l Kulub(3/462)

[998] Sivas-Zara İlçesine bağlı Yapak Köyü'nden Şahab Ünal'dan dinledim.

Allah Teâla hepinizi sever. Muhabbeti olan hata görmez, görse de göz yumar. Her işte beraberlikten Allah Teâla razı olur. İdare ilmini öğrenin, insan kızınca şeytanın malı olur.

İdare müdâra ve dubâra.

Nefis çok mübarektir. Ruha âşık olmuştur. Aşkın kıymeti çok büyüktür. Âşık olmayan insan, insan değildir. Asıl mesele nefsi, ruha tâbi kılmaktır. Nefsin dediğine gitmemektir. Ne ararsan insanda mevcuttur. Bir şeyh (Şeyh Sena) Rum papazının kızına âşık olmuş. Ruh şeyhtir, Nefiste Rum papazının kızıdır. Hepinizi Allah Teâla'ya emanet ettik. Biz de zaten Allah Teâla'ya emanetiz. Cenâb-ı Allah Teâla, hepinize mazhar-ı tevfik buyursun. Tarîkatta bir şey varsa, o da insanın gözü ayağının ucuna bakmasıdır. "

Efendi Hazretleri bir sohbetinde sevmek hakkında Musa aleyhisselâmın kıssasını anlatırlar.

"Allah Teâlâ, Tur-i Sina'da, Musa aleyhisselâma buyurmuşlar ki,

"Ya Musa benim için sen ne yaptın" Hz. Musa aleyhisselâm,

"Ya Rabbi namaz kıldım, oruç tuttum, zekât verdim" Buyurunca, Allah Teâlâ buyurur ki;

"Onlar senin için Ya Musa, karşılığını elbette vereceğim, benim için sen ne yaptın" sualine Hz. Musa aleyhisselâm,

"Yarabbi sen bilirsin" demesi üzerine Allah Teâlâ,

"Ya Musa, benim için bir kul sevdin mi? buyurmuşlardır.

"Onun için kul, Allah Teâlâ'yı sevmeli, her şeyi de Allah için sevmelidir. Gardaşlarım biz hepinizi Allah için seviyoruz," yerde giden karıncayı göstererek,

"Şu karıncayı da, Allah için seviyoruz"[999]

---

[999] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz, Allah Teâlâ'dan naklen anlatıyor:

"Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

'Ey Âdemoğlu hasta oldum, ziyaretime gelmedin.' Âdemoğlu sordu;

'Ya Rabbi sen âlemlerin Rabbisin... Seni nasıl ziyaret edeyim?' Allah Teâlâ buyurdu ki;

'Bilmiyor musun? Falan kulum hasta oldu... Ama sen onu ziyaret etmedin. Eğer onu ziyaret etseydin Beni yanında bulacaktın'... Allah Teâlâ devamla buyurdu ki;

'Ey Âdemoğlu, senden yemekle doyurulmamı istedim, ama sen Beni doyurmadın'. Âdemoğlu sordu;

'Yarabbi, seni yemekle nasıl doyurayım? Sen âlemlerin Rabbisin'. Allah Teâlâ anlattı;

'Falan kulum senden yemek istedi. Ama ona yedirmedin. Bilemedin mi? Ona yedirseydin, Beni yanında bulacaktın'. Allah Teâlâ devamla buyurdu ki;

'Ey Âdemoğlu, senden su istedim, ama vermedin'. Âdemoğlu sordu;

'Ya Rabbi sana nasıl su vereyim? Sen Âlemlerin Rabbisin'. Allah Teâlâ anlattı;

'Falan kulum senden su istedi, vermedin. Ona su verseydin Beni yanında bulacaktın... Bunu da mı anlayamadın?"(Müslim)

Siyaseti Hakkında

Efendi Hazretleri, bütün partilere karşı aynı uzaklıkta kalmış herhangi bir siyasi parti hakkında yakınlık belirten bir söz söylememiştir. Hatta 1954 seçimlerinde gelen misafirlerden birisinin,

"Efendi yakında seçim var. Biz reyimizi hangi partiye vereceğiz" demesi Efendi Hazretlerinin canının sıkılmasına sebep olmuş ve buyurmuşlardır ki,

"Gardaşlarım! Allah Teâlâ herkese göz vermiş görmek için; kulak vermiş duymak için" işaret parmağıyla başını göstererek,

"Allah Teâlâ bir de akıl vermiş, gözünüzle görüp kulağınızla işitip aklınıza danışacaksınız, aklınız ne diyorsa onu yapacaksınız"

"Biz, siyasetle asla uğraşmayacağımızı söyledik, siyasetle uğraşmayacağımıza dair, Duyunu Umumiye Memurluğumuzda imza verdik. Bizim o taahhütnamemiz halen câridir. [1000]

Gardaşlarım! Zahirde senet verdik, ervâh-ı ezelde de söz verdik. Bizim siyasetle alâkamız yoktur. Benim bir reyim var. Kime verirsem vereyim,

---

[1000] Balıkesirli Abdül-azîz Mecdi Efendi "… sohbetlerinde, hükümetin siyasetine pek az temas ederlerdi. Bu mevzu üzerine söz açmak; bilhassa hükümeti ve yapılan inkılâpları münakaşa etmek isteyenleri kısa, fakat hakimane sözlerle aydınlatır ve tatmin ederlerdi.

Müntesip bulundukları sofiyane meslek gereğince, hayır ile şerri, iyi ile kötüyü hep Allah Teâlâ'dan bildikleri için; başkalarının düşüncelerine ve muhakemelerine iştirak etmezlerdi. Binaenaleyh çok kimselerin fena gördükleri hâdiseleri ve inkılâpları O,

"Gerçi o size hoş gelmez, fakat olur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız; oysa o, hakkınızda hayırlıdır. Olur ki, siz bir şeyi seversiniz; ama o, sizin hakkınızda bir fenalıktır. Allah bilir, siz bilmezsiniz."(Bakara 216) ayetini okuyarak, izah ederler ve:

"***Allah Teâlâ'nın iradesi olmadan, kudreti taallûk etmeden bir sinek bile kanadını oynatamaz."***

Diyerek; bunların hepsinin Allah Teâlâ'dan olduğunu söylerler ve sonunun hayırlı olacağını, milletimiz için refah ve vaad edilen saadetin geleceğini ve beklediklerini müjdelerlerdi. Bununla beraber böyle hakimane nasihatlere de kanmayanlara ve fazla taşkınlık gösterenlere karşı:

"***Mesleğimiz susmaktır, susuyoruz, gönülden geçene de karışamazlar ya."***

Diyerek; dinin, mânevî inanışın bir vicdan işi olduğunu ve hükümetin de bu işe esasen karışmamakta bulunduğunu o türlü adamlara anlatırlardı." (ERGİN, a.g.e. s. 258)

"Ayaşlı Şakir Efendi dermiş ki;

"***Siyaset velâyetten yüksektir."***

Bunun manası: Velâyet; Allah Teâlâ'nın cemal tecellisi olduğu için; hep iyi şeyler düşünür, iyi şeyler yapar. Siyaset ise, Allah Teâlâ'nın hem cemal, hem celal tecellisi olduğundan, Allah Teâlâ'nın zuhur ve taayyün itibarı ile birbirine zıt sıfatlarına ne kadar yaklaşırsa o kadar muvaffak olur.

Hz Ömer radiyallâhü anh buyurur ki; ***"Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki, Allah Teâlâ'nın hükümet kuvvetiyle men ettiği şey, Kur'an-ı Kerim'in ayetiyle men ettiğinden ziyadedir."*** (ERGİN, a.g.e. s. 154)

başkasını ilgilendirmez. Her kim ki, 'Efendi oyunu filan partiye veriyor' diye konuşursa bizim semtimize uğramasın, onunla bizim alâkamız kesilmiştir."

"Gardaşlarım! insan beşer, hata eder üçer beşer. Hata işlemeyen kul olmaz, hükümete gelince olmayan hükümetten, olanın en kötüsü yine iyidir. Memleketimize sahip olun. Dünya'da Türkiye, Türkiye'de Sivas, kıymetini bilin"

"Gardaşlarım! Sizler ne niyetle oy verirseniz verin. Oylar sandıkta Allah Teâlâ'nın melekleri tarafından layık olduğunuz yönetimin gelmesi için değiştirilir."[1001]

Cihana padişah olmak kuru bir kavga imiş
Bir mürşide bend olmak cümleden evla imiş..

Yavuz Sultan Selim

Sohbet Hakkında

Efendi Hazretleri iki konu üzerinde ısrarla dururdu. Bunlar:

"Hatm-i Hâcegân'ı ve sohbetleri terk etmemektir."

"Gardaşlarım! Sohbetlerinizde edebinizi, muhabbetinize sahip olun.[1002] ***Her sohbette vuslat vardır. Hiç vuslatsız sohbet olmaz. Hiç bir şöhret afatsız olmaz, öyleyse şöhretten kaçının."***[1003]

"Sohbetin dört şeyine dikkat etmelidir. Terk et dünyayı, bul ukba-

---

[1001] Az milletvekili çıkardığı halde, iktidar olan partiler yakın dönemlerde görülünce bu sözün hakikati ortaya çıkmıştır.

[1002] "Allah Teâlâ haslarıyla edepsizce konuşmak gönlü öldürür, amel defterini kapkara bir hale koyar." (Mesnevi c.II, b.1740)

[1003] Şöhret basamaklarına tırmananlar, kendilerine insanların ilgisinin yoğunlaştığını fark eder. İlgiyle beslenen ihtiras azgınlaşır. Nefsinde iman gemisi bulunmayanlar, bir basamak daha üste çıkmak uğruna her şeyi zorlar. Bütün yollar onlar için mubahtır... İlgi ve tabasbus arttıkça, vehimleri kuvvetlenir. Nefsî benliği, kendilerini kâinatın mihrakı zannetmeye başlarlar. Bu bazen Firavunlarda görüldüğü gibi, kendini ilah zannetme hastalığına kadar ulaşır. Yorganı başlarına çektiklerinde aciz bir mahlûk olduklarının şuuruna varırlar. Bu ikilem onlardaki ruh buhranını hezeyana dönüştürür. Hırçınlaşırlar. Onları teskin etmek için dalkavuklar zümresi harekete geçer. Bu zümre onları iyice şirazeden çıkarır ve ortalığı bir curcuna kaplar.

Şöhretle ve güçle tanışan kişiler öyle bir noktaya gelir ki, ihtirası aklın, basiretin yerine geçer; artık dur durak bilmez. Büyük akliyecimiz merhum **Mazhar Osman'ın** bu konuda güzel bir fıkrası vardır. Asistanı **Fahrettin Kerim Gökay** İstanbul valisi olunca gazeteciler ona, "Öğrenciniz ziyaretinize geldi mi?" diye sorarlar. O da şu muhteşem cevabı verir;

"Gelmedi. Kabiliyetlidir, yarın bakan olmak ister, olur; gelmez. Başbakan olmak ister, olabilir; gene gelmez. Sonra da, Tanrı olmak isteyince onu bana getirirler." (ÇETİN, Mahmut, X İlişkiler, İst. 2000, s.20)

***yı.*[1004] *Terk et ukbayı, bul Mevla'yı.*[1005] *Terki terk eyle. Sen seni terk ettikten sonra kendin çalışarak ara. Tam beş yüz senelik yoldur. Bir perde vardır. Bu perde ise, kalbde gözle görülmeyecek kadar ufaktır. Bir nokta kadardır."*[1006]**

"Sohbet ihvanın tesiri altında değil, ihvan sohbetin tesiri altındadır."

Son olarak söylediği Gazel[1007]

Sanmam ki, bizi şire-i engür ile mestiz
Biz ehli harabattanız kim mest-ü elestiz.
Ol demde kim ikrar eyledi bizleri ey dost
Şimdi dirilüb çevremiz gördü ki, mestiz.
Bu zevke erer ehl-i hırat kim bula bir yol
Akıl ana tuzak olmuş iken, mümkün mü gide yol
Aşkın elemi her kimi zar etti o makbul
Safi demesin kim bu yolda biz dahi mestiz.
……
Bezm-i ezele vakıf olan ehl-i harabat.
Terk eylemez bizleri olsak ta pür-afat
İşte o zaman bilir ki, biz ezeli mestiz.
Bu dedikodular olacak hep cümle güzel
Çün başa getirmiş o takdiri ezel

[1004] Dünyayı terk etmek demek, aç ve sefil olmak değildir. Terkin buradaki manası, gönülden muhabbetini gidermektir. İslâm dini aç ve sefil olmayı emretmemiştir.
"Bazı dinler, arzuyu damgalar. Asetik inançlar, yoksulluk karşısında pasifliği vurgular ve bize ihtiyaçlarımızı karşılamak yerine azaltmakla mutluluğu aramayı önerir. Daha az isteyin. Onsuz yaşayın. Çok uzun bir süre boyunca Hindistan bunu yaptı; inanılmaz bir yoksulluğun ve sefaletin ortasında kaldı." (Alvin TOFFLER -Heidi TOFFLER, Zenginlik Devrimi, trc. Selim YENİÇERİ, İst, 2006, s.37)

[1005] Buradaki terk sevab kazanma endişesinden azade olmaktır.

[1006] "Bir kimse zahiren abdest almakla bedenini temizlemiş olur. Hâlbuki günahlardan korunmak ve temizlenmek için lâzım olan su, ibadet ve hayır işlemektir.
Kalbin ve nefsin pisliklerini ve fena ahlâklarını gidermek için lâzım olan su ise, Allah Teâlâ'nın ahlâkiyle ahlâklanmaktır.
Bir de sırrın abdesti vardır ki, bunun suyu da mâsivâyı yâni sana dünya olan bağları terk etmektir. İşte, insanın abdesti böyle olmayınca yâni aşk ve muhabbet çeşmesinde yıkanıp dört tekbiri bir etmeyince, hakikî olarak namaz kılınmış olmaz.
Dört tekbiri bir etmek nedir, denilirse, dünyayı terk, âhireti terk, varlığı terk ve terki de terktir. Bu abdesti alıp fena mertebesini bulduktan sonra, nasıl istersen öyle hareket et. Çünkü o vakit amelinde cehil ve fiilinde de günah yoktur.
İşte bu mertebe, Allah Teâlâ ile seyir mertebesidir ki, her şeyde ikiliksiz Allah Teâlâ ile olmaktır. Yâni: **Kurb-ı kâbe kavseyni ev ednâ** mertebesi budur." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 381)

[1007] ŞEN, Mehmet Veli, *Evrâd-ı Bahaiye*, Sivas, 1976, s.37.

Bildim ki, bu âlem hareketi sun-i lem-yezel
Toprak olup ayaklar altına yüz koydum elbette ki, mestiz.

Şeyhliğin Kazanılması Hakkında

Bir gün bize iki kimse geldi. *"İsmail Efendi sen bu şeyhliği buldun mu? Çaldın mı? Aldın mı?* Dediler. ***"Bende onlara; ne buldum, ne çaldım, ne de aldım. Hini sabavetimden beri kendimi bir yokluk içinde ve yok bilirim; dedim."*** Onlar; *"Haydi İsmail Efendi imtihanı kazandın dediler."*

Şeyhin Üstünlüğü Hakkında

"Gardaşlarım! Her şeyin bir tüccarı vardır. Bizde dert tüccarıyız. Hem de öyle bir dert tüccarı ki, bütün dermanın fevkindedir."

"Gardaşlarım! Ananız, babanız mı üstün yoksa biz mi? Elbette biz üstünüz. Onlar sizi ulvi âlemden süfli âleme getirdiler. Biz ise, o ulvi âleme götürmeye memuruz." [1008]

"Gardaşlarım! Acaba ve şüpheyi kaldır. Hatanı bileceksin. Hava giren yerini yama. Gemi cevher yüklü, su almış batmış. İnsanoğlu cevher yüklü, sakın batırma. Sahibine teslim et. Arabanın gıcırtısı bile muhabbeti bozar. Çorumlu Pirimiz buyurdular ki;

" Biz cevher olanı biliriz. Bırakmayız. Biz insan hırsızıyız. " [1009]

Zatın biri, Allah Teâla'ya kapını aç demiş. Gaipten ses gelmiş: Ya kulum, sen gel zaten kapı açık demiş.

En faziletli ilim ilm-i hal
En faziletli hal huzur-u hal

[1008] Rivayet edilir ki; İskender-i zül-Karneyn'e: "Neden hocana, babandan daha çok saygı gösteriyorsun?" diye sorulunca, ne güzel cevap vermiş:
"***Çünkü babam, beni gökten yere indirmiştir. Hocamsa beni yerden göğe doğru yükseltmektedir."***demiş..
İnsanın ruhu melekût âleminde, yükseklerdedir. Ana-baba sebebiyle ruh bu melekût denilen yüksek bir âlemden ana rahmine iner. Dolayısıyla aşağıya düşmüş olur. Fakat ihsanın hocası yükseklerden gelen bu ruhu yine ebedî âlemde yüksek mevki ve mertebelere çıkarmaya vesile teşkil eder. Ona rabbini ve dinini, dünyasını, ilmin sırlarını öğretir. (İmam Burhanüddin Ez-Zernûcî, Ta'lim ve Müteallim, trc. Y. Vehbi Yavuz, İst, 1993, s.75)

[1009] Allah Teâlâ, Davud aleyhisselâma buyurdu ki;
"Ya Davud! Kullarımı bana sevdir, beni de kullarıma sevdir." Davud aleyhisselâm *"Ya Rabbi! O benim yapabileceğim bir şey değil, ben bunu nasıl yapabilirim?"* deyince, Allah Teâlâ;
"Kullarıma benim iyiliklerimi anlat, onlar beni severler, onlar beni sevince ben de onları severim." (Mustafa ismet Garibullah, a.g.e. c.1, s.531)

Kul rah-ı hakta buluna
Rahimdir Allah Teâla kuluna

Bu âleme gelen küfrü ile gelir. Neyi seversen onunla kalırsın, ne ile meşgul isen sen O'sun. Şeriatı gözetin, şeriatı gözetmeyenin tarîkatı olmaz. Ama sol el ile yemek mekruhtur, fakat onu görmek haramdır;"

Şeyhin Makamı Hakkında

Cennete gitsek bile, siz vazifenizi yaptıktan sonra biz sizi almadan gidersek, cennet bize haram olsun. Biz sizi bırakmayız, yeter ki, siz vazifenizi yapın.

Ehl'u-llâh derler, işte Allah Teâlâ'nın ehlisiniz, bize Allah Teâlâ için ziyarete uzaktan yakından geliyorsunuz. Tarîkatımız Halidî Hâki Nakşibendî'dir. Evveli Şeriat ortası tarîkat ahiri yine şeriattır. Bizim Şeyhimiz Hacı Mustafa Hakî Hazretleridir. Bizde sizin gibi, Allah Teâlâ için ziyaretlerine giderdik Türbe-i saadetleri İstanbul'da Fatih Camii'ndedir. Yine gidip geliyoruz. Biz beraberiz. Hadis-i Kudsî "Men arefe nefsehu fekat arefe rabbehu." Nefsini bilen Rabbi'ni de bilir ezelî ervahta. İşte böylece ruhlar bir arada görüşmüşler burada da görüşüyoruz."[1010]

Şeyhin Gerekliliği Hakkında

"Kendi başına biten bir ağacın meyvesi olmaz. Allah Teâla'nın âdetinde bir şeyi sebebe bağlamak lazımdır. Nasıl ki, ana ve baba olmadan çocuk dünyaya gelmiyorsa, bir Mürşidi kâmil terbiyesine girmeden olan doğuşta sakatlıklar olur. "[1011]

Boş çeşmeye koydum bakraç,
Bulamadım derdime ne merhem ne ilaç **La**

Şeyhliğinin Hakikâti Hakkında

"Gardaşlarım! Sâdi derki, Bir gün hamamda bir sevimli insan bana bir parça güzel kokulu kil verdi. O kile:

[1010] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki; ***"Ruhlar sıralanmış asker toplulukları gibidirler. Ruhlar âleminde anlaşanlar, dünyada anlaşırlar. Buna karşılık ruhlar âleminde anlaşamayanlar, dünyada da birbirleri ile anlaşamazlar."***

[1011] "***Bir yemek, sadece altına ateş vermekle pişmez. Yemek dibine sararsa içine su koyarsın. Usta, elinde bir kepçe ile kazanın başında bekler ve yemeği kıvamında pişirir. Eğer ateşleri yakıp kazanı bırakır giderse, kazan yanar ve yemek dibine sarar."*** (SIR, a.g.e. s. 398)

"Misk misin, yoksa amber misin, senin güzel kokundan mest oldum." dedim. Kil cevap olarak bana şöyle dedi:

"Ben adî bir kil idim, fakat bir zaman gül ile arkadaş oldum, onun güzel kokusu bana sindi, yoksa ben bildiğin toprak parçasıyım." [1012]

Şeyhliğin Hakkını Vermek Hakkında

"Gardaşlarım! Eğer biz kendimize düşen vazifemizi yapamıyorsak, bu vazife bizden alınsın; sizler bir şey alamıyorsanız bizler ne yapalım."

Şevval Orucu Hakkında

"Gardaşlarım Ramazan 30 gündür. 6 günde Şevval-i şerifte oruç tutarsanız 30 gün ramazan 300 gün, 6 günlük Şevval orucuda 60 gün eder bir senede oruç tutulabilecek gün 360 gündür, bu suretle bir senenin gecesi kaim, gündüzü sâim olmuş oluruz. Biz Şevvali Şerif'in dokuzunda oruca başlar on beşinde bayram ederiz. Bu suretle eyyam'ı biyd orucunun sevabını da kazanmış oluruz." [1013]

Takdir Hakkında

"Gardaşlarım! Allah Teâlâ ruhları ezelde topladı, herkese istediği sanat gösterildi. Biz de dervişliği aldık, sizinle de ezelde tanıştık. Her insana ömrü, rızkı ve nasibi ruhu ile beraber verildi. Bu âlemde tedbir alıp takdire saygılı olduğumuz kadar amelî edebimizle daha kim yakîn olur diye âleme imtihan için gönderildik. Burada biliştik mahşerde buluşacağız." İkinci durağımız berzah âleminde toplanacağız. Üçüncü durağımız mahşerde toplanacağız, buluşacağız. Allah Teâlâ buyurdu ki;

'O gün mahşerde hiç kimseye soyu şöhreti sorulmaz. Ameli, edebi ve yakınlığı ile mükâfatlandırırız'.

[1012] Şeyh Sâdi-i Şîrazi, ***Gülistan,*** trc.,Kilisli Rıfat Bilge, İst, 1968, s. 316

[1013] Aliyyü'l-Havvâs kuddise sırruhu'l aziz şöyle der:

"Bu altı günlük orucu da, ramazan orucunda olduğu gibi hatta daha fazla dikkatle korumamız icap eder. Çünkü bunlar tamir mesabesindedir. Eğer bunlar tam yapılmazsa yine bir gedik kalmış olur. Böylece eksiklikler birbirini kovalayarak gider, sonuç alınmaz olur. Meselâ, bunun bir benzeri şu örnektir: Sallâllahu aleyhi ve sellem Efendimiz, namaz esnasında yapılan hataların telâfisini sehiv secdesine tahsis etmiştir, kıyam veya rükûa değil. Çünkü kulun Rabbine en yakın bulunduğu an secde ânıdır. Şeytanın nüfuzu secdede pek müessir olamaz. (Uhûdü'l Kübra, a.g.e. s.224)

Ayrıca kadınların adet günlerinde tutamadığı oruçların eksikliğini bu oruçlar ile tamamlamak gerekir. Bu orucun, aile içerisinde erkek ile beraber kadının tutması da kolaylaşmış olmaktadır. (Yazan)

Gardaşlarım! Kâinat bize bağlı, bizdeki cana bağlı, canda canana bağlı. Bu can bizden gitti, başka can geldi. Allah Teâlâ kula nimet verir başkası bin çalışsa o lutfa erişemez. Gardaşlarım! Eden eyleyen Allah, Lâ Havle velâ kuvvete illâ billâh"

"Gardaşlarım! Her insan için ezelî bir hüküm var. Her nebinin mekânı zamanı ve ashâbı ezelde bilindi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ve halifelerinin de mekânı, zamanı ve ashâbı ezelde bilindi. Bizimde zamanımız bu, Sivas mekânımız imiş. Allah Teâlâ bizi sevdi, biz de Allah Teâlâ'yı seviyoruz. Her şeyi, yerdeki karıncayı Allah Teâlâ için seviyoruz. Siz de emri ilâhiye iman ve ameli edebi ile bizi sevmiş olursunuz. Bizi sevmekle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, oradan Allah Teâlâ'ya yakın olursunuz. Amelî edebinizle, Murakabe-i Hayr ile çok zikirle yakınlığınıza sa'yü gayret edeceğiz."

"Gardaşlarım! Kim bizi severse, bizle yaşarsa, bizim sevgimizle ölürse, mahşerde beraber oluruz."

Tarîkatı Hakkında

"Halidî Hâki Nakşibendî olan tarîkatımızın evveli şeriat, ortası tarîkat, ahırı (sonu) ***ise, şeriattır."***

Ulu Camii Hakkında

"Dünya üzerinde altı mescit vardır.

1- Beytullah, 2- Ravza-i Mutahhara 3- Kudüs-ü Şerif 4- Şam'da Camii Emeviyye'de Mescidi Yahya, 5- Halep'te Mescidi Zekeriyya, 6- Sivas Ulu Camii. Bu bir Hâkikâttir, biz böyle kabul ettik."[1014]

Üç Aylar Hakkında

"Gardaşlarım! Üç aylarda günahların keffareti olarak bir gün oruç tutun, bütün günahlarınızı silip götürür."

Tekkesi Hakkında

"Gardaşlarım! Bizim siyasetle alâkamız yoktur. Cumhuriyetin ilanından sonra tekke ve zaviyeler kapatılıyordu, bize dediler ki;

"Efendi siz şeyhsiniz. Tekke ve zaviyeler kapatılıyor, siz irşat faaliyetlerinize devam edecek misiniz?" Biz de,

---

[1014] Mehmet Veli ŞEN'in Ulu Camii'ye yardım için o zamanlarda bastırdığı bir broşürden.

"Evet, gök kubbenin altı bizim tekkemiz. Ay, güneş ve yıldızlar tekkemizin kandilleridir." dedik.

Vefalı olmak Hakkında

Efendi Hazretleri bir gün devlethanede uzun müddet hasbıhâl ettiği yaşlı bir misafire abdest tazelettirmek için oğlu Kemal Bey'e işaret etmiş. Kemal Bey hizmetini yaparken bir ara demiş ki:

"Efendi Hazretleri sizin gösterdiğiniz ilgiye layık biri değilmiş."

"Bizi Şeyhimize ilk götüren Tokat Mal Müdürü'ne saygımıza gölge düşürmek eğri olur. Mahşerde eğrinin gölgesi de eğridir. Eğrilik mahşerde ise mahcupluktur."

Vefat Eden Kişi için Kelime-i Tevhid Hatmi

"Gardaşlarım! Vefat eden gardaşımız için, Kelime-i Tevhid Hatmi okuyalım. Cehennemde olanı çıkarır."[1015]

Vesvese Hakkında

"Gardaşlarım! Her işte, melâike de şeytan da müessirdir. Adamına göre bazı kimse, melâikeden ilham ve bazı şahıs şeytandan vesvese alır. Biz ise, muvazene ile yola gideriz. Her kim melâikeye mukârin olursa, işlerinde ilham, şeytana yaklaşırsa vesveseden istilzam alır."[1016]

Zahiri İlim

"Her canlı ölür. Bir Allah Teâlâ ve muhabbet bâkî kalır."

[1015] **Sadrüddin Muhammed Konevi kuddise sırruhu'l-azîz vasiyetnamesi**
"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bizi intikal eden, O'nun ahiret, cennet ve cehennem ile ilgili haller, Allah Teâlâ'nın fiil ve sıfatlarına dair verdiği bütün tafsilat haktır. Ben, bu düşünce ve inançla yaşadım ve bu inançla ölüyorum.
Dostlarım ve bana mensub olan müridlerim, talebelerim, beni müslümanların umumî kabristanına defnetsinler. Ölümümün ilk gecesinde Allah Teâlâ'nın beni, her türlü azabından ve cezalandırmasından uzak tutarak beni bağışlaması ve Allah Teâlâ'nın kabul etmesi niyetiyle ***yetmiş bin kelime-i tevhid*** (Lâ ilahe İllallah) diyerek tevhid hatmi yapsınlar. Yine ölümümde hazır bulunanlardan her biri kendi kendine aynı niyetle ağır başlılık ve kalb huzuru içinde yetmiş bin "Lâ ilahe İllallah" diyerek zikirde bulunsunlar." (Sadrüddin Muhammed el- Konevi kuddise sırruhu'l-azîz vasiyetnamesi, İst Şehit Ali Paşa Ktp. nr. 2810)

[1016] "***Vesveseli düşüncelerden sakın. İnsanın kalbi, sazlık ve orman gibidir. Orada aslan gibi de, yaban eşeği gibi de fikirler bulunur."*** Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz

"Muhabbet manevî ilimle bulunur. Almanya'da bir arabayı yedi, Amerika'da otuz yedi günde yapıyorlar. Zahirî ilim artacak. Fen daha ilerleyecek. Uzak yeri yakın edecek. Kişi üstüne giydiği elbisenin düğmesine basacak istediği yere gidecek. **(Başka bir sohbette devamında)** ***Fen o kadar ilerleyecek ki, nefesi biten kişiyi sağlığındaki gibi hareket ettirecekler. Fakat bu zâhirî ilmin sonu olacak. Ancak maneviyatın üstünlüğü devam edecek. Mümin, geçen nebilerin ve velilerin sesini kendi ağzından duyacaktır."***

Zikir Hakkında

"Gardaşlarım! İnsana tarîkatı âliye-de kalbden bir ders verirler. Çeke, çeke kalb ıslah olur. Kalb ıslah olunca da bütün vücuda dağılır. Vücud ıslah olunca, bütün kâinat ve mükevvenat ıslah olur"

"Gardaşlarım! Kuşlar, balıklar zikirden düşünce av olurlar. Başınızda şemsiyeyim, eğer her halinizi bilmez isek, Allah Teâla şeyhliği elimizden alsın. Her nefes ve alışverişinizden haberdarım. Biz şimdi bir kestirme yol bulduk, gönülden gidiyoruz. Bu vücud, bir gemidir. Bu gemiyi deryada yüzdürmek lazım. Kul beşerdir. İnsan namazına ve dersine devam etmeli, yatarken, kalkarken ve yerken daima abdestli olmalıdır. Yemede ve içmede bir şey yoktur, nefsi körletmek içindir. Asıl mesele ruha gıda vermektir. Nefs, daima ruhun peşinden getirmelidir. İnsan, zikre başladığı zaman zikre girmeli, kendisi yok olmalı, top atılsa duymamalıdır. Zikirden kendisini almamalıdır."

"Cenab-ı Allah Teâla'ya karşı kulluk vazifemizi yapamıyoruz. Allah Teâla, Kur'an göndermiş, rasül göndermiş. Kitap, sünnet icma-i ümmet; utanıyoruz. [1017] ***Allah Teâla derse, ben Allah Teâla'ya ne cevap vereyim. Söylesek olmaz, söylemesek olmaz. Ben daima şeyhimle beraberdim. Siz de, daima şeyhinizle beraber olun. Gardaşlarım! Hepinizi Allah Teâla'ya emanet ettik. İnsan yok olmalı, bu da laf ile değil, halle olacak. İnsan dört şeyden mürekkeptir. Hava, su, toprak ve ateş. İnsanda bir et parçası var o da kalptir. En mukaddes şey.***

Gardaşlarım! Soyadımızı Toprak koymuşlar ama toprağa bakıyorum da utanıyorum. Dirimizi, ölümüzü ve gıdamızı hep o muhafaza ediyor. Biz toprak gibi tevazulu olamıyoruz."

[1017] Utanmak duygusu, insanın sevdiğine karşı duyduğu en yüksek değerlerdendir. İmam Şiblî kuddise sırruhu'l aziz buyurdu ki;

"Ey Allah'ım! Beni hangi şey için azaba atarsan at. Yeter ki, beni utanç azabı ile azaba düşürme." (Uhûdü'l Kübra, a.g.e. s.775)

Abdülkâdir Geylani kuddise sırruhu'l-azîz, Kâbe avlusunda yüzünü çakıl taşlarına koymuş, yalvarıyordu.

"Allah Teâlâ'm beni affet, eğer mutlaka cezalanacaksam beni kıyamette kör dirilt ki, iyilerin karşısında utanmayayım." (AYTANÇ, Gönül, Sözce, İst. 2005, s.115)

Kısa Şiirleri

Ocak yanmayınca ateş olmaz,
Ateş olmayınca duman tüter mi?
Kıyamet gününe gelmeyince bu dert biter mi?
****
Cihanın devleti başındayken
Sana gam yakışmaz İsmail
Eğer konmasaydı aşkın kuşu başına
Olmazdı cihan âşık sana
****
Muhammed bir güneştir
Onun kökü Ebûbekir
Meyvesiyiz bizler Anın[1018]
****
Çiğnemeyin, çiğnetmeyin
Yeşerin meyve verin
Solmayın, sararmayın
Olgunlaşın ham kalmayın
Fakat kökten ayrılmayın
Buna say ettikçe siz
Başınızda gölgeyiz.[1019]

[1018] "Bir kimse Mısır'a gitmiş, İmam Şafiî Hazretleri'nin türbesini ziyaret etmiş ve pek büyük maneviyata mazhar olmuş. Sonra Medine'ye gitmiş, İmam Şâfiî Hazretleri'nin hocası olan İbn-i Mâlik Hazretleri'ni ziyaret etmiş. Fakat onun kabrinde o kadar tecelliyat ve rûhâniyet bulmamış. Kendilerinin Şâfiî Hazretleri'nin üstadı oldukları halde, onun kadar yüksek bir mertebede görülmemelerine hayret etmiş. O akşam rüyasında, İbn-i Mâlik Hazretleri'ni görmüş. Kendisine buyurmuş ki;
"Niçin şaştın? Mısır'da Şafiî, yıldızlar içinde güneştir. Ben ise, burada güneş içinde yıldızım!"
Hatta gariptir, Medine'de elmaslar, pırlantalar bile, pek sönük ve donuk görünür." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s.217)

[1019] Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîz buyurdu ki;
"Bir kitapta: Nefsini bilen ve aynı zamanda yüz günahı olan kimseden kaçma; fakat yüz iyiliği olup da, nefsini bilmeyen kimseden kaç! Deniyor. Güzide Valide'niz bu söze itiraz ederek: Nefsini bilen kimsede kötü ahlâk olur mu? dedi. Ben de dedim ki; nefsini bilmek mertebesi pek büyük bir mertebedir. Buradaki mana ise, Hazret-i Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîzin buyurduğu gibi, eğri ve kusurlu da olsa, yaş ve köke bağlı bir dalın, dosdoğru fakat ağaçtan kesilmiş bir daldan üstün olduğu fikridir. Evet, yaş dal, o çarpık manzarasına rağmen, zamanı gelince yeşerir, çiçek açar, meyve verir. Fakat kuru dal için artık böyle bir ihtimal kalmamıştır.
Yine, sevgilinin kapısındaki halka, eğri büğrü de olsa, erbabı için, kıymetli ve ziynetli bir halkadan makbuldür.
Cemiyet içinde de nice imansız mevki ve bilgi sahibi kimseler vardır ki, tarîkata yeni girmiş olanlar onlardan üsttür. Zira asla merbut olmaları bakımından zamanla kendilerinden çok şey ümit edilir ve beklenir." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s.102)

****

Bu vücudun mülkü elden çıkmadan
Çarh-ı devran bu binayı yıkmadan
Suretle mana bir arada iken
İki âlemde fırsatın elde iken
Gel hubb-u dünyayı gönlünden gider
Alasın can âleminden bir haber

****

Hastanın halinden ne bilsin sağlar
Kıymetimizi bilenler bizim için ağlar
Bunun gibi ağalar, kaba kaba sözlerle bağlar

5-SEVDİĞİ ŞİİRLERDEN BİR DEMET

Terkib-i Bend-i Meşhur / 1. bend
Sanman bizi kim şîre-i engûr ile mestüz
Biz ehl-i harâbâtdanuz mest-i Elest'üz
Ter-dâmen olanlar bizi âlûde sanur lîk
Biz mâil-i bûs-i leb-i câm ü kef-i destüz
Sadrın gözedüb neyleyelim bezm-i cihanın
Pâ-yi hum-i meydir yirimüz bâde-perestüz
Mâil değilüz kimsenin âzârına ammâ
Hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestüz
Erbâb-i garez bizden ırağ olduğu yeğdir
Düşmez yere zira okumuz sâhib-i şestüz
Bu âlem-i fânîde ne mîr ü ne gedâyuz
A'lâlara a'lâlanuruz pest ile pestüz
Hem-kâse-i erbâb-ı dilüz arbedemiz yok
Mey-hânedeyüz gerçi velî ışk ile mestüz
Biz mest-i mey-i mey-kede-i âlem-i cânuz
Ser-halka-i cem'iyyet-i peymâne-keşânuz [1020]

Terkîb-i Bend-i Meşhûr / 17. bend
Virdik dil ü cân ile rızâ hükmi kazâya
Gam çekmeziz uğrarsak eğer derd ü belâya
Koyduk vatanı gurbete bu fikr ile çıkdık
Kim renc-i sefer bâis olur izz ü alâya
Devreylemedik yir komadık bir nice yıldır
Uyduk dil-i dîvâneye dil uydu hevâya
Olduk nereye vardık ise, ışka giriftâr
Alındı gönül bir sanem-i mâh-likaaya
Bağdâd'a yolun düşse ger ey bâd-ı seher-hîz
Âdâb ile var hizmet-i yârân-ı safâya
Rûhî'yi eğer bir sorar ister bulunursa
Dirlerse buluştun mu o bî-berg ü nevâya
Bu matla'-ı garrâyı oku ebsem ol anda
Ma'lûm olur ahvâlimiz erbâb-ı vefâya
Hâlâ ki, biz üftâde-i hûbân-ı Dimeşk'ız
Ser-halka-i rindân-ı melâmet-keş-i ışkız

Ruhî-i Bağdadî kuddise sırruhu'l-azîz

[1020] Vezni: mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün

Yanarsam nâr-ı aşkınla yanayım ya Rasûlallah
Ezelden bağrı yanmış bir gedâyız yâ Rasûlallah
Hevâ-yi nefsime tabî olup pek çok günah ettim.
Huzûra hangi yüz ile varayım, yâ Rasûlallah
Harîm-i ravzanâ sürmüş iken ruy-ı siyahım ah
Yine cürm ü günaha mübtelâyım, yâ Rasûlallah
Kapında boynu bağlı bir esirim dest gir ol sen
Garibim bîkesim bî dest ü payim, yâ Rasûlallah
Kulun Leylâ'ya şahım, var iken dergâh-ı ihsanın
Varıp ben hangi şâhâ yalvarâyım, yâ Rasûlallah

Leylâ kuddise sırruhu'l-azîze Hanım

Çıktım erik dalına, anda yedim üzümü
Bostan ıssı kakıdı, der ne yersin kozumu
Kerpiç koydum kazana poyraz ile kaynattım
Nedir deyip sorana bandım verdim özünü
İplik verdim çulhaya sarıp yumak etmemiş
Becit becit ısmarlar gelsin alsın bezini
Bir serçenin kanadın kırk kağnıya yüklettim
Çifti dahi çekmedi şöyle kaldı kazını
Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere
Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu
Bir küt ile güreştim elsiz ayağım aldı
Şunu da basamadım göyündürdü özümü
Kaf dağından bir taşı şöyle attılar bana
Öğlelik yola düştü bozayazdı yüzümü
Balık kavağa çıkmış zift turşusun yemeğe
Leylek koduk doğurmuş bak a şunun sözünü
Uğruluk yaptım ana, bühtan eyledi bana
Bir çerçi geldi eydür kâni aldığın kürkü.
Anlardan kurtulmadın ne ettiğimi bilmedin
Öküz ıssı geldi, eyüdür boğazladın Kâzımı.
Bir bâğiye uğradım gözsüz yılan yoldaşı
Haber sordum vermedi Kaysere durur azmi
Yunus bir söz söylemiş hiçbir söze benzemez
Erenler meclisinde bürür mâna yüzünü

Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

Canım kurban olsun senin yoluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed
Şefaat eylesin kemter kuluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Mü'min olanların çoktur cefâsı
Âhirette olur zevk u safâsı
On sekiz bin âlemin Mustafâ'sı
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Yedi kat gökleri seyrân eyleyen
Kürsî'nin üstünde cevlân eyleyen
Mi'râc'ında ümmetini dileyen
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Dört Çâr-yâr onun gökçek yâridir
Onu seven günahlardan bendir
On sekiz bin âlemin sultânıdır
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Sen hak Peygamber'sin şeksiz gümansız
Sana uymayanlar gider imansız
Âşık Yûnus n'eyler dünyâyı sensiz
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

Cihânı hiçe satmaktır adı aşk
Döküp varlığı gitmektir adı aşk

Elinde sükkeri ayruğa sunup
Ağuyu kendi yutmaktır adı aşk

Belâ gökten yağmur gibi yağarsa
Başını ana tutmaktır adı aşk

Bu âlem sanki oddan bir denizdir
Ona kendini atmaktır adı aşk

Var Eşrefoğlu Rûmî bil hakikât
Vücûdu fani etmektir adı aşk

Eşrefoğlu Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz

Emânet etmişsin geldi selâmın
Şevketli sultânım aleyküm selâm
Aldı ta'zim ile bu ben gulâmın
Ey şâh-ı hûbânım aleyküm selâm

Müyesser olur mu rûyunu görmek
Acep olur mu ki, vaslına ermek
Gâhi gâhi böyle selâm göndermek
Keremdir Efendim aleyküm selâm

Lutf edip hatırım ele almışsın
Hasretinle yandığımı bilmişsin
Duydum ki, mürüvvet kâni imişsin
Dertlerimin dermânı aleyküm selâm

Umarım Efendim mürüvvet senden
Uğruna geçmişim can ile tenden
Demişsin gedâma selâm et benden
Berhudâr ol canım aleyküm selâm

Geçirdin boynuma aşkın kemendin
İyi ki, anmışsın bu derd-i mendi
Kuluna selâm etmişsin Efendim kendin
Derdime dermanım aleyküm selâm

Bilmezim bu dil-i biçâre netsün
Hicr-i firakınla ya kande gitsün
Selâm eylemişsin Hak selâm etsün
Sana ey cananım aleyküm selâm

Hasta idim beni getirdin cana
İhtiyaç kalmadı gayri Lokman'a
Selamın şifa verdi bu hasta cana
Gönlümün sultanı aleyküm selâm

Azîz iltifatın râyegân ettin
Âteş-i sinemi gülistan ettin
Mahzun Gevheri'yi şâdüman ettin
Ey gonca dehânım aleyküm selâm

Gevherî kuddise sırruhu'l-azîz [1021]

[1021] GARİB GEVHERİ: Kayseri-Sivas toprağının insanı, Hakk'ın velisi Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellemin sevdalısıdır. Sohbet ehli aşk ve muhabbetiyle yanıp tutuştuğu Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kabri şerifini

Cânân ilinin güllerinin bağı göründü
Dost ikliminin lâlesinin dağı göründü
Envâr-ı Muhammed doğuben tuttu cihanı
Şakku'l kamerin mu'cize-i parmağı göründü
Kaygu gecesi gitti kamu kalmadı korku
Eyyûb'a dahi sıhhatinin çağı göründü
Dil hastasının derdine dermanı erişti
Şemsî'ye bu gün dostunun otağı göründü

Şemsî Sivâsî kuddise sırruhu'l-azîz

Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan
Kenz açılmaz şol gönülde tâ ki, pürnûr olmadan
Sür çıkar ağyârı dilden tâ tecellî ede Hakk
Pâdişâh konmaz saraya, hâne mamûr olmadan
Hakk cemalin Kâbe'sini kıldı âşıklar tavaf
Yerde Kâbe, gökyüzünde Beyt-i mamûr olmadan
Mest olanların kelâmı kendiden gelmez veli
Ya niçin söyler Ene'l-Hak, kişi Mansûr olmadan?
Mest olup meydane geldim ta ezelden ta ebed
İçmişem aşkın şarabın âb-ı engûr olmadan
"Mûtû kable en temûtû"* sırrına mazhar olan
Haşr-ü neşri bunda gördü nefha-i sûr olmadan
Âşıkın çok derdi amma sırrın izhâr eylemez
Söylemesi terk-i edeb çünki destûr olmadan
Bir acaîb derde düşmüş tutuşur Şemsî müdâm
Hakk'a makbûl olmak ister, halka menfûr olmadan

Şemsî Sivâsî kuddise sırruhu'l-azîz

---

ziyaret edip
"Kabrimi ziyaret eden, sağlığımda beni görüp ziyaret etmiş gibidir" müjdesine nail olmak ister, lakin yoksulluk ve fakirlik fırsat vermez.
Hacca giden bir komşusu ile Gül Muhammed'e selam gönderir. Hacı Efendi, Âşık Gevheri'nin selamını Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve selleme arz ederken Ravza-i Mutahhara'dan bir ses gelir ki;
"Aleyküm selâm, Gevheri'nin selâmını aldım kabul ettim. Benim de selamımı Gevherim'e ulaştır." Hacı evine döner, Gevheri'yi ağır hasta olarak bulur. Ateşler içinde yanıyor, öldü ölecek, olayı anlatıp Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin selâmını söyleyince Âşık Gevheri hastalığından şifa bulur sıçrayıp kalkar. Bu şiiri söyler.

1 *Tedbîrini terk eyle, takdir Hudâ'nındır.*
Sen yoksun o benlikler hep vehm-ü gümânındır.
Birden bire bul aşkı bu tühfe bulanındır
Devrân olalı devrân Erbâb-ı safânındır.
Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz Pir-i Mugân'ındır.
2 *Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş*
Teklîfü tekellüften sükkân-ı muâf olmuş
Bir neş-e gelip meclis bî-havf-ı hilâf olmuş
Gam sohbeti yâd olmaz, meşrepleri sâf olmuş
Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz Pir-i Mugân'ındır.
3 *Ey dil sen o dildâre layık mı değilsin ya*
Dâvâyı muhabbette sadık mı değilsin ya
Özr-ü Azrâ'nın Vamık mı değilsin ya
Bu gâm ne gezer sende âşık mı değilsin ya
Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz Pir-i Mugân'ındır.
4 *Mahzun idi bir gün dil meyhâne-i mânâ'da*
İnkâra döşenmiştim efkâr düşüp yâda
Bir pir gelip nâgâh pend etti alel-âde
Al destine bir bâde derdi gamı ver yâde
Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz Pir-i Mugân'ındır.
5 *Bir bâde çek, efzûn kalıp mecliste zeber-dest ol*
Atma ayağın taşra meyhânede pâ-best ol
Alçağa akarsular, pay-i hümâ düş mest ol
Pür çûş olayım dersen GÂLİB gibi ser-mest ol
Âşıkta keder neyler gam halk-ı cihânındır
Koyma kadehi elden söz Pir-i Mugân'ındır. [1022] Şeyh Galip ks

---

[1022] Açıklaması
PÎR-İ MUGAN: Mürşid-i kâmil
1-Tedbirini terk et; takdir Allah Teâlâ'nındır. Sen yoksun; o benlikler, hep vehmindir; zannındır. Birden bire aşkı bul, bu armağan, bulanındır. Devran, devran olalı, temiz kişilerin, ilâhî zevk sahiplerinindir.
Âşıkta keder neyler? Gam, dünya halkınındır; feyiz ve neşe kadehini elinden bırakma, söz pîr-i mugânındır.
2-Meyhaneyi seyrettim; âşıkların, çevresinde dönüp durdukları yer olmuş; orada oturanlar tekliften de affedilmişler, tekellüften de. Bir neşe gelmiş; mecliste ne korku kalmış, ne aykırılık; gama dâir sohbet yapılmıyor, gamın bulanıklığı anılmıyor; hepsinin de meşrebi tertemiz bir hâle gelmiş.
Âşıkta keder neyler? Gam, dünya halkınındır; kadehi elden bırakma; söz pîr-i mugânındır.
3-Ey gönül, sen o gönül alana lâyık mı değilsin; yoksa sevgi dâvasında gerçek mi

Efendimsin cihânda i'tibârım varsa sendendir
Miyân-ı âşıkanda iştiharım varsa sendendir
Benim f eyz-i hayâtun hâsılı rûh-i revânımsın
Eğer sermâye-i ömrümde kârım varsa sendendir
Veren bu sûret-i mevhuma revnak reng-i hüsnündür
Gül-istân-ı hayâlim nev-bahârım varsa sendendir
Felekten zerre miktar olmadım devrinde rencide
Ger ey mihr-i münevver âh u zârım varsa sendendir
Senin pervâne-i hicrânınım sen şem'-i vuslatsın
Beher şeb hâhiş-i bûs ü kinârım varsa sendendir
Şehîd-i aşkın oldum lâle-zâr-ı dağdır sinem
Çerâğ-ı türbetim şem'-i mezarım varsa sendendir
Gören ser-geştelikde gird-bâd-ı dest zanneyler
Fenâ-ender-fenayim her ne varım varsa sendendir
Niçin âvâre kıldın gevher-i gülistanın olmuşken
Gönül âyînesinde bir gubârım varsa sendendir
Şafak-tâb eyledin peymânemi hûn-âb ile sâkî
Sabâh-ı sohbet-i meyde humarım varsa sendendir
Sanadır ilticası Galib'in yâ Hazret-i Mevlâ
Başımda bir külâh-ı iftiharım varsa sendendir

Şeyh Galip kuddise sırruhu'l-azîz

---

değilsin? Azrâ'nın özrü nedir; sen Vâmık mı değilsin. Sende bu gam ne gezer; yoksa âşık mı değilsin.
Âşıkta keder neyler? Gam, dünya halkınındır; kadehi elden bırakma; söz pîr-i mugânındır.
4-Bir gün gönül, mânâ meyhanesinde mahzundu; hatıra fikirler düşmüştü de inkâra döşenmiştim. Bir pîr, ansızın geldi de alelade Öğüt verdi; eline bir şarap kadehi al, derdi de yele ver gitsin, gamı da dedi.
Âşıkta keder neyler? Gam, dünya halkınındır; kadehi elden bırakma; söz pîr-i mugânındır.
5-Bir kadeh şarap çek, içtikçe iç; mecliste yücel; sözün üstün olsun, yürüsün. Ayağını dışarıya atma; meyhanede ayak dire. Sular alçağa akar; sen de küpün ayakucuna düş; alçal. Coşup köpüreyim dersen Galib gibi sarhoş ol.
Âşıkta keder neyler? Gam, dünya halkınındır; kadehi elden bırakma; söz pîr-i mugaanındır.

İşte geldim huzuruna
Himmet et Mustafa Hâki
Yüz bin şükür şu halime
Himmet et Mustafa Hâki

Merhameti çok dediler
Nihayeti yok dediler
Kemter kul himmetin diler
Himmet et Mustafa Hâki

Adın Muhammedin adı
Tadın Muhammedin tadı
Kemter kul eyler feryadı
Himmet et Mustafa Hâki

Tokatlısın Sivaslıyım
Tarikine hevesliyim
Günahım çoktur yaslıyım
Himmet et Mustafa Hâki

Efendimin Efendisi
Sıddıki âzam bendesi
Piri Nakşinin kendisi
Himmet et Mustafa Hâki

Nasibim var imiş geldim
Arayı arayı buldum
Ben Leylâ'ma Mecnun oldum
Himmet et Mustafa Hâki

İsmail ziyaretine
Gelmiştir yüce katına
İltica eyler zatına
Himmet et Mustafa Hâki

Semâverin rengi aldan
Getir sağdan, götür soldan
Derviş çıkmaz böyle yoldan

Yan semâver, dön semâver
Limon, şeker, çay semâver

Semâveri alıştırın
Maşa ile tutuşturun
Küsenleri kavuşturun

Yan semâver, dön semâver
Lezzet senin hay semâver

Semâverim iniliyor
Anlamıyor mu ne diyor?
Daim Hakk'ı zikrediyor

Yan semâver, dön semâver
Limon, şeker, çay semâver"

Lâ

Veli olmaz kişi taşlanmayınca;
Sîva endişesi boşlanmayınca..
Söğütte biter mi hiç tatlı elma;
Yarılup sarılup aşılanmayınca.

Yiyemez körpe kuzu türlü otu;
Büyüyüp gün be gün dişlenmeyince.
Ne denli aklı olsa da kişinin;
Okumaz hâce'ye başlanmayınca.

Dahi başlanmakla âlim olmaz;
Çalışıp dersine düşlenmeyince.
Sabî-i baliğ hemîn akil olur mu?
Nice yıl geçip yaşlanmayınca.

Amel çokluğuna yok itibar hiç;
Kulundan Halik'ı hoşlanmayınca.
Gel ey Kuddusî, sen de olma tembel;
Vücud bulmaz bir iş işlenmeyince.

Kuddusî kuddise sırruhu'l-azîz

Dost illerin menzili ki, âli göründü
Derd-i dile derman olan Elmalı göründü.

Tûtilere sükker bağının zevki erişti
Bülbüllere cânân gülünün dalı göründü.

Mecnun gibi sahralara ağlayı gezerken
Leylâ dağının lâlesinin âlı göründü.

Ten Yakub'unun gözleri açılsa aceb mi?
Can Yusuf'unun gül yüzünün hâli göründü.

Kal ehlinin akvalini terk eyle Niyâzi
Şimdiden geru hâl ehlinin ahvali göründü.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Ben sanırdım âlem içre bana hiç yâr kalmadı
Ben beni terk eyledim bildim ki, ağyar kalmadı

Cümle eşyada görürdüm hâr var gülzâr yok
Hep gülistan oldu âlem şimdi hiç hâr kalmadı

Gece gündüz zâr u efgan eyleyip inlerdi dil
Bilmezem n'oldu kesildi âh ile zâr kalmadı

Gitti kesret geldi vahdet oldu halvet dost ile
Hep hak oldu cümle âlem şehr ü bâzâr kalmadı

Din diyanet âdet ü şöhret kamu verdi yele
Ey Niyâzi n'oldu sende kayd-ı dindar kalmadı.

Niyâzi Mısri kuddise sırruhu'l-azîz

Hakkın kullarını bazı kul eyler
Anı kul eylemez yine ol eyler
Alan veren odur bâzâr içinde
Kimin bay-u kimini yoksul eyler
Kiminin bakırını eder altın
Kiminin altununu kara pul eyler
Kimini güldürür daim cihanda
Kiminin ah-u efganın bol eyler
Kiminin sevdiğin alır elinden
Kiminin erini alır dul eyler
Kimine istemezken verir evlât
Kimi ister ana yâd oğul eyler
Kimi bulmaz giye çuldan abayı
Kiminin atına atlas çul eyler
Kiminin tatlı balın eder acı
Kiminin acısın tatlı bal eyler
Kimin bülbül ider güle kılur zâr
Kimin pervaneveş yakıp kül eyler
Eder ak güneşi geh kara balçık
Kara balçığı açar gâh gül eyler
Kimi İsa nefestir eder ihya
Kimi deccal olup sağa öl eyler
Çürüğü sağ edip sağı çürük hem
Solu sağ sağı gâhi sol eyler
Ayağı baş eder gâh ayak
Dili kulak kulağı hem dil eyler
Fili gâhi karınca kursağına
Koyup karıncayı gâhi fil eyler
Çıkarır gâhi yoldan nice yolcu
Gehi yolcuyu göstermez yol eyler
Gehi ıssız harabı şenlik edip
Gehi şenliği dağıtıp çöl eyler
Anasır ipliğin tab iğnesinden
Geçirip onu bu bunu ol eyler
Yeli gâhi letafetle eder od
Odu gâhi kesafetle yel eyler
Suyu dondurup eder taş ve toprak
Taşı toprağı akıtıp sel eyler
Huruf-ı carre gibi cümle eşya
Birbirine uzanıp el eyler
Eder âkilleri çok işte âciz
Eder öyle bir iş san âkil eyler
Bu sözün Yunusu Mısrî değildir
Lûgaz bunda muammasın ol eyler

Derman arardım derdime derdim bana derman imiş
Burhan arardım aslıma aslım bana burhan imiş

Sağ-u solum gözler idim dost yüzünü görsem deyu
Ben taşrada arar idim ol can içinde canan imiş

Öyle sanurdum ayrıyım dost gayridir ben gayriyim
Benden görüp işiteni bildim ki, ol canan imiş

Savm-u salât u hac ile sanma biter zâhid işin
İnsan-ı kâmil olmağa lâzım olan irfan imiş

Kanden gelir yolun senin ya kande varır menzilin
Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvan imiş

Mürşid gerektir bildire Hakk'ı sana hakke'l-yakîn
Mürşidi olmayanların bildikleri güman imiş

Her mürşide dil verme kim, yolunu sarpa uğradır
Mürşidi kâmil olanın gayet yolu âsân imiş

Anla hemen bir söz dürür yokuş değildir düzdürür
Âlem kamu bir yüzdürür gören anı hayran imiş

İşit Niyâzi'nin sözün bir nesne örtmez Hak yüzün
Hakk'tan ayan bir nesne yok gözsüzlere pünhan imiş

Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-azîz

TEFVİZNÂME

Hak, şerleri hayr eyler, Zannetme ki, gayr eyler, Ârif ânı seyr eyler,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Sen Hakk'a tevekkül kıl Tefvîz et ve râhat bul, Sabr eyle ve râzı ol,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Kalbin ana bend eyle, Tedbîrini terk eyle, Takdîrini derk eyle,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Hallâk- u Rahîm oldur, Rezzâk u Kerîm oldur, Fa'âl ü Hakîm oldur,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Bil kâdî-yi'l hâcâtı, Kıl ana münâcâtı, Terk eyle mürâdâtı,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Bir iş üstüne düşme, Olduysa inat etme, Haktandır o, ret etme,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Haktandır bütün işler, Boştur gam u teşvişler, Ol, hikmetini işler,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Hep işleri fâyıktır, Birbirine lâyıktır, N'eylerse, muvâfıktır,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Dilden gamı dûr eyle, Rabbinle huzûr eyle, Tefvîz-i umûr eyle,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Sen adli zulüm sanma, Teslim ol nâra yanma, Sabr et, sakın usanma,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Deme şu niçin şöyle, Bir nicedir ol öyle, Bak sonuna, sabr eyle,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Hiç kimseye hor bakma, İncitme, gönül yıkma,Sen nefsine yan çıkma,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Mü'min işi, reng olmaz, Âkıl huyu ceng olmaz, Ârif dili teng olmaz,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Hoş sabr-ı cemîlimdir, Takdîri kefîlimdir, Allah ki, vekîlimdir,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Her dilde O'nun adı, Her canda O'nun yâdı, Her kuladır imdâdı,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Nâçâr kalacak yerde, Nagâh açar, ol perde, Derman eder ol derde,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Her kuluna her ânda, Geh kahr u geh ihsânda, Her anda, o bir şânda,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Geh mu'tî ü geh mânî',Geh darr ü gehi nâfî',Geh hâfid ü geh râfî'
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Geh abdin eder ârif, Geh emîn ü geh hâif, Her kalbi odur sârif,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Geh kalbini boş eyler, Geh hulkunu hoş eyler, Geh aşkına tûş eyler,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Az ye, az uyu, az iç, Ten mezbelesinden geç, Dil gülşenine gel göç,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Bu nâs ile yorulma, Nefsinle dahi kalma, Kalbinden ırak olma,

Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Geçmişle geri kalma, Müstakbele hem dalma, Hâl ile dahî olma,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Her dem onu zikreyle, Zeyrekliği koy şöyle, Hayrân-ı Hak ol, söyle,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Gel hayrete dal bir yol, Kendin unut O'nu bul, Koy gafleti hâzır ol,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Her sözde nasîhat var, Her nesnede zîynet var, Her işte ganîmet var,
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Bil elsine-i halkı, Aklâm-ı Hak ey Hakkî Öğren edeb ü Hulki
Mevlâ görelim n'eyler, N'eylerse, güzel eyler...
Vallahi güzel etmiş, Billahi güzel etmiş, Tallahi güzel etmiş,
Allah görelim n'etmiş, N'etmişse güzel etmiş...

İbrahim Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz

Ey Allah'ım beni senden ayırma
Beni senin didarından ayırma

Seni sevmek benim dinim imanım
İlâhi dini imandan ayırma

Sararuben solup döndüm hazana
İlâhi hazanı daldan ayırma

Şeyhim güldür ben onun yaprağıyam
İlâhi yaprağı gülden ayırma

Men ol dostun bahçesinin bülbülüyem
İlâhi bülbülü gülden ayırma

Balığın canı suda dediler
İlâhi balığı sudan ayırma

Eşrefoğlu senin kemter kulundur
İlâhi kulu sultandan ayırma

Eşrefoğlu Rumî kuddise sırruhu'l-azîz

Her muradın sende iste hoşluğun bul ey gönül
İçeri gel âleminde padişah ol ey gönül
Derd-i aşk-ı Hakk'a yanub ol ana kul ey gönül
Aşk-ı Hakk'tan gayrı bir şey itme me'mûl ey gönül
Hayrete var kim yakîndir Hakk'a ol yol ey gönül
Bahr-i aşka dal deminden dembedem dol ey gönül
Az ye az iç az uyu zikr-i kalbi eyle kût
Vehm u fehm u fikri nefy it kim gönül kılsun sükût
Ölmeden öl ki, seni hayy ide Hayy-i lâyemût
Hûş der- dem yanî her dem Hakk'ı bul halkı unut
Hayrete var kim yakîndir Hakk'a ol yol ey gönül
Bahr-i aşka dal deminden dembedem dol ey gönül
Sû-i halkı dilde koyma tâ dola hulk-i hasan
Emr-i Hakk'ı tut cemî-i halka şefkat eyle sen
Nefsi koy Hakk'a gönülden gel sefer kıl der vatan
Hak ile ol halk içinde halvet olsun encümen
Hayrete var kim yakîndir Hakk'a ol yol ey gönül
Bahr-i aşka dal deminden dembedem dol ey gönül
Çekme gam ger halk-ı âlem olsalar düşmen sana
Cümleden erham hem eşfak dost imiş Rahman sana
Her ne gelse hoş gelur Hakk'tan gelur mihmân sana
Gelse aşkın derdi mesrur ol odur derman sana
Hayrete var kim yakîndir Hakk'a ol yol ey gönül
Bahr-i aşka dal deminden dembedem dol ey gönül
Bahr-i aşka dal suya düşmüş meder misli hemîn
Ol nefs bahrında mahv ol kalmasun hiç ol emîn
Âlem ü âdem kamu çün nefs-i vâhiddir yakîn
Cümleyi kendin görürsün söyleme asla sakın
Hayrete var kim yakîndir Hakk'a ol yol ey gönül
Bahr-i aşka dal deminden dembedem dol ey gönül
Her neye baksan anı bil kendi cüz'ün fil-misâl
Kesret-i sûretde kalma vahdet-i ma'nâya dal
Mest olub vahdet meyinden zevk idûb ol ehl-i hâl
Arif ol fakr u fenadan hoş beka bul anda kal
Hayrete var kim yakîndir Hakk'a ol yol ey gönül
Bahr-i aşka dal deminden dembedem dol ey gönül
Hakkı Hakk'ı canda bul çün mevc ile yemdir nihân
Hak sana sırr-ı mâiyyetle muindir her zaman
Ol sana senden yakîndir sen ırâğ olma hemân
Ayn-i beytullah iken dil dolmasun gayri gümân
Hayrete var kim yakîndir Hakk'a ol yol ey gönül
Bahr-i aşka dal deminden dembedem dol ey gönül

Erzurumlu İbrahim Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz

Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sâdık yârim kara topraktır

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sâdık yârim kara topraktır

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır

Âdemden bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyve yedirdi
Her gün beni tepesinde götürdü
Benim sâdık yârim kara topraktır

Karnın yardım kazmayman belinen
Yüzün yırttım tırnağınan elinen
Yine beni karşıladı gülünen
Benim sâdık yârim kara topraktır

İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkes de gördü
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır

Bütün kusurumu toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarım düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sâdık yârim kara topraktır

Her kim ki, olursa bu sırra mazhar
Dünyaya bırakır ölmez bir eser
Gün gelir Veysel'i bağrına basar
Benim sâdık yârim kara topraktır

Âşık Veysel

Her kaçan anarsam seni
Karârım kalmaz Allah'ım
Senden ayrık gözüm yaşım
Kimseler silmez Allah'ım

Sensin ismi Baki olan
Sensin dillerde okunan
Senin aşkına tutulan
Kendini bilmez Allah'ım

Sen yarattın cism-ü canı
Sen yarattın bu cihanı
Mülk senindir keremkâni
Kimsenin olmaz Allah'ım

Okunur dilde destanın
Açıldı bağ-û bostanın
Senin baktığın gülistanın
Gülleri solmaz Allah'ım

Aşkın bahrine dalmayan
Cânını kurban kılmayan
Senin Cemâlin görmeyen
Meydâna gelmez Allah'ım

Zâr olur âşıkın işi
Durmaz akar gözü yaşı
Senden ayrı düşen kişi
Dîdârın görmez Allah'ım

Âşık Yunus seni ister
Lûtfeyle Cemâlin göster
Cemâlin gören âşıklar
Ebedî ölmez Allah'ım[1023]

Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

[1023] **Keremkâni:** Lütuf, cömertlik sahibi
Bahr: Deniz
Zâr: Bağırarak ağlama
Dîdâr: Allah Teâlâ'nın yüzü, Cemâli

Seyrimde bir şehre vardım
Gördüm sarayı güldür gül
Sultanımın tacı tahtı
Bağı divarı güldür gül

Gül alırlar gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar,
Çarşı pazarı güldür gül

Toprağı güldür taşı gül
Kurusu güldür yaşı gül
Has bahçesinin içlinde
Serv-ü çınarı güldür gül

Gülden değirmeni döner
Anın ile gül öğünür
Akarsuyu döner çarkı,
Bendi pınarı güldür gül

Ak gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bir bahçede
Bakışırlar hara karşı
Hâr-ı ezhârı güldür gül

Gülden kurulmuş bir çadır
İçinde nimeti hazır
Kapıcısı İlyas Hızır
Nân-ı şarabı güldür gül

Ümmî Sinan gel vasfeyle
Gül ile bülbül derdini
Yine bu garip bülbülün
Âh-u figânı güldür gül

Ümmi Sinan kuddise sırruhu'l-azîz

Sevdim seni ma'budum ah canan diye sevdim
Bir ben değil âlem sana kurbân diye sevdim
Ecram-u felek levh-u kalem mest-i nigâhın
Dîdârına âşık ulu Yezdan diye sevdim
Mahşerde nebiler bile senden medet ister
Gül yüzlü melekler sana hayran diye sevdim
Aşkınla buhurdan gibi tütmede bu kalbim
Sensiz bana cennet bile hicran diye sevdim
Tâ arşa çıkar her gece âşıkların ahi
Asilere lütfün yüce ferman diye sevdim
Doğ kalbime bir lâhzacık ey nûr-u Dilâra
Sevdanı gönül derdine derman diye sevdim
Bülbül de senin bağrı yanık âşık-ı zarın
Feryadı bütün âteş-i sûzan diye sevdim
Huriler ezelden beri şeyda-yi cemâlin
Yanmıştı sana Yusuf-u Ken'an diye sevdim
Evlâd-ı îyalden geçerek Ravza'na geldim
Evsafını methetmede Kur'an diye sevdim
Kıtmir'inim ey Şâh-ı Resul kovma kapından
Âlemlere rahmet dedi Rahman diye sevdim
***Şeyda** kuluna eyle nazar merhametinle*
Bir lâhza nazar en büyük ihsan diye sevdim[1024]

Hasan Basri Çantay Kuddise Sırruhu'l-Azîz

[1024] **Ecrâm-ı felek:** Gök cisimleri, yıldızlar
Levh-ü Kalem: Levhi mahfuz ve buraya yazan kalem
Mest-i nigâh: Hayran bakış
Buhurdan: İçinde hoş kokulu bir bitki yakılan kap
Dilâra: Sevgili
Âşık-ı zar: Ağlayan âşık
Âteş-i sûzan: Yakıcı ateş
Şeydayı cemâl: Güzelliğin tesiriyle aklını kaybeden
Kıtmir: Köpek

Her kimin çeşmi dür ü peymâne Leylâya düşer
Kûhı ser-geşte gezer yâdıma peymâne düşer
Mey-i peymâne-i Leylâdan içen bâde-perest
Aklını bâda virür câdde-i rüsvâye düşer
Meyl-i dâr eylemez ol mail-i peymâne-i ‘aşk
Bâde-i Türkî çeküp bâdiye peymâne düşer
Kâmil-i mihr olur elbette bulur feyz-i cemâl
Alem-i aşkda kim hâle-i bir âya düşer
Teni peykân evidir ben gibi kimin sinesin
Dü kemen-dâr ü dü sad tîr iki yaya düşer
Bakma hây-hûyma miskinlere zAhmed virenin
Uma göz nazar it gör ki, ne hûy haya düşer
Âferîn mu’cize-i la’l-i dil-ârâsma kim
Söyleye bir kez eğer nükteli bin âye düşer
Bahmaz üftâde-i nâzma yine nâz eyler
Acaba vechi ne kim beyle istiğnaya düşer
Arturur zevkimi ey Mîr Nigârî her gün
Beni gördükde ki, ol şûh sitihzâye düşer

***Seyyid Nigârî** kuddise sırruhu’l-azîz*

Âh bi-hâli ve hayâlâtihî
Âh bi-ayni ve işârâtihî

Âh bi-vechi ve alâmâtihî
Âh bi-la’li ve makâlâtihî

Âh bi-zülfi ve mülâkâtihî
Âh bi-hâli ve makâmâtihî

Âh mine’l-aşkı ve hâlâtihî
Ahraka kalbî bi-harârâtihî [1025]

***Seyyid Nigârî** kuddise sırruhu’l-azîz*

[1025] Seyyid Nigârî kuddise sırruhu’l-azîz Divanı, hzl: Doç. Dr. Azmi Bilgin, İst. 2003, s.276

6- EFENDİ HAZRETLERİNİN SEVDİĞİ HİKÂYELERDEN BİR DEMET [1026]

1-Bir tacirin bir papağanı vardı. Bir gün tüccar Hindistan'a gitmek için yol hazırlığına başladı. Kölelerinin, cariyelerinin her birine ayrı ayrı:

"Hindistan'dan ne getireyim ne istersin?" diye sordu.

Her biri ayrı bir şey istedi. Tüccar papağanına da sordu:

"Ey güzel kuşum, sana ne getireyim Sen Hindistan'dan ne istersin?" dedi.

Papağan:

"Oradaki papağanları görünce hâlimi anlat ve de ki, falan papağan benim mahpusumdur, ben onu kafeste besliyorum. Size selâm söyledi. Ben gurbet ellerde kafeslerde sizin hasretinizle can vereyim, siz serbestçe ağaçlıklarda kayalıklarda dolaşın bu reva mıdır? Hiç değilse bir seher vakti ben garibi de hatırlayın ki, ben de birazcık mutlu olayım, dedi," de. Başka da bir şey istemem" dedi.

Günler geceler boyu yol gitti, nihayet Hindistan'a vardı. Giderken birkaç papağan gördü kayalıklara konmuş, bekliyorlardı, atını durdurup seslendi:

"Ben falan memlekette filan kişiyim, ticaret yapmak için buralara geldim. Benim bir papağanım var size selâm söyledi ve böyle böyle dememi istedi" dedi.

Tüccar sözlerini bitirir bitirmez, o papağanlardan birisi titredi, nefesi kesildi düşüp öldü.

Tüccar bu haberi verdiğinden dolayı bin pişman oldu.

"Ne yaptım, bu zavallı kuşun ölümüne sebep oldum. Galiba bu benim kuşumun bir yakını, candan seveni olsa gerek" diye düşündü.

Aradan bir hayli zaman geçti, tüccar alışverişini bitirip memleketine döndü. Herkesin istediğini bir bir verdi.

Kuş kafesinde tüccara sordu:

"Benim istediğim nerede. Hem cinslerimi, papağanları gördün mü, ne söyledin, ne gördünse bana anlat, beni de mutlu et" dedi.

Tüccar:

"Sevgili kuşum kusura bakma, fakat söylemesem daha iyi olacak sanıyorum, çünkü hâlâ o saçma sapan haberi götürerek yaptığım akılsızlığa ve cahilliğe yanmaktayım, onun için anlatmasam daha iyi" dedi.

Papağan ısrar etti; bunun üzerine tüccar istemeye istemeye olanları anlattı:

"Tarif ettiğin yere varıp dostların olan papağanları görünce senin söylediklerini ve selâmını "söyledim içlerinden biri buna dayanamadı üzüldü titredi ve hareketsiz kaldı, ödü patladı dayanamadı öldü gitti" dedi. *Bunu*

[1026] Efendi Hazretlerinin anlattığı hikâyelerin orijinalleri ile aktarılmaya çalışıldı. Mesnevide geçen hikâyeler yazılırken (Mehmet Zeren, ***"Mesnevide Geçen Bütün Hikâyeler"*** İst. 2004) isimli kitaptan faydalanılmıştır.

görünce çok pişman oldum, fakat nafile bir kere söylemiş bulundum" dedi. Tüccarın sözlerini duyan papağan kafesin içinde titredi, hareketsiz kaldı ve biraz sonra düşüp öldü.

Tüccar bunu görünce aklı başından gitti, ağlayıp sızlamaya başladı, külahını yere vurdu.

"Ey güzel sesli kuşum, sana ne oldu neden bu hâle geldin, ben ne yaptım başıma ne işler açtım" diye dövündü. Sonunda ölü papağanı, kafesten çıkarıp pencerenin kenarına getirdi, getirir getirmez papağan hemen canlanıp uçtu, bir ağacın en yüksek dalına kondu. Tüccar buna şaşıp kaldı.

"Ey güzel kuş, bu ne iştir, bu ne haldir, bana anlat, bu hileyi nasıl öğrendin de beni kandırdın" dedi. Papağan konduğu yerden seslendi:

"Sevgili Efendim, o Hindistan'da gördüğün papağan benim selâmımı alınca düşüp ölmüş gibi yaparak bana bu haberi gönderdi. "Eğer kurtulmak istiyorsan öl!" dedi. Ben de gördüğün gibi onun dediğini yaparak hapisten kurtuldum. Kısaca öldüm kurtuldum kafeslerde tutulmaktan" dedi.[1027]

2- Cömertliğiyle tanınmış bir şeyh vardı. Bu yüzden bir türlü borçtan kurtulmazdı. Şeyh yıllarca bulduğunu dağıttı, bundan dolayı da borcu arttıkça arttı, nihayet dört yüz dinara yükseldi.

Bir gün şeyh hastalandı öleceğini anlayan alacaklıları başına toplandılar. Şeyhe kötü kötü bakıyor, onun hakkında fena fena şeyler düşünüyorlardı.

O sırada helva satan bir çocuk, sokaktan geçiyordu. Şeyh hizmetçisine:

"Git şu çocuktan helvanın tamamını satın al da, bu alacaklılar yesin, hiç olmazsa bir süre gönülleri hoş olsun" dedi.

Hizmetçi çıkıp helvacı çocuğu çağırdı, helvayı yarım dinara satın aldı, getirip şeyhin borçlularına ikram etti. Borçlular helvayı yiyip bitirdiler. Helvacı çocuk boş tepsiyi eline aldı ve ücretini istedi. Ölmek üzere olan Şeyh:

"Ben zavallı ve ölmek üzere olan bir adamım, bende para ne arar" dedi.

Bunu duyan helvacı çocuk, ağlayıp inlemeye, feryada başladı. Alacaklıların buna iyice canları sıkıldı, ileri geri söylenmeye başladılar. Çocuk da, ikindi vaktine kadar ağlayıp durdu. Şeyh, bu sırada gözlerini yummuş çocuğa hiç bakmıyordu.

İkindi vaktinde bir hizmetçi elinde bir tabakla içeriye girdi, tabağı şeyhin önüne bıraktı. Şeyh, hizmetçiye tabağı alacaklılarına vermesini söyledi. Hizmetçi, tabağı alacaklıların önüne koydu. Tabağın örtüsünü açtıklarında herkes hayretler içinde kaldı. Çünkü tabakta *'Şeyhin borcu olan dört yüz dinar'* vardı. Tabağın bir kenarında da, kâğıda sarılı yarım dinar vardı. O yarım dinar da helvacı çocuğun parasıydı.

Bu duruma şaşıran alacaklılar, utandılar şeyh hakkındaki kötü sözlerine

---

[1027] "***Ölmeden önce ölünüz"*** e misal getirilen bir hikâyedir.

ve yanlış zanlarından dolayı pişman oldular. Şeyhin ellerine sarıldılar:

"Ey ulu kişi bu işin sırrı, hikmeti nedir anlat bize" dediler.

Bunun üzerine Şeyh:

"Ey insanlar bunun sırrı şudur. Ben bunu Allah Teâlâ'dan diledim. Allah Teâlâ bana doğru yolu gösterdi. O paranın gelmesi çocuğun ağlamasına bağlıydı. Helvacı çocuk ağlamasaydı, rahmet denizi coşmazdı," dedi.[1028]

3-Gül kokusundan iriyarı bir adam bir gün, güzel koku satanların pazarına gelince aklı başından gitti, yere yıkılıp bayıldı, yol ortasına bir ölü gibi yığıldı kaldı. Bunu gören halk başına üşüştü.

Başına toplananlardan kimi, kalbini yokluyor, kimi yüzüne gülsuyu döküp duruyordu.

Bilmiyorlardı ki, adamcağız gül kokusundan bayılmış.

Kimi bileklerini, başını ovuyor, kimi ödağacına şeker karıştırarak tütsü yapıyor, bir başkası elbiselerini çıkarıp üstünü hafifletiyordu.

Birisi nabzını yokluyor, öbürü ağzını kokluyor, 'şarap mı içti, esrar mı çekti, afyon mu yuttu' diye anlamaya çalışıyordu.

Bir türlü adamın neden bayıldığını anlamayan halk şaşıp kaldı.

Son çare olarak, akrabalarına haber vermeye karar verdiler. O bayılan kişinin akıllı ve anlayışlı bir kardeşi vardı. Bu haberi alır almaz, yanına biraz köpek pisliği alarak koşup geldi. Çünkü kardeşi, köpek bakıcısıydı köpek pisliği kokusuna alışmıştı. Gül kokusu alınca, bu yüzden bayılmıştı. Kardeşinin yanına varınca, o akıllı kişi, kimse anlamasın diye, önce halkı dağıttı, sonra ağzını kulağına götürerek okuyormuş gibi yaptı, bu arada gizlice köpek pisliğini burnuna götürerek koklattı, koklatır koklatmaz, adam ayılarak kendine gelmeye başladı.

Halk şaşırdı:

"Bu ne büyük bir efsun bir sihir," dediler.[1029]

4- Bir gün Mecnun, Leylâ'nın köyüne varmak için bir deveye bindi, yol almaya başladı, bütün derdi bir an önce, Leylâ'nın köyüne ulaşmaktı. Mecnun'un derdi buydu, fakat devenin de derdi başkaydı. O da geride, ayrıldığı yerde kalan yavrusunu düşünüyor ve ona kavuşmak istiyordu.

Mecnun kendindeyken, deveyi Leylâ'nın köyüne doğru sürüyordu. Fakat birazcık dalınca deve geri dönüyor, yavrularına doğru koşuyordu. Mecnun kendisine gelince biraz önce geldikleri yerden fersahlarca geriye gittiğini görüyordu. Mecnunla, devesi böyle tam üç gün boyunca yol aldılar. En nihayetinde Mecnun, bu işin böyle sürüp gidemeyeceğini anladı deveden indi:

"A devecik, ikimiz de aşığız, fakat gideceğimiz yerler birbirine zıt onun

[1028] Çocuk, senin cisim çocuğundur. İyi bil ki, muradına erebilmen de ağlamana bağlıdır.

[1029] Dostun ayrılığı hasta eder. Nefis alışkanlığını özler.

için seninle arkadaşlık edemeyiz, eğer bu beraberliği sürdürecek olursak, hiçbir zaman hedefe ulaşamayız," deyip deveyi serbest bıraktı.(Kesti)[1030]

5- Bir derviş Ebü'l-Hasen-i Harakâni kuddise sırruhu'l-azîzin şöhretini duyarak, onu görmek için Talkan şehrinden yola çıktı. Günler geceler boyu yürüyerek, dağları aştı, ovaları geçti, nihayet şeyhin bulunduğu şehre vararak evini sordu. Evi bulunca, saygıyla kapıyı çaldı. Şeyhin karısı kapıdan başını çıkardı:

"Ne istiyorsun?" dedi. Derviş:

"O Allah Teâlâ dostu olan insanı ziyaret için, Talkan şehrinden geliyorum," diye cevap verdi.

Bunu duyan kadın, kahkahalarla güldü:

"Şu koca sakalına bak, hiç düşünmeden yaptığın işe, katlandığın bunca zAhmede bak. Be adam, senin başka işin gücün yok muydu da, yollara düşüp bunca zamanını beyhude yere harcadın. Bir ahmağı görmek için, bu kadar zAhmede değer mi?" diye başlayarak şeyh hakkında daha nice kötü sözler söyledi, hakaretler etti. Derviş bütün bunları sabırla dinledi sonunda:

"Bütün bu söylediklerine rağmen o yüce insan nerede bana söyle" diyerek gözyaşları döktü. Bunun üzerine:

Kadın daha birçok sözler söyleyerek, birçok hakaretlerde bulundu.

Derviş bu yolla, şeyhin yerini öğrenemeyeceğini anlayınca, oradan ayrıldı. Yeniden sorup soruşturmaya başladı. Sonunda şeyhin ormana gittiğini öğrenerek, onun peşinden ormanın yolunu tuttu. Derviş hem yürüyor hem de:

"Böyle yüce bir insan nasıl oluyor da, böylesine kötü huylu yılan dilli, küfürbaz bir kadını evinde tutuyor" diye düşünüyordu.

Derviş bu düşüncelerle yol alırken, şeyhin kükremekte olan bir aslana binmiş olarak geldiğini gördü:

Aslanın sırtında bir yük odun vardı, Şeyh de odunların üstüne binmişti. Elindeki kamçısı da koca bir yılandı.

Şeyh, dervişin yanına gelince gönlündeki düşünceleri bir bir okudu, sonra ona şöyle dedi:

"Ben o huysuz kadına tahammül ederek yükünü çektiğim için, bu aslan da hiç itiraz etmeden benim yükümü çekiyor" dedi.[1031]

6-Bir memleket varmış içlerinden münasip birini, yedi sene süreyle hükümdar yaparlarmış. Yedi sene sonra o adamı vahşi ıssız bir adaya götürüp bıraktıktan sonra, bir yenisini hükümdar yaparlarmış. Bu suretle yeni hükümdar tayini için münasip gördükleri birine;

"Sen bize hükümdar olur musun?" teklifte bulunmaları üzerine;

"Peki, ben hükümdar olursam, her dediğimi yapacak mısınız" sorusuna,

"Elbette yaparız Efendim" demişler.

[1030] Nefsin dünya ile olan bağlarını kesmek gerekmektedir.

[1031] Nimet külfete tâbidir.

Adam hükümdar olduktan sonra, vazifesi süresinin bitiminde götürülüp bırakılacağı vahşi ve ıssız adaya ustalar gönderip saraylar, bağlar, bahçeler, yaptırdıktan sonra hizmetçiler ve cariyeler gönderip orayı mamur hale getirmiştir. Yedi yılın sonunda kayığa bindirip götürdükleri hükümdarı oradakiler karşılamış ve oranın hükümdarı olmuştur.

İnsanın ömrünün bitiminde gideceği yer bellidir. Marifet bu dünyada iken, gideceği o yeri imar etmektir.

7- İşittim ki, bir pir, sabaha kadar ibadetle meşgul olduktan sonra, seher vakti elini kaldırıp Cenabı Hakk'tan hacet dilemiş.

Pîrin kulağına:

"Dilediğin olamaz. Bu kapıda senin duan makbul değildir. Var, başının çaresine bak. Fakat ruhunda izzeti nefis yok ise, yalvar, dur." diye hatiften bir ses gelmiş.

Pîr, hatifin sözüyle ibadetinden kalmamış; ikinci geceyi de yine zikr ve ibadet ile geçirmiş.

Müfritlerinden (aşırılık gösteren) birisi pîrin haline vâkıf olunca ona:

"Gördün ki, dilediğin şey olmayacaktır. Beyhude yere dua edip durma!" demiş.

Pîr, hasretle gözlerinden yakut renkli yaşlar akıtarak:

"A-çocuğum, eğer bu kapıdan daha iyi bir kapı görseydim, buradan umudumu keserek o kapıya giderdim. O benden dizginini çevirmekle zannetme ki, ben onun terkisinden çekerim. Dilenci, bir kapıdan mahrum dönebilir; fakat başka bir kapı daha varsa meraklanmaz, öteki kapıya gider. Hatiften işittim ki, bu mahalleye yol yokmuş. Yani bu maksadım hâsıl olmayacakmış. Fakat ne yapayım ki, başka bir mülke yol yoktur." diye cevap vermiş.

Pîr bu sözü söyledikten sonra, bütün hulûs ve teslimiyetiyle secdeye varmış. O sırada canının kulağına hatiften şu nida gelmiş:

"Bize lâyık hüneri yoksa da, kabul ettik. Çünkü bizden başka sığınacak bir şey tanımıyor."[1032]

Efendi Hazretleri bunu misal vererek buyururdu ki;

"Gardaşlarım, biz kulluğumuzu bilelim."[1033]

8- Şeyh Senân-î isimli bir şeyhi Rum diyarına davet etmişler.

"Davete icabet sünnettir gidelim" demiş. Sekiz-on ihvanı ile yola çıkmışlar, Kayseri'ye gelmişler. Şeyh Senan, pencerede bir Rum kızı görüp âşık olmuş. Şeyhin gözü, Rum kızından başka bir şey görmez olmuş. Durumu anlayan kız da şart koşmuştur.

"Benim dinime gireceksin, beline zünnâr kuşanacaksın, başına keşiş kalpağı koyacaksın, domuzlarımı da güdeceksin ki, beni görebilesin." Şeyh-

[1032] Şeyh Sâdi-i Şîrazi, ***Bostan,*** a.g.e., s. 143

[1033] Kişinin iyi veya kötü olması önemli değildir. Önemli olan Allah Teâlâ'nın büyüklüğünü bilmektir.

te şartları kabul etmiş. Bunun üzerine arkadaşları şeyh gâvur oldu diyip bırakıp gitmişler.

Uzaktan bir ihvan,ı şeyhini ziyarete gelir ve şeyhini sorar. Derler ki;

"Şeyh dinini değiştirdi, şimdi domuz güdüyor." Uzaktan gelen o ihvan der ki;

"Siz de hiç vefa yok mu? Nasıl bırakırsınız. Ben de şeyhimin yanına gidiyorum. Benimle gelen varsa gelsin." Bunun üzerine Kayseri'ye gelirler. Gündüz oruç tutup geceleri namaz kılarak dua ederler.

Uzaktan gelen ihvan rüyasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi görür. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Şeyhinizle aranıza perde girmişti" buyurur ve perdeyi kaldırırlar. O anda da şeyh kendisine gelip hatasını anlar. İhvanlar şeyhlerini hamama götürüp yıkayarak guslettirip memleketlerine dönerler. Yolda arkalarına bakarlar ki, bir atlı geliyor. Yanlarına gelince Rum kızı olduğunu anlarlar.

Hikâyeden sonra Efendi Hazretleri buyurdular ki,

"Şeyh Senân-i ruh, Rum kızı ise, nefistir. Ruh nefse âşık olmuş. İnsan nefsin sözünü tutarsa, nefis dininden döndürür, domuz da güttürür. Nefsin sözüne gitmezsen, Rum kızı gibi nefis, ruhun yani senin peşinden gelir.

Gardaşlarım! Onun için nefsini bilen Allah Teâlâ'yı bilir. Nefsini bilmeyen, Allah Teâlâ'yı bilmez. O sebeble biz, nefsimizden korkarız."

9- **"*Gardaşlarım! Her şeyin başı sabırdır, sonu da sabırdır. Allah Teâlâ'nın bir ismi de sabırdır."***

Adamın biri evlendikten sonra, ilminin olmayışından rahatsız olmaya başlamış. İlim tahsili için evinden çıkmış muhtelif yerlerde 15–20 sene kadar ilim tahsili yapmış. Evine dönerken yolu üzerindeki bir veliye uğramış. Veli;

"Oğlum nereden gelip nereye gidersin" diye sormuş. Mollada;

"İlim tahsil ettim memleketime dönüyorum" demiş. Veli de;

"Ya öyle mi, peki ilmin başı nedir?" diye sorunca molla bir cevap verememiş. Velide buyurmuş ki,

" 3 sene bana hizmet edersen sana ilmin başını öğretirim" demiş. Adamın bunu kabulü sonucu bu veliye 3 sene hizmet etmiş. Lakin veli ona hep sabır gerektiren hizmetler yaptırmış. 3 senenin bitiminde izin isteyerek evine döneceğini ve kendisine ilmin başının ne olduğunu söylemesi istemesi üzerine;

"Oğlum ben sana 3 senedir sabrı öğretecek hizmetler yaptırdım. Daha öğrenemedin mi? Her şeyin olduğu gibi ilmin başı da sabırdır." Buyurmuş.

Adam oradan ayrılırken kendi kendine;

"Canım sabrı biz de biliyorduk" der ve yoluna devamla akşam geç vakitlerde evine gelir. Pencereden ışık görünce,

"Bir bakayım" deyip, pencereden baktığında, hanımının oturduğunu, genç bir delikanlının da onun boynuna sarılmış olduğunu görünce öfkelenip ikisini de vurmaya karar vermiş. Ancak velinin kendisine söylediği *sabır* aklına gelince seslenmeye karar verir. Hanımına seslenince, kadının;

"Oğlum, bu babanın sesi, koş kapıyı aç" demesi üzerine, adam gurbete giderken hamile bıraktığı hanımının bir erkek çocuk doğurduğunu ve bu yaşa geldiğini anlamış

" ***3 sene hizmet ettikse de, hanımı ve oğlumuzu yeniden kazanmış olduk ve katil olmaktan kurtulduk" "demek ki, her şeyin başı sabırdır."***

10- İbrahim Edhem kuddise sırruhu'l-azîz dedesinden sonra, Belh şehrine hükümdar olur. Bir gün yatarken, sarayın damından bir ses gelince İbrahim Edhem kuddise sırruhu'l-azîz seslenir;

"Kimdir o? Damda ne arıyorsun" Damdaki adam der ki;

"Devemi yitirdim, devemi arıyorum" İbrahim Edhem kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Damda deve aranır mı?" Damdaki adam da der ki;

"Ya kuş tüyü yatakta, Allah Teâlâ aranır mı?"

İbrahim Edhem kuddise sırruhu'l-azîz ertesi gün ava çıkar. Bir geyiğin peşine düşer. Bir müddet kovalamadan sonra geyik dile gelir ve hükümdara dönüp,

"Sen beni avlamak için mi yaratıldın" diyor. Bunun üzerine İbrahim Edhem kuddise sırruhu'l-azîz kendinden geçer. Kendine geldiğinde bu işin ilahi bir iş olduğunu anlayıp, elbiselerini değiştiriyor, tacını, tahtın ve sarayını terk edip Mekke'ye geliyor. Orada bir şeyhe intisap ediyor.

Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşlarım! Eğer İbrahim Edhem bizim zamanımızda olsaydı, biz ona tacını ve tahtını verirdik"

11-Bâyezîd-ı Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri zamanında ümmi bir demirci varmış. Her namazın sonunda dua ederken dermiş ki;

"Ya Rabbi! Yarın ruz-i mahşerde benim bedenimi o kadar büyük yap ki, bütün cehennemi doldursun, herkesin yerine ben yanayım"

Rabb-ul Âlemin hoşuna giden bu dua sebebi ile demirciye Gavs-ı âzamlık makamı verilmiştir. Bâyezîd-i Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, Gavs-ı âzamın kim olduğunu merak edip ve demirci olan bu kişinin makamı nasıl kazandığını anlamak için demirciyi görmeye gelir.

Bir miktar sohbetten sonra ayrılırken demirciye, *"bize himmet buyur"* demesi üzerine, demirci de;

"Aman Efendim, estağfurullah biz kimiz ki, size himmet edelim" deyince, Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurur ki;

"Sonra yine görüşürüz" der ve ayrılır. Kısa zaman içerisinde Allah Teâlâ'nın lütfü ile o ümmi demirci, Allâme-i cihan olur.

"Gardaşlarım! Allah Teâlâ'nın ne zaman kime ne vereceği belli olmaz, yeter ki, sizler Allah Teâlâ'nın hoşnut olacağı işler yapasınız"

12-Mecnun bir köpeği okşamakta, öpmekte, önünde yanıp erimekteydi. Etrafında eğilip bükülerek, onu ululayıp ağırlayarak dönüp dolaşıyor, ona

şeker şerbeti veriyordu. Biri dedi ki;

"Mecnun, bu yapıp durduğun şey ne delilik, ne sersemlik, Köpeğin ağzı, daima pis şeyleri yer. Ardını bile diliyle temizler."

Köpeğin ayıplarını bir hayli saydı döktü. Mecnûn dedi ki;

"Sen, baştanbaşa suretten, cisimden ibaretsin. Gel de benim gözümle bir bak. Bu köpek, Leylâ'nın mahallesinin bekçisi."

"Gardaşlarım! Görünüşe aldanmamak gerekir."

13- Lokman Hekim oğluna derki;

"Oğlum var git merkebi al getir, sana vasiyet edeceğim."

Lokman hekimin oğlu da gider, merkebi getirir. Oğul, baba, eşek beraberlerinde yola revan olurlar. Biraz sonra bir köye yaklaşırlar, Lokman Hekim oğluna;

"Oğlum gel, bin merkebe" der ve oğlunu merkebe bindirir. Lokman Hekim, merkebin yularından çekerek köyü geçerler. Bu durumu gören köylüler derler ki, *"şu adama bakın, çocuğu merkebe bindirmiş, kendisi de, merkebin önünden çekiyor."* İkinci bir köye giderler, bu seferde Lokman Hekim, biner merkebe. İkinci köyden geçerken köylüler bu sefer de derler ki; *"Şuna bakın, koskoca adam merkebe kendisi binmiş, çocuğu merkebin önünden yürütüyor."* Üçüncü bir köye yanaşırlar, bu seferde Lokman Hekim oğlu ile birlikte merkebe binerler, üçüncü köyden geçerlerken köylüler derler ki; *"Şu utanmazlara bakın, ikisi birden merkebe binmişler."* Lokman Hekim oğluna demiştir ki;

"Oğlum! Gör bu âlemin halini, sana vasiyetim; çok sert olma ki, seni ağızdan atarlar, çok da yumuşak olma ki, seni yutarlar. Hadi bu kadar vasiyet sana yeter."[1034]

(Bu hikâye Nasreddin Hoca kuddise sırruhu'l-azîz içinde anlatılır.)

14- Hz. Musa aleyhisselâma bir kerre izzet-i hitab geldi:

"***Ya Musa! Bir acaib şey görmek ister misin? İlâhî sırlarımı müşahede edesin? Haydi, git, filan dört yol ağzında, büyük bir çeşme vardır, oralarda bir yerde dur. Sana bir ibret göstereceğim."***[1035]

Hz. Musa aleyhisselâm gitti. O yeri buldu. Çeşme etrafında bulunan bir ağaç arkasında durdu. Bir hayli zaman bekledi. Neden sonra baktı ki, karşıdan bir atlı, bir süvari geliyor. Bu zât doğru çeşme başına geldi atından indi. Pek fazla hararet basmış ve haddinden fazla susamıştı. Çeşmeden su içti. Kuşağını ve belindeki kemerini bir tarafa koyarak çeşmenin arkasına doğru gitti. İhtiyacını gördü, ne yaptı ise, yaptı. Sonra geldi, kuşağını aldı. Her nasılsa kemerini unuttu. Atına binip giderken, Hz. Musa aleyhisselâmı görmedi. O bir ağacın altına oturmuş, kemâli dikkatle bu ahvâli takip ediyordu.

[1034] Bu hikâyeden anlaşılan bir hikmet şu olabilir. Herkesin kendi doğrusuna uyarsan kendi doğrunu bulmakta zorlanırsın. Neticede kısa yolu uzatmış olursun.

[1035] Bazıları "evliya diyorlar şu adama" "İşleri düzeltse ya" sözlerine bu hikâye en güzel cevaptır.

Çünkü merak etmişti. Bakalım, acaba ne olacak? Aradan biraz zaman geçti. Onbeş yaşlarında bir çocuk geldi, baktı ki, orada bir kemer durmaktadır. Aldı, beline sardı, gitti. Hz. Musa aleyhisselâm onu da gördü.

Aradan bir müddet daha geçti. Bir â'mâ geldi. İki gözü de kör, hiçbir şey görmeyen bir kişi. Bîçâre bir zavallı. Tutuna tutuna çeşmeye gitti, bir abdest aldı. Çeşmenin bir kenarına çekildi. Kıbleyi tahmin etti. Namaz kıldı. Amâ tam selâm, verip de kalkacağı bir sırada, Hz. Musa aleyhisselâm baktı ki, karşıdan o atlı geliyor. Atını mahmuzlayıp bütün hızı ile sürüyordu. Nihayet geldi. Büyük bir telâşla baktı ki, çeşme üzerinde kemeri yok. Yolda hatırına gelmiş. Malını almak üzere dönmüştü. A'mâ ya yapıştı ve ona:

"Burada benim kemerim vardı," dedi.

Amâ da:

"Ne diyorsun?"

"Evet, onu sen aldın," ver.

"Aman oğlum! Ben a'mâyım, ne görecek gözüm vardır, ne de alacak kudretim. Ben şimdi geldim, abdest aldım, namaz kıldım. Benim öyle şeyden haberim yoktur," dedi. Yine o:

"Yok yok... Onu mutlaka sen aldın. Şimdi ya kemeri verirsin, ya da kime verdinse söylersin yahut seni burada helak ederim."

"Aman, etme, eyleme. Ne yapıyorsun, ne diyorsun?"

Bütün sözler hiç kâr etmedi. Herif amâya tokadı yerleştirdi. O da kendisini korumak için, sopasını siper ittihaz edecek oldu. Adam daha fazla köpürdü. Pat... put... Zâten amânın kudret ve mecali yoktu. Düşüp orada ölmedi mi? Bunun üzerine atlı da oradan çekilip gitti.

Hz. Musa aleyhisselâm olup bitenleri, baştan sona kadar seyrediyordu. Sonra;

"Ya Rabbi! Ben ibret görmeye geldim, ama hayrette kaldım. Bu nasıl şeydir? Adâlet-i ilâhiyene muvafık gelmiyor..."

Cenâb-ı Hakk da;

"Şimdi anlarsın, Ya Musa!" diye buyurdu.

Kullar bilmezler. İnsanlar esrâr-ı ilâhîyeye vâkıf değiller. Gayba karşı uyanık olamazlar ki, esrâr-ı ilâhîyeden haberdar olsunlar. Fakat şimdi vakıanın hakikâti beyan olunca, bunun da adalet olduğunu anlarsın. Hani o atlı geldi, kemeri orada bıraktı, sonra da bir çocuk geldi, kemeri aldı... İşte o çocuğun babasının o atlıda alacağı vardı, hizmetinde bulunmuştu. Hakkı kalmıştı. Sonra öldü ve alacağı unutuldu. Fakat Allah Teâlâ unutmadı. İşte bugün o çocuk babasının hakkını aldı. O para babasından kalma bir haktır.

"Peki, ya a'mânın suçu neydi?"

"Onu şimdi böyle salih görürsün değil mi? Elinde tesbih, dilinde zikir, başında sarık... İnsan olsa olsa bu kadar zahid olur. Zahiren böyle olan şu halin hakikâti müthiştir. Bu senin salih zannettiğin O a'mâ vaktiyle o atlının babasını öldürmüştü. Sonra kaçtı, saklandı. Aradılar, bulamadılar. Daha sonra ise, bir kazaya uğradı. Hayli zaman böyle süründü. Zelil ve miskin cezasını çekti. Nihayet maktulün evlâdı olan o atlı kimse, bu a'mâyı öldürdü. Ba-

basının kısasını aldı. Adalet yerini buldu. Vakıa o babasının katili, bu olduğunu bilmiyordu.

Hüküm böyledir, **zaman geçer, fakat hak geçmez.** Sonuçta Allah Teâlâ adaletini gösterdi.

Adalet olmasa, insanlar birbirlerini yerler. Adâlet, mutlaka yerini bulur. Ama er ama geç...

Mutlaka Hak kulundan intikamı yine kul ile alır
Bilmeyen ilm-i ledünnü, kul yaptı sanır.

15- Sanat ehli iki kişi, zamanın padişahının huzuruna geldiler ve dediler ki;

"*Bizler, usta nakkaşlarız. Güzel saraylar, lâtif evler nakşederiz. Âlemde bizim benzerimiz yoktur.*"

Padişah, onlara bir saray gösterdi:

"*Bu sarayın duvarlarında sanatınızı gösteriniz ki, gerçek olup olmadığınız anlaşılsın,*" dedi.

Onlar da razı oldular. Sarayın bir duvarını biri ve öbür duvarını diğeri ele aldı. İki duvarın arasına perde astılar ki, biri diğerinin sanatını görmesin ve herkesin kendi eseri meydana çıksın.

Bu iki sanatkârdan biri, Rûmi (Anadolu halkından) ve diğeri Çin vilâyetinden idiler. Rûmi olan usta, ele aldığı duvarın üzerine öyle nakışlar yaptı ki, görenlerin akılları başlarından gider, hayran olur kalırlar. Çin ahalisinden olan diğer usta da, kendi payına düşen duvara yalnız cila vurdu ve başka bir şey yapmadı. Her ikisi de, belirli zamanda işlerini bitirdiler. Padişaha haber verildi, geldi ve gördü ki, duvarın birisi misli ve benzeri görülmemiş şekilde nakışlanmış. Diğerine baktı, onda ise, hiç nakış işlenmemişti amma, gayet parlak cilâlanmıştı, ayna gibi pırıl pırıl olmuştu. Bu ikinci ustaya, padişah sordu:

"*Hani senin sanatın bu mudur ki, bu duvara yalnız cila vurmuş ve pırıl pırıl parlatmışsın?*"

Çinli usta cevap verdi:

"*Padişahım! Bizim sanatımız ara yerden perde kaldırılınca anlaşılır.*"

Padişah emretti, aradan perdeyi kaldırdılar. Kaldırır kaldırmaz da, Anadolu halkından olan ustanın yaptığı o şâhâne nakışlar, karşıya aksetti ve Çinli ustanın cilaladığı duvarda aynı nakışlar, aynı parıltı ve ihtişam ile belirdi.

Padişah, bu sanatı görerek o ustaları iyilikle ve taltif etti ve kendilerine elbiseler giydirdi.

Zahir âlimleri nakkaş gibidir. Bâtın âlimleri de, karşı duvara pırıl pırıl cila vuran usta gibi olan şeyhler, sofiler, zahitler, âbitler ve âşıklardır. Onlar da, gönüllerine cila vurur, parlatır ve ayna haline getirirler. Âlimlere nakışlar vasıtasıyla münkeşif olan ilim; zahitlere, âbitlere, âşıklara ve sofilere, öbür veçhile ve gayet parlak olarak, hakikâtleriyle münkeşif olur. Bu ilme, talim etmekle kimse erişemez.

Şimdi, bundan da anlaşılıyor ki, âlimlerin çalışmalarının, gayretlerinin sonu ve faydası budur. İmam-ı Gazali rahmetullahi aleyh Hazretleri buyururlar ki;

"*Zahir âlimlerinin ilimleri, çalışarak kazanılır. Sofilerin ilimleri ise, keşfidir.*"

16- Mevlana'nın yaşadığı dönemlerde şehir dışına gidecek olanlar medreselere uğrayarak âlimlerden müsaade isterler ve öyle giderlerdi.

Konya'da eski hâl, ya da buğday pazarı civarında Yağlıtaş Medresesi vardır. Bu Medresenin Hocasına bir kervancı gelerek İstanbul'a gitmek istediğini söyleyerek izin ister. Hoca düşünceye dalar ve bir süre sonra konuşmaya başlar. *"İstanbul dönüşünde kervanın Söğüt yakınlarında soyulacak, gitme,"* der. Adam birkaç gün sonra tekrar gelir ve gitmek zorunda olduğunu bir kere daha izin isteği için geldiğini söyler. Hoca bir süre düşündükten sonra

"Gitmen senin için hayırlı değil, kervanın soyulacak" der. Adam çaresiz çıkar gider. Aklına da Mevlana'ya uğramak gelir. Mevlana'nın huzuruna çıkarak İstanbul'a gitmesi gerektiğini ve izin istediğini söyler. Mevlana Hazretleri "gidebilirsin" deyince sevinçle kervanı hazırlar ve yola çıkar. İstanbul'a gider, işlerini yoluna koyar. İstanbul'dan dönerken Söğüt yakınlarında, Yağlıtaş Medresesi'ndeki, Efendinin soyulacaksın dediği yerde konaklar. Gece olunca Kervancı Başı rüyasında eşkıyalar tarafından soyulduğunu görür. Rüya o kadar gerçek gibi görünür ki, kan ter içinde uyanır. Sabahın ilk ışığıyla birlikte korku ile tekrar yola koyulur. Soranlara da rüyasında kervanının soyulduğunu, o yüzden erkenden yola çıktıklarını anlatır. Konya'ya döner dönmez ilk uğradığı yer Yağlıtaş Medresesi olur. Hoca Efendi'ye kervanının soyulmadığını anlatır. Ama Mevlana Hazretlerinden izin aldığını, rüyasında soyulduğunu anlatarak Hoca Efendi'den bu işin aslını öğrenmek ister. Hoca bir müddet sonra Kervancı Başına şunları söyler:

"Senin takdir-i ilâhinde kervanının soyulması vardı, ama öyle bir zattan izin istemişsin ki, O bu hadiseyi rüyanda geçiştirmiş," der ve ilave eder:

"Biz Mevlâna değiliz ki rüyanda geçiştirebilelim." [1036]

[1036] Büyükler dediler ki;

"Bir sultanla veya bir büyükle bir araya geldiğimiz zaman, kendileri salih bir kişi olmasalar bile onlardan kendimiz için dua etmelerini istemek üzerimize bir borçtur. Çünkü Allah Teâlâ, halkları arasında büyük olan bu insanların dualarını ret edip onları utandırmaktan utanç duyar. İnsanlardan bu sırrın farkına varanlar pek azdır. Bunu bil ve onunla amel et."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Dualarınıza öyle bir delil koyarak edin ki günah işlememiş olsun. O delil Allah dostlarıdır. Onlara tevazu ve sevgi gösterin ki sizin için dua etsinler." (Salât-ı Meşiş ve Açıklaması)

"Onların kelamlârı, Hakk'ın kalemidir."

7-BAL TEFSİRİ

Efendi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, Bal tefsirini ihvana okutur ve tavsiye ederdi. Çünkü ihvan bal gibi olmalıdır. Tarifi de bu tefsirde yapılmıştır.

بِسْــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَعَلَي آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَي إِبْرَاهِيمَ وَ عَلَي آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

Hazreti Ali Kerremâllahü Veche bir gün gazadan hanesine geldiğinde, Hz. Ebûbekir Sıddık radiyallâhü anh, Hz. Ömer Faruk radiyallâhü anh ve Hz. Osman Zinnureyn radiyallâhü anh gelerek Hz. Ali'ye

"Gazan mübarek olsun, Ey Allah Teâlâ'nın Aslanı" dediler. Hz. Fatıma'tüz-Zehra radiyallâhü anha onlara ikrâmen kalaylı bir tas içinde bal getirdi. Balın üzerinde ince bir kıl vardı. Hz. Ebûbekir radiyallâhü anh kılı almak üzere davrandı. Hz. Ömer radiyallâhü anh da kılı aldırmadı ve dedi ki;

—Bizler Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin vezirleriyiz. Belki Fatıma'tüz-Zehra radiyallâhü anha bizleri tecrübe için bu kılı koymuştur. Aramızda bu kıl hakkında üçer tevil edelim."***Münasip değil mi?"*** dedi ve sonra

Hz. Ebûbekir radiyallâhü anh şöyle buyurdular:

Namaz kılanın kalbi nurludur, bu tastan.

Dünya endişesini gönlüne getirmeden namaz kılmak tatlıdır bu baldan

Namazı tadili erkân üzere (sünnetlere dikkat ederek) kılmak incedir, bu kıldan.

Sonra Hz. Ömer El Faruk radiyallâhü anh şöyle buyurdular:

Misafiri seven hane sahibinin kalbi nurludur, bu tastan.

Misafirlere ikram etmek ve gönlünü almak tatlıdır, bu baldan.

Misafirin kalbi incedir, bu kıldan.

Hz. Osman radiyallâhü anh'da şöyle buyurdular.

Âlimlerin kalbi nurludur, bu tastan.

Âlimlerle sohbet etmek ve onları dinlemek tatlıdır, bu baldan.

Kur'an-ı Kerim'e mana vermek incedir, bu kıldan.

Hz Ali Kerremâllahü Vecheh Efendimiz de şöyle bir açıklama da bulundu:

Gazaya giden gazilerin kalbi nurludur, bu tastan.

Cihat edip al kanlara boyanıp kâfirlerle cenk etmek tatlıdır, bu baldan.

Üzerine kul hakkı geçirmeden, haram yemeden hanesine dönmek incedir, bu kıldan.

Sonra Hz. Fatıma radiyallâhü anha validemiz de şöyle buyurdular:

Erkeğini hoşnut eden kadınların kalbi, nurludur bu tastan.
Erine cefa etmeyip güzelce geçinip, kendinden razı etmek tatlıdır, bu baldan.
Kocasının hakkını yerine getirmek incedir, bu kıldan.

Sonra Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde bu sohbete iştirak ederek şöyle tevil buyurdular:
Benim ümmetimin kalbi, nurludur bu tastan.
Kevser şarabı tatlıdır, bu baldan.
Şeriatımız (benim yolumdan gitmek) incedir, bu kıldan.

Bu sohbete, neşe veren Allah Teâlâ, Cebrail aleyhisselâmı göndererek buyurdu ki;
Senin nübüvvet nurun, nurludur bu tastan.
Yarın kıyamet günü mahşer yerinde ümmetine şefaat etmen, tatlıdır bu baldan.
Sırat köprüsü incedir, bu kıldan.

Bunun üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem mübarek ellerini kaldırıp:
"Ya Rabbi, bu bal tefsirini okuyana, dinleyene iki yüz nebinin sevabı isterim ve senden dilerim," diye dua ettiler. Cihar Yar-i Güzin radiyallâhü anhüm Efendilerimiz de ***"Âmin"*** dediler.
Cenab-ı Allah Teâlâ'dan şöyle nida geldi:
"Ya Habîbim! Senin ümmetinden her kim bu Bal Tefsirini üzerinde taşır, okur, okutur, yazar, yazdırır ve din kardeşlerine hediye ederse İzzet ve Celalim hakkı için ben de, o kuluma iki yüz nebinin sevabı veririm," diye buyurdular.
Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem de dedi ki;
"Benim ümmetimden her kim, bu bal tefsirini kendisine evrad edinip üzerinde taşır, her gün okur veya dinlerse ve burada bahsedilen ahlaklarla ahlaklanmaya çalışırsa katiyyen dünya darlığı görmez; fakirlik ve ihtiyaca düşmez; ölürken hüsnü şehadetle ölür; ahirete iman ile gider ve gelecek kaza ve musibetlerden kendisini Cenab-ı Hakk muhafaza eder."
Bütün enbiya-i mürselin, evliyayı sadıkın, ehli iman, ehli irfan ve ehli aşkın ruhları için, Habîbi Kiram Efendimiz Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin yüzü suyu hürmetine ve Allah Teâlâ rıza-i şerifi için Lillâh il-Fatiha.

Arifler ortasında sofuluk satmayalar
Çün sufiye ihlâs oldu aşka riya katmayalar
Ya gel bildiğinden ayıt yahut bilenlerden işit
Teslimin ucunu tutup hiç sözü uzatmayalar
Mumsuz baldır şeriat tortusuz yağdır hakikât
Dost için balı yağa ne için katmayalar

Kıymetin duyar isen neye değer iş bu dem
Erenlerin manisin bilmeze satmayalar
Miskin Âdem yanıldı uçmakta buğday yedi
İşi Hakk'dan bilenler Şeytan'dan tutmayalar
Şirin hulklar eylegil tatlı sözler söyle gil
Sohbetlerde Yunus'u hergiz unutmayalar.[1037]

Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz

[1037] Anlaşılabilir bir şekildeki düzenleme.

Arifler ortasında sofuluk satmayalar
Çünkü sufiye ihlâs oldu aşka riya katmayalar
Ya gel bildiğinden ayrıl yahut bilenlerden işit
Teslimin ucunu tutup hiç sözü uzatmayalar
Mumsuz baldır şeriat tortusuz yağdır hakikat
Dost için balı yağa niçin katmayalar
Kıymetini duyarsan neye değer iş bu zaman
Erenlerin sırrını bilmeze satmayalar
Miskin Âdem yanıldı cennette buğday yedi
İşi Hakk'tan bilenler Şeytan'dan tutmayalar
Şirin huylar edin tatlı sözler söyleyen ol
Sohbetlerde Yunus'u her zaman unutmayalar.

8-SEVDİĞİ YEMEKLER

Efendi Hazretlerinin sevdiği yemekler genellikle Sivas çevresinde herkes tarafından çokça tüketilen ve lüks olmayan yemeklerdir. Bu yemekler ayrıca ihvanın kolayca hazırlayabileceği türden yemekler olması O'nun zühd hayatının nişanesi olmaktadır.

Aşure
Ayranlı çorba
Ciğer kavurma
Dolmalar: Kabak, hıyar, patlıcan, yaprak
Ekmek aşı
Hasuda: Şekerli un bulaması.
Ispanak mıhlaması
İçli köfte
Kelle paça
Kıymalı yumurta
Patetes yemekleri: Haşlama, piyaz, oturtturma vb.
Patlıcanlı güveç
Pideler: Etli, peynirli, ıspanaklı, çökelikli vb.
Subure: Küçük parçalar halinde kesilmiş hamurun suda haşlanarak yoğurt ve üzerine tereyağı dökülerek hazırlanması.
Sulu köfte
Yoğurtlu kabak kızartması
Yumurta piyazı
Yumurtalı çorba: Şehriyeli çorbanın yumurtalısı.

B) HİZMETLERİ

Sivas ve civarında onun himmetiyle bitirilmiş 54 eser tespit edilmiştir.

Efendi Hazretleri bir rivayete göre 105, başka bir rivayete göre 154 eser yapım, vs tamiratına vesile olmuştur.

Sönmez Neşriyat'ın ilk kurucuları arasında bulunmuştur

İstanbul'da eğitim yapan talebelere birçok burs göndermiştir.

1- ULUCAMİİ TAMİRATI

Ulu Camii [1038]

Sivas'taki en eski Türk eseri olan Ulu Cami'dir.

Sivas, Tokat, Kayseri ve Malatya'ya yerleşen Danişmendliler'in (1085–1178), Selçuklu geleneğini sürdüren anıtlarından biridir. Yapılış tarihi yakın

---

[1038] Ulu Camii hakkında geniş bir bilgi için "Somuncu Baba Dergisi, Temmuz-Ağustos, 2000" sayılı dergideki Arş. Yazar Müjgan ÜÇER'in makalesini okuyunuz.

zamana kadar bilinmiyorken, 1965 yılında, tamir dolayısıyla camide kalan taşlar arasında kitabesi bulunarak Sivas Müzesi'ne konulmuştur. Ulu Cami'nin Sivas müzesinde bulunan kitabesinde Ulu Camii Hicri: 533 Milâdi:1138 Tarihinde yapılmış olduğu görülmektedir.

Kitabe:
Bi imareti hâzel mescid'il-mübareke fi eyyam...
El melik'ül adl'kutb'üd-dünya veddin MELİKŞAH BİN İZZE'D-DİN[1039]

El abd'ü ahihi İlâ rahmetullahi... Sene selase ve selâsine ve hamse mi'e (H: 533)[1040]

Ulu Camii'nin özellikleri;

54x31m. Boyutlarındaki dikdörtgen planlı camii taş duvarlıdır. İç alanı 1650m² olarak, 50 tane kemerli dikdörtgen planlı yığma ayağa oturmuştur.

Daha önce üzeri toprak örtülü olan camii 1955 yılındaki büyük tamirden sonra sac ile kaplanmıştır. Hali hazırda bakır kaplamalıdır.

İlk durumu korunarak bugüne gelen minaresi, bir yıldırım düşmesi sonucu eğik olup, minare üzerinde yıldırımın izi bariz bir şekilde görülebilmektedir. Minare içinde 114 kadar basamak vardır.[1041]

Caminin etrafı dolmuş olduğundan çukurda kalmış ve yol seviyesinden on iki basamakla camiye inilmektedir. Caminin avluya üç kapısı olup avludaki şadırvanı Zaralızâde Mehmet Paşa yaptırmıştır. (Şu an bu müştemilat yoktur.)

Ulu Caminin Gördüğü Tamiratlar:

1.İzzetin Keykavus zamanında minaresi (m.1219) tamir görmüştür.

h.609 / .1213 ve h.932 / m.1525 tarihinde tamir gördüğü, yine h.1006 / m.1597 tarihinde ise, Sivas Emir-ül Ümerası Mahmud Paşa tarafından onarım yaptırıldığı caminin 1955 yılındaki büyük tamirinden sonra bulunan bir tamir kitabesinden ve diğer kitabelerden anlaşılmaktadır.

Son büyük tamir 1955 yılında tamamlanmış olup, caminin çöken ahşap örtüsü ve üzerindeki toprak örtü alınarak çinko saçla kaplanmıştır. Bu onarım, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin teşvikleri ve ça-

---

[1039] İzze'd-din I. Mesud (Milâdi:1116–1155) Anadolu Selçuklu Devleti

[1040] Ulu Cami'nin Hicri: 593- Milâdi:1197 tarihinde II. Kılıç Arslan'ın oğlu Sivas Meliki Kutbettin Melik Şah tarafından yaptırıldığı rivayetleri de vardır. (Bu rivayet zayıftır. Çünkü II. Kılıç Arslan (Milâdi: 1155–1192) hükümdarlık yapmıştır. Belki ilave veya tamir yapmış olabilir. Yazan)
Sivas Ulu Caminin dış kapısının üzerindeki kitabede ise, 1955 yılındaki büyük tamir ibaresi ile camii Milâdi: 1192/93 tarihinde yapılmış olduğu kayıtlıdır.

[1041] 115 ve 116 sayısını verenlerde var. Doğru olan 114 tür. Kur'an-ı Kerim'in sure adedidir. (Yazan)

lışmaları ile başarılmış, camii yeniden ibadete açılmıştır.

Ulu Cami'nin 1955 teki Son Büyük Tamiri:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre;

Devlet 1940 yılında vakfa ait Ulu Camii'nin tamir edilebilmesi için kâfi miktarda tahsisat bulunmadığı için haline terk edilmesine,[1042] daha sonra 1948 yılında ise, Devlet Müzesi yapılması kaydıyla, Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsisi için karar vermiştir.[1043] Bu nedenle Ulu Cami 1950 yılına kadar harabe halindedir, ibadete kapatılmıştır.

1954'te başlayan tamirat, 1958'de tamamlanmıştır. 1955 ten beri ibadete açıktır. 1958 yılından sonra da cami civarının ve müştemilatının onarımı ve bakımı 1966 yılına kadar devam etmiştir.

Ulu Camii İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri Tarafından Tamiri:

Sivas Ulu Camii öyle bakımsız hala gelmişti ki, bütün tavan toprağı caminin içine çökmüş ibadet yapılacak bir halde değildi. Kayseri'den gelmiş olan vaiz vermiş olduğu vaaz'da,

"Ey Sivas Halkı!

Ulu camii gibi mabet ceddinizden kalmış, bu hale gelmiş, hiç düşünmüyor musunuz bir müslüman olarak nasıl sabahlara kadar uyku uyuyabiliyorsunuz."

Bu ağır ithamlar Sivas Halkının uyanmasına sebep olmuş. Ulu Camii'nin onarımına niyetlenmişlerdir. Dernek kurulmuştur. Halkın çoğunluğu İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerini başkanlığa getirelim diye fikir üzerindeyken Filik Rıfat, *"O şeyhliğini yapsın ne gereği var"* diye halkı caydırmıştır.

Dernek kurulmuştur, fakat bir türlü faaliyet başlayamamıştır. Sonunda dernek üyeleri *"bu işin üstünden ancak Hacı İsmail Efendi gelir, onun yardımına başvuralım,"* diyerek Efendi Hazretlerinin huzuruna gelmişler.

"Efendim bu işin başında siz bulunun, bizler bu işi ancak sizinle yapabiliriz" demişlerdir. Efendi Hazretleri;

"Gardaşlarım! Bizde bu işin üstesinden gelemeyiz, lakin layık görmüşsünüz, bir teşebbüsse geçelim, Rıfat Bey'de heyete dâhil olsun, bu hayırlı olur" demişlerdir.

Tamirat zamanı hakkında, Ankaralı İhvan Kemal Öztürk şunu anlatmıştır.

*"O zaman şartlar o kadar zor idi ki, bir kişinin yevmiyesi 50 kuruştu. Bizler derneğe aylık 1 lira olarak üye kaydı olduk. Senede 12 lirayı doğru dürüst veremiyorduk. Hal böyle iken zor şartlarda***,** *Efendi Hazretleri bunu*

[1042] BCA, Tarih: 24.06.1940 Fon Kodu: 30..10.0.0Yer No: 192.318..2. Dosya: 22982

[1043] BCA, Tarih: 09.03.1948 Fon Kodu: 30..18.1.2 Yer No: 115.99..2. Sayı: 3/7149 Dosya: 69-11

başardı"

Caminin içine dolmuş olan toprak boşaltılıyor ve uzun bir bekleme olmuş tamirat başlamamıştır. Uzun bir beklemeden sonra Efendi Hazretleri, Bursa Ulu Camii'ni tamir eden bir heyet ile görüşerek, devletin bile bulunduğu yeri yeşil alan yapmak istediği Camii kısa bir sürede yapılmasını sağlamıştır.

Efendi Hazretleri tamirat ile ilgili olarak buyurur ki;

"Gardaşlarım! Büyük bir işe girdik, paramız da yoktu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem'den emir geldi.

"İsmail Efendi Oğlum! Ulu Camiyi tamir edelim"

"Bizde nasıl yapacağız" diye düşündük.

"Fakat Allah Teâlâ'ya tevekkül ederek bu işe başladık. Ulu Camii'nin ortasına gömleğin kavlinden (kendi doğum hadisesi) bir çadır kurduk. İçine kazma ile kürek koyduk. İşin sonunu bekledik. Paramız yoktu, paraya gark olduk o sene kıtlık olmuş halk mağdurdu. Bir emir verdik, kanılarla dağ gibi taş yığıldı, Allah Teâlâ'nın yardımıyla Ulu Camiyi tamir ettirdik."

Ulu Camii İle İlgili Meşhur Rivayetler

Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Dünya üzerinde altı mescit vardır.[1044]

1- *Beytullah,* 2- *Ravza-i Mutahhara* 3- *Kudüs-ü Şerif* 4- *Şam'da Camii Emeviyye'de Mescidi Yahya,* 5- *Halep'te Mescidi Zekeriyya,* 6- *Sivas Ulu Camii. Bu bir hakikâttir, biz böyle kabul ettik."*[1045]

Ulu Camii'ndeki elli direkten, minareden çıkılan hizada baştan ikinci direk olan ***Hızır Direği*** hakkında;

Bu direk dibinde Hızır aleyhisselâm pek çok kimseyle görüşmüş, İh-

---

[1044] 1- Beytullah, 2- Ravza-i Mutahhara 3- Kudüs-ü Şerif dışındaki camiiler için yapılan değerlendirilmelerde maneviyat durumunda zamanın tasarruf ehlinin bulunduğu bölge esas alınmıştır. M. Kâzım Toprak Efendinin bizzat kendisinden duyduğumuz ise, daha sonraları Efendi Hazretleri Ulu Camii için dördüncü Mescid olduğunu söylediğini söylediler. Mesela

"İslâm'da en yüksek mertebeli ibadethane Mekke'deki Mescid-i Haram'dır. Diğer Sıralama ise, şöyle.

1. Mescid-i Haram (Mekke

2. Mescid-i Nebevi (Medine)

3. Mescid-i Aksa (Kudüs)

4. Emeviye Camii (Şam)

5. Bursa Ulu Camii / Diyarbakır Ulu Camii

Bu arada özellikle belirtmeliyim ki, 5. lik konusundan Diyarbakır Ulu Camii için de aynı durumdan bahsedenler var. Diyarbakır Ulu Cami ise, Anadolu'da yapılan ilk camii özelliğindedir ve Şam'daki Emeviye Cami'nin benzer planlısıdır. (Yazan)

[1045] Mehmet Veli ŞEN'in Ulu Cami'ye yardım için o zamanlarda bastırdığı bir broşürden.

ramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri de burada Hızır'la konuştuğu için, camiye gelenler bu direğin dibinde oturmak isterler.

Hızır'ı görmek isteyen kimse, kırk gün ikindi veya sabah namazını Hızır direği dibinde namaz kılarsa görüşürmüş.

Ulu Camii'nin temeli Nuh aleyhisselâm tarafından atılmıştır. Mihrap ve minber arasında temelin altında Nuh'un evlatları tarafından yapıldığına dair Süryanice ibareler var olduğu ve İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri tarafından buranın kapatılması istenmiştir. Tamirat sırasında görülmüş olan bu taşlar şimdi altta kalmıştır. Çünkü caminin müze olmasından korkulmuştur.[1046]

Birinci Dünya Savaşının başlarında Sivas'ta bir zelzele oldu. Bu zelzelede, Çifte minare ve Ulu Camii çok hasar gördü, minarelerin külahları aşağıya düştü. Halk bu olayı hayra yormadı. Memlekette büyük bir felaketin olacağını söyleyenler olmuş. Zaman Sivas halkını haklı çıkarmıştır.

Ayrıca Ulu Camii Milli Mücadele yıllarında 12 Eylül 1919 günü Kongre salonunda halka açık bir toplantı yapıldıktan sonra Sivaslılar tam kadro ile aynı gün Ulu Camii'nde toplantı yapmışlardır. Sivaslılar Mustafa Kemal Paşa'nın heyecanlı konuşmalarını can kulağı ile dinlemişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa, arkadaşları ve Temsil Kurulu üyeleri 108 gün kaldıkları Sivas'ta huzur içinde çalışmalarını yürütmüşlerdir.

2- SİVAS İMAM HATİP LİSESİ'NİN YAPIMI

İmam-Hatip Lisesi [1047] Yaptırma ve Yaşatma Derneği Ağustos 1953 ta-

---

[1046] Mihrabın tamirinde çalışan ustadan dinledim. (Yazan)

[1047] **İmam-Hatip Lisesi ve Ortaokulu,**

Türkiye'de dinsel nitelikte eğitim kurumu, imamlık, hatiplik, Kuran kursu öğreticiliği gibi din görevlilerini yetiştirmek amacıyla Milli eğitim bakanlığı din eğitimi müdürlüğü'ne bağlı olarak açıldı (1951).

3 Mart 1924'te yürürlüğe giren Tevhıd-i tedrisat kanunu'nun (öğretim birliği yasası) din öğretimi ile ilgili hükmüne dayanılarak üniversiteye bağlı bir ilahiyat fakültesi kuruldu ve o tarihte sayıları 29 olan imam-hatip okulları ortaokula bağlı sınıflar halinde faaliyetini sürdürdü. Ancak, bu okulların sayısı zamanla azaldı; 1925'te 26'ya, 1926'da 20'ye 1928–1929 öğrenim yılında 2'ye düştü; 1931–1932 ders yılında kapandı. Demokrat parti'nin iktidara gelmesinden hemen sonra, 1951–1952 ders yılında yeniden açıldı. Bu dönem okul sayısı 7 dir, 1970'li yıllardan başlayarak imam-hatip okullarının ve öğrencilerinin sayısında büyük artışlar oldu. 1972'de 72, 1975'de 130, 1980'de 372, 1982'de 398, 1991'de 385, 1993 de 467 Okul açıldı.

1990–1991 öğretim yılında İmam-Hatip okullarının öğrenci sayısı 310 215 idi. Her yıl mezunlarından 4000 Kişi DİB (Diyanet İşleri Bakanlığı) kadrolarına alınmıştır 1994 de son sınıf'ta 50.000 öğrenci okuyordu. 1992 de SBF (Siyasal Bilimler Fakültesi) oranları % 60'dı. Çeşitli fakultelerdeki oranı ise, %40'tı. Sekiz yıllık mecburi eğitimden sonra bu oran çok düşmüştür.

İmam-Hatip ortaokulu, ilkokuldan sonra, dört yıllık bir öğrenim verir, İmam-Hatip lisesinin öğrenim süresi ise, üç yıldır ve okulda hem mesleğe hem yükseköğrenime

rihinde kuruldu. Daha sonra, 1957 yılında İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri de katıldılar.

Okulun yeri, Ceneviz-Ermeni azınlığının okulu idi. Yanında da bir kilise mevcuttu. Bu okulun yeri, daha önce Sivas Ortaokulu olarak kullanılmış fakat sonra terk edilerek hazineye bırakılmıştı. Efendi Hazretlerinin isteğiyle Milli Eğitim Bakanlığına, bir dilekçe yazıldı. Kısa bir süre sonra Devlet hazinesine 2.000 TL nakit para ödenerek burası satın alınmıştır. Devlet yardımı olarak 60.000 TL'si yardım alınmıştır.

Sivas İmam Hatip Lisesi, 1953'te kurulan dernek ile 1957'de de inşaatına başlanılıp 1958'de bitirilmiştir.

3- TAMİR ETTİĞİ VE YAPTIRDIĞI CAMİLER

Hoca İmam Camii Minaresi

Hoca İmam Camii Sivas-Bankalar caddesindedir.

Rivayete göre ilk yaptırdığı eserdir. Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.

"1951'de babam Hakk'a yürüdükten sonra, hac için Efendi Hazretlerine para göndermiştim. Fakat Efendi Hazretleri bize bir kart gönderdi.

"Biz bu parayı, Hoca İmam Camii minaresine harcadık" notu ile geldi. Meğer Efendi Hazretleri hac parasını, camii minaresine harcamış."

1953 yılında caminin minaresini, o yıl kendine gönderilen hac parasıyla yaptırır. Bu ilk eserin karşısında İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri şöyle buyurur;

"Annemiz, bize camii hademesi ol demişti, fakat biz memur olduk. Fakat hademe olamadık ama camilerin tamiratını Allah Teâlâ nasip etti."

Hayırseverler Camii

Bu camii de 1962 yılında hizmete açılmıştır.

Sivas'ta kendi adına bir camii yaptırılması şartıyla İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin başkanı bulunduğu Hayırseverler Derneğine Zehra Hanım 20 dönümlük bir arsa bağışlar. Zehra Hanım'ın isteği ile dernek Dikimevi civarında bir camii yaptırıp, ismi de Zehra Hanım Camii olmasını ister. Efendi Hazretleri buna razı olmaz. Daha sonra bir avukat ile evlenen Zehra Hanım, eski bağışlamış olduğu arsanın çok para edeceğini düşünerek, yapmış olduğu bağıştan vazgeçip, hatta Efendi Hazretleri hakkında da bazı gereksiz sözler sarf ederek, arsanın tekrar kendine verilmesini sağlar. Efendi Hazretleri, Belediye Meclisinin kıymet takdir komisyonu vasıtasıyla 27.000 liraya Belediye adına istimlâk ettirir. Camiyi Sivas Halkına hediye eder.

---

hazırlayıcı programlar uygulanırken ülke genelinde 18 Ağustos 1997 tarih ve 23084 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4306 sayılı Kanun gereğince, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasına geçilmiştir. Bu mecburi eğitim ile ortaokul kaldırılmış yalnız dört yıllık lise eğitimi devam etmektedir.

Sofu Yusuf Camii

SOFU YUSUF kuddise sırruhu'l-azîz

Kabri, Taşlı Sokak'ta Sivas Lisesi karşısında bulunan Sofu Yusuf Cami avlusundadır. Cami ana giriş merdivenlerinin sağ tarafında etrafı demir ile çevrili ve üzerinde bir ağaç dikili olan kabirdir. Sofu Yusuf un hayatı ve kimliği hakkında fazla bir bilgi yoktur. Camiyi yaptıran veya yapımına yardım eden kişilerden biri olduğu, çevresinde sayılıp sevilen, ibadetine düşkün bir şahıs olduğu sanılmaktadır. Bugün caminin önündeki caddenin altından geçen Pünzürük Deresi ile camii arası mezarlık olduğundan, bu kabrin mezarlıktan kalan kabirlerden biri olması da mümkündür. Halk arasında Yeşil Cami, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Efendi Hazretlerinin Camisi olarak da bilinen Sofu Yusuf Camii, 1960'lı yıllarda yeniden O'nun öncülüğünde yapılarak 1970 yılında yapımı tamamlanmıştır.[1048]

Dikimevi Camii:

Serçeli Camii

Yeni Camii (1964)

Hafik İlçesi merkezinde bulunan bu caminin yapımı için gerekli malzeme, Efendi Hazretleri tarafından tedarik edilmiştir. O zaman Hafik Müftüsü Mevlüd Sarıoğlu Efendi'nin başkanlığında yapım işi yürütülmüştür. Caminin yapımına Karadeniz bölgesinden bir vatandaş kum dahi göndererek bu hayrattan nasiplenmek istemiştir. Onun için kapı girişinde şu dörtlük yazılıdır.

Hakk'ın hazinesi boldur.
Ümidini sen O'ndan um
Bu camii yapılırken
Karadeniz'den geldi kum

4- YAPTIRDIĞI KÖPRÜLER

Zara — Canova (Cencin) Köyü Köprüsü

Cencin Köyü'ne Kızılırmak'tan geçmek için yapılan köprüdür.

Tozanlı Köprüsü,

1943'te yeniden yaptırılır, halkın hizmetine açılır.

[1048] YASAK, İbrahim, *Sivas Yatırları*, Sivaslılar Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s. 100

5-YAPTIRDIĞI ÇEŞMELER

Sivas—Zara

Canova (Cencin Köyü) İçme Suyu

İlk defa Zara'nın Cencin Köyü'ne gider, burada içme suyunun olmadığını görünce, hemen harekete geçer, halktan para toplanır, köy halkıyla birlikte 6 km uzaktaki Kızılcan Tepesi'ndeki içme suyu getirilir. Getirilmesinde bizzat kendisi çalışmalara katılır.

Çeşme Efendi Hazretleri adınadır.

Sivas ve Çevresinde Muhtelif Sebil Çeşmeler

Sivas içinde 27 adet çeşmenin yapılmasına yardımcı olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHRAMCIZÂDE
HACI İSMAİL HAKKI TOPRAK
kuddise sırruhu'l-azîz

ŞÖHRETİ
NÜFUZ VE TE'SÎRİ

"Nefsini bilen Allah Teâlâ'yı bilir.
Allah Teâlâ'yı bilende nefsini bilir."

A) ŞÖHRETİ VE NÜFUZU

Mustafa Tâki Efendi 18 Ağustos 1925 Hakk'a yürüyünce fiilen irşad makamında, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz vazifeye başlamıştır.

İlk intisab eden ihvanı ***Hacı Hasan Akyol Efendi'***dir. Efendi Hazretleri O'na Sıddık makamından dolayı ***"Hacı Hasan'dan daha yaşlı ihvanımız yoktur, sıddığımızdır. Biz ondan razıyız O da bizden razıdır."*** buyuyurmuştur.

Daha sonra ilk olarak intisab eden ihvanlarda şu kişiler olabilir.

Cencinli İbrahim Başar Efendi, Ömer Başar Efendi, Hacı Berber Bekir Efendi, Hayyat Mehmet Gündüzoğlu Efendi, Hafız Hakkı Ürgüp Efendi (kuddise sırruhum)

Efendi Hazretlerinin gariplikle başlayan irşad faaliyeti, 1969 yılında Hakk'a yürümesiyle Endenozya'dan biri, bin kişiyi temsîl eden on kişilik heyetin gelmesiyle ülke sınırlarını aşan büyük bir cemaatin önderliğini yaptığı anlaşılmıştır.

Efendi Hazretleri maneviyat çevresinde olduğu gibi umum ve devlet erkânı tarafından saygı ile karşılanmış ve sevilmiştir. Adnan Menderes'in yakın ilgi duyduğu, İsmet İnönü'nün ise mecburî bir saygıda bulunduğu bir gerçektir. İslâmî hayatın sıkıntılar içinde yaşandığı devirde devlet büyükleri, O'nun yapıcı ve düzen sağlayıcı vasfından dolayı, O'nu takip altında tutsa da varlığından rahatsız olmamıştır.

İhvanını asr-ı saadet dönemini tekrar ihya eden bir tarzda yetiştirmeye çalışmıştır. Bugün, O'nun atmış olduğu tohumlar meyveleri vermektedir. Sivas ismi anıldığı zaman, maneviyat çevresinde Efendi Hazretleri ile muhakkak bir ilişki kurulduğu görülmektedir. Öyle ki ihvanları kendilerini sıhrî bir akrabalığı olmasa dahi, kendilerini evladı olarak tanıtanlar çoktur.

Bir sohbetinde murakabeye dalıp yaklaşık yarım saat sonra başını kaldırarak, etrafındaki ihvanları tek tek gözden geçirdikten sonra, vermiş olduğu müjde O'nun ve ihvanlarının ulaştığı seviyeyi göstermektedir.

"Gardaşlarım! O gün bu gün, el eleyiz. Sizler de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ashabının sohbet faziletine nail olmuş kimselersiniz. Bize de ihsan olarak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ve Allah Teâlâ'ya kurbiyyet makamı verildi".

"İrşat vazifemizin evvelinde çok garip kaldık. Kendimize 'Allah Teâlâ'nın garibi' diye Garîb'u-llâh diyorduk. Ama şimdi 'gayını kâf ettik".
(Garîb'u-llâh: Allah Teâlâ'nın Yakını)

غَرِيبُ اللهِ => قَرِيبُ اللهِ

B) TE'SÎRİ

Hacı İsmail Hakkı kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, mensup olduğu tarîkatı; ***"Nakşî, Hâlidî, Hâkî"*** şeklinde açıkladığı için bu adla tesmiye olunmuştur.

Bu yolun etkisi ve büyüklüğü nedeniyle hiçbir gruptan tenkitvâri bir söz gelmediği gibi itirazsız kabul edilen bir tarîkat mümessilliği vardır.

Ancak Efendi Hazretlerinin yolu zahirde melâmetin, batında şeriatın ağırlığı altında bir ezginliği vardır. İhvan kendi nefsi için ağır şartlarda talim görürken, umuma karşı hafif ve şefkat ortamında yetiştirilmiştir.

Sohbetlerinde, tarîkatın şeriat çerçevesinde ince bir yol olduğunu, hatta şeriatta mekruh olanın tarîkatta haram olduğunu, şeriatta mubah olanın tarîkatta mekruh olduğu hatırlatılmış yol çetin ve zAhmedli tutulmuştur. Bu yükü kaldıran ihvan bir mürşid mesabesinde olsa da, Efendi Hazretlerinin gölgesinde hareket etmeyi kendilerine şiar edinmişler ve kapıdan ayrılmayı vefasızlık örneği görmüşlerdir.

Genellikle Hâki kolu, üveysi olarak devam etmektedir. Birçok kişi bu vazifeyi deruhte etmek istemişse de, Efendi Hazretlerinin mânevî desteğini tam olarak alamamışlardır. Bazılarının postnişinlik talepleri mevcuttur. Bu kişilerdeki hakikâtin durumunu Allah Teâlâ'ya havale etmek daha uygun olacaktır.

> Ebü'l Huseynîl Barûsî buyurur ki: *"Her nerede ki nûraniyet olmadığı hâlde bir gayret ve içtihat görürsün; bil ki o, gizli bid'attir".* [1049]

Bid'atın olduğu yer, dalâlete götüren yoldur. Öyle ki, kendi uçuruma yuvarlanırken yanında birkaç kişiyi de düşüren kişiler gibidir. Allah Teâlâ'ya bu türlü şeylerden sığınırız.

Ey tarikat erleri, ey tarikat pirleri
Bir nişan verin bana, ol bi-nişan kandedir?
Kandedir dostun yolu, kande açılır gülü
Dost bahçesi bülbülü, gül-i handan kandedir?
Aradım bahr ü berr'i bulmadım ben bu sırrı
Cism-ü candan içeru gizli sultan kandedir?
Bildim ki, can tendedir, ten can ile zindedir
Amma nidem bilmedim, cane canan kandedir?
Niyâzi'ye can olan, sırrında sultan olan
Din-ü hem iman olan ol bi-mekân kandedir?

Niyazî Mısrî kuddise sırruhu'l-aziz

[1049] Gölpınarlı, Abdulbaki, Melâmîlik ve Melâmîler, İst. 1931, s.24

I- HALİFELERİ

Silsile

Arapça zincir demektir. Istılah olarak, tarîkat geleneğinde şeyhten şeyhe ulaşarak tarîkat pirine, ondan da yine şeyhten şeyhe, böylece Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kadar ulaştığı kabul edilen mânevî zincire *Silsile* denir.

Herhangi bir tarîkatın silsilesi ele alındığı zaman, iki bölümden oluştuğu görülmektedir.

Birinci kısım, tarîkatın esas kurucusu sayılan ve tarîkatın genellikle adını aldığı zattan, Hz. Peygambere kadar olan isnadı teşkil eder. İkinci kısım ise tarîkatın kurulmasından sonra şeyhin halifelerini içeren kısımdır. Bilindiği gibi İslâm kültüründe silsile, başka bir deyişle isnat Hadis ilmiyle birlikte ortaya çıkmış ve tamamıyla İslâmî olan bir gelenektir. Tarîkat silsilelerinin ortaya çıkışı, muhtemelen tarîkatların oluşmaya başladığı XIII. yüzyıldan sonradır".[1050]

Silsilede yer alan şeyhlere ***"Silsile Ricâli"*** (Silsile adamları) denir. Silsiledeki ehemmiyet, o tarîkat kolunun kuvvet derecesini ve dayanağını belirtmesi yönünden çok önemlidir. Silsile görünüşte basit gibi görünse de, kendinde bulundurduğu güç çok fazladır.

Silsilelerden bahseden eserlere ***Silsilename*** denir.

Silsilede yazılan bu mürşidler için saygı ifadeleri ile kullanılır. Bu silsilenin okunduğu hal ve makamda feyzin geleceğine itikat sonsuzdur. Bu bir hakikâttir

Tarîkatın silsilesini bilmeyen mürid, bir nevi nesebini bilmeyen kişi gibidir, denilmiştir.

Abdulvahhab Şarâni kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurur ki;

"Ey Hakk'ın ve hakikâtin arayıcısı bil ki, herhangi bir tarîkatta babalarını, dedelerini bilmeyen mürid kör sayılır. Bir kimse babasından başkasını kabul ederse; ***"Allah Teâlâ, babasından başkasına soyca bağlanana lanet eder"*** *hadisin anlamına muhatap olur. Manevi soyumuz, kan yolu ile olan soyumuzdan daha kuvvetlidir. Ruh Babası kişiyi veli eder. Öyle ise ruh babasına uymak uygun ve faydalıdır".* [1051]

Hakikât ulemasının dışındaki silsileler şüpheli ve karışıktır. Gerçek âlimlerin ki ise müstesnadır.

Silsilede geçen her şeyhin bir önceki şeyhten filen terbiye görmesi ve irşat etmesi şart değildir.[1052] Böyle olunca silsilede bir kopukluk var gibi gö-

---

[1050] AŞKAR, Mustafa, *Tasavvuf Tarihi Literatürü,* Ankara, 2001, s. 237; CEBECİOĞLU, a.g.e. s. 645.

[1051] YILMAZ, Hülya, a.g.e., s.9

[1052] Cafer-i Sadık radiyallâhü anh, Hazretleri Beyazıt-ı Bestâmî Hazretleri ile Beyazıt-ı Bestâmî Hazretleri de Ebu'l Hasan Harakân-i ile zahiri bir bağlantıları yoktur. Bu zevat dünyada birbirleri ile görüşmediler.

rünür. Bu kopukluk ***Üveysilik*** ile ortadan kalkar. Bu kişiler birbirlerinden manen terbiye almışlardır.

Tasavvuf kaynaklarında zaman zaman ***Üveysî, Uveysîlik*** veya ***Üveysî-l meşreb*** gibi bir takım tabirlere rastlanır. Görüldüğü gibi bunlar, Veysel Karânî kuddise sırruhu'l-azîzin adından yapılma terimlerdir. Bunların ilk defa ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemekle beraber, yazılı olarak ilk kullanıldığı yerlerden birisi de, Ferid'ud-din Attar'ın Tezkiretü'l-Evliya'sıdır.[1053]

Üveysî demek, Allah Teâlâ'nın delaletiyle doğrudan doğruya Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem veya bir velinin ruhaniyetinden feyiz alan velî demektir. Yoksa tasavvufçuların Üveysî demeleri, üstâdı yoktur demek değildir. Çünkü üveysî demek, onun yetişmesinde rûhâniyâtın da hizmeti olmuştur demektir. Bu rüyada bir şekilde onu görüp talimatını almak suretiyle olur. Bazen bu iki kişi arasındaki zaman farkı bazen yüzyıllarla ifade edilebilir. Anlaşılıyor ki bir mürşid-i kâmil Hakk'a yürüdüğü tarihten sonra da istediği bir kimseyi irşad edebilir. Kendi ruhaniyetinden yardım isteyen birine yardımlarda bulunur ve onu manen terbiye eder. Büyüklerin çoğu bu yolla terbiye görmüşlerdir. Üveysiyyet yoluyla terbiye olunanların, kendisini terbiye eden mürşidi görmesine gerek yoktur. Bu yolla kemale ulaşanlar çok yüksek kabiliyet sahibi olanlardır. Bütün büyükler bu yolla terbiye olmayı önemli bir husus olarak saymışlardır.

Yapılan incelemeler neticesinde tasavvuf tarihinde *Üveysî* denildiği zaman sûfîyi şu beş gruba ayrıldığı görülmüştür.

1—Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin veya büyük nebilerden birinin ruhaniyetinden nasip alanlar; Veysel Karâni Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin ruhaniyetinden terbiye görmüşlerdir.

2—Abdullah el-Yemenî, Yasir el-İstanbulî, Abdurrahman el-Halebî kuddise sırrumulhu'l-azîz gibi Veysel Karânî kuddise sırruhu'l-azîzin ruhaniyeti ile irşat olunanlar.

3—İlk dört halifeden birinin ruhaniyetinden feyz alanlar;

Ebu'n-Nasr-ı Sâmânî ve Abdurrahman el-Halebî, Hz. Ebûbekir radiyallâhü anhdan; Muhammed Sâdık ve Habib-i Kaşgâri, Hz. Ali kerremallâhü veche'den; Taceddin Muhammed ed-Dihlevî, Hz. Osman radiyallâhü anhdan; Hüseyin Fazl el-Kaşgâri, Hz. Ömer radiyallâhü anhdan irşad olunmuşlardır.

4—Herhangi bir büyük şeyhin veya kutbun ruhaniyetinden irşat edilenler, Şah-ı Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz (Hakk'a yürüdüğü tarih Miladi: 1389) kendisinden iki yüz yıl önce Hakk'a yürümüş olan Abdulhâlik Gucdüvnânî kuddise sırruhu ile görüştüğü ve O'ndan feyz alarak terbiye olmuştur.

5—Muhyiddin b. Arabî kuddise sırruhu'l-azîz gibi bizzat Hızır Aleyhis-

---

[1053] OCAK, Ahmed Yaşar, Veysel Karâni ve Üveysîlik, İst.2002, s.99 106; H. Hilmi Işık, *Tam İlmihal Se'adet-i Ebediyye*, İstanbul, 2004, s.957

selâmın aracılığıyla velayet mertebesine erişenler.

Görüldüğü gibi bu beş grupta da ortak olan nokta, "daha önce yaşamış birinin ruhaniyetinden feyiz almak" tır. Sûfîlere göre cismanî sohbet olduğu gibi ruhanî sohbet de vardır. Fakat bu, çok zor olup nadir kişilere nasip olan bir durumdur.

Mutasavvıflar arasında Üveysîliği hiç kabul etmeyenlerin bulunduğu da görülmektedir. Ancak şeyhsiz yola çıktıklarını söyleyenler eninde sonunda bu tehlikelere maruz kalacaklardır. Çünkü "şeyhi olmayanın şeyhi şeytan'dır" [1054]prensibi bütün eğitim yollarında geçerli olmaktadır. Bu tezi savunanların, kendi içlerindeki bölünmelere engel olmak endişesiyle hareket ettiklerini düşünebilir. ***Bir kişinin tarîkat ehli ile bağlantısı koparırsa, o düşük olarak bilinir.***

Kâmil Mürşidin manevi mirasçısı ***Veled-i Kalb*** **[1055]** dir.

> Bir şeyh-i arif ve mürşid-i kâmile intisab edip, hem söz ve hem de icraat bakımından onun emrine itaat edip, kendini ona teslim edip, ona gerekli hizmeti yaparsa, o da onu, ananın çocuğunu beslediği gibi rûh-i sultanînin gıdası olan, evrâd, ezkâr, ilim ve ma'rifet ile beslerse, kâh muhabbet, kâh celâl ile, mânevî yolculukta onu kötü fiillerden vazgeçirip şeytanın hortumundan ve iblis yüzlü kimselerden muhafaza edip, irşâd ederek o kimseyi Allah Teâlâ'nın sırlarını bilme mertebesine ulaştırır.
>
> Fahri Kâinat Efendimizden alınan Mâye-i Muhammedî ve nefesi Ahmedî'yi, mürşidler, devri teslim ederek el'ân devam ettirmektedirler. Kıyamette İsrafil aleyhisselâmın sûr'a üfürmesiyle bütün ölülerin tekrar dirileceği gibi, mürşid-i kâmillerin nefesi de ölü hükmünde olan rûh-i sultaniyi uyandırır ve ona zindelik verir. Veliyyullah'ın *(Allah dostlarının)* nefesleri, İsrafil'in sûr'u gibidir. Rûh-i sultanîyi uyarmanın bundan başka yolu yoktur.
>
> Ey sâlik!
>
> Mürşidânda olan rûh-i sultanî, erkek menzilesindedir. Sâlikte, ölü hükmünde olan rûh-i sultanî, kadın menzilesinde olup, mürşidde olan nefs-i âlî, cevher *(öz)* menzilinde olup, o mürşid-i kâmil, nefs-i âlî olan cevheri, sâlikin ya ağzından ya da kulağından ilkâ eylediğinde, müridde ölü hükmünde olan rûh-i sultanî hâmile olur. Müridin isdi'dadına göre, üç seneden on iki seneye kadar ondan, *(mânevî)* bir çocuk doğar ki mürşidler buna **"kalp çocuğu" (Veledi Kalp)** derler. O kalp çocuğu da, ya erkek, ya da dişi olabilir.
>
> Eğer, doğan çocuk erkek olursa, o mürid ilerde **"şeyh-i arif ve mürşid-i**

[1054] Öğreticiye muhtaç olan bütün kurumlarda bu söz geçerlidir. Burada kast edilen bir mana; yalnız olarak hareket edenlerin başarısız olup, şeytanın elinde oyuncak olur, demektir.

[1055] *Veled-i Kalb:* (Hakiki kalbin doğması) Marifetullâh ve muhabbetullâh ile eğitilmiş; tezyin olmuş; safiyete ermişteki hakiki kalbten çıkan ilâhî feyzler. Bu kemale ermiş kemal ve hakikat ehl-i ağızlarından çıkan sözler, tamamıyla doğuş cinsinden olur. Veled-i kalbte olanlar Allah Teâlâ'dan gönüllerine gelen halis ve safi bilgiyi alıp söylerler. Bu makamda evliya sözü Allah Teâlâ'dan alır veya onda Allah Teâlâ söyler.

kâmil" olup irşad sahibi olur. Yani, başkalarını da irşad eder. Zîra ehl-i tarik arasında **"ilm-i ledün"** ve **"ilm-i bâtın"** dedikleri şey, kalp çocuğunun ilmi ve kelâmıdır *(konuşmasıdır).* Ve meşâyihin kalbinden doğan tulûat-ı mezkûrâtın eserleridir. O *(mânevi)* kalp çocuğunun erkek olarak doğması, müridin isti'dâdı ve mürşidin himmetiyle olur.

Eğer kalp çocuğu, kız olursa, o kimsenin ancak kendisi irşada kadîr olup, başkasının irşadına kadîr olamaz. Ve başka kimseler de ondan feyiz alamaz.

Meşâyihin de olur olmaz kimseye bey'ât vermesi caiz değildir. Zira intisab edecek kimsede kabiliyet ve isti'dat *(yeterli ve becerikli olma)* şarttır. İsti'dâdı ve kabiliyeti olmayan kimseye, meşâyihin bey'ât vermesi ayn-î *hatanın ta kendisidir.* [1056]

Kişi manevi istidat sahibi olmasa**,** zahir babası veli olsa bile velayeti çocuğuna intikal etmez. İllâ ki kabiliyet gereklidir. Taklit ile mürşid babadan kalan irşat seccadesine oturmak haramdır. Kan bağı dünyada geçerlidir. Gerçek halifelik**,** istidattan istidada olandır. Bu şekilde birbirine eklenerek manevi silsile altın halkalı zincir gibi kıyamete kadar devam eder.

Buraya kadar anlatılanlardan manevi silsile ve ona olan ihtiyacın ne olduğu anlaşılmaktadır. Görülüyor ki manevi silsilenin başı ölümsüz olandan yani Allah Teâlâ'dan alınmaktadır. Maddi silsile ise böyle değildir. Onlar ölüden ölüyedir.

Burada unutulmayacak bir husus vardır ki, Maruf el Kerhi buyurur ki;

"Kamil insanlar, insanların irşadına haristirler. Bilhassa kendisine intisap eden herkesi hilafet seviyesine yükseltmek ve görevlendirmek ister"

Silsileye girebilmek için ise mürşidin külli nefes-i ve teveccühü olması gereklidir. Her ne kadar mürşitler istek sahibi olsalar da, hilafet konusunda son söz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme aittir.

Çünkü irşat makamında olanlar, kavmin Efendisidir. Kavmin Efendileri tertemiz olmalıdırlar. Her hal sahibi irşada kâdir değildir. Belki de kendi bir mürşide ihtiyacı olan mürittir. Bu nedenle çoğu kimseler, hem kendilerini hem de başkalarını dalâlete sürüklediler. Bazıları kendilerine isnat bulamasa bile bu üveysiliği kullanarak kendini silsileye dâhil etmişlerdir.

Silsilelerde isnat için yeterli bir keyfiyeti var mıdır, gibi bir soru akla gelirse, her şeyden önce kişinin yoldaki kabullenilmişliği, mânevî işaretler, istikâmet ve doğruluk aranmalıdır. Eğer bir türlü şüphe varsa veya kişisel işaretler herkes tarafından kabul edilmesi gereği yoktur. Çünkü bu yol bazılarına açık iken diğerlerine kapalı kalır. Neticede şeriatın ince çizgisi hepsini kapsar ve sorunları bertaraf eder.

[1056] Şeyh Mustafa Kabûlî er-Rifâî, Kenzü'l-Esrâr, İst., 2001, s.31-32

Ruhânilerin Tasarrufu

"İki âlemde tasarruf ehlidir ruhu veli
Deme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola
Ruh şimşiri Hudâ'dır ten gılaf olmuş ana
Dâhi âlâ kâr eder bir tığ kim üryan ola"

(Müfti-i's-sakaleyn Kemal Paşa)

Ebu'l Hasan eş-Şâzelî kuddise sırruhu'l-azîz bu konuda şöyle buyuruyor:

"Evliyadan bazıları vardır ki, sadık müride, vefatından sonra, hayattayken olduğundan daha fazla menfaat eriştirir. Yine evliyadan bazılarının, ruhâniyetleri vasıtasıyla ilâhi emirleri takip ve tatbik ettirdiği kimseler vardır. İsterse o veli, kabrinde meyyit olsun. O, kabrindeyken müridini yetiştirir. Müridi kabrinden onun sesini işitir. Nitekim Ebu'l Hasan el-Harkânî, Şeyh Ebû Yezîd Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîzden bu şekilde feyz almıştır". [1057]

İbrahim ed-Dusûkî kuddise sırruhu'l-azîz derdi ki:

"Mürid, mürşidine sâdık olduğunda, mürşidini bin yıllık mesafeden çağırsa, mürşid hayatta olsun ahirette olsun kendisine icabet eder. Öyleyse, mürid dâr-ı dünyada başına gelen her işinde kalbiyle mürşidine yönelip istimdad istesin, mürşidi kendisine yardım eder, müşkilini çözer, müridin baş gözünü kapatıp kalb gözünü açar. O da mürşidini açıkça görür. O zaman istediğini sorup öğrensin". [1058]

Bir gün Aziz Efendi, Hasib Efendiye bir sohbet meclisinde sorar:

"Hocam, bir şeyh vefat etse, mürid üzerindeki tasarrufu azalır mı veya kalkar mı?" Hasib Efendi şöyle cevap verir:

"Yok, yok kalkmaz! Bilâkis derler ki şeyhin vefatı, derviş üzerindeki tasarruf kınından çıkmış kılıç gibi daha da keskinleşir". [1059]

Bunu bildikten sonra, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin işaret buyurdukları şu noktaya temas edelim: ***"İşlerde ne yapacağınızı bilmeyecek şekilde şaşırır ve hayrete düşerseniz kabir ehlinden yardım isteyiniz".*** [1060]

[1057] Dilaver SELVİ-Enbiya YILDIRIM-Kemal YILDIZ-Ömer YILDIZ, Rabıta ve Tevessül, İst, 1994, s.288)
[1058] Rabıta ve Tevessül, İst, 1994, s.185
[1059] YILMAZ, Hülya, a.g.e., s.122
[1060] Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 85
Usûlü şu şekildedir.
"Allah Teâlâ'nın sevgili kullarının mezarını ziyaret ederken şöyle hareket etmelidir. Mümkün ise *"Yâsîn Sûresi"* okunmalı, arkasından onbir kere *"İhlâs"* ve üçer kere de *"Muavvezeteyn"* ile *"Fatiha"* ve *"Bakara"* sûrelerinin baş tarafları ile son tarafları okunmalıdır. Daha sonra, hadîs-i şerifte zikredildiği üzre *"Esmâ-yi Hüsna"yı* teker teker okuyup, gözlerini kapayarak zihninde geçenleri bir kenara iterek; bütün

Demiş olmalarına nazaran bu hadîs-i şerîfin zahir mânâsından başka bir de bâtın mânâsı olduğunu düşünmek lâzımdır.

Evet, kabir ehlinin bâtın mânâsı, Ehlullâh demektir. Bunların kabirleri vücudlarıdır. Öyle ki dünyanın ihtiraslarından ve aşırılıklarından baş çevirdikleri ve nefislerinin icabı olan kötülüklerden geçtikleri için ölmüş sayılırlar.

Kabirlerin başında, filân veya falan kimseden bir niyazda bulunmak, adak adamak bahsine gelince, gerek ölü gerek diri, herhangi bir kimseden bir lütuf ve atıfet beklemek bir istekte bulunmak şirktir. Veren, Allah Teâlâ'dır. Ancak, Cenâb-ı Hak, o istek sahiplerini de boş çevirmez. Zira bir sevgilisini vasıta ederek istemekte kötülük yoktur. Senin, hükümdardan bir talebin olsa, asla onun huzuruna çıkamayacağın için, ne yaparsın, gider bir yakınını bulur, onun vasıtası ile ricanı bildirirsin. Talep hükümdardan ise de, bu arzuyu ona iletecek, hükümdar ile yakınlığı olan bir başkasıdır".[1061]

Ruhâniyetin yardımı denilince akla hemen ahirete gitmiş olanlar akla gelmemelidir. Dünyevî hayatta ruhânî tasarrufun olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şu şekilde geçmektedir.

"O (kadın) Yemin olsun ona niyeti kurmuştu. Eğer Rabb'inin burhanını görmemiş olsaydı (belki Yusuf da.) onu kasdetmiş gitmişti. İşte biz ondan fenalığı ve fuhşu ber-taraf edelim diye böyle (burhan) gönderdik. Çünkü o, (tâatda) ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı". (Yûsuf, 24) âyet-i kerimesindeki burhanı, müfessirlerin çoğu Hz. Ya'kub aleyhisselâmın oğlu üstündeki tasarrufu ve O'nun imdadına yetişmesi şeklinde açıklamışlardır ve şöyle demişlerdir:

Müfessirlerin çoğunluğuyla aynı görüşte olanlardan biri de, **Keşşaf** tefsirinin sahibi **Zemahşeri'dir.** Bu zat, Mu'tezilî olmakla birlikte der ki:

"Ayetteki ***'burhan'*** *kelimesi şöyle tefsir edilmiştir.* ***Yusuf*** *aleyhisselâm kadına yaklaşmak isterken* ***"sakın, sakın!"*** *diye bir ses işitti.* ***Hz. Yusuf*** *aleyhisselâm bu sese aldırış etmedi. Sesi ikinci sefer işitti yine önem vermedi. Üçüncü sefer* ***'ondan yüz çevir'*** *diye işitti. Bu söz de kendisine tesir etmeyince,* ***Yakub*** *aleyhisselâmın sureti parmağının ucunu ısırır bir halde* ***Yusuf'a*** *göründü. Bazıları da, Hz. Yakub aleyhisselâmın Hz. Yusuf aleyhisselâmın göğsüne eliyle vurduğunu nakleder. Bu hususta başka rivayetler de mevcuttur".*[1062]

Böylece Yûsuf'un şehveti dindi ve kadına yaklaşmadı. Eğer Cenâb-ı Hakk'ın bu delilini görmeseydi, Yûsuf'un münâsebette bulunma ihtimâli vardı.

Bir velinin velayeti ve kendini her an Allah Teâlâ'ya yakın hissetme hâli sürekli olarak gerçekleştiği takdirde, onun muhtelif şekillerde tasavvur edilmesi

---

kalbiyle ve iç dünyasını mezarda bulunana böyle durduktan sonra murakabeye dalarak üç kere: *"La ilâhe illa'llah"* ve üç kere de *"Lâfz-i Celâl'i (Allah)"* okumalıdır. Büyük bir saygıyla ve dünyadan ilgisini keserek:
"Allah Teâlâ'nın selâm, rAhmed ve bereketi üzerinize olsun" demelidir. Kime hitap ediyorsa ona, Ey şeyhim, üstadım, babam vb. demelidir. Allah Teâlâ'nın rAhmed ve kereminin inmesi için yardımcı olmasını rica etmelidir". (Hz. Ali kerremallâhü veche Divanı, trc, Müstekımzâde S. Saadettin Ef., İst. 1981, s. 121)

[1061] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 606

[1062] Rabıta ve Tevessül, İst, 1994, s.224

mümkündür. Muhal değildir. Çünkü burada çeşitli şekilde hissedilen ve gözüken onun rûhâniyetidir. Bu durumlar ma'rifet ehli tarafından çokça müşahede edilmiştir. (Suyuti'nin Kitâbü'l-Müncelî'sinden alınmıştır.)

Allah'ın veli kulları, bedenlerinde, ilâhî nefha olarak bulunan ruhlarını hâkim kıldıklarından muhtelif şekil ve suretlerde gözükebilirler. Onların, hayatlarında ve ölümlerinden sonra keramet göstermesi ve tasarrufta bulunması mümkündür. (Hamevi, Nefehâ-tü'1-kurb)

Dünyada ruh yetmiş bin şekil ve surette, Berzah'ta ise daha çok şekil ve çeşitlerde gözükebilir. (Mevlânâ Hâlid, Rabıta Risalesi)

Şeytan, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kılığında gözükemediği gibi kâmil bir veli'nin suretinde gözükmeye de güç yetiremez. (Fethu'1-bârî şerh-ı Sahihi'î-Buhâri)

Evliyâ'u'llahın müridlerine gözükmesi ve bağlılarının kendisinden feyz alması, ölümlerinden sonra bile mümkündür. (Şerhu'l-Mevâkıf) [1063]

Mesela: Her kim ayete'l-kürsi'yi okur ve Şeyh Abdülkâdir Geylâni kuddise sırruhu'l azizin bulunduğu tarafa döner, yedi defa ona selam verirse verdiği her bir selam ile birlikte onun kabrine doğru bir adım yaklaşır ise ihtiyacı karşılanır.

Allah Teâlâ Rablık sıfatının tecelliyâtı gereği kullarını terbiye etmek için gerekli vasıta ve durumları yaratmış ve yaratmaya devam etmektedir.

Efendi Hazretlerinin son senesindeki durum

Efendi Hazretleri son sene yapılan hatimlerinde ve sohbetlerinde genellikle aşağıdaki kelamları çok söylemiştir.

***

"İki âlemde tasarruf ehlidir ruhu veli
Deme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola
Ruh şimşiri Hudâ'dır ten gılaf olmuş ana
Dâhi âlâ kâr eder bir tığ kim üryan ola"

***

"Biz bize teslim olan, ihvan-ı Allah Teâlâ'ya teslim ederiz. Yarın kıyamet günü Ondan isteyeceğiz".

***

"Her bir ihvanı, pir hükmünde görüyorum".

***

"İyiyiz Gardaşım! Geldik gidiyoruz, bizim ihvanımız bizim ruhaniyetimizden ayrılmadıkça ve birbirlerine karşı aynı minval üzere olurlarsa onları almadan cennete girmeyeceğime size söz veriyorum" [1064]

[1063] Ö.Ziyaüddin Dağıstanî, *Tasavvuf Ve Tarîkatlarla İlgili Fetvalar,* trc: İrfan GÜNDÜZ-Yakup ÇİÇEK, İst. 1992 s.172–173

[1064] Efendi Hazretlerinin hastalığı sırasında Ulusoylar'ın babası ziyarete geldi. Efendi Hazretlerinin ayak ucuna oturdu, hasbıhalden sonra gelen misafirin, ***"Efendim***

***

"Gardaşlarım "anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az"

***

"Gardaşlarım! Bakıyoruz bazı kimseler kendiliğinden şeyhlik ediyorlar. Tevbekâr olmadan ölen fahişe kadınlar gibi ellerinde bıçaklar ile kendilerini doğrayacaklar. Kendiliğinden şeyhlik edenlerin hali, mahşer yerinde onlardan beter olacak. "

Her mürşide dil verme kim yolunu sarpa uğradır
Mürşidi kâmil olanın gayet yolu asan imiş

Bu rivayetler çok kişinin şahit olduğu bir durumdur. Bu nedenle Efendi Hazretleri Hakk'a yürümesinden sonra, ihvanın hemen şeyh arama sevdasına düşüp hata etmemeleri için çok uyarmıştır. Fakat ihvan-ı kiramdan birçok kişi, hemen bir kişinin eteğine yapışmamız gerekir diye bir kargaşa ortamı oluşmasında etkili oldular. Bunun neticesi de, ihvanın dağılmasına ve tarîkatın zayıflamasına sebebdir.

Eğer gerekli bir durum olsa idi, Efendi Hazretlerinden daha vefalı bir kişi bulunmazdı. O birisi için *"sizin şeyhiniz bu oldu"* deseydi, o kişinin önüne çıkan da olmazdı. O'nun yarım asır hizmet ettiği insanların perişan olmalarını istemeyeceği muhakkaktır.

Efendi Hazretlerinin zahiren irşad hilâfeti bırakmamasının muhakkak bir emirle olduğu kesindir. Çünkü Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer radiyallâhü anhümanın halifelik seçimindeki iki yoldan Hz. Ömer radiyallâhü anhın dolayısıyla Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yolunu tercih etmiştir. Bu yol zamanın ve insanların istikametleri ile olan tercih olduğundan ileride zuhur edecek hadiselerde, Allah Teâlâ zatını göstermiş olmaktadır. Çünkü Hz. Osman radiyallâhü anh dönemindeki fitnelerde, insanlar hep kendilerinde suç aradılar. Hz. Ömer radiyallâhü anha ise emanet olarak verildiğinden olacak hadiselere kefalet Hz. Ebûbekir radiyallâhü anh olmuştur. Kötü bir durum da hâsıl olmamıştır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin halifelik vazifesini ümmetine tevcih ve terk etmesi ise, halifelikte sünnet olacak bir hususun öğretilmesidir.

Ancak bazı yerlerdeki vazife kelimesinin, mutlak manada irşad ile anlaşılması düşündürücü bir durumdur. Bazı vazifelerde bir mürşidin vazifeleri ile o kadar örtüştü ki irşad ile benzeşti. Vazifeli kişiler, vazifelerindeki ahkâmı hakikâti üzere anlatmamaları da ayrı sorunlar çıkarttı.

Efendi Hazretleri hatim hocaları için şu kelâmı çok manidardır.

"Gardaşım! Biz hatim okut diye bir vazife veriyoruz. Meğer öyle demiyormuşuz. Sen git oraya şeyh dur. Yok, gardaşım, yok".

> "Mürşitten maksadımız, kâmil mürşit olandır. Yani bizzat ve manen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz tarafından memur olanlardır.

nasılsın?" sorusuna verdiği cevaptır.

Hazret-i Pîr öyle buyuruyorlar: **Mürşit, sâlike dört yerde yetişir: Biri, can çekişirken, biri kabirde, biri sıratı geçerken, biri de mizanda amelleri tartılırken.** Sâlike bu dört yerde yetişmeyen mürşit, kâmil değildir". [1065]

Çünkü "Olgunlaşmamış bir şeyhe mürid olan ehadiyet cemâlini göremez.
"Merkebin arkasını öpen o dudak
Mesihin öpüşünün tadını nasıl bulabilir"

Hoca Abdu'l-Melik-i Serâvî kuddise sırruhu'l-azîz der ki: Şeyh Kur'an-ı Kerim'i dünyevî kazançlara vesile edenlerin durumunu açıklarken ulaşamadığı bir yere, Kur'ân-ı Kerîm'i ayağının altına koyarak ulaşmaya çalışanların durumuna benzetir.

Şeyh Sadreddin kuddise sırruhu'l-azîz der ki: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem miraçtan dönerken kadınlardan bir topluluğun cehennemde, ateşten yapılmış kesici aletlerle kendi etlerini kesmekte olduklarını gördü ve bunların kimler olduklarını sordu. Onların zina ile çocuk dünyaya getirip kocalarına "senden" diyen kişiler oldukları söylendi.

Şeyh buyurdu ki:

"Nefsin arzu ve istekleriyle dopdolu oldukları hâlde, gönül ve irşat davasında bulunuyorlarsa, onların azapları bu kadınların gördüğü azaptan şiddetlidir".

Şeyh Zahid'in oğlu Cemâleddin Ali kuddise sırruhu'l-azîz şeyhin huzuruna geldi dedi ki:

"İrşat seccadesine çok uzaklardaki insanların durumlarından mânevî güçleriyle haberdar olabilen ve çok uzaklardaki, ölmek üzere olan müridlerinin imanlarını kurtarabilen kişiler oturabilir".

Ahî Ferec-i Zengânî kuddise sırruhu'l-azîz den kâmil velînin kim olduğu soruldu. O da dedi ki:

"Önünden geçen bir kişiden nasıl nesiller dünyaya geleceğini, hangisinin itaatkâr, hangisinin âsî olacağını bilmeli, bu da yetmez;

Müridlerinden biri ölmek üzere olsa onun imdadına yetişir ve şeytanın aldatmasından korur; bu da yetmez,

Müridlerinden biri ölse, Münker ve Nekir'in sualleri sırasında yanında olur ve soruları cevaplamasına yardım eder; ancak yine de "Şeyhliğin 'ş'si gönlünden geçerse erlikten nasibi yoktur". [1066]

Binâenaleyh, var olanı saklamak, olmayanı var göstermek ihanettir. Bu yolda enâniyyet mertebesinde alınan manevi cezanın telafisi mümkün olmamaktadır. Bunun olması demek ihvanın nesebini kırar. Bu ise istenilen durum değildir.

Efendi Hazretleri son olarak söylediği gazelde de, bu konu üzerinde durulmuştur. [1067]

[1065] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 546
[1066] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.131
[1067] ŞEN, a.g.e. s.37.

Sanmayın ki bizi şire-i engür ile mestiz
Biz ehli harabattanız kim mest-ü elestiz.[1068]
Ol demde kim ikrar eyledi bizleri ey dost
Şimdi dirilüb çevremiz gördü ki mestiz.
Bu zevke erer ehl-i hırat kim bula bir yol
Akıl ana tuzak olmuş iken, mümkün mü gide yol
Aşkın elemi her kimi zar etti o makbul
Safi demesin kim bu yolda biz dahi mestiz.
……
Bezm-i ezele vakıf olan ehl-i harabat.
Terk eylemez bizleri olsak ta pür-afat
İşte o zaman bilir ki biz ezeli mestiz.
Bu dedikodular olacak hep cümle güzel
Çün başa getirmiş o takdiri ezel
Bildim ki bu âlem hareketi sun-i lem-yezel
Toprak olup ayaklar altına yüz koydum elbetdeki mestiz.

Efendi Hazretlerinden şöyle bir rivayet daha gelmiştir. Bugün insanı için tehlikeli ve ağır manalar taşımaktadır. Şöyle ki:

"Gardaşlarım! Bu vazife bizimle tamam. Bizden sonra şeyh yoktur" deyip bir miktar rabıta halinde kaldıktan sonra,

"Ahir zaman alâmeti, bizden sonra her köşede bir şeyh çıkacak" yine bir miktar rabıta halinden sonra,

"Canım onların gittiği yola şeytan dahi gitmeyecek"

Bu kelamların açıklamasını yapmak gerekmektedir.

"Gardaşlarım! Bu vazife bizimle tamam. Bizden sonra şeyh yoktur"

Açıklaması sorular bölümünde gelecektir.

"Ahir zaman alâmeti, bizden sonra her köşede bir şeyh çıkacak"

Buradaki mana şeyhlik makamının çoğalacağı ve bir faydadan çok kesâfete sebep olacağı haberidir. Bir başka manada kendi kolundan çok şeyh (16 kişi) çıkacağıdır ki, öyle de olmuştur. Bu çoğalmada bereketin azalacağına işaret etmiştir. Çünkü fitne attıkça feyzde noksanlık zuhur ettirir.

"Canım onların gittiği yola şeytan dahi gitmeyecek" [1069]

Kutbü'l-aktâb Hâce Ahmed Yesevî ve Tabakât meşâyihi (Tabakâtu's-sûfiyye adlı eserdeki ilk dönem sûfîleri) şöyle demişlerdir.

[1068] Bizi üzüm suyu ile sarhoş sanmayın. Biz aşk ile sarhoş olunan meyhanenin müdavimleriyiz ve Elest Meclisinin şarabı ile sarhoşuz.

[1069] Cemal Kurnaz-Mustafa Tatcı, ***Yesevilik Bilgisi***, Ankara, 2000, s.447- Sufi Muhammed Danişmen ***"Yesevîliğin İlk Dönemine Ait Bir Risale:, Mir'âtü'l-Kulûb",*** **İlâm,** C 2, s. 2, Temmuz-Aralık 1997, İst. 1998, s. 41-85

"Âhir zamanda bizden sonra öyle şeyhler zuhur edecek ki; şeytan aleyhi'l-lâne onlardan ders alacak ve onlar şeytanın işini yapacaklar. Halka dost olup halk ne isterse onu yapacaklar. Müridlerine yol gösterip onları maksada ulaştıramayacaklar. Dış görünüşlerini süsleyip müridden çok hırs sahibi olacaklar ve içleri (batınları) harâb olacak. Küfür ile imanı farklı görmeyecekler, âlimleri sevmeyecek ve onlara iltifat etmeyecekler. Ehl-i Sünnet ve-l cemaati düşman görüp ehl-i bid'at ve dalâleti sevecekler. Kötülüklerini öne çıkarıp Hakk Teâlâ'dan iyilik umacak ve şeyhlik iddiasında bulunacaklar. Ama şeyhlik işini de kötü yapıp müridlerin kapısında (veya istekleri doğrultusunda) yürüyecekler. Bu haldeki kişi, müride şeyhlik yapmamalı ve ondan bir şey almamalıdır. (Ama) mürid bir şey vermezse, o zorla alacak. Eğer o aldığı nesneyi lâyık olan kişiye ve yoksula vermeyip kendine ve ailesine sarf ederse, it ölüsü yemiş gibi olur. Eğer o taraftan alıp yese ve kıyafet giyse, o giysi üzerinde (omuzunda) olduğu sürece, kıldığı namaz ve tuttuğu oruç Allah Teâlâ dergâhında makbul olmaz ve yediği her lokma için cehennem'de üç bin yıl azap görür.

Sultânü'l-ârifîn şöyle derler: Bizden sonra böyle bir bid'atçıya kim pîr deyip hizmet etse kâfir ve mel'ûn olur. Böyle bir kimsenin yaptıklarını ilim yerine tutmak ve bid'atını sünnet yerine tutup helâl görmek, tüm bunlar şeriatta küfür, tarîkatta reddedilmiş ve hakikâtta usanılmış işlerdir. Ayrıca Hâce Ahmed Yesevi kuddise sırruhu'l aziz der ki: Vay o kişilere ki böyle şeyhlere el uzatıp mürid olurlar.

Kendilerini azaba atarlar.

" Şüphesiz azabım şiddetlidir". (İbrahim, 7).

Ey derviş! Şeyhlik dâvasında bulunan kimsenin, kırk yıl bir mürşid-i kâmilin hizmetinde bulunmuş, çile çekip ondan icazet almış olması gerekir. (Aksi takdirde) onun mürid edinmesi ve hediye alması haram ve bâtıldır. Şeriata aykırı iş yapan kişi dinden çıkar, tarîkata aykırı iş yapan da merdûd olur, reddedilir. Ve her kim tevbe etmeden dünyadan göçerse cehennemde azap görür. Bundan Allah'a sığınırız.

Darendeli Hacı Hasan Efendi buyurdu ki:

"Bir asrın kutbu Hakk'a yürüdüğünde ihvanları sallanır hamları dökülür. İhvanın özü sarmaşık gibi olur. Sevdiğini sarmaşık gibi tutmalı."

Halife Seçimi

Şeyh; sözlükte simasında yaşlılık alametleri beliren, saçı sakalı ağaran en az elli yaşları civarında kişi, başkan, kabile reisi gibi anlamlara gelir.

Tarîkatta ise, irşada izinli tekke ve dergâhta terbiye ile meşgul olan kimselere denir.

Şeyhin yerine irşad makamına geçmede iki yol izlenir. Bunlardan biri *yoldan gelme*, diğeri ise, *belden gelme* usulüdür.

Yoldan gelme usulüne göre şeyh, genellikle kendi müridleri arasından arkadaşları arasına yükselmiş ve manevi gelişmeye yatkın kimseleri, daha sağlıklarında yazılı, bazen sözlü işaret ve icazet vererek muhtelif yerlerde irşad hizmetiyle görevlendirirler. Bu durumda ihvan da o zata tereddütsüz tabi olmaktadır.

Belden gelme usulünde ise, emanet şeyhin evlatlarına intikal eder. Şeyh Efendi, evlatları arasından bazen birine işarette bulunur ve ona tabi olunma-

sını ister.

Şeyh açıkça işarette bulunduğu zaman, şeyhlik makamına kimin geçeceğinde problem ve sıkıntı olmaz. İşaretin açık olmadığı zamanlarda ya ihvan aralarından en liyakatli gördükleri birine bey'at ederler. Ya da tekke şeyhliği boşalır ve dağılmalar başlar. Eğer Şeyhin birden fazla halifesi olursa ve kimin şeyh olacağı açıkça anlaşılamadığı zamanlarda halifelerden yani tekkede veya dergahta itibar edilen yüksek makam ve halde olduğu bilinenler tarafından her biri irşadlarını kendi niyetleri ile sürdürür. Ancak entrikalar ile de halifelik makamına gelmede ayrı bir husustur. Bu usul Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetine uygun olmayıp tehlikeli bir usuldür.

Yukarıda bahsi geçen halifenin seçilme usulünde eğer belirsizlik oluşursa nasıl hareket edilmesi gerektiği hususunda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ashabının gittiği yolu tercih etmek gerekir.

> Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, sağlığında kendisinden sonra Müslümanların başına geçecek kişiyi belirtmemiş ve bu işi ashabına bırakmıştır. O, hasta yatağında yatarken, hiç şüphesiz, devletin başına kimin geçeceği konusu, ileri gelen bazı arkadaşlarının kafasını meşgul etmiştir. Belki bu konuda ashaptan bazıları arasında ikili-üçlü görüşmeler yapılmıştır.[1070]

—İstişari seçim (Hz. Ebu Bekir radiyallâhü anhın seçiminde)
—Bir önceki halifenin teklifi, (Hz. Ömer radiyallâhü anhın seçiminde)
—Şûranın teklifi, (Hz. Osman radiyallâhü anhın seçiminde)

[1070] BOYACIOĞLU, Ramazan, C.Ü.İ.F.Dergisi / 2002 / Cilt 6 / sayı 1 deki makale.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK kuddise sırruhu'l-azîzin Halifeleri

Efendi Hazretleri sayılamayacak miktarda hatim hocası ve belli bölgelerde hizmet vermek için halife görevlendirmiştir.[1071] Fakat kendisinden sonra *şu kişi benden sonra irşada oturacaktır* diye bir icâzet-nâme[1072] ve aşikâre cemiyet içinde söylenmiş bir söz yoktur. Bazı kimseler içinde söylenen hizmet kelimesi ise, irşat ile yorumlanmıştır. [1073]

Allah Teâlâ'nın kudret hazinesinde mürşitler eksik olmaz. Fakat eğer bu vazife kendinde olmayıp var gibi gösterip hareket edenlerin büyük bir hata üzere oldukları düşünülmelidir. Eğer varsa bu hususa da saygı göstermek gerekir.

> Padişaha esvapçı başı olan kişinin, padişah hesabına ticarete girişmesi ziyankârlıktan ibarettir. Padişahla birlikte oturan kimsenin padişah kapısında oturması yazıktır, aldanmaktır. Bir kimseye padişaha elini öpmek fırsatı düşer de o, ayağını öperse bu, suçtur. Her ne kadar ayağa baş koymak da bir yakınlıktır, fakat el öpme yakınlığına nispetle hatadır, düşkünlüktür. Padişah yüzünü birine gösterdikten sonra, o başkasına meylederse kıskanır. [1074]

Efendi Hazretleri, kendinde Mürşidi Kamillik, Gavs-ül Azam ve Kutbu'l Aktab[1075] olmak üzere üç vazifeyi taşımakta idi. Belki bu üç ağır vazife-i

---

[1071] 98 tane halife yetiştirdiği rivayet edilir. Halifelik sıfatı ile mürşidliği karıştırmamak gerekir.

[1072] Efendi Hazretleri irşad vazifesi ile ilgili bir yazı bırakmamıştır.
"*İcâzet-nâme* Arapça-Farsça bir terkib. İzin mektubu, bir nevi diploma manasına gelir. Şeyhlerin, olgunluk makamlarını aşan ve irşad mertebesine yükselip gelenlere, gördükleri terbiye ve irşad sınırları içinde, tâliblerin terbiye ve irşad edilmesi konusunda verdikleri izin. Bunu belgeleyen, mezuniyet kâğıdına da icâzet-nâme denir. İcâzet-nâme alanlara, şeyh tarafından merasimle taç giydirilirdi. Bazı tasavvuf okullarında, taç yerine "hırka giydirmek" tabiri kullanılır." CEBECİOĞLU Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* Ankara, 1997, s.384

[1073] Aşağıda Mehmet Kâzım TOPRAK kuddise sırruhu Efendinin hizmeti açıklayan ifadeleri bu konuda çok önemlidir.

[1074] Mesnevi c.I, b.1766-1770

[1075] Efendi Hazretlerinin uzun ömürlü olması yanı doksan yaşını geçmesi kutbiyyetine delildir.
İsmail Hakkı Bursevî kuddise sırruhu'l-azîze göre Aziz Mahmud Hüdâyî ittifakla zamanının kutbudur. Özellikle Tecelliyât isimli eserinde onun kutbiyyetine işaret eden deliller vardır. Arifler de onun kutbiyyeti üzerinde ittifak etmişlerdir. İsmail Hakkı, kutb-i vücûdun uzun ömürlü olduğunun söylendiğini belirterek Aziz Mahmud Hüdâyî kuddise sırruhu'l-azîzin uzun ömürlü olup doksan yaşını geçmesini de kutbiyyetinin bir delili saymıştır. (Aziz Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. II, s. 331, İsmail Hakkı Bursevî, Kitabü's-

hemen teslim edecek birisi olmadığından görevi kendinde bırakmak zorunda kalmış olabilir.

> Bazı asırda Kutbu'l-İrşad, Gavsu'1-Azam ve Kutbu'l-Aktablık her biri zatı şeriflere ayrıca ihsan olunur. Ve bazı asırda bu Menâsıb-ı ilâhiye bir zatı şerife ihsan olunur. Yani Kutbu'l-Aktab, Gavsu'1-Azam ve Sırrı Hilâfet bu üç hizmet'u-llah bir zatı şerife ihsan olunur.[1076]

Hakk'a yürüdüğü tarihlerinden sonra, bazı evliya tasarruftan men edilir. Bu onların mertebelerine bağlıdır. Eğer bir veli Muhammedî Meşrep değilse onun tasarrufu devam etmez. Çünkü İslâm dışında bütün dinlerin şeriatı kaldırılmıştır. Yâni İsevî, Musevî, İbrahimî vb. meşrepli veliler Hakk'a yürüdüğü tarihlerinden sonra tasarrufları kesilince, ister istemez onların bağlıları da zamanla azalır. Bu tür vazifeliler Hakk'a yürüdükten sonra da tasarruf yetkisine sahiptir.

Müridin Hakk'a yürüyen şeyhinden bizzat bir işaret almadan, şeyhini terk etmesi yanlıştır. Bu durumda en güzel olanı üveysi olarak Efendisine bağlanmasıdır. Eğer işaret almış ise, işaretine bağlanması vaciptir. Başkasının da uyma mecburiyeti de yoktur.

Ancak birçok mürşidin Hakk'a yürümesinden sonra talebelerin fetret devresi geçirmiş olması tabii bir durumdur. Bu sebeptendir ki, birçok tarîkat kolunun sönmesi vazife elinde olmayan şeyhler tarafından olmuştur.

1969 senesinden bu yana şeyhliklerini ilan eden kişiler çıkmıştır. Bu kişilerin doğru veya hatalı olup olmamaları konusunda söz söylemek yanlış bir durum oluşturmaktadır. Çünkü bu kişiler Efendi Hazretlerinin rahle-i tedrisinden geçmiş olduklarından, nefsin aldatıcı mertebelerinden kurtulmuş olmaları umulur. O günden bu yana geçen seneler ihvanlar üzerinde bir sükûnet ve birbirine eşit seviyedeki ihvanın ahirete göçmeleri ile bu konu üzerinde sözler ekseriyetle bitmiş durumdadır.

Hacı Hasan kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Efendi, Seyyid Osman Hulusi ve Bedreddin Efendilere buyurdu ki;

"Efendim dedi ki; ***Benden sonra harîfîler*** [1077] ***çok olacak."*** İlave olarak Hacı Hasan Efendi de, Seyyid Osman Hulusi Efendiye tekrar buyurdu ki;

"Bizden sonrada, hurâfîlar [1078] ***çok olacak, bu listeye kayıt olma."***

Silsile, s.66)

1076 Miftâhu'l-Kulüb, s. 75. İstanbul-1301

1077 Sahte şeyhler.

1078 Uyduruk tarikat ehilleri; tahrif edilmiş tarikât zihniyetine sahib kişiler.

Halifelik konusu hakkında sorulabilecek sorular ve cevapları;

Yukarıda anlatılan hususlar çerçevesinde Efendi Hazretlerinden sonra hilafet konusunda sorulabilecek sorular şunlar olabilir.

1— "*Gardaşlarım! Bu vazife bizimle tamam. Bizden sonra şeyh yoktur" ve devamındaki sözler bugün için geçerli midir?*

Muhyiddin Arabî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri kendisi için Hatm-ül-Evliyâ [1079] (Veliliğin son halkası) demiştir.

İmâm-ül Evliyâ ârif-i billâh Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ârab-î, et-Tâî, el-Hâtimî, el-Endülûsî, Şeyh-ül Ekber Muhyiddin Kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz bu konuda buyurdu ki ;

Ya Rabb'i Sana arz ve şükrân ettim. Makam-ı celâletin pek büyüktür. Ya Rabb'i açıkladığım bu şükrân ve sevinci kalbimde kabul etti.

Kalbî sıkıntılarla beraber yakınlaşmana, zât-ı azîmu'ş-şânın kalbe sığmasından oluşan ferah ve sevince hayret ederim.

Fakat hakîkâtler, gece gündüz âmâ'da gizli olduğu halde kalbimde ilâhi vücud denizinde keşfine hayran kaldım.

Asıl ve safî nûr olan Hakk uzaktan görülen hayal gibi cisimlerin yerine geçen ve yerinde durmayan bir nur verdin.

Cesedimin nuruna şaşırmıyorum da, yalnız kalbdeki nurların nasıl temsil ve durduğuna şaşırıyorum.

Eğer bu meyletmiş nûr, keşfen zâhir ve görüş yerine kaynayarak akıyorsa, o halde tecelli eden nûr-u ilâhî o kalbde durmaktadır.

Dediğimi anladınsa ey delikanlı, işin esâsını tetkîk ve tecrübe eyle. Acaba halkın görüş ve fikri, alîm olan zât-ı bilebilir mi?

Zatının birliği bizim O'ndan ayrı bulunduğumuz zaman ilmimizin kendisine birleşmesinden münezzeh olduğu gibi bu yokluğun varlığa çıkmasından eski ve ezelidir.

Allah Teâlâ'nın Rasûl-ü Kerîmi sallallâhü aleyhi ve sellem, Hâtem-ül Evliyâ'yı tâyin ile yani âhir zamanda İsa b. Meryem aleyhisselâmın yeryüzüne inişi ve Deccâl-in katlini ve bunlarda nübüvvet hükmü ile değil de velâyet hükmü ile olacağını bana haber vermiştir.

"Ben risâletin rûhâniyeti ve Beyt-ül Harâm (Kâbe) Esrâr-ı hakkı için bana o Hâtem'in makamını niteliklerini ve beyân eyle" dediğimde;

"O bir hükümdür. Hakîm olan Allah Teâlâ onu birçok kimse içinden en iyisini en güzelini seçmiştir," *cevabını verdi.*

"Mukaddes Zât-ı (İsa b.Meryem Aleyhisselâm) Hâtem görebilir," dediğimde, şiddetle yüz çevirerek cevap verdi ki;

[1079] "Hatm" Arapçada "bir işi tamamlayıp sona erdirmek, bir şeyin sonuna damga vurmak, bir yazı veya belgeyi mühürlemek" anlamlarına gelir. Hatem'ül evliya görüşünü ilk defa ortaya atan Hakîm Tirmîzî'dir (h.y.t.320/932).

"Hâtemi Hakîki'den başkasının gördüğü devam etmez"dedi.[1080]

"Hatm-i velâyet Onu gördüğü zaman, zamanın zuhûruna vakit var mıdır? demiştim. Cevâben ....

"(500+5+400) ***vakit vardır. Hatem-i Hakîki hakkında ki ise çok büyüktür"*** *dedi.*

Hatmin mühim bir sırr-ı vardır ki, arif-i billâh olan her kâmil veli ona vakıf ve nüfuz ederse, onun şahsiyeti etrâfında devir eder.

Meşhur muhaddis Hâkim Tirmîzî kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz ona dünya ömrü ve silsile-i vilâyetin hatmi olduğuna işâret etmiş, fakat izhâr etmemiş olduğundan kalbler o hatmi bilmekten salim yani boş kalmıştır.

Cenâb-ı Sıddîk Âzâm radiyallâhü anh bile sıddîkıyet makamında bulunduğu halde hatm-i bilmeye nail olmadığından semâ-î mağribin parlayan güneşi onun tarafından görülmemiştir. Çünkü hatm, Cenâb-ı Sıddîk'dan üstün makamdadır. Sebebi de kendisinde hem nübüvvet ve hem de velâyet vardır. Yani İsa b. Meryem aleyhisselâmdır.

Cenâb-ı Sıddîk Âzâm radiyallâhü anh zevken idrâk etmemiş, fakat hatm-in kendisi gizli olduğu halde gösterdiği eserler ve işaretleri kalben müşâhede etmiştir. Berrak sırlarına toz bulaşmış olmaktan kıskanır. Şayet kendisine bir ışık akseden yıldızların ışıkları gibi olabilir.

Bu esrâr, arşın üstünde bir yerde, dolunay veya parlak güneş gibi zuhur ederse, makâm-ı hatim'de onda lüzumlu gerekli olmuştur.

Bazen ashâb-ı esrâra o esrâr-ı muşâhede zuhûr eder ki, o esrârın bir kısmı yüksek hidâyet rehberi diğer bir kısmı da fikir ve bozuk akideye şeytana atılan taşlar gibi bir engeldir.

Birlik zatını cisimlerin nazarından saklayan mukaddes zatı tenzih ve takdîs ederim. Bununla berâber o asıl zât olanın tecelliyât nurları, her kalb ve hayat sahibi için umûmîdir.

Fakat yarasa gözlü olan kimseye ziyâ yaklaşamaz. Seâdet ve huzurlu hayatı hasta olan nerede görecektir.

Kendilerine manevî makam verdiğimiz şahsiyetler on beş kısma taksim edilmiştir. Olaylar ve kâinâtın bunlarla kıyamını görüyoruz.

(Bunlar: ***Rasül, Nebî, Âlim, Veli, mü'min-i ümmi—Aktâb, Evtâd, Vüzerâ, Havâs-u Abdâl, Nükabâ, Müslüman, Kâfir, Tâbî, Tâbî olmayan, Âsî)***

Kırkların adetleri sonsuzdur. Bu kişiler bu hükme rıza sahibi olmuş olan müttefiklerdir.

Arzu edersen sekiz tanesini say ve fazla söyleme. Bunların yolları da birdir. ***(Rasül, Nebî, Âlim, Aktâb, Evtâd, Havâs, Abdâl, Nükabâ)***

Yukarıdaki sekiz adetten yedisi herkesçe bilinir. Fakat sekizincisi Rabbânî tecelliyâtta gerekli ve devamlılığı olandır. Makâm-ı Hatm sahibidir.

[1080] **İsa b. Meryem aleyhisselâm**: Cenâb-ı Muhyiddin Ârâb-î kaddese'llâhü sırrahu'l-azizin Hatm-i velayet yani sahibini görebilmek hususunda ki teminatına [henüz ona çok vakit vardır. Sen göremeyeceksin. Keşf ve şuhût âlemindeki görüşün hariçte devam etmez] cevabı verilmiştir. Cenâb-ı Muhyiddin Ârâb-î kaddese'llâhü sırrahu'l-azizin keşfi şüphesiz keşfi hakîkidir, keşfi hayâlî değildir. Yalnız Hatm-in zamanı geleceğe bağlanmıştır. Buradan anlaşılan Hazreti Şeyh bu temenniyi Futuhât-ı Mekkiye'sinde önce beyan etmiş ve ondan sonra yazdığı rüyasına niyaz-etmişse de ömrü vefa etmemiştir.

Dünyanın ömrü fena bulduğunda ve ahir zaman geldiğine zaman delâlet ettiğinde büyük olaylar olacak ve hatm gelecektir.

Bu sekizin içinden yedi müşahit kişi, halk gaflete düşmüş iken zuhur edecektir. Onlar işlerini hilm ve sükûnetle işleri idâre edeceklerdir.

Şam şehrinde Ravza-i Hadrâ (yeşil bahçe) da Hatm'in düşmanları bulunacaktır. Fakat Ravza-i Hadrâ'ya mâlik olacak müminlere şefkatli merhametli Hatm'dir.

Hatm bir işi yapmak isterse veya bir emr-i mânevî aldığında, yukarıdaki kişilerden hiç birine kayıtlı olmayarak işleri dilediğince yapar. Cahil ona bir iş hususunda müracaat ettiği zaman sen O Hatm'i çok da'vâ eden veya hasım gibi görürsün.

Zâhiren Hatm'i cahilden yüz çevirendir. Fakat temiz kalbi ölçülmeyecek kıymetli, işlere hâkim ve kefildir.

Hatm'in ömründe yarım saat kalsa, ondan diğer saata kadar mutlaka o akîde-i halledecek ve işleri bitirecektir.[1081]

Hatm'in gelmesi ile adâlet ağacının dalları titremeye başlar. Yeryüzündeki ağaçlar ve bitkiler kurumuş iken hayat bulurlar.

İmam-ül Mü'min'in temiz cesedi toprağa verilse de yine getirdiği Allah Teâlâ'nın adâleti doğudan batıya zahir ve intişar edecektir.

İşte burada yani bu işin sonunda Allah Teâlâ'nın beyanı salâtı kendisine hayat ve ölümde aşık olduğum zât-ı risâlete olsun. Amin [1082]

Hakk Teâlâ'ya arz edilen hamd ve senâyı mukaddem ve Sultân-ı Enbiyâ sallallâhü aleyhi ve selleme takdim edilen sonunda bir olan salâttan sonra;

Ey akıl sahibi! Rey sahibi olan anlayış sahibinin mühim emirler hakkında söylediğimizi tedbir ve tefekkür ile acâiblik taşıyan lütfedilen lafızların ve sana beyan edilen faydalı manaları araştır.

Sırf mânaya ait olan o şeye dünyevî bakışla bakma ki, yolu yanılırsan ve bu konuda yalnız kalan cismin yorulmuş olur.

O manevi emirler ve acayip manalar bir hayat sahibi bir nüsha olursan yani Letâif-i Rabbâniye halinde taltif edersen uzaklara gitmeye gerek görmem. Çünkü mâna gizlidir.[1083]

"Hâtem'ül enbiya gibi müslümanlar arasında bir de "hâtem-i velayet" (velayetin mührü, veliliğin bitiş mertebesi, kişisi, sonu) tabiri, vardır ve Muhyiddin

---

[1081]*—Yani İsa aleyhisselâm gelecektir ki, Hatm O'dur. Çünkü geldiği zaman dünyanın sonu ve velâyetin bitişi olacaktır. Bunun için Hatm (mühür-son) dir.*

[1082]*—Kitabın başından başlayıp burada tamamlanan manzûmede Cenâb-ı Muhyiddin Ârâb-î Hazretleri Efendimiz Hz. İsa aleyhisselâm kelimesini, geliş zamanını ve Hatm'in ismi ile geleceğini ve yanındaki yardımcılarını kısmen işaret ve kısmen sarâhatle (açıkça) beyan ve ifâde buyurmuştur. Bundan sonra yine ve küçük bir manzûme ve bir tavsiyesi ile bu kitabı yazmaktan maksadı ne ise ona intikal edeceklerini izah etmişlerdir. Allah Teâlâ sırrını takdis, yardımını ve feyzini üzerimizde kılsın. Amin*

[1083]— Muhyiddin Ârâb-î, *Ankâ-i Muğrib*-Sırr-ı Mektûm-u Mahtûm (Üzeri Mühürlenmiş Gizli Sırlar), Yazma, Atatürk Kütüphanesi, Osman Nuri Ergin, 1700)

Arabî, Hâtem'ül evliya sayılır. Bu tabirde velilik denilen mertebe veya memuriyet kaç derece ise, Muhyiddin Arabî onun en sonuna kadar gitmiş ve hatmetmiştir, manasınadır. Yoksa velilik Muhyiddin Arabî ile son bulmuştur, ondan sonra büyük mikyasta veli yâni ilâhî mütefekkir gelmeyecektir, demek değildir." [1084]

Velilik, nebilik gibi çalışma karşılığı olmayıp ilâhî bir lütuftur. Efendi Hazretlerinin Hatem'ül-Evliyalığı, O'na Allah Teâlâ'nın ihsan ettiği hususî mertebesine göredir. Yoksa O'nunla velayet bitecek manasına gelmemektedir. İsmail Hakkı Bursevî kuddise sırruhu'l-azîz Hatm (Son Halka) hakkındaki görüşü ile durumun hususîlik üzerine olacağıdır.[1085] Yoksa bir mevzuda

[1084] ERGİN, a.g.e. s. 281

[1085] "İbâdet sıfatında son mertebe hatmi sücûdladır ki, mahşerde feth-i bâb-ı şefaat olunduk da ol halde mütekeffil-i-saâdet-i dâreyn şefî'u's-sakaleynden sallallâhü aleyhi ve sellem ve sâir şefaate me'zûn olanlardan vâki' olsa gerektir. Pes ol secdeden sonra ibâdet-i zâtiyye kalır ki ona emir ve teklîf mukârin olmaz. Nitekim rûh-i izafi mufârakatinde dahî, hayât-i zâtiyye kalıp meyyitten emr ü nehy sakıt olur. Ve Kur'ân-ı Azîz'in hatmi, sûre-i beraat iledir. Zîrâ bu sûre makbul ve merdûd meyânını temyiz eder. Âhir nazil olan hüküm ise, ehl-i cennet ve nârı birbirinden temyizdir. Ve ahkâm-i şerâyi bizim şerî'atimizle hatm olunmuştur, Enbiyâ aleyhisselâm bizim Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem mahtûm oldukları gibi; Hz. İsâ aleyhisselâmın nüzûl-i tabi'iyyet ve bazı ahkâmı tağyîr-i taayyün-i Sâri' iledir. Fe'fhem. Ve bizim şerîatimizin hükmü şemsin mağripten tulûuyla hatm olunur. Zîrâ şemsin sûret-i âmme-i kevniyyeye nisbeti, rûh-i hayvaninin bizim bedenlerimize nisbeti gibidir. Ve kalem-i âlânın min-haysü'l-insân-i kâmile nisbeti bizim neş'etlerimizi müdebbir olan rûh-i ilâhînin; nisbeti gibidir. Onun için şems mağripten tulu' ettikten sonra kimsenin îmân ü ameline i'tibâr olunmaz. Rûh-ı insanînin tedbîr-i bedenden i'râzı ve rûh-ı hayvaninin mufârakati hâlinde i'tibâr olunmadığı gibi. Ve hilâfet-i ilâhiyye-i mutlaka mertebesinin hatmi Hz. İsâ aleyhisselâm iledir. Hilâfet-i Nebevîyye mertebesinin hatmi, Hz. Mehdî ile olduğu gibi. Ve velâyet-i Muhammediyye'nin minhaysü husûsi'l-mertebe hatmi arabdan bir hasîb ve nesîb racül-i kerîmle vaki' olmuştur. Nitekim husus mertebe-i adi ve seyf âl-i Osman'dan Fâtih Sultân Muhâmmed (Rahimehu'l-Ehadu's-Samed) ile hatm olunmuştur. Ve velâdet-i mutlaka Sîn'de bir mevlûd-i pâkize ile hatm olunur ki, ba'de ez-în dünyaya ukm sârî olur.
Nitekim, ***"İlim Çin'de de olsa onu arayınız."*** (Keşfü'l-Hafâ, I, h. no: 397) ona işarettir. Ve saltanat-ı mutlaka, saltanat-ı Osmâniyye ile hatm olunur. Pes Âl-i Osman'ın devleti zamân-ı Mehdî'ye muttasıl olur. Velâkin husus üzerine kiminle hatm olacağı kimseye ma'lûm değildir. Eğerci ki, âhiru'l-aktâb bi-husûs malûmdur. Nitekim takrîr-i sabıktan fehmolunur. Ve hatm-i vüzerâ Ashâb-ı Kehf tir ki, vezâret-i Mehdî ile takallüd etseler gerekdir. Ve bunlar gerçi acemdir. Velâkin arabi tekellüm etseler gerekdir. Pes yediyüz bin lügatin evveli süryânî ve âhiri arabîdir. Onun için ehl-i cennetin dahî, lisâni arabîdir. Ehl-i nârın a'cemî olduğu gibi ve fârisî a'cemîden müstesna olmakla lisân-ı ehl-i cennete ilhak olunmuştur. Ve bâ (پ) ve cîm (چ) ve zel(ژ) ve kâf (گ)-i fârisiyye hurûf-i arabiyye ilhak olunduğu gibi. Onun için hurûf otuz ikidir derler. Ve fesâhat-ı arabiyye Sehbân ile ve fesâhat-ı tefsîriyye Cârullah ile ve Türkî-i mutlak , Şeyh Yunus Emre kuddise sırruhu'l-azîz ile ve husus mertebe şeyh-i tarîkatimiz Mahmûd Hüdâyî el-Üsküdârî kuddise sırruhu'l-azîz ile

hatm olunmuştur. Onun için cevâmî'-i kelime mazhâr ve kelimâtmda cemî'-i merâtibe işâret-i ve hafiyye müyesserdir. Eğerçi ki, ba'zı ehl-i ruûnet ve haset mezâya-ı kelâma mühtedi olmadığından duayı mücerrede hamleder. Ve lisân-ı tasavvuf Şeyh-i Ekber ve Şeyh-i Kebir'de kuddise sırruhuma'l-azîz hatmolunmuştur ki, cemî'-i erbab-ı tarîk onlardan Hakk'a müstefîddir. Onun için onlar tarîkat-ı mahsûsa mensûb değildir. Ve bu lisânda şey-heyn-i mezkûrînin birbirlerine nisbetleri lisân-ı Türkî'de Şeyh Yûnus ve Hüdâyi nisbetleri gibidir, fa'rif (bil). Ve şuyûh-ı kibar hakkında erbâb-ı kîyl ü kâlin halleri malûmdur. (İsmail Hakkı Bursevî, Tuhfe-i Aliyye, Hzl: Şeyda ÖZTÜRK, İst., 2000, s.252)

Velâyetin kesbî mi yoksa vehbî mi olduğu konusunun ilk dönemden itibaren tartışıldığı bilinmektedir. Hakîm Tirmizî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz velilerin sahip oldukları zâhirî ve bâtınî özelliklerden de bahsetmekte ve zâhirde onların tanınmasını kolaylaştıran alametleri hakkında şöyle demektedir*: "Birincisi, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme sorulan bir soru üzerine verdiği rivayet edilen cevaptaki özelliktir. Kendilerine: Allah Teâlâ'nın velîleri kimlerdir? Diye sorulduğunda, şöyle demişlerdir: Görüldüklerinde Allah Teâlâ'yı hatırlatan kimselerdir." Mûsa aleyhisselâmın şöyle dediği nakledilmektedir:*
"Yâ Rabbi! Senin velîlerin kimlerdir? Ona şu şekilde cevap verilmiştir: Onlar öyle kimselerdir ki, Ben anıldığımda onlar hatırlanır, onlar anıldığında Ben hatırlanırım." İkincisi, onlarda hakkın gücü vardır. Bu güç sebebiyle hiç kimse onlara mukavemet edemez. Üçüncü olarak, onlar firâset sahibidirler. Dördüncü özellikleri, ilhama mahzar olmalarıdır. Beşincisi, onlara ezâ edenin çıldırıp kötü bir sonla karşılaşmasıdır. Altıncısı, onlara haset etmeyi alışkanlık haline getirenler hariç, diller onları övme hususunda birleşirler. Yedinci alâmetleri, dualarının makbul olması ve çok kısa sürede bir yerden başka bir yere gitme (tayy-ı mekân), su üstünde yürüme, Hızır aleyhisselâmla sohbet etme gibi değişik şekillerde keramet gösterebilmeleridir. Hızır, kendisiyle görüşmeyi arzulayan birilerini bulmak için dağları, ovaları, denizleriyle bütün yeryüzünü dolaşır." (Hakîm Tirmizî, Hatmu'l-evliyâ, s. 361)
"Velilerin ve bulundukları makamların birbirine üstünlükleri hususunda onun esas aldığı ölçü nebîlerdir. Ona göre, nasıl ki enbiyânın bir kısmı belli özelliklerinden dolayı diğerlerinden üstün iseler velîlerden bazıları da sâir evliyânın önünde bulunmaktadırlar." *Hatmu'l-evliyâ*, s. 337.
Hakîm Tirmizî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz bu görüşüne dayanak olarak sunduğu delillerden biri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemle ilgilidir. Allah Teâlâ'nın Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme âlemde hiç kimseye vermediği hususiyetler bahşettiğini söyleyen Hakîm Tirmizî bunlardan bazılarını herkesin bilebileceğini ama geri kalanının yalnızca Allah Teâlâ'nın seçkin kıldığı kişilere açıldığını iddia etmektedir. Allah Teâlâ başka pek çok şeyin yanı sıra Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme **hâtemu'nübüvveti** de vermiştir. Bu enbiyâ içerisinde yalnızca ona ihsan edilmiştir. Burada Hakîm Tirmizî'nin hâtem ve hatm kelimelerini mühür anlamında kullandığını özellikle vurgulamak gerekir. Ona göre Allah Teâlâ nübüvvetin bütün cüzlerini bir araya toplamış, tamamlamış ve kendi mühürüyle de mühürlemiştir. Bu nokta önemlidir, zira bu mühür sayesinde şeytan ve nefs nübüvvet alanına sızmak için yol bulamazlar. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dışındaki enbiyânın böyle bir özelliği bulunmadığından, onlar nefslerinin kalplerine etki etmesinden emin olamazlar. *Hatmu'l-evliyâ*, s. 340.

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin bu özelliğinden hareket eden Hakîm Tirmizî hâtemu'l-evliyâ ile ilgili görüşünü şu şekilde ortaya koyar:
"Aziz ve Celil olan Allah Teâlâ nebîsinin (sallallâhü aleyhi ve sellem) ruhunu kabzettiğinde, onun ümmetinden kırk sıdık ortaya çıkar. Yeryüzü onlarla ayakta durur ve onlar onun ev halkıdır (âl-i beyt). Onlardan biri öldüğünde yerini bir başkası alır. Onların sayıları tükenip dünyanın sonu geldiğinde Allah Teâlâ bir velî gönderir. Allah Teâlâ onu seçmiş, ayırmış, kendisine yaklaştırmış, yakınlaştırmış, evliyâya verdiğini ona da vermiş ve ona özel olarak ***"Hâtimu'l-velâye"****yi ihsan etmiştir. Böylece o, diğer velilere Allah Teâlâ'nın kıyamet günündeki delili olur. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem* de ***sıdku'n-nübüvvet*** *bulunduğu gibi onda da bu mühür sebebiyle sıdku'l-velâyet bulunur. Ne Şeytan ona yaklaşabilir ve ne de nefs bu velâyetten kendi payına düşeni alabilir." Hatmu'l-evliyâ*, s. 344.
Tirmizî'nin buradaki ifadelerinden hatmu'l-velâye sahibi olan veliye atfettiği özelliklerin Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin özellikleri ile benzerlik arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Bilhassa son cümledeki yaklaşımı onun değişik çevrelerden gelen eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur. Ancak o bu yorumunu yol açabileceği tehlikeleri önceden tahmin ederek velâyetle nübüvvet arasındaki farka dikkat çekmiş ve bu doğrultuda açıklamalar yapmıştır:
"Nübüvvet ve velâyet arasındaki fark şudur: Nübüvvet, bir ruh eşliğinde vahiy olarak Allah Teâlâ'dan gelen kelamdır. Vahiy tamamlanınca o ruhla mühürlenir. Vahyin kabulü onunla olur. Bu şekilde tasdik edilmesi gerekir. Kim onu inkâr ederse kâfir olur. Çünkü o Allah Teâlâ Teâlâ'nın Kelâm'ını reddetmiştir. Velâyet ise, Allah Teâlâ'nın başka bir yolla kendisine hadîs ulaştırmayı üstlendiği kişi için söz konusu olur. Böylece o hadîse nail olur. Bu hadîs Aziz ve Celil olan Allah Teâlâ'dan, sekîne eşliğinde hak lisanı üzere ayrılır. Muhaddesin kalbinde bulunan sekîne o hadîsi karşılar, muhaddes de bunu kabul eder ve onunla sükûn bulur." Hatmu'l-evliyâ, s. 346.
Bu mesele bağlamında İbn Abbas radiyallâhü anhdan gelen bir rivayete dayanarak muhaddes dediği velîlerin de tıpkı nebîler gibi görevlendirilmiş olduklarını söyleyen Tirmizî şöyle devam etmektedir:
"Bununla onların insanlara gönderilmiş elçiler olduklarını kastetmiyorum. Demek istediğim onların Aziz ve Celil olan Allah Teâlâ tarafından yalnızca elçi olarak gönderildikleridir. Allah Teâlâ'nın, işini üstlenip, seçip, Kendisi'ne ayırdığı her kişi dünyada elçidir ve gönderilmiştir. İsrailoğulları arasındaki kullarına bir ceza olmak üzere hazırladığı düşmanlarından bazılarını, Allah Teâlâ'nın nasıl zikrettiğini görmüyor musun? Şöyle buyuruyor: ***"Üzerinize pek güçlü olan kullarımızı salacağız".***
(İsrâ, 5)
Burada O, ceza ve kötülük için göndermiştir. Şu ayette zikredilenler ise hayır ve yardım için gönderilmişlerdir: ***"Senden önce hiçbir rasûl ve nebî göndermemişizdir ki…"*** Bu şu demektir: Biz hiçbir nebî göndermedik. Bir kavme nebî gönderilmiş midir? Şayet böyle ise o rasûldür. O halde nebî ile rasûl arasında ne fark vardır? Rasûl, (Allah Teâlâ'dan) haber veren, belli bir kavme gönderilip onları uyaran ve elçilik görevini yerine getiren kişidir. Nebî ise haber verir ama belli bir kavme gönderilmemiştir. Ancak kendisine sorulduğunda cevap verir. İnsanları Allah Teâlâ'ya çağırır, onlara nasihat eder ve rasûlün şerîati doğrultusunda yürümeleri gereken yolu açıklar.

umumî hâtemiyet yoktur. Çünkü Efendi Hazretlerinden sonrada sayısız evliya gelmiş ve gelmektedir.

> ***"Her vakitde hatmü'l-evliyâ birdir, bu vakitde Allah sübhânehu ve te'âlâ hatmü'l-evliyâ olmağı Mısriye virdi."*** [1086]

Belki, buradaki mana Efendi Hazretleri için takdir edilen tasarruf zamanı içerisinde ne kadar evliya gelecekse hepsinin O'nun kontrolünde olacağı, zahirî ve batınî durumunda O'nun gibi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin makam-ı mâneviyesi üzere olacak birinin nâdiriyetine, kelâmın söylendiği niyet ve vakit ile makamı üzere biri bulunmayacağı manasına gelmektedir. [1087]

Rasûle gelince, o Allah Teâlâ'dan getirmiş olduğu bir şerîate sahiptir ve insanları buna uymaya davet eder. Nebî ise elçi olarak gönderilmiş değildir. O kendisinden önceki rasûlün şerîatine tabi olur, halkı o rasûlün getirmiş olduğu şerîate uymaya davet eder ve onlara rehberlikte bulunur. Aynı şekilde muhaddes de söz konusu şerîat kanalıyla Aziz ve Celil olan Allah Teâlâ'ya çağırır ve rehberlik eder. Hak lisanıyla Allah Teâlâ'dan ona gelen müjde, destek ve nasihattir. Kendisine gelenler, şeriattan hiçbir şeyi neshetmez, bilakis ona tamamen uygunluk arz eder. İşte buna karşı çıkan vesvesecinin ta kendisidir. İbn Abbas radiyallâhü anh tilavetinde bu rasûl, nebî ve muhaddesi bir arada okumuştur. Çünkü onlar Allah Teâlâ katından gönderilmişlerdir. Allah Teâlâ onların her birinden ayrı ayrı söz almıştır (mîsak). Rasûlün mîsakı risâletiyle, nebînin mîsakı nübüvvetiyle, muhaddesin mîsakı velâyeti ile ilgilidir. Onların hepsi Allah Teâlâ'ya davet ederler. Bununla birlikte rasûlün risâleti şerîatle yerine getirmesi gerekir. Nebînin Allah Teâlâ'dan haber vermesi gerekir ki bunu inkar eden kafir olur. Muhaddese gelince, onun hadîsi rasûlün şerîati dâhilinde onun için bir destek ve ilave bir delildir. Şayet bunu Allah Teâlâ'nın kulları için kullanırsa bu onun Allah Teâlâ'ya yakınlaşması için bir rAhmed ve vesile olur. Onu inkâr eden onun bereket ve nûrundan mahrum kalmış olur. Zira o Allah Teâlâ'ya çağırıp rehberlik eden olgun bir kişidir." *Hatmu'l-evliyâ,* s. 352.
(Salih Çift, Hatmu'l-Evliyâ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Hakîm et-Tirmizî, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 6 [2005], sayı: 15)

[1086] ÇEÇEN, Halil, Niyazî-iMısrî'nin Hatıraları, İst, 2006, s. 39

[1087] ***DURSUN GÜNEŞ (d.1948) Bayburt-Demirözü'lü Ali Haydar Efendi lakabı ile tanınan kişinin kendi hakkında verdiği bilgide geçen konu buna işaret olmaktadır.***

"Efendim, seyahat döneminin öncesinde Dergâhı İzzette şöyle bir mana seyretmiştim; Hızır aleyhisselâm, İbrahim Garibullah manâmı açıp ruhumu alarak biz fakiri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin huzuruna götürdüler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir kürsü üzerinde oturuyordu. Bana göre arka sağ tarafında Enbiya kürsüler üzerinde, sol tarafta da Evliyâullah ayakta durup bizi seyrediyorlardı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem *"Hoş geldin evladım"* diyerek elini uzattı. Elini Öptüm sonra ayağı kalkarak ellerini semaya açıp benim için dua eyledi. Enbiya, Evliya'da âmin söyledi. Dua bitince kürsünün sol tarafına bizi alarak, Hızır aleyhisselâm görevlilere, *"Dursun Efendinin zamanında her ne kadar irşat olacak var ise, toplayın getirin"* buyurdu. Biraz sonra sol taraf nebilerin ön tarafı mahşeri bir

"Geçen gün hocanın biri: Eski günler geçti... Biz iki kişi kaldık. Biz de gidersek dünyada âlim kalmayacak!"

Diyormuş. Bu çeşit sözler, Hakk'ın tecellîsini inkâr olur. Şu veya bu zamanda Allah Teâlâ'nın mevcudiyetini inkâr edebilir misin? O mevcut oldukça da isimlerinin icapları nasıl söner, mevcut olmaz? Bir ismin noksanı hiç düşünülebilir mi? Böyle bir şey olsa dünya yerinde kalmaz. Çünkü dünyadan maksat, Hakk'ın bütün esmasının zuhurudur. Hak, istediği vücudtan tecelli eder. Onun için iş sarıkta, kavukta değildir. Binâenaleyh Hakk'ın zuhuru kılık kıyafete bağlı değildir." [1088]

Bir başka mâna da, Efendi Hazretlerinin makam yönünden yüksek bir mertebede olmasına ve tasarrufunun Hakk'a yürüyüşünden sonrada devam edeceğine işaret etmesidir.

Binâenaleyh, Efendi Hazretleri aşikâre şu kişi *"benim yerime otursun"* dememiştir. Ancak bazı yerlerde *"hizmet"* kelimesi kullanmıştır. Bu yoruma açık bir kelimedir. İçeriği söylenen kişinin durumu ile ilgilidir. Toplumla direkt olarak ilgili olup olmadığı şahsın yorumuna aittir.

Efendi Hazretleri *"Canım onların gittiği yola, şeytan dahi gitmeyecek"* sözüyle bir kimsenin olmayan bir görevi var olarak gösterdiğinde durumunun kötü bir şekilde olacağını da ayrıca açıklamıştır.

---

kalabalık oldu. Sırayla gelerek elimizi öpmeye başladılar. Anlayamadığım bazı haller oldu.

Bazen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemle bir vücud olarak kürsüde oturuyor bazen sağında bulunuyor bazen soluna geçiyordum. Bu elimizi öpmeye gelenlere göre oluyordu. Sonra bu geçiş töreni bittikten sonra Hızır aleyhisselâm ve Garibullah'a dönerek *"Götürün bunu temizleyip alın bana getirin"* buyurdu. Onlarda alıp götürdüler. Bir merdiven başına getirdiler. Merdiven geniş aşağı iniyordu. Her basamak başında kapı vardı. Bu merdivenleri inerek bu odaları açıp görmemi söylediler. Bunun üzerine merdivenleri birer birer inerek odaları gezmeye başladım. Bu odalarda Silsile'yi Nakşibendî'ye de bulunan zatlar vardı. Hz. Şah Nakşibendî kuddise sırruhu'l-azizin odasına vardığımda odada bir tabut vardı. Şahı Nakşibend bana; *"İşte evladım bu senin emanetindir"*, *"Zamanı gelince bunu taşıyacaksın"* *"Şimdi git odaları gez"* dedi. **En son basamağa odaya kadar gezdim. En son ki, odanın önünde *Sivaslı İsmail İhramcızade Garibullah* duruyordu.**

"Hoş geldin evladım. Gel içeri" dedi. Ben sağa sola baktım. İbrahim Garibullah kuddise sırruhu'l-azizin odasını aradım. Pirzâde (İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK Hazretleri;

"İbrahim burada oda yapamadı. Artık buradan bizim odamızdan seyredeceksin. Senin mana ismin Ali'dir evladım "Ali evladım" dedi. Ve bir zaman o odada kaldım. Dört ay sonra İbrahim'in cennettteki mekânına iade edildim. İki sene onunla kaldım. Bir gün bana; *"Sinemde ne var ise, sana emzirdim"* dedi. *"Bende artık bir şey kalmadı"* dedi. Arkasında oturuyordum. Birden elini arkaya uzatarak omzumdan tuttu, üstünden aşırarak ileri fırlattı. Böylece yolumu açmış oldu pirlere ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize yürüdüm…" (Tevhid Gemisi Dergisi, İst. 2006, sayı 10, s.23–25)

[1088] Ken'an Rifâî, a.g.e. s.218

Hatırlatılması gereken bir durumda âlemde bütün olan şeyler, Allah Teâlâ'nın emrinde ve hükmündedir. Evliyaya verilen tasarruf etme yetkisi de yine Allah Teâlâ'nın elindedir.

"Cümle irâde Hakk'ındır, lâkin Bârî Teâlâ irâdesini kimseye vermez." "İrâde-i külliye insan-ı kâmil'de bile yoktur."[1089]

2—*Efendi Hazretleri Hakk'a yürüdükten sonra bir kişiyi yetiştirebilir mi?*

Evet. Nakşîlik üveysîlik ile kuvvetlenmiş bir tarîkattır. Silsiledeki kopukluklar bu terbiye usûlü ile giderilmiştir. Kıyamet saatinin gaybî bilgilerden olması ve kulların halleri ile ilişkili olduğundan, Allah Teâlâ zamanını ileri ve geriye alması gibidir. Zaman, mekân ve insanların durumu sonuçların değişmesine sebep olur. Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Hazretleri için buyurur ki;

"Oğul, bu iş bizimle bitecekti sen bunu bizden aldın"

Bu sözden anlaşılan "İbn-ul Vakit" (Zamanın çocuğu) olanın halinin değişebileceğidir.

Mesela: Efendi Hazretlerinin oğlu İhramcızâde Mehmet Kâzım Efendinin 14 Kasım 1994 senesinde ihvana hizmet ile görevlendirilmesi gibi.[1090]

Ancak hizmet kelimesinde bulunan mahiyet, enâniyetini giderememiş kimselerde yanlış anlayış oluşturduğunu görmekteyiz. Bazıları içinde şeyhliklerini iddia etmedikleri halde kendilerinin şeyh gibi kabul edilme isteğinin olmasıda ayrı bir durumdur. Bu ise hatadır.

3—*Efendi Hazretleri hiç kimseyi yetiştirmedi mi?*

Efendi Hazretleri sayısız kişiyi velâyette kemâle erdirmiş ve yetiştirmiştir. Fakat kemâlin mertebelerinde onların sırları, zatınca malumdur. Yetiştirdiği kişilerin şu veya bu diyerek sınırlandırılması da O'nu takdir edememekten başka bir şey değildir.

> Allah Teâlâ tarlasına temiz tohumlar ekilsin de sonra temiz mahsul vermesin... İmkânı yok! Allah Teâlâ bahçeleri de mahsul vermezse artık Allah Teâlâ'nın yeri geniştir denebilir mi? [1091]

Hacı Hasan Akyol Efendi, Efendi hakkında buyurur ki;

"Ben birçok şeyh gördüğüm gibi, üç şeyhe hizmet ettim. Sırrını ve halini en saklı tutan O idi. Biz O'nu anlayamadık, başkaları da anlayamadılar."

[1089] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.41
[1090] Tokatlı Kokucu Kemal Hisli Efendinin yanında bulunan Mehmet Şen Veli Efendinin bizzat kendi yazısıyla tuttuğu notlarda vazifenin bu tarihte verildiğini okudum. (Yazan)
[1091] Mesnevi c.IV, b.1759–1760

Hz. Osman radiyallahü anh, halife olur olmaz hemen koşup minbere çıktı. Ulular ulusu Nebi'nin minberi üç basamaktı. Ebûbekir radiyallahü anh, minbere çıkınca ikinci basamağa, Ömer radiyallahü anhde zamanında İslâm'a ve dine saygısı dolayısıyla üçüncü basamağa oturmuştu.

Hz. Osman'ın devri gelince o üst basamağa çıktı, o bahtı kutlu, oraya oturdu. Herzevekilin biri ona sordu: "İlk iki halife, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yerine oturmadılar. Sen nasıl oldu da onlardan üstün olmaya kalkışıyorsun? Hâlbuki mertebe bakımından onlardan aşağısın sen."

Hz. Osman radiyallâhü anh dedi ki; "Üçüncü basamağa otursaydım beni Ömer'e benziyorum sanırlardı. İkinci basamağa otursaydım diyebilirlerdi ki, bu Ebûbekir'e benziyor, onun misli!

Bu üst basamak, Mustafa'nın makamı... O padişaha benzememe zaten imkânım yok. Ondan sonra o merhametli halife, hutbe okuyacak yerde ta ikindiye yakın bir zamana kadar sustu kaldı. Kimse de, hadi okusana diyecek bir kudret de yoktu, mescitten çıkıp gidecek kudret de!

Halkın ileri olanlarına da bir heybet çökmüştü, bayağılarına da. Mescidin içi, damı nurla dolmuştu! Can gözü açık olanlar o nuru görüyorlardı...[1092]

Eğer birisi hakikâten Efendi Hazretlerinden sonra bu irşad makamına layık olsa idi, oturduğu zaman kimsede bir ihtilaf zuhur etmez, herkes onu kabul ederdi. Ancak zamanın ihtiyacı olan hilafet aşikâr olmuştur. Hiçbir ihvan Efendi Hazretlerinden sonra uzun bir müddet filan şeyh oldu diye bir iddiada bulunmamıştır.

4—*Şeyhliğini ilan edenler hepsi yanlış yolda mı?*

Bu düşünce tarzı en büyük hatalardandır. Çünkü bu yol nefis terbiyesi yoludur. Yalan onlar hakkında düşünülmez. *Yalan nifak alametidir. Olmayan bir şeyi de var göstermek ihanettir.* Eğer bu yola biri ihanet etmişse mutlak bedelini ödemiştir.

Aşağılık nefis, eğer senden yüce bir kazanç dilese bile bu dilekte hile ve düzen vardır.[1093]

"Nitekim kendilerine uyulanlar, azabı görünce yanlarından uzaklaşacaklar ve aralarındaki bağlar kopacaktır. Uyanlar: ***"Keşke bizim için dünyaya bir dönüş olsa da, bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsak."*** *Böylelikle Allah onların amellerini kendilerine bir pişmanlık olarak gösterdi. Cehennemden de çıkacak değillerdir" derler."*[1094]

"Eğer meşâyih kendisini halka mutasavvıfların sıfatında ve terbiye ehlinin görünüşüyle gösterir, içi de bunun zıddı olursa, koyun suretinde kurt gibidir. Halk onu koyun gibi bildiği için, ondan emin olur, o da hile ve aldatmayla işini

[1092] Mesnevi c.IV, b.487–499
[1093] Mesnevi, c.II, b. 2603
[1094] Bakara, 166–167

yürütür." [1095]

Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

"İrşada mezun olmadığı halde başına adam toplayanın, Müseylemet'ül-Kezzâb ile haşrından korkulur." *(Müseylemet'ül-Kezzâb = Yalancı Müseyleme. Asr-ı Saadette nebilik iddia etmiş, Hicri onbirinci yılda öldürülmüştür.)*

"İnsanların bazıları, kendilerini kurtarmadan başkalarını kurtarmaya kalkışıyor." [1096] ***" Yüzmeyi öğrenmeden denize girerseniz boğulursunuz."*** [1097]

Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîz başından geçen şu hadise bu konuyu çok güzel anlatıyor.

"Dün gözlükçüye gitmiştim. Çok muazzam olan bu dükkânın sahibi de aynı zamanda göz doktoru idi. Kendisine, gözlük şu noktaya temas ettikçe iltihap yapıyor, bunun çâresini bulun, dedim.

Sıra sıra gözlükler çıkardı. Onu taktı, bunu taktı, olmadı. Nihayet çâre olarak: Her vakit gözlük takmayın! Diyerek işin içinden çıkmak istedi. Nasıl olur? Hekim devamlı gözlük kullanmamı tavsiye ediyor, diyerek dükkândan çıktım.

Bu defa, doktorun tavsiye etmiş olduğu gözlükçüye gittim. Küçücük bir dükkânı vardı ve içinde gözlükten başka birçok sıhhî levazım bulunuyordu. Şikâyetimi ona da söyledim. Gözlüğü aldı, bir makine ile ayırarak istediğim şekle getirip elime verdi.

İşte küçücük bir dükkân. Öteki gibi büyük ve zengin değil. Fakat gözlükçülüğün inceliğini, yani asıl maksadı elde etmiş." [1098]

Dersaadet'te meşhur Mesnevîhân Hacı Hüsameddin Efendi merhum kuddise sırruhu'1-azîz derste şöyle söyledi ki;

"Erenler, sen dersin ki, ben evliya oldum. Maşallah, ne kolay evliyalık! Bak eğer sidiğin gül suyu gibi kokuyor ise, evliyasın; yoksa öyle pis pis kokar ise, bir şey değilsin, bombok bir herifsin!" derler idi. Sahihtir, çünkü evliyanın her şeyi tâhirdir. Lâkin bu asi fakir de, bir kere Cenâb-ı Gavs-ı A'zam Efendimizden işittim ki,

"Evet, bir makam vardır, o makam sahipleri öyledir. Ama kadim olmaz, sonra yine insanların bevli gibi olur, yani insanların bevli gibi kokar" dediler." [1099]

Efendi Hazretlerinin görevlendirdiği vazifeliler hakka yürüyene kadar görevlerini ikmal etmişlerdir. Onların bulunduğu yerin ihvanlarına kendilerine bir şeyh gibi rabıta ettirenlerin olduğu görülmüştür. Fakat bazı bölgelerde sırf kendi düşüncelerine ihvanın tabi olması için hatim hocalarının tecrit

---

[1095] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.133
[1096] GÜNEREN, a.g.e., s. 78
[1097] a.g.e., s. 87
[1098] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 156
[1099] Aşçı, a.g.e. c. I, s.507

edilmesi gibi durumların olması da aynı siyasî hayat gibi meşihât makamını elde etmeye benzemiştir. Bu yerlerde bile nihayetinde ihvanlar belli bir sükûnete ererek tarîkât devam etmektedir. Bu ise, mecbûri kabûliyet gerektirmiştir.

Mesela; şahit olduğumuz bir şeyhin Hakk'a yürümesinde, Efendinin cenaze namazından önce alelacele hatim hocaları bir mekâna toplatılmış, kısa bir görüşmeden sonra o an zarfı ile itiraz edilemeyecek bir kişiyi kendi görüşleriyle şeyh ilan etmiş ve birbirine eşit seviyede bulunan insanların eşitlik zafiyetlerinden faydalanarak biat konusunda etki altında ve bey'atların alınmasını sağlanmıştır.

Bu anlatılan mesele görünüşte hatalı olmasına rağmen cemaat üzerinde gelecekte olacak fitnenin bertaraf edilmesi açısından Allah Teâlâ'nın bir lütfu olarak görmek gerekir. Çünkü fitnenin açtığı yara ve nifak senelerce tedavi edilmesi mümkün değildir. Ancak bu çeşit hareket tehlikeli yolda yürümek gibidir.

Binâenaleyh, günümüzde mensupları çok olan tarîkatlarda müridlerin şeyhlerinin yüzünü görmeden intisâb ettikleri görülmektedir. Mesela; Azîz Mahmud Hüdâyi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin Osmanlı ülkesinin muhtelif bölgesinde altmışı aşkın, Mevlana Halid Bağdadî kuddise sırruhu'l-azîzin ise, yüzlerce halifesi vardı. Bu halifeler aracılığı ile müridlerini yetiştirip eğitmiştirler. Bugünde durum aynıdır. Şeyhe yapılan intisab ile halifesine yapılan intisab arasında mânevî yükseliş açısından fark yok gibidir. Önemli olan müridin teslîmiyetidir. Çünkü halifeye yapılan intisabı şeyhe, şeyhe yapılanı da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme yapılan intisab gibi kabul görmektedir.

Efendi Hazretleri hayatlarıyla kayıtlı olmak üzere bir kısım kimselere bir bölgede hatim hocalığı hilafeti verdikleri bilinen bir husustur. Bu hilafet bir tür ders vekâleti olduğundan, O'nun hayatı ile sınırlıdır. Fakat O'nun Hakk'a yürümesinden önce yerine kimin geçeceğine dâir yazılı ve sözlü bir biçimde kesin açıklama yapmadığından, halifelerin hilafeti devam etmektedir. Bu kişilerin de bir şeyh gibi vazife görmelerini de Efendi Hazretlerinden aldıkları vazifenin devamı olarak kabul etmeliyiz. Ancak bir incelik vardır.

> Mustafa Özeren kuddise sırruhu'l-azîz buyurdu ki;
>
> ***"Evlâdım, bana, gayrimüslimden veli olur mu diye sorarlar. Allah Teâlâ'nın her lisandan velisi vardır, ancak onlar yalnız kendilerini kurtarırlar, başkasına yardım edemezler"*** [1100]

Bu sözden de anlaşılacağı üzere verilen alınmaz, fakat kısır kalmak ve nesepsiz kalmak da büyük bir iptiladır.

Hülâsa, Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

[1100] GÜNEREN, a.g.e., s. 33

“ Mes’uliyet-i mâneviye cezasız kalmaz, ancak zaman alır.” [1101]

5—*Kıyamete kadar bu din baki ise, şubesi olan tarîkatlarda devam edecek midir?*

Evet.

İslâmiyet kıyamete kadar baki olacağına göre, tarîkatlar bu dinin ve insanların ihtiyaçlarından doğmuştur. Asr-ı Saâdet döneminde tasavvufun müesseseleşmesini bir fıkıh, akâid, vb gibi Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem bünyesinde gerçekleştirmiştir. Bunları fark ve ayırt etmek gelecek nesillere kalmıştır.

İnsanın manevi ihtiyaçlarından olan tarîkatlarda hakikî ve batıl olarak kıyamete kadar güncelliğini yitirmeyecek kurumlardır.

6—*Bir mürşide tâbî olmak mecburiyet midir?*

Hayır.

Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin farz kıldığı şeyin dışında bir farz yoktur. Ancak eğitilmeye muhtaç insanın birinci görevi kendisine yol göstermeye muktedir kâmil birisini bulmasıdır. ***“Bilmiyorsanız ilim ehline sorunuz.”*** [1102]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“Yirmi veya daha az veya daha çok kişiden oluşan bir topluluk içinde bulunduğunda bunların yüzüne dikkatle bak. Eğer içlerinde Allah Teâlâ için kendisinden çekinilen bir kişi göremezsen, bil ki, artık durum nazik bir hal almıştır.” [1103]

“***Ümmetim için üç şeyden korkarım: “İlim sahibini gördüklerinde kendisini önemsemeyip soru sormamalarıdır***” (bu üç sakıncalı şeyden yalnız maddesini zikretmiştir.) [1104]

Çünkü insanoğlunu kendi noksanlarını nadiren gördüğü gibi kendi kendini düzeltmesi haline de az rastlanmaktadır.

Mürşid-i kâmil, doğru yola çağıran kişi olduğundan, şeriat, tarîkat ve hakikât ilimlerinden haberdar olması gerekir. Çünkü nefs insana çoğu zaman böyle tuzaklar kurar, yanlışlarını hoş, eksiklerini tam gösterir. İnsan içinde bulunduğu olayları ve durumları objektif olarak değerlendiremez. Bir mürşid-i kâmilin yanında bulunan kimse, onun tecrübelerinden yararlanmak

---

[1101] GÜNEREN, a.g.e., s. 92

[1102] Nahl, 43

[1103] (Taberanî) (Uhûdü’l Kübra, a.g.e. s.60)

[1104] (Taberanî) (Uhûdü’l Kübra, a.g.e. s.60)

Zamanımızda öyle kişilerle karşılaşıyoruz ki, başka yolun kitaplarını dahi okutturmuyorlar. Bu durumu şahsen yaşayanlardan biride benim. Bu türlü haraketlerin manasını dahi anlamak mümkün olmuyor. Ancak bu sorunun cevabını mani’ olan kişilere sorduğumuzda cevap dahi vermiyorlar. (Yazan)

durumundadır. Mürşid ona, nefsinin kendisine kuracağı tuzakları gösterir ve daha çabuk mesafe almasını sağlar.

Ebu Yezid el-Bestâmî kuddise sırruhu'l-azîz buyuruyor ki;

"Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır." Cüneyd-i Bağdadi kuddise sırruhu'l-azîz ise;

"Kimin üstadı yoksa üstadı şeytandır" Cüneyd'in bu ibaresi Bestâmî'den kapsamlıdır. Zîrâ üstâd lafzı zahir ve bâtın ilimlerinin öğretilmesini de kapsar.[1105]

Diğer bir rivayette de: ***"İki tane şeyhi olanın, şeyhi şeytan olur."*** buyrulmuştur.

Allah Teâlâ'nın aslanı Hazret-i Ali kerremallâhü vecheh buyurur ki;

"Eğer beni terbiye edici olmasaydı, ben Rabbimi bilemezdim." Öyle ise, sen nasıl bileceksin?

Zira delilsiz yol bulunmaz, kılavuzsuz sefere gidilmez, aletsiz cihâd-ı ekber yapılmaz ve terbiyesiz nefis atına binilmez.

Hakk yolunun yolcusu, tam bir inançla ve muhabbetle bir mürşid-i kâmile bağlanıp teslim olursa, varlığının, insanî mertebesinin yükselmesi müyesser olup esfelden a'laya *(aşağıdan yukarıya)* doğru menziller kat etmeye başlar.[1106]

Bütün uygulamalı ilimlerde öğrenmede ilgili eserleri okumanın yeterli olmadığı ve bir üstada ihtiyaç olduğu bilinmektedir.

Mesela;

Dinî ilimlerden "kıraat ilmi" de uygulamalı bir ilimdir. Tecvid ve kıraat bilgileri her ne kadar kitaplarda yazılı ise, de onların anlaşılıp uygulanması bir "fem-i muhsîn" tabir edilen ehliyetli ağzın icra ve ifâ suretiyle tâlimine bağlıdır. Bu yüzden kıraat ilmi üstaddan öğrenilir. "Hâl" ilmi olan tasavvuf da kitap müteâlâsıyla elde edilmez. Ancak bir mürşid-i kâmilden öğrenilir. Onların rehberliğinde ve yanında bulunularak elde edilir. Tasavvufta işte bu mânâdaki üstadlar için mürşid veya daha özel anlamda şeyh kavramı kullanılır.[1107]

Bununla beraber nadiren de olsa şeyhin yardımına ve işaretine hacet kalmaz. *Üveysîler, Berhîler* gibi.

Bunlar bir şeyhin terbiye ve irşadına hacet kalmaksızın doğrudan doğruya Allah Teâlâ'dan feyz alabilenlerdir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yüce asrından önce gelip böyle vasıtasız olarak feyz kazanıp hakikâte erişenlere Hz. Musa aleyhisselam zamanındaki *"Berh-i Esved"* adıyla tanınan köle de bu mazhariyet ve meşrepte olduğundan *"Berhîler,"* Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemden sonra gelen bu mazhariyet sahiplerine Üveyse'l-Karâni radiyallâhü

[1105] İsmail Hakkı Bursevî, Tuhfe-i Vesimiyye, Hzl: Şeyda ÖZTÜRK, İst., 2000, s.136

[1106] Şeyh Mustafa Kabûlî er-Rifâî, Kenzü'l-Esrâr, İst., 2001, s.24

[1107] Muhammed Hikmet Efendi, Marifet-i İlahiyye Tarîkat-ı Aliyye, İst, s. 66

anha nisbetle Üveysîler denilmiştir.[1108]

Bu konuda Üveysîlik meşrebi nadirattan olduğu için ilk tedbir olarak, noksanları ve bunların nasıl giderilebileceğini göstermek için bir mürşid lâzımdır. İnsanda var olan devamlı ilerleme sırasında mürşid onu birçok lüzumsuz şeylerden alıkoyacaktır. Yalnızca okumak ve dinlemekle öğrenilmeyecek nice hususların tecrübeli bir mürşidin gözetiminde pratik olarak tatbik edilerek kolayca yol alınacaktır. Çünkü bilmek yeterli değildir. Onun hazmedilmesi ve alışkanlık haline gelmesi lazımdır. Bu sebeple bütün mutasavvıflar, tasavvuf yolunda yukarıda belirtildiği üzere ilerleyebilmek için bir mürşide bağlanmak gerektiği konusunda uzlaşmışlardır. Üstadı olmayan bir müridin yol alması söz konusu bile edilmez.

Beden doktorları, doktorluğu yeni öğrenmişlerdir zaten... Onlar, hastalığı teşhis için idrara vesaireye muhtaçtır. Fakat kâmil, Allah Teâlâ doktorları, uzaktan adını duydular mı varlığının ta derinlerine kadar girerler! Hatta sen doğmadan yıllarca evvelki hallerini bile görürler! [1109]

İnsanların mizaç ve tabiatları birbirinden farklı olduğu için eğitim yolları da farklı olacaktır.

Mürşidler müridlerine; bazen Ekberiyye tarîkatında olduğu gibi, sadece teveccüh ederek, bazen Bedeviyye tarîkatında olduğu gibi, muhabbet nazarıyla bakarak, bazen de Rıfâiyye ve Hâlidiyye tarîkatında olduğu gibi, onları etrafına saf saf toplayıp, gaîplerindeki havatırın defi için teveccüh ederdi. Her müridin kabiliyetine göre kendi batınından feyz almasını sağlar, ledünni ilmin gönüllerinde zuhuruna gayret gösterirdi.

Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbn Arabî'ye ait *" Men Arefe Nefsehu Fekad Arefe Rabbeh* isimli eserin şerhinde Ervâdî, Nakşbendî tarîkatında bulunan, nefsin yedi mertebesini kat'etme keyfiyetini anlattıktan sonra şöyle diyor:

"Nefsin yedi tabakasını kat'etmek bazı tarîkatlarda esmâ-yı seb'ayı (yedi isim) geçmekle, bazılarında şeyhin müride teveccüh etmesiyle, bazılarında şeyhin müride muhabbet nazarıyla bakmasıyla, bazılarında ise, şeyhle bir araya gelerek ilim ve feyiz almak suretiyle olur. Bu durumda mürid, şeyhin dediklerini duymasa bile şeyhle bir araya gelmek suretiyle ilimle dolup taşar. [1110]

Yokluktan varlığa geldin ya kendine gel, geldin ama nasıl geldin? Sarhoşça hiç kendinden haberin yok. Geldiğin yollar aklında bile kalmadı. Fakat biz yine sana bir remiz söyleyecek, bir şey hatırlatacağız. Bu aklı terk et de hakiki akla ulaş.

Bu kulağı tıka da hakiki kulak kesil! Hayır, hayır söyleyeceğim çünkü henüz hamsın sen. Daha ilkbahardasın, Temmuzu görmedin bile! Ey ulular, bu ci-

[1108] AYNÎ. a.g.e. s. 249
[1109] Mesnevi c.IV, b.1799-1802
[1110] YILMAZ, Hülya, a.g.e., s.41

han bir ağaca benzer; biz de bu âlemdeki yarı ham, yarı olmuş meyveler gibiyiz. Ham meyveler, daha iyice yapışmıştır, ardan kolay, kolay kopmazlar.

Çünkü ham meyve köşke, saraya layık değildir ki, Fakat oldu da tatlılaştı, dudağı ısırır bir hale geldi mi artık dallara iyi yapışmaz hemen düşüverir. O baht ve ikbal yüzünden adamın ağzı tatlılaştı mı insana bütün cihan mülkü soğuk gelir. Bir şeye sımsıkı yapışmak, bir şeyde taassup göstermek hamlıktır.

Sen ana karnında çocuk halindeyken işin gücün ancak kan içmeden ibarettir. [1111]

Bu bakımdan bir rehber ve üstada olan ihtiyaç ne kadar gerekli ise, usûlünde tercihi de o kadar önemlidir. Ancak yetiştirme usulleri bir mecburiyet değildir. Fakat tecrübeler birikimi olduğundan gereklidir.

Ayrıca; ***"Şeyhlerin silsilesine kendisini ulaştıracak ve kalbinden perdeyi kaldıracak üstadı olmayan kimse, sahipsiz bir sokak çocuğu ve nesebi belirsiz bir kişidir"*** denilmektedir.

7—*Şeyhlik makamına oturacak kişiler, kendilerini başkalarının etkisinden niçin kurtaramıyor?*

Şeyhlik kurumu, insanın ruh dünyasına ve gönül âlemine hitap ettiği için etkili ve yararlı olduğu kadar, son derece istismara açık bir kurumdur. Bu konuda sahih niyeti olan kazanmaktadır.

Bu hususta, şu sözdeki hikmeti ve sırrı düşün: "Halk, hükümdarın dini üzeredir." Bu söz de bizim söylediklerimizle aynı kapıya çıkmaktadır. Çünkü hükümdar, idaresi altındakiler üzerinde galip ve onlara hâkimdir. Halk, tıpkı çocukların babalarında, öğrencilerin de öğretmenlerinde var olduğuna inandıkları mükemmellik gibi, hükümdarlarında var olduğuna inandıkları mükemmellik nedeniyle onu kendilerine örnek alırlar.[1112]

Cemaat sistemi içerisinde olan bir kurumda etkileşmenin olması muhakkaktır. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemden sonraki yakın dönemlerde olan iç savaşlar (Sıffin, Cemel, Kebela…) bu etkilenmenin olmasına en güzel delillerdendir. Öyle ki, büyüğün yanında kardeş gibi olanlar, büyük gidince kendi aralarında anlaşmazlığa düşmeleri yaratılışın gereğidir.

Aslında hepsinin derdi ve niyeti iyilik yapmak ve ideale ulaşmaktır. Fakat neticenin kendi tarafından tayinini istemesi, kırgınlıklara sebep olur. Sonuçta bir kovanda iki arı beyi olmayacağından, biri diğerini isteyerek veya istemeyerek terk eder. Bu ayrılıktan ya hakikât veya batıl çıkar. Hakikât yoluna devam ederek güçlenirken batıl ise, sonuçta yıkılıp gitmektedir.

"Şeyh Zünnûn el-Mısrî kuddise sırruhu'l azize tarîkatta doğruluğun ne olduğu sorulur, o da bir şiirle şu anlamda cevap verir:

[1111] Mesnevi c.III, b.1289-1297

[1112] İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil KENDİR, İst, 2004, s. 201

“Hepimiz şaşkın günahkârlarız,
Doğruluğu istiyoruz, fakat yolunu bulamıyoruz.”

Zamanımızda bu sözü söyleyecek ve böyle konuşacak kimseler var mıdır? Zamanımızda büyük geçinen kimseler alenen ‘Ben kutb’um, ben gavs’ım’ demektedirler.

Anlatıldığına göre, tâbiînin Efendisi olan, Hasan Basri kuddise sırruhu’l aziz Hazretlerine biri,

“Ey Efendim, dün seni cennette gördüm,” der. Hazret, şöyle cevap verir: ***“İblis, senden ve benden başka aldatacak birini bulamadı mı?”*** [1113]

Mustafa Özeren Efendi Hazretleri bu konudaki buyrukları hatırlanmalıdır: ***“Daima aldatan değil, aldanan kazanır.”*** Buyururdu.[1114]

8—Yukarıdaki soruya benzer bir soru; *Manevi yolun temsilcileri kemal mertebeye kavuşmamış kişilerin yönlendirmesinden etkilenir mi?*

Evet.

Çünkü bu yolun büyüklerindeki saflık ve iyi niyet ileri boyuttadır. Bu insanları saflığından dolayı aptal zanneden istismarcılar, niyetlerine ulaşmak için onları kullanmaya çalışırlar. Bu yüce kişiler etrafındaki insanların hilelerine karşı çok tedbirlidir. İstismarcıların kontrolünü bu şekilde elinde tutarak düzendeki dengeyi sağlamaya çalışır. Eğer bu şekilde yapmazsa bozulmalar başlayıp kontrolden çıkmalar olur. Hakikî mürşid, dalgınlık hallerinden arîdir. Ancak etrafında bulunan sahtekârları bertaraf etmeyince etkileniyor mu diye bir intibada görünmeye başlar ki, bu ayrı bir sırdır.

Bil ki, şefkatli olmak, uyanık ve keskin zekalı idarecilerde az görülür. Şefkatli olmak daha çok gafil veya gafil gibi davranan kimselerde olur. Uyanık idarecilerde en az görülen şey ise, tebaasına altından kalkamayacakları sorumlulukları yüklemektir. Çünkü böyle bir idareci, onların idrak edemeyecekleri şeylere nüfuz eder, işlerin sonunu fark eder ve bu yüzden onların altından kalkamayacakları ve helak olmalarına sebep olacak sorumlulukları onlara yükler. Bu yüzden Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle diyor: ***“En zayıfınızın yürüyüşüne göre yürüyün.”***

Yine yöneticinin aşırı zeki olmamasının şart koşulması da bununla ilgilidir. Bunun temeli ise, Hz. Ömer radiyallâhü anhın, Ziyad bin Ebû Süfyan’ı, Irak idareciliğinden azletmesine dayanır. Hz. Ömer, Ziyad’ı azledince Ziyad ona şöyle demiştir:

“Beni niçin azlettin ey mü’minlerin emiri? Acizlik ve yetersizlik sebebiyle mi? Yoksa ihanet yüzünden mi?” Hz. Ömer radiyallâhü anh dedi ki;

“Ben seni ikisinden biri sebebiyle azletmedim. Sadece aklının üstünlüğü ile insanlara (kaldıramayacakları) ***sorumluluklar yüklemeyi hoş görmedim.”*** İşte bu olaydan, Ziyad bin Ebû Süfyan ve Amr bin As gibi, aşırı derecede zeki kimselerin idareci olmamaları şartı çıkartılmıştır. Çünkü böyle bir zekaya, insanların tabiatlarına uygun olmayan (üstesinden gelemeyecekleri) sorumlulukla-

---

[1113] Uhûdü’l Kübra, a.g.e. s.986
[1114] KÜÇÜK, a.g.e., s. 58

rın yüklenmesi eşlik edecektir.[1115]

Maddî riyasette olan zekîlik kavramı, mânevî riyasette kâmillerin temizliği ile eşdeğerdir.

Bu konuya ayrı bir bakış açısından bakarsak, kemal mertebeyi tayin tesbit etmek ancak kemal ehli tarafından olur. Kamil olan, bu türlü yönlendirmelerden emin olması gerekir, diye düşünmekte gerekmektedir. Ancak velâyet makamı, nübüvvet makamı gibi, emniyetli bir durum arz etmez.

İslâmî çizgilerde hareket eden bir kişi kendi durumu tartar ve ona göre yol çizer. Eğer nefsinin istekleri ile iş tutarsa kendini ve intisap eden müridlerinin helakine sebep olur.

> "Dostlarınsa hakikâtte düşmanlarındır; onlar seni Allah Teâlâ tapısından uzaklaştırır, seni meşgul ederler! [1116]

Eğer biri bu tür etki altında kalırsa, bu noksanlık işareti olabilir. Ancak bazı kollarda taklit ile başlayıp hakikâti bulma eğilimi de çok olmaktadır. Zamanımızda bu durum daha da artmıştır. Belki zaman içerisinde mukallit işin hakikâtine erebilir. Bu durumları fark ve temyiz etmekte zordur. Taklit sınıfında olan iman kabul edilen imandandır. Bu yolun aslı da taklit ile başladığından iyi niyetli olanlar sonuçta ***"niyet hayır, akıbet hayır"*** ile hakikâte kavuşurlar.

> "Ben velîyim." Diye, "Ben evliyayım." Diye bir tane davul çalmış, ilân etmiş zât gösteremezsiniz. "Sen velîsin." "Sen Allah dostusun." Diye muhâtablar söylerler. Nasıl ki, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin risâletini tasdik, kişinin kendi yükümlülüğü ise, velinin de velayetini tasdik, kişinin kendi hürriyetidir. Ama bu hürriyet hududu dâhilinde de terbiyeli olmama hürriyetimiz yoktur. Terbiyeli olmak mecburiyetimiz vardır. Bir büyük insan grubunun, Müslüman grubunun "velî" tanıdığı zât hakkında şüpheli lâkırdılar etmesi, en hafif tabiriyle terbiyesizliktir.[1117]

9—*Her yetişmiş kişinin şeyh olması gerekli mi?*

—Hayır. Ancak insanın derunundaki hırs bu şeylere yönlendirebilir.

> Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
> ***" Vücuduna sözü geçmeyenin başkasına sözü geçmez."*** [1118]

Bu konuda Hacı Hasan Akyol Efendi'nin, [1119] Efendi Hazretlerinin

---

[1115] İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil KENDİR, İst, 2004, s.268
[1116] Mesnevi c.IV, b.96
[1117] İNANÇER, Ö. Tuğrul, Vakte Karşı Sözler, hzl. Ayşe ŞASA-Berat DEMİRCİ, İst.2006, s.167
[1118] GÜNEREN, a.g.e., s. 77

[1119] **HACI HASAN AKYOL** kuddise sırruhu'l-azîz EFENDİ:
Hacı Hasan kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Efendi, 1895 yılında Hacı Derviş Mahallesi'nde doğdu. Müftü Hüseyin Efendi'nin torunlarından Mehmet Sabit Efendi'nin oğludur. Amcakızı Münevver Hanımla evlendi. Dört oğlu, bir kızı olmak üzere 5 çocuğu olmuştur. İlk ve Rüşdiye tahsilini Darende' de yapmıştır.

Hacı Hasan Efendi, çevresinde sevilen sayılan bir kişi idi. "Camcı Hoca" ismiyle bilinirdi. Maddî ve manevî himmetleriyle birçok insanın ticarete atılmasında, Darende'nin ilim ve irfan diyarı olmasında büyük katkısı olmuştur.

Darende'nin Kurtbağı Mahallesi'ne kendi ismiyle 1957 yılında yapılan camiide dokuz yıl fahrî imamlık yapmıştır. Daha sonra 20 Eylül 1966 yılında Sivas' a taşınmıştır.

Kitapları çok sever, kitaplardan bahsetmenin dahi bir eğitim-öğretim sebebi olacağını söylerdi. Genellikle İslam Ahlâkı, İslâm Tarihi, Tefsir, Hadis, Fıkıh, meşhur mutasavvıfların Divanları gibi dini içerikli eserler yanında Coğrafya, Matematik gibi ilmi fen eserleriylede ilgilenmiştir. Çünkü ilk şeyhi Hacı Mustafa Hakî kaddese 'llâhü sırrahu'l-aziz oğlu Bahaddin Efendiyi eczacılık üzere tahsil yapmasının temini bu hususa işarettir.

Kendisi hayatının her aşamasında ilimle ve ilim adamlarıyla beraber olmuş, maddi ve manevi anlamda ilmin önemine olan inancı sayesinde çok geniş bir ilim anlayışına sahip bir insan olmuştur. Çok geniş ve çeşitli konulardan oluşan bir kütüphaneye sahipti. Sürekli okumayı seven bir kişiydi. İslami konulara hâkim ve gereğince yaşamayı kendisine şiar edinmişti. Kitap konusunda çok hassas davranmıştı. **"Kitabın ehline layık olduğunu"** söyler, herkese kitap hediye etmezdi. Hakk'a yürüdükten sonra kitaplarının büyük bir kısmı Sivas Kemâleddin İbn-i Hümam Vakfı Şemsi Sivâsî-Yurduna bağışlanmıştır.

Şiir yazanların asıl amacının kendilerini göstermek değil. Mevla'yı bildirmek olduğunu söylemiştir. Kendisi de zaman zaman şiirlerle anlattığı konulara renk katmaya çalışmışlardır. Kendi el yazısı ile tuttuğu notlar, sohbetleri ve nasihatların bir kısmı daha sonra İslâm ve Ahlâk adıyla yayınlanmıştır.

31.07.1984 yılında kan kanseri hastalığından Sivas'ta kendi evinde Hakk'a yürümüştür. Kabri mübarekeleri Sivas Yukarı Tekke kabristanında Hacı Mustafa Tâkî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin kabri civarındadır.

O aziz insan dopdolu îman
Oldu hoş revan bağı ridvan
İsmi Hasan'dı hulkî hasendi
Fiili hasendi halk ı cihana.
  Vec-hi nurunda, Hakk huzurunda.
  Her umurunda uydu Kur'an'a,
  Gündüzü sâim, gecesi kâim,
  Uydu her dâim, Hükm-ü Yezdan'a.
Üstadı kâmil, etmiş tekâmül,
Olmuştu dâhil, babı irfâna,
Gelse bir bi-mar, hâlin istifsar,
Eylerdi timar, hoş tabibâne.
  Fikri sâibdi, Hakk'a talipdi,
  Şevki galipti, feyzi Rahmân'a,

Hakk'a yürümesinden sonraki hareketi en güzel örnektir.

Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden sonra son eşi ***Hafızanne*** evin hizmetine bakmakta olan Şen Mehmet Veli ile Hacı Hasan Akyol Efendi'ye,

"Gelsin ihvana sahip olsun, hatm-i hâceyi de okutsun" diye haber göndermesi üzerine; Hacı Hasan Akyol Efendi'nin,

"Efendi canım! Bizim değil Efendi'nin oturduğu yere oturmak, onun ayağını bastığı yere ayağımızı basmaya hicap ederiz"

Buyurmaları bir vefa ve şeyhlik makamının yetişmiş bir ihvan için mecburiyet olmadığını göstermiştir.

Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendi anlattı ki;

"1980 yılında Hacı Hasan kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Efendiyi, Hulusi Efendi onsekiz arkadaşıyla ziyarete gitti. Hacı Hasan Efendi, Hulusi Efendiye hitaben;

"Seyyid mahşerde toplandığımızı gördüm, ben bir yüce kişiye sarıldım, sende bizim eteğimizden tutundun" dedi. Hulusi Efendi;

"Tarikatta tevhit öncümüzsün, başka kime sarılayım" dedi ve ağlamaya başladı, arkadaşları da ağladılar.

Eğer Hacı Hasan Akyol Efendi Hatm-i Hâcegâna okutmaya gitseydi ve şeyhliği dileseydi, irşad vazifesi muhakkak üzerinde kalırdı. Efendi Hazretleri, Hacı Hasan Akyol Efendi için şöyle buyurmuştur;

"Canım! Hacı Hasan bizim sıddîkımızdır" [1120]

Âşık u sâdık, derdine lâyık,
Kazdılar kabrin kûyi cânâne.

Seyyid Hacı Hulusi Ateş kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

[1120] Sıddıklık makamının sahibi Hz. Ebubekir radiyallâhü anhındır.

Hz. Ebu Bekir radiyallâhü anh aşkûllah, haşyetûllah ve muhabbet-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden ötürü, daima mahzun idi. Ahkâm-ı şer'iye ve Kur'anı Kerim'in meziyetlerine lâyıkıyla vâkıf, güzel ahlâk sahibi idi. Fevkalâde müttakî, iffet, adalet, insaf sahibi ve cesur idi. Hüznü ve Allah Teâlâ'ya karşı korkusu, fazla idi. Bu hâlden dolayı, içi daima yanıktı. Her gece yatsı namazını bitirince, ev halkı ile bir iki saat sohbet ettikten sonra onları yatırır; kendisi abdestini tazeler, iki rekât nafile namaz kılar ve seccadesi üzerine oturarak, hûşû içinde murakabeye dalardı. Sabaha bir saat kala, mübarek başını kaldırır ve bir ***"ah!"*** çekerdi ki; o anda ağzından çıkan nurun ışığı, Kâbe duvarlarını aydınlatırdı. Sonra kalkıp on rekât teheccüd namazı kılar, ev halkını uyandırır ve sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra mescide giderdi. **(**BURGAY, Hasan, *Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in Varisleri,* Ankara, 1994, s.29)

Sıdkıyyet: Tevhid makamlarını tahsil edip bitiren kimselerin yeridir. Buna tevhid makamlarında Cem'ül Cem derler. İhvan için ondan ileri bir makam yoktur. Tevhid makamından sonra o salikler için dört rütbe vardır. Bu rütbe o makam sahiplerine batın tarafından verilir. Bu rütbeler sırasıyla şunlardır.

Darendeli Hacı Emin kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Efendi[1121] buyurdu ki;

1-Velayet
2-Sıdkıyyet
3-Karâbet
4-Nübüvvet

Velayet: İki hali vardır. Bir hali Hakk'la, bir hali de halkla olmaktır. Hal sahibi Hakk ile olduğu zamanda keşfi artar, görüşü artar. Halkla olduğu zamanda mahcubiyeti artar.

Sıdkıyyet: Tek hali vardır. Onlar hiç halkla olmazlar, Hep Hakk'la olurlar. Onların mazharında Hak'tan gayrı olmaz. Onlar hiç halk görmez. Bu makam da bazı veliler söz söylemişler. Beyazid'i Bestami kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri:

"Ben otuz senedir Hakk'la konuşuyorum, halk zannediyor ben kendileriyle konuşuyorum." Bu, sıdkıyyetin halidir. Bir kişide sıdkıyyet hali tecelli ederse, o halk göremez, eşya göremez hep gördüğü Hakk'tır. İşte sıdkıyyetin hali budur.

Karâbet: Kurbiyyet demektir. Kurbiyyet ise, Allah Teâlâ'ya yakınlıktır. Velâyet sahipleri gibi bunda da iki hal vardır. Bunlar ya Hakk'la olur, ya halk'la olur. İster Hakk'la olsunlar, ister halk'la olsunlar hiçbir zaman mahcubiyetleri olmaz. Hakk'la olduğu zaman keşfi nasıl ise, halk'la olduğu zaman da aynı keşfi muhafaza eder. Bu mertebede gerek velayetten gerekse sıdkıyyetten daha üstün bir mertebededir.

Nübüvvet: Bu makamda vahy gelir. Bundan önce saydığımız mertebe sahiplerine ilham gelir. Nübüvvetin bu mertebelerde farkı, vahy gelmesidir. Bu nübüvvetten, daha üstün, daha büyük bir makam yoktur. Bu rütbelerde de makamların tecellileri vardır.

[1121] ***H. Mehmet Emin Boyraz kaddese'llâhü sırrahu'l azîz***

Malatya ilinin Darende ilçesinin Ayvalı kasabasında 1912 yılında doğdu. Ecdadı olan Boyrazoğlu ailesi, Gaziantep civarında yaşayan Barak Türklerindendir. Takriben beşyüz yıl önce (1445) Ayvalı'ya gelerek, Ermeni'den boşalan bu arazileri işgal edip, sürülerini otlatarak, oraya yerleşmişlerdir. Şu anda, halen onbinlerce dönüm çiftlikleri elinde bulunduran bu kabilenin, sattığı arazilerde Ayvalı ve Kuluncak köyleri yaşamaktadır.

İki yüzyıl kadar önce Ermenilerin işgaline uğrayan Gürün kazasını, savaşarak kurtaran Boyrazoğullarına, Padişah Sivas-Harput arasında ağalık yetkisi vermiştir. Bu kabilenin prensibi, halkı iyi yönetmek ve devlete yardımcı olup, gerektiğinde halktan asker ve vergi toplayıp, devlete verme olmuştur.

Onun içindir ki, halka ve devlete sevilmekten kaynaklanan bir güce sahip olmuş, kazancını hep halka ve devlete harcamışlardır.

Emin Efendi'nin babaannesi, Sofular köyündeki Sıddıklar kabilesine mensuptur ki, onların soyunda (Şeriflik) ve takvalık meşhurdur. Anneannesi ise Hekimhan Ağası Şatıroğulları'ndandır. Babası Osman Ağa, medrese mezunu ve takva bir zat idi.

Emin Efendi, hayatını din kültürüne, ibadete, muhabbete ve halka hizmete vakfetmiş olup, çevresinde Nakşibendi tarikatının temsilcisi olmuştur. Halka bilgi ve muhabbet aşılamakla ömrünü-geçirmiştir. Gavs'ül-âzam İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendinin üçlerden olan haliferinden biridir.

Emin Efendi hakkında, Darendeli Es Seyyid Osman Hulusi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendi'nin yıllar önce yazdığı bir şiiri;

"Emin'in sinesi tabaveri vaslı nigar olmuş
Anın ***çûn*** *hubbu canda ol aşığım ismi ezberdir*

"Şeyhimin ve halifelerinin sözlerini benim zekâm kavrayamadı. Fakat Hacı Hasan ve Hacı Hulusi kuddise sırruhu'l-azîzân Efendiler, yalnız ve beraber oldular. Şeyhimizin ve kendi sırlarını toprağa gömdüler. Şeyhimizin muhabbetiyle dünyada şuyum, buyum demeden ahirete temiz göçtüler. Şimdi berzâh âleminde şeyhimiz ile beraberler."

Gülbaba Cavit KAYHAN ise, halifeleri hakkında şöyle demiştir.

"Efendi, azîz-i vakittir. Halifelerinin çok olması lazımdır. Şarttır. Halifeleri Pirlerine kemali sadakatlerinden gizlenmiş ve söylememişlerdirler." **[1122]**

Abdülazîz Mecdi TOLUN kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki;

"Ben. Mürşidim diye iddia etmedim; fakat etrafımdakiler beni çok tevkir **(saygı gösterip, layık gördüler)** *ettiler."* **[1123]**

Allah Teâlâ dedi ki; Bu veliler benim çocuklarımdır. Gariplik âlemindedirler, eşleri yoktur. Ne işleri vardır, ne güçleri.

Halkı imtihan için, hor ve yetim görünürler. Fakat hakikâtte dostları da benim, nedimleri de. Hepsi de benim korumama arka vermiştir. Sanki onlar, benim cüzlerimdir. Sakın, sakın! Bunlar benim hırka giyenlerimdir. Binlerce kişi arasında yüz binlerce kişidirler. Fakat yine de hepsi bir vücudtur." [1124]

Bu yolda herkes bir nimete mazhar olabilir. Fakat bir makama sahip olmak Allah Teâlâ'nın vergisidir. Çünkü bu yolda ilmi olmayana ve maddî ve mânevî silsilesi sağlam olmayana vazife verilmez.

Bunun sebebi, halkın karşısına çıkartılıp kabul ettirilmek istenen her şeyin mutlaka asabiyete (sosyolojik üstünlük) ihtiyaç duymasıdır. Bir hadiste şöyle deniyor:

Dili miratı kabildir, mukabbildir cemaline
Mücella sinesinde nuri haklamii azhardır.
Melâhât mülkinin şahı anun tut zarını mazur
O sûzü şemmi vasl olmuştur amma zarı averdir
Bu suretle gözükmek cilvesidir yâri mananın
O yoksa zahiri batında birleşmiş beraberdir."

[1122] Bu zatlar; bir değil, üç türlüdürler.

"Bunlardan bir kısmı yalnız sırrı zata erer ve o yüksek hakikati idrak eder; fakat susar, artık kendi zevk ve neşe âleminde yaşar, kimse ile görüşmez, kimse ile niza etmez, kendisiyle münakaşa edenlere de karşılıkta bulunmaz.

Diğer bir kısmı da bu hakikati ancak birkaç kişiye ağızdan duyurur, fakat eser yazmaz. Yâni bir eser yazsın da, kendisinden sonra o eseri okuyanlar istifade etsin, hakikati anlasın. İşte buna imkân yoktur.

Bir üçüncü kısım da hem belirli kimselere bu hakikati ağızdan duyururlar, hem de biraz kapalı yollardan gitmek üzere eser de yazarlar ve bırakırlar." (ERGİN, a.g.e. s. 286)

[1123] Böyle olmasına rağmen şeyhlik vasfı ile hareketten kaçınmışlardır. ERGİN, a.g.e. s.227

[1124] Mesnevi c.III, b.79–84

“Allah Teâlâ ancak kavmi içinde (soyu ve kabilesi yönünden) ***güç ve kuvvet sahibi birini nebi olarak gönderir.”*** İnsanların en üstünleri olan ve mucizeler gösteren nebiler hakkında durum bu olduğuna göre, acaba mucizeler gösteremeyen diğer insanların asabiyet olmadan başarılı olacakları düşünülebilir mi? [1125]

Herkes, herkese bir lokma bir şey verebilir, ama boğaz bağışlamak ancak Allah Teâlâ’nın işidir. [1126]

Şeyh Necmeddin Kübrâ kuddise sırruhu’l aziz der ki;

Gönül âlemi açılmadıkça şeyhlik yapmak ve mürid edinmek doğru olmaz. Şeyh Ahmed Yesevî kuddise sırruhu’l aziz der ki; (Bir kişi) yetmiş makamdan geçmeden şeyhlik iddiasında bulunsa o hemen kâfir olur. Sadr Ata Risâlesi’nde nakledilir ki; Bir kişi gönül âlemi açılmadan gavs ve gavslar, Hızır ve İlyâs başta olmak üzere gayb erenleri ile sohbet etmeden ve onlardan icazet almadan şeyhlik iddiasında bulunsa yalancı, bid’atçı ve şeytan’dır demişler. Eğer bir kimse bu adı geçen gayb erenleri ve ruhlarından icazet alıp şeyhlik makamında mürid ve dostlarıyla halvete otursa, böyle şeyhi gayb erenler terbiye edip tarîkatı öğretirler ve ona yardımcı olurlar. Ayrıca mürid ve dostları da bu halvetten vecd ve feyz elde ederler. Bu hâle sekr makamı derler. O makamda sâlike bazı şeyler zuhur eder. Gayb makamından ne gelse buna tecellî eder veya şeyh denen kişi müridin üç yüz altmış damarından hangisinin razı, hangisinin razı olmadığına vâkıf olur. İşte, şeyh denen kimse müridi terbiye edip muradına ulaştırabiliyorsa, onun mürid edinmesi caiz ve uygun olur. Eğer müridi maksada ulaştıramıyorsa, mürid edinmesi caiz olmaz. [1127]

Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.

“Fatsa’da, Efendi Hazretleri Hakk’a yürüdükten sonra ihvan arasında vazife kimin üzerine kaldı davası oldu. Kiraz Hoca vazife bende dedi.[1128] *Ali Osman Efendi de Hafız Hakkı Efendi Hazretlerine bağlanmayı uygun gördü. Ben ise, bu konuda İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerine müracaatta bulundum. Manada Efendi Hazretleri bana* ***“Benim vekilim sensin”*** *buyurdu. O zamandan beri ilk defa sana (Yazana) anlatıyorum. Ben ise, kimsenin haline karışmadım Efendi Hazretlerinden de bir an ayrılmadım. Gardaşım! Tam teslimiyet gerekir.*

Seneler sonra Termeli Mehmet Efendi, Karasakal ve oğlum Mustafa ile hasta yatağında yatan Hafiz Hakkı Efendinin ziyaretine gittik. Yatağında yatıyordu. Sürekli Hafiz Hakkı Efendi “Bu sizin babanız mı?” Diye bana işaret ediyordu. Termeli Mehmet Efendi bunun manasını bir türlü anlayamadı.”

Zamanla Efendi’nin[1129] ihvanları içinde kendinden sonra zahiri irşad makamında oturup büyük işler ve hizmetler yapacak zatlar olduğu görülmektedir. Bu zatlar bildiğimiz şekilde tekke şeyhi veya bir tarîkat piri hareket etmemişler-

---

[1125] İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil KENDİR, İst, 2004, s. 224

[1126] Mesnevi c.III, b.17

[1127] ***Yesevilik Bilgisi***, a.g.e.s.439, ***Mir’âtü’l-Kulûb,”*** s. 41–85

[1128] **Mehmet Akkiraz (**1895–1997) Binlerce müslümanın yetişmesinde emeği geçti. İmam Hatip lisesi, kur’an kursu ve camilerin yapımına öncülük etti. 16 Haziran 1997 Pazartesi günü Samsun’da Hakk’a yürüdü.

[1129] Ahmed Amiş Efendi.

dir. Öyle ki, kendilerine bir şeyhlik isnat ve teklif veya ısrar edilse de, kabul etmemişlerdir. Onlar dünya menfaati ve geçinmek için başlarına adam toplamamışlar, vekâle açmamışlar. Öteden beri işleri neden ibaretse, onunla meşgul olmuşlar. Bu esnada onların hali *"El işte, gönül oynaşta"* makamındadır. Bu ihvanların yoldaki sevgileri şeyhlerine olan bağlılıklarıdır. Mevlâna Halit Bağdadî kuddise sırruhu'l-azîz buyur ki;

"***Muhabbet, müridin kalbinden mürşidin mânevî vücuduna akan bir nehirdir."*** [1130](Muhabbetin mekâna ve makama ihtiyacı yoktur.)

10—*Bulunduğu kolda icazetli şeyh kalmazsa başka kol'a ihvan geçebilir mi?*

Evet.

"Kim tebaasında daha âlim biri bulunduğu halde bir âlimi taklit ederse, Allah Teâlâ'ya, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ve Cemaat-i müslimîn'e ihanet etmiş olur." [1131]

Eğer ihvan gönlünü teskin ve nefsini terbiye edende kendisi için bir terakki bulamıyorsa arayış içinde olup hedefe kavuşturacak birini araması gereklidir.

Bazı terbiye usullerinde ***"Şeyhi Hakk'a yürüyen dervişin, ıslak mendil kuruyuncaya kadar kendine bir şeyh bulması gerekir"*** denilmiştir.

Şah-ı Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin bir sözü vardır: ***"Sağ kedi, ölmüş aslandan daha iyidir."***

Buradaki mana, ruhaniyetin durumuna göre olmasıdır.[1132] Çünkü O beş

[1130] ERGİN, a.e. s: 285

[1131] Feyzü'l-Kadîr, I, h. 2701

[1132] **Bu mektûb, Bedî-uz-zamâna gönderilmişdir. Hızır "aleyhisselâm" ve İlyâs "aleyhisselâm" ile buluşmağı bildirmekdedir:**
Allah Teâlâ'ya hamd olsun! Onun seçdiği kullarına selâm olsun!
Çok zamandan beri, sevdiklerimiz Hızır "alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm" için soruyorlar. Onun için bu fakîre lâzım olan bilgi verilmediğinden cevâb yazmıyordum. Bugün sabâh vakti toplanmıştık. İlyâs "aleyhisselâm" ile Hızır "alâ nebiyyinâ ve aleyhimessalevâtü vetteslîmât" rûhânî şekillerde geldiler. Hızır "aleyhisselâm" rûhânî olarak dedi ki,
"Biz ruhlar âlemindeniz. Allah Teâlâ, bizim ruhlarımıza öyle kuvvet vermiştir ki, insan şeklini alırız. İnsanların yaptığı işleri, bizim ruhlarımız da yapar. İnsanların yaptığı gibi yürürüz, dururuz, ibadet ederiz"
"Namazları Şâfi'î mezhebine göre mi kılarsınız?" dedim.
"Biz İslâmiyyete uymakla emr olunmadık. Kutb-i medârın işlerine yardım ederiz. Kutb-i medâr Şâfi'î mezhebinde olduğu için, biz de onun arkasında şâfi'î mezhebine göre kılıyoruz" dedi. Bu sözünden anlaşıldı ki, bunların ibadetine sevâb yoktur. Yanında bulundukları kimseler gibi ibadet ederler. İbadetin yalnız şeklini yaparlar. Bu konuşmadan da anladım ki, velâyetin kemâlâtı şâfi'î mezhebine uygundur. Nübüvvet kemâlâtının ise hanefî mezhebine bağlılığı vardır. Kıyamete kadar hiç nebi gelmeyecektir. Bu ümmete bir nebi gönderilse idi, Hanefî mezhebine göre ibâdet ederdi. Hâce Muhammed Pârisâ kaddese'llâhü sırrahu'l azîz hazretlerinin, (Füsûl-i

mürşid öncesi olan Abdulhâlik Gucdüvnânî kuddise sırruhu'l-azîzden de feyz almıştır. Emir Gülâl kuddise sırruhu'l-azizide mürşid kabul etmiştir.

Manevi kapıyı aralayamayana, zahirdeki mürşide tabi olmak farzdır.

Beyhakî iman bahsinde ve **Hervey-i Derecâtü't-Tâibîn** adlı kitapta aşağıdaki şu hadisi tahric (rivayet) eyledi:

"İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre o şöyle dedi; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz bizim aramızda iken onun yanında Cibrîl aleyhisselâmda vardı. Allah Teâlâ, katından Hz. Resule bir melek indirdi. Ve o melek şöyle dedi:

"Ya Muhammed! Rabb'in sana selam ederek, seni nebî ve kul olmakla, nebî ve melek olma arasında muhayyer bıraktı." (Seçme hakkını sana verdi.) Hz. Cibril aleyhisselâm Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme işaret ederek, tevazuyu, yani nebî ve kulluğu seçmesini istedi. Bunun üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Nebîlik ve kulluğu isterim" buyurdu. Melek (cevabı alınca) göğe yükseldi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz dönüp Cebrail'e sordu.

"Bu gelen kimdi?" Cibril aleyhisselâm cevap verdi:

"İsrafil'di..." Bu hadisten anlaşıldığına göre Cebrail aleyhisselâm, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bir nevi hocasıdır. Zira Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem onun irade eylediğini irade buyurdu. Hz. Cibrîl aleyhisselâm şeyh ve muallim menzilesindedir. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ise, müteallim (öğrenen) ve mürid menzilesindedir.

Nitekim bu mânâya işaret olarak, Cenab-ı Hak âyet-i kerimesinde şöyle buyuruyor:

"Mülkün gerçek sahibi olan Allah Teâlâ, her şeyden yücedir, Ey Muhammed! Kur'ân-ı Kerim vahyedilirken, henüz bitmeden okumaya kalkma. 'Rabbim ilmimi artır' de." (Tâ-Hâ, 114)

Bu âyet-i kerimeden de anlaşılan, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, vahy-i ilâhîde Hz. Cibril aleyhisselâma uymasıdır. İşte sâlike lazım olan da; onun şeyhinin önüne geçmemesi ve onun isteklerine zıt harekette bulunmamasıdır. Onun te'dibiyle edeplenmesi ve onun kalbî temizliğiyle yıkanması gerekir. Şayet sâlikin bir şeyhi yoksa, elbette ki, hayatta olan hâlihazırdaki bir mürşide intisâb etmek için gayret sarf etmesi gerekir. Zira bu tarîk-i evliya insanı Hakk'ın kapısına götüren bir yoldur. Buna mürşidsiz gidilmez ve yalnız kitap

---

sitte) kitâbındaki, (Hazret-i İsâ "alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm" gökden indikden sonra, İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "radıyallahü teâlâ anh" mezhebine göre iş yapar) sözünün ne demek olduğu şimdi anlaşıldı. Bu iki büyükten yardım ve dua istemeği düşündüm.

"Allah Teâlâ'nın lütfuna, ihsanına, nimetlerine kavuşan bir kimseye biz ne yapabiliriz?" dedi. Sanki kendilerini aradan çektiler. Hazret-i İlyâs "alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm" bu konuşmaya hiç katılmadı. Bir şey söylemedi. Vesselâm.

Zikr et zikr, bedende iken cânın!
Kalbin temizliği zikr iledir Rahmânın!

[İmam Rabbânî Mektubat, c:1-282]

okumakla bu yol kat edilmez. Ve menzil-î maksûda erişilmez. Hz. Mevlâna kuddise sırruhu'l-azizin buyurdukları gibi,

Bu yolu Hızır'ın yoldaşlığı olmadan geçme.
Karanlıklar vardır orada. Kaybolma tehlikesinden kork!
Bir pîr seç. Çünkü pîr olmadan bu yol tehlike, korku ve çukurlarla doludur.

Sâlike elbette bir pîrin işaret edildiği ortadadır. ***"Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır"*** demişler. Ebû Ali Dehhak kuddise sırruhu'l-aziz buyurdu ki;

"Bir bahçıvan tarafından dikilmeksizin kendiliğinden biten ağaç yapraklanır ama meyvesi olmaz, meyvesi olsa bile tadımı ve yiyimi hoş değildir ve bu ağaçlar dağlarda yetişirler."

Bütün şeyhler ve tarîkatlar arasında meşhurdur ki;

"pîr-i perver** (terbiye eden zât, üstad), **Hudâ-perver gibi değildir." Şer'i şerifte hadis-i şerifle sabittir ki; eğitilmiş köpeğin daha doğrusu avcı köpeği olarak yetiştirilmiş köpeğin avladığını yemek helal olduğu gibi, eğitilmemiş, sıradan bir köpeğin yakaladığı canlı hayvan, esasta eti yenecek bir şey olsa dahi yine de yenmez. Neden? Çünkü onu eğitilmemiş bir köpek yakaladı. O murdardır ve yenmesi haramdır, işte buna kıyasen diyebiliriz ki, bir üstadın elinden çıkarak eğitilmiş biriyle, kendi kendine, üstadsız olarak yetişmiş biri arasında büyük fark vardır. Ve bu ikisi asla aynı kefeye konamaz. Onun için bu yola (tarîkata) girecek bir kimsenin, kendi zamanında yaşayan bir mürşidin hizmetine girmesi ve ona her şeyiyle teslim olması vaciptir denilmiştir. Zira tarîk-i evliya öyle kolay bir iş olup, sıradan fiillerden değildir. Nitekim Kabil Hâbil'i öldürdükten sonra, bir karganın irşadına muhtaç hale geldi. Bu hem Kur'ân-ı Kerim'de sabittir hem de Mesnevî'de izah edilmiştir.

Meşâyihin kendi aralarında mutabık olarak üzerinde durdukları bir mesele de, mürşidden maksadın, yaşayan bir mürşid olduğudur. Yoksa bu dünyadan dâr-ı bekaya intikâl ederek vefat etmiş mürşid değildir. Yani bir kimse irşâd olmak üzere kendisine bir mürşid arıyorsa, onun kendi zamanında yaşayan ve halkı irşad etmeye memur bir mürşidi bulması ve ondan terbiye alması icab eder. Zira bir kimse ölmüş olan bir mürşid-i kâmilden ne ders alabilir, ne merâtib-i sülûkü idrak edebilir, ne de bu yoldaki bir kısım esrara vakıf olabilir. Ama bazı kimseler vardır ki, sıkıntılarından ferahlamak için dua ederken, bu kimselerin yüzü suyu hürmetine imdat isterler. Bu takdirde onların rûhâniyeti —Allah Teâlâ'nın izniyle— tevessülde fayda sağlayacaktır. Ama irşad edemez. Buna rağmen, bazı kimselerin ruhlarla olan aşinalığı fazladır. Bu şahısların istisna kabilinden de olsa, irşâd olmaları vâkidir. Zira bu kimseler varlıktan tecrit olup (fena bularak) ruha tebdil eylemişlerdir. Ama beşerî hususiyetlere sahip olan bir kimsenin ölmüş biri tarafından İrşad ediliyor olması nasıl mümkün olabilir ki? Bu nev'î irşâd ancak bu âlemde (dünyada) gerçekleşecek olan irşaddır. Bu irşad, hem hizmet, hem de kulluktur. Öldükten sonra ise, kullukla mükellefiyet ortadan kalkar, irşad etmek; kullukla mükellefiyeti olmayan kimseye züldür. Sonra zevk-i ilâhide boğulurcasına Allah Teâlâ'da haşr olmuş biri için bu külfet niye? Ve bu neyi ifade eder? Vefat edip geçip gitmiş olan pîr-i mürşidlerin şayet ruhları bu âlemdeki sâlikleri irşad etmeye devam edecekti, o halde niçin yerlerine halife bırakarak gittiler? Nitekim âlemlerin efendisi, kâmillerin en

ekmeli efdalul-mürselîn Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi yaratılanların en şereflisi ve üstatların en güzeli iken niçin

"Ümmetimin irşadına kimse lazım değildir. Ben nasıl hayatta iken onları irşad ediyor idiysem, Hakk'a yürüdükten sonra da irşad ederim" demedi? Eğer vefatından sonra, hayatta olan bir mürşidin kendisinden sonra irşâd etmeye devam ve salahiyeti olmasaydı, hiç şüphesiz Efendimiz, bunu söylemek ihtiyacını hissederdi. Ve kendisinden sonra halife tayin edilmesine bizzat hayattayken karşı çıkardı. Ve ümmetini, kendisinden sonra gelen ilim ve fazilet sahibi kimselere, ilimlerinden ve faziletlerinden istifade etmeleri hususunda teşvik etmezdi.[1133]

Gavs-i Hizani kaddese'llâhü sırrahu'l azîz şöyle buyurdu: *"Sohbetinde bulunduğum bazı şeyhler, müridlerine rabıtada kendilerini değil, vefat etmiş olan kendi şeyhlerini râbıta yapmayı söylüyorlardı. Hâlbuki berzah âlemindeki kişiyi râbıta etme, dünya âlemindeki kişiye nasıl menfaat verir."*

Yüce mecliste sofilerden biri bu konu hakkında şöyle dedi:

"Eğer âlem-i berzahtakinin rabıtası, dünya âlemindekine kâfi gelseydi, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bütün mahlûkatın şeyhi ve dünyadaki hayatından daha ekmel bir hayat ile Ravzâ-ı Mutahharada diri olduğundan, bütün mahlûkat onun râbıtasıyla yetinir ve bu daha iyi olurdu."[1134] Gavs-i

---

[1133] İsmail Ankarâvî, Minhâcu'l-Fukara, İst, 2005, s. 57–59

[1134] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile nübüvvet görevi bitmesine rağmen velâyeti ise usûl farklılıklarıyla devam etmektedir. Buradaki farkı görmek gerekir. Eğer denildiği gibi durum olmuş olsa idi, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ilk nebi olarak gelmesi veya diğer nebi ve rasüllerin gelmesine gerek kalmazdı. Belki de Âdem aleyhisselâmdan sonra nebi de gelmezdi. Bu sebeple nübüvvetin son bulduğu velâyetin devamı nedeniyle evliyanın velâyetteki devamında keyfiyet usûl sahbinin tercihinde aranmalıdır. Zahiren bir önceki mürşidini râbıta ettirenin niyeti ve mahiyeti başkalarına karanlık olduğundan, yoldaki gelen vekilin noksanlığının ikmâli bu şekilde giderilmiş ve ihvân emniyeti düşünüldüğü anlaşılmaktadır. (Yazan)

İmran İbnu Huseyn radıyallahu anhüma anlatıyor: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki:

"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir, sonra da bunları takip edenlerdir." İmran radıyallahu anh der ki:

"Kendi asrını zikrettikten sonra iki asır mı, üç asır mı zikretti bilemiyorum. bu sonuncuları takiben öyle insanlar gelir ki kendilerinden şahidlik istenmediği halde şahidlikte bulunurlar, onlar ihanet içindedirler, itimad olunmazlar. Nezirlerde (adak) bulunurlar, yerine getirmezler. Aralarında şişmanlık zuhûr eder." Bir rivayette şu ziyade var: ***"Yemin taleb edilmeden yemin ederler."***

(Buhari, Şehadat 9, Fezailu'l-Ashab 1, Rikak 7, Eyman 27; Müslim, Fezailu's-Sahabe, 214, (2535); Tirmizi, Fiten 45, (2222), Şehadat 4, (2303); Ebu Davud, Sünnet 10, (4657); Nesai, Eyman 29, (7, 17, 18).)

"Dün bugünden hayırlıdır, bugün yarından hayırlı olacak. Bu hal kıyamete kadar devam edecek." (kendinden sonra gelen zamandan hayırlıdır.)

Hizani sofinin bu sözünü beğendi.[1135]

Eski devirlerde birçok şeyhten icazetli dervişler bulunmaktadır. Fakat edep olarak bir kapıda ısrarlı durmanın daha menfaatli olacağı görüş yaygındır. Çünkü hiçbir mürşid-i kâmil *"gelin bana tabi ve teslim olun demez,"* dememelidir.

"Hazret-i Resul zamanından tâ bu zamâna dek meşâyihten ve hulefâdan hiç kimse icazet olmaksızın meşâyih elinden diyerek lâ-'ale't-ta'yîn ya da kendi adını anarak filan elinden diye tevbe vermemiştir.

Müridin şeyhten icâzet talep etmesi doğru değildir. Çünkü mürid tam teslimiyet içinde olmalıdır."[1136]

11—*Mecburiyetten şeyh olunur mu?*

Hayır. Bu işi iyi niyetle yapıyoruz diyenler vardır. Bu ise, yine tehlikeli bir yoldur. Bir şeyler kazanmaya çalışılırken belki bir şeyler kaybedilir.

Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

" Herkes iyi yaptığını zanneder." [1137]

Mustafa Özeren kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

"Bir şeyin olması için çok ısrar etmeyiniz. Gönlünüzü ona takmayınız. Siz ısrar ettikçe o sizden uzaklaşır." [1138]

Kışın kardan testiler yapıyorsun, iyi ama hiç onlar suya dayanır mı? **[1139]**

Bu yolda şeyh sıfatı ile mürşitlik sıfatını ayrı tutmak gerekir.**[1140]**

"...Size daima eskisinden daha kötü günler gelecek. Ancak bu kötülükle emîrlerinizin kötülüğünü kasdetmiyorum. Fakat âlimlerinizi, fakihlerinizi kastediyorum. Bunlar gidiyorlar, sizler onların yerine yenisini bulamayacaksınız. Bunlar yerine kendi reyleriyle fetva verecekler geliyor."

[1135] Gavs-i Hizani Seyyid Sıbgatullah-el Arvasi, **Minah** (Vergiler), İstanbul, Aralık 1996, s.64 Minah: 63

[1136] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.127

[1137] GÜNEREN, a.g.e., s. 50

[1138] KÜÇÜK, a.g.e., s. 67

[1139] Mesnevi c.III, b.720

[1140] Efendi Hazretlerinin ihvanlarından tarîkat yolunun zahirini kurtarmak için çıktık diyen bazı kişilere şu söz söylenmelidir.

1-Kendilerine rabıta yaptırmamalıdır.

2-Tarîkat derslerini ikmal eylememişlerse tamamlamalıdır.

3-Sohbetlerinde Efendi Hazretlerinden bahsederek kendileri yokluk ile hareket etmelidir.

4-Eğer kendilerine vazife verildiğini söyleyenlere, bizdeki vazife zahiri kurtarmak bu ihvan topluluğunun çil yavrusu gibi dağılmasına mani olmak için demelidir.

5-Efendi Hazretleri ile olan bağlantıyı koparmamalıdır. Eserlerine, sözlerine sahip çıkmalı, evlatlarına saygı göstermelidir

"Molla Cami kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri kimseye zikir telkin etmezmiş. Fakat sadık bir Talib çıkarsa onu gizlice tarîkattan haberdar ederlermiş. ***'Şeyhlik yüküne tahammülüm yok'*** *dermişler."* **[1141]**

Mürşid olacak kişinin buluğ çağı daha sonraki gelecek zamanda ise, bu da ayrı bir önemli husustur.

Bazen kamil-i mükemmil bir veli, tarîkat ta'limi için, kemale gelmemiş bir veliye izin verir. Henüz kemale gelmemiş bu mürşid de, müridleri ile toplanıp vazifelerini icra ederken olgunlaşır. Nitekim Hâce Şah-ı Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, Mevlana Ya'kûb-ı Çerhi kuddise sırruhu'l-azîze kemal derecesine kavuşmadan önce, tarîkat ta'limi için icazet vermişler ve

"Ey Ya'kûb, benden sana ne ulaştıysa, onları insanlara ulaştır" buyurmuşlardır. Mevlana Ya'kûb-ı Çerhi kuddise sırruhu'l-azîzin kemale gelmesi, daha sonra Hâce Alâeddin-i Attar kuddise sırruhu'l-azîzin hizmet ve huzûrunda olmuştur. Bunun için Abdurrahman Cami kuddise sırruhu'l-azîz, **(Nefehât)** kitabında, Mevlana Ya'kûb-ı Çerhi kuddise sırruhu'l-azîzi önce Alaeddin Attar kuddise sırruhu'l-azîzin müridleri zümresinden sayar, sonra Şah-ı Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîze bağlar. Mürşid-i kâmil-i mükemmilin, vilayet derecele-

---

6-Sohbetlerin ana teması hep Efendi Hazretleri olmalıdır.

7-Az bir feyz varsa, bunun Efendi Hazretlerinin ikramı olduğunu bilmelidir.

8-Silsilelere kendi adlarını yazdırmaktan kaçınmalı ve yazmamaları içinde ihvanlarını devamlı ihtar etmelidir. Bazı ihvanın keşiflerindeki hataları hemen düzeltmelidir.

9-Ahiret hayatını dünyaya tercih etmeyip, eğer ki, bir hatanın varlığını hissediyorlarsa nefislerine ayak basıp bu davadan vaz geçmeleridir.

10-Kendisini şeyh kabul eden başkalarının keşfine değil, bizzat yakaza veya uyanık halde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden ve Efendi Hazretlerinden emaneti teslim almalıdır. Kendisi Maneviyat meclisinden haberdar olmayıp başkalarının görmüş olduğunu (farz edelim) bunu nefsine pay çıkararak kabul etmemelidir.

11-Her şeyin sonu yokluk, varlık Allah Teâlâ'nın ise; hakikat yolunda sen olsan ne olur olmasan ne olur, demeli ve işi sahibine teslim etmelidir.

"Bu sayılan şeylerin Efendi Hazretleri tarafından tasdik edildiğini bizzat Mehmet Veli ŞEN ile yaptığım bir mülakatta yaşadım. Şöyle ki; 1993 yılında O'nun şeyhlik yaptığını bildiğimden kendisi ile konuşurken bana *"Artık ihvanlarım beni terk etmeye başladılar"* dedi. Kendisiyle yukarıda sayılanlar üzere bir konuşmamız geçti. Sonra ayrıldık. Ertesi gün Mehmet Veli ŞEN tekrar yanıma geldi. Bana *"Bu gece Efendi Hazretleri ile görüştük. İsmail'in sözlerini tut, dedi"* Sonra *"Bana başka bir sözün daha var mı?"* deyince *"Ben kimim ki, sana söz söyleyeyim"* dedim." (Yazan)

Buradan şu manayı çıkarmak mümkün olabilir. Efendi Hazretleri kendisinden ayrılmayan dersini ikmal etmiş ihvanlarına zaruret sınıfından ihvanın bağlanma durumunu hoş karşıladığını anlamak gerekir. Eğer bu şekilde olmasa idi, manevi cezaların tecelli edeceği aşikârdır.

[1141] ŞUŞUD, Hasan Lûtfi, *İslâm Tasavvufunda Hacegân Hânedânı,* İstanbul, 1958, s. 116

rinden sadece bir derecede içtihat ve kabiliyeti bulunan bir müridine, o dereceye kavuştuktan sonra tarîkat ta'limi için icazet vermesi de, bu kabildendir. O mürid bir bakımdan kamildir, bir bakımdan nakıstır. Vilayet derecelerinden iki veya üç dereceye isti'dadı bulunan müridin hali de onun gibi, bir bakımdan kâmildir, bir bakımdansa nakıstır. Çünkü nihayetin nihayetindeki bütün derecelere ulaşmadan bir bakımdan kemalde, bir bakımdan da noksandadır. Bununla beraber kâmil ve mükemmil şeyh, istidadında mevcut olan vilayete kavuştuktan sonra, tarîkat ta'limi için icazet verir.

Demek ki, icazet (hilâfetname), mutlak olarak kemale gelmiş olanlara verilmez. Şunu da bildirelim ki, kemale gelmemiş olmak icazete mani ise, de, kamil-i mükemmil, noksan birini, Yani kemale gelmemiş birini kendine naib eder ve "Onun eli benim elimdir" derse, huzûruna gelenlere bir zararı olmaz. Her işin en doğrusunu Allah Teâlâ bilir. (29. Bölüm) [1142]

"Necmeddin Kübra kuddise sırruhu'l-azîz der ki; Müritlik Hakk'ın zatıyla sıfatlanmaktır. Hakk Teâlâ bu sıfatla kula tecelli etmeyince irâdet nûrunun aksi kulun gönlünde zâhir olup mürid olmaz. Şayet mürid kendi varlığını ortadan kaldıramazsa zillet vadisine düşer ve imanı tehlikeye girer. Hakk Teâlâ buyurur ki; "…ellerinizle tehlikeye atmayın,...." (Bakara,195) Bu sebeple icâzet talep etmek mürid için iflas demektir. İcazet talep etmek küstahlığını ancak kendini beğenenler yapar.

Şeyh, müride Allah Teâlâ'ya yürüyüşteki nefs menzillerinden ilâhî tecellîlerin başlangıcı olan kalb makamının sonuna ulaştığında icazet verir. İstidatları olmadığı hâlde icâzet talep edenlere de icâzet verirler, fakat bu icazet onlar için doğru yoldan sapma sebebidir. Ancak şeyh icazeti kendi isteğiyle verirse o başka.

Mürid, mürebbî huzûrunda ve meşâyih tarîkinde iç yönünü güçlendirmeden iddia sahiplerinin kışkırtmasıyla dalalete düşerler; itikatları temizken murdar olur. Şeytanın vesveseleri zahir azaya sirayet eder. Böylece nefs ne şeriata nede şeyhin emirlerine itaat eder.[1143]

"Herzevekillerin herzelerini, manasız sözlerini, saçma gururlarını az dinle, bu çeşit adamlarla savaş safına girme." [1144]

A yücelerden kaçan şeyh, bu hileyi bırak! Sen, başına birkaç körü toplamış acı suya benziyorsun! Adeta bunlar benim dervişlerimdir... Ben de acı suyum. Benden içerler de böyle kör olurlar diyorsun!

Suyunu Ledün denizinden tatlı bir hale getir. Kötü suyu bu körlere tuzak yapma! Kalk, yaban eşeği avlayan Allah Teâlâ'nın aslanlarını gör... Sen, neden köpek gibi hileyle kör avlamadasın? Onlara yaban eşeği avlıyorlar dedim... Fakat yaban eşeği de nedir ki? Onlar sevgiliden başkasını avlamazlar... Hepsi de aslandır, aslan avcısıdır, nur sarhoşudur! [1145]

[1142] İmam-ı Rabbani, Mebde' ve Me'ad, İst. 2000, s. 50
[1143] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.128
[1144] Mesnevi c.III, b.4020
[1145] Mesnevi c.IV, b.1549–1553

Bazı cahil şeyhler, kendilerine bir miktar esrâr-ı ilâhiye açıldığı zaman... Merkep izinde birikmiş su görüp derya zannetmiş kimseler gibi. kendisini kâmil oldum zannedip, nefsinin hilesine aldanır, hakikâte varamaz..berzah denilen iki mertebe arasında ki, geçitte kalır.[1146]

"Islah-ı nefs ehemm-i mühimmatdandır. Kişi kendi nefsini ıslah itmeden ğayrın ıslahına mübaşeret ayn-ı gaflettir. Ve tarîkata âlim olmayan rehnüma olmak ayn-ı cehalettir. İmdi riâyet-i şeri'at-ı şerif ile tamir ve tarîkat-ı meşayih-i izam ile batının tenvir ide." [1147]

Oruç tutup halka riya kılanları,
Namaz kılıp tesbih ele alanları,
Şeyhim deyip başka bina kuranları;
Son deminde imânından cüda kıldım. [1148]

Ahmed Yesevî kuddise sırruhu'l-azîz

Bir kimse illâki nefsine yenik düşüp irşad seccadesine oturmak isterse veya vazife verilmeden kendine bir şekilde temin etse, onun kendine tâbi olanlar için vereceği bir fedâ-i can talep edileceğini unutmamalıdır. Bu ise, kamil olmayan için zor bir imtihandır. Enbiya ve rasüller aleyhimüsselâm dahi bu minval imtihandan geçirilmişlerdir. Bunu isyan mertebesine düşmeden geçmek kâmile mahsusu bir haldir.

Bir gün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz, bir dizlerinde kendi oğulları Hazret-i İbrahim, bir dizlerinde Hazret-i Hüseyin olduğu halde ikisini de okşuyorlarmış. Bu sırada Cebrail aleyhisselâm gelerek:

"Yâ Resûlallah, iki inci bir dizide olmayacak. İkisinden birini feda etmen lâzım geliyor," demiş. Düşünmüşler ki,

"Hazret-i Hüseyin'i feda edersem, ben, Hatice, anası ve Ali mahzun olacağız. Fakat İbrahim'i feda edersem, ben ve annesi mahzun olacağız, ekseriyet mahzun olacağına İbrahim'i feda ederim," demişler.[1149]

Şeyh Mevlâna Hâlid-i Nakşibendî kuddise sırruhu'l-aziz Hazretlerinin ashâbına yazdığı bir mektubun tercümesini burada zikretmekte fayda umuyoruz:

"Besmele, tahmid ve tasliyeden sonra,

Hidâyette yıldızlara benzeyen afif, iktidâda kandillere müşabih olan mür-

---

[1146] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.56

[1147] "Nefsi terbiye etmek önemli işlerdendir. Kişi kendi nefsini ıslah etmeden başkasının ıslahına heveslenirse gafletten başka bir şey değildir. Ve tarîkatı bilmeyene kılavuz olmak cehaletten başka bir şeyde değildir. Şimdi şeri'at-ı şerife riâyet ile tamir ve tarîkatın büyük meşâyihi ile batını aydınlatmak gerekir."
(**A**ziz Mahmud Hüdâyi kuddise sırruhu'l azizin Belgıradlı Ali Efendiye Gönderdiği Mektup'tan. *Derleyen: Cengiz Gündoğdu, Yrd. Doç. Dr. Atatürk Ü. İlahiyat FakültesiTasavvuf Dergisi, Sayı: 3 Nisan-2000 Sahife:82-84*)

[1148] Eraslan, Kemal, Divân-ı Hikmetten Seçmeler, 1993, s.12

[1149] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 384

şid-i kâmiller buyurdular ki, "Mütene'ımın ni'metiyle iştigal sebebiyle mün'ımı unutması küfrân-ı ni'mettir. Tarikimiz muhakkikleri açıkladılar ki, vücûdundan fânî olmayan sâlike, rabıta fena meydana getirmez. Bu hâl belki sâliki, vartaya düşürür. Sizlerden umduğum benden selâmı ve kelâmı kesin. Belki mürüvvetin ve vefanın kemali budur. Sizler vakit vakit nefsinizle muvacehe yapın, ancak zaruret hâlinde biz fakir kıtmîre tahriren müracaat edin"

"Bize hizmet edenlerden bazı kimseler vardır ki, meşakkat cihetinden sizden uzak, sohbet cihetinden sizden kıdemli, hizmet cihetinden sizden çok olduğu halde, bizim işaretimiz olmadan hareket etmezler. Bu tarîkat, asrımızda bulunan müteşeyyihlerin oyuncağı değildir. Hile ve hud'a sahihlerinin bâtıl sözleri de değildir. Hakikî şeyh, mürîd ile Rabbi arasında bir vasıtadır. Hakîkî şeyhten yüz çevirmek Cenâb-ı Hak'dan yüz çevirmek gibidir. Mürîdlere kendiniz için rabıta ettirip suretinizi ta'lîm etmeyin. İsterse suretiniz zahir olsun. Aslında sizin bu ta'lîminiz şeytanın telbiyesindendir. Bizim emrimiz olmadan hiç kimseyi halife tayin etmeyin. Nerede kaldı ki, etrafa halife olmak için zAhmed çekmeniz? Eğer bu düştüğünüz gaflette devam ederseniz, sizden tamamen yüz çeviririz. Bir kere de sizden yüz çevirirsek bir daha muvafakatimiz güçtür. Dikenli ağacı vücudtan çekip çıkarmak sizinle barışmaktan kolaydır. Bizim kalbimiz bir kere kırılırsa bir daha doğrulmanın ihtimalî yoktur. Bir kimse ki, i'tizâr ile ma'zur olur, bizden vebal kalktı demektir. Selâmlar!'

Bu kelâmı, abd-i miskin **Hâlid Nakşibendî el-Müceddid el-Kürdî el-Osmanî** kendi diliyle söyledi ve eliyle yazdı.[1150]

12—*Şeyhlik müessesi birkaç kelam üzerine istinat etmek doğru olur mu?*

İslâm dininde şahitlik müessesi iki kişinin şehadeti ile gerçekleşir. Bir kişinin kendi başından geçen bir durumuna iki şahit getiriyorsa onun doğruluğunu kabullenmek gerekir. Çünkü aksi ispatlanmadıkça bütün sözler doğru kabul edilir.

Mesela; 1967 yılındaki Efendi Hazretlerinin son haclarında Medine-i Münevvere'de Mescid-i Nebevi'nin ***"Sıddık Kapısı"*** karşısında Hamamcı Şaban Aydın ve Gemerekli Abdussamed'inde bulunduğu bir sırada Efendi Hazretleri, Seyyid Osman Hulusi Efendi ye dönerek;

"Gardaşım Hulusi! Senin ecdadın bizim ser-tâcımızdır. Üzerinize büyük bir vazife intikal ediyor. İhvan'a sahip çıkıp, hizmet edersiniz" diye buyurmuşlardır. Seyyid Osman Hulusi Efendide cevaben *"estağfirullah Efendim"* demiştir.[1151]

Ancak birinci soruda geçen konu ile ilgili kelam 1967 senesinden sonra olan senelerde geçmesi de ayrı bir durum oluşturmaktadır. [1152]

[1150] Mehmet Zahid KOTKU, Tasavvufî Ahlak, İst, 1998, s.241

[1151] Başka bir rivayette Efendi Hazretleri sözüne devam ederek, "Bu yükün ağırlığını ancak siz çekebilirsiniz" diye karşılık vermiştir.

[1152] Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin irşad vazifesi bir icazetname ile te'yid edilmemiştir. Osman Hulusi kuddise sırruhu Efendi kendine bağlı ihvan gurubunda okunan silsileye ancak isimlerini 1983 yılında yazılı olarak dâhil edebilmiştir. Bu zamana kadar vazife bizde diyerek ileri çıkmamıştır. O'nun için

1969 da vazife almış diyenler varsa da bu görüş hiçbir şekilde dillendirilmediği gibi bu iddia sahibi tarafından kabul edilmediği muhakkaktır. Çünkü yakından tanıyan hiçbir ihvan tarafından bu türlü duyum yoktur. 1986 yılında Ankaralı Hatim Hocası Kara Mevlâna Hacı Ahmed Turan kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin ağzından bizzat şu kelamı duydum.

"Şu an Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye bir vazife intikal etti. Eğer ders almak istersen git, O'ndan al dedi."

Ancak kendisi O'na bir şeyh olarak bağlanmamıştı.

Bu konuda şunun bir hakikat olduğunu yazmak gerekir ki, Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin vazife aldığını Hamamcı Şaban Efendinin ağzından işittik. Fakat bizim gibi mübtedi olan kişiler için uygun olan Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîze bağlanmak idi. Bizde 1986 yılında Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin yanına gidip ders aldık. Rabıtayı Efendi Hazretlerine göre tarif etti. Fakat herzevekillerin yüzünden O'nun bile razı olmadığı şekilde rabıtayı O'na çevirdik. Şimdi anlıyoruz ki, bu bir hatadır. Çünkü Osman Hulusi kuddise sırruhu Efendi kendine ihvan olanlara bile ders tarif ederken rabıta ve feyz talebini İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK Hazretlerine kuddise sırruhu yapılması şeklinde tarif ettiklerine çok defalar şahit olmuşumdur. Ayrıca Gavsülâzam'a rabıta edileceği kitabımızda bahis konu edilmiştir.

"Şeyh-i A'zam Efendimiz hem de daima Hazret-i Pîr Mehmed Vehbî Hayyât kuddise sırruhu'1-azîz Efendimiz Hazretlerine rabıta olunmasını emr ü ferman buyururlar idi ve şöyle irade ederler idi ki,

"Rabıta Gavs-ı a'zama olur, ondan başkasına rabıta olmaz; onun için Hazret-i Hayyât Efendimize rabıta edin" diye ferman buyururlar idi. İnsaf et, mürüvvet et nazar-ı Hak ile nazar et ki, Fehmi Efendimiz Hazretleri ne derecelerde kendilerini mahv u fena etmişler ki, rabıta ancak kendilerine mahsus iken mürşitleri olan Cenâb-ı Hayyât Hazretlerine rabıta olunmasını ferman buyurmuşlardır." (Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. I, s.391)

Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendi şeyhtir. Fakat O'nun razı olmadığını O'na layık görmekte abes ile iştigaldir. Şeyhlik makamında tasniflerin nasıl yapılacağını bilmeden tek bir kısımda yorum yapmak hata olmaktadır. Bu hatayı ihvan-ı kiram çokça yapmıştır. Yapacaktır da.

Tarîkat sistemi dini hayatın içinde farz-ı kifâye makamında olan bir kurumdur. Bu kurumda ifrat ve tefrit hatadan başka bir netice doğurmaz. Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin ***"Evet oğul, inanmazlar canım, inanmazlar"*** (*Gönüller Sultanı- Es-Seyyid Hacı Hulusi Efendi*, İsmail Palakoğlu, 2005, s.159) sözü ise, kanatimizce kendi seviyesinde olanlar için söylemiştir. Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden 15 sene gibi bir zamandan sonrada bir şeyin kabul edilirliği tabi ki, zordur.

Ayrıca Efendi Hazretlerinden sonra Hacı Hasan Efendinin de etrafında şeyhliğini tevkir edenler olmasına rağmen O'nun bu konuda açık bir kapı bırakmadığına şahidiz. 1978 tarihinde ise gönderilen bir mektup vardır.

Es-Seyyid Hacı Hulusi Efendi Gardaşıma!

Edep, şeref, ilim, irfan, vefa ve kemâlatta zamanın kâmilisin. Bu biçare natuvaneye lütfedin. İhsan sizin âdetinizdir. Erbâb-ı ihsan olduğunuza ilel ebed itikat ettim.

10 Muharrem'ül Haram h.1399/ m:1978

13—*Şeyhlik vazifesinde ferdi içtihat mı, yoksa cemiyetin icmâsı mı gereklidir?*

Tarîkat mürşidinin icazeti ve müridde liyakat gereklidir. Evladı dahi olsa hakkı yerine koymak farzdır.

Onbeşinci asırda Ankara'da kurulmuş olan Bayrâmîyye tarîkatının pîri Hacı Bayram Velî kuddise sırruhu'l-azîze tarîkatlar tarihinde evliyalar babası adı verilir. Kendisini yetiştiren büyük mutasavvıf Şeyh Hâmid Velî kuddise sırruhu'l-azîz, halifeliği oğlu Yûsuf Hakîkî kuddise sırruhu'l-azîze bırakmayarak Hacı Bayram kuddise sırruhu'l-azîze devreder. Bunun üzerine Yusuf Hakîkî kuddise sırruhu'l-azîz babasına karşı hayretle karışık bir kızgınlık duymaya başlar. Devamlı bu meseleyi düşünerek asık bir surat ile dergâhın bahçesindeki kuyudan su çekerken babası çağırır ve şöyle der:

"Bak evlâdım Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yolu açıktır. Orada her gerçeği bütün yanlışlıklardan sıyrılmış olarak görürsün. Devlet idaresinde, mânevî işlerde, sanatta velhâsıl emniyeti yürüten her türlü çalışmada işleri ehline bırakmak, veliahdı yetkililerden seçmek dinimizin emridir. Senden sonra hakikâte en ziyâde âşinâ olup, talebeleriyle yetiştirmeye en müsait kabiliyetlerle donanmış olarak Hacı Bayram'ı görüyorum. Sana karşı babalık sevgim, beni vazifemden ve doğru yoldan ayıramaz. Yûsuf Hakîkî, babasının bu sözlerini bir müddet dinledikten sonra:

"Ama baba, görmüyor musun? Senin gibi bir dergâhı değil, koskoca mille-

---

Hacı Hasan Efendinin oğlu Haki Efendi anlatıyor. "31.07.1984 senesinde babam Hakk'a yürümeden birkaç gün önce Hulusi Efendi ziyaret niyetiyle Sivas'a geliyor. Ben dükkânda otururken babam telefonu çaldırdı yukarı çıktım, bana sordu ki;
"Seyyid geldi mi?" Ben cevap veremedim dükkâna indim, baktım ki, Hulusi Efendi dükkânda oturuyor. Hemen Hulusi Efendi ile babamın yanına çıktık. Babam dedi ki;
"Şeyhimle görüştüm bendeki emaneti teslim al." Hulusi Efendi büyük bir yükün altına girmiş bir insan gibi, babamın ayaklarına uzun süre kapandı ve bende kaldıramadım. Nureddin Ağabey geldi onu bir odaya geçirdik. Hulusi Efendinin cezbeli hali geçti ve
"Ya Rabbi Hacı Hasan Ağamın önüne bir adım atmadım, sözüne bir söz katmadım" dedi ve ağladı, Bayram Ali'nin evine gittiler.
Binâenaleyh, Seyyid Hulusi kuddise sırruhu'l-azîze gönderilen mektuptaki niyet tam anlaşılamamaktadır. Ancak anlatılan bu olay daha açık manalar ifade etmektedir.
(Bu iki kişi hakkında bilgi vermemiz onları yakından tanımamızdır. Diğer şeyh olan kişiler hakkında fazla yorum yapmak istemiyoruz. Yazan)
Konu gelmişken bir insanın şeyh olma sıfatı onun kadrini yüceltmez. Bir insana değer veren konu insanlara yaptığı hizmettir. Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîzin hizmeti Hakk ve piran katında makbuldur. Yoksa nice bu yolda rehnüma olmuşlar vardır ki, adları menâkıb kitaplarında da geçmez.
Şimdi Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîzin evlatları bu yolda hizmete talip ve varis olmuşlardır. Allah Teâlâ onların yardımcıları olsun.
Bu anlatıklarımız bizim tecrübelerimiz ve yaşadıklarımızdır. Bu konuda başka kişilerin görüşlerine bilgilerine saygı duyarız. (Yazan)

ti idare eden padişahlar bile saltanatı oğullarına devrediyorlar. Onlar müslümanlığı bilmiyorlar mı? Onlar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yolundan habersiz midirler?"

Şeyh Hâmid Velî kuddise sırruhu'l-azîz bu sual üzerine adetâ irkilir. Rengi sararır ve uzak mânâlara dalarak:

"Evlâdım, pek isabetli bir noktaya değindin, haklısın. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gösterdiği yolda idâreyi en muktedir olana devretmek lâzımdır. Ama kötü geleneklerin yaşaması bizi hakikâte karşı gelmeğe zorlamaz." dedi ve şöyle devam etti:

Hz Hüseyin radiyallahü anh Kerbelâ'da aile efradıyla susuzlukla yanarken, güneş etrafı cehennem gibi, yaktığı bir öğle vaktinde çadırın önüne çıkar, kumları avuçlayarak ellerini yıkar. Bu sırada kendisine üzüntü ile bakan sadık kölesinin:

"Yezîd'e bîat etseydi de bu sıkıntıyı çekmeseydi acaba ne olurdu?" şeklindeki kalbden bir düşüncesi ruhuna akseder, manâlı manâlı kölenin yüzüne bakarak:

"Muhakkak ki, bizim Yezîd'e bîat etmeyişimizin saltanat düşüncesiyle bir alakası yoktur. Babadan oğula kalan devlet, dedemiz Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gösterdiği yola aykırıdır. Biz Yezîd'e bîat edersek İslâm'ın en büyük direklerinden biri olan seçim yollu idareyi temelinden sarsmış ve saltanat sıfatını yaşatan idareye yeniden kudret kazandırmış oluruz. Halk seçsin, Yezîd değil kim olursa olsun itaat ederiz." Der ve sonra ellerini yıkamak için avucunda tuttuğu kumları göstererek:

"Kerbelâ'da her kum zerresi şahit olsun ki, her devirde bizim mücâdelemizi anlayıp, ona katılan bizdendir." Diye yemin eder. Şeyh Hâmid Velî kuddise sırruhu'l-azîz sözünün burasında Oğlu Yûsuf Hakîkî'nin omuzlarını okşayarak:

"İşte evlâdım hakikât budur. Her şeyin yerli yerinde olması gerekir. Elması demircinin örsüne, bakırı sultanın tacına oturtan cehaletten daima sakın. Mahir bir okçuyu hamama tellak yapıp, mahir bir bilgini kuyudan su çekmeğe mahkûm edecek şekilde gelişen cemiyetler daima çökmüşlerdir demiştir

Bu sözlerden sonra aslında iyi bir insan olan Yûsuf Hakîkî kuddise sırruhu'l-azîz, Hacı Bayram Velî'nin müridi olmuş ve ona ziyadesiyle hürmet eylemiştir. [1153]

Ancak, Osmanlı İmparatorluğu döneminde müridlerin tabii olacakları şeyhler meşihât makamı tarafından tayin edilmesi tarîkatların son zamanlarda yetersiz ve idari durumlarda devlet karşısında aciz kaldıklarının açık göstergesidir.[1154]

[1153] KARABULUT, Ali Rıza, Kayseri'de Meşhur Mutasavvıflar, Kayseri, 1984, s. 161

[1154] II. Abdülhamid Han tarafından kurdurulan ***'Meclis-i meşâyıh'***ın amacı otokontrol sistemini daha sağlıklı bir biçimde hayata geçirmekti. Bu amacı gerçekleştirmek için bir takım çalışmalar yapılmış ve tekke şeyhlerinin dini ve tasavvufi eğitimleri

Cumhuriyet döneminde ise, bu konuda nakledilen olaylara bakınca genellikle kişilerin kendilerini topluma kabul ettirmeleri vardır.

Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

" Altının sahtesi olduğu gibi, evliyanın da sahtesi vardır. Bazısı benliğe kapılır. Verilen geri alınmaz. Ancak böylesi kendini kurtarır, başkasını kurtaramaz." [1155]

Hülâsa; Efendi Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden sonra 16 kişi şeyhlik iddiası ile ortaya çıkmış olduğu rivayet edilir. Bunların bir kısmı kendilerini kabul ettirerek tarîkatlarını ve gruplarını kurmuş ve devam ettirmektedirler. Bu kişilerin doğruluklarını Allah Teâlâ'ya havale etmek en uygun olanıdır.

14—*Şeyhlik vazifesi alan kişide bulunan eşyalar o şeyhin muteberliğine işaret olur mu?*

Hayır.

Eğer eşyalar teberrüken şeyhi tarafından gönderilmiş ise, bu eşyalarda bir icâzet kıymeti vardır.

Mesela: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hırkasını Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer radiyallâhü anhüma ile Veysel Karânî radiyallâhü anh Hazretlerine bizzat göndermesi, Tokatlı Mustafa Hakî kuddise sırruhu'l-azizin Efendi Hazretlerine eşyalarını teberrüken göndermesi gibi.

Efendi Hazretlerinin böyle bir kişiye emanet gönderdiği kimsece bilinmemektedir. Sonradan bazı eşyalarında bir yerde toplanması mürşitlik vazifesi için delil teşkil etmez. Fakat toplandığı yerin vefakârlığına büyük işaret olabilir. Takdirle karşılamak lazımdır.

15-*Şeyh gerekli midir?*

Ahmed Amiş Efendi'ye talebelerinden birisi müridin şeyhe olan ihtiyacını sorunca;

"Bu niçin böyle oldu? Bu böyle olmamalıydı" gibi sözler caiz değildir. Çünkü bundan Allah Teâlâ'ya akıl öğretmek çıkar."

(Damadı Naim Beye şöyle buyurmuşlar) ***" 'Şu şöyle olsun', 'bu böyle olsun' dan kurtuluncaya kadar şeyhe muhtaçsın."***

" Dağı, dağ, taşı, taş olarak gördükçe şeyhe muhtaçsın."

"Kendinle konuşuncaya kadar şeyhe muhtaçsın."

"Yer taban, gök tavan arasındaki cümle mahlûkatı kendinizden mukaddem ihvan bilmedikçe şeyhe muhtaçsın."

"Gelene sevinmeyinceye, gidene yerinmeyinceye kadar şeyhe muhtaçsın." [1156]

Tarîkat okul olduğu için bir üstada ihtiyaç vardır. Usûlleri vardır. Bunla-

---

için belli esaslar konularak icazet zorunluluğu getirilmiştir.

[1155] GÜNEREN, a.g.e., s. 56

[1156] GÜNEREN, a.g.e., s. 66

rın her dönem yeniden yapılanması zor olan işlerdendir. Zaman içerisinde kemal ve sınıflara ayrılmış ve olgunlaşmıştır. Onun için tasavvufi hayat içerisinde bir şeyh ihtiyaç kabilinden olan şeylerdendir.

> "Büyük mürşidi kâmiller, sonradan kendilerine nisbet olunan tarîkatı; seyir ve sülûk yolunu hayatta iken koymuş değildirler. Hakk'a yürüdükten sonra kendilerine bağlı olanlar bazı usûller koymuşlar, bazı merasimler meydana getirmişler ve bunlar o tarîkatın esası olmuştur. Daha açıkçası, hürmet ettikleri, bağlı bulundukları o büyük adamın hayattaki hareketlerini kendilerine bir ölçü kabul etmişlerdir. Şu var ki, insanlık bugün artık tarîkat yolundan gitmiyor. Yalnız büyük mütefekkirlerin, yüksek mürşidi kâmillerin (Şah Nakşibend, Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîzân) yolundan gitmeği daha kestirme buluyor.
>
> Böyle hareket edenler, bu yola merak edenler mazur görülmelidirler. Çünkü bu türlü kimseler kendi ruhlarının mahiyetindeki bazı gizlilikleri ancak idrakleri ve dimağlarının yapılışlarının müsaadesi nisbetinde aramak mecburiyetindedirler ve mutlaka arayacaklardır." [1157]

16-*Tarîkatlardaki hizipleşmenin dini içeriği nedir?*

İnsanlar birbirlerinden farklı yaratılmıştır. Bu bütün insanlar için geçerli bir ortak özelliktir. İnsanlar kendi çaplarında ve takatleri miktarınca hakikâti arar. Hakikâti arayan insanların yaratılışlarındaki farklılıklar gibi, hakikâti arama metotları da farklı olacaktır. Eğer bu şekilde bir yapılanma olmasa idi, kurumlar teşkil etmeyecekti. Fıkhî mezhepler dahi bu ayrılıkların oluşması insanların fıtrat olgusunun tezahürüdür. Bu nedenle oluşumların sistematiği ve kurumları zahirde açılım göstermesi ile hayatiyet kazanacaktır. Kıyamete kadar devam edecek İslâm'ın zayıflamayıp kuvvetlenmesi için bu faklılaşma gerekmektedir. Allah Teâlâ, İslâm'ı kıyamete kadar ifrat ve tefrit arasında kurulmuş müesseseler arasında güçlendirmiş ve istikamet üzere olanlarla devam ettirmektedir. Küfür üzere bulunan çok kimselerin İslâmî içerik ile zayıf tarîkatlar tarafından hidayet olmaları geçiş dönemini sağlamaktan başka ne olabilir. Çünkü batılın karıştığı tarîkatlarda mühtedinin kendinde bulunan bazı şeyleri bulması o kişiye bir rahatlık vermekte ve İslâm'ı rahat kabul edebilmektedir. Eğer bizler bu tarîkatların yaptıkları işlerde müsamahakâr davranışlar üzerine bulunmazsak, İslâm'a en büyük zararı veririz.[1158] Ayrıca simgeleri bariz kalmak şartı ile gayrimüslimlerin bir arada hayatın içinde bulunması ile İslâm'ın nurundan insanlar haberdar olmuştur. Bu şekilde binlerce kişinin müslüman olduğu da görülmüştür. [1159]

Tasavvuf ehline düşen gayret bu arada belli bir seviyeyi kat edenlere bir

---

[1157] ERGİN, a.g.e. s. 286–287

[1158] Osmanlı İmparatorluğu döneminde Bektaşi, Şia ve Sünni tarîkatlar devlet kontrolü altında idi. Bu tarîkatların sınır boylarında yerleştirilmesi bizzat devlet tarafından yapılmış ve elzem görülmüştür. **İfratı ve terfidi olmayan bir sistemde orta yol hiçbir zaman bulunamamıştır ve sistem hemen çökmüştür.**

[1159] Efendi Hazretlerinin vekalesini temizleyen bir Ermeni Kadın vardı.

sonraki hakikâti bildirmek için çalışma içinde olmalıdır. Bu nedenle yapılan tenkitte şeyhin postnişinliği nasıl ele geçirdiği değil, İslâm'a bağlılığı ve insanlığa yaptığı hizmette aramalıyız. Eğer bu kişiler sebebiyle bir kişi hidayet buluyorsa, bu o şeyhin dünyadaki en büyük nimete kavuşmuş olduğunu gösterir.[1160]

Tarîkatlarda aynı şeyhten terbiye görüp ayrılan birçok gruplar vardır. Bu Allah Teâlâ'ya ulaşan yolların zenginliği ve rahmet sebebi olan işlerdendir. [1161] Zaman, mekân, ortam ve insan görüş ve bilişlerde tebdil ve değişime uğradığı gibi, İslâm'ın güzel yüzü insanlara değişik tecellilerde kendini sunar. Bu sunuşta Allah Teâlâ'nın büyük tasarrufunu görenler mesela Mevlana kuddise sırruhu'l-azîz gibi, senelerce kendinden bahsettirir. Bu kolda da Efendinin de kendini unutturmayacak şahsiyetlerden biri olduğunu seneler

---

[1160] Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem buyurur ki; ***"Vallahi, senin hidayetinle bir tek kişiye hidayet verilmesi, senin için kıymetli develerden müteşekkil sürülerden daha hayırlıdır."*** (Kütüb-i Sitte)

[1161] **Tarîkatların Sayısı** - Önce şunu söyleyelim ki, tarikler pek çoktur. Zira aslında ***"Hak Teâlâ Hazretlerine ulaştırıcı olan tarikler (yollar) yaratıkların nefesleri sayısıncadır."*** Fakat bunların hepsi üç sınıfa indirgenebilir:

Ahyâr Tariki, Ebrâr Tariki, Şettâr Tariki.

Ahyâr Tariki - Birinci tarik muamelat erbabının yoludur ki, Allah Teâlâ'nın farzları ve nebilerin sünnetlerini yerine getirmekle, yâni çok namaz kılmak, çok oruç tutmak, çok Kur'an okumak gibi şer'i amellere girişmekle hâsıl olur. Bu yol sayesinde Hakk'a vasıl olmak için hem çok zaman ister, hem de bu vasıtayla maksada ulaşmakta başarılı olanlar azdır. Zahitlerin yolu budur.

Ebrâr Tariki - Bu ikinci yol mücâhede ve riyazet yoludur ki, mücâhede (nefsini yenmeye çalışma) ile ahlakı değiştirme, nefsi temizlemek ve kalbi arıtmaktır. Buna ebrâr (iyiler) yolu derler. Bu sayede insan nefsini kötü ahlaktan temizleyip kalbini kötü isteklerden arıtabilir. Bu yolla Hakk'a erenler birincisinden daha çoktur.

Şettâr Tariki - Bu üçüncü yol aşk ve muhabbet ehlinin ve cezbeyle yola girenlerin yolundan ibarettir ki, buna tarik-i sairin (yürüyenler yolu) veya Şettâr Tariki derler. Bu yola giden ihvan ileride ayrıntılarıyla söyleyeceğimiz üzere Ehâdiyetin kutlu zâtına kadar bir hâlden başka bir hâle intikal etmek suretiyle manen seyr ve seyahat eder. Bu yolun şartı insanın kendi iradesiyle ölümü kabul etmesidir. Tabiî ölümle ölen bir kimse nasıl dünyadan tamamen el çekmeye mecbur olursa iradesiyle ölen insan da her şeyden vazgeçecek, hatta kendi vücudunu bile yok farz edecektir.

"Cezbe ehlinden olup aşk ile ülfet etmiş olmayan ihvan, bu yüce tarike sülûk edemez. Zira bu tarik, "Şettâr Tarîkati"dir. Bunun ilk adımında ihvanın beşeriyet kabuğunu aşk ateşiyle yakıp kuşlar yumurtasından çıkar gibi çıkması gerekir. Bu tarike sülûk kolay sanılmasın, zira bu tarikin güçlüklerinin en hafifi canı terk etmektir."

Tarîkatlar, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kendi sîretidir ki, zahiri riyazet ve mücâhedeler, bâtını ise, menzilleri ve makamları geçmektir. Bu işlerin hepsine etvâr (tavırlar) derler ki, ihvan onunla bir hâlden diğer bir hâle döner. Ve ömrü oldukça bu dönüşümler ve tecelliler yolu üzerinde seyredip gider." (AYNÎ. a.g.e. s. 220–221)

geçmesine rağmen görmekteyiz.

İbrahim Hâs Hazretleri Menâkıbnâme'sinde yazıyorlar ki;

"Karabaş-ı Velî hazretleri kimseyi reddeylemezlerdi. Nice fâsıklar gelir, bîat dilerler ve bir müddet sonra tevbekâr olurlar; irşâd sâhibi adamlar sırasına geçerlerdi. Bir de herkes bulunduğu tarîk üzere terbiye ederlerdi. Hatta Mevlevi Sîneçâk Mustafa Efendi Hazretleri bir gün,

"Sultanım Mevlevîliği terk edip, sizin hizmetinizde olacağım; bana bîat verin." dedi. Hz. Şeyh cevaben,

"Size Mevlevîliği bıraktırmak olmaz. Her bir tarikten murat suret değildir. Murat Allah Teâlâ'yı bilmektir. Her hangi tarîkte olursanız sizi irşâd mümkündür." Buyurdular ve onu terbiyeleri altına alıp, mertebe-i irşada ulaştırmışlardır. Tarîk-ı Kâdiri'den ve sair turuk-ı aliyyeden birçok zevat hazretten bîat isterlerdi. Hazret onlara bîat vermez ve

"Geliniz sizin ile görüşelim. Bîattan murat, teslimdir. Sonra Allah Teâlâ'yı bilmektir." Buyururlardı. Bu suretle çok kimseleri yetiştirmişlerdir."[1162]

17-Ayrıca aşağıda gelecek kısımda şu soruların cevabı gelmektedir.

—Şeyhin icazet vermesi ile halifenin kendine rabıta yaptıramayacağı;

—Hakk'a yürüyen şeyhe rabıta yapılmaz demenin yanlış olduğu;

—Şeyh vefat etti diye müridin faydasını umarak kendine rabıta yaptırmasının hata olduğu;

—Hakk'a yürüyen şeyh için tasarruftan düştü demenin yanlış olduğu;

—Şeyh hayatta iken müridine dilerse yetki vererek kendi yerine kaim kılabileceği;

—Ruhun ne kadar güçlü ve tasarrufu olduğu;

Şeyh Abdullah-i Dehlevî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, **Şeyh Hâlid-i Bağdadî** kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine rabıta ile emr ettikten sonra, Şeyh Hâlid-i Bağdâdî kuddise sırruhu'l-azîzde rabıta yaptırdı. Bilahare mumaileyh de fenâ ile bekânın ehemmiyetini müşâhade ettikten sonra rabıtaya izin verdi. Her kim bu dereceye vasıl olursa kendine rabıta yaptırsın. Bazı müridin rabıtadan men' ve zecr edildiği halde kendisine rabıta yaptırması fazlasıyla taaccübü mûcibdir. (Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil ali'yyil azîm.) Bazı mürîd de, şeyh vefat ettikten sonra kendisine rabıta yaptırmıştır. Bazısı da, meyyit âhirete intikal ettikten sonra dünyaya iltifatı kalmaz demiştir. Bu kanaat, nefsinde kemal iddia edenlerin hatasından da büyüktür. Bu söz Evliyâullâh indinde, tasarrufâtı inkârdır. Bunda ittifak vardır.

Evliyâullahın tasarrufâtı, âhirete intikal ettiklerinde de bakîdir. Onun için Hazreti imâm-ı tarîkat el ma'rûf **Şah Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Şeyh Abdülhâlik Gücdüvânî** kuddise sırruhu'l-azîzin rûhâniyetinden feyz almıştır. Hâlbuki bu iki zât-ı muhteremin arasında beş adet vâsıta vardır.

Yine **Ebü'l Hasen Harkânî** kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, **Bâyezîd-i Bestâmî** kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerini idrâk etmediği halde, onun rûhâniyetinden feyz almıştır. Belki Bâyezîd'in vefatından sonra dünyaya gelmiştir.

Ey kardeş, bilmelisin ki, şeyhimiz **Zıyâeddin Hâlid en-Nakşibendi'l-Müceddid** kuddise sırruhu'l-azîz hayâtında, ashâbından hiç birinin kemâline şahit

[1162] Sefine-i Evliya, c.IV, s.27

olmadı ve **hiç birine rabıtaya izin vermedi.** Hattâ şiddetle nehy ederdi. Mürîdlerinden soranlara da, "Benim yanımda mürîd yoktur, yalnız İsmâîl yarım mürîddir" derdi. Şeyh İsmail de Hâlid kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin vefatından sonra kâim-makâmı oldu. Ondan sonra şeyh Abdullah Herevî kuddise sırruhu'l-azîz kemâl mertebesini buldu. Fakat kendi suretine kimseyi rabıta yaptırmadı. Hazreti şeyhin bazı ashabına, noksanlarıyla beraber irşada izin verilmiştir. Nitekim Hoca Bahâeddîn kuddise sırruhu'l-azîz Ya'kûb-ü Çerhî kuddise sırruhu'l-azîze, kemâl-i vusulünden evvel,

"Yâ Ya'kûb! Benden sana ne vâsıl olduysa, sen de onu nâsa ilet" buyurdular. Bundan sonra Ya'kûb-ü Çerhî, Şeyh Alâeddih kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin elinde tekemmül etti. Eğer mükemmelin izin ve icazeti ile nakıs olan irşada meşgul olursa, kâmilin yerine kaim olur. Yani nakısın eli kâmilin eli olur. Zarara uğramaz. Allâh-ü a'lem bissevâb.

Müfessirler topluluğu, **"Eğer Yûsuf, Rabb'inin burhanını (ilâhî ihtârı) görmemiş olsaydı, olacak olan olurdu."** (2/99) âyet-i kerîmesinde, **rûhâniyyûnun imdat ve tasarrufunu** tasrîh ettiler. Müfessirînden sahip-i **Keşşaf** (burhan) kelimesini tefsîr etti ve dedi ki;

Ya'kûb aleyhissalâtü vesselam, **Yûsuf aleyhisselâma (iyyâke ve iyyâhâ) yani,** "Yâ Yûsuf, seni Züleyha ile olmaktan ve Züleyha'nın sözünü tutmaktan tahzîr ederim" dediğini, Yûsuf aleyhisselâmın da bunu işittiğini ve hattâ Ya'kûb aleyhisselâmın temessül ile mübarek parmağını ısırarak göründüğünü de zikr etmiştir. **Evliyâullah,** ruhâniyetlerinin cismâniyetleri üzerine galebesi sebebi ile çeşitli suretlerde zahir olurlar. Nitekim sahih hadiste, Sultânü'l-Enbiya sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri, bazı ehl-i Cennete, . Cennetin her kapısından çağırılacağını buyurdular. **Ebûbekir Sıddîk** radiyallahü anh dedi ki;

"Bir adam nasıl olur ki, Cennetin her kapısından girsin?"Cevaben:

"Evet, umarım ki, o da sensin!' buyurdular.

İmâm-ı Rabbânî kuddise sırruhu'l-aziz Hazretlerini, mürîdlerinden on ikisi bir akşam iftara da'vet etmişler ve aynı zamanda onikisinin iftar sofrasında da hazır bulunmuşlardır. Kaddesallâhü sırrühü'1-aziz.[1163]

[1163] Mehmet Zahid KOTKU, Tasavvufî Ahlak, İst, 1998, s.241–243

II-MUHİB VE MÜRÎDLERİ

Efendi Hazretlerinin damadı Hayyat Mehmet Efendiden nakledilen bir rivayete göre, bir gün huzurlarında sohbet esnasında, orada hazır bulunanlardan bir kaçı:

"Efendim, Size gelen herkese, tefrik etmeden ders veriyorsunuz, bunun hikmeti nedir?" diye soruyorlar. O da buyurur ki;

"Gardaşlarım! Eskiden medrese, tekke gibi, ilim irfan yerleri vardı. Camiler aslî mekânlardır, tali mekânlar kalmadı. Tarîkata girme hevesiyle gelenleri biz boş çeviremeyiz, fakat bizim bir gönül dairemiz vardır ki, bizce malumdur." Başka bir zamanda şöyle buyururdular;

"Bir kimse bostanına karpuz eker. Karpuzların büyüdükten sonra en iyilerini satıp para kazanır. Ondan ehvenini eşine dostuna ve aile efradına yetirir. Geriye kalanını da hayvanlarına yedirir. O bostan ekenin bunda bir zararı var mı? Gardaşlarım! Ders verdiğimiz kimse hiç bir şey yapmayıp ta kötü ahlaklarından vaz geçse bu da bir kâr değil midir?"

Efendi Hazretlerinin tekkesi yeryüzü, ihvanları da bütün insanlıktı. Hiçbir kimseyi ahval bakımından eksik ve noksan görmezdi. Yokluk ile geldi ve yokluk ile gitti. Kimseye ne incindi ve de kimseye incindi. Üzenler olursa, onları da Allah Teâlâ'ya havale ederdi.

Efendi kuddise sırruhu'l aziz Hazretlerinin yol arkadaşlarından şöhret bulmuş olanlardan bazıları şunlardır.

Müezzinzâde Abdurrauf Açıkalın Efendi
Ali Eriş Efendi (Fatsa)
Ali Osman Efendi (Fatsa)
Avni Ecevit Efendi (Gürün)
Bahri Efendi (Ünye, Tekkiraz) [1164]

[1164]—**Bahri Efendi Hazretleri:** 1932 yılında Ordu-Ünye, Tekkiraz Köyünde doğmuştur. Arif Hocanın torunu Mustafa Beyin oğludur.

Arif Hocanın Tekkiraz'da Tokat ve Niksar'dan gelen yolcuların konakladığı 30 odalı misafirhanesi vardır. Cömertliği ve misafirperverliği ile şöhret bulmuş bir aileden gelen Bahri Efendi Hazretleri Anafartalar İlköğretim Okulu-Ünye'de ilk tahsilini tamamladı. Askerliğini Bandırma'da muhabere onbaşısı olarak yaptı.

Askerlik görevinden dönüşünde 1956 yılında Naime Hanım ile evlendi.

1958 yılında babasından izin isteyerek Sivas'a Gavs'ül-âzam İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Hazretlerine gitmek istediğini beyan etmiştir. Babası ise Sivas'a gitmekten vazgeçerse, bir takım elbise alacağını vaad etsede, Bahri Efendi Hazretleri manevî elbiseyi tercih ederek babasını iknâ etmiş ve Sivas'a gelerek İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz Hazretlerine intisab etmiştir.

Daha sonra İstanbul'a göçmüş İEET İdaresinde çalışmış 1983'te emekli olmuştur. Halen Çamlıca'da ikâmet etmektedir.

1969 yılında İhramcızâde Efendi Hazretleri hakka yürüdükten sonra tasavvufî hayatını Bakkalköy Dergâhında irşad faaliyetlerini yürüten Mesudiyeli Koyulhisar Armutçayırlı İbrahim Yılmaz Efendinin terbiyesinde devam etmiştir. 9 Mayıs 1974

Basmacı Mehmet Efendi (Isparta)
Bünyâmin Yıldırım(İmranlı) [1165]

---

yılında İbrahim Efendi Hazretleri Hakk'a yürümesinden sonra bu kola bağlı olan ihvanların irşad ve terbiyesi zatlarına tevdi edilmiştir. Yokluk yolu üzere bu kola bağlı olan ihvanı kirâmın terbiyesi ile meşgul olmaktadır.

Menâkıb

1960 yılında Bahri Efendi Hazretleri hanımıyla beraber Samsun-Terme'den Sivas'taki Hacı Karabey isimli ihvanın evine gidiyorlar. Bulundukları senenin çok kurak geçmesinden dolayı İhramcızâde Hazretlerine hacetlerini bildirip dua istiyorlar. Efendi Hazretleri ve ihvânlar ile beraber yağmur duası için sahraya çıkıyorlar. Sohbette iken İhramcızâde Efendi Hazretleri;

"Gardaşlarım! Beni benden sormayın, ben insan değilem" buyurarak yokluğun sırrını izhar ederek semaya nazar kılıyor. Bir müddet sonra yağmur yağmaya başlıyor.

*

Bahri Efendi Hazretleri Çanakkale Conkbayır'da sahra sohbeti yaparlarken, bir aile yanlarına geliyor.

"Siz burada ne yapıyorsunuz?" diye soruyorlar. Bahri Efendi Hazretleri;

"Yağmur duasına çıktık." Bayan ise kocasına Bahri Efendi Hazretleri önünde bulunan şekerleri göstererek;

"Gel..Bu şekerler dualıdır. Sende al." Kocası şekerden bir miktar almış ve uzaklaşırlarken bereket zuhur etmiş ve yağmur yağmaya başlamıştır.

[1165] **Bünyâmin Yıldırım Hoca Efendi** 1943 yılında İmranlının Uyanık Köyü'nde dünyaya geldi. Babasının ismi Recep annesinin ise, Fatıma'dır. İlk ilim tahsilini köy imamı olan Babasından aldı. Kur'an-ı Kerim, tecvit, fıkıh ve hadis dersleri alarak ilim hayatına başladı.

Henüz 10 yaşlarındayken namaz, oruç, zekât, dünya, tasavvuf ve aşk gibi konular hakkında hatırı sayılır şiirler yazmaya başladı.

Haramlar konusunda çok hassastı. Evin tek erkek çocuğu olduğu için hayvanları otlatmak çoğu kez kendisine düşüyordu bu sebeble onları önüne katar dağ yolunu tutardı. Namaz vakti gelince hayvanların başlarına çuvallar geçirir kendisi namazda iken başkalarının tarlasına girmelerine müsaade etmez namazını öyle eda ederdi.

Bu ve benzeri birçok hal ondan tecelli etmeye başlayınca çevresinde ki, kişiler kendisine "Şeyh Bünyamin" lakabını takmış ve onu bu isimle çağırmaya başlamışlardı.

Recep Hoca oğlunun iyi bir eğitimden geçmesini istedi, bu amaçla ellerinden tutup Gavsü-l Azam Hacı İsmail Hakkı İhramcızâde Hazretleri huzuruna götürdüler. Bu dönemler yaşı henüz 16'dır…

Normalde Hacı İsmail Efendi Hazretleri dersi verdiği kişiye Lafza-i Celal'i günde bin kere tekrar etmesini söylerken, Bünyamin Efendiye beş bin kez tekrar etmesini söyler. Bu duruma şahit olan babası Recep hoca:

"Efendim ben hoca olmama rağmen beni bin'den başlattınız Bünyamin ise, henüz çocuk ama ona beş bin kez çekmesini tavsiye buyurdunuz, hikmeti nedir" deyince Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri:

"Gardaşım! bu ezeli bir mesele, onun aşkı bunu kaldırmaya müsaittir" buyururlar.

Yedi yaşlarında başlayan ilim tahsili şeyhinin 1969'da Hakk'a yürüyüşüne kadar 19 sene sürdü. Bu dönemin ilk 9 senesi zahiri bilgilerin, ikinci 10 senesi ise, batını

(Gülbaba) Cavit Kayhan (Mesudiyeli)[1166]

---

bilgileri öğrenerek geçti. Aradan iki sene gibi bir zaman geçmişti ki, on sekiz yaşlarında Şükrü Bey'in kızı Nazife Hanımla evlendi. Bu evliliklerinden ikisi erkek dördü kız olmak üzere altı tane çocukları dünyaya geldi.

Askerliğini Erzurum'da Topçu çavuşu olarak yapmış asker iken Hattat Mustafa Efendi gibi birçok Ehli Hal ile görüşmüştür. Tezkereyi aldıktan sonra sohbetleri sıklaştırmış şeyhiyle daha sık beraber olmaya başlamış ve şehir dışı seyahatler yapmaya fırsatlar bulmuştu. Bu dönemden sonra sık sık İstanbul'da bulunan ablası Elif hanımın yanına gelir derviş cemaatleri gezer, âlim, âşık ve ariflerle görüşür sohbetler ederdi.

Bir süreliğine Erzincan'ın Esirkiğı ilçesinde babasının yerine imamlık yapmış o bölgenin insanının da gönlünü kazanmıştır.

1969'da şeyhi Hacı İsmail Hakkı Toprak Efendinin Hakk'a yürümesinden sonra Sivas'ta daha fazla duramadılar ve manevi bir işaretle 1974 yılında evliyalar ve çileler şehri İstanbul'a göç ettiler.

İstanbul'da Küçükbakkal köylü İbrahim Efendinin yanında eğitimine devam eden Bünyamin Efendi ondan çok faydalanmıştır. İbrahim Efendi için: "İbrahim efendinin bize çok faydası olmuştur, kendisi tasarrufta olan bir Ehli hal idi" buyururlardı.

İrşad faaliyetlerine başladığında yaşı henüz 33'dür.

1987 ve 1992 olmak üzere iki kez hacca gittiler. 17 Mart 1994'de Perşembe günü Hakk'a yürüdü.

"Adap hoştur adap hoştur, Adabı olmayan boştur" kelâmını çok söylerdi.

[1166]—Sözlerinden:

GÖZDEN SİLİNİP GÖNÜLLERDE YAŞAMAK

Beşer vücudu fânidir. Ruhu işe ezeli ve ebedidir. **Yalnız insanlar bırakacağı eserleri ile manen yaşarlar.** Ruh ise ölümsüzdür.

Ölmek, unutulmak hiçte istenilen bir arzu olamaz. Ebedi hayatın müştakları, ab-ı hayat-ı mâna olan aşk çeşmesinden içmelidirler.

Ölmemek için eserler bırakmak şarttır. Eserler; hayırlı evlatlar, talebeler, aslı meyveler, hayratlar, bunların hepsinden üstün, gerçek insan örneği vermektir.

"Beni rabbim terbiye etti, ne güzel edeplendirdi" buyuran Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz güzel ahlakın en güzel miras olduğunu işaretlemişlerdir.

"Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi, birincisi hayat arkadaşım, dert ortağım, en yâkinim kadındır.

İkincisi güzel koku, üçüncüsü gözümün nuru namazdır." buyuran sevgili peygamberimiz bize hayatın, iki cihan hayatının gerçek manasını bildirmişlerdir.

Kadını sevmesindeki hikmet, kadın ve erkeğin birbirine, ikisi de Hakkın Celâl ve Cemâl sıfatları ile bulunduklarından dolayıdır.

Hz. Mevlâna kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz kadını ifrat derecede yücelterek "Kadın Hakkın pertevi nurundan yaratılmıştır, halik değildir, yaratıcı vasfına layık olduğundan gayr-ı mahluk dense lâ-zevaldir" der. Yaratıcının, yaratıcı aynasıdır.

Güzel koku ise Allah Teâlâ sevgisi, iman sevgisi, kadın ve erkeğin bir birini iyi anlayarak kurduklan muhabbet, saadet ve sadakatidir, der.

Gözümün nuru namaz buyurması ise; namaz kulu Hakka ulaştıran en süratli vasıtadır. Vasıtasız yol alınmadığı gibi, ibadetsiz Allah Teâlâ'ya kavuşmak mümkün değildir.

Cencinli İbrahim Başar Efendi
Çanakçılı Deli Mustafa (Veli)
Darendeli Hacı Hasan Akyol Efendi
Darendeli Seyyid Osman Hulusi Efendi
Darendeli Hacı Hamza Efendi
Darendeli Ahmed Turan Efendi (Kara Mevlana)
Darendeli Hacı Emin Efendi (Ayvalı)
Fatsa -Fizmeli Hamid Tarakçı Hoca Efendi
Göreleli Hüseyin Kibar Efendi [1167]

[1167] **Göreleli Hüseyin (Kibar) Efendi,** hakkında verilen bilgiler, maalesef arzu ettiğimiz düzeyde değildir. Farklı bilgi kaynaklarından elde ettiğimiz neticelere göre, Görele'nin Karakeş köyünden Kibaroğlu Mehmet Efendi'nin oğludur. 1915 yılında doğduğu bilinmektedir. Bu yıllar, I. Dünya savaşının en elem verici yılarıdır. Çanakkale, Kafkasya. Süveyş ve diğer cephelerde yaşanan dramatik olaylar, toplumu ve ekonomik şartları çok zor duruma sokmuş, sair imkânsızlıkların yanında eğitim imkânlarının da kısıtlı duruma düşmesi sebebiyle eğitim imkânı büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. İşte bu yüzden Hüseyin Efendi arzuladığı eğitimi alamamış, Rüştiye tahsili ile yetinmek durumunda kalmıştır. Askerliğini Kırklareli'nde tamamlamıştır.

Verilen bilgilere bakacak olursak, ceddinden ekseriyetinin ehli tarik olduğu, tasavvufi geleneğin bu ailede önceden var olduğu anlaşılmaktadır. Hatta Nakşibendî silsilesinde önemli bir yer işgal eden Hasan Harakâni Hazretlerinin soyundan olduğu rivayet edilmektedir. Ancak onun, Hâlidiliğin Mekki kolu ile tanışması, çalışmak için gittiği Zonguldak'ta mukim, Gavs'ül-âzam İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendinin halifelerinden Hacı Hamza Efendi sayesinde olmuştur. İlk intisabını Hacı Hamza Efendi'ye yaptığı anlaşılan Göreleli Hüseyin Efendi'nin, daha sonra Sivas'a gittiği burada bir ay kaldığı ve bundan sonra irşadını İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi ile beraber sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Daha sonra irşad görevi ile memleketine geldiği, ilk irşad faaliyetlerine köyünden başladığı bilinmektedir. Ekonomik durumunun iyi olması, onun kendisini irşad hizmetlerine rahat vermesine yardımcı olmuştur. Hatta kendisine ait arazilerin önemli bir kısmını satarak, ihvanları için harcadığı ifade edilmektedir. Onun bu tasaddukçu tutumu, bölgede bulunan saygın esnaf ve ilim ehli birçok insanın, ona intisap etmesine neden olmuş ve bu sayede İhramcızâde mektebinin tesiri bölgede yayılmıştır.

Göreleli Hüseyin Efendi, bir ara şehre inmiş, irşad faaliyetlerini Görele şehir merkezinde sürdürmüştür. Ancak inkılâplar döneminin tekke ve zaviyelerle ilgili tutumu yüzünden uğradığı takibatlar, onu tekrar köyüne dönmeye mecbur etmiştir. Buradaki tasavvufi yaşayışı daha çok "münzevi" tarzda sayılabilir. Hatta hayatının son dönemlerinde evinden uzakça bir yerde, bahçe içinde kurduğu "çardak"ta kendini tamamıyla ibadete verdiği nakledilmektedir.

Marangozluk işi ile de uğraştığı bilinen Hüseyin Efendi'nin, zâtürre hastalığına yakalandığı, bu hastalıktan kurtulamayarak, henüz genç denilebilecek bir yaşta, 1963 yılında vefat ettiği bilinmektedir.

Hafız Abdurrahman, Faik Hoca, Tahir Duman Hoca, Cevdet Hafız gibi önemli şahsiyetlerin, onun kurduğu sohbet meclislerinde yetişmiş olduğu ifade edilmektedir. Örenli Mustafa kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendi'nin de ondan ders aldığı nakle-

Hacı Mehmed Nuri Sayı Efendi (Kuzum Dede-Tokat)
Hacı Murat Efendi (Çelebi)(Trabzon)
Hacı Berber Bekir Efendi
Hacı Süleyman Yücer Efendi (Niksar)
Hamamcı Şaban Aydın Efendi
Hayyat Mehmet Gündüzoğlu Efendi
Hüsnü Efendi (Gürün)
İbrahim Gökçe Efendi
İbrahim Yılmaz Efendi (Mesudiyeli)
Kastamonulu Tahsin Şenal Efendi
Kuyumcu Hacı Bekir Kızıltoprak Efendi
Hacı Mehmet Efendi (Başören Akdere-Gürün)
Mehmet Akkiraz Efendi (Korgan)
Mehmet Işık Efendi (Tokat)
Mehmet Şen Veli Efendi (Gürün)
Müftü Mevlüt Sarıoğlu Efendi
Örenli-Eynesilli Mustafa Eren Efendi [1168]

---

dilmekte ise de, bu konu net değildir. Zira Mustafa Eren ile ilgili olarak dinlediğimiz şahıslar bu rivayeti doğrulamamaktadırlar. Ancak, Hüseyin Efendinin kurduğu sohbet meclislerine iştirak ettiği yolundaki bilgilerin doğruluğu kabul edilebilir. (Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 171)

[1168] **Eynesilli Mustafa Eren kaddese'llâhü sırrahu'l azîz**

Ören köyü, Eynesil ilçe merkezinden yürünerek gidilebilecek yakınlıkta, çay, meyve ve fındık bahçelerinin bütün renk cümbüşü ile karıştığı, Karadeniz'e biraz yukarıdan bakan güzel bir köydür. Mustafa Eren Efendi, 28 Ocak 1926'da, bu köyün, eski adıyla "Yağabil" yeni adıyla "Yakuplu" mahallesinde doğmuştur. Babası, Mollahaliloğullarından Molla Mustafa'dır. Sert mizacı ile tanınan Molla Mustafa, Eynesil'de ticaretle meşgul olmuştur.

Ona ilk eğitimini annesi vermiştir. İlköğrenimini ise Eynesil Merkez ilkokulunda tamamlamıştır. Ağabeyi, Dr. Hakkı Eren, ondan daha ileri sınıflarda olmasına rağmen, onunla sık sık müzakereye girdiği, zihni gücünü ispat ettiği nakledilir.

1944 yılında evlenmiş olan Mustafa Eren Efendi, 1946'da Urfa'da askerlik şartlarında nöbetleri sırasında Kur'an'ı ezberlemiştir. Askerliğinin kalan kısmını Trabzon'da tamamlamıştır. Asıl eğitimini askerlik dönüşünde ikmal etmiştir.

Medreselerin kapatılması, müderrislerin çeşitli suçlar isnat edilerek telef edilmeleri ve dini eğitimin yasaklanması gibi tek parti uygulamalarına rağmen; Eynesil'de mukim, son devrin Osmanlı ulemasından Güdükoğlu Hacı Hasan Efendi ve Emekli müftü Kasberzâde Hacı Ahmed Elendi gibi kimselerden temel İslâmi ilimleri tahsil etmeye muvaffak olmuştur.

Eynesil eski müftüsü merhum Mehmet Emecen'in, onunla ilgili bir hatırasını şöyle naklettiği anlatılır: *"Ben günlük derslerimi yapmak için, bütün gün çalışırken, Muştala Eren dükkânda ticaretle meşgul olurken bir taraftan da küçük kâğıtlara notlar tutar; ertesi günü ben dersimi vermekle zor tanırken O, Hacı Ahmed Hocaya gelecek dersler için sorular sorar ve hocayı müşkül durumda bırakırdı."*

Ömer Başar Efendi
Sırrı Su Efendi (Gürün)

Tahsil ile ticareti bir arada yürüten Mustafa Eren Efendinin, 1950de Trabzon'a bir manifatura dükkânı açtığı, ancak arzuladığı ortamı bulamayarak tekrar Eynesil'e döndüğü, 1955 yılına kadar aynı işi burada devam ettirdikten sonra, bu işi oğullarına bırakarak kendisini tasavvufa ve İslâmi çalışmalara verdiği bilinen bir husustur. Ticaretteki dürüst davranışları ve başarısı, halen onu tanıyanlarca takdir ile anlatılır. Böyle olmasına rağmen onun ticareti bırakmasında, hiç şüphesiz içine girdiği maneviyat ikliminin nimetlerini tatmış olması belirleyici olmalıdır.
Onun tasavvufla tanışması önce kitaplar aracılığı ile olmuş olmalıdır. Zira 1950'lı yıllarda bu anlamda bir arayış içindedir. Nitekim bu arayışın bir sonucu olarak, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi ile tanışımadan önce Vakfıkebir'de mukim Kadiri şeyhi Hafız Osman Efendi; Görele'de mukim Halveti şeyhi Hacı Mürsel Efendi gibi maneviyat ehli insanlarla görüşmüştür.
Mustafa Eren Hazretleri, İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretleri ile 1953 yılı mayıs ayında tanışmış ve hayatındaki asıl değişiklik bundan sonra başlamıştır. Bu tanışmayı kimin sağladığını henüz bilemiyoruz, ancak ticaretle meşgul olduğu için mala gittiği İstanbul'da Eyüp Sultan Hazretlerini ziyaret ederek, dua ettiği ve dönüşünde Sivas'a geçtiği, Hacı İsmail Hakkı Efendiye burada intisap ettiği ifade edilmektedir. Bundan önce, herhangi bir yere intisabının olmadığı da bilinen bir husustur. Mustafa Eren Hazretleri'nin bundan sonra manevi hazlar dünyasına ait haller ile zahiri ilimleri gönlünde ve zihninde meze ederek, muhabbet ve rahmani zevk dolu bir hayat yaşadığı bilinmektedir.
Tasavvuf literatüründe geçen manevi hallerin içinde, farklı bir dünya yaşayan ve Allah Teâlâ'ya âşık olmanın verdiği lezzetli iklimde şeyhi İhramcızâde Hazretleri ile dolu dolu tam 16 yıl geçirmiştir. İhramcızâde Hazretlerinin 1969'da Hakk'a yürüyüşü ile de manevi görevine başlamış, kendi irşad halkasını oluşturmuştur.
Mustafa Eren Hazretleri'nin, daha şeyhinin sağlığında ihvan arasında "Hoca Efendi" diye anıldığı, iştirak ettiği sohbetlerde yüksek bir karizma oluşturduğu ve manevi tasarrufunun oldukça taşkın olduğu, o dönemi yaşayan ihvanlar tarafından nakledilmekledir.
Dört defa hacca gitmiş, İmam-ı Azam, Şeyh Şibli, Hasan Basri ve İmam Ali radiyallâhü anhümü, her hac yolculuğunda ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir.
Mustafa Eren Hazretleri, 1990 yılında rahatsızlanmıştır. Rahatsızlanmazdan önce, hiç aksatmadan sürdürdüğü ***"gezerek irşad"*** faaliyetini durdurmuş ve özel otomobilini de satmıştır. Yakalandığı kanser hastalığı ile ilgili yapılan tedaviler olumlu sonuç vermemiş ve elem verici bir nekahet devrinden sonra, 1991 yılı 22 Temmuz günü Bulancak'ta hastalık döneminde kaldığı bir ihvanının evinde rAhmed-i rahmana kavuşmuştur. Vefat ettiği odada, Eynesil ve Örendeki vekalelerde saatlerin 13.55'de durmuş olması da kutsiyetine işarettir.
Manevi özellikleri bakımından çok farklı özelliklere sahip olan Mustafa Efendinin, fiziki bakımdan da diğer insanlardan seçkin olduğu görülür. Uzun boylu, seçkin yapılı ve buğday tenli olduğu bilinmektedir, Etkileyici bakışları, anlaşılır ve kısa konuşma tarzı, güçlü hafızası, derin sezgi gücü ve keskin zekâsı ile hayranlık uyandıran bir yapıya sahiptir.
(Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 179-193-Yeni Dünya, Nisan, 1998)

Sivaslı Hafız Hakkı Ürgüp Efendi
Taşköprülü Mustafa Özsoy Efendi [1169]
Taşköprülü Nuri Atasoy Efendi (Kıtmîri İhramî)[1170]
Türkeli Mevlana Hacı Küçük Hüseyin Efendi [1171]

Meşhur ihvan bacılar

Fatma Hanım, Gülname Bacı, Hamide Hamlacı, Hesna Bacı, Hayriye Hanım (Efendi Hazretlerinin kızı), Hikmet Hanım, Salise Bacı, Karabüklü Hatice Hanım

---

[1169] Ümmî bir halife idi. Efendi Hazretleri çok itibar eder, her zaman yanında bir yer gösterirdi. Efendi Hazretleri onun ümmiliğinden dolayı kıskananlara;
"Gardaşlarım! İhvanımıza en güzel şekilde hizmet ediyor. Kurda kuşa yem ettirmiyor. Yetmez mi?
Bir gün pirlerden birisi bir köpeğin ayağını öpmüş. Öpmesinden dolayı ayıplayanlara 'ihvanımızı muhafaza ediyor' buyurmuş.
Mustafa Efendi bizim canımızdır."

[1170] Hacı Hasan kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Efendi, Nuri Efendinin arkasında namaz kılınca *"Takva sahibi birisinin arkasında namaz kılmak nebîlerin arkasınada namaz kılmak gibidir,"* buyurmuştur.

[1171] Sinop 1931 doğumlu Türkelili Hatim Hocasıdır. Efendi Hazretlerinden sonra Darendeli Hacı Hasan kuddise sırruhu'l-azîz Efendi terbiyesinde ihvanlığa devam etmiştir.

III-O'NUN HAKKINDA SÖYLENMİŞ KELAMLAR

***

"Oğlum mazhariyyetin çok büyük."

Efendi Hazretlerinin annesi

***

"O'nun her hali Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir."

İhramcızâde Mehmet Kâzım Efendi

***

"Baba seni biz evliya ettik. Ben ettim sabrettin, annem etti sabrettin, Allah sana bu makamı bahşetti."

İhramcızâde Kemal Toprak

Ey, ***Garîb'u-llâh*** *yoluna kim ki, can eyler feda,*
Akıbet mazhâr düşüp esrara oldu âşinâ.

Ey, ne hikmettir ki, ol mahmur füsunkâr gözlerin,
Kande baksa cân alur, aldığına vermez behâ

Devlet'in babında beklerler visalin isteyû,
Hiç biri yok olmadan bulmaz visal, görmez lika.

Kim ki, la'linden Sen'in içmezse bir katre şarâb,
Hızr'a yoldaş olsa da bulmaz yine âb-ı beka'.

Ey, ne mihrâbtır kaşın mihrabı kim âna müdâm,
Baş eğip tâât için her yan sücûd eyler âna.

Gamze tîğîyle HULÛSÎ hastanın al canını,
Bir murada ere, kim ola sana canı feda. [1172]

***

Geçtik esrâr-ı ene'l-Hak'dan o Hallac değiliz,
Hızr'ın âbına hayâtına da muhtac değiliz.
Sırrımız hamîr gibi, içmeyeni mest etmez,
Sırrımız ketm ederiz faslîle târâc değiliz.
Arif ân şimdi koyup hırka-i târ-i pûdi,

[1172] ATEŞ, Seyyid Osman Hulusi, *Divanı*, 1986, s. 6

Dediler cümlesi biz hırkalı nessâc değiliz.
Mene derman edecek yâr ***Garîb'u-llâh****'dır,*
Yoksa Lokman Hekîm'e dahî muhtâc değiliz.
Ey HULÛSÎ biz o mir'ât-ı şuûn zâtıyız,
Vâkıfiz sırrına bî-gâne-i mi'râc değiliz.[1173]

***

Yoğruldu mâyesinden ol Sultan-ı Kevneyn'in
Mürşid-i âzam oldu âlem-i isneynin
Tarik-i Nakşibendî'nin nuru ol şah-ı merdân
İhsanı lütfeyledi ana Sultan-ı Yezdan

Ahir zamanın müceddidi, neslidir pâki
İlâhî deryaya gark etti ânı Mustafa Hâki
Gavsü'l-âzam varis-i enbiya mükerremi
Lâ-mekânı tutmuş şân-ı mürşid-i âlem

Kararan kalplere inen nuru pür ziyâdır
Cihan-ı irşâd eden vücudu mualladır.
O meşayih-i izâm, devlet-i şehinşâhîdır,
O gönülleri Hakka uçuran vech-i mâhîdır.

Mefahir-i ulema, evliyây-i Kibriya
O hurşid-i kevn-i mekân suleha-i asfiya.
Ahfâd-ı Muhammedî kenz-i mahfi Hüdâ
Dâimdir Hakkı hayrette vardır himmeti

***

Zehî devlet ki, şol dil kurb-i Rabbü'l-Âlemîn olmuş,
Düşüp hâke erişmiş lâ-mekâne bî-mekîn olmuş.

Zehî izzet ki, şol cân buldu cananı canında,
Felekler pâyine yüz sürmek ile müsteîyn olmuş.

Açıl ey dîde şu yâri kim yâr ile yâr olup,
Aradan ikilik ref olup yâr muîn olmuş.

Eriş dâmânini tut habl-i Kur'ân'ı tutam dersen,
Eşiği Kâ'be ânın dameni hablü'l-metîn olmuş.

Yetiş gurbette kalma var ***Garîb'u-llâh****'a yol bul kim,*

[1173] ATEŞ, a.e. s. 84

Kelâmı vahy-i Hak, hem kendisi Rûhu'l-Emîn olmuş.

Ânın hükmündedir âlem, ânın re'yindedir devrân,
O bulmuş vasl-ı yâri, yâr ile halvet-nişîn olmuş.

Eğer ki, zahiren îmânı kesbî sandılar amma,
Ezel bezmindeki ikrara bu tasdik rehin olmuş.

Ezelde tanıyıp bilmiş o yâre yâr olan canlar,
Bu âlemde bilip ânı, yine âna yakın olmuş.

Garîb'u-llâh-ı Hakkı*'nın ayağı tozun sürme,*
Kim edindiyse çeşmine o göz Hakke'l-yakîn olmuş.

Bu yolda varını yok eylemekmiş hep kemâl ancak,
Şu kim toprak olanın yeri arş-ı berîn olmuş.

HULÛSÎ her sözün sıdkı sözünü hâl edinmektir,
O söz ki, olmaya hâl cümle kul kâzibîn olmuş.[1174]
***
Medine şehrinin hâk ü toprağı,
Ravzâ-i Habîb 'in gül ü yaprağı,
Hakikât şehrinde kurmuş otağı,
Seyyidim, sultânım, ***Garîb'u-llâhım****,*
Mürşidim, mûînim, Refî'u-llâhım.[1175]

***
Can mürginin ezkârı dîdâr-ı ***Garîb'u-llâh,***
Her demdeki efkârı dîdar-ı ***Garîb'u-llâh****.*
Almış ezelî varın kılmış âna ikrarın,
Görmüş gül-i ruhsatın dîdâr-ı ***Garîb'u-llâh.***
Akvâl-i şeriat hep akvâl-i tarîkat hep,
Ahvâl-i hakîkat hep esrâr-ı ***Garîb'u-llâh****.*
….
Her tenlere cân olmuş cânân-ı ***Garîb'u-llâh****.*
….
Gün gibi âyân olmuş bürhân-ı ***Garîb'u-llâh****.*
Ol arif-i dânâyı bul menzil-i âla'yı,
Tutmuş iki dünyâyı hoş şân-ı ***Garîb'u-llâh****.*
Amâ neyi görmüştür ednâ neyi bilmiştir,
Dânâ ânı bulmuştur erkân-ı ***Garîb'u-llâh****.*

[1174] ATEŞ, a.g.e. s. 89
[1175] ATEŞ, a.e. s. 272

Esrâr-ı kemâhîdir etvâr-ı mebâhidir,
*Dîvân-ı ilâhîdir dîvân-ı **Garîb'u-llâh**.*
….
*Merdân-ı Hüdâdır hep merdân-ı **Garîb'u-llâh**.*
Gözleri ânı görmezse ol hâzır nazırdır,
….
Göz mürdem hâlinde ârzû-yı cemâlinde,
*Her lâhza hayâlinde dîdâr-ı **Garîb'u-llâh**.*
Yâr-i ezelî oldur yârin güzeli oldur,
*Envâr-ı tecellî oldur dîdâr-ı **Garîb'u-llâh**.*
Allah'a emânet ol her kârı keramet ol,
*Hep varı selâmet ol, ol yâr-i **Garîb'u-llâh**.*
Âsâr-ı muhabbettir esrâr-ı muhabbettir,
*Envâr-ı muhabbettir dîdâr-ı **Garîb'u-llâh**.*
Bu bende HULÛSÎ'nin efgende HULÛSÎ'nin,
*Dil bende HULÛSÎ'nin dîdâr-ı **Garîb'u-llâh**.*[1176]

****
Her demde sürülmez bu devrân~ı Rasûlüllah,
Her demde kurulmaz bu dîvân-ı Rasûlüllah.

Her dîdeye yüz açmaz her göz o yüze kaçmaz,
Her merhaleden geçmez kervân-ı Rasûlüllah.

Bin yıllık ömre değmez bir lâhzasını ânın,
Her cana nasîb olmaz ihsân-ı Rasûlüllah.

Deryâ-yı maârif den dürr al dil-i arif den,
Pür hikmeti sârifden dür kân-ı Rasûlüllah.

*Erkân-ı **Garîb'u-llâh**, bürhân-ı **Garîb'u-llâh**,*
*Her şân-ı **Garîb'u-llâh**, hep şân-ı Rasûlüllah.*

Her emre Matta, her veçhile tâatta,
Meydân-ı sadâkatta merdân-ı Rasûlüllah.

HULUSİ ne devlettir bin lûtf u inayettir,
Olmak ne saadettir kurbân-ı Rasûlüllah.[1177]

****
Âdem tabiatlı melek sîmâlı

[1176] ATEŞ, a.e. s. 185
[1177] ATEŞ, a.e. s. 195

Şah olursan sana gedâ bulunur
Her kim güler yüzlü hem dili tatlı
İşte anda lutf-ı Huda bulunur

Pehlivanlık edip nefsin yıkarsan
İmanın nurundan şem'a yakarsan
Musa gibi, Tûr dağına çıkarsan
Sana Hak dilinden nida bulunur

Kâl ü belâ ikrarını güdersen
Onda olan borcu bunda ödersen
İsmail gibi, canın kurbân edersen
Sana gökten inen kurbân bulunur

Hakk'a talip isen hizmet et pîre
İkiyi terk edip ere gör bire
Hâk edip yüzünü süre gör yere
Candan vazgeçince cânân bulunur

Eğer ki, başında aklın var ise,
Hak yoluna sarf et malın var ise,
Geceler sıbha dek derdin var ise,
Bülbül gibi, zâr et gülzâr bulunur

Başında var ise, sa'âdet tacı
Ka'be'ye varmadan olunmaz hacı
Olmak istiyorsan gürûh-ı nâcî
Her derde sabreyle derman bulunur

Hâkikat şehrinin dışında durdun
Şen Veli der bunda ne haber sordun
Denizde mermer taş içinde kurdun
Ağzında yeşil ot gıda bulunur

Mehmet Veli ŞEN

***

Cümle âlemlerin sultanı sensin
Mürşidi azamsın kutbu cihansın

Peygamber vekili ahır zamansın
Sözlerin Kur'an'dır hem tercümansın.

Alim cahil demez sohbet edersin

Hakkın kullarını hep bir tutarsın

Bir nazarda halden hale toylarsın
Fuyuzat mahzeni hem menbâsın.

Güneş gibi, doğdun ahîr zamana
Hakikât nurunu yaydın cihana

Münkir dahi gördü geldi imana
Mahbubu rahmanın armağanısın.

Aklın haddimi seni bilmeye
Dil takat getirmez vasf eylemeye

Himmetin kâfidir şükreylemeye
Görünmez dertlerin dermanı sensin.

Şeş cihetten senin nurun görürüm
Aşkına şevkine hayran olurum

İndinde kurbana hazır dururum
Gönlümün kıblesi hem Kâ'besisin.

Bu söz senden değil Şen Mehmed Velî
Dostun kendinedir kendi sözleri

Hiç bir şeye değişmem ben o dilberi
Canımın canısın hem cananısın.

Mehmet Veli ŞEN

***

Şeyhimin illeridir Sivas illeri,
Görünce şâd eder her gönülleri
Hava ile suyu cihanda yoktur
Nimetle doludur güzel yerleri
Örtülüpınar'dır semtinin adı
Taşlı sokak'tan gider beytin yolları
İhramcızâde'dir İsmail Toprak
Tarîkatlar şeyhi Nakşî'nin mutlak
İhyayı uluma memur etmiş Hakk
Evliyadır onun hep ihvanları
Sünnettir evkatı şer'iyye işi
Zikr-ü teşbih olur cümle teşvişi
Daima sohbettir her işin başı,
Hak yola sevk etmiş Rabbim onları
Perişan kapında Şen Mehmet Velî
Eşiğine baş koydu yerde yüzleri.
Rasulün aşkına affet kemteri
Kapında bekliyor döndürme geri.

Mehmet Veli ŞEN

Yine havalandı divane gönül
Şah İhraminin ili göründü
Arif ol kendini yabana atma
Çöl esrarı galûbela göründü.
Şeriat hanına konuk olalı
Mugallet halinden ırak olalı
Mürşit dergahına çırak olalı
Evliyanın doğru yolu göründü.
Şükür marifetten cüzi haberim
Hakikât yolunda mûni mihirim
Dedim mah cemalin göster ey pirim
Pir İhramcızâde Velî göründü.
***GARİP** nedir sendeki bu halet*
Haktan bağışlandı bize inayet
Ravza-i Resul-u kıldım ziyaret
Her yerde şahımın nuru göründü.

***

Şeyhim İhramcı aslı Sivaslı
Sivas'ta kurmuş Hakkın yuvası
Hakikât mülkünün sadık babası
Sahiptir ihvanına İhramcızâde

Sıtkı sadakatle açmış kapısın
Almış ihvanının berat tapusun
Azabı kabirde kıyamet korusun
Göstermez ihvana İhramcızâde

Mevlânın zikri daim dilinde
İhvanın zinciri daim elinde
Kamu seherlerde gaflet halinde
Koymaz ihvanını İhramcızâde

Mürid yetiştirmektir onun şanı
İhvanı olsaydık bizlerde beri
Yakmaz bu kervanı Cehennem narı
Söyler ihvanına İhramcızâde

Piri pak eyledi zatı Mevlâ'da
Ruhu şâd eyledi feryad ulyada
Sancağın altında yarın ukbada
Toplar ihvanını İhramcızâde

Onu candan seven kamil olur
Hakkın rızasını elbette bulur
Cennet nimeti sofrasında bol olur
Yedirir ihvanına İhramcızâde

Gayri müslüm görse gelir imana
Yahşi yaman demez katar kervana
Ocağına düşen şifa bulur cana
Hastalar Lokmanı İhramcızâde

***

Kâinatı aydınlatan vech-i âyînesidir.
Âleme hayat veren pâk musaffa nefesidir.

Gül cemaline hayrandır cümle mahlûkat
Rehberi Rasül hayatının gâyesidir.

İhsan, ikram, vakar zâtının mündericâtı
Arş-ı âladan geniş olan O'nun âyesidir.

Gayri istemez gönüller ancak cemâlini
Garib'u-llâh'taki öz Yüce Rasûlün mâyesidir.

***

SAHABEDEN GÜNÜMÜZE ALLAH DOSTLARI

*"Mâdemki **Âdem,** her biri bir âlem"*

İcazet aldığında, başına sarık sarmaya başlayan **İsmail Hakkı Toprak'a** bir gün babası, ***"Oğlum İsmail, sen sarık ol"*** diye telkinde bulununca, işin özünü kavrar ve bir daha sarık sarmaz.

İsmail Hakkı Toprak, "Eğri ayağa göre eğri ayakkabı yaparız" demesine rağmen 38 günlük bir hapis hayatı yaşamıştır (1938).

Oğlu **Kâzım Toprak'ın** bir çocuğu olmuş, adını şeyhinin adı olarak tespit ederek **Mustafa Hakî** koymuştu. **İsmail Hakkı Toprak,** şeyhine duyduğu vefa hissiyle, bu torunu ne zaman yanına gelse ayağa kalkardı.

İsraf konusunda çok duyarlı idi. Sigara içen bir ihvanına,

"Ya bizi ya da sigarayı terk edersiniz" derdi.

Ehl-i Beyt'e âşık idi, onlara saygı gösterirdi. Sünnete son derece bağlıydı. Sevenlerinin anlattığına göre devlete karşı değil, kötü yönetime (düzene) karşıydı. Devleti savunur, rejimin ıslahı için dua ederdi.

Bir şiiri:

Katremizden hisse al bî-garı derya olmuşuz,
Cümle halka bir bakışla çeşm-i bina olmuşuz.

Gerçi zahirde lisân-ı nas- ile güftârımız
Mâ'nâ yüzünden soyunup hep muarrâ olmuşuz.

Validem merhume açmıştı bize bir kutlu fâl
Ravzâ-i Pâki ziyaretle demişti; Ey Kerim-ül Müteâl

Bu Habibin hürmetine ver bana bir ferzend-i bî-melâl
Andan aldığı libası bunda iksâ olmuşuz.

Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU

***

İSMAİL HAKKI TOPRAK kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz

Ölmeden önce ölmek, öldükten sonra da yaşamaktır. Dünyadaki hizmetlerini berzah âlemine taşıyarak ölümsüzleşen âbide şahsiyetler, hâlâ aramızda tasarruflarını sürdürüyorlar. Gerçek mutasarrıf hiç şüphesiz Allah Teâlâ'dır. Havl ve kuvvet sâdece O'nundur, varlıklar ise birer mazhariyettir.

Bir gönül erinin söylediği gibi:

"Her dü âlemde tasarruf ehlidir rûh-i velî
Dîme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola
Ruh şimşîr-i Huda'dır, ten gılâf olmuş ana,

Daha a'lâ kâr ider bir tîğ ki üryan ola"

Gerçek velînin ruhunun dünyâda da, berzahta da tasarrufu devam etmektedir. Gönül sultanları, aşk ve îmanın temsilcileridir. Onlar en üstteki kuvvete değil, en üstteki Kitâb'a uzanmışlar ve ilâhî irâdeye teslim olmuşlardır. Üzerinde yaşadığımız cennet vatanımızın manevî mimarları onlardır.

Kemal vasfına sahip olmayan insanlar, başkaları için örnek olamazlar. Bu kemâl medihle zemmi, dâne ile harmani, lütuf ile kahrı bir bilen ve gören müstağni insanlara hastır. Nitekim Niyâzi-i Mısrî de bu hususu teyid babında şöyle buyurmuştur:

"Kahr u lûtfu şey'-i vâhid bilmeyen çeker azâb
Ol azâbtan kurtulup sultan olan anlar bizi."

Tasavvuf ilminde îtibârîolan vücûd, Mutlak Vücûd'un letafetten, kesafete, ayniyyetten gayriyyete tenezzülünden meydana gelmiştir. Kemâl, şehâdet âleminde zuhur eden "İnsân-ı Kâmil"in vücuduyla ortaya çıkmıştır. "İnsân-ı Kâmil" ilâhî isimleri cami' olan "Allah" isminin mazharıdır. Ondan başka hiçbir mevcudun bu mazhariyyete kâbiliyyeti yoktur.

"İnsân-ı Kâmil" bil'-asâle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizdir. Peygamberler ve onlara tabî olan mümtaz velîler bi'1-vekâle bu mertebenin vârisi olmuşlardır.

Gerçek velîler, insanların ihtiras sillelerinden solan yüzlerini ve gözlerindeki dinmez acıyı görerek, onları kurtarma derdine düşen mübarek kimselerdir. Onlar kâr-zarar hesabı peşinde değildir. İslâmi kalb terbiyesi, Kur'ân-ı Kerîm'i kalb sadâsı bilirler. Onların görüşü, görünüşü, düşünüşü, dâvası, mânâsı, hayâli, şekli ve ölçüsü Hakk'ın rızâsına müteveccihtir.

Velîler kalabalıklardan değil, Allah'tan güç alırlar. Ruhlarını köprü yaparak, Hakk'a ulaşan benlikleriyle, cemaatlerini de bu köprüden geçirmesini bilirler.

Sadırlara şifâ dağıtan kâmil insan merhum İsmail Hakkı Toprak hazretlerinin, yine sadırlarda yaşayan güzel hayâtından, satırlara dökülmüş fazlaca malûmat bulamadık. Bilinmemeyi ihtiyar etmek, daha çok bilinmektir. Mehmet Akif merhum da:

"RAhmedle anılmak, edebiyyet budur amma
"Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir"

demiştir.

İsmail Hakkı Toprak hazretleri (İhrâmî-zâde) 1297/1880 târihinde Sivas'ta Nalbantbaşı mahallesinde dünyâyı teşrif buyurdu.

Anadolu evliyasının asrımız temsilcilerinin mümtazlarından ve vatanımızın manevî mimarlarından olan İsmail Hakkı Toprak hazretlerinin babası Hüseyin Efendi, annesi Aişe hatundur.

İlk ve rüştiye tahsîlini ikmalden sonra, Şifâiye Medresesi'nde dînî eği-

timini tamamlamıştır. İlk memuriyyeti Sivas'tadır. Kısa bir müddet sonra Tokat'a tâyin oldu. Tokat'ta bulunduğu sıralarda Nakşibendiyye Tarîkati şeyhi Mustafa Hâkî hazretlerinin sohbetlerine devam etti.

İsmail Hakkı Toprak hazretleri Mustafa Hâkî hazretleriyle ilk tanışmasını şöyle anlatıyor:

"Mustafa Hâkî hazretleri ihvânıyla sohbet ederken, fakir içeriye girdim. Hazret: -Oğlum! Sen hacı Âişe hatunun oğlu musun?- dedi. -evet- diye cevap verdim. İşte o anda manevî bir haz hissettim. Gözüm, elim şeyhim oldu; O ben oldu, ben o oldum."

İsmail Toprak hazretleri tekrar Sivas'a geldi ve Tuzla'ya memur oldu. O sıralarda Mustafa Hâkî hazretleri bir vazîfe ile İstanbul'da bulunuyordu. İsmail Toprak hazretlerinin gönlüne düşen ateş, onu bir kış günü şeyhini ziyaret için İstanbul'a çekti.

Hazretin bu yolculuğu son derece meşakkatli geçmiş; Sivas'tan Samsun'a kadar yayan yürümüş; oradan kalabalık yolcusu olan bir vapura binip İstanbul'a gelmiştir.

Sultan Ahmed Camiinde şeyhiyle buluşan hazret, 15 gün ikâmetten sonra tekrar Sivas'a döndü. Mustafa Hâkî hazretleri o sıralarda Hakk'ın rahmetine kavuşmuş ve Fatih Camii civarına defnedilmiştir.

Şeyhinin vefatından sonra Hacı Mustafa Takî hazretlerine intisab etti ve ondan hilâfet aldı. İsmail Toprak hazretlerinin sohbetlerinde tesbit edilen kayda göre, Mustafa Takî hazretleri, Mustafa Hâkî hazretlerinin oğlu Bahâeddin efendiye ve bir de Yûsuf efendiye hilâfet vermiştir.

İsmail Toprak hazretlerinin sohbetlerinde bulunan ihvanlarından birinin naklettiğine göre Darende'de Hatîb Hasan Efendi, Hacı Bayram Velî'nin şeyhi Hâmid Aksarayî'nin kabri olarak bilinen mahalde Hakk'a niyazda bulunur. O gece rüyasında kendisine mürşidinin ilkbaharda Dârande'ye geleceği müjdesi verilir.

İsmail Hakkı Toprak hazretleri Nisan ayının sonlarına doğru at üstünde köyden köye dolaşarak Gürün'e varır. Sırrı efendiyi de yanına alarak, birlikte Darende'ye gelirler. Rastladıkları bir çocuğa Mustafa efendinin evini sorarlar. O da onları aradıkları evin önüne kadar götürür. İsmail Toprak hazretleri, bu hizmetinin karşılığında çocuğa bahşiş vermek ister. Çocuk "ben para değil himmet isterim" deyince, "biz de verdik yavrum" der. İşte o çocuk, son devrin gönül sultanlarından Dârendeli Hasan Efendi oğlu Hulûsî efendi hazretleridir.

1964 yılında öğretmen olarak Sivas'a tâyin olduğum zaman, İsmail Hakkı hazretleri hayatta idi. Kendilerini görme bahtiyarlığına erenlerden olmanın hazzını yaşıyorum. Sivas İmam-Hatip Lisesi yaptırma cemiyetinde bulunduğu sıralarda, her toplantıyı muntazaman teşrif buyururlar ve alınan kararlan dikkat ve hassasiyetle takip ederlerdi. Bir gün Çorapçılar Han'ında O'nu ziyarete gitmiştim. Çok kalabalık bir cemaat toplanmıştı. Teshirli ve tesirli güzel bir sohbetten sonra, birlikte yediğimiz yoğurtlu ıspanak yemeğinin lezzetini hâlâ unutamadım.

İsmail Hakkı Toprak hazretleri, Ubeydullah Ahrâr hazretlerinin "Hacegân tarîkatinde zamanın gerektirdiği şey ne ise, himmet ve hizmetin ona sarfedilmesi lâzımdır" sözünü bir hayat düstûru olarak kabullenmiş ve hep bu minval üzere yaşamıştır.

Sivas ve civarında O'nun himmetiyle bitirilmiş 54 eser tesbit edilmiştir.

İsmail Toprak hazretleri 1969 tarihinde 1 Ağustos cumartesi günü sabah saat 9.00 sıralarında Hakk'ın rahmetine kavuşmuş, kalabalık bir cemaatin iştirak ettiği cenaze namazını müteâkib Ulu Cami avlusuna defnedilmiştir.

Tarikat geleneğinde, her talibe ders verilmez, meşreb ve isti'dâd aranırdı. Müracaat eden kimse, o mürşidden feyz istidadına sahipse, tarîkate kabul edilir, mürîd olurdu. Büyük velîlerin tarîkate intisâb için, pekçok imtihandan geçtikten sonra mürîd olduklarını biliyoruz. Aziz Mahmûd Hüdâyî hazretlerinin şeyhi Üftâde (k.s.) ya intisâb etmek için sokaklarda ciğer sattığı rivayet edilmektedir.

İsmail Toprak hazretlerinin damadı Mehmed beyden nakledilen bir rivayete göre, bir gün huzurlarında sohbet esnasında, orada hazır bulunanlardan birkaçı:

"Efendim! Size gelen herkese, tefrik etmeden ders veriyorsunuz; bunun hikmeti nedir?" diye soruyorlar. O da: ***"Gardaşlarım! Eskiden medrese, tekke gibi ilim irfan yerleri vardı. Camiler aslî mekânlardır; talî mekânlar kalmadı. Tarîkate girme hevesiyle gelenleri biz boş çevirenleyiz; fakat bizim bir gönül dâiremiz vardır ki, bizce malumdur"*** buyurmuşlardır.

İlhan Şenel beyin, İlhan Şenel beyden naklettiği ifâde edilen bir yazıda, İsmail Toprak hazretlerinin kendilerine intisâb için gelen bir zâtı sınadıktan sonra:

"Gardaşım! Bu muhtar mühürü değil ki, hemen verelim. Bizde bir şey yok; Allah bize, biz de size vereceğiz" buyurduğu kaydedilmiştir.

İsmail Toprak hazretleri sohbetlerinde iki şey üzerinde ısrarla durduğu zikredilir, bunlar "hatm-ı hâcegân"ı ve sohbetleri terk etmemektir.

Bir velîde zahir olan hâriku'1-âde hallere "keramet" ismi verilir. Evliya keramete pek iltifat etmemiştir. Tasavvuf kitaplarında keramet izhârı "hayz-i rical" olarak vasıflandırılır. Mucizenin izhârının, kerametin de ızmârının vâcib olduğu belirtilmiştir. Her yerde mutasarrıf Allah Teâlâ'dır, mucizenin, kerametin ve istidrâcın halikı Hak Teâlâ'dır. Evliyanın en büyük kerameti ahlâk-ı hamide sahibi olmaları, İslâm'ı yaşamaları ve yaşatmalarıdır. Bizlere örnek tarafları da bu hüsn-i halleridir. Onlar toprak gibidir, kendilerinden hep güzel şeyler zuhur eder.

İsmail Toprak hazretlerinin insanlara hizmet babında izhar buyurduğu tasarruflarının bir hayli çok olduğu zikredilmektedir. Bunlardan birkaçını arz ediyorum:

Bir zât hazretten ders alıyor ve köyüne dönüyor. Günlerden bir gün arkadaşları onu ısrarla içki sofrasına davet ediyorlar. O zât ziyafette içki kadehini ağzına yaklaştırdığı an, kolu uyuşup kalıyor. Hemen bir vâsıta ile

Sivas'a getiriyorlar. Hazretin huzuruna varır varmaz kol eski hâline dönüyor. İsmail Toprak hazretleri: ***"Bizim ihvanımızın uzaklığı yakınlığı yoktur, her an onlarla beraberiz"*** buyururlar.

Yine bir gün Konya eşrafından biri, beyninde meydana gelen bir ârıza sebebiyle konuşma melekesini kaybetmiş olan oğlunu, çaresiz kalıp hazretin huzuruna getirmiş. Durumu berber Hacı Bekir Efendi İsmail Toprak hazretlerine arz ediyor. Hazret mübarek elleriyle tuttuğu çaya okuyup, çocuğa içirdikten sonra: ***"Oğlum! Senin adın ne?"*** diyor. Çocuk "Ahmed efendim!" deyip konuşmaya başlıyor.

Sivas'ın ileri gelenlerinden bir emekli albay felç olmuş. Ailesi İstanbul'a çocuklarının yanına gitmiş; hastaya bakan hizmetçi de evi terketmiş. Durumdan hazreti haberdar etmişler. Bir bardak suya okuyup, Hakkı hafıza verip hastaya göndermiş. Suyu içen emekli albay ikindi vakti Hakk'ın rahmetine kavuşmuş, İsmail Toprak hazretlerini durumdan haberdar etmişler: ***"Haberim var"*** buyurmuşlar.

İsmail Toprak hazretleri sohbetlerinde mürşîdi Mustafa Hâkî hazretlerine olan muhabbetini sık sık tekrarlar; onunla ilk karşılaştığı ânı unutamadığını; gönlünü tutuşturan o ateşin aynı tazelikle yanmaya devam ettiğini söyler ve şu ilâhînin okunmasını ister:

"Seni ben severim candan içerû
Yolum vardır bu erkândan içerû
Beni benden sorma, bende değilem
Suretim boş gezer, tenden içerû"

İlâhîyi dinlerken gözyaşlarını tutamazmış.

Hacı Mustafa Hâkî hazretlerinin Şam'da ikâmet eden mahdumu Bahâeddin efendinin kendisine göndermiş olduğu mektubu günlerce kerrat ile okuduktan sonra şu tarz cevabî bir mektup yazdığı belirtiliyor. Bir defterde el yazısıyla yazılmış bu mektubu, okuyabildiğim ölçüde naklediyorum:

"Seni sevmek, benim dînim ve îmânım gereği. İlâhî! dîn ü îmandan ayırma.

Öteden beri muhabbetinizle nâlân olan kalb-i giryânımı, nâle-i efgânım hadden efzûn bir hâl ile giryân ve sûzan ettiği sırada kalemi elime aldım.

Sultânım ne buldum ise senden buldum ve bu âlem-i fenada ne gibi bir zevke erdimse, mutlaka sizinle erdim.

Muhterem pederiniz Hâkî (k.s.) efendimiz, sultanımızdır. Onun rûhâniyetinin perverde-i bezminden bir an hâlî olamam. Ne çâre ki tahtgâh-ı saltanatlarına varamam. Nadiren varsam bile, kendilerini bulamam. Şayet görsem, nîm nazarla mazhar-ı iltifat olsam, bir zevk u huzur ve itmi'nân bulurum. Âdeta kendimi bu âlemden çıkmış ve cânâna vâsıl olmuş bilirim.

İşte bu tesirin icrâ-yı ahkâmından olmalıdır ki, sizi hiç unutamam. Aks-i timsâlinizi gözlerimden ve sûrî hayâlinizi gönlümden çıkaramam.

Her nerede bir çeşm-i siyahın füsunkâr bakışını görsem, yüreğim çarpar ve dîde-i kalbim size bakar. Bu zevk ile geçirdiğim günlerimi feleğe değişmem.

İşte bunların ulviyyetinden olmalı idi ki, oradan nezd-i âlinize gelir, envâr-ı cemâl ve ahvâl-i bî-melâlinizden bî-had feyizler alınm. Şimdi o nazar-ı kimya eserinden dûr mu oldum.

Ey nâme git, mazhar-ı füyûzât-ı âlemiyân olan paye vü yed-i kemâli ta'zîm ve muhabbetle, hâl-i pür melalimi hazret-i Bahâ'ya arzet. Bu nazarlarını üzerimizden diriğ etmesinler.

İşte ahkarü'l-mevcûdu dergâh-ı Bârî'ye arz ve iltica ediyorum ki; Ey Huda! Aczimi muhabbetine ve vârımı sana ve seni sevenlerin ruhuna sarf eden bir kulun değil miyim?

Elbette bir gün olur, mazhar-ı iltifatın ve nâil-i mükâfatın olurum. Lütfet, kerem et, beni o zümre-i dil-ferîbten ayırma."

İsmail Hakkı Toprak 15 Rebiu'l-evvel 1347.

İsmail Toprak hazretlerinin sohbetlerinde söylediği rivayet edilen birkaç sözüyle tebliğime son veriyorum. Allah Teâlâ bu gönül erlerine takdire liyakat kesbetmeyi herkese nasip etsin.

"Gardaşlarım! Ehlullahın nazar ve himmeti dağlan taşlan eritir ve ihya eder."

"Biz Şaraptan dönme sirkeyiz. Bizim bir gözümüz daha vardır, onu da Cenâb-ı Hak nasîb etmiş."

"Gardaşlarım! Biz gidenlerle gider, gelenlerle geliriz."

"Gardaşlarım! Darende bizim ihsanımızın feyiz membaı ve Tarikatımızın kapısı oldu. Hulusi küçükten bizden himmet istedi, biz de verdik. İşte o Hulusi, bu Hulusi; gidin ziyaret edin, sohbet edin; çok aşığımızdır."

Dr. Selçuk ERAYDIN

****

***

İHRAMCIZÂDE'NİN VAKFA HİZMETLERİ

Bazı insanlar vardır ki, kutup yıldızı gibidirler, niceleri böyle insanlara bakarak yollarını düzeltirler. Topluma hizmeti vicdanî bir görev sayanlar, hem kendilerine hem de çevresindekilere faydalı olanlar, her devirde çok az bulunur. İşte böyle az bulunan bir kâmil kişi tanıdım ki, sanırım bu zatı siz okuyucularım da tanırsınız. Sadece Sivas'a değil Türkiye'nin birçok yerine, çeşme camii, köprü yapılmasına öncülük eden İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak'tan bahsediyorum. Bu zat soyadı gibi alçak gönüllü, bilgisi arttıkça gururu eksilen bir insan-ı kâmil idi.

1964 yılının Temmuz ayı idi. Gününü hatırlayamıyorum. Yeniçarşı'da

şimdi belediye otobüslerinin kalktığı yerdeki Çorapçı Hanı'nı Sivaslı olanların çoğu bilirler. Bu ahşap bina içinde bir oda var idi ki, buraya ***"vekâle"*** derlerdi. İhramcızâde'yi ilk defa işte bu binada gördüm. Orta boylu, beyaz benizli, kemerli burunlu, aksakallı bir gönül tabibi idi. Sessizce içeriye girdim, selâm verdim, bir kenara oturdum. Burada bir düzine yaşlı kişi halka şeklinde oturmuşlardı. Gençlik duygularım beni meraktan meraka sürüklüyordu. Bu adamlar ne maksatla burada toplanmışlardı? Biraz sonra zihnimdeki düğüm çözülüverdi. Zira İhramcızâde, bir baş işareti yaptı, oturanlardan Hacı Bekir Emmi dedikleri zat elini kulağına attı, yanık bir sesle söylemeye başladı:

"Sâkîyâ camında nedir bu esrar
Kıldı bir katresi mestâne beni
Şarâb-ı la'linde ne keyfiyet var
Söyletir efsâne efsâne beni
Bakmazlar dertliye algındır diye
Hâkikat bahrine dalgındır diye
Bir saçı Leylâ'ya vurgundur diye
Yazmışlar deftere dîvâne beni"

Bu güzel parça, hem dinleyeni hem de söyleyeni derinden etkiledi. Oturanların gözleri nemlendi, baktım bazılarının yanaklarından yaşlar süzülüp geliyordu ve sonra, gönül incileri peş peşe dizildi. Niyâzî-i Mısrî'den söylüyorlardı:

" Gel ey bâd-ı sabâ haber ver bize cânân illerinden."

Yine sıra Berber Hacı Bekir'e geldi, aşk ile vecd ile bir dahi söylemek düştü:

"***Seni ben severim candan içerü***
Yolum vardır bu erkândan içerü
Beni bende demen bende değilim
Bir ben vardır bende benden içerü
Yunusun sözleri hûndur âteştir
Kapında bir kuldur senden içerü"

Elbette dertli olan derman arar derdine, lâkin nerede ne arayacağını bilmeyenler boşuna zAhmed çekerler. Böyle yanlış arayışlar insanı şaşkına çevirir. Niyâzî-i Mısrî bu gerçeği şah damarından yakalamıştır:

"Derman arardım derdime derdim bana derman imiş
Burhan arardım aslıma aslım bana burhan imiş
Sağı solu gözler idim dost yüzünü görem deyü
Ben taşrada arar idim ol cân içinde cân imiş"

Bu şiir, vekâlede sık sık okunurmuş. O gün de İhramcızâde'nin sohbet meclisinde tekrar edildi, vecd içinde dinlendi. Zayıf vücudlu, mahcup tavırlı birisine dönerek hitap edildi:

"Söyle Karasarlı..." Karasarlı söyledi, söyledikçe coştu. Sesi güzel değildi, lâkin içtendi, samimiydi. Olduğu gibi görünen ruh asaletiyle bu adam, okuduğu kendi şiirlerini zevkle dinletiyordu.

Bu gönül dostunu daha sonra daha yakından tanıdım. Araştırdım, İhramcızâde'nin kendisi tarafından yazılmış, on adet şiirini tespit ettim.[1178] Bu şiirler, sanat endişesinden uzak tasavvufi neşe ile dolu parçalardı. Oğlu Kâzım Toprak'ta, kendi el yazması bir kitaptan şu şiirlerini geliniz okuyalım:

"Gönül dilberdedir elhamdülillah
Leb-i kevserdedir elhamdülillah
Ne ferzend ü zen ister ne tertip
Ne sîm ü zerdedir elhamdülillah
Çü dil dilberde seyr eyler
Cemâli Dahi bî-perdedir elhamdülillah
Gönül dostun arar tenha cihanda
Adû kim kerdedir elhamdülillah
Değil gam yok olursa terk-i canım
Acep hoş yerdedir elhamdülillah"
Ezelden hamr-ı aşkı içti
Hakkı Henüz ol sırdadır elhamdülillah [1179]

Oğlu Mehmet Kâzım Toprak'a soruyorum: Babanız en fazla kimleri sevmezdi? Tek cümleyle cevaplıyordu:

"***O'nun sevmediği yoktu ki, .."***

İhramcızâde'nin şeyhi Mustafa Takî mensur bir mevlid yazmış ve İhramcızâde de bunu nazma çekmiştir. 165 beyitlik mesnevi tarzında yazılan bu mevlid, bazı ilâhîlerle birlikte 52 sayfalık bir kitap hâlinde 1969 yılında İstanbul, Dizerkonca Matbaası'nda bastırılmıştır.[1180]

"Yâre Yadigâr" ismiyle basılan bu kitapta İhramcızâde'nin Türkçe, Farsça ve Arapça[1181] bazı naatları da mevcuttur. Şimdi o mevlidden bir küçük bölüm sunalım:

"Âdem atamız Cennete indi

[1178] Genellikle bu şiirler İsmail Hakkı Bursevi kuddise sırruhu'l-azîzindir. (Yazan)

[1179] Bu şiir Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretlerinindir. Bu yazma eserde bir kısım yazı Efendi Hazretlerinindir.(Yazan)

[1180] Bu kitabın basılması İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK Hazretlerinin isteği ile olmayıp basan kişilerin hizmet sınıfından bir gayretleridir. (Yazan)

[1181] Arapça naât, Efendi Hazretlerinin değildir. Delâil-i hayrat'tandır. (Yazan)

Nûr-ı Ahmedî alnında göründü
Babadan oğula o nûr-ı Celîl
Gelmesine olmuş bir güzel delîl
Seyyidü'l- enbiyâ ol Mustafânın
Kân-ı kerem ol bâ-vefânın
Kim hâmili olsa ol nûr-ı evhad
Herkes tanırdı kalmazdı bir ferd
İsmi Abdullah kavmi Mudarî
Zevcesi Âmine hâmil-i Nebî
Altı ay bilmedi hâmilliğini
Melekler ederdi âmilliğini"

Nesir hususunda ise, İhramcızâde'nin çalışmaları, maalesef bir araya toplanmamıştır. 1929 yılında yazdığı ve Şam'da bulunan Hacı Bahâeddîn Efendi'ye gönderdiği bir mektup iyi bir örnek teşkil eder kanaatindeyim. Bu mektup süslü nesir dediğimiz yazı türünde güzel bir örnektir:

"İşte öteden beri derd-i muhabbetinizle nâlân olan kalbim yine nâle vü efgânımı baştan aşırmak ile giryân ve sûzan olarak kâlemi elime aldım.

Sultânım, ne buldum ise, senden buldum ve bu fenada ne gibi bir zevke erdimse, mutlaka sizinle erdim.

Elbette bir gün olur, mazhar-ı iltifatın ve nâil-i mükâfatın olurum. Lütfen, kerem et, beni o zümre-i dil-firîbten ayırma."

Vefatından sonra kitaplarının bir kısmı Darendeli Hulûsî Efendi'ye gönderilmiştir.[1182]

HAYATI VE HAYRATI

Mânevî dünyasını kısaca böyle tasvir ettiğimiz İhramcızâde'nin, kısaca hayat hikâyesine geçebiliriz:

Nüfus kaydına göre, r. 1296 (1880/81) yılında Sivas Ortülüpınar Mahallesi'nde dünyaya geldi. Dedeleri Kabe'nin ihramını değiştiren bir kimse olduğu için, sülâlesine ***"İHRAMCI"*** denilmiştir. Babası ***Hüseyin Hüsnü,*** annesi ***Aişe Hanım***'dır. İhramcızâde, yedi yaşındayken, babası Zara'ya Adliye başkâtibi olarak gitmiş. Orada sıbyan mektebini bitiren İhramcızâde, on yaşındayken Sivas'a gelip rüştiyeye girmiş, burasını da bitirdikten sonra adliyeye "mülâzimeten" (stajyer memur olarak) gönderilmiştir. Tokat'ta hem memuriyetini sürdürüyor hem de medrese öğretimini tamamlıyor. Ayrıca, Tokat'ta Hacı Mustafa Hâki Efendi'ye intisap ediyor. Mustafa Hâki Efendi, 1324 / 1908 yılında Tokat mebusu olarak İstanbul'a gidince, İhramcızâde de artık Tokat'tan ayrılmak zorunda kalıyor. Sivas "Düyûn-ı Umûmiye" memurluğuna tayin ediliyor. Düyûn-ı Umûmiye kaldırılınca Sivas İnhisar Dairesine geçmiş. 1927 yılında Zara'nın Çarhı Tuzlası'na bağlı ***"Cedit Tuzla"*** memurluğuna atanır. Cedit'te 1931 yılı Temmuz ortasına kadar çalışır ve

---

[1182] M. Kâzım TOPRAK Efendi tarafından tamirat ve incelenme niyeti ile gönderilmiştir. (Yazan)

kendi arzusuyla emekli olur. Emeklilik yıllarının büyük bölümü Sivas'ta geçmiştir. 2 Ağustos 1969 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşan bu ulu kişi, geride maddî ve mânevî derin izler bırakarak göçmüştür.

Yazımın başlığı "İhramcızâde'nin Vakfa Hizmetleri" idi. Şimdi o hizmetlerini sıralamanın zamanı geldi. Ulu Cami 1950 yılında harabe halindedir, ibadete kapatılmıştır. Bu hâl Sivas halkını derinden yaralar, İhramcızâde bunu fark eder, hemen bir dernek kurulur. l955'ten 1966 yılıma kadar Ulu Cami tamirattan geçer, ibadete açılır.

Ya köylerde yaptırdığı çeşmelere ne dersiniz? İlk defa Zara'nın Cencin Köyü'ne gider, burada içme suyunun olmadığım görünce hemen harekete geçer, halktan para toplanır, köy halkıyla birlikte 6 km. uzaktaki Kızılcan Tepesi'ndeki içme suyu getirilir. Ayrıca, aynı köye Kızılırmak'tan geçmek için bir köprü de yaptırır.

Tozanlı Köprüsü, 1943'te yeniden yaptırılır, halkın hizmetine açılır. Ayrıca, Sivas'ta Hoca İmam Camii'nin minaresini sadece kendi parasından yaptırır, yüreği iyilikle dolu olanlar hayır yapmaktan usanır mı? İhramcızâde, hayırlarına da devam eder: 1958/62 yıllarında Sivas İmam Hatip Lisesi için bir dernek kurulur, bu derneğin başkanı yine aynı zattır. Türkiye'nin muhtelif yerlerinden toplanan paralarla Sivas'a hizmet gelmesine sebep olur. Sivas içinde 27 adet çeşmenin yapılmasına yardımcı olur.

Maddî ve mânevî yönüyle bu kadar hizmet eden kimseler başka ülkelerde yaşasaydı, acaba böyle insanlara nasıl mükâfat verirlerdi? İhramcızâde, soyadı gibi mütevazı olduğu için kimseden bir temenna beklemedi. Lâkin biz iyi insanları genç neslimize iyi tanıtmalıyız, böyle zatları unutulmaktan kurtarmak için onların hizmetlerini zaman zaman hatırlamalıyız. (CANOZAN, Ali Şahin, 1991,Revnak, Sivas.)

***
4 Ağustos 1969
Hizmet Gazetesi/Sivas

İSMAİL EFENDİ

İsmail Efendi Hakk'ın rahmetine kavuştu. Sivas O'nun şahsında çok şeyler kaybetti. O, bir tesbihin imamesi gibiydi: Toplayıcı, yapıcı, güzelleştirici ve huzur verici bir şahsiyeti vardı. İslâm'a yakın ve bağlı olanlar hariç tutulursa, denilebilir ki; O'nun bu şehirde hiçbir yakını yoktu. Kanunlar çıkarılmıştı. Hiç kimse ***"bey, Efendi, ağa, paşa"*** gibi, bu milletin ruhunda, dilinde, edebiyatında yer eden kelimeleri kullanamayacaktı. Bu garip, bu acayip kanuna rağmen, O, bu şehirde ve bütün çevre vilayetlerde yarım asrı aşan bir süre içerisinde, hep ***"EFENDİ"*** olarak bilindi; hep ***"EFENDİ"*** diye kendisine hitap edildi.

Yakınları arasında, onun bir tek cümlesi, bir ceza hâkiminin hükmünden daha tesirli olurdu. Bir yoksulun giydirilmesi, bir düşkünün kalkınması, ecdat yadigârı bir eserin korunması veya yeni baştan onarılması, bir kültür müessesinin kurulması onun uzatacağı parmağa ve söyleyeceği bir tek cümleye bağlıydı. Kanunla, zorla, zulümle, tehditle değil, faziletiyle ve Efendiliğiyle yapıyor, yaptırıyordu.

Kendisini ilk görüşüm galiba ilkokul tahsilimin ilk yıllarında olmuştu. Babam elimden tutarak beni ona götürmüştü. Bir büyük odada, edebiyle oturan insanlar arasına ben de diz çökmüştüm. Orada nasıl bir sohbet yapıldığım şimdi bir tek cümle bile olsun hatırlamıyorum. Sonra aradan 8–10 yıl geçti. Babamın Gaziantep'e tayini çıkınca bizi uğurlamaya gelmişti. Üçüncü bir defa göremedim. Babamın çok yakın dostuydu. Ben siyasî bir takım çekişmelerin içerisine girince ziyaretine özellikle gitmedim, gidemedim. Böyle olmasına rağmen çok ilerici bir İstanbul gazetesi onu ve beni Sivas'ta nurcu medresesinin şeyhi olarak gösterdi. Hâlbuki merhum İsmail Efendi Nakşibendî tarîkatına mensuptu. Gösterişten ve hatta sesli ibadetten tamamen uzak, münzevi, sessiz, sakin hayat yaşıyordu. Benim şeyhliğim ise, en ahmak insanların bile inanmayacağı bir uydurmadan ibaretti. Bu safsataya inananlar sadece solcular oldu.

İsmail Efendi halkasına dâhil olan çok müminler tanıdım. Temiz, terbiyeli, inanmış, namuslu ve çalışkan insanlar... Bir ayaküstünde bin bir yalan söyleyen riyakâr ve sahtekâr insanların cemiyetimizin huzurunu alt üst ettikleri bir devirde İsmail Efendilerin kaybı, teessürümüzü daha da artırıyor.

Mânevî yapımızın mimarlarından biri daha toprağa düştü. Allah rahmetini üzerinden ve üzerimizden eksik etmesin.

Yavuz Bülent BAKİLER

***

"EFENDİ HAZRETLERİ"

Yüzlerinde, alınlarında, gözlerinde ve ellerinde huzur denilen şeyi gezdiren, dinlendiren, misafir eden ve sonunda onu bir şahsiyet çizgisi haline getiren insanlar gelirdi o eve ve yine kavgasız, barışık ve her şeyle dost bir haletle evden ayrılırlardı; yüzlerinde biraz daha ışık ve duru gözlerine oturmuş sevgi parıltılarıyla. Çocuktum, ama anlıyordum: Bunlar *"ihvan"*dı. 60'lı yılların, *"ihvan, tekke, derviş, şeyh, dergâh"* gibi kelimelere hayli sert ve soğuk nazarlarla bakan resmî tutumu, ihvan'ı da Hasan Sabbah'ın Alamut Kal'ası'nda afyonlu şerbetlerle cezb ederek kendine benzettiği tehlikeli militanlar gibi gösteriyordu. Çocuktum, ama anlıyordum; bunlar muhabbetle lebâleb dolu, gözlerine bakınca yüreğinin derinliğini görebileceğiniz kadar berrak insanlardı. O eve muhabbetle gelir ve daha ziyade bir muhabbetle giderlerdi. Bunlar *"ihvan'*lardı. Bu ev bir *"tekke"* idi. Bu tekkenin bir şeyhi, ihvanlarının diliyle *"şâh"ı* vardı; İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'ydi ve ben çocuktum.

Gözleri iriydi, maviliğinde gri bulutlar geziniyordu. Gözleri, yuvasına sığmıyor gibi dışarı taşmıştı. Hep munis bakıyordu. Muhabbet dedikleri şey, "Efendi Hazretleri"nin muhitine o gözlerden yayılıyordu. Ufak tefek, kamburu çıkmış, kısa beyaz sakallı kırpık bıyıklı, alt dudağı bariz derecede etli, iri kemerli bumu ile dikkat çeken ve güzelliğini fizik unsurlarıyla inşâ etmeden de güzel bir ihtiyardı. Ah, o çok ihtiyardı, ben çocuktum. Evde olduğu zaman, onu dilediğini an görebilme imkânını vardı, ama ben çocuktum; konuşamadık. Benim sorularım belirginleştiğinde o çoktan dâr-ı beka'ya yürümüş gitmişti. Sorularım ise, hâlâ bende duruyor.

Yaz-kış kasketle dışarı çıkardı, yaz-kış mevsimine göre gri ya da siyah pardösü giyerdi. Kuşluk vakti ya ila öğleden sonra *"vekâle"*ye gitmek üzere dışarı çıkacağı zaman, bir koşu dışarı çıkar, fayton çevirir, uzun bahçeyi koşarak geçip içeri haber verir, kapısını açardım. Başımı okşar iltifat eder ve daima takım giydiği elbisesinin yelek cebinden sarı bir yirmi beş kuruş çıkarır, bahşiş verirdi. Hayır, yirmi beş kuruş, değildi, iki buçuk liraydı: Daha üç-beş saniye bile geçmeden o sarı yirmi beşlik, "Efendi" nin ardı sıra gölgesini bile incitmekten çekinerek yürüyen ihvanları tarafından daha büyük meblağlara tahvil olunurdu. Ben bire on kazanan bir karaborsacı kadar memnun olurken, ihvanlar da "Efendi Hazretleri"nin elinden çıkmış, bir -azîz hatırayı edindikleri için sevinirlerdi. Ve o sevinci ben sarı leblebiye, mavi bilyeye, yeşil plastik toplara ve külrengi sinema biletlerine çevirirdim.

"Vekâle," çarşı içinde, Çorapçı Hanı'nın üst kalında iki göz bir odaydı. Yaz-kış demeden uzaklardan kopup gelen "ihvanlar" orada iâşe edilir, orada Efendilerinin sohbetlerini "samiîn" sıfatıyla dinlemek saadetine erişirler ve orada aynı sofranın etrafında, tekkenin koca mutfağında, koca kara kazanlarda pişmiş tekke aşının lezzetine varırlardı, Hanım ihvanlar ise, eğer uzak yerlerden gelmişlerse birkaç günlüğüne tekkede hamurlardı.

Tekke, Örtülüpınar Mahallesi'nde Taşlı Sokakla Hasanlı Sokağı'nı ka-

vuşturan bir parselin orta yerinde iki katlı, kocaman bir evdi. Bahçesinde elma ağaçları vardı. Üç-beş gün saltanat süren leylâk ağacı vardı ve leylâk, "Efendi Hazretleri"nin odasının penceresine bakardı. Ben çocuktum; tekke, bahçesinden çatı arasına, odunluğundan "Efendi Hazretleri"nin yatak odasına kadar benim oyum sahamdı ve evimiz tekkenin tam karşısındaydı.

İkinci katla "büyük oda" vardı. Büyüktü, bazı geceler ihvanlar orada toplanır, tek kelime etmeden, çıt çıkarmadan Efendilerinin etrafında oturur zikir ederlerdi. Nakşî idiler, sükuti dervişler idiler. Büyük odanın duvarında bir eski zaman ressamının elinden çıkma "Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere" resmi asılıydı. Kapının hemen sağında büyük camekânlı bir kitaplık vardı. Kitaplıkta o zaman bilmediğim, anlamadığım, okuyamadığım eski yazılı meşin ciltli kitaplar vardı, "Efendi"nin kitaplığı idi. O okurdu. Sadece ehl-i gönül değil, ehl-i kâlem idi. Bu hükme 15 Rebiülevvel 1347 tarihinde şeyhine hitaben kâleme aldığı şu satırlar şahittir:

"*İşte bu tesirin icrâ-yı ahkâmından olmalıdır ki, sizi hiç unutamam; aks-i timsâlinizi gözlerimden ve sûr-i hayâlinizi gönlümden çıkaramam. Her nerede bir çesm-i siyahın füsunkâr bakısını görsem yüreğim çarpar ve dîde-i kalbim size bakar. Bu zevk ile geçirdiğim günleri feleğe değişmem (...) Ey nâme! Git, mazhar-ı füyûzat-ı âlem olan bir paye, yed-i kemâl-i tazim ve muhabbetle hâl-i pürmelâlimi Hazret-i* Baha*'ya huzûren arz et. De ki; Sizin nazarınızdan şâh-ı râha yol gider..*"

Şeyh ile ihvan arasındaki gönül alâkaları, çocukluk muhayyilemin kavrayışından çok uzaklardaydı, ama bu alâkanın hâsılını çocuk da olsanız elle tutabilir, gözle görebilirdiniz: Muhabbetti! Tekkenin kireç sıvalı duvarlarında, bahçe içindeki ince beton yolun en başında, meyvesini ancak eylüllerde teslim eden taş armutta, ihvanların çehresinde ve "Efendi Hazretleri"nin her haletinde titreşen, ince bir buğu gibi tebahhur ederek atmosfere yayılan, tekkeyi (uzaktan ya da yakından) istintak eden "siyasî memurları" son derece Efendi ve hürmetkâr davranmağa mecbur eden muhabbetti. Muhabbetin sıklet merkezi, iri gözlerinin maviliğinde gri bulutlar gezindiren "Efendi Hazretleri" ydi. Onun bilgisi tahtında duran kimya, sıradan insanları; berberleri, kundura tamircilerini, çiftçileri, ümmî ev hanımlarını, memurları gözbebeklerinde "muhabbeti" büyüten olgun insanlar haline getiriyordu. Yıkıldı, tükendi diyeceğiniz insanları bu güzelleştiriyor, ayakta tutuyor ve her şeyle barıştırıyordu. Onun çevresinde kavga yoktu. Çocuktum, ama anlıyordum.

Bir gönül neş'esiyle "Efendi" yi şiirin mücerret gökyüzünde gezindiren de, o "muhabbet" dedikleri şey olmalıydı.

"Gönül dilberdedir elhamdülillah
Leb-i kevserdedir elhamdülillah
Ne ferzend ü zen ister ne tertîb
Ne sîm-ü zerdedir elhamdülillah."

Belki çayı çok sevdiğinden olsa gerek, bütün nakşî dervişânı çaya âşıktı. Sıcak yaz günlerinde ara sıra Efendi Hazretleri ihvanı toplar. Yukarı Tekke dibindeki mesire yerine "sahra'ya gidilir, bir at arabasına kilimler, secca-

deler, halı, yastık ve minderler yüklenirdi. Böyle günlerde pirinçten mamul devâsâ bir Rus semâveri mutlaka yükün başını çekerdi. Efendi Hazretleri, çayı açık ve şark taraflarında "kıtlama" tâbir edilen tarzda içerdi. Kelle şekeri denilen topak kesme şeker bir çay tabağına kırılır, doyuncaya kadar üzerine limon sıkılır ve çaya şeker atmadan, bir ondan bir bundan çayın lezzetine varılırdı. Ben, aynı çay muhabbetini hanım meclislerinde de gördüm. Cennetmekân halamın yanık sesiyle orta yerde etrafa nefis çay râyhâsı salan semavere karşı okuduğu "ilâhî" hâlâ kulaklarımdadır:

"Semâverin rengi aldan Getir sağdan, götür soldan
Derviş çıkmaz böyle yoldan Yan semâver, dön semâver
Limon, şeker, çay semâver Semaveri alıştırın
Maşa ile tutuşturun Küsenleri kavuşturun
Yan semâver, dön semâver Semâverim iniliyor
Anlamıyor mu ne diyor? Daim Hakk'ı zikrediyor
Yan semâver, dön semâver Limon, şeker, çay semâver"

Sonraları öğrendim ki, ihvanlar çay içip "demlenirler" ve çaya "küçük derviş" derlermiş. Bugün zihnimde bir bardak limonlu çay ve üzerinde buğusu tüten, bağrı ateşle yanan her semâver, o güzel insanların meşreplerinden tedai olunmuş sevimli bir rumuzdur.

60'lı yılların Sivas'ını inşâ eden beşerî çizgilerden belki de en mühimi, İhramcızâde Şeyh İsmail Efendi'nin etrafında dönüp duran bir mânevî iklimdi. "Efendi"nin Hakk'a yürüdüğü gün o âlem de göçüverdi. O gün ilk defa "ihvân"ın çehresinde ye's gördüm; onlara dünya ve ukbâ'yı yorumlayıp anlatan mihveri kaybetmişlerdi. İmamesi kaybolmuş, ipi kırılmış bir tesbih gibi dağılıverdiler. İnhitat, az zaman geçmeden tekkenin duvarlarında bile derin izler bıraktı: Bahçe târ-ü mâr oldu, sıvalar çatlayıp döküldü, ihvanların müeddep ayak sesleri hafifledi ve birkaç yıl sonra tekke işbilir müteahhit esnafının dar hayalhanelerinde dört katlı bir apartman blokuna dönüşüverdi.

Şeyh Hakk'a yürüdü, tekke yıkıldı, ihvan dağıldı.
Ve ben hâlâ çocuktum.

(ALKAN, Ahmed Turan, Altıncı Şehir, 1992, İstanbul)

***

ÜMİT BURCU

Ben çok sukûtî insan tanıdım, geçenlerde bir yazıda da onlara dair ipuçları vermeye çalıştım. Konuşmaları icap ettiği yerde o insanların da bazen konuştukları olurdu, ama onların söz ve beyanları daha ziyade hallerinden süzülen manaları açmaya matuf, mübhem hisleri şerh etme istikametinde ve gözsüzlere kapalı hakîkatleri avamîleşürme yönünde olurdu. Onlar halleriyle seslendirdikleri sükûtî hutbeleriyle herkesi mest ederlerdi. Onların hâl ve gönül derinliklerinden dolayı, dillerini bilen-bilmeyen hemen herkes ne demek istediklerini rahatlıkla anlar ve onlara büyülenirdi. Onların yanındayken "duydum, öğrendim ve inandım" yerine "gördüm, hissettim ve bende oldum" derdik. Konuşurken hikmet konuşurlardı. Sükût ederken de derin murakabe bakışlarıyla insanın âdeta içini delerlerdi. Çok kaynağa uğradım, çok çeşmenin başına gittim, ama heyhat, hiçbirinde kovamı dolduramadım. Avare dolaştım, avare gezdim. Avare gezdiğime hâlim şahit değil mi? Ama laf ederken hikmet konuşan, sessiz dururken de tefekkür eden o sükutilerin sükûtu hâlâ üzerimde tesir icra eder. Onlarınki kristalleşmiş tefekkür, kristalleşmiş murakabedir.

Mesela; İhramcızâde İsmail Efendi ile beraber olmuştum. Onca zaman içinde belki iki kelime ancak konuşmuştu. Ama boynunu bir yana kırıp boynu eğriymiş gibi, saygıyla duruşu, dizüstü oturuşu, mahcup tavrı ve her haline nüfuz eden, Allah'ın huzurunda olma havası bana çok tesir etmişti.

Hani hep deriz ya; "Çok güzel hutbeler dinledim, büyük hatiplerin sözlerine kulak verdim. Artık kulaklarım doydu. Fakat gözlerim aç. İslâm'ın lafını eden değil, onu yaşayan insan görmek istiyorum." Maalesef, sözler, söz söyleyenden bîzâr. Hutbeler, hatipten bîzâr. Va'z u nasihatler vaizden bîzâr. Kimse kırılmasın, ben kendimi de dâhil ederek söylüyorum. Namaz kılan, Kur'an okuyan, camide saf tutan insanların çehrelerinde haşyet görmüyorum. Allah'ın huzurunda duruyor oluşumuz halimize aksetmiyor, haşyet yok duruşumuzda. Kalbler ölmüş adeta. Saflar arasında müteharrik mezarlar gibi kıpırdanışlar durumumuza tam uyuyor. Bir cenaze yatıyor, kalkıyor, eğiliyor ve doğruluyor; çoğumuz cenaze gibi Allah huzuruna geliyor ve cenaze gibi gidiyor. Ve dolayısıyla da müslümanlar adına iyi bir görüntü olmuyor, hâlimiz kimseye bir şey ifade etmiyor.

(M.Fethullah GÜLEN, *Ümit Burcu*, İstanbul, 2005)

***

ÂŞIK SEYİT YALÇIN'NIN HATIRATI [1183]

Köyde hatırlıydım, hatırım vardı. Ağır misafirler de kondururdum. Belli haremimiz de vardı. Köyde benim hatırımı sayarlardı. İşte dokuz yüz elli beş tarihinde bir değirmen yapmaya teşebbüs ettim. Köylüler her gün on araba, yirmi öğün koşarlar, değirmenime taş çekerler, getirir yaparlar. Ne için? Dedemin, babamın bir kıymeti varmış demek ki, Beni bir değirmen sahibi ettiler. O değirmen beş-on sene sürdü. Yeni usûl değirmenler çıkınca, bu değirmenler yavaş yavaş gözden düştü yeni değirmenciler gelmedi. Gelen yok. Biz de kimseye veremedik, tuttuk değirmenleri yıktık. Ben de yıktım, başkaları da.

—O günlere ait bir hatıranız var mı?

—He... Bir sene dehşet bir yağmur yağmış, değirmenin arkları da dolmuştu. Güç yetecek bir şey değil. Her sene paramla yaptırıyorum. Ben de o sene İhramcızade İsmail Hakkı Hazretleri'nin tekkesine meraklıydım. Sivas'a gelince geriye gidemezdim. Oğlum Ahmed de değirmenin arkını yapmamış, geldi beni yakaladı. "Baba sen nasıl adamsın? Gel işinin başına, arkın takılacak. Gezeceksen sonra gez." Diyerek beni yakaladı tahıl pazarında. Ben de vakit yakındı, öğle abdesti almaya geliyordum. Oğlan benimle beraber geldi. Orda bir tanesi de abdest alıyordu. "Bir, iki, bir, iki..." Divane, deli, başı açık, yalınayak. Öğlen namaza durur, yatsıya gider, öyle bir adam.

[1183] SEYİT YALÇIN 1908 yılının Mart ayında Ulaş'ın Eskikarahisar köyünde doğmuştur. Nüfusta 1910 (Rûmi 1326)'da doğduğu kayıtlıdır. Müderris Hasan Efendi'nin torunu, Bilâl ve Esma'nın oğludur. I. Dünya Savaşında babasını, 7–8 yaşındayken de annesini kaybetmiş; dedesi tarafından büyütülmüştür. Erzincanlı Terzi Baba'nın soyundan olup, Sivas'taki Nakşibendî şeyhlerinden İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak'ın mürididir. Eli açık, gönlü zengin, hoşgörülü, yoksulları gözetip kollayan birisidir. Köyünde ve çevresinde herkesin sevip saydığı birisidir. Herhangi bir tahsil görmemiş; köy imamından dini bilgiler öğrenmiştir. Askerliğini Sivas'ta topçu birliğinde yapmıştır. O'nun en çok sevdiği işlerden birisi, "Seda" adlı Arap atıyla, at yarışlarına katılmak olmuştur. Bir ara Tecer dağının eteğindeki tarlasının üzerine bir su değirmeni yaptırmış, ömrünün sonuna kadar bu işle uğraşmıştır. On dört yaşında evlenmiş, bu evlilikten dört kızı ve bir oğlu olmuştur. 18.12.1994 tarihinde Sivas'ta vefat etmiştir.

On dokuz-yirmi yaşlarında Niyazi Mısrî'nin elinden bade içmiş, şiire bu rüyadan sonra başlamıştır. Bu yüzden ilk şiirlerinde Mısrî mahlasım kullanmıştır. Darende'de yatmakta olan Somuncu Baha'nın ahfadından olan Osman Hulusi Ateş ile devamlı temas içinde olduğundan, şiirlerinde onun etkisinde kalmıştır. Okur-yazar olmadığı için bazı şiirlerini başkalarına not ettirmiş; çoğunu kaydettirmediği için kaybetmiştir. Şiir tekniği sağlamdır. Genellikle dinî, tasavvufi şiirler yazmıştır. Saz olmamakla beraber irticali kuvvetli biridir. Pek çok âşıkla karşılaşmıştır. Şiirleri, A. Şahin Canozan tarafından "Âşık Seyit Yalçın'ın Hayatı ve Şiirleri" adıyla bir kitapta toplanmıştır. Şiirlerinde çoğunlukla Seyit, bazen de Bîçare Seyit mahlasım kullanmıştır.

Oğlum onu görünce bana dedi ki; "Senin şu berduşlardan, sarhoşlardan hiç farkın yok. Malın yok, halın yok, her şeyini terk edip burada geziyorsun. Yav, soyka işini gör de gene gel." dedi. Öyle sokranırken benim de hatırıma bir şey düştü. Ona;

Nefsin şeytanına nispet yürüyen
Zannetmem İblis'ten kalanı vardır.
Seni tan eylerse senden türeyen
Şah olsa sırtında palanı vardır.

Diye hepsi yedi kıta bir deyiş söyledim. Böyle deyince "Baba!" dedi. "Ne diyorsun oğlum?" dedim. "Şu siftahki söylediğin sırtı palanı bırak da ne söylersen söyle!" dedi. Meğerse o sırtı palan kendine dokunmuş. "Bu deyişatın tadını zaten senin sırtının palanı getiriyor. Ben onu çıkartamam." Dedim. Ezan okunmaya başladı,

Seyyid'im sırlarım vermezdim yâda
Yediler elinden sundular bade
Bize yol gösterin İhrâmcızade
İnayet Allah'tan himmet isterim

Diye bitirdim. Kadın kalktı, elime uzandı. "Hâşâ sen benim annemsin" dedim. Dedi ki; "Sen Kuran -ı Kerim ile konuşuyorsun. Benim pîrim yok, senin pîrin var, özür diliyorum.

—Ağzınıza sağlık Seyid Emmi. Biz sizin İhrâmcızade İsmail Efendi'nin müritlerinden
olduğunuzu biliyoruz. Bize biraz da bundan bahseder misiniz? Ne zaman tanıştınız? İlişkiniz ne kadar sürdü? Size ne gibi bir etkisi oldu?

—Müritleri olamayız da ziyaretlerine gider gelirdim.

—Ne zaman başladı bu?

—Ben buna başlayalı... Yirmi yaşlarındaydım, genç idim. Deliktaş'ın Çat Köyü'nde emem (halam) vardı. O kadın yirmi sene yatağa girmedi. Çok ibadetli bir kadındı.

— "Oğlum beni İhrâmcızade'ye götür! Oğlum beni İsmail Efendi'ye götür!."

der dururdu. Bir gün aldım, geldim kadını. Getirince İhrâmcızade ona ders verdi. İstedi ki, bana da ders versin. ***"Oğlum, sana da ders vereceğim"*** diyor ya, ben cahilim. *"Derse giremem"* diye sakınıyorum. Sonunda; *"Belki girerim"* diye düşünürken; *"Sen sonunu düşünüyorsun. Sonunda girerim diyorsun. Ama ömür kâğıdını çıkart bir göreyim. Kaç gün ömrün var?"* dedi. Neyse ben de bunu tecrübe yapıyorum. Cahillik... Ne kadar cahillik...

Bir gün dedim ki; *"Eğer bu şeyh ise, ben bundan ders alacaksam, buna bir tecrübe yapayım. Tecrübe için çarşamba günü tiyatroya gittim. "Bakalım bu benim nerede olduğumu bilecek mi, bilmeyecek mi?"* diye. Şeyh mi, değil

mi? Cuma akşamı meclisine gittim. O mübarek iki kat otururdu Kıble'ye karşı şu şekilde. Allah ile kelime yapardı. Doğruldu bana söylemedi de cemaate bir şey söyledi. Çünkü bozmak istemezdi kimseyi. Onun için ortalığa söyledi. Dedi ki;

"Ebu'l-Hasan Şeyh Şâzelî Hazretleri bir gün;

"Benim iki müridim var; birisi mağripte birisi maşrıkta. Hataya düştüğü zaman, bu iki kolu yetişip alamazsa mürşid-i kâmil olamaz." Bunu dinleyen oradaki müritlerinden ikisi cahil imiş. Yürüyüp giderlerken;

'Bizim şeyh amma partalladı. Biri mağripte biri maşrıkta olan müridi nasıl getirecek?' O zaman Şeyh keramet gösterip bunlardan ikisini de birini mağribe birini maşrıka atmış, ikisini de iki eliyle bozmadan almış, getirmiş evlerine. Şimdi gelmişler ki, aynı vaziyette soyunmuşlar. Birbirini bu şekilde görünce sabahtan; *'Sana böyle böyle oldu..."* demiş. Ötekisi; *'Bana da oldu.'* demiş. Şimdi bunlar utandığından meclise varamıyorlar, şeyhin karşınsa. Şeyhi Şâzelî Hazretleri;

"Bunların ikisinin de hataları var. Getirin bunları meclise!" demiş. Utanıyorlar, gelemiyorlar. Getirmişler, gelince demiş ki;

"Nasıl oğlum, mürşid-î kâmil bir eliyle biri mağriptekini bir eliyle maşrıktakini kurtarabiliyor mu?" deyince ağlayarak ayağına kapanmışlar. 'Evet, getiriyor.' demiş biri. Bunu dinledikten sonra hatamı anladım. Gidip gelmeye başladım.[1184]

***

ÇORAPÇI HANI [1185]

Bu yazıyı yazmaya başlamadan evvel Çorapçı Hanı'nın içini gezip son şeklini görme arzuma nail olamadım. Sıkı sıkıya köslenmiş kapı, işlevini yerine getiremiyor olmanın ve de kaderini bekliyor olmanın buruk hüznünü taşıyor gibiydi. Esasında bir yolunu bulup içeriyi dolaşma imkânı varken bunun için de özel bir çaba harcamadım. Çünkü göz görebildiğine hükmeder, gönle ise, hadd ü payan yoktur. Hülasa bu Han'ın şimdiki durumunu görmekten ziyade macerasını öğreniyor olmanın coşkusunu çıkınımda taşıyarak araştırmalarımı sürdürdüm. Kendimi hem kitabî hem şifahî bilgiler ışığında bu Han'da konaklayan bir misafir olarak buldum. Han'ın hikâyesini öğrenmenin yolunun aslında birçok insanın hayat hikâyesini öğrenmekten geçtiğini de elbette biliyordum. Çorapçı Hanı'nın "Çorapçı Ömer Efendi" ismiyle maruf ve de büyük ihtimal mesleği ismine sıfat olmuş bir zat zamanında veya biraz daha evvelinde yapıldığı birkaç kuşak sonraki torun ve Han'ın son sahibi Nusret Akça tarafından söylenir. Sonraları mirasçıları tarafından çoğunlukla kiralanmak suretiyle ayakta tutulmaya çalışılan han bir zaman da Ömer Efendi'nin mirasçısı ve İhramcızade İsmail Hakkı Toprak'ın arkadaşı Kadir Hafız tarafından işletilir. Hattatlıktaki mahareti ile İhramcızade İsmail Hakkı Toprak'ın bile övgüsünü kazanan Kadir Hafız zamanından itibaren Çorapçı Hanı yukarıda bahsettiğimiz gibi, İhramcı-

---

[1184] KAYA, Doğan,"Seyit YALÇIN ile Röportaj," Hayat Ağacı Dergisi, 2005, s. 64
[1185] TOYRAN, Mehmet, Sultan Şehir Dergisi- Çorapçı Hanı Makalesi, Sivas, 2007, sayı 2, s.48

zade'yi yurdun çeşitli yerlerinden ziyarete gelen müritler için konaklama yeri olmuştur.

Sonraki dönemlerde Han'ın işletmesi genellikle kiracıların ellerinde olmasına rağmen bu gelenek uzunca bir süre bozulmamış ve yine Nusret Akça'nın ifadesine göre han kiralanırken bu geleneğe aykırı davranılmaması kiracılara şart koşulmuştur. (Akça, gençlik çağlarında araba ile seyir halindeyken yaya haldeki İhramcızade ve müritlerine yol vermiştir. Efendi'ye Kadir Hafız'ın torunu olduğu iletilince de babasıyla Şeyh'in evine davet edilmiştir, İhramcızade'nin kendisini

"Asil azmaz bal kokmaz" diyerek övdüğünü ve elleriyle bahçesindeki ağaçtan bir elma koparıp kendisine ikram ettiğini gözleri dolu dolu anlatır. Cüzdanından saygıyla çıkararak gösterdiği fotoğraf da İhramcızade'den başkasınınki değildir. Çorapçı Hanı hizmet veren bir işletme olarak bu şekilde 1997 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Şimdilerde beli bükük, gözleri buğulu ve manidar bakışlı bir yaşlı mürit kıvamındadır. On yıldır kapalı olan han fikrimce çok isabetli bir kararla yaklaşık beş ay önce Sivas Belediye'sine restorasyon şartıyla sembolik bir fiyata satılmıştır. Umarız Çorapçı Hanı aslına uygun olarak varlığını idame ettirecek kadar, ***"Artık bahtın açıktır uzun etme arkadaş!"*** sitemini deruhte edecek güzellikte olacak kadar mürit duası almıştır. Şuna inanıyoruz ki, usta işi bir restorasyonla Kültür Şehri Sivas'ın görülmeye namzet, nadide mekânlarından birisi olmayı hak edecek bir yapıdır Çorapçı Hanı.

Mehmet TOYRAN

Sivas'a Başsağlığı

Posta kutusunda birikmiş Hizmet gazetelerinden birisinin başlığı siyah çıkmıştı. Dedim ki, Sivas'ta birkaç idealistin çıkardığı bu gazete de galiba maddi zorluk içinde ve bu sebeple bir renk tasarrufu peşinde de. Fakat gazeteyi açınca gördüm ki bu tamamen ihtiyari bir renk değiştirmedir ve bir matem içindir. Zira İsmail Hakkı Toprak'ın vefatını haber vermektedir Önce şunu söyleyeyim İslam'da mâtem yoktur. Hele İsmail Hakkı Toprak Efendi gibi bir zatın ölümü ancak bir "Şeb-i arûstur" —Gerdek gecesi—

Sivaslıların gâh "Ehramcızâde" gâh "Şeyh İsmail Efendi" diye andıkları bu zatın soyadının Toprak olduğunu da bu vesileyle öğrendim ve pek beğendim. Aynı şekilde CHP'li Belediye Başkanı Rahmi Günay'ın bu haberi Belediye hoparlöründen büyük bir hürmetle bizzat vermesini de. Bu bana biraz da CHP'nin merhuma bir tarziyesi gibi geldi. Çünkü CHP devrinde her din adamına olduğu gibi İsmail Hakkı Toprak Efendi Hazretlerine de birçok baskı yapılıp durdu. Hatta bu son senelerde bile o çok yaşlı haliyle İsmail Efendi'yi Adliye koridorlarında süründürüp durdular. Hem de bir komünist iftira taktiğiyle.

Hâlbuki Adliye'nin en büyük dostu o idi. Söylendiğine göre, onu tanıyan ve sevenler, bütün hukukî ihtilaflarında O'nun aracılığını can ü gönülden kabul ediyorlar ve birçok davalar Adliye'ye intikal etmeden halledilip bitiyordu. O'nu sevenler de bir hayli kalabalıktı.

Şu satırlara geldiğim zaman hatırladım ki ben bu zati bir defa olsun görmemişim. Sadece bir defa UIu Camii'de iki üç saf önde arkasından göstermişlerdi. Ama kişinin en güzel siması eserleridir. Kurtarıcı fiil ve hareketleridir. Birçok insani cami'e ve Ulu Camii Sivas'a yeniden kazandıran, bütün tamir ve takviye faaliyetini tedvir eden o'dur.

Sivas adam görmüş şehirdir.

Tekkeonünde Abdülvahhabi Gazi yatar. Sahabidir.

Ya Akşemseddine nazire Kara Şems Hazretleri.

Alibabalar. Buyüklü küçüklü. Ya Törnüklü Şeyh Denir ki Gavs'dir.

Ya Arab $eyh... Sivas Kongresinin manevi kanatları...

Kazanci Zâde Emin Edip Efendi. Ve Onun talebesi İzzet Hoca (Ali Baba Camii avlusunda yan yana yatarlar)

Ve Aziz Baba.

Ve şimdi de İsmail Hakkı Toprak. Kara toprak demeyin "görün içinde kimler yatur" der şairimiz. Sivas'a başsağlığı dilerim.

Böyle başsağlığı dilenecek evlâtlar yetiştirmesi temennisiyle beraber.

Zira o, şimdi "serin serviler altında kalan kabrinde" huzur içinde yatmaktadır.

Ebedi Huzurda.

Ergun GÖZE/ **KÖŞEBAŞI**
16 Ağustos 1969-Tercüman Gazetesi

"BAKAN OLMAK" [1186]

Dedemden çocuklarına (babam ve iki amcam) kalan bir küçük arsanın satışı için babamın Şeyh İsmail Efendi'ye verdiği vekâlet. Babam notere müracaatla beyanda bulunuyor:

Sene 1944!

(Dedem murisim Hüseyin Efendi'den babam Muharrem Efendi'ye ondan bizlere [Şevki, Nedim, Faik kardeşlere] İntikal eden ... pafta ... parsel... ada no.'lu arsanın satışını, bizler adına satmaya ... İsmail Efendi'yi vekil tayin ettik vs.)

Babamın dedesi **Hüseyin Efendi** bir, babamın babası **Muharrem Efendi** iki, babam ve kardeşleri üç, bana geldik dört nesil, noterden tasdikli Sivaslı! Bunlar, yerden bitmedi ya, evveliyatları yok mu? Ben de üç nesil kendimden ilave ediyorum, meydan artık benim. Etti 7 nesil!

Eh, bu kadar çabadan sonra, bana ***"Sivaslılığını ispat et"*** diyenlere, haklı olarak, affınıza sığınarak "senin 7 silsilene..." diyebilmek için..

[1186] İsimli Kitaptan (s.20)

Meğer ne zormuş Sivaslı olabilmek ve bunu ispatlamak.

Babamdan dinlediğime göre, dedelerim, Sivas Ulu Camii'nin kayyumları imiş, Selçuklulardan beri günümüze kadar gelen bu son derece kıymetli eserin hizmetkârı olarak ve babadan oğula intikal eden bu görevi dedelerim sürdürmüş. Bir yandan da mezar taşçılığı İşini yürütmüşler. Soyadımızın **"Taşçıoğlu"** oluşunun sebebi bu! Dedem hem camideki görevine devam etmiş ve hem de Düyunu Umumiye'de memurluğuna...

Sıra babama gelince, yüksek tahsil yapmaya kararlı babam, Ulu Camii'deki görevi, sonradan Türkiye çapında çok meşhur olan ve sağlığında binlerce kişinin ziyaret ettiği, ölümünde, istasyondan camiye kadar bütün yolları kapsayan bir insan seliyle ebedi istirahatgâhı olan cami avlusundaki kabre defnedilen, Şeyh **İsmail Efendi'ye** görevi emanet etmiş ve İstanbul'a hukuk tahsiline gitmiş...

Mükerrem TAŞÇIOĞLU

ATMAYIN
İhramcızâde'dir pirlerin başı
Onun himmetidir gözümün yaşı
Ona bağlı bütün dervişin canı
Sakın mürşidimi elden atmayın.

Siz gösterdiniz zahirde bu yolu
Şeyhime bağlıdır ihvanın kolu
Cümlesi değil mi Allah'ın kulu
Sakın mürşidimi dilden atmayın

Aşkın kandilini ondan yaktınız
Sonra kapısına kilit taktınız
Onun için bu garibi yıktınız
Sakın mürşidimi kalbden atmayın

Penceresin kapısını örttünüz
Onsuz nasıl Hakk yanında arttınız
Teraziyi onsuz nasıl tarttınız
Benim mürşidimi candan atmayın

Yaprakların meyvelerin anlamaz
O olmazsa bu gözlerim ağlamaz
Coşkun sular bile onsuz çağlamaz
Sakın o sultanı tenden atmayın

Gülbaba Cavit Kayhan

Ta ezelden yüzüm gülmez ağlarım
Hasretinle yürek pişti Efendim
Ölenecek karalar bağlarım
Yolum ruha düştü Efendim.

Bindokuzyüz altmış dokuz yılında
Ağustos ikide Sivas elinde
Ecel şarabını almış elinde
Emri hak deyu içti Efendim.

Dost için canına etmedi minnet
Babına varanlar alırdı himmet
Mergadi şerifin makamı cennet
Camii şerifi seçti Efendim.

Pirim gitti öksüz kaldım gülmedim
Canımı verip yollarında ölmedim
Gafil idim kıymetini bilmedim
Eyvah fırsat elden gitti Efendim.

Arabistan derdin sen Elbistan'a
Muhabbet seçerdin bu şirin cana
Mekke, Medine'ye Arabistan'a
Hakikât nurunu saçtı Efendim.

Şule verip ayineyi cemale
Mürşit olup ermiştin kemale
Şark-ı garpta cenubundan Şimale
Bahri umman gibi coştu Efendim.

Yedi kere haccın ekber mutlaka
Sarıldın ihrama yeşil yaprağa
Doksan üç yaşında cemâl'ullaha
Şeb-ü aruz deyu uçtu Efendim.

Sefil Ali eder hâsılı kelam
Elde güftarını yazıyor kalem
Âşık maşukuna erdi vesselam
Vecihi gabini açtı Efendim.

2 Ağustos 1969
Âşık Sefil Ali

Şöyle bir çark ettim devri âlemi

Yoktur misaliniz sizin Efendim

Üzerine olsun Hakk'ın selâmı
Hak yolunda gördüm sizi Efendim.

Cümle Hak yoluna vermişsin varın
Makamı Mahmut'tur Efendim yerin

Semaya akseder baktıkça nurun
Şems ile kamer yüzün Efendim

Kalbin iman dolu olmazsın zelil
Aşkın illerinde olmazsın melûl

Dünyada ukbada sen bize delil
Çünkü Hakk'a geçer nazın Efendim.

Biçare garibim gurbette kaldım
İsyanımdan gaflet bahrına daldım

Şimdi ağlayarak kapına geldim
Bizi de deftere yazın Efendim.

Gittiğin yol Sıddık azam yoludur
Aslın İhramcızâde nakşi koludur

Hazine-i kalbin hikmet doludur
Alana cevahir sözün Efendim.

Aşkına düşenler bir bülbül olur
Açılır akzade gonca gül olur

Cemalini gören yanar kül olur
Kime nazar kılsa gözün Efendim.

Dertli Sefil Ali kapında ağlar
Bu aşkın ateşi sinemi dağlar

Hastanın halinden ne bilir sağlar
Hastalara şifa sensin Efendim.

Âşık Sefil Ali

***

Âşıkların meyi vuslat demidir
Eğer talip olsam satarlar mı ki?

Onlar bu cevheri seherde bulmuşlar
Anın için seherde yatarlar mı ki?

Âşıkların gönlü daim hoş olur
Hak için ağlarlar gözü yaş olur

Ser verir sır vermez yiğit baş olur
Sırrını meydana atarlar mı ki?

Âşıkların gecesi bayram günüdür
Cananı görünce canın unutur

Vuslata erince kendin tanıtır
Hakk'tan özge bir yol tutarlar mı ki?

Dünyayı bir pula versen de almaz
Erenler yolundan hiç geri kalmaz

Vefasız dilbere müptela olmaz
Onlar bir güneştir batarlar mı ki?

Sefil Ali'm dertli söyler gazeli
Ben pire aşığım ezel ezeli

Sivas'ta sevdiğim ahret güzeli
Bizi de sürüye katarlar mı ki?

Sivas'ta sevdiğim dünya güzeli
Bizi de yabana atarlar mı ki?

Âşık Sefil Ali

Sultanım payine yüzüm süreyim
Ne taraftan aşar yolların senin
Hasretim yüzünü nerde göreyim
Âşığa Bağdat'tır yolların senin

Camii Kebir'de namaz kılarsın
Yüz vurup mihraba dilek dilersin
Gözyaşın ile gönlümüzü sularsın
Akar ab-u Kevser sellerin senin

Tariki Nakşiden giyinmişsin taç
Bu yol kimseye eylemez muhtaç
Her seher vaktinde eylersin miraç
Hakk ile Hakk söyler dillerin senin

Ne güzel yaratmış ol Bâri Hüdâ
Bir canım var olsun yoluna feda
Bin bir çiçekten alırsın gıda
Âlemin dilinde balların senin

Sefil Ali'm yâr aşkı var özünde
Dünyayı verseler yoktur gözünde
Emanetullahı versem dizinde
Tutsa salacamdan ellerin senin

Âşık Sefil Ali

EFENDİ HAZRETLERİNİ ANLATAN BİR MEKTUP

Ey gözüm nuru azizim canım,
Sevgili kardeşim Abdurrahmanım
Yirmibeş tarih kânuni sani,
Yazmışsın name-i safayı canı
Okuyup şevkila memnun oldum,
Tarzı inşasına meftun oldum
Bir hayal gözde tecessüm etti,
Can o hissiyle tebessüm etti
Kalem acizse de tahrire anı,
Gönül arzuladı takrire anı
Dedim ol sıtkı vefalı yare,
Bir cevap eyleyeyim avare
Yazayım yad edeni yad edeyim,
Benî dilşâd edeni şad edeyim
Deyeyim derdine lâzımlı deva,
Vereyim gönlüne lâzımlı safa

Bir vefa devleti aşkına,
Bir deva şerbeti dert layıkına
Bir nefes durma dilersen çare,
Dert ile azmet o kûyi yâre
Gör ne Âli ne şerefli Sultan,
Derdine işte var andan derman.
Bak analar he doğurmuş candır,
Sahibi kâni vefa irfandır
Bizi âdem sanarak aldanma,
Yanma beyhude bu nâre yanma
Nazarı şefkatinin asârı,
Size gül gösterivermiş hârı
O güzel görücü gözlerle ana,
Bir nazar eyle de gör bak ki sana
Nice bin fâide hâsıl olsun,
Can o maksuduna vasıl olsun
Ol tabibi hazıkı Hakk'tır özü Hakk,
Yüzü Hakk mazharı söyler sözü Hakk
Kabil âyine gibi kalbi anın,
Veçhine eyle de mukâbil anın
Dur kapısında edeple bir an,
Hâsıl olsun sana zevk u vicdan
Bil âdem hilkati âdem ne imiş,
Âdeme nefhedilen dem ne imiş
Nazarı himmetine ol lâyık
Keremi hazretine ol lâyık
O nazar bahşi hayatı candır,
O nazar mahzi necât-i candır
Her saadet anı görmekliktir
Her saadet ana ermekliktir.
Bakacak veçhine âyine gibi,
Hakkı gör Hakkı gören dîde gibi
Ol Kemal sahibi zati kamil,
Nazarınca sana olur hasıl
Her muradı öz alır göz görücek
Her merama göz erer öz ericek
O Hûda dostunu gör Arifi gör
Sohbeti yumnuni maarifi gör
Her bir edvarı kemale yetmiş
Süneni hal ile hale yetmiş
Çeş'mi im'an İle etsen de nazar
Göremem Şer-i hilâfınca güzer
İşte evsafı kemali elhak,
Ahmed'in zâtına olmuş mulhak
Ekmeli Âlem o âli Seyyid
Ebcelü âzam o âli mürşid
Her ne söz dense anadır noksan,
Mazharı Ahsen-i takvim ol can

Aldığında ey aziz mektubu,
Bir nefes durma ara matlubu
Sefer et âşıkısan dildare,
Güzer et bülbül isen gülzâre
Ömrünü taze hayata erdir,
Canını badi necata erdir
Bu Hulûsi'ye de anda yad et,
Dili mahzununu bir dem şad et
Kapısı eşiğinde koyda yüzün,
Sıtkı candan ana bağla özün
Deki ey mürşidi âzam sana hoş,
Karayüz kapuna geldim eli boş
Ululan sanı budur ola geda,
Naili hüsnü kabul lûffu ata
Duyar isen bu nasihat kâfi,
Yoksa neylersin urulmuş lâfi
Baki hürmetle muhabbetle selam,
Eylerim çokça dua hatmi kelâm

(Seyyid Osman Hulusi Kaddese'llâhü Sırrahu'l-Azizin Efendi Hazretlerini anlattığı ve Abdurrahman Efendiye gönderdiği Mektubu

İKİNCİ KISIM

NAKŞÎ-HÂKÎ
PÎRÂN-I ÂZAM-I

HÂKİ TARİKATI
ÂDAB-I

BİRİNCİ BÖLÜM

A) TASAVVUF

Seyr ü sülûk hallerinden bahseden ilme "Tasavvuf ilmi" denir. Buna terettüb eden sonuç, seyr ü sülûke terettüb eden sonucun aynısıdır. Güzel veya çirkin iradî fiillerin kendisinden sadır olması bakımından insan nefsinin hallerini bilmektir. [1187]

"Sûfîlik, birtakım kurallar veya ilimlerden meydana gelen sistem olmayıp ahlâkî bir eğilimdir.[1188]

Yani sûfîlik birtakım kurallardan ibaret olsaydı, zAhmedli bir çabalama ile elde edilebilirdi; sonra bir ilmi bulunsaydı, öğretim yoluyla kazanılabilirdi. Aksine sûfîlik, *"Allah Teâlâ'nın ahlâkı ile ahlâklanın"* sözüne uygun bir eğilimdir. Allah Teâlâ'nın ahlâkına ise, ne kurallarla ne de ilimlerle ulaşılabilir." [1189]

Hikmet ve hakikâte dair yazılan eserlerin en önemli ve esaslı noktaları daima remiz ve işaretle geçmiştir.

Hakikî tasavvuf ilmi üstattan talebeye, şeyhten müride emanet edilmek suretiyle zamanımıza kadar gelebilmiştir.

Tasavvufun mühim ve esaslı bahisleri olan (esrar) dan maksut, gayri makul şeyler değildir. Yalnız tasavvufun açıklanan bilgileri düşünürlerin aklının alabileceği meselelerden olmakla mutasavvıflar kelimünnase *(insanlara akıllarının alabileceği şekilde konuşmak)* emrine uymuşlardır.[1190]

Tasavvuf başlı başına hususi bir ilimdir. Ahlakın yüksek mertebesinde bulunup fark edilip edilmemesi ancak talibin isteği üzere tecelli etmektedir. Terakki yolunda noksan kalan şeyler bu ilimle tamamlanır. Bu ilimden herkes sorumlu tutulmamıştır. Çünkü hal ilmi olmasından dolayı varlığı gerekli, fakat mecburi değildir.

Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hayatını tetkik ettiğimiz zaman bakıyoruz, birtakım sözleri umuma söylemiş, birtakım sözleri hususa söylemiş, birtakım sözleri de bazı kimselerin kulağına söylemiş. Taşımak meselesi-

---

[1187] ÇİÇEK, Yakup, *Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin Tasavvufî Görüşleri Makalesi-Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Şeyh Edebâli Hazretlerinin Rolü ve Mehmed Zahid Kotku kuddise sırruhu'l-azîz Sempozyumu, ,* Seha Neşriyat, İst. 1996, s.127–145

[1188] Mezheblerde de durum bu şekildedir. İmamlardan (müçtehidler) hiçbiri, *"Benim kabul ettiğim görüşe ve içtihadıma tabi olun" dememişlerdir. Bilakis, Bizim aldığımız kaynaklardan siz de alınız"* demişlerdir.

[1189] NİCHOLSON, a.g.e. s.23

[1190] Hz. Ali radiyallâhü anh demiştir ki; ***"İnsanlara anlayacakları şeyleri anlatın. Allah Teâlâ ve Rasûlünün yalanlanmasını ister misiniz?"*** (Buhârî, İlm 49.)

dir bu, herkes her şeyi taşıyamaz yahut taşıyacak hâle geldiği zaman söylenir. Aynen süt çocuğunun evvelâ ana memesiyle beslenmesi gibi... Sonra çorbaydı, meyve suyuydu, bilmem ne... Ondan sonra ancak sert kabuklu meyveler, sebzeler yiyebilir çocuk. Dişleri oluştuğu zaman, midesi onu hazmedebileceği zaman... Ufacık çocuğa bulgur pilavı verilir mi? Boğazına kaçar, ölür. Ne zaman ki, bulgur pilavını çiğneyip hazmedecek hâle gelir, o zaman bulgur pilavı yer.[1191]

Mevlânâ Sûfî Dânişmend dediler ki; Hâce Ahmed Yesevî kuddise sırruhu'l aziz lütfedip buyururlar. Tarîkat kalb ile amel etmektir. Yani tarîkat, gönül ile amel etmektir ve gönül âlemi gözünü açmaktır. Nitekim Hz. Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem bu konudan şöyle haber verirler:

Allah Teâlâ'nın nur ve zulmetten yetmiş bin perdesi vardır. Eğer bu perdeleri açsaydı, baktığı her şey yanardı. Şüphesiz, Allah azze ve celle'nin nurdan ve karanlıktan yetmiş bin perdesi vardır. Eğer bunları açsa, gözünün nuru her nereye ulaşsa kesinlikle onu yakardı.

Ve (ayrıca) âlem-i kübrâ (büyük âlem) ve âlem-i suğrâ (küçük âlem) vardır. Gözle görünmeyen nesneler âlem-i kübrâdadır. Ama ehl-i tasavvufa göre, kişinin gönül âlemi açılsa onsekiz bin âlemi apaçık görür, tıpkı âlem-i suğrâ'da göründüğü gibi. Ama gönlü açmak için sert çile çekmek gerek. Mevlâ azze ve celle Kur'an-ı Kerim'de şöyle haber verir:

"Bizim uğrumuzda cihad edenleri (gayret sarf edenleri) ***elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz."*** (Ankebut, 6) Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurur ki; Ölmeden önce ölünüz. Tasavvufun hedefi insan ve insanı ıslahtır. Bu sebeple, tasavvufun insana nasıl baktığını bilmek lazımdır.[1192]

Tasavvuf ilmine göre insanın manevi vücudunda iki zıt varlık vardır. Bunlardan biri Ruh, diğeri de Nefs'tir. Tasavvuf bu iki unsuru temel alarak şekillenmiştir.

Tasavvufun hedefi, insanın manevi vücudunu, manevi ölüm ve manevi hastalıklardan korumak, dünya ve ahirette insanı manen, huzurlu ve sıhhatli yaşatmaktır.

Tasavvufun Çıkış Yeri

Tasavvuf, dünyanın her devrinde ve her yerde, türlü türlü şekillerde görünmüştür. Hindistan'da, Mısır'da, Yunanistan'da, İskenderiye'de, Mûseviyet'te, İseviyet'te ve nihayet İslâmiyet'te tekemmül etmiş olduğu halde kendini göstermiştir.[1193]

Avrupa tarihçileri ve araştırmacıları İslâmî tasavvufun esaslarını Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif haricinde görmek istiyorlar. Onları böyle bir zanna sevk

---

[1191] İNANÇER, Ö. Tuğrul, Vakte Karşı Sözler, hzl. Ayşe ŞASA-Berat DEMİRCİ, İst.2006, s.38

[1192] ***Yesevilik Bilgisi***, a.g.e.s.439, ***Mir'âtü'l-Kulûb,"*** s. 41-85

[1193] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 354

eden Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif'lerin hakikî manalarını anlamayışlarıdır. Avrupalılar bu hususta mazurdurlar. İslâmî tasavvuf anlaşılırlık ve delalet ettiği mana itibariyle hiç bir vakit kitap sahifelerine geçmemiştir. [1194]

Tasavvuf, yani mistisizm kelimesini. İseviyette ilk söyleyen Kneber'dir.

Mistisizm, Yunanca "müo" kelimesinden alınmıştır. Ağzını ve gözünü kapamak mânâsına gelir. Bu itibarla tasavvuf demek, aklın istidlaller nazariyesine müracaat edilmeksizin kesb olunan kalp marifeti demektir. İlk Milâdî asırda, havarî Apostolos'dan Hıristiyanlığı alan ve bilahare Atina'da piskopos olan Deniş Nom Divin isimli zat Hakk'a vusulün, ruhun bu his âleminden tecerrüt ve dünya bağlarını terk ve bizzat kendini unutmakla mümkün olacağını talim etmiştir. [1195]

'Genellikle mistisizm, ruhî tamamlanma için insanın yaptığı bir nevi harekettir. Bu hareket kırılınca insan derunîleşir ve içine kapanır...'

Büyük mistikler hususî kabiliyetlere sahip olan fevkalâde insanlardır. Bunlar, devrin umumî ruhunu gösteren mistik hareketi yaratırlar. Tarîkatlar, cemaatler, gizli mezhepler bu umumî ruhî hallerin taklit edilmiş, anane halini almış şekilleridir. Mistisizm adet halini aldıkça aktifliğini ve atılganlık ve heyecanını kaybeder. Pasif, kapalı ve muayyen bir zümreye mahsus batını bir vasıf almağa başlar.'

'İslâm tasavvufu, İslâm'a yabancı ve Hıristiyanlıkla Budistlikten alınma değildir. Bunun kaynağı Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif' tir. Bununla beraber tasavvuf diğer dinlerde de vardır.' [1196]

Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde; Mevlâna Hüsâmeddîn Oğlu Mustafa namında bir zâtın, Risâle-i Zevkiyye isimli el yazması kitabında şöyle denmektedir:

"İlk dervişlik, beşerin babası olan Hz. Âdem'le başlamıştır."

O zaman başlayan dervişlik her devirde var olmuştur.

Buda'yı ele alalım. Buda der ki;

"Kötülüklerin, kederlerin, ölümün sebebi şehvettir. Her bir insanın başına birer belâ kesilen ihtiyaçları, kalplerde uyandıran yine şehvet ve hırstır." Bunun için Buda, şehvet ve hırstan kurtulmak çaresi olmak üzere riyâzat yani perhiz ve ayni zamanda derin derin tefekkürü, insanın yavaş yavaş dünya arzularından çekilmesi ve benliğinden kurtulması yolunu göstermiştir. [1197]

Tasavvufun Hedefi

Anlatılanlardan anlaşıldığına göre bütün her şey Allah Teâlâ'yı bilmek içindir.

[1194] Hz. Ali radiyallâhü anh demiştir ki; ***"İnsanlara anlayacakları şeyleri anlatın. Allah Teâlâ ve Rasûlünün yalanlanmasını ister misiniz?"*** (Buhârî, İlm 49.)

[1195] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 367

[1196] ERGİN, a.g.e. s. 303

[1197] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 354

Bilmek; ***kâl*** ile yani okumakla, kitapla değil, ancak ***hâl*** ile yani usulü dairesinde seyr ve sülûk ile mümkün olur. Bununla beraber Bursalı İsmail Hakkı merhumun Kitab-ün-Netice'de yazdıkları gibi, yalnız ***bilmek*** de kâfi değil, ***bulmak*** ve daha sonra da ***olmak*** lâzımdır. Bu son mertebeler ise, ancak ve ancak Allah Teâlâ'nın lûtf ve inayetiyle kullara müyesser olur. Aynülkudâtı Hemedanî in:

لاَ الٰهَ إلاَّ اللهُ ***demek*** başka, لاَ الٰهَ إلاَّ اللهُ ı ***bilmek*** başka ve لاَ الٰهَ إلاَّ اللهُ ı ***olmak*** başkadır.

Bildim o kadar ki, bilmek olmaz

Fuzuli

Yine Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

"Maneviyâtta ilerleye ilerleye, evvela adını, sonra tadını, sonra huzurunu ve nihayet kendini bulursun." [1198]

Her kim hem Hakk'ı, hem halkı, hem fenayı hem bekayı, hem hadisi hem kıdemi, hem kendisinin acizliğinin kemâlini ve hem de Allah Teâlâ'nın kudretinin kemâlini kendi vücudunda bulup, kulluğu ve ulûhiyeti birbirini görmeye mani perde etmezse, işte o kimse şek ve şüphelerden ve telvin denilen başka inançlardan kurtulur, tevhid ehli olur.[1199]

Felsefe ile Tasavvuf

Tasavvufu bir felsefi akım gibi görmek isteyenler olmuştur. Fakat felsefe ile tasavvuf arasında büyük fark vardır.

Felsefe aklî ilimlerdendir. Akıl dairesinden çıkan bilgileri anlama demektir. Felsefede aklın ötesine yükselme yoktur. Bu nedenle felsefe nefse ait bir ilimdir.

Tasavvuf, çok büyük olan kâinatın bütün varlığı ve bireyleri ile aşikâr olan hakikâtten bahseder. Tasavvuf nefs öldürmek ile aklın üstündeki bildirilen ilâhî ilim ile olan ve hakikâtlerin aslına ait bulunan yüksek kemalâtı ile kavuşmak ve süslenmek demektir.

Buna göre felsefe aklın içinde; tasavvuf aklın üstünde bulunan öğrenme ve kemalât ile sıfatlanma demektir. [1200]

Abdulgânî Nablusî kuddise sırruhu'l-azîz buyurdu ki; ***"Vasıtalar çoktur; aşk ise, en verimli olanıdır."*** [1201]

Tarîkat yolu aşk yoludur. Akıl babı değildir.

İmam Gazâlî, Necmeddin Kübrâ Hazretleri'nin huzuruna gelmiş. Maksadı, hazretin içinden çıkamayacağını zannettiği bazı sualler sormak imiş. Fakat Necmeddin Hazretleri kâbız ismiyle tecellî edince, İmam Gazâlî'nin bütün bildikleri silinmiş. Hazret o zaman:

[1198] GÜNEREN, a.g.e., s. 99

[1199] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.58

[1200] ERGİN, a.g.e. s. 285–288

[1201] Bekri Alâeddin, Abdulgânî Nablusî Hayatı ve Fikirleri, çvr. Dr. Veysel UYSAL, İst, 1995, s.116

“Yâ Gazâlî!” demiş,

“Hafızanı biz kabzettik. Şimdi, kendi ilimlerinin iade olunmasını mı istersin, yoksa bâtın ilimlerini mi istersin?”

Bu sual karşısında Gazâlî:

“Ah Efendim, elli senedir bu bilgiyi kazanmak için çok emek sarf ettim. Bana onları bağışlayın!” diye cevap vermiş.[1202]

İç âlemi, akıl ile îzah olunamaz. Tarîkat, aklın dışındadır. Eğer akıl haricî olmasaydı, Kant da, Schopenhauer de, peygamberim! Diye ortaya çıkarlardı. Her dava her müşkül akıl ile halledilmiş olsaydı ne nebilere ne mürşitlere lüzum kalırdı. İşte mürşitler, bu akıl üstü yolu gösterirler.[1203]

“Felsefe ile tasavvuf arasında ne fark vardır?”

“Evet, biri aklî hikmet, diğeri hakîkî hikmettir. Yani biri zan ve vehim yolu, diğeri hakîkat yoludur.

Felsefe bir şüphecilik ve zan yolu olduğu şununla da sabittir ki, Schopenhauer, Kant, Nietzsche gibi filozoflar dâima birbirlerini çürütmüş. Meselâ eski felsefenin bugünkü felsefeyi baştanbaşa nakzedişi gibi.

Hâlbuki hakîkat yolunda, hangi Ehl’u-llâh, bir diğerinin dediğini çürütmüş, nakz eylemiştir? Bin bu kadar sene evvel gelen bir Hakk velîsi de, beş yüz bu kadar sene sonra gelecek olan da hep aynı hakikâti söylerler. Çünkü hakîkat ehlinin beyanları görgüye dayanır. Hakk’tan alır ve Hakk’dan bahsederler.”[1204]

Filozoflar içinde tamamıyla hakikâte ermiş bir kimse tasavvur edemiyorum. Çünkü bunların bilgilerine ve bildiklerine akıl delil olmuştur. Akıl ise, mahlûk olmak hasebiyle kendi üstünde olan hakikâtleri idrak edecek kudret ve kuvvette değildir. Onun için bunlar, derya içinde dümensiz seyir ve sefer eden bir gemi gibidirler ki, nihayet günün birinde taşlara çarparak parçalanırlar.

Evet, bunların içinde Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin maneviyâtından nur ve feyiz almış olan Sokrat, Eflâtun, Epiktetos gibi kimseler de vardır. Fakat hakikâti bulmuş olan bu gibilere pek ender olarak rastlanır.[1205]

“Eflâtun: **Bilmek demek, eski şeyleri hatırlamak demektir,** diyor. İşte buradaki bilişme, kaynaşma ve buluşma da ezelin icabıdır. Sokrat’ın yine güzel bir sözü vardır: **Felsefe demek, ölüme hazırlanmak demektir.** O zamanın ifadesine göre tasavvuf, felsefe sözüyle anlatılmakta idi.

İşte bütün bu sözler, binlerce sene evvel söylenmiştir. Yani Sokrat ve onun gibi hakikât peşinde koşan kimseler, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin batınından iktibas ederek bulmuş, duymuş ve söylemişlerdir.[1206]

Binâenaleyh, tasavvuf insan hayatında fiiliyattır. Felsefe ise, fikriyatta kaldığı için neticede sonuçta sönmeye mahkum olur.

Hakikî mürşid kimdir? Tasavvuf felsefesiyle uğraşan kimse değil, bizzat

---

[1202] Ken’an Rifâî, a.g.e. s. 173
[1203] a.g.e. s. 172
[1204] a.g.e. s. 292
[1205] a.g.e. s. 469
[1206] a.g.e. s. 569

tasavvuf şuurunu amel haline getiren kimsedir. Onun için de mutasavvıf yaşar; tasavvuf felsefesini yapan ise, mutasavvıfın yaşadığı hayatın üstünde zihin yorar.[1207]

Hak yolunun rehberi nefsi dürür kâmilin
Dil tahtının serveri nefsi dürür kâmilin

Nefsini mat eyleyen, ref'i-memat eyleyen
Nefh-i hayat eyleyen nefsi dürür kâmilin

İsteyu git âdemi, âdemde bul âdemi
Sırr-ı nefahtü demi nefsi dürür kâmilin

Sure-yi Necm'i oku anlagıl vahyi Hakk'ı
Bilesin o mantıkı nefsi dürür kâmilin

Ruhül-Kudüs demini, âdemde iste anı
Ölmüş gönülün canı nefsi dürür kâmilin

Maye-yi zat denilen, feyz-i necat denilen
Ab-ı hayat denilen nefsi dürür kâmilin

Diri kılan tenleri, zinde eden canları
Kaldıran ölenleri nefsi dürür kâmilin

Mevtaya etse nefes, her yaneden gele ses
Haşreden ey hakşinas nefsi dürür kâmilin

Niyâzi'yi can eden zerresini kan eden
Katresin umman eden bir demidir kâmilin

Niyâzi Mısrî kuddise sırruhu'l-aziz

[1207] AYVERDİ, Sâmiha, *Âbide Şahsiyetler,* İst. 1976, s.101

AKSARAY OĞLANLAR DERGÂHI ŞEYHİ İBRAHİM EFENDİ [1208] TASAVVUF MANZUMESİ [1209]

1 ***Bidayette tasavvuf sûfî bî-can olmağa derler***
Nihayette gönül tahtında sultân olmağa derler[1210]

Tasavvuf mesleğine intisap etmek isteyen sûfi, bu dergâha girerken, maddî varlığından sıyrılarak kendinde bir varlık görmemelidir. Bu tarzda başlayan mânevî yolculuğun nihayetine ulaşan kimse gönül tahtının sultanı olur.

2 ***Tarîkatta ibarettir tasavvuf mahv-ı suretten***
Hakikâtte sarây-ı sırda mihmân olmağa derler[1211]

Tasavvuf, Allah Teâlâ'nın varlığından ayrı gibi görünen suret ve şekilleri yok etmekten ibaret olup, hakikâte erdikten sonra ise, o suretlerin arkasındaki sır sarayında misafir olarak oturmaktır.

Denizin dibinde inciler, taşlarla karışık olarak bulunur. Övülecek şeyler, ayıplar kusurlar arasında olur.[1212]

3 ***Bu âb u kil libâsından tasavvuf âri olmaktır***
Tasavvuf cism-i safî nûr-i Yezdan olmağa derler[1213]

Tasavvuf, toprak ve sudan ibaret olan suretten temizlenmektir. Varlığından soyunan derviş, cismini saflaştırarak, Allah Teâla'nın nuru olur. (O'nunla görür, O'nunla işitir, O'nunla tutar ve O'nunla yürür.)

4 ***Tasavvuf lem'ayı envâr-ı mutlaktan uyarmaktır***
Tasavvuf âteş-i aşk ile sûzân olmağa derler[1214]

[1208] (ÖGKE, Ahmed, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, c. 17, sayı: 1, 2004, s. 84–90, Kısaltılarak yazıldı.) Bu kitapta bu veliye yer vermemizin sebebi tasavvuf tarifi hakkında söylenmiş şeylerin büyük bir kısmının topluca ifade edilmesindendir.
Hicrî 1000 (m. 1591–92) yılında dünyaya gelen İbrahim Efendi 22 Rebîu'l-Âhir 1065 (1 Mart 1655) Çarşamba Hakka yürümüş ve hazîresine defnolunduğu Aksaray'daki Oğlanlar Tekkesi, 1957'de Millet Caddesi açılırken yıkılmış ve hazîredeki diğer şeyhlerin kabirleriyle birlikte onun nâşı da Murad Paşa Câmii hazîresine nakledilmiştir.

[1209] Açıklamalar (ERAYDIN, a.g.e. s.471–475 ve M.Ali Aynî a.g.e. s.208–212)

[1210] *Bidayet* başlangıç, *nihayet* son ve *bî-cân* cansız demektir.

[1211] *Mahv-ı suret,* suretleri (görünüşleri) yok etmek. *Mihmân,* misafir. *Tarîkat,* yollar;

[1212] Mesnevi c.III, b.866

[1213] *Âb,* su. Kil, burada dört unsurdan biri olan toprak anlamındadır. *Âri,* soyunmuş, çıplak. *Safî,* saf, arınmış. *Yezdan,* Allah Teâlâ

[1214] *Lem'a,* ışık parıltı. *Envâr,* nurlar. *Uyarmak,* ışığı yakmak, yaradılışta mevcut olup ihmal yüzünden sönmeye yüz tutmuş ilâhî aşk ateşini zikirle yeniden alevlendirmek.

Tasavvuf, gönülde mutlak nurlardan bir ışık yakarak, aşk ateşiyle yanıp tutuşmaktır.

Tabiat kanunudur: Hasret, küçük ateşleri söndürür, büyükleri ise, yangına çevirir.[1215]

Aşk bir şem'-i ilâhîdir benim pervanesi
Şevk bir zencîrdir gönlüm anın dîvânesi

Şeyh Galib kuddise sırruhu'l-azîz

5 ***Tasavvufta şerait nâme-i hestîyi dürmektir***
Tasavvuf ehl-i şer'u ehl-i îmân olmağa derler[1216]

Tasavvuf, hem şeriat, hem iman ehli olup varlık kitabını dürerek, varlığından geçmektir.

Bana bende demen bende değilem
Bir ben vardır bende, benden içeru

6 ***Tasavvuf arif olmaktır hakîmen âdetullâha***
Tasavvuf cümle ehli derde derman olmağa derler[1217]

Tasavvuf, hakimane bir tarzda âdetullâhı (sünnetullah) anlamak, bütün dert sahiplerinin derdine derman olmaktır.

Mevlâna kuddise sırruhu'l-azîz der ki;

"Secde etmekten baş çeviren İblis, sadece ilim sahibi idi. Aşk ehli değildi. Onun için Âdem aleyhisselâmda tecellî eden İlâhî nefesi göremedi ve Allah Teâlâ'nın insana bunca azim bir mertebe verdiğini anlamadı." [1218]

7 ***Tasavvuf ten tılsımın ism miftâhıyla açmaktır***
Tasavvuf bu imaret külli vîrân olmağa derler[1219]

Her düğümün bir tılsımla açıldığı söylenir. Tenin tılsımı da ***"Allah"*** isminin anahtarı olan ***"Bismillah"*** ile açılır. Tasavvuf mamûr olan bu varlığı

1215 AYVERDİ, Sâmiha, *Âbide Şahsiyetler,* İst. 1976, s.200

1216 *Şerait,* şartlar. *Nâme-i hestî,* yok olma, yokluk mektubu. *Şer',* şeriat.

1217 *Arif,* Allah Teâlâ'yı hakkiyle bilen, tanıyan. *Hakîmen,* hâkimce, hikmetlerini bilerek. *Âdetullah,* Allah Teâlâ'nın âdeti. Allah Teâlâ'nın kendi yarattığı sebeblerin yine kendi yarattığı sonuçları her zaman vermesi. Bütün tabiat kanunları gibi maneviyatta da geçerli olan ilâhî kanunlar, topluca âdetullah diye anılır. *Derman,* çare ilaç.

1218 AYVERDİ, Sâmiha, *Âbide Şahsiyetler,* İst. 1976, s.169
Hak Teâlâ melâikeye muallimleri olan Âdem aleyhisselâma secde ile emr etti. Bu secde, ibâdet secdesi değil, insanların Ka'be'ye secdesi gibi emir secdesidir ve Âdem aleyhisselâmı teşrif ve tafdîldir. Ancak Allah Teâlâ'ya mahsus olan ibâdet secdesi ondan başkasına yapmaktan, gerek melâike ve gerek biz insanlar Allah Teâlâ'ya sığınırız. (KONUK, Ahmed Avni ,"et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye fi Islâhı Memleketi'l-İnsâniyye" Tercüme ve Şerhi, hzl: Mustafa TAHRALI, İst. 1992, s. 81)

1219 *Miftah,* anahtar. *İmaret,* insan eliyle yapılmış düzenlemeler, daim ve baki temellere dayanmayan, görünüş ve gösterişlerle ilgili bayındırlık işleri. *Külli,* bütün, hep.

tamamen viran etmek, nefse nisbetle ruhu beslemektir.

8 ***Tasavvuf sûfî kâli hâle tebdil eylemektir bil***
Dahî her söz ki, söyler âb-ı hayvan olmağa derler[1220]

Tasavvuf, sûfinin sözünü ve bilgisini hâle çevirmesidir. (ilmiyle âmil olma). Hâl ehli, söylediklerini ve bildiklerini bizzat yaşayan bir kimsenin her sözü, başkaları için hayat iksiri hükmündedir.

9 ***Tasavvuf ilm-i ta'bîrât u te'vîlâtı bilmektir***
Tasavvuf can evinde sırr-ı Sübhân olmağa derler[1221]

Tasavvuf, ta'bîr ve te'vîl ilmine vâkıf olmak, Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'in esrarını anlamaktır. Tasavvuf kalbi, ilâhî sırların yolu ve aynası yapmaktır.

10 ***Tasavvuf hayret-i kübrâda mest ü vâlih olmaktır***
Tasavvuf Hakk'ın esrarında hayran olmağa derler[1222]

Tasavvuf, büyük bir hayret ve dehşetle kendinden geçmek, Allah Teâlâ'nın sonsuz esrarı karşısında hayran kalıp ürpermektir.

11 ***Tasavvuf kalb evinden mâsivâllahı gidermektir***
Tasavvuf kalb-i mü'min arş-ı Rahman olmağa derler[1223]

Tasavvuf, gönül hanesinden mâsivâyı temizlemek, kalbini Rahman'ın arşı yapmaktır.

Kalb-i mü'min arş-ı Rahmân'dır
Ânı yıkmak ziyâde tuğyandır.

"Allah Teâlâ, Âdem aleyhisselâmın hamurunu bizzat hazırladı. Melekler o kadar düşündüler ve araştırdılar. Âdem aleyhisselâmın yapısının nasıl olduğunu bilemediler. İblis, Âdem aleyhisselâmın çevresinde dolaşırken ağzını açık görüp girdi. Âdem aleyhisselâmın yaratılışını anlamaya çalıştı. Kalbe kadar ulaştı, ancak gönlüne girmeye yol bulamadı; çünkü Âdem aleyhisselâmın gönlüne girmek için Şeytan'a yol yoktur. Vesvese mahalli göğüstür, kalb değildir. Bin endişeyle geri döndü. Âdem aleyhisselâmın kalbine giremedi ve herkes tarafından da böylece reddedildi. Bundan dolayı tarîkat büyükleri demiştir ki, kim bir gönül reddetse bütün gönüllerde reddedilmiş olur. Kim bir gönül kabul etse bütün

---

[1220] *Kal,* söz. *Hâl,* yaşanan durum. *Tebdil,* değiştirme, dönüştürme. *Âb-ı hayvan,* dirilik suyu, içeni ölümsüz kılan mânevî iksir, tasavvufun özü olan Ledün ilmi.

[1221] *İlm-i tabirât u te'vilât,* sözleri rüyada ve gerçek hayatta görünen olayları, yerde ve göklerde her an gösterilmekte olan ilâhî işaretleri yorumlama bilgisi.

[1222] *Hayret-i kiibrâ,* en büyük hayvanlık ve şaşkınlık durumu. *Mest,* kendinden geçmiş. *Vâlih,* şaşkın, aklı başından gitmiş. *Esrar,* sırlar.

[1223] *Mâsivâllah,* Allah Teâlâ'dan başka olan her şey. *Mü'min, Rahman,* Allah Teâlâ'nın isimleri; *Mü'min,* Allah Teâlâ hakkında "kendi kendine iman etmiş kuluna verdiği sözden caymayacak olan," Rahman da "sevgisi bütün yaratıklarını kuşatmış olan" demektir.

gönüller de onu kabul eder. Ancak halkın çoğu gönlü nefisten ayıramaz. Fukara dilinde

“Halkın reddi, Hakk’ın kabulüdür.” Sözündeki halk, nefsi kalbten ayıramayan halktır.”[1224]

“İş tarîkata girmekte değil, gönül sahibinin gönlüne girmektedir. O tarîkata giren kimse, isterse bütün gün ve gece riyâzat ve tâatla, ibadetle meşgul olsun, öldüğü vakit karşısında yaptığı iyilik veya kötülüğü bulur.

Fakat bir gönül sahibini bulursa, o vakit iş kolaylaşır çünkü o sayede ahlâkını tasfiye eder. Tabiî, bulandan maksat, rengine boyanan, onun isrine yani yoluna giden demektir. Buna muvaffak olamayan kimse, o üstadın değil, şeytanın, nefsinin yoluna gidiyor, demektir.

Kâmil üstadı bulan, cemâli bulur. Ne kadar mevcudat varsa, hepsi de o kâmilin kalbi vasıtasıyla Hakkı bulmaya çalışır.

Yârin yüzü, Hakk’ın cemâlidir. Hacca gidenler, taşı toprağı tavaf ederler. Bir gönül ele getir ki, hacc-ı ekberdir. Bin kâbeden bir gönül evlâdır. Kabe’ye gitmek için ihrama bürünürler, yani esvaplarından soyunurlar. Gönül Kâbesine teveccüh eden âşıklar ise, iki cihandan soyunurlar. Onların ihramı budur.

Kabe Sübhân’nın rızâsı mahallidir. Çünkü oraya Allah Teâlâ’nın rızâsı için gidilir. Gönül ise, Rahmân’ın müşahede edildiği yerdir. Binâenaleyh bir gönül, yerler ve göklerden dünya ve kâinattan Kâbe-i âlîşân’dan daha yücedir. Ne mutlu o kimseye ki, hakîkî Arafat olan ârif-i billahi bulur ve onda Hakk’ın cemâlini seyreyler.” [1225]

Hülasa; İş tarîkata girmekte değil, insan olmaktır. Hâlbuki bazıları işi tarîkata girmekte zannederler. Tarîkat, tarîk-i Muhammedi’dir. İnsanı tarîkat kurtarmaz. Kurtaran mürşittir, kâmil insandır. Hangi tarikte olsa, onu arayıp bulmalı. İş, eline tesbihi alıp sabahlara kadar esma çekmekte yahut zikir ve ibadette değildir. O kâmil mürşidi bulup, önünde (lâ) olabilmektedir. [1226]

12 ***Tasavvuf her nefeste şarka vü garba erişmektir***
Tasavvuf bu kamu halka nigeh-bân olmağa derler[1227]

Tasavvuf, her an, şarkta ve garptaki müslümanları düşünmek, onların sevincine ve tasasına ortak olmak, ihtiyaç sahiplerine hizmet etmektir. Tasavvuf, bütün halkı görüp gözetmeye çalışmaktır.

13 ***Tasavvuf cümle zerrât-ı cihanda Hakk’ı görmektir***
Tasavvuf gün gibi kevne nümâyân olmağa derler[1228]

Tasavvuf, cihanın bütün zerrelerinde Hakk’ı müşahede etmektir. Sûfi güneş gibidir. İnsanları zulmetten nura ulaştırır.

Bir kitâbullah-ı azamdır serâser kâinat

1224 ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.133–134
1225 Ken’an Rifâî, a.g.e. s.316–317
1226 a.g.e. s. 547
1227 Nigah-bân, gözcü, bekçi.
1228 Zerrât, zerreler, atomlar. Kevn, oluşlar, ol emri üzerine oluşmuş olan bütün nesneler, kâinat. *Nümâyan,* görünen meydana ve açığa çıkan.

Hangi harfi yoklasan, mânâsı hep Allah çıkar.

14 ***Tasavvuf anlamaktır yetmiş iki milletin dilin***
Tasavvuf âlem-i akla Süleyman olmağa derler[1229]

Tasavvuf, yetmiş iki milletin dilini bilmek, herkesin halinden anlamaktır. Hz. Süleyman aleyhisselâm nasıl kuşdiline varıncaya kadar bütün dilleri biliyorsa, tasavvuf erbabı da akıl âlemine Süleyman olmalıdır.

15 ***Tasavvuf urvetu'l-vüskâ yükün cân ile çekmektir***
Tasavvuf mazhar-ı âyât-ı gufran olmağa derler[1230]

Tasavvuf, Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine bütün gücüyle bağlanmak ve ölünceye kadar bu inancını devam ettirmektir. Böyle bir davranış içinde bulunan sûfi, gufran (affedici) ayetlerinin mazharı olur.

16 ***Tasavvuf ism-i a'zamla tasarruftur bütün kevne***
Tasavvuf câmi-i ahkâm-ı Kur'ân olmağa derler[1231]

Tasavvuf, bütün kâinata "İsm-i a'zam"la tasarruf etmektir. Böyle bir davranış içinde bulunan sûfi, gufran ayetlerinin mazharı olur. "İsm-i â'zam," Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'de geçen yüz isminden doksan dokuzu belli olan "Esmâ'ül-Hüsnası"nın üstündeki adına verilen isim olarak bilinir. Herkes tarafından bilinmeyen bu isme vâkıf olan kimse Allah Teâlâ'nın izniyle tasarruf imkânına sahip olur. İsm-i â'zam'ın tecellisi insanî kâmildir. İnsânî kâmilin gönlüne giren bu isimle tasarruf eder.

17 ***Tasavvuf vâsıl olmaktır cemiân tâlib-i Hakk'a***
Tasavvuf vasl-ı dildâr ile handan olmağa derler.[1232]

18 ***Tasavvuf her nazarda zât-ı Hakka nazır olmaktır***

[1229] *Âlem-i akl,* akıl, fikir ve düşünce dünyası, akılla kavranabilen varlıklar âlemi. *Süleyman,* iç dünyada sultan olduğu gibi dış dünyada da sultan olan ve kendisine rüzgâra hükmetme kudreti verilmiş bulunan Süleyman aleyhisselâmdır.

[1230] *Urve,* kulp. *Vüska,* sağlam, kuvvetli, kopmaz. *Urvetu'l-Vüska,* yapışılacak sağlam ve kopmaz kulp. Gerçek anlamı: Allah Teâlâ'ya ulaşmak için Muhammediyet vesilesine yapışıp bağlanmak. *Mazhar,* zuhur, belirme yeri. *Âyât,* ayetler, işaretler. *Gufran,* bağışlanma ve bağışlama. "Tasavvuf, bağışlama işaretlerinin görünüşe geliş yeri olmaktır."

[1231] *İsm-i â'zam,* Allah Teâlâ'nın en büyük ismi ki, bu ismi bilenler onunla eşya üzerinde Allah Teâlâ'nın kudretiyle tasarruf yetkisine sahip olurlar. *Kevn,* kâinat. *Câmi-i ahkâm-ı Kur'an,* Kur'an-ı Kerim'in hükümlerim ve hikmetlerini kendinde toplayan kimse.

[1232] *Vasl,* ulaşma, erişme, kavuşma. *Vâsıl, ulaşan, erişen, Hakk'a* kavuşan. *Cemiân,* bütünüyle, tamamıyla, *Tâlib,* isteyen. *Dildâr,* gönül alan, sevgili. *Handn,* sevilen, gülen.

Tasavvuf sûfiye her müşkil âsân olmağa derler [1233]

Tasarruf sahibi Allah Teâlâ'dır. Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz olan esma, sıfat ve tecellilerini maddî ve manevi âlemde görmektir.

Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

"Allah tecellisini tekrar etmez." "Esmâ-ı İlâhiye, Zât-ı İlâhiye'nin libâsıdır. Her an bir libâs ile zuhur eder. Onun hükmü bitince diğer bir isimle telebbüs eder." Allah bu dünyada esma ile tecelli buyurur. Hangi esma ile zuhur ederse, diğerleri ona tâ'bi olur." [1234]

Demişlerdir ki; ***"Dünya bir gün attârın birgün baytarındır."***

Hikaye

Vaktiyle valinin biri azlolunmuş, hayli zaman açıkta kalmış. Bir gün uşağı: Efendi, demiş, filân ağaç kovuğunda bir zat oturur herkes gidip onun duasını alır, büyük bir zattır. Haydi, biz de gidelim de senin için duâ isteyelim!

Efendi de uşağın sözünü dinleyerek kalkar ve beraberce o zâta giderler. Elini öpüp hacetlerini söylerler. O zat da:

"Yâ Rabbî, der, ne kadar hayır sahipleri ne kadar sâlihler, âşıklar varsa onların yüzü suyu hürmetine bu adama yakında bir memuriyet ihsan et!"

Bu duayı aldıktan sonra Efendi ve uşak evlerine dönerler. Biraz sonra da bir yaver gelerek filân yere vali tayin olduğunu bildirir. Aradan beş on sene geçtikten sonra vali tekrar azlolunur. Yine uşağın teklifi üzerine ağaç kavuğundaki zâta gidip yeniden duâ isterler. Ama bu defa o zat:

Yâ Rabbî, ne kadar meyhaneci, edepsiz, katil, hırsız kulların varsa onların yüzü suyu hürmetine bu adama bir memuriyet ver," diye duâ eder. Bu türlü bir niyaz beklemeyen valinin hayreti karşısında:

"Merak etme oğlum, tecelli devir devirdir bu da hak, o da hak... Sen işine bak tayin olunursun," diye cevap verir. Gerçekten de üç gün sonra tekrar bir tâyin çıkarak adamcağız yeni işine gider.

Bazı kimseler görüyorsun, Hak yolunda oldukları halde birçok maddî mahrumiyetler ve elemler içindedirler. Fakat onların içinde bulundukları ateşte ne gülistanlar gizlidir. Allah Teâlâ'dan uzak kalan bir kimse ise, ne kadar zevk ve safa içinde de olsa yine ateşin içindedir. Çünkü aslı ateştir neticede de yine ateşe munkalip olur.

Fakat bu iki ateş arasında azîm farklar vardır. Biri ateş görünür içi gülistandır. Biri gülistan görünür içi ateştir. Fark bu.."[1235]

19 ***Tasavvuf ilnı-i Hakka sinesini mahzen etmektir***
Tasavvuf sûfî bir katreyken umman olmağa derler [1236]

Tasavvuf, Hakk'ın ilmine kalbini mahzen etmektir. Ledünnî ilme sahip olmak ve bu suretle beşeriyete faydalı hale gelmektir. Bu sayede bir katreden

---

[1233] *Nazar,* bakış. *Nazır,* bakan, gören. *Müşkül,* güçlük. *Âsan,* kolaylık, kolay.
[1234] GÜNEREN, a.g.e., s. 68
[1235] Ken'an Rifâî, *a.g.e.* s. 160
[1236] *Sîne,* göğüs, kalb. *Mahzen,* hazinenin saklandığı yer. *Katre,* damla *Umman,* büyük deniz, okyanus.

ibaret bulunan sûfi umman hâline gelmiş olur.

20 ***Tasavvuf külli yakmaktır vücûdun nâr-ı lâ ile***
Tasavvuf nûr-i illâ ile inşân olmağa derler[1237]

"Tasavvuf, kendi varlığını inkâr harfinin nuru ile tamamen yok ederek isbat harfinin nuru ile Allah Teâlâ'nın varlığının kendi suretinde görünüşe geldiğini anlamak suretiyle gerçek insan olmak demektir."(Lâ mevcûde illâ Hû).

21 ***Tasavvuf onsekiz bin âleme dopdolu olmaktır***
Tasavvuf nüh felek emrine ferman olmağa derler[1238]

Tasavvuf, kâinattan haberdar olmak, on sekiz bin âlem hakkında bilgi edinmek, eşyanın hakikâtine vakıf olup dokuz feleğin (güneş sistemi) emrine ferman olmaktır.

22 ***Tasavvuf "kul kefâ billâh" ile da'vet dürür halkı***
Tasavvuf "irciî" lafzıyla mestân olmağa derler

Kul kefâ billah, ***"De ki, Allah Teâlâ yeter"*** anlamında ve Kur'an-ı Kerim'de (Rad 43. ve Ankebut 52. âyetlerde) aynen geçen kelam. *Dâvet dürür,* davettir. *İrciî,* "Geri dön!"anlamına emir. Kur'an-ı Kerim'de (Fecr,28) geçen ***"Sen O'ndan ve O da senden hoşnut olmuş olarak Rabbine geri dön! Böylece kullarım arasına gir ki, cennetime giresin,"*** mealindeki âyete atıftır.

İnsanların hepsi Allah Teâlâ'dan gelir, fakat bazısı tasavvuf terbiyesiyle kendi hakikâtini anlayarak "Geri dön!" emrine uymuş olur. Bunun için tasavvuf, sevgilinin "Geri dön!" davetini işitmekle bu emre muhatap olmanın zevkinden sarhoş olmaya derler, demektir. *Mestân,* sarhoşlar, çok sarhoş olan kimse.

Ehl-i tevhîd olmak istersen sivâya meyli kes
Aç gözün merdâne bak, Allah bes, bakî heves!

23 ***Tasavvuf günde bin kerre ölüp yine dirilmektir***
Tasavvuf cümle âlem cismine cân olmağa derler[1239]

Tasavvuf, Allah Teâlâ'nın sonsuz kudretini müşahede edip kendinden geçmek, ölmeden evvel ölmek, ruhen diri kalmaktır. Tasavvuf, bütün âlemin cisminin ruhu olmak, onları ihya etmek, Allah Teâlâ'nın "Hayy" isminin mazharı olmaktır.

24 ***Tasavvuf zât-ı insan zât-ı Hakk'ta fânî olmaktır***

[1237] *Lâ,* tevhid kelimesinin başındaki inkâr harfi. *İllâ,* tevhid kelimesinin ikinci yarısının başındaki isbat harfi.
[1238] *Nüh,* dokuz. *Felek,* yıldız. *Ferman,* emir, buyruk; burada emrine boyun eğen.
[1239] *Cümle âlem,* bütün varlıklar.

Tasavvuf "kurbu ev ednâ'da pinhân olmağa derler[1240]

Tasavvuf, sûfinin kendi varlığını, gerçek varlıkta yok etmesi, bu sayede "Kurbu ev ednâ" makamına ulaşmasıdır

25 ***Tasavvuf sofinin her bir kılında bir göz olmaktır***
Tasavvufu ehl-i suffe, ehl-i mîzân olmağa derler.[1241]

26 ***Tasavvuf canı cânâna verip âzâde olmaktır***
Tasavvuf cân-ı cânân cân-ı cânân olmağa derler[1242]

Tasavvuf, canı sevgiliye verip, mâsivâ esaretinden kurtulmak, gerçek sevgilinin canı olmaktır.

27 ***Tasavvuf bende olmaktır hakikât hak ey İbrahim***
Tasavvuf şer'-i Ahmed dilde burhan olmağa derler[1243]

Tasavvuf, Allah Teâlâ'ya kul olmak, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin şerîatını gönülde bir delil olarak yaşatmaktır.[1244]

[1240] *Zât,* kişilik. *Fâni,* yok olmuş giderilmiş. *Kıırb,* yakınlık. *Ev ednâ,* "yahut daha aşağı" demektir ki, Kur'an-ı Kerim'de (Necm, 9) Miraç anlatılırken Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin Allah Teâlâ'ya yakınlığın en son derecesine eriştiğini ifade eden âyete atıf ki, bu yakınlıktan sonra vahy gelmiştir. *Pinhân,* gizlenmiş saklanmış.

[1241] *Ehl-i Suffe,* Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, insan ve Allah Teâlâ'nın hakikatini, dinin özünü ve Kur'an-ı Kerim'in hikmetlerini anlatan hususî ve mahrem sohbetlerine devam eden ashab.

Ehl-i mîzân, terazi sahibi olanlar, hakkı ve hakikati adaletle tartanlar.

[1242] *Cânân,* sevgili, Allah Teâlâ, *Âzâde,* hür, bağlantılardan kurtulmuş.

[1243] *Şer,* şeriat. *Dil,* burada hem gönül hem de konuşma aleti olan dil anlamına gelir. *Bürhân,* kesin delil, kuvvetli dayanak.

[1244] İbrahim Efendi Hazretlerinin yukarıdaki manzumesinde geçen tasavvuf tariflerinden başka onun Dil-i Dânâ isimli elyazması manzum eserinin başka bir yerinde şu tarif beyti de geçmektedir:

"Ona der hikmet erbabı tasavvuf, Gide cehil, gele cana tasarruf."

B) İNTİSAB ETTİĞİ KOL VE SİLSİLESİ

I-İNTİSAB ETTİĞİ KOLUN TÜRKÇE SİLSİLESİ

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

Hakikât bahrinin dürrîn deren mahbûb-ı subhânî
Ki erişti kâbe kavseyni ev ednâda bulup kânı
O dürrü derc edip Sıddîk oluban mahzen-i esrar
Zehî sıdkında sadıktır o yârin gârda yârânı
O genci feth edip Selmân saçtı ravh ile reyhan
Nice canlar olup mestân unuttu hûr u gılmânı
Erişdi Kâsım-ı Evvâb o bâbda oldu çün bevvâb
Erip tâ sahile gark-âb düştü hân-ı rûhânî
Çü anın hân-ı bezminde bulup Cafer-i zinde
Acâyib oldu ferhunde buluban sıdk-ı hakkânî
Onun sıdk u sefasının nesîmin buldu çün Tayfur
Hayâsının sefasından nice gör dedi subhânî
Çü o bûydan alıp şemme geçerdi seyr-i imkândan
Ki hark etti hayâlâtı Ebu'l-Hasan el-Harâkânî
Onun o himmetin görüp Ebû Alî olup çâlâk
Urûc etti âlâya tâ ola mahrem-i Yezdânî
Onun dâmânini tutup ona der-pey revân oldu
Çü vâkıf oldu sırrına Şeyh Yûsuf el-Hemedânî
Gelip gavsü'l-halâyık çün ona dil-bend edip her dem
Bulup bilip görüp rabbın Abdûlhâlîk el-Gucdüvnânî
Çü Şeyh-i Ârîf-i Dânâ sülûkünde olup bînâ
Erişdi kasri îkâna açılıp bâb-ı irfânî
Sena kıldı ona Mahmûd ki, nezdinde ola mahbûb
Muhabbette olup mağlûb bilip hayrette hayrânî
Alî a'lâ makam buldu onun sohbet-i yümnünde
Cinân-ı himmet ile kim ola Alî Ahmed-i Sânî
Dediler kutbü'l-evliyâ Muhammed Bâba Semmâsî
Geçip a'lâdan a'lâya urûc etti onun canı
Urûcunun hurucunda tulü' etti bir mehtâb ona
Seyyid Gülâl dendi gönüller kıldı nûrânî
Muhammed Şâh-ı Nakşbend tulü' eyledi çün hurşîd
İhata etti âfâkı onun nûrı feyezânı
Muhammed Alâü'd-dîn onun o nûr-ı feyzinden
Itırlar saçdı canlara veriben derde dermanı
Onun o ıtri bûyundan çü buldu cezbe-i Ya'kûb
Çıkıp cevelân edip çarhı güzâr eyledi imkânı
İşitin Hâce Ahrâr Hakk'ın bahş u kirâmından
Nice kehf-i enam oldu saçıp in'âm u ihsanı
Muhammed-i Zahide cânâ erişti çün o ihsana

Erip makam-ı ihsana şuhûd eyledi vicdanı
Muhammed Dervîş derd-nâk düşüp derde bî-pâyân
Ki tâ bir gün deva eder diye ederdi efgânı
Çü Hâcegî Semerkandî bu sohbette bulup kandı
Ona dertler deva oldu gözetti hükm-i fermanı
Fenaya saldı çün uzun bekayı buldu pes bakî
Mekânı lâ-mekân şehrin edindi cây-ı nûrânî
Müceddid Ahmed-i Sânî aceb keşf makamında
Bulunur mu ona sânî Buhârayâ Horâsânî
Anın ferhunde bezminde Muhammed oldu çün Ma'sûm
Pes oldu urvetü'l-vüskâ tutuban habl-ı Kur'ânî
Visâk edindi Seyfeddîn urûc etti hurûc etti
Mekânı lâ-mekân oldu göründü cây-ı rabbânî
Nihân gayb-ı mutlaktan olacak feth-i nûrânî
Olup nurun alâ nûr Seyyid Muhammed'e1-Bedevânî
Çü Şemseddîn Habibullah düşüptür Mazhar-ı Cânân
Pes oldu canlara canan o canlar canının canı
Çü geldi Şâh Abdullah bu yolda oldu hablullâh
Fenâ-fillâh bekâ-billâh onun da oldu seyrânı
Ziyâeddin Şeyh Hâlid bu yolda ser-firâz oldu
Geçip sadra tarîkatta tefevvuk etti akranı
Çü Abdullah gelip Rûm'dan ona camla râm oldu
Ziyâlandı gözü gönlü nedir pes rûh-ı râvânî
Cemâli şem'ine pervane olan Yahya ki, pîr-i mâ
Yüceltti kasr-ı irfanı koyup hân-ı Dâğıstânı
Bu kemter Rûmî'ye ya rab n'ola kıtmîr ola der-bâb
Ki tâ subh olacak göre bir kez o şen hânı[1245]
Pes anda Mustafa Rûmî ana feth olunup ebvâb
Sarây-ı seyr-i vahdetde görürdi pek ıyân canı
Tokadı Mustafa Hâkî o minhâcdan alıp nûri
Uyandırdı pes enzârı kıluban ehl-i iz'ânı
Sivasî Mustafa Takî o serverden alıp feyzi
Olup serdar tarîkatda etti ihya müridânı
Niksârî Şeyh Hacı Ahmed bu yolda reh-nümâ oldu
Ki zira ol çü Rûmî'den alırdı feyz-i ruhanî
Cemal-i âfıtabıyla cihanı gark-ı nûr etti
Garîbu'llâhı İhramî celîlü'l- kadri burhanî [1246]

[1245] Buraya kadar yazılan kısım Çorumlu Mustafa Rûmî kuddise sırruhu'l-azîz tarafından yazılmıştır.
[1246] Son iki mısra Seyyid Osman Hulusi Efendi kuddise sırruhu'l-azîz tarafından yazılmıştır.

II-İNTİSAB ETTİĞİ KOLUN FARSÇA SİLSİLESİ

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM
Nebi, Sıddık u Selman Kasım est-ü Ca'fer u Tayfur
Ki ba'de-z- bü'l- Hasen şüd bü Ali vü Yusuf eş-kencur

Zi Abdülhâlik-i amed Arif-i Mahmud-ü ra behre
Ki zişan şüd diyar-ı Maveraünnehri kûh tur

Ali Baba Gülâl-i Nakşibendest ü Alaüddin
Pes ez Ya'kub-u Çarhi, Hâce-i Ahrar-ı şüd meşhur

Muhammed, Zahid ü Derviş, Muhammed, Hâcegî Baki
Müceddid, Urvetü'l Vüska vü Seyfüddin, Seyyid Nur

Habibullah-i Mazhar, Şah-ı Abdullah pir'i-ma
Ez-îşan reşk-i subh u iyd şüd mâra şeb-i deycur

Ziyaüddin Vahid'ül-asri Mevlana-i ma Halid
Çü amed kaniten lillahi ya ze'l feyz-i ya zen-nur

Pes Abdullah-i Mekki Seyyid Yahya-i Dağıstani
Ez-îşan münceli şüd feyz-i Sübhan der garib ü dur

Çorûmî Mustafa Rum-i Farukî-i Şirani
Ez-îşan o be tenvir diyar-i Rum şüd meşhur

Vez u şüd- vez Halil Hamdi, Tokad-i Mustafa Hâki
Hüseynî Seyyid emced cihan ez-feyz o me'mur

Ser-â-pâ ber Tâki cari füyüzat-ı ez o server
Ki halk-ı hulk-i o dervey temamet müncel-i mestur

Hacı Ahmed Şeyh-i Niksari-i Çorûmi terbiyet- gerdeş
Ki müstahlef müeyyed şüd sahih yed zi- sened menşur

Ez-îşan izn-i am ker-dent der Garîb'u-llâh-i İhrami
Ve lakin cümrü nâ-vağfir, hatâna der cihan meşhur.

Kaddes'allahü esrara'hümü'l aliyyeh ve efâda aleynâ min berakati-him'üs-seniyyeh ve li sairi's-sadatüt- tarîkati'l aliyyeh
Rızaen celle ve ala bi-sirri'l **Fatiha.**

FARİSÎ SİLSİLE-İ ŞERİFİN AÇIKLAMASI
BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

Nebi sallallâhü aleyhi ve sellem emri ile Ebubekir Sıddık-î Azam radiyallâhü anh sonra Selman-i Farisi radiyallâhü anh sonra Kasım İbn-i Muhammed sonra Cafer-i Sadık sonra Bayezid-î Bestâmî Tayfur sonra Ebu'l Hasen Harkâni ve Ebû Alî Feramedî ve ondan sonra da Yusuf Hemedânî ilâhi hazinelerin kasadarı oldular.

Abdûlhâlîk Gucdüvnânî geldi, sonra Arif-i Rîvgerî, sonra Mahmûd-u Encîr-i Fağnevî hazineden hissedar oldular. Öyle ki, onlar sayesinde Maverâünnehir şehri Tûr-i Sînâ dağı gibi, ilâhi feyizlerin akıp durduğu bir mekân oldu.

Daha sonra, Ali Ramîtenî, Muhammed Bâbâ Semâsî, Seyyid Emir Gülâl, Şâh-i Nakşibend ve Alâüddîn Attar ve daha sonra Yâkûb-u Çerhî ve daha sonra da Hâce-i Ahrâr bu yolda meşhur oldular.

Daha sonra Muhammed Parisa, Muhammed Zâhid ve Derviş Muhammed ve Hâcegî Emkenegî ve Muhammed Bâkîbillâh ve Müceddid İmam-i Rabbani Hazretleri[1247] ve sonra *Ürvet-ül Vüskâ* Muhammed Masum-u Farukî Hazretleri[1248] geldiler ve Seyfeddîn Hazretleri ve Seyyid Nur Muhammed-ül Bedevânî Hazretleri gelir ve daha sonra:

Mazhar-i Cân-ı Cânân Şemseddîn Habîbullah var. Sonra Şah Abdullah-ı Dehlevî ki, onlar sayesinde karanlık geceler bayram günlerini bile kıskandıracak kadar güzelleşti.

Ondan sonra Ziyâeddîn Mevlâna Hâlid-i Bağdadî ki, o, asrının bir tanesi idi. Feyz ve nur kaynağı ve büyük bir Veli idi.

Sonra Abdullah Mekkî ve Seyyid Yahya-i Dağıstânî geldiler. Bu mübarek mürşid-i kâmiller, Sübhân olan Allah'tan gelen feyzleri, uzak yakın her tarafa yaydılar.

Daha sonra, Çorumlu Pîr olarak anılan Fârûk-i Şirâni Mustafa Rûmî Hazretleri irşad makamına geçtiler. Bunlar bütün Anadolu'yu nurlandırıp manen yeniden diriltiler, ihya ettiler.

Ondan sonra, Halil Hamdi Paşa Hazretleri ve Hüseynî çok şerefli bir Efendi olan Tokatlı Mustafa Hâkî Hazretleri irşâd vazifesini aldılar. Bütün cihan onun feyzleriyle yeniden yapılanmış, hayat bulmuştur.

İttifakla Mustafa Takî Hazretleri geldi. Mustafa Hâkî Efendi Hazretleri mânevî feyzleri kesintisiz olarak ona ulaştırdı. Şeyhinin ahlâkî güzellikleri ve mânevî olgunluğu onda gizli, açık parıldayıp durmakta idi.

Niksarlı Şeyh Hacı Ahmedi, Çorumlu Pir'in terbiyesiyle kemâle ermiştir ki, onun halîfeliği kuvvetli bir senetle gerçekleşmiş ve ilân edilmiştir. [1249]

Tasarrufu Tokatlı Mustafa Hâkî Efendiden alan O, şanı yüce insân-ı kâmil Garîb'u-llâh-i İhrâmî umûmi bir izinle irşada başladı. Lakin derdi ki; günahımız affolmayacak kadar, hatamız cihanda meşhurdur.

[1247] İkinci bin yılın zahirî ve bâtınî bütün dinî konuları düzeltip, yanlış anlamaları ortadan kaldırarak İslâm'ın gerçek durumunu yeniden ortaya koyan.
[1248] Hakkın en sağlam ipine sarılan.
[1249] İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK Hazretleri kuddise sırruhu tarafından silsile-i Şerife dâhil edilmiştir.

Piran-ı İzamın Hakka Yürüyüş Tarihleri	(Hicri- Milâdi)
Hz Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem	(11/ 632)
Hz Ebûbekir radiyallâhü anh	(13/634)
Selman Farisî radiyallâhüanh	(35/655)
Kasım b Muhammed radiyallâhü anh	(102/720–21)
İmam Cafer Sadık radiyallâhü anh	(148/765)
Ebû Yezid Bestâmî	(261/875)
Ebû Hasan Harkânî	(419/1028–29)
Ebû Ali Ferâmedi	(477/1084–85)
Yûsuf Hemedânî	(535/1140–41)
Abdûlhâlîk Gucdüvnânî	(617/1220–21)
Hoca Ârif Rîvgerî	(649/1251)
Mahmud Encir Fağnevî	(670/1271)
Ali Ramîtenî (-azîzan)	(705/1305, 715/1315)
Muhammed Baba Semâsî	(740/1339)
Seyyid Emir Gülâl	(777/1375)
Behaüddin Nakşibend	(791/1389)
Muhammed Alâeddin Attâr	(802/1399)
Mevlânâ Ya'kub Çerhî	(847/1443)
Ubeydullah Taşkendî	(895/1490)
Muhammed Parisa	(922/1516–17)
Derviş Muhammed	(970/1562)
Hâcegî Emkenegî	(1008/1599)
Muhammed Baki Billah	(1014/1605)
İmam-ı Rabbânî	(1034/1625)
Muhammed Ma'sum	(1098/1687)
M Seyfeddîn Farukî	(1100/ 1689)
Muhammed Bedevânî	(1135/1723)
Şemseddîn Habibullah	(1195/1781)
Abdullah Dehlevî	(1240/1824–25)
Mevlânâ Hâlid Bağdâdî	(1242/1826)
Abdullah-i Mekki Erzincânî	(21 Zilhicce 1311- 25 Haziran 1894)
Şeyh Yahya Dağıstani	
Çorumî Mustafa Rumî Faruk-i Şirani	(1319 – 1899)
Seyyid A'rec Halil Hamdi Paşa	
Tokadî Seyyid Mustafa Hâkî	(15 R.Evvel 1339–15 Ocak 1920)
Mustafa Tâki Doğruyol	(11 Muharrem1341–1Ağustos 1925)
Hacı Ahmed (Zarakol) Niksarî	(1935)
İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı TOPRAK	(2 Ağustos 1969)

C) PİRLERİ VE ŞEYHLERİ HAKKINDA BİLGİLER

Ziyaüddin vâhid- ül asri Mevlana- i ma Halid
Çü amed ganiten lillah ya zel–feyzi ya zen-nur

Pes Abdullah-i Mekki Seyyid Yahya Dağıstânî
Ez îşan münceli şud feyz-i subhan der garib-ü dur

ABDULLAH-İ MEKKİ EFENDİ (25 Haziran 1894) [1250]

Şemsü-ş Şumus adlı kitapta Abdullah Erzincan-i olarak geçer. Mevlana Halid-i Bağdadi tarafından Erzurum, Erzincan, Kudüs ve bilahare Mekke'de görevlendirilmiştir. Abdullah-ı Mekki Hazretleri Erzincanlı olduğu söylense de babası Abdullah'ın [1251] kabri Ordu Dereköy-Yukarıdamlalı' dadır.

Mekke'de oğlu Abdullah Necati, İbrahim Efendi ve kızları Hatice, Emine, Abbasiye ve Havva Hanımlar [1252] olduğunu öğreniyoruz.

> Abdullah Mekkî kuddise sırruhu'l-azîzin zamanının usûlüne göre ilim tahsîl edip ilimde yüksek mertebeye ulaştıktan sonra el-Bağdâdî'yi Bağdat'ta tanıdığı, sohbetleriyle şereflenip icâzet-i tâmme ile hilâfet aldığı anlaşılmaktadır. El-Bağdadî'nin bazı hac yolculuklarında kendisine "Bu defa hacca gelişim seni ziyaret içindir." Dediği *Mecd-i Talid'de* rivayet edilen Abdullah Mekki kuddise sırruhu'l-azîzin tasavvufta sahv ve Beka makamında bulunduğu Haydarizâde tarafından zikredilmektedir.
>
> Hâlid-i Bağdâdî kuddise sırruhu'l-azîzin mânevî terbiyesinden istifâde edip feyz alan Abdullah Mekkî irşâd görevi ile Anadolu şehirlerinden Erzincan ve Erzurum'a uğradı. Erzincan'a gelişlerinde etrafa baktıktan sonra, "-Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî kuddise sırruhu'l-azîzin bizi görevlendirip ta'rif buyurdukları memleket burası olmalıdır. Burada bir zâtın bizde nasibi ve emaneti vardır." Dediği *Erzincan Tarihinde* belirtilen Abdullah Mekkî'nin bu ifâde ile orada "Terzi Baba" lakabıyla bilinen Muhammed Vehbi (1264/1847)'yi kastettiğini daha sonraki gelişmelerden anlamaktayız.
>
> Erzincan'da ne kadar kaldığı bilinmeyen Abdullah Mekkî kuddise sırruhu'l-azîz, Hâlidiyye tarîkatına bu yörede kendisinin vasıtasıyla ilk intisâb eden Muhammed Vehbi kuddise sırruhu'l-azîze irşâd için mutlak hilâfet vererek Erzurum'a oradan da Kudüs'e gitti. Ardından Mekke-i Mükerreme'de mücavir kalarak, Ebu Kubeys Dağındaki tekkelerinde irşad ile meşgul olmuştur.
>
> Daha sonra yerine Şeyh Süleyman b. Hasan el-Kırımî kuddise sırruhu'l-azîzi bıraktığı ve Mekke'de vefat ettiği Süleyman Zühdî tarafından ifade edil-

---

[1250] (h: 21 Zilhicce 1311- r:13 Haziran 1310)
[1251] BOA, Fon Kodu: Y..MTV.Dosya No:111, Gömlek No:75
[1252] BOA, Fon Kodu: Y..MTV.Dosya No:101, Gömlek No:82
Fon Kodu: Y..MTV.Dosya No:64, Gömlek No:102-
Fon Kodu: İ..DH.. Dosya No:1056 Gömlek No:82897
Fon Kodu: Y..MTV Dosya No:111 Gömlek No:75

mektedir. [1253]

Halifelerinden en meşhuru Yanyalı Mustafa İsmet kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'dir. Hâlidiyye tarîkatının Anadolu'da intişârında büyük hizmetleri bulunan Mekkî'nin günümüze kadar ulaşan bir tarîkat silsilesine sahip olması onun etkisinin sınırını göstermektedir. [1254]

25 Haziran 1894 [1255] tarihinde Mekke'de Ebu Kubeys Dağındaki tekkede Hakk'a yürümüştür. Kendisinden sonra tekke faaliyetleri devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Tekke Postnişinliğine oğlu İbrahim Efendi gelmiştir. [1256]

Türkçe silsilede şu şekilde adı zikredilir.

Çu Abdullah gelip Rum'dan ana can ile ram oldu
Ziyalandı gözü ni der pes Rum'a revani

[1253] BOA, Fon Kodu: Y..MTV Dosya No:111, Gömlek No: 75 Bu belgeye göre oğlu İbrahim Efendininin postnişinliğine geldiği anlaşılmaktadır. Şeyh Süleyman b. Hasan el-Kırımî kuddise sırruhu'l-azizede ayrı bir icâzet verilmiştir.

[1254] MEMİŞ, Abdurrahman, Halidî Bağdadî ve Anadolu'da Halidilik, İst, 2000, s. 190

[1255] BOA, Fon Kodu: Y..MTV.Dosya No: 64, Gömlek No:102

[1256] BOA, Fon Kodu: Y..MTV Dosya No:111, Gömlek No: 75

ŞEYH YAHYA DAĞISTANİ kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz

Bulunduğu bölgede riyaset üzere büyük bir makam sahibi iken tarîkat yolunu tercih eden Mürşid-i Kâmil büyüğümüzdür.

Dağıstan hanlarından olmasına rağmen sadeliği seven, saltanattan kaçınan bir zattır.[1257]

Osmanlı Sultanları tarafından da beratlar verilmiştir. Oğlu Halil Paşa ile birlikte Mekke-i Mükerreme'ye hicret etmişlerdir. Halifesi olduğu Abdullâh-ı Mekkî Hazretlerinin Hakk'a yürümesinden sonra Mekke-i Mükerreme'de bir zaviye yaptırarak ömürlerinin nihayetine kadar hizmet etmişlerdir.

[1257] "Seyyid Yahya Dağıstanî kaddese'llâhü sırrahu'l-azizin, ne zaman dünyaya geldiği ve nereli olduğu, tam olarak bilinmemektedir. Anlatılanlara bakarak, onun 19. yüzyılın başında, Dağıstan'da yaşadığını, sonra da Mekke-i Mükerreme'ye gittiğini kabul edebiliriz Elimizde bulunan bir elyazmasında, ondan, bölgenin meliki, emiri gibi sıfatlarla söz etmektedir. Ancak, Dağıstan'ın tarihine dair kaynaklara bakıldığında bu isimde ve vasıfla bir melike rastlanmamakladır. Şu kadar var ki, Dağıstan'ın sosyal-dini yapısı göz önüne alınarak onun saygın bir aşiret lideri veya dini karizması dolayısı ile bu adla anıldığını söylemek mümkün olabilir.

Yahya Dağıstânî'nin, Dağıstan'da bulunan bir Nakşî dergâhına intisap ettiğini, dergâhın şeyhi ölünce de görevin onda kaldığını, daha sonra da Mekke'ye giderek, orada Abdullah Mekkî ile tanıştığını ve ona bağlandığını öğreniyoruz. Buna bakarak, onun tasavvuf ile ilişkisinin Abdullah Mekkî Hazretleri ile tanışmasından çok önceye dayandığını söyleyebiliriz.

Yahya Dağıstanî'nin yaşadığı dönem, Kafkas halkının Şeyh Şamil'in ve sair Halidiye meşayıhının liderliğinde Ruslara karşı mücadele ettikleri bir dönemdir. Şiddetli direnişlere rağmen Rusların, Kafkasya'yı işgali önlenememiş ve halk ile birlikte birçok âlim ve Nakşibendi/Halidi mensubu insan Anadolu'ya ve İslam dünyasının muhtelif bölgelerine hicret etmişlerdir. Yahya Dağıstânî'nin de bu göçler sırasında Mekke'ye göç etmiş olması gerekir.

Onun, kendisine ait ayrı bir dergâhının olup olmadığını bilemiyoruz. Ancak, Mekke'de Abdullah Mekkî Hazretlerinin yanında bulunduğu ve o vefat edince de burada bulunan dergâhın irşad hizmetlerini. Mekkînin diğer halifesi Şeyh Süleyman Kırımı ile yürüttükleri kesin olarak bilinmektedir.

Yahya Dağıstani'nin, ömrünün sonuna kadar Mekke'de kalmış olduğu ve burada vefat ettiği rivayeti doğru kabul edilebilir." (FATSA, Mehmet *Tasavvufta Mekkî Kolu,* İst, 2000, s. 114)

ÇORUMÎ HACI MUSTAFA RUMÎ FARUK-İ ŞİRANİ (Kara Şeyh)[1258] (h.y.t. h. 1316, m. 1899)

Çorum-i Mustafa Rûmi Faruki-i Şirani
Ez îşan o be-tenvir diyar-i Rum şud ma'mur

Şiran İlçesinde ve diğer il ve ilçelerde Şeyh-i Şîrâni olarak bilinen Hacı Mustafa Efendi, yetiştirdiği öğrenciler ve güvenilir kişiliği ile Anadolu insanının gönlünde taht kuran büyük evliyalardan biridir. Gümüşhane iline bağlı Şiran'ın Sarıca köyünde doğmuştur.

1829 yılında Rusların Bayburt yöresine işgal etmesi üzerine, Sarıca köyleri, Çimen dağlarındaki Boğazyayla köyünün yaylasında Belen yaylası denilen yere göçerler, bir Rus baskınına karşı gündüz gelir atlarla tarladaki ekinleri biçer, gece de çıkar yaylada otururlarmış. İşte bu yıllarda bir yağmurlu gecede Belen yaylada cıngırlık denilen kuyunun yanında Hacı Mustafa Efendi dünyaya gelir. Hacı Mustafa Efendi'nin doğduğu yer taşlarla çevrili olup, hala muhafaza edilir. Babası Sarıca Köyünde Ömer Efendi, annesi Babacan köyünden Nasuhoğullarından Havva Hatun'dur. Hz. Ömer'ül-Faruk radiyallâhü anhın soyundandır.

İlk tahsilini Şiran'da yapan Hacı Mustafa Efendi, medrese tahsilini yapmak üzere amcasının oğlu Ahmed Efendi'yi kader arkadaşı yaparak yanına alır ve onunla birlikte Trabzon'a gider. Trabzon'da kayıt yaptırmak için medreseye başvururlar. Taşradan geldiklerinin hesabı yapılarak medresenin en kötü odalarından birisi gösterilir ve denir ki;

"Bu odada durursanız kaydınızı yapalım." Bunun üzerine Mustafa Efendi der ki;

"Yeter ki, bizi Medreseye alın, biz her şeye katlanırız" Müderris kayıtlarını yapar, ama bakar ki, çok kısa sürede büyük başarı sağladıklarından medresenin en güzel odalarından biri verilir.

Medreseden icazet aldıktan sonra yurdun çeşitli bölgelerini gezen Hacı Mustafa kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, gittiği yerlerde saygı ve sevgi ile karşılanırmış

Sık sık seyahatlere çıkar ve evinden uzaklaşırdı. Mustafa Efendi bir yerde kalıcı değildir. Yine bir defasında Uşak'a ve Kütahya tarafına gider.[1259] Amcasının oğlu kader arkadaşı Ahmed Efendi, gidip getirir.

Bir zaman sonra dinî ilimlerini tahsil için İstanbul'a giderek Ahmed Ziyaüddin-i Gümüşhânevi kuddise sırruhu'l-azîze intisap eder. Kısa zamanda çok büyük haller kazanır. Gördükleri bazı harikulade halleri şeyhine söyle-

---

[1258] Giresun-Alucra'da bu lakapla tanınmıştır.

[1259] Bu bölge bugün bile Halvetilerin çok faal oldukları bölgedir. "Pir-i Sakaleyn Kutbu'l Alemü'l Fi'd-dareyn Bilâ Niza es Sultan eş Şeyh Şaban-ı Velî kuddise sırruhu'l aziz Kastamonî" Hazretlerinden sonra devam eden bir silsile mevcuttur.

yerek açıklamada bulunmaları için arz edince Ahmed Ziyaüddin-i Gümüşhânevî Hazretleri ona;

"Sizin bu âli mazhariyyetinizin heba olmasını istemem. Bundan öteye sizi götürmeye takatim yoktur. Size Mekke-i Mükerreme'de nâşiri fûyuzat-ı Nakşibendiyenin büyüklerinden Abdullah-i Mekkî Hazretlerini tavsiye ederim" buyururmuştur.

Çorumlu Mustafa Rumî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri birkaç pirden feyz almıştır. Hepsi de bu pir Efendimize ***"Benim sana vereceğim bu kadar"*** demiştir.[1260]

Hacı Mustafa Efendi doğruca işaret buyrulan Abdullah-i Mekkî Hazretlerine gitmek için yola çıkar. Mısır yoluyla Mekke-i Mükerreme'ye ulaşır. Abdullahî Mekki kuddise sırruhu'l-azîze intisap etmiştir.

Abdullah-i Mekki in Hakk'a yürümesinden sonra hilafete gelen Seyyid Yahya Dağıstânî, Hacı Mustafa Efendi'yi kısa zamanda kemal mertebeye kavuşturmuş ve kendilerine hilafet vererek Medine-i Münevvere'de irşada memur etmiştir.

Hacı Mustafa Efendi orada edebe riayet edemeyeceğini düşünerek, Şeyhi Dağıstânî kuddise sırruhu'l-azîze bir mektup yazmış, yeniden Mekke-i Mükerreme'ye dönmek için izin istemiştir. Verilen izin üzerine tekrar Mekke-i Mükerreme'ye dönmüşse de kısa bir müddet sonra Şeyhi Dağıstânî kuddise sırruhu'l-azîz:

"Rum diyarını irşada memur edildiniz. Derhal vazifenize inkıyat ediniz." Fakat içinde bir sıkıntı ile yola çıkmıştır. Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye gelerek, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ravzasını ziyaret edip, uzun bir murakabe sonunda, aynı emri Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemden tekrar emir alınca, son nefesini Medine-i Münevvere'de vermek isteğini arz eder. Bunun üzerine, Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem kendilerini müjdeleyerek;

Hz. Ömer radiyallâhü anhın soyundan geldiğini ve son nefesini Medine-i Münevvere'de vererek Cennet-ül Baki'ye defnedileceğinin müjdesini verir.

Şiran'da tekke kurma çalışmalarına başlayan Hacı Mustafa Efendi, bu sırada Sarıca köyündeki Tellioğullarından Ali Çavuş ile arası açılır. Ali Çavuş'a sinirlenen Hacı Mustafa Efendi, Çorum'a yerleşmek üzere Şiran İlçesini terk eder bir daha da geri dönmez.

Çorumlu Mustafa Rumî kuddise sırruhu'l aziz Hazretleri tekkesini Tokat'ta kurmak için niyet etmiş ve burada bir zaman hamallık yapmıştır. Bir kadın ***"Ey Allah Teâlâ'nın evliyası sen Rum'a hamallık yapmaya mı geldin?"*** demesi nedeniyle artık Tokat'ta durmak istememiştir. Ve buradan Çorum vilayetine gitmiştir.[1261]

Hacı Mustafa Efendi bir süre sonra Çorum'a gelir. Çorum'da ilk günlerde bir aşevinde çalışır. Kazancını evinde çalıştırmak bahanesiyle getirdiği

---

[1260] Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)
[1261] Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)

amelelere sohbet ederek hediye usûlünden yevmiye olarak verir. Bu ve benzeri hallerden sonra Hacı Mustafa Efendi iyice tanınarak Çorum'un Hıdırlık mahallesinde sahabeden Mâdi Kerb Hazretlerinin mezarının yakınına medrese ve tekkesini açar, insanları manevi feyz ve bereketleriyle yetiştirmeye başlar.[1262]

Kısa sürede çevresinde önemli bir ilim ve irfan halkasının oluşmasını sağlamış olduğu anlaşılan Hacı Mustafa Rûmî Hazretlerinin ihvanları ile hacca giderken, padişah tarafından İstanbul'a davet edildiği, bu davete icabet etse bile onun ***"Âlimlerin kötüsü emirlerin kapısına bende olandır"*** diyerek verilen ziyafete katılmadığı rivayet edilmektedir.

Çorum'un meşhur müderrislerinden Kürt Mustafa adıyla bilinen müderris Mustafa Efendi ile tanışmıştır. Bu zatın, Hacı Mustafa Rumi Hazretlerine intisab ettiği hikâye edilir. Bundan başka, Laz Mahmut gibi devrin âlimleriyle de, iyi bir ilim ve muhabbet halkası kurduğu anlaşılan Mustafa Rumi Hazretlerinin, müderrisliğinin yanında irşad görevini başarıyla yürütmüştür. O dönemlerde Sivas'a bağlı Mesudiye kazasının Bensekös köyünde meskun ve çevresinde manevi kişiliği ile etkili olan Sarıalizâde müderris Ahmed Efendi de ondan icazet almıştır. Onun isteğine uyarak 1889'da Niksar'a gelmiş ve Yağbasan medresesinde tedrise başlamıştır.[1263]

3 Tekke açmıştır. 312 kadar halife yetiştirdiği irşat ile icazetli olarak bilebildiklerimiz;

Tokatlı Mustafa Hâki Efendi,
Niksarlı Hacı Ahmed Efendi,
Alucralı Müderris Hacı Hasan Efendi [1264]
Alucralı Müderris Hacı Osman Efendi[1265]

[1262] Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 116
[1263] Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 116
[1264] Babasının adı Veysel'dir. Kendisi Zihar'da imamlık yapmıştır. Gelvaris'da (yakin zamana kadar Alucra'ya bağlı bir köy) bulunan medresede 24 talebesinin masrafını çekmiş, ayni zamanda maişetlerini de karşılamıştır. Bölgenin dince ihyasında payı çok büyüktür. Zihar Medresesi'nde pek çok âlim yetiştirmiştir. 1800'lü yıllarda yaşamıştır
[1265] Müderris Ahmed Oğulları'ndan olup Torul (Gümüşhane) Beşkilise Köyü'nde dede evinde dünyaya gelmiştir. Kökeninin "seyyid" oldugu rivayetleri vardır. Sülalesi hoca-zade bir yapıya sahip olduğu için ilk tahsilini aile içerisinde alır. Daha sonra Zihar imamı Müderris Hacı Hasan Efendiden ders alan Hacı Osman Efendi Çorum tekkesinin şeyhlerinden Nakşibendî Şeyhi Hacı Mustafa kuddise sırruhu'l-azîz Efendiden eğitim alıp ona intisab etmiştir. Sonra onun emri ile Şam'a gitmiştir. Burada bir süre İslâm tebliğinde talebe yetiştirdikten sonra Alucra'ya gelerek yerleşmiştir.
Hacı Osman Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin halkça birçok kerameti sabittir. Devrin âlimlerince, vakit namazlarını Mekke'de kıldığı rivayet edilir.
Hacı Osman Efendi kuddise sırruhu'l-azîzin hayatı boyunca silahını belinden düşürmediği söylenir.

Çalganlı Müderris Osman Efendi [1266]
Başçiftlikli İnceimamzâde Hasan Efendi[1267]
Hacı Muharrem Hilmi Harputi Efendi [1268]
Oflu-Haçkalı Hoca Baba [1269]

Alucra'da birçok âlim yetiştirerek Alucra'nın dini yönden ihyasında büyük katkısı olmuştur. Yetiştirdiği önemli talebelerinden bazıları şunlardır:
Hoca Yusuf Yağcıoğlu (Dellülü Hoca)
Molla Hasan
Molla Recep
Hacı Osman Efendi kendi isteği üzerine Mekke'de medfundur

[1266] Doğumu tam olarak belli olmayıp, Çalgan'da 1932 de Hakk'a yürüdüğü tarih edilmiştir. Hocası Hacı Hasan kuddise sırruhu'l-azîz Efendi gibi müderris Osman Efendi kuddise sırruhu'l-azîz de Hacı Mustafa kuddise sırruhu'l-azîz Efendi den ders almıştır.

[1267] İnceimamzâde diye de anılan bu zat, kesin olmamakla beraber 1850 yılında dünyaya gelmiştir. Ordu'ya bağlı, o zaman bir nahiye olan Aybastı'nın bir köyünden Tokat-Başçiftlik'e göç eden bir ailenin çocuğudur. Babasının dindar birisi olduğu (Ahmed Efendi) bilinmektedir.
Tokat'ta gördüğü medrese eğitiminden sonra, Çorum'a Hacı Mustafa Rumi Hazretlerinin medresesine gitmiş, burada Niksarlı Hacı Ahmed Efendi ile birlikte maddi ve manevi eğitimini tamamladıktan sonra irşad için Tokat'ın Reşadiye ilçesine gönderilmiştir. Ancak burada fazla kalmadğını öğrendiğimiz Hasan Efendi'nin, kendi memleketine gelerek burada irşada başladığı anlaşılmaktadır. Yaşadığı dönemin diğer mutasavvıfları gibi oda çeşitli şikâyetlere ve takibatlara maruz kalmış, o yüzden irşad görevini gereği gibi yerine getirememiştir. 1932 yılında Hakk'a yürümüştür. Birçok elyazması eserden oluşan özel kütüphanesi, ilmiye sınıfına ait giysileri bugün de torunları tarafından muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. (Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 173)

[1268] *"Bu fakir-i pür-taksir Şâzeli tarikine, dair usul-i zikir ve tariki evvelâ Medine-i Münevvere'de Çorumlu Hacı Mustafa Efendiden ahz-ü telâkki ettim."* (ATEŞ, Süleyman, Kadiri Yolu Saliklerinin Zikir Makamları, Ankara,1976, s.56)

[1269] **Oflu-Haçkalı Hoca Baba kuddise sırruhu'l-azîz Efendi.**
Son devir Trabzon evliyalarındandır. Hakkında en çok malumat ve menkabe bulunan tasavvuf ehli meşhur bir zattır. Haçkalı Baba diye anılır. Asıl adı Mustafa Tarhan'dır. Haçkalı Hoca diye meşhur olmuştur. Kuş Mustafa, Beyaz Hoca, Haçkalı Baba diye de anılmaktadır. Haçkalı Hoca, Trabzon'un Of ilçesinin Dağönü (Eski ismi Hanlut) köyünde 1864 yılında doğmuştur.
Babası Mollahasanoğulları'ndan İbrahim Efendi'dir. Onun da babası Hacı Durmuş olarak Haçka'daki mezarındaki kitabesinde yazılıdır. Fakat kayıtlarda Hacı Durmuş'un 1700–1780 yılları arasında yaşadığına dair mezar taşı yazısı vardır. Haçkalı Baba 1864 yılında doğduğuna göre dedesinin doğumu ile kendi doğumu arasında 164 yıl fark olması mümkün değildir ve mutlaka aralarda birileri vardır ve bu duruma Hacı Durmuş dedesi değildir. Haçkalı Baba'nın mezarındaki kitabesinde Durmuş'un babası Buharalı Kutbuzzaman Mollahasan Efendi olarak geçer. Yrd. Doç. Dr. Hanefi Bostan'ın incelemelerinde, 1681 tarihindeki Of Avarız Defterlerinde Hanlut'ta vergi verenler arasında Hasan Efendi'nin geçmesi Hacı Durmuş'un kimli-

ğini doğrular.
Mekke'den Buhara'ya, Buhara'dan Erzurum'a oradan da Of'un Dağönü (Hanlut) Köyüne (Bu köy şimdi Hayrat ilçesine bağlıdır) İslâmi tebliğ için gelmiştir. Haçkalı Hoca'nın dedesi Hacı Durmuş'un mezarı şu anda Of'un Dağönü köyünün Varhali mahallesinde bulunmaktadır. Haçkalı Hoca'nın babası İbrahim Efendi, oğlu Mustafa (Haçkalı Hoca) çok küçük yaşta iken fahri imamlık yapmak için oğlu ile birlikte Of'tan ayrılıp Haçka'ya (Düzköy) yerleşmişlerdir. Dağönü köyündeki evinin yeri ve satmış olduğu bir miktar arzi şu anda orada bulunan Mollahasanoğulları'nın elindedir. Haçkalı Hoca, babası gibi Haçka'da Doğanköy (Muzura) merkez caminde fahri imam hatipliğe başlamış. Bu görevi yürüttüğü sırada kendisine bir gece manevi bir hal ile "kalk" denildi. Çünkü ona büyük görev verilecekti. Manevi işareti almıştı. Bu işarete göre Çorum iline gitmek gerekiyordu ve gitti. Orada bulunan zamanın kutbu ***Çorumlu Hacı Mustafa Rumî*** kuddise sırruhu'l-azîzin huzuruna vardı. Dergâhın etrafında yüzlerce derviş bulunan Çorumlu Hacı Mustafa Rumî;
"Trabzon'dan benim misafirim gelecek, o gelmeden hiçbirinizi kabul etmeyeceğim" diyerek yüzlerce insanı bekletip Haçkalı Hoca'yı bizzat gözetleyerek ziyaretçi kabul etmemiştir. Haçkalı Hoca, huzuruna vardığında Çorumlu Hacı Mustafa Rumî;
"Kuş Mustafa geldin mi?" diyerek ona Kuş Mustafa ismini vermiştir. Haçkalı Baba vefat ettiğinde göğsü üzerine bir kuş konmuş ve oradan hiç ayrılmayarak onunla beraber kabrine gitmiştir. Haçkalı Hoca'nın diğer hocası Boztepe'de Evren Dede'nin ayak ucunda yatan Akçaabatlı Veli Hakkı Baba'dır. Fakat en fazla bilgiyi Çorumlu Mustafa Efendi'den almıştır.
Haçkalı Hoca'nın hayatı İslâmiyet'e hizmet ile geçmiştir. Menkabeleri dilden dile dolaşmaktadır. Sigaraya son derece karşı idi. Gelecekte sigaraya hizmet eden tütüncülerin aç kalacağını, mısır ve fasulye ekenlerin daha karlı olacağını söylemiştir. Bu sözünden sonra İran'da kıtlık olmuş. Dediğini yapanlar İran'a mısır ve fasulye satarak zengin olduğu böylelikle Trabzon halk kültür tarihine geçmiştir.
Sivas Kongresi'ne katılan Beşikdüzlü Abdul Hasip Ataman, Haçkalı Hoca babayı orada gördüğünü söylemiştir. Birçokları da Haçkalı Babayı Kurtuluş Savaşı'nda gördüklerini söylemişlerdir. Hatta savaşta biliniyorken Trabzon Pazarkapı ofisinin önünde buğday çuvallarını süngüleyerek "vurun aslanlarım, vurun zaferi kazandık" diye haykırdığına ve sonra ortadan kaybolduğuna şahit olanlar vardır. Kurtuluş Savaşı'nda Moloz'da, Pazarkapı'da aynı anda Cuma namazında birçok yerde görülmüştür. En çok anlatılan menkabelerinden birinde Akçaabat'ta arabaya binmediği halde, araba Moloz'a geldiğinde yolcular Haçkalı Hoca'yı arabadan önce Moloz'a gelmiş olarak görmeleridir.
Haksız ananın mezarı Haçkalı Hoca'nın yanındadır.
Hafız Mustafa Akkaya, Haçkalı Baba'nın 12 tarîkat şeyhi olduğunu belirterek Haçkalı Baba camisinde 5.8.2004 tarihinde kendisi ile yaptığımız görüşmede kâmilliğe burada eriştiğini söylemiştir.
Haçkalı Hoca 1949 senesinin Ramazan ayında Akçaabat'ın bir köyünde hastalandı. At ile şu anda yattığı makama Haçka (Düzköy) yaylasına götürdüler. Ramazan ayının dördüncü günü (Cuma günü) şu anda yanında yatan Haksız annemizin (Zeliha Kazancı) kucağında Hakk'a yürümüştür. O yıllar yaz kış demeden Türbesi'ni de içine alan küçük bir cami inşa ettiler. Şimdi bu küçük caminin yanında çok büyük cami inşa edilmiştir.
MENÂKIB

Acem veliahdı Takyûddin Efendi,
Darendeli Mahmut Efendi' dir.

Çorum'da Hacı Mustafa Efendi'ye ilk biat eden, daha sonra Darende'ye yerleşen Mahmut Efendidir. Manevi olarak yetiştikten sonra Mahmut Efendi bir postta iki şeyh olmaz diye Darende'ye yerleşmiştir.[1270]

Haçkalı Baba'nın torunun eşi olan Köprübaşı Fidanlı mahallesinden Hayrettin Yazıcı'nın anlattığına göre: "Haçkalı Hoca'nın babası İbrahim Efendi'nin mezarı Düzköy çıkışındaki küçük minareli camidedir. İbrahim Efendi orada imamlık yaparken cemaatin olmadığını görünce oğluna "Oğlum sen geç imamlık yap demiş. O da mihraba geçmiş ve Allahüekber der demez cami cemaat dolmuş, namazını bitirip te selam verince cemaat boşalmış. Bunun üzerine İbrahim Efendi oğlu Haçkalı Baba'nın sırtına vurarak tamam oğlum, tamam, sen tamamsın artık erdin" demiş."

Yine "Yomra müftüsü Sabit Sıtkı Yazıcı, içinden Haçkalı Baba'ya iki deste kaşık getireceğim demiş fakat yanına giderken bir deste kaşık getirince Haçkalı Hoca, hemen ona daha kaşıkları görmeden diğer deste kaşık nerede diye sormuş." (http://hackalihoca.bravehost.com)

[1270] **Darendeli Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi**

Sofuzâde lakabı ile tanınan Mehmet Ağa'nın, 1241 hicri yılında, milâdi takvimler 1 Ocak 1826 tarihini gösterirken, Darende'de Hacı Müşrif mahallesindeki hanelerinde bir oğlu dünyaya geldi. Adını "Mahmud" koydular.

Mahmud, belli bir öğrenim yaşına gelince, Şeyh Hamidî Veli kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri'nin Camii Şerîfi yakınında bulunan Sibyan mektebinde tahsil hayatına başladı. Buradan mezun olduktan sonra Uşak'da bulunan Ayintabizâde Hacı Ahmed Efendinin ders verdiği medresede derslere devam etti. Sonra Sivas'a gitti. Orada Gökmedrese'de müderrislik yapmakta olan Darendeli Hacı Salih Efendinin derslerine devam etti. Sonra da, hocasının iznini alarak Kayseri'ye gitti. Burada Kurşunlu Medresesi'ne devam ederek Ağcakoyun Müftüsü Hacı Arif Efendiden dersler aldı. İstanbul'un ilmin ikmal merkezi olduğunu o da iyi biliyordu. Daha sonra İstanbul'a gitti. Edirnekapı yolu üzerinde bulunan Nişancı Mehmet Paşa Medresesi'nde ikamet etmeye başladı. Aynı zamanda bu medresede görev yapmakta olan Kavalalı Yusuf Efendiden Şerhi Akaid ve diğer bazı dersleri aldı. Hocasının ölümü üzerine Fatih (camii) Medresesi Müderrisi Kara Halil Efendiden Kadı Miri ve Celali derslerini aldı. Aynı hocadan 1278/14 Kasım 1861 tarihli bir icazetname (diploma) alarak medrese tahsilini tamamladı. Ruûsu hümâyun (resmi göreve tayin) imtihanına girdi, bu imtihanı kazanarak şahadetname aldı. Ancak göreve tayin edilmeden Çorum'a gitti. Şeyh Eyüb Mahallesi olarak bilinen mahallesinde ikamet etmeye başladı ve kısa bir süre sonra da evlendi. Bu evlilikten üç oğlu oldu. Bunlardan ikisi Müftü Mehmet Emin ve Rüştü Efendidir. Küçük oğlu ise, genç yaşta vefat etti. Raziye, Zeynep, Firdevs ve Nafiye adında dörtte kızı dünyaya geldi. Kızı Raziye Hanım, âlim Ömer Şem'i Efendinin oğlu âlim ve fazıl Mustafa Esad Efendi ile evlendi.

Tahsilini tamamlayan Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, Çorum'da müderrislik yapmaya başladı. Tahsili esnasında Arapça ve Farsçayı da öğrenmiş olduğundan bu dersleri de öğretmekte idi. Tasavvuf büyüklerinden Çorumlu Mustafa Rûmi Şiranî kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye intisab ederek, tasavvuf ilimlerine de âşinalık kazandı. Bu arada şeyhi ile beraber hac ziyaretine gitti. Dönüşünden sonra Hacı Mahmud Efendi diye anılmaya başladı.

Çorum'da yaklaşık yirmi beş yıl kaldıktan sonra, ziyaret maksadıyla Darende'ye geldi. Bu sırada halk, yeni kurulmuş olan mahallelerde bulunan bahçeli yazlık evlerde oturmaktaydı. Darende'nin eski mahallelerindeki evler, camiler ve diğer eserlerin birçoğu yıkılmıştı. Camilerden sadece Şeyh Hamidi Veli kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri Camii Şerîfi yıkılmamıştı. Bu duruma üzülen Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, bu caminin yıkılmaması için hemen onun etrafındaki yıkılmaya yüz tutmuş medresenin tamirini yaptırdı ve burada ders vermeye başladı. Bu medrese eskiden beri Şeyh Hamidi Veli Medresesi olarak bilinirdi. Bu sıralar Darende'deki kışlık evler dağılmış; yazlıkların bulunduğu bölgede şehrin yeniden teşekkülü üzerine, halk eski şehrin bulunduğu bölgeyi terk etmişti. Hacı Mahmud Efendi, eski şehrin bulunduğu mahaldeki bu medreseyi yeniden ihya edince halk da kısmen bu bölgede kalmaya başladı.

20 sene kadar Şeyh Hamidi Veli Cami'i Şerifi yakınındaki medresede yüzlerce talebeye ders okutan Seyyid ve Hâlid Efendiler'in hocaları Hacı Mahmûd kuddise sırruhu'l-azîz Efendi Hazretleri, Şeyh Hamidi Veli Hazretlerinin Darende'de bu Câmi'i Şerîf derûnunda medfûn bulunduğunu ve birçok kerre murâkabe halinde gördüğünü söylerlerdi.

Hacı Mahmud Efendi, tahminen üç dört yıl kadar Şeyh Hamidi Veli Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra, halkın isteği üzerine 65 yaşında iken Darende Müftülüğü'ne tayin edildi. Bu tayini Şeyhülİslâmın 7 Ocak 1891 tarihli menşuru ile kabul edildi.

Sofuzâde Hacı Mahmud Efendi, Şeyh Hamidi Veli Camii ve Medresesi'nde önemli hizmetleri yerine getirmekle beraber Şeyh Hamidi Veli Kütüphanesine kitaplar vakfetti.

Hacı Mahmud Efendi, eskilerin tabiriyle; dirayetli, her yönü ile görevini yapmaya muktedir bir kimseydi. Orta boylu, ela gözlü, kumral sakallı bir eşkâli vardı.

Yetiştirdiği Talebeleri

Hacı Mahmud Efendi, Şeyh Hamidi Veli Medresesi'nde müderrislik yaptığı yıllarda 240 öğrenci okutup, on beş hocaya icazet verdi. Sonraları adlarını çokça duyurmuş olan Darendeli âlimlerin yetişmesine öncülük etti. Oğlu Hacı Mehmet Emin Efendi, Gürün Müftüsü Gübünlü Nazi Efendi, Elbistan kadısı Seyyid Efendi, Mehmet Paşa Medresesi Müderrisi Çorumlu Kasım Efendi, Kangal'ın Karacaviran köyünden Hacı Bekir Efendi, Gerimterli Ömer Efendi, Bayram Efendilerden oğlu Hacı Mehmet Efendi, Müftüzâdelerden Darende kadılığı yapmış olan Mustafa Esad Efendi, Halidi Yekta Efendi, Es-Seyyid Ömer Osman Hulusi Efendi, Es-Seyyid Hatip Hasan Efendi, onun talebeleri idi.

MENÂKIB

Bir Ramazan Menkabesi

Hacı Mahmud Efendinin talebelerinden biri Ramazan'a yakın günlerde bir köye gitti. O köyün ileri gelenleri ile görüştüğünde kendini takdim etti. Köyün ileri gelenleri çok iyi geldin, yarın Ramazan, bizim teravih namazımızı hatimle kıldırabilir misin? diye sorduklarında "kıldırırım" kelimesi ağzından çıktı.

Hâlbuki kendisi hafız değildi. Allah Teâlâ'nın hidayetine, büyüklüğüne, hocasının himmetine sığınarak bir boy abdesti alıp, her gün bir cüzü ezberlemek kaydıyla 30 gün yanlışsız ve noksansız teravih namazını hatim ile kıldırdı. Ancak son teravihin son rekâtında "Nâs" suresini okurken şaşırdı. Nâs suresini üç kere tekrarlayıp, düzelterek, namazı ikmal etti. Bayramdan sonra Darende'ye geldiğinde durumu Hocası

Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye beyan ettiğinde, o da: "Oğul o şaşırtma kabahati senin değil, benim, O anda başka bir işle meşguldük, biz seni tasarrufumuzda tutmamıştık" diye buyurdu.

Kangal Ağasının Adağı

Sivas'ın Kangal İlçesinde bir ağanın erkek çocuğu olmazdı. Somuncu Baba Hazretlerinin türbesini ziyaret ederek Allah Teâlâ'ya duada bulundu; "Allah'ım benim evladım olur ise, senin rızan için, kulağı üç karış olan kurban keseceğim" diyerek adak adadı.

Aradan zaman geçti, ağanın bir erkek çocuğu oldu. Ağa vaadini yerine getirmek için, bütün sürülerin kulağını karışlattı, üç karış gelmesinin imkânsız olduğunu gördü. Bir türlü çözüm bulamayarak, zamanın Sivas Müftüsüne başvurdu. Durumu anlattı, Müftü Efendi de kitaplardan aradı, ama böyle bir konuya rastlayamadı. Netice itibariyle bu konuyu Darendeli Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin çözebileceğini söyledi.

Ağa, Darende'ye gelerek Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendiyi buldu. Meseleyi anlattı. Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendide gayet ciddi bir şekilde "Bu mesele için mi, ta oradan buraya kadar yoruldun" dedi.

Hz. Eyyûb aleyhisselâmın başından geçen hadiseyi ve Kur'an'dan ayet meallerini verdi:

Sad Suresinin 44. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: "(Bir de dedik ki,): 'Eline bir demet al da onunla (eşine) vur; yemininde durmamazlık etme.' Doğrusu biz onu sabırlı bulduk. O ne güzel kul! O hakikaten daima Allah'a yönelmektedir."

Hastalığı sırasında bir yanlış anlamayla hanımına çok kızan Eyyûb Aleyhisselâm, iyileştiğinde ona 100 sopa vuracağına dair yemin etmişti. Fakat iyileştiğinde işin içyüzünü anlayınca, ne yapacağı hakkında çareler ararken, çıkış yolunu Allah Teâlâ gösterdi. "Eline (yüz başaktan) bir demet sap al da onunla vur; yemininde durmazlık etme." diye emretti.

Eyyûb Aleyhisselâm, yüz tane ekin sapını bir araya getirip, demet yapıp, bağladı ve yeminini yerine getirmek üzere Hanımı Rahme'ye hafifçe vurdu. Böylece mesele halledilmiş oldu. Yemin yerini bulmuş, Rahme'nin canı da yanmamış oldu. Rahme Validemiz, Allah Teâlâ'nın, kendisi için böyle bir çare göstermesinden dolayı ayrı bir mutluluk duydu. İslâm hukukunda ***"Eyyûb ruhsatı"*** olarak geçen bu usul, yeminlerde ve cezaların tatbikinde zaman zaman kullanılmıştır.

Meseleyi şu şekilde halledeceksin: "Adadığın kurbanın kulağını yeni doğan çocuğun karışı ile karışlarsın ve bu borçtan da kurtulursun" dedi. Bunun üzerine Ağa çok sevindi ve Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye dualar edip, hayır duasını da aldıktan sonra memleketine döndü.

Kaymağı Süt, Sütü Kaymak Edenler

13 yaşlarında olan Hacılarlı Seydi Efendi, Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin sabah kahvaltısı davetine icabet etti. Kahvaltıda bazı yiyeceklerle beraber bir kap da süt vardı. Çocuk sütten bir kaç kaşık içtikten sonra sütün katıca bir kaymak olarak kaşığına gelmesiyle hayrete kapıldı. O anda Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi gülerek elini çocuğun omzuna koydu; "Ye oğlum ye, bizim sütümüz bazen kaymak olur, bazen de süt olur" diye buyurdu.

Bir Kuyu Kırk Taş

Zaviye Mahallesinden Hafız Ağa, bir gün ırmaktan omuz çengeli ile iki kova su götürürken, Merhum Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi onu gördü: "Ne

Mustafa Hâki'yi kuddise sırruhu'l-azizi de Tokat'ta irşadla görevlendirmiştir. Kendisine *Büyük Pir*, Mustafa Hâkiye *Küçük Pir* lakabı verilmiştir.

Üç evliliği vardır. En son hanımı ise, Tokat eşrafındandır. Kendileri ile hacca gidip orada Hakk'a yürüyen hanımıdır. Babasından kalan mirası ile Kelkit çayı üzerindeki Telezon Köprüsünü yaptırmıştır.

Afyonkarahisar'da bir süre mecburi ikamete tabi tutulduğunu da öğrendiğimiz, Mustafa Rûmî Hazretleri, buradan gittiği Hicaz'a gitmiştir. Onun, Hıdırlık'ta bulunan iki şehidin kabirlerini tespiti ilginçtir.

Uzun yıllar Çorum İli ve çevresindeki illerin saygısı ve sevgisiyle yaşayan Hacı Mustafa Efendi'nin on iki kere hacca gittiği rivayet edilir.

1898–1899 yılında yine amcasının oğlu Ahmed Efendi ve müridleri ile hazırlıklarını tamamlayarak hacca giderler. Bu Hacı Mustafa Rûmi Efendi'nin son seferidir.

Seksen beş yaşında son haccını yüz elli kişilik bir ihvan ve ailesiyle

---

oğul Hafız Efendi bu suyu nereye götürüyorsun" diye sorduğunda, Hafız Ağa: "Hocam malumunuz kuyunun suyu kurudu, ağaçların dibine götürüyorum dedi. Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi: "Öyle mi hele onu bırak bir kuyuya kadar gidelim" diyerek kuyunun başına varıp oturdu.

Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi 40 tane taş sayıp Hafız Ağa'nın eline vererek "Oğlum 40 Yasini Şerif oku, her Yasin'i Şerifin bitiminde bu taşın birini kuyuya at" dedi. Kendisi istiğrak haline daldı. Hafız Ağa 39 Yasini Şerif okuyup taşları attıktan sonra, 40 Yasini Şerifi okuyunca, 40. taşı Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi kendi eliyle kuyuya bırakmasıyla beraber kuyunun suyu bir anda dolarak yatağı olan arka revan olmaya başladı.

Bunu gören Hafız Ağa büyük bir sevinç ve hayretler içine düşerek, bir abdest almak istedi. Bunun üzerine Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi "Gel oğul abdestimizi gidip camii'nin önünde alalım" demesiyle beraber onlar caminin önüne gelinceye kadar, su onlardan önce geldi. Su ile abdestlerini aldılar.

Hizmetin Mükâfatı

1901 yılında Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendi Hakk'ın rAhmedine kavuştu. Vefat edince Camii'nin haziresine defnedilmek istendi, ancak Şeyhli kabilesinin ileri gelenlerinden bazıları, onun Şeyh Hamidi Veli ahfadından olmadığından hazireye defnine karşı çıktı. Hem bu olay hem de şiddetli kış nedeniyle cenaze eski hamamın üstünde üç gün bekletildi. Bu günlerde Darende'de bulunmayan Şeyh Süleyman kuddise sırruhu'l-azîz Efendi Darende'ye döndüğünde gece rüyasında Hacı Mahmud kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin cenazesini götürüp Hazire'ye defnettiğini ve bir zatın kapıya gelerek kendisine misafir olduğunu gördü. Bu zat: ''Ya Süleyman sen Hacı Mahmud Efendinin cenazesini defin ile me'mur kılındın, ben salât u selam okuyacağım, sen de cenazeyi hazırlayıp defnedeceksin'' dedi. Sabah olunca gördüğü rüyayı Şeyh Hamidi Veli Camii imamı Hatip Efendiye ve diğer Şeyhli kabilesi mensuplarına anlattı. Talebelerinden Hatip Hasan Efendi hocasının cenaze namazını kıldırdı. ''Hacı Mahmud Efendi hizmetinden dolayı buraya defnedilmeye layık olmuştur.'' diyerek onların da rızasını aldı. Cenaze üç gün sonra camii haziresine defnedildi. (28 Haziran 2006, Darende İnternet Gazetesinden alınmıştır.)

yapmışlardır. Ömrünü Allah Teâlâ'ya ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme kavuşma arzusu ile tamamlayan Hacı Mustafa kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, kendisi de bu yolculuğun son yolculuk olduğunu biliyordu ki, o dönemlerde padişah tarafından hacca gidenlere yardım amacıyla İstanbul'da verilen parayı kabul etmemiş, yanındaki ihvanlarına de almamalarını söylemiştir.

İhvanlarından biri ***Niksarlı, Yolcu*** diye adlandırdıkları şahıslar, parayı niçin kabul etmediklerini soranca şu cevabı verir.

"Yolcu yolda, Niksarlı deryada kalsa, Şiranlı'da çölde kalsa gerektir."

Gerçekten daha vapura binmeden yolcu dedikleri mürid yolda hastalanarak Hakk'a yürüyor. Niksarlı da denizde giderken Hakk'a yürüyor. Hac ziyaretini ilan ettiklerinde yine dili tutulmuş ve sadece Kur'an-ı Kerim okuyabilmişlerdir. Gençlik yıllarında da Mustafa Efendi'nin dili tutulmuş sonra dili açılmıştır. Bu halin Hakk'a yürümelerine işaret olarak yine olacağı haber verilmiştir. Haccı eda ettikten sonra Medine-i Münevvere'ye gelip mücavir olmuşlardır. Talebesi Tokatlı Seyyid Mustafa Hâki Efendi'nin de mücavir kalmak istemesi üzerine O'na hitaben:

"Sizin burada mücaveretinizden, memlekete dönüp Allah Teâlâ'nın kullarını irşadınız elzemdir." Diyerek Haki Efendi'yi memlekete dönmesinin uygun olduğunu, bastonunu amcasının oğluna vererek buyurur ki;

"Sen git. Ben burada kalıp Efendimiz sallallâhü aleyhi ve selleme hizmet edeceğim."

Gördüğü bir rüyada cübbesinin uç kısmından kesildiğini ve gömüldüğünü, hanımının irtihali olarak açıklamıştır. Gerçekten de hanımı vefat ederek defnedilmiş, kendiside bir iki gün ara ile irtihal-i dar-ı beka buyurarak, Cennet-ül Baki Kabristan'ında Hz. Osman radiyallâhü anhın ayakucuna defin edilmiştir. (Hicri 1316, Milâdi: 1898–1899) [1271]

[1271] Aşçı İbrahim Hazretlerinin anlattığı bir hac yolculuğu diğer rivayetler göz önüne alınınca Çorumlu Hacı Mustafa Rûmi Hazretlerinin son hac ziyaretine uymakta olması ve tarihler arasındaki birkaç aylık zaman farkı anlatılanlarda uygunluk göstermektedir.

"Refikimiz Hacı Mehmed Efendi, Surre Emini Kethüdası Hüseyin Efendiye münasebeti olduğu cihetle onunla dönmek üzere kaldığından ve Hacı Muhtar Efendi hazretlerinin eniştesi Hacı Bekir Efendi dahi birlikte gideceğinden Bekir Efendinin refiki Hacı Mustafa Efendi, fakirle arkadaş oldu. Fakat arkadaşlar da "Cenâb-ı Hak sabırlar versin sana, bir müşkül iştir!" dediler, yâni Hacı Mustafa Efendi ahlâkı diğer bir ahlâk idi. Her ne ise, Allah Teâlâ'ya tevekkül ederek Zilhicce-i şerifin on altıncı [7 Mayıs 1898] cumartesi günü deve ile tekne kira edip kafile ile beraber Mekke-i Mükerreme'den Cidde'ye hareket olunup ara yerde bir gece geceleyerek ertesi on sekizinci pazartesi günü sabahleyin Cidde'ye yetişmek için evvelce misafir olduğumuz delîl Seyyid Ahmed Efendi marifetiyle bitişiğindeki bir haneye misafir olduk. Cidde'de iki gece kaldık. Müslüman hacılar için çok vapurlar hazır ve mevcut olup ilk evvel hareket edecek, İdare-i Mahsûsanın Adana vapuru olup beher nefere altı adet Osmanlı lirası olarak bilet kesileceğinden hemen gidip Mustafa Efendi ile bera-

ber iki bilet alıp Zilhicce-i şerifin yirminci [12 Mayıs 1898] çarşamba günü Cidde'den hareket olunmuştur. Hacı Mustafa Efendi yol esnasında fakire çok zAhmed vermiş ise, de vapura bineceğimiz gündeki rahatsızlığı fakiri ziyadece incitmiştir. Sabrettik. Hacılar ziyade kalabalık olduğundan bir kısmını ambara koydular. Biz de orası rahat diye ambara indik. Bir müddet sonra gördüm ki, ambarda olan kalabalıktan ve fena kokulardan rahat olunamayacağından ilaveten bir buçuk lira verip kıç üstünde güverte üzerine yalnızca naklettim.
Mustafa Efendi gelmedi. Ve zaten ayrılmayı niyet etmiş idim. Öyle oldu. Hikmet-i ilâhî o gece mumaileyh Hacı Mustafa Efendi soğuk mu almış, ne olmuş ise, fena hâlde keyifsiz olup basuru hareket etmiş. Ertesi günü yukarı yanımıza geldi. "Aman ben de buraya geleyim" diyerek bir yer bulup sıkıştı ise, de hastalığı artarak, kanlı basura çevirdi. Bu hâl ile Tûr-ı Sînâ'ya Zilhicce-i şerifin yirmi üçüncü [14 Mayıs 1898] cumartesi günü vardık. Orada on iki gün karantina beklenecektir. Cidde'den ve Mustafa Efendiden ayrılarak ile yalnız başımıza kaldık. Gerçi bizim Polis Hacı İsmail Efendi vapurda ise, de zaten bu cemaatten Mekke-i Mükerreme'de ayrılıp herkes kendi başına kalmış idi.
Cidde'den ayrıldığımızın ertesi günü güvertede yanımda yatağı olan bizim Edirneli vilâyet mektubu kalemi görevlilerinden Hacı Ali Bey'in dostlarından İdâre-i Mahsûsa Telgraf Memuru Hacı Rıfat Efendi namında bir zat gelip Ali Bey'in yatağına oturup muhabbet ettiler. Fakir de hoş geldiniz gibi muamelede bulunup öteden beriden muhabbet olunur iken, mumaileyh Rıfat Efendinin Dersaadet'te ne tarafta haneleri olduğu sual olundu. Dedi ki, "Müstakil hanemiz yoktur, Şehzadebaşı'nda İmaret Sokağı'nda bir hanede kira ile ikamet olunur" deyip hanenin bazı özelliklerini söyler söylemez, dedim ki,
"Erenler, o hane bizden satılmış bir hanedir, size içerisini tarif ve beyan edeyim" deyip hanenin tamamıyla içerisini tarif ettim ve dedim ki,
"Benim eniştem Beşir Ağa yeniden yaptırınca borçlu düşüp sonrada satmıştır." Komşularını bir bir söyledim. Bundan Hacı Rıfat Efendi ziyadesiyle memnun olup o gün yanımızdan ayrılmadı. O'nun idarenin telgraf memuru olduğundan Hicaz'a parasız gelmiş yâni vapura para vermemiş ve baş kamarasında ikamet etmekte olduğundan fakire buyurdular ki, "Malûm ya vapurun sıklığı, abdesthane için çok zAhmed ü meşakkat çekerseniz bizim kamarota birkaç kuruş verir iseniz, oranın abdesthanesi mükemmeldir, her vakit gelip orada abdest alırsınız ve bu vesile ile de orada oturup muhabbet ederiz" buyurdular. Fakir şöyle bir nazar ettim ki, bu zat, ehl-i tarîkat olmalı. Sual ettim, Gümüşhaneli merhum Hacı Ahmed Efendi kuddise sırruhu'1-azîz dervişlerinden imiş. Fakir de "Hazret-i şeyhi bilirim" deyip bazı ahvallerinden beyan ettim. Ve kendimin mürşidi olan Sultân-ı Ulemâ-billâh Efendimizin bazı hallerinden beyan edip onu gördüm ki, bu -azîz Hacı Rıfat Efendi güya kendi mürşidleri şeyh merhumu bulmuş gibi fakire sarılıp "Aman Efendim, birlikte olalım" diyerek âdeta alâka edercesine sevgisini izhar etti. Fakir de baş can ile kabul edip artık gece gündüz ayrılmaz sanki kendi kölem gibi hizmetler ve arz-ı muhabbetler eder. Fe-subhânallâh anladım ki, bu zât-ı âli-kadri erenler bu kemter biçareye yardım için göndermiştir. Artık bizden de arz-ı muhabbetler ile mânevî evlâdımız kabul ettik. Daima kamaraya giderim, orada abdest alırım, taam ederim, o da bize "peder Efendi" diyerek önüm arkamdan ayrılmaz. Hatta Kaptan Binbaşı Hüseyin Bey ve diğer vapur halkı sahiden Rıfat Efendinin pederidir zannederek pek çok hürmet ve tazimde bulundular. Sonra Tûr-ı Sînâ'ya geldik. Kendisi gemi takımından

addolunarak vapurda kalıp karantina mahalline çıkmadılar. Lâkin bizi sandala bindirir iken, boynuma sarılıp "pederciğim" diye ağladı ve bizi de ağlattı ve baş kamarası müşterilerinden olup muhabbeti ilerlettiğimiz Telgraf-ı Umumî Muhabere Memuru Hacı Nuri Bey ile Bâb-ı Fetva-penâhîde bulunan Hacı Zihni Efendiye pek çok rica ve niyazlar edip fakiri erenlere emanet edip hizmetime itina etmelerini çok rica etmiştir. Ve onlar tarafından dahi fevkalâde hürmet ü riayet olunmuştur. Hatta birbirini muhabbetten dolayı kıskanıp/1013/ birbirlerini geçmek isterler idi. Fakir de onların şu muhabbetlerine karşı bir beyit düzüp devamlı söyler idim: "Zihnimle Nûr u Rıfat'i buldum."

Yâni "Zihni Efendi ile Nuri ve Rıfat Efendiyi buldum" diyerek Zihni Efendi tarîkat-ı ilmiyyeden olduğundan ona öncelik, Nuri Efendi hem since ve hem memuriyetçe Rıfat Efendiden mukaddem olup onları takdim ederek cümlesini memnun ettim. Ancak bizim Hacı Mustafa Efendiyi memnun edemediğimden Tûr-ı Sînâ'da bırakılmıştır, yâni üç dört gün sonra hastaneye gidip vefat etmiştir. Cenâb-ı Hak rAhmed ve mağfiret etsin -azîzim.

On iki gün pek güç hâl ile geçirip vapura avdet ettik. Velinimet muhterem Hacı Muhtar Efendi hazretleri zaten Hicaz yolunda rahatsız idi, yâni bir gün sıhhat ve afiyette olamadılar. Oldularsa da işte şöyle böyle. Ve başında olan zevât-ı kiram ise, cümleten akrabayı taallûkattan olup haricî kimse yok idi. Ancak öyle idrareye muktedir bir kimse olmadığından ve Hak selâmet versin kendileri dahi hemen bir vesvese ve evhama düşüp bazı kere fakir kendisine sıhhat ve selâmetle döneceğimize sanki Allah Teâlâ tarafından müjde ve ilham olunmuş gibi şeyler söyleyip teselli ederdim. Hacı Mustafa Efendinin keyifsizliğini duyarak edip karantinadan fakire tezkire göndermişler idi, çünkü hazretlerinin rahatsızlığı Hicaz valisi tarafından bir telgrafla padişaha arz olunup denizden İstanbul'a gelmesine padişah emri gönderilmesiyle fakirden bir hafta sonra takım dairesiyle beraberce Cidde'ye avdet edip oradan Mısır kumpanyasının Feyyûm isimli vapuruna binerek bir hafta sonra Tûr-ı Sînâ'ya gelmişler idi. Hatta deniz yolculuğunda dümeni kırılıp sakatlanmış olan Hacı Yûnus'un vapurunu Feyyûm vapuruna bağlayıp getirmişler idi. Bizden bir hafta sonra da onların vapuru tahliye olunarak karantina mahalline, ayrıca kendilerine ayrılan özel yere çıktılar. İşte Muhterem Hacı Muhtar Efendi hazretlerinin karantinadan yazıp gemi nöbetçisi vasıtasıyla fakire göndermiş oldukları mektubun bir aynı aşağıya yazılmıştır. -azîzim:

Azîzim el-Hâc İbrahim Efendi, [1271]

Nişâne-i kabûl-i ilâhî olan ârıza-i ser ü çeşminiz inşallah bertaraf olmuştur. Mekke-i Mükerreme'den harekette isticaliniz Adana vapuru gibi muntazam bir İslâm vapuruna yetişmenizi intaç etmesinden dolayı şayeste-i afv ü tesâmuh görülür. Ama bizim isticalimiz hiçbir işe yaramadı, zira Feyyûm vapuru gibi gayr-ı muntazam ve yolcuları hadd-ı ma'rûfundan efzûn bir vapura bindik. Zaten Mekke-i Mükerreme'den hasta hasta hareket ettiğimiz cihetle Cidde yolunda ve Cidde'de hayattan ümidi kestik. Tûr'a gelirken, fırtınaya tutulup rahatsız olduk. Şu kadar ki, esnâ-yı râhta bin huccâcı hâmil olduğu hâlde dümenin denize düşmesinden ve su almaya başlamasından dolayı sergerdân-ı girdâb-ı hayret ü hatar olan Hacı Yûnus'un vapurunu vapurumuza rabt ettirmeye muvaffak olduğumuzdan dolayı bahtiyarız. Elhamdülillah sizin karantinanız zannederim ki, bir iki güne kadar hitam bulacağından bizden evvelce İstanbul'a muvasalat buyuracaksınız. Cemî'-i ahbâb ve ihvân-ı kirama selâm-ı âcizânemizi tebliğ buyurun ve hanemize de uğra-

İhvan kafilesi 50. gün sonra Türkiye'ye dönmüşlerdir.

Hacı Mustafa Efendi, ilmi, ahlaki davranışları ile Tokat, Çorum, Amasya, Trabzon gibi yerlerde dilden dile anlatılmaktadır.

Çeşitli kitaplar ve şiirler yazdığı söylenen Hacı Mustafa Efendi'nin basılı eserlerine henüz rastlanmadığı halde; ***Dilistân, Bedestân ve Gülistân*** isminde üç kitabının olduğu söylenir. Hatta bunların sonradan bir çuval içerisinde tarlaya gömüldüğü de anlatılan riayetler arasındadır.

Hz. Ömer radiyallâhü anhın soyundan olduğu için celal meşreplidir.

Hacı Mustafa Rumi Hazretlerinin, icazet verdiği talebelerinin müderris oldukları dikkate alınacak olursa, onun ilmiye sınıfında iyi bir mevkiiye sahip olduğu ve tekkesinin yanında medrese eğitimi de verdiği anlaşılmaktadır. Medresede verdiği zahiri ilimlerin yanında tekkede de, "hal eğitimi"ne dayanan irşadını sürdürdüğü ifade edilmektedir. Anlatılanlara bakarak onun "sükuti sohbet" tarzını da başlattığı kabul edilebilir. Gavs'ül-âzam İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendinin bu tarzı geliştirdiğini de ilave edebiliriz.

"Bir kişinin hâli, bin kişinin kâlinden daha güzeldir" sözü Hacı Mustafa Rumi Hazretlerinin bu yönünü yansıtır.

Helal lokmaya büyük bir titizlikle dikkat ettiği için, ziraatla meşgul olurdu. Dışarıda, çarşıda veya herhangi bir açık mekânda yemek yediğini kimse görmediği gibi, rasgele insanların dahi evlerinde yiyip içmemiştir. Tarîkatı âliyyenin rükünlerine son derece titiz ve dikkatlidir.

Hatm-i Hâcegan ve sohbet mevzuunda taviz ve ciddiyetsizlik kabul etmezlerdi.

---

yıp onları hâlimizden haberdâr edin. Refikiniz rifatlû Mustafa Efendiye selâm ve dua ederim. Hafız Efendiye dahi kezâlîk.

Baki devâm-ı selâmet ve afiyet -azîzim, Efendim. Muhtar. (Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. II, s.1012–1015)

Yeni Türkçe ile

Azîzim el-Hâc İbrahim Efendi,

Nişâne-i kabûl-i ilâhî olan başınızdaki sıkıntı inşallah bertaraf olmuştur. Mekke-i Mükerreme'den harekette acele Adana vapuru gibi muntazam bir İslâm vapuruna yetişmeniz gerektiğinden dolayı uygun görülür. Ama bizim acele etmemiz hiçbir işe yaramadı, zira Feyyûm vapuru gibi düzensiz ve yolcuları fazla kalabalık bir vapura bindik. Zaten Mekke-i Mükerreme'den hasta hasta hareket ettiğimiz cihetle Cidde yolunda ve Cidde'de hayattan ümidi kestik. Tûr'a gelirken, fırtınaya tutulup rahatsız olduk. Şu kadar ki, yol esnasında bin hacıyı taşıdığı hâlde dümenin denize düşmesinden ve su almaya başlamasından dolayı başı dönmüş gibi dümensiz olan Hacı Yûnus'un vapurunu vapurumuza bağlamaya muvaffak olduğumuzdan dolayı bahtiyarız. Elhamdülillah sizin karantinanız zannederim ki, bir iki güne kadar biteceğinden bizden evvelce İstanbul'a varmış olacaksınız. Bütün dostlara ve ihvân-ı kirama selâm-ı âcizânemizi tebliğ buyurun ve hanemize de uğrayıp onları hâlimizden haberdâr edin. Yol arkadaşınız değerli Mustafa Efendiye selâm ve dua ederim. Hafiz Efendiye dahi öylece.

Baki devâm-ı selâmet ve afiyet -azîzim, Efendim. Muhtar.

Hacı Mustafa Efendi'nin nesli devam etmektedir. Oğulları; Hacı Faik Efendi ve Hafız Efendidir. Hacı Faik Efendi'nin oğlu olan Zeynel Abidin Efendi bir süre postnişinlikte bulunmuşlardır.

Şeyhler Şeceresinde ***Çorum-i Mustafa Rum-i Faruk Şîrâni*** diye yazılmıştır. [1272]

Maşukumun güldür teni ben gül ü zarı n'eylerem
Aşkın çölü makber bana başka mezarı n'eylerem
El çekmişem fanilere menzil olan viraneden
Lâhut eli menzil bana hâki diyarı n'eylerem
Mecnun gibi dağdan dağa gezmek ne layık aşıka
Gönlümde buldum yârimi kest ü güzarı n'eylerem
Bülbül niçin verdin gönül rengi solan bir goncaya
Solmaz benim nazlı gülüm fani baharı n'eylerem
Gündüzleri hasret çeker aşık şebi bayram sayar
Her saatim vuslat demi leyli neharı n'eylerem
Ağyar ile yok ülfetim bigânedir dünya bana
Canan ile vahdet gerek kesrette yari n'eylerem
Dil mutmain canan ile havf-ı reca bilmem nedir
Cananımın cananıyım dilde gubarı n'eylerem
Zahid bütün olsun senin Kevser behişt huri melek
Cananımın cananıyım başka şikârı n'eylerem
Tek hücreli evdir gönül sığmaz ona bin bir emel
Tek dilbere verdim gönül başka nigârı n'eylerem
Aşkınla inşa eyledim dostun köyüne hanemi
Esmâ-i hüsnâ çevresi taştan cidarı n'eylerem
Yandım tecelli nuruna Musa gibi hayretteyim
Tur u dilim sat paredir artık şirarı n'eylerem
Göçtüm diyar-ı dilbere dönmem dahi ben Şeyran'a
Uçtum ezel sahrasına yerde kararı n'eylerem

Hacı Mustafa Rumî Efendi

MÜRŞİD-İ KÂMİL MUSTAFA EFENDİ HAZRETLERİNİN ŞÂM-I ŞERÎF'E TEŞRİFLERİ BEYANINDADIR[1273]

Erzincan'a yakın olan Şiran [1274] kazası ulemâsından ve tarîkat-ı aliyye-i Nakşibendiyye hulefâ-yı kirâmından olup uzun bir müddet Çorum sancağında ilim neşreden ve kulları irşâd ile zahir ve bâtın mamur eden büyüklerden olan güçlü şaşılacak kadar faziletli, doğru yolda olan zühd sahibi Mustafa

[1272] Türkiye Gazetesi Evliyalar Ansiklopedisi c.9 s.235
[1273] Aşçı İbrahim Dede, ***Aşçı Dede'nin Hatıraları,*** hzl. Mustafa Koç-Eyüb Tanrıverdi, İst, 2006 c. I, s.605–616
[1274] Bugün Gümüşhane'ye bağlı.

Efendi Hazretleri bin üç yüz üç [1886] sene-i hicriyesinde yanlarında bazı müridleri ve dervîşleriyle beraber Hicâza hac ziyareti yapıp dönüşünde Şâm-ı şerîfi ziyaret etmek hayırlı niyeti ile buraya gelmek üzere Beyrut'a çıkmış olduğunu Beyrut Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriyye hocası Çorumî Ali Efendi biraderimiz Şam'da Halilullâh Medresesi'nde sakin tüccar ve ihvân-ı tarîkattan Kâğıtçı Şakir Efendi'ye yazmışlar. Onlar da fakire ifade ve beyan ettiler. Efendi kuddise sırruhû Hazretleri çoktan beri Çorum'da olmasıyla aramızda zâhir yönüyle bir görüşmememiz, ülfet ve muhabbet yok ise, de, mâdemki Sultân-ı Ulemâbillâh kuddise sırruhu'1-azîz Efendimizin durdukları ve mürşidlerinin meskenlerine yakınlığın evvelce bulunması cihetle muhakkak aralarında ülfet ve önceden gelen bir muhabbet de bulunacağı muhakkak vardır deyip Mustafa Rumî Hazretlerini karşılamaya gitmek ve hizmetinde bulunmak fakire vaciptir deyip O'nun için Şakir Efendi'ye dedim ki,

"Efendi hazretlerini karşılamaya gitmek üzere oradan hareket gününü zatınıza yazıyla fakire haber vermeniz rica olunur." Onlar da "Baş üzerine" dediler.

Aradan dört beş gün geçmişti ki, bir sabah Şakir Efendi Çorumlu Pir Mustafa Rûmi Hazretleri hakkında

"Yaptığım tahmine göre bugün Hazret-i şeyh, Şâm-ı şerife vâsıl olacaklardır." Haberini verdi. Fakir derhâl eve dönerek elbisemi giyip doğruca Şakir Efendi'nin odasına geldim. Meğerki Faziletli Mürşid Hacı Halil Efendi Hazretleri kendi hanelerine misafir etmek niyetiyle lâzım gelen hazırlıkta bulunup hatta Şakir Efendiden çay kupaları alışverişini yaparken gördüm. Derhâl ellerini öpüp bu hizmet ve lütuflarından fevkalâde teşekkürler edip çay takımının akçesini fakir verip

"Hemen buyurun, şimdi arabaya binip yola öyle devam edelim" dedim. Hacı Halil Efendi Hazretleri buyurdu ki,

"Daha erkendir, Şakir Efendide bir çay içelim, bir parça kahvaltı edelim, sonra gideriz." Fakir buna razı olmayıp gitmeyi tacil edip bunlara derhâl biraz francala, üzüm, peynir alıp

"Araba içinde yeriz, buyurun" demekle beraber, gönlümde de bir taraftan çekilmiş telgrafın heyecanı ile hizmet edememek korkusuyla dururken, Sultân-ı Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'1-azîz tarafından manevi işâret ile buyurdular ki;

"Bu gelen zât-ı şerîf tarafımızdan size misafir gönderilmiştir. Haklarında lâzım gelen hizmet ve yardımda kusur eylemeyesiniz" gibi manalar atılmakla artık ihtiyarım elimden gidip eylediğim telâş ve acele ve gayret, bunları hayrette bırakıp

"Canım birader, nedir sizde olan telâş ve tacil?" diye sual ederlerdi. Fakir de cevabında:

"Efendim, bu zât-ı âlî-kadr Sultân-ı Ulemâ-billâh Efendimizin vatandaşı ve hem de tarîkat arkadaşı olup muhakkak aralarında ülfet ve muhabbet dahi olacağı açık bir emirdir. Fakiriniz Ulemâ-billâh Efendimizin aşçı dedesi olduğum cihetle elbette fakire misafir demek olacağından bu yüzden vaktiyle

gidilip teşriflerinden evvelce orada şeyhi hazır olarak bekleyen biri olmak lâzım" deyip acelece bunları alıp ve bir araba kiralayıp birinci mevkii olan karusaya binip şehre iki saat uzakta olan Elhâme isimli mahallere gittik.

İşte -azîzim, arabaya binip açıldık. Ama velâkin ne açıldık! Henüz meyhaneden kalkmış, kendisine malik olmayan bir mestane gibi oldum. O kadar neşe ve tecelli geldi ki, değil arabaya, büyük sahralara sığamıyorum. Hacı Halil Efendi hazretleri ise, batın yoluna tamamıyla vakıf olmasıyla onlar yalnız tebessüm ile fakirin kelâmımı dinleyerek ederek neşeleniyorlardır. Hele bizim Şakir Efendi bizden ona da bir sevinme hali gelerek o da hareket ve cümbüşe geldi.

İşte bu hâl ile Elhâme'ye vâsıl olduk. Aradan beş on dakika geçer geçmez bir de baktık ki, arabalar dağdan aşağı doğru geliyor, çünkü Mustafa Efendi Hazretleri yol esnasında namaz ve niyaz için karusaya binmeyip yük, eşya nakleden arabalara binmiş olduğu haberini almış idik, şimdi arabalar böyle zuhur etmesiyle Hacı Halil Efendi Hazretleri fakire bir nazar ederek

"Koca Aşçı Dedemiz, acele edişinizde aynı keramet gibi oldu!" buyurdular. Oradan piyade olarak kırk elli adım ileriye doğru yönelip ilk gelen arabanın içinde müşahede ederek hemen selâma durduk. Onlar da irfanlarıyla bizi bilip iltifat ettiler. Araba durup hemen fakir, arabaya çıkıp koltuğuna girip dikkatli ve edeb ile aşağı indirdim. Diğer araba da dahi iki dervişi olup bizim arabada yer olmadığından dervişlere:

"Siz eşyanız ile yine bu araba ile şehre geliniz, arkadaşlarımızdan birileri ile sizi haneye aldırırız" deyip oradan Çorumlu Pir Mustafa Rûmi Hazretlerini alıp özel araba ile Şâm-ı şerife döndük. /606/

O'nun şöyle cemallerine dikkat ettim, tıpkı Ulemâ-billâh Efendimize benzemektedir. İsimleri dahi Mustafa olmasıyla hem isimde ve hem cisimde tamamıyla benzer bulunduğundan sanki Ulemâ-billâh Efendimizdir. Artık bir başka hâle ve renge girdim. Müşarünileyh Hacı Halil Efendi Hazretleri buyurdular ki,

"Bu zat, Şeyh Fehmi Efendi hazretlerinin aşçı dedesidir." Çorumlu Pir Hazretleri cevabında:

"Maşallah. bârekellâh! Biz de Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'1-âlî tarafından geliyoruz"[1275] demesiyle ihtiyarım bütün bütün elimden gidip bir

---

[1275] Hacı Fehmi Erzincânî kuddise sırruhu'l aziz
19. yüzyılda Anadolu'da yetişen evliyadan. Asıl ismi, Mustafa Fehmi'dir. Erzincanlı Ünlü Terzi Baba'nın halifelerindendir. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. 1890 (h. 1298) senesinde Mekke-i Mükerreme'de vefat etti. Zamanının usulüne göre çeşitli ilimleri tahsil ederek kendisini yetiştiren Hacı Fehmi Efendi, tasavvufta Mevlana Halid-i Bağdadi hazretlerinin yolunun edeplerini ve erkânını Erzincan'da yayan Terzi Baba'ya talebe oldu. Onun sohbetlerinde yetişip kemale geldi. Hocasının vefatından sonra Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını insanlara anlatıp, talebe yetiştirdi. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1877 senesinde meydana gelen ve Doksan Üç Harbi diye bilinen harb esnasında Doğu Anadolu'ya Rusların hücum ettiği sırada

cezbe hâli gelip ağlamaya başladım. Onları da ağlattım.

Bu hâlimden şeyh Efendi hazretleri, müşarünileyh Ulemâ-billâh Efendimize olan aşk ve muhabbetimin derecesini anlayıp çok iltifatlar edip Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'1-azîz Hazretleriyle olan eskiden beri ülfet ve muhabbetleri olduğundan bahsederek hikâye etmeye başladılar. Meğerki hakikâten aralarında eski bir hukuk var imiş. Hazret-i Fehmi kuddise sırruhu'1-azîz Efendimizin ilk hacc-ı şerîfe teşriflerinde birlikte olduklarını beyan buyurdular. Hatta şöyle bir hikâye naklettiler ki,

"Süveyş denizinde bir büyük fırtınayla karşılaştık. Şöyle ki, gemiye binmiş gider iken birdenbire bir fırtına zuhur etti. Zannettim ki, hemen gemimiz batacak. Kendimden ümit keserek şöyle geminin bir kenarında hazır olayımda gemi denize battığı anda kendimi kelime-i şehâdet ile beraber denize atayım. Lâkin nazar-ı dikkat ile Şeyh Fehmi Efendi hazretlerine nazar ediyorum. Onlarda asla böyle bir telâş göremeyip yalnız murakabeye varmışlar, öylece emr-i ilâhiyyeyi bekleyip duruyorlar. Artık onların teveccüh ve niyazları berekâtıyla olmalı ki, o anda gemimiz orada bir liman bulup hemen oraya dâhil olarak orasını sığınak yeri yaptık. Diğer gemiler dahi oraya geldiler. Birkaç gün fırtınadan orada kaldık. Bir gün bizden evvel bir gemi oradan çıkıp gider iken, bizim geminin gitmesi için dahi Hazret-i Fehmi Efendimize söyledim, çünkü gemide de ondan büyük kimsemiz yoktur. Fakire cevabında buyurdular ki,

"Sûfî, sen karışma!" Fakir de sükût ettim. Bir de onu gördüm ki, o giden gemi rüzgârın ters esmesiyle kendisini taşa çarpıp içinde olan Müslüman hacılar denize gark oldular. O gece de limanda kaldık. Fakir şöyle murakabede iken, bir adam zuhur etti. Fakire sual etti ki,

"Sizin başımız kimdir?" Fakir de bizim ile beraber ihvandan bir âşık ve bir sâdık ihvanımız var idi, ismine Hâlid derler idi, onu gösterdim. O adam gidip onun belindeki kuşağından tutup şöyle geminin baş tarafına doğru çekip götürdü. O hâlde murakabeden uyandım. Hemen Hâlid'i çağırdım:

"Aman uşak, şuradan biraz sadaka ver, gemide olan fukara ve dervişlere!" dedim. O da hemen bir miktar sadaka dağıttı. Bu hallerden Fehmi Efendi Hazretlerini haberdar ettim. Onlar da memnun olup teşekkür ve hamd-ü senalar edip ertesi gün sabahleyin rüzgâr durup limandan hareket ederek selâmete vasıl olduk" diye arabanın içinde hikâye buyurdular./607/

İşte şeyh Efendi hazretlerinin bu hikâye eylediği hususu mukaddemce arz u beyan etmiş idim ki, Hazret-i Ulemâ-billâh kuddise sırruhu'1-azîz Hicaz'dan Erzincan'a döner iken fakire anlatmışlar idi ki,

"Bizi Hicaz'dan salıvermiyorlar idi, yani manevi izin yok idi. Ancak validemin rızası yok idi diye oradan hareket ettik. Az kaldı ki, bindiğimiz ge-

---

talebeleriyle birlikte harbe katılıp, büyük kahramanlıklar gösterdi. 1890 (h. 1298) senesinde hac ibadetini yerine getirmek üzere gittiği Mekke-i Mükerreme'de hastalandı. Otuz gün sonra da vefat etti. Hazret-i Hadice'nin kabrinin ayak ucuna defnedildi.

miyi denize gark edip o kadar Müslüman hacılar bu fakirin yüzünden denize gark olacaklar idi. Gemiden şöyle bir kenara çıkmak niyet etmiş idim. Hele afv'i ilâhî zuhur edip sâhil-i selâmete çıktık" buyurmuşlar idi.

İşte o hikâyenin tafsilini müşarünileyh Mustafa Hazretlerinden dinleyince artık O'na hizmet ve kulluğum kat kat oldu, zira ki, sevdiğim Efendimden geliyordu. Böyle muhabbetler ile Dunmâr adlı mahalleye gelip orada arabadan inip abdest yenileyerek ile ikindi namazını cemaatle eda edip tekrar arabaya binip doğruca Hacı Halil Efendi Hazretlerinin evine gittik. Oradan adam gönderip önceden giden dervişleri ile eşyaları aldırdık. O gece orada istirahat buyurdular.

Ertesi sabah huzurlarına gittim. Beraberce çaylar içip muhabbetler meydana geldi. Zannettim ki, Sultân Ulemâ-billâh Efendimiz tekrar dünyaya geldi, zira ki, o zamân-ı sa'âdete benzer buldum. Ve Şeyh Mustafa Hazretlerinin dahi fakire olan kudsî teveccühleri bir derece fakiri raks u cümbüşe getirdi. Zevk ve mest hâlimden onlar da memnun olup kudsî teveccühlerini daha da artırdılar. Ve Hacı Halil Efendi Hazretleri de:

"Efendim, Aşçı Dedemiz şimdi Şâm-ı şerîf in kutbudur" deyip artık bu sözden şeyh Efendi hazretleri lâtife yoluyla ismimizi "Kutub" koyarak

"Gel bakalım bizim Kutub, ne var ne yok!" diye birtakım iltifat ve lâtife buyururlar idi. İşte taklit olarak şimdi de kutup olduk -azîzim. Zaten her bir işim taklit idi. Bu da bir taklit olsun dedim.

O gün şeyh Efendi hazretleriyle dervişleri ve Hacı Halil Efendi'yi alıp hamama götürdüm. Ertesi günü de Hazret-i Mevlâna Hâlid kuddise sırruhu'1-azîz Efendimizin evine yüz sürüp önceden alınmış müsaade ile izin üzerine harem-i saâdetleri ki, iffetlû ismetlû valide sultan Efendimiz hazretlerinin huzûr-ı devletlerine gidilip iltifata mazhar olduk. O zaman şeyh Efendi hazretlerini bir miskin dilenci fakir haliyle kemâl'i tevazu ve huşu' ile vâlide-i muhterem hazretlerinin karşısında durup ayaklarına kapanıp secde edercesine kemâl-i ta'zîm ve saygı ile fevkalâde hayran oldum. Oradan artık gereken ziyaretlere gidilip tâm bir huzûr ile gezip dolaşılmıştır. Ancak fakire şöyle bir buyurdular ki;

"Birkaç ay burada kalmak arzu ederim." Yani bu kış burada kalacağımdan münasip bir hücre veya bir ev kiralanması için emir buyurdular. Fakir derhâl araştırmakta olup bu hususu bizim şubenin yazı işleri başkâtibi Hacı İzzet Efendi haber alıp mahdumu Rıfat Bey'e demiş ki,

"Bizim İbrahim Efendi, Şeyh Efendi hazretleri için kiralamaya niyet ettiği şimdi birtakım kiralık yeri vardır. Bundan ayrıca bitişiğimizdeki evimiz boştur. Bu evin anahtarını götür, ona teslim et" demiş. Zaten İzzet Efendi, muttaki, âbid ve zâhid bir zat olup derhâl Rıfat Bey, anahtarı getirip verdi. Fevkalâde memnun oldum ve keyfiyeti hazret-i şeyh Efendimize arz ettim ve hane sahibinin yardımından haber verdim./608/ Memnun olup kabul buyurdular. Oraya nakil olup lâzım gelen hasır, levazımat, mangal vb. şeyler tarafımdan satın alındı. Bazı eşyayı da evimden getirdim. Şeyh Efendi hazretleri eskiden beri hiçbir kimsenin bir şeyi yani akçe ve bohça ve sair bir şey kabul

etmediğinden başka hiçbir kimsenin davetine gitmez ve kimse ile muhabbet etmez; uzlet ihtiyar etmiş ve daima zikr ve rabıta ile meşgul olup fakirin böyle şeylere akçe sarf ettiğime razı olmayıp derhâl fakiri çağırıp iki adet Osmanlı lirası verdiler ki,

"Bunu levazımata sarf edin" diye. Derhâl fakir ellerine kapanıp

"Efendim merhamet buyurun, kulunuz aşçı dedelik vazifesini ifa ediyorum. Sonra size yaptığım masrafın bilgilerini takdim ederim, o zaman hesabımızı görürüz" diye kendilerini ikna ettim.

Şeyh Efendi hazretlerinin zühd ve takvaları ve fazl u kerametleri nihâyeyetsiz dereceye varmış idi. Hatta Avrupa şekeri yemeyip çay için Mısır şekeri satın alır idim. Şayet bazı kere evimden yiyecek getirilecek olur ise, onların tembih ve tarif ve tavsifleri üzere yapılırsa öylece kabul buyururlar idi. Ve kimseyi huzurlarına kabul etmezler, ancak izin ile ve fakiri ile şöyle birkaç dakika huzurlarına alırlar idi. Hatta Şâm-ı şerifte sakin, meşhur Adanalı Âmâ Hoca Efendi, bu zâtın şanını ve şöhretini duyunca kulaktan âşık olmuş idi. Velâkin kendi âmâ olduğu ve gayet yaşlı ve ihtiyar bulunduğu ve bir de huzurlarına kimseyi kabul etmediklerini işittiği cihetle ziyaretlerine gidemeyip bunun bir çaresini aramakta iken bir zat, fakirin ona yakınlığımı söylemişler. Derhâl beni çağırarak:

"Aman oğlum, sana pek çok rica ederim, şu zat ile bu fakiri bir kere görüştürmenin çaresi ne ise, sizin himmetinizden beklerim" dediler. Fakir de

"Baş üzerine, İnşâallâhu Teâlâ yarın gece yatsıdan evvelce hazret-i şeyh Efendimizi buraya getiririm" dedim. Onlar da fevkalâde memnun olup oradaki bütün ihvan dahi memnun olarak hep birden

"Yarın gece bekleriz" dediler. Şimdi fakire bir büyük endişe ve tefekkür oldu ki, belki kabul buyurmazlar, gitmezler; söz de verdim. Nasıl olur ve ne zemin ile ne yolda arz edeyim diye tefekkür eder iken, pîrân-ı azâm hezarâtının rûhâniyetleriyle imdat isteyerek sûre-i Abese hatırıma geldi, yani *"Abese ve tevellâ â En câehu'1-a'mâ"* [1276] âyet-i kerîmesi, fakire bir büyük rûhâni imdât oldu.

Ertesi gece yemekten sonra yüksek huzurlarına yüz sürüp ve şöyle konuştum ki;

''Yüksek yakınlığınızda Adanalı âmâ bir hoca Efendi duacınız vardır. Kendisi gayet yaşlı ve ihtiyar olup ziyaretinize gelmeye kudreti yoktur ve kendisi ehl-i tarîk olup Efendimizin güzel vasıflarını duyup kulağından âşık olmuştur. Fakirinizden görmek için izin ile pek çok teşriflerinizi istirham buyurdular. Fakiriniz de Efendimize olan yakınlık ve kulluğundan dolayı taahhüt ettim. Lutf u ihsan Efendimizindir. Eğer ki, bu dileğim ve niyâzımızı kabul buyurmaz iseniz o vakit bir şey diyemem, ancak sûre-i Abese'yi kıraat ederim" dediğim anda bu işaret fevkalâde hoşuna gidip /609/ tebessüm buyurup "Sen ne yaman adamsın, nasıl bu âyet-i kerîmeler hatırına geldi" Çok yaman bir kutub imişsin!" diye lâtife edip "Artık gitmemek olmaz, bu-

---

[1276] "***Surat astı ve döndü, â'ma geldi diye.***" (Abese, 1–2)

yurun gidelim” deyip oradan Adanalı Âmâ Hoca Efendi’nin hanesine geldik. Hemen oda kapısından içeri girer girmez ortada olan nargile ve sigara ve çubuk gibi şeyleri derhâl kaldırdılar. Kemâl-i ta’zîm ile ellerini öptüler ve Âmâ Hoca’nın yanına oturttular. Şöyle bir saat kadar muhabbet oldu. Lâkin cümlesi anlatılamayacak şekilde mest oldu, zira kuvvet-i ilmiyye ve ameliyye mükemmel, zahir ü bâtın yönünden büyüklerden bir zattır. Elbette bunda olan tesirler başka olur. Sonra evimize döndük.

Pazartesi ve cuma geceleri hatm-i hâcegân kıraat etmek niyeti ile eve bitişik olan mescid-i şerîfe teşrifleri ve bu yüzden ihvan, feyze mazhar olup cümlesini memnun ve sevindirmelerini arz ettim ise, de kabul buyurmayıp ancak fakir ve Hacı Halil Efendi beraberce evlerinde mevcut iki derviş ile pazartesi ve cuma geceleri hatm-i hâcegân kıraatine müsaade buyrulup her cuma ve pazartesi geceleri gidip hatm-i hâcegân okur idik. Zannederdik ki, Şâm-ı şerifte değil, cennet-i a’lâda okuyoruz gibi öyle huzûr-ı tâm ve nispet kokusu odayı ihata eder idi. Hatm-i hâcegân hitamından sonra yarım saat miktarı yerimizden harekete kuvvet bulamayıp öyle deryâyı aşka ve feyz-i tecellî-i Hakk’a gark olmuş olur idik. Güç hâl ile uyanır idik.

Hacı Mustafa Rûmi kuddise sırruhu’l-azîz Efendi hazretleri silsilenâme-i şerîfi diğer renk ve tarzda bizzat kendileri kaleme alıp bazı kere kıraat buyururlar idi. Fakir istirham edip yanında olan dervişe yazdırıp bir aynını aldım ve kutsal emanetler sınıfında korudum ve teberrüken buraya dahi aynıyla yazdım. [1277]

Velhâsıl böyle muhabbet ve cümbüşler ile evvel bahar oldu. Şeyh Efendi hazretleri geri dönmeye niyet buyurdular. Fakir de yol esnasında giymek üzere bir adet Şam maşlahı takdim ettim. Kabul buyurmadılar. Lâkin Hacı Halil Efendi şöyle niyaz ve rica ettiler ki,

“Aşçı Dedemizin hâl ü şânı Efendimizce hoş ve güzel olduğu bilinmiştir. Binaenaleyh bu bendenizi başkalarına benzetmeyiniz. Şâm-ı şerîf kutbunun abasına bürünüp yol esnasında soğuk ve sıcaktan muhafaza olunursunuz” demesiyle müşarünileyh Şeyh Mustafa Efendi Hazretleri de tebessüm ederek

“Sahih, doğru buyurdunuz. Pek yolundadır, iyi olur. Getir bakalım kutup Efendibabamız!” diyerek birtakım iltifatlar ile kabul buyurdular. Yol Fatihasını okuyarak ile selamla birlikte “Yâ Mevlânâ sultanım, aşkınız müzdâd olsun” diye arkalarından bakılarak güzelce veda olunmuştur./615/

Çorumlu Mustafa Rumî Hazretlerinin Çorum’a vardıktan bir hayli müddet sonra Aşçı İbrahim Efendi Hazretlerine göndermiş olduğu mektupları

[1277] Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. II, s.610–612 (Burada yazılmış olan Silsile-i Şerifi Türkçe Silsile kısmında tekrar olmasın diye orada yazdık.

Bismihi ve hamdihi ve salâten ve selâmen alâ habîbihi. Ve ba'd:
Sadakatli eh-i uhreviyyem Efendi hazretleri,
Ba'de't-tahiyyeti'l-vâfiye hâtır-ı şerifinizi istifsar ve hayır duaları rica ve niyaz olunduktan sonra eğerçi taraf-ı âcizânemizden suâl-i şerîf buyurulur ise, târîh-i mektuba kadar vücûd-ı nâçizimiz sıhhat ve afiyet üzere olup şevk-ı lika üzerine bilesiniz ve bu defa bu tarafa azimet eden el-Hâc Ali Efendi yediyle lâyık olmayarak bir kat çamaşır gönderilmiştir. Kusura kalmayıp kabul buyurmanız niyaz „ olunur.

Candan -azîzim, biraderim, sene-i esbakta o tarafa geldiğimizde hakk-ı âcizîde üzerinize düşen hizmetinizi kâmilen eda edip bizi mahcup eylemiştiniz. Lâkin bu bende-i âcizde hayret-i hak ülfet-i halka mâni olduğundan bizler ile kemaliyle ülfet ü muhabbet olunmadı. Bizi mazur tutasınız. "el-Uzru makbulün inde kirâmi'n-nâsi."

El-Fakîr el-hakîr turâbu'l-akdâm
Hâdimu'l-fukarâ Mustafa
En-Nakş-bendî el-Hâlidî [1278]

MENÂKIBI

1- Hacı Mustafa Efendi civar kazalardan ziyaretine gelen bir zata memleketine dönmek üzere izin vermiş. Bir gün sonra da aynı zatın çarşıda vasıta aradığını görünce:

"Vasıtada mı aranırmış. Biz Mekke vadilerinde yalınayak mürşid-i kâmil arayıp gezdiğimizde, ayaklarımızın yarıklarına çekirgeler gizlenirdi. Şimdi siz ucuz buldunuz da kıymetini bilmiyorsunuz." Buyurunca, o zat memleketine yürüyerek dönmek mecburiyetinde kalmıştır.

2- Hacı Mustafa Efendi'ye uzun bir müddet fazla intisap eden olmayınca, para ile Çorum'da amele tutmuş onlara işyerine tesbih çekmelerini istemiştir. Onlar her gün evine gelip sabahtan akşama kadar tesbih çekerler pa-

---

[1278] Bismihi ve hamdihi ve salâten ve selâmen alâ habîbihi. Ve sonra:
Sadakatli ahiret Kardeşim Efendi hazretleri, Selamdan sonra hatırınızı sorarım ve hayır duaları rica ve niyaz olunduktan sonra eğer ki, bizim halimizden suâl-i şerîf buyurulur ise, bu mektubun yazıldığı târîhe kadar nâçiz vücûdumuz sıhhat ve afiyet üzere olup cemalinizi görmek arzusunda olduğumuzu bilesiniz ve bu defa bu tarafa azimet eden el-Hâc Ali Efendi eliyle lâyık olmayarak bir kat çamaşır gönderilmiştir. Kusura kalmayıp kabul buyurmanız niyaz, olunur.
Candan -azîzim, biraderim, geçen sene o tarafa geldiğimizde hakk-ı âcizîde üzerinize düşen hizmetinizi kâmilen eda edip bizi mahcup eylemiştiniz. Lâkin bu bende-i âcizde Hakk'ın Hayranlığı halka olan ülfetimize mâni olduğundan bizler ile tam bir ülfet ve muhabbet olunmadı. Bizi mazur tutasınız. "Erdemli insanlar, mazereti kabul ederler."
el-Fakîr el-hakîr Ayaklar Toprağı Hâdimu'l-fukarâ
Mustafa en-Nakşibendî el-Hâlidî

ralarını alıp giderlermiş. Kırk günden sonra artık gelmeyin, denilmiştir. Fakat o ameleler biz para istemeyiz demişler böylece çok kişi tarîkata intisap etmiştir.

3- Hacı Mustafa Efendi Çorum'da Hacı Mahmut Efendi'nin mektebine gitmiştir. 3 gün misafir kaldıktan sonra Hacı Mahmut Efendi, Mustafa Rumî'ye misafirliğin hakkı üç gündür şu terkibi bir çöz demiştir. Mustafa Rumî Efendi fevkalâde bir izahat yapınca ondaki değişik hali fark edip onu başköşeye oturtmuştur. Aralarında geçen sohbetten sonra intisap etmiş ve ilk ihvanı olmuştur.

4-Darendeli Mahmut Efendi uzun bir müddet kendinde bir hal değişikliğini fark edemeyince büyük bir huzursuzluğa gark olmuştur. Arkadaşları ilerleme kesp ederlerken bir hal değişikliği olmaması onun bu huzursuzluğunu daha da artırmıştır.

Bir gün Hacı Mustafa Efendi'ye abdest suyu dökerken dayanamayıp şeyhine halini kalben arz etmiştir.

"Bunca zamandır hizmet ediyorum, benden sonra gelenler bile icazet aldı gitti ben hala aynı Mahmud'um" demiştir. Bu haline vakıf olan Mustafa Rumî buyurur ki;

"Oğlum git mezarlığı gez." Mahmut Efendi Mezarlığı gezerken bir köprü üzerinde iki öküzün birbirlerine yol vermeyip biri diğerini düşürdüğünü görmüştür. Düşürene karşı sert bir nazarla bakan Mahmut Efendi onun ölümüne sebep olmuştur. Mezarlığı dolaştıktan sonra şeyhinin yanına dönmüştür.

Hacı Mustafa Efendi sohbet esnasında bu olayın vuku ile Mahmut Efendi hakkında,

"Bazıları var ki, bizden irşad vazifesi istiyorlar, onlara biz nasıl bu ağır görevi verebiliriz. Daha iki hayvan arasındaki muameleye dayanamıyor. Biz onlara nasıl Ümmet-i Muhammedi teslim ederiz." Bu kelam üzerine hatasını fark eden Mahmut kuddise sırruhu'l-azîz Efendi şeyhinden özür dilemiştir.

O zaman Hacı Mustafa Efendi onun İstanbul'dan medrese tahsilini bitirdikten sonra dönerken gördüğü rüyayı hatırlatmıştır. Bu rüyada Mahmut Efendi arkadaşları ile denizde yolculuk yaparken gemi batmış. Arkadaşları boğulmuş idi. Kendisi ise, bir tahtaya tutunup batmaktan kurtulmuştur. Gördüğü bu rüya, onun bu halin rumuzu olduğunu açıklamıştır.

Bu olaydan sonra hâkikate kavuşmuş Mahmut Efendi Çorum'dan ayrılıp Darende'ye yerleşmiştir.

5-Hacı Mustafa Efendi tekkesine bir gün bir vaiz gelmiş. Şeyh ve ihvanların sukut oturmasından huzursuz olmuş ve

*"Efendim siz niye bunlara dini meseleler anlatmıyorsunuz."*Mustafa Rûmi buyurur ki;

"Sukutumuzu anlamayan sözümüzü anlamaz." Yine de dayanamayan vaiz bir kaç meselenin çözümüne dair konuşmuş ve yorulmuştur.

"Faydalı olduk mu?" diye sorunca Mustafa Rumî buyurur ki;

"Biz zaten seni dinlemedik."

6-Çorumlu Pir son haccında artık Anadolu'ya dönmek için gemiye binmek üzere limana gelmiştir. Fakat Çorumlu Pir rüyasından bahsederek buyurur ki;

"Cübbemizden bir parça kestiler, Osman Zinnureyn radiyallâhü anhın kabrine gömdüler"

Takdir-i ilâhî gemi 16 gün zarfında limana gelmemiş. Sabırları tükenince bir arzuhal yazdırıp Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kabrine bıraktırmışlardır. 17. günde ihvanlarından ***Yolcu Hoca*** Hakk'a yürümüştür. Sonrada Hacı Mustafa Efendi hanımı vefat etmiştir. 2 gün sonra kendisi Hakk'a yürümüştü ve Cennetü'l-Baki'ye defnetmişlerdir.

Mustafa Rumî kuddise sırruhu'l-azîzin daha önceden söylediği;

"Yolcu yolda, Niksarlı deryada, Şiranlı'da çölde kalsa gerek," sözü Hakikât olmuştur.

7- Bir gün müridlerinden bir kaç genç Hacı Mustafa Efendi ye abdest suyu ısıtırken şakalaşmışlar. Su ısınınca da abdest aldırmak üzere yanlarına gitmişlerdir. Daha eline su değer değmez buyurur ki;

"Çabuk bu suyu dökün ve birbirinizle oynaşmadan yeni bir su ısıtın. Zira bu su ile alınan abdestin, ibadeti de sohbeti de böyle ciddiyetsiz olur."

8- 61 yaşında hacca giderken başından geçen bir olay şudur.

Hac yolculuğu esnasında Giresun Alucra-Şiran mevkisinde meskûn halk (üç bin kişi civarında) onu yolcu etmek için geçirirler. Bu kalabalık Hacı Mustafa Efendiden yağmur duası etmesini rica ederler. O da kibirden uzak kendini naçiz biri olarak nitelendirip o sırada kalabalığın arasında bulunan Çalganlı Osman kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'ye yağmur duası etmesini ister. Bu hadiseyle Çalganlı Osman kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'yi halkına tanıtır.

Yine yolculuğu sırasında (Sivas) Suşehri civarında köylüler, mezarlıklarında metfun bir zat için duasını isterler. Hacı Mustafa Efendi daha mezara varmadan ***"Eyvah! Kabrinden hala duman çıkıyor."*** Der. Çevresine bu zat hakkında soru sorduğunda onun tütün tiryakisi olduğu cevabını alır.

Hacı Mustafa Efendi hac farizasını yerine getirdikten sonra, geri dönüşü deniz yolu ile Samsun'a gelip Samsun'dan Çorum'a gitmek ister. Bunun için de bir gemiye biner. Limanda bilet kontrolü yapılınca Hacı Mustafa kuddise sırruhu'l azîz Efendi'nin bileti olmadığı anlaşılır. Kendisine bilet sorulduğunda *"Benim biletim kesildi."* Cevabı alınırsa da kabul edilmez ve gemiden indirilir. Gemiden inen Hacı Mustafa kuddise sırruhu'l azîz Efendi bir camiye gelip evrâd-ı zikrini yapmaya başlar. Hacı Mustafa Efendi gemiden indik-

ten sonra gemi hareket etmez. Kaptan geminin bütün aksamının tam olmasına rağmen hareket alamamasında bir sebep arar ve görevlilerden bir fakirin indirildiği cevabını alınca, hemen durumun farkına varır ve Hacı Mustafa Efendi'yi çabucak buldurularak gemiye konuk eder. Hacı Mustafa Efendi gemiye biner binmez gemi hareket etmeye baslar. Bu kafile, diğer gemilerden çok sonra çıkmışsa da, Samsun'a dört saat erken varır.

Samsun'da müridleri karşılar ve onlar eşliğinde Çorum'a ulaşır.

9- Sultan Abdulhamid Han Kuddise sırruhû Hazretleri Çorumlu Mustafa Rumî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerini yanına çağırmış. Mübarek Pir Efendimiz,

"Bizi çağırırsa Allah Teâlâ katında biz, yanına gidersek o halk katından silinir" buyurmuş.[1279]

[1279] Mehmet Işık Efendi (Zara-Kızık Köyü)

ÇORUMLU MUSTAFA RUMÎ KUDDİSE SIRRUHU'L AZİZ HAZRETLERİNİN TARÎKAT-I ALİYYEYE ESRÂRINA AİT BAZI SOHBETLERİNDE KONUŞMA ESNASINDA OLUNAN SUALE CEVAP OLARAK BUYURMUŞ OLDUKLARI BAZI SÖZLERİDİR.[1280]

Nutk-ı Âlîleri

Ruh ikidir. Birisi rûh-ı hayâttır. İşte bu rûh, emr-i Rabbî olan ruhtur. [1281]

Diğeri, rûh-ı revânîdir. İşte bu ruh, âlem-i melekûta gider gelir. "Elestu bi-rabbi-kum" hitabında "Belî!" diyen ruh budur. Bu ruh, cism-i latiftir; bu ruh, hakîkat-ı insandır, yani ayn-ı sabite denilen, bu ruhtur. Bu rûh-ı revânî her insanın heykel ve heyeti üzere yani Zeyd'in ve Amr'ın ve Hasan ve Hüseyin'in vb. bu zahirde olan heykel ve heyeti nasıl ise, o rûh-ı revanı aynen öylecedir. Meselâ bir adam litografya (Taşbaskı) vasıtasıyla resmini çıkarır, işte onun gibidir. O resimde senin cümle heykel ve heyetin ve şemailin mevcuttur. Lâkin senin gibi, o resimde bir yoğunluk ve bir ağırlık yoktur, cism-i latîf gibidir. İşte bu rûh-ı revân da aynen öyledir.

Şimdi nefis denilen şey bir cevher-i latîftir; ruh ile kalp arasında bir vasıtadır. Ruhtan feyz-i rabbaniyi alıp kalbe döker. Bu nefis, hakikâtte uğursuz, kötü ve Cenâb-ı Hakk'a asi değildir. Bu nefse sövmek ve lanet etmek caiz değildir. Bu nefis, daima ruh tarafına meyleder. Ancak buna nefs-i emmârelik ve sair kötü sıfâtlar insan tarafından gelir; onunla bu sıfatlar nefse arız olur. Nefis, daima seni Hakk'a kavuşturmaya çalışır. Sen onun muhalifi olan şeyleri ona teklif etmekle onu yoldan çıkarırsın. Bunun misali şöyledir ki, meselâ sahraya ya yaylaya birtakım vahşi ve haşarı hayvanlar meselâ bir tay, sahrada gelen ve giden adamları kapar, tapar, ısırır, lâkin o tayı güzelce terbiye eder isen ondan o hâl defolur. Artık istediğin gibi, onu istihdam ve istimal edersin.

İşte bundan anlaşıldı ki, o hayvanın zatında bir fenalık ve haşarılık yoktur. Onu sen öyle sahraya salıverip kendi hevâsına terk ettiğinden ötürü asi oldu. ***"Men arefe nefsehu fe-kad arefe rabbehu."*** [1282] İşte bu hadîs-i şerif

---

[1280] Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. II, s.612–614

[1281] Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîze göre ise, üç kısım ruh vardır.

"Biri hayvani ruh ki, bu hem insanda hem hayvanda bulunur. İkincisi ise, rûh-ı revandır ki, insanda bulunur ve uyku hâlinde de bedenden ayrılıp birçok şeyler görür. Meselâ rüyada gezip konuşuyor, oturuyor kalkıyorsun. Fakat vücudun hareket etmiyor. Bütün bunları yapan rûh-ı revan, uyku hâlinde vücud ile büsbütün alâkasını da kesmiyor. Onun için rüyada korktuğun veya muztarip olduğun vakit, bağırıyor, hatta ağlıyorsun. Böylece de görülen şeyler az çok bedende tesir icra ediyor."

"Bir de izafî ruh vardır ki, o ancak bir kâmil insana vusul ile kazanılır. İşte cezbeyi kabul eden bu ruh, cân-ı cân-ı candır. Yâni bir can vardır sonra bunun içinde bir can daha vardır ki, o da Hakîkat-i Muhammediye'dir. Bir can daha vardır ki, Sırrullah'tır, Allah'tır. Yâni cân-ı cân-ı can budur." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s.146)

[1282] "***Kendini bilen, rabbini bilir."*** Keşfu'l-hafâ, c. 2, s. 262, no: 2532. İbn Teymiyye mevzu olduğunu, en-Nevevî de sabit olmadığını söylemiş.

yukarıda beyan olunan esrarı beyan ve izah eder. Şöyle ki, yani ihvan olan, tekmîl-i sülûk edip son makâmda ***“Fe-kâne kâbe kavseyni ev ednâ”*** [1283]ya vâsıl oldukta, kâbe-kavseyn demek okun yayıdır, bir ciheti yaratılmışlar imkân âlemine ve bir ciheti âlem-i vücûda yani Allah Teâlâ'yadır. İşte buraya kadar olan sülûke, sülûk-ı âfâkî tesmiye olunur. ***“Ev ednâ”*** [1284] makâm-ı kurb-i ilâhiye (Allah Teâlâ'ya yakınlık)dir. Bundan ileri olan sülûke, sülûk-ı enfüsî tesmiye ederler. İşte buradan ileride Cenâb-ı Hakk'ın esma ve sıfât-ı ilâhiyyesinde sülûk demektir. Burada nefis, mertebeleri tamamlayıp edip Cenâb-ı Hakk'a ayna olur, yani bütün esma ve sıfât-ı ilâhiyye bu aynada açığa çıkıp o vakit bu ayna olan nefste Hakk'ın cemalini müşahede ile ara yerde ayna olan nefsi dahi sanki yok gibi olup Hakk'a vâsıl olmakla işte ***“Men arefe nefsehu”*** [1285] bunu yani nefsini bildiğin gibi Hakk'ı o zaman bilirsin, bulursun demektir, yani ayn-ı Hakk olup esma ve sıfât-ı ilâhiyye hepsi birden sende tecelli etmekle Hakk'ı ne demek olduğunu bilir.

Âlemler

Âlem-i mülk ve âlem-i melekût vardır.

Âlem-i mülk bu dünyadır. Âlem-i melekût, semâvâttır.

Âlem-i mülk bir şeyin zahiri demektir; âlem-i melekût o şeyin bâtını demektir, yani âlem-i mülk ağaç gibidir. Âlem-i melekût o ağacın kökü demektir. İşte bu dünya semâvâtın zahiridir. Dünyanın bâtın da semâvâttır. Bu dünya onun gölgesi gibidir, zira her bir şey o şeyin bâtınıyla kaimdir, yani her şeyin zahiri olduğu gibi, bâtını dahi vardır. Ona onun hakikâti derler; yani ayn-ı sabitesi demektir. İmdi “lâ İlâhe İlla'llâh” kelime-i tevhidi ki, “lâ” لا harfi, sanki yazısı makas şeklindedir. Böyle Bu لا harfi, ona işarettir ki, nasıl makas bir şey keser biçer, iki parça eder ise, bu لا harfide mâsivallâhı kestiği için ona rumuz olarak makas şeklinde yazılmıştır.' Lâkin لا kelimesinde lâ-mevcûd mülâhaza olunacaktır. “Bu mülâhazada eğer ki, mâsivallâh yoktur” der isen, böyle keser biçer isen, o vakit bu fikir olur, yani لا kelimesi makas demek olur. Velâkin bu mülâhaza caiz değildir, zira ki, Cenâb-ı Hak âyet-i kerîmesinde yerleri gökleri halk edip mevcut olduğunu ispat etmiş. Sen nasıl inkâr edersin, yoktur dersin? Ancak lâ-mevcûde demek yani mâsivallâh mevcuttur. Lâkin onun mahv u izalesini murat edersin, inkâr etmezsin. Ancak onun yok olup Hakk'ın var olduğunu ispat ve murat edersin. Dahi insan da böyle لا kelimesi şeklindedir. Baş aşağı durup ayaklarını yukarı kaldırır ise, işte bir mükemmel لا kelimesidir. Bu da insanın yok

---

1283 “(Muhammed ile arasındaki mesafe) ***İki yay uzunluğu kadar, yahut daha az kaldı.”*** (Necm, 9)

1284 “Yahut ***daha az.”*** Necm, 9.

1285 “***Kendini bilen, rabbini bilir.”*** Keşfu'l'hafâ, c. 2, s. 262, no: 2532. İbn Teymiyye mevzu olduğunu, en-Nevevî de sabit olmadığını söylemiş.

olup fâni olduğuna bir mânevî işarettir. Bu rumûzât ve işârât-ı ma'neviyyeyi bilmek aşk ile olur, taklit ve meşk ile olmaz.

Aşk

Aşk ne şeydir, nasıl olur der isen, sana bir temsil ve hikâye ile aşkı beyan edeyim. Bir deveci, devesini kaybedip aramak için sahralara şuraya buraya gider imiş. Bir sahrada bir çeşme başında bir kız görmüş. Murat etmiş ki, bu kıza sual edeyim, belki deveyi görmüştür deyip yanına yaklaşıp kızdan develeri sual etmiş. Kız ona cevabında demiş ki,

"Beni babam dayımın oğluna verecektir. Ben ona varmıyorum, istemem, ben filâna varacağım!" Deveci tekrar:

"Kızım ben senden develeri sual ediyorum." Tekrar kız cevabında:

"Canım emmi, dedim ya, ben ona varmayacağın, filâna varacağım" demiş. Deveci birkaç defa tekrar tekrar böyle demiş ise, de fayda etmeyip yine o kendi efkârını söylüyor. Deveci anlamış ki, buna işi anlatıveremeyecektir, oradan gitmiştir. İşte aşk-ı ilâhîde olan zat böyle olmalı, yani aşk-ı ilâhîden başka bir şey bilmemeli demektir.

Namazlar

Farz namazlardan önce eda olunan sünnet, farza hazırlanmak için yani huzûr-ı Hakk'a girmezden evvel insan kendisini dua ve selamlamaya ve hazır etmek makamıdır. Ve bir de namazın başında ***"İyyâke na'budu"*** ye kadar "kef'-i hitâb yoktur, yani Fâtiha-ı şerifin evvelinde kef-i hitâb ile başlamıyor. Olmadığına işaret ***"İyyâke na'budu"*** [1286]ye kadar yine kul kendisini huzûr-ı Hakk'a selamlamaya ve duaya ve hazır etmek için bir nevi manevi müsaâde demektir. Artık ***"İyyâke na'budu"*** den aşağı kul, mevlâsının huzurunda olduğunu tamamıyla bilip ona göre hitaplara muntazır olacaktır.

[1286] "*(Yâ Rabbi)* ***Ancak sana kulluk ederiz."*** (Fatiha, 4)

SEYYİD A'REC [1287] HALİL HAMDİ PAŞA EFENDİ

Doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur.

Seyyid Yahya Dağıstânî kuddise sırruhu'l-azîzin oğlu olup, paşa rütbesinde bir asker iken muhterem babalarının Mekke-i Mükerreme'ye hicret etmesinden dolayı beraberinde gitmiştir.

Başbakanlık arşivlerinden 24 Mayıs 1867 tarihinde Hicaz Vilayetine yazdığı dilekçesinde Yenbaulbahr[1288] kaymakamlığı yaptığı otuz-kırk kişilik bir aileye sahip olduğunu ve geçim darlığı çektiklerini için yardım istediği ve 11 Temmuz 1867 de maaş bağlandığı görülmektedir. [1289]

Abdullâh-ı Mekkî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine, daha sonra da pederi Yahya Dağıstânî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine hizmet etmiştir. Her iki pirden de terbiye görmüştür. Babaları Seyyid Yahya Dağıstânî Hazretlerinin irtihalinden sonra Mekke-i Mükerreme'de hilafete geçmiştir. Mekke-i Mükerreme'de medfundur. Balabânî Hüseyin Hüsnü Efendi Mekke'deki halifesidir. (h.1347/ m. 1928)

Çorumlu Mustafa Rumî ve Tokatlı Mustafa Hâki Efendi de Anadolu'da aynı anda irşad vazifesindedirler.

Halil Hamdi Paşa Balabânî ***Şeyh Hasan Hüsnü Efendi***'ye ve Hacı Halil Efendiye de icazet vermiştir.

Hacı Halil Efendi

Bana göre Hacı Halil Efendi Hazretleri mürşitleri ki, şu an Mekke-i Mükerreme'de seccâde-nişîn-i irşâd-ı ibâd (Şeyhlik vazifesinde olan) faziletli, Şeyh Dağıstânî Hacı Halil Paşa Hazretleri Şeyh Mustafa Efendi'ye, Hacı Halil Efendi'nin sanki sülûk ve terakkisi için bazı manevi işâreti olmalı ki, Şeyh Mustafa Efendi buna dair ara sıra bazı gizlice remzen işaret eder idi.

Bir gün yine böyle rumuz ve işaret sırasında müşarünileyh Hacı Halil Efendi, Şeyh Mustafa Efendi'ye hitaben bir temsil ile şunları buyurdular. Şöyle ki, bildikleri üzere köylerde olan hayvanât yani inek, öküz, buzağı, tosun bu gibi hayvanları çoban vasıtasıyla sahralara otlamaya gönderirler. Bunlar ahırlardan çıkıp ova, sahralara gidince birbirlerine aşmak için birbirlerinin üzerlerine çıkarlar, sıçrarlar, yani tosun böylece inekleri aşmak ister. O biçare koca öküz öyle cümbüş ve neşeden geri kalmış ve kocalığı sebebiyle yerinden harekete mecali kalmamış olmasıyla o koca öküz, şöyle bir ufak tepenin üzerine güç hâl ile çıkıp uzaktan onlara yani birbirlerinin üzerlerine sıçrayanlara kemâl-i aşk u neşesinden bir güzel ayrı ses ile "O-mû-mû!" diye nida eder, yani

"Ben de bu neşeden ve bu cümbüşten isterim. Ama ne çare ki, kudret ü kuvvetim kalmamıştır, eski zamanım yoktur. Bari siz durmayıp bu iş ile meşgul olunuz" diye onlara neşe vermek için öylece ses ile bağırır. Bunun gibi, şimdi fakiriniz ile Aşçı Dede duacınız, işte böyle ihtiyar koca öküz gibi, olup sülûk ve terakki neşe ve cümbüşünden geri kaldığımız cihetle artık süluk yolunda Hak

---

[1287] A'REC'in kelime manası ***'aksak'*** demektir. Bu pir de gerçekte bu hal var mıdır? Bilemiyoruz.

[1288] Kızıldeniz'le Hicâz arasında bulunan bir şehirdir.

[1289] BOA, Fon Kodu: İ..MMS, Dosya No:35, Gömlek No:1426

olan civan merdanelere uzaktan nazar edip "O-mû-mû" diye nida ediyoruz!" diye güzel kelâm buyurdular. Bu rumuzdan müşarünileyh şeyh Efendi işi anlayıp tebessüm buyurup onlara cevap olarak "Aşk ve sülûkün sonu yoktur" ***"Ve fevka külli zî ilmin alîmûn"*** [1290] diye bazı hikâyeler naklettiler

Hacı Halil Efendi o dereceye vâsıl olmuş idiler ki, hangi vakit isteseler ve pîrân-ı azâm hangisiyle ruhâni yönden sohbet, konuşma ve bir şey izni için emel ve arzu buyursalar idi, o anda sanki mânevî telgraf tellerini bağlamış gibi, hacet arzı ederek cevap alırlar idi. [1291]

[1290] "Her bilgi sahibinin üstünde daha bir bilen vardır." (Yûsuf, 76)

[1291] Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. II, s.615

SEYYİD HACI MUSTAFA HÂKÎ TOKADÎ EFENDİ

(d. r.1272 m. 1855- h.y.t. 15 Kanunisâni Perşembe 1336 (m. 15 Ocak 1920)

Vez o şud vez Halil Hamdi Paşa, Tokad-i Mustafa Hâki
Hüseynî Seyyid emced cihan ez feyz-i o ma'mur

Tokat'ta Soğukpınar Mahallesi'nde doğmuştur. Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin yeğenidir.[1292] 9 yaşında Kuran'ı ezberlemiş ve şer'i ilimleri tahsil etmiştir.

Mustafa Hâki Efendi, ilk tahsilini Tokat'ta yaptıktan sonra, maneviyatın iştiyakı ile Çorumlu Mustafa Rumî Efendi'ye talebe olup icâzet aldı. Sonra Tokat'a dönüp, talebe yetiştirmeye başladı. Dergâhı hak âşıkları, ilim talipleri ile dolup taşardı. Kalbindeki nurâniyeti mübarek simalarına aksetmiş olduğundan kendilerini yetiştiren Mustafa Rumî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, nuranî simasından dolayı ***"Melek Hafız"*** [1293] diye hitap etmiştir.

Çorumlu Pir kuddise sırruhu'l-azîzdeki sıkı terbiye, yine Pir'in işareti ile birazcık döneminde hafifletilmiştir. Çünkü meşrep itibarı ile ***Muhammedî*** idi.

Tokat Ali Paşa Camii'nde imam-hatiplik de yapmıştır. 1908 de 2. Meşrutiyetin ilanı sebebi ile Tokat Mebusu olarak İstanbul'a mebus olarak gitmiştir. Meclis âzalığı pasif olarak devam ettiği, ancak ittihatçılar tarafından İstanbul'da mecburi ikamete tabi tutulmuştur. [1294] Tokat'a dönüşüne izin verilmediğinden Kendisine Mevlana Mustafa İsmet Garîb'u-llah Efendi'nin Fatih-Çarşamba Cebecibaşı Mahallesinde ki, konak 1920 yılına kadar Dergâh olarak verilmiştir. [1295]

[1292] **Son Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi**
Devlet-i Âli Osmaniye'nin son devir Şeyhülislâmlarından olan Mustafa Sabri Efendi 1869 yılında Tokat'ta doğmuştur. Aynı zamanda siyasetle de ilgilenen Sabri Efendinin babası Ahmed Efendidir. 12 Mart 1954 tarihinde Miraç gecesinin sabahında Kahire'de ahirete irtihal etmiştir. Allah rAhmed eylesin.

[1293] Mustafa Hâki kuddise sırruhu Efendi, Babasına ders çekerken
"***Baba meleklerin hışırtısını duyuyor musun"*** babası bir cevap verememiştir. Çorumlu Pir'in ihvanı olan babası Çorumlu Pir'i ziyaretlerinde;
"***Melek Hafız nasıllar"*** diye sorunca o günden sonra adı ***"Melek Hafız"*** diye kalmıştır.

[1294] BOA, Fon Kodu: İ..DUİT, Dosya No:17/1, Gömlek No:60 Hakk'a yürüyüşü ile ilgili belgede meclis âzalığı sıfatının devam etmekte olduğu görülmektedir.

[1295] Mevlana Mustafa İsmet Garibullah kuddise sırruhu'l-azîz Efendi tarafından h.1289/m:1872 tarihinde yapıldı. 1960 da yeniden ibadete açıldı. Caminin (müştemilatı ile) alanı 3000 m² dir. (Fatih Camileri ve Diğer Tarihi Eserler, D.İ.B, 1991, s.138)

Daha sonra bu yer Ahıskalı Haydar Efendi'ye meşihat makamının emri ile dergâh olarak verilmiştir. Ali Haydar kuddise sırruhu'l-azîz Efendiyle Tokatlı Pirimiz arasında epeyce bir kırgınlık yaşanması, beş sene kadar bu sorunun sürmesi kaderin garip bir cilvesidir.[1296] Melek Hafız'ın din kardeşi

---

Ali Haydar kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin kızı Saide Hanım'ın anlattığına göre; "Ali Haydar Efendi o zamanın Şeyhülislâmı Esa'd kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye *"Efendim, benim hakkım ne olacak"* demiştir. O da *"eğer Mustafa Hâki Efendi memlekete giderse fesat durum çıkacak, bir zaman sabret"* demiştir. Albay Kenan Bey bu işe yâni tekkenin devrine yelteniyor. Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi ise, ***"Benim ölüm çıkar, dirim çıkmaz"*** diyor. Albay Kenan Bey **'13 Kasım 1919 Ser-katib-i Hazreti Şehriyari Ali Fuad'a cevabi meşihat cevabı ile'** mazbataların hazırlanmasına çalışmış ve Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye götürmek için hazırlanmıştır. Fakat gazeteler Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin vefat haberini yazdığını görmüşler. Fakat bu arada Küçük Mustafa Paşa ile Fevzi Paşa Mahalleleri arasında büyük bir yangın çıkmış Ali Haydar Efendinin ve ihvanın birçoğunun evi de yanmıştır."

Anlatılanlardan anlaşıldığına göre ***"Benim ölüm çıkar, dirim çıkmaz"*** sözü hakikate çıkmıştır.

[1296] *Devletin düşmanlar tarafından işgal edildiği bir dönemde dergâh bir sorun haline gelmiştir. Bu acıklı durumunu gösteren belgeleri aşağıda sunulmuştur. Bu olayların oluşunda Mustafa Haki kuddise sırruhu Hazretlerini eleştirenlerin "Tekkeyi gasb eden Şeyh" tabirini kullanmaları garib bir durumdur.*

"Hafız Halil Sami Efendi 1919 yılında Padişaha hitaben yazdığı dilekçe:

"Padişah'ın en yüce makamına,

Cenab-ı Hak ve Kadir-i Mutlak Hazretleri Padişahın ömür ve afiyetlerini ziyade ve en son güne kadar saltanat makamını ebedi kılsın. (Âmin!) Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellemin hürmetine Sultan Abdulmecid Han Hazretlerinin türbelerinde her Cuma gecesi on mürid ile "Halidi adabı" üzere "Hatm-i hacegan" icra eylemekle görevlendirilen Sultan Selim Camii yanında Cebecibaşı Mahallesinde Yüce Nakşibendî Tarîkatının Halidi Şeyhlerinden Şeyh Mustafa İsmet Efendi kuddise sırruhu Hazretlerinin vakıf ve ihya buyurdukları "Halidi Dergâhı" nın şeyhlik cihetine, kendilerine mensup halife ve müridlerin seçeceği bir zatı kendilerine şart ve tahsis buyurmuşlardır. 1330 (1914) senesinde Meşihat cihetine vakfın şartına istinaden mezkur cihetin hakkı ile şart koşulmuş olan ve Şeyh İsmet Efendi Hazretleri'nin kuddise sırruhu halifelerinden Şeyh Halil Nurullah Efendi Hazretlerinin kuddise sırruhu halifesi Şeyh Ali Rıza Efendi kuddise sırruhu Hazretlerinden müstahlef; ahlakı, sireti, zahir ve batın ilimlerindeki dirayeti, İhvanın terbiyesinde ehliyeti müsellem ve Şeyh Ali Rıza Efendi kuddise sırruhu Hazretlerinin irtihalinde işaret olunan vakfı silsilesine mensup hemen bütün ihvan ve müridanın kendilerine biatle itimada mazhar-ı merci ve melce olmuş ve o Hazrete mensup mürid ve talebelere Nakşibendiye-i Hâlidiyye-i İsmetiyye Tarîkatını ta'lim, saliklere terbiye, Hatm-i Hacegân ve seyr-i sülûk hizmetlerini aşağıda arz olunacağı üzere dört seneden beri hanelerinde ve cami köşelerinde devam ve ifa zaruretinde kalmış Hazreti İsmet'in yegâne mümessili bulunan Şeyhimiz ve bugün fetvahanede teşekkül etmiş "Muhitu'l Fetava Heyeti" riyasetinde bulunan reşadetlü, faziletlü Ali Haydar kuddise sırruhu Hazretlerine

tevcihine dair şart-ı vakıf mucibi bütün halife ve müridlerin mühürleri ile mühürlü intihab mazbatamızı Meclis-i Meşayih'e takdim etmişken; Meclis-i Meşayih'ce şartı vakıf hiç nazar-ı dikkate alınmayarak müşarünileyhin tarîkat silsilesinden hariç sabık Tokat Mebusu Mustafa Haki Efendiye intihabsız tevcih etmişlerdi. Dört seneden beri devam eden çalışmamızın neticesi muamele Şura-i Devlet'ten, Fetvahane'den edilen suallerle bir sene evvel yine Meclis-i Meşayih'ce mezkûr dergâhın "Mustafa Haki Efendi"ye hilafetinin tevcihi şer' ve kanuna göre yok hükmündedir." cevabı verildiği halde bir seneden beri mezkûr dergâhta gayr-ı meşru, fuzuli ikamet ettiği gibi sonradan, sabık Şeyhülislâm Tokatlı Mustafa Sabri Efendiye iltica edip kendisini Meclis-i Meşayih'e aza tayin ettirip bu vasıta ile bu meşru olmayan hareketlerini devam ettirdiği ve mezkûr dergâh bir seneden beri Meclis-i Meşayih'ce mahlûl ve şart-ı vakıf mucibince intihabnamemizle gerçek sahibi varken kendisinin şer'an ve kanunen bütün müzakerelerde hariç kalması lazım olduğu halde hazır bulunup türlü desiseler ve tehditlere apaçık olan hakkımızı bu güne kadar sürüncemede bıraktığı ve işaret olunan vakfa mensup ihvan ve müridlerin ötede beride perişan olmalarına vesile olduğunu büyük bir üzüntü ve kederle yüce Makamlarına arz ve ibla' ve hadisede mukaddes Zatları da alakadar bulunduğunda Meclis-i Meşayih de bu sarih hakkımızı senelerce sürüncemede kalması ile üzüntüyü içine alan bir hal kesbeden mezkûr dergâhımızın biran evvel bu gasplardan kurtarılması ve hak sahibi ve ehli olan, intihap olduğu arz olunan Ali Haydar Efendi Hazretlerine tevcih ve teslimi hususunun emir ve irade-i Şehriyarı kemal-i tazarru' ile niyaz ve istirham olunur. Bu hususta ve her halde padişahın emir ve iradesi Efendimiz Hazretleri'nindir."
15 Muharrem 1338/11 Teşrin-i evvel 1335
(24 Ekim 1919)
El-Fakir el-Hac Hafız Halil Sami Kulları.

İsmetullah Efendi Tekkesinin Ali Haydar Efendiye iadesini talep eden dilekçeye, 19 gün sonra "padişah başkâtibi Ali Fuad" imzasıyla aşağıdaki tezkere gönderildi:
"Sultan Selim Camii civarında Cebecibaşı Mahallesinde bulunan Halidi Dergahı'nın kurucusu Şeyh İsmet Efendinin Hakk'a yürüdüğü tarih tarihinden beri mezkûr dergahın şeyhliğine müridler tarafından intihap olunan zatın tayini usulüne riayet olarak sonradan inhilal eden postnişinliğe de icap eden usul üzere Fatih muciz dersiamlarından fetvahanede "Muhitu'l-Fetva Hey'eti" reisi Ali Haydar Efendi intihab (seçilmiş) olunmuşken vaki' olan intihab (seçim) nazarı itibara alınmaksızın diğeri tayin kılındığından bahisle eski usulün muhafazası istidadına dair Hafız Halil Sami imzası ile padişahlık makamına takdim olunan dilekçe Padişah tarafından görüldü. Halidi Tarîkatı'na mensup Meşihat cihetlerinin inhilalinde Meşihat hizmetine tayin olunacakların müridler tarafından intihabı tarîkatların usulü icabında bulunmuş olduğundan, bu şekil vakıf şartına da muvafık olduğu takdirde mezkûr dergâhın şeyhliğinin seçimi durumunda eski usulün değiştirilmesi cihetine gidilmesi muvafık olamayacağı mülahaza buyrularak, yukarıda zikredilen dilekçe tetkik edilerek icap eden durumun ifası zımmında Padişah'ın emri ve fermanı ilave olunarak Şeyhülİslâmlık Makamı'na gönderildi. Bu hususta emir ve ferman, emir sahibi olan Padişah Hazretleri'nindir.
5 Safer 1338/30 Teşrin-i Evvel 1335
(13 Kasım 1919)

Ser-katib-i Hazreti
Şehriyari Ali Fuad”
(Ahmed Açıkgöz,10 Nisan 2005, İnkişaf Dergisi,)

(Mustafa Hâki kuddise sırruhu’l-azîz Hazretleri 15 Ocak 1920’de Hakk’a yürüyene kadar dergâh Ali Haydar Efendiye nasip olmamasındaki durumun açıklanması biraz gerekmektedir.)
Hakikatte bu durum cemâl ve celâl mertebesinde olan iki pirin mücadelesidir. Ali Haydar kuddise sırruhu’l-azîz Hazretlerinin Mustafa Haki kuddise sırruhu’l-azîzin Hakk’a yürümesi ile bu makama gelebilmesi *“rAhmedim gazabımı geçmiştir”* sırrının tecellisidir. Çünkü meşrep itibarı ile Ali Haydar Efendi celâlî idi.
Konu hakkında şu hadiseyi hatırlatalım ki;
“Hz. Osman radiyallahü anh muhâsara edildiği zaman, namaz kıldırma işine Hz. Ebû Hüreyre radiyallahü anhı tayin etti. Bazen Hz. İbnu Abbas radiyallahü anh kıldırıyordu. Sonra, Hz. Osman radiyallahü anh (isyancılara) elçi yollayıp, ***“benden ne istiyorsunuz?”*** diye sordu. Onlar:
“Hilâfetten ayrılmanı istiyoruz” dediler. O da:
“Allah Teâlâ’nın bana giydirdiği bir kaftanı çıkarmam” diyerek reddetti.
“Onlar seni öldürecekler!” dediler. O:
“Beni öldürdüğünüz takdirde, ebediyyen birbirinizi sevmeyecek, düşmanla elbirlik savaşamayacaksınız. Göre göre ihtilâfa düşeceksiniz. Ey kavm, bana karşı çıkardığınız şu ihtilâf sakın ola başınıza, sizden öncekilerin maruz kaldığı belâyı dolamasın!” dedi. İhtilâlcilerin tazyikleri artınca, cuma gününe oruçlu olarak girdi. Gün biraz ilerleyince uyudu. Uyanınca:
“Şu anda rüyamda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi gördüm. Bana: “Akşam yanımızda iftarını yapacaksın” buyurdu” dedi. O gün öldürüldü. Sonra Hz. Ali radiyallahü anh hutbe okumak üzere kalktı. Hamd ü senâdan sonra:
“Ey insanlar, dedi, bana yaklaşın, gözlerinizi, kulaklarınızı dört açın. Şahsen ben ve sizler hepimizin fitnenin içine düşmemizden korkuyorum. Fitne sırasında, hepimize gayret gerekecek.” Devamla dedi ki;
“Allah Teâlâ bu ümmeti iki edeble terbiye etti: Kitap ve Sünnet. Bunların (tatbiki hususunda), sultan nezdinde gevşeklik olamaz. Öyle ise, Allah Teâlâ’dan korkun, aranızdaki meseleleri halledin.”
Hz. Ali radiyallahü anh bunları söyleyip minberden indi ve beytü’l-maldan arta kalan servete yönelerek Müslümanlar arasında taksim etti.” (Kütüb-ü Sitte)
Tekkenin tekrar el değiştirmesinde çıkan büyük yangın ise, aradaki kırgınlığın, *“benim ölüm çıkar”* kelamının hakikate çıkması ve yukarıda zikredilen Hz. Osman radiyallahü anhın hali Mustafa Haki kuddise sırruhu’l-azîzin haklılık payını yükseltmektedir.
Mustafa Hakî kuddise sırruhu’l-azîzin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin devlet tarafından verilen hilafeti terk etmeme emri üzerine hareket etmesi ve Tokat İli’ne gitmekten men edilmesi ile bu tekkedeki misafirliği vukua gelmiştir. Yoksa O’nun bu şekilde bir dileği olmadığı ihvanca meşhurdur. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin ve Meşihat Makamının verdiği bir karar karşısında tekke ihvanların siyasî karar gibi davranmaları ve kendi seçtiklerini şeyh kabul etmeleri de şeyh seçme işinin zahire yöneldiğini gösterir. Çünkü Ulü’l emre itaat etmekte ayrı bir farzdır.
Neticede ateş eksiklikleri tamamlamış, kırgınlığa sebep olan maddeyi yâni tekkeyi

tarafından bilinmemesi cilve-i ilahinin tecellisi olsa gerektir.

Tokatlı Pirimizin Kabri saadetleri Fatih Cami-i Haziresinde olup, Ahmed Amiş kuddise sırruhu'l-azîz Efendi ile komşudur. Mustafa Haki Efendi Fatih Camii haziresine defin edilmesine izin verilmediği gibi, bir rivayet vardır. Fakat asılsız olması gerekir. Çünkü arşiv kayıtlarında adı geçen yere defin edilmek için devlet izni vardır.[1297] Belgelerden 17 Ocak 1920 tarihinde defnine izin verildiği anlaşılmaktadır.

Muhalif olan kişilerin rüyalarında ***"Buraya Hakî gibi bir er yatacak"*** denilmiştir. Bu durum Çorumlu Mustafa Rumî kuddise sırruhu'l-azîzin Hz. Osman radiyallâhü anhın ayak ucuna defnedilirken de zuhur etmiştir. Nâşı omuzlarda taşınırken şimdi defin edildiği yere gelince kimse ileriye götürememiş. Orada da sırlanmış.

Oğlu Bahâeddîn Efendi ise, Eczacılık tedrisatını bitirmiş lakin siyasi entrikalar yüzünden Medine-i Münevvere'ye gitmiş ve 27 sene orada ders okutmuştur. Daha sonra Hakk'a yürüyene kadar Şam'da ikamet buyurmuşlardır.

SOHBETLERİNDEN

"Ashâb-ı Kirâm radiyallâhü anhüm sohbet ile yükseldi. Onlar dini bildirenlerdir. Onlara dil uzatan, dini yıkar. Onların imanda ayrılıkları yoktur. Hepsi bütün velilerden üstündür. İnsana lâzım olan önce Ehl-i sünnete uygun inanmak, sonra Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına uymak ve tasavvuf yolunda ilerlemektir. İslâm'ın temeli; Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine inanmak ve yapmaktır."

"Müslüman temiz toprağa benzer. Temiz toprağa her şey atılır. Hakaret görebilir, eziyet görebilir, cefaya uğrayabilir. Lâkin ondan hep güzel temiz faydalı şeyler çıkar. Müminin, insanları ayırmadan, hepsine aynı şekilde davranması ve güzel ahlâklı olması lâzımdır."

"Bir kimsenin havada uçtuğunu suyun üzerinde yürüdüğünü görseniz, İslâmiyet'in emir ve yasaklarına uymaktaki hassasiyetine bakınız. Şayet bu tam ise, ona uyabilirsiniz. Eğer emir ve yasaklarda gevşeklik varsa hemen ondan uzaklaşınız. Çünkü zararı dokunur."

---

ve çevresini bertaraf etmiştir. Ali Haydar Efendi Hazretlerinin tekkeyi fazla istemesinden dolayı Allah Teâlâ yenisi ile vermiştir. Fakat sonra başka bir sıkıntı olarak Cumhuriyet dönemi gelmiş ve tekkeler kapatılmış. Bu konu bu minval üzere nihayet bulmuştur.

Büyükler hakkında gelişi güzel yazı yazanlar Mustafa Haki kuddise sırruhu'l-azîz için gasp ifadesi kullanmaları şeyhlerine olan aşırı sevgiden olsa da bu kelamın hatalı tarafı çoktur. Allah Teâlâ'ya sığınırız.

[1297] BOA, Fon Kodu: İ..DUİT, Dosya No:17/1, Gömlek No:60

MENÂKIBI

1-Mustafa Hâki Hazretleri Samsun'a geldiği bir günde misafir kaldığı evde ikram edilen meyveyi yerken buyurur ki;

"Bu gece dünyaya bir oğlum gelse gerektir." Tokat'a gelindiğinde görülür ki, sözün söylendiği o saatte Bahâüddîn kuddise sırruhu'l-azîz Efendi dünyaya gelmiştir.

2- İhramcızâde Hazretleri Şeyhi ile ihvanı arasında geçen şu hadiseyi çok anlatmıştır.

"Şeyhim bir mecliste ihvanları ile sohbet ederken, o yörenin İsmuk adındaki bir eşkıya;

"Ben şeyhin yanına gireceğim" demişti. İhvanlar eşkıyadan emin olamamışlar. Müsaade etmemişler. Buna kızan İsmuk, binanın çatısına çıkmış tandır bacasından aşağı kendini bırakmış. Tam olarak şeyhimin önüne düşmüş.

"Sen kimsin, ne işin var" diye buyurunca;

"Efendim sizi görmek istedim, göstermediler bana," demiş. Bu halden müteessir olan şeyhim;

"Sen sülûk gördün mü?"

"Hayır" cevabını alınca;

"Eğer görmüş olsaydın, sana icazet verirdik," buyurmuşlar. Şeyhim,

"Gel sana sülûk dersi tarif edelim" buyurunca;

"Efendim ben sülüğü ne yapayım. Efendimin bir nazarı bin sülûk eder" demiştir.

3-Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîze bir şeyh gelip kendini ihvanın çokluğu ile övünmüştür. Mustafa Hâki buyurur ki;

"Bir kavak ile kabak varmış. Kavak kabağa dermiş ki;

"Sen nesin ben haftada bir karış uzuyorum." Kabak;

"Güz gelince görüşürüz" demiş. Bu meyanda o şeyhin etrafında ne kadar ihvan varsa dağılmış ve şeyh Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîze intisab etmiştir.

4-Mustafa Hâki tekkeyi yaparken Fatsalı Hamit Hoca;

"Efendim ne yapıyorsunuz?" diye sormuş.

"Bir mukallidi getirip oturtasınız diye tekke yapıyoruz" buyurmuşlardır. Seneler sonra söylenmiş bu söz kendileri halkın ısrarı ile milletvekili seçilip İstanbul'a gidince hatim okutmak için ve ihvanın başına Fehmi Efendi'yi bırakmıştır. Fakat kendileri bu vazifeden bir şekilde döndüklerinde Fehmi Efendi *"bu vazife bizde"* diye hatim okunurken Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-azîze taşları vermemiş. Mustafa Hâki bir huzursuzluğa meydan vermemek için İstanbul'a geri dönmüştür.

5- Bir gün Mustafa Hâki Efendi, ihvanları ile sohbet anında kuşlar bulundukları mekâna gelip şakımaya başlamışlar. Orada bulunanlar;

"Bu ne haldir, Efendim" diye sormuşlar. Buyurmuşlar ki;

"Bir gün bu hocaların başından sarıkları alınacak"

Daha sonra kurulacak Türkiye Cumhuriyetini ve şapka inkılâbını haber vermiştir.

6- Mustafa Haki Efendi, ihvanı Müftü Abdurrahman Efendi'ye bir gün seni bir yere ziyarete götüreceğim, demiş. Gittikleri ise, Es'ad Erbili Hazretleri imiş.[1298] Bir zaman sohbetten sonra Es'ad kuddise sırruhu'l-azîz Efendi

---

[1298] **Es'ad Erbilî kuddise sırruhu'l-azîz**

Musul'un Erbil kasabasından (r.1264/m.1847) yılında doğdu. Baba ve anne tarafından seyyiddir. Babası Erbil'de bulunan Halidî tekkesi şeyhi M Saîd Efendidir. Babası tarafından dedesi Hidayetullah Efendi ise, Mevlana Halid el-Bağdadi kuddise sırruhu'l-azîzin Erbil'de yaptırdığı tekkeye tayin ettiği halifesidir.

Es'ad Efendi ilk tahsilini Erbil ve Deyr'de ikmal ettikten sonra yirmi üç yaşında iken (r.1287/m.1870) yılında manevi bir işaretle Nakşı-Halidi şeyhi Taha'l-Hariri'ye (h.y.t. (r.1294/m.1875) intısab etti. Beş yılda seyr u sülukünü ikmal ile hilafet aldı (r.1292/m.1875) yılında Hicaz'a gitti.

Hac dönüşü, şeyhi de vefat etmiş bulunduğundan İstanbul'a geldi. Kısa zamanda şöhreti İstanbul'u tuttu ve Sultanın damadı olan Dervişpaşa-zade Halid Paşa kendisini saraya davet ederek ondan bir buçuk sene kadar Arapça ve dini ilimler tahsil etti. Sultan ikinci Abdülhamit Han tarafından da Meclis-i Meşâyıh azalığına tayin olundu. Ayrıca kendisine bir tekke tevcih olunması için Meşihat' a müracaat etti. Fındık zade Macuncu civarında Şehremini Odabaşı semtindeki Kelamî Dergâhı şeyhliği münhal bulunuyordu. Burası Kadirî tekkesi olduğundan tayın için Kadirî icazetname gerekiyordu. Esad kuddise sırruhu'l-azîz Efendi (r.1303/m.1883) tarihinde Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz ahfadından Abdulhamid er-Rifkanî kuddise sırruhu'l-azîzden aldığı Kadiri icazetnameyi ibraz île bu tekkeye tayin olundu. Burada müntesiplerine önce oturarak ve Kadiri evradı okuyarak Kadiri ayini, sonra da Nakşî usulünce "hatm-i hacegân" yaptırırdı. (r.1316/m.1900) yılında Abdulhamid Han tarafından memleketi Erbil'de ikamete memur edildi.

Esad Efendi, Meşrutiyeti müteakip sevenlerinin daveti üzerine (r.1324/m.1908)de tekrar İstanbul'a döndü. Kelamî dergâhını zemin kat üzerine genişleterek yeniden inşa ettirdi. Üsküdar'daki Selimiye Dergâhı şeyhliği boşalınca oranın şeyhliği de Es'ad kuddise sırruhu'l-azîz Efendiye tevcih olundu.

Es'ad kuddise sırruhu'l-azîz Efendi (r.1330/m.1914) yılında önce Meclis-i Meşâyıh azası sonra da reisi oldu Meclıs-i Meşâyıh reisliği zamanında tekkelerin ıslahı ve şeyhliklerine ehliyetli kimselerin tayini ile şeyh evladının en iyi şekilde yetiştirilmelerini temin istikametinde çalışmalar yaptı. Padişah Sultan Reşad'ın sevgisini kazanan Es'ad kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, aynı yıl "sürre emînî" olarak hacca gönderildi. (r.1331/m.1915) yılında meclis-i Meşâyıh reisliğinden istifa etti.

Tekkelerin kapatılmasından sonra hiç sokağa çıkmamağa karar vererek Erenköy-Kazasker' de satın aldığı köşkünde inzivayı ihtiyar etmesine rağmen dikkatler üzerinden eksik olmamıştır. 23 Aralık 1930 yılında meydana gelen Menemen vakasıyla ilgisi bulunduğu iddiasıyla tutuklanarak Menemen'e sevk edildi. İdam talebiyle

abdeste çıkmış. Mustafa Haki Efendi buyurur ki;

"Ya Abdurrahman bu şeyhin bir makamına bak" Abdurrahman Efendi;

"Kalpte mi desem" diye söylenirken Mustafa Haki buyurur ki;

"Oğlum İstanbul da iki yüz küsur şeyh var.[1299] *Es'ad Efendi hal şeyhi ve kalbte, fakat siyasete karıştı."*

İçeri giren Es'ad Efendi duruma vakıf olarak;

"Şeyhim, Es'ad sen zayıfsın kalpte çalış demişti" [1300] kelâmını buyurur.

HAKK'A YÜRÜYÜŞÜ SEBEBİYLE YAZILAN MERSİYEDEN BİR BÖLÜM

Hicrânda koydun bizleri ey Mürşîd-i ebcel
Nâkısları kim eyleyecek kâmil ü ekmel

Destine yapıştık ebedî bir habl-i metîne
Çektin elini nâkıs olan düştü zemîne

Eyvâh geçirdik dem-i fırsatları eyvâh
Allaha ulaştırıcı sohbetleri eyvâh

Feyz-i nazarın mürdeleri eyledi ihyâ
Bu seng-dil Âdemliğini bulmadı hâlâ

Sen bizleri cezb eder idin arş-ı berîne
Biz kendimizi attırırız zîr-i zemîne

Hayfâ o nezâfet o zerâfet, o cemâl

---

yargılandı, ilerlemiş yaşı sebebiyle idam cezası müebbet hapse çevrildi. Oğlu M. Ali Efendi ise, idam edildi. Es'ad kuddise sırruhu'l-azîz Efendi Menemen'deki askeri hastanede üremiden tedavi gördüğü sırada 84 yaşında iken 3–4 Mart (1931) gecesi vefat etti. Vefatıyla birlikte zehirlendiği ile ilgili tartışmalar da gündeme geldi.

[1299] **1 milyona yakın nüfusa sahip İstanbul'da 1882'de İstanbul'da 260 tarîkat tekkesi vardı.**

Bunların 52'si Nakşî, 45'i Kadiri, 40'ı Rıfai, 32'si Halveti, 21'i Sünbüli, 15'i Sâdi ve 14'ü Şabâni adlı Sünni tarîkatlara aitti.

Diğer tarîkatlara ait tekke sayıları ise, oldukça alt düzeydeydi. Bunlar, 7 Cerrahi, 5 Mevlevi, 4 Gülşeni, 4 Bayrami, 4 Uşşaki, 4 Sinani, 3 Halidi, 8 Bedevi ve 2 Şâzeli tekkesiydi.

1880 yılına gelindiğinde İstanbul'daki tekke sayısı 305'e ulaşırken özellikle Nakşîler, Kadiriler, Celvetiler daha da güç kazanmıştı.

[1300] Şeyh, müride "es-seyrü ila'l-lâhi"deki nefs menzillerinden ilâhî tecellilerin başlangıcı olan kalp makamının sonuna ulaştığında icazet verir. (ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.128)

Cem' olmuş idi sende hemân cümle kemâlât

***
METHİYE

Gel ey gök gör ki, bir kerre ne hâldir Hazret-i Hâkî
Saâdet bağı içre bir nihaîdir Hazret-i Hâkî

Ne sultân-ı hakikâttir görüp anla kemâlinden
Ne işrâk eylemiş nûr-ı zü'l-celâldir Hazret-i Hâkî

Anın sîr-âb ile gül hakkı musaffa bî-cemâlinden
Tekâmül eylemiş bir mâh-ı cemâldir Hazret-i Hâkî

Dehânımdan çıkan her nutku bir iksîr-i a'zamdır
Ser-â-pâ nûr-ı akdes bir kemâldir Hazret-i Hâkî

Ana bir bende olmak her kula Hakk'tan saadettir
Hulûsî Hakk'a vâsıtu'l- visaldir Hazret-i Hâkî

Seyyid Osman Hulusi kuddise sırruhu'l-azîz

HACI MUSTAFA TAKÎ EFENDİ (DOĞRUYOL) (1873–1925) [1301]

Hayatı ve İlmî Kişiliği

Mustafa Takî Efendi (r. 1289- m.1873) yılında Sivas'ta Oğlançavuş mahallesinde doğdu. Annesi Saniye Hanım, babası Mehmet Selim Efendidir. Bu yüzden Mustafa Takî Efendi'ye Selim Efendizâde de denilmiştir. Anne ve babası hakkında yazılı kaynaklarda kayda değer bir bilgi mevcut değildir. İsmindeki Takî ilavesini sonradan aldığı anlaşılmaktadır. Meclis zabıtlarında ve Milli Eğitim Bakanlığı kayıtlarında adı Mustafa Takî olarak geçerken, nüfus kaydında sadece Mustafa olarak geçmektedir. Burada şunu da belirtmekte yarar var. Mustafa Takî Efendinin adı Meclis zabıtlarında ve bazı makalelerinde ***Mustafa Takî*** olarak geçerken, Kırk hadisinde ve yine bazı makalelerinde ***Mustafa Nakî*** olarak da geçmektedir.

Takî; 'Allah'tan korkan, muttakî, dindar' demektir.

Nakî ise, 'saf, katıksız, pak, tertemiz, arınmış' anlamına gelir. Mustafa Takî Efendinin, makalelerinde, isminden sonra soyadı ya da belirleyici vasıf olarak her iki ifadeyi de bilinçli olarak kullandığı anlaşılmaktadır.

İlk ve orta tahsilini Sivas İptidai Mektebi ve Rüştiyesi'nde, yüksek tahsilini de Medrese'de tamamladı. Mustafa Takî Efendi'nin hangi medreseden mezun olduğu ve hangi hocalardan ders aldığı bilinmemektedir.

Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Mustafa Takî Efendinin, her ne kadar Kelâm İlminde ihtisas sahibi olduğu söyleniyor ise, de, makalelerinden ve Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmalarından Fıkıh ilminde daha otorite olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Ferâiz, Tefsir, Hadis ve Siyer alanlarında da vukûfiyeti vardır. Müderris ve Dersiâm olup Sultanî'de muallimlik, Medresede fıkıh ve tefsir hocalığı, mahkeme azalığı, "Sırat-ı Müstakîm" ve "Sebîlürreşâd" dergilerinde muharrirlik yapmıştır.

Dönemin söz konusu en önemli dergilerinde, toplumun çeşitli kesimlerine yönelik uyarıcı ve yönlendirici makaleleri yayımlanmıştır. Zaman zaman bazı yazılara cevap vermiş, fikirlerini korkusuzca toplumun her kesimiyle paylaşmıştır. Örneğin İstanbul'da yayımlanan "Azâdâmârd" dergisinde çıkan İslâm'daki cihadı vahşet olarak gösteren bir yazıya, "İslâmiyet'te Cihâd" isimli makalesiyle cevap vermiştir.

Memuriyet Hayatı

19 Ekim 1887'de Sorgu Hâkimi (müstantik muavini) Yardımcılığı ile Adliye Teşkilatında başladı.

1 Kasım 1891'de Hafik İlçesi Sorgu Hâkimi Yardımcısı oldu. Adliyedeki görevini, 17 Nisan 1894- 29 Haziran 1913 tarihleri arasında Sivas Adliyesinde Bidayet Mahkemesi zabıt kâtipliği, müdde- i umûmî (başsavcı) ka-

---

[1301] Bu bölüm yazılırken Doç. Dr. Cemal AĞIRMAN'ın Somuncu Baba Dergisi, Aralık / 2005,s.34–38 makalesi temel alınmış, bazı şeyler ilave edilerek yazılmıştır.

tipliği, Bidayet Mahkemesi başkatipliği ve mahkeme aza mülazımlığı ile sürdürdü.

Kısa bir süre Meclis-i Umûmî azalığında bulundu. 13 Kasım 1914'te Sivas Sultanisi (Lise) Arapça öğretmenliğine atanmasıyla adliye teşkilatından ayrıldı.

Bir müddet Dâru'l hilâfe Türkçe müderrisliği ile Arapça-nahiv ve fıkıh müderrisliği yaptı. Öğretmenlik görevini 22 Nisan 1920'ye kadar sürdürdü.

1 Ağustos 1336'da (1920) 47 yaşında iken TBMM. I. Dönem Sivas mebusu (milletvekili) olarak meclise girdi, 23 Nisan 1920'de yapılan ilk meclisin açılışında hazır bulundu. Ankara Fetvası'nı *"Sivas Mebusu, Ulemadan Mustafa Tâki"* ismiyle imzaladı.

Mecliste Şer'iyye, Evkaf, Adalet, İrşat, Anayasa, Dilekçe, Milli Eğitim komisyonlarında ve Memurîn Muhakemât Tetkik Kurulunda çalıştı. Bu arada III. Toplantı yılında bir süre Dilekçe Komisyonu başkanlığını yaptı. Dönem içinde 7'si gizli oturumlarda olmak üzere TBMM kürsüsünden 43 konuşma yaptı; 5 kanun önerisi verdi.

I. Dönem milletvekilliğinden sonra 1923'te Sivas'a Hadis ve Arapça öğretmenliğine atandı. Bu görevde iken Hakk'a yürümüştür.

Tasavvufi Hayatı

Ömrünün çoğu araştırmak, eser telif etmek, yazılı ve sözlü olarak insanları irşad etmekle geçti.

Mustafa Takî Efendi, Tokat'a gidip, ders aldıktan üç gün sonra fenâ makamına çıktıkları rivayet edilir. O'nun bu kabiliyetine hayran kalan Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi murakabe-i ahadiyet derslerini talim ettirerek sülûkünü kısa zamanda ikmal etmiştir. Bu halden sonra Sivas'a dönmeye ve orada hatm-i Hâcegân okutup, ders tarif etmeye memur kılınmışlardır. Arkadaşlarından bazıları; acaba bu kadar kısa zamanda sülûkünü tamam edebildi mi gibi düşüncelerine karşılık, Mustafa Hâki kuddise sırruhu'l-aziz şöyle cevap vermiştir:

"Sizler daha yarı yoldayken Mustafa Takî Efendi sülûkünü ikmal etmişti."

Mustafa Hâki Efendi, Mustafa Tâki Efendi için şöyle buyurur;

"Mustafa! Senin elin bizim elimizdir."

Tokatlı Mustafa Hakî Efendinin Hakk'a yürümesinden sonra vazife İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak Hazretlerine intikale ettiyse de sülûkünü ikmal etmediğinden muvakkaten, zuhurat yoluyla Mustafa Takî Efendiye ihvan teslim olmuştur.

Mustafa Takî Efendinin ilmî otoritesi, devrin âlimlerince de takdir edilmiş, kendisinden saygıyla bahsedilmiştir. Hasan Basri Çantay, ondan *'büyük sûfî, yüksek âlim ve ârif'* bir zât olarak bahseder. Onun ilmî otoritesini, hukuk bilgisinin derinliğini, mantık ve felsefeye olan vukûfiyetini, şer'î ilimlerdeki enginliğini kanun müzakereleri esnasında meclis kürsüsünden yaptığı konuşmalardan görmek mümkündür.

(r.18 Ağustos Salı 1341 – m. 18 Ağustos 1925) senesinde ihvanlarından birisi olan Yoncalıklı Mehmet Beyin hanesinde irtihal-i dar-i beka buyururlar. Cenazesini yaylı at arabasıyla Sivas'a getirilmiştir. Kabri, Sivas'ta Abdülvehhab Gazi Kabristanındadır.
Mustafa Takî Efendi Hakk'a yürüyünce bazıları demişlerdir ki;

"İlim üç Mustafa ile gitti.
Çorumlu Mustafa Rûmi Efendi,
Tokatlı Mustafa Hâki,
Sivaslı Mustafa Takî dir."

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi, Darendeli Hacı Hasan Akyol, Baytarbeyli Mustafa Efendi ve Müezzin Ali Efendi gibi, önde gelen şahsiyetler, onun sohbetlerinden feyiz almıştır.

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri Sivaslı Pirimiz Mustafa Takî Efendi hakkında ***"Bizim sohbet şeyhimiz"*** buyurulardı.

Bu arada Mustafa Tâki Efendi, Hakk'a yürüdükten sonra damadı Çerkez Yusuf Efendi ve oğlu Bedir Hafız'ın (Doğruyol) [1302] şeyhlik vazifesini deruhte etmekte ısrarcı olmuşlardır. Bedir Hafız Efendi gördüğü bir rüyada babasının emri üzerine İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerine gelip arzuhâl etmesinden sonra, Bedir Hafız'a;

"Gardaşım, Bedir Hafız o kolu da sen idare et" diyerek vazife-i ruhsatiye [1303] vermiştir.

Toplam yedi 7 çocuk babası olan Mustafa Takî Efendi dört kez evlenmiş, kendisinden bir kıza sahip olduğu ikinci eşi Behiye Hanım'dan boşanmış, 1950'de vefat eden üçüncü eşi Teyfika Hanım'dan çocukları olmamış, dördüncü eşi Emine Hanım'dan da boşanmıştır. Birinci eşi Hatice Hanım'dan altı çocuğu olmuştur.[1304]

Ailesi daha sonra ***"Doğruyol"*** soyadını almıştır.

[1302] ŞEYH BEDRETTİN kuddise sırruhu'l-azîz EFENDİ
Asıl ismi Bedrettin Doğruyol olan Hacı Hafız Bedrettin kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, Nakşî şeyhlerindendir. h.1327 yılında doğmuştur. Hacı Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin oğludur. Yıldızeli ve Sivas'ta hayatını sürdürmüştü. Yıldızeli Çarşı Cami imam-hatipliği görevinde bulunmuştur. 20 Nisan 1984 tarihinde Çatalpınar Cami'nde cuma namazı esnasında Hakk'a yürüdüğü tarih olmuştur. Kabri, mezarlıklar tarafından camiye gidilirken camiye 600 metre kala sol taraftadır. (YASAK, a.g.e. s. 58)

[1303] Zahiren şeyhliği yürütüp, mânada pire muttasıl olan sınırlı ruhsat sahibi.

[1304] Olumluluğunda beş çocuğu olduğu ifade edilen Mustafa Takî kuddise sırruhu'l-azîz Efendinin, torunu Mithat Doğruyol'un notlarında yedi çocuk babası olduğu ifade edilmiştir.

MENÂKIBI

1-Bir hac seferinde Tokatlı Pirimize hizmet etmiş ve onun sayısız teveccüh ve iltifatlarına mazhar oluşunu kendisi şöyle anlatmıştır.

"Pir Efendimizle Mekke-i Mükerreme'de hac farizasını tamamladıktan sonra Medine-i Münevvere'ye döndük. Ziyareti Nebevi'de fikrime geldi ki; doğrudan doğruya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi rabıtaya alır feyz ve bereketinden azami derecede nasiplenirim. Ancak şebeke-i şerifin önünde ne kadar rabıta ve huzur aldıysam da tutturamadım. Bomboş kalmıştım. Anladım ve hemen Hâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'yi vasıta ettim. Sel gibi, fûyuzat akmaya başladı. Dışarı çıktığımızda buyurdu ki;

"Burada da beraber olsak daha iyi olmaz mı?

Hemen eline kapandım ve O'ndan af diledim."

2-Bahâüddîn Efendi bir hatırasında şöyle anlatmıştır.

"Mustafa Tâki kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'yi yaz günlerinde Tokat'a davet ederdim. Lütfeder teşrif buyururlardı. Kendilerini gören Tokat ihvanı onun aynen Mustafa Hâki Hazretlerine benzediğini söylerlerdi. Sohbetlerinde sayısız nasib-i maneviyye var idi. Ertesi yılın sonbaharında rahatsızlanmışlar ve beni emretmişler idi. Derhal Tokat'tan ayrılarak Sivas'a gittim ve orada hizmetleriyle bizzat meşgul olmak şerefine eriştim. Bir miraç gecesi miraciye okuyarak sohbet buyurdular. O yılın yaz aylarında yine ziyaretlerine gittim, bana Şam'a hicret etmem için emir buyurdular. Son görüşmemizdi. Kendileri ihvanların daveti üzerine Gürün'e gideceklerini söylemişlerdi."

3- Mustafa Takî kuddise sırruhu'l-azize kendinden sonraki halife sorulunca buyurdu ki;

"İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Allah'ın halifesidir. Bizim halife tayin etme salahiyetimiz yoktur."

ESERLERİ

Şu anda bilinen dört eseri vardır.

1-Târîh-i Nûr-ı Muhammedi:

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin hayatını muhtevi Arap harfleriyle 18 cüz hâlinde yazılan bu eser, (r. 1339 -1341 / m. 1923 – 1925) tarihleri arasında Sivas Matbaası'nda basılmıştır.

Cüz cüz yazılan kitap, 17. Cüzünde Miraç hakkında yazılmış ve son 18.Cüzünde Fatmatü-z Zehra Validemiz hakkındadır.

2-Kırk Hadis (İlmihâl: Siyasî ve İçtimaî) :

Bu eserin bir nüshası Sivas Belediyesi Kemal İbn-i Hümam Kütüphanesi'nde Hacı Hasan Akyol tarafından vakfedilen kitaplar arasında bulunmaktadır. [1305]

Aynı eser, R. 1237- M. 1822 tarihinde Mithat Paşa Sanayi Mektebi Matbaası'nda basılmıştır.

3-Mevlid:

Mustafa Takî Efendinin nesir olarak yazdığı bu eserini sonradan İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz nazma çekmiştir. (Yar-e Yadigâr'ın yazılmasına ilham olan eser)

Efendi Hazretleri mevlidinin başında bu konuyla alâkalı olarak şu bilgileri vermektedir:

Üstadım Takî aleyhi'r-rahme
Yazmıştı mensur etmişti tuhfe
Şikeste-beste dürr-i mensurdan
Okudum nazm ettim nûr-ı mevfûrdan

4-Ağaç Dikmenin Fazileti [1306]

Mustafa Takî kuddise sırruhu Efendinin, bu isimle oldukça hacimli kitabının olduğu belirtilmektedir.

5-Makaleler

"Sırat-ı Müstakîm," "Sebîlürreşâd" ve *"Beyânu'l-Hak"* dergilerinde yazmış olduğu makalelerle dikkatleri üzerine çeken Mustafa Takî kuddise sırruhu'l-azîz Efendi, zamanının önde gelen fikir adamlarından biri olarak Türk siyasi ve fikir tarihinde önemli izler bırakmıştır. Yazılarında sade ve anlaşılır bir dil kullanarak halka inmeyi, onlara arzuladığı mesajı iletmeyi başarabilmiştir.[1307]

[1305] Hacı Hasan Akyol'un istinsah ettiği bu nüsha, Târîh-i Nûr-ı Muhammediyye'nin "Fatımatü'z- Zehra " adlı son cüzünü de ihtiva etmektedir.

[1306] Mustafa Takî kuddise sırruhu Efendinin, bu isimle oldukça hacimli kitabının olduğu belirtilmektedir.

[1307] ÇINAR Fatih, *Mustafa Takî Efendi,* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi c. IX/2 Aralık 2005, Sivas, s. 180

HACI AHMED EFENDİ NİKSARÎ EFENDİ (ZARAKOL)

Mesudiye ilçesinin Beyseki köyünde (h.1279-m.1861) tarihinde doğmuştur. Babası Yusuf Efendi, annesi Marziyye Hanım'dır. Uzuna yakın orta boylu, siyah gözlü, uzun beyaz kıvırcık sakallı alnı geniş ve yüzü çok nurlu bir zattır. Daha çocuk yaşlarında ilk derslerini ve eğitimini, muhterem babaları Yusuf Efendiden okumuştur. O devrin en büyük âlimlerinden birisi olan Yusuf Efendi iki oğlunu ihtimamla okutmuştur. Gerçi altı çocuğu olan Yusuf Efendi bütün çocuklarının da okumalarını istemişse de, içlerinden Ömer Lütfi ve Hacı Ahmed Efendileri, zekâlarından ve ilme olan meraklarından dolayı özenle yetiştirmiştir. Zamanın âlimlerin takdim ve teşvikleriyle Enderun'a girmiş ve tahsillerini başarıyla bitirmişlerdir. Kardeşi Ömer Lütfi Efendi müderrisliğe kadar yükselmiştir, Kendileri de devrin büyük âlim ve mürşitleriyle derslerine devam etmişlerdir.

Hacı Ahmed Niksari Hazretleri uzun yıllar sonra memleketi Mesudiye'ye dönmüşlerdir. O sıralarda Çorum'da şöhret bulan Hacı Mustafa Rumî Hazretlerinden intisap etmiştir. Çorumlu Mustafa Rûmi Hazretlerinden, irşad vazifesi almıştır.

Kendileri ders okuttuktan sonra medresede kalır, günlerini ibadetle geçirirmiş. Çok merhametli, halim ve yumuşak huylu olduğundan müridlerini uzun boylu riyazete tabi tutmamıştır.

Niksar'daki Çilehane Medreselerinde talebesi çok olmuştur. Niksar'da Karşıbağ mahallesinde kurduğu tekkesinde irşada başlayan Hacı Ahmed Efendinin daha çok Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Of, Tokat, Çorum, Alaca, İskilip ve Erzincan gibi yerlerde tesiri oldu.

Niksar'da daha çok Arapça, Farsça ve Osmanlıca eserlerden oluşan, zengin bir kütüphane kurmuş olan Hacı Ahmed Efendinin bu çalışması, zamanın idarecileri tarafından talan edilmiş, bu eserlerin bir kısmı İstanbul'a Süleymaniye kütüphanesine götürülmüştür.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Pontus Rumlarına karşı, ihvanı ile birlikte mücadele ettiği, o dönemde yaşamış olanlar tarafından nakledilir. Kurtuluş Savaşındaki mücadelesi bilindiği halde, manevi yönü ve tasavvufî faaliyetleri nedeniyle takibata uğramış ve İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanmıştır.[1308]

Hacı Ahmed Efendi, tekke faaliyetlerinin yanında Danişmentli Devletinden kalma Ulu Cami'de verdiği vaazlarıyla halkı aydınlatmaya ve morallerini yükseltmeye çalışmışın. İki defa evlenmiş olan Hacı Ahmed Efendi, 90 yaşlarındı iken (30.01.1937) Hakk'a yürümüştür. Cenazesi, iyi bir müderris olan kardeşi Ömer Lütfü Zarakol tarafından yıkanarak kıldırılmıştır. Hacı Ahmed Efendi, 9 defa hacca gitmiştir. Turhal Gat köylu Mustafa Efendi, Erbaalı Muttalip Efendi İskilipli Zeynelabidin Efendi, Alacalı Hacı Bekir Efendi ve Tosyalı Mehmet Çevik Efendi gibi halifeleri vardır. Kabri, Niksar'da Melik Gazi kabristanlığındadır.

[1308] Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000, s. 121

İrşad vazifesine bakacak vasıfta birini yetişmediği için, kendi ihvanlarının terbiyesini, Hakk'a yürümeden önce bir icazetname ile irşad Gavs'ül-âzam İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerine bırakmıştır.

MENÂKIBI

1- Niksar'da bir sarhoş, birazda etrafın dolduruşuyla Niksârî Şeyh Efendimizi taciz ve tehdit ederek talebesini dağıtmasını ve medreseyi terk etmesini ister. Sukut buyuran Hacı Ahmed Efendi o günü medresenin içinde değil de önündeki peykede yatarak geçirir. Aynı gece sarhoş kabadayı kendi evinde yatarken acayip bir rüya görür: Bakar ki, rüyasında Niksar kalesinin başında, bir zat ona şu ihtarda bulunuyor; *"Bizim Ahmed'imize bir daha dokunursan karışmam"* Rüyanın dehşetiyle uyanan, kabadayı boy abdesti alarak doğru Hacı Ahmed kuddise sırruhu'l-azîz Efendi'nin huzuruna gelir.

"Ne o Ağa! Bizi buraya da mı koymayacaksın?" der. Sarhoş ayaklarına kapanarak tevbe eder.

2-Efendi Hazretlerinin torunlarından Sâkine Hanım'ın kocası Mehmet Altuntaş'ın babası Mehmet Efendi, Hacı Ahmed Efendinin yanında amele olarak bir zaman çalışmış ve ayrılacakları zaman

"Gardaşım! Allah Teâlâ sana hayırlı bir evlat ihsan etsin" buyurmuştur.

Bu duanın bereketiyle dünyaya gelen Mehmet Efendi, daha sonra İhramcızâde Hacı İsmail Efendi Hazretlerine damat olur.

Mehmet Altuntaş Sivas ilinde yetişmiş son devir hafızı kurradan olup teravih namazlarını hatimle kıldırarak müslümanlara hizmet etmiştir.

3- Çorumlu Mustafa Rûmi kuddise sırruhu'l-azîz Niksar'a Hacı Ahmed Efendiyi ziyarete gelince sormuş ki;

"Ne kadar ihvanınız var?"

"Efendim! 7 – 15 – 40 ihvanım var" demiş.

"Bu nasıl sayı Ahmed Efendi?" dediğinde

"Efendim yedi ihvan hatm-i hâce okuduğumuz ve sizi de tanıyanlardır. Onbeşi bu yedi ile görüşüyorlar. Kırkı bu onbeşi ile tanışıyorlar." Çorumlu Pir Efendi buyurdu ki;

"Allah Teâlâ yedinin içine onbeşi ve kırkı dâhil edecek, hepsi bizim ihvânımızdır."

SEYYİD ABDULLAH EL HAŞİMÎ EL MEKKİ ER RİFÂÎ (ARAP ŞEYH)

Rifaî tarîkâti şeyhlerindendir. Hazreti Pîr-i Sânî es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed İzzeddîn es-Sayyâdî er-Rıfâî kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin (h.y.t: m.1271) sülâle-i tâhiresinden gelen es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Azîm el-Hâşimî el Mekkî es-Sayyâdî er-Rıfâî Efendi Hazretlerinin oğlu es-Seyyid eş-Şeyh Abdullah el-Hâşimî el Mekkî es-Sayyâdî er-Rıfâî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz hazretleri (r.1245–m.1829) senesinde Mekke-i Mükerreme'de dünyayı teşrif etmişlerdir.

Annesi **Havva Mehri Hanım**'dır.

Hz. Seyyid Abdullah el-Hâşimî el Mekkî (Arap Şeyh), babası Seyyid Muhammed Azîm el-Hâşimî kaddese'llâhü sırrahu'l azîze intisab etmiş, babasından seyr-i sülûk görüp **Rıfâî-Sayyâdî, Kâdirî, Bedevî, Şâzelî, Sâdî, Nakşibendî, Mevlevî** tarîklerinden hilâfet icazet almıştır..

Daha sonra Medine-i Münevvere'ye gidip es-Seyyid eş-Şeyh Hasan er-Rıfâî Hazretlerinden ve es-Seyyid eş Şeyh Sâlim er-Rıfâî hazretlerinden **Rıfâî-Sayyâdî** üzere birer hilafet daha almışlardır.

Mekke-i Mükerreme ve Medîne-i Münevvere'de pek meşhur olan Hâşimî-Sayyâdî ailesi bu civarda Tarîkat-ı Âliyye-i Rıfâiyye'nin intişarına pek büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Hazreti Pîr-i Sânî Seyyid Ahmed İzzeddîn kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin bu ailesi Hicaz ve civarı haricinde, Suriye, Irak ve civarında da Rıfâiyye-i Sayyâdiyye'nin merkez dergâhı olmuşlardır.

Arap Şeyh, Hicaz'dan 17 yaşındaki ayrılmıştır.[1309] Afganistan'a gitmişler orada 20 sene kalarak Tarîkat-ı Rıfâiyye'yi neşr etmişlerdir.

Arap Şeyh, Suriye Hicaz, Yemen, Mısır ve Anadolu'nun pek çok yerinde irşad faaliyetlerinde bulunmuştur.[1310]

Daha sonra İstanbul'a davetle gelen Arap Şeyh, Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın pek çok iltifatlarına mazhar olmuştur. Bizzat pâdişah tarafından kendilerine **Şeyhü'l-Ekber** ünvanı verilmiştir.

Bu arada İç Anadolu Bölgesindeki bütün Seyyid'lerin başına **"Nakibü'l-Eşraf"** olarak atanmıştır. II. Abdulhamid Han Sivas vilayetindeki Sünnî ve alevi cemaatin arasında başlamış olan karışıklık ve fitne had safhaya vardığından Arap Şeyhi İstanbul'a çağırmış bu durumun düzeltilmesi için rica etmiştir. Bu nedenler **1876'da Sivas'a gedip yerleşmesine ve dergâhını açmasına vesile olmuştur.**[1311]

Prof Dr. Hasan Yüksel tarafından yayımlanan bir belgeye göre, 1913 yı-

---

[1309] Seyyid Nizameddin Gürer Efendiden işittim.

[1310] 32. Tekkesini Sivasta açtığı düşünülünce bu yerleri dolaşması onun kolonizatör dervişler gibi toplum için yapıcı ve düzenleyici bir rol üstlenmiştir.

[1311] BAO (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Fon Kodu: İ..DH.. Dosya No:1018 Gömlek No:80293

Sivas'a gelmeden önce İtalya'da bulunduğu rivayetleri de vardır.

lında Paşabey mahallesinde bulunan iki katlı bir konağı tekkesine vakfetmiştir. 26 Muharrem 1332 (24 Aralık 1913) tarihini taşıyan vakıf senedine göre, vakfın idaresi ile dergâhın şeyhliğini büyük oğlu Seyyid Mehmed Ragıb'a, onun Hakk'a yürümesinden sonra da küçük oğlu Seyyid Ahmed Siraceddin'e bırakmıştır[1312].

Arap Şeyhe, 29 Nisan 1896 de İzmir Paye-i Mücerredesi,[1313] 23 Ocak 1900 de birinci dereceden terfii, [1314] 15 Şubat 1900 de ikinci rütbelerden Mecidi Nişanı itası [1315] verilmiştir.

Siyasî hayatı çok canlı geçen Sivas'ın idarî amirleriyle ve özellikle dönemin Sivas valisi Reşit Akif Paşa ile (valiliği 1901–1908) iyi münasebetler içerisinde olmuştur. 1903 yılında alamadığı terfi, maaş artırımı ve 1908'de Osmanlı nişanını 25 Şubat 1908 de Bilâd-ı Hamse'den Bursa payesi ile bir nişan verilmiştir. Ancak **İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti** üyesi olduğundan İttihat ve Terakkî Hükümetinin zulmünden kurtulamamıştır. Mekke-i Mükerreme'ye sürgün edilmiştir.

MEKKE-İ MÜKERREME'YE SÜRGÜN

31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) vakası ile Hareket Ordusu İstanbul'a girmiş ve II. Abdulhamid Hanı 33 yıl padişahlık yaptıktan sonra 27 Nisan 1909 da tahtan indirmişlerdir. Dîvân-ı Harb-ı Örfî (Sıkıyönetim Mahkemeleri) kararları neticesinde birçok kişiye idam, sürgün vb. cezalar verildi. [1316]

Arap Şeyh **İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti**'ne[1317] girdiğinden 31 Mart

---

[1312] Bkz. Hasan Yüksel, "Sivas'ta Bir Rifâi Tekkesi Vakfı", *Revak/91*, Sivas 1991, s. 21-25.

[1313] **Paye-i Mücerrede:** Bir Memuriyetin fiili olarak değil, rütbe olarak verilmesi. BAO, Fon Kodu: Y..MTV. Dosya No:141 Gömlek No:10

[1314] BAO, Fon Kodu: Y..MTV. Dosya No:197 Gömlek No:126

[1315] BAO, Fon Kodu: İ..TAL. Dosya No:202 Gömlek No: 1317/L–094

[1316] Ömer Ziyâüddîn Dağıstan Efendiye Dîvân-ı Harb-ı Örfî tarafından müebbet kalenbetliğe mahkûm edilir. Cezası bir süre sonra sürgüne çevrilerek Medine'ye gönderilir ve orada yedi ay kalır.

[1317] İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin resmi kurulusu 16 Mart 1909 olarak alınmıştır. Derviş Vahdetî, Volkan Gazetesi'nin 16 Mart tarihli nüshasında İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin nizamnamesi yayımlanmıştır. Nizamnamede Cemiyet'in başkanı, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem olarak gösterilmiştir. Cemiyet, 26 kisilik bir kurucu heyet tarafından kurulmuştur. Nizamnamenin 3. Maddesi'nde Cemiyetin amacı açıklanmıştır.

3 Nisan 1909'da, yani 31 Mart (13Nisan 1909) vakasından on gün önce, Ayasofya Camiinde çok kalabalık bir cemaatin istirakiyle okunan mevlidden sonra İttihat-ı Muhammedî Cemiyeti resmen halka açıldı.

Derviş Vahdeti "İttihad-ı Muhammedi" adı altında kurduğu derneğe, birçok softaları ve mutaassıp dindarları üye yazdırdı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bağlı kimseleri dinsizlikle suçlamış, ağır saldırılarda bulunmuştur. Dernek askerin içine soktuğu bazı kişiler aracılığıyla kışkırtmalara girişti. Sonuçta, 31 Mart 1909 günü askerler **"şeriat isteriz"** bağrışmalarıyla ayaklandılar. Olayları başlatan askerlerin, İttihat-ı

vakasından sonra ki, yargılamalar neticesinde cemiyet azalarına [1318] ağır

Muhammedi Cemiyeti'nin açıldığı gün dağıtılan küçük bayrakları taşıması dikkatleri Vahdetî'nin üzerine çekti. Volkan'da yayımlanan yazılar ve özellikle Vahdeti'nin 14 Nisan 1909'da II. Abdülhamit'e yazdığı açık mektup, halkı ve askerleri tahrik edici nitelikte bulundu.

Ayrıca meşrutiyet anlayışıve adem-i merkeziyetçi fikirleriyle İngilizlere ve Prens Sabahaddin'in başında bulunduğu Ahrar Fırkası'na yakın olan Kamil Paşa ile oğlu Said Paşa'ya yakınlığı ile tanınan, hatta bu yüzden 31 Mart vakası ile ilgili olarak yeni yayımlanan belgelere dayanan bazı araştırıcılar tarafından Derviş Vahdeti'nin İngilizlerin emrinde çalışan bir ajan olduğu ileri sürülmektedir.

Derviş Vahdeti 17 Nisan'da sorgulanmak üzere mahkemeye çağrıldı. Derviş Vahdeti ittihatçıların adaletine güvenmediği için 18 Nisan'da İstanbul'dan kaçtı. Beykoz, Gebze, Hereke ve Sapanca'da gizlendi. Son olarak gittiği İzmir'de Abdullah Nadiri tarafından ihbar edilince 25 Mayıs'ta tutuklandı.

İstanbul'a getirilip, Divan-ı Harp'te yargılandı. Görünüşte "Abdülhamit'e Açık Mektup" adlı makalesinden dolayı hakkında dava açılan Vahdeti, 31 Mart Olayı'nın müsebbibi olarak idama mahkûm edildi ve karar 19 Temmuz 1909 tarihinde SultanAhmed Meydanı'nda infaz edildi.

[1318] ALBAYRAK, Sadık, İrticanın Tarihçesi, İst, 1987, c.I, s, 174

İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti İstanbul Merkezi, İdare Meclisi Azaları:

1) Süheyl Paşa Hazretleri,
2) Şeyh Feyzullah Efendi zade Mehmet Sadık Efendi Hazretleri,
3) Bâyezid Dersiamlarından Mehmet Emîn Hayretî Efendi
4) İbnu'n-Nafî Ahmed Es'at Efendi,
5) Şeyh el-Hac Mehmet Emin Efendi,
6) Karagümrük Camii ikinci imamı Nevşehirli Hafız Mehmet Sabrî Efendi,
7) Bandırma Naibi Şevket Efendi,
8) **Bediuzzaman Said Kürdi (Nursî) İbni Mirza,**
9) Hırka-i Saadet Hazret-i Nebevi Kethüdası Hacı Hayri Bey Efendi,
10) Evkaf-ı Hümayun ser-veznedarı Raşit Efendi
11) Debre-i Balâ redîf kumandanlığından münfasıl Ferik Rıza Paşa
12) Volkan yazarlarından Farukî Ömer Şevki Efendi,
13) Tarîkat-ı Halvetiyeden Şeyh Seyyid Müslim Penah Efendi Darendevî,
14) Binbaşı Refik Bey Efendi,
15) Kadiri Şeyhi Veli Mehmet Efganî Efendi,
16) Mucîz dersiamlardan Ahmed Nazif Efendi,
17) Feriklikten emekli Hacı İzzet Paşa,
18) **Sivas Vilayeti Nakibul-Eşraf Kaymakamı Seyyid Abdullah Haşimî el-Mekkî Efendi Hazretleri,**
19) Memurlardan İhsan Bey,
20) Memurlardan Hayrî Bey,
21) Fatih dersiamlarından Divriliği Kadızâde Abdullah Ziyaeddin Efendi,
22) Şeyh Yunus Dergâhı Post-nişini Şeyh Ali Efendi,
23) Beylerbeyi Camii Vaizi Hacı Kâzım Efendi,
24) Şeyhzade Hacı Mehmet Efendi,
25) Müderrislerden Tevfik Efendi,
26) Volkan yazarı **Derviş Vahdeti.**

cezalar verilince Abdullah Hâşimî El Mekki'ye Sivas'tan Mekke-i Mükerreme'ye müebbeden nefyine (sürgüne) karar verilmiştir. [1319]

Seyyid Abdullah Hâşimî el-Mekki Rifâinin Mekke-i Mükerreme'den dönüşünün tarihini elimizdeki bilgiler ışığında tam olarak bilememekteyiz. **14 Nisan 1912**'de çıkan umûmî affa kadar kaldığını düşünebiliriz.[1320] Çünkü torunlarından duyduğumuz **"Mekke'de yedi sene kalmıştır"** İfadesi sürgünde geçen müddetin çokluğuna işaret olabilir.

Arap Şeyh'in sürgün zamanında çektiği sıkıntıların işareti olarak**"Kâbe'nin altın halkalarına yapışıp aileme tekrar kavuştur diye Rabbime çok dualar ettim"** dediği rivayeti meşhurdur.

Arap Şeyh sürgünde iken geçen zaman içerisinde eşi Halime Hanım evkaftan gelen para ve kendisinin gece gündüz el işleri yapıp satarak dergâhın hizmette kalmasına yardım etmişlerdir." [1321]

Milli Mücadele döneminde ise, Sivas'ta yapılan 4 Eylül Sivas Kongresine Sivas temsilcisi olarak katılmış, [1322] Mustafa Kemal Paşa'ya destek vermiş, kendisini Sivas'ta bulunduğu müddetçe dergâhında misafir etmiş ve Paşa'yı suikastten kurtarmışlardır. Sivas Kongresi boyunca delegelerin yemek ihtiyacına büyük miktarda katkı ve eşyalar Abdullah Hâşimî el Mekkî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz dergâhından karşılanmıştır. Sivas Kongresi fotoğrafı olarak bilinen, Kongre Binası önünde çekilmiş fotoğrafta Atatürk'ün sağ tarafında görülen kişi Arap Şeyh Hazretleridir**.**

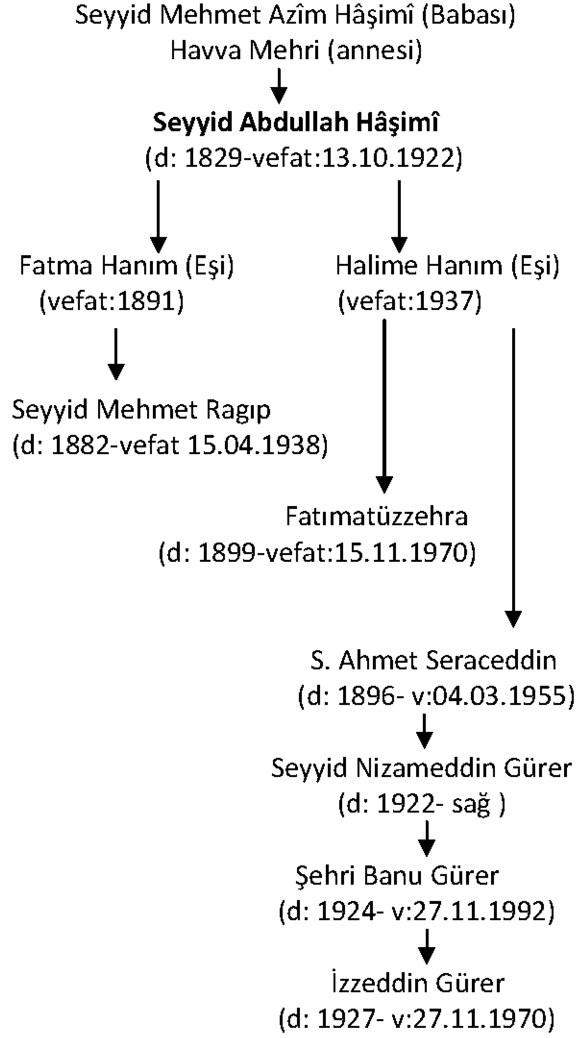
27) Nakşibendî meşayıhından, muhaddis Dağıstanlı Ömer Ziyaeddin Efendi

[1319] ALBAYRAK, Sadık, İrticanın Tarihçesi, İst, 1987, c.I, s, 175

[1320] 26 Muharrem 1332 (24 Aralık 1913) tarihini taşıyan vakıf senedine göre, vakfın idaresi ile dergâhın şeyhliğini büyük oğlu Seyyid Mehmed Ragıb'a, bunun vefatından sonra da küçük oğlu Seyyid Ahmed Siraceddin'e bırakmasıda, Arap Şeyh'in bu tarihte Sivas'ta olduğunu göstermektedir.

[1321] Seyyide Bilengül ALTUNTAŞ'tan dinledim.

[1322] Sivas Kongresi delegelerinin yemekleri ilk günlerde Sivas Belediyesi tarafından karşılandı. Belediye Başkanı Abdulhak Bey sadece yemekle değil, bütün sorunlarla yakından ilgilendi. Daha sonra masrafları kısmak amacıyla, yemekler Kongre binasının alt katındaki mutfakta çıkarıldı. Yemek giderleri belli ölçüde Sivas'ın varlıklı aileleri tarafından karşılandı.
Şehrin ileri gelenleri ve yöneticileri sık sık kongre binasına giderek, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekileri ziyaret ettiler, gece sohbetlerine katıldılar.

EVLİLİKLERİ VE ÇOCUKLARI

Sivas vilayetinde iken iki evlilik yapmıştır. Fatıma Hanım ile evliliğinden Seyyid Mehmed Ragıp Efendi, Halime isimli bir hanımla evliliğinden ve Seyyid Ahmed Sirâceddin ve Fâtımatüzzehra isminde bir kızı olmuştur. Diğer hanımı Divriğili Fatmagül Hanım Kasım 1891'de Hakk'a yürümüştür.

Seyyid Abdullah Hâşimî kuddise sırruhu'l-azîzin çocuklarından hafız olan kızı Fatımatüzzehra bekâr olarak Hakka'a yürümüş, büyük oğlu Seyyid Mehmet Ragıp'ın da iki ayrı evliliğinden[1323] çocuğu olmamıştır. 15.04.1938

[1323] Zekiye Hanım (d.1979-vefat:21.03.1906)
Şerife Gürer (d: 1880- vefat:09.12.1958)

de Hakk'a yürümüştür. Küçük oğlu Seyyid Ahmed Sirâceddin asteğmen olarak Doğu cephesinde savaşmış ve Ruslara esir düşmüştür. Bir Gürcü kadın tarafından kurtarıldıktan sonra bir süre Erzurum'da tedavi altına alınmış daha sonra Sivas'a dönmüştür. Cumhuriyet sonrasında Fizik-Kimya-Biyoloji öğretmeni olarak, Sivas Lisesi, Sivas Öğretmen Okulu, Malatya Lisesi, Elbistan Lisesi, Bafra Lisesi, Trabzon Lisesi ve son olarak Kilis Lisesi'nde çalışmıştır. Kırk yedi yıl öğretmen olarak çalıştıktan sonra 1951 yılında emekliye ayrılarak Sivas'a dönmüş ve 1955 yılında Sivas'ta Hakk'a yürümüştür. Seyyid Ahmed Siraceddin Ömer Kızı Fatmatüz Zehra Hanımla[1324] evlenmiştir. Bu evlilikten Seyyid Nizameddin, İzzeddin ve Şehri Banu isimlerini taşıyan üç çocukları olmuştur. 1922 doğumlu olan Seyyid Nizameddin isimli oğlu hayattadır ve Sivas'ta yaşamaktadır.

Abdullah Hâşimî kuddise sırruhu'l-azîzin Fadime isminde bir evlatlığı da vardır. Şeyh tarafından büyütülüp evlendiren Fadime Hanım'ın torunları da Sivas'ta yaşamaktadırlar.

HAKK'A YÜRÜYÜŞÜ

1909 yılında Mekke-i Mükerreme'ye sürgün olarak gittiğinde yaşı seksene yaklaştığını arzuhalinde beyan eden Abdullah Hâşimî kuddise sırruhu'l-azîzin 13 Kasım 1922 [1325] tarihinde Hakka yürüdüğünde 92 yaşında olduğu anlaşılmaktadır.

Abdullah Hâşimî el Mekki için, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün bir başsağlığı telgrafı ile cenaze için yüz lira para göndermiştir.

TÜRBESİ

Satın alıp Rifâi Tekkesi olarak vakfettiği konağının alt katındaki bir odada ebedi istirahatına çekilmiştir. Şimdi ise kabri, **Paşabey mahallesi**nde kendi ismiyle anılan Arap Şeyh Caddesi üzerindedir. Burası, Ulu Camii'nden öğretmen evine giderken Örtmelipınar Camii'ni geçtikten sonra sol tarafta yıkılmış bir kaç duvarı duran eski konağın yıkık duvarları arasında küçük kulübe görünümdeki türbe şeklinde iken Sivas Belediye Başkanı Doğan Ürgüp, Arap Şeyh Türbesini tecdiden yapılmasına önayak olmuştur.

Dizaynını Kahraman Özkök Bey ve Gürkan Boğazlıyan Bey düzenleyerek yeni şeklini verdikleri türbe 20. yüzyılın başları ve 19. yüzyılın sonlarındaki Osmanlı Mezar mimarisini andırmaktadır. Etrafını ve çevre düzenlemesini de Sivas Belediyesi yapmıştır.

[1324] (d: 1902- vefat:25.11.1977)

[1325] 13 Ekim 1922 tarihini de verenler var, bu hatalı bir tarihtir.

KİTABESİ

Hazret-i Pîr
es-Seyyid Ahmed er-Rifaî ve
Hazret-i Pîr-i Sânî
es-Seyyid Ahmed İzzeddîn es-Sayyâdî
nesl-i pâkinden
Mevlânâ es-Seyyid eş-Şeyh
Abdullah el-Hâşimî el-Mekkî

TARÎKAT SİLSİLESİ

Seyyid Abdullah Hâşimî el Mekki Sivas'ta 32. Tekkesini açmıştır. Meşîhat arşivindeki bir belgeye göre, 24 Şevval 1313 (8 Nisan 1896) tarihinde Sivas nakîbü'l-eşraf kaymakamlığı görevine getirilmiştir.[1326] Aynı

[1326] **NAKİB-ÜL EŞRAF:** Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sülâlesi mensuplarının işleriyle meşgul olan vazife sahibi hakkında kullanılır bir tâbirdir.

Ehl-i beyitten olanlara İslâmiyyetin her devrinde pek ziyade hürmet ve tazim gösterilir, kendilerine ait işlere bakmak üzere içlerinden biri reis tâyin edilirdi. Nakib-ül Eşraf adını alan bu reis Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selem sülâlesi mensuplarının işlerine bakar, neseblerini kayıt ve zapt eder, doğumlarını, ölümlerini deftere geçirir, onları âdi sanata girmekten ve fena hallerde bulunmaktan meneder, haklarını korur, fey ve ganimetten kendilerine ait hisseyi alıp aralarında dağıtır, sülâleden olan kadınların küfvi olmayanlarla evlenmelerini men ederdi. Hulâsa Nakibül-eşraf Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellemin hanedanı efradının umumi bir vâsisi hükmünde idi.

Nakib-ül-eşraflık mansıbı, gördüğü vazifesinin şerefinden ötürü, en yüksek mansıplardan sayılır, Halifeden sonra gelirdi. Bu sebebden Abbasî halifesi (Kadir Billâh) - zamanında Nakib-ül-eşraf bulunan (Eş-Şerif-ür Radi) halifeye hitaben yazdığı bir şiirde

"Aramızda bir fark var ise, o da sen halifesin ben değilim. Başka cihetlerden bir birimizden farkımız yok" demişti.

Halifeler tarafından Nakib-ül-eşraflara yazılan fermanlar ve beratlarda bu makamı ihraz etmiş olanların kadir ve menziletlerinin büyüklüğüyle mütenasip tâzimkâr sözler kullanılır, şikâyet (zemzem dağıtma vazifesi) ve divan-ı mezalim (adalet divanı) riyaseti gibi yüksek memuriyetler verilirdi. İslâm devletlerinde her devir ve asırda Nakib-ül-eşraflara hürmet ve tazimde bulunulmuştur.

Osmanlılar Mısır'ın fethini mütaakip Yavuz zamanında "Hâdim-ül-Haremeyn" unvanını almışlar ve o tarihten itibaren Mekke ve Medine ile sıkı münasebete başladıkları halde daha Yıldırım zamanında "Nakib-üI-Eşraf" tâyin eylemişlerdir. Hammer'in (cilt 2, sayfa 255) buna dair olan ifadesi şöyledir: "Yıldırım Bâyezid Seyyid Nuta'yı, ilmî fezailinden dolayı Nakib-ül-eşraf tâyin etmişti. "Seyyid Nuta' ölünce oğlu (Zeynelâbidin Efendi) kendisine halef oldu. Nakib-ül-eşraflık Fatih zamanında bir aralık lağvedilmiş ise, de oğlu Bâyezid'in saltanatı zamanında tekrar ihdas olunmuş ve ondan sonra inkıtasız devam etmiştir.

RAhmedli Ali Emîri Efendi (hyt: 1924) "Hadim ve hafız-ı emanat-ı mübareke, hule-

belgeye göre 21 Ekim 1901'de görev süresi tekrar uzatılmış ve 27 Mart 1909 tarihine kadar bu görevi sürdürmüştür.

Hâdim-ul Fukara Seyyid Abdullah Hâşimî el Mekki kuddise sırruhu'l-azîze icazet veren silsile şudur. (Bu silsile çok yerde nesebi saadetleri ile birleşir)

SİLSİLESİ

Salim el-Heyâzî el-Medenî el-Harbî
Kazım b. Amr
İbrahim b. Feyyâz
İzzeddin b. Şa'ban
Mehdî b. Ali

---

fayı Osmaniyenin şeref-i silsile-i siyadetlerive ilm-i celil-i ensabın fevaidi" başlığı ile yazdığı kıymetli bir yazıda (Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası, 30 Eylül 1335, adet 19) şu tafsilâtı veriyor:
"Selâtin-i Osmaniye'nin sadat-ı kiram hazaratına fevkalâde hürmet-i mahsusları olduğundan bu silsile-i mübarekeye bazı müteseyyidler karışmamak ve bir seyyid-i Sahih-ün-nesep bir memlekete seyahat ederse hakkında hürmet olunmak ve şayet gittiği şehirde temekkün ve tavattun buyurursa ismi zapt ve kaydolunmak üzere hicretin sekiz yüz tarihinde selâtin-i Osmaniye'nin dördüncüsü bulunan Yıldırım Bayezit tarafından o vakit pay-ı taht olan Bursa'da (Nakib-ül-eşraf) unvanıyla sadattan olmak üzere memur-i mahsus tâyin buyurulmuş ve Fatih İstanbul'u zapt ettikten sonra da bu hususa itina buyurdukları gibi mahdumları Sultan İkinci Bayezit-i zamanında umum vilâyet ve liva merkezlerine vesair icap ed en mahallere de (Nakib-ül-eşraf vekili) unvanıyla memurlar nasp ve tâyin buyrularak sadâtın silsilelerinin muhafazasına itina edilmiş ve el'an devam edilmekte bulunmuştur. Zaten o misillû sadat-ı kiramdan olanların ellerinde şecereleri bulunmak tabiî ise, de şecereleri ziyaa uğrar veyahut şecere tutmamış bulunanlar olursa ya Dersaadet'de Nakib-ül- eşrafa veyahut Nakib-ül-eşraf vekillerine müracaatla siyadetini irae ve ispat edebilirler."
"Nakib-ül-eşraf"ın Osmanlılar zamanındaki vazifesi hulefa ahdindekilerin aşağı yukarı ayniydi.
Vak'a nüvis Lûtfi Efendi (Lûtfi tarihi, cilt 3, sayfa 147) Nakib-ül-eşraflık için "Nakabeti eşraf hizmet-i şerifesinin vazifesi ensap marifetiyle seyyid ve müteseyyidi fark ve temyiz ve hariçten nesep ilhak olunmasını men' ve tahzirdir" diyor.
Osmanlılar zamanında Nakib-ül-eşrafa pek ziyade hürmet olunurdu. Merasim esnasında devlet ricaline takaddüm ederdi. Nakib-ül. Eşraflardan padişahlara kılıç kuşatanlar olduğu gibi müstecab-üd-da've (duası makbul) sayıldıkları için duaların çoğunu Nakib-ül-eşraflar yaparlardı.
İkinci Abdülhamit zamanında Nakib-ül-eşrafların oturmalarına mahsus Yıldız civarında bir konak tahsis olunmuştu. Nakib-ül-eşrafın 1908 Temmuz İnkılâbı'na kadar maaşı 1000 kuruşu geçmezken ondan sonra aylığı 5000 kuruşa çıkarılmıştır. Eskiden kalabalık bir kalem heyeti varken en sonra 1000 kuruş aylıklı bir kâtibi vardı. Osmanlı saltanatıyla beraber nakib-ül-eşraflık da tarihe karışmıştır.(Pakalın, Mehmed Zeki, Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul,1972)

Ali b. Muhammed
Muhammed b. Hızır
Hızır b. Şa'ban
Şa'ban b. Muhammed
Muhammed b. Salih
Salih b. Abdurrahman
Abdurrahman b. Hasan
Hasan b. Hüseyin
Hüseyin b. Yusuf
Yusuf b. Receb
Receb b. Şa'ban
Şa'ban b. Muhammed el-Ervaş
Muhammed el-Ervaş b. Şemseddin
Şemseddin b. Muhammed
Muhammed b. tâcü'l-evliya Ahmed er-Rifâî
Aliyyü'l-Kârî el-Vâsitî el-Kureşî
Ebü'l-Fazl b. Kâmh
Gulam b. Terkân
Ebu Ali er-Ruzbâdî
Ali el-Acemî
Ebu Bekir eş-Şiblî
Ebü'l-Kasım Cüneyd el-Bağdâdî
Serîrü's-Sakatî
Ebu Membuz el-Kerhî
Davud et-Tâî
Habi'l-Acemî
Hasan-ı Basrî
Hz. Ali
Hz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

Aynı belgede on iki imamı da içeren bir diğer silsilesi daha vardır. Bu da Ahmed er-Rifâî'den itibaren şöyledir.

Ahmed er-Rifâî
Ebu Mansur er-Reyyânî
Mansur et-Tayyib
Ebu Said Yahya en-Neccârî el-Vasıtî el-Ensarî
Ebü'l-Karmizî
Ebu'l-Kasım es-Sendusî
Ebu Muhammed Reyem el-Bağdadî
Cüneyd-i Bağdadî
Seriyyü's-Sakatî
Maruf el-Kerhî
Ali b. Musa Rıza

Musa Kazım
Cafer-i Sadık
Muhammed Bakır
Zeynel Abidin
Hz. Hüseyin
Hz. Ali
Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

Mühür de bulunan bu icazetnamenin sonunda "Ey Oğlum, tasavvuf sekiz haslet üzerine kurulmuştur. Seha, Rıza, Sabır, İşare, Kurbet, Yün Giyme, Seyahat ve fakr'dır. Seha: Hz. İbrahim, Rıza: Hz. İshak, Sabır: Hz. Eyyub, İşare: Hz. Zekeriyya ve Hz. Yusuf, Kurbet: Hz. Yahya, Seyahat: Hz. İsa ve fakr: Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi temsil eder." demektedir.

Bu belgenin sonunda, sonradan eklendiği anlaşılan ve 1338 (1922) tarihini taşıyan bozuk bir el yazısıyla Tokad Rifaî Şeyhi'nin Mehmed Rağıb Efendi'nin ehil ve muktedir olduğunu tasdik ettiğini bildiren bir ifade yer almaktadır.

HALİFELERİ

Bilgisine ulaşabildiğimiz halifelerinden birkaç kişi şunlardır.

Kendisi henüz hayattayken büyük oğlu Mehmed Ragıp Efendi'yi halife tayin ederek, icazetname vermiş ve hırka giydirmiştir. Vermiş olduğu bu icazetname 12 Rebiü'l-Evvel 1327 (3 Nisan 1909) tarihinde Mekke'de bulunan reisu'l-meşayih Ahmed Akîl kaddese'llâhü sırrahu'l azîz tarafından da tasdik edilmiştir.

Bağdat'da Hazreti Pîr Seyyid Abdülkâdir Geylânî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz dergâhında postnişîn olan es-Seyyid eş-Şerîf eş-Şeyh Şerâfeddin el-Ensârî el-Kâdirî hazretlerinin hicrî 1277 milâdî 1860 senesinde **Seyyid Muhammed el-Ensâri** adında bir oğlu olmuştur.

Hazreti Şeyh Seyyid Muhammed el-Ensârî'nin babası Hz. Şerâfeddîn'e intisab etmiş, seyr-i sülûk görmüş ve Kâdirî hilâfeti almışlardır.

Hasanî ve Hüseynî neseb ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin torunlarından olan bu zât-ı alâ emr-i manevî ile Bağdat'dan kalkıp Erzincan'a gelmişler ve yine emr-i manevî ile Sivas'a gelerek Arap Şeyh'e intisab etmişlerdir. Arap Şeyh, Muhammed el-Ensârî Efendiye Rıfâî-Sayyâdî hilâfeti vermişler ve kendilerini irşad hizmetlerini yürütmek üzere İstanbul'a göndermişlerdir.

Muhammed el-Ensârî Hazretleri Erzincan'da iken Vesile Hanımefendi ile evlenmişler ve bu evlilikden Seyyid Aziz el-Ensârî ve Seyyid Muhyiddîn el-Ensâri doğmuşlardır. 19. yy. sonlarında İstanbul'u teşrif eden Ensârî ailesi Kasımpaşa semtinde o zamanlar metruk bir halde bulunan Ayn-i Ali Baba Kâdirî dergâhını tekrardan inşa etmişler ve buraya Rıfâî-Kâdirî meşîhatı koymuşlardır. Arap Şeyh, Hakk'a yürüyene kadar İstanbul'u zaman zaman teşrif etmişler ve halîfeleri Seyyid Muhammed el-Ensârî dergâhında unutul-

maz hatıralar bırakmışlardır. Muhammed el-Ensârî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz de İstanbul'da Arap Şeyh namıyla tanınmıştır. 14 Kasım 1939 senesinde Hakk'a göçmüşler, Kulaksız Kabristan'ında İdris-i Muhtefî Hazretlerinin başucu hizasına sırlanmışlardır.

Üsküdar Rıfâî Âsitânesi'nin postuna Ahmed Ziyaeddin efendi'nin intikâlinden sonra Meclis-i Meşâyih kararı ile Âsitâne postuna tayin edilen zât, Seyyid Abdullah el-Hâşimî el Mekkî er-Rıfâî es- Sayyâdî kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin halîfelerinden Zileli Hacı Bekir Baba Hazretleridir.

VAKFİYESİ

Arap Şeyh Hazretlerine Sivas-Yıldızeli civarındaki Mumcu Köyü'nün bir kısmı ve İsmail Bey Çiftliği dergâhının ve kendi ihtiyaçlarını karşılaması için mülk olarak verilmiştir.

Kurduğu Rifâi tekkesi için Paşabey mahallesinde bir konak satın alarak gerekli tadilat ve semahaneyi yaptırdıktan sonra burayı dergâh haline getirerek h.27 Zilhicce 1331 (m. 27 Kasım 1913) de vakıf haline getirmiştir.[1327] İki katlı büyükçe olan konağın üst katında semahane, misafirhane, mutfak, meydan odası, alt katında ise, odunluk, sofa, ahır ve diğer müştemilat bulunmaktadır.

Bir vakıf senedine göre Paşabey mahallesinde kurmuş olduğu tekkesinde inşa ettiği mescitte hatiplik yapacak zatlara verilmek üzere 1311 (1893) yılında beş yüz kuruşluk bir vakıf tesis etmiştir.

26 Muharrem 1332 (24 Aralık 1913) tarihini taşıyan vakıf senedine göre, vakfın idaresi ile dergâhın şeyhliğini büyük oğlu Seyyid Mehmed Ragıb'a, bunun vefatından sonra da küçük oğlu Seyyid Ahmed Siraceddin'e bırakmıştır.

MENÂKIBI

Halk arasındaki itibarını teyit etmek için yanan fırın içine girmesi gibi, burhan törenleri yapılması tarafından istenmiştir. Seyyid Abdullah Hâşimî el Mekki (Arap Şeyh) Hazretlerinin burhan törenlerinde müridlerine bıçak ve şiş vurma ateş ile iştigal etme vb. birçok burhandan izinli olması O'nun kıymetinin artmasına da sebep olmuştur.

1- Arap Şeyh Hazretleri Hakk'a yürümeden kırk gün önce memleketlerine dönen gaziler, onunla savaşta beraber çarpıştıklarını halka ayan edince, **"Artık gitme vaktimiz geldi"** buyurmuşlar ve kırk gün sonra bu dünyayı terk etmişlerdir.

2- Arap Şeyh, cenazesini yıkamayı vasiyet ettiği Ahmed Hoca ile çok yakın ve iyi dosttular. Arap Şeyh, Hakk'a yürüdüğünde, Ahmed Hoca, ce-

---

[1327] Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s.55

nazeyi yıkamaya başlar. İçinden,

"Ermiş diyorlardı..." Sözünü geçirince serçe parmağını Arap Şeyh tutar ve bırakmaz. Uğraşmasına rağmen parmağını cenazenin elinden kurtaramayan hocanın telaşı üzerine, orada bulunanların okumaları sayesine parmağını kurtarır.[1328]

3- Arap Şeyh Hazretlerine Hanımı Halime Hanım sordu ki;

—Efendim, Mustafa Kemal isimli kişi yurdu kurtarmak için faaliyetlerde bulunuyor, başarabilecek mi?

—Evet, fakat kadın ve kızlarımızın başlarını da açacaktır.

—Yardım etmeyelim mi?

—Hayır, ona yardım edin. Çünkü bu millet devletsiz kalmasın.

4-İstanbul'a geldiğinde velayetine delil olarak bir keramet göstermesi talep edilince bir çocukla bir fırına girmiş ve bir müddet sonra çocukla beraber çıkmıştır. Çocuğa sorulduğunda,

—Dede içeride namaz kıldı bende çiçekli bahçede oynadım, demiştir.

Daha sonra o fırını bir daha yakamamışlardır.

DESTUR

Yine feth oldu ol babı Rifâî dergeh-i zîbâ
Muvaffak bîl-kudûm etsin bu dergâhı Ganî Mevlâ
Kedine Mekke hem beyti mükerrem handanından
0 seyyid ismi Abdullâh-ı Hâşim eyledi inşâ
Keramet evliya hakdır husûsan kutb-ı Rabbânî
Vü gavsu l-vâsılîn hem arifin dünyâ vü mâ-fihâ
Hatab yerine ol pâyin sokup nâra o matbahda
Pişirdi mâ-hazar taam misafirler için mahzâ
İkinci zahiri bâtın semâvât-ı zemininde
Musahhar oldu vahşî cümle hayvan eyledi îmâ
Anıncün merkadi beyti ziyâretde o şirinler
Muhafızdır mühîni genc-rûylar giremez asla
Velî pak seyyidî Ahmed Rifâî hazret-i pirim
Naam yâ kaddesellahul-azîz ismiyle saddeknâ
Tarîkat şahların şahı emîr'l-müminîn Sıddîk
Aliyyul-Mürtezâ Haydar ulûm-i cennetul-mevâ
Cemilinde buyurdu evliya hakkında lâ-havfün
Aleyhim âyeti tebşir verildi müjde-i rânâ
Şefaatler umarız cümlesinden yâ Rasûlallâh
Şefiim yâ Muhammed Mustafâ Mahmûd-ı zul-atâ
Demâdem zikr-i yâd olsun bu dergâhı halîfetde

[1328] YASAK, a.g.e. s. 76–77

Ola sâye-i pîrânda nice himmetleri efzâ
Mücevherle gözetdim **Hüsniyâ** rûmiyle târihi
Dedim ol şeyh-i mürşidim iğin bir mâ hüve'l-âlâ

(sene 1300/ 1884)

Târih-i musanna' ez-hurûf-i cevher-i Rûmî[1329]

KENDİSİNE VERİLEN İCAZET[1330]

Bismillahirrahmânirrahîm

Allah Teâlâ'ya Hamd olsun, bu icazetnameyi beşeriyeti terbiye için bu aciz Âdem almıştır.

Hidayet seccadesine oturmuştur. Beşerin ulaşması gerekli olan hedefe varmak için kurtuluş yoluna intisap edip ve cennete kavuşmak dünya ve dini fark edip ayırmak zikrin aslına ulaşmak nübüvvet şartlarına uymak için kabul etmiştir.

Birliği Yüce olan Mevla' yı tesbih ederim ki;

Allah Teâlâ O'nu (icazet sahibini) başkalarının nefislerinin bilmediğine ulaştırmış, O'nu gururdan ve nefsanî duygulardan temizlemiş, maneviyat elbisesini giydirmiş, kendi nuruyla nurlandırmış, O'na Kutsi elbiseler giydirmiş ve nimetlerini vermiş, ulvi himmetlerini yüksek tutmuş ve O'nu afv ederek bu icazetname sahibini dostları derecesine çıkarmıştır.

Hamd ederim ki, Hamd etmek, Hakk tarafından istenen şeylerdendir. O'nun verdiği nimetlere şükür ederiz.

O'ndan başka ilah, birliğine ortak yoktur.

Gözlerin dışarı fırlayacağı günde, hata ehlinin, cahillerin, aşırı gidenlerin ve sınırı aşanlar O'nu bulacaklardır.

Kim ki; cahil birini yol gösterici kabul ederse bilsin ki, o ilimsiz kişinin davetine icabet Cahiliye Davetine icabet etmek gibidir

Ben Şehadet ederim ki, Seyyidimiz, Efendimiz, Sahibimiz Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'nın kulu, elçisi, risaletle gelen, Hanif dini üzere olan ve ümmetine Hakk'a yürüyene kadar nasihat edene, âline ashabına salât ve selam ederim. Bize Rabbanî bilgileri öğretti. Kurtuluş ve dinin yollarını açıkladı. Bize icazet verenler Sünnet-i Muhammediye'ye yapışmışlar ve bu yola bağlı yaşamışlardır. Muhammedî Terbiye yoluna girenlere salât ve selam olsun.

Ey benim Gardaşlarım! Allah Teâlâ'nın razı olduğu sıfat onlardadır. Daima onlar hüzünlü. Şehvanî duygulara düşmekten korkarak, yüzlerini O'na çevirip dua ederek, kalblerinde Allah Teâlâ sevgisi ile

---

[1329] YILDIZ, Âlim, "Arap Şeyh'in Bir Mektubu Makalesi" Hayat Ağacı Dergisi, 2006, s. 47. Bu tekkeyle ilgili olarak Muzaffer Sarısözen'in babası müderris Hüseyin Hüsnü (1843–1917) tarafından yazılan bu şiire göre tekke Rumî 1300 (M. 1884) tarihinde yapılmıştır.
Vezni: Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

[1330] Silsilesi yazıldıktan sonra devam eden Arapça metinden tercüme edilmiştir.

zikrin tilaveti ile meşguldürler. Kalplerinde O'nun nuru, nefesleri misk kokusu, meleklerin zevklerine muttali olmuş sanki sarhoşlar ve sorulduklarında mecnun gibi, derler. Onlara bakar şaşar kalırsın. Onlara dağların, yerlerin ve göklerin anahtarları teslim edilmiş. Onlar şeytanın azdırmasından korunmuş ve meleklerin, ruhanilerin dost edindiği kişilerdir.

Vesselâmü ala men it-tebe'âl-Hüdâ

RİFÂİ TARİKATİNDE USÛL

İNTİSÂB MERASİMİ

Rifâiyye'de dervişin tarikata kabul şekli şöyledir: Şeyh Efendi, müride Cenâb-ı Hakka tevbe, günahları terk ve Allah Teâlâ'ya yöneliş niyetiyle bir abdest alıp, iki rekât namaz kılmasını söyler.

Bundan sonra Şeyh kıbleye yönelerek iki dizi üstüne oturur.

Mürid de şeyhinin karşısına geçerek dizdize gelecek şekilde oturur.

Şeyh üç Fâtiha-i Şerife okur ve müridin elinden tutarak Kur'ân-ı Kerim'deki bey'âtla ilgili **"Şüphesiz, Sana (Hudeybiye'de) biat edenler, Allah'a biat etmiş olurlar. Allah'ın eli (kudret ve yardımı), onların elinin üstündedir. Onun için her kim cayarsa sırf kendi aleyhine cayar. Her kim de Allah'a verdiği sözü yerine getirirse, Allah'da ona yarın büyük bir mükâfat verecektir."** [1331]okur.

Ardından Ubâde b. Sâmit'ten rivayet edilen bey'âtle ilgili hadis-i şerifi hatırlatır:

"Allah Teâlâ'ya asla şirk koşmamak, hırsızlık ve zina etmemek, fakirlik korkusuyla çocukları öldürmemek, ahlâk-ı hasene ile yaşamak."

Bu hususları hatırlattıktan sonra, müride şu soruyu yöneltir:

"Siz bu şartlar çerçevesinde bana bey'ât ediyor musunuz?" Ve mürid **"evet"** deyince, ona Kur'ân-ı Kerim'deki ahdi bozmamayla ilgili âyetleri okur.

"Allah Teâlâ'ın emir ve yasaklarına, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetine uyacağıma, herkese gereği şekilde hizmet edeceğime, dünya âhirette şeyhimin Ahmed Rifâî olduğuna, Cenâb-ı Hakkı, melâike-i kirâmını, resul ve enbiyâsını, halkından hâzır olanları şahit tutarım " sözlerini şeyh müridine tevbe yaptırdıktan sonra söyletir.

Sonra şeyh gözlerini yumar, ellerini dizlerine koyar, üç defa **"Lâilâhe İlla'llah"** kavlini telkin eder ve dördüncüsünde **"Muhammedü'r-Rasûlullah"** der.

[1331] Feth, 10

Mürid de bu şekilde tekrar eder. Elini müridin göğsüne götürerek tevfik ve ihlâsı için dua eder. Ve ikisi beraber kalkıp kıbleye yönelerek Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme selât ve selâm getirirler. Fatiha ile intisâb merasimi sona ermiş olur.

Eğer intisâb eden kadın ise, intisâb esnasında elini tutmaz. Bir tülbendin bir ucundan şeyh tutar, diğerinden müride. Erkek müride telkin ettiği şeyhleri bu kadına da söyletir. Dua eder, Fatiha ile merasim biter.

TARİKAT ZİKRİ VE BURHAN

Rifâiyye Sesli zikir yapan tarikatlardan birisidir. Zikir ve âyin usûlüne "zikr-i kıyâmî" (ayakta zikir} adı verilir. Kadiriyye, Bedevîyye ve Sa'diyye "kıyâmî" zikri benimseyen diğer tarikatlardır.

"Zikr-i kıyam" şeyh efendinin Fâtiha'sı ile başlar. Dizüstü oturulur ve hilâl şeklinde bir zikir halkası teşkil edilir, Fâtiha'dan sonra **"özel bestesi"** olan **"evrâd-ı şerif"** okurlar. Kısa bir duâ yapılır. Ardından ayağa kalkılır. Halka bozulmadan, vücûdun belden aşağısı fazla hareket ettirilmeden şeyh efendinin belirttiği esmâ **(Allah Teâlâ'nın isimlerinden biridir. Genelde kelime-i tevhidle başlanır. Sonra lafza-i celâl ve Hayy-Hakk isimleri zikredilir)** zikredilmeye başlanır. Zikir meclisini "**reis**" denilen bir kişi yürütmeye başlar. Zâkirler yâ tek başına ya da grup halinde ilâhiler, kasideler söylerler. Böylelikle dervişler iyice coşar ve zikir hızlanır. Yeseviyye tarikatında zikir esnasında görülen "**testere**" sesine benzer bir sesle zikrin ritmi değişir.

Bu coşkunluk hâlinde aktâb-ı erbaa (dört büyük kutup)'dan birisi olarak kabul edilen Ahmed er-Rifâî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri'nin Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin **"elini Öpme kerameti"** esnasında meydâna gelen harikulade durumların bir tezahürü ve devamı olarak "**burhan**" âyini başlar. Burhan, şüpheye yer bırakmayacak kadar kesin ve özel delil demektir.

Kılıç, şiş, topuz, teber (bir çeşit balta) gibi âletler vücûdun yanak, karın, gırtlak, göz ve değişik yerlerine saplanır. Ayrıca **"lâl"** denilen bir demir parçası ateşe sokulur, akkor hâline gelince ağıza alınıp yalanır ve soğutulur. Bu hâdiseye **"gül yalamak"** ta denir. Bu esnada "**Hayy**" ism-i şerifi zikredilir.

Ve burhan bittikten sonra "**Hakk**" ve **"Hû"** ism-i şerifleri zikredilir. Sonra oturulur. Esmâ-i Hüsnâ'dan bazı isimler okunur. Ardından bir kişi **"âşır"** okur. Şeyh Efendi duâ eder. Fatiha ve salavâtlar çekilir. Sağa ve sola selâm verilerek zikir âyini bitmiş olur. Ateşe yakıcılık, bıçağa kesicilik özelliğini veren Allah Teâlâ'dır. İstediği zaman geri alır. Tıpkı Cenâb-ı Allah'ın

Hz. İbrahim aleyhisselâmı ateşin yakıcılığından koruduğu gibi **(Biz. "Ey ateş! İbrahim için serin ve selamet ol!" dedik.)**[1332]

Burhan, Rifâiyye'nin çok tanınmış ve dikkat çekmiş bir hususiyetidir. Burhan gerçekleştirilirken zikir bir yandan devam eder. Şunu da belirtelim ki burhan her zikir meclisi kurulduğu zaman icra edilmez. Şeyh efendinin uygun gördüğü bir zamada gösterilir.

BURHANDAKİ KASEM DUALARI

KILIÇ KASEMİ [1333]

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

"Ve enzelnel hadîde fîhi be'sün şedîdün."[1334]

3 adet **"Ya Allah"**

3 adet **"Ya Rahman"**

3 adet **"Ya Rahim"** Sonra:

"Allahümmec'al hâzel hadide vessilâha kemâin bârid. Allahümme ve kemâ leyyente alâ İsmaîl'ez-zebha leyyin lenâ hâzessilâha bisırri seyyidî Ahmed er-Rifâiyyil kebîr."[1335]

okunur.

TOPUZLU ŞİŞ KASEMİ

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

"Aksemtü aleyke bi-ismillahil Azam. Eyyühe'd-dübüsü en tedhule biselem ve tahruce bilâ elem, bihurmeti sahibiFalem. Bisırri seyyidî Ahmed er-Rifâî bi elfi lâ havle velâ kuvvete illâ billahil Aliyyil Azîm."[1336]

(3 Defa okunur.)

ŞİŞ KASEMİ

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

[1332]Enbiya, 69

[1333] Yeminli duası

[1334] **"Biz demiri indirdik. Onda hem çetin bir sertlik, hem de insanlar için birçok menfaattar vardır."** Hadid, 25

[1335] **"Ya Rabbi! Seyyid Ahmed el-Kebîr er-Rifâî hürmetine bu demiri ve silâhı soğuk su gibi yap ve Hazret-i İsmâîl aleyhisselâma yumuşak yaptığın gibi yumuşak yap."**

[1336] **"Ey topuz, sahib-i âlem olan ve Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin sırrının tecellîsi olarak Allah Teâlâ'nın ism-i Â'zam'ı hürmetine ve Allah aşkına, zarar vermeden selâmetle gir ve acı vermeden çık."**

"Aksemtü aleyke bismillahil Â'zam. Eyyüheş'-şiyş, bihakkıllezî enbetel haşîş, en tedhule biselemin ve tahruce bilâ elemin. Bi hurmeti sahibi Falem Muhammedin sallallâhü aleyhi ve sellem."[1337]

ATEŞ SÖNDÜRMEK İÇİN

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ruhu için 1 adet ve 4 kutub'un ruhları için de 4 adet Fatiha okuduktan sonra şu dua okunur:

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

"Ya nâru kûnî berden ve selâmen alâ fükarâi seyyidî Ahmed er-Rifâî, berden ve selâmen liye hamsetün utfî bina nâral cahîmil hâtımete. El-Mustafâ, vel-Müctebâ, el-Murtazâ ve ebnâhümâ vel-Fâtımetü."[1338]

EVRÂD-EZKÂR

Şeyhin müride, kabiliyetine göre adedi ta'yin olunmak üzere vereceği ilk vird, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme salât ve selâmdır.

Sonra yine isti'dâd ve adedi ta'yin olunmak şartıyla **"istiğfar"** virdi verilir. Bundan sonra aynı şekilde kabiliyet ve adedi ta'yin olunmak üzere her namazın sonunda yirmi defadan az olmamak kaydıyla **"Lâilâhe İlla'llah"** zikri verilir. Virdi çekmek İçin abdestli olmak, sakin ve münhal bir yer bulmak ve gözleri yummak, şeyhe kalbini rabtetmek, kalbten mâsivâyı çıkarmak gerekir.

Kelime-i Tevhîd zikrinde başarı elde eden müride şeyh, Lafzâ-i Celâl zikrini verir. Bu zikri de başarıyla çekerse, Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden sayısı belli olmak şartıyla müride çekmesini söyler. Genelde Rahman ism-i şerifi çokça çekilen bir zikirdir. **Lâilâhe İllallah, Allah, Rahman** isimlerinden sonra en çok teşbih edilen diğer isimler şunlardır;

Rahim, Vahhâb, Kuddüs, Hak, Halım, Hannân, Hayy, Hafız, Hamîd, Vedûd, Selâm, Kerim, Metin, Sabûr, Settâr, Gaffar.

Rifâiyye'de evrâd ve ezkânn ismi ve sayısı kol ve şubelere göre değişmektedir. Evrâdlar genellikle şu şekilde çekilir.

Önce abdestli olarak kıbleye karşı oturulur. Tevbe-istiğfar yapılır. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme âline, ehl-i beytine, bütün nebilere, çehâr-ı yâr-ı güzine, 12 imâm, 12 tarikat pirlerine, çevresinde bulunan velile-

---

[1337] **"Ey şiş, sahib-i âlem olan Hazret-i Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin sırrının tecellîsi olarak, yerden otları bitiren Allah'ın ism-i Â'zam'ı hürmetine, zarar vermeden selâmetle gir ve acı vermeden çık."**

[1338] (Ey ateş! Seyyid Ahmed el-Kebîr er-Rifâînin fakirleri üzerine serin ve selâmet ol. Benim beş şeyim vardır ki onlarla cehennemin, kalplere işleyen şiddetli ateşini söndürebilirim. Onlar: el-Mustafa, el-Müctebâ, el-Murtazâ ve onların iki oğlu Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin ve Hazret-i Fatıma.)

rin ruhuna, bütün geçmişlerine üç ihlâs bir fatiha okur. Şeyhinin verdiği evradı çeker. Bunu sabah-akşam tekrar eder.

EVRADI RİFÂİYYE

Bismillâhir-Rahmânir-Rahîm

Sâlik'e şerbet birkaç şekilde verilir. Hangisi kolay ise o uygulanır. Şöyle ki:

a-Yalnız su ile, yalnız sirke ile veya yalnız süt ile olur.
b-Zeytinyağı, hurma ve bal veya bunların üçünün karışımı ile olur.
c-Zeytinyağı ve suyun ikisi ile olur.
d-Zeytinyağı, su ve tuz, bunların üçü ile olur.
e-Limon ve şekerin karışımı ile olur.
Bunlardan herhangi birisinin üzerine;
3 Fatiha,
3 Ayete'l-Kürsi,
3 defa da
Elem yeni lillezine amenû en tahşa'a kulûbühüm li-zikrillah.[1339]
okunup
"Rauf"
ismini zikrederek üfürüp **"Ehli tarîk'in ruhlarına Fatiha"** denilir.
Ve:
"Destur yâ ehlel hamra" diyerek şerbet sâlike içirilir.

Eğer orada ihvandan başka kimseler varsa, onlar da şerbete üfürürler ve hepsi beraber içerler.Sâlike şerbet içirildikten sonra, ona şu vird verilir:

Sabah namazından sonra:
10 adet istiğfar,
10 adet salâvât,
165 adet Kelime-i Tevhid, İsmine mutabık **"Esmâü'l-Hüsnâ"** Meselâ ismi Muhammed ise, 92 adet **"Ya Bâsıt, Ya Vedûd"**, 66 adet **"Ya Allah"**,
11 adet "Ya Rahim",
11 adet 'Ya Sabûr",
11 adet "Ya Gaffar",
diyecektir.

USÛLÜ SÜLÜK ESMÂLARI

Lâ ilahe illallah,
Ya Allah,
Ya Hû,

[1339] **"İmân edenlere, Allah'ın zikrine ve inen Kur'an'a karşı kalplerinin saygı ile yumuşama vakti hâlâ gelmedi mi?"** (Hadîd, 16)

Ya Hakk,
Ya Hayy,
Ya Kayyûm,
Ya Kahhâr.

Bunların fürû (Ek) esmâları:

Ya Vehhâb,
Ya Gayyûr,
Ya Fettâh,
Ya Cebbar,
Ya Selâm.

USÛLÜ TESBÎHİ RİFÂÎ

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

"Allâhü lâ ilahe illâ hüvel Hayyül Kayyûm. Lâ te'hu-zühû sinetün velâ nevm. Lehû mâ fis-semâvâti vemâ fuardı, men zellezî yeşfe'u indehû illâ bi-iznihî. Ya'lemü mâ beyne eydîhim vemâ halfehüm. Velâ yühîtûne bi şey'in min ilmihî illâ bimâ şâ'e, vesi'a kürsiyyühüs-semâvâti vel-arda velâ ye'ûdühû hıfzuhümâ ve hüvel Aliyyül Azîm."[1340]

Sonra:

"Şehidellâhü ennehû lâ ilahe illâ hüve vel-melâiketü ve ülül-ilmi kaimen bilkıstı. Lâ ilahe illâ hüvel Aziyzül Hakîm. İnneddîne indallâhil-İslâm."[1341]

"Eşhedü bimâ şehidallâhü bihî ve estevdiullâhe hâzi-hiş-şehâdete vehiye lenâ indallâhi vedîatün."[1342]

[1340] **"O Allah'dır ki, kendinden başka hiç bir ilâh yoktur. O ezelî ve ebedî hayat ile bizatihi (kendiliğinden) diridir, (bakîdir). Zât ve kemâl sıfatlarıyla yaratıkların bütün işlerinde hâkim ve kâimdir, herşey O'nunla kaimdir. O'nu ne bir dalgınlık, ne de bir uyku tutmaz. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında kim şefaat edebilir? O, bütün varlıkların (dünya veya ahirete aid) önlerinde ve arkalarındaki (yaptıkları ve yapacakları, gizli ve aşikar) her şeyini bilir. Onlar (varlıklar, yaratıklar) ise, Allah'ın dilediği kadarından başka, ilâhî ilminden hiç bir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü (mülk ve saltanatı) gökleri ve yeri çevrelemiş, kaplamıştır. Gökleri ve yeri korumak, gözetmek, O'na zorluk ve ağırlık vermez. O, çok yüce, çok büyüktür".** (Bakara,255)

[1341] **"Allah, kendinden başka ibâdete müstehak bir varlık olmadığını delillerle açıkladı. Meleklerle ilim sahipleri de adalet ve hak üzere durarak buna imân ettiler. O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur. O, (her şeye) galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir. Doğrusu Allah katında gerçek din İslâm'dır."** (Âi-i İmran,18-19)

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

"Kulillâhümme mâlikel mülki tü'til mülke men teşâü ve tenziul mülke mimmen teşâü. Ve tüizzü men teşâü vetüzillü men teşâü, biyedikel hayru inneke alâ külli şey'in kadir. Tûlicül-leyle fin-nehâri ve tûlicünnehâra filleyli ve tuhricül hayye minel meyyiti ve tuhricül meyyite minel hayyi ve terzüku men teşâü bigayri hisâb."[1343]

"Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil' Aliyyil Azîm."

33 adet "Sübhânallâh"

33 adet "Elhamdülillah"

33 adet "Allâhü Ekber" Sonra:

"**Allâhü Ekberû ve Azamü kebîrâ. Lâ ilahe illallâhü vahdehû lâ şerike leh. Lehül mülkü velehül hamdü vehü-ve alâ külli şey'in kadir. "**

"Elâ inne evliyâallâhi lâ havfün aleyhim velâhüm yahzenûn."[1344]

SEYR Ü SÜLÛK

Seyr ü sülûkde ulvî ve en yüksek hedef ilm-i tevhid'dir.

İlm-i tevhid “Allah'ın tek olduğunu bilme ilmidir”.

Eğer sâlik yedi nefsin yedi mertebesini geçtiği zaman tevhidi, hâl ve vicdanı ile anlaması çok güzeldir. Eğer anlamadı ise yedinci tavırda yalnız **"Kahhar"** ismini okuyan salik'e birer birer fürû esmâlarını yani:

"Yâ Vehhâb, yâ Gayyûr, yâ Fettâh, yâ Cebbar, yâ Selâm"ı dahi okutup zuhurat ile yanî o kişi ibâdet ile kendini meşgul görürse ibadetlerden zevk almaya başlarsa o kişiye **"Tevhîd-i Ef’âl”** öğretmeli. Yani:

"Kul küllün min indillah" [1345]

Âyet-i kerîmesi mucibince, **(her işi Hak işler, her şeyi o yaratır.)** diye inanacak ve böyle göreceksin, hâl ve vicdan ile bunu düşünüp tefekkür edeceksin. Dış yönüyle bir işi falan ve filan işliyor görürsen de, gerçekte onları işleyen birdir ki o da Allah Teâlâ’dır; bunun misali; Hacivat Karagöz oynatan kişidir ki, seyirci hareketleri ve seslerin kuklalardan geldiğini zanneder, oysa hareket ettiren ve konuşan kuklaları oynatandır.

[1342] **“Allahü Teâlâ'nın şehâdet ettiğine ben de şehâdet ediyorum ve bu şehâdeti, Allah Teâlâ'ya emanet ediyorum. O, Allah Teâlâ katında bizim için bir emân ve emânettir.”**

[1343] **“Şöyle de: Ey mülkün sahibi Allah'ım! Sen dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini azız edersin, dilediğini de zelîl edersin; hayır, yalnız senin elindedir. Muhakkak ki sen her şeye kadirsin. Geceyi gündüze sokarsın (geceler kısalıp gündüzler uzar) ve gündüzü geceye sokarsın (da gündüzler kısalıp geceler uzar). Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın; dilediğine de sayısız rızık Verirsin”** (Âl-i İmran, 26, 27)

[1344] **“Biliniz ki, Allah'ın velileri (dostları) için hiç bir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.”** (Yûnus, 62)

[1345] **“De ki, her şey Allah'tandır.”** (Nisa, 78)

İkinci isimde yemiş ve meyvalar görmeğe başlayınca ona **"Tevhid-i Sıfat"**ı tarif etmeli. Yani **"Bu bizlerde görülen güç ve kuvvet ki, onlarla yürüyor, duyuyor, görüyor, konuşuyoruz. Ağır ve güç şeylerde irâde, güç ve kuvvetimizi kullanıyoruz. Gerçekte bu kuvvet ve kudret Hakk'ındır, Hakk'tandır. Aynada görülen suret gibi bizde görünüyor."** mülahazasıyla zikir etmelisin, demeli.

Üçüncüde buğday ve arpa gibi tohum olacak taneler meydana gelince ona **"Tevhîd-i Zâti"** yi tarif edip öğretmeli. Yani bizler, denizin dalgaları, kar ve buz gibi ayrı ayrı görünürsek de, hakikatta (gerçekte) fiillerimiz ve sıfatlarımız gibi zatlarımız da halik ve fânî olduğu için **"Zât-ı Hak'dan başkası yoktur."** fikir ve mülâhazasiyle zikr etmeli.

Eğer yukarda geçen bu üç zuhuratın hepsini beraber görürse bu duruma **"el-Cem"** derler ki, bu durumda **"Zât zahir, sıfatlar ve fiiller bâtın, müstetir."** olur. Eğer bu mertebeden tenezzül ederse o makama **"Hazretü'l-Cem"** denir. Bu durumda **sıfat** ve **ef'âl, zahir, zat bâtın** ve **müstetir** olur.

Eğer bazen zat zahir, bazan da sıfat ve ef'âl zahir olup nazar ve müşahedesinde (bakıp görmesinde) birbirlerine perde olmaz halde olursa bu menzile **"Cem'ül-Cem"** ve **"farkun ba'del-cem"** denir ki, bunların üçü de Tevhîd-i Zât'ın hazeratıdır.

Bir de **"Ehadiyyetü'l-Cem"** vardır ki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ve onun halifesi olan kutublara mahsustur.

Ve dahî sâlike yedinci tavrı ve Esmâ-i Hüsnâ'nın tamamını okutturduktan sonra **"Makâmat-ı Tevhid"**i öğretmek için, zikr-i kalbî hafi ki **"Allah Allah Allah"** demektir. Bu öğretilip ve yukarıda geçtiği şekilde tevhidler öğretilir. Ve zikir de, kalpden ruha, ruhdan sırra, sırdan hafâ'ya, (gizliye), hafâdan ahfâ'ya (daha gizliye), ahfa'dan nefs-i natıkaya, nefs-i natıkadan bütün bedene intikal ettirilirse daha güzel olur.

FERMAN

Bilâd-ı Hamse'den Bursa payesi tevcîh-i emr-i 'âlîsi
El-Gâzî Sultan Abdülhamid Han

1. Satır: Aksâ kuzâtü'l-müslimîn evlâ vülâtü'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn râfi'-i i'lâmü'ş-şerî'atü'l-vâhidîn vâris-i ulûmi'l-enbiyâ ve'l-mürselîn el-muhtas bi-mezîdi inâyetü'l-meliki'l-muîn mahrec pâyelerinden Sivas Nakibü'l-Eşraf Kaymakamı Mevlâna Seyyid Abdullah Efendi zîdet fezâilehû

2. Satır: Tevki'-i refî'-i humâyun vâsıl olacak ma'lum ola ki sen ki Mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin rüşd ü ru'yetle muttasıf ve ma'ruf olarak inâyet-i mekremet-i seniyye-i şâhâneme layık ve müstehak bulunduğun cihetle 1326 senesi şehr-i Muharremü'l-Haram'ın 22. gününden itibaren

3. Satır: uhde-i ehliyetine Bilâd-ı Hamse'den Bursa payesi tevcîh ü ihsânı bi'l-fiil şeyhü'l-islam ve müftiü'l-enam olup imtiyâz-ı nişân-ı

hümâyunun ve murassa‘ Osmânî ve Mecîdî nişân-ı Zîşanlarını hâiz ü hâmil olan a‘lemü’l-ulemâü’l-mütebahhirîn efdalü’l-fuzalâi’l-müteverri‘în yenbe‘u’l-fazl

4. Satır: ve’l-yakîn Halid Efendizâde Mevlânâ Mehmed Cemâleddin Efendi edâme’llâhu teâlâ fezâilenin telhîsi üzerine şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i mülûkânem muktezâ-yı münîfinden olmağla mûcebince pâye-i mezkûre mazhariyetine mutazammın divân-ı humâyunumdan işbu fermân-ı celîlü’l-ünvân-ı bâ-hidîvânem ıstar u i‘tâ olundu.

5. Satır: sâlifü’z-zikr pâyeye târih-i mezkûrdan itibaren nâil olup îfâ-yı şükr-i mehmedetle beraber nümâ-yı eyyâm-ı umûr-ı şevket-i pâdişâhânem daavât-ı hayriyyesine müvâzin ü hüsn-i edâya hizmete sarf-ı mukarrenet eyleyesin. Tahrîren fi’l-yevmi’t-tâsi‘ ve’l-‘işrîn min şehr-i Rebîü’l-âhir li-sene sitte ve işrîne ve selâse ve mie ve elf [1326]. [30 Mayıs 1908]

Be-makâm-ı Konstantinü’l-Mahrûse.

SİVAS VİLAYETİ

1. Satır: Nakibü’l-eşraf kaymakamlığı Gurre-i Rebiülahir 1304 [Ekim 1886] tarihinden itibaren Altıparmakzâde Hüseyin Efendi uhdesine tevcih buyurulmuştur.

2. Satır: Mûmâ ileyh Seyyid Hüseyin Efendi’nin hasbü’l-îcâb azline ve 20 seneden beri Sivas’ta ikâmet etmekte olan sâdât-ı Rifâiyyeden **Seyyid Abdullah el-Hâşimî Efendi**

3. Satır: derkâr olan liyâkatine binâen 24 Şevval 1313 [8 Nisan 1896] tarihinden itibaren îcâb-ı icrâ edilmiştir.

4. Satır: Mûmâ ileyhin zât-ı şevket-meâb hazret-i hilâfet-penâhî ve devlet-i aliyyelerine sadâkatle îfâ-yı hizmet edeceğine ve mugâyir-i adâlet ve harekâtta bulunmayacağına dair

5. Satır: olan tahlîfin icrası buraca îfâ edilmiştir.

6. Satır: Mûmâ ileyh **Abdullah el-Hâşimî Efendi** 8 Recep 1319 [21 Ekim 1901] tarihinden itibaren kemâ-kân ibkâ buyurulmuştur.

7: Satır: Mûmâ ileyh **Abdullah el-Hâşimî Efendi**’nin azliyle yerine Kemal Efendizâde es-Seyyid Hacı Hamid Efendi 5 Rebiülevvel 1327 [27 Mart 1909] tarihinde uhdesine tevcîb olunmuştur.

(**İstanbul Müftülüğü Meşîhat Arşivi’nden**)

ARAP ŞEYH'İN MEKTUPLARI

Arap Şeyh'in, 1903 yılı Nisan-Mayıs aylarında İstanbul'dan, oğlu M. Rağıp Efendi'ye yazdığı sekiz adet mektubu bulunmaktadır. Birini Hayat Ağacı dergisinde (Bahar 2005 s. 46-50) yayımladığımız bu mektupların tamamını tarih sırasına göre yayımlayacağız.

BİRİNCİ MEKTUP

Nûr-ı aynım Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Mahsûsen selam duâlar edip, hatır-ı nâzikâneni sual ederim. 23 Mart 319 tarihli bir kıt'a şukkanızı ahz edip, cümle iş'ârınız malum olmuştur. Ve İsmail Efendi tarafından 2 Nisan 319 tarihli bir kıt'a tahrîrât ahz olunup 2000 kuruş ahz edip sizlerin Zara'ya azîmet eylediğiniz iş'âr ediliyor. Seni göreyim benim oğlum, yedinizde bulunan senedlerin istihkâkını ahz edip terâküm akçe bırakmayasınız. Husûsan kalan her ne vecihle olursa ahz ediniz de ve bu tarafta kesb-i istihkak eylemeyen maaşların dahi senedlerini bi'l-mütehayyir tarafınıza peyderpey irsâl edeyim. İş'âr ediniz ve dergâhımıza 6 nihayet 7 yüz kuruştan fazla mesârif etmeyip, nezdinizde akçe teraküm ediniz. İcap eyledikçe tarafıma harçlık irsâl eyle ve yedinizde akçe terâküm eyle ki ilerde inşâallah işlerimiz tesviye olundukta behemehâl sizleri bu tarafa getirip, semâhetli Şeyh Efendi ile görüştüreceğim. Şimdiki halde hâlâ daha işlerimizde bir semere zuhûr etmedi. Geldiğime pişman oldum ise de ne çare ki takdîr-i İlâhî böyle imiş. Ortalığın işinden bir şey anlaşılmıyor. Tûl-müddet bu tarafta kalacağım bedîhidir. Ancak rûz-ı şeb ve evkât-ı hamsede ed'iye-i hayriyye ile cümle ihvanlar ile yâd ediniz ki Cenâb-ı Perverdigâr an-karîbü'z-zaman işlerimize teshîlâtlar tevfîk eyleyip, hayırlısıyla tedbîrinin çaresiyle tesviye ediniz. Kimseye muhtaç olmayasınız ve matlûb-ı ahz 15 lirayı geldiği anda bu taraftaki düyûnlarıma îfâ edip, 10 parası kendimde kalacak değil, zira bu tarafta tüccarların yanında yüzüm kalmadı. Her halde serîan akçeyi irsal edesiniz ve geriden yine akçenin irsaline çare ediniz. Zira ahvâlimi arz eyledim. *Vali Paşa* hazretlerine bi's-sürat gidip akdemce iş'âr eylemiş olduğum *Sadrazam Paşa'ya* ve *mabeyn-i hümâyun ikinci kâtibi devletli Ahmed İzzet Paşa* hazretlerine ve *maliye nazırı devletli Reşad Paşa* hazretlerine birer kıta tavsiye ahz edip irsal edesiniz. Muşârun ileyh hazretlerine dahi akdemce iş'ar eyledim idi. Yine selam-ı dâiyânemi tebliğ edip, mezkûr tavsiyelerin intizarında bulunduğumu arz ile müsta'cilen ahz edip tarafıma irsal edesiniz. *Sadrazam Paşa hazretlerine irsâl olacak tavsiyeyi ikinci nişan-ı zîşân-ı Osmânî uhde-i dâiyâneme tavsiye bulunulması hususuna dair olacaktır*.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanım'a ve kâim vâlidem hanıma ve kızım Mevlüde'ye selam duâlar edip hatırlarını sual ederim. Gözüm nurları Seyyid Ahmed ile Zehra hanımın gözlerinden bûs edip, hatır-ı nâzikânelerini sual ederim. Ve rûz-ı şeb hayır duâ ile yâd etmekteyim.

Ol tarafta İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Medineli Şeyh efendiye, Zaralı Hulusi'ye, Ömer efendiye, Nâycı Mustafa ağaya, Mülâzim Nazmi efendiye, Derviş İbrahim efendiye, hademe Ziya'ya, Karslı Edhem ağaya, Hatipzâde Mehmed efendiye ve biraderi Abdurrahman efendiye ve dergâhımızda bulunan ihvanların kâfesine ve komşulara vesâir sual eden zevâtların kâfesine ale'l-infirâd selam duâlar edip hatırlarını sual erim.

Bu tarafta Hacı Hüseyin ağa afiyette olarak cümlenize selâm-ı mahsûsa eder. Divriğli Kurukülahzâde Osman Efendi zatınıza ve cümle ihvanlara ferâd ferâd selam edip hatırlarınızı sual eder.

Medineli Şeyh efendiye söyleyiniz, el-ân cevabı masdak olamadı beynimizde muallâk duruyor. Kemâl-i âfiyette olasınız. Bilhassa Şeyh Efendi duâ etsinler. Cenâb-ı Hakk âsânlar tevfîk eyleye. Beher hafta postasıyla tarafınıza gazete irsal ediyorum. Ol tarafça sizler de postahâneden ahz edip, peyderpey tarafıma mâlûmât iş'âr edesiniz. Bâkî duâ oğlum efendi

25 Nisan 1903
12 Nisan 319.
Rifâî Şeyhi Pederiniz.

İKİNCİ MEKTUP

Nûr-ı dîdem ciğer köşem Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Bilhassa selam duâlar edip, hatırını sual ederim. Tarafımdan sual olunur ise lehü'l-hamd afiyet üzereyim. Tarafınızdan 5 Nisan 1319 tarihli şukkanızı ahz eyledim ve posta vasıtasıyla göndermiş olduğun 7 lirayı ahzeyledim. İş'ar ediyorsunuz ki havale olunan 2000 kuruşun 1000 kuruşunu ahz edip 7 lirasını taraf-ı pederânelerine irsal eyledim diyorsunuz. Mezkûr meblağ araba akçesi mi veyahud maaş mı? Mahsub hangi maaştır ve mütebakisini niçin ahz edemediniz. Bendelerine serîan 15 lira irsal eyle diye iş'ar ediyorum. Göndermiş olduğun meblağın vüsûlünde 6 lirasını düyûna îfâ eyledim, 1 lirasını yedimde harçlık koydum. 15 liraya bâliğ etmeye sa'y edesiniz. Zira 15 lirayı tamamen borca îfâ edeceğim. 15 liradan fazla her ne miktar akçe irsal eder iseniz, işte ol akçe yedimde harçlık kalacak. Mezkûr 15 liranın 10 parası yedimde kalacak değil. Sâlifü'z-zikr cümlesi borca gidecektir. Her halde vüsûl-i şukkada mezkûr meblağı 15 liraya iblağ edip ve bir miktar da harçlık irsal edesiniz. **Benim oğlum, ne yapayım geldiğime nâdim oldum ise de ne çare ki bir defa dost-düşman içerisinde geldim. Geriye avdet etsem o da olmuyor. Böyle olacağını bilseydim kapıdan taşra çıkmazdım. Ne çare takdîr-i İlahî böyle imiş. Hâlâ işten bir semere zuhûr etmiyor.** Bakalım Cenab-ı Hakk encâmını hayra tebdîl eyleye. Cümle ihvanlar ile dua ediniz. Cenab-ı Hakk işlerimize teshîlâtlar tevfîk eyleye. Dost-düşman içerisinde hacîl etmeye. Yoksa şimdiye bırakmayıp bendeleri sizleri bu tarafa celb edecek idim. Ne çare işten bir netice hâsıl olmadı ki getireyim. İnşallah işler netice buldukta ben sizleri bu tarafa iş'ar edeceğim. Gelecekseniz akçe teraküm edesiniz. Maaşları ya ahz veyahut ne yapalım olmaz ise füruht

eyle. Akdemce de iş‘ar eyledim akçeyi nezdinde teraküm eyle. Lüzumunda tarafıma irsal edesiniz ve iş‘ar ediniz Nisan maaşının senedini tahrîr ve temhîr edip irsal edeyim. Elhasıl, maaşları terakümde bırakma, ya ahz veyahut tenziliyle füruht eyle. Ve ol tarafça her ne havâdis var ise tafsîlen beyan eyle ve dergâha mâhiye 6-7 yüz kuruştan fazla mesarif etmeyesiniz. Her halde bir miktar akçe teraküm eyle. Daima iş‘ar ediyorum, tûl müddet bu tarafta kalacağım. Bizlere her vesile akçe lüzum ede. Sizlerin gayretiyle olacaktır. Aklını başına alıp işlerine devam eyle. Cenab-ı Hakk da muîniniz olsun. Cümle ehl-i İslam ile bizlerin de işlerini teshîl eylesin. Evkât-ı hamsenize ve dergâhta zikrullaha devam ediniz. Kimseye muhtaç olmayıp, seni göreyim oğlum dosta düşmana meydan aldırmayasınız. Bendelerini de her hafta postasıyla ahbârât-ı hayriyyenizle memnun edesiniz. Bendeleri işte burada kaldım. Sizlerin daima yolun gözetmekteyim. Bu defa yapmış olduğunuz gayrete derece-i nihâyede memnun oldum. Seni göreyim, işine-gücüne dikkat edip bendelerini dahi bu tarafta rahat edesiniz. Zira işler görülmüyor. Ruhum sıkılıp rûz-ı şeb rahatım yoktur. Harçlıksız oldukça büsbütün dünya başıma zindan oluyor.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanım’a ve kâim vâlidem hanıma, Fadime ve Mevlüde’ye cümlesine selam duâlar edip hatırlarını sual ederim. Gözüm nurları Seyyid Ahmed ile Zehra hanımın gözlerinden öpüp, hatır-ı nâzikânelerini sual ederim. Çoluğa çocuğa sefalet çektirmeyesiniz.

İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, Seyyid efendiye, Mülazim Nazmi efendiye, Hatipzâde Abdurrahman efendiye ve biraderi Mehmed efendiye, Derviş İbrahim efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Medineli Şeyh efendiye, Zaralı Hocazâde Ömer efendiye, dergâhta bulunan ihvanların kâffesine ve ekmekçi Hacı Mehmed ağaya ale’l-infirâd cümlesine ayrı ayrı ve ferâd ferâd selam duâlar edip cümlesinin hatırlarını sual ederim.

Hasan memlekete gitti mi, gitmedi mi, dergâha geliyor mu, tezkire-i Osmâniyyesini posta ile irsal eyledim idi. Vüsûlune dair izahınıza muaffak olamadım. Ahvâlini tafsîlen beyan edesiniz. Vesâir her ne havâdis var ise ve ahvalinizi ber-tafsîl tarafıma iş‘âr edesiniz. Kemâl-i afiyette dâim olup peyderpey ahbârât-ı hayriyyenizle tarafımı memnun edesiniz. Şukka-ı mahsûsa tahrîr kılınız oğlum efendi bâkî duâ.

Bu tarafta Hacı Hüseyin ve Divriğli Osman Efendi afiyette olup cümlenize ayrı ayrı selâm ederler. Fakat her mektupta bu kimselerin selamları tahrir olunur, sizlerin bir selamına muvaffak olamadıklarına me’yûs oluyorlar ki bir selamlarına değmiyoruz diyorlar. Malum oldukta bendeleri mesellü sizler de cümlesine güzel güzel selam tahrir edesiniz.

Her hafta postasıyla gazeteni ve mektubunu irsal ediyorum. Vüsûl cevabını iş‘âr etmiyorsunuz. Niçin şukkayı muhtasar yazıyorsunuz. Tafsîlen cümle ahvâlleri beyan eyle. İşbu mektupla gazete irsal etmiyorum. Hafta başında irsal olunacaktır.

Fatıma hanım ile Bahri Bey tarafından işlerinin takibine dair 5 Nisan 319 tarihli bir kıta şukkalarını ahz eyledim. **Oğlum, malum benim bu tarafta harçlığım yoktur. Bir defa gidip gelmeye araba parası 2 mecidiye gidiyor. Buralarını güzelce anlatırsınız. Yoksa onların işlerine elimden geleni dirîğ etmeyeceğimi kendiler de bilirler. Ne çâre ki harçlık canım malum. Burası da İstanbul. Selam para, kelam para. Başka bir şey yoktur. Her ne para sarf et, işin görülmüş, görülmemiş orasını kimse anlamıyor.** Bu kadarca iş'âr iktifâ eder.

(30 Nisan 1903)
17 Nisan 1319
Rifâî Şeyhi Pederiniz

ÜÇÜNCÜ MEKTUP

Nûr-ı dîdem ciğer köşem Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Mahsûsen selam duâlar edip, hatır-ı nazikaneni sual ederim. Tarafımdan sual olunur ise lehü'l-hamd afiyet üzereyim. Cenab-ı Hakk hayırlı işlerimize teshîlâtlar tevfîk edip, murâdât-ı maksûdelerimize nail edip an-karîb mulâkâtlarımızı tevfîk ede âmin. Benim oğlum işimizden sual olunur ise henüz bir semeresi yoktur. Ancak Hayyü lâ-yezâl hakkımızda hayırlar tevfîk eyleye. Bu defa gelmek yok imiş, ne ise mukadderât-ı ileyh böyle imiş. Bilmiş olsa idim asla bu tarafa gelmek arzusunda bulunmaz idim. Bir kere yâr ü ağyâra karşı ne yapacağımı bilemiyorum. Bir garip, gelsem olmuyor, gelmemiş olsam iş görülmüyor. Şeyhten filandan ümit yoktur. Ancak Cenab-ı Hakk'a güveniyorum. Böyle oldukça tûl müddet burada kalacağım. Akdemce iş'ar eylemiş idim, dünyanın işi ancak akçe ile itmam oluyor. Bu kadarca cevab-ı rumuzdan anlayıp akçenin tedariğinde bulunmaya sa'y ediniz. İki haftadır şukkanızı ahz edemiyorum. Endişe üzereyim. Bir tarafa mı gittiniz, niçin şukkanızı dirîğ ediyorsunuz. Her hafta irsal etmiyorsunuz. **5 lira borcuma mukabil hâlâ akçe irsal eylemediniz. Harçlığım yoktur. Bu tarafın ahvâlini sizlere daima yazıyorum. Selam para, kelam para. Haneden çıkıp avdet edip yine haneye gelinceye değin 20-30 kuruş mesarif gidiyor. Nasıl anlatayım, mülahaza ediniz. Bendeleri böyle bu tarafta daralmış gayret edip akçe tedarik ile tarafıma harçlık irsal eyle.** Mart maaşını ahz ettiniz mi. Akdemki işârâtlarda çend defalar iş'ar ettim idi, iş'ar ediyorum Vali Paşa hazretlerinden tavsiyeleri niçin ahz edip irsal etmiyorsunuz. Ne tavsiyeye ne de cevabınıza muvaffak oldum. Oğlum, ancak sizlerin gayretine, dualarınıza muhtacım. Hemen rûz-ı şeb zikrinize ve evkât-ı hamsenize devam edip cümle ihvanlar ile dua ediniz ki me'yûsen avdet ettirmeye de mesrûren avdet ettire. Zira rûz-ı şeb istirahatım selb olmuştur. Sâlifü'z-zikr ne yapacağımı bilemiyorum. Hemen duanıza muhtacım. Dua ediniz inşallah da Cenab-ı Hakk işlerimize teshîlâtlar tevfîk edip hayırlısıyla mesrûren mülâkâtlarınızı ihsan eyleye.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanıma

ve kâim vâlidem hanıma selam duâlar edip hatırlarını sual ederim. Gözüm nurları Seyyid Ahmed efendinin, Zehra hanımın dü-çeşm-i Enverlerinden bûs edip hatır-ı nazikanelerini istifar ederim ve rûz-ı şeb ed'iye-i hayriyye ile yad etmekteyim. Fadime ve Mevlüde hanımlara selam-ı mahsus ederim. Aman oğlum, yemiş zamanıdır, meyve filan cihetince çoluğa çocuğa sıkıntı ve sefalet çektirmeyesiniz. Hüsn-i idarede güzelce bakasınız.

İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, Seyyid efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Derviş İbrahim efendiye, Karslı Edhem ağaya, Mülazim Nazmi efendiye, Hatipzâde Mehmed ve Abdurrahman efendilere, Topal Halil ağaya, Medineli Şeyh efendiye, Nâycı Mustafa ağaya ve dergâhta bulunan dervişlere ve ihvanlara ve sair sual eden ehibbâların kâfesine ale'l-infirâd selamımızı tebliğ edesiniz.

Oğlum, dergâhta mahrem olaraktan beş-altı ihvan ile beraber Salavât-ı Münciye'yi bin kere beher gece yatsı namazından sonra ve Kelime-i Tevhid'i bin kere, Lafza-ı Celâl'i bin kere tilavet edip devam edesiniz. İşbu niyetle Cenab-ı Hakk İstanbul'daki işlerimizi hayırlısıyla muvaffak eyleye. Niyet-i halis ile niyet edip eda ve tilavet edesiniz. İşbu esrârı ifşa etmeyip dergâhtan mahrem dönesiniz. İhvanlara da böylece tenbih eyleyesiniz.

Kemâl-i afiyette olup, beher posta ile şukkanızı dirîğ etmeyip, tarafımı memnun edesiniz. Zira oğlum, malum bu tarafta kendim ıstırap üzereyim. Şukkanız da gelmediği hafta büsbütün elemim teşdîd ediyor. Ve bu hafta postasıyla gazetenizi de irsal eyledim, ahz edesiniz. Baki dua oğlum efendi.

Rifâî Şeyhi Pederiniz

DÖRDÜNCÜ MEKTUP

Nûr-ı dîdem Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Mahsûsen selam duâlar edip, hatırını sual ederim. Tarafımdan sual olunur ise lehü'l-hamd afiyet üzereyim. Tarafınızdan 13 Nisan 319 tarihli mektubunuzu ahz edip, cümle iş'ârınız malum olundu ve posta vasıtasıyla irsal ettiğiniz 3 lirayı dahi ahz eyledim. Cem'an irsal eylediğin 10 lira oldu. 2 lirasını kendime harçlık bıraktım, mütebâkî 8 lirayı borca îfâ eyledim. Daha 7 lira borcum vardır. Akdemki şukkalarımda iş'ar eylediğim mesellü 15 liradan fazla akçe irsal edersiniz bendelerine harçlık olur. Yoksa Sivas'tan çıkalı üç buçuk mâh oldu, yedimde akçe olup olmadığını anlayabilirsiniz. Şimdiye değin borç ile sarf ediyorum. Mektubunuzda hanenin çocuklarının birisinden hâsetsen selam etmiyorsunuz. Dergâhın ahvâlinden bir şey iş'ar etmiyorsunuz. Ve her hafta gazetenizi irsal ediyorum vüsûlüne dair hiçbir iş'arınız yoktur. Mufassal olarak iş'ar etmeyip muhtasar şukka irsal ediyorsunuz. Ol tarafın ahvali malum olmuyor. Rahatım selb ediliyor. Her halde mektubunuzu ber-tafsîlî işârâtlar ile yekân yekân cevabını iş'ar edesiniz. Başmüdür efendi tarafından ahz ettiğim işârâta nazaran Mart maaşını bu günden îfâ edecekler imiş. Maaş için matbû senet bizler için değildir, memur olanlara hastır. Ara sıra müdür beyin nezdine müracaat eyle. Deli-doludur fakat yine işe yarar oldukça sâlifü'z-zikr Mart maaşının senedini müdür beye

götür. Şayet mutlaka matbu olacak derler ise şimdilik Mart maaşını ol senetler ile ahz ediniz de senet kangı mahalden ahz olunuyor ise telgrafla bildiriniz, ahz edip serîan irsal edeyim. Aman oğlum! Maaş senedi için endişe etmeyiniz. İş'ar ediniz, peyderpey irsal edeyim. Akdemki iş'arım mesellü çoluğa çocuğa sefalet çektirmeyin. 6-7 yüzden fazla dergâha mesarif etme. Akçe tedarik edip nezdinizde hıfz ediniz. İş'ar eyledikçe irsal edesiniz ve arabanın akçesini ahz ettiniz ise aman oğlum, ol akçeyi Sağır Osman'ın borcuna îfâ edesiniz. İşbu gayretlerine derece-i nihâyede memnun oldum. Cenâb-ı Hakk da sizlerden razı olsun. Az-buçuk çarşıya çıkmaya başladım. Serîan mezkûr 5 lirayı da irsal edesiniz ki bir miktar rahat ve serbest gezeyim. Ne yapayım oğlum, bendelerinin dâr-ı dünyâda senden başka daha bir güveneceğim evladım yok ki ona yazayım, onu sakındırayım. Ancak varım evladım sensin. Cenab-ı Hakk tûl ömürle muammer eyleye. Dosta, düşmana meydan aldırmayasınız. Bendeleri her vech ile senden razıyım. Cenab-ı Hakk da razı ve hoşnut olsun. Bu defa oğlum, şeyhin ahvâlinden bir şey anlaşılmıyor. Geldiğime nâdim oldum ise de ne çare ki bir defa dost-düşman içerisinde geldim. Dua ediniz ki me'yûsen avdet ettirmeye de hayırlısıyla mesrûren azîmet edeyim. Artık ne çare ortalığın ahvâline mebnî bir parça fazla beklemekliğimiz görünüyor. Ne yapalım takdir-i Hudâ'ya razı olalım da Cenab-ı Hâlık encâmını hayra tebdîl eyleye âmin. Oğlum zikrinizde, evkât-ı hamsenizde devam ediniz. Cümle ihvanlar ile dua ediniz ki Cenab-ı Hakk da bizlerin işlerine teshîlâtlar tevfîk eyleye âmin. Ve bir de niyetim bir ayrı hane istîcâr etmek arzusundayım. Şayet dönecek olur isem yine tarafınıza işârâtla bildiririm.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanım'a ve kâim vâlidem hanıma ve gözüm nurları Seyyid Ahmed ile Zehra hanıma ve Fadime ve Mevlüde hanımlara ayrı ayrı selam duâlar edip hatırlarını sual ederim.

İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, Seyyid efendiye, Medineli Şeyh efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Zaralı Hocazâde Ömer efendiye, Mülazim Nazmi efendiye, Derviş İbrahim efendiye, Karslı Edhem ağaya, hademe Ziya ağaya, Hatipzâde Mehmed efendiye ve biraderi Abdurrahman efendiye, vesair dergâhta bulunanların kâffesine ve sual eden komşu, akrabâ-yı taallukatların kâfesine ve cümle ihvanlara, elhâsıl bizleri her kim sual eder ise cümlesine ale'l-infirâd selam duâlar ederim, tebliğ edesiniz. Kemâl-i afiyette olup, her hafta postasıyla ahbârât-ı hayriyyenizle tarafımı memnun etmeniz ... şukkada .... baki dua oğlum efendi.

Bu tarafta Hacı Hüseyin ağa ve Divriğli Osman Efendi cümlenize selam-ı mahsus ederler. **(6 Mayıs 1903)**

23 Nisan 1319. **E'd-dâî**

Rifâî Şeyhi Pederiniz

BEŞİNCİ MEKTUP

Nûr-ı dîdem ciğer köşem Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Mahsusan selam duâlar edip, hatırını sual ederim. Tarafımızdan sual olunur ise lehü'l-hamd afiyet üzere olup, sizlerin hasret-i iştiyakınızdan mâ-adâ bir kederim olmadığı Huda'ya ayandır. Hemen Cenab-ı Hakk cümle ehl-i İslam ile beraber hayırlı matlub ve maksudumuza nail eyleyip, an-karîb hayırlı mülâkâtlarınızı tevfîk eyleye âmin. Akdemki şukkalarımda iş'ar eyledim idi ki irsal eylediğiniz meblağı 15 liraya iblağ edip, düyûndan halâs olalım ve maaşları tamamen ahz edip etmediğinizi beyan edesiniz. Devletli veliyyü'n-niam *Vali Paşa* hazretlerine üç kıt'a tavsiyenin henüz bir semeresi zuhur etmedi. Müşarun ileyhe müracaat edip, işârâtım üzere bir kıt'a mabeyn-i hümâyun ikinci kâtibi devletli *Ahmed İzzet Paşa* hazretlerine *maaşımızın zammıyla ve rütbemizin terfiine dair* bir kıt'a güzelce tavsiye ve bir kıt'a da *Sadrazam Paşa* hazretlerine de *nişân-ı zî-şân* vesair işlerimize muavenette bulunmasına dair ve bir kıt'a da *maliye nazırı devletli Reşad Paşa* hazretlerine cem'an üç kıt'a tavsiye ahz edip irsal edesiniz Akdemki takdim etmiş olduğum tavsiyelerden bir semere zuhur etmedi ve hem de Şeyh efendinin bu defa gidişinden bir şey anlaşılmıyor. Hayırlısı ola. İşlerimizden hâlâ bir netice yoktur. Aman oğlum, *Vali Paşa* hazretlerine rica eyleyip, her halde tavsiyeleri ahz edip serîan irsal edesiniz ve işbu şukka ile birlikte Vali Paşa hazretlerinden bir kıt'a ricaname tahrir edip irsal eyledim. Zira bendeleri bu tarafça olan işlerimizi hayırlısıyla netice olmadıkça ol tarafa azîmet edemeyeceğim. Dua ediniz cümle ihvanlar ile Cenab-ı Hakk hayırlısıyla işlerimize teshîlâtlar tevfîk eyleyip an-karîb hayırlı matlubumuza muvaffak eyleye de dosta düşmana karşı me'yûsen avdet ettirmeye de hayırlısıyla maa-mesrûren izam ettire. Ol tarafça umûr-ı beyniyyemize ve dergâhımıza ve çiftliğin işlerine devam edip, işinizle meşgul olup dosta düşmana meydan aldırmayıp müdebbirâne tedâbirde bulunasınız. Bendelerinizi de hayırlı haberinizle peyderpey mesrur edesiniz ve maaşları tedahülde bırakmayasınız, cümlesini ahz eylediniz ise iş'ar ediniz ki Nisan maaşının senedini ve Mayıs'ın senedini tahrir edip tarafına irsal edeyim. Ve akdemki iş'arım mesellü idarenize bakasınız. 7 yüz kuruştan fazla dergâhımıza mesarif etmeyesiniz. Nezdinizde bir miktar akçe tedarik edesiniz. Zira ileride bizlere akçe lüzum olacaktır. İş'ar eyledikçe tarafıma akçe irsal edesiniz. Her halde seni göreyim oğlum, dosta düşmana karşı bendelerini mahcup etmeyip, işinizle gücünüzle uğraşıp tarafımı handan edesiniz. Ve bu hafta postasıyla gazetelerini irsal eyledim. Tilavet edip havâdisinizi anlayınız.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanıma ve kâim vâlidem hanıma selam duâlar edip hatır-ı nâzikânelerini sual ederim. Gözüm nurları Ahmed Efendi ile hafîdim Zehra hanımın gözlerinden öpüp hatır-ı nazikanelerini istifar ederim. Fadime ve Mevlüde'ye bilhassa selam ederim.

İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Medineli Şeyh efendiye, Zaralı Hulusi'ye, Ömer efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Mülazim Nazmi

efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, Seyyid efendiye, Derviş İbrahim efendiye, dergâhta bulunan cümle ihvanlara ve Ziya'ya, cümle komşulara vesair sual eden zevatların kâfesine ale'l-infirâd selam dualar edip hatırlarını sual ederim.

Bu tarafta Hacı Hüseyin, Divriğli Osman efendi mahsûsan cümlenize selam edip, hatır-ı âlîlerinizi istifâr ederler.

Ol tarafça her ne havâdis var ise tafsîlen tarafıma beyan edesiniz. Öyle muhtasar şukka tahrir etmeyiniz mufassalan cümle ahvâlinizi ve havâdisinizi iş'ar edesiniz. Ve Hasan da Sivas'ta mıdır, memlekete gitti mi ve Sivas'ta ise ne iş ile meşguldür, ahvâlini tarafıma iş'ar edesiniz. Nüfus tezkiresini posta ile ol tarafa irsal eyledim idi. Vüsûlüne dair bir işârâtınıza muvaffak olamadım. Yoksa vüsul bulmadı mı, iş'ar edesiniz endişe ediyorum. Kemâl-i âfiyette daim olup peyderpey ahbârât-ı hayriyyenizle tarafımı memnun edesiniz oğlum efendi.

11 Mayıs 1903
28 Nisan 1319.
Rifâî Şeyhi Pederiniz

ALTINCI MEKTUP

Nûr-ı dîdem Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Mahsusan selam duâlar edip, hatırını sual ederim. Tarafımızdan sual olunur ise lehü'l-hamd afiyet üzereyim. Tarafınızdan 26 Nisan 1319 tarihli bir kıt'a şukka ahz edip, cümle mündericâtı malum olmuştur.

Nûr-ı dîdem, daima iş'ar ediyorum ki bendelerini harçlıksız bırakma. Araba esmânı olan 2000 kuruşu ahz edip Sağır Osman ağaya i'tâ edesiniz diye iş'ar eyledim idi. Bir cevap iş'ar etmiyorsunuz ki ya ahz ettim mahalline i'tâ eyledim veyahut hâlâ ahz edemedim. Niçin iş'ar etmiyorsunuz. Ve bir de 15 lira borcum var, mütebaki her ne irsal ederseniz ol bendelerine harçlık kalacak diye iş'ar ediyorum. El-ân 15 liraya iblağ edemediniz akçeyi. Ve ben yeniden 3 lira daha borç eyledim. Dört mâhtır bendeleri taşradayım. Harçlık olmadıkça ben ne yapayım. Maaşları ahz eylediniz ise iş'ar eyle Nisan maaşının senedini tahrir ve imza edip irsal edeyim. Bunun dahi cevabını iş'ar etmediniz. Gelecek posta ile inşallah Nisan senedini zaten irsal edeceğim. Yani bu defa geriden irsal olacak mektupla irsal olacaktır.

İşlerimizin ahvâlinden sual ediyorsunuz. Ortalığın karışık olmasından nâşî daha bir netice yoktur. Akdemce iş'ar eyledim idi **Germugad tekke nişini** Bekir efendinin işinin numarasını tarihini bu tarafa irsal ediniz ki bendeleri de ol numara ile bu tarafta işi takip edeyim. Yoksa elde evrak veyahut numara olmadıkça hava ile iş görülmez. Bahri beyin Fatıma hanımın işi için Şeyhülislam efendiye gittim işi arz ettim. Şeyhülislam efendi de emir buyurdu, ol tarafa iş'ar olacaktır. Mezbûreye ihbârât edesiniz umûr-ı beyniyemize tesahub olup hüsn-i muamele ile idare-i maslahat edesiniz. Çoluğa çocuğa sefalet çektirmeyesiniz. Tekkenin hüsn-i idaresine bakıp 6-7 yüzden fazla mesarif etmemeye sa'y edesiniz. Çiftliğe tohum istiab ettirdiniz mi, nasıl

oldu. Çiftliğin ahvalini dahi beyan edesiniz. Cümle ihvanlar ile rûz-ı şeb ed'iye-i hayriyye ile yad ediniz ki Cenab-ı Hakk işlerimize teshîlâtlar tevfîk eyleye. Me'yûsen avdet ettirmeyip mesrûren avdet edelim. Posta ile yine tarafınıza gazete irsal eyledim. Her posta, bu tarafa muvasalatımızdan beri gazetenizi irsal ediyorum vüsul bulup bulmadığına dair hiçbir işaretinize muvaffak olamıyorum. Yoksa tarafınıza vasıl olmuyor mu, iş'ar edesiniz. El-hâsıl, ol tarafça ahvaliniz ve her ne havadisiniz var ise ber-tafsîl ve işârâtınızla cümlesinin cevabını tafsilatıyla tarafıma iş'ar edesiniz, zira muhtasar iş'ar ediyorsunuz. Tafsîlen ahvalinizi ve havadisinizi iş'ar etmiyorsunuz, endişede kalıyorum. Her halde tafsilatıyla cevap irsal edesiniz ve her postada şukkanızı dirîğ etmeyesiniz. Zira gözlerim yolunuzda, postadan mektubunuzu ahz etmedikçe me'yûs oluyorum. Her hafta postasıyla şukkanızla tarafımı memnun edesiniz.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanıma ve kâim vâlidem hanıma selam duâlar edip hatırlarını sual ederim. Gözüm nurları Seyyid Ahmed efendinin ve Zehra hanımın dü-çeşm-i enverlerinden bûs edip hatır-ı nazikanelerini sual ederim. Fadime ve Mevlüde'ye selam ederim.

İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, Seyyid efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Derviş İbrahim efendiye, Karslı Edhem ağaya, Mülazim Nazmi efendiye, Hatipzade Abdurrahman efendiye, Mehmed efendiye, cümle ihvanlara ve komşulara ale'l-infirâd selam dualar edip hatırlarını sual ederim. Akdemki posta ile iş'ar eylediğim salavât-ı şerifeye de iş'ârım mesellü birkaç ihvan ile devam edesiniz, ihmal etmeyesiniz.

Bu tarafta Divriğli Kurukülahzade Osman Efendi ve maiyetimde bulunan Hacı Hüseyin ağa afiyet üzere olup, sizlere ve cümle ihvalara selam-ı mahsus edip edip, hatırınızı sual ederler. Bu taraftan her mektupta merkumlarım selamlarını sizlere tahrir ediyorum, sizler bir selamınızı dirîğ edip iş'ar etmiyorsunuz. Şukkanızda selam olmadıkta me'yûs oluyorlar. Dirîğ etmeyip daima merkumlara selam tahrir edesiniz. Baki dua nûr-ı dîdem.

Ol tarafta Alay beyi Mehmet beyefendiye selamımı tebliğ edesiniz. Tayin olduğu esnada telgrafla tebrik ..... edecek idim. Bir miktar Trabzon'da kalacağını ..... mûmâ ileyhin hakkında icab eden makâm-ı ulyâlara ve şeyh efendiye dahi çok medh ü sena ...... taalluk ettiği esnada mabeyn-i humayundaydım. Derecesiz mesrur oldum. Mûmâ ileyhe hem tebrik ve hem de iş'ârını ihbar edesiniz. **(28 Mayıs 1319) 15 Mayıs 1319. Rifâî Şeyhi Pederiniz**

YEDİNCİ MEKTUP

Nûr-ı dîdem Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Mahsûsen selam duâlar edip, hatırını sual ederim. Tarafımdan sual olunur ise lehü'l-hamd afiyet üzereyim. Tarafınızdan 7 Mayıs 1319 tarihli mektubunuzu aldım. Cümle iş'ârınız malum olmuştur. Hemen Cenab-ı Hakk hayırlı murâdât-ı maksûdelerimize nail eyleyip, hayırlısıyla mülâlâtlarınızı tevfîk eyleye âmin. İş'ar ediyorsunuz ki Hacı Seyfeddin Efendi ol tarafa azimet

edecek fakat zatınıza bakıyor. Oğlum, her mektupta iş‘ar ediyorum Sivas’ça söylenilen cevapların cümlesi vahidir inşallah. Cenab-ı Hakk söyletiyor fakat daha şimdilik bu tarafta asla bir işimizden netice yoktur. Ne maaştan ve ne de rütbeden, her ikisinden de daha bir zuhûrât yoktur. Şeyh efendi evvelki mesellü değil, anlayamıyorum. Bendelerinin bu tarafta canı bir incir çekirdeğinin içerisine giriyor. Zira işlerden bir netice yoktur, mesarif haddini tecavüz. Ne miktar cehd eylesem hikmet-i Bârî bir şeye muvaffak olamıyorum. Hemen ol tarafta ihvanlar ile dergâhta sıdk ile dua ediniz ki Cenab-ı Hakk işlerimize teshîlâtlar tevfîk eyleye. Me’yûsen avdet ettirmeye de mesrûren avdet ettire. Keskinzade Şükrü’nün işinin bizlere çok ziyanı oldu. Hayırlısı Allah’tan, bakalım işin sonu nerede kalır. Geldiğime pişman oluyorum fakat ne çare dost-düşmana karşı bir kere bu tarafa geldim. Uzun kıssa, gayri bu tarafı işimiz netice buluncaya değin bekleyeceğim. Dua ediniz, bizim işimiz dibi görülmedik deyadır. Hemen ancak duanızla Cenab-ı Hakk’ın inayetine kalmıştır. Bir de Vali paşa hazretlerine müracaat ile tarafımdan dua ile dâmen-i şerifini takbîl eyle. Pederim tavsiyeleri talep ediyor, lutf-ı veliyyü’n-naîme muhtacız diyerek tavsiyeleri ahz edip serîan irsal edesiniz. Aman oğlum, ihmal etmeyesiniz. Her halde ahz edip irsal etmeye gayret edesiniz. Nisan maaşının senetlerini şukkaya ...... tarafınıza irsal eyledim. Akçeleri çok sarf etme. Mükerrer mükerrer tarafınıza yazıyorum, nezdinizde bir miktar akçe hıfz eyle. Zira Kânûn-ı Evvel, Kânûn-ı Sânî, Şubat, Mart ve işte de Nisan maaşının senetleri, beş mâhlık senet nezdinizde. **Parayı az sarf et. Yedinde bir miktar akçe hıfz eyle. Bendeleri bu tarafta sefalet çekiyorum. Yazıyorum yazıyorum akçe irsal eyle, nezdinde akçe hıfz eyle, daima işbu cevapları iş‘ar ediyorum. İş‘arıma ehemmiyet verip, güzel güzel cevaplar ile tarafımı serîr eyle. 5 lirayı ve bir miktar da harçlık olacak akçe irsal eyle, sefalet çekiyorum. Bendelerine niçin sefalet çektiriyorsun. Oğlum, benim senden başka daha kimim var. Bu tarafta böyle sefalet çekip, şuna buna rica minnet etmem kim için. Yine senin içindir. Rûz-ı şeb endişem sizlersiniz. Rahatım selb olmuştur, acaba nasıllar, nasıl oluyorlar. Çoluk çocuğa sefalet çektirmeyesin.** Çiftliğin ve dergâhın umûruna itina edesiniz. Aman oğlum, dosta-düşmana meydan aldırmayasınız. Arabanın akçesini tamamen 2000 kuruş Sağır Osman ağaya i‘tâ edesiniz ve yedinden bir kıt‘a ilmühaber ahz edesiniz, nezdinizde hıfz ediniz. Hasan’ın ahvalini iş‘ar ediyorsunuz ki efendi yine bendelerini kabul ede diye fikrette bulunuyor diyorsunuz. Oğlum, eğer sizler Hasan’dan razı iseniz tevbe etti ise kabul ediniz. Bendelerince ilişik yoktur. Ol cihet sizlerin reyinizdedir. İster kabul ediniz, ister kabul etmeyiniz. Sizlere aittir. Bendelerinin bu işe karışması sizlere aittir. Bu taraftaki yanımda bulunan Hacı Hüseyin’den bir faide yoktur. İşte bu tarafta elimde bulunuyor. Yoksa faide umulacak adam değildir.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanıma ve kâim vâlidem hanıma mahsûsan selam duâlar edip hatır-ı nazikanelerini sual ederim. Fadime ve Mevlüde’ye selam ederim. Gözüm nurları Seyyid

Ahmed efendinin ve Zehra hanımın gözlerinden öpüp, hatırlarını sual ederim. İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, Seyyid efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Derviş İbrahim efendiye, Mülazim Nazmi ve cümle ihvanlara ve komşulara ve bizlere selam yok mu diyenlere ale'l-infirâd hâsseten selamımı tebliğ edesiniz.

Seyfeddin efendi de sual eder ise iş'arım mesellü cevap veresiniz. Öyle arayıcı cevaplarına ehemmiyet vermeyiniz. Ol cevaplar vâhî ve bî-asıldır. Bu tarafta Kurukülahzade Osman Efendi ve Hacı Hüseyin ağa afiyette olup, cümlenize ayrı ayrı ferâd ferâd selam edip, hatır-ı âlileriniz sual ederler. Kemâl-i afiyette daim olup ahbârât-ı hayriyyenizle tarafımı memnun edesiniz. Vüsûl-ı şukkada der-akab cevap tahrir edesiniz.. Baki dua oğlum efendi. **(1 Haziran 1903) 19 Mayıs 1319. Rifâî Şeyhi Pederiniz**

SEKİZİNCİ MEKTUP

Nûr-ı dîdem Şeyh Seyyid Mehmed Ragıb Efendi

Mahsûsen selam duâlar edip, hatırını sual ederim. Tarafımdan sual olunur ise lehü'l-hamd afiyet üzere olup, sizlerin hasret-i iştiyakıyla rûz-ı şeb meşgulüm. Üç postadır bir kıta şukkanıza nail olamadığımdan dolayı büsbütün rahatım selb olmuştur. Bilmem ne esbâba mebnî dirîğ-i şukka edip böyle bendelerini heyecan içerisinde bırakıyorsunuz. Bir taraftan işlerin netice olmaması, bir taraftan sizlerin kat-ı ahbâr etmesi artık bendelerini bütün bütün bozuyor. Daima iş'ar ediyorum ki oğlum, her hafta postasıyla şukkanızı, gazetenizi ketm etmiyorum. Sizler de beher hafta şukkanızla tarafımı memnun ediniz diyorum. Bilmem niçin ehemmiyet vermiyorsunuz işârâtıma. 7 Mayıs 1319 tarihli şukkanızdan başka mektubunuza nail olamadım. Ahvâliniz ne türlüdür. Bu taraftaki işler görülmüyor. Onun tedbirini mi düşüneyim yoksa sizlerin ahvâlinizi mi düşüneyim. İşbu iki teşvişten ârî olup da rahat olamıyorum. Oğlum, beher hafta postasıyla şukkanızla tarafımı memnun edip her bir ahvâlinizi bahsederek bendelerini müteelemden ârî edesiniz. 18 Mayıs 1319 tarihiyle Nisan maaşının senetlerini temhîr bâ-posta tarafınıza irsal olunmuştur. Vüsul cevabını iş'ar edesiniz. Ve bu tarafça işlerin neticesi olmadıkça çend defadır iş'ar ediyorum, zira dost-düşman içerisinde bir kere geldim, Cenab-ı Hakk hayırlısıyla mesrûren avdet ettire, zira netice olmadıkça ol tarafa azimet edemeyeceğim. Faziletli Hakim efendiye müracaat edip selam-ı dâiyânemi tebliğ edesiniz. Rütbesinin tebriğini bâtelgraf bildirip tebrik eyledim idi. Telgraf vüsul bulmuş mu. Mûmâ ileyh ile Vali Paşa hazretlerine müracaat edip matlup olunan tavsiyeleri ahz edip bir an akdem irsal etmeye sa'y edesiniz. Muşârun ileyh her ne emirde bulunur ise onu dahi işârâtla bildiresiniz. Bu tarafça harçlık muzâyakasında ahvâlimi daima iş'ar ediyorum. 15 liranın hâlâ 5 lirasını irsal etmediniz. Bu tarafta borç etmeden gayri işim bitti. Bir defa ahz ettiğimi i'tâ edemedim ki yeniden ahz etmeye lisanım tutup da söyleyeyim. Beher gün için, burası İstanbul, 2 mecidiye mesârif idare edemiyorum. Yalnız edemiyorum zira maiyetimde

hizmetçi ile daima bu tarafta gördüler. Tutmamış olsam ele âleme karşı olmuyor. Naçar olduğumdan Hacı Hüseyin'i nezdime aldım. Her ne kadar Şeyh efendinin konağında isem de efendim sizlere iş'ar eyledim Şeyh Efendi bu defa ahvâli mütegayyirdir, anlayamıyorum. **Akşam-sabah taşrada yemek yiyip mesârif ediyorum. Sâlifü'z-zikr, burası İstanbul, kapıdan taşra çıktın mı başlıyorsun mesârife ta kapıdan içeriye dâhil oluncaya değin. Taşra çıkmamış olsan olmuyor. Mecburi çıkıp işini takip edeceksin. Bunun için mümkün yoktur, çıktığın anda da mesârif oluyor. Bunu da yapmamanın çaresi yoktur. Bu da ne ile olur, ancak mesârif akçe ile olur. Bendelerinin de bu tarafta maaşı yoktur. Başka idaresi yoktur. Ancak sizlerin irsaline muhtacım. Sizler de böyle yaptığınız vakit de bilmem derdimi kime beyan edeyim.** Cenab-ı Hakk her halde hayırlar tevfîk eyleye inşallah. İşler netice olsa da sizleri bu tarafa getireyim de ol vakit anlarsın İstanbul'un ahvâlini ve mesârifini. Şimdiden ne miktar iş'ar eylesem, bahs eylesem ke en lem yekün geliyor sizlere. Ol vakit gördüğünüzde anlarsınız. Seni göreyim oğlum, ol tarafın umûr-ı ahvâli çoluk-çocuk ve dergâhımızın umûr-ı tesviyesi cümlesi sizlere ait ve emanettir. Güzelce, dosta-düşmana meydan aldırmayarak tesviye edesiniz. Ahbârât-ı hayriyyenizle bendelerini dahi memnun edesiniz. Hakk-ı dâiyânemizde dahi cümle ihvanlar ile hayır duada bulunasınız ki Cenab-ı Hakk işlerimizde teshîl âsânlar ede. Mesrûren an-karîb hayırlısıyla mülâkatlarınızı nasip ede âmin.

Ol tarafta halîle-i muhteremim Halime hanıma ve gelinim Zekiye hanıma ve kâim vâlidem hanıma bilhassa selam duâlar edip hatırını sual ederim. Gözüm nurları Seyyid Ahmed efendinin ve Zehra hanımın gözlerinden öpüp, hatır-ı nâzikânelerini sual ederim. Fadime ve Mevlüde'ye bilhassa selam ederim.

İmamzâde Hüseyin efendiye, Ahmed efendiye, Seyyid Ahmed ağaya, Seyyid efendiye, Mülazim Nazmi efendiye, Derviş İbrahim efendiye, Divriğli İsmail efendiye, Karslı Edhem ağaya, vesair dergâhta bulunan ihvanların kâffesine ve komşuların cümlesine ve bizlere selam yok mu diyenlere cümlesine ale'l-infirâd selam dualar edip hatırlarını sual ederim.

Bu tarafta Divriğili Osman Efendi ve Hacı Hüseyin ağa afiyet üzere olarak, cümlenize ayrı ayrı ferâd ferâd selam-ı mahsus edip, hatır-ı âlilerinizi istifâr ederler. Ve bu hafta yine gazetenizi irsal eyledim. Bâkî kemâl-i afiyette daim olup peyderpey ahbârât-ı hayriyyenizle tarafımı memnun edesiniz. Oğlum efendi, baki dua.

(11 Haziran 1903)

29 Mayıs 1319. **Rifâî**

Şeyhi Pederiniz

MEKKE-İ MÜKERREME'YE SÜRGÜN EDİLMESİNDEKİ YAZIŞMA METİNLERİ

1-

Sivas'ta Rifâi dergâhı şeyhi Abdullah Hâşimî bin Mehmet Efendi hakkında mevkufen Divanı harbi örfice icra kılınan tahikkat neticesinde mumaileyhin şüpheli güruhtan bulunduğu anlaşılmış iradei örfiye kararnamesinin altıncı maddesine tevfikan kendisinin memleketi bulunan Mekke-i Mükerremeye müebbeden nakline bil- ittifak karar verildi.

AZALAR
Rûmi 3 Ağustos 1325
Hicri 29 Recep 1327
Milâdi 16 Ağustos 1909
[1346]

2-

SER NAME 421

Huzuri samii cenabı sadaret penahiye

Maruzu çaker kemineleridirki

Sivas'ta rifai dergâhı şeyhi Abdullah Hâşimî bin Mehmet Efendinin hakkında mevkufen divanı harbi örfice icra kılınan tahkikat ve muhakemat neticesinde sadır olan hükmü mübeyyen divanı harb mazbatası madviyyen huzuru samileri kılınmış olmakla İcra icabına müsaade–i fahimaneleri seza var buyurulmak babında emru ferman hazreti veliyyul emrindir.

Hareket Ordusu Kumandanı
Mahmut Şevket
Rûmi 3 ağustos 1325
Hicri 29 Recep 1327
Milâdi 16 Ağustos 1909
[1347]

3-

Atufetlü Efendim Hazretleri

Sivas'ta Rifâi dergâhı şeyhi Abdullah Hâşimî bin Mehmet Efendi hakkında Divanı harbi örfice icra kılınan tetkikat ve tahikkat neticesinde mumaileyhin şüpheli güruhtan bulunduğu anlaşılmasına binaen idare-i örfiye kararnamesinin altıncı maddesi hükmüne tevfikan memleketi bulunan Mekke-i Mükerremeye müebbeden nef'i hakkında divanı harp örfiden tanzim olunan mazbatanın gönderildiği beyanıyla icra-i icabını havi hareket ordusu kumandanlığının tezkeresinin melfufu ile arz ve takdim kılınmak ile iradei seniyye-

[1346] BOA, Fon Kodu: İ..AS..Dosya No:89 Gömlek No:1327/Ş-14
[1347] BOA, Fon Kodu: İ..AS..Dosya No:89 Gömlek No:1327/Ş-14

i hazreti padişahî ne-veçhile şeref sudur buyurulur ise, mantuku âli infaz kılınacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

SADRAZAM
Rûmi 5 Ağustos 1325
Hicri 1 Şaban 1327
Milâdi 18 Ağustos 1909

Maruzu kemireleridir.
Reside-i desti tazim olup Melfuflarıyla
Beraber manzur âli buyurduğum
iş bu tezkere-i sami sadaret penahileri
üzerine muacibence iradei seniyye-i cenabı padişahi
şeref müteallik buyurulmuş olmakla
Ol babda ol zaman hazreti veliyyul emrindir.

Rûmi 6 Ağustos 1325
Hicri 2 Şaban 1327
Milâdi 19 Ağustos 1909
[1348]

4-
Harbiye Nezareti 24 Şaban 1327
Sivas'ta Rifâi dergâhı şeyhi Muakemat dairesi 333
Abdullah Hâşimî bin Mehmet Efendinin
Memleketinden müebbeden nefyedilmesi hakkında

Saadetlü efendim hazretleri Sivas'ta rifai dergâhı şeyhi Abdullah Hâşimî bin Mehmet Efendi hakkında divanı harp örfice icra kılınan tetkikat ve tahkikat neticesinde mumaileyh şüpheli güruhtan bulunduğu anlaşılmış binaen idare-i örfiye kararnamesinin altıncı maddesi hükmünce memleketi bulunan Mekke-i Mükerremeye müebbeden nefyi hakkında birinci divan harp örfiden tanzim ve hareket ordusu kumandanlığından ba-tezkire teb'id olunan mazbata üzerine balaya müsteniden 6 ağustos 1325 tarihinde iradei seniyeyi hilafet penahi şeref taalluk buyrulduğu, ba buyrulduğu ve izbar buyurulmuş olduğundan, bir mantuku emru fermanı hümayun mumaileyh alelusul emniyetti umumiye müdüriyetine teslim edilmiş ba-muhtıra merkez kumandanlığına tebliğ edilmiş olduğundan muhakemat dairesi ifadesiyle beyanı hale ibtidâ kılındı ol babda emri ferman efendim hazretlerinindir

Harbiye Nazırı
Rûmi 24 Ağustos 1325
Hicri 21 Şaban 1327
Milâdi 6 Eylül 1909
[1349]

[1348] BOA, Fon Kodu: İ..AS..Dosya No:89 Gömlek No:1327/Ş-14

5-

Dâhiliye Nezareti Muhaberatı Umumiye Dairesi

EVRAK 850
Rûmi 28 Ağustos 1325
Hicri 24 Şaban 1327
Milâdi 10 Eylül 1909
Hicaz Vilayeti Behiyyesi

Sivas da Rifâi dergâhı şeyhi Abdullah Hâşimî bin Mehmet hakkında Divanı harbi örfice icra kılınan tetkikat ve tahikkat neticesinde mumaileyhin şüpheli güruhtan bulunduğu anlaşılmış binaen idare-i örfiye dairesinin altıncı maddesi hükmüne tevfikan memleketi bulunan Mekke-i Mükerreme'ye müebbeden nef'i hakkında divanı harp örfi kararıyla bil-istizan hilafet penâhi şeref müteallik bulunarak icabı derdest icra bulunacağı harbiye nezaretine emri ferman buyurulmakla

[1350]

(Yukarıda yazışmalarını naklettiğimiz işlemler neticesinde Mekke-i Mükerreme'ye sürgün edilen Sivas'ta Rifâi dergâhı şeyhi Seyyid Abdullah Hâşimî kuddise sırruhu'l-azîz ve ailesi maddî sıkıntıya düşmüştür.

Daha sonra aşağıda sunacağımız arzuhal ile kendisine ait maaşın ve evkaftan gelen gelirlerin iadesi için müracaat etmiştir ve kabul edilmiştir.)

6-

Huzuri Aliye-i Hazreti Vilayet Penâhiye

Maruzi Daiyanemdir.

Daiyeleri Sivas vilayeti celilesi nakibül eşraf kaymakamı ve Rifâi dergâhı şerifi postnişi iken hasbel kader Mekke-i Mükerreme'ye müebbeden teb'idime dersaadette müteşekkil divanı harb örfice verilen hüküm ve karar üzerine buraya (Mekke) gelmiş isemde sinnim seksene garip bulunduğundan başka bir çarem yok ise, bu da muvafıkı muaddilet olmayacağından esâsai atiyesi kendi tarafımdan ettirilen dergâhı şerifi mezkûrun maliyeden muhavvel bin kuruş maaş kat edildiği cihetiyle Seddi lazım gelmiş ise, de tekyenin Seddi tariki rifaiyeye muhalif bulunduğundan gerçi icazet verdiğim mahdum kullar (Mehmet Ragıp) vekâleti ifa edeceği tabiidir. Ancak herhalde miktar kâfi akçenin tedarikine mütevakkıf bulunmasına ve infakı iaşeleri üzerime farzı ayn olan on nefer evladı iyalimin Sivas vilayetinde bir haleti sefalette kalmalarına binaen gerek mahdum kölenizi de tekyeyi küşadına ve gerekirse aileyi maruzatın infak ve iaşelerine temine müktezai akçenin sarfı zımnında kaydı hayat şartı ile ez gayri-temil Sivas vilayeti maliyesinden

---

[1349] BOA, Fon Kodu: DH.MUİ...Dosya No: 7/-1 Gömlek No:53
[1350] BOA, Fon Kodu: DH.MUİ...Dosya No: 7/-1 Gömlek No:53

şehri tesviye edilmekte olan 900 ve evkaftan muhavvel 400 ki, ceman bin üçyüz kuruşun Mekke-i Mükerreme emvalinden havalei ita ve tesviyesine iyabet buyurulmuş mukaddes olan meşrutiyetin bahş edildiği adalet namına istirham eylerim ve el-yevm nan-paresine muhtaç ve sinnim ise, şehri şeyhuhata vasıl olduğu nazarı vilayet penahilerince malum olacağı gibi, ancak merhametinize dehalet eylerim ol bab da emri ferman hazreti men-lehül emrindir.

Sivas Vilayeti Rıfâî Dergâhı Postnişini Seyyid Abbullah Hâşimî Daileri
Rûmi 22 Teşrinisani 1325
Hicri 22 Zilkade 1327
Milâdi 5 Aralık 1909 [1351]

7-

Hicaz Vilayeti
Mektubu Kalemi
Adet 138

Dâhiliye Nazareti Celilesine

Hülasa: Müebbeden Mekke-i Mükerreme'ye tebid edilmiş Seyyid Abdullah Hâşimîn Sivas vilayetine mahsus maaşın Mekkei Mükerreme emvalinden havalei ita ve tesviyesine dair verdiği arzuhalin leffen taktim edildiği hususunda

Atufetlü efendim Hazretleri
Sivas vilayeti nakib-ül eşraf kaymakamı ve rifai dergâhı poştişini iken divanı harp örfi kararıyla müebbeden Mekke-i Mükerreme'ye tebyid edilerek buraya geldiğinden ve sinni garib bulunduğundan bahsile ailesinin tebmini maişetleri zımnında Sivas vilayetinden şehri tesviye edilmekte olan 900 ve evkaftan muhavvel 400 ki, ceman bin üçyüz kuruşun Mekke-i Mükerreme ahvalinden havalei ita ve tesviyesi esbabının istikmaline dair Seyyid Abdullah Hâşimî imzasıyla verilüp leffen arz ve takdim kılınan arzuhalde istida ve istirham olunmakla muktezasın ifası hususuna musaadei celile-i nezaret penahileri şayan buyurulmak babında emrü ferman hazret mennehul emrindir.

Vali vekili
Rûmi 23 Teşrinisani 1325
Hicri 23 Zilkade 1327 Milâdi 6 Aralık 1909 [1352]

8-

20 Kanunevvel 1325
20 Zilhicce 1327
2 Ocak 1910

[1351] BOA, Fon Kodu: DH.MUİ...Dosya No:50/-1 Gömlek No:24
[1352] BOA, Fon Kodu: DH.MUİ...Dosya No:50/-1 Gömlek No:24

Maliye Evkafı Hümayun Nezareti Aliyesine

Sivas Vilayeti Nakib'ül eşraf kaymakamı ve Rifâi dergâhı şeyhi iken divanı harp örfi kararıyle Mekke-i Mükerreme'ye nefyi ve teb'id edilmiş isede men ü temin maişete gayri muktedir bulunduğunun bahsi ile vilayet müşarül ileyhce şehri mahsusı 900 ve ,……… ve evkaftan muhavvel 400 ki, ceman bin üçyüz kuruşun Mekke-i Mükerreme emvalinden havalei tesviyesi hakkında Seyyid Abdullah Hâşimî imzasıyla verilen arzuhalin leffile icrai icabı hicaz vilayeti ve vekâletine ba-tahrirat izbar ve keyfiyet maliyeyi evkafı hümayun nezareti aliyesinde işar kılınmış olmakla nezareti Aliyelerince dahi sureti istidaya ve ahval emsaline nazaran iktizasının ifa ve inayeti himmet mütemennadır efendim.

[1353]

[1353] BOA, Fon Kodu: DH.MUİ...Dosya No:50/-1 Gömlek No:24

Not: Doç. Dr. Âlim YILDIZ hocamızın Türkçeye kazandırdığı Arap Şeyhin Mektupları, fermanlarını ve diğer hayatı üzerinde yaptığı araştırmalarıyla zenginleştirdiğimiz bu bilgilerle bir boşluğu kapatmayı ve dağınık bilgilerin bir yerde toplanması ile ileriki zamanlarda araştırma yapacak kardeşlerimiz için bir referans olacağını inancındayız.

FAZLULLAH MUR ALİ BABA kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

Kerküklü Ahmed Paşa adında soylu ve zengin bir ailenin çocuğudur. 1805 yılında doğan Mur Ali Baha'nın asıl ismi Mehmet'tir.

Mur Ali Baba, düğünün yapılacağı gece rüyasında hizmetinde uzun süre bulunduğu şeyhi olan Kadiri Şeyhlerinden Abdurrahman Halis Hazretlerini görüyor. Onun işareti üzerine düğününü ve memleketini terk ederek, Sivas'a geliyor. Bugün kabrinin bulunduğu Çayırağzı semtindeki tarla içerisine Hammadezade'nin kurduğu tekke ve mescitte 1878 tarihinde[1354] hizmete başlıyor. Hammadezade'nin kızıyla evleniyor. Arapça ve Farsçaya da vakıf olan Mur Ali Baba hem dini yönden ibadet ve irşadıyla hem de şehrin bayındırlık hizmetlerinin tamamlanması için halkı teşvik ediyor. Sivas Valisi Halil Rıfat Paşa'nın *"gidemediğin yer senin değildir"* sözüyle başlattığı Sivas-Zara, Sivas- Gürün yollarının yapılması için halkı Kepçeli mevkiinde toplayarak, çalışmaları ve katkıları için çaba sarf ediyor.

Tanzimat Edebiyatının önde gelen Şairi Ziya Paşa[1355] ile davette bulunduğu Amasya'da karşılaşıyor ve tanışıyor. Uzun sohbetleri karşılıklı olarak şiir yazmakla devam ediyor. Ziya Paşa Amasya'da hastalandığında ve doktorların hastalığı için yapacak fazla bir şey bulamadıklarında, Paşa, Mur Ali Baba'dan yardım istiyor. Mur Ali Baba'da yazdığı mektupta *"mektubumun tarihi illetinizin defi ola"* mısra ile hastalıktan kurtaracağı tarihi belirtmiş

[1354] Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006, s.55

[1355] **ZİYA PAŞA (1825–1880)**
İstanbul'da doğdu, 17 Mayıs 1880'de Adana'da öldü. Asıl adı Abdülhamid Ziyaeddin'dir. Türk edebiyat ve siyaset tarihinin önemli isimlerinden biri olan Ziya Paşa 1863 yılında Amasya'ya "sürgün"e gönderilmiştir. Ziya Paşa batılılaşma yolundaki Türk Edebiyatının kurucuları arasındadır. Mason olarak lansedilmesi ise, iftiralar sınıfındandır. Yenilik taraftarı olması hasebi ile bu iftiraya maruz kalmıştır.

Naat-ı Şerif
Belâ-yı mâsivâya mübtelâyım yâ Resûlallâh
Zebûn-ı pençe-i nefs ü hevâyım yâ Resûlallâh
Kerem kıl ben esîme el-aman ey rAhmed-i âlem
Ser-â-pâ mahz-ı isyân u hatâyım yâ Resûlallâh
Sen evreng-i şefâat şâhısın sultân-ı rAhmedsin
Kapında ben de bir kemter gedâyım yâ Resûlallâh
Şefâat kıl meded yoksa o rütbe çok günâhım kim
Ne rütbe yansam ol rütbe sezâyım yâ Resûlallâh
Zebûn-ı derd-i isyâna tabîb-i mihribân sensin
Alîlim ben de muhtâc-ı devâyım yâ Resûlallâh
Ne gam mücrim isem de bana besdir bu sa'âdet kim
Kapında bir kemîne hâk-i pâyım yâ Resûlallâh
Beni reddetme evlâdın başıyçün bâb-ı lûtfundan
Ziyâ'yım bende-i Âl-i âbâyım yâ Resulallâh

oluyor.

1882 yılında Hakk'a yürümüştür. Mur Ali Baba kabri, Çayırağzı semtinde Kızılırmak Sağlık ocağı karşısındaki, Mur Ali Baba Kur'an Kursu bahçesi içerisindedir. Çalışkanlığından dolayı Mur (karınca) lakabı halk arasında Mor olarak kullanılmaktadır.[129]

Bugün kabrinin bulunduğu yerde, bir tekke ile mescidi bulunan Mur Ali Baba'nın 1882 yılında Hakk'a yürümesi üzerine tekkenin güneydoğu köşesine bir türbe yapılarak defnedilmiştir. Dikdörtgen planlı, eliptik bir tek kubbe ile örtülüdür. Tekke ve mescit tamamen yıkılmış olduğundan 1980'li yıllarda iki katlı betonarme bir bina olarak yeniden yapılmıştır. Yeni yapılan bu binanın, birinci katı cami olarak kullanılmakta, ikinci kat ise, yine kendi adı ile anılan Mur Ali Baba Yatılı Bölge Kur'an Kursu olarak kullanılmaktadır. Mur Ali Baba'nın kabri ise, bu binanın doğu yönü olan giriş tarafında üstü açık bir kabir şeklinde ve etrafı demir parmaklıklarla çevrelenmiş şekildedir.

Ali mahlasını kullanan Mur Ali Baba'nın şiirlerinden bir örnek:

Amberin rayihası turra-i canan getirir
Lütfeder bad-ı saba, derdime derman getirir,
Ben derem nükheti zülfün getir ey bad-ı saba
O gider başıma sevdayı perişan getirir
Ben derem, kasd ile git name-i dildarı getir
O gider sürat ile katlime ferman getirir
Sabrı kıl Aliya zillet için izzet var
Gökyüzü ebri kaçan bağlasa baran getirir. [1356]

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretlerinin Mur Ali Baba ile görüşmeleri küçük yaşlarda aile büyüklerinin görüşmeleri ile olması muhakkaktır.

Efendi Hazretleri, Mur Ali Baba kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin tevazusundan konuşanlara buyurmuş ki;

"Gardaşım! Karıncada toprağın üzerinde gezer"

ZİYA PAŞA'NIN, MUR ALİ BABA Kaddese'llâhü sırrahu'l azîze YAZDIĞI MANZUM MEKTUPLAR

Benim ey nuru çesm-i iftiharım
Medetkârım, enisim , gamkisârım
Surur-ı hatırım sevk-i derunum
Ferah bahsi dilzâr-ı zebunum
Siphr-i feyz u askın aftâbı

[1356] YASAK, a.g.e. s. 95–97

Kemalât-ı ilahinin kitabı
Fürug-ı zata mahzardır cemalin
Kemalât-ı Hüdâdandır kemâlin
Utandırırsan n'ola hüsnünle mahı
Ayan vechinde envar-ı ilâhi
Harim-i barigâh-ı kurb-i haksın
Sana merd-i Hüdâ dense ehaksın
Değil merd-i Hüdâ belki Hüdâsın [1357]
Ki esrar-ı Hüdâ'ya aşinasın
Bilirsin ey tabib-i mihribanım
Neler çekti bu cism-i natuvanım
Azizim hem nişinim oldu zillet
Civanlıkta beni pir etti illet
Maraz, sıhhattan etti söyle teb'ıd
Etıbbadan, devadan kestim ümid
Değildim muktedir bir iltifata
Bakardım dürbin ile hayata
Vücudum za'f ile döndü hilale
İşim kaldı Cenab-ı layezale
Figan ü zar idi her ruz-i garım
Bu hal üzre geçerdi rüzgârım
İnayetnâmeniz kim vasıl oldu
Gönülde bin meserret hâsıl oldu
Dahi açmazdan evvel kitabı
Bu resme eyledim ana hitabı
Didim, ey nüsha-i tehkik u ırfan
Nüvid-i yar ve te'vid-i dil u can

Sen ol cananın ittin destini bus
Hemân ben kaldım ancak zar u me'yus
Hased ey name-i ferhunde tali'
Sana oldu nigah-ı yar vaki'
Deyub bu nazmı hem gözyaşı saçtım
Biraz fikr ettim ahir mihrin açtım
Ne gördüm, bir kitab-ı meani
Lisanül gaybdır her bir beyanı
Sufuf-i varidat olmuş suturu
Mezayası ider vala şuuru
Celi her nüktesinde bin hakâik
Ayan her cümlesinde bin dekâik

[1357] Ziya Paşa, Mur Ali Baba kaddese'llâhü sırrahu'l azîze, bu mısrada "Allah Teâlâ adamı değil, bizzat Hudâsın!" demekle, Allah Teâlâ'nın bir "İnsân-ı Kâmil" de tecelli ettiğine inandığını anlatmak istiyor.

Zeban-ı âlem-i irfan, zebanı
Beyan-ı feyz-ü rabbani, beyanı
Yazılmış bir nice bahsi hakikat
Ki her harfi değer bin kere dikkat
Bakıp ol nüshaya tekrar tekrar
Teselli buldu her lahza dil-i zar
Nigâh ettikçe ben naks-ı kitaba
Medar-ı hıffet oldu iztıraba
Vücud-ı natüvane geldi kudret
Göründü veche-i asar-ı sıhhat
Tagayyür geldi sıhhatle mizaca
Mudara kalmadı tıbba, ilaca
Surur ve behçetim gelmez beyana
Yeniden gelmişim güya cihana
Bunun şükründe aczim gerçi zahir
İşim ancak hülus üzre duadır
Vücudun görmeye hacet ilaca
Tabib ol ehl-i derd ü ihtiyaca
Safa üzre geçe ömr ü zamanın
Bula feyz-i müebbet hanedanın

26 Ekim 1864
25 Cemadiyelula 1281

Ey Nur Ali vü nur-ı ‘ali
Mecmua-yı cümle-i meali
Hilal-ı dekayık-ı hakâyık
Keşşaf-ı hakayık-ı dekayık
Mes’alkes-i şahrah-ı tahkik
Padaş-ı tarik, Hızr-ı tevfik
Dana-yı bevatın u zevahir
Derya-yı muhıyt-ı âlem-i sırr
Mir’at-ı cihannüma-yı irfan
Hurşid-i sipehr-i feyz ü ihsan
Seccade nişin-i feyz ü irsad
Ferdü’l ferd, Kürve-i efrad
Ey mürşid-i kâmil-i ilâhi
Yok, fazl-u kemaline tenahi
Derd-i dile nüsha-yı şifasın
Âlemde bir ayet-i Hüdâsın
Ber-name-i dil-nevazın aldım
Ahbar-ı hayatsazın aldım
Mefumu vefa meali ihsan
Mazmunu kerem, mefadi irfan
Her harfi müzil-i çirk-i alam
Her lafzı delil-i sevk u aram

Ol sevk ile dil cihana sığmaz
Dilşadlığım beyana sığmaz
Keyfiyet-i mana-i müşahed
Verdi dil zâre zevk-i bihâd
Hakka ki garibdir bu rü'ya
Encamını ide hayr Mevla
Rai, mer'i, müra'i birdir
Rü'yet amma acib sırdır
Bu bahiste gerçi kavl çoktur
Tahkikine ihtimal yoktur
Tevhidde çünkü gayet olmaz
Bir dairede nihayet olmaz
Men' eylecekti gördüm eşgal
Yazdım bu bir iki satırı derhal
Ey hasreti bağrımı iden hun
Taksirimi eyle afve mekrun
Kıl münkiri feyzin ile iskat
Ol mahzarı cümle-i kemalât

1 -2 Nisan 1865
Gurre [1358] Zilkâde 1281
(Nazif, Süleyman, ***'Külliyat-ı Ziya Paşa',*** İstanbul, 1924)

[1358] Gurre (Kameri ayların ilk günlerine gurre-i şehr denilmiştir)

İKİNCİ BÖLÜM

NAKŞÎ-HÂKİ

TARİKATI ÂDAB-I

Ehlullâh Hazerât-ı buyurmuşlardır ki;
"Bir sâlikte dört şey mevcut olmadıkça
O sâlik mükemmel olamaz.
Birisi âdâb-ı Mevlevi,
İkincisi sülûk-ı Nakşî,
Üçüncüsü aşk-ı Kâdirî,
Dördüncüsü teslîm-i Bektaşî,[1359]

A-NAKŞÎ ISTILAHLARI[1360]

Sâdât-ı kiramın hakikâtleri anlamakta kullandıkları bazı ıstılahlar vardır ki, onların yoluna sülûk edenlerin bu ıstılahları iyi bilmeleri ve gereğince amel etmeleri lâzımdır. Bu büyük tarîkat Maverâünnehir beldelerinde zuhur etmesi ve belde büyükleri de umumiyetle Farsça konuşmaları sebebi ile bu ıstılahlar Fârisîdir. Bu yüksek manalı kelimeler (11) kelime olup, Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî Hazretlerine aittir. Bu kelimeler Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye'ye sülûk edenlere her zaman rehber olacak kelimelerdir. Tarîkatın temel ölçülerini temsil, kemal yolunun muhteşem planını 8 düstur teşkil eder:

1 — *Huş der dem. .*
2 — *Nazar ber kadem.*
3 — *Sefer der vatan.*
4 — *Halvet der encümen.*
5 — *Yâd- Kerd.*
6 — *Baz-ı Keşt.*
7 — *Nigah-ı Daşt,*
8 — *Yâd-ı Daşt.*

Ayrıca sayılan sekize 3 düstur daha ilave edilmiştir.

1 — *Vukuf-u zamânî.*
2 — *Vukuf-u adedî.*
3 — *Vukuf-u kalbî.*

Bunlarla beraber hepsi 11 dir.

[1359] Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. I, s.433
Bazıları buna ilave olarak şunu eklediler. ***"Beşincisi teveccühü Halidî"***
[1360] Bu kısım Muhammed b. Abdullah Hani, *Âdâb*, trc. Ali Hüsrevoğlu, İstanbul, 1980, s.251–261 deki bölümden ve Mevlana Şeyh Sâfiyuddin kuddise sırruhu, Reşahat, trc. Necip Fazıl KISAKÜREK, 1999, s.27–37 den faydalanarak yazılmıştır.

1— VUKÛF-U ZAMÂNÎ.

Vukûf: Bilme, haberli olma.

İhvan, üzerinden geçen zamana muttali' olmalıdır, hem nasıl bir zamanda bulunduğunu, hem de içinde bulunduğu zamanı iyi bilip, değerlendirip değerlendiremediğini araştırmalı, kendini sık sık yoklamalıdır:

İçinde bulunduğu zaman içinde kendi durumu nedir? Huzurda mıdır? Huzur içinde midir? Şükür mü etmektedir, kendi helakine sebep olacak bir gaflet içinde midir?

İhvan, bütün varlığıyla asıl maksadına teveccüh etmediği bir ânın üzerinden geçmesine, Allah Teâlâ'dan gafil olarak bir tek nefes yaşamamasına dikkat etmeli, bütün gücüyle her an SAHV (manen uyanıklık) halinde bulunmaya gayret etmelidir. Allah Teâlâ buyurur ki;

'Allah, gözlerin hâin bakışını ve sadırların gizlemekte olduğu her şeyi bilir.' [1361] ***'Ne yerde, ne gökte zerre miskâl hiç bir şey Rabbinden uzak ve gizli kalmaz.'*** [1362] ***'Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur.'*** [1363]

Bunun için ihvan her gece ve gündüzün ve her gün işlediği amellerini ne şekilde işlediğini birer birer muhasebe etmeli, güzel amelleri kendine müyesser kılan Allah Teâlâ'ya şükredip daha güzellerini ziyadesiyle beraber temenni etmeli, çirkinleri için tevbe ve istiğfar edip nedamet ederek Allah Teâlâ'dan bilmeli ve O'na yönelmeli, şayet uyanamazsa bir gün muhakkak ona döneceğini bilmelidir.

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

"Müridin bütün uğraşma ve didinmelerini neticeye bağlayan ve onu muradına eriştirmekte en büyük müessirlerden biri olan "Vukuf-u Zamanî," insanın her an kendi halini bilmesi halinin şükrü mü, özrü mü gerektirdiğini anlaması demektir."

Şah-ı Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz

"Bahâeddîn Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, bize, kabz (sıkışma) halinde istiğfar; bast (genişleme) halinde de şükür ile emir buyurmuşlardır. İşte bu iki hale dikkat ve riayet "Vukuf-u Zamanî" dir."

Yakup Çerhî kuddise sırruhu'l-azîz

"Müridin olanca kâr binası, "Vukuf-u Zamanî" işinde saat üzerine kurulmuştur. Yani müridin halindeki nizam, vaktini muhafaza etmeğe bağlıdır. Ta ki, aldığı her nefes, huzur ile mi, gafletle mi geçmektedir, bilsin.

"Vukuf-u Zamanî" tasavvuf büyüklerince nefs murakabe ve muhasebesinden ibarettir. "Muhasebe, her geçen saatin huzur veya gaflet noktasından hesaplanmasıdır. Eğer vaziyette noksan varsa "Baz-ı Geşt" usulüne sarılıp amele yeniden başlanması lazımdır."

Hâce kuddise sırruhu'l-azîz

[1361] (Gâfir, 19)
[1362] (Yunus, 61)
[1363] (Zümer, 63)

2—VUKÛF-U ADEDİ:

Zikir sayısına dikkat ve riayet demektir. İhvan zikrini yaparken adedine dikkat etmeli, mürşidinin verdiği adede riayet etmelidir.

Bu adede riayetle beraber zikrin verilen miktar yapılmasından ibarettir. Yoksa mücerret aded değildir. Bu, gönlü vesvese ve tefrikadan korumak içindir.

Hâcegân yolunda "Vukuf-u Adedî," mücerret sayı saymak değil, sayı çerçevesi içinde kalbî zikri derinleştirmektir. Gerekir ki, bir nefeste, 3, 5, 7 veya 21 defa Allah ismi zikredilsin ve bu kemiyet ölçüleri mutlaka tek rakamlarla bitsin.

Hâce Bahâeddîn Nakşibend Hazretleri, kalbi zikirde sayıya dikkat ve riayetin dağınık "havâtır" ı toplayıp sildiğine işaret ederler.

Sâdât-ı Kiram Hazretlerinin bazıları demişlerdir ki, : "Vukûf-i Adedî" zikirde şart değildir. Burada esas olan kalbin mezkûr (zikredilen) ile beraber olmasıdır: Huzur halinde bulunmasıdır ki, zikrin fâydası ve eseri görünsün. Bu da ***'NEFY'*** ederken beşerî varlığın (Güneş varken yıldızların kaybolduğu gibi) yok olması, ***'İSBÂT'*** yaparken de ilâhî cezbe eserlerinin çıkmasıdır.

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

"Vukuf-u Adedî" denilen hassa, Ledün ilminin ilk mertebesidir. Bu görüşten murat, başlangıçta bulunanlara ait tasarruf ve cezbe eserleri olmak gerektir."

Şah-ı Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz

"Dava kemiyette değil, keyfiyette çok zikirdir. Yani huzur ve şuurla çok zikir. . Kemiyet ne kadar fazla olursa olsun. Eseri has olmayınca boşuna yorgunluk demektir. Zikrin eseri, Tevhit Kelimesindeki nefy kısmında beşerî vücudun yokluğa karıştığına, ispat kısmında da ülûhiyet cezbelerinden bir tecelli göründüğüne delâlet eden hallerle meydana çıkar."

"Öyle bir halet ve keyfiyet ki, yakınlık ve Ledün ilminin başlangıcı onda tecelli eder. "Vukuf-u Adedî" nin ledün ilminde başlangıç noktası olduğu, Mutlak Bir'in âleminde belirmesi sırrından haber vermesiyledir. "Vahid"in, esasta, sayılara çekirdek teşkil etmesi gibi."

Hâce Alâeddin Attar kuddise sırruhu'l-azîz

3—VUKUF-U KALBİ:

İki manası vardır.

1-İhvân zikrederken kalbinin zikredilene vâkıf olmasıdır. Yani ihvânın her an Allah Teâlâ'yı "Yâd Daşt" nev'inden bilmesidir.

Zikrederken her an murakabe halinde olmalı, bu hâlini kaybetmemeye çalışmalıdır. Sâdât-ı Kiram Hazretleri vukûf-i kalbînin zikirde şart olduğunu söylerler. İhvân zikir esnasında kalbine hâkim ve sahip olmalı, ona o kadar vâkıf olmalı ki, orada Allah Teâlâ'dan başka bir şey bulmasın.

2- İhvânıngönüle yönelmesi. Kalb, sol memenin altında bir et parçası. Ona kalb denmesinin sebebi fikirlerin, düşüncelerin ve niyetlerin değişmesi itibariyle çekip çeviren, değiştiren kuvvetin mahalli olmasındandır. Ona vâkıf olmak demek, onun ne halde bulunduğunu her an murakabe etmektir:

Zikirle meşgul mü, değil mi? ve kişi her an kalbindekini mülâhaza etmeli, kalbinde gaflete açık bir kapı, bir delik bulunmamalıdır. Hazreti Hâce Muhammed Nakşibend bilhassa Vukûf-i kalbî üzerinde durur ve ona dikkat ederdi.

Bir ayet gereğince, Allah Teâlâ her yerde hazırken nasıl Kabe'ye dönülerek ona el açılıyorsa, can ve gönül kâbesi kalbe yönelmek suretiyle yol bulunuyor ve onsuz olmuyor. Zira insan, içinde bulunduğu taayyün suretleri ve hayvanî ruhu bakımından istikametlerin zindanında mahpustur. Fakat yine aynı insan, öz hakikâtiyle cihet ve istikametlerin dışındadır. Bu bakımdan cihet ve istikametin esiri, cihetsizliği yine cihette aramak zorunda kalıyor. Yine bu bakımdan mecaz, yoluyla gönül denilen et parçası da ruh hakikâtinin nişanesi ve bir nevi cihet tayini noktası oluyor. Hakikâte yol için bu mecaz noktasına yönelmek ve Ledün ilminin anahtarını onda bulmak gerekmektedir.

Bu hususta Hoca Ubeydullah kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyururlar ki;

"Vukuf-u Kalbî" Allah Teâlâ'dan agah olmakta bir gönül halidir. Öyle ki, gönülde, Allah Teâlâ'dan başka hiç bir şey olmayacak.

Zikirde zikredilenden âgâh ve gönlü ona inhisar ettirmek. . Bu agâhlığa, görüş, eriş, vücud ve "Vukuf-u Kalbî" derler."

4—HÛŞ DER DEM:

Hûş: Akıl. Der: İçinde manasında zarf (Bağlaç) Dem: Zaman, Nefis.

Akıl sahibi ihvana gerekir ki, alıp verdiği hiç bir nefeste gaflet etmemelidir. Nefeslerini gafletten kurtaran kimse artık her an Allah Teâlâ ile beraberdir. Gafletten kurtulup her nefes uyanık olmak çok zordur.

> Hazret-i İmam Rabbanî kuddise sırruhu'l-azîz çok hamd ve istiğfar ederlerdi. Az bir nimete çok şükrederlerdi. Hatta evlâ olan bir işi terk etseler, çok fazla istiğfar ederlerdi. Eğer bir belâya maruz kalsalar ***"Kötü amellerimizden ve hallerimizdendir,"*** derlerdi. Fakat o belâyı, birçok kirleri temizleyen bir sabun gibi, görürlerdi. Buna, yükselmenin sebebi derlerdi.[1364]

Her an Allah Teâlâ ile beraber olmanın şuuruna ancak böyle erişilebilir. Ancak nefeslerini gaflet içinde alıp vermekten kendini muhafaza eden kimsenin kalbi Allah Teâlâ ile huzur halinde olabilir. Nefes alıp verirken kalbin Allah Teâlâ ile huzurda olması demek, nefesleri Allah Teâlâ'ya itaatle ve ibadet suretiyle ihya ederek, vasıl etmektir. Nefesleri gafletten kurtaran kalbini huzura erdirir. Huzura eren ise, Allah Teâlâ'nın tecelliyâtını her an müşahede eder. Onun tecelliyâtı ise, mahlûkatın nefesleri adedincedir. Kalb Allah Teâlâ ile huzurda iken girip çıkan her nefes ihya edilmiştir ve Allah

---

[1364] Muhammed Hâşim Kışmî, Berekât Îmâm-ı Rabbani Ve Yolundakiler, trc. A. Faruk Meyan, İst. 1980, s.217

Teâlâ'ya gönderilmiştir demektir. Gafletle alınıp verilen her nefes de öldürülmüştür, Allah Teâlâ'ya varmamıştır.

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

"Bir nefesten bir nefese geçerken asla gaflete düşmemek ve huzurda olmaktır"

Mevlana Sadettin Kaşgâri kuddise sırruhu'l-azîz

"Bu yolda nefesi muhafaza ve ona riayet etmeği mühim tutmuşlardır. Gerektir ki, her nefes huzur ve bilgi ile alınıp verilsin. Nefesini koruyamayanlara yolunu şaşırmış gözüyle bakarlar."

Hâce Ubeydullah kuddise sırruhu'l-azîz

"Bu yolda terakkinin temeli nefes üzerindedir. Her nefeste hale bakmalı ve mazi ile istikbali düşünmekten uzak kalmamalıdır. Nefesin giriş ve çıkışında iki nefes arasını öyle muhafaza etmelidir ki, hiç biri vücuda gafletle girip vücudtan gafletle çıkmasın."

Şah Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz

"Allah Teâlâ'nın zat ismi "hâ – he" harfinden ibaret olup başındaki "elif" ve "lam" harfleri tarif edatıdır, işte her nefeste bu harf ve isim cereyan eder. Sahibi ister farkında olsun, ister olmasın. O şey ki, içinde o isim cereyan etmez, hayata müstahak değildir. Şu halde bütün canlıların nefes alış ve verişleri, bilen ve bilmeyen için hep o isimledir. Marifet yolcusuna düşen borç ise, bu inceliği bilmek ve her nefeste Allah ile olarak huzuru elde tutmaktır."

Necmeddin Kübrâ kuddise sırruhu'l-azîz

5 — NAZAR BER - KADEM:

Nazar: Bakış

Ber: Üzerinde manasında Zarf

Kadem: Ayak.

"Sâlik, yolda yürüyüşünde gözünü ayağının önüne takıp semaya bakmamasıdır ki, gözü etrafa takılmasın. Çünkü ayaklarının ucuna bakarak yürümezse gözü etrafa takılır, bu ise, kalbi perdeler. Kalbteki perdelerin çoğu bir takım resimler, suretledir ki, nazar (bakmak) yoluyla kalbte yer eder. Bunun için ihvan yolda yürürken gözü şurada burada gezerse zikirden perdelenir, çünkü yeni başlamış ihvânın nazarı bir yere takılırsa kalbini meşgul eder, derhal tefrikaya, vesveseye tutulur. Çünkü kalbini muhafaza edecek kadar kuvvet kazanmamıştır. Vesveseye ve tefrikaya karşı zayıf bir haldedir. Bunun için bilhassa her kişinin yüzlerine bakmamalıdır.

Şeyh Muhammed bin Abdullah nakleder ki;

"Bir gün üstadımla bir yolda gidiyordum. Gözüm, güzel bir gencin yüzüne ilişti, üstadım bu hâlime vakıf oldu. Döndü bana dedi ki;

"Oğlum! Sen bu nazarın zararını elbette bir gün göreceksin!" Ben o sözden çok müteessir oldum. Ne gibi zarar göreceğim diye bekledim. Tam yirmi sene geçti, bir gece o zararı gördüm. Tefekkür ederken uyumuş kalmışım. Sabahleyin kalktım, gayet iyi hıfz ettiğim Kur'ân-ı Kerim'i baştan sonuna kadar unutmuşum. Neresinden okusam, herhangi bir ayetten iki kelimeyi yan yana getiremiyordum. Heyecan içinde kaldım çatlayacak dereceye geldim. O sırada bana hatiften bir nida geldi:

"Bu nisyan yirmi sene evvelki bakışın zararıdır, vakit geldi de zuhur etti."

Orta ve yetişkin sâlikler dahi yolda giderken sağa sola, yere, göğe nazar ederlerse kalblerinde huzur ve batınlarında cemiyet kalmaz. Sonra o huzur ve cemiyet tahsil etmek güçtür. Sâliklerin cümlesine yolda giderken nazarını ayağının üzerinden ayırmamak lâzımdır. Böylece sâlik mâsivadan elini çeker, dünya muhabbetini terk eder ve Hak yolunda sülûküne devam edebilir.[1365]

Sûfiyye Hazarâtına göre, ağyarın yüzüne bakmak büyük zararlara yol açar. Çünkü safî kalbler, cilalanmış aynalar gibidir. İhvan bir buğday tarlasında dolu ve boş başak gibidir ki, dolu başak başını öne eğmiştir, diğeri boş olduğu için dimdik durmaktadır. Eğer dışarıdaki herkesin yüzüne bakılırsa onların katı kalblerinin kasveti, kötü ahlâkları, fasit fikirleri aynen ihvanın kalbine akseder. Bu ise, ihvan için son derece tehlikelidir. Bir de güzellerin yüzlerine bakmamalıdır. Çünkü fitneye tutulur. Çünkü

'Bakmak, şeytanın oklarından bir oktur.' [1366] Kime bu ok isabet ederse o, Allah Teâlâ yolunda fitneye düşmüş olur. İhvan bu oktan kurtulmak için gözleri yerde (Ayaklarının ucuna bakarak) yürümelidir.

İhvan olan insân-i kâmil ve Allah Teâlâ'dan başkasına nazar etmez. Çünkü mâsivâdan alâkasını kesme yolundadır. Nasıl süratle koşan bir kimse sadece ayaklarına bakarsa ihvan da yarı yoldan dönmemek için zahiren ve bâtınen Allah Teâlâ'ya nazarını tahsîs etmelidir. Ayrıca tevazu erbabı olan zatlar ayaklarına bakarak yürürler. Mütekebbir, burnu büyük kimseler de dimdik yürürler.

Bu, ayrıca Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yürüyüş şeklidir. O, yürürken sağa sola bakmaz, ayaklarının ucuna bakarak yürür, sanki yokuştan iniyormuş gibi, süratle yürürlerdi. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve selleme tabi' olan ihvan de aynı şekilde yürümelidir.

6 — SEFER DER -VATAN:

Sefer: Yolculuk

Der: İçinde manasında zarf.

Vatan: Allah Teâlâ, ruhun asıl yurdu, güzel sıfatlar.

[1365] Nasrullah Efendi, *Şah-ı Nakşibend*, İstanbul,1979, s. 170

[1366] Hadîs-i Kutsinin tamamı şöyledir: ***"Harama bakmak iblîs'in oklarından bir oktur ki, her kim benden korkarak onu bırakırsa, zevkine bedel ona bir îman veririm ki, onun halâvetini kalbinde duyar."*** (Hâkim, Taberânî)

Halk arasında sefer, bir beldeden bir başka beldeye gitmektir. Vatan ise, insanın ikamet ettiği ev yahut memlekettir. ***'Sefer Der Vatan'*** sözünün manası, ihvanın seferi, âlem-i Halktan, Hakk'a olmalıdır. Vatanda ilerlemeye Seyr-i enfüsîde denir. Hazreti İbrahim aleyhisselâmın işaret ettiği gibi ki;

"Ben, Rabbime gidiyorum" [1367] demiştir.

İhvan içinde bulunduğu mânevî hâli yeterli görmeyip daha güzel, daha fazla hasenat ile dolu bir hâle sefer etmelidir. Yahut bir makamdan bir yüksek makama yükselmeye gayret etmelidir.

Meşâyıh-i Kiram Hazretleri ihvanları zahirî seferden men etmişlerdir. Çünkü meşakkati çoktur, mihnetlidir. Sülûk yolunda, Allah Teâlâ'nın rızasına muhalif iş tutma ihtimali çoktur. Yolculuk farzları ve sünnetleri terk etmeğe her zaman müsaittir. Bu ise, ihvanların kalblerini tefrika ve vesvese ile harap eder. Kemâle eren mürşidler ise, bu meşakkatin tesiri altında kalmayıp Allah Teâlâ'dan gafil bulunmayacakları için yol meşakkatinin tesîri altında kalmazlar. Belki bu daha fazla terakki etmelerine sebep olur. Dereceleri yükselir. Hem seferin mihnetle meşakkatlerine tahammül ederler, hem de gittikleri yerlerde irşadda bulunurlar. Selef-i sâlihîn Hazretleri, gönüllerin bir yeri vatan etmeye meyil edip insanlarla ülfetleri ileri gittiği zaman, kendilerine onlardan gelen âdetleri bırakıp rahatlarını terk etmek, insanlarla aşırı ülfetten kurtulmak için sefer ederler ki, kendileri için tecerrüd-i tâm hâsıl olup en yüksek makamlara vâsıl olsunlar.

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

"İhvan hevâ ve şehvetini terk edip, Allah Teâlâ'ya ibadet ve itaat'e dönmesi lâzımdır. 'Sefer der – Vatan' sözünden murat, bir beldeden diğer bir beldeye sefer etmek değil, insanın kendi iç âleminde Allah Teâlâ'ya dönüş yapmasıdır. Erbâb-ı sülûk, zahirî seferi bir mürşid-i kâmil'i bulduğu zaman onun her emrini Lâyıkıyla yerine getirmek için kapısına bağlanır ve zahirî seferi bırakır. Bâtınî seferine başlar. Ona ancak bundan sonra mürîd denilebilir."

Ebû Osman El-Mağribî kuddise sırruhu'l-azîz

"Bütün hayır ye bereketlerin anahtarları mürîd olduğun yerde sabır etmendedir. Mürîd denilecek hale gelinceye kadar o kapıda sabredeceksin. Sen o hale gelince bereket zahir olur. Artık sen Allah Teâlâ'ya doğru sefer etmeye başlamışsın demektir. Zahirde sefer etmişsin veya etmemişsin bir şey fark etmez."

Şeyh Hakîm Tirmizî kuddise sırruhu'l-azîz

7 — HALVET DER - ENCÜMEN:

Halvet: Sâliklerin ibadet için çekildikleri tenha yer demektir. Yalnızlık

Der: İçinde manasında zarf.

Encümen: İnsanların toplu bulundukları yer yahut topluluk manasınadır. İstekler,

---

[1367] (Sâffat,99)

'Halvet der–encümen' ıstılahının manası; ihvan halk içinde, insanlar arasında iken her an Allah Teâlâ ile beraber olmalıdır. *'Herkesle beraber fakat yalnız'* sözü bunu anlatır. Bu durumda 'Halvet Der Encümen' murakabe manasına gelir.

İhvan, insanlarla beraber olmasına rağmen insanların onun kalbine muttali' olmaması lâzımdır. O, Allah Teâlâ ile beraber olmalı fakat bunu etrafına sezdirmemelidir.

Yine ihvan kalbî zikre müsteğrak olmalı, o kadar ki, çarşıya girdiği zaman insanların gürültüsünü duymayacak hale gelmelidir. Allah Teâlâ'nın zikri kalbin hakikâtini istilâ etmiş olmalıdır.

'Halvet Der Encümen' Kelimesinden anlaşılacak bir başka mânâ da şudur: Bu yola sülûk eden ihvan öyle bir yere intisap etmelidir ki, nerede olursa olsun, insanlarla bir sürü muamelâtta bulunması onu Hakk'la beraber olmaktan alıkoymaz.' [1368]

HALVET iki kısımdır.

Birincisi zahirî halvet (İtikâf veya erbâîn):

İhvanın evinde insanlardan ayrı bir yere çekilip orada âlem-i Melekût, âlem-i Şuhûd, âlem-i Ceberût'a muttali' olmak için oturup meşgul olmasıdır. Çünkü zahirî hislerin duyuların çalışması durdurulduğu zaman batınî hisler Melekût âyetlerini ve Ceberut âleminin esrarını mükâşefe için hazır hâle gelir.

> İtikâf ve erbaini, Üstâz Cemâleddin Kumukî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz şöyle ifade buyurur:
>
> "İtikâf, ancak şeyhin verdiği izinle, onun tâlim ve telkini ile yapılır. İtikâf veya erbaine gireceği yerin, insan ve hayvan seslerinden uzak olması lâzımdır. Bu hizmete giren bir kimse, dünyevi işlerden alâkasını keser. Tuzsuz, yağsız ve az gıda almak suretiyle, nefsini terbiye eder. Okumak, yazmak ile meşgul olmaz. Nefsânî arzulardan uzaklaşır. Allah Teâlâ'yı ve O'na kavuşmaktan başka bir şey düşünmez. Büyük mertebe ve kerametlere göz dikmez. Kendisini Allah Teâlâ'ya bağlar. Vücudunu, oturduğu yeri ve elbisesini temiz tutar. Daima, kıbleye karşı diz çökerek oturur. Gözlerini yumar, kendi varlığını kaybederek, bütün hislerinden ayrılır. Her cihetten kalbini, Allah Teâlâ'ya doğru açar. Farz ve sünnet namazlarını edâ eder. Rûhâniyyeti, cismâniyyetine galip gelmedikçe, halk ile temasta bulunmaz. Rûhâniyyetin hululünden ve hakikati gördükten sonra, itikâf veya erbaine son verir. Eskisi gibi, herkesle temasta bulunabilir. Bundan sonra şeyhi, müridde bir gelişme hissederse, ona, daha yüksek dereceler ref etmesi için yol gösterir." [1369]

İkincisi batınî halvet:

[1368] "***Öyle rical vardır ki, ne ticaret, ne de alış veriş onları zikrullah'tan alıkoyamaz.***" (Nûr, 37)

[1369] (BURGAY, Hasan, *Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in Varisleri,* Ankara, 1994, s.238)

Bu bâtının her ân Hakk'ın esrârını müşahede hâlinde olmasıdır. Halkla muamelesi onu zahirî mütalâadan ve batınî müşahededen alıkoymaz. İşte açık seçik anlaşılıyor ki, hakikî halvet budur. Bu halvet tarik-i Nakşibendî'ye hastır. Çünkü onlar zahirî manadaki bildiğimiz, halvete, bir köşeye çekilmezler, cemaatten ayrılmazlar.[1370]

Onların halveti kendi batınlarındadır: İnsanlarla toplu halde bulunurlarken kendi içlerinde halvet halindedirler.

Hâce Bahâeddîn Nakşibend Hazretlerine sormuşlar:

"Sizin tarîkatınızın esası nedir? Buyurmuşlar:

"***Halvet der encümen, toplulukta yalnızlıktır. Zahirde halk, batında hak ile olmak."*** Ve

"***Bizim tarîkatımızın esası sohbettir. Halktan uzaklaşmakta şöhret, şöhretteyse afet vardır. Hayr cemiyettedir; cemiyet de sohbette. Elverir ki, her iki tarafın hakkı verilsin ve birinden birine saplanıp kalınmasın."***

Sâdât-t Kiram Hazretlerinin halvetin bu türlüsünü tercih etmelerinin sebebi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetine ittibâ' etmek içindir. Çünkü o insanların içine girip onların hidayetine çalışmayı bir köşeye çekilmeğe tercih etmiştir ve buyurmuştur ki;

"İnsanların arasına karışıp onların ezasına sabreden mümin, onların içine karışmayan ve bir köşeye çekilen müminden hayırlıdır."

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

"Kâmil insan, kendisinden bir sürü kerametler sâdır olan kimse değil, bilakis halk içine girip alış verişini yapan, maişetini kendisi temin eden, evlenen, insanlarla haşir neşir olan, bununla beraber bir an Allah Teâlâ'dan gafil olmayan kimsedir."

Şeyh Ebû Saîd'il-Harrâz kuddise sırruhu'l-azîz

"Toplulukta yalnızlık şudur: Zikir insanı öyle kaplayacak insan kendisini zikre öyle verecek ki, en kalabalık ve şamatalı yere girse hiç bir şey işitemez olacak."

Hâce Evliya-yı Kebir kuddise sırruhu'l-azîz

"İnsan kendisini topyekûn zikre verse, beş altı günde öyle bir mertebeye erişir ki, halkın çağrıştığı ve birbiriyle didiştiği hep zikir görünür. Kendi konuştukları da."

Hoca Ubeydullah (k.s) Hazretleri

"Bu Tarîkat-ı aliyenin bir başka hususiyeti de "Halvet der-encümen"dir. Başkaları arasında yalnız imiş gibi, olmak demektir ve "Sefer der-vatan"dan hâsıl olur. Sefer der-vatan müyesser olunca, başkaları arasında zihnin dağılması da vatan gibi, yalnızlığa sefer eder. Âfâki dağınıklıklar kalbe sızamaz. Bu yalnızlık diğer tarîkatlarda ancak müntehada, sona

[1370] Mevlevilerde halvet 1001gündür. Ebcet hesabına göre 1001 sayısı razı olmak makamıdır. Halvet asıl halk içinde yapılır. Bugünkü manada başkalarının acı ve ızdırabına tahammül etmektir. Bugün için şekil uygulaması yoktur. "Cemalnur Sargut Hanım"

varanlarda müyesser olur. Fakat bu Tarîkat-ı aliye'de başlangıçta hâsıl olduğundan, bu yola mahsus sayılmıştır."Halvet der-encümen" demek, vatanî halvet kapılarını kapamak, pencerelerini örmek demektir. Yani herkesin arasında hiç kimseye iltifat etmeyecek, hiç kimse ile muhatap olup konuşmayacak. Bu demek değildir ki, gözlerini yumacak, duygularını zorla muattal bırakacak. Hayır! Böyle bir şey bu Tarîkat-ı aliye'de yoktur. Kardeşim! Bütün bu zorlamalar, yolun başında ve ortasında olur. Sona varanların bunlar için kendini zorlaması gerekmez. Herkesin arasında iken kalbini toparlamıştır, gaflet arasında iken huzurdadır."

İmâm Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz (221. Mektup)

8 — YÂD- KERD:

Yâd: Zikir. Allah, Nefy ü İsbat vb.

Kerd: Zikretmek demektir. Aslı Kerden' dir. Kolay okunsun diye sonundaki nun harfi düşürülmüştür.

Zikri, kalb ve dil ile daima tekrarlamak demektir.

İhvan murakabe mertebesine geldikten sonra zikrini ***'Nefy ü İsbât'*** yoluyla yapmalıdır. Her gün belirli bir aded buna devam eder. (5.000 veya 10.000 kadar.) Bu mertebede ***'Nefy ü İsbât'*** ile zikrin lisanla yapılmasının şart olduğu beyan edildi. Çünkü kalb, unsurlara bağlı olması sebebiyle, unsurların tesiriyle paslanabilir, ***'Nefy ü İsbât'*** lisanla yapılınca bu paslar zail olur; murakabe noktasından müşahede mertebesine yükselir.

(Yâd Kerd) Istılahının bir başka manası; Kalple veya lisanla olsun zikr-i daimî içinde olmaktır. İsm-i Zât veya bir başka zikir veya ***'Nefy ü İsbât'*** şeklinde yapılmış olsun müsâvîdir. Maksat zikrin kesintisiz devam etmesidir. Zikredilenle (Allah Teâlâ ile) ancak bu şekilde huzura varılır. Bu ıstılahın bir başka manası da, gaflete mahal bırakmadan, gaflet etmeden zikre devam etmektir. Çünkü Allah Teâlâ

'Unuttuğun zaman Rabbini zikret.' [1371] Buyurmuştur. Bu nedenle asıl hedef zikir değil, Allah Teâlâ'nın unutulmamasıdır.

Zikir, İsm-i Celâl yahut Kelime-i Tevhîd çekmek değildir. Bunlar birer kabuktan ibarettir ki, bu zikri gramofon da yapabilir. İnsandan aranan ve beklenen ise, hakîkî zikirdir.

Zikir kalbe gelen şeytanî vesveselerden o kalbi muhafaza etmek yani boşaltmak ve mâlâyânî ile ülfeti terk etmektir. Sonra çoklukta birliği görmek, dâvadan uzaklaşmak yani tam bir sulh içinde olmak ve kalbe ilham olan mânâları tefekkür etmek yani gafil olmamaktır.

Yoksa sabahlara kadar tesbih çekip kafanı duvarlara vurmuşsun ne fayda? Ondan maksat bu söylediklerimin icrâsıdır, fakat gaflette olan, senin vâsıl olduğun hakikâtlere erişemez.[1372]

[1371] (Kehf, 24)

[1372] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 376

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

“Zikir talimin usulü şöyledir ki, Şeyh kalbiyle tevhid kelimesini söylerken, mürid kendi kalbini hazırlayacak ve şeyhin yüreğine karşı tutup gözlerini yumacak, dilini damağına yapıştıracak, dişlerini sıkacak, nefesini tutacak ve yalnız kalbiyle zikre başlayacak. Nefesini hapsetmekte sabır gösterecek ve bir nefeste üç kere tevhid kelimesini çekecek. . Böylece zikrin halavetini kalbinde arayacak.”

Mevlana Sadettin Kaşgâri kuddise sırruhu’l-azîz

“Zikirden murat, kalbin Allah Teâlâ’dan bilgi edinmesidir. Bu bilgi meydana gelince zikir yerini buldu demektir. Eğer gönül ehli sohbetinde bu bilgi meydana gelmezse zikre devam etmek lazımdır. Zikirde en kolay ve sağlam yol, nefesini göbeği altında hapsedip dudağını dudağına ve dilini damağına yapıştırmak suretiyle olandır. Kalbin hakikâti o duygu ve anlayış merkezi olmaktır ki, her tarafa yönelir, dünyayı ve dünya işlerini hep o düşünür ve göz açıp kapayıncaya kadar yerleri, gökleri ve bütün âlemleri dolaşır, işte onu bütün fikirlerden caydırıp, tiksindirip, yürek dediğimiz maddî et parçasına döndürmek ve zikirle bağlamak lazımdır. O türlü ki, Tevhid Kelimesindeki (lâ) hecesini yukarıya çekip (İlâhe) lafzını sağ tarafına atarak (İlla’llâh) kelimesini şiddet ve kuvvetle kalbe indirerek, yükleyerek. . Öyle ki; zikrin harareti bütün vücuda yayılmış hissetmeli ve o hararet içinde erimeli. . Tevhit kelimesinin nefy tâbir olunan “lâ ilâhe” kısmında, mürid, kendi vücuduyla beraber mutlak bir yokluğa dalacak, ispat kısmında “İlla’llâh” ise, varlığı yalnız Allah Teâlâ’ya tahsis edecektir. Mürid bütün zamanını bu zikre bağlayacak ve hiç bir faaliyet kalbin atışı gibi onu bu zikrinden alıkoyamayacaktır. Nihayet zikir kalbin zarurî sıfatı haline gelecektir.

Kalb, üç köşeli bir et parçası şeklindedir ki, sol memenin altındadır ve insan hakikâtinin toplu merkezidir. Bu et parçası öyle bir kelimedir ki, toplu hakikât onun manasıdır. Toplu insan hakikâti de öyle bir özdür ki, bütün kâinat onun mufassal ifadesidir. Her yemişin çekirdeğinde kendi ağacı öz halinde bulunduğu gibi, kalbte de bütün kâinat özleştirilmiştir. Hâsılı, kalb, bütün mevcutların hülasa halinde nüshası ve sonsuz sırların toplanma noktasıdır. Kalbe yol bulan murada erer, ona yol bulmak da gönül ehlinin hizmetine erişmekle olur. O zaman müride öyle bir keyfiyet yüz gösterir ki, eşya ve hadiselerin dedikodusundan kurtulup can ve gönül sohbetine ve Allah bilgisine erer. Hiç bir zAhmed ve meşakkat çekmeksizin de Allah’tan gayri ne varsa onlardan el çeker. Eşyanın terkindeki hikmeti, hürriyeti, zikir hakikâtim mürid o zaman anlar.”

Hoca Ubeydullah kuddise sırruhu’l-azîz

9 —BAZ KEŞT:

Baz: Dönmek. Hatırlamak. Tekrar

Keşt: Seyir ve temaşa etmek, düşünmek. Aslı keşten’dir. Kolay okunsun diye sonundaki nun harfi düşürülmüştür.

Zikirde ihtiyarsızca hatıra gelen, iyi ve kötü her fikri nefyetmek, kov-

maktır. İhvân ***'Nefy ü İsbât'*** yaparken nefesini salıverdiği vakit söylediği kelime-i Şerife'nin manasını düşünmeli, zikirde kalbin "***Maksûdum ancak sensin! Matlûbum ancak senin rızândır. Başka hiç bir şey değil!***" itminanına ermesi şarttır. Batında başka alakalara yer kaldıkça böyle bir itminan teşekkül edemez ve zikr halis olamaz. Başlangıçta bu itminana erişemese de yine zikri bırakmamak ve bu his elde edilinceye kadar zikre devam etmek gerekir. ***"Allah'ım! Maksûdum ancak sensin! Ve matlûbum ancak senin rızândır!"*** Derken Nefy ü İsbât'ın manasını kuvvetlendirilmiş olur. Bu, ihvânın kalbinde Tevhid hakikâtinin sırrını yerleştirir. O hale gelir ki, nazarından bütün mahlûkat silinir, sadece Hakk'ı görür. Allah Teâlâ'nın vücûdu (Varlığı) zahir olur. Hâcegân-ı Nakşibendiyenin ihvanlara bunu bilhassa emretmelerinin sebebi budur.

İhvan zikr ediyorsa zikrinin manasını düşünecektir. Sırr-ı Tevhîde, tecrîd ve tefrîde böyle vasıl olur. Bâz Keşt ıstılahının bir başka mânâsı, ihvânın zikir esnasında Allah Teâlâ'yı lâyıkıyla zikretmekten âciz olduğunu ve kusurlarını Allah Teâlâ'ya ârz etmesidir. Çünkü Allah Teâlâ'nın yardımı olmadan hiç bir kimse onu hakkıyla zikredemez. Büyüklerimiz; ***'Seni tenzih ederiz! Lâyık olduğun şekilde zikredemedik seni ey Mezkûr!'*** Diye acziyetlerini açığa vurmuşlardır. İhvân bütün varlığı ile zikredip Rabbi de onu zikretmedikçe onunla huzura varamaz. Onun inayeti olmadan hiç bir kimse O'nu hakkıyla zikredemez, zikrin esrarını anlayamaz. Ona vâsıl olmak müyesser olmaz. Bunun için 'Bâz Keşt' kelimesiyle anlatılmak istenen, ihvânın zikir esnasında her ân Allah Teâlâ'ya rucû' etmesi gerektiğidir ki, zikir ile mezkûra böyle erişilir. Bu konuda Mevlana Aliyüddin kuddise sırruhu'l-azîz buyurur ki; *"Başlangıçta ilk zikir emrini aldığım zaman* ***"Allah Teâlâ'm, benim muradım sensin, senin rızandır; başka hiç bir şey değil!"*** *fikrini benimsemedim, böyle bir iddiadan utandım. Zira bu iddiada sadık değildim. Yalan söylemiş olacaktım. Vaziyeti üstadıma anlattım. Dediler ki;* ***"insan bu sözde sadık olmasa bile yalanını hakikât haline getirinceye kadar onda sâbit olmalıdır."*** *Sonradan işin hakikâtini anladım. Tam doğruluk, işte, yalanı bile gerçeğe çevirmeğe bakan bu sebat ve ısrardadır.*

10 — NİGAH DAŞT:

Nigah: Bakış, bakma, nazar, kalb

Daşten: Korumak. Aslı Daşten' dir. Kolay okunsun diye sonundaki nun harfi düşürülmüştür.

Bu kelime, kalbi hâvatırdan korunmaktan kinayedir.

Havatır: Hatır'ın cem'idir ve kalbe ilk gelen şeye verilen isimdir. Istılahta, hatırlama, anma, fikir, insanın içinde duyduğu ses, can kulağı ile işitilen sadâ anlamlarına gelir.[1373]

[1373] MEMİŞ, Abdurrahman, Halidî Bağdadî ve Anadolu'da Halidilik, İst, 2000, s.41

"Havâtır"ın, yani kalbe anî olarak gelen yabancı ve nefyi gereken his ve fikirlerin murakabesidir. Öyle ki, mürid, bin kere Allah Teâlâ'nın ismini andığı halde hatırına bir kere bile yabancı fikir gelmemelidir. Çeyrek saat da olsa kalbi havâtırdan muhafaza etmek çok zor bir iştir. Buna muvaffak olan kimse tasavvufun semeresini almıştır. Çünkü tasavvuf, kalbi havâtırın girmesinden, bir sürü fasit fikirlerden muhafaza kuvveti demektir, kalbi sâfiyetle muhafaza etmek demektir. Bu iki şeyi (Zikri ve muhafazayı) yapan, kalbinin hakikâtini bilmiş olur. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bunun için ***'Kendini bilen Rabbini bilir'*** [1374]buyurmuştur.

Allah Teâlâ, kalbi, zatının cemaline ayna etmiştir. Araya havatır girince aynada bir şey görülmez. Kalbini havatırdan korumayan. Allah Teâlâ'nın cemalini, nurlarını, isimlerini ve sıfatını müşahede edemez. Bir sâlik, yarım saat dahi olsa kalbini zikrettiğimiz hicaplardan hıfz edebilirse o ihvan cemalden veya nurlardan bir tecelli müşahede edebilir. Fakat bu yolda başarı çok güçtür. Çok mücahede etmek lâzımdır, bu sebeple, Nakşibendîlikte kalbi havatırdan korumak en yüksek bir makam olmuştur.

Kalbe hicap olan havâtır altıdır:

1— Havacis: Nefs tarafından zuhur eder.[1375]

[1374] Hafız Es-Sehâvî şöyle der: "Ebû Muzaffer b. Sem'âni der ki; 'Bu söz merfû olarak bilinmez, bilakis Yahya b. Muâz er-Razi'nin sözü olarak hikâye edilir." Kamûs'un sahibi Fiyruz Abâdî ise; bu Nebevî hadislerden değildir, çoğu insanlar bunu Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hadislerinden sayarlar.

[1375] "***Yemin olsun ki, insanı Biz yarattık ve nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini biliyoruz ve Biz ona şahdamarından daha yakiniz."*** (Kaf, 16) ***"Nefsin vesvesesi"*** tabiri, bir insanin, kendi kendine söylediği ve gönlünden geçirdiği gizli duygular, kararlar, vehimler, hatıralar ve bunlar gibi bütün batini şuur durumlarını da içine alır.

Nefsin şeriata göre en büyük silâhı "Vesvese vermek" tir. Bunlar o kadar gizli ve sessizdir ki, bazılarını melekler dahi bilmekten acizdirler. Onları da sadece Allah Teâlâ bilir. Nefisten gelen vesvese, şeytanın vesvesesinden daha gizli olmasından dolayı daha kuvvetlidir. Dolayısıyla nefis, şeytandan daha müthiş bir düşmandır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bu hususa ***"Senin en büyük düşmanın nefsindir."*** Diyerek işaret buyurmuştur.

Şeriat makamında, nefis kalbi zikirden uzak tutmak ve ibadetlerin faziletini gidermek için *"Şu iş olmasa, şu şöyle olsa!"* gibi vesveselerle kalbi daima meşgul eder. Nefis bulunduğu makam ve dereceye göre, insana değişik tuzak ve hileler kullanır. Her ne kadar bazen uslu duruyor gibi görünse de silâhları yanı başında hazırdır. Hiç tahmin edilmeyen bir anda aniden o silâhı kullanır ve ruhu öldürür.

Mesela; abdestsiz namaz kılınmaz ama Necib Fâzıl demiş ki, ***"İki defa da abdestsiz namaz kıl, şu vesveseden kurtulmak için!.."*** yâni ***"Vesveseye itibar etme!"*** Tereddütle abdest bozulmaz demek istemiştir.

Tarîkat makamında ise, uyuma, fazladan nafile ibadet ve emirsiz zikir gibi emirler verir. Bu sebebleri çoğaltarak müridi Allah Teâlâ'dan uzaklaştırmaya çalışır.

Velâyet ve nübüvvet makamında ise; yersiz davaların peşinde koşturarak aklını karıştırır.

2—Vesavis: Şeytan tarafından göğüs yolu ile kalbe atılmaya çalışılır.[1376]
3— İlhâmât: Melek tarafından kalbe iner.
4— Varidat: Allah Teâlâ tarafından kalbe doğar.
5— Suver-i kâinat: Havas tarafından kalbe girer.
6— Ma'kûlât: Akıl tarafından kalbe hatırlanır.

Melek tarafından kalbe ilkâ edilen havâtırın doğruluğu şer'î ilme muvafık olması ile bilinir. Şeytan tarafından gelen havâtır ise, çoğunlukla kişiyi" günah işlemeye sevk eder. Nefis cihetinden gelen havâtır ise, kişiyi hevâ ve hevesine tabî olmaya, kendini büyük görmeye veya nefsin özelliği olan diğer vasıflara çağırır. Mutasavvıflar/yediği haram olan bir kimsenin ilham ile vesvese arasındaki farkı göremeyeceği konusunda görüş belirtmişlerdir.

Kalbe doğan düşüncenin rahmanî mi yoksa şeytanî mi olduğunu ayırmadaki ölçü konusunda Haydarîzâde şöyle der:

Eğer kalbe gelen düşünceye nefis veya şeytan karşı çıkıp giderilmesine gayret sarf ederlerse o, kalbe melek tarafından ilkâ edilen melekî bir düşüncedir. Böyle olmayıp da nefis ve şeytanın, isteyerek veya istemeyerek kabul ettirdikleri bir düşünce, ilham yoluyla kalbde doğan ilhâmî bir hâtıradır, düşüncedir.

Şu halde kalbe gelen ve dînî bakımdan yapılması emredilen ve övülen rahmânî bir düşüncenin, kibirlenme, kendini büyük görme gibi, yasaklar ihtimâliyle uygulanması engellenmemeli, aksine gereği olan fiil hemen icra edilip yerine getirilmelidir. Ama gerçekten kendini büyük görme gibi bir durum kişiye hâkim olup da ondan kaçınmaya çalıştığı halde muvaffak olamazsa hemen istiğfar etmeli ve bu düşüncesinden dolayı Allah'tan af dilemelidir. Çünkü tekebbürün kalbe hâkim olması durumunda yapılan bütün sâlih amellerin de mahvola-

---

Marifete makamına geçince de Rubûbiyet konularına kafa yordurur.
Süleyman ed-Darani buyurdu ki;
"Kul ihlâslı olunca, ***vesvese*** ve riyanın çoğu kesintiye uğrar."

[1376] Gizli sese, düşünceye denir. Bir mastar olan "vesvâs" kelimesi şeytanın ismidir. ***"Şeytan, Âdem'e vesvese verdi."*** manasına gelen birçok ayet de, şeytanın vesvesesine işaret edilmiştir. Şeytan ***"vesvesenin kaynağı"*** demektir. Meşhur olan manasıyla vesvese, nefsin veya şeytanın göğse attığı hayırsız, faydasız, alçak hatıra ve mülahazalara verilen bir isimdir.

Vesvese, hayalden öte geçemeyen ve mantıkça da hayal olan şeylerdir. Kalpte kabul görmeyen vesvesenin hiçbir zararı yoktur. Şeytan, Âdem aleyhisselâmın yaratılışında çevresinde dolaşırken ağzını açık görüp girdi. Âdem aleyhisselâmın yaratılışını anlamaya çalıştı. Kalbe kadar ulaştı, ancak gönlüne girmeye yol bulamadı. Çünkü Âdem aleyhisselâmın gönlüne girmek için Şeytan'a yol yoktur. Vesvese mahalli göğüstür, kalp değil. Bin endişeyle geri döndü. Âdem aleyhisselâmın kalbine giremedi ve herkes tarafından da böylece reddedildi. Bundan dolayı tarîkat büyükleri demiştir ki, kimi bir gönül reddetse bütün gönüllerde reddedilmiş olur. Kim bir gönül kabul etse bütün gönüller de onu kabul eder. Ancak halkın çoğu gönlü nefisten ayıramaz.

"Gizli konuşmalar şeytandandır. Bu, iman edenleri üzmek içindir. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler." (Mücâdele, 10)

cağı ve geçersiz sayılacağı bilinmektedir.

Hatır ile kalb muâheze edilemez. Zira bu, kişinin irâde ve ihtiyarında değildir. Bunun gibi, meyil, heyecan ve şehvet de ihtiyarî olmadıkları için, kişiler onlardan mes'ul değildir. Kulu bunlarla muâheze etmek, gücü yetmediği bir şeyden onları sorumlu tutmak demektir ki, bu caiz değildir.

Kalbe doğan düşünce dînen yasaklanmış bir fiilin yapılmasını istiyorsa şeytan vesvesesinden veya nefs-i emmârenin hîle ve desîselerinden olduğundan kişi bu fiile meyletmemeli ve Allah Teâlâ'dan istiğfar etmelidir. el-Bağdâdî' nin mürîdi Haydarîzâde'ye göre havâtır'in beş çeşittir.

1.Hâcis mertebesi: Bunlar nefsin ortaya koyduğu gelip geçici düşüncelerdir. Bu düşüncenin kalbde doğmasından dolayı herhangi bir mesûliyet yoktur.

2. Hatır mertebesi: Kişinin içinde herhangi bir düşüncenin cereyan etmesidir. Bu düşünceden dolayı da sorumluluk yoktur.

3. Hadîsü'n-nefs mertebesi: Hatır mertebesindeki bir düşüncenin yapılıp yapılmaması konusunda nefsin tereddüt için de bulunması mertebesidir. Bu düşüncenin de, fiiliyata intikal etmedikçe herhangi bir mes'ûliyeti yoktur.

4. Hemm mertebesi: Nefsin, bir düşüncenin yapılmasına karar verdiği safhadır. Bu da fiiliyata intikal etmedikçe affedilmiştir. Hemm mertebesindeki düşünce eğer hasene demlen iyi bir fiilin yapılmasına ait bir niyyet ise, bu sefer sahibine o düşüncesinden dolayı sevab verilir. Ama aynı düşünce herhangi bir kötülüğün yapılması ile ilgili ise, fiiliyata intikal ettirilmedikçe karşılığında bir ceza yoktur. Böylece niyyet safhasındaki iyi düşünce ile kötü düşünceye arzular farklı değerlendirilmiş oluyor. Ama bundan önceki üç düşünce mertebesinde ise, bunların iyi veya kötü olmaları karşılığında ne bir sevab ne de bir ceza söz konusu değildir.

5.Azm mertebesi: Herhangi bir düşüncenin yapılmasına kesin bir şekilde karar verilmesi mertebesidir. Bu düşüncesinden dolayı sahibi sevab veya ceza görür.

Melekten gelen hatır'a insan bazen uyar, bazen ona aykırı hareket eder. Yani, nefsine ve şeytana uyarak meleğin dediğine muhalefet eder. Fakat Allah'tan gelen hâtır'a kulun muhalefet etmesi mümkün değildir. Mutasavvıflar bu noktada, yani, Allah'tan iki hatır gelse birincisi mi yoksa ikincisinin mi daha kuvvetli olacağı konusunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. [1377]

Havâtırın hepsi, yeni başlayan sâlike göre birer hicaptır. Acemi olan ihvan, sülûkü esnasında kalbini bu havâtırın hepsinden korunmak ve dışarıdan içeri girmelerine mâni olmak için çalışmalıdır. İhvan, müşahede makamına vâsıl olunca artık havâtır hicap olmaz.

Kalbi havâtırdan korunmanın yolu şudur:

İhvan, beş duygu organını dış âlem ile ilgilendirmeyecektir. Zira çoğunlukla havâtır göz ve kulak vasıtasıyla kalbe ulaşır. İhvan, aklını dahi dış âlem ile ilgilenmekten kurtarmalıdır. Mürşidin emrettiği iş ile meşgul almalıdır. Kelime-i tevhid ile kalbi boşaltarak ve istiğfar ederek Allah Teâlâ'ya tevec-

---

[1377] MEMİŞ, Abdurrahman, Halidî Bağdadî ve Anadolu'da Halidilik, İst, 2000, s.42

cüh etmelidir. İnsanlardan uzak kalmalı ve konuşmaktan dilini çekmelidir. Kalbine daima hâkim olmalı, havâtırı kalbinden çıkarmaya ve dünya işlerini terk etmeye çalışmalıdır.[1378]

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

"Kırk sene kalbimin kapısında bekçilik yaptım, onu Allah Teâlâ'dan başkasına açmadım. Kalbim o hâle geldi ki, Allah'tan başkasını tanımaz oldum."

Şeyh Ebû Bekr'il-Kettânî

"Ben kalbimi on gece bekledim, muhafaza ettim, kalbim de beni yirmi sene muhafaza etti."

Bir büyük söylemiştir.

"Mürid, bir veya iki saat, hatta mümkün olduğu takdirde daha fazla zaman içinde kendisini "havâtır" dan korumalıdır."

Mevlana Sadeddin Kaşgâri kuddise sırruhu'l-azîz

"Nigah-ı Daşt o dereceye erişmelidir ki, güneşin doğuşundan batışına kadar müridin gönlüne hiç bir yabancı şey uğramamalıdır. Öyle ki, insanda hayal kuvveti kendi kendini azletmiş hale gelmelidir."

Mevlana Kasım kuddise sırruhu'l-azîz

11— YÂD-I DAŞT:

Yâd: Allah Teâlâ, Allah Teâlâ'nın zikri

Daşt: Korumak. Aslı Daşten' dir. Kolay okunsun diye sonundaki nun harfi düşürülmüştür.

Her an ve mekânda, vicdan ve zevk yoluyla Allah Teâlâ'dan haberli olmak halidir. Ehâdiyet vücudunun devam üzere murakabesinden ibarettir. Bu konuda şöyle meşgul olmalıdır:

Bütün bağları kalbinden söküp atmalı, kuvvetleri ve hisleri tatil etmeli, bütün varlıkları asıl durumları olan yokluk ile düşünmeli; noksanlıktan, şekilden cihet ve mekândan münezzeh bir emr-i nûrânî ve bir vücûdu Hakanî mülâhaza etmeli ve bu faaliyette bezginlik duymadan devam göstermelidir. Ta ki, Allah Teâlâ'yı, her yerde ve her şeyde müşahede edebilsin.

İhvân ***'Nefy ü İsbât'*** zikrini yaparken habs-i nefes yaparak kalbini mezkûr ile huzura vardırmalıdır. İhvan her ne halde olursa olsun, kalbi her an Allah Teâlâ ile huzur halinde bulunmadır. Bu bakımdan Yâd Dâşt ıstılahı murakabe ile aynı manaya gelir. Bunun bir başka manası kalbi, Zat tecellisini müşahedeye her an uyanık tutmaktır.

Zikirden hâsıl olan huzur, murakabe, sohbet ve râbıta, Yâd Dâşt ıstılahıyla aynı manaya gelir. Buradan hareket ederek diyebiliriz ki, huzur, zât-ı ehadiyyetin nurlarını müşahede etmektir. Bunun için keyfiyeti muhteliftir, çeşitli durumlarda zuhur eder, onu havastan başkası bilmez.

Bu mesele üzerinde bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki;

[1378] Nasrullah Efendi, a.g.e. s. 167–168

—Yâd-Kerd, zikirde tekellüf, mübalağayla ısrardan ibarettir.

—Baz-Geşt Allah Teâlâ'ya dönüş ve adını her anışta Allah Teâlâ'yı murad ediniştir.

—Nigah-Daşt, dille söylemeksizin Allah Teâlâ'ya dönüş halini muhafaza etmektir.

—Yâd-Daşt ise, Nigah-Daşt halini derinleştirmekten ve bilgiyle kullanmaktan ibarettir.

Hâce Ubeydullah kuddise sırruhu'l-azîz

"Yâd-ı daşt en yüksek mertebedir. Ondan sonra mertebe yoktur."

İmâm Rabbânî kuddise sırruhu'l-azîz

B-ÖNEMLİ BİR MEVZU VESVESE

İnsan hayatının bir kısmında azda olsa her kişinin başına gelen olaylardan birisi olması hasebiyle vesvese üzerine yapılmış bir araştırmayı kitaba almak yerinde ve uygun görülmüştür. Çünkü vesvese inanç hayatında şeytanın kullandığı silahlardan biridir. Bunu yenme yoları ise, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem tarafından müslümanlara öğretilmiştir.

Birçok insan üzerinde gördüğümüz kadarı ile vesveseler inanca öyle tesir etmiştir ki, takva sadedinde yaptığı ameller aslında onun vesveselerinin neticesi olmuştur. Onun için Efendi Hazretleri ***"Cahilin sofusu şeytanın maskarasıdır"*** deyimini çok kullanmıştır. Bu konu toplum içerisinde bir hastalık gibi çok olmasına rağmen, kişiler tarafından dile getirilmekte zorlanılan bir husus olmasından dolayı rahatsız olan ihvan kardeşlerimizi de uyarmak ve bilgilendirmek için konu hakkında bir bölüm ayırmak uygun görüldü. [1379]

I-Temizlik ve İbadetteki Vesveseler

1- Abdest Almakla İlgili Vesveseler

Bazı kişiler, abdest alırken uzuvlarının ıslanıp ıslanmadığı konusunda tereddüde düşerek *"Yıkamadığım yer kaldı mı? Kalmadı mı? Azalarımı iki defa mı yıkadım, üç defa mı?"* şeklinde düşünmeye başlarlar. Suyun ıslatıp ıslatmadığını veya uzuvlarını kaç defa yıkadıkları hususunda tereddüt ederler. Üç defa yıkaması gereken uzvu, beş defa yıkarlar ya da *"su ulaşmadı"* diye haddinden fazla su kullanırlar. Bir litre kullanması gerekirken, on litre su sarf ederler. Böylece su israfı ve zaman isrâfı ile birlikte, şeytanın vesvesesine düşerek onun maskarası olurlar. Bu hâl ilerleyince de kişide psikolojik rahatsızlık ortaya çıkar.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bazı insanların bu konuda vesveseye düşebileceklerini haber vermiş ve ***"Abdest*** (alırken vesvese vermek) ***için 'Velehân'***

[1379] DÖLEK, Âdem, Yrd. Doç.Dr. Atatürk Ünv. Erzincan İlahiyat M.Y.O. Hadis ABD. Öğrt. Üyesi, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV (2004) ***Hadîsler Işığında Temizlik ve İbâdet Konularındaki Vesveseler ve Tedâvî Yolları Makalesi,*** Sayı: 4, s.48–69 "Bu kısım ad geçen makaleden faydalanarak yazılmıştır."

denilen bir şeytan vardır. Suyun vesvesesinden sakının.”[1380]

Hadîste geçen ve ***“veleh”*** kelimesinden türetilmiş olan ***“Velehân”;*** hevâ ile aklın gitmesi, hayrete düşme mânâsına gelmektedir. [1381] Abdest alırken kişiye vesvese vererek haddinden fazla su kullandırması sebebiyle bu şeytana “Velehan” denilmiştir[1382]. Kişi, abdest alırken bu şeytanın vesvesesine kapılır ve şeytan da bu kişi ile oynamaya başlar. Dolayısıyla Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, böyle bir şeytanın, abdest alırken vesvese verdiğini haber vermek suretiyle kişiyi aşırılığa düşmekten sakındırmıştır.

Bu konu ile ilgili şu hadîs de dikkati çekmektedir:

“Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bir a’râbî gelir ve abdest hakkında soru sorar. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde abdest azalarını üçer kere yıkayarak abdestin alınışını ona gösterir, sonra da *“**İşte abdest budur, kim üçten fazla yıkarsa kötü etmiş veya haddi aşmış veya zulmetmiş olur**”*[1383] buyurur.

Hadîs kitaplarında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin abdestte kullandığı su miktarı anlatılırken, günümüz ölçü birimiyle yaklaşık bir litreye yakın miktardaki (bir müdd) su ile abdest aldığı bildirilmektedir.[1384] Bu da bize abdest alma konusunda su israfı yapmadan kifayet edecek derecede su kullanılmasının gerekliliğine işaret etmektedir.[1385]

Abdestin Bozulması ile İlgili Vesveseler

Dinimizde abdesti bozan şeyler bellidir. Kişi abdestli iken küçük ve büyük abdest mahallinden çıkan necasetler veya yellenme, vücudun her hangi bir yerinden çıkan kan, iltihap vs. şeyler abdesti bozar. Ancak bazı zaman, kişinin makadında bir hareketlenme meydana gelir ve *“Acaba yellenme mi oldu?”* diye tereddüt eder,

---

[1380] Tirmizî, Tahâret, 43; İbn Mâce, Tahâret, 49; Ahmed b. Hanbel, V, 136; Ayrıca bkz, Tebrîzî, Muhammed b. Abdillah el-Hatîb, **Mişkâtu’l-Mesâbih**, Beyrut, 1979, I, 131.

Hz. Ömer radiyallâhü anh buyurdu ki;

İblis’in zürriyyeti dokuzdur:

Zelitün, sokaklarda gezer, bayrağını sokağa dikmiştir;

Vesin, musibetlerle beraberdir;

Evan, Sultan İle beraberdir; Hefaf, şarap İle beraberdir;

Mürre, üflemekle ses çıkaran çalgı aletlerinin yanındadır;

Leküs, ateşe tapanlarla beraberdir;

Müsevet, ağızlarda dolaşan yalan haberlerdedir;

Dasim, evlerde bulunur. Bir kimse evine girdiği zaman, Allah Teâlâ’nın selâmını vermez ise, aile fertleri arasında geçimsizlik olur.

Velehân, abdestde, namaz ve ibâdetlerde vesvese verir. **(**BURGAY, Hasan, *Hazreti Muhammed (s.a.v.)’in Varisleri,* Ankara, 1994, s.53)

[1381] Ebûlbekâ, Eyyub b. Musa, **Külliyyât Lüğaviyye**, Beyrut, 1993, s. 398.

[1382] Ebûlbekâ, s. 946.

[1383] İbn Mâce, Tahâret, 48.

[1384] Buhârî, Vudû’, 47; İbn Kuteybe, **Garib**, I, 8; İbnu’l-Kayyım, Şemsuddin Muhammed b. Ebî Bekr, **Şeytanın Tuzakları** (Terc: Ömer Temizel), Konya, 1993, I, 442–443; Geniş bilgi için bkz.Bâbânzâde, Ahmed Naim, **Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi**, Ankara, 1979, I, 166.

[1385] Bkz. Serahasî, Şemsuddin, **el-Mebsut**, İst. 1982, I, 45.

abdesti konusunda şüpheye düşer, namaz kılmakta ise, namazı bırakır gider. Aslında o hareketlenme, bir yellenme değildir. Nitekim aşağıda zikredeceğimiz hadîslerde de görüleceği gibi, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem böyle bir hareketlenmeyi şeytanın vesvesesi olarak nitelendirmiş ve böyle bir durumla karşılaşan kişiye şu tavsiyeyi yapmıştır: *"**Ses ve koku olmadıkça abdest almaya gerek yoktur**."* [1386]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, namazda iken *'hayaline abdesti bozuldu gibi'* gelen bir adamdan bahsedilmişti. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem *"**Sesi işitip kokuyu duymadıkça namazı sakın terk etmesin**."*[1387] Buyurmuştur. İbnu Huzeyme (v.311/923)'nin rivayetinde

*"**Birinize şeytan gelip de 'Abdestini bozdun' dediği zaman, o da*** (içinden) ***'yalan söyledin' desin. Ancak burnu ile koku hisseder ve kulağı ile de sesi duyarsa o hariç."***[1388] Buyrulmaktadır.[1389].

Yine birçok rivayette bu mevzu hakkında hadisi şerifler şöyledir.

*"**Biriniz namazda iken ona şeytan gelir ve dübüründen bir kıl alır, onu uzatır. O kişi de abdestinin bozulduğunu sanır. Böyle bir durumda ses duymadıkça veya koku hissetmedikçe namazdan ayrılmasın**."*[1390]

*"**Biriniz mescidde iken, karnında*** *(dübüründe)* ***bir hareket hissetse ve abdestinin bozulup bozulmadığı hususunda tereddüde düşse bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça*** *(abdest almak için)* ***mescidi terk etmesin***."[1391]

"***Biriniz namazda iken şeytan ona gelir ve bir adamın hayvanını yumuşakça zapt ettiği gibi, o kimseyi ele geçirir, ona hâkim olunca o kişinin kalçalarının arasından, onu namazdan vazgeçirmek için, yellenme gibi, bir şey yapar. Biriniz böyle bir durumla karşılaşırsa, şüphe bırakmayacak şekilde kesin olarak bir ses duymadıkça ya da koku hissetmedikçe namazını bozmasın."***[1392]

2-Gusül Abdesti ile İlgili Vesveseler

Bazı kişilerde görülen bir vesvese şekli de banyoda haddinden fazla kalarak banyo yapmakla meşgul olmasıdır. Gusül abdestinin alınışı ile ilgili farklı rivayetleri değerlendirdiğimizde ve Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gusül abdesti almasına baktığımızda şunu görürüz: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem önce ellerini, sonra vücudundaki necasetleri yıkar, sonra da namaz abdesti gibi, abdest alırdı; parmaklarını suya batırarak kuru yer kalmaması için saçlarının diplerini hilâllardı; sonra başına su döker, sonra sağ omuzuna ve daha sonra da sol omuzuna üçer kere su döker, vücudunda kuru yer bırakmadan bütün bedenini yıkardı[1393]. Ancak yıkanılan yerde su birikmesi durumunda ayakların yıkanmasının en sona bırakıldı-

---

[1386] Buhârî, Vudû', 4; Tirmizî, Tahâret, 56.
[1387] Buhârî, Vudû, 4; Müslim, Hayız, 98.
[1388] İbn Huzeyme, Muhammed b. İshak, **Sahih**, Beyrut, 1992, I, 19; Hâkim, Muhammed b. Abdillah, **el-Müstedrek ala's-Sahihayn**, Beyrut, 1990, I, 227.
[1389] İbn Huzeyme, I, 19.
[1390] Ahmed b. Hanbel, III, 96.
[1391] Müslim, Hayz, 99; Ebû Dâvud, Tahâret, 68 (177); Tirmizî, Tahâret, 56; İbnu Huzeyme, ***Sahih***, I, 19.
[1392] Ahmed b. Hanbel, II, 330.
[1393] Buhârî, Vudû, 1,

ğı[1394] görülmektedir. Namaz abdesti gibi, abdest almadan da gusül abdesti alınabilir, bunun için gusülde esas olan vücudta kuru yerin kalmamasıdır.

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gusül abdestinde kullandığı su miktarı anlatılırken, konu ile ilgili farklı rivayetler değerlendirildiğinde, günümüz ölçü birimiyle yaklaşık 2,5 litreden 5 litreye kadar varan miktarlarda (bir sâ') su kullandığı açıkça anlatılmaktadır.[1395]

Yine erkeklerde özellikle de bazı gençlerde vesveseye sebep olan bir durum daha vardır ki, o da meni ile mezinin birbirinden farklı şeyler olduğunun bilinmemesidir. Zira kişi, kendisinden mezi geldiğinde, meni geldi zannı ile her mezi geldiğinde banyo yapmakta, bu kadar fazla banyo yapmakla da baş edemeyince sıkıntıya düşmektedir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin her erkeğin mezi ifraz edebileceğini haber vermiş ve böyle bir durumla karşılaşan kişinin erkeklik uzvunu ve husyelerini yıkayarak namaz abdesti almanın yeterli olacağını bildirmiştir.[1396]

Bir başka örnek olarak şu hadîsi zikredebiliriz: Sehl İbnu Hüneyf anlatıyor:

"Ben mezi akıntısından epey bir sıkıntı çekiyordum. Bu yüzden de sık sık gusül abdesti alıyordum. Sonunda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bu durumu sordum. Bana:

*'**Meziden dolayı sana abdest kafidir.**' buyurdu. Ben de:*

'Ey Allah'ın Rasûlü! Elbiseye değen meziyi ne yapmalıyım?' dedim. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de:

*'**Bir avuç su alıp, bunu mezinin değdiğini gördüğün yerlere serpmen yeterlidir.**' buyurdu."*[1397]

3- İstibra ile İlgili Vesvese

İstibra; küçük abdest bozduktan sonra idrar akıntısının kalmaması için beklemektir[1398]. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

*"**Biriniz bevlettiğinde erkeklik uzvunu üç kere sıyırsın.**"*[1399] Buyurarak istibrayı tavsiye etmiştir[1400]. Taharetlendikten sonra kişi, idrar yolunda idrarın çıkma ihtimalinden iyice emin olması bakımından da başkalarının dikkatini çekmeyecek şekilde, biraz yürümek, hafifçe öksürmek, ayakları hareket ettirmek,[1401] kımıldamak

---

[1394] Buhârî, Vudû, 2, 6.

[1395] Buhârî, Vudû', 3, 47; Bu konuda geniş bil için bkz. Bâbânzâde, I, 164–165; Canan, X, 542–543.

[1396] Ebû Dâvud, Tahâret, 83 (211).

[1397] Ebû Dâvud, Tahâret, 83 (210); Tirmizî, Tahâret, 84; İbn Mâce, Tahâret, 70.

[1398] İbn Manzur, I, 33; Geniş bilgi için bkz. Bilmen, Ömer Nasuhi, **Büyük İslâm İlmihali**, İst. 1992, s. 70; İSAM (heyet), **İlmihal**, İst. ts. I, 193–194; Sofuoğlu, s.199.

[1399] Heysemî, Ali b. Ebî Bekir, **Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid**, Beyrut, 1982, I,207.

[1400] Erkekler, küçük abdestini bozduktan sonra, sol elinin işaret parmağı altta, başparmağı da üstte olmak üzere tenasül uzvunu dipten uca doğru hafifçe birkaç kere sıyırmak suretiyle idrar akıntısının yolda kalmamasını sağlarlar, sonra da taharetlenirler.

[1401] Pamuk ile tıkama metodu vesveseli kişiler için en güzel ve pratik yoldur. (Ya-

gibi, bazı metotlardan birisini yapabilir. Şayet akıntı gelecek olursa tekrar taharetlenir (istinca yapar) ve abdestini alır. İstibranın yapılışı, genellikle insandan insana değişir: Kimi, hafifçe bir sıyırmakla; kimi, öksürmekle yapabilir; kimi de bunların hiç birine ihtiyaç duymadan biraz bekleyerek bunu sağlayabilir. Şâyet, küçük abdesti bozduktan sonra, istibra yapmadan, hemen abdest alınırsa bu sakıncalı olabilir. Çünkü idrar yolundaki kalıntılar, abdest aldıktan sonra çıkarsa abdest bozulur,[1402] namaz da olmaz. Bununla birlikte elbise kirlenir ve idrar, el ayasından fazla miktarda olduğunda yine namaza engel olur. Bu bakımdan istibra yapmanın büyük önemi vardır. İdrar akıntısının kesilmesi kişiden kişiye değişebilir: Bazı kişilerde çabuk, bazı kişilerde de biraz gecikmeli olabilir. Fakat bazı kişiler, istibra yaparken, normal şartlarda yukarıda söz konusu edilen ve kendisine en uygun olan metotlardan birini yapması yeterli olmasına rağmen, aşırılığa kaçarak idrarının kesilmediği vesvesesine kapılır ve abdestini bozduktan sonra istibra yapmak maksadıyla tuvalette ya da dışarıda uzun süre beklerler, yürürler, hatta bu yüzden de cemaatle namaz kılmayı kaçırırlar. Böyle kişilerde şâyet anormal (patolojik) bir rahatsızlık varsa idrar tahlili yaptırması ve tıbbî bir rahatsızlık tespit edildiğinde tedâvî görmeleri lazımdır.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem istibradaki vesvese için;

*"**Cebrâil (bana) geldi ve: 'Ey Muhammed! Abdest aldığında*** (avucuna biraz) ***su alıp*** (avret mahalline) ***serp.' dedi."***[1403]

İbnu Mâce'nin rivayetinde de *"**Cebrâil bana abdesti öğretti ve abdest aldıktan sonraki çıkacak idrar*** (şüphesin)***den dolayı elbisemin altına su serpmemi emretti."***[1404] Buyrulmaktadır. Bu şekilde su serpmenin sebebi, vesveseyi gidermek içindir[1405] ki, elbisesinde yaşlık hisseden kişi, (yaşlığın idrardan olmadığında yakîn sahibi olmak şartıyla) bu hissin su serpintisinden geldiğine hamlederek vesveseden kurtulmuş olur.[1406]

4-Diğer Temizlikler ile İlgili Vesveseler

Yukarıda da bahsedildiği gibi, temizliksiz sağlıklı bir hayatın olması düşünülemediği gibi, temizlik olmadan ibadetler de makbul olmaz. Ancak psikiyatristlerin tespitlerine göre bazı kişilerin özellikle de bazı bayanların, temizlik yapma hususunda aşırılığa vardırdıkları görülmektedir. Bu konuda psikiyatristlerin tespitlerinden bazıları şunlardır: Bazı kimselerin;

—Ellerini, mikropların çıkmadığı kaygısıyla uzun süre yıkamaları,

—Ellerinin derisi soyulmaya varıncaya kadar sabunlayarak yıkamaları,

—Evlerini her gün yıkamaları,

—Elleri bir şeye dokunduğunda hemen sabunlamaları,

—Çorapla yere basınca o çorapla namaz kılmamaları,

—Bir eşyayı haddinden fazla defalarca yıkamaları,

—Kirlenme düşüncesiyle çocuğunu kucağına almamaları ve bebeklere dokunmamaları,

---

zan)

[1402] Zihnî, Mehmed, **Nimetü'l-İslâm**, İst. 1398/1977, 57; Canan, XIV, 566.

[1403] Tirmizî, Tahâret, 38.

[1404] İbn Mâce, Tahâret, 58; Ahmed b. Hanbel, V, 203.

[1405] İbnu'l-Esîr, Mecduddin, **en-Nihâye fî Ğarîbi'l-Hadîs ve'l-Eser**, Beyrut, ts. V, 69; Fıkhî açıklamalar için bkz. Serahsî, I, 86.

[1406] Zihnî, 57.

—Eve her hangi bir misafir geldiğinde evin kirlendiği vesvesesiyle misafir gider gitmez misâfirin bulunduğu yerleri tekrar tekrar silmeye başlamaları gibi, birçok durumlar.[1407]

Vesveselerin çok olma sebepleri olarak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Hiç biriniz yıkandığı yere asla bevl etmesin, sonra orada gusül abdesti alır, zira vesvesenin çoğu bundan hâsıl olur."[1408]

II- İbâdetler İle İlgili Vesveseler

1-Namazla İlgili Vesveseler

Namazla ilgili hadîsler incelendiğinde Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, namaz kılarken şeytanın kişiye verdiği bir kısım vesveseleri ve bu vesveselere karşı alınacak tedbirleri beyan ettikleri görülmektedir. Hatta Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Kim, Benim şu abdestim gibi, abdest alır sonra da vesveseye düşmeden iki rekat namaz kılarsa Allah onun geçmiş günahlarını bağışlar"[1409] buyurarak, insanın namaz kılarken vesveseden kurtulmasının âdetâ imkânsız olduğuna işaret etmekte ve namazda mümkün olduğu kadar dünyevî meşgalelerden uzak durmak suretiyle namaz kılındığında küçük günahların affedileceğini beyan etmektedir[1410].

Namazla ilgili olarak şeytanın ilka ettiği vesveseleri; namazda şaşırma, nafile nevinden çok namaz kılma ve ibadet etme, namazın kabul olup olmamasını ya da doğru yapılıp yapılmamasını düşünme gibi, birkaç kısımda değerlendirmek mümkündür.

Şeytanın Namazdaki Vesvesesi

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şeytanın insanın aklına birçok şeyleri hatırlatmak suretiyle şaşırttığını bildirerek şöyle buyurur: ***"Namaza nidâ edildiğinde*** (ezan veya ikamet okunduğunda) ***şeytan geri döner, ezanı duyamayıncaya kadar yellenerek kaçar, uzaklaşır. İkamet bitince döner, kişi ile nefsi arasına vesvese atarak şöyle der: 'Şunu hatırla, şunu hatırla, bunu hatırla ... Ta kaç rekat kıldığını hatırlayamayıncaya kadar devam eder.' Kişi de kaç rekat kıldığını hatırlayamayacak kadar şaşırır."***[1411]

Görüldüğü üzere hadîste, şeytan vesvese vermek suretiyle bir takım düşünceleri hatırlatarak insanların zihinlerini meşgul ettiği ve namazda şaşırttığı bildirilmektedir.

[1407] Bu konularda şikâyetçi olanlara örnek olarak bkz. Saygılı, Sefa, **Strese Son**, İst.2001, s. 41; Emmelkap, Paul M. G. (heyet), (Terc: Birsen Ceyhun, Nursen Oral), **Anksiyete Bozuklukları**, Ankara, 1994, s. 126, 127; Karaçay, Yusuf, **Bir Psikiyatristle Sohbetler**, İst. 2001, s. 24–25; Goleman, Daniel, **Duygusal Zeka** (Çev: Banu Seçkin Yüksel), İst. 2003, s. 89.

[1408] Ebû Dâvûd, Tahâret, 15; Tirmizî, Tahâret, 17; Nesâî, Ebû Abdirrahman b. Şuayb,**Sünen**, İst. 1992, Tahâret, 22.

[1409] Buhârî, Vudû', 28; Ebû Dâvud, Tahâret, 51; Nesâî, Tahâret, 68.

[1410] Bkz. Sindî, Nuruddin. b. Abdilhâdî, **Ta'lîkun alâ Sünen-i Nesâî**, İst. 1992, I, 64.

[1411] Buhârî, Ezan, 4; Müslim, Salat, 16,18, 19; Ebû Dâvud, Salat, 30 (516).

Namazda şeytanın vesvesesine maruz kalan insanların alacağı tedbirleri de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, şu şekilde beyan etmektedir:

"Şüphesiz şeytan âdemoğlu ile kalbi arasına girer ve kişi kaç rekât kıldığını bilemez. Bu hal adamın başına geldiği zaman (tahiyyata) ***oturduğunda iki secde etsin."***[1412]

"***Herhangi biriniz namaz kılmaya başladığında şeytan ona gelir ve namazını kaç rekât kıldığını bilmemesi için şaşırtır. Biriniz böyle bir duruma maruz kalınca iki secde yapsın."***[1413]

"Biriniz namazın rekâtında şüpheye düştüğünde şüpheyi atsın ve şüphesiz bildiği rekâtı üzerine hareket etsin. Eğer namazı tamam ise, fazla kılınan rekât nafile olur. Eğer noksan kılmış ise, o rekât, namazı tamamlamak için olmuş olur. Namazın sonunda yaptığı iki secde de şeytanın burnunun toprağa sürünmesi için olmuş olur."[1414]

Şeytanın namazda vesvese vermesiyle kaç rekât kıldığını şaşıran kişinin başvuracağı çözümü Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem beyan ederek, kişinin emin olduğu rekât sayısına göre -eksik ise, rekâtları tamamlamak suretiyle- selamdan önce veya sonra iki secde (sehiv secdesi) yaparak namazı bitirmesini belirtmektedir. Sehiv secdesi ile namazın eksikliği giderilmekle birlikte şeytanın burnu da yere sürtülmüş olmaktadır. Çünkü şeytan secde etmekten imtina ettiği için secdenin yapılması ona çok ağır gelmektedir. Bu bakımdan şeytana, Allah Teâlâ için secde yapılmasından daha ağır gelen bir şey yoktur.[1415]

Namazda yanılmak sadece sıradan kişilere mahsus değildir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de namaz kıldırdığında O'nun da namazda yanıldığı vuku bulmuş, O da sehiv secdesi yaparak namazı tamamlamıştır. Böylece namazda unutma vuku bulan ümmetine nasıl yapması gerektiği hususunda da örnek olmuştur. Mesela, Abdullâh b. Mes'ûd radiyallahü anhden rivâyet ediliyor:

"(Bir keresinde) Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem öğle namazını beş rekat kılmıştı da kendisine: 'Namâza ziyâde mi kılındı?' diye soruldu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de:

'Bu nasıl suâldir?' *buyurdu. Sonra bir sahâbînin:*

'Namazı beş rekat kıldınız.' demesi üzerine Rasûlüllah, selâm verdikten sonra (sehiv için*) iki defa secde yaptı."*[1416]

Abdullâh b. Mes'ûd radiyallahü anhden rivâyet ettiğine göre: (Bir defasında) Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem namaz kıldırdı. İbnu Mes'ûd radiyallahü anhden rivâyet eden Alkame b. Kays-i Nehal'den rivâyeten, İbrâhîm b. Yezîd-i Nehal: *"Amma (namazı) fazla mı, eksik mi kıldırdı bilemiyorum."* Dedikten sonra İbnu Mes'ûd'un lâfzını rivayete dönerek der ki; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem selâm verince biri ona: *"Yâ Rasûlâllâh, namaz hakkında yeniden bir şey (vahy) mi geldi?"* diye sordu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ***"Neden sordun?"*** de-

[1412] İbn Mâce, İkamet, 135.
[1413] Buhârî, Sehiv, 7. Mâlik , Sehiv, 1.
[1414] Müslim, Mesâcid, 88,89; Ebû Dâvud, Salat, 190; Nesâî, Sehiv, 24; İbn Mâce, İkâmet,132.
[1415] Zürkânî, Muhammed b. Abdilbaki, **Şerhu'z-Zurkânî alâ Muvattâ-ı li İmam Mâlik**, Beyrut, 1990, I, 293.
[1416] Buhârî, Sehiv, 2.

yince:

*"Yâ Rasûlâllâh, şöyle böyle kıldırdın da ondan."*dediler. Bunun üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, teşehhüd vaziyetini almak üzere iki bacağını büktü ve kıbleye karşı yöneldi, iki secde etti, sonra da selâm verdi. Yüzünü bize dönünce:

'***Namaz hakkında yeni bir şey gelmiş olsaydı, size (önceden) haber verirdim. Fakat ben de sizin gibi beşerim. Sizin unuttuğunuz gibi, Ben de unuturum*** [1417]. (Bir şeyi) ***unuttuğum zaman*** (tesbîh ve sâire ile) ***bana hatırlatınız. İçinizden biri namazda şüphe edecek olursa doğru olanı araştırıp*** (doğrusu budur diye verdiği karâra binâen) ***namazını tamamlasın. Sonra selâm verip ondan sonra da iki kere secde etsin.'*** buyurdu." [1418]

Osman b. Ebi'l-Âs radiyallâhü anh namazda kendisine şeytanın vesvese verdiğini Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme haber verir ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu konudaki tavsiyelerini şöyle anlatır: *"Şeytan, benim ile namazım arasına giriyor ve kıraatimi karıştırıyor (beni şüpheye düşürüyor)* der. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde: ***"Bu, Hınzıb denilen bir şeytandır. Onu hissettiğin zaman ondan hemen Allah'a sığın ve*** (namazdan sonra***) sol tarafına üç kere üfür."*** Buyurur. Osman: *'Bu tavsiyeyi yaptım ve Allah Teâlâ o şeytanı benden giderdi'* [1419] der. Hadîste de görüldüğü gibi, Osman b. Ebi'l-Âs radiyallâhü anh namazda kendisine vesvese veren durumdan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi haberdâr eder ve Rasûlüllah ona bu vesvesenin, namazda insana vesvese veren hınzıp adındaki şeytanın olduğunu ve bu şeytanın vesvesesinden kurtulmanın çaresinin de Allah Teâlâ'ya sığınmak olduğunu bildirir. Osman da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kendisine yaptığı tavsiyeyi yerine getirdiğini ve o şeytanın vesvesesinden kurtulduğunu söylemektedir. Namaz kılan her insanın da, Osman b. Ebi'l-Âs radiyallahü anh gibi, aynı şekilde vesveseye düştüğünü ve bu durumdan şikâyette bulunduğunu duyuyoruz. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem işte böyle bir vesvesenin çaresini göstermektedir. Böyle rahatsızlığın tedavisi de, o vesvesenin şeytandan olduğunu bilmek, o vesvese ile meşgul olmamak ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınmaktır. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem namazda şeytanın vesvesesine mâruz kalanlara onun şerrinden Allah'a sığınmayı tavsiye ettiği gibi, kendiside mescide girdiği zaman

"Eûzü billâhi'l-Azîm ve bivechihi'l-Kerîm ve sultânihi'l-Kadîm mine'ş-şeytanirracîm." Şeklinde duâ etmiş" [1420] ve ümmetine bu konuda da örnek olmuş-

---

[1417] Buradaki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin "Ben de unuturum" ifadesi, ahkâmın tebliğinde değildir. Ancak tebliğ dışındaki fiillerinde ise, âlimlerin çoğunluğu, vahiy ya da ilham yolu ile kendisine malum olması şartıyla yanılma vuku bulabileceği görüşündedirler. Nitekim Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden de birkaç defa vaki olan sehiv ve unutma, "Benim unutmam" veya "unutturulmam, ancak kâide takriri için olur." İfadesi gereğince ümmetine sehiv ve unutma arız olduğunda ne yapmaları gerektiğini fiilen göstermesi ve öğretmesi hikmetine müstenittir. (Bâbânzâde, II, 344).

[1418] Buhârî, Salat, 31.

[1419] Müslim, Selâm, 68; Ahmed b. Hanbel, IV, 216; İbnu'l-Kayyım, **Şeytanın Tuzakları**, I, 441.

[1420] Ebû Dâvud, Salat, 18 (466).

tur. Yine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem *“**Her derdin bir devâsı vardır. Derdin devasına denk gelindiği zaman Allah Teâlâ’nın izni ile o dert iyi olur**.”*[1421] Buyurmuştur.

2- Daha İyi İbâdet Etme Düşüncesi ile İlgili Vesvese

Şeytanın vesvesesinden biri de kişiye, daha iyi ibadet etmesi şeklinde verdiği vesvesedir. Bazı kişiler, *“en güzel şekilde ibadet edeyim”* düşüncesiyle ibadetlerini son derece güzel yapmaya çalışır ve” âdaplarını tam olarak yaptım mı? Güzel oldu mu?” şeklinde vesveseye kapılır, *“En iyiyi yapayım”* derken, âdablarındaki küçük bir noksanlıktan ve kendince en iyi şekilde olamayışından dolayı tekrar tekrar meşgul olduğu ibâdeti yapmaya çalışır. Bu tür bir hareket en iyi şekilde yapma vesvesesinden kaynaklanmaktadır. *“Acaba benim yaptığım ibadetler tam oldu mu?”* düşüncesine kapılan insan, böyle bir düşünce yerine *“Acaba makbul oldu mu?”* şeklinde düşünmekle ibadetteki noksanlığından olayı istiğfar etmelidir.

Bu hususların yanında önemli olan diğer bir husus daha bilinmeli ki, o da; *“En iyi şekilde yaptım.”* Şeklindeki bir düşünceyle kibre ve ucba, ameline güvenmeye sebep olan bir ibâdetten, noksanlığı ve layıkıyla yapılamadığı bilinen ve bundan dolayı da Allah’a yönelip ilticâda ve istiğfarda bulunulan bir ibâdet, daha üstün ve daha iyidir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem *“**İstikametli olun,*** (ne kadar istikametli olmaya çalışsanız da) ***güç yetirmezsiniz..”*** [1422] Buyurmaktadır.

3- Daha Çok İbadet Etme Düşüncesi ile İlgili Vesvese

Kişiyi vesveseye düşüren şeytanın diğer bir vesvesesi de nafile nevinden ibadet etmek, yani *“ ‘Daha çok ibadet edeyim’, ‘Sabahlara kadar namaz kılayım’, ‘Tesbih ve zikir çekeyim’, ‘Dua okuyayım’ gibi nafile ibadetlerle geceleri ihya edeyim”* düşüncesidir. Bu hususta şu bilinmeli ki; şeytan insanı fazla nafile ibadetlerle meşgul ederek farz ibadetlerinden alıkoyar ya da farz ibadetlerini vaktinin sonuna bıraktırır veya unutturarak farz ibadetlerinin vaktini geçirttirir. Meselâ, gecelerini fazla nafile ibadetlerle ihya eden kişi, *“Biraz istirahat edeyim.”* derken uykuya dalar ve birçok kere farz olan sabah namazını kaçırır.[1423] Ya da nafile olan *“Evrad ve ezkârımı okuyayım.” “Virdimi bitireyim.”* derken farz olan ibadetleri vaktin sonuna kadar tehir eder. Ya da evrâd ve ezkârını okuyamadığı zaman öyle telaşlanır ki, farzlarındaki ihmalinden o kadar endişe duymaz.

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem *“**en iyiye yakın olanı yapın, az da olsa devamlı olanın daha sevaplı olması ile sevinin, kolaylaştırın ve sabah akşam seferinde ve gece yolculuğunda*** (tevfik vermesi için) ***Allah Teâlâ’dan yardım isteyin”*** buyurmuştur. Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim de **“*Allah Teâlâ, dinde size bir zorluk kılmadı*”** [1424] Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de: *“**Ey insanlar! Dinde aşırılıktan sakının, çünkü sizden öncekileri dindeki aşırılıkları helâk etti**.”* [1425] Buyrulması dini hayattaki itidâlin zirve nokta olduğunu göstermektedir.

[1421] Müslim, Selâm, 69.
[1422] İbn Mâce, Tahâret, 4; Dârimî, Vudû’, 2; Mâlik, Tahâret, 6 (36); Ahmed b. Hanbel, V, 282.
[1423] bkz. Suyutî, **Ta’lîk**, VIII, 122.
[1424] Hacc, 22/78.
[1425] İbn Mâce, Menâsik, 63; Ayrıca bkz. Nesâî, Menâsik, 217; Ahmed b. Hanbel, I, 215, 347.

C) NAKŞÎ-HÂKÎ TEMEL PRENSİPLERİ

İBADET ADABI

Namaz İbadeti

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri ibadetlerin yapılmasında azimet sahibi olmayı tavsiye etmekle birlikte, aşırı gidilip insanları incitecek bir hâl alınmasına razı olmazdı.

"Tasavvuf incitmemek ve incinmemektir, yalnız incitmemeye değil asıl incinmemeye alışmak gerek.

Dervişlik, sadece namaz kılmak, oruç tutmak, sabahlara kadar ibadet etmek, hayratta bulunmak demek değildir. Çünkü bunlar bendelik icaplarıdır. Asıl dervişlik, incitmemektir. İşte bu mertebeye vasıl olan kimse derviş olur. Yani fakr sahibi olur.

Efendi Hazretlerinin son sözlerinin "namazınızı kılın" olması, O'nun namaza verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir.[1426]

Kendisi devamlı abdestli durur, dört mezhebinin abdest hükümlerini uygulardı. İhvanlarına da abdestin âdabına riayeti ve mümkün olduğunca abdestli olmayı tavsiye ederdi. Misvak sünnetini hiçbir zaman terk etmemiştir.

Son zamanlarda abdestte istibraya dikkatin azaldığından imama uyduğu vakitlerde kıyamda fıkhî duruma göre Fatiha Suresini okurlardı.

Her gün teheccüd vaktinde uyanır ve güne teheccüd namazı ile başlardı. Sabah namazının sünnetini evde kılar camiye giderdi. Sabah namazını daima cemaatle evinin yakınında bulunan Sofu Yusuf Camii'nde edâ ederdi. Namazdan sonra camide işrak vaktine kadar hiç kımıldamadan oturarak günlük zikrini yapar ve işrak ve istihare namazlarını camide kılıp oradan eve geçerlerdi. [1427]

Beş vakit namazını daima cemaatle edâ ederdi. Özellikle öğle ve ikindi namazlarını Ulu Cami'de kılardı. Ulu Cami'de namazı minberin sol yanındaki direğin sol tarafında kılardı. Namaz vakitlerinden mutlaka yarım saat önce camiye gelir, ezanı beklerdi. Kendisinin bazı vakitlerde Ulu Cami'de

---

1426 "***Sonra bunların ardından öyle bir nesil geldi ki, namazı terk ettiler, heva ve heveslerine uydular; onlar bu taşkınlıklarının karşılığını mutlaka göreceklerdir. Cehennemdeki «Gayya» vadisini boylayacaklardır.***" (Meryem, 59)

"***Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir. Ancak,*** (hesap defteri) ***sağ yanından verilenler başka: Onlar cennetler içindedir. Günahkârlara, 'sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?' diye uzaktan uzağa sorarlar. Onlar şöyle cevap verirler: Biz, namaz kılanlardan değildik...***" (Müddessir, 38–43)

"Biz namazdan başka amellerden herhangi bir şeyin terkini küfür saymazdık." (Tirmizi) ***"Namazın terki şirktir."*** (Deylemi)

1427 "***Kim sabah namazını cemaatle birlikte kılar sonra da güneş doğuncaya kadar oturup Allah Teâlâ'yı anar daha sonra da iki rekât namaz kılarsa bu onun için tam ve eksiksiz olarak bir hac ve umre ecri gibi olur.***" (Tirmizi)

imamlık yaptığı olurdu.

Evde veya vekâlede cemaatle namaz kılınacağı zaman kendileri imam olurlardı.

Namazlarda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnet kıraatlarını takip ederdi. Mesela; Sabah namazının farzında genellikle birinci rekâtta Fatiha'dan sonra; "Âl'a" sûresini, ikinci rekâtta zammı sure olarak "Şems" sûresini okurlardı.

Efendi Hazretleri ihvanına teheccüd namazı için ruhsat verdiği halde diğer nafileler üzere sabit kadem olmalarını isterdi.

Namaz konusunda beş vakit namazlardaki sabah namazı sünneti hariç iki rekâtlı sünnetleri dört kılardı.

Kıldığı nafile namazları:

İşrak Namazı (2 Rekât) Güneş doğup bir mızrak veya iki mızrak yükselince yani kerahet vakti çıktıktan sonra üçer ihlâs suresi ile kılmayı tercih ederdi.

İstihare Namazı (2 Rekât) Güneş doğup kerahet çıktıktan sonra ve ayrıca bir işe niyetlenince kılınır. Gece yatmadan önce kılınacak istihare namazını Efendi Hazretleri şu şekilde kılardı.

İki rekât kılınan bu namazın birinci rekâtında Kafirûn Suresi, ikinci rekâtında İhlâs Suresi okunur. Namaz bitince on bir adet salâvat-ı şerife, yetmiş adet istiğfar ve yüz adet kelime-i tevhit getirilerek uykuya yatardı.

Duha-Kuşluk Namazı (4–8 Rekât) Güneşin toprağı ısıtmaya başladığı vakit. Evvel vakti güneşin toprağı ısıttığı vakit ile başlar. Faziletli olan vakti ise, günün dörtte bir vakti olan saattir.

Evvâbin Namazı (6–12 Rekât) Akşam namazının sünnetinden sonra kılınır. Bu namazda Buruc, Tarik, Leyl ve Kadir Surelerini okumada tercih ederdi.

Bu namazlardan başka nafileler kılabilir. Abdest namazı, Tahiyye-i Mescid Namazı, Tesbih Namazı vb.

Kabir Nur Namazı (2 Rekât) Yatmadan önce

İhram Namazı (2 Rekât) Yatmadan önce kılınır.

Teheccüd Namazını Kılış Şekli

İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri Teheccüd namazını 11 rekât kılar, şu usulü ekseri tatbik ederdi. İkişer rekâtlı olarak;

Birinci rekâtta Bakara Suresinin 1–5 ayetlerini,

الم {١} ذلِكَ الْكِتَابُ لاَرَ يْبَ فيهِ .....أُولئِكَ عَلى هُدًى مِنْ رَ بّـِهِمْ وَأُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

İkinci rekâtta Bakara Suresinin 285 -286 ayetlerini okur

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُ نْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَ بِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ........ اَ نْتَ مَوْلينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ

الْكَافِرِينَ

Selamdan sonra;

سُبْحَانَ ٱللهِ وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، وَ رِضَى نَفْسِهِ، وَزِنَةَ عَرْشِهِ ، وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ

Duasını 3 defa okurdu.[1428]

İkinci iki rekâtta;

Üçüncü rekatta Yasin Suresinin 1–12 ayetlerini;

يٰس {١} وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ {٢}....... وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِى اِمَامٍ مُبِينٍ {١٢}

Dördüncü rekâtta Yasin Suresinin 37–40 ayetlerini okurdu.

وَ اٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ....وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ{٤٠}

Selamdan sonra üç defa aşağıdaki virdi tekrar ederdi.[1429]

سُبْحَانَ ٱللهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ ٱللهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ، أَسْتَغْفِرُ ٱللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ،

Üçüncü iki rekâtta;

Beşinci rekatta ve altıncı rekâtta üçer kere ihlâs suresini okur selam verir Selamdan sonra üç defa yukarıdaki virdi tekrar ederdi.

Sonra Vitr namazını kılar.[1430] Birinci rekâtta "A'la Suresi" ikinci ekâtta "Kafirûn Suresi," üçüncü rekâtta "İhlâs Suresi" ni okur sonra 3 defa aşağıdaki virdi okur ve terk etmezdi. [1431]

سُبْحَانَ الْمَلِكِ ٱلْقُدُّوسُ وَ رَبُّ المَلٰئِكَةِ وَالرُّوحِ 3 defa

اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وَ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ ،

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لاَ أُحْصِى ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلى نَفْسِكَ

Sonra oturarak iki rekât kılardı.[1432]

[1428] "Allah Teâlâ'yı mahlûkatı sayısınca, nefsinin rızasınca, arşının ağırlığınca, kelimelerinin adedince tesbih (noksanlıklardan tenzih) ederim."

[1429] "Allah Teâlâ'yı hamdederek tenzih ederim, yüce Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Allah Teâlâ'm seni hamdinle tesbih ederim, mağfiretini diler, günahlarıma tevbe ederim."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Söylemesi dile kolay gelen, buna karşılık (kıyamet günü) ***terazinin sevap kefesinde ağır basan ve Rahmân*** (olan Allah Teâlâ)***'ya çok sevimli gelen iki söz vardır ki,*** (bu) ***'Subhânallâhi ve bihamdihi'*** (Allah Teâlâ'm! Sana hamd ederek, seni bütün noksanlıklardan tenzih ederim) ***sözüdür."*** (Buhari, Müslim)

"Her kim, günde yüz defa 'Subhânallahi ve bihamdihi' derse, denizköpüğü kadar bile (çok) ***olsa, onun günahları bağışlanır."*** (Müslim)

[1430] Yatsı namazından sonra vitri kıldıysa bu vitri kaza niyeti ile kılardı.

[1431] ***"Mahlûkatın sahibi ve mevcudata benzemekten münezzeh olan meleklerin ve ruhun rabbi olan Allah Teâlâ'yı tenzih ve tesbih ederim.***

Ey Allah Teâlâ'm Senin rızanı şefaatçi kılarak öfkenden sana sığınıyorum. Affını şefaatçi yaparak cezandan sana sığınıyorum. Senden de sana sığınıyorum. Sana layık olduğun senâyı yapamam. Sen kendini sena ettiğin gibisin"

[1432] Ümmü Selleme radıyallahu anh anlatıyor: ***"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem vitir namazından sonra oturduğu yerden iki hafif rekât daha kılardı."*** (Kü-

Birinci rekâtta İhlâs ve Felâk Surelerini, ikinci rekâtta Nas suresini okurdu. Sonra aşağıdaki duayı 3 defa okur, bitiş duasını ederdi.[1433]

اَللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَ لُكَ فِعْلَ اْلخَيْرَاتِ وَ تَرْكَ اْلمُنْكَرَاتِ وَ حُبَّ اْلمَسَاكِينِ وَ اَنْ تَغْفِرْ لِي وَ تَرْحَمْنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَاقْبِضْنِى إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ
اللَّهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِى حُبَّكَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِى وَأَهْلِى وَمَالِى وَمِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ

Teheccüd namazını kıldıktan sonra kıbleye karşı teveccüh ve murakabe ile meşgul olur veya zikrini yapar. Eğer uyku galebe çalarsa uyur ve sabah namazı vaktinde uyanır. Abdest alır sabah namazı sünnetini evde kılar ve istiğfarla meşgul olur.[1434] Sonra mescide gider. Cemaatle namaz kılar ve yerinden kalkmaz ve günlük dersi ile meşgul olur. Eğer mescid kapanırsa evine döner evde dersini ikmal ederdi.

Oruç İbadeti:

Efendi kuddise sırruhu'l aziz Hazretleri Ramazan orucu dışında nafile oruçlardan eyyam-ı beyz, pazartesi ve Perşembe oruçlarını tutmaya gayret ederdi. Ramazan ayında itikâfa girerlerdi. Son zamanlarda ihvanların ve misafirlerin çokça gelmesi yüzünden nafile oruçları ve itikâf ve yapamadıklarından biraz yakınırlardı.

Günlük Evrâd

"Evrâd" sözlükte; "gelmek, çeşmeye varmak, suya gelen topluluk, akan su ve dere" anlamlarını taşıyan "vird" kelimesinin çoğuludur. Vird; Kur'an-ı Kerim'den ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve selefi sâlihînden nakledilen meşhur duâları ve meşhur virdleri lâyık olduğu şekilde öğrenip, yapmaktır.

Virdler Allah Teâlâ'ya yakınlık kazanmak için okunur. Vird, vecdin meydana gelmesine ve vâridelere yani kalbe doğan mânalara vesiledir. Bu

---

tüb-ü Sitte)

[1433] ***"Allah Teâlâ'm, senden hayırları yapmamı, kötü şeyleri de terk etmemi ve fakirleri sevmemi talep ediyorum! Kullarına bir fitne arzu edersen, beni fitneye düşmeden, yanına al!"*** (Tirmizî, Tefsir, Sad, (3231, 3232).

"Allah Teâlâ'm! Senden sevgini ve seni sevenlerin sevgisini ve senin sevgine beni ulaştıracak ameli talep ediyorum. Allah'ım! Senin sevgini nefsimden, ailemden, malımdan, soğuk sudan daha sevgili kıl." (Tirmizî)

[1434] Cenâb-ı Gavs-ı A'zam Efendimiz bir de şunu emir buyurdular ki,

"İstiğfâr-ı şerîfe devam olunsun. Çünkü istiğfar, aynı cünüp adamlar nasıl ki, hamamda tas ile su döküp pak olur ise, şeksiz ve şüphesiz istiğfar işte öyle insanı pak eder" (Aşçı c. I, s.527)

yüzden “virdi olmayanın vâridi olmaz” denilmiştir.

Evrâd ve ezkâr, imanı kuvvetlendirir. İmandaki sağlamlık Allah Teâlâ’nın o kul üzerindeki lütfunu çoğaltır; zühd, takva, ihlâs, vera’ gibi, makamların kazanılmasına sebep olur. Manasını bilip bunlar üzerinde düşünerek dua etmek imanı artırır, duanın amacına ulaşmasını temin eder.

Her tarîkatın hususî bir virdi bulunur.

Efendi Hazretleri günlük üzerine vazife kıldığı zikrini yapar, sabah ve ikindiden sonra Evrâd-ı Bahaiyye’yi ve Delâil-i Hayrât’a devam ederdi.

Günlük olarak da 41 defa Salât-ı Nâriye (Tefriciye)[1435]

اللّٰهُمَّ صَلِّ صَلاَ ةً كَامِلَةً وَ سَلِّمْ سَلاَمًا تَامًّا عَلَى سَيِّدِناَ مُحَمَّد× اَلَّذي تَنْحَلُّ بِه اْلعُقَدُ وَ تَنْفَرِجُ بِه اْلكُرَبُ وَ تُقْضَى بِه اْلحَوَائِجُ وَ تُنَالُ بِه الرَّغَائِبُ وَ حُسْنُ اْلخَوَاتِمُ وَ يُسْتَسْقَى اْلغَمَامُ بِوَجْهِهِ اْلكَرِيمِ وَ عَلىَ اٰلِه وَصَحْبِه في كُلِّ لَمْحَةٍ وَ نَفَسٍ بِعَدَدِ كُلِّ مَعْلوُمٍ لَكَ

21 defa Salât-ı Fâtih’i [1436]

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّد× اْلفَاتِحِ لِمَا اُغْلِقَ وَ اْلخَاتِمِ لِمَا سَبَقَ نَاصِرِ اْلحَقِّ بِاْلحَقِّ وَ اْلهَادي اِلَى صِرَاطِكَ اْلمُسْتَقِيمِ وَ عَلَى اٰلِه حَقَّ قَدْرِ ه وَ مِقْدَارِ ه اْلعَظِيمِ

ve Kur’an-ı Kerim’i okur,[1437] ihvanlarına da okumalarını tavsiye ederdi.

[1435] Mağrib Halkı Salât-ı Nariye ile yağmur isterler. (Şeyh Yusuf Topçu, ***Tuhfe’tü-z Zakirîn,*** İst, 2000)

“Allah Teâlâ’m kendisiyle düğümlerin çözüldüğü, sıkıntıların açılıp zail olduğu, ihtiyaçların yerine getirildiği, arzu, isteklere ve güzel neticelere ulaşıldığı, kerim yüzü suyu hürmetine yağmur istendiği Efendimiz Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme O’nun âl ve ashabına her göz açıp kapama, her nefes alıp verme, Sana ma’lum her şey sayısınca kâmil salât ve eksiksiz selâm et.”

[1436] Küçük Allame İbn-ül Münyar Hazretleri buyurdu ki; ***“Bu salavât-ı okuyan kimse “Delâil-ül Hayrat”ı dört kere okumuş gibi sevap alır.”***

Bu salâvat için âlimler **altıyüzbin salâvata** bedeldir demişlerdir. (Şeyh Yusuf Topçu, Tuhfe’tü-z Zakirîn, İst, 2000, s. 314) Okuyuş usulü farz namazlardan sonra veya namazların bitiminde, sabah beş adet, diğer vakit namazlarından sonra dörder adet okunur.

“Allah Teâlâ’m kendisiyle kapalı kapıların açılan, işlerin bitmesi ancak O’nunla olan, Hakk ile gerçek yardımın sahibi, doğru yola hidayet edene ve Âline kıymeti ve büyüklüğü miktarı ile salât et.”

[1437] **Kur’an Kerim Okuma Edebi**

Nakşibendî Tarikinde büyükler Kur’an-ı Kerim okumada tercih ettikleri usulleri genellikle;

Vazifelerde gündüz: Fatiha Suresi, Kafirûn Suresi, İhlâs Suresi, Muavvezeteyn Suresi, Hâşır Suresi sonu, Bakara Suresi Sonu ve ilaveten istiğfar okunmasını gerekli görmüşlerdir.

Gece: Yasin Suresini okumak uygun görülmüştür. Ali Ramitâni kuddise sırruhu’l-azîz buyurdu ki;

Ayrıca ihvanlara aşağıdaki tesbihâtı yapmalarını tavsiye ederdi.

71 adet [1438] لاَ حَوْلَ وَ لاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

51 adet (evden çıkmadan önce)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

101adet اَسْتَغْفِرُ اللهَ وَاَتُوبُ اِلَيْهِ

101 adet [1439] سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيمِ

اَسْتَغْفِرُ اللهَ الَّذى لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

الَّذى لاَ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ رَبِّى اغْفِرْ لِى

25 adet

21 adet (gece yatarken) بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

Akşam ve sabahın farz namazından sonra yedi kere;[1440]

اَللّٰهُمَّ اَجِرْنِي مِنَ النَّارِ

Her farz namazından sonra 11 adet salâvat-ı şerife [1441]

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ

“Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ Âl-i Muhammedin ve sahbihî ve sellim” ve üç istiğfar okunur.

Sabah ve ikindinin farz namazından sonra yedi adet Tevbe suresinin son iki ayeti diğer vakitlerde bir adet okumak.

‘Üç kalp yâni Kur’an-ı Kerim’in kalbi, gecenin kalbi, müminin kalbi. Bir yerde birleşirse mümin muvaffak olur.
Kur’an-ı Kerim’in kalbi, Yasin Suresi. Gecenin kalbi; teheccüd vakti.”

1438 *“Evden çıkarken **“Bismillahi, tevekkeltü alallahi, lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh”** diyen, tehlikelerden korunur ve şeytan ondan uzaklaşır.”* (Tirmizî)
*“**Lâ havle..**.” okumak, doksan dokuz derde devadır. Bunların en hafifi sıkıntıdan kurtulmaktır.”* (Ebû Nuaym)
İmam-ı Rabbanî kuddise sırruhu Hazretleri, din ve dünya zararlarından kurtulmak için her gün 500 defa ***“Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh”*** okurdu. Okumaya başlarken ve okuyunca yüzer defa Salâvat getirirdi. (Tefsir-i Mazherî)

1439 *“Bir kimse, sabah-akşam yüz defa **“Sübhânallahi ve bihamdihi”** derse, o gün ve o gece hiç kimse onun kadar sevap kazanamaz.”* (Deylemî)

1440 Sabah-akşam 7 defa ***“Allahümme ecirnî minennâr”*** diyen cehennemden kurtulur. (Ebu Davud)

1441 **“Meclislerinizi süsleyin. Zikir ve salât-ü selamlar, ziynettir. Her toplantınız onlarla donansın. Ekseri evliyalar, salâvatı şerifi onbir taneden az söylemezler.”** (AYTANÇ, Gönül, Sözce, İst. 2005, s.12)

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِىَ اَللهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ 10 adet

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَ بَارِكْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَيْكَ وَ عَلَى اٰلِكَ وَاَصْحَابِكَ وَ اَزْوَاجِكَ وَ ذُرِّيَّاتِكَ وَ اَهْلِ بَيْتِكَ يَا سَيِّدِنَا رَسُولِ اللهِ في كُلِّ لَمْحَةٍ وَ نَفَسٍ عَدَدَ مَا سِوَاى عِلْمُ اللهِ بِ دَوَامِ مُلْكِ اللهِ وَ بَقَاءِ اللهِ

Borçlu ve rızk genişli için kırk defa;

اللَّهُمَّ اكْفِنِى بِحَلاَلِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَأَغْنِنِى بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ

Her farz namazdan sonra okunacak dua

وَ عَلٰى جَمِيعِ ٱلاَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ عَلىَ اٰلِهِمْ وَاَصْحَابِهِمْ وَ اَزْوَاجِهِمْ وَ ذُرِّيَّاتِهِمْ وَ اَهْلِ بَيْتِهِمْ اَجْمَعِينَ اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ اَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ وَرَّحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ وَ الْحَمْدُ لِلهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ مِثْلَ ذٰلِكَ

Mülk (Tebâreke) Suresi gece okunur.

SOHBET ADABI

Sohbetin Hikmeti

Sohbet Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem tarafından tesis edilmiş terbiye usûlüdür. Sahabe-i Güzin radiyallâhü anhüm bu şekilde terbiye görmüştür. Tarîkatlar hepsinde bu usûl esas alınmakla birlikte Nakşibendî yolunda temel şartlar arasındadır.

Şâh-ı Nakşibendi kuddise sırruhu'l-azîz buyuruyor ki;

"İki davar sağacak kadar zaman olsa da sohbet ediniz."

"Bizim yolumuz sohbet yoludur, toplulukta da rahmet vardır." Kalpleri bir olan yani kalpleri birbirine uygun olan kimselerin topluluğu Allah eâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme sevgilidir. Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sevdiği bir topluluk dünyada da ahirette de sevilir. [1442]

Sohbetin ilk başladığı yer olarak Mohaçkaleli Şeyh Abdulvahid Dağıstânî Efendi Hazretleri buyurur ki; [1443]

[1442] Şeyh Muhammed Nâzım Âdil El-Kıbrısî, Hakdost Sohbetleri, Kitapkent 2004

[1443] Şeyh Muhammed Nâzım Âdil El-Kıbrısî'nin halifelerinden, kendisi ile gö-

"Bu sohbetimiz Miraçta Allah Teâlâ ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem arasında yapılmış sohbetin sırrı üzere başlamış, Ebûbekir radiyallâhü anh ile devam etmiş ve daha sonra silsile yolu ile hala günümüze kadar devam eden bir yoldur."

Molla Câmî'nin tabiriyle ***"Ez sohbet-i dervîşân bûy-i Muhammed âmed"***dir. (Dervişlerin sohbetinden Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin kokusu gelir.)[1444]

Eğer sen hidâyet istersen Ehl'u-llâh meclisine devam et!.. Erenlerin sohbetini dinle!. Ta ki,...senin gönlüne de hidâyet gelsin..[1445]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;
"Hayırlı bir sohbet, mümin için ikibin kere iki bin (4 Milyon) sohbete kefaret olur."[1446]

Sözlerden de anlaşılacağı üzere sohbet Allah Teâlâ'nın ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetidir.

"Sohbet müessirdir, sohbet ve ülfet, insanoğlunun iç bünyesine, karakter yapısına siner, tesir eyler; debbağhâneye gittiğin vakit üstüne pis koku, gülhâneye gittiğin vakit ise, gül kokusu sindiği gibi...

Dünya ehlinin dedikodudan ibaret meclislerinde bulunmak yahut mânevî ve ruhanî meclislerin yükseltici, olgunlaştırıcı havası içinde sohbet eylemek de insan üzerinde aynı müspet veya menfî tesîri yapar."[1447]

Sohbetin gerekliliği hakkında Nasreddin Hoca'nın şu sözü çok manidardır.

"Kâbili hitap bir adam bulamazsam, merkebimle sohbet ederim, sohbeti terk etmem."

Sohbetin Amacı

Allah Teâlâ'nın rızası ve terbiye için gereklidir.

Efendi Hazretleri buyurur ki;

"Gardaşlarım! İki ihvanımız bir araya geldiklerinde üçüncüsü pirândır"[1448]

---

rüştüğümüzdeki açıklamadır.

[1444] İNANÇER, Ömer Tuğrul, Sohbetler, İst, 2006, s.62

[1445] Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, a.g.e., s.84

[1446] Şeyh Yusuf Topçu, Tuhfe'tü-z Zakirîn, İst, 2000, s.363

[1447] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 68

[1448] Nuri Atasoy isimli ihvandan dinledim.

"1962 yılları idi. Genç ihvanım. Taşköprü'de Gizlice Köyü Caminde imamlık yapıyorum. İhvanlığı yaşarken heyecan ve coşkum son derece fazla olduğundan

"Sohbette edebinize muhabbetinize sahip olun.[1449] ***Her sohbette vuslat vardır. Hiç vuslatsız sohbet olmaz. Hiçbir şöhret afatsız olmaz. Öyleyse şöhretten kaçının"***

Sohbette ne zuhur ederse, ona kanaat edilmesi tavsiye olunur. Sohbet, tecrübeli kimse ile yapıldıkta ihvana yardımcı olur.

Efendi Hazretleri sohbetine ***"Gardaşlarım"*** diyerek başlardı. Önemli bir kelâmı üç defa tekrar ederdi,

Sohbetlerden sonra (son senelerinde) ***"Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az."*** Atasözünü hatırlatırlardı.

Efendi Hazretleri sohbette oturur iken çaylar gelir. Bir süre rabıta eder. Sonra başını kaldırır.

"Gardaşlarım! Bu dünya bir âlem. Allah Teâlâ'dan geldik. Allah Teâlâ'ya gideceğiz." Sonra biraz murakabe eder, sonra ***"Gardaşlarım, çay içerken, kulağımız bir ses ister"*** der, güzel okuyuşlu bir ihvan ilahi okuturdu.

---

sohbetlerden kendimi alamıyordum. Her fırsatta bir ihvan kardeşimizi buldum mu, semaveri kurup sohbet yapmak istiyordum. Yine bir gün yatsı namazını kıldım. Evime giderken yolda nalbant arkadaşımı gördüm. Çok yorgun olduğu halinden belli oluyordu. Fakat *'gel sohbet edelim'* ısrarımı kıramadı ve onu eve götürdüm. Sohbet uzadıkça uzadı. Feyzimin muhabbetimizin coşkunluğu her yanımızı sarmıştı. Her zaman sohbet mekânında Efendi Hazretleri için bir makam hazırlardım. Yine bu sohbette köşe minderi hazırlamıştım. Bu minderin önüne nasıl kendimize çay bardağı hazırlıyorsak Efendi Hazretleri içinde bir bardak çay hazırlayıp bıraktım. Bir yandan çay içiyoruz, ilâhiler söylüyoruz. Birden gözüm Efendi Hazretleri için hazırladığım bardağa takıldı. Çayın yarısı içilmişti. Birden her şey suspus oldu. Kendimde konuşacak, ilâhî söyleyecek takat kalmadı. Sonra Efendi Hazretlerinin

"İki ihvan bir araya geldiklerinde üçüncüsü biz oluruz" kelâmı şerifleri kalbime âyan olup, yolumuzun bir hakikatini müşahede eylediğimi anladım."

[1449] Edep, ancak kendisine yol gösterecek, kusurlarını, düşük yönlerini, ayak sürçmelerini kendisine anlatacak bir mürşidin önderliğiyle öğrenilir. Çünkü nefsini mücahede de öldüren, vakitlerini zühd içinde yok eden kimse, nefsinin yanında olur. O haline kibr eder, ondaki kusurunu bilemez. Mutlaka makamları yürüyüp geçmiş, halleri yaşamış mürşidlerinden kendisine kutluluklar hâsıl olmuş, onlardaki şefkat nurlarına ermiş birinin kendisine yol göstermesi lâzımdır. Bu zat, müride yolunu gösterir; ona vakitlerinin düzgün ve bozuk olanlarını açıklar; hayrını, şerrini bildirir; böylece mürid, eğer nasibi varsa rüşd yoluna ulaşır. Eğer bu salik, yaşadığı makamlarda ve hallerde yanılırsa ilmiyle amel eden, dünyadan yüz çeviren öğüt verici bir bilgine müracaat eder, ona halini söyler, onun öğüdünü ve işaretini kabul eder, bu suretle doğru yolunu kaybetmez. Eğer müridin iradesi doğru olursa Allah Teâlâ ona, ileri gitmiş bir salik, ya da öğüt veren bir bilgin nasib eder. Zira tamamen Allah Teâlâ'ya yönelen kimsenin, Allah Teâlâ bütün muradını kendi üzerine alır ve hiçbir zaman onu ihmal etmez. Eğer öğüt veren bir âlim ve yolu yürümüş bir velî bulamazsa tamamen Rabbine müracaat eder. Ona yüz tutar ki, Allah bu kulundan sağlam irade ve karar gördüğü takdirde onun terbiye ve öğretimini bizzat kendisi yapsın. (Ebu Abdurrahman Sülemî, Risâleler, trc. Süleyman ATEŞ, Ankara, 1981, s. 75)

Erenlerin sohbeti ele giresi değil
İkrâr ile gelenler mahrum kalası değil
İkrâr gerek bir ere göz açıb dîdâr göre
Sarraf gerek gevhere nâdân bilesi değil
Bir pınarın başına bir destiyi koysalar
Kırk yıl anda durursa kendi dolası değil
Ümmî Sinan yol ayan oluptur belli beyân
Dervişlik yolu hemân tac ü hırkası değil

Hz. Pir Ümmî Sinân-ı Halveti kuddise sırruhu'l-azîz

İlâhi Okuma

Bazı çevreler ilâhi okunması konusunda tepkili davranırlar. Fakat evliyaların dilinden dökülen ilâhî nameler okunursa feyz zuhur eder. Çünkü bu ilâhilerin yazılışları doğuş denen bir usül ile olur. Yani yazan eline kalemi alır. İçine doğan cümleleri peşi peşine kafiye ve diğer şiir usüllerini düşünmeden bitmeden yazar. Neticede şiir doğar. Şairlerin yazdıkları bu türlü değildir. Onun için ruhun ilâhî âlemden aldığı nâmeler ruhu dinlendirir. Bazen öyle bir durum zuhur eder ki, Kur'an-ı Kerim'in okunmasından fazla tesir eder. Bunun nedeni ise, ilâhî kelâma nüfuz etmek insana zordur. Fakat beşer kelamı olan ilâhîye ise, ünsiyet kolay olmaktadır. Aslında Kur'an-ı Kerim'deki olan mânevî durum ilâhiden çok fazladır. Fakat fark edilmesi zordur.

Ebu'l Harkânî kuddise sırruhu'l aziz demiştir ki;

"Eğer bir kimse bir ilâhi okuyup bununla Hakk'ı dilese, Kur'an-ı Kerim'i okuyup Hakk'ı dilememesinden iyidir." (Nefâhatü'l Üns, a.g.e. 444)

Ayrıca bazıları da ilâhiyi sazla okumuştur. Bu konu hakkında en güzel cevap belki şu açıklama olacaktır.

Şeyhu'l-İslâm Mustafa Sabri Efendi, Mevkıfü'l-Akli ve'l-İlm adlı eserinde şöyle bir kıssa anlatmaktadır:

"Ben, Anadolu vilâyetlerinden büyük bir vilâyet olan Kayseri'de talebe iken, işittiğime göre Hocam Divrikli Mehmed Emin Efendi ki, Kayserili Hacı Torun Efendi'nin damadı diye meşhurdur. -Allah her ikisine de rahmet etsin-. Şeyh Damad Halil Efendi adında meşhur ilim adamlarından biri kalabalık ilmî bir cemaat içinde

"Onu övgü ile tesbih etmeyen hiç bir varlık yoktur. Ama siz onların tesbihlerini anlayamazsınız" (İsra, 44) ayetinde çalgı âletleri âyetin manası içine nasıl girebilirler?" diye bir soru sormuştur. Damad Emin Efendi'nin mantıkta büyük bilgisi vardı, şöyle cevap vermiştir:

"Ayetteki kazıyye (önerme) umûmîdir. Her varlık ki, var oluşu sebebiyle Allah Teâlâ'yı tesbih eder ve böylece bu ayetin hükmüne oyun âletleri de girer. Zira bunlar da mevcut varlık olmaları sebebiyle Allah Teâlâ'yı

tesbih ederler. Oyun âletlerinin insanları Allah Teâlâ'nın zikirden alıkoymaları ve şeriatın onu yasaklaması sebebiyle asıl maddelerinin Allah Teâlâ'yı zikirden yoksun olmaları lâzım gelmez."

Mantık bilgisi sebebiyle hüküm çıkaran bu hikâyeyi Mısır'da kalabalık ilmî bir topluluk içinde anlattım. Gereken ilgi ve alaka gösterilmedi. İhtimal ki, bu ilgisizlik mantık ilminin Mısır'da gerektiği gibi, takdir edilmeyişinden ve gaflette olanların bu ilim aleyhinde bulunmasındandır. [1450]

Sohbetin Yapılış Şekli

Efendi Hazretleri için mânevi bir makam hazırlanır. Pirânın manevi makama teşrif edecekleri bir hakikât olduğuna itikat edilir.

Sohbette oturuş namaz oturuşu gibi, rahatsızsa rahat edeceği şekilde yerde oturulur.

Ken'an Rifâî kuddise sırruhu'l-azîz başından geçen şu hadise bu konuyu çok güzel anlatıyor.

Bir gün Harem-i Şerifte diz çökmüş oturuyordum ve dizlerim uyuştukça da ara sıra vaziyetimi değiştiriyordum. Yanıma bir zat geldi: Ya Efendi, huzurunu bozma da bağdaş kur otur, rahat et, zararı yok! dedi.

Öyle ya huzursuz diz çöküp oturmaktansa, huzur ile bağdaş kurarak oturmak elbet daha iyi... Edep sâde zahirî hareketler ve görünüşler ile değildir. Sen kalpte huzurunu muhafazaya dikkat et. Çünkü Allah Teâlâ kalbe ve niyete nazar eder. Elverir ki, sen onunla olasın." [1451]

Sohbette çay içmek sohbetin ana özelliklerindendir.

Çay için semaver kurulur. Sohbette içilmiş çayın tortusu tuvalet gibi, mekanlara dökülmez.[1452]

[1450] KARABULUT, Ali Rıza, Kayseri'de Meşhur Mutasavvıflar, Kayseri, 1984, s. 245

[1451] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 188

[1452] Şen Mehmet isimli ihvan Efendimizden evine gittiğim bizzat gözlerimle görüp ve şaşırıp sorunca, kalan içilmiş çay tortularını ayrı bir kapta toplayıp toprağa defin ettiğini söylemiştir. (Yazan)

Aslında temiz olan veya bu yolda kullanılan bütün eşya hürmete layık olduğu gibi, eşyanın hakikî mânevîsi pisiliğin zilletini çekmeye müsait değildir.

"Şeyh Ebü'l-Abbas bir gün yanında arkadaşları olduğu halde giderken, icâbında çocuğuna abdest bozdurmak için bir şişe satın almış. Fakat yolda su ve şerbet içmek isteyenler olunca yanlarında başka kap olmadığı için onu kullanmak mecburiyetinde kalmış. O zaman şişe, hal veya kal lisânı ile sizin gibi

"Allah Teâlâ'nın sevgililerine hizmet ettikten sonra ben idrar kabı olamam," demiş ve çatlamış.

Ebü'l-Abbas, hâdiseyi Hazret-i Muhyiddin kuddise sırruhu'l azize anlatmış. Hazret de buyurmuş ki;

Çayı sâki adı verilen kişi hazırlar ve çayları dağıtmada yardımcı kişiler bulunur. Çaylar *kıtlama usulü* ile içilir. Bu usulün tercihi ortanın kaşık sesleri huzuru bozmaması içindir. Çay içilirken sesiz fokurdatmadan, bardak tabağına korkan sessiz bir şekilde konulmasına dikkat edilir. Eğer Efendi Hazretleri veya her hangi bir büyük varken o içmeden çaya başlanılmaz.

İhvanlar sair zamanlarda sigara içmek men edildiği gibi, sohbet mekânında ihvan olmayanın içmesi hoş karşılanmaz.

Sohbet halkasında ayrılmak sessizce olur, giderken, *"ben gidiyorum"* gibi kelamlar söylenmez. Ayrıca saate bakmak gibi bıkkınlık ifade eden hareketlerden kaçınılır.[1453] Sohbette edebe çok önem verilir. Cezbeli hali olanlar uyarılır veya büyükler o halden geçmesi için gerekli manevi terbiyenin usulleri ile ihvandaki bu hali terk ettirir. Çünkü bağırmak ve nara atmak yol başında görülen zayıf hallerdendir.

> "Hasan Basri radiyallâhü anhın bir müridi vardı, Kur'an-ı Kerim'den okunan bir ayeti işitince kendini yerden yere vurur ve feryat ederdi. Hasan Basri radiyallâhü anh ona, dedi ki;
>
> *"Eğer yapmakta olduğun şu hareketi yapmamaya kadir olduğun halde yaparsan, bütün muamele ve taatını yokluk ateşine vurmuş olursun. Eğer yapmamaya kadir değilsen, beni kendinden on menzil geride bırakmış olursun. Sonra:* ***"Nara Şeytandandır,"*** *bir kimse nara atarsa, hakikâtte o narayı atan ancak şeytandır,"* dedi. Burada hüküm, gâlib ve şayi olana göre verilmiştir. Zira her yerde vaziyet böyle değildir. Nara atmamaya muktedir olduğu halde kendisinden sayha çıkan bir kimse şeytandır, diyerek Hasan Basri radiyallâhü anh sözünü bizzat kendisi şerh etmiştir." [1454]

> Devrekli İsmail b. Ali şöyle anlatıyor: "Şam'da iken bir gün Mevlânâ Hâlid kuddise sırruhu'l-azîzin evine gittim. İltifatlarına nail olunca cezbe hali gelip bir nevi zorlama ile cezbe izhar etmeye çalıştım. Gözlerimi açınca Şeyh hazretleri yanındaki şahsa
>
> ***"İsmail'e söyle, hal ile cezbe ortaya çıktığında onu tutmak gerekir. Neden zorlayarak izhar eder de cezbesini tutmaz? Tekellüfle cezbe göstermek riyadır. Oysa riya zinadan daha büyük günahtır. Haline tevbe etsin."***[1455]

Burada en önemli husus eğer cezbe haline ihvan sahip olamıyorsa, der-

---

"O, öyle demek istememiş. Demek istemiş ki; İçine Cenâb-ı Hakk'ın marifeti dolan bir kalbe artık ondan gayri bir şey giremez ve o kalp Allah Teâlâ'nın yasakladığı şeyleri taşıyamaz. Kırılmasıyla de, Cenâb-ı Hakk'ın heybeti huzurunda insanın böyle acizden kırılması lâzım geldiğini göstermek istemiş," buyurmuş." (Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 340)

[1453] Efendi Hazretleri bir sohbetinde bir zaman sonra, ilim sahibi bir ihvanın cebinden saatini çıkarıp baktığını görence,

"Sohbette saate bakmak edep haricidir, kuşlar kaçtı" diyerek sohbeti orada kesip, kalkmıştır.

[1454] Tezkiretü'l-Evliya s. 74

[1455] YILMAZ, Hülya, a.g.e., s.31

sinin veya halinin mürşidi tarafından yükseltilmesi gerekir.

Sohbetin Usulü

İhvanlar ister sohbette olsun, ister başka bir yerde olsun kendinden önce bu yola sülûk edene karşı saygı göstermesi gerekir.

Sohbet yerinde sülûk görmüşler, görmeyenlerden, ihtiyarlar gençlerden, dersi önceden alanlar sonra alanlardan daha üst köşeye, konuşmada önceliğe, sohbetin idaresine hak sahibidir.

Efendi Hazretleri dahi bulunduğu sohbetlerde dahi kendinden önce ihvan olmuş kişiler gelince yerinden kalkar onlara kendi yerlerine buyur ederdi. Mesela Peşkircioğlu Nuri Efendi kendisinden önce ders aldığı için içeri girince yerinden kalkardı.

İhvanın büyükleri söz söylerken dikkatle dinlenir. Büyüklerin yüzlerine cebhî bakış kerih görülür.

Eğer ilahi okunuyorsa dışardan gelen kişi, ilahi bitiminde mekâna dâhil olur. Söz söyleyecek ise, izin isteyerek söze başlar.

Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz (d:h. 1292–m.1875 h.y.t: h.1355–m. 1936) ***"Sohbet için mutlaka dokuz şart lazımdır."*** Buyurmuştur.

1—Bir yerde toplantı ve sohbet için davet olunulduğunda o mecliste asla şeriata aykırı bir şey olmamalıdır. Her ne kadar davete icabet sünnet ise, de, eğer bir toplantıda yemek-içmekten başka bir maksat yok ise, o meclisten hiçbir fayda hâsıl olmayacağından o davete icabet etmemelidir

2—Yemek sırasında adâba ve sünnet-i seniyyeye riayet edilmelidir.

3—Bir mecliste konuşuluyorsa münkirattan, inkârdan ve malâyâniden, boş sözlerden içtinab etmek, kaçınmak lazımdır. Eğer bir yerde yalan, gıybet vs. var ise, imanı olanları bundan men etmeli, uyarmak için nasihatte bulunulmalıdır.

4—Sohbetin bir yöneticisi olmalıdır. Sohbet yerinde kargaşa olmamalı, herkes sakin şekilde oturmalı, bir nizam ve intizam üzere olunmalıdır.

5—Sohbet meclisine sirayet edecek derecede gam ve kasavet sahibi olan bir kimse mecliste oturmamalıdır. Kalbinde bir dert ve sıkıntısı olanlar, sohbete gitmemelidir.

6—Manevi sohbet meclisinde dünya işleri ve geçimle ilgili şeylerden bahsedilmemelidir. Zira bunun yeri, tasavvuf sohbeti değildir.

7—Davet sahibinin o davetten muradı ne ise, onu iyi anlayıp mükemmel surette ihtimama ve muradına cevap vermeye gayret sarf etmelidir. Ancak yine davet sahibinin arzusundan ziyade diğer kimselerin arzusuna bakılmamalıdır.

8—Sohbet meclisini üç ya da beş saatten ziyade uzatmamalıdır. Zira ziyade olursa söze malayani ve takvaya muhalif unsurlar karışır.

9—Sohbet sonunda, o mecliste sâdır olan ahkâma aykırı söz ve davranışlar için, yirmi beş kez istiğfar edilmelidir. Sohbetten sonra birkaç ayet okunmalı ve bağışlanmalıdır. [1456]

[1456] http://tasavvuf.sufiler.googlepages.com/serafeddin

Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendiden dinledim.

1966 yılı haccında Efendi Hazretleri ile bulundum. Hacdan sonra vekâleye, Efendi Hazretlerini ziyarete gittiğimde Hacı Bekir Efendi yüksek sesiyle,

Cânân ilinin güllerinin bağı göründü
Dost ikliminin lâlesinin dağı göründü
Envâr-ı Muhammed doğuben tuttu cihanı
Şakku'l kamerin mu'cize parmağı göründü
Kaygu gecesi gitti kamu kalmadı korku
Eyyûb'a dahi sıhhatinin çağı göründü
Dil hastasının derdine dermanı erişti
Şemsî'ye bu gün dostunun otağı göründü

Söylüyor ve ağlıyordu. Şeyhimiz Efendimiz Hazretleri buyurdu ki;

"Gardaşlarım! mahşerde böylece toplanacağız. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Havz-ı Kevseri'nin başında bütün tevhit ehli ehlullah cem olacağız cemâle tevhid sesleriyle gideceğiz. Tevhit ehli Ehlu'llâh'a, Nâci Fırkası'na yakınlığa vesile tayin olunduk.

"Gardaşlarım! Tevhîd ehlisiniz. Nâci Fırkası sıratı görmeyecek. Hesapta sorulmayacak. Mahşere gidiş yokuştur." dedi elinde tesbihi dik tuttu 33 sübhâna'llâh'ı tarif etti.

"Sırat düzdür." dedi 33 elhamdüli'llâh'ı düz tutarak tarif etti.

"Cenneti cemâle gidişimiz iniştir" dedi 33 Allah-u Ekber'ı aşağı tutarak tesbihini tarif etti.

"Her namazın sonunda tefekkürle okuruz" buyurdu. Biraz sükûttan sonra başını kaldırdı, buyurdu ki;

"Gardaşlarım! Ölümü, berzâhı mahşeri tefekkür edin. Namaz kılarken Beytu'llâhı, salavât-ı şerife okurken de Ravza-ı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi tefekkür edin ve hatırlayın. Gayri zamanda bizi hatırlayın. Yolunuz düşerse Mekke'ye Medine'ye gidin. Fakat bizi unutmayın. Bizi Sivas'ta bulursunuz.

Gardaşlarım! İhvanımız bizi unutmaz. Bizde ihvanımızı almadan cennete gidersek, cennet bize haram olsun" deyince ihvan gözyaşıyla ayağa kalktı Şeyhimizde ayağa kalktı elini öpen her ihvana "Fî-emâni'llâh" [1457] dedi. En son eline uzandım. "Fî-emâni'llâh" dedi ve ilâve olarak;

"Allah Teâlâ'dan temiz geldik, emaneti ehline temiz teslim edelim" buyurdu. Şeyhimden duyduğum son söz oldu.

[1457] "Allah Teâlâ'ya emânet olun" manasında yapılan dua.

HATM-İ HÂCEGÂN ADABI

Hatm-i Hâcegân

Bu hatmeye Büyük Hatim adı verilir. Okuyuş usulünün Hasan Basrî radiyallâhü anhdan geldiği rivayet edilir. Hâcegân bu usûl üzere tertip etmişlerdir.

Sadece ders almış erkekler toplanıp Hatm-i Hâcegân yaparlar.

"Hanımlara Hatm-i Hâce yoktur bunu bil. Çünkü geçmiş büyükler kadınlarla Hatm-i Hâce yapmadılar sen de değiştirme."[1458]

Sultân-ı Ulemâ-billâh Fehmi Efendi kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuşlardır ki, "Ehl-i sülûkün helâli olan haremiyle bile içtimaında mânevî olan kanatları kırılır, terakki edip uçamaz, yeryüzünde kalır." [1459]

Bu nedenle, ehl-i tarikin erkekleri kadınlar konusunda şeriatın çizgisini sağlam tutmalıdır.

Büyük hatmi okumak isteyen kardeşimiz, sülûkü bitirmiş olmalı altı seneden beri dersli olmalı veya bu dersleri okumuş ve en az üç kişi olmalıdır. Lüzumunda tek başına bir kişide de okuyabilir.

Eski dönemlerde sülûk görmeyen hatmeye dâhil edilmediği halde, bu usûl zamanın icabı terk edildiği gibi, camilerde okutulan hatmelerde ise, gösteri halini almasının önüne geçilemediği görülmektedir.

Zamanı

Pazar ve Perşembe ikindiden sonra veya akşamı okunur. Ramazan ayında ise, her gün akşam okunur. Duruma göre bölgede yaşayan insanların durumları göz önünde alınarak, tespit edilen bir saatte okunur.

Hatim Memurları

Hatim Hocası

Hatim hocalarının seçimi bizzat şeyh tarafından yapılır. Hatm-i Hâcegân-ı okutmakla yetkilidir. Bazılarında yeni intisap eden kişilere ders tarif etme

---

[1458] Mustafa İsmet Garibullah, Risale-i Kudsiyye,. c.1, s.291
Hatm-i Hâcegân zaman kaydı olan ibadettir. Bazı kollarda kadın vekilin hasta olduğu zaman bu ibadeti yaptırdığı rivayetleri vardır. Bu bir hatadır. Eğer bir türlü kadın cemiyeti teşekkülü varsa onların kelime-i tevhid hatimi okumaları uygundur. Çünkü hasta olan kadın ihvan Kur'an-ı Kerimi okuyamaz. Fakat zikir yapabilir.

[1459] Aşçı İbrahim Dede, a.g.e. c. III, s.1188

yetkisi de vardır.

Hatim Çavuşu

Hatim esnasında taş dağıtımı ve ihvanın hal ve hareketini düzenleyen kişidir.

Hatm-i Hâcegân'ı Okuyuş Usûlü

Hatmenin loş bir ortamda okunması tercih edilir. Buhur yakılabilir.

Hatim Hocası ve çavuş haricinde herkes gözlerini kapatır.

Cemaat sessiz ve gözü kapalı oturur ve zikir emirlerini bekler. Sözle veya hareketle müdahale yasaktır. Okunacak salâvat, dua ve sureler içten ve sessiz okunmalıdır. Kendisine taş yetmeyen kişiler, gözleri kapalı bir vaziyette okumadan bekler.

Hatmenin başlaması taş dağıtımı ile başlar. Böylece eline taş gelenin gözünü hatme bitene kadar açmaması gerekir. Hatim Hocasının taşı yere sertçe bırakmasına kadar gözler kapalı tutulur. Taşın düşme sesiyle Silsile-i şerif okunmaya başlanır.

Silsile-i şerif okunup bitene kadar, gözler kapalı tutulması uygundur, fakat mecbur değildir.

Hatm-i Hâcegân'ın Zikri

7 Adet Fatiha Suresi
100 Adet Salâvat-ı Şerife
79 Adet İnşirah Suresi (Besmele ile beraber)
1001 Adet İhlâs Suresi (Besmele ile beraber)[1460]
7 Adet Fatiha Suresi (Besmele ile beraber)

100 Adet Salâvat-ı Şerife (adetlerde fazlalık ve eksiklik yapılmamaya çalışılmalıdır. Çünkü Nakşî usulünde "adet" üzerinde vukuf esaslardandır.)

Hatm-i Hâcegân'ın Yapılış Şekli

Hatim Çavuşu arkadaşları daire şeklinde namazda oturur gibi, dizer. Hatim çavuşu tarafından toplam 100 adet küçük 11 adet büyük taş alınır.

11 büyük taştan bir tanesi Hatim Hocasının önüne, 6 adedi sağ tarafa, 4 adedi de sol tarafa ayrılır.

100 adet küçük taştan 79 adedi hatim hocasının sağ tarafından itibaren,

---

[1460] Aded 1001'e hatim hocası tarafından ilave edilir. 1001 sayısı Sefine-i Evliya kitabında (c. II, s. 41) de zikredilmektedir. Mevlevilikte de 1001 sayısı esastır.

çavuş tarafından ihvana dağıtılır. 21 adet küçük taş Hatim Hocasının elinde kalır.

Hatim Hocası Hatme Duasını okur.

Daha sonra Hatim Hocası hatm-i Hâceganı okutmaya başlar. Hatim hocası sesli, diğerleri de içinden

5 defa **"Estağfirullah"** dedikten sonra, orada bulunan herkes içinden son Estağfirullah'ı

اَسْتَغْفِرُ الله اَلْعَظِيمِ اَلْكرِيمِ اَلرَّحِيمِ اَلْحَىُّ الْقَيُّومُ وَ غَفَّارَ الذُّنُوبَ وَاَتُوبُ اِلَيْهِ يَا ربّي اغْفِرْ لِى

"el-azim, el-kerim, er-rahim, el-hayy-ul kayyum ve gaffara'z-zunûbe ve etûbu ileyhe, ya rabbiğ firlî" birlikte denir.

Sonra Hatim Hocası da dâhil olarak sağ taraftan itibaren 7 kişi içlerinden besmele ile birlikte Fatiha suresini okurlar.

Sonra hatim hocası

صَلَوٰات شَرِيفَة

"Salâvat-ı Şerifeh"

Der, herkes kendi elindeki taş adedince içinden salâvat-ı şerifeyi

(Allahümme salli ve sellim ala Seyyidinâ Muhammedin ve ala âli Seyyidinâ Muhammedin bi adedi ilmik) okur.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَ بَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى اٰلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ عِلْمِكْ

Hatim Hocası da elindeki 21 adet küçük taşa salâvat-ı şerife okuyunca salâvat-ı şerife 100 adede tamamlanmış olur. Bu arada ihvan râbıta halini alır.

Daha sonra Hatim Hocası "Elem Neşrahleke-i Şerîf" der, orada bulunanlar içlerinden besmele ile beraber ellerindeki taş adedince "İnşirah Suresini" okurlar. Bu da 79 adet olmuş olur.

Daha sonra Hatim Hocası elindeki 21 adet küçük taştan bir kaç tanesini kendine bırakıp, geri kalanını çavuşa verir. O da hatim Hocasının, sol tarafından itibaren o taşları ihvana dağıtır.

Daha sonra Hatim Hocası sesli olarak "İhlâs-ı Şerif" der ve herkes içinden besmele ile beraber elindeki taş adedince "İhlâs Suresini" okur.

Her bir seferinde hatim memuru da 10 Adet büyük taştan 1 tanesini diğer tarafa koyar, bu işlem 10 defa tekrarlanır. Her bir büyük taşa 100 adet İhlâs Suresi okunduğu için 1000 adet İhlâs Suresi okunmuş olur. Hatim Hocası 1 adet İhlâs Suresi ilave eder. Daha sonra Hatim Hocası dâhil sol taraftaki 7 kişi içinden besmele ile beraber "Fatiha Suresini" okur.

Daha sonra Hatim Hocası "Salâvat-i Şerifeh" der, herkes içinden elindeki taş adedince yani toplam 100 adet "Salâvat-ı şerife" okur.

Daha sonra kıraati düzgün bir kişi tarafından

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ {٨}

Al-i İmran Suresi, 7. ayeti okunur. Sonra taşlar, çavuş tarafından sol ta-

raftan itibaren toplanmaya başlar, bu arada da Hatim Hocası kendi içinden, okunan ayet-i kerime ve salâvat-ı şerife ve hatm-i Hâcegândan hâsıl olan sevabı belli bir düzenle hediye eder ve torbaya toplanmış taşları ses verecek şekilde yere bırakır. Dileyen gözünü açar. Böylelikle hatm-i hâcegân bitmiş olur.

Sonra Silsile-i şerif okunur.

Ebû Said Muhammed el-Hâdimi şöyle der:

"Kim Hacegân hatmesinden sonra şeyhlerin silsilesini okursa kendisinde keşif ve yücelmeler hâsıl olur. (Bilhassa vird ve zikir sahibi kimseler, kendilerine ruhani bir hâl galip çaldığında mutlaka bu silsileyi okumalıdırlar.)[1461]

Hatimden sonra tatlı bir şeyin ikramı şerbet, lokum, helva vb. uygundur.

Hatm-i Hâcegân'ın Fazileti

Hatm-i Hâcegân hakkında birçok faziletler olduğu rivayet edilir.

1-O memleket afattan emin olur Yetmiş bin melâike hazır olur.
2-Pirânların ruhaniyeti okuyanlardan razı olur.
3-Pirânın manevi sofrasıdır.

[1461] Eş-Şeyh Muhammed Emin El-Erbîlî, Kalblerin Nuru Tasavvuf, Konya, 1994, s. 219

SEYR-U SÜLÛK

Tasavvuf ve tarîkatlardaki eğitim ve terbiye işine verilen genel ad seyr u sülûktur.

Seyr-u Sülûk: İki sözcükten oluşan Arapça bileşik bir terimdir.

Sözlükte: Seyr, Yürümek; Sülûk ise, gitmek ve yola girmek demektir. İkisi de ilmin, bilginin ilerlemesidir. Madde hareketi değildir.

Tasavvuf ise mistik usullerle özel bir eğitimden geçmek demektir. Yani cehaletten ilme, kötü huylardan güzel ahlaka, kulun fanî varlığından Allah Teâlâ'nın varlığına yönelmesidir.

Sülûk, tasavvuf yoluna giren insanların Allah Teâlâ'ya olan vuslata hazırlayan ahlakî bir eğitimdir. Bir başka ifadeyle seyr u sülûk, tarîkata giren kimsenin manevi makamlarını tamamlayıncaya kadar geçeceği hal ve makamlara verilen addır.

"Sülûkten amaç güzel ahlakı elde etmektir. Yoksa keşf-ü keramet değildir."

Seyrin başı sülûk; yani yola girmek, sonu da vusul; yani Allah Teâlâ'ya kavuşmaktır. Allah Teâlâ'ya vuslat Allah Teâlâ'yı görüyormuşçasına kulluk (ihsan) şuûruna ermek, daima Allah Teâlâ ile beraber olma halini yakalamak, O'na teslim olup O'ndan razı olmaktır. Her iş ve fiilin gerçek failinin Allah Teâlâ olduğunu kavramak ve varlık iddiasından kurtulup gerçek tevhide ermektir.

İmâm-ı Rabbânî ; "Seyr ve sülûkten maksat, nefsi kötü huylardan ve çirkin sıfatlardan temizlemektir"demiş, bu çirkin sıfatların başında da nefse düşkün olmak ve onun arzularına, isteklerine tutulmak geldiğini ifâde etmiştir.

Tasavvufî terbiye içinde seyr u sülûkte süreklilik ve devamlılık esastır. Tarîkata girmekle iş bitmediği gibi, kulluk görevleri gereği gibi, yerine getirilmesi gerekmektedir. Bâyezîd Bestâmî müridlerine buyurur ki;

"Bâyezid'in derisine girseniz, onun ahlakıyla ahlaklanmadıkça bir işe yaramaz?"

Unutulmayacak önemli husus tarîkata intisap dünyevi ve uhrevi kurtuluşun tek çaresi değildir. Çünkü manevi kurtuluş, son nefese bağlıdır. Son nefeste iman selameti elde etmenin yolu, bu dünyada istikamet üzere yaşamaktır. Takvaya ermek, ibadet ve muamelatta ihsan ve ihlâsta devamlılık esastır.

MEVLÂNA HALİD BAĞDÂDİ KADDESE'LLÂHÜ SIRRAHU'L AZÎZİN 32. MEKTUBU

Allah Teâlâ kabrini münevver ve kokulu kılsın. Mevtana Hâlid kaddese'llâhü sırrahu'l azîz bu mektubu, müridler için zikrin adabı hakkında yazmıştır. Sadât-ı Kiram nezdinde itimat edilen de bu adablardır.

Rahman ve Rahim olan Allah Teâlâ'nın adıyla.

Yardımı, yalnız ondan talep ederiz. Hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur. O bize kâfidir. (Selam Allah Teâlâ'nın seçtiği kullar üzerine olsun.)

Bu mektup faydası olacağı umularak önderlerimiz yüce Nakşibendî Sadat-ı Kiramı kaddese'llâhü sırrahumü'l azîzân nezdinde zikrin ve diğer bazı edeplerin neler olduğu hakkında yazıldı.

Bilesin ki, birinci zikrin yani kalb ile yapılan ism-i zât zikrinin edepleri şunlardır:

Zikri yapan kişi namazdaki teverruk oturuşunun tersine oturacaktır. Abdestli ve önü kıbleye gelecek şekilde sağ ayağını sol bacağının altından çıkarıp sağ kalçasının üzerine dayanarak oturacaktır. Dil ile **beş, onbeş** veya **yirmibeş** sefer **'estağfirullah'** diyecektir. Gözlerini kapatacak, üst dişleri alt dişlerinin üstüne gelecek, dudaklarını bitiştirecek, dilini ağzın üst tavanına, damağına yerleştirecektir.

Bütün duyguları ile kalbe yönelerek hayali ile zikrin kalbe geçmesine dikkat edecektir. Nefesi kendi halinde gidip gelecektir. Kalbiyle günahkâr ve kusurlu olduğunu, hiçbir şeye kabiliyeti olmadığını, bütün salih amellerinin boş olduğunu ' düşünecektir. Yaptığı amelden ümidini kesip, Allah Teâlâ'ya itimat edecek, O'nun faziletine güvenecektir.

Sonra, ölümü, ölümün hallerini, kabri, kabir korkularını ve ölümün şu anda kendisine geldiğini ve bu nefesinin dünyada aldığı son nefes olduğunu tefekkür edecektir.

Daha sonra bir **Fatiha ve üç ihlâs-ı şerifeyi** dil ile okuyarak sevabını tarikatın imamı, yaratılanların gavsı, akan feyiz ve yayılan nur sahibi Hz. Hâce Bahauddin Nakşibend eş şeyh Muhammedü'l-Üveysiyy'ül Buhari kaddese 'llâhü sırrahu'l azîze hediye edecektir. Kalbiyle de istimdat isteyecektir.

Bundan sonra, Şeyh'inin suretini iki kaşları arasında sabit kılacaktır. Onu alnında tasavvur edecektir. Kendi alnıyla Şeyhinin alnına dikkatlice bakarak kalben ondan istimdat isteyecektir. Şeyhinin suretini alnında tutarak, istimdat istemeye **RABITA** denir.

O sureti hayaliyle kalbinin ortasına atar, öylece orada bırakır. Bütün duygularını kalbiyle birleştirir. Kalbini her şeyden boşaltarak **lafza-i celâli** ve manasını, eşi ve benzeri olmayan zatı kalbinde tasavvur eder. Zaten ism-i akdesten anlaşılan da odur. Lafza-i celalin delalet ettiği mana ile kalbini dolduracaktır. Kalbini bu düşünceyle doldurmasına vukuf-i kalbi denir.

Vukuf-i kalbiye gerek vird çekerken gerekse virdin haricinde mümkün

olduğu kadar riâyet etmek gerekir. Zikrin en kâmil şartı ve faydalı olanı budur. Sonra vukuf-i kalbiyle birlikte kalb diliyle, **"Allahümme ente maksudi ve ridake matlubî"** denilmelidir.

Sonra kalbiyle zikre başlamalıdır. Fakat mümkün olduğu kadar vukuf-u kalbiye ve kalbin Allah Teâlâ'dan başkasından boş olmasına dikkat edilmelidir.

Her yüz çekildiğinde veya daha az miktarda: **"Allahümme ente maksudi ve ridake matlubi"** cümlesi tekrarlanmalıdır.

Vird esnasında zikir yapan kişide kendinden geçme ve bütün dünyadan gafil olma gibi bir hal peyda olup, nefsinde ve şuurunda az bir şey kaldığında hemen zikri terk edip vukuf-i kalbiye dalmalı, onun keyfiyetine tabi olmalıdır.

Virdden dolayı gelecek varidatı bekler. Kalbini feyzin inişine hazır tutar. Zira kendisi idrak edemese bile az bir müddet içinde birçok feyizler üzerine yağabilir. Sonra isterse bu varidatla gözlerini açabilir. İkindiden sonra kendisi için bir saat veya daha az bir müddet ayarlar ki o saatte zikir yapmadan rabıta ve vukuf-u kalbiyle meşgul olur.

Müridin kalbi, istese de başka şeyleri düşünemeyecek ve Allah Teâlâ'nın zikrinden gayrisinin giremediği bir duruma geldiğinde Ruh latifesine geçilir. Ruh latif bir cisim olup sağ memenin altındadır. Sonra'da SIR'ra geçilir.

Sır, sol memenin üstünde, kalbin yukarısındadır. Sonra HAFÎ'ya geçilir. Hafî sağ memenin üstünde Ruh'un yukarısındadır. Sonra AHFÂ'ya geçilir. Ahfâ, göğsün ortasındadır.

Bu beş letâif emr âlemindendir. Hiçbir madde yaratılmadan önce Cenâb-ı Allah bunları Ol (kün) emriyle yaratmıştır. Cenâb-ı Mevla bunları yattıktan sonra Âlem-i halktaki letâiflerle birleştirmiştir. Âlem-i halk letâifleri Cenâb-ı Allah Teâlâ'nın maddeden yarattığı nefs-i natıka ve anasır-ı erbaadır. **(Toprak, su, hava, ateş)**

Daha sonra zikir nefs-i natıkaya geçirilir. Bu nefsin yeri dimağdır. Diğer dört unsur nefse dâhildir.

Yukarıda saydığımız yerler sırasıyla zikir yerleridir. Kalbten sonra letâiflerdeki zikrin sağlamlaşması ve sabitleşmesi yine ifade edilen tertibledir. Nefis letâifinde zikir sağlamlaşıp yerleştiğinde **zikr-i sultanî** hâsıl olur. **Zikr-i sultanî** demek; zikrin insanın bütün vücuduna yayılması, hatta her şeyde zikrin görülmesi demektir.

<u>**İkinci zikir**</u> nefy-ü isbat zikridir. La ilâhe illallah kelimesi ile yapılan zikirdir. Letâiften sonra bu zikir telkin edilir. Adabı ve keyfiyeti şöyledir:

Birinci zikirde olduğu gibi dilini üst damağına yapıştırır. Nefesini göbeğinin altında tutar. Sonra göbekte LA'yı düşünür. Göbekten dimağa kadar bir çizgi şeklinde çeker. Oradan 'İLAHE' lafzını sağ omuza çeker. Sağ omuzdan 'İLLALLAH' lafzını çam şeklindeki kalbe indirir. Kalb bir et parçası olup sol yandadır. Kaburga kemiklerinin en küçüğünün altındadır. Lafza-i Celali kalbe kuvvetlice vurdurarak en derin köşesine indirmelidir.

O kadar kuvvetli vurmaladır ki hararetiyle bütün vücud etkilensin. Nefy

tarafı olan 'La ilahe' lafzıyla tüm sonradan yaratılan şeylerin varlığını nefy edecektir. Onlara yok gözüyle bakacaktır. İspat tarafı olan **'İLLALLAH'** lafzıyla da Hak Teâlâ'yı ispat edecektir. Ona 'Beka' gözüyle bakacaktır. Kelime-i Tevhid bütün letâiflerin yerlerini kuşatacaktır. İntikallerde hâsıl olan çizgileri ve kelime-i tevhidin manasını mülahaza etmelidir. Kelime-i tayyibenin manası bütün ibadet edilen şeyleri nefyetmektir. Zira mabud olan şey maksud olur. Bu kelimenin sonunda **"Muhammedurrasullullah"** demelidir. Bunu söylemekle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize ittiba etmeye bağlı kalacağını irade eder.

Zikr-i Sultanî: Zikri-i sultani bir insana galip olursa artık o her şeyden zikir işitir. Allah Teâlâ'yı teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Zikr-i sultani sahibi bu ilahi sırra mazhar olur.

Kelime-i tevhidi nefesinin kuvvetine göre tekrarlamalıdır. Nefesinin ancak kelime-i tevhidin tek olduğu vakit bırakmalıdır. Buna **"vukuf-i adedi"** denir. Her nefesini bırakmadan evvel kalbiyle: **"İlahi ente maksudi ve ridake matlubi"** demelidir. Nefesini bıraktıktan sonra biraz istirahat etmelidir. Sonra tekrar aynı minval üzere ikinci nefese başlanır. Yalnız her iki nefes arasın da gafil olmamaya dikkat edilmelidir.

Bir nefesle yirmi bir sefer **'la ilahe illallah'** söyleyebilecek seviyeye geldiğinde kendisinden gafil olma ve zikirde kayb olma hali hâsıl olur. Buna zikrin neticesi de denir. Eğer sayı yirmi bire ulaştığı halde zikrin neticesi hâsıl olmazsa muhakkak edeplerde eksiklik ve kusur bulunmasından dolayıdır. Bu durumda salikin baştan başlaması gerekir. Salikin fiili ve kavli, ameli ve itikadının zikirin manasına uygun olması gerekir. Zira bu nefy-ü isbat virdini çeken kimse zikrin dışında Allah Teâlâ'dan başkasını kendisine maksad olarak görmeye devam ediyorsa veya herhangi bir işinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetine muhalif hareket ediyorsa o kimse yalancıdır. Zikrinde doğru değildir.

Nefy-ü isbat zikrinde nefeslerin adedini herhangi bir şarta bağlamak yoktur. Önce cezbeye kabiliyeti olanlara birinci zikir, önce sülukun hâsıl olması kabiliyeti olanlara ikinci zikir iyidir. Her ikisi de kalbi zikirdir.

Salik zikirde çok çalışıp hakkıyla gayret gösterirse, menfi olanları yok edip müsbet olanda sabit durursa ve nitece de hâsıl olursa kendisi için **murakebe** gerekir.

Zikrin haricindeki adap şunlardır. Devamlı abdestli bulunmak, abdest sünnetlerini, işrak sünnetlerini, istihare sünnetlerini, kuşluk sünnetlerini, evvabın sünnetlerini kılmak. Teheccüt namazına cemaate ve namazın gerektirdiklerine devam etmek. Bunun yanında yapabilirse ikindiden sonra rabıta ve zikirle meşgul olursa daha kâmil ve efdâl olur. Bütün bu vakitlerdeki amel çok mühimdir.

Müride lazım olan, kitaba ve sünnete tabii olmak ve bidatlari terk etmektir. Herhangi bir iş ve çalışmayla meşgul olan müridin virdi gece ve gündüz **beşbin**den aşağı olmamalıdır. Daha fazla çekerse güzel ve kâmil bir iş yapmış olur. Çalışmayan kimse beşbinden fazla çekmeli mümkün olduğu

kadar vaktini zikirle geçirmelidir.

Mürid tarikatı kabul etmeyen kimselerden ne kadar uzak durursa o kadar iyi olur. Zira münkirlerle karışıp görüştüğü ilişkide bulunduğu ölçüde, batın ehlinde kalb kasveti ve gaflet meydana gelir.

Yemek hakkında riâyet edilmesi gereken edepler şunlardır: Yemeklerin en güzellerini aramamalıdır. Yemek, namaz kılmayan tarikatın münkiri veya cünüb olan kimsenin eliyle hazırlanmış olmamalı. Temiz abdestli ve namaz kılan kimselerin eliyle hazırlanmış olmalı. Yemek hususundaki bu edepler yapılması güzel olan edeplerdir. Vacip değildir.

Mürid ibadetlerinde, adetlerinde şeriate riâyet etmelidir. Herkes kendi güç ve takatine göre dört fıkhî mezhebten birine uymalıdır. Sünnet-i seniyye'ye ittiba etmelidir. Nefsini devamlı zillet içinde düşünmeli, Allah Teâlâ'ya yalvarıp O'na dönmelidir.

Nerde olursa olsun kalbini şeyhinin kalbine bağlamalı şeyhinin huzurunda ve uzağında karşısındaymış gibi edep ve terbiyesini korumalıdır. Tevfik veren Allah Teâlâ'dır. Tevfikin sahibi O'dur. Allah Teâlâ'nın bol salât ve selamı Efendimiz Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin âlinin ve ashabının üzerine olsun.

Sübhane Rabbike Rabbil izzeti amma yesifun ve selamun alel mürselin vel-Hamdü-lillahi Rabbil-âlemin.

AÇIKLAMA:

İsm-i Zatın zikri kalb ile yapılan zikirdir. Havas olanlar nezdinde hakiki zikir zikir edileni bulmak ve onu kalbi ile hatırlamaktır. Yoksa gafil kalble, dil ile yapılan zikir değildir. Bu şekildeki zikir havasın yanında muteber değildir. Cenâb-ı Allah **"Unuttuğun zaman Rabbını hatırla"** [1462] âyet-i celilesinde işaret ettiği gibi zikrin ilk derecesi Allah Teâlâ'dan gayrisini unutmaktır. Âyet-i celiledeki **'unuttuğun'** sözünden. Allah Teâlâ'dan gayriyi **'unuttuğun vakit'** manası kastedilmiştir. Zira sen Allah Teâlâ'dan başkasını unutmadığın takdirde hakiki tevhide ulaşamamışsın demektir. Her şeyi unuttuktan sonra kendi nefsini de unutmalısın. Zira senin varlığın Allah Teâlâ'dan başkasının varlığını gerektirir. Hâlbuki zikrin tam manasıyla gerçekleşmesi Allah Teâlâ'dan başka her şeyin yok olmasına bağlıdır.

Sen bu mertebeye ulaştığın vakit senin zikrin onun zikri olur. Zira sen nefsinden kaybolmuşsun. Kendi zikrini O'nun zikrinde unutmuşsun. Bu hal devamla sende kökleşince, sen O'nun kendi zatını zikrettiğini göreceksin. O zaman O'nun zikrinde bütün zikirleri ve zikir edeni unutacaksın. Kişinin dünyadaki saadeti ve ahiretteki kurtuluşu Allah Teâlâ'nın zikrine devam edip, üzerine düşmekle gerçekleşir. Göz açıp kapayıncaya kadar Allah Teâlâ'nın zikrinden gafil olmak caiz değildir. Bunun için âlimlerimiz **"Nakşibendî sadatı yanında zikr-i kalbiye devam etmek, başlangıçta maksadı kolaylıkla ele geçirir. Nihâyetin bidâyette hâsıl olmasını sağlar. Bunun**

[1462] Kehf, 24

içinde zikr-i kalbiyi uygun bulmuşlar ve tercih etmişlerdir." demişlerdir. Söylediklerimizi doğrulamak için Allame Mustafa Bekir Sıddıkî'nin **"Suyufü'l-Hidad"** kitabında zikrettiklerini aşağıya alıyoruz.

"Molla Abdurrahman Hindi şöyle buyurdu:' Bazı kitaplarda şöyle nakledilmiştir. Sıddık-i Ekber Nakşibendî usulünce kalbi zikre devam ediyordu. Tam bir cemiyyetin hâsıl olması ve zat-ı âliyenin feyz ve cemalinin müşahedesine rağbetinden nefesini kesiyordu. Zat-ı Barinin tecellisi çok tatlı ve hoş olduğundan ancak sabaha karşı bir kere nefesini bırakıyordu. Bunun üzerine komşuları onun evinden pişirilmiş et kokusu geldiğini zannettiler. Hz. Ebu Bekir'in her gün et pişirdiğini kendilerine hiç vermediğini Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme şikâyet ettiler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kendilerine:

'Sizin aldığınız koku et kokusu değildir. Onun ciğerinin kokusudur.'buyurdular.

Bu tarikatı âliye zikr-i kalbi sayesinde şerefin fazlasına nail olmuş ve her zaman bütün tarikatlardan daha üstün bir makam kazanmıştır. Zira bu Nakşibendi tarikatı Hazreti Ebu Bekir Sıddık radiyallâhü anha mensup olup zikir sayesinde O'nun göğsüne emanet edilen manevi sırra varis oldukları için bu tarikata **"Tarikat-ı Sıddıkiye"** denilmiştir. Zira Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem **"Ebu Bekir'in sizden efdal olması çok namaz kılmakla ve oruç tutmakla değil, onun kalbinde sabit olan ilimledir."** [1463] Diğer bir hadis-i şerifte Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem **"Allahü Teâlâ'nın benim göğsüme indirdiği hiçbir şeyi bırakmadım ki Ebu Bekir'in kalbine akıtmamış olayım."** [1464] buyurmuştur.

Ey âşık olan talib.

Bu durumda her taraftan yüzünü çevir. Tamamıyla tarikatı âliyenin büyüklerine yönel. Bu tarikat sahabeyi kiramın ve tabiinin yolunun aynıdır. Onların batınlarından himmet iste. Onlar öyle kişilerdir ki hadis-i şerifte belirtildiği gibi onların sohbetlerinde oturan şaki olmaz.

Mevlana Halid kaddese'llâhü sırrahu'l azîz mektubunda söylediği gibi tarikata yeni giren kimse tarif edildiği üzere zikir yapmalıdır. Tevfik veren Allah'tır. Doğru yola hidâyet eden de odur.

Zikirden maksat; kalbin temizlenmesi lekelerden tasfiye edilmesidir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin "**İnsan cesedinde bir parça vardır. O parça iyileştiği zaman bütün cesed iyi olur. Bozulduğu zaman bütün cesed bozulur. Biliniz ki o parça kalbtir"** [1465]hadis-i şerifi buna işarettir.

Hakiki kalbin yuvası olan zahiri kalbe tamamen yönelip Lafza-i Celâl'i üzerinden gezdirmek lazımdır. Uzuvları kıpırdatmadan bütün bedenle **"çam**

[1463] Keşf-ül Hafa, II, Hadis no: 2228
Buhari, İman, 37
[1464] Fevaidül Mecmua, Hadis no: 1055
[1465] Buhari, İman, 39

kozalağı" şeklindeki kalbe yönelmektir. Zahiri kalbin suretine yönelmek değildir. Lafza-i Celâl ile birlikte medlul ve manası olan fakat keyfiyet ve şekilden münezzeh misli ve benzeri olmayanı tasavvur edeceksin. Onunla birlikte hiç bir sıfatı düşünme. Yanımda hazır veya bana bakıyor gibi şeyleri de aklına getirme. Bunları düşünürsen yüce makamın mülahazasından uzaklaşıp, makamını daha aşağılara düşürmüş olursun.

Vahdeti çoklukta görme arzusuna düşme. Şekilsizlikle müptela olma. Şekil dairesinde şekilsizliği görmekle teselli bulma. Zira İmam-ı Müceddid'in buyurduğu gibi, keyfiyetin aynasında zahir olan ne olursa olsun keyfiyetsiz olamaz. Çoklukta zahir olan ne olursa olsun hakiki vahid olamaz. Ancak keyfiyetsizliği keyfiyet dairesinin dışında, **vahid-i hakikiyi** de çokluğun dışında talep etmek lazımdır. Allah Teâlâ herkesten daha iyi bilir.

Lafızlarla manalar arasında alaka olduğu gibi, sağlam aklın delalet ettiği üzere ruhlar ile cisimler arasında kuvvetli bir ilgi vardır. Etkinin ve etkilenmenin iki taraf arasındaki ortak hissetme ile meydana geldiği sabittir. Ruh veya cisimden herhangi birine üzüntü veya ferah gibi bir hal olursa öteki de ondan müteessir olur. Mana ile lafızlar arasında etki ve etkilenme ilişkisi yoktur. Ruh ve ceset arasındaki aşırı bağlılık; aşkın çokluğu, muhabbetin fazlalığı ve ezeldeki birbirleriyle tanışmalarından hasıl oluyor. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin:

"Ruhlar donatılmış bir ordudur. Allah Teâlâ için birbirini tanıyanlar kaynaşır. Tanılayanlar ise ihtilaf eder." hadis-i şerifi ile **'Ruhların sahipleri birbirlerini görmedikleri halde müminlerin ruhları bir günlük mesafeden buluşurlar."**[1466] hadis-i şerifi söylediklerimize delildir.

Bu iki hadis-i şerifin manalarından ruhlar ve cisimler arasındaki ünsiyet ne kadar kuvvetli olursa manevî tesir, himmet ve yüce Allah Teâlâ'nın nurlarının kalbe akması da o kadar çok olacağı anlaşılır.

Bundan dolayı da bu özelliklere sahip kimselerin cisimleri ve suretleri düşünüldüğünde himmet ve manevi tesir olur. Söylediklerim ehli nezdinde müşahede edilmiştir. Bu yolda hareket eden de bunu tadarak anlayabilir.

Allame Molla Aliyyul-Kari **"Şerh-i Şemail"**de şöyle der;

"Din ehli olan büyük zatların suretlerini onları görmeyen kimselere tebliğ etmek gerekir. Zira onlardan buluşmakla istifade edildiği gibi, suretlerini düşünmekle de bereketlenilir. Büyük zatların suretlerini hayalde muhafaza etmek şer'an faydalıdır. Zira sahabe-i kiram da aynı şeyi yapmıştır."

Bu gerçeği cahil ve mutaassıp hak ve hakikatten uzak olanlardan başkası inkâr etmez.

Bilinmesi gereken konulardan biri de bahsedilen rabıtayla meşgul olmaya ancak tarikata yeni girmiş mübtedilerin ihtiyacı vardır. Mubtedi: Allah Teâlâ'ı tefekkür ve zikir sırasında kalbini huzuruna mani olacak vesveselerin ve havatırların esaretinden kurtaramayan kimsedir.

[1466] Buhari, Enbiya, 2; Ahmed, II, 175,220

Şeyhinde fani olmuş oradan fena fir-resul makamına ulaşmış, nihâyete varanların her ne surette olursa olsun, rabıtayı düşünmeye ihtiyaçları yoktur. Fena fi'r-resul makamı, hakikatte **ve nefs-ul emirde Hak Teâlâ'nın aynasının görünen ışığıdır. Zati tecelliyatın şuhuduna geçmek için bir köprüdür. Bu durumda olan bir kimsenin yerde ve gökte benzeri olmayan Allah Teâlâ'nın şuhudunda yok olması ve O'nun fenasında kaybolmanın huzurunu elde etmesi için rabıtaya ihtiyacı yoktur.**

Başlangıçta kâmil şeyhin suretini düşünmek, fenâfillah makamına ulaşmaya sebebtir. Başka türlü iddialarda bulunanlar hedefe varmadan hataya düşmüşler, hadlerini aşmışlar, bilmediği şeylerle hükmettiklerinden zulüme girmişlerdir.

Allah Teâlâ zalimleri sevmez.

İmam-ı Rabbani kaddese'llâhü sırrahu'l azîz şöyle der:

"En yüksek maksat Cenâb-ı Bari Teâlâya vasıl olmaktır. Allah Teâlâ tenzih ve takdis kemalatında olduğundan talip ve Ma'tlub arasındaki ilişkiyi sağlayacak, Allah Teâlâ'nın izzet makamına yaklaştıracak seyr-ü süluku bilen kâmil bir mürşid lazımdır. Talibin Matlub'a vasıl olabilmesi için mürşid-i kâmilin iki taraf arasındaki münasebeti düzenlemesi lazımdır. Talib olan kimse matlubu ile münasebeti nasıl kuracağını öğrendikten sonra mürşid-i kâmil ortadan çıkar. O zaman mürşid'in tavassutuna ihtiyacı kalmaz."

Bu yolun başlangıcında ve ortasında mürşid-i kamilin aynası olmadan taleb edileni görmenin mümkün olmadığı anlaşılıyor. Sonunda ise mürşid'in vasıtası olmadan, Mahbubu Hakiki'nin cemali tecelli eder. Kalb gözü açılır. Gayb görünmeye başlar. Ehl-i irfanın makamının nihâyeti olan açık bir vuslat hâsıl olur; Allah Teâlâ herkesten daha iyi bilir ve gayb'a O hüküm verir."

Cenâb-ı Allah'ın kendisine kuvvetli bir akıl sağlam bir kalb verdiği kimse, insanın on cüzden mürekkep oluduğunu bilir. Bunların beş tanesi âlem-i halktandır. Ölçü ve takdirle bilinebilen cisimlerden olan şeylere halk âlemi diyoruz. Bunlar, nefs-i natıka ve dört unsur olarak bilinen, toprak, su, hava ve ateştir.

Beş tanesi âlem-i emirdendir. His, hayal, yön ve mekânla sınırlanmayan, mesafe ve maddesi olmayan, Allah Teâlâ'nın 'Ol' emriyle iradesinin tecellisi etmesiyle yaratılan şeylere "emir âlemi" denir.

Cenâb-ı Allah kâmil olan kudretiyle bu âlem-i emirin beş letâifiyle, âlem-i halkın beş letâifini aşk yoluyla birleştirmiştir. Öyle ki bunlar birbirinden ayrılmak istemezler. Aşktan dolayı âlem-i halkın letâifleri, âlem-i emirin letâiflerini hükmü altını almıştır.

Âlem-i emirin letâifleri şunlardır:

Kalb latifesi, ruh latifesi, sır latifesi, hafa latifesi ve ahfâ latifesidir. Bunların zahiri âlem-i halktan sayılır. Batınları âlem-i emirdendir. Allah

Teâlâ **"Biliniz ki; Halk ve emir hepsi 0'nundur."**[1467] âyet-i celilesiyle bunlara işaret etmiştir.

Nakşibendî tarikatının büyükleri fena ve beka mertebelerine ulaşmak için seyr-ü sulukun başlangıcını âlem-i emire uygun görmüşlerdir. Zira yükselme ancak aşağıdan yukarıya doğru olur. Yukarıdan aşağıya terakki olmaz. Diğer yüce tarikatların meşayihi izamı letâifin suretlerine baktıklarından Nakşibendî Sadatı'nın tersine âlem-i halkı aşağıda görmüşlerdir. Bundan dolayı sureten aşağıda olandan sureten yukarıda olana ilerlemişlerdir. Hakikatin o şekilde olmadığını bilememişlerdir.

Zahirde aşağıda olan hakikatde yüksektedir. Zahirde yüksek olan da hakikatte aşağıdadır. Çünkü son nokta olan halk âlemi yükseliş ve vuslatın merdiveni olan birinci noktaya daha yakındır. Zahir'in düzelmesi ve batının temizlenmesinde yardım olmadığından bu yakınlık birinci noktadan başka hiçbir noktaya müyesser olmamıştır.

Sadat-ı Kiram'ın nezdinden önce zahiri temizlemek sonra da batını temizlemek gerekir. Çünkü bu tezkiye ve temizleme en mühim vaciplerdendir.

Bunun vacip olması Kur'an-ı Kerim ve hadis-i Nebevilerde sabittir. Zahiri ve batını temizleme ve tasfiye etme bir daha ayrılmamak şartıyla Kitab-ı Azize ve sünnet-i Resul'e sımsıkı yapışmakla mümkündür. Fakat bu zahiri ve cüz'i bir çözümdür. Tezkiye ve tahliyenin hakikati kalbini ve letâifini Allah Teâlâ'nın aşkıyla süslemek, güzel ahlak üzere bulunmak, hakikat ilmin nurlarında yürümek ve mükâşefe ilmi diye tabir edilen batın ilminin okyanusuna dalmakla hâsıl olur.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem **"Kim bildiği şeylerle amel ederse Allah Teâlâ Ona bilmediği şeyleri de ihsan eder."** [1468] buyurmuşlardır. Bu durumda zahiri ve batını ilim birbirleriyle ruh ve ceset gibidir. Aksi durumda batınî ilim bedensiz ruh gibidir. Allah Teâlâ yolundaki makamları kat etmekte bu ikisi iki kanat gibidir.

Bu yüce tarikatta, seyr-ü suluk eden kimseye önce kâmil ve teveccühü kuvvetli bir mürşid lazımdır. Ta ki onun yanında sülük edip terbiyesiyle hidâyet bulsun. Mürşid-i kâmilin teveccühünün bereketiyle salikin vücudunun hiç bir kısmı zikirden, nisbetten ve zatî huzurdan boş kalmasın. Zikr-i hafinin meyvesini elde etsin. Âlem-i emirden olan beş letâif hakiki makamlarına dönsün.

Bu konuyu daha geniş bir şekilde **"Büluğü'l-Eman"** kitabımızda açıkladık. Hidâyet eden Allah Teâlâ'dır. Bütün işlerde dayanağımız O'dur.

Amcam Mevlana Halid kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri, müridin, ilahi yardımı ve rabbani feyzi elde edebilmesi için. Mutlak olarak, şeriatın tüm adabına riâyet etmesini ve kâmil bir şekilde yerine getirmesini tembih etti. Bunlar devamlı abdestli bulunmak, abdestin sünnetlerini ve hadislerde yapılması teşvik edilen şeyleri yerine getirmektir.

[1467] Araf, 54

[1468] Keşf-ül Hafa, II, Hadis no: 347

Bunları yaparken de niyeti; sevaba nail olmak, Allah Teâlâ'nın nezdinde derecesini yükseltmek olmalıdır. Emredilen edepleri yerine getirmesi, müridi rızk ve maişetini temin etmesi için çalışmasına engel olmamalıdır. Zira o da ibadettir. Mürid hem kendi işini yapıp hem de emredildiği şekilde hareket ederse her iki fazileti de tahsil etmiş olur.

Muhyiddin-i Arabî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz, Yusufiye Şerhinde şöyle der:

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ümmetinden birisi halkı Allah Teâlâ yoluna davet etme makamında olduğunu iddia ediyor; ama şeriat edebinden birini yerine getirmeyip; -bu benim şahsımla ilgili bir meseledir- diyorsa. Onun akılları hayrette bırakacak zahiri hallerine itibar edilmez. O kimse şeyh de değildir. Çünkü şeriatın adabını muhafaza edemeyen kimseye, Allah Teâlâ sırrını emanet etmez. Sekr halinde olan kimse mesul değildir. Yukarıdaki söylediklerimiz aklı başında olan kimseler içindir."

Hulasa-i kelam, Cenâb-ı Allah Teâlâ sırlarını ve nurlarını, güzel ahlak sahibi, Hz.Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin edebiyle edeblenmiş kimselere nasib eder. Mü'mine hürmetten uzak, şeriatın adabını terk etmiş kimseye, velilik verilmesi, Bari Teâlâ'nın hikmetine uygun değildir. Allah Teâlâ'nın hikmetinin gereği öyle kimselere sevab yerine azab versin, medh ü sena değil af ve mağfiret etsin. Yeri geldiği için şu kıssayı da zikredelim:

Beyazıd-ı Bestami kaddese'llâhü sırrahu'l azîz arkadaşlarına;

"Falan yerdeki velilikle şöhret bulmuş zatı ziyaret edelim " dedi. Beyazıd-ı Bestami Hazretlerinin kastettiği kimse zühd-ü takvasıyla nam almıştı. Beraberindekilerle evine yaklaşırken o adamın evinden çıkıp, camiye yöneldiği sırada, kıble tarafına tükürdüğünü gördüler. Beyazıd-i Bestami kendisine selam bile vermeden geri döndü ve şöyle buyurdu:

"Bu adama Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bir edebini koruma anlayışı bile emanet edilmemiş; velilik nasıl emanet edilebilir? Bir adama ne kadar keramet verilirse verilsin. hatta havada bağdaş kurarak oturduğunu görseniz; itibar etmeyin. O kimsenin şeriatın edeblerine emir ve yasaklarına riâyet ettiğini görmeden aldanmayın."

Mevlana Halid kaddese'llâhü sırrahu'l azîz müridlere hasseten yemekte uyulması müekked olan sünnetleri tembih etti ki bu şekilde mürid bütün hareketlerinde sünnete tabi olsun. Hatta mubah işlerde bile şeriate göre hareket etsin. Zira kişi niyetini halis tutup, helal olan şeylere yönelirse, adet olan işleri bile kendisine taat ve ibadet sayılır.

Cenâb-ı Hakk bizleri hak sözü işitip en güzel şekilde ona uyanlardan eylesin. Gaflete düşmüş, hidâyet yolunun güzelliklerinden ve rızasından mahrum olun kimselerden etmesin. [1469]

ESAD SAHİB

1469 Esad Sahib, t. D.-K. (Mayıs-2008). *Mektubat-ı Mevlâna Halid.* İstanbul: : Semerkand, s.181-190

NAKŞÎ HÂLİDÎ HÂKÎ TARİKAT VAZİFESİ VE DERS ADABI

1-DERSLER

Tarîkat dersleri konusunda bir gizlilik olmasına rağmen zamanımızda insanların bazı konulara ulaşması zor olduğundan bu konuları açarak zikir adab-ı üzerinde tafsilatlı duracağız. Çünkü zamanımız da bu konu hakkında noksanlıklar vücuda gelmiştir. Mürşid geçinen çok kişi dahi dersler hakkında yeterli bilgi ve tecrübeye sahip değildir.

Zikir dersinden önce ihvanın yapacağı üç bölüm vardır.

a—HEDİYE BÖLÜMÜ:

5 adet İstiğfar
3 adet Salâvat-ı Şerife
1 adet "Rabbena Atina Min Ledünke RAhmeden ve Heyyi'lena min emrina raşedâ"

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا

1 adet Fatiha-ı Şerif
1 adet Âyet-el Kürsi
1 adet Elemneşrahleke Suresi
3 adet İhlâs-ı Şerif
3 adet Felâk suresi
3 adet Nas Suresi
3 adet Salâvat-ı Şerife

Bu sureler ve dualar okunduktan sonra, hediye yapılır.

İlahi Ya Rabbi!

Bu okuduklarımdan hâsıl olan sevabı iki cihanın sultanı Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellemin ruhaniyetine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı Âdem aleyhisselâmın ruhaniyetine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı Efendimiz ile Âdem aleyhisselâm arasında geçen nebilerin ruhaniyetine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı Ebubekir Sıddıkı- Azam Efendimizin ruhaniyetine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı Ehli Beytin ruhaniyetlerine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı Sahabe-i Güzin Efendilerimiz, Tabiin, tebauttabiîn Efendilerimiz'in ruhaniyetlerine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı silsile-i Nakşibendiyeye ve hassaten Şah Bahâeddîn Nakşbend kuddise sırruhu'l-azîz Efendimizin ruhaniyetlerine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı İmam-ı Rabbani kuddise sırruhu'l-azîz Efendimizin, Mevlana-i Halid kuddise sırruhu'l-azîz Efendimizin ruhaniyetlerine

hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı Şeyhim ……….Efendimin ruhaniyetine hediye eyledim.

Andan hâsıl olan sevabı ihvan kardeşlerimin ruhaniyetine, müslüman ve müminlerin ruhaniyetine, hayatta bulunanların defteri amallerine hediye eyledim. Kendi gelmiş ve geçmişlerimin ruhaniyetine hayatta bulunanların defterlerine hassaten anne ve babamın ruhaniyetlerine hediye eyledim.

b—FEYZ TALEB BÖLÜMÜ:[1470]

Her dersin başında duruma göre değiştirilerek yapılır.

"İlâhi Ya Rabbî Hazine-i gaybi ilâhiyyenden Füyüzat-ı RAhmedi İlahiyyeni Fahr-i Kâinat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Efendimiz Hazretlerinin ruhaniyeti Şerifelerine inzal ve irsal buyurmanı;

Andan Âdem aleyhisselam ruhaniyetine,……[1471] Sıddîk-ı Azam Efendimizin ruhaniyetine ve andan şeyhim ……. kuddise sırruhu'l-azîz Efendimin kalbine………, andan benim kalbime…… inzal ve irsal eyle Yâ Rabbî" denir ve râbıtaya geçilir.

c—RÂBITA BÖLÜMÜ

Derslerin evvelinde yapılır.

Râbıtada gereken fiziksel durumlar şunlardır.

— Abdestli olmak:

—Günde bir veya iki defa uygulamak. Râbıta günde bir defa yapılıyorsa ikindiden sonra veya sabahtan sonra yapılmalıdır.

—En az yirmi dakika kadar olması gerekir.

— Fiziksel ve zihinsel rahatlık. Gerekirse gusül abdesti almak

—Râbıta yapabileceğiniz, ortam dikkati dağıtabilecek şeylerden yeteri kadar uzak bir yer olmalıdır.

—Yemekten en az iki saat sonra yapılmalıdır. Yemeğin hemen ardından yapılan râbıta rahat olmaz.

—Gözleri kapayarak mürşidin huzurunda O'na yönelmektir.

—Dikkat iki gözün arasına toplanarak hareket edilmelidir.

—Ufak rahatsızlıklar varsa râbıtanın huzurunu bozabilir. Bu gibi durumlarda kısa tutulmalıdır.

—Sakalın göğse dayanması ve rahat bir oturma şekli ile oturmak gerekir. Mesela; ters teverruk oturuşu[1472] ile veya rahat edebileceği şekilde oturmak:

[1470] **Makamına göre ihvanın hangi makam ve nebinin tahtı kademinde (kontrolünde) ise, oradan feyiz talebinde bulunur. 15 veya 20 dakika kadardır. Feyz talebini şeyhe râbıta ile yapar**

[1471] Makama göre ileriki derslerde Hz. İsa aleyhisselam, Hz. Musa aleyhisselam, Hz. Nuh aleyhisselam, Hz. İbrahim aleyhisselam

[1472] Sol ayak dik tutulur; *(yâni topuk yukarıda, parmak uçları ise, yerdedir.)* sağ ayağın parmak uçları da *köprü gibi duran* sol bacağın altından biraz dışarı çıkarılır. Eller namazda olduğu gibi yine dizler üzerinde bulundurulur.

—Râbıta süresince dilin ucu damağa değmeli, diğerlerine göre üst dişlerin arkasına veya alt dişlerin arkasına değmeli ve dil ağızda düz yatmalıdır. Dilin ucunun alt dişlerin arkasına dayanması en doğal şekil gibi görünüyorsa da dil en uygun gelen şekilde tutmak gerekir.

—Sessiz, yavaş, yumuşak ve düzenli bir solunum yapılmalıdır. Solunum sayısı azaltılır. Eğer burun tıkalı değilse, ağız kapatıp burnundan solunmalıdır.

Normal şekildeki solunum düzensiz ve endişelidir. Kişi havayı akciğerlerdeki tam devrini tamamlamaya bırakmak yeteneğine sahip olmadığından havanın bir kısmı tam dışarı verilemeden akciğerlerde kalır. İradeli olmadan çok zorunlu olarak solunum yapar. Râbıta yapanların kalb atışı, ortalama, dakikada üç atış azalır. Vücudun oksijen tüketimi yüzde yirmi kadar azalırken, yüksek olan tansiyonda düşer.

Mürşidi Râbıta Çeşitleri

Râbıta mürşide değil, Allah Teâlâ'yadır. Hakikâtte mürşidler insanları kendilerine bağlayıp ve bey'at ettirmezler. Allah Teâlâ'ya bağlarlar ve bey'at ettirirler.

Kendisine rabıta olunacak mürşidin tavır ve ahlâkı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ahlâkına tâbi olmadıkça rabıtadan beklenen feyzin zuhuru imkânsızdır. Rabıta eden sâlikin ise, şeyhinin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ahlâkı ile ahlâklandığını, şeriat sünnet ve tarîkat ölçüleriyle tahkik eylemesi de mürid üzerine vâcibtir. Yoksa rabıta eden de ettiren de perişan olurlar.[1473]

Buna göre;

1- İhvanın kâmil şeyhin suretini karşısında tasavvur edip hayal yoluyla iki kaşı arasına bakmak ve suretteki ruhaniyete yönelmek. Kendinden geçme (Gaybet) ve kaybolma hali başlayıncaya kadar râbıtayı sürdürmek.

—Gaybet iki türlüdür.

a-Bu teveccühte gaybet hâsıl olana kadar veya cezbe açığa çıkana kadar.

b-Mürşidin suretinin etrafını kaplaması ile gaybet ve cezbe hâsıl olana kadar.

Bu hallerden biri hâsıl olduktan sonra râbıtayı keser.

2- İhvanın kendini mürşid kıyafet ve heyetinde görmesidir. Bu râbıta şekline telebbüs (giyim) râbıtası ismi verilir.

3- Mürşidin suretini karşısında görüp, onu kalbinin ortasına indirmek, kalbini uzun ve geniş bir dehliz farz ederek mürşidi o dehlizde yürüyor ve kendisine doğru geliyor hayal eylemek.

Râbıta Adabı

[1473] Muhammed Hikmet Efendi, Marifet-i İlahiyye Tarîkat-ı Aliyye, İst, s. 57

Mürşidini her yerde hazır görmesidir. Mürşidin kemâlatını ve ruhaniyetini fark edememesi, öyle ki mekânla kayıtlayamamasıdır. Mürşidin tasarrufunu Allah Teâlâ'nın tasarrufundan görmesidir. Eğer mürşidin muhabbetini muhafaza eder ve nisbetini kaybetmezse bütün vakitlerde râbıtaya devam eder ve fark edemez olur.

Mürid Allah Teâlâ'dan gelecek feyze vasıtasız ulaşabilecek kudretine ulaşıncaya kadar râbıtaya devam eder.

Yukarıda anlatılan durumda dahi râbıtaya devam eder. Râbıta meşguliyeti terakki makamlarını çıkıncaya ve müşahedeye erişinceye kadar perdeleri aralamak için gereklidir. Fakat mürşide muhabbetini terk etmez. Çünkü nispet ve muhabbeti muhafaza müşahedeyi artırır. İhvan râbıtayla ünsiyet yakınlık kazanır.

—ZİKİR

Zikirde dikkat edilecek hususlar

Temiz bir mekânda abdestli olarak kıbleye karşı oturarak, elleri (göğüs üzerinde)[1474] gözler yumuk derisi üzerinde zikir darbelerinin titreşimi olmadan bütün gücünü toplayarak zikretmelidir. **"Allah"** ismi şerifini zikrederken Arapça ses uyumuna dikkat etmelidir. Gelen düşüncelere itibar etmeyecektir. Şiddetli cezbe veya gaflet hali olursa kendini koy vermeyerek onun gitmesini bekleyecektir. Zikir anında göğüste şiddetli vuruşlar olduğu zamanda gitmesini bekleyecektir. Fakat kalbin atışıyla uyumlu bir hal zuhur ederse o zaman uyum içinde zikre devam edilmeli ve kesilmemelidir.

Bütün olan halleri mürşidine haber vermelidir. Müride gereken halini haber vermesidir. Düşünceler ve zevkler haber edilirse şeyh onu terbiye eder. Eğer bedende zikir halinde sarsılmalar, terlemeler, kalbte hafakanlar (sıkıntı-çarpıntı) olursa yazın soğuk ile kışın sıcak su ile gusül abdesti almalıdır. Bütün gücü ile bu haller gidip zikir kalbte sakin olup yerleşinceye kadar çalışmalıdır.

Zikirde havâtır ve düşünce çoğalırsa abdest almalı ve 'Ya Kadîr' veya **'Ya Feğğâl'** esmasını veya istiğfar çekmelidir. Bunlar netice vermez ise, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme salâvat getirmeli veya mürşidini râbıta etmelidir.

Zikrin ve letâiflerin nurlarını keşfeder ise, başka nurlara itibar etmemelidir. Yinede nurlara itibar etmekten kendini koruması müride uygundur. Çünkü Allah Teâlâ zatına layık olmayan her şeyden uzaktır.

Bir sebepten dolayı zikri bırakmak gerekirse kalbini zikrin manası üzerinde sabit bırakmalıdır. Masivâyı zikre dönene kadar, kalbe yakın kılmamalıdır. Zikre başlayacağı zaman Allah Teâlâ'ya dua etmeli sığınmalıdır. Allah

---

[1474] İhvan mahviyette olması gerekli olduğu için tesbihini dışarıdan kimsenin görmeyeceği şekilde saklı tutması için en uygun olanı dizleri arasında bir elide üstünde kapalı olması daha uygundur. Efendi kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinin ihvanı bu yolu tercih etmiştir.

Teâlâ, dua edilirse zakirin kalbini muhafaza eder, masivânın zararını ondan uzaklaştırır. Zikir usulüne uygun yapıldığı zaman bir eseri meydana gelir. [1475]

İlahi ente maksudî ve rızaike matlubî her yüzüncüde kalben söylenmelidir. Bu kalpteki havatırı yok eder. Gaybet hali olunca zikri terk eder. Bu hal bitince zikre döner. Zikir bitince hemen yerinden kalkmaz. Kalbine nazar eder. Bu bekleme 15 dakika ve bir saat arasında olabilir. Bu beklemede gaybet hali, varidat beklemesi olur. Her latîfe bir öncekinden daha latiftir. İnsana hoş gelir kavuştum diye kendini kaptırmamalıdır. Kalb makamı ile başlayan ihvan o latîfenin halleri hâsıl olunca bir üst latîfeye geçer. **İkindi seherinde ders yerine râbıta tercih edilir.**

LETÂİFLERDE ZİKİR

Zikir dersleri ilk önce latifeler üzerinde uygulanır. Letâif kelimesi latifenin çoğuludur. İnsanın maddî kalbiyle alakası bulunan, ruh ve nefs gibi manevi varlığının özellikleri için kullanılır.

"Lâtif" Allah Teâlâ'nın esma-i hüsnasındandır. Lütufkâr anlamına geldiği gibi, ince, cismi olmayan, gözle görülmeyen anlamına da gelir. Nitekim: "Gözler O'nu idrak edemez. O gözleri idrak eder. Latif'dir. Habîr'dir."[1476] Âyetindeki "Latif' bu anlama, yani gözle görülmeyen ama her şeyden haberdar olan anlamındadır. "Latîfe" de aynı kökten olup gözle görülmeyen anlamı taşır.

Letâiflerin Yerleri

Letâifler Âlem-i sagîr ve Âlem-i Kebir olmak üzere iki yerdedir.

—Âlem-i sağîr yani küçük âlem insana denir.

—Âlem-i Kebir insandan başka her şeydir.

Âlem-i sagîr, on parçadan meydana gelmiştir. Bu da ikiye ayrılır.

1-Âlem-i halk beş letâiftir. Nefs, hava, toprak, su ve ateş.[1477] Asılları da Âlem-i kebirdedir. Yerin dibinden arşa kadar, âlemi halkdır. Onun üstü âlem-i emirdir.

Arşın içindeki mahlûklar maddeden yapılmıştır. Zamanlı ve hacimlidirler. Onun için Âlem-i halk'a ölçü âlemi de denir. Mahlûklar, âdemle (yokluk) vücudun (varlık) birleşmesinden meydâna gelmiştir. Âdemle vücudun birleşmesi, beş aslın sonuna kadardır.

2-Âlem-i emir beş letâiftir. Kalb, rûh, sır, hafî ve ahfâ'dır. Asılları, arşın dışında görülür. Âlem-i emir, maddesiz, hacimsizdir. Bunun için, Âlem-i emre Lâ-mekânî de denilmektedir.

[1475] Hacı Osman Üsküdarî Nakşibendî Efendi, *Tarîkat Risalesi* trc, İsmail Hakkı Altuntaş

[1476] En'am, 103

[1477] Bedeni saymayanlarda vardır. Fakat zikr-i sultan beden ile yapıldığı için bedenin de letâiften sayılması uygundur.

Letâifler
Kalb latîfesinin yeri, sol memenin iki parmak altıdır.
Ruh latîfesi sağ memenin iki parmak altındadır.
Sır latîfesi sol memenin iki parmak üstü ve göğsün ortasına yakındır.
Hafî latîfesi sağ memenin iki parmak üstü göğsün ortasına yakındır.
Ahfâ latîfesi göğsün ortasındadır.
Nefs latîfesinin yeri alındır.
Beden (ateş, hava, su ve topraktan) meydana gelmektedir. Bu unsurları ayrı ayrı sayarsak, latîfeler on olur. Onun için bunlara letâif-i aşere (on latîfe) denilmiştir.

MAKAMI	**YERİ**	**NEBİ'Sİ**	**NURUNUN RENGİ ve UNSURU**
KALP	Sol memenin iki parmak altı	ÂDEM aleyhisselâm	SARI-YEŞİL Toprak
RUH	Sağ memenin iki parmak altı	NUH aleyhisselâm İBRAHİM aleyhisselâm	KIRMIZI Hava
SIR	Sol memenin iki parmak üstü	MUSA aleyhisselâm	SU RENGİ Su
HAFÎ	Sağ memenin iki parmak üstü	İSA aleyhisselâm	SİYAH Ateş
AHFÂ	Göğsün ortası	MUHAMMED sallallâhü aleyhi ve sellem	YEŞİL Toprak
NEFS-İ NATIKA	İki kaşın arasıdır	VÜCÜD-Ü KÜL	HER RENK VAR (Yani renksiz)

"ALLAH" ZİKRİN YAPILIŞ ŞEKLİ
En güzel ders vakti sabah namazından sonra işrâk vaktinde olandır, denilmiştir. Kısa bir özet olarak letâif merhaleleri şu şekildedir.
"Zikredecek kimse taharet eder, abdest alır. Temiz bir yerde iki rekât namaz kılar, dizüstüne oturur, sonra dudaklarını birbirine yapıştırır. Dilini dahi damağına tespit eder, gözlerini yumar, azasını hareketten men eder. Bütün kuvvetlerini ve hasselerini ta'til eder ve mürşidin ruhaniyetine gönlü-

nü çevirip ondan yardım umar, sonra sol memesinin altında kalbine ism-i celâli, nuranî harflerle ve tasavvur kalemi ile nakşeder. (“Allah” الله ismi şerifini yeşilli sarılı nur ile yazılı görür gibi düşünür.) O mübarek lâfzın manası olan Allah Teâlâ’ya teveccüh eder. Bu teveccüh ile öyle meşgul olur ki, kendini unutur, dünya kaygısı ve işlerini bir yana atar.

“Euzü billahi mineş şeytanirracim bismillahirrahmanirrahim. İlâhi ente maksudi verizâike matlubî, efdaluzzikri fağfirlena ya **“Allah” “Allah” “Allah”** diye bin defa “Allah” denir Her yüz defa **“Allah”** deyince yüz başında. **“Lailâhe illa’llâh Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ilâhî ente maksudî ve rızâike matlubî, “Allah” “Allah”** diye devam eder.

İşte zikir bu suretle zikre devam kalbini arındıra arındıra asıl çevirip olgunlaştıra olgunlaştıra yolunu bulur. Bundan sonra mürid, kalbini zikirden çekip çevireyim dese bile muvaffak olamaz. Bu hâlin zuhurunda mürşidin izni ile zikri, ruha nakleder ve ruh ile dahi sağ memenin altında zikirle meşgul olur. Ruhta olgunlaşma ve asıl niteliğine dönüp istenilen menzile erişme kudreti hâsıl olur. Mürid yine mürşidin izni ile zikri, ruhtan sırra nakleder ve sır ile sadrın sol tarafında meşgul olur. Bundan sonra yine mürşidin izni ile zikri hafiye nakleder. Hafi göğsün sağ tarafındadır. Bu merhalede de muvaffak olan mürid, mürşidin izni ile zikri ahfâya nakleder. Bundan sonra mürşid izin vererek müridin zikri, nefs-i natıkaya intikal eder. Bundan sonra zikir, vücudun her zerresine sirâyet eder. Tabiatın zulmeti, anasırın kudreti, cismâniyetin kesafeti tamamıyla yanıp perişan olur. Bedenin cüzlerinden zikir o derece zuhur eder ki, mürid vücudunda her zerrenin Allah Teâlâ’yı zikrettiğini duyar ve hangi azası ile zikredeyim dese muvaffak olur. Daha sonra hariçteki varlıkların da Allah Teâlâ’yı zikrettiğini duyar.

Bu ahvalin zuhurunda mürşid, ihvâna kelime-i tevhidi habs-i nefes suretiyle telkin eder ve mürid habs-i nefes ile kelime-i tevhid ile meşgul olur. Mürid her mertebede, o mertebenin nurunu müşahede eder.

“Mürid, ism-i celâli zikir ile letâifte müşahede ettiği nurları Allah Teâlâ’nın nurları zannedip, onlar ile meşgul olmamalıdır. Zira müşahede ettiği nurlar, ilâhî nurların hicaplarındandır. İlahî nurlar, müşahede ettiği nurların ötesindedir. Letaifte müşahede edilen nurlarla meşgul olup kalmak müridi Allah Teâlâ’nın tecellisinden mahrum eder.

Bir de şunu bilmelidir ki, letâif nurlarının her müride zuhur etmesi lâzım gelmez. Bazı mürid, işin başlangıcında beşerî vücudu mahvedip, siyah nur müşahede edebilir, ondan başkası zuhur etmez. O siyah nurdan geçerse Allah Teâlâ’nın nurunu müşahede eder. Bu letâif nurlarının zuhuru ve aslî saffetlerinin husulü bu şart iledir ki, eğer mürid zikrini huzur ile îfa ve kalbini her türlü kayıttan soyarak farzları ve sünneti kemâli ile edâ eder ve bütün vaktini zikre hasrederse, zuhurat olur. Yoksa olur olmaz zikir ile bu hassalar zuhur edivermez. Eğer zikri nakle bir veçhile izin mümkün olmazsa, batında mürşidin ruhaniyetinden izin alıp, bir sonraki letaife öyle nakleder.”

1.DERS:
Kalb [1478]

Kul bu kalb ile Allah Teâlâ'yı hakkıyla zikredebilirse, kendi kalbiyle, küllî kalb arasındaki perdeler kalkar. O zaman kalbiyle Allah Teâlâ'yı zikreden kul, bütün varlıklarla da Allah Teâlâ'yı zikretmeye başlar.

Eğer rûh bu sırra erememişse muhakkak kalb âleminde işlenen günah ve isyanlar sebebiyle paslanmalar ve kirlenmeler olmuş, kalbin üzeri günah tabakalarıyla örtülmüş bazı kalbler ise demirden bir parça gibi sertleşmiştir.

Bu sebeple evvelâ kalbi zikre çok devam edilerek kalb ile zikir irtibatını tesis ve temin ettikten sonra ruhî zikre geçilir.

Kişi lâtife-i kalb ile Allah Teâlâ'yı zikretmeye başlamadan önce hediye yapılır. Bundan sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hz. Âdem aleyhisselâmın kalbi saadetine andan da meşayih-i î'zâm hazretlerinin kalbi saadetine ulaştırdığın gibi şeyhimin kalbi saadetine ve bu âciz kulunun da kalbine ulaştır" diye duâ ve niyaz eder ve kalb tarafına başın eğerek oturur ve **kalbi ile bin defa** zikre başlar.

Kalbe teveccüh ve zikir lâfzını doğru söyleyerek, **"Allahümme (İlâhi) ente maksudi ve ridake matlubi"** "senin zât-ı pâkinden başka hiç maksut yoktur" manâsını mülâhaza etmek ve gönlü başka düşüncelerden korumak manâsı taşıyan Vukûf-i kalbî ye [1479] devâm edilir.

Durumuna göre eğer ihvânda sarı-yeşil nur [1480] omuzları hizasında çıkıp yükselirse veya kendisini ızdırap veya depreşme kaplarsa ruh latifesiyle telkinde bulunulur.

[1478] Bu kısımdan sonraki yerlerde (RAHMİ Serin, Veliler Ve Tarîkatlerde Ûsul, İst. S.285-298; YAŞAR, Ahmed, Çam Kozalağındaki Sır, İst.1999, s.329-367) faydalanılarak yazılmıştır.

[1479] Kalbe yönelerek ve Allah Teâlâ'nın yüce zatına teveccüh ederek ve hatırına bir şey getirmeyerek ve doğru telaffuzla zikrin manasını düşünmek, zikr ve bâz-geşt (senin zât-ı pâkinden başka hiç maksûdum yoktur) manâsını veyâ "Ey Allah'ım! Benim maksudum sensin ve senin rızandır" manasını düşünmelidir. Bu esnada kendi yokluğunu Allah Teâlâ'nın zâti pâki ile düşünmelidir.

[1480] Bu nurların renklerinde ihtilaf vardır. Mesela "kalbin nuru kırmızı, ruhun nuru sarı, sırrın nuru beyaz, hafinin nuru yeşil, ahfânın nuru siyah ve bazen beyaz, ümmi dimağda zuhur eden sultan-ı zikir, nefs-i natıkanın nuru mavi olur." Bu da gösteriyor ki, insanın meşreplerine göre sınıflandırılma ve değişim vardır.

Adetler izafidir. Her mürşidin usülünde sayılar değişir artar veya azalabilir. Bazı büyükler bu sayılarda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünneti takip etmek daha uygundur, demişlerdir.

2.DERS:
Rûh

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hz. Nûh ve Hz. İbrahim aleyhisselâmın ruhu saadetlerine, andan da meşâyıhı ızâm hazretlerinin ruhu saadetleri vasıtası ile şeyhimin ruhu saadetlerine ve bu âciz kulunun da ruhuna vâsıl eyle," der

Sonra kişi kalb dersinde oturduğunun aksi yönde oturur boynunu ruha doğru büker; **"Allah"** lafzını üçbin defa ruh ile zikretmeye devam eder.

Kulun ruhuna tecellî eden feyzin rengi kırmızıdır. Ruhuna akan bu feyz akınları devam ederken kul, kalbindeki feyiz akınlarından da gafil olmamaya gayret eder.

Kul rûh ile Allah Teâlâ'yı zikretmeye başlayınca, damarlarındaki kan ve vücudundaki hücrelerde zikrin zevkini alır. Muhâbbet-i ilâhi kalbimizde dirildiği gibi bütün hücrelerimizde dirilir ve **"Allah" "Allah"**demeye başlar. İşte buna "zikr-i can", "zikr-i rûh" denilir.

3.DERS:
Sır

Bundan sonra kula sır dersi tarif edilir. Sır, sol göğsün iki parmak üstündedir

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hz. Musa'nın aleyhisselâmın sırr-ı saadetine ulaştırdığın gibi, meşâyıh-ı kiram hazretlerinin sırr-ı saadetleri vasıtasıyla, şeyhimin sırr-ı saadetlerine ve bu âciz kulunun da sırrına vâsıl eyle" der, gözlerini kapatır, sır makamı olan sol göğsün iki parmak üstünden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sırrından, Hz. Musa aleyhisselâmın ve andan da diğer meşâyıhlardan sır makamlarından feyzin, beyaz bir nûr gibi sır makamından kalbine doğru indiğini, aktığını düşünerek:

"...O'nun zâtından başka her şey helak olacaktır..." [1481] âyet-i celîlesinin manâsını on, on beş dakika kadar tefekkür ve rabıta ederken **kalb ile dörtbin adet** zikreder. (Bazıları sır ile desede bu makamlar birbirine yakın olduğu için sır ile zikretmek için kendini zorlamamalıdır. Vukuf kalbe yapıldığından sırrın zikri kalbin zikrinden ayrı olmayacağı kesindir.)

Bu makam Hz. Mûsâ'aleyhisselâmın kâdem-i şeriflerinin[1482] altındadır.

[1481] (Kasas, 88)
[1482] Burada geçen (kâdem-i şerif) ayaklardan maksat sünnet ve tarikattır.

Yani bu makam Hz. Musa aleyhisselâmın adım attığı bir makamdır.

4.DERS:
Hâfî

Hâfî makamı sağ göğsün iki parmak üstündedir. Hâfî dersi hediyeden sonra ihvân **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hz. İsa aleyhisselâmın hafî-i saadetine, andan da meşâyıh-ı kiram hazretlerinin hafî-i saadetlerini ulaştırdığın gibi, şeyhimin hafî-sine ve bu âciz kulunun da hafî-sine inzal ve irsal eyle" der ve gözlerini kapar. İhvân feyz nurunun Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin hafi-i saadetinden, Hz. İsa aleyhisselâmın hafi-i saadetine, andan da meşâyıh-ı îzâm vasıtasıyla kendi hafî makamına aktığını düşünerek:

"...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.'' [1483] âyet-i celîlesinin manâsını tefekkür ederek on, on beş dakika kadar bu düşünce ile o hâli yaşar.

Allah ismi sağ göğsün üstünde düşünerek ruh ile beraber **beşbin adet** zikir eder. Bu arada kalbde zikir ve vukufta vardır.

5.DERS:
Ahfâ

Ahfâ göğsün ortasındaki makamdır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem makamı olan bu makam "mahbubiyet makamıdır."

Bu makamda hediyeden sonra: **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetinin ahfâsına inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin ahfâsına ve andan benim ahfâma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Cenâb-ı Hak'tan feyz nurunun bizatihi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ahfâsına tecellî edip andan da ihvânın ahfâsına yeşil bir nûr şeklinde tecellî edînce ihvân:

"Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." [1484] âyet-i celîlesinin manâsını on on beş dakika tefekkür ettikten sonra feyz nûrunun kalbe akışını hisse-

[1483] (Şura,11)
[1484] (Kalem, 4)

dince **kalb ile beşbin defa** Allah'ı zikreder.

6.DERS:
Nefs-i Natıka

Nefs-i natıka makamı iki kaşın arasındadır. Bu makamda hediyeden sonra: **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der. Rabıta yapar.

Hediyeden sonra, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Sidre-i Müntehâ'ya, andan da imkân dâiresinin üstüne yükseldiği gibi, ihvânın ruhunun basîret gözü alnından sonsuzluğa doğru yükselir, imkân âleminin üstünden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin Sidre-i Müntehâdan bakışı gibi kâinata bakar.

İşte o zaman sonsuz feyz deryasından, sağ kaşının üstünden; feyz ve letâif makamları denilen ahfâ, hafi, sır, rûh ve kalbe doğru beşerî bünyenin kaldıramayacağı kadar feyz akmağa baslar. İhvân bu feyzin zevkleri içerisinde sağ kaşından sola doğru sür'atle yankılanan **"Allah" "Allah"** sedasını duyar gibi olur ve bu sedayı **kalb ve basireti** ile birleştirerek beşbin defa Allah'ı zikreder.

İhvân bu makamda her şeyinden ayrılmış, çekilmiş varlıkla yokluğun birleştiği bir ânı yaşar. Artık bu makama kadar seyretmiş, ilmiyle tesbit etmiş olduğu Arş'tan, yerin altına doğru bütün varlıklar bir anda zerrecikler hâline, yok hâline gelir. Cenâb-ı Hakk'ın gerçek varlığı karşısında aklın alamayacağı kadar büyük varlıklar ve kendisi güneşin yüzünde yüzen bir zerrecik hâline gelir. Bu makama ulaşan bazı ihvâna "nefs-i cüz" dersi verilir.

(İlave ders)
Nefs-i Cüz Dersi

Hediyeden sonra kâinatın Allah Teâlâ'nın varlığı içerisinde bir zerre olduğunu, biz de o zerrelerin zerresi hâlinde olduğumuzu düşünerek bütün letâiflerle beraber feyz kaynaklarına olan bağlılığımızı düşünüp bu hâlimizi muhafaza ederek kalble Allah'ı beşbin defa zikrederiz.

İhvân bu haliyle Allah Teâlâ'yı zikrederken, zerre hâlindeki kâinatın da bütün zerreleri ile Allah Teâlâ'yı zikrettiğini tefekkür edip, hissederek Allah'ı zikre devam eder.

Bu hâlde iken yapılan zikir, ihvânı ve bütün kâinatı ihata eder, kucaklar: zikreden ihvân kendi varlığını ve Allah Teâlâ'dan başka bütün varlık ve

düşünceleri unutarak Allah'ı zikretmeğe başlayınca ona "Zikr-i kül" dersi verilir.

7.DERS:
Zikr-i Kül (Zikr-i Sultan)

Bu makamda hediyeden sonra: **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der. Rabıta yapar.

"Allah" "Allah" **sedasını bütün yaratıklardan duyar gibi olur ve bu sedayı kalb ve bütün azalar letâifler ile beraber beşbin defa Allah'ı zikrederek onların sultanı olur.**

Mânevî mihrab olan kalbte en büyük isim olan Lafza-i Celâl belirdiğinde Allah Teâlâ'nın mânevî huzurunda öylece durulur. Bu zikir bazı Allah Teâlâ yolcuları için letâif (dersin)i tamamladıktan sonra ortaya çıkar. Bu şekilde letaiflerin zikri bittikten sonra Zikr-i Sultan'a gelmiş olur ve bütün cüzler ile zikir yapılır.

8.DERS:
Tevhîd-İ Hakiki (Haps-i Nefes İle Nefy-u İsbat)

Sâdât-ı Nakşibendiye büyüklerinden gelen ikinci bir zikir şekli nefy u isbât ile yapılmasıdır. Mürid, kelime-i tevhid ile cezbe kıvamının aslını tahsil eder ve murakabeye istidat kazanır.

Nefy u isbât "Lâ-ilâhe İlla'llâh" tan ibaret olan kelime-i tayyibe ile meşgul olmaktır. Bu durumda hapsi nefes (nefesi tutma) ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden geldiği şekilde zikretmek, tek sayıda durmaya riâyet ve bilinen sekiz şarta uyularak yapmaktır. (Bu derste nefesi tutup, kalb diliyle tevhîd okurken Allah Teâlâ'dan başka her şeyi atıp Allah Teâlâ'nın zâtını düşünmektir.

Haps-i nefes hakkında Urvetü'l-vüskâ Muhammed Ma'sûm kuddise sırruhu'l-azîzden suâl edilmiştir ki;

"Haps-i nefes ile amel bid'at midir, değil midir? Eğer bid'at ise, hasene midir? Müceddidîn indinde bid'atte hasen yoktur. Şu halde bid'atten kurtuluşa çâre nedir? Zikir ise, hadd-i zâtında hasendir ve mesnundur!" denilmiştir. Cevaben;

"Zikirde habs-i nefes, sadr-i evvelde sabit olmamış ise, de, sonra, haps-i

nefes ile zikri, Hızır aleyhisselâm, Hoca Abdülhâlik Gucdüvnânî kuddise sırruhu'l-azîze ta'lim ettiler ki, Hızır aleyhisselâmın ameline bid'at ile hükm olunamaz."

Yapılış Şekli

Hediyeden sonra: **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der. Rabıta yapar.

Nefy ü isbât **"Lâ İlâhe İlla'llâh"** kelime-i Tevhîdi ile yapılır. Tesbihin 21 adedi sayılır. Nefes tutmada hedef 21 Kelime-i Tevhide ulaşmak hedeftir. Gücü yetemeyenler 3,5,7,9. . . . da karar kılabilirler. Hastalığı varsa bu zikir yaptırılmaz.

Yukarıda açıklandığı şekildeki gibi, dil damağa yapıştırılır, göbeğin altında nefes hapsedilir, sonra hayal edilerek dimağın sonuna kadar "Lâ" yı çeker, andan "İlâhe" sağ omzuna; "İlla'llâh" da kalb-e devredilir. Kalb, şeklini ve yerini bildiğimiz, sol taraftaki en kısa kaburga kemiğinin altındaki kalbdir. "İlla'llâh" lafzı bütün kuvvetiyle kalbin en derinliklerine işleyecek, harareti bütün vücudu saracak derecede kalbe devrolur.

"Lâ İlâhe" derken bütün mâsivâyı, Allah Teâlâ'dan gayrı ne varsa sonradan olmuş ne ki, mevcut ise, hepsini nefyeder, her birinin fânî olduğunu tefekkür eder ve onlara o gözle bakar.

"İlla'llâh" söylerken de, Allah Teâlâ'nın zâtına, bekânın ancak O olduğunu kalbine nakşeder. Bunu bütün letâifiyle yapar, yani bu işe bütün letâifi iştirak eder. "Lâilâhe İlla'llâh" ın yazısının şeklini düşünür. Manasını tefekkür eder ki, Allah Teâlâ'nın zâtından başka maksûdumuz yoktur, demektir.

"O'ndan başka maksûdunun olmadığını" söylemek, "O'ndan başka ma'bûdumuz olmadığını" söylemekten daha geniş manalıdır.[1485] Çünkü her ma'bûd aynı zamanda maksûddur. Aksi olamaz. Bunun sonunda kalbiyle:

"Muhammedün Resûlullâh"

Der. Bunu söylerken, Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme it-

---

[1485] Zira tarîkat ehli, kelime-i tevhide üç mana verdiler: Acemi için "Lâ mabude illa'llah," orta halli için: "Lâ maksûde illa'llah" ve gelişmişler için: "Lâ mevcude illa'llah"dır. Bu makama, lâ maksûde illa'llah manası münasip olup, zikirde bu manayı mülâhaza etmek lâzımdır ve mülâhazaya ziyade ihtimam etmelidir. Zira ihvânda mülâhaza olmazsa fayda yoktur. Belki zarar vardır. Zira ekseri zâkirlerin perişan olup, maksûda vâsıl olmadıkları, zikri, gaflet üzere etmelerindendir.

tibâ' etmeye kendini şartlandırır. Bunu böyle tamamladıktan sonra, nefesinin kuvvet derecesine göre bunu tekrar eder. Bunu tek sayıda bırakır. Buna "Vukûf-i kalbî" denir.

"Her an ihvânın içinde nefsini tazyik ettiğinde, tellerden bir tel üzere vakfedip "Muhammedün Rasûlüllah" ı dahi mülâhaza etmelidir. Ve ondan sonra nefesini serbest bırakarak zikre devam etmelidir. Nefesini bırakırken, **"ilâhî ente maksûdî ve ridâke matlûbî"** cümlesini düşünmelidir. Ve "Muhammedün Resûlullah"ı Allah Teâlâ'ya vesîle kabul edip kendisinin kontrol altına olduğunu kastetmelidir. Bu cümleyi mülâhazanın faydası, iki nefesin arasını muhafaza edip, kalbini havatırdan kurtarmaktır. Eğer bu minval üzere ihvânın tavırda duruş 21 adet zikir sayısına ulaşırsa, zikrin neticesi hâsıl olur ve zikrin neticesi nefy tarafında beşeriyet vücudunu nefyi hâsıl ederek kalbe indirir, nefesini Allah Teâlâ sevgisi ile kalbe vurup bu tasavvurunu isbat tarafından meydana çıkararak cezbe ile ezeli ve ebedî halini hisseder olmaktır.

Eğer 21 adede ulaşılıp zikir neticesi hâsıl olmamışsa muhakkak ki, ihvan, zikrin adabında kusur etmiştir. Zikre baştan başlaması lâzımdır.

İhvân, zikrini huzur içinde yapmak manasını düşünmekte titizlik göstermelidir. Bütün mâsivayı gönülden çıkarmalı ve bütün ilim ve amilleri nefy tarafından mülâhaza etmelidir. Ve fânî şeyleri nefye ziyadesi ile çalışmalıdır. Hayır, şer ne gibi havâtır varsa kalbinden söküp atmalıdır. İsbat tarafında Allah Teâlâ'nın birliğini mülâhaza edip, nefsini bu mülâhazada fâni kılmalı ve tevhid ile aynı zamanda akla nazar eylememelidir.

Farz ve sünnet namazlarını vaktinde tam bir huzur ile kılmalıdır. Bundan sonra halktan uzlet edip, bütün vakitlerini kelime-i tevhidin zikrine harcamalıdır.

Eğer buna hakkiyle çalışır, nefyedilecek olanı nefyeder, isbât edilecek olanı isbât ederse neticesi zahir olur. Murakabeye başlayacak hâle gelmişte olacaktır.

Bu derse günlük yarım saat, on veya duruma göre onbeş gün çalışılır ve bitirilir.

Tevhîd-i hakiki (Nefy ü isbât) dersinin dokuz şartı vardır.

1- Vukuf-u kalbi: Yani kalbde hatıra gelen bütün şeyleri tamamıyla boşaltıp kalbi hazır bir vaziyete getirip; Allah Teâlâ'nın huzurunda, kontrolde olduğunu düşünmek.

2- Nefesini çekip hapsederek Allah Teâlâ'nın dışındaki bütün varlıklardan ve düşüncelerden kurtularak bir an nefes tuttuktan sonra vermek.

3- Kelime-i tevhîdin yazısını vücudunda mülâhaza etmek: Bu düşünceyi göbeğin altından başlayarak beyninden dolaştırıp kalbe inmesini mülâhaza etmek. Yani "Lâ ilâhe" derken "lâ" nın telaffuzunu göbeğin altından başlatıp sağ kulağının hizasından beyin kubbesini dolaştırıp "ilâhe" yi sağ omuzuna

getirip "İlla'llâh" diyerek kalbde "lâ İlahe İlla'llâh"ı hem yazısını hemde nurunu düşünerek kalbde zikri tamamlayıp devam etmesi.

4-Kelime-i tevhîdin göğüsteki nakış şeklini mülâhaza etmek, zikrin tesirini duymak içindir.

5- "Lâ ilâhe İlla'llâh" kelimesinin sonsuz, manalarını tefekkür etmek.

6- "Lâ ilâhe İlla'llâh" kelimesinin manasını kalbe kararlı bir şekilde yerleştirerek; mâsivâyı, evhamı ve hayâlâtı kalbden çıkarmak.

7- "Lâ ilâhe" kelimesini bu şekliyle göbekten beyine, beyinden sağ omuza getirerek tamamlayıp "İlla'llâh" ı da kalbe vurarak nefes almadan 3, 5, 7, 9, 11. ... 21 e kadar tekrarlamaya gayret eder. Tek sayılarda sağ göğsün altındaki rûh makamında "Muhammed'ün Rasülüllah" diyerek zikrini tamamlar.

8- Yapılan zikrin sayılarını mülâhaza ederek, düşünerek tek sayılarda durmaya alışkanlık kazanmak

9- Nefesini alınca "ilâhi ente maksûdî ve rızake matlûbî." Allahûmme atini muhâbbetüke ve rızake ve mağrufeteke" (Allah'ım, gayem sensin, aradığım da rızandır. Allah'ım, bana sevgini, rızânı ve seni tanımayı lütfet.) deyip nefesini aynı şekilde göbeğin altından alarak aynı düşüncelerle zikrine devam ederek bin adet "Lâ ilâhe İlla'llah" diyerek nefiy ile isbât dersine devam eder.

"La ilâhe illa'llah"ın sonsuz manâlarını düşünerek Allah Teâlâ'dan başka gerçek manâda sevilecek sayılacak, korkulacak ve yardımına sığınılacak bir varlığın olmadığını düşünerek kalbindeki Allah Teâlâ'dan başka varlık ve düşünceleri çıkarmak üzere mücâdele yapmaya ve dersine devam eder. İhvân bu dersler sayesinde zikru'llâhın asıl gayesi olan "kelime-i tevhîdîn" gerçek manalarını kalbine yerleştirerek mağrifet-i ilâhiye kavuşmaya gayret eder.

Zikrin bu şeklini Şeyh Abdûlhâlîk Gucdüvânî kuddise sırruhu'l-azîz, Hazreti Hızır aleyhisselâmdan almıştır. Ona suya dalmasını emrederek bu şekil zikri öğretmiştir. Suya dalmasını emretmesinin sebebi nefesini tutmak içindir. Çünkü başlangıçta en ihtiyatlı yol budur.

Mi'râcu's-Saâde kitabında demiştir ki, : .

"Şeyhimiz bize zikrin bu şeklini yapmamıza izin verdiği zaman "İlla'llâh"ı omuzdan çıkarıp kalbine verirken bu hayalî vuruş esnasında başı biraz hareket ettirmemizi söyledi. Bu, bunun tesirini meydana çıkarır."

Yine ondan işittik ki;

Bu zikri, sâlik ilk defa yaparken yirmi bir yahut yirmi üç adedine baliğ oluncaya kadar mânâyı tasavvur etmeden yapar. Bunu yapmağa yalnız bir nefeste muktedir olabilir. Bu dereceye geldiği zaman ona (yukarıda anlattığımız) manayı tasavvur etmeyi ve zikri birinci yol üzere devam ettirmesini emreder. Bir nefes hapsinde sayılı adede vasıl oluncaya kadar böyle devam eder, Bundan sonra bu zikre devam ederse cidden güzel olur ve neticesi görülür. Ancak bunu emredilen miktar yapmakla gereğini yerine getirmiştir. Bundan sonra Allah Teâlâ'ya tahsis-i nazar eyler."

Yine Şeyh İsmail el-Hâlidî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerinden işittik ki;

"Adede riâyet hafıza ile yapılacaktır. Parmakla veya tesbihle değil." buyurdu.

Yine buyurdu ki;

"Zikir çokluğa bağlı olarak habs-i nefesden aciz kalır ve yapamazsa ne yapmak lâzımdır? Sorusuna buyurulur ki;

"Nefesini bırakıp yukarıda anlatılan zikre habs-i nefes yapmadan devam eder, bu da aynı şekilde faydalıdır." [1486]

9-DERS:

SÜLÛK[1487]

İhvanın bir üst seviyeye geçtiği çalışma

Eğer ihvanın durumu müsait ise, Sülûk adı verilen bir inzivaya geçirilir.[1488] Bu inziva duruma göre Hâlidî Hakî'de en fazla 10 gündür.[1489] Gavs'ül

---

[1486] Muhammed b. Abdullah Hani, *Âdâb*, trc. Ali Hüsrevoğlu, İstanbul, 1980, s.245–247

[1487] İhvan arasında inziva ve halvete girmenin adı olarak kullanılan bir terim olması açısından bu şekilde anlatmak zorunda kalındı. Çünkü terbiye yolunun hepsine birden Seyr-i sülûk denir.

[1488] Şeyh Şerâfeddin kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki; "*hayatında bir defa olsun erbâin yapmayan kimse ben Nakşibendiyim demeye utansın"* demişti. Şeyhliği bırak derviş olacak adamın hiç olmazsa ömründe bir defa erbâin (kırk gün süren husûsi ibâdet) çıkarması lâzımdır. Erbain ikidir;

1 Recep ayının başından şaban aynın onuna kadar gadâbı nefsâniyi mahkûm etmek içindir.

2 Zilkâde ayının başından Zilhicce ayının onuna kadardır ki, şehvâni kuvveti kontrol edecek kuvveti eline alabilmek içindir. (Şeyh Nazım Kıbrısî, Hakdost Sohbetleri, 2004)

[1489] Hâce Bahâeddîn Nakşbend kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz nafile oruç tutan mürîdi Ya'kûb Çerhî'ye de orucunu bozup yemesini tavsiye etmiş ve: **"Nefsin arzularına hâkim olma konusunda yemek, oruç tutmaktan daha iyidir, biz bunu tecrübe ettik"** demişti. Çünkü o, riyâzat ve perhiz sonucu oluşan hallere îtimâd etmiyordu. (TOSUN, Necdet; Bahâeddîn Nakşbend / Hayatı, Görüşleri, Tarikatı, İst. 2002,

âzam İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi Hazretlerinden önceki pirler yani Çorumlu Mustafa Rumî kuddise sırruhu'l aziz 30 veya 40 gün, Tokatlı Mustafa Hakî kuddise sırruhu'l aziz 20 gün sülûk çıkarırlardı. Zamanla bu gün sayısında azaltılma olmuştur. [1490]

Duyduğumuza göre bazı işte çalışan ihvanlar işleri ile beraber bu sülûkü yapmışlardır.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yapılır. Nefy ü isbât **"Lâ İlâhe İlla'llâh"** kelime-i Tevhîd ağzı kapatmadan **hem ağız hem dil ile gizli sesle** (namazda Kur'ân-ı Kerim'i okur gibi) **mülahaza-i nakış ile** kendi vücudundaki yazılı olan **"lailâhe illa'llah" kelimesini okur.**

Günde on bin en geç yedi günde bitmiş olacak şekilde okunacak. Bu günlerde oruç tutulacak bitiminde ruhaniyate hediye edilecek

Bu şekilde sülûk günlerinde 70 000 kelime-i tevhit kâmilen bitmiş olur. Gerekirse fazlalaştırılır veya azaltılma yapılabilir. Burada dikkat edilecek husustan biri kabiliyetin şeyh veya vekili tarafından tayini gerekir ki, bu çok önemlidir. Sülûkten çıkarılan ihvan kardeşlerine yemek ziyafeti verir bu onun vilâyet yolundaki en güzel hatırasıdır.

MÜLAHAZA-İ NAKIŞ

لا deyince لا bütün letâifleri dolaşarak içine alarak nefsi natıkada birleşir. ل ruh ile hafinin yanındadır tekrar ال diyince göğüs istikametinde ه diyince ta ahfayı içine alırki, هو ismi şerifi göğüsden çıkar. الا diyince kalbin yanındadır sır ile kalbi arasındadır. الله diyince kalbin içinde yeşil sarı nur ile yazılıdır- Böyle kendi vücudundeki Rabbin denilen kısım olan nefy u isbatın yapıldığı kısımdır.

KELİME-İ TEVHİD HATİMİ

700 fasulye veya taş hazırlar. Sonra eûzü ve Besmele'yi çeker ve فَاعْلَمْ اَنَّهُ لاَ اِلـهَ اِلاَّ اَللهُ

---

s.113)

[1490] Şeyh Hasan-ı Basrî radiyallâhü anh der ki; Şeyh Bâyezîd-ı Bestâmî kuddise sırruhu'l azize kadar tüm şeyhler altmış günde bir lokma yemek yerler, bu altmış gece gündüz de uyumazlardı. Allah Teâlâ'yı zikredip, göz açıp kapanıncaya kadar bile olsa zikirden ayrı kalmazlar, sonra gönül âlemleri açılırdı. Şeyh Bâyezid-ı Bestâmî radiyallâhü anh Hâce Ahmed Yesevî kuddise sırruhu'l azize kadar diğer şeyhler kırk günde bir lokma yemek yediler ve kırk gece gündüz uyumadılar. Uyuyup zikirden uzak kalmadılar. Sonra gönül âlemleri açıldı. Hakîm Süleyman kuddise sırruhu'l aziz kırk gün böyle yaptı. Mahmûd Hâce radiyallâhü anh yirmi dokuz gün ve Zengi Ata radiyallâhü anh on dokuz gün böyle yaptılar. (Yesevilik Bilgisi, a.g.e.s.439, Mir'âtü'l-Kulûb," s. 41–85)

Okunarak zikre başlar. Ele alınan tesbihin her bir tanesi için “Lâ İlâhe İl-la’llâh” لآ إِلَهَ اِلاَّ اَللهُ denir ve her tesbih yüze tamamlandıktan sonra

“Lâ İlâhe İlla’llâh Muhammed-ür Rasûlüllah”

لآ إِلَهَ اِلاَّ اَللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ

Denir. Her fasulye için 100 Kelime-i Tevhit okunur.
Neticede 70.000 adet söylenmiş olur.

70 BİN KELİME-İ TEVHİDİN FAZİLETİ

“Bir kimse, kendisi veya başkası için yetmiş bin adet kelime-i tevhîd (kelime-i tayyibe) okursa, günahları afv olur.” [1491]

“Hatm-i tehlîl yapıp, sevabını ölülerin ruhlarına hediye etmek çok faydalıdır.” [1492]

Mazhâr-ı Cân-ı Cânân Hazretleri, bir kadının kabri yanına oturmuştu. Kabre yüzünü dönüp, hatırına başka bir şey getirmeyip; yalnız onu düşündü.

“Bu mezarda Cehennem ateşi var. Kadının imanlı olmasından şüphe ediyorum. Ruhuna, hatm-i tehlîl sevabı bağışlayacağım. İmanı varsa, afv olur” buyurdu. Hatm-i tehlil’in sevabını bağışladıktan sonra; “**Elhamdülillah imanı varmış, kelime-i tayyibe tesirini gösterip azabtan kurtuldu”** buyurdu.

FAİDELİ BİLGİ

ÜVEYSİ OLANLAR İÇİN LATİFELERDEKİ LAFZÂ-İ CELÂL ZİKRİ SÜLÛK ÇIKARMADAKİ USÛL

Bu zikirlere zaman tayin etmek yanlış uygulama olur. Çünkü her kişinin kabiliyeti ve istidâtı farklı olduğu gibi mânevî durumuda ayrıcalık gösterir. Büyükler içerisinde bir anda sülûk derslerini ikmal etmiş kişiler, Lafzâ-i Celâl Zikr-i yapmadan kelime-i tevhid zikrine geçenler çok olmuştur. Dersini aldığı saatin akabinde hemen bir üst derse geçen olduğu gibi senelerce aynı derste müdâvim olanlar da bulunmaktadır. Bu konuda önemli olan insan olabilmektir.

Mehmet Şen Veli kaddese’llâhü sırrahu’l-aziz Efendinin yazdığı Evrad-ı Bahaiye açıklamasındaki kitapta zaman ile kayıtlı zikir adetleri vardır. Bu konuyuda almayı uygun gördük. Çünkü bazı ihvan eğer bu türlü kitaplar ile zikir talim ederse usül konusunda bî-haber olmasın. Çünkü zamanımızın iptilaları arttığı gibi hileside kuvvetlenmiştir.

> Kabiliyyet kazanana kadar kalbte bin defa “Allah” de. (Çünkü diğer letaiflerin nazarları (bakış) yerleri makamları olduğu halde ruhun dışındakileri zikirleri kalpdedir.)

[1491] (Hadîs-i Şerîf-Makâmât-ı Mazhariyye)
[1492] İmam Rabbânî Ahmed Farukî kaddese’llâhü sırrahu’l azîz

En az 2 ay kalbde 2 bin defa "Allah" denir.

En az 3 ay sonra kalbten ruha nazar et. Ruh da 3 bin defa "Allah" denir.

En az 4 ay sonra sırra nazar et. 4 bin defa kalbde "Allah" denir.

En az 5 ay sonra hâfiye nazar et. 5 bin defa kalbde "Allah" denir.

En az 6 ay sonra ahfâya nazar et 6 bin defa kalbde "Allah" denir.

En az 7 ay sonra nefsi natıkaya nazar et, 7 bin defa "Allah" de 40 gün böyle çalış.

40 gün sonra nefesini topla nefsi natıkaya nazar et. 7 bin defa "Allah" de

40 gün nefesini topla ruha nazar et. 3 bin defa "Allah" de.

4 ay sonra nefesini topla hafîye nazar et. 4 bin defa "Allah" de.

5 ay sonra nefesini topla ahfâya nazaret 5 bin defa Allah de.

(Mürşid kabiliyetli ihvana bir derste bu letâifleri fasılalarla tarif ederek ve uygulatarak da geçirtebilir.)

40 gün nefesini topla olduğu halde bir nefeste 21 defa "lailâhe illa'llah" de. Sayısız yirmi birer defa çok çok gece gündüz vakit buldukça de.

21 günde böyle devam et.

Bu yirmi 21 günden sonra tenha bir evde selamet yerde yetmiş bin defa "lailâhe illa'llah" de.

Bundan sonra mülahaza-i nakış ki kendi vücudundaki yazılı olan "lailâhe illa'llah" kelimesini nefy u isbat dersindeki tarif üzere oku.

On günde böyle devam et sayısız fasılasız oku.(Sülûk çıkarma)

On gün sonra bol yemek yap ihvanı yarana ziyafet ver dostlarına komşularına düğün gibi sürurlu semaver yak muhabbetli hayatta en mukaddes bir günün olduğuna sevin bütün hayatın bedeli bir günün olduğuna inan ve bil ona göre Rabbine şükret ve hamdü senada ol...[1493]

10.DERS:

MURAKABE-i EHÂDİYYET

(Birinci kat semanın üstünde bin defa kelime-i tevhid okunması ve ondan sonra aynı yerde murakabe yapılması)

Hediye, feyz talep edilerek **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, an-

---

[1493] Şen, Mehmet Veli, *Evrâd-ı Bahaiye*, Sivas, 1976, s. 15

dan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Birinci kat semanın bütün makamlarında kelime-i tevhidi yazılı olarak gör. Burada **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **"lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Ehâdiyyet Murakabesi

Zikir bitince

"Ya Rabbi nefsimi ve on sekiz bin âlemi Şah-ı Nakşibend Efendimizin ruhaniyetinde fani bildim. Şah Efendimizin ruhaniyetini Ebûbekir radiyallâhü anh Sıddîk'ul Azam radiyallâhü anh Efendimizin ruhaniyetinde fani bildim. Siddîk'ul Âzam radiyallâhü anh Efendimizin ruhaniyetini Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ruhaniyetinde fani bildim. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin ruhaniyetini Ehadiyyet-i İlâhiyyende fani bildim, Ya Rabbi!" duasını eder ve murakabe yapar.

وَهُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ [1494]

âyet-i kerîmesini düşünür.

Murakabe, bir yokluğa düşmek kendini İrade-i İlahiyyede yok etmek demektir. Kâinatın hal ve hareketlerini Allah Teâlâ'dan bilmek ve tefekkür ve düşüncelerinle O'nu bulmak ve bilmektir. İhvan mürşit vasıtasıyla Allah Teâlâ'ya teveccüh ederek; ihsan ve lütuf denizinden feyz talebiyle sanki Allah Teâlâ huzurunda, Allah Teâlâ'ya yönelmesidir.

11. DERS:

SEYRİ MÜSTETİR

(Yedinci kat gökte üstünde bin defa kelime-i tevhid okunması ve ondan sonra aynı yerde murakabe yapılması)

Hediye, feyz talep edilerek **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

[1494] "O Allah bir tektir." (İhlâs, 1)

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat semanın bütün makamlarında kelime-i tevhidi yazılı olarak gör. Burada **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **"lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Seyr-i Müstetir Murakabesi

Yedinci kat sema'nın bütün makamlarda Kelime-i Tevhidi yazılı olarak düşünüp ruhun ileriki tevhid makamlarında yükselme iştiyakı ve kabiliyetini artırarak Allah Teâlâ'nın yarattığı kâinatın büyüklüğünü ve gizli örtülmüş sırları müşahede etmektir. (Müşahede ettiğini düşünmektir)

12. DERS:

SEYRİ MÜSTEDİL

Hediye, feyz talep edilerek **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema üzerindeki fezâ-i tevhid meydanına gir her **"lailâhe illa'llah"** kelimesinde dönerek ve yükselerek **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **"lâilahe illa'llah"ı zikreder.** . Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi

îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Seyri Müstedil Murakabesi

Fezâ-i tevhid meydanında dönerek, yükselerek ve bütün makamlarda Kelime-i Tevhidi bütün makamlarında yazılı olarak düşünüp makamlarında Allah Teâlâ'nın yarattığı kâinatın büyüklüğünü ve gizli örtülmüş sırları müşahede etmektir. (Müşahede ettiğini düşünmektir)

VİLÂYETİ SUĞRA (Küçük Velâyet)

Velâyeti suğrâ (küçük velilik) dairesi Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatının gölgesindeki mânevî yolculuğa denir.

Velâyeti suğrâ'nın alâmeti, melekût âlemine yönelişin yok olma ve o âlemi altı yön (doğu, batı, kuzey, güney, alt ve üst) ile kuşatıp, kalbi, velâyeti suğra dairesine kavuşmaktır. Temsili bir düşünce ile beşeri vücudun ve bütün varlığın Allah Teâlâ'nın varlığı ile beraberliğini görmek de esma ve sıfatın gölgesinde seyr'in işaretidir.

Esma ve sıfat'ın gölgelerinin dairesi, nebiler ve veliler hariç, bütün varlığın var oluşlarının başlangıç noktasıdır. Allah-ü Teâlâ'nın, yarattığı bütün varlığa varlık tecellisi, esmâ ve sıfatının gölgelerinin tecellilerinden ulaşır. O gölge tecelliler, kendi zatî varlığı ile bütün yarattıkları arasında bir vasıtadır. O'nun esma ve sıfatının tecellilerinin gölgesi olmasa varlık meydana gelmez, O'ndan başka her şey daha önceden olduğu gibi âdem (yok) olurdu.

Kemâl sıfatlar sahibi Allah Teâlâ, yarattıklarından hiç bir şeye muhtaç değildir. Kâinatı var edişi de ona muhtaç oluşundan dolayı değildir. Kur'an-ı Kerim'de de ifade buyurduğu gibi:

"Allah Teâlâ, yarattıklarından hiç bir şeye muhtaç değildir" [1495]

Her şahsa Allah Teâlâ'nın feyiz ve kemâlâtı, o şahsın yaratılışındaki şahsına ait hakikâti vasıtasıyla gelir. Tasavvufî terbiyede Necmeddin Kübra kuddise sırruhu'l-azîzin "Allah Teâlâ'ya giden yollar, mahlûkatın alıp verdiği nefeslerin adedi kadar çoktur" [1496] sözü, esma ve sıfat'ın tecellilerine ait gölgelere işarettir.

Buradaki "mahlûkatın nefesleri kadar" tabiri, yolların çokluğundan kinaye olarak kullanılmaktadır. Dolayısı ile esma ve sıfatın gölgelerinin tecellilerindeki çokluğu da ifade etmektedir.

Bir lâtife, velâyeti suğra dairesine dâhil olduğu zaman, aslının aslında ve hakikâtinde fena bulur. (Yani: esma ve sıfatın tecellilerinin gölgeleri, bu tecellilerin bizzat kendilerinde fena bulur (yokluğa erer) demektir). İşte o zaman hakikâtinde yok olmakla bekaya ulaşmış olur.

[1495] (Ankebût,6)

[1496] Hazinî, Cevahiru'l Ebrâr min Emvâc-ı Bihâr, Yesevî Menâkıpnâmesi, Cihan Okuyucu, Kayseri, 1995, s.56

13. DERS:

TECELLİ-İ SIFAT-I EF’ÂL DAİRESİ

Âdem aleyhisselâmın tahtında ve Kalb‘in arş-ı âlâ’daki aslı ve karşılığıdır.

Hediye, feyz talep edilerek **“İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami’ olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem’i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem’i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî” der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ’ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ’da kalbin karşılığına gelen makamda **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **“lâilahe illa’llah”ı zikreder.** Her yüz başında bir defada “La ilâhe illa’llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Tecell-i Sıfat-ı Ef’âlin Murakabesi

وَ ٱللهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ “Allâh sizi ve amelinizi yarattı.” (Saffat, 96) âyet-i celîlesinin manâsını murâkebesinde tefekkür eder.

Allah Teâlâ fiillerinde birdir. Görünen ve görünmeyen mülkünde O’ndan başka fail yoktur ve her şey ilâhî takdiri üzerine yürümektedir. Bu makamı zevk edenler neticede tevekkül sahibi olur, halka karşı ihtirası olmaz. Kendi nefislerine fark, âleme ise, cem’ nazarı ile bakarlar.

Fiillerin birliği anlamına geldiğinden şeriat ve tarîkat gerekleri yerine getirilir. Bu mertebeye gelebilmek için ihvan, her şeyden önce dış ve iç temizliğini sağlaması gerekir. Dış temizliğini su ile yaparken (abdest, gusül gibi), iç temizliğini de devamlı zikir ile gerçekleştirir.

Bundan sonra hakikât bilgilerinin elde edilip uygulanması gelmektedir. Fiillerin hepsini yani bize nisbetle iyisini de kötüsünü de Hakk’a nisbet etmek esastır. Çünkü onların iyiliği ve kötülüğü bize göredir. Yoksa Hakk’a nisbet edildiğinde hepsi hayırdır ve isimlendirilmemiştir. Fiillerin iyiliği ve

fenalığı, kula nisbet edildiğinde belirlenir ve bu zamanda, iyi ve kötü diye adlandırılır.

Ehlullâh, fiilleri Hakk'a nisbet eder. Meselâ; Allah zina etti demez. Zîra zîna ismini ortaya çıkaran bu fiilin kula nisbet edilmesidir. Eğer bu fiil kula nisbet edilmeseydi, o fiilin adı belli olmaz, iyilik ve kötülükten biriyle hükmolunmazdı.

Fiillerin Allah Teâlâ'ya ait olduğunu şu âyet-i kerimelerden anlaşılır.

İhvanın bu zevki devamlı müşahede edebilmesi için, kendisine telkin edilen Tevhid zikrinde bir rabıta verilir. Bu mertebenin rabıtası Lâ Fâile illallâh'tır. (Gerçekte bütün işleri yapan, ancak Allah Teâlâ'dır) Eğer ihvan, nefisle olup fiilleri Allah Teâlâ'ya nisbet etmeyip kendisinde görürse, o zaman ayrılıkta yani ikilikte kalır.

Ef'al derslerinde aşkın halleri vardır. Hakiki iman, tevhidi ef'al makamından başlar.

14. DERS:

TECELLİ-İ SIFAT-I SUBÛTİYYE DAİRESİ

İbrahim aleyhisselam ve Nuh aleyhisselam tahtında ve Ruh'un arş-ı âlâ'daki aslı ve karşılığıdır.

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'da ruhun karşılığına gelen makamda **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **"lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Tecell-i Sıfat-ı Subûtiyyenin Murakabesi

Kalb âleminde kulun işleri, ef'al-i ilâhi karşısında yok olduğu gibi, rûh âlemimizde de işitme, görme, duyma, ilim ve benzeri sıfatlarımız, Allah Teâlâ'nın sıfatları içerisinde mahvoluncaya kadar murakabesine devam eder

Sıfat, gayba aittir ve meydana gelmeden öncedir. Meydana gelince, dünya âleminde isimlenir. Ruh latifesinin fenâsı, Allah Teâlâ'ya mahsus bulunan Sıfatı Sübûtiyyenin tecellilerinde olur.

Hayat, ilim, irade, kudret, semi', basar ve kelâm Hakk'ındır. Yani; diri olan, işiten, gören, söyleyen, irade eden ve yegâne kudret sahibi Allah Teâlâ'dır. Burada ihvan, zevken bu sıfatlar ile mevsuf olanın ancak Allah Teâlâ olduğunu bilecektir.

Böylelikle kul işitme, görme, gibi bütün sıfatların gerçekte, mutlak mânâları ile Allah Teâlâ'ya âit olduğunu kabul eder.

Artık insan ruhu "fenâfîs-sıfât" (Allah Teâlâ'nın sıfat makamlarında yok olma) denen makama doğru yükselmeğe başlar.

Ruh yükselirken, Allah Teâlâ'nın velilerinin rûh makamlarından. Hz. İbrâhîm ile Hz. Nuh aleyhisselâmın rûh makamına doğru yükselir. O zaman inancı kemâle erer ve kul Hz. İbrahim aleyhisselâmın ateşe atılırken yardımına koşan Cebrâil aleyhisselâma "Çekil, Rabbimle benim arama girme. Beni benden iyi bilen, senden de daha çok güzel yardım edendir" makamına adımını atar. Böylelikle o makamdaki nebi aleyhimüsselâm ve diğer varlıkların rûhanıyetiyle birlikte Allah Teâlâ'yı zikretme şerefine nail olur.

Bu ruh makamındaki kul Allah Teâlâ'yı hakkıyla zikredince Allah Teâlâ'ya olan muhabbeti damarındaki kana ve vücudundaki zerrelere intikal eder ve sahip olduğu muhabbet duygusu, içine sığmaz hale gelir ve İçindeki arayış yeniden tazelenir.

Kul sevdiğini en güzel sıfatlarıyla öğrenip tanıyınca: "âh sesini duysam, zâtını görsem, eserlerinde onu müşahede edebilsem!" diye arayışa geçer. Mutlak sevgiliye onu götürecek delilleri ve elinden tutup yol gösterecek olanları arar.

Tıpkı Hz. Mûsâ aleyhisselâmın Fir'avun'un şerrinden kaçıp Medyen'de Hz. Şuayb aleyhisselâma sığındıktan sonra, kışın karlı ve soğuk günlerinde geri dönerken çölde yolunu kaybetmiş. Nasıl kurtulacağını düşünürken kendisine uzaktan bir ışık görünmüş ve onu ateş zannetmiş. Aile efradına "Oturun bana bir kıvılcım parıltısı gibi bir ışık göründü. Gideyim, ya ışığın yanında yolu bilen birini bulurum ya da bir miktar ateş alır gelirim, yakıp ısınırız." gibi.

Tıpkı Hz. Mûsâ aleyhisselâmın gördüğü ışığın yanına giderken ışık da bir ağacın içine doğru girer. Hz. Mûsâ aleyhisselâm ağaçtan gelen "İşte ben Allah'ım" sedasını duyduğu an rûh âleminin derinliklerinde müşahedeler tecellî eder, gibi.

Rabb'ini duymanın, O'na kavuşmanın ve O'nu görmenin muhabbeti, kulun ruhuna hâkim olunca Hz. Musa'nın aleyhisselâm sır makamına adım atma fırsatını Allah Teâlâ'nın lütfü ile elde etmiş olur ve ihvân ruhunda Al-

lah Teâlâ'dan tecellî eden ilim ışığına doğru azimle yaklaşmaya gayret eder.

İhvan, varlığa ait bulunan bütün bu sıfatların Allah Teâlâ'ya ait sıfatlar olduğunu müşahede eder. Varlığın aslı bütün sıfatların da aslıdır. İhvan, zikrederken sıfat-ı subûtiyyenin Allah Teâlâ'nın olduğunu tefekkür ederek kemal sıfatları Allah Teâlâ'ya nisbet eder ve iç âleminde istikrar sağlar.

Bu makam Tufan (karışıklık) ve narî (yakıcı) dır. Durum böyle olunca, ihvan bu makamda hem kendi varlığını, hem de Allah Teâlâ'dan başka varlığı iddia edilen her şeyin varlığını reddeder.

Bu makamdan ihvâna da, İbrahimî meşrep (İbrahim aleyhisselâm meşrebinde) denilir.

15. DERS:

TECELLİ-İ ŞUÛNÂT-I ZÂTİYYE[1497] DAİRESİ

Musa aleyhisselam tahtında ve Sır'ın arş-ı âlâ'daki aslı ve karşılığıdır.

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i

---

[1497] "Hakk'ın zatı, bütün bağlılıklardan, itibardan tecerrüdü, kendisinin hiçbir şeye, hiçbir şeyin de kendisine münasebeti olmadığı mertebe hakkında hiçbir şey söylenemez. Hakk'ın halka, halkın da Hakk'a bağlı bulunduğu mertebede ise, Allah Teâlâ'nın zatına haller ve sıfatlar nisbet edilir. Çünkü halk, Hakk'ın görünme ve meydana çıkma yerleridir. Rıza, gazap, icabet, sevinç vb. gibi şeyler ki, bunlara şuun denmiştir. Her müessirde birtakım sıfatlar vardır ki, bunlar, O'ndaki ülûhiyyet mertebesidir. Bu mertebenin kabz, bast, yaşatma, öldürme, kahr vs. gibi şeylere mahsus halleri vardır. Bunlar mertebenin hükümleridir. Bu genel mukaddimeyi bil ki, Allah Teâlâ'nın izniyle yararlanasın." (Sadrettin Konevi'nin Fatiha Tefsirinden) (İrfan sofraları, 19. sofra, Niyazi Mısri, Süleyman ATEŞ, 1971, s.53)

tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'da sırrın karşılığına gelen makamda **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **"lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Tecell-i Şuûnât-ı Zâtiyyenin Murakabesi

"...O'nun zâtından başka her şey helak olacaktır..." [1498] âyet-i celîlesinin manâsını murâkebesinde tefekkür eder.

Bu makam Hz. Mûsâ aleyhisselâmın aleyhisselâmın kâdem-i şeriflerinin[1499] altındadır. Yani bu makam Hz. Musa'nın aleyhisselâmın adım attığı bir makamdır. Cenâb-ı Allah Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte (Tur'a) gelip de Rabb'i onunla konuşunca "Rabb'im! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabb'i): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak. Eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabb'i o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca dedi ki. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim." [1500] Buyurmaktadır.

Nasıl ki Hz. Mûsâ aleyhisselâm âyet-i kerimede beyân edildiği üzere "Ya Rab! zâtını bana göster, seni göreyim" deyince Allah Teâlâ "Beni fâni gözlerinle göremezsin; dağa bak, dağı görürsen, beni de görürsün." der. Hz. Mûsâ aleyhisselâm dağa bakınca, nazarından her şey kayboldu. Çünkü tecellî-i ilâhinin karşısında bütün âlemler bir zerre kadar olmadığı için, tecellî-i irâde zuhur edînce, bütün varlıklar kendi küçüklüğünü idrâk ederler.

Kul, bu büyüklük karşısında zerre misâli olan kâinatında idrâk edilemeyecek zerreler, parçacıklar hâline geldiğini anlayınca, her Şey ona yok hâlinde görülür. Yıldızlar geceleyin görülür, ama güneş doğunca görünmez hâle geldikleri gibi, bu makama yükselen insanlarda tecellî-i ilâhî nuru altında iken var olanlar, yok hâline gelirler ve "fenâfillâh" denilen makam zuhur eder.

İhvân, bu makamda bütün zerrelerle Allah Teâlâ'yı zikretmeğe başlar ve her şeyin sıfât-ı ilâhî içerisinde mahvolduğunu idrâk eder.

Artık ihvân, büyük bir hayranlık içerisinde seyrettiği zerrelerin zikir zevklerinin idrâkıyla Allah Teâlâ'yı zikreder. Bu zevk sarhoşluğundan ayılınca Hz. Musa aleyhisselâmın kendine geldiğinde yaptığı gibi, Cenâb-ı Hakkı müşahede ederek, Allah Teâlâ'nın zât-ı ilâhîsinin sonsuz ve sınırsız olduğunu gerçek manada idrâk edip; Hz. Musa'nın aleyhisselâmın:

"Ya Rab, ben tevbe ettim, senin varlığının hakikatini gözler ihata ede-

---

[1498] (Kasas, 88)

[1499] Burada geçen (kâdem-i şerif) ayaklardan maksat sünnet ve tarikattır. Bu latifelerden biriyle kendisinde bir terakki hâsıl olup adı geçen hal ve durumlardan biri zuhur ederse aynı latifeyi ayağı altında bulunduran nebînin meşrebi üzerinde sayılır.

[1500] (A'raf, 143)

mez, görmenin sınırı içine alamaz olduğuna ben iman ettim." dediği gibi kul da Allah Teâlâ'nın zât ve sıfatlarının sınırsız olduğunu idrâk etmeğe başlar.

Sonsuz bir zikir ile Allah Teâlâ'yı zikreden kul, hayranlıklar içerisinde kalır. Kul bu makamda; Hz Musa'nın aleyhisselâmın Medyen'den gelirken çölde yolunu kaybedip soğuk bir havuda kurtuluşu için bir yol veya yol gösterecek olan birisini ararken, uzaktan kendisine bir ışık görüldüğü gibi zikir ehli olan sâlikde de lutf-u ilâhi olarak, ilâhi tecellîler zuhur etmeye başlayabilir. Bu tecellîyâtın nereden, nasıl olacağını tesbit etmek mümkün olmaz.

Hz. Mûsâ aleyhisselâm etrafa bakarken ailesine, "Bana bir ışık görünüyor, ben oradan ya biraz ateş alıp buraya gelirim, ateş yakar sizi ısıtırım veya yol gösteren birisini bulurum." deyip ışığa doğru giderken; ışık da ondan uzaklaşıyordu. Nihâyet ışık bir ağaçtan ona görünür ve kendisine "ben senin Rabb'ınım" der. Bu hitapla Hz. Mûsâ aleyhisselâm ilâhi kelâmın tecellîsine mazhar olduğu gibi, bu makamdaki ihvân de manevî zevkin muhabbet cezbelerinin hayranlıkları içerisindeyken, Allah Teâlâ hakikatlerin yüzünden perdeleri kaldırır ve hakkı hak olarak, bâtılı da bâtıl olarak görmeyi ona nasip eder.

Hz. Musa aleyhisselâmnın Rabb'ıyla yaptığı bu konuşmanın ardından Fır'avun'a davetçi olarak gönderildiği gibi, ihvân de hakikatleri nefsine tebliğ etmek üzere bir mücadeleye bir davete başlamış olur.

Bu mücadelede insan ruhu şahit olduğu hayranlıklar içerisinde mücadelesini sürdürürken ay ve güneşi bulutların kapattığı gibi hakikatlerin üzerini de dalâlet ve şaşkınlık bulutları gelir kaplar.

Bu durumdaki kulun keşf-i hakikiye geçmesi için mevlâsını çok zikretmeye ihtiyacı vardır. Kul Cenâb-ı Hak'kın sıfât-ı selbiyelerinin tecellîsine mazhar olamayınca hakikatin yüzündeki cehalet bulutlarının uzaklaşması mümkün değildir. Bu bulutların dağılması bir sonraki derste olur.

16. DERS:

TECELLİ-İ ŞUÛNÂTI SIFAT-I SELBİYYE DAİRESİ

İsa aleyhisselâmın tahtında ve Hafî'nin arş-ı âlâ'daki aslı ve karşılığıdır.

Hediyeden sonra "İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî"

der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'da hafî'nin karşılığına gelen makamda **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **"lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Tecell-i Sıfat-ı Selbiyye Murakabesi

"...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.'' [1501] âyet-i celîlesinin manâsını murâkebesinde tefekkür eder.

İhvân bu makamda şaşkınlıklar ve hayretler içerisinde, Allah Teâlâ'nın sıfatlarıyla diğer varlıkların sıfatlan arasında hiç benzerlik olmadığını, gerçek manâda idrâk eder.

İnsan görür, Allah Teâlâ'nın da görme sıfatı vardır. Ama bunlar birbirlerine hiç benzemezler; İnsan bir tarafa bakarken meşgul olduğu için, diğer yönleri göremez. Allah Teâlâ'nın görmesi ise, böyle değildir. O her şeyi bir anda ve birbirine karıştırmadan görür.

Allah Teâlâ'nın işitmesi de bizim gibi değildir. Bizi, dinlediğimiz herhangi bir ses meşgul eder, diğerini duymaya veya idrâk etmeye gücümüz yetmez. Allah Teâlâ'nın duyması ise böyle değildir. O, bütün sedaları birbirine karıştırmadan, bir anda dinler. Allah Teâlâ'nın bütün sıfatları bu misâllerde belirtildiği gibi şümullüdür.

İhvân, bu makamda, bu düşünce ile Allah Teâlâ'yı tefekkür edînce, Allah Teâlâ'nın sıfatlarıyla, kendi arasındaki cehalet bulutları yavaş yavaş dağılmaya başlayarak Allah Teâlâ'nın zâtında benzeri olmadığı gibi, sıfatlarında da benzeri olmadığının hakikati, kalbinde yerleşir.

Bu makamda zuhur eden nûr siyah bir renktedir. Çünkü kul yaşadığı karanlıklar ve hayranlıklar içerisinden kurtulması için yine zikrullaha muhtaçtır.

Bu makam Hz. İsa aleyhisselâmın kâdem-i şerifi altındadır. Yani bu makamda hakkıyla Allah Teâlâ'yı zikreden Hz. İsa aleyhisselâmdır. Hz. İsâ aleyhisselâmın bu makamda mazhar olduğu haller, bu makama yükselen insanlarda da zuhur edebilir.

İhvân bu makamlardan yükselirken mevlâsını sıfatlarıyla tanıyıp hakkıyla zikretmeye başlar. Mevlâsını hakkıyla zikredince, Rabbi de onu sever, o da mevlasının muhabbet cezbelerine kapılır. Çünkü Allah Teâlâ kulunu sevince kul da o muhabbet cezbeleri ile Allah Teâlâ'ya doğru yaklaşır. Kafesteki

---

[1501] (Şura,11)

bülbüller gibi, Allah Teâlâ'nın varlığını azamet ve kudretini tefekkür ederek zikretmeğe başlayınca, ihvânın ruhu mânevi zevklerin merkezi hâline gelir.

Kul (zakir) kalbine yerleştirdiği ve sığındığı diğer ilâhları terk ederek gerçek Mevlâsına teveccüh eder. Dünyanın süslenmiş, yaldızlanmış malı, mülkü, makamı, mevki'si ve aile yuvası Rabbi'yle arasına girerek onu Rabb'inden ayıramaz. Artık kulun mi'râç gecesi yaklaşır. Rûh mi'râç etmek, mevlâsına kavuşmak için bütün gücünü kullanmaya azim ve gayret sarf etmeye karar verir.

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz mi'râç gecesinde muhabbet cezbeleri ile yanıp kavrulmuş olarak Beytullahın karşısında hâzin hâzin beklediği gibi; kul da Rabb'ul İzzetin muhabbet kapısında kalbi muhâbbetullahla pişmiş, kebap olmuş bir şekilde, imkânsızlıklar içerisinde beklemeğe başlar.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem sabırsızlık ve imkânsızlıklar içerisinde beklerken Cebrail aleyhisselâm geldi. Burağı getirdi ve:

"Sevdiğin, gerçek manâda dostun olan Allah Teâlâ seni davet ediyor. Kalk Burağ'a bin," dediği an Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yola çıktığı gibi, etrafındakileri görmek için sağa sola başını çevirmeyip Kâbe-i Muazzama'dan Mescidi Aksâ'ya doğru giderken sağına ve soluna değişik varlıklar geldi canlandı, ağladılar, güldüler, süslendiler ve: "Ne olur lütfet ve bize bak," dediler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ise başını hiç bir tarafa çevirmeden maksuduna ulaşmak için yoluna devam ettiği gibi; ihvâna da Allah Teâlâ'nın yardımı yetişir ve Mevlâsı ona bir dostunu, mürşid olarak gönderir. O mürşid Cebrail aleyhisselâm gibi, ihvâna hizmetçi olur ve ihvâna kendisini Hakk'a ulaştıracak en kısa yolu gösterir. İhvân; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Mescidi Aksa'da bütün enbiyâların ervâhlarıyla buluştuğu gibi, bu makamdaki ihvânda enbiyâların ve evliyâullahın ervâhıyla buluşur.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Mekke'den Mescidi Aksâ'ya kadar Burak üzerinde, Mescidi Aksâ'dan Sidre-i Müntehâ'ya kadar değişik vasıtalarla giderken Cebrail aleyhisselâmın ona rehberlik ettiği gibi; ihvânın da bu yolculuğu tamamlayabilmesi için bir yol göstericiye, mürşide ihtiyacı vardır.

İhvân; hâfî makamında beden vasıtasını bırakır, mürşidin yerini de muhabbeti ilâhi alır. Sevgililer sevgilisi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem rûh yolculuğu yapma kemâlâtına erince ihvâna bir sonraki verilir.

17. DERS:

TECELLİ-İ ŞAN-I CAMİ-İ İLMİ İLAHİ DAİRESİ

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin tahtında ahfâ'nın arş-ı âlâ'daki aslı ve karşılığıdır.

Hediyeden sonra **“İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami’ olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem’i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem’i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî” der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ’ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ’da ahfâ’nın karşılığına gelen makamda **bin defa** lisanen ve kalben gizli sesle **“lâilahe illa’llah”ı zikreder.** Her yüz başında bir defada “La ilâhe illa’llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Tecelli-i Şan-ı Cami-i İlmi İlâhî’nin Murakabesi

Murakabesinde Cenâb-ı Hak’tan feyz nurunun bizatihi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ahfâsına tecellî edip oradan da ihvânın ahfâsına yeşil bir nûr şeklinde tecellî ettiğini ve **“Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”** [1502] âyet-i celîlesinin manâsını düşünür.

Bu makamda kul gerçek rûhâni mi’râç makamına yükselmiş olur. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Cenâb-ı Hak “Sen” diye seslendiği gibi, ihvân da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin karşısında “Sen” hitabına muhâtap olarak oturmuş olur.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem nuru. Cenâb-ı Hak’kın sıfatlarının bir tecellî aynası olduğu için ihvân, burada feyzi vasıtasız olarak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden alır.

İhvân, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme tam olarak ittiba etmenin yollarını bütün imkânlarıyla araştırır. Çünkü bu makam, hakikat makamı olup burada ilim Hakk’a intikal eder, îmân; taklitten tahkike doğru yönelir.

Çünkü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem mi’raç gecesinde, bütün âlemleri cennet ve cehennemleri görerek ilm-i yakînden, aynel yakîn makamına geçmişti. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem “ayn’el-yakîn” makamından bakarak; Allah Teâlâ’nın, kâinatın yaratılışı için; “ol” dediği sedayı duymuş, kâinatın yaratılışını ve yok oluşunu, “hakk’el-yakîn” olarak müşahede etmiştir.

[1502] (Kalem, 4)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gerçek manâda ittiba' edip ahfâ makamına çıkan, bu makamda muhabbet cezbeleri ile Allah Teâlâ'yı zikreden ihvân da "rûh-î cüz'den rûh-î kül'e" doğru sefer yapmış olur.

"Rûh-î kül," Rûh-î Muhammed'dir (sallallâhü aleyhi ve sellem) Arş, Kürs, Levh, Kalem, zerre ve kürre o ruhtan yaratılmıştır. İhvân artık yıldızların güneşin ışığında kaybolduğu gibi rûh-i küllün içerisinde yok olup muhâbbetullah ve muhâbbet-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem içerisinde fânî olmayı arzuladığı bir makama gelmiş olur. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Cebrail aleyhisselâm ile sidre-i müntehâya vardıkları zaman, Cebrail aleyhisselâm Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz'e;

"Ya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ben buradan Öteye geçemem. Buradan ileri geçmek istersem mahvolurum." der. Bunun üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

"Ey Cebrail aleyhisselâm, buraya kadar beni sen mi götürdün ki? Beni buraya muhabbet cezbeleri götürdü. Sen olmasan dahî benim başka bir tarafa gitme kudret ve imkânım yoktu" der. Bu noktada rehber olarak gelen Cebrail aleyhisselâm, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden ayrılır.

Bu makama yükselen kemalât sahibi zikir ehlini mürşidler muhâbbetullaha teslim ederler. Yûnus Emre'yi, şeyhinin dergâhtan uzaklaştırması gibi. Çünkü muhabbette de ihvân Allah Teâlâ'yı hakkıyla tevhîd etmeye mecburdur. Ne yazık ki rehberler ve mürşitler çok sevilince; ihvân. muhabbette Allah Teâlâ'yı hakkıyla tevhîd etmeyi unutur ve gönlüne insanların muhabbeti yerleşir. Yûnus'un şeyhi, Yûnus'da bu hâli keşfedince müridânına "Yûnus'u dergâhtan kovun, dışarıya atın"demiştir.

Tarihlerde kaydolduğu gibi Yûnus kaddese'llâhü sırrahu'l azîz dergâhtan şeyhi tarafından kovulmuş ve uzaklaştırılmıştır. Yûnus, yeryüzünde gezip dolaşırken gerçek mahbûbun, gerçek dostun yalnız Allah Teâlâ Hazretleri olduğunu bütün hakikati ile kavrayarak kemâlâtını tamamladı. İhvân bu düşünceye varınca muhabbetin gerçek manâda yalnız Allah Teâlâ'ya ait olduğunu kavrar ve tevhîd inancının gerçek manâsını idrâk ederek hakikat yolunda adımlarını atmaya başlar.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Cebrail'den aleyhisselâm ayrılınca yalnız başına, değişik vasıtalarla mahbubuna doğru yaklaşmaya başladığı gibi; mürşidler de ihvâna arşta karşılığı bulunan "nefs-i natıka" dersini verirler. Çünkü "nefs-i natıka" karar veren gerçek bir güç, gerçek bir kuvvet ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz gibi mahbûbun muhabbet cezbelerine kapılmış, vuslat isteyen gerçek bir varlıktır.

18. DERS:

MERTEBE-İ ZİLÂL-İ ESMA-İ SIFAT DAİRESİ:

Nefsi Nâtıka'nın arş-ı âlâ'daki aslı ve karşılığıdır.

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'da Nefsi Nâtıka'nın karşılığına gelen makamda **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra murakabesi îfa edilir ve yeryüzüne inilir.

Mertebe-i Zilâl-i[1503] Esma-i Sıfat Dairesinin Murakabesi

Nefs-i natıkanın bedendeki makamı iki kaşın arasındadır. Ancak ihvan çalıştığında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Sidre-i Müntehâ'ya, oradan da imkân dâiresinin üstüne yükseldiği gibi, ihvânın ruhunun basîret gözü alnından sonsuzluğa doğru yükselir, imkân âleminin üstünden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin Sidre-i Müntehâdan bakışı gibi kâinata bakar.

İşte o zaman sonsuz feyz deryasından, sağ kaşının üstünden; feyz ve letâif makamları denilen ahfâ, hafi, sır, rûh ve kalbe doğru beşerî bünyenin kaldıramayacağı kadar feyz akmağa başlar.

[1503] Gölge. Perde. Zıll; dünyada görünen varlıklardır. Bu varlıklar bir gölgedir. Zatın isimleri ve sıfatlarının gölgelerinin tecellilerini seyr ederek Allah Teâlâ'yı gördüğünü zan ederek bir yokluğa düşer.

19. DERS:

MURAKABE-İ MA'İYYET VE HÜVİYET DERSİ

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'da zamansız ve mekânsız bir halde Murakabe-i Ma'iyyet dersini yapar. Daha sonra hali zuhur edince zamansız ve mekânsız halde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Ma'iyyet bir süre kalır ve yeryüzüne inilir.

MURAKABE-İ MA'İYYET VE HÜVİYYET

Murakabede إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا [1504] âyet-i kerimesini ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Mekke'den hicret ederken sığındıkları Hira Mağarasında Ebû Bekir-i Sıddîk radiyallâhü anh Hazretlerine:

"Ya Ebû Bekir, mahzun olma Allah Teâlâ bizimledir" buyurduğu hadis-i şerifini düşünerek Allah Teâlâ'nın her an bizimle beraber oluşunun tecellî sırlarına mazhar olmak İçin ma'iyyet dersi olan tevhidin sırrına ermektir.

Bu dersin gayesi varlığın Allah Teâlâ ile oluşudur. Allah Teâlâ'dan başka varlıklar müstakil bir varlık değildir. Yalnız müstakil varlık vâcîbul vücûd olan Allah Teâlâ'nın varlığıdır.

Çünkü kâinat yokken Allah Teâlâ var idi. O yokken bir zerrenin varlığını dahi düşünmek mümkün değildir. Bu varlık yok olacak olsaydı O'nun varlığı hüviyeti asla değişmez olduğunu bilmektir. Bu sır ve perdelerinin kalkma-

---

[1504] "Allah Teâlâ bizimledir" (Tevbe, 40)

sı için mai'yyet ve hüviyet murakabe dersi olur.

MEVLÂNA HALİD BAĞDÂDİ KADDESE'LLÂHÜ SIRRAHU'L AZÎZİN 33. MEKTUBU

Allah Teâlâ bizleri kendi edebiyle ahlaklanan ve doğru yolu üzerinde sabit olanlardan kılsın. Bu mektup müceddidiye meşrebine göre murakabe ve murakabeden doğan kudsî hakikatleri beyan eder.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Hamd Allah Teâlâ'ya mahsustur. Salât ü selam Allah Teâlâ'nın Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem üzerine olsun.

Bilmiş ol ki maiyyet murakabesinden sonra, akrabiyyet murakabesi gelir.

Cenab-ı Hak Sübhanehü:

(Biz ona şah damarından daha yakınız) [1505]âyet-i celilesiyle bu murakabeye işaret eder.

Akrabiyet murakabesi velâyet-i kübra dairelerinin birinci dairesidir. Velâyet-i kübranın üç tam bir de yarım dairesi vardır. Bu yarım daireye GAVS denir, ikinci, üçüncü ve GAVS dairelerinde muhabbet murakabesine geçilir. Bu murakabeyi tasdik eden âyet-i celile **"Allah onları sever, onlar Allah'ı sever."**[1506] âyet-i kerimesidir.

Velâyet-i kübrada doğru bir idrake sahip olanlar için ilk gördüğü halden başka haller görünür. Bu velâyet Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin velâyetidir, Daha sonra toprak unsurunun dışındaki üç unsurdan BATİN isminin musemmasının rabıtası yapılır. Buna **'velâyet-i ulya'** denilir.

Sonra toprak unsurundan, nübüvvet kemallerinin murakebesi vardır.

Sonra risalet kemalinin murakebesi vardır.

Sonra da Ulul-Azm'in kemalinin murakabesi vardır,

Ondan sonra da heyet-i vahdaniye'nin murakabesi gelir. Heyeti vahdaniye letâif-i aşere birleşmesinden meydana gelir. Beşi âlem-i emirden kalb, Ruh, Sır, Hafa, ahfâ'dır. Beş tanesi de halk âlemindendir. Nefs ve ana-r-ı erbaa denilen Toprak, Hava, Su ve ateştir. Hepsi kemale erince bir latife i olur. O vakit kalb Allah (c.c)'in feyizlerinin indiği yer olur.

Sonra Hz. İbrahim aleyhisselâmın dostluk makamının murakabesi gelir.

İbrahim aleyhisselâmın dostluk makamı ve hakikatinin kaynağı Allah Teâlâ zat-ı Akdesini bizzat murakabesidir.

Sonra muhabbet-i zatiyenin dairesi gelir. Bu daireye, muhabbeti zatiye ve hakikat-ı Museviyye'ye kaynak olması itibarıyla 'Makam-ı Musevi' ve 'Murakabe-i Zat'da denir.

Sonra hakikati Muhâmmediyye'ye kaynak olması itabarıyla murakabe-i zat ve muhbubiyyeti zatiyye ile iç içe bulunan muhibbiyeti zatiyenin dairesi

---

[1505] Kaf, 16
[1506] Maide,54

gelir. Sonra hakikat-ı Ahmediyye'ye menşe olma kaynak olması itibarıyla zat murakabesi ve halis hubb-i zat dairesi gelir. I

Sonra la tayn (tayinsiz), mutlak Hazret-i Zat mertebesi vardır.

Sonra güzel Kâbe'nin hakikati gelir. Bu hakikat Allah Teâlâ'nın azamet ve kibriyasının zuhurundan ibarettir. Burada bütün mümkinatın, Allah Teâlâ'ya secde ettiği itibarıyla zat'ın murakabesi vardır.

Bunların akabinde Hakikat-ı Kur'aniyye mevcuddur. Bu, zat-ı Aliyye'nin benzeri olmamak ve hakikat-ı Kur'aniyyeye menşe'e olduğu mulahazasıyla vüs'at'in mebdei (genişliğin başlangıcı)nden ibarettir.

Bunu takiben oruç ve namazın hakikati gelir. Bunlar oruç ve namaz hakikatine kaynak olduğu itibarıyla zat-ı Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinin misli olmamasının kemal-i vusa'tından (mutlak büyüklük) ibarettir.

İki yerde vus'at kelimesini kullanmamız, bu manaları izah etmekde, ifade sahalarının dar olmasından ileri gelmektedir. Bu hakikatlerin yaşanması esnasında Kur'an-ı Mecid'in okunması ilerlemeye ve yükselmeye vesile olacağından faidelidir.

Sonra sırf ma'budiyyet bakımından halis mabudiyyet ve seyr-i nazarinin hâsıl olma dairesi gelir. (Nazar ve görüş seyr-i sülük manasında kullanılmıştır). Bu seyr, kademi değildir. Çünkü kademi seyr abdiyyet makamlarındandır.

Bütün bunlar tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiyye'deki murakabe ve makamların isimleridir. Bu hususta Müceddidiye Mektubatında (İmam-i Rabbani'nin mektubatı) geniş açıklamalar mevcuttur.

Bu gibi makamlarda murakabe ile meşgul olanlar anlatılanlardan payını alacaktır. Mürşid olan şeyhin teveccühü ile de ilerleme ve yükselmeler hâsıl olacaktır. Muvaffak kılan Allah Teâlâ' dır.[1507]

AÇIKLAMA

Yukarıdaki mektubda murakabe muamelelerinin kısımları anlatılmaktadır.

Cenab-ı Allah: **"Allah herşeyin gözeticisidir"**[1508] diğer bir âyet-i celilede **"Sen gözet."** [1509] buyurmuştur.

Bazı büyükler; **"Kim kendi ile Allah arasındaki mukarabeyi sağlamlaştırmazsa keşif ve müşahadeye ulaşamaz."** buyurmuşlardır.

Büyüklerden birisi de: **"Murakabe; kulun bütün hallerinde Allah Teâlâ'nın kendisine vakıf olduğunu devamlı olarak düşünmesidir."** buyurmuştur.

Bir diğer büyük de **"Kim düşünceleri ile Allah'ı murakebe ederse; Allah da onun uzuvlarını günaha girmekten muhafaza eder."** buyurmuştur.

[1507] Esad Sahib, t. D.-K. (Mayıs-2008). Mektubat-ı Mevlâna Halid. İstanbul: Semerkand, s.190-191

[1508] Ahzab,52

[1509] Duhan,59

Şeyh Murtaiş kaddese'llâhü sırrahu'l azîz **"Murakebe; bütün bakış ve konuşmalarında, Allah'ı düşünmek için sırrını korumaktır."** derken: Şeyh'ül İslam Abdullah Herevi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz:

"Murakebe devamlı olarak maksadı mülahaza etmektir." demiştir.

Başka birisi de:

"Murakebe; sırrına Allah'tan başkasının girmesini engellemek, hata ve günah işlemekten utanmaktır." demiştir. Yine bir başkası da:

"Murakabe; sıfatları mülahaza ederek, vakitleri muhafaza etmektir." demiştir. Bir Allah Teâlâ dostu da:

"Murakabe: kalbe gelen hatıralara kontrol altına almak ve sırrı muhafaza etmektir." buyurmuştur.

Murakebe birkaç mertebedir. Birinci derece, kâinatı seyredip devamlı Hak Teâlâ'ya seyr-ü suluk edenlerin mertebesidir. İkinci mertebe Allah Teâlâ'ya itiraz ve ona ters düşmekten sakınmak, Allah Teâlâ'nın devamlı seni gözettiğini düşünmek suretiyle yapılan murakabedir. Bunun derecesi birinciden daha yüksektir.

BİRİNCİ MERTEBE kalbin Allah Teâlâ ile hazır olmasıdır.

İKİNCİ MERTEBE Allah Teâlâ'nın devamlı sana baktığını düşünmendir. Bu durumda sen kendi fiilinle onun fiiline kendi iradenle onun iradesine ters düşmezsin. Sonra da senin fiilin O'nun fiilinde ve senin iraden O'nun iradesinde fani olacaktır. Bu fenaya hazırlık manasında olan şuhudî murakabe; ancak Bari Teâlâ'nın tecellisinin nuru ile olur.

ÜÇÜNCÜ MERTEBE ise Tevhid ilmine yönelmek için ileriye bakan gözünün mütalasıyla fezeli murakabe etmektir. Ezel manasını hazır bulundurmak; Hakk Teâlâ'nın herşeyden önce olduğunu mütalaa etmektir. Ezelin ezeliyetini kıdem-i zati ile müşahade ederek bu şuhudla birlikte tevhid-i zati ilmine yönelip Allah Teâlâ'nın herşeyden önce olduğunu bilmektir. Öyle ki gerek zamanın içinde, gerek evvelinde, gerekse sonrasında; her şeyin Zat-ı Bari Teâlâ'dan sonra olduğunu bilir.

Ezeli olan her mananın ebedi vakitlerden bir vakit zahir olacağını görecektir. Ezelin uhudunu ebed ile birleştirecektir. Kendi şahsını da Allah Teâlâ'nın ezelde tecilli ettiği manalardan bir mana olarak görecektir. O'nu görmekle de nefsini yok edecektir. Çünkü şuhud; Hakk'ın Hakk için Hakk ile görülmesidir. Bu durumda kul murakabe bağından kurtulur. Zira murakabe demek; kendini Allah-u Teâlâya bağlamak demektir. Bu durumda zaten kendi sureti fena bulup bütünüyle Hakk'a bağlanır.

Bunu bilince ortaya çıktı ki; murakebe; ihsanın gereğidir. İhsan makamının kemalatı Nakşî Tarikatı'yla elde edilir. Cibril aleyhisselâm hadis-i şerifinde bu murakebeye işaret edilmiştir, Şöyle ki;

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Cibril-i Emin'in ihsanın ne olduğunu sorduğu zaman O: Allah Teâlâya Onu görüyormuş gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen Onu görmüyorsanda, Onun seni gördüğünü

düşünmendir.[1510] diye murakabeyi tarif ederek cevap vermiştir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bu hadis-i şeriflerinde; Allah Teâlâ'nın murakebesinin ve yüceliğin tasavvurunun iki kısımdan olduğuna işaret etmiştir.

Birinci Kısım: Hakk'ın müşahadesinin galip gelmesidir.

İkinci Kısım: Hakk'ın kendisini daima kontrol ettiğini müşahade etmektir. Çünkü Cenâb-ı Hakk, her iki halde de kulun yaptığından haberdardır.

Allah Teâlâ her nefsin yaptığını ve bütün mahlûkatın hareket ve sükûnetlerini görendir. Kul birinci halde ibadetlerinde kusur yapmaya yaklaşmadığı gibi ikinci halde de, kusur yapmaya yaklaşmaz. Allah Teâlâ'nın ona vakıf olmasını, kendini gördüğünü, kemal-i azametini ve açık Celalini bilmesi, her iki durumda da aynıdır.

Murakebe her hayrın aslı ve Hakk'tan kopan için Allah Teâlâ'ya bağlanma vesilesidir.

Nakşibendî Sadatı'na göre murakabe bir kaç mertebe ve bir kaç derece üzerindedir.

Birinci derece: Allah Teâlâ'nın marifetinde seyrü sülük sırasında devamlı Hakk Teâlâ'yı gözetmektir. Bu şekildeki murakebeye **"Ehadiyet Murakebe'si"** denir. Âlem-i emirdeki beş latifenin makamlarını geçip, kalbin teveccühü yükseldikten sonra bu murakebe ile meşgul olurlar. Âlem-i halktan olan beş latife artık nefs-i natıkanın seyrine girmişlerdir. Bu şuhudda âlem-i halktan olan latifeler nefs-i natıkanın ta kendisidir.

İkinci derece "akrabiyet murakabesidir." Allah Teâlâ'nın nefsinden daha fazla sana yakın olduğunu bilmen ve düşünmendir. Bu murakebenin delili, **"Biz insana şah damarından daha yakınız."**[1511] âyet-i celilesidir. Cenab-ı Hakk'ın bütün haretek ve sekenatında takdiriyle sana baktığını düşünmekle birlikte nefsinden daha fazla sana yakın olduğunu biimendir. Bunun delili:

"Gözler O'nu idrak etmezler. O gözleri idrak eder."[1512] âyet-i celilesidir.

MURAKEBENİN DÖRDÜNCÜ MERTEBESİ "ilmiye murakebesi" dır. Bu murakebede Allah Teâlâ'nın her an kalbe geleni bildiğini düşünmen ve bu şekilde kalbini bütün kötü ve çirkin hatıralardan muhafaza etmendir. Bunun delili **"Allah kaiblerin içindekini hakkıyla bilir."**[1513] âyeti celilesidir. Daha sonra

BEŞİNCİ MERTEBESİ olarak **"failiyet murakabesi"** gelir. Zatının ve fiillerinin Allah Teâlâ'nın fiillerinden olduğunu murakebe etmendir. Bunu düşünmekle, zorlukta ve bollukta Allah Teâlâ'nın bütün fiillerine rıza göstermen mümkün olur. Bunun delili; **"Muhakkak senin Rabbin dilediğini**

[1510] Buhari, İman,37; Müslim, İman, 57
[1511] Kâf, 16
[1512] En'am, 103
[1513] ÂI-i İmran, 154

yapandır." [1514] âyet-i celilesidir.

Sonra **ALTINCI MERTEBE** gelir. Bu mertebede **'mülkiyet murakabesi'** yapılır. Zatının ve sahip olduğun herşeyin Allah Teâlâ'nın mülklerinden bir mülk olduğunu düşünerek mülkünde ona karşı gelmeyeceksin. Bütün işlerini kendisine bırakacaksın. Her halinde ona tevekkül edeceksin. Bu murakabeye delil:

"Hak onun dediğidir. Mülk de onundur." [1515] âyeti celilesidir.

YEDİNCİ MURAKEBE MERTEBESİ "Hayatiyyet murakebesidir." Ebedi hayat âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ tarafından ihata edilmiştir. Böylece kendi sıfatını O'nun sıfatında zatını O'nun zatında fena etmiş olursun. Nefsinin varlığı yok olmuş olur. Bütün işlerini Hayy ve Kayyum olan Allah Teâlâ'ya bırakırsın. Bunun delili: **" Ebedi hayat sahibi O'dur, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur."** [1516] mealindeki âyettir.

SEKİZİNCİ MURAKEBE MERTEBESİ "Mahbubiyyet Murakabesi" dır. Nafile ibadetlerle çok fazla meşgul olmakla Allah Teâlâ'ya yaklaşarak, onun muhabbetinin sana hasıl olmasıdır. Bu durumda Allah Teâlâ'nın hadis-i kudside: **"Kulum nafile ibadetlere devam ede ede bana yaklaşır ve ben de onu severim..."** buyurduğu hakikat gerçekleşir. Kulun nafile ibadetlerle Allah Teâlâ'ya yaklaşması Allah Teâlâ'nın kulu sevmesine sebeb olmuştur. Mükâfat amelin cinsine göredir. Bu murakebenin delili;

"Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever." [1517] âyeti kerimesidir.

DOKUZUNCU MERTEBE 'tevhid-i şuhudi'nin murakabesi" dır. Bu ne tarafa yönetirsen yönel basiret gözüyle Allah Teâlâ'yı önünde görmendir. Ebu Bekir Sıddık radiyallâhü anh **"Ne gördüysem, Allah'ı o gördüğümün evvelinde gördüm"** buyurmuştur. Bu hale delil de:

"Siz ne tarafa yönelirseniz, orası Allah Teâlâ'ya ibadet yönüdür." [1518]âyeti kerimesidir.

Salik mücahede ile bu murakabelerle meşgul olmaya devam ederse, müşahade mertebesine yükselir. O zaman bütün hallerinde seyr-i enfusi başlangıcı olan **murakebe-i maiyyet** ile meşgul olması vacip olur. Seyr-i enfusi arşın üstünde olup Allah Teâlâ'nın **'Zahir'** isminin başlangıcıdır. Burada telkin edilen maiyyet murakabesi Allah Teâlâ'nın zatına yönelmektir. Bu mertebede Allah Teâlâ'nın:

"Siz nerede olursanız olun Allah (ilmiyle kudretiyle) sizlerledir." [1519] âyetinin hakikatına vakıf olunur. Artık nimet ve ihsan sahibi Allah'dan feyiz bekleyecektir. Buradaki feyzin kaynağı, nefisten başka yalnız diğer dört latifenin zikirleridir.

[1514]Hud, 107
[1515] En'am,73
[1516] Müminun, 65
[1517] Maide, 54
[1518]Bakara, 115
[1519] Hadid, 4

Bu makamda önce fena fi'ş-Şeyh makamıyla müşerref olunur. Bu makamın birçok faydaları vardır. Ancak tadanlar bilir. Sonra hakikatta ve nefsü'l-emirde kevn âleminden Hakk Teâlâ'nın aynası fena fi'r-resul makamıyla müşerref olur. Sonra da fena fülah ve Beka billâh makamlarıyla şereflenir.

Varlık âlemindeki eşyaların nasıl Allah Teâlâ ile birlikte olduğu hakikati kendisine lütfedilir. Yalnız bu beraberlik mahlûkların birbirleriyle olan beraberliği gibi değildir. Başka şeylerin biribirine girmesine benzemez. Bu beraberlik **velâyet-i suğra** ile şereflenmiş hal sahibi ile Allah Teâlâ arasındaki Rabbani sırdır.

Güneşin gündüz zahir olmasından daha fazla bu hal salik için zahir olur. Dünya ve içindekiler, gökler, arş, cennet, cehennem, hâsılı bütün mevcudat, salikin basireti yanında güneşin ışığında görülen bir zerre hükmündedir. Bu makamda şu tehlikeden korkulur. Salik kendini terbiye eden mürşidini unutup kendini de kâmil görebilir. Zira nefsini bütün mülkün maliki ve bütün tasarrufların kendi emir ve iradesine göre olduğunu görür. Hâlbuki nefs bütün fiillerin kemalatıyla ve zahiri isimlerle müzeyyen olmuştur. Riyaset ile kaim ve enaniyet ile daimdir. Bu durumda yapılması gereken, kendisini tamamlayan mürşidi ile ruhani irtibatını kuvvetlendirmektir. Böyle yaparsa mürşid-i kâmil onu bu hallerden kurtarır.

O kimse hâlâ daha nefsin berzahına bağlı, dildeki zikr-i tehlilin kafesine mahbustur. Bu makam, zikrinde ve tehlilinde **'la mevcude illallah'a'** doğru terakki etmeye kuvvetli bir sebebtir. O zaman kendisine **tevhid-i şuhudi** zahir olur. İnâyet-i ilahi cezbe ve sülük ile kendisine refakat eder. Nefs fena bulup enaniyeti yok olur. Daha sonra konumuzun başında zikrettiğimiz üç mertebenin üçünde de zahir olan murakabelere göre enaniyyet ve nefisten bir şey bırakmamak üzere kalbin Allah Teâlâ'nın zikriyle sükûn bulması hâsıl olursa, o mertebelerdeki zahiri isimlerin hakikati batını isimlerin başlangıcı olan noktaya yetişmekle enbiya-ı izamın velâyeti ki bu **velâyet-i kübrâ**dır-kendisine hoş geldin der.

Allah Teâlâ'nın ihsan kaynağından kendisine **refref-i vücud** hediye edilir. Salikin varlığından yok olma ve onunla birleşme meydana geldikten sonra ortak nübüvvet kemalatının seyrine başlamaya hak kazanır. Bu makam salikin içine yansımak suretiyle kendisine devamlı **tecelii-i zât** hâsıl olur.

Bu makam, kemalat-ı nübüvvet île tabir edilir. Bu aziz makamda salikin terakkisi, farzları eda etmek, Allah Teâlâ'nın kadim kelamını okumak, bütün âleme rahmet olarak gönderilen Fahr-i Alem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme mutabaat ve sıfatların kaydından sıyrılıp **Allah Teâlâ'nın zat murakebesiyle** mümkün olur.

Bu makam avamda toprak unsuru ile olur. Bu makamdaki bütün varlıklar ve renkler gözlenir. Keyfiyyet ve misliyyet diye bir şey kalmadığından tam bir hayret ve şaşkınlığa düşer. Böylece Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin **"Ey Rabbim benim sendeki hayretimi artır."** [1520]mealindeki hadis-i

---

[1520] Tâhâ, 114

şerifine mazhar olunur.

Burada nefsin hiç alakası kalmaz. Delil gerektiren konular kendisi için açık olur. Zanni olan şeyler yakîne dönüşür. Kurân-ı Kerim'deki mukatta harflerin sırlarının manası bu makamda insan için açılır. Bundan dolayı Mevlana Halid kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin işaret ettiği gibi mukaddes hakikatların sırlarının manaları kendisine zahir olur.

Bu Allah Teâlâ'nın fazl u ihsanıdır. Allah dilediği kişiye verir. Allah Teâlâ büyük fazilet sahibidir.[1521]

ESAD SAHİB

VELÂYET-İ KÜBRÂ(Büyük Velâyet)

Velâyeti Kübrâ, Allah Teâlâ'nın Esma, Sıfat ve Zat'ına mahsus olan dairede seyirden ibarettir.

Ne zaman ihvan Tevhîd-i Vücûdî ve Allah Teâlâ ile beraberlik sırrına (maiyyet murakabesi) ererse, o zaman nefsinde Arşı Mecid'den, hatta Arş'tan daha yüce bir makamdan zeminin altına kadar uzanan âlemlerde, zerreler de dâhil olmak üzere, her şeyi kuşatmış olarak yayılan bir nur görür. Bu nurun renkle ilgisi bulunmamakla beraber, semavî ve koyu bir görünüşte olduğu söylenebilir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir hadîsi kutside **"Allah Teâlâ Âmâ'da idi."**[1522] buyurmaktadır.

Allah Teâlâ ile beraberlik sırrına eren ve Tevhîd-i Vücûdî'nin şereflisi olan kimse o nur'u, güneşin doğuş anındaki netliği gibi, görür. O zamana kadar bir benzerini görmediği bu nur'a karşı

"Acaba bu gördüğüm Allah Teâlâ mıdır?" diye şüpheye düşecek kadar bu tecellinin tesiri altında kalır. Nihâyet bu nur da ihvanın murakabesinden çekilir ve eseri bile kalmaz. Bu nur ile yok olan imkân âlemi, bu nurun yok olması ile tekrar meydana gelir. Bir nur tecellisi ile diğer bir âlemin yok olması, birinin diğerini yok ettiği için değil, tıpkı güneşin doğması ile aslında var olan yıldızların gündüz görülemediği gibi, bir şeydir. Fakat kalbe ait seyirdeki görüş, maddî gözle olan görüş gibi, sınırlı olmadığı için, bu makamın yolculuğunda olan zat, yolculuk esnasında gördüğü varlığın, varlığı vâcib olanın (Allah Teâlâ'nın) tecellisi midir, yoksa mümkün olan bir varlık belirtisi midir, onu ayırt edebilir.

Varlığı vacib olan Allah Teâlâ'nın tecellisini görme haline **"O'nunla olma"** hali denilir. Allah Teâlâ'nın lütuf ve kereminin eseri olan, ihvanda bu görme hali, Velâyeti Kübra'da seyreden velilere mahsus bir iltifatıdır ki; Bu makamın velâyeti peygamberlere mahsus bir velâyettir.

İhvan, mânevî sarhoşluktan ayılma ve uyanma makamında varlığı olduğu gibi, yerli yerinde görür. Fakat gördüğü şeylerin, Allah Teâlâ'nın varlığı-

---

[1521] Esad Sahib, t. D.-K. (Mayıs-2008). *Mektubat-ı Mevlâna Halid.* İstanbul: : Semerkand, s.192-196

[1522] "Her şey yokluk halinde iken ve kâinatta hiç bir şey var olmadığı zamanda Allah Teâlâ, varlığı kendi Zatı ile idi."

nı gösteren şeylerden ve O'nun varlığının gölgesinden başka bir şey olmayan şeyler olduğunu anlar. Yine bu makamın sırlarına eren zat görür ve anlar ki; Varlığın görünüşü Allah Teâlâ'nın sıfatıdır ve katiyyen aslı değildir. Tevhîd-i Şühûdînin manası işte budur. Öyle bir tevhîd-i Şuhûdî ki, nefis latifesinden müşahede edilir. Allah Teâlâ'nın kuluna olan yakınlığının manası bu makamda anlaşılır.

"O'nunla beraber olmak ve O'na yakın olmak" arasındaki fark'a gelince: Beraber olmanın sonu **"Bir"** olmaya ve sonunda ikiliği kaldırmaya gider. Her ne kadar mümkün olanın varlığı ayrıca müşahede edilirse de, varlığı kendi zatından değil, Allah Teâlâ'nın varlığındandır. Yine mümkünün sıfatının varlığı da O'nun sıfatının varlığındandır.

Beraberliğin ve birliğin hakikâti yokluktur. Yaratılmış olanın Allah Teâlâ'da yok olmasıdır. Bu hususu bundan daha fazla açmak mümkün değildir. Buraya kadar yapılan izahattan anlaşılmıştır ki;

Varlıkta asil olan gölge değil, bizzat varlığın aslıdır. Zaten gölgenin varlığı da onu salan bir asıldan gelir. Varlığın sıfatında da durum aynen böyledir. Gölge olan sıfatın varlığı, asıl olan sıfatın varlığının eseridir. Asıl olanın gölgeye yakınlığına karşılık, nasıl olur da gölgenin asıl olana yakınlığından bahsedilebilir? Gölgenin varlığı gölgeyi düşüren asıldan gelmektedir.

Ekrabiyyet "Allah-ü Teâlâ'nın kuluna her şeyden yakın oluş" hâlini satırlara intikal ettirmek mümkün değildir.

Aklın gücü de bu makamı anlamak ve anlatmak için çok noksan ve kifâyetsizdir. Allah Teâlâ'nın kuluna olan yakınlığının, kulun kendi kendine olan yakınlığından daha yakın olduğunu kavramak hususunda, idrâk susmuş ve akıl acze düşmüştür. Bu mesele aklın ötesindedir. Bu sırrı meydana koyma yetkisi sınırlı tutulmuştur.

Velâyet-i Kübrâ dairesi, Gavs'ı da içine alan üç daireden meydana gelir. Velâyet-i Kübrâ'ya mahsus bulunan bu üç daireden âlemi emirden olan beş letâifeye (kalb, ruh, sır, hafî, ahfâ) mahsus bulunan dairelere kadar uzanır. Bu dairede yükselme yeri ve feyiz kaynağı beş lâtife ile birlikte, nefis lâtifesidir. Bu dairede murakabe Allah Teâlâ sevgisi (muhabbet) murakabesidir. Bu murakabeyi Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade buyurur.

"Allah Teâlâ onları sever, onlar da Allah Teâlâ'yı" [1523] Muhabbet murakabesinde feyiz kaynağı, nefis lâtifesidir.

Bu dairelerin her birisinde murakabe yolu, ihvanın kendi varlığını, içinde bulunduğu daireden silkip atmaktır. Bundan sonra da **muhabbetullah (Allah Teâlâ sevgisi)** feyzinin, esma ve sıfatın aslı dairesinden, nefis latifesi olan (ene-ben) latifesine sevk edildiği düşünülmelidir. Gerçekte muhabbetullah feyzi aslın aslı dairesinden (enâniyyet-benlik) latifesine sevk olunmaktadır. Gavs'a ait dairede de, muhabbetullah feyzi enâniyyet latifesine gönderilmektedir.

Buradan da **aslın aslı** dairesine yükselir. İhvanın yükseldiği **aslın aslı da-**

[1523] Mâide, 54

iresi gavs'ın bulunduğu dairededir. Bu dairenin sırrına eren gavs'tır. İşte bu iki daire **(asıl dairesi ile aslın- aslı kül dairesi)** ile bahsi gecen ve mahalli yüce olan yarım dairede bulunan kimselerde, gerçekten **Ruh-i kül**l'e yakınlaşma meydana gelmektedir. Sonuncu dairenin yarısında Ekrabiyyet ve Tevhîd-i Şuhûdî'nin sırrı meydana gelmektedir. Bu dairede **Ekrabiyyet (yakınlık) Murakabesi** (Allah-ü Teâlâ'nın kuluna her şeyden yakın olma sırrı) hayalî olarak hissedilir. Bu hususa dair Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"And olsun ki, insanı biz yarattık. Nefsinin kendisine fısıldadıklarını bile biliriz. Biz ona şahdamarından daha yakınız."[1524]

Ekrabiyyet makamından daha yücelere seyretme imkânı hâsıl olunca, bu defa seyir asıl **(Zât)** dairesinde meydana gelir.

Velâyeti Suğra'da meydana gelen yok olma hali yine bu dairelerdedir. Ancak, Velâyeti Suğrada meydana gelen bu hal, yok oluşun aslı değil suretidir.

Bu dairelerde Allah Teâlâ'nın birliğinin, manası düşünülerek lisan ile yapılan tahlillerle ifade edilir.

Bazı dairelerin kesilmesi ve bazılarının tamam olması meselesine gelince: Bu dairelerden her biri ihvana güneş kadar açık ve net olarak görünür. Eğer dairede zayıflama ve kopma ihtimali belirmişse aslında güneş gibi parlak görünen o dairenin tecellisi, ihvana biraz sönük, daire kopma durumuna gelmişse tutulma esnasındaki güneşin nurunun sönüklük hali gibi, görünür.

Velâyeti Kübra dairelerinin alâmetleri:

Bu alâmetler, iç âlemine ait feyiz muamelelerinden başka bir şey değildir. Bu ise, insanda dimağ ve göğüs ile ilgilidir. İşte dimağdan göğse açılan bu yolla ihvanda Şerh-i Sadır (Göğüs açılması) meydana gelmekte, bundan da izahına imkân olmayan göğüs genişliği hâsıl olmaktadır.

Her ne kadar kalb latifesinin, seyrinde meydana gelen, şerh-i sadr'ın izahı mümkün değil ise, de, bu durumdaki ihvan, kalbinde nice semavî yücelikler görür. O semavî yücelikler de, nice kalblere şahit olur. Bu genişleme aynı zamanda beş lâtife içerisinde kalbe ait bir genişleme olup, diğer latifelerle bir ilgisi yoktur.

Velâyeti Kübrâ'da hâsıl olan şerh-i'sadır'a gelince; Bu genişlemenin hali göğüsün tamamını kaplar. Şerhi sadır halinin meydana geldiği yer, Velâyeti Kübra'da ahfâ latifesidir. Şerhi sadr'ın işareti gönül yolu ile meydana gelir ki, bu da kaza (kader) hükümlerine karşı îtirazda bulunmamaktır. İhvanın mutmain olduğu (Allah Teâlâ ile birlik oluşun zevkine erdiği) makam, bu makamdır. İhvan buradan da rıza makamına yükselir. Kulun Allah'tan gelen her şeye rıza gösterdiği makam da bu makamdır.

[1524] Kaf,16

20. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MURAKABE-İ ÂDEMİYYET

Velâyet-i Kübrâ dairesi, Gavs'ı da içine alan üç daireden meydana gelir. Velâyet-i Kübrâ'ya mahsus bulunan bu üç daireden âlemi emirden olan beş letâifeye (kalb, ruh, sır, hafî, ahfâ) mahsus bulunan dairelere kadar uzanır. Bu dairede yükselme yeri ve feyiz kaynağı beş lâtife ile birlikte, nefis lâtifesidir.

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübrâ Dairesinde kalbin karşılığı olan yerde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Ademiyyet'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

MURAKÂBE-İ ÂDEMİYET

Allah Teâlâ'nın güzel isimleri (Esmâu'l- Hüsna) zatları itibariyle âlemin varlığını gerektirirler. Bundan dolayı yüce Allah Teâlâ bu âlemi normal, düzgün bir beden olarak yarattı ve Âdem aleyhisselâmı da bu bedenin ruhu olmasını öngördü.

Âdem derken insanî âlemin varlığı kast edilir.

"Allah Teâlâ Âdem'e bütün isimleri öğretti." [1525] Çünkü bedeni yönetip yönlendiren, sahip olduğu güçler itibariyle ruhtur. Nitekim isimler İnsan-ı kâmil için güçler konumundadır. Bu yüzden **"âlem büyük insandır"** deni-

---

[1525] Bakara, 31

lir. Ancak âlem, içinde insanın var olmasıyla bu niteliği kazanır. İnsan, ilâhî huzurun bir özetinden ibarettir. Allah Teâlâ'nın özel olarak ona suret vermesinin nedeni de budur.

Hadiste **" Allah Teâlâ Âdem'i kendi suretinde yarattı."**, bir rivayette **"rahman'ın suretinde"** denilmiştir. Allah Teâlâ onu âlemin gayesi olan öz/aynı kendisi kılmıştır. Tıpkı nefs-ı natıkanın (konuşan nefis) insan şahsının varlığının maksadı olması gibi. Bu nedenle kâmil insanın yok olmasıyla dünya harap olur ve insan ahirete taşındığı için de ümran/bayındır hayat ahiret yurduna intikal eder. Dolayısıyla insan maksat itibariyle ilk (evvel), varoluş itibariyle son (ahir), suret itibariyle açık (zahir) ve menzil itibariyle gizli (batın)dir.

İnsan Allah Teâlâ'nın kulu, âleminse rabbi (idarecisi)dir. Bu yüzden onu (Âdem'i/insanı) halife, soyunu da halifeler kılmıştır. Nitekim âlemde insandan başka hiçbir varlık rablık iddiasında bulunmamıştır. İnsanın bu iddiada bulunmasının nedeni de içinde bulunan bazı güçlerdir. Yine âlemde insandan başka hiçbir varlık kulluk vasfını nefsinde bu kadar sağlam bir yere oturtmamıştır. Varlıkların en düşük menzilinde bulunan taşlara, ağaçlara dahi kulluk etmiştir. Yani rabblığı itibariyle insandan daha aziz, kulluğu itibariyle insandan daha zelil bir varlık yoktur. İnsanın varlığıyla kast edilen husus budur. [1526]

21. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MURAKABE-İ NUH VE İBRAHİMİYYE

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç,

---

[1526] Bu murakabelerdeki ilâhî hikmetler için bkz: (İsmail Ankaravî. (1981). *Muhyiddin-i Arabî- Nakş El- Fusus.* İstanbul: trc:İlhan KUTLUER .)

nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübrâ Dairesinde ruhun karşılığı olan yerde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Nuh ve İbrahimiyye'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

Murâkabe-i Nuh

Tenzih edenin tenzihi tenzih edilen için bir sınırlandırmadır. Çünkü onu tenzih kabul etmeyen şeyden temyiz etmiş olabilir. Şu halde bu vasıfla nitelenmesi gereken için bu vasfı kullanmak kayıtlandırmadır. Şu halde mutlak olarak kayıtlanan yüce varlıktan başka bir şey söz konusu değildir.

Kullarından kendisini tanımalarını isteyen Allah Teâlâ, indirilen şeriatların lisanıyla vasıfları açıklanan zattır. Şeriatlar indirilmeden önce akıl marifetin bu düzeyine ulaşamamıştı. Dolayısıyla Onu bilmek, hadis (sonradan olma) özelliklerden Onu tenzih etmek demektir. Buna göre arif, Allah Teâlâ hakkında iki marifete sahip kimse demektir. Biri şeriatların indirilişinden önceki marifet, biri de şeriatlardan edinilen marifet. Ama bunun şartı getirilen ilmin Allah Teâlâ'a döndürülmesidir. Eğer bu yolla bir ilim keşfedilirse, işte bu, ilâhî bağışların zatî olanları kapsamına girer.

Murâkabe-i İbrahimiyyet

Kulun aynını (gerçekliğini) ispat etmek gereklidir. Ancak o zaman Hakkın onun kulağı, gözü, dili, eli ve ayağı olması sahih olabilir. Hakk şanına yaraşır şekilde hüviyetiyle onun bütün güçlerini ve organlarını kapsar. Bu nafile ibadetler kulluk sevgisinin bir sonucudur. Farz ibadetlerin sevgisinde ise, Hakkın seninle işitmesi ve seninle görmesi söz konusu olur. Nafileler neticesinde ise sen Onunla işitir ve Onunla görürsün. Senin nafile ibadetlerdeki derecen, mahallin kapasitesinin derecesine göre belirginleşir. Farzlar aracılığıyla idrâk edilen her şeyi kapsar.

22. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MURAKABE-İ MUSÂVİYYE

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübrâ Dairesinde sırrın karşılığı olan yerde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Musâviyye'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

Murâkabe-i Musâviyye

Firavun'un Musâ aleyhisselâmı öldürmek niyetiyle katlettiği çocukların hayatı Hz. Musâ'ya geçmişti..

Musâ aleyhisselâmın korkup kaçması, öldürülenlerin hayatlarını kurtarmaya yönelikti. Bir bakıma başkaları hakkında atılmış bir adımdır. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona risâlet, kelâm (aracısız Allah Teâlâ ile konuşma) ve hükmetme yetkisi olan imamlık görevini verdi. İhtiyacı olmadığı halde Allah Teâlâ içindeki kederini gidermesi için onunla doğrudan konuştu. Bu şekilde öğrendik ki topluluk etkili olur ve toplu davranış himmetle hareket etmektir. Böyle bir şeyi bilenlerin bu bilgisini öğrenince, başkası kendisiyle yolunu bulurken o yolunu yitirdi. Bunun üzerine Allah onu bir darb-i meselde olduğu gibi Kur'ân-ı Kerim'de buyurdu. **" Allah onunla birçok kimseyi saptırır, birçoklarını da doğru yola yöneltir. Allah bununla ancak fasıkları saptırır."**[1527] Fasıklar onda bulunan hidayet yolundan çıkan kimselerdir.

23. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MURAKABE-İ ÎSEVİYYE

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde

[1527] Bakara, 26

kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübrâ Dairesinde hafînin karşılığı olan yerde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Îseviyye'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

Murâkabe-i Îseviyye

Ruhun bir özelliği nereden geçerse orayı canlandırmasıdır. Ancak bir şey canlandığında artık tasarruf kendi mizacına ve yeteneğine göre olur, ruha göre değil. Çünkü ruh kutsidir. Görülür ki, şekil verilmiş, düzgün cisimlere üflenen ilâhî nefhanın, münezzehliğine ve huzurunun yüceliğine rağmen, tasarrufu üflenilen şeyin yeteneği oranında belirginleşir. Samiri'nin ruhların etkisini öğrendikten sonra nasıl ruhun geçtiği yerden bir avuç toprak aldığını ve bunun etkisiyle buzağı heykelini nasıl böğürttürmüştür. İşte mizaçların yeteneği budur.

24. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MURAKABE-İ MUHAMMEDİYYE

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübrâ Dairesinde ahfânın karşılığı olan yerde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Muhammediyye'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

MURÂKABE-İ MUHAMMEDİYYE

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mucizesi Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'ân-ı Kerim, her şeyiyle cemiyetiyle tek başına bir icâzdır. Bu cemiyet değişik hakikatleriyle de bir insandır. Nitekim Kur'an da mutlak olarak Allah Teâlâ'nın kelamı olması hasebiyle farklı ayetlerden meydana gelmektedir. Kur'ân-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın kelamı ve anlatmasıdır. Mutlak olarak Allah Teâlâ'nın kelamı olması hasebiyle mucizedir ve cemiyettir. Bu itibarla da himmetin cemiyetidir.

"Arkadaşınız mecnun değildir." [1528]

"Ondan hiçbir şey gizlenmiş değildir, "cimri değildir..." Size ait bir şeyi de sizden esirgemez. Allah'tan aldığı ve sizin için olan bir şeyde cimrilik etmekle suçlanmaz, demektir.

O sizin sapmanızdan endişe duyar.

"Arkadaşınız sapmadı ve batıla inanmadı." [1529] Hayret içinde iken korkmadı. Çünkü hakkın son noktasının hayret olduğunu bilenlerdendir. Ona doğru yol gösterilmiştir. O hayreti ispat bakımından hidayet ve beyan sahibidir.

25. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MURAKABE-İ AKRABİYYET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübra Dairesinin Akrabiyye Mertebesinde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe**

[1528] Tekvir, 22
[1529] Necm, 2

illa'llah"ı zikreder. Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Akrabiyyet'i yapar ve yeryüzüne inilir.

MURAKABE-İ AKRABİYYET

Allah Teâlâ'ya ilmî yakınlık elde etmek ve zuhuratlardan istifâde sağlamak içindir.

وَهُوَ اَللّٰهُ اَقْرَبُ اِلَيْنَا "VEHUVALLAHU EKRABÜ İLEYNA"

"...Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız" (Kaf, 16) Bu âyet-i kerimenin manâsını tefekkür etmeğe başlar.

Biz âlemi, maddî âlemi idrâk edebildiğimiz halde maddenin içindeki manâ âlemini idrâk etmekten âciz kalmaktayız.

Eğer biz maddenin içerisindeki manâ tecellîlerini idrâk edebilseydik, o vakit maddeyi tozlar dumanlar hâlinde görür ve madde ile manânın birbirlerinden yerle gök arası kadar uzak olduğunu idrâk ettiğimiz gibi, mananın insana maddeden daha yakın olduğunu da idrâk edebilirdik.

Çünkü ihvân Allah Teâlâ'nın sıfatlarının kula; kulun sahip olduğu sıfatlardan daha yakın olduğunu idrâk etmenin tecellîlerine mazhar olur. Kul, anlar ki benim yapacağım işlerden evvel, Allah Teâlâ istediklerini yapar. Çünkü Allah Teâlâ bir şeyi yapmayı murat edince o şey "ol" demeden meydana gelir. Onun için Allah Teâlâ bize, bizden daha yakındır. Allah Teâlâ dilerse senin ve bütün beşerin irâdesinden evvel, kendi irâdesi tecellî eder. Beşer kâinata zarar vermek istese "O"nun izni olmadan, hiç bir zarar veremez. Bir iyilik yapmak isteseler, "O" müsaade etmezse, bir şey yapamazlar.

Bu düşünceyi gerçek manâda idrâk edip kalbe yerleştirmek için "lâ ilâhe illa'llâh" ı "Bize Allah'dan daha yakın hiçbir varlığın olmadığı," manasıyla düşünmek lazımdır.

Kul bize bizden daha yakın olan Allah Teâlâ Hazretlerinin sıfatları ile beşerî sıfatların yakınlıkları arasındaki sonsuz farkları idrâk ederken; her ihsanın önünde Allah Teâlâ'nın ihsan elini, her güç ve kudretin önünde Allah Teâlâ'nın güç ve kudret elinin bulunduğunu anlar.

Allah Teâlâ'nın ihsanının bir kâse suyu içmek için kaldırdığının elinin önünde oluşu, ağaçların dallarındaki meyvelerin, topraktan yetişen hububat, sebze, karpuz ve benzeri ni'metlerin beşerin eli değmeden kudret eliyle hazırlanıp bizlere ihsan eliyle uzatılması, bizleri muhabbeti ilâhiye ye getiren en büyük yol olduğu için ihvâna "mahbûbiyet dersi" verilir.

26. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MERTEBE-İ ESMÂ-İ SIFAT-MURAKABE-İ GAVS-İ MUHABBET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübra Dairesinin Esmâ ve Sıfat Mertebesinde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Gavs-i Muhabbet'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

MURAKABE-İ GAVS-İ MUHABBET

(Gavs'a ait Muhabbet Dairesindeki Murakabe)

Bu murakabe Allah Teâlâ sevgisi (muhabbet) murakabesidir. Bu murakabeyi Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade buyurur.

"Allah Teâlâ onları sever, onlar da Allah Teâlâ'yı" [1530] Muhabbet murakabesinde feyiz kaynağı, nefis lâtifesidir.

Onun için mahlûk ve eşyanın sevgisinden daha çok sevilmeye lâyık olan Zat-ı ecel ve âlâ olan Allah Teâlâ'yı sevmek ve kalbde "O"nun muhabbetini artırmak için mahbûbiyet dersi olan zikir dersine devam edilir.

بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

" Allah Teâlâ onları sever onlar da Allah Teâlâ'yı sever..." (Maide, 54) âyet-i kerimesini tefekkür eder.

Şunu bilmeliyiz ki, bizim Allah Teâlâ'yı sevebilmemiz için, evvelâ Allah

---

[1530] Mâide, 54

Teâlâ'nın bizi sevmesi lazımdır. O bizi sevmeden bizim onu sevmemiz ezelî ve ebedî olmayan bir taklitçilik ve geçici bir sevgi gösterisi olur. Bu sebeple Allah Teâlâ'yı zikretmeyi çok sevip bu zikre devam etme mecburiyetindeyiz.

Allah Teâlâ zâtında, fiillerinde ve sıfatlarında hiçbir suretle eş ve ortak kabul etmediği için, herhangi bir sıfatında kendisine başkalarını ortak kabul etmeyi şirk, şirki de bir pislik kabul ettiği için kul bu makamda, "lâ ilahe illa'llâh" derken kalb ile "Senden başka her varlığın muhabbetini reddediyorum, ancak Senin muhabbetini kabul ediyorum," şuur ve idrâki içerisindedir.

İhvân **"muhabbette tevhîd"** yarışmasını kazanmak için beşerî güç ve irâdesini kullanınca kürre-i arzdan, Arş kubbesine benzeyen göğüs âlemine geçer. Göğüs âleminde ne kadar fiil, sıfat, makam, mevki' hevesleri varsa hepsinden çok Allah Teâlâ'yı sevdiğini düşüne düşüne tevhîd-î muhabbete yükselir.

O vakit kul mahlûka muhabbetin esaretinden kurtularak hürriyetine kavuşur. Bülbül gibi kafeslerde değil de tevhîd-i muhabbet bahçesinin mübarek, güzel gül kokulan arasında "lâ ilahe illa'llâh" der.

İhvân artık bahçelerdeki gül ve kokusunun değil gülü ve kokuları yaratanın dostu olmak için gayret etmektedir ve bilmektedir ki güller ve güzel kokular Rabb'ine giden yolda birer perdedir. Artık muhabbetin gül misâli kokuları vücudundan yayılmağa ve muhabbetten hâsıl olan güzel ahlâklar kendisinden seyredilmeğe başlar. Bütün mal, mülk, evlât, makam, mevki'lerden oluşan esaret zincirlerini birer birer kırıp hakîki dostuna kavuşmayı can-ı gönülden arzulamağa başlar.

27. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MERTEBE-İ ASLİYYE- MURAKABE-İ GAVS-İ MUHABBET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der. **Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan** sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha, sırra hafiye, ahfâ'ya, nefsi natıkaya, sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde

Velâyet-i Kübra Dairesinin Asliyye Mertebesinde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Gavs-i Muhabbet'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

MERTEBE-İ ASLİYYE

Bu âlem bir gölgedir. Bu sûretler, birer hayâl (aslî vücûd olmayan birer gölge)den ibarettir. Onun için görünen bu sûret şekillerden zâtını bulmak gerekir.

Sûretler, dünya; **hayâller** de misâl (berzah) âlemine aittir. Her iki âlem de gayb (zât) âlemine engel ve perdedir. Bütün bu âlemler ise, sıfatlar âlemidir.

Sıfatlar, (görüntüler, renkler, desenler, şekiller) âleminden geçip zata yönelmelidir. Gerçekte, her sûret bir geçittir, geçilmesi gerekir. Asliyye Mertebesinde eşyanın hakikatini bulmak ile bir sonraki mertebede asl-ın aslı olan Allah Teâlâ'yı müşahede etmek kolay olur.

28. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MERTEBE-İ ASL-I ASL- MURAKABE-İ GAVS-İ MUHABBET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der. **Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan** sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha, sırra hafiye, ahfâ'ya, nefsi natıkaya, sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübra Dairesinin Asl-ı Asliyye Mertebesinde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Gavs-i Muhabbet'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

MERTEBE-İ ASL-I ASL

Varlıkta asil olan gölge değil, bizzat varlığın aslıdır. Zaten gölgenin varlığı da, onu salan bir asıldan gelir. Varlığın sıfatında da durum aynen böyledir. Gölge olan sıfatın varlığı, asıl olan sıfatın varlığının eseridir. Asıl olanın gölgeye yakınlığına karşılık, nasıl olur da gölgenin asıl olana yakınlığından bahsedilebilir? Gölgenin varlığı gölgeyi düşüren asıldan gelmektedir.

İbn'ül Arabî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hakk ve kâinat ilişkisini açıklarken "Hakk'ın dışında, kâinat denilen şey O'nun gölgesi gibidir, işte bu gölge mümkün varlıkların özünü oluşturur. Öyleyse, esasen insanın idrak ettiği sadece Hakk'ın vücudundan, bu âlemler olarak yayılan şeyden, yani O'nun zatından ibarettir. Zira ondan başka varlık yoktur."

Bu mertebenin bir önceki mertebe ile olan farkı Meselâ, bir adamın güneşin nûrundan gölgesi yere yansır. İşte o yere düşen gölgeden adamın nasıl bir kimse olduğu anlaşılır.

Bu adamın gölgesi asli mertebesi, yansımasını sağlayan güneş ise aslı asliyesi yani irâde-i külün kendisidir.

Burada gölgenin sıfatlanması aslı, varlığı ise asl-ı aslı olan zâttır. Sonuçta bu âlem de Hakk'ın vücûdunun gölgesidir ve müstakil olarak vücûdları yoktur.

29. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MERTEBE-İ ASL-I KÜL - MURAKABE-İ GAVS-İ MUHABBET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der. **Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan** sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha, sırra hafiye, ahfâ'ya, nefsi natıkaya, sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübra Dairesinin Asl-ı Kül Mertebesinde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada

"La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Gavs-i Muhabbet'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

MERTEBE-İ ASL-I KÜLL

Sıfatlardaki hakikatin Allah Teâlâ'da olan karşılığıdır. Hakk ehli olan zatlar kendi hakikatlerini Allah Teâlâ'nın sıfatlarına mazhar ve ayna olduklarını müşahede etmeleridir. Allah Teâlâ'nın sifât-ı zâhiriyyeleri ve bâtinelerini fark ederek kendinde bulmalarıdır.

30. DERS:

VELÂYET-İ KÜBRÂ DAİRESİNDE MERTEBE-İ RÛH-İ KÜL ZÂT-I BAHT - MURAKABE-İ GAVS-İ MUHABBET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını geçerek arş-ı âlâ'nın üstünde Velâyet-i Kübra Dairesinin Ruh-i Kül[1531] Mertebesinde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Gavs-i Muhabbet'de bir süre karar edilir ve yeryüzüne inilir.

Murakabenin muhabbet üzere yapılması ile mahlûkatın Allah Teâlâ ile olan ilişkisinde yani kül'ün (her şeyin) özünde ve cevherinde bulunuşu ve bu hakikate ulaşmada sevginin esas olmasıdır.

[1531] Büyükler, ruh külli olduğu vakit yetmişbin surette zahir olabilir demişlerdir. Bu dünyada böyledir, berzah âleminde ise suretlere girmesi daha kolaydır. Zira berzah âleminde ruh cesetten ayrıldığı için daha kuvvetli ve müstakil olur. (Mektubatı Mevlanâ-i Halid, 4 Mektup)

Mertebe-i Ruh-u Küll Zât-ı Baht

Hakk ehli olan zatlar kendi hakikatlerinin Allah Teâlâ'nın zât-ı ile ayrılmaz bir bütün olarak müşahede ederek tevhid ve vahdet etmeleridir. **Yani kulun ayrılıktan kurtulmasıdır.**

VİLÂYET-İ ULYÂ (Velâyetin en yüce mertebesi)

Kısaca makamları tekrar hatırlamak gerekirse;

Velâyeti suğrâ: Büyük nebiler ve meleklerin dışında kalan velilere mahsus olarak görülen haller, Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının gölgeleridir. Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının görünüşünün gölgeleri olan bu mertebenin seyridir.

Velâyeti Kübrâ: Büyük nebîlere mahsus olarak görülen haller de Allah Teâlâ'nın esma ve sıfatları ile yine O'nun maksadına ait bir takım iradelerin görünüşüdür.

Velâyeti Ulyâ; Melâike-i Kiram'a ait olarak görülen hallere ki, bu haller taayyünâtın[1532] parçalarıdır. Bu makamlara Unsurların Seyri adı verilmektedir. Toprağa bağlı unsurlar bu unsurlara dâhil değildir.

Mürşid-i Kâmil, ihvana himmet ve merhamet murat edince, ona Velâyeti Kübra dairesi içerisinde yönelişte bulunur ve her daireye ait halleri ihvanın latifelerine himmetiyle doldurur.

Yine Mürşid-i Kâmil ihvanda Şerhi Sadr meydana gelmesi için yönelişte bulunur, ihvan bu himmet eseri yönelişle beyin faaliyetinin göğüsle yakın ilgisini görür. Bu himmetin eseri olarak göğsünde genişleme hali bulur. Bunun neticesi olarak da toprak, su, hava ve ateş gibi unsurları için ilâhî cezbeler (kendinden geçme) idrak eder. İşte bu cezbelerden de yücelme ve yükselmeler meydana gelir. Bu arada ihvana renkle ilgili güzel haller gelmeye devam eder. Batına müsemma olan zat'ında ihvanın fanî olması böylece kolaylaşır. Varlığı yok olur. Yüce makama eren ihvanın baka mertebesine ermesi kolaylaşır ye artık melâike-i kiram ile münasebetler meydana gelir.

Velâyeti Kübrâ'nın seyri Allah Teâlâ'nın **"Zahir"** ism-i şerifinde, Velâyeti Ulyâ'nın seyri ise, **"Batın"** ism-i şerifindedir.

Zahir ism-i şerifin seyrinde, Zat'a ait olan düşüncenin dışında, yalnız sıfat'a ait tecelliler vardır. Batın ismi şerifinin seyrinde ise, her ne kadar esma ve sıfatlara ait tecelliler meydana geliyorsa da, bazen de Zat'ının tecellisine şahit olunmaktadır.

Bazen temsili olarak ve evvelki tecellilere ilâveten ihvan bir suret keşfeder ve keşfettiği bu sureti dıştan görür. Fakat ihvanın gördüğü bu sureti, Allah Teâlâ'nın esma ve sıfatları kaplar. Bu kaplayış, güneşin ışınları ile bir şeyi kaplayışı gibidir. İhvan bazen gördüğü bu sureti tecellî çizgisi olmadan görür. Böyle bir görüşte dahi, gördüğü suretin renkleri yine mükemmeldir. Suret üzerinde meydana gelen tecelli hatları böyle bir görüşte bilahare gizli-

---

[1532] Görünmek. Belirmek. Anlaşılma. Zâhir ve aşikâr olma. Meydana çıkmalar. Belli olmalar.

liğe döner.

Velâyeti Ulyâ öz, Velâyet-i Kübrâ bu öz'ün kabuğu gibidir. Buna göre bir üstteki bir derecelerin bir alttaki derecelere nisbetle durumu da yine böyledir. Bir üstteki öz, bir alttaki, o özün kabuğu durumundadır.

Nübüvvet kemâlâtı için durum böyle değildir. Velâyet makamlarına nisbetle, nübüvvet makamları arasındaki münasebetler nebilerden başkası için tasavvuru bile mümkün olmayan şeylerdir. Onlar, Bâtın ism-i şerifi ile isimlenmiş Zât'ın murakabesini bu makamdan yaparlar.

Nübüvvet Velâyetinde feyzin kaynağı, toprak unsuru dışında kalan üç unsurdur. (su, hava ve ateş) Bu makamda lisanen yapılan zikir ve uzun kıyamlarla edâ edilen nafile namazlar yükselme vesilesidir. Yine bu makamda şerîatın ruhsat olarak saydığı şeylerle amel etmek doğru değildir. Belki, faydalı olabilecek amel, şeriatta azimet olarak kabul edilen amellerdir. Bu husustaki inceliğe gelince: Ruhsatla amel etmek insanı insanlığın gereği olan nefsaniyyet yönüne çeker. Azimet olan şeylerin amel olarak yapılması ise, meleklik, hasleti ile bezenmesi ve melekliğe yaklaşmayı ortaya koyar. Ne zaman insanda melekliğe ait hizmetler fazlalaşırsa bu velâyet mertebesinden süratle daha yüce mertebelere yükselme kolaylaşır. Bu velâyette (Nübüvvet Velâyeti) meydana gelen sır, Tevhîd-i Vücûdî ve Tevhîd-i Şuhûdî sırları gibi, değildir. Tevhîd-i Vücûdî ve Tevhîdi Şûhûdî'nin sırlarını anlamak ve anlatmak bir dereceye kadar mümkündür. Hâlbuki velâyetin (Nübüvvet Velâyetinin - Velâyeti Ülyâ'nın) sırları gizlenmeye daha lâyık olup, söz ve yazı ile ifadesi mümkün değildir.

31. DERS:

VELÂYET-İ ULYÂDA DERECE-İ HAVASS-I MELÂİKE

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i

tevhid meydanını, arş-ı âlâ'yı geçerek Velâyet-i Ulya Havass-ı Melâike Mertebesinde **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra Murakabe-i Havass-ı Melâike'yi yapar ve dersten çıkar.

Havass-ı Melâike

Melâike-i Kiram'a ait olarak görülen haller anasıra ve letaiflere inişi mülahaza olunur ve münasebetler meydana gelir.

32. DERS:

VELÂYET-İ ULYÂDA MERTEBE-İ KEMÂLÂT-I HAVASS-I NÜBÜVVET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını, arş-ı âlâ'yı geçerek Velâyet-i Ulyânın Nübüvvet Mertebesinde zamansız ve mekânsız olarak **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra **Murakabe-i Zatiyye**'yi nübüvvet kemaliyle yapar ve dersten çıkar.

Mertebe-i Kemâlât-ı Havas-ı Nübüvvet

Mürşid-i Kâmil, ihvana merhamet edip, onun fazilet ve derecesini yükseltmek istediği zaman, ondaki toprak unsuruna teveccüh buyurur ve ihvana latifesine yapılan bu yöneliş ile Nübüvvet Velâyetinden feyiz gelir. Bu öyle bir kemaldir ki, bu kemal, Zat'î ve daimî tecelliden ibarettir. Bu makamın bilgisi bütün bilgileri yitirmektir. Yine bu makamda zaman, keyfiyet ve renkler —gizli olan haller dâhil— bir işe yaramaz hale gelirler. Bu makamda itikat ve imana taallûk eden şeylerin kuvveti meydana çıkar. Allah Teâlâ'yı

bulmak için delil araştırmak yerine, akıl ve muhakeme delil yerine kaim olur. Bu makamın bilgisi, bütün nebilerin şeriatlarıdır. Bu makamda ihvanın gizli hallerinde genişleme meydana gelir.

İster Velâyeti Suğra, ister Kübrâ, isterse Ulyâ olsun, bu velâyet makamlarında derece derece ihvanda şerhi sâdır meydana gelir. Gizli hallere nisbetin yanında, göğüs darlığı ve ona benzer bir hal asla bulunmaz. Velâyetin her basamağında, bir basamağın diğer basamakla gerek surette gerekse hakikâtte bir alakası vardır. Yine bu makamda ihvanda kusuru kendinde görebilme, ümitsizliğe yakın bir halde kusurlarından dolayı kendi kendine darılma, manen fazilet olan hallerin kendisinde kalmadığını sanma veya hizmetlerinden bir fayda temin edememiş olmanın üzüntüsü içine dalma halleri meydana gelmeye başlar. İhvan bu hususlarda o duruma gelir ki; Kendisini manen bomboş ve hiç bir işe yaramaz halde zanneder. Hatta zamanla kendisini bir kâfirden bile aşağı görür.

İhvanın bu halleri, daha önceleri kendisine ait bulunduğuna inandığı ve fazilet dolu sandığı hallerinin, (Susuz kimsenin, serabı su zannedip, yaklaştıkça hiçliğini anladıkça, düştüğü ümitsizlik ve perişanlık haline benzer). Benimdir diye inandığı ve güvendiği ve varlıklarını kabul ettiği şeylerin hepsi bu makamda ihvana birer hayal olur.

Ne zaman ki, mürşid-i kâmilin yönelişi ile bu makam ihvana keşfolur. Bu arada görme haline benzer bir hal de yine ihvan için kolaylaşır. Bu görme hali her ne kadar Allah Teâlâ'yı âhirette görme haline benzemezse de —biz âhirette meydana gelecek bu görme haline şimdiden inandık— bu görüş velâyet mertebelerindeki gözetleme hallerine nisbetle daha rahat, daha engin ve daha kolay bir görüştür.

Âhirete mahsus bulunan görüş, âlemi halk'a mahsus olan görüşlerdendir. Orada yapılan işler de yine âlemi halktan nasibi bulunan işlerdir. Nitekim âlemi emr'in latifeleri bu makamda âdeta (lâ-şey) dir. (Yani hiç bir şey değildir.) Nefis latifesinde ve unsurlara ait bulunan latifelerde de durum yine böyledir. (Yani bunlara ait latifeler de (lâ-şey=yok) durumundadır.)

Bu muameleler toprak unsuru ile ilgili latifeye mahsustur. Her ne kadar diğer unsurların da toprak unsuru ile alâka ve bağlantıları dolayısı ile bu muamelelerden nasipleri varsa da ehemmiyeti yoktur.

Bu makam, şeriat hükümleri ile Allah Teâlâ'nın varlığından ve sıfatlarından haberler, kabir, haşir, cennet, cehennem ve bunlara benzer ne varsa en doğru haberci olan Allah Teâlâ'nın Rasûlünün haber verdiği şeyler olup, hepsi de gözle görülen akıl ve mantığın kabul ettiği şeylerin makamıdır.

Bu makamda Hakk'ın kendi varlığı eşyaya ayna durumundadır. O'ndan başka ne kadar varlık varsa, hepsi de o aynada görülen suretler gibidir. Aynadaki suretin yarlığı gerçek varlık değil, gerçek varlığa nisbetle bir hayaldir. Fakat hayal de olsa (yok) değildir. Gerçek varlığın gölgesi olarak vardır.

Suret gösteren bir aynada, ilk görülen şey ayna değil, resimdir.

Ayna, kendisine bakanın dikkatini üzerine çeker. Fakat bu makamdaki durum bu kaidenin tamamen aksinedir. Bu makamda aynanın varlığı ilk

bakışta görülür. Eşyanın varlığı ise, tetkik neticesinde görülebilir, işte bunun içindir ki, Allah Teâlâ'nın varlığı bedihîdir.[1533] O'nun varlığına nisbetle eşyanın varlığı nazarîdir. Bu makam yüceliği, yaygınlığı ve ortaya koyduğu meseleleri itibarîyle çok acâip bir makamdır. Bu manadaki acâibliklerin meydana gelmesi, yine bu makama bakışın karşılığıdır. Bundan daha acâibi ise, sofiye tarafından yapılan zikirlerin bu makamda yalınız başına bir şey ifade edemeyişidir. Tilâvet esaslarına uyularak okunan Kur'ân-ı Kerim, edep ve erkânına dikkat gösterilerek eda edilen namaz, hadîsi şeriflerle sıhhati tespit edilen duâ ve niyazların hepsi bir arada bulunmak suretiyle bu makamda yükselmeye vesile olurlar.

Hadis ilmi ile meşgul olmak, sünnet-i şeriiyye'ye hakkiyle bağlılık göstermek, bu makamı hem nurlandırır, hem de kuvvetlendirir. Böylece ihvana "Kâbe kavseyni ev edna sırrı" (iki yay arası ve daha yakın olma) keşfettirilir.

Bu mertebede murakabe Zat'a yapılır. Zat'a yapılan murakabe nübüvvetin kemalinin kaynağıdır. Zâtın tecellîsinin dereceleri vardır. İlki nübüvvet kemâlâtıdır. Burada itibârları da araya katmadan zâtın murâkabesi yapılır. Burada feyzin geldiği yer, toprak unsuru latîfesidir. Kur'ân-ı Kerim okumak terakki hâsıl eder. Bâtın hâllerinin belirsizliği, anlatılamayan ve nasıl olduğu bilinemeyen hâller ele geçer. Devamlı olarak niyyet ve akideler kuvvetlenir. İstidlâli olan şeyler bedîhî olur. Kur'ân-ı Kerim'deki mukattaa harflerine ait sırlar, bu derecelere kavuşanlarda hâsıl olur.

Murakabe-i Zatiyye

Allah Teâlâ'nın ef'âl, sıfat ve zâtını kendisine layık olan şekilde düşünmektir. Diğer murakabelerin hepsini cem eder. Allah Teâlâ'ya hayran ve idraksizlik içinde bulunup, kulluğunun farkına varmaktır.

33. DERS:

VELÂYET-İ ULYÂDA MERTEBE-İ KEMÂLÂT-I HAVASS-I RİSÂLET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif,

---

[1533] Aklın ve mantığın kabul edeceği bir gerçektir

nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını, arş-ı âlâ'yı geçerek Velâyet-i Ulyânın Risâlet Mertebesinde zamansız ve mekânsız olarak **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra **Murakabe-i Zatiyye**'yi risalet kemaliyle yapar ve dersten çıkar.

Mertebe-i Kemâlât-ı Havas-ı Risâlet

Bu mertebede de murakabe yine Zata yapılır. Zat'a yapılan murakabe risaletteki kemalinde kaynağıdır. Bu makamın feyiz ye bereketi, ihvanda meydana gelen birlik heyeti üzerine gönderilir.

34. DERS:

VELÂYET-İ ULYÂDA MERTEBE-İ KEMÂLÂT-I ULÜ'L AZÎM

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha geç, sırra geç hafiye geç, ahfâ'ya geç, nefsi natıkaya geç, nefsi natıkadan sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru döne döne çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını, arş-ı âlâ'yı geçerek Velâyet-i Ulyânın Kemalat-ı Ulü'l Azîm Mertebesinde zamansız ve mekânsız olarak **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra **Murakabe-i Zatiyye**'yi Kemalat-ı Ulü'l Azîm ile yapar ve dersten çıkar.

KEMALAT-I ULÜ'L AZÎM

Bu makamın feyzi, ilmin bu mertebede kemale ermiş olması ve yine bu mertebedeki nurların diğer mertebelere nisbetle daha çok tecelli ile beslenmiş bulunması dolayısı ile Vahdaniyyet heyeti üzerine varid olur:

Bu makamda Kur'ân-ı Kerim'deki Huruf-u Mukattaa diye bilinen harflerle, müteşâbih olan âyetlerin sırları anlaşılır hâle gelir. Bu makama ulaşan kimseler, sır sahibi kılınarak, sevenle sevilen, arasındaki, yalnız faziletten nasip olan bu muhabbeti, Allah Teâlâ'nın Rasûlünün yoluna uymak suretiyle dağıtırlar. Risâlet kemalâtından, Vahdâniyyet heyeti üzerine gizliye ait muamele olduğu zaman, o gizlinin yükselişi sade Allah Teâlâ'nın kendi fazlı kereminden olur. Bütün ilerlemeler amelle değildir. O'nun fazlı keremi olarak, meydana gelmişlerse de ihvanın Ülü'l Azim makamının velâyetine ulaşması, bilhassa Allah-ü Teâlâ'nın fazlı ve ihsanıdır. Meydana gelen terakkinin kazanılmasının asla akıl ve amelle bir ilgisi yoktur. Ameller bu hususta ancak birer yükseliş sebebi olabilirler.

Ülü'l Azim makamının velâyetine nail olmada sebepten bahsetmekte abestir.

35. DERS:

VELÂYET-İ ULYÂDA MERTEBE-İ HEYET-İ VAHDÂNİYYE

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha, sırra hafiye, ahfâ'ya, nefsi natıkaya, sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını, arş-ı âlâ'yı geçerek Velâyet-i Heyet-i Vahdâniyye Mertebesinde zamansız ve mekânsız olarak **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra **Murakabe-i Zatiyye**'yi Heyet-i Vahdâniyye ile yapar ve dersten çıkar.

Heyet-i Vahdâniyye; Âlemi emir (Kalb, Ruh, Sır, Hafî, Ahfâ) ve âlemi halk'ın (Nefis, Toprak, Su, Hava, Ateş) hepsine birden verilen bir isimdir. Gerek âlemi emir ve gerekse âlemi halktan olan tecellilerin bir araya gelmelerinden ve gerekli temizlik ve ayıklamadan sonra diğer bir heyet daha meydana gelir.

Meselâ: Bir kimse muhtelif cins ilaçları bir araya getirmek suretiyle bir tek ilâç meydana getirmek isterse, her ilacın belli bir ölçüde olması ve hepsinin birbirine iyice karıştırılması icap eder. Böyle imal edilirse ilaçtan beklenen fayda sağlanır. Birçok ilacın bir arada birbirine iyi karıştırılmasıyla da yeni bir ilaç ismi meydana gelmiş olur.

Letâifi aşere denilen o lâtife de aynen böyledir. Bu latifelerden her birisi için de birer heyet hâsıl olur. Yine bu makamda bu on lâtife için nice yücelme ve yükselmeler meydana gelir. Bu latifelere olan tecellilerin sonundaki yükselme, nurlanma genişleme ve renklenme daha evvel bahsi geçen makamlardakilere nisbetle çok daha fazladır. Bahsi geçen makamların hepsinin bu makama nisbeti kabuğun öz'e nisbeti gibidir.

36. DERS:

MERTEBE-İ UMUM KEMÂLATI CÂM-İ ZAT-I MUHABBET-İ ULUHİYYET

Hediyeden sonra **"İlâhi Ya Rabbî, hazine-i gaybi ilahiyenden füyüzat ve rahmeti ilahiyeni ve şanı ilmi cami' olan şuunatı rahmeti ilahiyyeni Fahri âlem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimizin ruhaniyetine inzal ve irsal buyurmanı;**

Andan Hazreti İsa, Musa, İbrahim, Nuh ve Âdem aleyhimüsselamın ruhaniyetlerine, andan Ebubekir Sıddık Efendimizin ruhaniyetine, andan cümle şeyhlerimizin ruhaniyetlerine, andan şimdiki şeyh efendimizin letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarına ve andan benim letâif, nefsi natıka, cem'i cevârih ve âzalarıma inzal ve irsal buyur, Ya Rabbî" der.

Hediye, feyz talebi ve rabıta yeryüzünde yapıldıktan sonra şeyh efendimizin ruhaniyetine sığınarak ve bürünerek ders halinde olduğun yerde kalbinden ruha, sırra hafiye, ahfâ'ya, nefsi natıkaya, sonra soldan sağa doğru dönerek cami minaresine çıkar gibi bir kuş uçar misali semaya doğru çık. Yedinci kat sema, fezâ-i tevhid meydanını, arş-ı âlâ'yı geçerek Velâyet-i Ulyânın Umum Kemalat-ı Cami Zât-ı Muhabbeti Uluhiyyet Mertebesinde zamansız ve mekânsız olarak **bin defa lisanen ve kalben gizli sesle "lâilahe illa'llah"ı zikreder.** Her yüz başında bir defada "La ilâhe illa'llah Muhammedün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem diyerek zikir yapar. Sonra **Murakabe-i Zatiyye**'yi Muhabbetiyeyi yapar ve dersten çıkar.

UMUM KEMALAT-I CAMİ ZÂT-I MUHABBETİ ULUHİYYET

Müridin gayretleri ile beraber kavuşacağı Ülûl Azim velayetinin kemâlâtından sonra, sâlikin sülûkü iki tarafa vuku bulur. Bu da mürşidin ihtiyarına bağlıdır. Mürşid ne tarafa isterse sâliki o tarafa sülük ettirir.

Bu iki taraftan birisi: **Hakaiki İlâhiyye** tarafıdır ki; bu taraf Kâbe'nin, Kur'ân-ı Kerim'in ve namazın hakikatinden ibarettir.

İkinci taraf da: **Hakâiki Enbiyalarından** ibarettir.

Mürşid, sâlike Kâbenin hakikatinde yönelince, bu makamda Cenâb-ı Hakk'ın azamet ve büyüklüğüne şahid olunur. Onun heybeti Bâtın üzerini kuşatır. Bu makamda sülük edenler **zat' murakabesini** yerine getirirler. Kendisine murakabede bulunulan zat, bütün varlığın secde kıldığı Halik-i kâinattır. Nice kimselere bu kudsî makamda yokluk ve ebedîlik hali ikram edilir de, sâlik nefsini bu ikrama ulaşmış ve sahib olmuş olarak bulur. Kâinatta var olan her şeyin yönelişi O'nun tarafınadır. Bu teveccüh her ne kadar kemâlâtta (olgunlukta) hâsıl olan bir yöneliş olup renkle ilgisi olan bir teveccüh ise de burada bahsedildiği kadardan ibaret değildir. Batınî nisbetin yüceliği ve genişliği bu makamlarda daha fazladır, (ziyade üstüne ziyadedir)

Nebilere âit hakîkatlarda görüntüler renksiz meydana gelip, bu tecellîlerin yücelik ve genişliklerine rağmen, ilâhî hakîkatlerdeki tecellîye nîsbetle tecellîleri daha azdır.

Bu halin sırrına gelince: Sâlike zat mertebesinde fena ve baka hali ikram edilir. O da, bu mertebenin ahlâkı ile ahlâklanınca, idraki kuvvet kazanır ve üstte olup âlemi emirden bulunan nisbeti idrak eder. Yani, eriştiği yüceliğin idraki kendisine bildirilir. Yine böylece sâlik erdiği bu makamlardaki renkten soyulmuşluğu kendi idraki ile bulamaz. Zîra bilir ki; kemâlâtın, âlemi emirden olan yüceliklere göre nisbeti, ikisinin de letafetleri itibariyledir ve her ikisinde de letafet cinsleri aynıdır. İsterse bu benzeyişleri gösterişten ibaret olsun. Kemâlât nisbetinde renksizliğin ayırımı sebebine gelince: Muhakkak ki sâlik sıfat ve şüûnat (haller) mertebesinden, fenafillâh ve bakabillâh sebebiyle nail olduğu velayetlerde, kendisine ikram edilen tecellî kadar idrak kuvvetine sahiptir. Bunun için de Zat mertebesindeki hallerin idraki güçtür. Muhakkak ki, velâyete âit kemâlât diğer bir velayet mertebesinden meydana gelmektedir. Nübüvvetin kemalâtı daha başka bir kapıdan girer. Velayetin kemalâtı ile nübüvvetin kemalâtı arasında —suretin bile olsa— hiç bir benzerlik yoktur.

Bazı tasavvuf ehli diyorlar ki: **"Evliyalık makamı, nüvüvvet makamının gölgesidir diyenler hata ediyorlar. Gerçek olan böyle değildir. Her iki kemalâtın birbiri ile katiyyen bir ilgisi yoktur."**

Kemalât mertebesi hususunda, yukarıdan beri ifade edilenlerin dışında, daha nice münasebetleri vardır. Velilerden bazılarının ifade ettiklerine göre; kemalâta nisbet edilen hakikatlar, denizlerin dalgaları durumundadırlar. Bu demektir ki, kemalât ne zaman fevkani (âlemi emre mahsus tecellîlerden meydana getirse) olursa, o kemalâtın tecelli kaynağı, tecellînin daimî olduğu

zatın makamıdır. Bundan: anlaşılmaktadır ki, hangi tecellî fevkani (âlemi emirden gelen bir tecellî) ise, o tecellî Zat mertebesinin dışına çıkamaz. Çünkü tecellî kaynağı, o mertebenin dışında değildir. Böyle bir duruma, (denizin dalgaları) tâbirini kullanmak isabetlidir. Bu hal eşyayı hakikatine nisbet etmede meydana gelmektedir. Yoksa kemalâta nisbetle değil. Meselâ, Kâbe-i Muazzamanın hakikatinde azâmet, kibriya ve mümkünat için secde edilen yer meydana gelmektedir. Buradaki sırrın inceliğini kavramaktan akıl acze düşmüştür. Hattâ bir mürşidin teveccühü olmadan bu mertebelere erişmek ve anlamak mümkün değildir.

SEYR ÇEŞİTLERİ

36 Ders bittikten sonra seyrler başlar.

Sulûk eden ihvanda seyr iki kısımdır:

Cezbe ve sülûk.

(Sülûk), uğraşarak ilerlemektir.

(Cezbe) çekilip götürülmektir.

Seyr-i âfâkî'ye "sülûk," seyr-i enfüsî'ye "cezbe" adı verilir.[1534]

Bunlara tasfiye ve tezkiye de denir. Sülûktan önce olan cezbenin, yani tezkiyeden önce olan tasfiyenin kıymeti yoktur. Sülûk tamamlandıktan sonra olan cezbe yani tezkiyeden sonra olan tasfiye lâzımdır ve seyr-i fi'llah da hâsıl olur.

Önce olan cezbe ve tasfiye, sülûkü kolaylaştırmağa yarar. Sülûk olmadan, maksada kavuşulamaz. Yol tamam gidilmedikçe, cemâl-i ilâhî görünmez. Önceki cezbe, sonra olan cezbenin suretinin numunesi gibidir. Hakikâtte, birbirinden başkadırlar. Büyüklerimizin**, "Sonda olan şeyler, başlangıçta yerleştirilmiştir"** sözünden maksat, **"Sonda kavuşulacak suretin görünüşü yerleştirilmiştir"** demektir.

Seyr ve sülûkten maksat ve cezbe ve tasfiyeden beklenilen şey, nefsi kötü huylardan ve çirkin sıfatlardan temizlemektir. Bu çirkin sıfatların başı, nefse düşkün olmak ve onun arzularına, isteklerine tutulmaktır. O hâlde, Seyr-i enfüsî lâzımdır. Kötü sıfatlardan güzel sıfatlara dönmek lâzımdır. Seyr-i âfâkî lüzûmlu değildir. Maksat ve gaye bu seyre bağlı değildir. Çünkü zahirî şeylere düşkünlük, nefse düşkün olmaktan ileri gelir. İnsan, her şeyi, kendini sevdiği için sever. Çocuğunu, malını sevmek, onlardan istifade edeceği içindir. Seyr-i enfüsîde, insanı, Allah Teâlâ'nın sevgisi kaplayarak, insan, kendini sevmekten kurtulduğu için evlat ve mal sevgisi de, bununla beraber yok olur. O hâlde, seyr-i enfüsî muhakkak lâzımdır. Seyr-i âfâkî, buna bağlı olarak, maksadı müyesser olur. Nebilerin "aleyhimüssalevâtü ve-t'teslîmât" seyrleri, yalnız seyr-i enfüsî idi. Seyr-i âfâkî, bununla berâber yapılıyordu.

Sülûk konaklarını ve cezbe makamlarını geçtikten sonra, anlaşıldı ki, seyr

---

[1534] PAKALIN, Mehmed Zeki, Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul,1972, c.3, s.198

ve sülûktan maksat, yani tasavvuf yolculuğundan maksat, ihlâs makamına varmaktır. İhlâs makamına kavuşabilmek için, enfüsî ve âfâkî mabutlara tapınmaktan kurtulmak lâzımdır.

Seyr-i enfüsî, bu yolun nihâyetinde ele geçer. Behâüddîn-i Nakşibend Hazretleri buyurdu ki, "Ehl'u-llâh, Fenâ ve Bekâ makâmına kavuştuktan sonra, her gördüklerini kendilerinde görürler. Her tanıdıklarını kendilerinde tanırlar. Bunların hayretleri, anlayamamaları kendilerinde olur. **"Kendinizdedir, görmüyor musunuz?"** [1535] Buyruldu.

Seyr-i enfüsîden önce olan seyrlerin yani ilerlemelerin hepsi, (Seyr-i âfâkî) idi. Seyr-i âfâkîde ele geçen şeyler hiçtir. Yani, aranılana göre hiç sayılır. Ancak şuhûd-i enfüsîye kavuşmak için, önce seyr-i âfâkî lâzımdır. Seyr-i âfâkîde, sanki kötülüklerden temizlenmek ve seyr-i enfüsîde, iyi ahlâk ile ahlâklanmak vardır. Çünkü kötülüklerden ayrılmak, Fenâ makâmına uygundur. İyiliklere kavuşmak, Bekâ makâmına uygun olur. Bu seyr-i enfüsînin nihâyeti yok demişlerdir. İnsanın ömrü sonsuz olsa, bu seyr bitmez denilmiştir. Çünkü mahlûkun sıfatlarının nihâyeti yok demişlerdir. Yani Allah Teâlâ'nın sonsuz sıfatları, sâlikin latîfeleri aynasında tecellî etmekte, O'nun kemâlâtından bir kemâl görünmektedir. O hâlde, bu seyr bitmez ve sonu gelmez.

Bu konuda büyükler buyuyurdular ki;

Hâce Ubeydullah-ı Ahrâr kuddise sırruhu'l-azîz;

"Allah Teâlâ'ya kavuşmakta, zulmet perdelerinin kalkması için mahlûkların hepsini aşmak, yani seyr-i âfâkîyi ve seyr-i enfüsîyi tamamlamak lâzımdır. Nûrdan perdelerin aradan kalkması için de seyr-i fi'llah gerekir"demiştir.

Ebû Saîd-i Harrâz kuddise sırruhu'l-aziz;

"Seyr-i âfâkî (kendinin dışında ilerleme), insanı, matlûbdan (Allah Teâlâ'dan) uzaklaştırır, seyr-i enfüsî ise, insanı, matlûba kavuşturur" demiştir. Seyr-i enfüsî, tasavvuf yolunda bulunan kimsenin kendinde ilerlemesi, kötü huylardan temizlenen nefsin, iyi huylarla bezenmesi, süslenmesidir."

Abdülkâdir Geylânî kuddise sırruhu'l-azîz,

"Seyr-i enfüsîde, insanı, Allah Teâlâ'nın sevgisi kaplayarak, insan, kendini sevmekten kurtulduğu için, evlâd ve mal sevgisi de bununla berâber yok olur. O halde, seyr-i enfüsî muhakkak lâzımdır"

Efendi Hazretleri buyurdu ki;

"Gardaşım! Sülûk görmeyen ihvan listesine kayıt olmaz. Her amelin edebi var. Tarikatın edebi de sülûkünü tekmil etmektir."

[1535] Zariyat,21

SEYR MERTEBELERİ

Hakîkat erbabına göre sefer, müridin Allah Teâlâ'ya yönelmesi sırasında kalbin geçirmiş olduğu seyirlerde takip edilen Seyr-u Sülûkün dört makamı vardır.[1536]

"Seyr-i İlâ'llah"; "Seyr-i Fi'llâh ," " Seyr-i Ani'llâh Billâh" "Seyr-i Fil- Eşya."

1-SEYR İLÂ'LLAH [1537]

Hediyeler, Rabıta ve murakabesi 36. Dersteki gibi yapılır.

Seyrin birincisi mertebesi hakkında kullanılan bir tabirdir. Buna **"sefer-i evvel"** de denir. (Seyr-i ilâ'llah) demek, aşağı bilgilerden, yüksek bilgilere ilerlemek, ilimde durmadan yükselmektir. Bu şekilde mahlûklara ait bilgiler bilindikten sonra, Allah Teâlâ'nın ilmine kadar varılır. Bu bilgiler başlayınca, mahlûklara ait bilgilerin hepsi unutulur. Bu hâle (Fenâ) denir.

Allah Teâlâ'nın, lütfu ve ihsanı ile mâsivânın hepsi, kalb gözünden silinince, isimleri bile unutulunca, **(Fenâ)** hâsıl oldu denir. (Seyr-i ilâ'llah) tamam olur.

Sâlik, yaradılışında Muhammedî ise, Âlem-i emrin beş latîfesini, sıraları ile geçtikten sonra, bunların Âlem-i kebîrdeki asıllarında seyr eder. Yani ilerler. Allah Teâlâ'nın lütfu ile bu beş aslın her birini inceden inceye geçerek sonuna gelir. Böylece, imkân dairesini (Seyr-i ila'llah) ile bitirmiş olur. (Fenâ) hâsıl oldu denir. (Vilâyet-i suğrâ) makamına başlamış olur.

Hakikî Fenâ ise, sıfât-i ilâhînin ve isimlerinin ve hiçbir bağlılığın, ayrı bir görünüşün de, tamamen görülmediği zaman hâsıl olur. Zât-ı ilâhîden başka hiçbir şey görülmez ve düşünülmez. Seyr-i ila'llah Allah yolculuğu, işte burada sona erer.

2-SEYR Fİ'LLÂH

Hediyeler, Rabıta ve murakabesi 36. Dersteki gibi yapılır.

Seyrin ikinci mertebesi hakkında kullanılan bir tabirdir. Buna **"sefer-i sani" (cem)** de denir.

Allah Teâlâ'nın isimlerinde ve sıfatlarında ilerleme, Allah Teâlâ'nın beğendiği ve râzı olduğu şeylerde fâni olma (yani O'nun sevdiklerini sevmek ve O'nun sevdikleri kendine sevgili olmak) seyr-i fi'llah diye isimlendirilir. Böylece anlatılamayan, işaretle bildirilemeyen ve isim verilemeyen, bir şeye benzetilemeyen, kimsenin bilemediği, anlayamadığı mertebeye varılır. Bu seyre **(Bekâ)** denir.

Bu makamda, sülûkten sonra, cezbe hâsıl olur. Bu seyre, seyr-i fi'llah da denmesine sebep, ihvan bu seyrde, Allah Teâlâ'nın sıfatları ile sıfatlanır. Bir

---

[1536] Bu sınıflandırmalar değişikte olabilir. Neticede hepsi aynı neticeye varmaktadır.

[1537] Bu seyirler ile dersler kırk sayısına ulaşır.

sıfattan bir sıfata geçer. Çünkü aynadaki suretlerin sıfatlarının bazısından aynanın da nasibi olur. Bundan dolayı, sanki Allah Teâlâ'nın isimlerinde seyr etmiş gibidir.

(Seyr-i fi'llah) hâsıl olmadıkça, tam ihlâs elde edilemez. (Seyr-i fi'llah) denilen (İsbât) makamına kavuşmak için çalışılır. Bu makamda, kalb yalnız Allah Teâlâ'yı hatırlamaktadır. Bu makama (Bekâ) makâmı ve (Hakîkat) denir. Vilâyetin sonu, bekâ makâmıdır. Birincisinde fenâ makâmına ve hakikâtte bekâ makâmına kavuşan ihvan, vilâyete kavuşmuş, Velî olmuştur. Nefs-i emmâresi, nefs-i mutmainne olmuş, küfürden, inkârdan kurtulup, yaratılışında bulunan kötülük, azgınlık yok olmuş ve Rabbinden razı Rabbi de ondan razıdır.

Abdülhakîm bin Mustafa Arvâsî kuddise sırruhu'l-azîz; "Seyr-i ila'llah ve seyr-i fi'llah yani Allah Teâlâ'nın beğendiği şeylerde fânî olma hâsıl olmadıkça, tam ihlâs (her işini yalnız Allah Teâlâ'nın rızâsı için yapma) elde edilemez. Muhlislerin (ihlâs sahiplerinin) olgunluğuna kavuşulamaz" demiştir.

Fenâ fi'llah makamı zahir olunca, dil ile her gün beşbin kere tehlil de yani 'Lâİlâhe İlla'llâh' zikrinde bulunduktan sonra, Allah Teâlâ'yı murakabede olmak gereklidir ki, Allah Teâlâ'ya karşı fena-i küllî (tümüyle kendinden geçme hali) elde edilsin.

3-SEYR ANİLLÂH-BİLLÂH

Hediyeler, Rabıta ve murakabesi 36. Dersteki gibi yapılır.

Üçüncü seyre, **(Seyr-i ani'llah-i billâh)** denir. Bu da, ilmin hareketidir. Yüksek bilgilerden aşağı bilgilere inilir. Böylece, mahlûkları bilmeğe kadar inilir. Bütün vücûd mertebelerinin bilgisi unutulur.

Üçüncü ve gelecek olan dördüncü seyrler, davet makamını elde etmek içindir. Allah Teâlâ'nın kullarına yardımı gelip fetih müyesser olunca (Nasr,1) vahdet kapısı açılır. Mutlak fenâ ve istiğrakla "'ayn-ı cem'"de zâtî şühud ve birlik nûru Allah Teâlâ'nın yardımı ile verilince irşat seccadesi helâl olur. Bu da şeyh hazretlerinden icazet ve "hazret-i 'izzet" ten işaret ile olur.

Aynü'l-cem Allah Teâlâ'nın birliğini (Ahadiyyetini) zahirî ve bâtını olan iki zıtta bağlı kılmamaktır. Ahadiyyet makamı, "**Kâbe kavseyn"**[1538] makamıdır. İkilik artık kalmaz. Bu makam geçilince de "Ev Ednâ" makamına ulaşılır ki, bu makam velâyetin son makamıdır.

Seyr-i bi'llah'a kadar her makamda, en kâmil Allah Teâlâ dostlarının hepsine göre zikirde sayıyla meşgul olunmalıdır. Lakin beşbin sayısıyla kayıtlanmak seyr-i ila'llah'ın tamamlanmasına ve ondan az sonrasına kadar gereklidir ki, maksat ve meram bulunabilsin.

[1538] Necm, 9

4-SEYR-İ EŞYÂ

Hediyeler, Rabıta ve murakabesi 36. Dersteki gibi yapılır.

Bunlardan sonra, dördüncü seyr başlar. Buna **(Seyr-i eşyâ)** denir. Birinci seyrde unutulmuş olan, eşyanın bütün bilgileri, şimdi yavaş yavaş ele geçer. Bu dördüncü seyr, birinci seyrin tersidir. Üçüncü seyr de, ikinci seyrin karşılığıdır.

"Bu makam da Hakk'tan halka dönme makamıdır. Bu ise, cem' ve fark birliği demektir. Hakk'ın halka dâhil olması ve onda yok olmasıdır ki, kesrette vahdet, vahdette de kesret görülebilsin. Bu da Allah Teâlâ'dan Allah Teâlâ'ya dönmedir. Bu makam, fenadan sonra beka, cem'den sonra fark makamıdır." [1539]

Tasavvufta nihâyete kavuşan bir velînin geri döndükten sonra, daha önce unutmuş olduğu eşyânın bütün bilgilerine yeniden sahip olması, Seyr-i fil-eşyâ diye isimlendirilir. Muhammed Bakî-billâh kuddise sırruhu'l-azîz buyurmuştur ki;

"Seyr-i fil-eşyâ, davet makamını elde etmek içindir. Davet makamı, nebilere mahsustur."

SEYR U SÜLÛK HALLERİ

Sayılan bu dört seyirdeki ikidir:

Urûc [yükselmek], Hakk'a dönmeye derler. Nüzûl [iniş], halka teveccühe [dönmeye] derler.

1— **Urücî (Yükselme):** "Sâlikin Allah Teâlâ'ya mağlup (yok) olmak için seyridir. Bu; cüz'ün külle seyridir. Buna seyr-i şuurî de denilir. Bu seyr; insan mertebesinden Allah Teâlâ'ya kadardır. Bu seyrde mebde'den[1540] ne kadar uzaklaştırılırsa damlaların denize düşmesi gibi, daha ziyade mücerred[1541] olur."[1542]

Seyr-i ila'llah ve seyr-i fi'llah, urûc ederken olur.

2—**Nüzulî (İnme):** Sâlikin vücudunun zuhuru için mutlak vücudun (Allah Teâlâ'nın) seyridir. Vacibin imkân mertebesine, mutlakın mukayyede, küllün cüz'e nüzulü de seyr-i inbisatî[1543] ve zuhûri de derler. Bu seyr; akl-ı

[1539] Sefine-i Evliya, c.II, s.177 deki Dip not.

[1540] Baş taraf. Başlangıç. Başlama. Kaynak. Kök. Temel. Esas.

[1541] Hâlis, saf, katışıksız, karışık olmayan. Tek başına Müşahhas olmayan. Vücuda gelmiş eşya ve ef'âlin şekil ve suretlerinden ayrı olarak düşünülen her keyfiyet ve mefhuma veya nisbet mefhumuna denir. Bunun zıddı müşahhasıdır ki, eşyanın bütün vasıfları ile zihinde husulüdür.

[1542] ERGİN, a.g.e. s: 31

[1543] Yayılma, genişleme

külden[1544] insan mertebesine kadardır. Bu seyrde asıldan ne kadar uzak düşülürse denizin sahile seyri gibi, daha zahir ve cami' olur.

Seyr-i ani'llahı bi'llah ve seyri eşya billah, nüzûl yaparken olur.[1545]

Mutlak fetih denen "es-seyrü bi'llahi ani'llah"ta vahdet kapısı açılmayınca kimse şeyhlik makamına yetişmez. Feth-i karîb denen es-seyrü ilallah'ta apaçık ufka ulaşıp feth meydana gelmeyince, yani nefis makamından yükselip **"Allah Teâlâ'nın yardımı"** verilmeyince pek çok ganimetler ve yakın bilgisi meydana gelmeyince, kudsî gerçek keşifler gerçekleşmeyince, yüce ufuklara ulaşmak kesinleşmeyince; "es-seyrü fi'llahi"de gönül fethi olan ruh nurlarının ortaya çıkmasıyla oluşan feth-i mübîn karanlıklardan, nurlardan ve kazançlardan muhakkak olmayınca kimse hilâfete lâyık olmaz. Ancak burada büyük bir tehlike vardır; çünkü kalb sırrın kontrolüne yükselince nefs, kalb makamına yükselir. Önceki sıfatları kalbî nurlarla örtülür. Bil ki, nuranî görünüşlerden, renklerle ortaya çıktığından kalb makamı tamam ve kâmil olmaz; ancak ruh makamına yükseldikten sonra olur.Tasavvuf büyüklerinden İbrahim bin Şeybân-i Kazvînî buyurdu ki;

"Fenâ ve Bekâ bilgileri, Allah Teâlâ'nın bir olduğuna hâlis inananlarda ve ibâdetlerini doğru yapanlarda bulunur. Başkalarının Fenâ ve Bekâ olarak söyledikleri, hep yalandır ve zındıklıktır."

[1544] Akl-ı Kül: Kâinatta görülen umumi ahenk. Her şeyi kavrayan akıl.

[1545] Nüzûl, urûctan (inmek, çıkmakdan) fazla vâki' olması için *"Lâ ilâhe illallah"* kelime-i tehlîlini çok söylemek ve Yüz defa *"Lâ ilâhe illallah"* dedikten sonra, *"Muhammedün Resûlullah"* söylemekle olur. Urûcu fazla olan ihvan, dil ile kelime-i tehlîli söylerken her defasında *"Muhammedün Resûlullah"* diye de ilâve ederse, nüzûl ziyâde olur. Urûcu ve nüzûlü müsâvî olan, on veyâ on beş defa "Lâ ilâhe illallah" dedikten sonra, *"Muhammedün Resûlullah"* der. Bu usûl, urûc ve nüzûlün hâsıl olması için çok fâydalıdır.

"Bir müride bütün ömründe bir teveccüh yeter."

TEVECCÜH

Mevlana Halid kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri halifesini teveccüh'e itina göstermeyi, cuma ve salı günleri şeyhin ruhaniyetine yönelip kalbine gelecek feyizleri ve mürşidinin de değerli nazarlarını beklemeyi tavsiye etmiştir.

Teveccüh ise beş çeşittir:

1-) Sadık olan mürid hayal gözüyle mürşidinin ruhani ve manevi nisbetine yönelerek mürşidi isterse vefat etmiş olsun, mürşidini hazır bilerek kalbine gelen feyizleri beklemesidir.

2-) Mürid hazır olmayan şeyhini kalbinde hayal edip mürşidini kendisi ile Allah Teâlâ arasında vasıta etmesidir.

3-) Mürid hayalinin bulunduğu yer olan kafasına yönelerek mürşidini orada tasavvur etmesidir. Bu tür kötü düşünce ve hayallerin defi için faydalıdır. Cezbenin tahsili için de çok tesirlidir.

4-)Mürid nefsini ortadan çıkararak mürşidini kendisinin yerine koymadıdır. Bu türlü teveccüh belaların defi için daha etkilidir.

5-) Mürid kalbini silsiledeki şeyhlerinin kalblerinin tasarrufuna tutar. Şeyhinden başalayarak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize kadar teker teker hepsinin tasarrufu altına koyar. Kendisi ile Allah Teâlâ arasına vasıta yapar.

Beş duyusunu tek duyu haline getirir. Zira bu duyular kalbin dağılmasına sebeb olur. Hepsini âlem-i emirden olan birleştirici hakikate yöneltir. Hakikatin yuvası olan kalbine derinliğine bütün hissiyatıyla yönelir. Mürid bu şekildeki teveccühe devam ederse gaybet, şuhud ve ağyarın kalbten çıkması mümkün olur. O zaman Hak Teâlâ'nın cezbeleri kendisine akar. Zati tecelliler kalbini kaplar. Vesveseler ve bütün batıl düşünceler kalbinden sıyrılıp gider Bari Teâlâ kendisine zatıyla tasarruf eder.

Bu makamda hakiki zikir ve ism-i azam olan lafza-i celalin manası kendisine tecelli eder: Hakikat ve vakıada bütün âlemin kendisi de ortadan yok olur.

Artık tevhid denizinde istiğrak hâsıl olur. Suya dalan bir kimsenin sudan başka bir şey göremediği gibi tevhid denizine gark olan salikte Allah Teâlâ'dan başka hiç bir şey göremez.

Bayezid-i Bestami kaddese'llâhü sırrahu'l azîzden ism-i âzamın ne olduğunu sormuşlar. Şöyle buyurmuş;

"İsm-i azam'ın belirli bir sınırı yoktur. Yalnız sen kalbini her şeyden boşaltarak vahdaniyet temin et. Sonra dilediğin isimle onu zikret."

<u>Bayezid-i Bestaminin bu sözünden şu anlaşılır. Allah Teâlâ'dan gayrısından gaybet hasıl olduktan sonra, Allah Teâlâ'nın hangi ismiyle olursa olsun, kişinin yaptığı zikir ism-i âzamdır.</u>

Ey kardeşim sen de çok çalış ve çabala. Kalbini masivadan boşalt. İsm-i

âzamı bulursun. İsm-i âzam; çağırdığında Allah'ın sana icabet ettiği isimdir.

Nakşî tarikatının imamlarından Muhaddis Şah Abdülaziz b.Şah Ahmed Veliyullah Dehlevi **"Kavlu'l-Cemil"** risalesinin açıklamasında der ki;

Nakşibendîlerin kendi aralarında teveccühte kullandığı bazı haller ve ayrı keyfiyetleri vardır. Onları kendi aralarında kullanırlar.

Nakşibendîlerin nezdinde teveccühün hikmeti, Kadirilerin zikir vuruşuna riayetiyi aynı derecededir. Nakşibendîlerin teveccühlerde çok acayip tasarrufları vardır. Himmetin toplanarak arzu edilen şeyin ele geçirilmesi, hastalardan hastalığı defetmek, günahkâr kimseyi tevbeye getirmek, insanların kalbine girmek, sevimli olmak kalbde yaşanan büyük hadiseler, kalblere tasarruf etmek, hayattaki veya vefat eden ehlullahın nisbetine vakıf olmak, insanların düşündüklerini bilmek, gelecek olayları keşfetmek, belaları defetmek ve bunlardan başka birçok tasarrufları vardır.

Fena ve beka makamına sahip olmayanlara, teveccüh ile tesir şöyle olur.

Şeyh önce sadık olan müridin nefsine teveccüh eder. Nefsindeki vesveselerle, tam bir himmetle mücadele eder. Sonra kendi kalbindeki cemiyyete gark olur. Mürşidde eğer tarikat ehlinin nisbeti bulunuyorsa ve nisbette sabit, köklü bir melekesi varsa ondaki nisbet talibin kabiliyetine göre ona akseder. Bazıları mürşidin yapacağı teveccühle talibin kalbine vurmasını birlikte yapıyorlar. Talib hazır ise teveccühü bu şekildedir. Eğer hazır değil de gaib ise şeyhler talibin suretini tasavvur ederek teveccüh ederler.

Himmet, düşünceyi toplamak, arzu ve temenni ettiği şeyi azim ve istekle taleb etmektir. Susamış kimsenin maksadının su olması gibi. Bir şeyi elde etmek isteyen kimsenin kalbinde de talebinden başka bir şey bulunmayacaktır. Güvendiğim bazı kimselerden şunu duydum; Mürşid teveccüh yaparken nefy-ü isbat zikrini çekerek; ilahi rehmeti celbeder ve şöyle düşünürler: Allah Teâlâ her işinde ve fiilinde tektir. Her iş onun izin ve yardımıyla olmaktadır. Biz birer vesile ve vasıtayız. Şu müridi ıslah eden de aslında Allah'dır.

Şeyhin müridine gelen hastalığı def etmesi şöyle Olur: Şeyh kendini hasta olan kimse gibi kabul eder. Hastalığın aynısını kendisinde düşünür. Kalbine bu fikirden başka bir fikir gelmemesi için himmeti toplar. Bu şekilde hastalık müridden şeyhe geçer.

Günahkâr olan kimseyi tevbeye yöneltmek için yapılan teveccüh şu şekildedir. Şeyh günahkâr adamın nefsini ve suretini tasavvur eder. Nefsinin kendisinden ayrılarak günahkârın nefsiyle birleştiğini kabul eder. O günahkâr nefis için pişman olur istiğfar eder. Bu teveccühle günahkâr kimse de kısa zamanda pişman olur ve tevbe eder.

Ehlullahın nisbetini çekmek şöyle olur: Nisbetine yönelenlerin önüne diz çökülür vefat etmişse kabrinin önüne oturulur. Bütün hayal ve düşüncelerden sıyrılınır. Ruh nisbeti elde edilmek istenen ehlullahın ruhuna yönelir. Ehlullahın ruhuyla birleşme hâsıl olur. Sonra kendi nefsine döner. Bulacağı nisbet o yöneldiği zatın nisbetidir.

Kalblere muttali olmak şöyle olur: Nefsini bütün hayal ve hatıralardan

boşaltarak, nefsini kalbindekileri öğrenmek istediği kimsenin nefsiyle birleştirir. Bu arada kalbe bir söz veya hayal meydana gelirse o adamın hayali ve düşüncesidir. O kimseden kalbine yansımıştır.

Gelecekteki bir hadiseye keşif yoluyla vakıf olmak isteyen kimse: Nefsini bütün hayal ve düşüncelerden boşaltıp bütün gücüyle öğrenilmek istenilen hadiseyle ilgili bilgiyi bekler. Bütün hayal ve vesveselerden uzaklaşarak susamış kimsenin suya olan talebi gibi hadiseyi öğrenmeyi ister. Kendi kabiliyeti ve istidadına göre nefsini, melaikelerin veya yerdeki velilerin cemaatine gönderir. Onlarla birlikte her şeyden mücerret olur. Bu şekilde devam ederken rüya âleminde veya manevi vakıada bir durumda veya tanımadığı bir kimse tarafından hafiften gelen bir sesle hadiseyi keşfetmek mümkün olacaktır.

Belaların defedilmesindeki teveccüh şekli ise şöyledir:

Belayı misal şekliyle düşünür, kendisinin belayı şiddetle kovduğunu ve onunla çarpıştığını tasavvur eder. Bütün himmetini belanın kovulmasına harcar. Kabiliyetine göre zaman zaman nefsini yukarıdaki melaikelerin ve aşağıdaki velilerin cemaatine gönderir. Kendisinden sıyrılarak onlara katılır. Allah Teâlâ'nın kudret ve iradesiyle, bela uzaklaşıncaya kadar bu şekilde devam eder. Allah Teâlâ her şeyin hakikatini herkesten daha iyi bilir.

Bu tasarrufların ve onların yerine geçebilecek diğer tasarrufların şartı, etkileyen kimsenin nefsinin, etkilenen kimsenin nefsiyle birleşebilmesidir. Varlık perdelerinden kurtulan kimseler bu birleşmenin nasıl olacağını bilirler ve buna güçleri yeter.

Şimdiye kadar söylediğim teveccüh seçtiğim yollardır. Pederim Mahmut Sahib kaddese'llâhü sırrahu'l azîz bu değişik yolları mektûbatında zikretmiştir. Oraya da müracaat edilebilir.

Allah dilediği kimseyi hidayete erdirir.[1546]

ESAD SAHİB

MÜRŞİDİN TEVECCÜHLERİ

(KUR'ÂN-I KERİM'İN HAKİKATLERİNDE TEVECCÜH)

Allah Teâlâ'yı Esma-i Hüsnâsı ile zikretmek, kalpteki tecellilere mâni olabilecek her türlü fazlalığı ve yaramazlığı atmaya ve onun nurlanmasına vesiledir. Fakat zikrullâhın kalbte meydana getirdiği bu huyların görünüşü sonunda, mutlaka şu veya bu makam verilir veya şu dereceye erişilir diyebilmek mümkün değildir. Meselâ, bir kimse Zat'ının ismi olan Allah ismi şerîfi ile zikretmeye devam etse veya nefy ü İsbat olan kelime-i tevhid (Lâ

1546 Esad Sahib, t. D.-K. (Mayıs-2008). *Mektubat-ı Mevlâna Halid.* İstanbul: : Semerkand, s.284-285

ilâhe illallah) ile zikir faaliyetini devam ettirse, bu yapılan zikirler, zikredenin Allah Teâlâ yolunda bulunduğunu ifade etmekle beraber, mutlaka yukarı makam ve derecelere yükseleceğini göstermez. Fakat kelime-i tevhid olan (Lâ ilâhe illallah) kelimesini (Muhammed ün Rasûlüllah) ilâvesi ile zenginleştirir. Allah İsmi şerifini Allah Teâlâ'nın Rasûlüne salâvat-ı şerife ile takviye ederse, daha yüce mertebelere yükselmek için, ihvan durumunu daha çok kuvvetlendirmiş olur. Zikir esnasında tarif edilen aralıklarla kelime-i tevhide (Lâ-ilâhe illallah kelamına) (Muhammed ün Rasûlüllah) lafzını ilâve etmek, göğüs kafesinin genişlemesine de vesile olur. Bu ifadenin ilâvesi ile meydana gelen mânevî tesir, Allah ismi ile zikirden sonra yapılacak salâvat-ı şerife ile takviyeden daha fazladır. Yukarıdan beri ifade edilen makamların hepsinde, tilâvet kaidelerine uygun olarak okunan Kur'an-ı Kerim yükselişe vesiledir. İhvanın ulaştığı bütün makam ve mertebeler Kur'an-ı Kerim vasıtasıyladır.

Bir mürşid, sâlike ne zaman Kur'ân-ı Kerim'in hakikatinde teveccühte bulunursa, Allah Teâlâ'nın azamet ve kibriyasının çadırı altında, o teveccüh bereketiyle bir takım sırlar meydana çıkar. Kendisine teveccühte bulunulan sâlik, misal âleminde, Kâbe'nin hakîkatini ve keyfiyyetini görür de tâ ki gördüğü bu hakikatten, Kur'ân-ı Kerim'in hakikatine erer. Mürşidin teveccühü neticesinde, sâlikte meydana gelen bu hal her şeyi muhit olan (kuşatan) Zat-ı Kibriya'nın sâliki kuşatmasının başlangıcıdır. Bu makâmda, sâlik üzerinde. Allah Teâlâ'nın her şeyi kuşatmasına benzer bir kuşatma meydana getir. Burada (Allah Teâlâ'nın kuşatması) sözünün kullanılmasından maksat, O'nun saltanatına nisbetle kulun sahasının darlığından kinayedir.

İşte bu makâmda sâlik Kurân-ı Kerîm'in Batınını, (içyüzünü- sırlarını) anlamaya başlar. Yine bu makâmda sâlik, Onun bir harfinin mânâsını bile denizler kadar coşkun ye engin bulur Ondaki bir harfin sırrının, insanı maksadının kâbesine kavuşturacak, kadar zengin olduğunu görür.

Burada acâib bir nükte vardır. Bu nükte de: Kur'ân-ı Kerim'deki muhtelif kıssalar, birbirine benzemeyen muhtelif emirler ve yine birbirine zıt görünüşte birtakım nehiyler; birtakım eşyanın sırlarının ve inceliklerinin bulunuşu, maddî ve manevî mânâda nur ve zulmetin gösterilmesi... Allah Teâlâ'nın hikmet ve kudretini sergileyen hitaplardır.

Çeşitli kıssalar ve enbiya (aleyhimûsselâm) ait hayat hikâyeleri; cahil tabakanın bilgi ve görgüsünü artırmak ve insanların hidayetine vesile olacak, şerîat hükümleri ile irşad'da bulunmak içindir. Bununla beraber Kur'ân-ı Kerîm'in ibaresini meydana getiren harflerin gizliliğinden acâib keyfiyetler, garip muameleler meydana gelmektedir. İnsan, Kur'ân-ı Kerim'i bu makâmda okudukça- hayretten hayrete düşer, her harfinde ayrı ayrı hikmet-parıltıları görür. O'nu okumaya devam edenlerin kalbi, O'nda mevcut olan kudsî sırlar sebebiyle kuvvet bulur.

Kur'ân-ı Kerim'i okuyan kimsenin lisanı tıpkı meyve ağacı gibidir: Hatta bunu hakkıyla okuyan kimsenin bütün azaları lisan kesilir. Burada ilimler Kur'ân-ı Kerim'e nisbet edilmektedir. Bu nisbet her olgunluğun yüceliğe

nisbetine benzer. Nitekim. Kâbe-i Muazzamanın hakikatinin, azamete nisbeti de-böyledir.

Allah Teâlâ'nın büyüklüğü, O büyüklüğün altında bulunanların varlığına delâlet eder., Kur'ân-ı Kerim'in hakîkati mertebesinde Kur'ân-ı Kerim'e ait genişliğin ancak ufak bir parçası murakabe ve müşahede edilebilir. Allah Teâlâ'nın Zât'ının kelâmı olan Kur'ân-ı Azimüşşan-ı hakkıyla murakabe mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerim'in hakikatleri makâmının feyiz kaynağı ve Vahdâniyyet heyetidir.

MÜRŞİDİN NAMAZ HAKİKATİ DAİRESİNDEN TEVECCÜHÜ

Kur'ân-ı Kerim'in hakikati dairesinde teveccühten sonra, mürşid-i Kâmil olan zât sâlike namazın hakîkati dairesinde teveccühte bulunur. Bu teveccüh buyrulan makâmda sâlik şerhi sadır'ın (göğüs genişliğinin) olgunluğunu seyreder ve yaşar. Bu madamdan her şeyi müşahede etmek mümkün olmakla beraber; ancak Allah Teâlâ'nın Zât'ının görülmesi mümkün olamaz. Zira Zât'ının, sırrını yine Zât'ı bilir.

Bu makâmda Allah Teâlâ'nın sonsuz iltifatına boğulmaktan ve O'nun katında yüceliklere ermekten daha açık bir iltifat olur mu ki, bu iltifatlar Kur'ân-ı Kerim'in hakikatlarından gelen nice iltifatlardan ancak bir tanesidir. Kâbe'nin hakîkatlerindeki iltifatlar da aynen böyledir.

Bu makâmda seyreden, kimseler Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ını değil, iltifatının çokluğunu ve tecellî sahasının genişliğini murakabe ederler.

Sâlik, namazla gelen tecellî hakikatlarından zevk almaya başlayınca edâ ettiği namazları hep bu zevk içinde yerine getirir, namaz içerisinde dünya zevk ve düşüncelerinden tamamiyle kurtulur. İçini âhiret neş'esi kaplar. Sanki âhiret zevklerini görür ve yaşarcasına manevî hazla dolu bir hâlin içine girer. Kemdisinde bu durum hâsıl olan sâlik, iftitah tekbiri için ellerini kulaklarına doğru kaldırırken, iki cihana (dünya ye âhirete] ait her şeyden ellerini yıkamış olarak kaldırır. Allah Teâlâ'dan, başka her şeyi elinin arkası ile arka tarafa atar. Melik ve Celil olan Allah Teâlâ'nın huzuruna (Allahü Ekber) diyerek durur. Bu duruş esnasında huzuruna durduğu Yüceler Yücesi Allah Teâlâ'ya karşı hiçliğini, acizliğini, fakirliğini ye hakîrliğini gözünün önüne getirir. Nesi varsa o anda gerçek sevgili olan, huzurunda durduğu Allah Teâlâ'ya fedâ eder. Kur'an-ı Kerîm'i okumaya başlayınca, sanki Cenab-ı Hak yânında imiş de O'nunla konuşuyormuşcasına kendine dikkat eder. Okuyuşunu ve duruşunu bana göre tanzim eder. O esnada Kur'ân-ı Kerim'i okuyan dili, sanki Tûr-u Sina'da Allah Teâlâ ile mükâlemede bulunan Hazret-i.Musa aleyhisselâmın dilidir. Kur'ân-ı Kerim'i bu dikkat ve hassasiyet özerinde okumaya çalışır. Kur'ân-ı Kerim'i okuyan kimsenin dilinin, bir nevî, Turu Sina'da Allah Teâlâ ile doğrudan mükâlemede bulunan Hazretti Musa aleyhisselâmın diline benzer

Sâlik kıraatten sonra rüküa eğildiği vakıtte huşûnun içine dalar. Bu noktada Allah Teâlâ'ya olan yakınlığın artması ile O'ndan başka her şeye veda

eder, ayrılır, tesbîh dualarını **(Sübhâne Rabbiyelâzîm)** okumaya başlayınca, daha başka demlerle karşılaşır ve daha başka zevklerin içine dalar. Daha sonra nâil olduğu bunca iltifat karşısında, Allah Teâlâ'ya hamd ve sena etmekten kendisini alamaz ve **(Semiallâhü limen hamideh)** diyerek basını yukarıya kaldırarak doğrulur. Yine Allah Teâlâ'nın huzurunda saygıyla durur. Rükûdan sonraki doğrulmanın sırrı ve hikmeti ise, sâlik namaz esnasında kıyamdan secdeye giderken Allah Teâlâ'nın azameti karşısında nefsini yerlere atarak, küçülme ve tevâzuun ve boynu büküklüğün zirvesine ulaşmış olmasıdır.

Kul, secde esnasında aldığı zevki başka hangi ibadetinden alabilir? Akıl, secdenin yüceliğini ve kutsallığını idrakten âcizdir. Denilebilir ki: Secde namazın özü ye hülâsasıdır., Bu hususa Kur'ân-ı Kerim'den şu âyet-i kerîme ile İşaret olunmuştur;

"Ey doğru yolda olan! Sakın ona (Ebû Cehil'e) uyma. Sen secde et ve Rabbine yaklaş,"[1547]

Bu hususta Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de bir hadîsi şeriflerinde şöyle buyuruyor:

"Secde eden kimse, yaptığı secdeyi (sanki) AllahTeâlâ'nın ayaklarına yapar." [1548]

Sâlik, secdesinde maksadına ermenin zevki içinde bulunur. Bundan sonra da (Allah'ü Ekber) diyerek başını secdeden kaldırır. Burada okunan (Allah'ü Ekber) lafzı, ibâdete lây'ık **O'**ndan büyük ilâh bulunmadığının ifadesidir. O'na hakkıyla ibâdet etmek mümkün değildir. O kuluna, kulunun O'na ve bizzat kendisine olan yakınlığından daha yakındır. İki secde arasındaki oturuşta, sâlikin O'ndan bağışlanmasını dilemesi, O'na hakkıyla kulluk edememenin ve gereği gibi yakın olamamanın eziklik ve eksikliğinden dolayıdır. Bundan, sonra yakınlığını dileyerek kul ikinci secdeye varır. Burada da teşbihlerini ve temennilerini tamamladıktan sonra, tahiyyat için oturur. Kendisine, namaz gibi yakınlığına vesile olan bir iltifatı layık gördüğü için, O'na ve ikramına şükür ve teahiyyeleri okur. Arkasından da kendisine ve habîbine olan imânına karşı iki şehâdet getirir. Böyle bir iltifata nâiliyyet ve yakınlığının devletine lâyık görülmek, tevhîd ve şehâdet kelimeleri ile tasdik etmeden huzurundan ayrılmamayı icab ettirmektedir. Habibi Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem üzerine salât ve selâm okumaya gelince: Bütün bu nimet ve iltifatlara kul, Habîbinin vasıtasıyla sahib olduğu İçindir. (Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bağlı olmayan kimsenin Allah Teâlâ'ya bağlanabilmesi, Habibine uyamayan kimsenin Allah Teâlâ'ya uyması mümkün değildir. Allah Teâlâ'ya giden kulluk yolu Efendimize ümmetlîk yolundan

---

[1547] Alak, 19

[1548] Burada, secde mahallinin Allah Teâlâ'nın ayaklarının üzerine yapılması temsilî bir teşbihtir. Secdedeki kul kendisini böyle bilmelidir demektir. Yoksa Kâinatın yaratıcısı ve sahibi bulunan Allah Teâlâ'ya mekân isnad edilemez

geçer.)

Allah Teâlâ namazı İbrahimiyyet makâmı olarak seçtiği için, Rasûlüne getirilen salât ve selâm da Haliline (Hz. İbrahim aleyhisselâma) de salât ve selâm getirilmektedir. Zira namazda gerçek sevgili olan Allah Teâlâ ile halvet olma hali vardır. Ayrıca Halîlinin saltanat makâmı olan namazda Allah Teâlâ'ya niyaz vardır, O'nunla başbaşa sohbet vardır, kaynaşma ve sevgi vardır. Habibine de ayrıca salât ve selâm okurken, Halili ile kendi arasındaki dostluktan nasib istenir. Öyle dostluğa lâyık olma temenni ve niyaz edilir. Hami gibi gözde olmak için yalvarılır. Gerçekten de namazı dosdoğru kılan kimse Allah'ın gözdesi olur.

Ey sâlik ,

Bilmiş ol ki: Sâlik namazını sünnet ve edeplerine riâyet ederek eda eder. Hakkıyla eda edilen namazda, namazı kılan kimse kıyamda iken secde edeceği yere, rükü'da ayaklarının üzerine, secdede burnunun iki yan taraflarına, oturuş halinde kucağına ve uyluklarının üzerine bakar. Diğer edep ve rükünlerin hepsine de böylece riâyet eder.

Namaza âit ne kadar hakikat varsa, hepsini de açıklamak lâzımdır. Huzuru te'min ve dikkatleri bir araya toplamak için, teveccühle birlikte gözleri de yummak zikir; **rabıta ve murakabe esnasında gerekli olduğu halde, namaz kılarken gözlerin yumulması caiz değildir.** Latifelerin huzura kavuşması için icap edeni yapmak lâzımdır. Fakat rûhânî bir tecellî, için göz kapamaya da mutlak ihtiyaç bulunduğu söylenemez. Namazda yalnız latifeler değil, bütün azaların huzur ve sükûna kavuşması lâzımdır. Öyleyse azaların huzuru, gözü yummakla değil, namaz içerisindeki edep ve sünnetlere riâyet etmekle temin edilir. **Tasavvuf ehlinden bazıları (huzuru temin ve dikkatleri toplamak için —namazda bile bile— gözün kapanması faydalıdır demişlerse de bu doğru değildir.**

Hülâsa namaz içerisinde gözleri yummak bid'âttir. Kur'ân-ı Kerîmi namaz içerisinde dinlerken de durum böyledir. Eğer O'nu güzel sesli bir okuyucudan dinlerseniz velayete mahsus huzur, tecellî ve cezbe halleri meydana gelir. Eğer tecvid kaidelerine hakkıyla uyarak okuyan ve fakat sesi güzel olmayan bir okuyucudan dinlerseniz yine Kur'ân-ı Kerim'e âit olan manevî hakikatler ortaya çıkar. Hakkıyla, eda edilen bir namazın ise kalp ile ilgisi olduğu kadar, velayete mahsus bulunan hallerle de ilgisi vardır,
Kur'ân-ı Kerim, harflerin çıkış yerlerine riâyet edilerek ve tecvid kaidelerine uygun bir biçimdede okunursa (isterse okuyucunun sesi yeterince güzel olmasın) okuyan ve dinleyen kimselerin birtakım hakîkatilara mazhar olmalarına vesîledir.

MÜRŞİDİN SIRF MUKADDES MA'BUDİYET DAİRESİNDEN TEVECCÜHÜ

Mürşidi Kâmilin (Sâlike) namaz dairesinde teveccühünden sonra, bu sefer de teveccühünü Sırf Mukaddes Ma'budiyet mertebesine çevirir. Bu makâm öyle yüce bir makâmdır ki burada Sâlikin ayaklarının bağı çözülür;

Makâmın zirvesinde aczin doruğuna çıkar."Yine bu makâmda sâlikin seyri (manevî yolculuğu) sona erer. Sâlik burada kulluk makâmlarını bir bir dolaşır. Bu makâmın yolculuğu görerek meydana gelir. Ne zaman mürid bu mâkamda Sâlike yönelişte bulunursa; bu yönelişle sâlik kendi nefsini görür. Sâlikin nefsini gördüğü yer çok yüce, çok nurlu bir makâmdır. Ne zaman nefsinin bulunduğu o yüce ve nurlu makâma seyretmek (gitmek) İstese, bir türlü gidemez: Neticede anlar ki bu makâm gidebilmesi mümkün olmayan Sırf Mukaddes Ma'budiyet (kulluk) makâmıdır, Bu makâmda yolculuk ancak nazarla (bakmakla) yapılabilmektedir, O nazaar ki sâlik onunla seyrine açık olan istediği yere bakar. Bu makâmda (Lâmâ'bûde illallah) mübarek kelimesinin sırrı ortaya çıkar. Bundan anlaşılmaktadır ki, Allah Teâlâ'dan başka kulluk yapmaya lâyık ve müstahak bir ilâh mevcut değildir. Nasıl olur da mahlûk, Hâlik yerine geçebilir? Bu makâmda seyreden kimsede şirkten eser kalmaz. Kulluk ile İlâhlık, bu makâmda birbirinden ayrılır da kulluk ve ibadete yegâne lâyık olan Allah Teâlâ'ya, sırf ibadete lâyık ve müstahak ilâh olduğu için yapılır.

HAKAİKİ ENBİYAİYYE
(Nebilerin hepsine dair müşterek hakikatler)

Bütün nebilere âit hakikatler Hz. İbrahim, Hz. Musâ, Hz. Muhammed ve Hz. Ahmed aleyhisselâm [1549] ile ilgili hakîkatlardan ibarettir.

İlâhî hakîkatlarda yükselebilme, sâlikin faziletinin derecesine bağlıdır. Nebilere âit hakikatlarda yükselebilme ise sâlikin muhabbetinin derecesine göredir.

Ne zaman mürşid sâlike İbrâhimî hakikat dairesinden teveccühte bulunursa, sâlik bu dairede zatî olan murakabeyi yapmalıdır. Zira zatî olan murakabe İbrahimî hakîkatların kaynağıdır. Bu dairede yapılan mürakabede, mürşidin teveccühünün bereketi ile sâlike büyük sırlar ve mühim gerçekler ikram edilir. Bundan sonra da Allah Teâlâ'nın dostluğundan ibaret olan bu makâmın tecellîler sâliki nura boğar. Yine bu makâmda Allah Teâlâ ile kul orasında husûsî surette bir dostluk ve yine O'nun dostluğu ile beraber, husûsî halvetler meydana gelir. Bu makâmda meydana gelen tecellî tezahürleri ve daha bir takım hususiyetler, başka makâmlarda görülmemekte ve kazanılan lütuflar da başka makâmlarda kazanılmamaktadır. Yine bu makâmda sıfat'a âit mahbûbiyyet meydana gelmekle, Hakîkatı Muhammediyye ve Hakikati Ahmediyye makâmında ise zatî olan sevgililik ortaya çıkmaktadır. **(Allah Teâlâ Hazretleri Zâtına mahsus olan tecellîlerini sevdiği gibi sıfatına âit olan tecellîleri de sever)** demektir.

Birinci kısma Hakikati Muhammediyye ve Hakikati Ahmediyye denilir.

İkinci kısım ise, her ne kadar Hakikati ibrahimiyye kısmına girerse de, Haliliyyet (dostluk) İsmi bu kısımdan meydana gelmiştir. Bu makâmda sâlike Allah Teâlâ'nın Zâtı ile beraberlik ünsiyyeti ve muhabbeti hâsıl olur.

[1549] Muhammediyet ve Ahmediyyet sırları ayrı olduğu için iki defa zikredildi.

O'nun Zât-ı ile ünsiyyet ve muhabbete nail olan kimse, yine onun Zât'ından başkasına yönelmez. Salikin O'nun sıfatından esmâsından veya mürşidi kâmilin himmetinden beklediği tecellî ziyaretleri bile Olsa...

Yine o kimse için O'ndan (Allah Teâlâ'dan) başkasından yardım istemek, O'ndan başkasına sığınmak ve O'ndan başkasından bir şeyler beklemek doğru olmaz. İsterse bu isteyeceği şeyler birtakım mukaddes varlıkların ruhları ve hatta melâikeler olsun. Bu makâmda sâlikin ilerlemesi için en müsâit olan şey İbrahimiyyete mahsûs bulunan salâvatı şerifeleri çok çok okumakladır.

KÂMİL MÜRŞİDİN SIRF ZATÎ MAHBUBİYYET DAİRESİNDE TEVECCÜHÜ

Kâmil mürşidin sırf mukaddes mâbüdiyyet mertebesi dairesinde teveccühünden ve neticelerinin izahından sonra, yine kâmil olan mürşid Sırf Zâti olan sevgi dairesinde teveccühte bulunur da, bu dairede seyreden sâlike, zatî olan murakabe emir ve tavsiye edilir.

Bu daire, Mûsâviyyat hakikatinin kaynağıdır. Ayrıca: Zatî olan, Zâtına mahsus sevginin kaynağı bulunmaktadır. Bu makâmın keyfiyeti tam bir kuvvet ve iktidara birlikte; sâlike ikram edilmiş bulunmasıdır. Hakk Teâlâ'nın Zât'ının ecrine itaat ve icâbeti bu makâmda ortaya çıkar, Hakikat-ı Mûsâvîyye işte bu dostluktan ibarettir.

Musâ aleyhisselâma olan dostluğun isbatından bahseden bazı tasavvuf büyüklerine gelince: Onlar diyorlar ki; Eğer sâlikin muhabbetten maksadı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme olan muhabbet ise, bu kimsenin muhabbeti, O'nun dostluğundan meydana gelmektedir.

Gerek nübüvvet, gerek risâlet, gerekse ülûl Azîm velayetleri mertebeleri dostluk olmadan kazanılmaz. Büyük nebilerin hepsi, Allah Teâlâ'ya dost olmuş ye sevilmiş kimselerdir. Onların yolları dostluk yolu olup, bu tâbir maksadımıza uymayan bir ifâde değildir. Muhakkak ki, Hakîkati Musâviyyenin de hakîkati Hakikati Ahmediyye makâmında, Zât'ı Ulûhiyyetine mahsus bulunan mahbûbiyyetten ibarettir.

Bu husus üzerinde durulmalı Ve düşünülmelidir.. Bu makâmda husûsî bir durum ortaya çıkmakladır. Kendi ihtiyarı ve dilemesi olmadan Musâ aleyhisselâmın dilinden şu ibâre aynen ifade edilmektedir:

"Ey benim Rabbim! Kendîn göster de Sana (doya doya) bakayım."[1550]

Buradaki dostluğun hususiliği mahbûbiyyet makâmında cereyan etmiş olmasından dolayıdır. Yine burada hayret edilecek diğer bir hususta Zât'ı Uluhiyyetine mahsus olan muhabbetin bu makâmda meydana gelmesiyle, varlığı zât'ı Ulûhiyyetinden olan muhabbet için kimseye muhtaç bulunmamasıdır. Bu durum ise iki zıddın bir araya gelmesi gibi bir şeydir. Zira Allah Teâlâ hem yarattıklarından hiç bir şeye ve hiç bir kimseye muhtaç değildir.

[1550] Â'raf, 143

Hem de kaynağı Zât'ı ülûhiyyeti olan muhabbeti, enbiya ve kullarından muhabbetin aldığı kimseler ile karşılıklı olarak alış veriş halindedir.

Bazı yerde Musâ aleyhisselâmdan sadir olan ve Zât'ı ülûhiyyeti ile Musâ aleyhisselâm arasındaki muhabbete delâlet eden ifadelerin, sırrı, böylece bilinir ve anlaşılır hale gelmektedir. Meselâ bu hususta Kur'ân-ı Kerîm' de:

"Bu ancak Sen'in bir imtihanındır" [1551] buyurulmakta ve yine Kur'âm Kerîm'de:

".. beni öldürmelerinde korkuyorum"[1552] buyrularak, Musâ aleyhisselâmın dostuna sığınışı dile getirilmektedir. Şu, salâvatı şerîfe, bu makâmda bir yükselme vesîlesidir.

(Allahümme sali alâ Muhammedin ve alâ âlîhı ve eshabihî ve âla cémîlenbiya-i velmûrselîn)

MÜRŞİDİN HAKİKATLER HAKİKATİ OLAN HAKİKATİ MUHAMMEDİYE DAİRESİNDE TEVECCÜHÜ

Cenab-ı Hakk'ın Zatî dostlusunun görünmesinden sonra, kâmil mürşid olan zat hakikatlerin hakikati dairesinde teveccühte bulunur. Bu daire, Hakikati Muhammediyye dairesidir. Bu makâmda Zatî murakabe ile emr'e gelince; Habîbinin zatî varlığı, kendi Zatî varlığının sevgilisi olup, o'nu kendisine dost kabul etmesinden dolayıdır.

Hakikati Muhammediyyenin kaynağına gelince: Dostlukla beraber, o dostluğa uyumluluğun sâlikte meydana gelmiş bulunmasıdır. Şu makâmda iki ayrı hâlin bir arada meydana gelişi, hakikati Muhammediyye için husûsî bir durumdur. Bu meseleyi yazı ile isabetli bir şekilde anlatabilmek mümkün değildir. Bu makâmın tecellîsinin şereflisi olan zât için, mukaddes bir derece olan bu makâmda gerek fena ve gerekse baka hali hâsıl olur ve husûsî olarak bu makâmda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile beraber olması ve birleşmesi kolay hâle gelir. Yine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme tabî olmakla, sâlik bu mertebeye; (Hakikati Muhammediyye mertebesine) vâsıl olur. Muhabbetin dışa taşan sırlarından fitneye sebep olacak lâfızların sırları bü makâmın teveccühüne eren kimseye keşfolur. Yine bu makâmda bazı tasavvuf büyüklerinin muhabbetle ilgili halleri dikkati çeker. O dikkati çeken hâlin, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile beraberliğe ve neticenin tek sevgiliye âit ye dönüşü bulunduğuna yine neticede şâhid olunur. Muhabbet (sevgi) lerin hepsi, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin muhabbeti (sevgisi) ile meydana gelir. Bütün muhabbetlerin kaynağı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hakikatidir. Bütün bu anlatılanlardan sonra, tarikatın imâmı ikinci bin yılın yenileyecisi, Ahmed Farûkî-ı Serdendi kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin şu sözü daha İyi anlaşılabilmekledir.

[1551] Â'raf, 155

[1552] Kasas, 33

"Ben Allah Teâlâ'yı Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin Rabbi olduğu için çok seviyorum." Bu ifâdelerde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme benzemenin ve O'na mensup olmanın isabeti işaret edilmektedir. Gerçekten de (az olsun, çok olsun; dünyaya âit otsun, âhirete mahsus olunsun), bütün işlerde, bilhassa Kitap ve Sünnet ile emel hususunda, her ikisinden de kuvvet bulmak için, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hakkıyla uymak ve bağlanmak lâzımdır.

Ey sâlik, bu hususta gözünü iyice açmalısın.

MÜRŞİD-İ KÂMİLİN AHMEDİYYE DAİRESİNDE SÂLİKE TEVECCÜHÜ

Mürşid-i kâmil, hakikati Muhammediyye dairesinden sonra, hakîkat-i Ahmediyye dairesinde teveccühte bulunur da, yine zatî olan murakabe ile emreder. Çünkü o zât, O'nun Zât'ının ve menşeinin mahbûbudur. Bu dairede bir takım nurların parıltıları ile beraber yüce bir nisbet hâsıl olur. Bu nisbet Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir. Bu dairenin içerisinde de bir takım sırlar vardır. Bu makâmda, sâlikte zatî olan mahbûbiyyet gelişir. Nitekim sıfata mahsus olan mahbûbiyyetin inkişafının dostlukta olduğu gibi

Zât'a; mahsus bulunan mahbûbiyyetin manasına gelince: Mahcubun sıfatındaki güzelliğe rağmen, onun manevî şahsiyyeti olan Zât'ına âit mahbûbiyyettir. Bu durumun hali, haz ve dostluktan meydana gelen neş'e gibi şeylerden ibarettir. Gerek neş'e, gerekse haz muhabbet icabı meydana gelen hallerdir.

Aşkın icâbından olan bir şey, muhabbetin de îcâbındandır. Bu makama münasip olan salâvatı şerîfenin okunması sâlikin terakki (yükselme) sine vesile olur:

"Allahümme salli alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihli ve eshabihi efzalü salâvatüke adede, malûmatîke ve bârik veselllim."

SIRF (CENAB-I HAKKIN) ZÂT'(IN)A MAHSUS OLAN MUHABBET

Kâmil mürşidin, sâlik (mürid)e Hakikati Âhmediyye dairesinde teveccühünden sonra, sırf zâtî olan muhabbet dâhilinde teveccüh eder, Bu makâmda, sırf zatî olan sevginin murakabesini emreder. Yine bu makâmda nisbeti bâtihiyye (gizli), maddî renklerden ayrılış ve filce yüce kemâlât sırlarının görünüşleri meydana çıkar. Bu mertebe, aynî olmayan Mutlak Hazret'e daha yakındır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme âit olan makâmlardan bazıları ile diğer enbiya-i izâma (Aleyhimüsselâm) âit olan hakikatler bu makâmlarda tesbit ve zapt edilememiştir.

İmâmn Rabbanî'ye göre, mânânın, evvelî aynî olmayan Mutlak Hazrete katılan mânâdır ki, o da muhabbetin teayyünüdür. Mücedidid bu birinci teayyûnü, hakîkatî Muhammediyye (sallallâhü aleyhi ve sellem) içinde ifâde

etmiştir.

KÂMİL MÜRŞİDİN SÂLİKE LATEAYYÜN MERTEBESİ DAİRESİNDE TEVECCÜHÜ

Mürşid-i kâmilin sâlike sırf zâti olan dostluğa yönelişinden sonra, bu defa da Lâteayyün mertebesi dâhilinde teveccühte bulunur. Bu makâm da, yine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin makâmlarından birisidir. Bu makâmın seyri, devamlı yolculuk değil, seyr-i nazarîdir. Fakat bu makâmın yokluğunda nazar ne tarafa olur. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme mahsus olan bu nazarı (olan manevî yolculuğun) yön ve hedefini yine kendisinden başka kim bilebilir.

MÜRŞİD-İ KÂMİLİN SALİK (MÜRÎD)E SEYFİ KAT'İ DAİRESİNDE TEVECCÜHÜ

Kâmil, mürşidinin sâlike, Lâteayyün makâmında gözükmesinden sonra, bu sefer de Seyfi katı makâmı dairesinde yönetişte bulunur.

Ey sâlik!

Bilmiş ol ki: Bu seyfî kâtı makâmı, velayeti kubra makâmının hizasında bulunmaktadır. Bu makâma Seyfi Kâtî denilmesinin sebebine gelince Sâlik ayağını bu makâma basınca, keskin bir kılıçla keser gibi varlığını keserek, manasından ayırır ve vücudunun manasından arta kalan kısmını yok eder. Yalnız vücuda âit olan isim ile eser kalır, işte bunun içindir ki bu makâma Seyf-i Kat'i makâmı denilmiştir.

MÜRŞİD-I KÂMİLİN SALİK (MÜRİD) E KAYYUMÎYYEÎ MAKÂMINDA TEVECCÜHÜ

Kâmil mürşidin sâlike Seyfi Kat'ı mertebesi dairesinde teveccühünden sonra, bu defa da Kayyûmiyyet makâmında yönelişte bulunur. Kayyûmiyyet makâmı ise, Ülûl Azim (Enbiyanın) kemâlâtı dairesinde meydâna gelmektedir. Bu makâmın sırrına gelince:

Kayyûmiyyet makâmı; Ülül Azim derecesinde bulunan nebilere âit bir saltanat mertebesidir, Allah Teâlâ bu saltanatın mirasını, bu ümmet içerisinde yalnız, ikinci bin yılının yenileyicisi, Ahmed Farûkî-ı Serhendi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretlerine. O'nun mânevi evlât ve halifelerine, husûsî surette vermiş bulunmaktadır. Nitekim büyük Mürşid Abdullah Dehlevî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri bu makâma erişmiş kimselerdendi. Zamanının manevî hizmetçisi ve kutbu idi. Her kime ki, Allah Teâlâ bu kayyûmiyyet saltanatının makâmını ikram ederse, o kimseye bir mürşidin teveccühünün vasıta olmasına ihtiyaç katmaz, kayyûmiyyet makâmına âit bulunan sırlar ve haller, Allah Teâlâ ile bu makâma erişen zât arasında vasıtasız olarak alınır ve verilir. Bu makâmın hallerini ve sırlarını dil ile anlatmaya kalkışmak doğru olmaz,

Bu yüce daireden husûsî surette feyiz alma şerefine nail olan zât'ın derecesi-

nin yüceliğini anlatabilme hususunda akıl yeterli olamamaktadır.

MÜRŞİD-İ KÂMİLİN SÂLİKE ORUCUN HAKİKATİ MAKÂMINDA TEVECCÜHÜ

Kâmil mürşidin sâlike Kayyumiyyet dairesinde görünmesinden sonra, bu sefer de orucun hakikati dairesinde teveccühte bulunur. O oruç hakikati ki, manevî mertebesi, Kur'ân-ı Kerim mertebesi hizasındadır. Kâmil mürşid sâlike merhamet ve himmet ederek, oruç makâmından teveccühte bulununca, ölçü ile ifâde edilemeyecek kadar küçük, zerre misâli, merhamet ve himmet sâlik için kifayet eder.

Bu yüce hakikatin eserleri, nurları, acaib görünüşleri ve halleri aklın sınırlarını aşmaktadır. Bu makâma eren sâlikte hususi bir yokluk meydana gelir ve husûsî bir samediyyet makâmı zahir olur. Gene bu makâmda sâlikte erişilmesi çok güç olan manevî zevkler meydana gelmiş, bu makâmın seyrinde olanlar, dibi bulunamaz derinlikte denize dalmışlar, açıklanabilmesi ve anlatılması mümkün olmayan sırların sahibi olmalarıdır.

İşte bu anlatılanlar, yüce tarikat makâmlarındaki manevî yolculuğa dâir izahlardır. Allah Teâlâ Hazretleri nihayetsiz lütuf ve keremi île bu yolda sadakat gösterenleri, bahsi edilen derece ve makâmlarla şereflendirsin. Bir kimse ömrünün tamamını böyle bir lütuf ve ihsana nail olduğundan, dolayı şükretmekle tüketse ve nefsinin tamamını bu yolda harcasa varlığını, şan ve şerefini, toprak gibi hor hakîr kılarak ayaklar altına verse, yine de bu lütfün şükrünü hakkıyla edâ etmiş olamaz. Ancak binlerce insandan birisidir ki, lütuf ve kerem sahibi olan Allah Teâlâ'nın yardımı ile şükrünü edaya muvaffak olur. Yoksa insanoğlunun vücudundaki her kıtın ayrı ayrı dili olsa da, hepsi birden kendisine ikram edilen lütufların şükrünü edaya çalışsa, belki Allah Teâlâ'nın sonsuz nimet ve iltifatından ancak birisinin şükrünü edaya muvaffak olabilir. Gerçek olan bundan başkası değildir.

El eman, el eman, el eman... (Allah Teâlâ'm. Her hususta Sana güveniyor ve sana sığınıyorum.)

Senden hakikî iman ve hakkiyle iman etme gücü istiyorum.

Ey Aziz, Lâtif ve çok acıyan Yüceler Yücesi Rabbim! Rahman ismi şerifinle isimlenen Rahman sûresi hürmetine (dualarımızı kabul eyle.)

Sonsuz RAhmedin ve sayısız nimetinden dolayı şükür ve minnetin tamamı ve devamı sana'dır. Gerek gizli, gerekse açıktan ve lâyık surette yapılan bilcümle salât ve selâm yaratılmışların en değerlisi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme olsun.

Amîn, Yâ Muin, bi hurmeti Seyyidil mürselin...[1553]

[1553] Gümüşhanevî, A. Z., & trc: RahmiSERİN. *Camiu'l Usul Veliler ve Tarikatlarde Usul.* İstanbul, 301-315

NİSBET-İ HIFZIN KEYFİYETİ

Nisbetin hıfzı, Nakşibendîlikte büyük şart olmasının sebebi şudur:

Nisbetin manası, mürşidin müritten aldığı ahid ve tâlim eylediği zikr ve ubûdiyyetten ibarettir. Bu manaca nisbet, tarîkatın aynîsidir. İhvan bu nisbeti hızf etmezse, tarîkatı hıfz etmemiş olur. Tarîkatı hıfz etmeyen ise, tard olunur. Bu veçhile Allah Teâlâ'ya yakın olamaz.

"Fikrini zikre, zikrini kalbe, kalbini de mürşide ayna yapıp, Hakka rapt edesin ki, bu şekilde varlığını verip, intisap sahibi olasın"

Mürid, mürşid ile yaptığı ahd ü misakın ve öğrendiği zikir ve ibadet âdabının icaplarını yerine getirmekte sebat edecek ve bu âdâb ve ibadetlere tamamen alışıp, mânevi haz duymuş olacaktır. İhvan vazifesinden en küçük bir hususu terk etmeyecek ve mürşid tarafından kendisine verilen derse hiç bir şeyi ziyade kılmayacak ve mürşidi her hâl u kârda kendisine kılavuz bilecek, aynı zamanda her türlü feyz ve fütuhatın mürşid vasıtasıyla olabileceğine inanacaktır. Eğer ihvan, mürşidden aldığı bir emri terk ederse ahdini bozmuş, sözünden dönmüş ve dalâlete düşmüş olur. O takdirde mürid, mürşide karşı özür dileyecek ve yeniden ahd ü misak edecek ve nisbeti yenileyecektir.

"Sâlik başlangıçta inancını tam teslimiyetle bir pîre teslim edip her emrine itaat ve hizmet ve ihtimam ile çalışırsa yolu Hakk'a gider. Lâkin otuz, kırk günde pîrim himmetiyle irşâd olurum deyip azm ile zikri ve fikir ile çalışır ve gönlü acele ile Hakk'tan tecellî-i cemâl ümit eder. Lâkin istediği gibi, nefsin muradı hâsıl olmayıp zamanla zikr ve fikrini terk eder, sonra şeyhine gücenip birkaç gün bu hâle sabır edemeyip şeyhin mahremlerine ve hadimlerine şeyhten şikâyet ettikte, o -azîze onun şikâyetinden haber verdiklerinde tebessüm edip cevap vermez. Sonra bir zaman geçtikten sonra şeyhinden yüz döndürüp ahbaplarına, akrabasına ve akranına söyler ki,

"Bizim şeyhimizi ben tasarruf sahibi bir mürşid-i kâmil zannederdim. Lâkin zannım gibi değil imiş. Bende bu ilim, fazilet ve ciddi çalışma, amel ve kabiliyet var iken, beni terbiye edip insân-ı kâmil edemedi. Şimdi bildim ve anladım ki, onlar dahi benim gibi âciz ve zayıf imiş. Abes yere zAhmed verip gönlümüze ağırlık verdiler" dedikte, onun küstahlığına nazar etmeyip yine onun ıslâhına hüsn-i teveccüh olurlar. Bu esnada o mürit, şeyhi ziyaretine vardıkta, onun bu makama uğradığını bildiğinden dolayı lutf ile muamele edip nasihat ile rıza makamına delil olup Hakk yoluna rağbet ettirip ve bazı hizmet teklif edip onu imtihan eder. Ama o sâlik kulağına girmeyip nasihati kabul etmez ve hizmetini görüp rızasında bulunmaz. Huzurunda ve arkasından küstahlık edip şeyhe itiraz ve atma tutma yapıp aklî deliller ve naklî ile -azîzi töhmet altında bırakmaya çalışır. O, onun hâlini ilhâm-ı rabbaniyle bildikte, Hakk'ın izni ile onun terbiyesinden fariğ olup gönlünden çıkarıp nefret eder. O sâlik meclisten gidip evvelki fitne ve fesadına koşarak nefsine tâbi olup gider.

"Saadet sahibi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ortaya çıkışında, Ashâb-ı Kiram Hazretleri radiyallahü anhüm birlikleri tam ve noksansız idi.

Ama nübüvvet kemâl buldukça hepsinde kalplere kabiliyetler geldi. Birbirine rekabet lâzım geldi. Aralarında neler neler oldu. Siyer kitaplarında bunlar yazılıdır. Okuyanlar durumu bilirler. Üç ve belki de dörtte biri aynî mümin. Diğerleri münafıklığa düştüler. Benzetme olmasın da, bizim de bugünkü hâlimiz böyle. Her gün fukara (dervişler) arasında uydurma, düzme ve yalan sözler zuhur etmektedir ki, işiten hayrette kalır. Hâlâ içimde gizli olan, tekkede olanların hepsini def edip, dışarıdan görevle bir imam ve müezzin tedarik ederek ve avam şeklinde bir hizmetkâr bulmak. Hakkı arayanlar da, rüyası ve derdi olduğunda gelsin; haberini alsın; gitsin. Başka çaresini bulamadım. Kime gönül bağlıyayım?"

"Ne hâldir bilinmez. Zamane müridleri kendi hâllerini ve gayretlerini bilmeyip, mürid iken mürşid gibi davranırlar, batınî ve mânevî zevkimiz yok derler. Subhânallah! Hastasın; hastalık sıfatı, illetle meydana gelir. Hastalık olmasa, hasta olma hâli nasıl belirirdi? Behey deli! Akıllıyım dersin, mürşidin işlerine tarizde, itirazlarda bulunursun. Ya Hazret-i Allah Teâlâ'dan utanıp, evliyâullahtan hayâ etmez misin? Halife-i zatî, işinde kimseye bağlı değildir. Doğru yanlış sorulmaz. O'nun işi zâtını ilgilendirir. Soru ve cevap kendisinden kendinedir. Çünkü mürîd oldun. İhtiyarî ölüm tahsil et. Bu suretle nefsini bilip, sıddık sıfatıyla nitelenmiş ol. Yoksa mecâzî hayatta ne yola çıkarsın, behey gafil. Adın Ahmed, Mehmed; Mustafa diye onurlanırsın. İşin ise, gafil işi. Utanmaz mısın? Gaflet sahiplerinin yanında ne söylersin? Onlar hayrı şerri bilmezler, ihtiyarî ölüm (Ölmeden evvel ölünüz hadis-i şerifine işaret ediyor.) sahibi olup, bu mecâzî varlıktan kurtulup, gafletten uyanmamışlardır. Uykuda konuşan, sayıklar. Onun sözüne itibar olunur mu? Uyanık (kalıp gözü açık) olanlar, saçma sapan sözler söyleyenlere gülerler. Uyanıklık kılığına bürünmüşsün. Hakikâten uyanık olanlara merhamet etmez misin? Bu halini ârif-i billâh olanlar görüp: **"Taş atan bizden, attıran bizden değil" demişler."**

RİSÂLE-İ İSMAİLİYYE

بِسْــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[Bu kitaba ek olarak Seyyid Muhammed Nûr kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin Nakşibendî-Melâmî Tarikatındaki Seyr-u Sülûk hakkında yazmış olduğu **Risalet el-İsmailiyye ve'l-atiyet ed-durriye fi tarik en-Nakşiye ve'l-Melâmiye** [1554] yi Osmanlıcadan Türkçe'ye çevirerek kardeşlerimize faydalı olmayı düşündük.]

Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah Teâlâ'yadır.

Salât, bütün yaratılmışların en hayırlısı Muhammed'e (sallallâhü aleyhi ve sellem), âline, arkadaşlarına ve tâbilerine kıyamete kadar devam etsin.

Bu risâle Nakşibendî ve Melâmiyye büyüklerinin diyarı Tikveşli ve Kavadar'ın içinde gösterdikleri seyr-u sülûk hakkında tasnif edildi. İsmini de **Er-risâletü'l İsmâiliyye ve'l atiyyetü'd-düriyyetü fî tarikâti'n nakşiyyeti ve'l melâmiyyeti** (Nakşibend ve Melâmi tarikati için hediye edilmiş incilerden Risâle-i İsmailiyye) verdim.

Âlemlerin Rabbi Allah Teâlâ bu risâleyi bize faydalı kılsın. Kitap On iki bölümdür.

1-Mürşid-i Kâmil
2-Rabıta
3-Teveccüh
4-Zikir Telkini
5-Altı Letâif
6-Nefy-ü İsbat
7-İntikalat-ı Zikir
8-İlme-l Yakîn
9-Ayn'el Yakîn
10-Hakk'el Yakîn
11-Vilâyet-i Vahdiyyet ve Kurbet
12-Ubbad, Ubûdiyyet, Ubûdet (İbadet Edenler, Kulluk Edenler, Kul Olanlar)

1-MÜRŞİD-İ KÂMİL

Bilinmelidir ki, kemâl mertebeler sonsuz ve görünemeyecek kadar çoktur. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve sevdiği nurların ışığı Hz. Ali kerreme'llâhü veche mevcûdâtın sırrı ve yaratılmışların en mükemmeli iken haklarında

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

[1554] 297.7 - Osman Ergin Yazmaları - 000542/07 Atatürk Kütüphanesi-İstanbul

"Rabbim, benim ilmimi artır" de. [1555] varid oldu. Yani عِلْما burada **"Ben"** demektir. Zira Allah Teâlâ'nın noksan sıfatlardan münezzeh Zâtının ve rablık sıfatları sonsuzdur. Bu nedenle Allah Teâlâ yolunda seyr ü sülûk edenler sürekli terakkide yükselmede olurlar. Bu yükselme cesedin ölümü ile de kesilmez.

Nitekim Şeyh-ül Ekber Muhyiddin İbnü'l Arâbî radiyallâhü anh hazretleri dünyayı değiştirdikten sonra nurlu ruhları ile buluşan Zinnûn- i Mısrî kaddese'llâhü sırrahu'l azîzle görüştüklerinde;

-Ey kardeşim Zinnûn! Allah Teâlâ, yarattıklarına benzemez, başkadır, sözünü hatırladın mı? Zinnûn-i Mısrî;

-Evet, dedi. (Sonra keşfi açılınca bayıldı sonra uyandı. Gür bir sesle) Hazreti Şeyh-ül Ekber ona;

"Her şey Allah Teâlâ kâim iken, yaratılmış olanların varlığı nasıl olurda O'ndan ayrı olur."[1556]

Bu cevaptan sonra Zinnûn- i Mısrî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz tevhîd meselesini anlayıp terakki etti.[1557]

Hülâsa, ilâhî marifetlerin sonu olmadığından bütün âlem sâlik sayılır. Lakin irşad terbiyesindeki zâtta olması gereken bazı âlametleri açıklamak gerekir. Tâki bu sebeple herkes, sadık mürşid ve sadık olmayan fark ederek, irşad davasında olanlara meyletmesinler.

Mürşid-i Kâmil, çok ibadet, az uyku, az yemek, az konuşmak, çokça zikir, başkaları gibi şeriatın emirlerine uymakla muhakkak olarak bilinmez. Zira mürşid olmayan abidlerin hali de bu şekildedir.

Bil ki; Mürşid-i Kâmil ve Vâris-i Muhammedî (sallallâhü aleyhi ve sellem) alameti şudur.

Şeriatın emirlerine sıkıca bağlanmakla beraber, meclisinde onu ziyaret eden avam insanlar kalbinde bulunan dünyevî düşüncelerini meşguliyetini giderir veya azalır.

Havas olan insanlarda ise istiğrâk [1558] **artar.**

Bahsedilen bu durumlar karşısında ona tabi olmak gerekir.

Yalancı dava ile irşada çıkanlardan ve yalanlarından kaçınmak gerekir.

Ey Allah Teâlâ'm! Yalancılardan, dellâlların-dan,[1559] ve arkadaşlarından Sana sığınırım.

Ancak Allah Teâlâ, doğru hidayet eder.

[1555] Tâhâ, 114

[1556] (Bu mevcûdatın müstakil vücûdları yoktur, onların hepsi Allah Teâlâ vücûduyla mevcutturlar, yani Allah Teâlâ'dan başka mevcûd yoktur.)

[1557] (Berzah âleminde Zinnûn-i Mısrî'yi Hazreti Şeyh-ül Ekber terakkî ettirdi. Zirâ Zinnûn hazretleri bu dünya âlemde iken bu tevhîd meselesine vâkıf değildi.)

[1558] **İstiğrâk**: ilâhî aşka dalıp coşarak kendinden geçme, esrime.

[1559] **Dellal:** İlân edici. Yüksek sesle bildiren. * Müşterileri çeken. Davet eden.

2-RABITA

Sülûk eden müridin kalbinde havatır [1560]düşünceler artıp engel olamazsa yüz defa İstiğfar eder.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Bazen kalbimi bir perde bürür, bu perdeyi kaldırmak. için günde yetmiş/yüz defa istiğfar ederim "[1561]

Eğer düşüncelerine yine engel olamazsa; şeyhinin meclisine gidip karşısına oturmalı veya şeyhinin kalbine teveccüh edip düşüncelerin gitmesini beklemelidir.

Şeyhine gitmek mümkün değilse iki kaşı arasında onu teşekkül ettirecek şekilde düşünmelidir. Bu sebeple Delâil-ül Hayrat sahibi Muhammed el Cezûlî,[1562] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şeklini teşkil [1563] eylediler. Daha sonra bu kitabı şerh edenler bu şekil hakkında buyurdular ki;

"Delâil-ül Hayrat kitabını okuyan kimselerin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi rabıta etmeyince vuslat hâsıl olmaz."

Açıklamasında ise; "Eğer Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nurlu şeklini mânevi halde görürse, o şekli rabıtasına alıp yakazada[1564] o zaman içinde zahir oluncaya kadar devam eder.

Eğer göremedi ise hacca gidip Ravza-i Mutahhara'daki Şebeke-i Rasûlüllahı [1565] rabıta ile Ruh-u Nebeviyi[1566] manevi halde görünceye kadar devam edip ve şekli rabıtasına alıp yakazada o zaman içinde zahir oluncaya kadar devam eder.

Eğer yine göremedi ise Delâil-ül Hayrat kitabındaki resme rabıta ile Ruh-u Nebeviyi manevi halde görünceye kadar devam edip ve şekli rabıtasına alıp yakazada o zaman içinde zahir oluncaya kadar devam eder.

Hülâsa; salavâtın rabıtası **Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nurlu şekli** olduğu gibi Allah Teâlâ'nın zikrinin rabıtası her ne kadar zikredilmiş ve maşûk (âşıkların müşahedesi) ise de herkes buna kavuşamadığından ve başlangıçtaki olan saliklerin düşüncelerinin düzelmesi için şeyhe rabıta etmelidir. Bu sırrı ancak sahipleri bilir. Bu söylediklerimiz Nakşibendî büyük-

---

[1560] **Havatır**: Hâtıralar. Fikirler. Düşünceler.

[1561] Müslim. Zikir, 51: Ebu Davud. 26

İlk sûfîlerin değişik tasavvufî haller için kullandıkları bu hadise Kuşeyri (465/1072) tecellî konusunda yer vererek şöyle der: "Bu hadis ile sanki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem hakikatin hamlelerine karşı kalbinin setr halinde olmasını istemiştir. Çünkü Hakkın vücudu ile beraber halk için beka mümkün değildir."

[1562] 13.yüzyıl sufilerinden olup derlediği ve pek çok salavât- şerife'yi bir araya getiren "**Delâil-ül Hayrat**" adlı risalesinin de yazarıdır.

[1563] **Teşkil**: 1 . Oluşturma, ortaya çıkarma, meydana getirme:2 . Oluşum. 3 . Örgütleme.

[1564] **Yakazâ**: uyanık, şuurlu ve dikkatli bir vaziyette.

[1565] Kitabın yazıldığı zamanda fotoğraf fazla olmadığı için zamanımızda çekilmiş resimlerden birine de bu uygulama yapılabilir.

[1566] **Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nurlu şeklini**

lerinden rivayet edilmiştir. Bu müşkül ve acayip gelebilecek sözlere itirazdan Allah Teâlâ'ya sığınırım.

3-TEVECCÜH

Nakşibendî mürşidlerinin müride teveccüh ederek yönelmelerinin büyük faydası vardır. Bu ise;

Şeyhin, müridin kalbinde olan düşüncesine vakıf olması;

Şeyhin kalbinde olan halleri sâri (aktarması- geçişine sebep) olmalarıyla zikir ve cezbeyi müridin kalbine bırakarak ve başka şeyleri çıkarmasıdır. Ancak şeyh, müridin kalbî zikir ile meşgul olması için dersi ne ise öyle teveccüh eylemelidir.

Ey Allah Teâlâ'm! Kalbimizin yüzünü cemâline çevirmeni, vuslattan mahrum etmemeni diliyorum. Âmin

4-ZİKİR TELKİNİ

Allah Teâlâ'nın sevgilisi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Hazretleri zikir telkin ettikleri vakit isteyene diz dize birleştirir ellerini uylukları üzerine kor ve zikri telkin ederlerdi. Bunun en bariz örneği; Ömer radiyallâhü anhın rivayetiyle imanın tarifi hakkında gelen hadisi şerifte Cebrail aleyhisselâm dizlerini Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin dizlerine birleştirerek İslâm, İman, İhsan, kıyamet saatini sormalarıdır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde sorduğu sorulara cevap vererek bu suretle telkini zikir yaptılar.[1567] Mürşidlerin ve şeyhlerin telkin ettikleri zikirde bu şekildedir.

[1567] Ebu Hureyre radiyallâhü anh şöyle anlatıyor:

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir gün insanların arasında oturuyordu.O sırada ona bir zat geldi ve:

"Ey Allah'ın Resulü! İman nedir?" dedi.

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Allah'a kavuşmaya, rasüllerine inanman ve yine son dirilmeye iman etmendir" buyurdu.

"İslâm nedir? dedi.

"İslâm, Allah'a kulluk etmen ve ona hiç bir şeyi ortak yapmaman, Farz namazı dosdoğru kılman, farz kılınmış olan zekâtı vermen ve Ramazanda oruç tutmandır" buyurdu.

"Ey Allah'ın Resulü! İhsan nedir?" dedi.

"Allah'a onu görürcesine ibadet etmendir. Her ne kadar onu görmüyorsan da o seni muhakkak görür" buyurdu.

"Ey Allah'ın Resulü, Kıyamet ne zamandır?" dedi.

(Cevaben Efendimiz) Buyurdu ki:

"Bu konuda sorulan sorandan daha çok bilgiye sahip değildir. Fakat onun alâmetlerini sana haber vereceğim: Cariyenin efendisini doğurması, onun alâmetlerindendir. Yalınayak ve çıplak kimseler, insanların idarecileri oldukları zaman, işte bu da onun alâmetlerindendir. Koyun çobanları yüksek bina kurmakta birbirleriyle yarışa başladıkları zaman, işte bu da onun alâmetlerindendir. (Kıyametin vakti) Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği beş şeye dâhildir."

Ey Allah Teâlâ'm, bize irfan yolunu hidayet kılmanı, bozgunculuktan ve isyan etmekten yaratılmışların en hayırlısı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin makamına sığınırız.

5-ALTI LETÂİF

Müride telkini zikir etmeden önce Ehli Sünnet vel cemaat itikadının ilm-i hal[1568] bilgilerini ibadet edecek kadar bilmesi gereklidir.

Mürşid, daha sonra **kalp** (sol meme altında) İsm-i Zât-ı (Allah) nefessiz (gizlice kalp üzerinde) **Allah Allah Allah** lafzını dudakları kapatmış olduğu halde zikri telkin eder. Mürid diğer zamanlarda zikrine de bu şekilde devam eder. Öyle ki kalbi sonuçta zaruri olarak gayri ihtiyari zikir etme haline kavuşur. Bu hal başlayınca **ruh** ta (sağ meme altında) zikir kalpteki gibi tarif edilir. Zaruri ve gayri ihtiyari ile zikir etme hali başlayınca (sol ve sağ meme üstünde) **latife-i sırr**'a geçer. Yine zaruri ve gayri ihtiyari ile zikir etme hali başlayınca (sol meme üstünde) **latife-i hafî**'ye geçer. Sonra (sağ meme üstünde) **latife-i ahfâ**'ya telkin eder. Sonra **Sultan-ı Zikre** geçip ism-i zâtı iki, kaşı arasında telkin eder.[1569]

Ey Allah Teâlâ'm Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hürmetine zikrinde ve sana şükretmede beni muvaffak kılmanı istiyorum.

6-NEFY-Ü İSBAT

Altı letâif üzerinde devran edip hapsi nefes ile Lâ ilâhe illa'llah diye zikreder. Yapılışı şu şekildedir.

"İlâhî ente maksûdî ve ridâke matlûbî" der ve dizleri üzerine oturur. Sonra nefesi içeri çekerek **Allah Allah Allah** zikrini letâifleri üzerine bıraka.

"İlâhî ente maksûdî ve ridâke matlûbî" deyip **LÂ** kelimesini kalbinden Sır üzerinden uzatarak Sultân-ı Zikre (iki kaşı arasına), **İLÂHE** kelimesini Sultân-ı Zikirden ahfâya indirerek, **İLLA'LLAH** kelimesini ahfâdan hafî üzerinden geçerek kalbe vurarak bırakır.

Bu suretle letâifler üzerinde nefy-ü isbat ile zikir ederken nefesi zorlanınca tek sayıda bırakarak **"MUHAMMEDÜN RESÛLULLÂH"**ı düşünerek

---

Bundan sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Kıyamet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez, yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez, şüphesiz Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır" ayetlerini okudu. Ebu Hureyre radiyallâhü anh der ki:

Sonra o şahıs dönüp gitti. Arkasından Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"O adamı bana geri getiriniz" diye emretti. Bunun üzerine sahabeler onu geri getirmek için aramaya başladılar, fakat bir şey göremediler. Bunun üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"İşte o, Cebrail'dir. İnsanlara dinlerini öğretmek için gelmiştir" buyurdu.(Sahih-i Müslim,10)

[1568] İbadet usullerini, din kaidelerini bildiren kitap

[1569] Burarda bahsedilen letâiflerin yerleri bazı meşayıhca farklılık göstermektedir.

nefesini hafif hafif ala. **“Allah”** ismini letâif üzere bırakırken birden bırakmamalıdır. **“İlâhî ente maksûdî ve ridâke matlûbî”** demelidir. Bu suretle bir defada 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21 defa hapsi nefes etmelidir. 21 e ulaşınca hapsi nefes zikri tamam olur.

Ey merhametlilerin en merhametlisi Allah Teâlâ’m, emirlerine kemaliyle uymayı, huzurundan bizi kovmamanı istiyorum.

7-İNTİKÂLAT-ZİKİR

Nefy-ü İsbat 21 de kemal bulunca letâiflerin her biri üzerinde üzerinde üç defa zikreder. İntikâlat budur. İntikâlat üzerinde iken muhasebe ve murakabe olunur.

Murakabe sabahları (beni) Allah Teâlâ ne işlerde kullanır diye bekleyişte olmaktır.

Muhasebe de akşamları (beni) Allah Teâlâ ne işlerde kullandı diye hesap etmektir.

Nakşibendî sadâtının sülûklerinin nihayeti budur.

8-İLME-L YAKÎN

Tevhid ehlinin zât-ı (kendini) ve eşyanın zâtını Allah Teâlâ’ya ve sıfatlarına delil kılmasıdır. Bunun iki yönü vardır.

1-İstidlâl[1570] bi’lmisliyye: (Benzeyiş delilleri getirmek)

Allah Teâlâ’nın hallerine, sıfatlarına gerek vücud ve sıfat-ı subûtiyelerine; cüziyyatını, kendinde ve âlemde müşâhedesiyle Allah Teâlâ’yı ve kadîm [1571] ve müessir sıfatlarını ispat etmektir. Mesela; kendindeki vücud, kudret, irade, ilim, hayat, görmeyi, işitmeyi ve konuşmayı müşahede ile ispat edip Allah Teâlâ’nın yaratıcılığının benzeri tıpkı benim varlığımda da vücud, kudret, iradeler, ilim, hayat, görmek, işitmek ve konuşmak vardır, diye iman etmektir. Bunun açıklaması ise **“Allah Teâlâ Âdemi kendi suretinde yarattı.”** [1572] hadisi şerifte gelmiştir. Yanı tıpkı isimleri sıfatları gibi bende vardır demektir.

[1570] Kelâm terimi olarak istidlâl, ‘’bir hüküm veya kavramın doğruluk yahut yanlışlığını kanıtlamak için zihnin yaptığı akıl yürütme eylemi'’ diye tarif edilebilir. Kur’ânı Kerîm’de istidlâl kelimesi geçmemekle birlikte bunun mâzi kalıbındaki kökünü oluşturan ‘’delle'’ akıl yürütme eyleminin söz konusu edildiği bir yerde kullanılmıştır (Sebe,14).

İstidlâl ile aynı mânada veya yakın anlamdaki tezekkür, tedebbür, taakkul, tefekkür, i‘tibar, nazar gibi kelimeler sık sık kullanılmış, özellikle İslâm’ın getirdiği mesajlar konusunda düşünüp isabetli sonuçlara varılması istenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de ayrıca ilim, sultan, âyet, beyyine, burhan, hüccet gibi değişik adlarla yer verilen delile büyük önem atfedilerek inanç ve düşüncenin mutlaka delile dayandırılması doğruya ulaşmanın vazgeçilmez şartı olarak görülmüştür

[1571] **Kadim**:Başlangıcı olmayan, eski, ezelî.

[1572] Buhârî.. İsti’zan. 1: Müslim. Birr. 110. Cennet. 28;.İbn. Hanbel. II/244. 251. 315. 323. 434. 463. 519

2-İstidlâl bi'z zarûrî: (Mecburî delil getirmek)

Yani kul acziyetini tefekkür edip yaratıcısının kudretini ispat ve iman etmesidir. Allah Teâlâ'nın birliğini düşünür ve kadimliğine (önceliğine) iman eder. Bu şekilde kendi fenâsını (yokluğunu) tefekkürle Allah Teâlâ'nın bekâsına (varlığına) iman etmiş olur. Bunun bir başka beyanı ise **"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işiten ve görendir."** [1573] İlme'l Yakîn tarikat ehli ve şeriat ehlinin büyüklerinin tevhididir.

Allah Teâlâ, hakkı söyler ve doğru yola iletir.

9-AYN'EL YAKÎN

Hakk ehli olan zatlar kendi hakikatlerini Allah Teâlâ'nın sıfatlarına mazhar ve ayna olduklarını müşahede etmeleridir. Ayne'l yakîn marifettir. Ancak bu zuhur eden sıfatı subûtiyyeden gayb anahtarları denilen dört sıfatları, zahirleri ve kalpleriyle müşahede etmeleridir.

Sıfât-ı zâhir: Dörttür, göz ile müşahede edilir. **Kudret, işitmek, görmek ve konuşmak**

Sıfât-ı Bâtıne: Dörttür**.** Kalp gözü ile müşahede edilir. **İrade, ilim, hayat ve tekvin** (yaratma)

Hulâsa: zahirlerine teveccüh ettiklerinde Allah Teâlâ'nın zahir sıfatlarını, batına tevecüh ettiklerinde batınî sıfatlarını müşahede etmektir.

Bu kişilere sıfâtı subutiyye tâifesi ve marifet ehli derler. Tarikat ehlinden yüksek mertebededirler.

Ey Allah Teâlâ'm, bu müşahedeyi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ve Ehl-i beytinin hürmetine kolay kılmanı niyaz ediyorum.

10-HAKK'EL YAKÎN

Hakikat ehlin hepsi ve melâmiyyenin tevhididir. Bu kişiler bütün tâifelerden üstündür. Bütün nebiler Hz. Ebubekir Hz. Ömer radiyallâhü anhüma melâmiyyedendir. Bu tâife ve kişileri **tevhid, ittihat** ve **vahdet**tedir.

Tevhid üç makamdadır.

Makâm-ı ruh, cem' ve kurb-u ferâiz[1574] dir.

Vahdet üç makamdır.

Makâm-ı Hazret, cem'ül cem ve vahidiyyetü'l cem 'dir.

Bu kişilerin avamdan farkları yoktur. Allah Teâlâ'nın emrettiği farzları yerine getirirler. İlâhî emirleri hiçbir zaman bırakmazlar. Halleri daima Allah Teâlâ iledir. Bu kişilerle buluşmak görüşmek ve halleri ile hâllenmek en büyük saadeti bulmak ve Allah Teâlâ'ya kavuşmaktır.

Ey Allah Teâlâ'm beni onlardan ve onlarla beraber olmayı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yüzü suyu hürmetine istiyorum. Ayrıca diğer mü-

---

[1573] Şura, 11

[1574] **Farzlarla olan kurb:** Kulun, nefsi de dahil olmak üzere, her şeyin şuurundan tamamen fâni olmasıdır. Artık onun nazarında, Hakk'ın vücûdundan gayri, hiçbirşey kalmaz. Bu, farzların semeresi olarak ortaya çıkan fena halidir.

min kardeşlerimde bu hallerimden nasiplensin.

11-VİLÂYET-İ VAHİDİYYET VE KURBET

Hakiki imanın sonunda erişilen ehadiyyetü'l cem Makam-ı Mahmud sallallâhü aleyhi ve selleme istiğrak edemeyip[1575] ancak o âlem-i nura girip bazen Allah Teâlâ ile bazen halk ile olmasıdır. Âlem-i halkla olduğu vakit perdelenmesi, âlem-i nur ile olduğunda perdelerin kalktığı velâyet mertebesidir.

Âlem-i nura girip bir olduğunda eğer yaratılmışları halkı görmüyorsa **sıddıkıyyet** mertebesindedir, demektir.

Âlem-i nura girince halk asla hicap olmayıp kaybolmuyorsa yani gerek âlem-i nurda gerek halk âlemi ile iken fark (ayrılık) olmaması, yani bir bakışla bakarken halk ona hicap olmuyorsa kurbet (yakınlık) mertebesindedir demektir.

Bu mertebeden yukarısı ise **Nübüvvet**tir. Mukarreb ona vasıl olamadığı gibi nebilerden başkası da bu nübüvveti vasf edemezler. Eğer vasf edip söylerlerse yalan söylüyorlar demektir.

Ey Allah Teâlâ'm bizi mukarreblerden kılmanı cemâline kavuşma lezzetinden mahrum etmemeni istiyoruz.

12- UBBAD, UBÛDİYYET, UBÛDET (İBADET EDENLER, KULLUK EDENLER, KUL OLANLAR)

İbadet avâmın amellerindendir. Ameli kendilerinden görüp cennete kavuşmak hırsı ile veya cehennem korkusuyla işlerler.

Ubûdiyyet (Kulluk edenler) ise, havasın amelidir. Amellerini kendilerinden görüp Allah Teâlâ rızası için işleyenlerdir.

Ubûdet (Kul olanlar-âşık olanlar) havas-ül havasın amelleridir. Amellerini Allah Teâlâ'nın işlediğini görürler ve onunla işlerler. Bu kişler nefisleri için bir varlık görmedikleri için mâ'bud ile âbid bir bakışla görürler.

اللهم صلي على سيدنا محمد في جميع المظاهر الذي هو هيولاها و اجزاها وانقاها واطبنها

وارقاها وعلى اله صحبه و سلم اجمعين

Ey Allah Teâlâ'm salât ve selamını zuhur edenlerin heyülası (gerçeği özü), onları cüzlere (sınıflara metebelere ayıranı), nikası (birbirine bağlayanı), sırlayanı (gizleyeni) merhametlisi Efendimiz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, âline ve arkadaşlarının hepsi üzerine olsun.

Allah Teâlâ'nın yardımı ile bu risale bitti.

[1575] Bu makam Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin özel makamıdır. Hiçbir nebi ve evliyaya nasip olmamıştır.

D)MÜRŞİD-MÜRÎD MÜNASEBETLERİ

Mürşid; rehber, kılavuz ve yol gösteren demektir. Tasavvufta şeyh ile aynı anlamdadır.

Mürşid-i kâmil doğru yolu gösteren, dalaletten hidayete sevk eden kişidir. Tarîkatta seyr u sülûkünü tamamlayıp irşada ehliyetli olan kişiler için kullanılır bir tabirdir.

İlmî ledün sahibi olan mürşidler, kalpte sabit olan ilmin sahipleri, nebilerin vârisleridir.[1576]

Şeyh Ebû Râfi radiyallâhü anh rivâyetiyle Şerh-i Tarîkat' isimli kitapta gelen hadisi şerifte buyruldu ki; ***"Bir kavmin şeyhi, ümmetin nebisi gibidir."***

RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN SIRTINDAKİ MÜHÜR HAKKINDA

Hâtem-i Nübüvvet Hakkındadır

Celaleddin es-Suyuti , Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin Mucizeleri ve Büyük Özelliklerinden bahsederken buyurdular ki; [1577]

Buhari ve Müslim, Sâib bin Zeyd'den rivayet ederler. O şöyle demiştir:

"Ben, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz'in tam arkasına dikilip O'nun iki omzu arasındaki Nübüvvet Mührü denilen kısma dikkatle baktım; gördüğüm, keklik yumurtası büyüklüğünde idi."

Müslim ve Beyhakî'nin Câbir bin Semura'dan rivayeti ise şöyledir:

"Ben Resûlüllâh Efendimiz'in iki omzu arasındaki nübüvvet mührünü, tıpkı bir güvercin yumurtası şeklinde gördüm. Rengi de, kendi cesedinin rengine yakındı."

İmâm Tirmizî ise bunu:

"Güvercin yumurtası büyüklüğünde ve kırmızımtırak bir bez idi" ifadesiyle vermiştir." [1578]

Müslim, Abdullah bin Cercls'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Ben, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki omzu arasındaki nübüvvet mührüne baktığım zaman onu; sol omuz kemiğinin çıkıntısı

[1576] Bu ilmi iki türlü yolla elde etmişlerdir

Kalpte sabit olan batın, ledün veya maneviyat ilmidir ki, Allah Teâlâ bu ilmi dilediğine verir, çalışmakla kazanılmaz. Bu ilmin sahipleri Allah Teâlâ'nın hücceti, halkın mürşidleridir.

Lisan ilmi olup okuyup çalışmakla elde edilir. Kitap ve sünnet bu ilmin iki kaynağıdır. Arifler bu iki ilmi de elde edip hazmetmiştirler. Bunlara uyan da Hakk'a vasıl olmuştur.

[1577] Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, Uysal Kitabevi: üçüncü bölüm

[1578] İmam, aynı zamanda: "Bu hadis, hasendir, sahihtir" demiştir. Bakınız, hadis no" 3644

yanında ve üzerinde siyahımsı benler bulunan bir yumru hâlinde gördüm."

İmam Ahmed ve Beyhakî de Kurre'nin şöyle dediğini nakleder:

"Ben dedim ki: **"Ey Allah'ın Resulü, omzunuzdaki mührü bana gösterir misiniz?"** Peygamberimiz buyurdu ki: **"Elini uzat!"** Elimi uzattım baktım, omuzu ucunda, yumurta büyüklüğünde bir şeydi."

Yine İmam Ahmed, Beyhakî ve İbn-i Sa'd, çeşitli tarikler ile Ebû Ramse'den şöyle rivayet ederler:

"Ben babamla birlikte Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme gitmiştim. O'nun iki omzu arasındaki mühre baktığımda onu, (güvercin yumurtası büyüklüğünde) bir ur şeklinde gördüm."

İmam-ı Buhârî'nin Tarih'inde, Beyhaki'nin Sünen'inde Ebû Saîd'den rivayetlerine göre, o şöyle demiştir:

"Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki omuzları arasındaki mühür, bir et çıkıntısı idi" Tirmizi de:

"Arkasında, yumru hâlinde bir et parçası idi" şeklinde rivayet eder.

Yukarıda geçen bir bahiste görüldüğü veçhile ve Beyhakî'nin rivayeti ile Selmân-ı Fârisî de bu hususta şunları söylemektedir:

"Ben Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme gittiğim zaman, ridâsını omuzundan biraz sarkıtıp:

"Ey Selmân, sana söylenen mührü görmek istersen bak!" buyurdular. Baktığımda, iki omuzu arasında, güvercin yumurtası büyüklüğündeki mührü gördüm."

Ahmed, Tirmizî ve sahihtir kaydiyle Hâkim, Ebû Ya'lâ ve Taberânî Ulba bin Ahmed'den o da Ebû Zeyd'den şöyle rivayet ederler:

"Resûlüllâh Efendimiz bana dediler ki: **"Ey Ebû Zeyd, bana yaklaş ve elinle arkamı meshet!"** Yaklaştım ve elimle arkasını meshedip parmaklarımı mühür üzerine koydum."

-Yanındakiler Ebû Zeyd'e: **"Mühür nedir?"** diye sordular. O da: **"Omuzundaki toplu olarak bitmiş olan kıllardır"** cevabını verdi."

Taberanı ile İbn-i Asâkîr ise Ebû Zeyd bin Ahtab'dan şöyle rivayet ediyor:

"Ben Peygamber Efendimizin iki omzu arasındaki mührü; kan alma şişesinin vurulduğu yer kadar büyüklükte, bir et çıkıntısı olduğunu gördüm."

İbn-i Asâkîr ve Târih-i Nisabur adlı eserinde Hâkim, İbn-i Ömer'den şöyle rivayet ederler: Hâtem-i Nübüvvet, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin arkasında fındık büyüklüğünde bir et parçası olup üzerinde **"Muhammedün Resûlüllâh"** yazısını andırır bir şekil vardı."

Ebû Nuaym ise, Selman'dan şöyle rivayet etmektedir:

"Bu nübüvvet mührünün bâtınında: "**Allah birdir, O'nun ortağı yoktur, Muhammed ise Allah'ın Resulüdür! "** diye yazılı idi. Zahirinde ise **"Nereye isterse oraya teveccüh et! Bil ki sen, mansûr ve muzaffersin!"**

diye yazılıdır[1579]

الله وحده لا شريك له، محمد رسول الله، فإنك منصور، توجه حيث شئت فإنك المنصور

Taberâni ve Ebû Nuaym El-Ma'rife adlı eserinde Abbâd bin Ömer'den şöyle rivayet ederler:

"O'nun iki omzu arasındaki nübüvvet mührü, küçük bir oğlağın diz kapağındaki mühür gibiydi ve Resûlüllâh bu mührün görülmesinden pek hoşlanmazdı."

İbnü Ebî Hayseme tarihe dâir yazdığı eserinde, Hz. Aişe radiyallâhü anhadan naklen der ki:

"Nübüvvet mührü, siyah bir ben idi, biraz sarıyı andırıyordu... Benin etrafında, at yelesi gibi sık kıllar vardı..."

Açıklama:

Alimlerimiz dediler ki; Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki omuzu arasında bulunduğu rivayet edilen nübüvvet mührü hakkındaki sözler; birbiriyle farklı bulunmaktadır. Fakat aslında bu, mühim bir ihtilaf sayılmamalıdır. Zira bu râvîlerden her biri, bir benzetme yoluyla rivayet etmekte ve rivayetleri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Râvîlerden biri: **"Bir keklik yumurtası büyüklüğünde idi"** derken biri: **"Güvercin yumurtası kadardı"** demekte; bir diğeri de: **"Bir keçi yavrusunun dizindeki mühür kadardı"** demektedir. Biri: **"Bir et yumrusu idi"** derken, biri: **"Bir et çıkıntısı idi"** demekte; biri **"Siyah bir bendi"** derken bir diğeri: **"Şişenin kan almak için vurulduğu yerde bıraktığı iz gibiydi."** demektedir. Yâni, bunların hepsi birbirine yakın şeylerdir. Ve gerçekten o, bir et parçasından ibaret idi. İşte, âlimlerimiz böyle izah etmektedirler. Bunlar arasından İmam-ı Kurtubî ise şöyle demektedir:

"Sabit ve sahih olan hadisler delâlet eder ki, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki omuzu arasındaki mühür; sol omuz yanında kırmızımtırak renkte ve çıkıntı halinde bir şey idi. Küçülüp azaldığı zaman güvercin yumurtası şeklinde oluyor, büyüyüp şiştiği zaman da yumruk kadar oluyordu... (Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin vefatı zamanında ise, şişkinlik kaybolmuştu...)

Süheylî de demiştir ki:

"Nübüvvet mührü, sol omuz kemiğinin çıkıntısı yanında idi. Çünkü Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem şeytanın vesvesesinden masum bulunuyordu. Mührün bulunduğu yer de; kalbin karşısında olup şeytanın vesvese vermesine engeldi..."

Alimler,

"Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki omuzu arasındaki mührün doğuştan mı, yoksa doğduktan sonra mı vurulduğu üzerinde ihtilaf ettiler. İkinci şıkkı tercih edenler, yukarıda geçen ve O'nun süt emmesi ile ilgili bulunan Şeddâd bin Evs hadisini, delil tutarlar. Az önce işaret ettiğimiz gibi,

---

1579 (Mevahib ve Şerhi Zerkani, 1156).

bu mühür, Resûlüllâh'm vefatından sonra da kaybolmuştu... Bunu, ayrıca O'nun vefatı bölümünde anlatacağız... Bu konuda, Hâkim'in Müstedrek'inde, Vehb bin Münebbih'ten şu rivayeti vardır:

"Cenâb-ı Hakk'ın gönderdiği bütün peygamberlerin sağ elleri içinde bir peygamberlik nişanı vardı. Ancak, bizim peygamberimiz müstesna. Zira O'nun peygamberlik nişanı, iki omuzu arasında idi[1580]

İbn-i Sa'd ve İbn-i Asâkir Mûsâ bin Yâkâb el-Zemeî tarikiyle Guseyme'nin âzadlısı Sehl'den rivayet ederler, Sehl, Murays kabilesine mensub bir nasrânî idi ve amcası evinde büyüyen bir yetimdi... O demiştir ki:

"Bir gün ben, İncil'i elinden aklım ve okumaya başladım... Derken birbirine yapışık iki yaprak vardı. Onları ayırarak okumaya başladım ve orada Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin sıfatlarını gördüm. O'nun boyundan, renginden, oturuş şeklinden, iki omuzu arasındaki mühürden, sadaka kabul etmemesinden, hilim ve tevâzuundan haberler vardı... Orada, kendisinin İsmâil aleyhisselâmın soyundan olduğu ve isminin Ahmed olduğu da yazılı idi... Ben, bu kısımları okumakla idim ki, bu sırada amcam geldi ve bana: "Niçin o yapışık olan kısmı açıp okuyorsun? Sen kim oluyorsun ki bunları okuyasın?" diye şiddetle çıkıştı ve beni dövdü... Ben dedim ki: "Ey amcacığım, bak bu kısımlarda Ahmed adındaki peygamberle ilgili haberler var!" Amcam bana, yine öfkeyle: "O peygamber henüz gelmedi!" diye bağırdı..."[1581]

[1580] Hafız, Allâme eş-Şâmî bu rivayet hakkında tevakkuf gösterip; "Ben, bu rivayetin sahih olabileceğini zannetmiyorum! Lütfen senedine nazar kılınsın... Bu rivayet Vâkidî tankından gelmektedir. Vâkidî ise metruktür Hattâ hadîs ilmi âlimlerinden bir topluluk; onun yalancı olduğunu söylemişlerdir" demektedir. (Bakınız, Şerhu'z-Zerkânî Alel-Mevâhibı'l-Le-dünniye, 1/156).

Celaleddin es-Suyuti, Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, Uysal Kitabevi: 1/115-117.

[1581] Celaleddin es-Suyuti, Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, Uysal Kitabevi: 1/26-40.

Yukarıda adı geçen kaynakların bu tespitine göre, Selmân-ı Fârisî hazretleri, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Kubâ'dan ayrıldıktan sonra müslümanlığı kabul etmiş oluyor...

Selmân'a gelince: O dâima İslâm'a hizmet etmiş, hakkın hak olarak bilinip yaşanmasına, bâtılın bâtıl olarak bilinip ondan kaçılmasına yardımcı olmuş; Ebüd-Derdâ gibi bir sahâbîye yazdığı mektubunda bile: **"Bak kardeşim, eğer sen gerçekten hekim isen dikkatli ve açık konuş; zira senin sözün (vehim ve vesveselere) şifâ olacaktır..."** diye yazmıştır (Kûtül-Kulûb, 1/147).

Ashâb-ı Kiram arasındaki lakabı ise hep "Selmanü'l-Hayr" olmuştur. (Üsdü'l-Gâbe, 2/328). Gerçekten ashabın en büyük ve en hayırlılarından olan Selmân-ı Fârisî hazretleri, hayrı çok sever ve çok sadaka verirdi. Hazîneden kendisine tahsis edilen yıllık maaşının tamâmını sadaka olarak fakirlere dağıtır, kendisi ise, el emeği ile kazandığından geçinirdi. (Hurma liflerinden hasır örüp satardı).

"Nesebin nedir, kimin oğlusun?" diye soranlara, **"Ben, İslâm oğlu Selmân'ım"** diye karşılık veren ve gerçekten de **"Müslümanlığın Çocuğu"** olan bu büyük

Nihayet yine bir pazar günü halkın huzuruna geldik. O aynı şekilde bir konuşma yaptı ve dedi ki: **"...Biliniz ki ben artık iyice ihtiyarladım, ölümüm yakındır. Ben yıllardır Kudüs'e gitmek hasretiyle yanmaktayım ve mutlaka gitmeliyim."** Böyle dedi ve yola çıktı. Ben de kendisinden ayrılamayacağımı söyleyerek onunla birlikte çıktım. Nihayet Beyt-i Makdis'e geldik. O, mescid'e girip ibâdet etmeğe başladı. O bana demişti ki:

"Ey Selmân, Allah yakında bir peygamber gönderecek, adı Ahmed olacak, Mekke'den çıkacak... O, hediyeyi kabul edecek, sadakayı kabul etmeyecek... İki omuzunun biraz sol tarafında mühür bulunacak, işte şu içinde bulunduğumuz zaman, onun gelmesinin yaklaştığı zamandır... Bana gelince, sanmıyorum ki ben ona yetişeyim! Zira iyice ihtiyarladım. Eğer sen ona yetişecek olursan, ona inan ve tabî ol!" Ben kendisine dedim ki: **"Efendim, eğer o peygamber, bana sizden öğrendiğim ve şimdi üzerinde bulunduğum dinimi terketmemi emrederse, yine ona tabî olayım mı?"** Cevabında:

"Evet, benden öğrendiğin dînin terkedilmesini istese dahî, ona uy!" dedi... Sonra Beytü'l-Makdis'ten çıktı. Onun kapısı Önünde bir adam oturuyordu. Onun elinden tutarak: **"Kum bismillah Allah'ın adıyla kalk!"** dedi ve o kötürümü ayağa kaldırdı. O da bir şeyi yokmuş gibi kalktı... Sonra üstad, kimseye bakmadan çekip gitti. Ben de hemen arkasından koşturmak istedim, fakat oradaki adam bana:

'Yardım et de eşyamı sırtıma alayım, ben de yoluma gideyim" dedi. Ben de kendisine yardım ettim. Sonra üstadın peşinden koştum... Fakat bir türlü kendisine yetişemedim. Kime rastlasam onu soruyordum. Aldığım cevaplarda hep **"İleride, ileride!"** oluyordu... (Ahmed b. Hanbel, V, 442-443 ve Beyhaki'nin diğer tarîkten rivayetlerinde böyle tasrîh edilmiştir.)

Yine Ebû Nuaym'ın Ebû Seleme bin Abdurrahman'dan nakline göre,

---

sahâbî; Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemın müjdelediği **"Cennetin iştiyakla kendilerini beklediği üç bahtiyardan..."** da biri olmak şerefine m az har bulunuyordu... Bu üç bahtiyar: Hz. Ali, Ammâr ve Selmân idiler... (İbnü'l-Kayyim, El-Fevâid, 38-Beyrut, 1393).

Çok abid ve zâhid olan bu mübarek zât hakkında Hz. Ali kerremallâhü veche demiştir ki:

"O, öncekilerin de, sonrakilerin de ilmine vâris olmuştur. O, dibi bulunamaz bir deniz idi..." Aynı zamanda, Ehl-i Beytin bir üyesi de sayılan Selmân-ı Fârisi hazretleri-, uzun ömürlü olmakla tanınır ise de en sahih kavle göre seksen sene yaşamış olup hicretin 35-36 yıllarında Hakk'a yürümüştür. (Şerhû'l-Mevâhib ül-Zerkânî, 3/309). Ve ondan bize, bir büyük nasihat:

"Ey müslümanlar, ilmi ilerletiniz, öldürmeyiniz!

Biliniz ki, İnsanlar kendileri ölmeden önce sahibi bulundukları bilgileri yeni nesillere aktardıkları müddetçe, hayır ve hidâyet üzere bulunurlar... Aksi takdirde hepsi hayır ve hidâyetten uzaklaşıp helak olurlar..." (Sünenü'd-Darimî, 79-lst. 1401)

Hz. Selmân radiyallâhü anhın önceki üstadlarından birinin kendisine şöyle dediği anlatılmaktadır:

- "...Ey delikanlı, Meryem oğlu İsa'nın kim olduğunu biliyor musun?" Ben:

- "Hayır, bunu işitmedim" dedim. O dedi ki:

- "İsâ, Allah'ın Resulüdür. Kim İsa'nın ve ondan sonra gelecek olan Ahmed adındaki zatın peygamberliğine inanırsa, Allah o kimseyi dünyanın gamından âhiretin ferahlığına ve nimetine eriştirir..."

Ben bu üstadın çok iyi bir insan olduğuna şahit olmuştum. Onun bana ilk öğrettiği şey şu idi: **"Allah'tan başka ilâh yoktur, Meryem oğlu İsa Allah'ın resulüdür. Ondan sonra gelecek olan Muhammed de Allah'ın resulüdür. Öldükten sonra dirilmek de haktır."** O bana, namaz kılmayı da öğretmişti ve demişti ki:

"Namaz kılacağın zaman kıbleye dön! Ateş sana ürperti verse dahi ona iltifat etme. Sen farz olan namazı kılarken, anan veya baban sana çağırsa bile, namazını kesme! Ancak bir peygamber çağırırsa kesersin. Çünkü Allah'ın Resulü, ancak Allah'ın vahyi ile seni çağırır, kendiliğinden değil... Eğer sen, Tihama dağlarından (Mekke'den) çıkacak olan Muhammed bin Abdullah'ın zamanına yetişecek olursan, muhakkak ona imân et ve kendisine benim selâmımı söyle." Ben de kendisine dedim ki:

- "Efendim bana Muhammed'in sıfatını anlatır mısın?" O dedi ki:

- "O, âlemlere rahmet olarak gönderildiğinden kendisine "Nebiyyü'r-Rahme" yâni rahmet peygamberi denilecektir, babasının adı Abdullah olacaktır... Tihama dağlarından çıkacaktır... Son derece mütevazı olup deveye, merkebe, ata ve katıra da binecek; hür olanla köle olan yanında eşit olacaktır... Rahmet, O'nun hem kalbinde hem de uzuvlarında dopdolu olacaktır... İki omuzu arasında güvercin yumurtası büyüklüğünde bir mühür bulunacaktır. Bunun zahirinde: "Her nereye teveccüh etsen, Allah'ın yardımı seninle olacaktır" mealinde bir yazı; bâtınında ise: "Allah birdir, O'nun hiçbir ortağı yoktur! Muhammed de O'nun resulüdür!" diye yazılmış olacak... O, hediye olandan yiyecek, sadaka olandan yemeyecek... Ne bir muâhide, ne de bir müslümana, asla zulüm etmiyecek..."

(Nübüvvet mührünün, zahirdeki ve bâtındaki yazılarından söz eden bu rivayet, münker sayılmıştır.) [1582]

Hafız Ebâ Zekeriyyâ Yahya bin Aiz, Resûlüllâh'ın doğumuyla ilgili olarak yazdığı "Mevlid" kitabında, İbn-i Abbâs'ın şöyle dediğini-kaydeder:

"Amine, doğum yaptığı güne dâir konuşur ve şöyle derdi:

"Ben büyük bir hayranlık içinde iken, ansızın üç kişi geldi; sanki güneş onların yüzünden doğmuştu... Birinin elinde gümüş bir ibrik vardı, içinde misk gibi bir koku bulunmakta idi. İkincinin elinde dört köşeli ve yeşil züm-

---

[1582] I. Bölüm

rütten bir tepsi vardı ve her köşesinde beyaz inciler bulunmakta idi. Biri ansızın şöyle diyordu:

"İşte dünyâ! Bütün denizleri ve karası, doğusu ve batısı ile! Ey Allah resulü, ne tarafını almak istiyorsan al." Ben bu sıra, Rasulullah'ın hangi tarafım tutacağını görmek için baktım ve gördüm ki O, tepsinin ortasından kavrayıp aldı. Biri şöyle, nida etti: **"Hiç şüphesiz Muhammed Kabe'yi ve onun işaret ettiği mânayı almıştır! Sımsıkı Tevhîd'e tutunmuştur. Şüphesiz Allah Kabe'yi O'na kıble olarak vermiş ve O'na mübarek bir makam kılmıştır!,.."** O gelen güneş yüzlü zatlardan üçüncüsünün elinde ise, iyice durulmuş beyaz bir ipek vardı. Onu açtı ve içinden bir mühür çıkardı. **Mühür, görenleri hayretler içinde bırakacak güzellik ve parlaklıkta idi.** Sonra o zât, bana doğru yaklaştı ve elindeki mührü, elinde tepsi tutmakta olan zâta verdi. Bu sırada elinde gümüş ibrik tutmakta olan zât ibriği dökerek mührü yedi defa yıkadılar. **Sonra Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki omuzu arasını mühürlediler.** Tekrar mührü beyaz ipek parçasına iyice sardılar. Sonra Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin omuzun u mühürleyen zât, O'nu kanatlan arasınaa alarak bir müddet tuttu... Sonra O'nun kulağına birşey söyledi, fakat ben ne söylediğini anlayamadım... Sonra O'na hitaben dedi ki:

"Sana müjdeler olsun yâ Muhammed! Senden önceki peygamberlere verilmiş bulunan bütün ilimler de sana verilmiştir! Peygamberler içinde ilmi en çok olan, şecaat ve kahramanlıkta da en ileri bulunan sensin! îlâhî nusretin ve zaferlerin anahtarı seninledir! Senin adını duyan her bir asker veya kumandanın, mutlaka kalbine bir korku ve saygı dolacaktır. Senden korkacaktır, ey Allah'ın halîfesi!....

(Hadis bilginlerinden ibn Dıhye bu rivayet hakkında et-Tenvir adlı kitabında: "Bu garib bir rivayettir" demiştir. Suyûtî.) [1583]

Kaynak:

Celaleddin es-Suyuti, Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, Uysal Kitabevi: 1/248-250.

****

Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi isimli eserindeki açıklamalarında şöyle söylemektedir.

[1583] Hadîs İlimleri ıstılahında Garîb rivayetten maksat; Bir şahsın, sevkettiği rivayetinde teferrüd etmesi, yâni yalnız kalmasıdır ki, böyle olan rivayetin, diğer rivayetlerde benzerine rastlanmadığı yahut diğer rivayetler ona muhalif olduğu için, o bu adı almıştır. Garîb haberlerin, sahîh, hasen ve zaîf gibi nevileri bulunmakla beraber pekçoğu zayıf olduğundan, ihtiyatlı davranmak yerinde olur. Nitekim başlıca hadîs İmamlarının tavsiyeleri; hu merkezde olmuştur. (Bakınız: Tecrîd Tercemesi, 1/111. Nuhbetü'l-Fiker, 13. Ulûmü'l-Hadîs, 93, Kemâleddin Taî, Bağdad, 1391).

İlk asrın müslüman tarihçilerine göre, Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin sırtında, biyografisinde müteaddit defalar bahsedilen bir çeşit "ur" (veya "ben") vardı. (İbn Hişâm, s. 141) Selmân Farisi radiyallâhü anhın ve Heraklius'un elçisinin bunu arayıp sorması (lbn Hanbel, IV, 74–75) Yine bir Arap tabip bununla alâkadar olmuştu (İbn Sa'd, l/II, s. 132–3)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Hakk'a yürüyüşünden sonra, kendisini son defa yıkayanlar, bu "ur"u bulamadılar. Bunun *Risâlet Mührü* olduğuna inanılmıştır; ölümüyle nübüvvet son bulduğundan bu mühür geri alınmıştır. (Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, İst, 2003, c. II, s. 1102)

****

Kettani, Hz.Peygamber'in Yönetimi, Et-teratibu'l-idariyye, İz Yayıncılık: 2/211-219.

İbn Ebî Usaybia Tabakâtu'I-etibbâ'da bir bâb başlığı açarak şöyle der: "İslâm'ın zuhurunun ilk zamanlarındaki Arap ve diğer tabiplerin taba-katına dair yedinci bâb."[1584] Burada Haris b. Kelede,[1585] oğlu Nadrb. Haris [1586] ve İbn Ebî Rimse et-Temîmî'nin biyografilerini verir ve bu sonuncusu ile ilgili olarak şöyle der: Resulullah (sav) zamanında tabipti, cerrahlık yapıyordu. Nuaym, İbn Ebî Uyeyne'den, o İbn Ebcer'den, o Ziyâd'dan, o Lakît'ten, o da İbn Ebî Rimse'den şöyle dediğini rivayet eder:

Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme geldim, iki omuzu arasında mühürü gördüm.

"Ben tabibim, bırak onu tedavi edeyim" dedim, şöyle buyurdu:

"Sen mahir ve latif bir kimsesin, tabip ise Allah'tır," Süleyman b. Hassan şöyle dedi:

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem onun el maharet ve hafifliğine sahip (iyi bir cerrah) olduğunu fakat ilimde üstün olmadığını bilmiş olup bu da onun "tabip Allah'tır" sözünden anlaşılmaktadır.[1587]

****

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sırtında bulunan mühr-ü şerif hakkında geniş bir inceleme yapmış olan Yrd. Doç. Dr. Erdinç AHATLI açıklayıcı bilgiler sunmuştur.

Özet olarak;

Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki kürek kemiği arasında bulunan ve herhangi bir insandaki normal bir benden daha büyükçe olan "ben", ilgili kaynaklarda genellikle O'nun nübüvvet alâmetlerinden birisi olarak değerlendirilmiş ve **"nübüvvet/ peygamberlik mührü"** anlamına gelen **"hâtemü'n-nübüvve"** diye isimlendirilmiştir. Bu nedenle nübüvvet

---

[1584] Uyûnul-enbâ, s. 161. Usaybia kelimesi metinde Udaybia şeklinde geçmiştir.
[1585] age, 161-167.
[1586] age, 167-170.
[1587] age, 170-171. Metindeki hata ve düşükler aslından düzeltilerek tercüme edilmiştir.

mührü, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvetini konu alan ilim dallarından şemâil, delâil ve hasâis türü eserlerin mutlaka yer verdikleri temel konulardan birisi olmuştur.

Kaynaklarda güvercin veya keklik yumurtası/gerdek çadırının düğmesi, yumruk halinde veya insan bedeninde çıkan siğile ve daha başka **şeylere benzetilerek** yapılan bu tasvirlerin ortak noktası, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sırtında iki kürek kemiği arasında, sol kürek kemiğine yakın irice bir et parçasının bulunduğudur. Bu çalışmanın hedefi, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin kürek kemikleri arasında bulunan bu benin hadis kitaplarında ve ilgili diğer eserlerde nasıl tasvir edildiğinin dökümünü yapmak değildir. Nitekim nübüvvet mührü bahis konusu olduğunda verilen bilgilerin neredeyse tamamının, mezkur benin ilgili kaynaklarda yapılan tasvirleri etrafında odaklaştığı müşâhede edilmektedir. Bu çalınmanın asıl amacı, sözkonusu “ben”in hangi özelliği sebebiyle **"nübüvvet mührü”** ismini aldığı ve bunun tarihî süreçte nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığı sorularına cevap aramaktır. Bir başka ifadeyle nübüvvet mührü, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin peygamberliğini ne yönüyle kanıtlayan bir delildir?

Bu soruya ilgili rivayetler ve yapılan değerlendirmeler ışığında iki tür cevap verilebilir.

Birincisi, kadîm semavî kitaplarda ileride gelecek son peygamber Hz. Muhammed’in tanınmasını sağlayacak alâmetlerden birisi olarak, onun fizik süretini resmeden bilgiler sadedinde iki kürek kemiği arasında irice bir benin bulunduğundan bahse dilmesidir. İkincisi ise, birinci cevabı dışlamamakla birlikte anılan bu benin normal bir insanda bulunandan ayrı ve mucizevî bir özellik arz ettiğidir.

Birinci cevabın tahlilini çalışmanın son kısmına bırakarak İkincisinden başlamak ve konunun boyutlarını bu merkezde ele almaya çalışmak daha isabetli olacaktır. Meseleye bu açıdan bakıldığında karşımıza yine bir soru çıkmaktadır:

Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin kürek kemikleri arasındaki bu benin olağanüstülük yönü nedir?

Bu ben hangi ayırıcı vasıflarıyla peygamber olmayan diğer insanlarda da bulunabilecek benlerden ayrılmaktadır?

Konuyla ilgilenen İslâm âlimlerinin ki bu yönüyle konu üzerinde az durulmuştur- bu soruya verdikleri cevap nübüvvet mührüne yükledikleri anlamda kendisini belli etmektedir. Buna göre, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki kürek kemiği arasındaki bu et parçası doğuştan meydana gelmiş tabiî bir ben değil, melekler tarafından onun peygamberliğinin delili olmak üzere sonradan, âdeta bir mühür gibi mühürlenmek suretiyle oluşmuş mucizevî bir bendir. **Bu nedenle anılan benin doğuştan olduğunu bildiren haberler hep zayıf kabul edilmiş ve itimâda şâyan bulunmamıştır**.

Bu benin doğurtan olmayıp sonradan melekler tarafından gerçekleştirilen bir ameliye ile meydana geldiği İleri sürüldüğünde de problem tam olarak çözüme kavuşmamakta ve "ne zaman” sorusu gündeme gelmektedir. İşte

burada konu **"şakku'l sadr"** veya **"şerhu's-sadr"** ismi verilen, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin göğsünün yarılıp kalbinin çıkarılması ve temizlendikten sonra tekrar yerine konması ile ilgili rivâyetlerle direkt olarak irtibatlı hale gelmektedir. Ne var ki şerhu's-sadr olayını anlatan rivâyetler Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin hayatında bu hadisenin dört ayrı zamanda gerçekleştiğini bildirmektedir. Bunlar; sütannesi Hz. Halîme'nin yanındayken dört beş yaşlarında, on küsur yaşlarında, ilk vahiy inmezden önce ve Mîrâc'a çıkmadan önce olmak üzere zikredilen rivâyetlerdir. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin kürek kemikleri arasına nübüvvet mührünün vurulmasını şerhu's-sadr rivayetlerindeki bilgilerle açıklamaya çalışan âlimler, anılan rivâyetlerin bizzat kendilerinden kaynaklanan farklı malumat dolayısıyla konuyu izah etmeye gayret etmişlerdir.

Öyle anlaşılıyor ki, zaman içerisinde bu bene mucizevî bazı anlamlar yüklenmiş ve Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvetini ispat eden kamtiar arasında, bu yönü ağır basan bir manada sayılmıştır. Dolayısıyla sözkonusu olağanüstülük anlayışının bir uzantısı olarak, bu benin doğuştan olmadığı ve Mat genellikle şerhu's sadr rivâyederiyle irtıbatlandırılarak sonraki bir dönemde melek tarafından âdeta bir mühür şeklinde vurulduğu kabul edilmiştir. Halbuki bu iddiaya delil olarak getirilen rivâyetler tahlil edildiğinde, bunların hem sened hem de metin açısından pek çok zaaflarının bulunduğu ve itimâda şayan olmadıkları görülmektedir. Aynı şekilde bu benin doğuştan olduğunu gösteren rivayetler de sahih olarak nitelendirilemez. Ancak konuyla ilgili bütün sahih rivâyetlerde, bu benin olağanüstülüğünü gösteren Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ağzından bir ifadenin bulunmaması, mezkur benin doğuştan gelen tabii bir fizyonomik durum olduğu kanaatini haklı çıkarmaktadır. Nitekim bu konuya dair sahîh rivâyetler, sadece nübüvvet mührünün çeşitli tasvirlerini içermektedir. Ayrıca Ebû Rimse et-Temîmî hadisi de bunun tabiî bir ben şeklinde algılandığım destekler mahiyettedir.

Tüm bu anlatılanların ışığında bu çalışmada varılan sonuçlar hakkında şunlar söylenebilir: Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki kürek kemiği arasında, görgü şahitlerinin algılama ve anlatma kapasitesine göre değişik şekillerde tasvir ettikleri bir et parçası veya irice bir benin olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bu ben, kaynaklarda genellikle nübüvvet mührü anlamına gelen **"hâtemü'n-nübüvve"** diye isimlendirilmiştir. Bu tabirin ne ifade ettiği hususu beraberinde farklı anlamaları ve anlamlandırmaları tevlîd etmiştir. Selmân-ı Fârisî'nin hayat hikâyesinden bâriz bir şekilde ortaya çıkağı üzere, önceki kitap ehlinin Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sırtındaki bu benden haberdâr oldukları anlaşılmaktadır. Selmân-ı Fârisî radiyallâhü anhın, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Medine'ye hicret eder etmez, hemen onun yanına gelip müslüman olmasından hareketle, nübüvvet mührüne ilişkin bilginin Medine döneminin başından itibaren yaygınlaştığı söylenebilir.

Öyle anlaşılıyor ki, zaman içerisinde bu bene mucizevî bazı anlamlar

yüklenmiş ve Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvetini ispat eden delilller arasında, bu yönü ağır basan bir manada sayılmıştır. Dolayısıyla sözkonusu olağanüstülük anlayışının bir uzantısı olarak, bu benin doğuştan olmadığı ve fakat genellikle şerhu's sadr rivâyetleriyle irtibatlandırılarak sonraki bir dönemde melek tarafından âdeta bir mühür şeklinde vurulduğu kabul edilmiştir. Hâlbuki bu iddiaya delil olarak getirilen rivâyetler tahlil edildiğinde, bunların hem sened hem de metin açısından pek çok zaaflarının bulunduğu ve itimâda şayan olmadıkları görülmektedir. Aynı şekilde bu benin doğuştan olduğunu gösteren rivayetler de sahih olarak nitelendirilemez. Ancak konuyla ilgili bütün sahih rivâyetlerde, bu benin olağanüstülüğünü gösteren Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ağzından bir ifadenin bulunmaması, mezkur benin doğuştan gelen tabii bir fizyonomik durum olduğu kanaatini haklı çıkarmaktadır. Nitekim bu konuya dair sahîh rivâyetler, sadece nübüvvet mührünün çeşitli tasvirlerini içermektedir. Ayrıca Ebû Rimse et-Temîmî hadisi de bunun tabiî bir ben şeklinde algılandığım destekler mahiyettedir.

Diğer taraftan, **Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sırtındaki bu ben, bir yönüyle onun peygamberliğini ispat eden delillerden sayılabilir.** Bu cihet, kitap ehlinin söz konusu ben hakkında bilgisinin olması yönüdür. Onlara, ileride gönderilecek son peygamberin fizîki suretinden bahsedilirken, onu tanımaya yarayacak ayırıcı bir özellik olarak, iki kürek kemiği arasında irice bir benin olacağı bildirilmiştir. **Zira bu tür bir ben insanlar arasında çok sık görülmez.** Dolayısıyla bu benin, Hz. Peygamber hakkında mümeyyiz bir vasıf olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, sırtında bu ben bulunmayan birisi, asla geleceği bildirilen son peygamber değildir. Ancak çok nadir de olsa, sıradan herhangi bir insanda Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemde bulunan bu bene benzer bir ben bulunabilir. Fakat sadece bu ben, o insanın peygamberliği için yeterli bir delil değildir. Netice itibariyle, "nübüvvet mührü" kavramının içinin, yukarıda uzunca değerlendirilmeye çalışılan olağanüstülük anlayışıyla izah edilen rivayetlerle değil; önceki kitap ehline geleceği bildirilen son rasülün, fizik süretinde tanınmasını sağlayacak tabiî bir ben şeklinde doldurulmasının daha doğru bir yaklaşım olacağı söylenebilir.

[Daha geniş bilgi için bkz: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr. Erdinç AHATLI, NÜBÜVVET MÜHRÜ, (Târihî süreçteki algılanması ve anlamlandırılması) Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3/2001]

MÜHR-Ü ŞERİFİN ÜZERİNDE KUDRET ELİYLE YAZILAN METİN HAKKINDA

Arapça kaynaklarda hatem ile ilgili rivayetler zayıf kabul edilse de

الله وحده لا شريك له، محمد رسول الله، فإنك منصور، توجه حيث شئت فإنك المنصور" Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sırtında iki omuzları arasındaki bende şu ibarenin yazılı olduğu konusunda genel bir kanaat vardır.

لو قسمت بين الدنيا كلها لم يكن لها مكان ، بين كتفيه كبيضة الحمامة عليها مكتوب باطنها

: الله وحده لا شريك له ، محمد رسول الله ، وظاهرها : توجه حيث شئت فإنك المنصور

"Bu nübüvvet mührünün bâtınında: "**Allah birdir, O'nun ortağı yoktur, Muhammed ise Allah'ın Resulüdür! "** diye yazılı idi. Zahirinde ise **"Nereye isterse oraya teveccüh et! Bil ki sen, mansûr ve muzaffersin!"** diye yazılıdır[1588]

[1588] Bunu, bu şekilde Hakîm-i Tirmizî dahi rivayet etmiştir. Fakat tahkîk ehli âlimlerimizden İmam Kastalânî El-Mevâhibü'l- Ledünniye adlı kitabında, Şeyhu'l-İslâm İbn-i Hacer el-Askalâni'den naklen derki:
"Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin omuzundaki mühür; kan alma şişesinin izi gibiydi, siyah bir bendi, yeşil bir bendi, üzerinde Muhammed Allah'ın Resulüdür diye yazılı idi." gibi rivayetlerden hiç biri, sabit değildir!
Bilakis bunların bâzısı büsbütün batıl, bâzısı da zayıf rivayetlerdir. Bu gibi rivayetleri sükûtla geçiştirmek, doğru değildir. Hafız İbn Hibban'ın Sahih'inde bu gibi rivayetlerin bulunduğuna bakarak sakın aldanma! Çünkü o, bu rivayetleri sahih saymakla fahiş bir hataya düşmüştür. Ayrıca, Hafız Nureddin el-Heytemi'nin de bu konuda **"Bazı raviler, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin iki omuzu arasındaki mühür ile yazı ve mektuplarını mühürlediği mührü, birbirine karıştırmışlardır"** dediğini bildirmektedir. (Mevahib ve Şerhi Zerkani, 1156).
Faydalı olur diye bu alıntılara bakmanızı dilerim.

فصلي داؤد علي محمد فخاطبة الطير وسبحت معه الجبال. وجاء وصفه في التوراة محمدٌ عبدي ورسولي ليس بفظ ولا غليظ آهب له كل خلق كريم وأجعل السكينة حياته والبرّ شعاره والصدق طبيعته والعفو والمعروف خلقه والعدل سيرته والحق شريعته والإسلام ملته وآمته خير آمة أُخرجت للناس نؤمن بما آمن به الرسول من ربه لا نفرق بين أحدٍ من رسله وكتبه ودعاة الطاغوت وآهل الكتاب يسبون حبيب الله وآ إسلاماه ياكرار وآ إسلاماه يا خطاب وآ إسلاماه يا مغداد ماذا يقول أعداء الله وعندهم وصف خاتم النبوءة بين كتفيه مكتوباً عندهم **نجيح حيصور توجه حيث ما شئت فإنك منصور** ، ماذا يقول أعداء الله في أكمل خلق الله والقول فينا والنقص فينا إذ لم نعتصم بحبل الله وإحياء سنة رسول الله

http://www.arabgb.com/gb.php?a=show&id=3117&page=10

****

وقال في النهاية: معناه اللهم لا ينصرون ويريد به الخير لا الدعاء. وقيل إن السور التي أولها حم سور لها شأن فنبه أن ذكرها لشرف منزلتها مما يستظهر بها على استنزال النصر

****

Yakın dönem Türk kaynaklarında ise, توجه حيث شئت فإنك المنصور ibaresine muttasıl olarak

تَبَحْبَحْ اَنْتَ هَيْصُورٌ ilavesi bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda değişik veya hatalı sanılan okunuş ve yazılı bulunan mühürler yanında doğruya en yakın olan üç nüshadan biri, Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî kaddesellâhü sırrahu'l azizin talebelerinden olan Mustafa Fevzi Efendi [1589] tarif ettiği şekildir.

من الله. وقوله لا ينصرون كلام كأنه حين قال قولوا حم قيل ماذا يكون إذا قلناها فقال لا ينصرون. كذا في مرقاة الصعود. قال المنذري: وأخرجه الترمذي والنسائي، وذكر الترمذي أنه روى عن المهلب عن النبي صلى الله عليه وسلم مرسلاً.أهـ.

فعند سيدي أحمد الرفاعي "تنجنج حيصور توجه حيث شئت فإنك منصور"

وعند سيدي عبد القادر الجيلاني "تنجنج حيصور نجيح" ،

وعند سيدي أحمد البدوي "طهور بدعقٌ محببةٌ صورةٌ محببة سقفاطيس سقاطيم صيلاصيم" ،

وعند سيدي أبي الحسن الشاذلي "طهور بدعق محببةٌ صورةٌ محببه سقفاطيس سقاطيم آدونّ حمّ هاءٌ آمين"

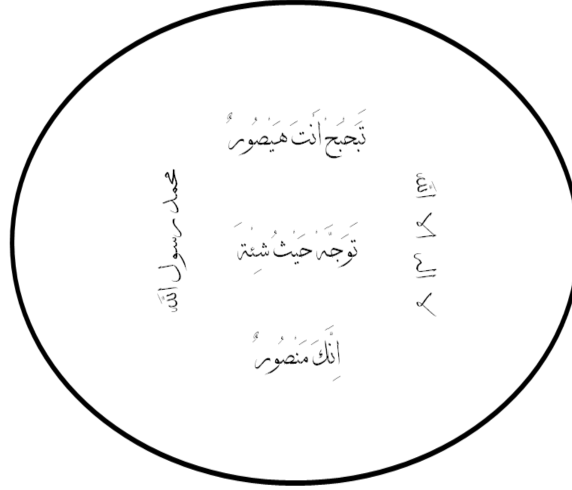
، وسيدي إبراهيم الدسوقي "وما وجده الإمام الشاذلي"

http://www.rayat-alizz.com/current/page3.htm

NECİH: Galip ve muzaffer. Sabırlı. Sağlam rey.

[1589]Babası Nûmân Efendidir. 1871 (H.1288) târihinde Eğin`de doğdu. 1924 (H.1343) târihinde İstanbul`da Fâtih-Çarşamba`da Hakk'a yürüdü. Edirnekapı`dan Eyüb`e giden yol üzerinde Mustafa Paşa Dergâhı civârına defnedildi. Kabri, torunlarından Nûmân Efendi tarafından Edirnekapı Şehidliğinde Recep Peker Caddesine nakledildi.

Mustafa Fevzi Efendi, şeyhi Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretlerinin işaretiyle hazırladığını söylediği mühür-ü şerifi bir eserinde[1590] şu şekilde tarif eder.

Mührün sağ cihette **"Lâ ilahe illallah"** sol cihette **"Muhammedürresulullah"**

Ortada **"Tebahbah[1591] Ente Heysûrun"**[1592]

Altta ise **"Tevecceh haysu şi'te inneke Mensurun"**

Yazarak tarif etmiştir.

Meâlen:

"(Ya Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem!) Rahat ol! Yücelikler bağışlanmış biri olarak Senin eriştiğin mertebeye kimse erişemedi.

Nereye yönelsen ve yapsan Allah Teâlâ'nın yardımıyla galipsin."

[1590] Şümusü's-safa fi evsafi'l-Mustafa. / Mustafa Fevzi bin Numan. -- Dersaâdet : Tevsi-i Tıbaat Matbaası, 1331. 80 s. ; 18 cm.

[1591] تَبَحْبَحَ :Rahat hisseden, rahatlamış hisseden

تَبَحْبَحَ الرَّجُلُ :adam girip yerleşti

تَبَحْبَحَ الدَّارَ : evin ortasına vardı , ortasında durdu

تَبَحْبُحا : تَبَحْبَحَ : girip yerleşmek , bir hane veya mekanın ortasına kadar varmak veya ortasında bulunmak

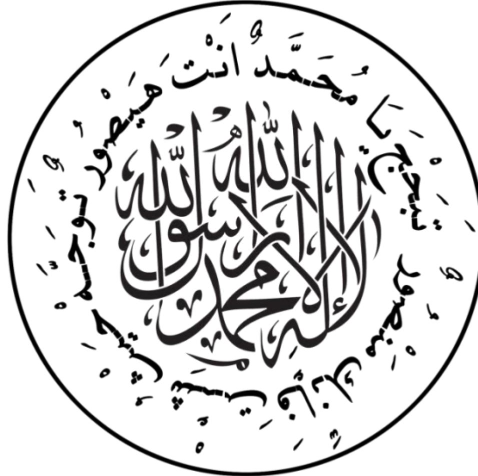
[1592] Mustafa Fevzi Efendi eserinde هَيْصُور el hattı ile هَيسُور yazmışken matbu olan nüshada هَيْصُور olarak kayda geçmiştir. Bu nedenle bu kelime üzerinde lugatlarda daha geniş bir arama yapılmalıdır.

Mühr-ü şerifin diğer bir terkibi ise aşağıdaki şekilde yazılmış olarak bulunmaktadır.

Mührü şerifin Orta yazısı:
"Lâ ilahe illallah Muhammedürresulullah"
Üst yazısı:
"Tevecceh haysu şi'te feinneke Mensurun"
Alt yazısı:
"Tebahbah Ya Muhammed Ente Heysûrun"
Meâlen anlamı şöyledir:
"Rahat ol! Ya Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **Yücelikler bağışlanmış biri olarak Senin eriştiğin mertebeye kimse erişemedi.**
Nereye yönelsen ve yapsan Allah Teâlâ'nın yardımıyla galipsin."

****
Değişik bir okumada şu şekilde yapılmıştır.

Mührü şerifin Orta yazısı:

“Lâ ilahe illallah Muhammedürresulullah”

“Tebahce Ya Muhammed Ente Heysûrun” “Tevecceh haysu şi’te feinneke Mensurun”

Meâlen anlamı şöyledir:

“Gurur duyup sevinebilirsin **Ya Muhammed! (sallallâhü aleyhi ve sellem) Sen nebîlerin en cesurusun. Hiç bir kimse senin eriştiğin mertebeye erişmedi.**

Nusret anahtarları sana verildi. Nereye yönelsen Allah Teâlâ’nın yardımıyla galipsin.”

تَبَحْجَ : Gurur duyup sevinebilirsin

Mühr-ü şerifin istimali hakkında bazı rivayetlerde bulunmaktadır. Tirmizî radiyallâhü anh Hazretleri rivayet eder ki:

> **“Bu Mühr-ü şerifin faydalarından biri, her kim abdestli olarak sabahtan Mühr-ü şerife baksa akşama kadar, ayın evvelinde baksa ayın sonuna kadar, yılın evvelinde baksa yılsonuna kadar, yola çıkarken baksa gittiği yerden dönünceye kadar geçen zamanlar, kendisi için hayırlı ve mübarek olur. Mühr-ü şerife baktığı sene içinde ölürse, imân ile âhirete göçer.”**
>
> **(**BURGAY, Hasan; *Hazreti Muhammed (s.a.v.)’in Varisleri,* Ankara, 1994, s.18)

> **“Kim Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvet mührünü yazıp Ramazan ayının yarısı gelince onun suyu ile iftar ederse Hakk’a yürüyeceği zaman can acısını görmez.”**
>
> (İslam Tarihi, Erzurumlu Mustafa Darir, İst. 1952, c.6, s.741)

Mürşid-i kâmil o kimsedir ki, sözü özüne uygun olur. Kuvvet ve doğruluk sahibidir. Nitekim Allah Teâlâ “*Emrolunduğun gibi, dosdoğru ol.”* [1593] buyurmuştur. Bast ve kabz sahibi olup gerektiği zaman dervişin sülûkunu bast eder (açıp genişletir) ve gerektiği zaman kabz eder (daraltıp kapatır). İddia sahibi olmaz. Çünkü tasavvuf, davayı terk edip ilâhî sırlan söylememektir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem *“Tasavvuf davayı terk edip mânâları gizlemektir.”* buyurmuştur. Mürşid-i kâmil çalışkan ve gayret sahibi olur. Şehvet, şöhret ve tabiat esiri olmaz. Zühd ve takva ile süslenir. Dünya ve âhiret muhabbeti yoktur. Sözün kısası Allah yolunda olur ve başka bir şey hedefleyip istemez. Şeriat elbisesini sırtına giyip eline muhasebe asasını

[1593] Hud, 112

alır. Allah'ın tecellîsi ile fenâ fi'llahta tamamen mahvolur ve bekâbillaha ulaşıp cemden farka gelir. Dinin emir ve yasağını gereği gibi, yerine getirir. Dört kapısı (şeriat, tarîkat, marifet ve hakikât) mâmur olur. Bunlardan birisi eksik olsa mürşit olamaz, kimseyi irşat edemez.

Şimdi ey benim canım, mürşid-i kâmil bulmak son derece güçtür. Bir âşık, mürşid-i kâmil bulduğu zaman onun işi tamamdır. İnsan-ı kâmil, isterse bir âşığı göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir sürede irşat edip Hakk'a ulaştırır.[1594]

> "Kelime-i Tevhidi kalbiyle tasdik ve diliyle ikrar eden her mümine gereken; inanç ve ihlâsla, kapıcısı olduğu Allah Teâlâ'nın hazinesi olan kalbe hevâ ve şeytanı koymamağa, kâmil bir mürşid bulup elini tutarak tevbe etmeğe gayret etmelidir. Zira delilsiz yola çıkılmaz.
>
> Kâmil mürşid o yoldan gidip gelmiştir. Tehlikeli olan yerlerini bilir. Delâlet ederse müridini de kolaylıkla geçirir.
>
> Yalınız, *"şimdi böyle kâmil mürşid nerede?"* denilirse, bu söz yerindedir; amma yine bunda nefsin hilesi vardır. Eksiklik sendedir. Hemen araştırmaya bak. Bir kul ki, ihlâsla rızâ yolunu isterse, sebepleri yaratan Allah Teâlâ onu mahrum etmez. Belki sen onu ararken o senin elinden tutar.
>
> Mürşidi Kâmil olduğunu nasıl bileyim? Dersen, alâmeti pek çoktur fakat şu üç husus sana yeter:
>
> Birincisi: Huzuruna girince bütün üzüntün gider, içinde bir ferahlık ve sevgi duyarsın.
>
> İkincisi: Meclisinden ayrılmayı istemezsin. Sözlerinden içinin şevk ve muhabbeti artar.
>
> Üçüncüsü: Ziyaretine gelen büyük küçük herkes elini öpme zorunluluğu duyar, hayır duasını ister.
>
> Bütün hareketleri, davranışı hali Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir. İşte üç alâmet ki, riyadan, gösterişten uzak, bunları kimde görürsen hiç durma, git kendisine tam bir teslimiyetle teslim ol.[1595]

Usûle göre şeyhler

Üç kısımdır: Ta'lim şeyhi, sohbet şeyhi ve tarîkat şeyhi.

Ta'lim şeyhi: Tasavvufi konularda bilgi veren öğretmen konumundaki ihvandır.

Sohbet şeyhi: Sohbetine herkesin katılıp sözlerini dinlediği hal ve hareketleriyle örnek olan kişidir. Bunlardan ilki sadece öğretici, ikincisi ise, haliyle etkileyicidir.

Tarîkat şeyhi: İhvanını bir annenin yavrusunu terbiye etmesi titizliği ile yetiştirmeye çalışan şeyhtir. Buna terbiye, irşad ve sülûk şeyhi de denir. Böyle bir terbiye şeyhi, mürid ve müntesiplerinin beden ve ruhları üzerinde mutlak söz sahibidir. Mürid ne diliyle, ne de kalbiyle böyle bir şeyhe itiraz

---

[1594] Selim Divane, ***Ariflerin Delili Müşkillerinin Anahtarı,*** Mustafa TATCI-Halil ÇELTİK, Ankara, 2004, s. 28

[1595] KUYUMCU, Fehmi, *Evliyanın Dilinden,* , Nur Yayınları,1978, s.33–34

etmemeli, aksine gassal önünde meyyit gibi, teslim olmalıdır. Böyle bir şeyh, Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin vekili, Allah Teâlâ'nın yeryüzünde halifesidir.

Sen demedin mi ki, "Körü, yolda tutup götüren Allah Teâlâ'dan yüzlerce ecir alır, yüzlerce sevaba girer!
Kim bir körü kırk adım götürürse günahları bağışlanır, doğru yolu bulur!"[1596]

Hakikâtine göre şeyhler,

Hal, kâl, yol veya yal şeyhi olmak üzere de üçe ayrılır.

Hâl şeyhi gerçek anlamda tarîkat ve tasavvufu yaşayıp yaşatan Allah Teâlâ dostu.

> Allah Teâlâ dostları o kişileridir ki, insanlar dünyanın görünüşüne baktıkları zaman onlar, dünyânın içyüzünü görürler. İnsanlar hemen-elde edilecek dünya işleriyle uğraşırlarken onlar, bir müddet sonra gelecek âhireti elde etmek kavgasına düşerler. Ahiret işlerine koyulurlar. Kendilerini öldürecek zevklerden geçerler, o zevkleri öldürürler. Terk edecekleri şeyleri bilirler de daha önce terk ederler. Bilirler ki, başkanının dünyâdan elde ettikleri çok şey pek azdır. Onların dünyayı elde etmeleri ellerinden yitirmelerinden başka bir şey değildir.
>
> Allah Teâlâ dostları insanların uzlaştıkları şeylere düşmandırlar. Onların düşman oldukları şeylere dostturlar. Onlarla Kitabın hükümleri bilinir; onlardır Allah Teâlâ'nın kitabıyla bilenler. Onlarla Kitabın hükümleri yürütür; onlardır Kitabın hükmüyle yürüyenler. Umdukları şeyin üstünde umulacak bir şey görmezler onlar. Korktuklarının üstünde korkulacak bir varlık tanımaz onlar.[1597]

Kâl şeyhi sözde şeyh, işin sözlü tarafını bilen;

Yol veya yal şeyhi ise, menfaatçi şeyh; mensuplarını bir takım çıkarlar için çevresinde tutan sahtekâr. Sakınılması gereken kişidir.[1598]

[1596] Mesnevi, c.IV, b. 1468–1469

[1597] Hz. Ali kerremallâhü veche, Nehc'ül-Belaga, hzl: Abdülbaki Gölpınarlı, İst. h. 1390, s. 395

[1598] "Necmü Dâye kuddise sırruhu der ki; Şayet şifa dağıtan doktor hasta olsa kendi kendini tedavi edemez. Çünkü hastalıktan dolayı artık eski doktor değildir. Ona sağlıklı, iyi görüşlü bir doktor gerek. Şayet bulunmazsa hasta doktorun tedavisi pek fayda vermez. Müride bir yardım ulaşmaz.
Seni bilen uyumakta sen uyumaktasın
Uyuyan uyuyanı nasıl uyandırsın
Artık hata ile nefse ve şeytana aldanmamak, kendi ilmine ve aklına güvenmemek gerektiği iyice anlaşılmış olmalı. İstek tohumu gönüle düşünce, gaybın hizmetçilerine saygı göstermeli, onları bir ganimet olarak görmelidir. Meşâyih bu konuda, kendi tasarrufunda olmaktansa bir kedinin tasarrufunda olmak daha iyidir, *"Nefsimizle bir an baş başa bırakma"* demişlerdir. Ayrıca demişlerdir ki, Kaf dan Kaf'a uçmaktansa bir sivrisineğin kanadı altında olmak daha iyidir. Bu sözlerin hepsi şöhret afetinden kaçınmak gerektiğine işaret etmektedir." (ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.137)

Şeyhülislâm Kemalpaşazade kuddise sırruhu'l-azîz (d.1468-h.y.t. 15 Nisan 1534) göre şeyhlerin vasıflarını *Müniretü'l-Islam*[1599] adlı kitabındaki açıklamaları bu durumu çok güzel ortaya koymuştur. Özet olarak;

Şeyhin dört alameti vardır:

1) Müridinin dinî ve dünyevî şüphelerini giderecek kadar âlim olması,

2) Hübbü'd-dünya (dünya sevgisinden) uzak durması ve kendisini heva ve arzulardan uzak tutması,

3) Diğer insanların ve müridlerinin elinde bulunan imkânlara tamah etmemesi,

4) Bütün fiil ve sözlerinin şeriata muvafık olması.

Eğer bu dört vasıf bir kişide yoksa ve o kişi de şeyhlik davasında bulunuyorsa o yalancıdır. Yalancı ise, sadıklara şeyh olamaz. Şeyh ve müridin ilk vazifesi şeriatı bilmektir. Şeriat ise, Allah Teâlâ ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin emir ve yasaklarıdır.

"Kendisini şeyh ilan eden kişi için iki durum söz konusudur. Eğer o kişi ilim ve hilm sahibi, dünya sevgisinden yüz çevirmiş, şüpheli şeylerden uzak duran, söz ve fiilen şeriatın muktezasına uygun, talimi ve nasihati delil ile olan birisi ise, işte o kişi Allah Teâlâ'nın ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gerçek halifesidir. Ama o kişide bu hususiyetler yok ise, o zaman o kişi şeytanın halifesidir. Şeytanın halifesi ise, şeriatın hükmüne göre hem sapmış hem de doğru yoldan insanları saptırmış biri kişidir. Zira meşru olanı inkâr etmiş ve onun yerine batıl deliller koymuş demektir. Kadı, müftü ve diğer din âlimlerine düşen bu kişinin şerr ve fesadını ehl-i İslâm'ın yolundan kaldırmalarıdır...."

"Devlet idarecileri ve dünya ehli zamanımızın şeyhlerini severler. Zira onlar rablerine onların sahip oldukları mansıb ve devletlerinin artması için dua ederler. Hâlbuki dünya mansıbları onları Allah Teâlâ'dan uzaklaştırmaktadır. Zamanımızın şeyhleri de idarecileri ve ehl-i dünyayı sever, onların gönüllerini celb etmek, mallarını almak için önlerinde küçüklük gösterirler... Eski zamanın şeyhleri kendilerini sevenlerin Allah Teâlâ'ya yakınlaşması ve onun katındaki derecelerinin yükselmesi için dua ederler ve insanların ellerindeki mal mülkten yüz çevirirlerdi. Günümüzün şeyhleri ise, (sanki) kendilerini sevenlerin Allah Teâlâ'dan uzaklaşmaları ve helak olmaları için dua ediyor, insanların mallarını almak istiyorlar..." [1600]

Mürid; lügatte irade sahibi ve dileyen anlamınadır.

[1599] Müniretü'l-İslâm, Süleymaniye Ktp. Bsad Efendi, nr. 1188, vr. 29b. vd.- SARAÇ, M. Ali Yekta, *Şeyhülislâm Kemalpaşazâde,* 1999, s.26–28

[1600] Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, nr. 1188, vr. 33b.vd.- SARAÇ, M. Ali Yekta, *Şeyhülislâm Kemalpaşazâde,* 1999, s. 28

Tasavvufta ise, iradesini Allah Teâlâ'nın ve mürşidin iradesine teslim etmiş, iradesi olmayan kimse demektir. Bu anlamda şeyh ile mürid arasındaki ilişki çok yüksek düzeyde; bir sevgi ve teslimiyet ilişkisidir.

Kamil bir mürşide bağlanmak gerekli midir?
İnsanın manevi yolculuğa çıkmadan önce bir mürşid araması gerekir.

Sâlik, tasavvuf imamlarından, nasihati kendisini etkileyeceği, sohbetinde yetişeceği bir mürşid arar. Bu arayışında nefsinin ve halkın tüm arzularım bir kenara bırakır, yalnız arayıp tabi olduğu şahsın hükmünce gitmeği amaçlar. O arayıp bulduğu hekim (imam, mürşid'i kâmil), buna nazar ederek hastalığının sebebini bilir devasını da ona gösterir. Böylece derdine derman bulur, yüce Allah Teâlâ'nın izniyle iyileşir. Şayet mürşide, (dünya) sebeplerinden bir şey için gitmiş ise, boş yere vaktini zayi etmiştir, ona hekimin sözü tesit etmez. Ebu Yezid-i Bestamî kuddise sırruhu'l-azîz şöyle demiş:

"Sen hiçbir şeysiz ol ki, her şey senin için olsun." [1601]

Maraşi Ahmed Tahir kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;

"Her müridin bir mürşidi vardır. Mürşitsiz mürid olmaz. Her mürid dünyaya iki defa doğar. Birinci doğuş ana rahminden gelmekte, ikinci doğuş mürşide mülâki olmaktır." [1602]

Nakşibendiyye tarîkatında Abdûlhâlîk Gucdevânî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz tarafından konulan on bir prensipten biri olan ***"Sefer der-vatan"*** ın bir anlamı da mürşid aramak için yolculuğa çıkmak demektir. Bu konuda üç türlü hal vardır.

—Bir mürşide bağlanmadan nefsinin şerrinden kurtulamayacak ve harama düşecek kimseler için, **farz;**

—Manevi derecesinin yükselmesine yardımcı olacak kimseler için **müstehab;**

—İntisap kendilerine bir şey kazandırmayacak olanlar için **mubah**tır.

Her terbiyede olduğu gibi, mürşide bağlanmadan tasavvufi bir hayatın gerçekleşmesi mümkün olmaz. Tasavvufi hayata giren kimse de, bu yoldan geçmiş ve sonuç almış olan kimseden, elinde kitaplar, eserler ve bilgiler bulunan kimseye nazaran, daha çok istifade eder. Çünkü tasavvuf nazari bir ilim değil, tatbiki bir ilimdir. Mürşide bağlanmayan kişi, böyle bir yolda önemli bir rehberden mahrum olarak yola çıkmış demektir.

Ebu Bekir Şiblî kuddise sırruhu'l-azîz buyur ki;

"Vasıtasız olarak Allah Teâlâ ile oturmak güçtür." [1603]

Mesela; bir kişi geceleyin bir şehre girmek isterse, yolu bilmezse, yol üzerinde haydutlar olduğu bildirilse veya bilse, iki şeye muhtaç olur.

Biri fener, ikincisi rehber'dir.[1604]

[1601] Ebu Abdurrahman Sülemî, Risâleler, trc. Süleyman ATEŞ, Ankara, 1981, s. 7
[1602] KÜÇÜK, a.g.e., s. 57
[1603] Tezkiretü'l-Evliya s. 666

Buna göre nefis yolunda; fener *esaslar*, yol *usul*, rehber *yol gösteren* dir. Terbiyede gideceği şehirde *hakikât şehri* yani insan olmanın sırrına kavuşmaktır.

Eğer feneri olsa, rehberi olmazsa isteğine kavuşamaz. Fenersiz gidecek olursa bu sefer de yolunu kaybedip telef olur. Rehberi olsa feneri bulunmazsa, rehberini göremez yolu kaybeder.

> Mürşidin nefes ateşinden, telkin çakmağı ile talibin kalbin kavına bir kıvılcım yetişmezse veya büyüklerin billur nazarına talip kendini tam teslim ile gelmezse emeği hebadır. Her ne kadar çalışsa da boştur. Ol ateşi bulup ciğerini pişiremez. Nitekim yönün ocağa dönmeyen her ne kadar üfürse ocağı yakamaz ve yemek pişirmez.[1605]

Eğer bu yola giren hakikî üstada yolu uğramazsa, o zamanda hak olana ulaşması da mümkün değildir.[1606] Çünkü şeytanın ve nefsin hak yolundan görünüp azdırmaları çok olmaktadır.[1607] İnsan terbiye edilmeden önce şeyta-

---

[1604] Rehber konusunda beyinin çalışması hakkında şu olayın unutulmaması gerekir. "Beynimiz sadece mümkün olduğuna inandığımızı gösterecek şekilde çalışır. Örnekleri daha önce içimizde var olanlarla şartlanma yollu eşleştiririz. Doğru olduğuna inandığım harika bir hikâyeye göre Kızılderililer Karayip Adalarındaki yerli Amerikan Kızılderiler Columbus'un gemilerinin yanaştığını gördükleri zaman onları hiçbir şekilde görememiş. Çünkü daha önce gördükleri hiçbir şeye benzemiyormuş görememişler. Columbus'un donanması Karayiplere vardığı zaman hiçbir yerli gemileri göremedi ufukta var olmalarına rağmen. Gemileri göremeyişlerinin nedeni beyinlerinde yelkenlilerin var olduğuna dair bir bilgi ya da deneyim bulunmamasıydı. Bu yüzden bakan, okyanusta dalgalanmalar olduğunu fark eder. Fakat hiç gemi görmez. Sonuca ne sebep oluyor diye merak etmeye başlar. Böylece her gün çıkıp bakar bakar ve bakar. Ve belli bir zaman sonra gemileri görebilir. Ve bir kez gemileri gördüğü zaman gemilerin orada var olduğunu herkese anlatır. Çünkü herkes ona inanmıştır ve güvenmiştir onlar da görürler." **(Kuantum Fizik Belgeseli)**
Onun için bilgiyi verenin bulunması ile gerçek hakkındaki doğruya tam olarak ulaşabiliriz. Rasüllerin gelmesi bunu en güzel şekilde açıklar.

[1605] Arif, Hüseyin, ***Yunus Emre***, İstanbul, 1977 s.52

[1606] Onun için terbiye yolunda önderlere ihtiyaç vardır. İhtiyacın sırrını bilmeyenler, *"Allah Teâlâ insanı kimseye muhtaç etmesin"* diye dua ederler. Hâlbuki bu âlemde ihtiyaçsız kimse bulunmaz. Büyük bir ayet olan insan dahi ana ve babaya muhtaç olarak yaratılmıştır. Bu nedenle öğrenci öğretmene, öğretmen öğrenciye, Efendi hizmetkâra, hizmetkâr Efendiye muhtaçtır. Öğrenci olmasa öğretmen kimi irşat edebilir. Yaratılmış şeyler için ne gerekli ise, onu Allah Teâlâ yaratmıştır.

[1607] "Uzlete çekilmiş bir kimse, dışarıda davullar ile asker çağrıldığını işitmiş. Nefsi ona: *"Kalk, ne duruyorsun? Din uğrunda harbe git... Ya gazi olursun ya şehit!"* demiş. Nefsinin bu teşvikine karşı bu zat:
"Ey nefsim, hayır için beni teşvik etmezsin. Bu işten maksadın nedir?" diye sorunca, nefsi:
"Eğer muharebede ölürsen, ölüm bir keredir, kurtulurum. Çünkü sen beni her an

nın ve nefsin yönlendirmelerine karşı istekli olduğundan hataya düşme ihtimalleri çok olmaktadır. Çünkü dış âlemdeki kötülüklerin bir benzeri insanın içinde de bulunmaktadır.

[Cenâb-ı Allah Teâlâ buyurur: ***"Rabbinize yönelin"***[1608] yani Rabbinize bey'at edin demektir. ***"Ve O'na ulaşmaya yol arayın."***[1609] Yani Hakk'a ulaştırıcı isteyin demektir. Hakk'a ulaştırıcı olan mürşidi kâmildir. Yani mürşidi kâmile bey'at ediniz, ona bağlanınız, o sizi Hakk'a ulaştırır, demektir.

"Ve doğrusu Allah dilediğini saptırır ve kendisine yöneleni doğru yola eriştirir. Onlar inanmışlar, kalpleri Allah Teâlâ'yı anmakla huzura kavuşmuştur. Dikkat edin, kalpler ancak Allah Teâlâ'yı anmakla huzura kavuşur." [1610] Allah Teâlâ murat ettiği kimseyi dalâlette bırakır ve kendine bağlanan yani bey'at edenlere hidayet eder. O hidayet bulanlar bey'at ehli olup imana gelen ve Allah Teâlâ'nın zikri ile kalpleri huzura kavuşan âşıklardır. Batın manası demektir ki; "Bey'at edip zikir ehli olan âşıklara Allah Teâlâ hidayet eder. Hidayetten murat Hakk'ın cezbesidir yani bir kimse bey'at edip zikir ehli olursa Allah Teâlâ onun gönlüne kendi tarafından bir cezbe bırakır, o cezbe ile Hakk'a ulaşır. Kalbi huzur bulur. Çünkü Hakk'a ulaşmadıkça kalp huzur bulmaz. Nitekim Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

"Allah'a ulaşmadıkça müminler için huzur yoktur" [1611]buyurdu.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle dedi:

"Kur'ân'ın bazı âyetleri, bazı âyetlerini tefsir eder." Yani Kur'ân'ın bazı yerleri, diğer yerlerini tefsir eder. ***"Ey Muhammed, şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah Teâlâ'ya baş eğip el vermiş sayılırlar. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir."*** [1612] Ve ***"Ey Muhammed, Allah müminlerden, ağaç altında sana baş eğerek el verirken yemin olsun ki, hoşnut olmuştur."*** [1613] Yani, ey Muhammed, şu kimseler ki, sana bey'at ettiler, onların elleri üzerindeki el, Allah Teâlâ'nın elidir, kudretidir ve yine ey Muhammed, Allah Teâlâ inananlardan razı oldu. Çünkü onlar sana bey'at ettiler, diye rızasının bey'atta olduğunu bildirdi. Ve kadınlar hakkında

"Ey nebi, inanmış kadınlar, Allah Teâlâ'ya hiç bir ortak koşmamak şartıyla sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et, onlara Allah Teâlâ'dan bağışlanma dile." [1614] Buyurdu. Yani ey Muhammed, kadınlar sana bey'at etmeye geldikleri zaman, onlara bey'at verip tevbe ettir ki, Allah Teâlâ'ya ortak koşmasınlar, buyurdu.

Şimdi bu ayetlerden anlaşıldı ki, Allah Teâlâ'nın rızası bey'atta imiş. Bey'at etmeyip şeriat makamında kendiliğinden bin yıl ibadet etsen, olgunluğa

---

yerden yere vurmakla durmadan öldürüyorsun!" demiş."(Ken'an Rifâî, *a.g.e.* s. 23)

[1608] Zümer, 54

[1609] Mâide, 35

[1610] Ra'd, 27–28

[1611] Keşfü'l Hafâ, C. I, s. 362

[1612] Fetih, 10

[1613] Fetih, 18

[1614] Mümtahine, 12

ulaşamayıp tarîkat, marifet ve hakikât sırlarından mahrum kalıp nefsini ve Rabbini bilemezsin.][1615]

[1615] Selim Divane, ***Ariflerin Delili Müşkillerinin Anahtarı,*** M. TATCI-H.ÇELTİK, Ank, 2004, s.33

MÜRİDİN (İHVÂNIN) DURUMU

* Mürid ben oldum olgunlaştım dememeli, yokluk içinde olmalıdır.

"En büyük sermaye, sermayesizliktir. En büyük bilgi, bilgisizliktir. Keza, en büyük âlet, âletsizliktir.

(Henüz bir yaşında olan küçük torununu göstererek:) Bak görüyorsun bu çocukta ne sermaye var? Fakat herkes ona sermaye yetiştiriyor. Bir şeye kadir olmadığı için ona bakıyor, yediriyor, giydiriyor, istirâhatını düşünüyor. Âleti yok, fakat âletler içinde...

Ne mutlu o kimseye ki, acz ve hayret, kuvvet ve gıdasıdır. O, iki dünyada da dostun gölgesinde uyur.

Acz ve hayret gibi sermâye mi olur? deme. Hazret-i Musa aleyhisselâm, Cenâb-ı Hakk'a:

"Yâ Rabbî bu zamanda benim gibi, bir kulun var mı?" Deyince Cenâb-ı Hak da Musa'ya:

"Git Hızır'a... Sana göstersin..." dedi. Musa gitti ve bakınca elinde yüz bin asa ile yüz bin Musa gördü. İşte o zaman: Rabbi zidnî fîke tehayyüren

"Yâ Rabbî, senin hakkında hayretimi ziyâde et," dedi."[1616]

Hakk'ı anlamak kolaydır. Yaramaz huyları iyi huylara değişmek güçtür. Onun için geçmişteki âşıklar kırkar, ellişer yıl sülûk eylediler. Bir âşık hayvan huyunu terk edip insan huyu ile huylanmazsa her ne kadar ledün ilmi bilse, hakikâte ulaşmış değildir, yalancıdır. Çünkü ben insanım der; ama sîreti hayvandır. Hayvan iken insanlık davası etmek, göz göre göre yalan söylemektir.[1617]

"Tecellî, herkesin istidat ve kabiliyetine, yani kabına göredir. Bu kaplardan meselâ bir fincanın, bir bardağın üstünden deryayı da geçirsen, istiabı kadar alır ve dolunca da, hal diliyle; doldum, diyerek geri kalan akıp gider. Keza bir kazan, bir havuz ve ilh... için de aynı kânun hâkimdir. Tâ deryaya varıncaya kadar...

Gerçi her kabın dolunca, doldum, demesi tabiîdir. Fakat bir fincanın bir kazana nisbetle doldum diyip övünmesi ne kadar gülünçtür.

İşte, bu alış ve istidat sebebiyle, herkese kabiliyetine göre tecellî vâki' olur. Fakat azamet-i ilâhiyyeye nihayet yoktur. Öyle olmamış olsa, Hazret-i Resûl-i Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Yâ Rabbî senin marifetini hakkıyla bilemedik" buyurur muydu?"[1618]

Şunu da bilmelidir ki, müridler bazen pirleri hakkında bir tevehümme kapılıp, pirlerin makamına kavuştuklarını, onunla beraber ve eşit olduklarını düşünürler. İşin hakikâti anlattığımız gibidir. Onunla eşit görmesi, ancak o makamla-

---

[1616] Ken'an Rifâî, *a.g.e.* s.286

[1617] Selim Divane, Ariflerin Delili Müşkillerinin Anahtarı, Mustafa TATCI-Halil ÇELTİK, Ankara, 2004,s. 76

[1618] Ken'an Rifâî, *a.g.e.* s. 17

ra kavuşması halindedir, o makamların hâsıl olmasında değildir. Zira hâsıl olan, tufeyli olmakla hâsıl olmuştur. Buradan, müridin mürşidi derecesine çıkamayacağı, onunla aynı seviyeye gelemeyeceği de anlaşılmasın. Öyle değildir. Aynı seviyeye gelmek mümkün ve caizdir. Hatta vaki'dir. Lakin fark, o makamın hâsıl olması ile o makama vasıl olmakta olup, çok incedir. Her mürid bunu anlayacak dereceye ve hale kavuşamaz. Bu farkı anlayabilmekte sahih keşf ve sarih ilham şarttır. Allah Teâlâ en doğrusunu ilham edicidir. Hidayet üzere olanlara selam olsun. (14. Bölüm) [1619]

Sadreddîn-i Konevî kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz hazretlerinin mürîdlerinden birisi izinsiz halvete girer. Bu nedenle bir kaç gün ortadan kaybolur. Hz. Şeyh onun nerede olduğunu arkadaşlarından sorar. Halvette bulunduğunu haber verirler. Cenâb-ı şeyh onun halvet-hânesine gider. Birçok yazılar yazmakla meşgul bulur.

"Bu yazdığın nedir?" diye sorar. Mürid cevaben der ki:

"Şeyhim, vaktaki halvete girdim, önümde birisi zahir olup Hz. Cibril olduğunu söyledi ve sana ledünnî ilimleri öğreteceğim dedi, ve ağzıma tükürdü. Bu hâlin peşinden bende bir çok mânalar kalbime doğdu. Şimdi kaybolmaması için o ilimleri tespit ve yazmakla meşgûlüm." Hz. Şeyh tebessüm edip buyurdular ki:

"Sen Cibril'in gelmesinden önce ne ile meşgüldün?" Mürîd:

"Zikrullâh ile meşgul idim" dedi. Hz. Şeyh irşâden buyurdular ki:

"Hiç Hz. Cibrîl, Hakk'a teveccüh edip zikrullâh ile meşğûl olan bir kimsenin kalbini ayırmak ister mi? Zuhur eden Cibrîl değil, seni Hakk'tan ayırmak isteyen şeytân-ı laîn idi. Sen benim iznim olmaksızın halvete girdiğin için bu fitneye mübtelâ oldun. Şimdi halvetten çık, ve bu şeytânî ilhâmları dahi imha et!" [1620]

*Mürid beni efendim yetiştirmedi dememelidir.

Mustafa Özeren kuddise sırruhu'l-azîz insanın mânevî durumunu, hâlini, nereye kadar terakki etmiş olduğunu bilememesi gibi, müşkil meselelerinde şöyle buyurdular ki;

"Bazı kimseler gidecekleri yere perdeler ile kapatılmış arabalarda giderler. Onları kimse görmez, kendileri de nereye gittiklerini bilmezler. Varacakları yere vâsıl olunca, kapıcılar koşar, perdeleri açar, onları karşılarlar" ve sonra da şunları ilâve etmişlerdi: ***"Acele etmemeli. Aksi halde insan ya benliğine kapılır veya meczûb olur."*** [1621]

Unutulmamalıdır ki, ***"halka eğride olsa kapıdadır."*** Bu yola talip olan kendini kapıya bend ederse, hedefine varmış demektir. Çünkü kapı kulpu büyük ve küçükler tarafından kabul edilmiş demektir.

[1619] İmam-ı Rabbani, Mebde' ve Me'ad, İst. 2000, s. 35

[1620]— KONUK, Ahmed Avni ,"et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye fi Islâhı Memleketi'l-İnsâniyye" Tercüme ve Şerhi, hzl: Mustafa TAHRALI, İst. 1992, s. 273

[1621] GÜNEREN, a.g.e., s. 36

*Mürid vaktini iyi geçirmeli, itiraz etmemelidir.

Allah Teâlâ dedi ki; Çocuk, anası kendisine kızsa bile yine anasına sarılır! Ondan başka birisinin varlığını bile bilmez... Ondan mahmurdur, ondan sarhoş. Anası ona bir sille indirse yine anasına gelir, ona sokulur. Ondan başka kimseden yardım istemez... Bütün şerri de odur, bütün hayrı da o.

Senin hatırında da hayırdan, şerden bizden başka kimse yok... Başka yerlere dönüp bakmıyorsun bile! Benden başka ne varsa sence taştan, kerpiçten ibaret... İster çocuk olsun, ister genç, ister ihtiyar, hiç kimseye aldırış ettiğin yok.

Namazda "İyyake na'büdü- yalnız sana taparız" ve bela vakitlerinde "Sensen başkasından yardım istemeyiz" demek de buna benzer. Bu "İyyake na'büdü" sözlükte hasrdır ve ancak ziyanı gidermeye münhasırdır.

"İyyake nestain" de hasr içindir ve yardım istemeyi yalnız Allah Teâlâ'ya hasreder. Yani bu ayetin manası şudur: Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım isteriz. [1622]

* Mürid şeyhten bir işaret gelmeyince herhangi bir işe başlamamalıdır.

Nuri Atasoy isimli ihvandan dinledim.

"Efendi Hazretlerini ziyaret için Taşköprü'den babam, ben ve ihvanlar on iki kişilik minibüs ile Sivas'a gittik. Bu arada sahra sohbetlerine Efendi Hazretlerini de götürüp getiriyordum. Babam tarîkata biraz muarızdı. Artık canı sıkılınca gitmemiz için izin istemek mecburiyeti hâsıl olmuştu. Bu arada Şarkışla Höyük Köyü'nde bulunan Hasan Hüseyin Şahin adlı asker arkadaşımı da ziyaret etmek istiyordum. Efendi Hazretlerine izin için müracaat ettik. Fakat ***"Gardaşım! Taşköprülüler bugünde kalsınlar, yarın giderler"*** dediyse de ısrarımız karşısında, bizi yola vurmak için minibüsün yanına geldi şöylece her tarafına, altına, üstüne dahi baktı. Sonra arabanın sol farını eliyle sıvazladı. Sonra ***"Haydi, Gardaşım Allah'a emanet olun"*** diyerek bizi uğurladı. Biz yola düştük ama ciğerimizde bir yangın bir üzüntü peyda oldu. Yol artık bizim için sıkıntıdan başka bir şey vermiyordu. Efendi Hazretlerinin sözünü tutmamak ağır gelmişti. Bu düşüncelerle köyü fark edemeyip üç kilometre geçmiş Şarkışla'ya vasıl olmuşuz. Geri dönmek içinde babam razı olmuyordu. Arkadaşımı da ziyaret edemeden Kayseri yoluna revan olduk. Yolda aniden önümüze bir at çıkmasın mı? Attan minibüsü kurtardık, meğer tayı da varmış. Minibüsün sol farına çarptı ve yolun kenarına savruldu. Bu hal üzere bir sarsıntı geçirdik ama, Allah Teâlâ'ya çok şükür Efendi Hazretlerinin nazarının ve sıvazlamasının sırrı açığa çıktı. Bizlere bir şey olmadı. Ancak bu hadise ihvan kardeşlerimiz ve bize ders oldu."

Ali Eriş isimli ihvandan dinledim.

Korgan'dan iki kişi ile Efendi Hazretlerini ziyaret ettiğimizde yanımızda Kiraz Hoca vardı. Kiraz Hoca, Efendi Hazretlerine *"Beni vekil hacca gön-*

[1622] Mesnevi c.IV, b.2923–2933

dermek istiyorlar, ne buyurursunuz" dedi. Efendi Hazretleri;

"Ben bu işte yokum, taş atsan bana değmez." Buyurdu.

Daha sonra Efendi Hazretlerinin yanından ayrıldıktan sonra Kiraz Hocaya dedim ki;

"Hem adamdan parasını aldın, şimdide izin istiyorsun. Hemen parayı iade et" dedim. Fakat iade olmadığı gibi, hacca da gitti. Bu işten Efendi Hazretleri razı olmamıştı.

*Huzurda ve gaybette onun işaretiyle gitmeli gelmelidir.

Tokatlı Kuzum Dede anlatmıştır.

Efendi Hazretleri Ulu Camii'ye yardım toplamak için Tokat'a birkaç defa geldiğinde hizmet ettiğini, atının yularından tuttuğunu köy köy dolaştıklarını anlatırken,

"Bir gün Efendi Hazretlerinin atının yularını tutuyordum. Fakat yerdeki taşların üzerinde Lâ ilâhe illallah yazılarını görmeye başladım ve tedirgin oldum, yürüyemedim." Efendi Hazretleri

"Gardaşım! Ne oldu?" bende durumu anlattım. Efendi Hazretleri

"Gardaşım! Dersini değiştirelim" dersimi değiştirdi ve bendeki hal kayboldu.

Şeyh Süleyman-ı Dârâni kuddise sırruhu'l-azîzin bir sadık müridi vardı, aynı zamanda ekmekçisi idi. Her ne iş görse, şeyhe danışmadan işlemezdi. Bir gün şeyhe gelip:

—*Hamur yoğurayım mı?* Diye sordu. Hazret-i şeyh:

—*Yoğur,* buyurdu. Biraz sonra, tekrar geldi:

—*Fırın yakayım mı?* Diye sordu. Hazret-i şeyh:

—*Yak,* buyurdu. Gitti, hamuru yoğurdu, fırını yaktı ve tekrar geldi:

—*Şeyhim, dedi. Hamur yoğuruldu, fırın yandı, şimdi ne yapayım?*

Şeyh kendisine kızdı ve:

—*Git, içine gir,* buyurdu.

Derviş gitti, yanan fırının içine girdi ve bağdaş kurup oturdu. Zikrullah ile meşgul olmağa başladı.

Bir müddet sonra, şeyhin aklına geldi. Fırının bulunduğu yere gidip baktı ki, derviş kızgın fırının içinde zikrediyor. Mübarek elini uzattı:

—Ey derviş, gel dışarı çık.. Sıdkın seninle beraberdir. Ateş bile sana gülistan olmuş, buyurarak onu dışarı çıkardı, arkasını sıvadı ve himmet etti derviş muradına erdi ve o teslimiyyeti yüzünden büyük bir şeyh oldu.[1623]

*Mürid kendinde oluşan mânevî olgunluk keşf keramet vb. şeyleri mürşidinin ikramı olarak görmeli, kendinden bilmemelidir.

"Mükâşefe, bir kâmil mürşide el veren dervişin, iptidaî hâlinde olur ki,

---

[1623] Eşrefoğlu Rumî, Müzekkin Nüfus, İst, s. 485

mürşidin kalbi feyzinden, sâlikinin kalbine ilham olunan feyzdir. Hatta Zaman-ı Saadet'te Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin vahiy kitabetine kadar çıkmış Abdullah ibni Şerh ismindeki adam, gelen vahyi yazarken bilmedi ki, kendi kalbine akseden Efendimizin nuru idi. Fakat bunu bilmedi ve dergâh-ı ilâhîden kovuldu, ölünceye kadar da tövbe nasip olmadı. Öyle ki, Efendimiz İbni Serh'e Âdem'in teşekkülünü izah eden ayeti söyleyip sükût buyurdukları sırada İbni Şerh: **Fetebârek'Allâhü ahsenü'l-hâlikîn (** Müminûn 14) "Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir!" dedi. Efendimiz de ***"ayettir, yaz!"*** Buyurunca vahiy kâtibi bu feyzin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden kendisine aksetmiş olduğunu bilmeyerek: Bana da vahy oluyor, dedi ve işte bu suretle tardedildi.[1624]

"Kâmil, Allah Teâlâ doktorları, uzaktan adını duydular mı varlığının ta derinlerine kadar girerler! Hattâ sen doğmadan yıllarca evvelki hallerini bile görürler" [1625]

* İçinin süslenmesi için acele etmemelidir. Çünkü mürşid terbiye etmek için niyet edince bir daha vazgeçmez.

Ahmed Âmiş kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri buyurdu ki;
" Biz bir binayı tamir ederken, kiremitlerini bile sallamayız." [1626]

* Mürid mürşidine karşı tereddüt içinde, şaşkınlık içinde olmamalı, kendi meşrebini bilmelidir.

Mürit, önden giden, kılavuz olan şeyhi sınamaya kalkışırsa eşektir. Din yolunda onu sınamaya kalkıştın mı hakikâtten haberi olmayan, sen sınanmış olursun... Senin cüretin, senin bilgisizliğin çırçıplak olur, âleme yayılır... Yoksa o, bu araştırmayla nereden anlaşılır; nasıl meydana çıkar?

A yiğidim, bir zerre, kalkar da dağı tartmağa girişirse terazisi parçalanır gider! Onlarda kendi akıllarınca bir terazi düzenler de Allah Teâlâ erini o teraziyle tartmağa kalkarlar! Hâlbuki o, akıl terazisine bile sığmaz... Akıl terazisini bile kırar, parçalar! Onu sınamak, ona emrine göre hükmetmek gibidir... Öyle bir padişaha buyruk buyurmaya kalkışma sakın! [1627]

Zamanın kutbunun sözüne karşı nakli ilim, bil ki, su varken teyemmüm etmeye benzer! Kendini aptal yerine koy, ona uy da yürü...ancak bu aptallıkla kurtulabilirsin!

Babam, insanların padişahı, bunun için ***"cennetliklerin çoğu aptaldır"*** dedi. Akıl ve zeka sana kibir ve gurur verir... aptal ol da gönlün doğru kalsın! Aptallık dediğim halka iki kat maskara olan adamın ahmaklığı değildir... bu aptallık, ona hayran olan adamın aptallığıdır!

Kendilerini unutup Yusuf'un yüzünü görenler, o güzelliğe dalıp kalanlar... bu yüzden ellerini doğrayanlar yok mu işte onlar aptaldır! Aklı, dost aşkında

---

[1624] Ken'an Rifâî, *a.g.e.* s. 538
[1625] Mesnevi, c.4, b:1800
[1626] GÜNEREN, a.g.e., s. 84
[1627] Mesnevi c.IV, b.374–380

kurban et...akılların hepside o taraftandır, odur! Akıllılar akıllarını o tarafa göndermişlerdir. Yalnız sevgili olmayan ahmak, bu tarafta kalmıştır!

Hayretle şu baştan aklın gitti mi başındaki her saç, bir baş, bir akıl kesilir! O tarafta akla, beyne düşünce zAhmedi yoktur... Çünkü orada her ova, her bahçe akıl ve beyin bitirir! Bu ovadan geçer, o taraftaki ovaya gelirsen nükteler duyarsın... Oradaki bağlara, bahçelere gelirsen hurma fidanın sulanır, yeşerir!

Bu yoldaki köşkü, sayvanı, şöhreti şanı terk et... Kılavuzun hareket etmedikçe hareket etme! Başsız hareket eden, kuyruk olur... Böyle adamın hareketi akrebin hareketine benzer! Eğri gider, geceleri görmez, çirkindir, zehirlidir... İşi gücü, temiz bedenleri dalamak, sokmaktır!

Başını ez onun... Huyu hep budur, ahlakı hep bu... Bu huyundan vazgeçmez o! Onun için en iyi şey, başının ezilmesidir... Çünkü bu suretle can kırıntısı da o kötü tenden kurtulmuş olur! Delinin elinden silahı al da adalet ve sulh, senden razı olsun! Fakat elinde silahı olur, aklı da bulunmazsa bağla elini... Yoksa yüzlerce zarar yapar.[1628]

* Mürid mürşidinin haliyle zahir ve batında amel etmelidir.

İbrahim Düsûkî kuddise sırruhu'l-azîz şöyle buyurdu:

"Şeyhine bağlılık hususunda cehd-ü gayret göstermeyen kimse nihâyetinde mürid olup felaha eremez. O mürşid ki, kendisi uyur talebesi de uyur. Kendisi kalkar, talebesi de kalkardı."

* Mürid sırrını şeyhin işareti olmadan söylememelidir.

Gözlüler önünde haberden bahsetmek hatadır... Çünkü bu bahis bizim gafil olduğumuza noksanlığımıza delalet eder. Gözlünün önünde susmak, sana fayda verir. "Kuran okunurken susun, dinleyin" emri, bu yüzden gelmiştir. Can gözü açık olan kâmil, sana söyle derse güzelce, edeplice söyle, sözü uzatma! Uzat diye emrederse yine emre uy, utanarak söyle! [1629]

*Mürid Allah Teâlâ'nın rızasına aykırı hiçbir düşünceye gönlünde yer vermemelidir. Şayet olursa defetmeye çalışmalı muhaliflerin sohbetinden de kaçmalıdır.

"Tecellî, vaktîdir devamı olmaz. Aniden gelir geçer. Tecellîye gönül vererek zuhurat için *"Bu da geçer ya hû"* diyerek basiret üzere olmalı. Zuhurata gönül bağlayanlar, akıl karışıklığından kurtulamazlar. Böylece zuhurat vakte bağlıdır ve tecellîlerin olma zamanıdır. Vaktin kıymetini bilip, "Bu niçin böyledir" demeyip rıza kapısında sabit durmalıdır."[1630]

*Mürid batın huzuru ile müşahede lezzetinden başka bir şeyle meşgul olmamalıdır.

[1628] Mesnevi c.IV, b.1418–1435
[1629] Mesnevi c.IV, b.2071–2074
[1630] YARAR, a.g.e. s.136, 136. mektup

"Fîhimâfîh'te der ki; Zamanın güzellerini bir yere topladılar ve Mecnun'a *"Bak, Allah Teâlâ kudretiyle neler yapmıştır"*dediler. Mecnun başını kaldırıp bakmadı. Bakması için ısrar ettiler. O zaman dedi ki; Leylâ'nın sevgisi başımın üzerinde keskin bir kılıç tutmaktadır; başımı kaldırdığımda boynumu vurmasından korkarım. Mürid şeyhin cemalinin vilayetine âşık olup siyaset vilayetinin saltanatı gönlüne iz bırakmayınca mânevî ilgi ortaya çıkmaz ve şeyhin batınından müride bir yardım ulaşmaz."[1631]

*Mürid manevi kazancını toplamalı ve mürşidine götürmeli, onun hesabıyla meşgul olmamalıdır. Çünkü topladıklarını toplayacaklarını kendisi bilemez ve onun izni olmadan kullanamaz. Neyin ne olacağı ve olduğunu bilmek ancak Allah Teâlâ'nın ikrâmıdır. Zahirin şekliyle batının rengini bulmak yok gibidir.

* Mürid işine bakmalı, işin hesabını yapmamalı; ibadetle meşgul olmalı, göze getirmemelidir.

"Mürid mürşidine dost olana dost, düşman olana düşman olmalıdır. Dostluğun belirtisi olarak dostun dostunu dost, düşmanını düşman tutmaktır. Çünkü iman, Allah Teâlâ'nın düşmanlarına olan sevgi ile bir arada olmaz. Kim bir kimseyi sevmezse onun düşmanını da sevmesi şu iki yönden yasaklanmıştır: Kalbte Allah Teâlâ'nın düşmanına karşı sevgi varsa kişi ya münafık olur ya da büyük bir günah işlemiş olur. Sahih iman ve halis tevhide ulaşanlar mübtedîlerle bir arada oturmaz, yiyip içmezler, denilir.[1632]

Mürid Allah Teâlâ'nın rızasına aykırı hiçbir düşünceye gönlünde yer vermemelidir. Şayet olursa defetmeye çalışmalı muhaliflerin sohbetinden de kaçmalıdır.[1633]

*Mürid *"gel senin için ders alalım, ihvan ol"* dememelidir. Eğer teklif ile birisi ihvan olursa büyüklerin ifadesi ile ***"bir hava ile gelen, başka bir hava ile gider"*** hükmüne uygun düşmüştür.

Şeyhin biri, söz arasında dâima: ***"Pır ile gelen zır ile gider"*** dermiş. Bunun sebebini kendisinden sormuşlar. Benim Derviş Mehmet isminde bir dervişim vardır. Her zaman:

"Efendim, bakın herkesin etrafında yüzlerce müridi bulunuyor. Sizin ise, benden başka dervişiniz yok". Diye üzülür dururdu. Bir gün KaracaAhmed'ten geçerken, iki çocuğun kavga ettiklerini gördüm. Birinin elinde bir kuş başı, diğerinin elinde bu kuşun gövdesi vardı. Çocukların kavgasına netîce vermek üzere birinden başı, diğerinden gövdeyi alıp, Allah'ın izniyle başı vücûda yapıştırarak uçurdum. Kuş pır diye gidince kavga da kesildi ve bu hâdise de bütün mem-

---

[1631] ÇAVUŞOĞLU, a.g.e. s.137–138
[1632] a.g.e. s.137
[1633] a.g.e. s.139

lekete yayılarak pek çok keramet düşkünü gelip bize mürit oldu.

Bir gün Derviş Mehmet'e: "Cuma namazını bütün ihvanla beraber kırda kılalım, dedim. Fakat kimseye hissettirmeden uzunca bir bağırsak parçasına su doldurup düğümleyerek belime sardım ve yine bir tavuk kursağını da şişirerek yanına bağladım. Böylece imamete geçerek namaza durduk. Fakat az sonra su dolu bağırsağın ucundaki düğümü çözdüm, aynı zamanda kursağı da ses çıkaracak surette oynattım. Bu suretle namazda abdest bozacak iki hatanın zahir olduğu hissini verdim.

Bu halden sonra namaza devam etmekte oluşuma şaşıran ihvan, birer ikişer cemaatten ayrılarak kaçtılar. Sade Derviş Mehmet kaldı. Nihayet ona: Herkes gitti, sen neden buradasın? Benden zuhur eden halleri görüp işitmedin mi? dedim. Gördüm ve duydum Efendim. Fakat senin her yaptığında bir hikmet olduğunu bilirim. Bunu öğrenmiş olduğum için susmayı uygun buldum, dedi. İşte, dedim, bir pır ile gelenler zır ile böyle gider." [1634]

* Müridin manevi hayatını ilgilendiren her konuyu mürşidiyle istişare etmelidir. Bunun ölçüsü tarîkatlara ve mürşidlerin usûllerine göre değişebilir.

Mesela bazı tarîkatlarda seyr u sülûkta manevi yükseliş rüya yoluyla olur. Bu tür tarîkatlarda sâlikin gördüğü rüyaları mürşidine anlatması gerekir. Nakşibendiyye tarîkatı ve Efendi Hazretlerinin kurduğu Hâki yolunda ise, rüya fazla bir önem taşımaz. [1635] Fakat birçok Nakşî meşâyihinin rüyaya önem verdiği bilinmektedir.

Rüyada esas olan İslâm'ı güzel şekilde yaşamak ile özdeştirip salihlerin rüyasına itibar etmek gerekir. Çünkü İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Efendi Hazretleri kendi rüyalarına da itibar etmemiştir. Belki bir başka mana istikametin rüya dümenine bırakılmamasıdır. Yine buradaki mana rüya görmek değil, rüyayı yoranın yanlış yönlendirmesine mânî olmak olsa gerektir.[1636]

[1634] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 508

[1635] "Rüyaların kıymeti olsaydı, rüyada görülenlere güvenilseydi, müridlerin rehberlere hiç ihtiyaçları olmazdı. Allah Teâlâ'nın marifetlerine kavuşmak için, tarîkatlardan birine bağlanmak lazım olmazdı. Çünkü her mürid, rüyada gördüğüne göre, işini yoluna kordu. Yaşayışını, rüyalarına göre düzenlerdi. Rüyaları, rehberin yoluna uygun olsun, olmasın, rehberi beğensin beğenmesin, onlara uyardı. Böyle olunca, rehberlik müridlik zinciri kopar, her cahil, her ahmak, kendi görüşüne göre hareket ederdi. Sadık olan bir mürid, rehberi varken, binlerce rüyaya on paralık değer vermez. Akıllı, uyanık olan bir talib, pir nimetine kavuşmuş iken, rüyaları hayal sayar, hiçbirini hatırına bile getirmez. Mel'ûn şeytan, güçlü bir düşmandır. Sona varanlar bile, onun aldatmasından korkusuz değildirler. Onun yalanlarından korkmakta, titremektedirler. Sondakiler böyle olunca, yolun başlangıcında ve ortasında olanları artık anlamalı. Hâlbuki Allah Teâlâ, sondakileri korumaktadır. Şeytan bunları aldatamaz. Başlangıçtakiler ve yoldakiler ise, böyle değildir. İşte bunun için, onların rüyalarına güvenilmez. Düşmanın aldatmasından korunmuş değildirler." (İmam Rabbanî, Mektubat, trc, H.Hilmi Işık, İstanbul, 1977, s.449- (273. Mektub)

[1636] Genç Osman namıyla meşhur II. Osman Avusturya mağlubiyetinden sonra ken-

Çünkü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ashabı ile sabahları sohbetlerine başlarken *"içinizde rüya gören var mı?"* ile başlamıştır. Buna göre;

Rüya Cihetiyle İnsanlar Üç Kısımdır

İslâm âlimleri, bu mevzuda vârid olan hadisleri değerlendirerek insanları üç gruba ayırırlar:

1- Nebiler: Bunların rüyalarının hepsi doğrudur. Bazen da tâbir gerektiren şeyler görebilirler.

2- Sâlihler: Bunların rüyaları çoğunluk itibarıyla doğrudur. Bunlar da bazen tâbire muhtaç olmayacak açıklıkta görürler.

3- Diğer insanlar: Bunlar, doğru ve doğru olmayan her ikisini de görürler. Bunlar üç kısımdır.

a) Mestur (hali kapalı) olanlar: Bunların rüyaları halleriyle muvazi gider.

b) Fâsıklar: "Bunların rüyası çoğunlukla edğâs (karışık, mânasız)dır. Doğru kısmı pek azdır.

c) Kâfirler: Bunların rüyasında sıdk iyice azdır. Bu duruma: "Rüyaca en doğruları, sözce en doğrularıdır" hadisi işaret eder.

RÜYA ÜÇ KISIMDIR

Bazılarınca mevkuf, bazılarınca merfu olarak rivâyet edilen bir kısım hadislere göre rüyalar üç kısımdır:

1-Hak rüya: Bu, hadislerde "rüyayı sâliha," "rüyayı sâdıka," "rüyayı hase-

---

disini kızlar ağası ile hocası Ömer Efendi hacca teşvik ediyor. Hacca gitmesini, orada tevbe istiğfar etmesini söylüyorlar. Kendisinin de gönlünde var, ancak mağlubiyetin akabinde hac tarafına ve özellikle Suriye-Arabistan tarafına gidilesi ordu cenahından padişahın o bölgeden yeni bir asker devşireceği ve yeniçeri ocağını lağv edeceği şeklinde yorumlanıyor. Bu haber İstanbul'da çalkalanmaya başlıyor. Azîz Mahmud Hüdâyî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri başta olmak üzere bazı zevat II. Osman'a nasihat ediyorlar:

"Sultanım! Sizin mülkün bekası açısından burayı bırakıp hacca gitmeniz iktizâ etmez. Siz devletin başında olun, halkın başında olun, askerin başında olun. Azîz Mahmud Hüdâyî kuddise sırruhu'l-azîzin bu telkinleri ve diğer bazı hocaların da telkini üzerine II. Osman bir ara bu sevdadan vazgeçiyor. Ama gelin görün ki, kaderin cilvesi, mukadder olan değişmiyor. Padişah bir rüya görüyor. Rüyasında elinde Kur'ân-ı Kerîm var, Kur'an okuyor. Kur'an okurken bir an Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem zahir oluyor. Elinden mushafı çekip kayboluyor. Sultan dehşetle uyanıyor ve hocası Ömer Efendi'ye rüyayı anlatıyor. Ömer Efendi zaten hacca gitmesini istediği için:

"Efendim! Rüya açık, siz evvelden hacca gitmek için niyet ettiniz, sonra bundan vazgeçtiniz. Elinizden mushafın Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz tarafından alınması sizin şer'î bir konuda, dinî bir mevzuda verdiğiniz karardan vazgeçmiş olmanıza işarettir. Dolayıyla siz yeniden hacca gitmek üzere kararınızı tashih etmelisiniz" deyince bu sefer II. Osman tekrar hacca gitme sevdasına kapılıyor ve kararından vazgeçmiyor. Tabiî bu arada Halil Paşa ve benzeri bazı paşalar güvenliği sağlamak üzere kaptan-ı derya sıfatıyla Suriye ve Kızıldeniz taraflarına görevlendiriliyor. Ancak askerler, yeniçeri ocağı yapılanın kendilerine komplo olduğunu düşünerek isyan ediyorlar.(Azız Mahmud Hüdâyi Uluslararası Sempozyum Bildiriler, İst-Üsküdar Beld. 2006, c. I, s. 21–22)

ne" gibi, farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Bu isimlerle zikredilen rüyalar, edğâs'tan uzak ve halistirler. Bu, kişinin mazhar olacağı yakın bir hayrın habercisidir. Bu sebeple Allah'tan büşra (müjde) kabul edilmiştir.

2-Kişinin nefsine konuştuğu rüya: Bu kişinin uyanık halde zihninden geçen vehimlerin tesiriyle gördüğü rüyadır.

3-Şeytanın üzüntü verdiği rüya: Hoşa gitmeyen, can sıkıcı rüyalar buraya girer.

Bu üç kısma, İbn-u Hâcer dört kısım daha ekleyerek 7'ye çıkarır. Mamafih bunları da yukarıdakilerden birine dâhil ederek üçü asıl kabul etmek mümkündür.

4-Hadisu'n nefs: Nefsin konuşması, yani arzuların te'siriyle görülen rüya.

5-Şeytanın eğlenmesi: Hadiste, "Şeytan birinizle rüyada eğlenirse bunu başkasına anlatmayın" denmiştir.

6-Uyanıkken yapmaya alıştığını rüyada görmek. Belli saatlerde yemeyi itiyad edinen o saatte uyursa, kendini yemek yer görmesi gibi.

7-Edğâs: (Karışık, yalancı rüyalar).[1637]

Rüya ve rüya ta'biri hakkında bu kısa açıklamadan sonra konu ile ilgili İmam-ı Rabbani kuddise sırruhu'l-azîzin 273. Mektubu buraya koymak uygun oldu.

"Sual: Rüyada, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem görülürse, o rüya doğrudur. Şeytanın aldatmasından korunmuştur. Çünkü şeytan, onun şekline giremez. Böyle bildirildi. Onun için, kardeşlerimizin rüyalarının doğru olması lazımdır. Şeytanın aldatması olmaz değil mi?

Cevap: (Fütûhat-i Mekkiyye) kitabının sahibi, yani Muhyiddîn-i Arabî kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri, şeytan, Medîne-i Münevvere'de metfun bulunan Muhammed aleyhisselamın kendi şekline giremez diyor. Başka suretlerde de, Rasûlüllah olarak görünemez diyenleri kabul etmiyor. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kendi şeklini ve hele rüyada tanıyabilmek çok güç olacağı meydandadır. Bunun için, rüyalara nasıl güvenilebilir? Âlimlerin çoğunun dediğine uyarak ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yüksek şanına yakışacak üzere, şeytanın hiçbir şekilde o Serverin ismi ile görünemeyeceğini söylersek, o şekilden emirler almak ve onun beğenip beğenmediğini anlamak kolay değildir. Mel'ûn şeytan düşmanlığını burada da gösterebilir. Araya karışarak, olmayan şeyi olmuş gibi gösterebilir. Rüya göreni şaşırtır. Kendi sözlerini ve işaretlerini, o şeklin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sözleri ve işaretleri imiş gibi gösterir.

Çoğumuzun bildiği gibi, bir gün Seyyid-ül-beşer "aleyhi ve ala alihi ve eshabissalatü vesselam" Ashabı ile oturuyordu. Kureyş'in ileri gelenleri ve kafirlerin şefleri orada idiler. Seyyid-ül-beşer "aleyhi ve ala âlihissalatü vesselam" onlara (Ven-necmi) sûresini okudu. Onların putlarını anlatan ayet-i kerimeye gelince, mel'ûn şeytan putları öven birkaç sözü, o Server'in "aleyhi ve ala alihissalatü vesselam" sözüne ekledi. Dinleyenler, bunları da o Server'in sözü sandılar. Şeytanın sözlerini ayet-i kerimeden ayıramadılar. Orada bulunan kâfirler bağırmaya başlayarak, Muhammed "aleyhissalatü vesselam" bizimle sulh yaptı,

---

[1637] Canan İbrahim, ***Kütüb-ü Sitte,*** İstanbul, 1995, s.407–411

putlarımızı övdü dediler. Orada bulunan müslümanlar da, okunan sözlere şaşakaldılar. O Server "aleyhissalatü vesselam" şeytanın sözlerini anlamadı. (Ne oluyorsunuz?) diye sordu. Ashab-ı kiram, siz okurken bu sözler de araya karıştı dediler. O Server "aleyhi ve ala alihissalatü vesselam" düşünceye daldı ve çok üzüldü. Hemen Cebraîl-i emîn "ala nebiyyina ve aleyhissalatü vesselam" vahy getirdi. O sözleri şeytanın karıştırdığı, bütün Nebilerin sözlerine de karıştırmış olduğunu bildirdi. Allah Teâlâ, o sözleri ayet-i kerîme arasından çıkardı. Kendi kelamını sapsağlam yaptı.

Görülüyor ki, o Server "aleyhi ve ala alihissalatü vesselam" hayatta iken ve uyanık iken ve Ashab-ı kiram arasında, şeytan-ı laîn o Server'in "aleyhi ve ala alihissalatü vesselam" sözüne kendi bozuk şeylerini karıştırıyor ve hiç kimse bunu ayıramıyor. O Server "aleyhi ve ala alihissalatü vesselam" vefat ettikten sonra bir kimse uykuda hisleri çalışmaz iken ve yalnız iken, nasıl olur da, rüyanın şeytanın karışmasından korunduğunu ve onun değiştirmediğini anlayabilir?

Şunu da söyleyelim ki, mevlid okuyanların ve dinleyenlerin zihinlerinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu işten razı olduğu yerleşmiş bulunmaktadır. Çünkü övülen kimseler, övenleri beğenir. Bu düşünce, hayallerinde yerleşerek, hayallerindeki şekli, sûreti rüyada görebilirler. Bu rüya doğru olmadığı gibi, şeytan da karışmış değildir.

Şunu da bildirelim ki, rüyalar doğru olsa bile, arasıra göründüğü gibi çıkar. Mesela, rüyada birisi görülürse, o kimsenin kendisi anlaşılır. Doğru olan rüyalar, çok olur ki, görüldüğü gibi çıkmaz. Bundan başka bir şey anlamak, yani tabir etmek lazım gelir. Mesela, rüyada Ahmed görülür. Ahmed ile Mehmed arasında sıkı bağlantı olduğundan, bu rüyadan Mehmed anlaşılır. Bu bildirdiklerimiz gösteriyor ki, oradaki sevdiklerimizin gördükleri rüyalara şeytan karışmamış olsa bile, bu rüyaların, görüldüğü gibi, olduğu nereden anlaşılır? Bunları tabir etmek lazım olmadığı ve başka şeyleri göstermedikleri nasıl söylenebilir? Demek ki, rüyalara kıymet vermemelidir. Her şey, insan uyanık iken vardır. Bunları uyanık iken görmeğe çalışmalıdır. Uyanık iken görülen, bulunan şeylere güvenilir. Bunlar, tabir etmek istemez. Rüyada ve hayalde görülen şeyler de, rüya ve hayaldir. [1638]

*<u>Mürid, edebini tarîkat usûlünü muhafaza etmelidir.</u> Büyükler bu konuda "Usûlü zayi eden vusûlü kaybeder" buyurdular.

*<u>Bir kusur işleyince veya mürşidin tazirinin sebebini kendinden bilmelidir.</u>

Âdem aleyhisselâm, kabahati nefsinde gördü ve:

"Yâ Rabbî nefsime zulmettim" [1639] dedi. Cenâb-ı Hak:

"Yâ Âdem, bu hal benim kaza ve kaderim îcâbı olduğunu bildiğin halde niçin kendini suçlu tutuyorsun*?*" buyurunca:

"Biliyorum Yâ Rabbî... Fakat sendendir demeye edebim bırakmadı," diye cevap verdi. İşte Âdem aleyhisselâmın bu kendisini hor hakir edip aczini bilmesi, onu tekrar kendine, âlâ mevkiine yükseltti.

[1638] İmam Rabbanî, Mektubat, trc, H.Hilmi Işık, İstanbul, 1977, s.450–452
[1639] Araf, 23

Şeytana gelince, Cenâb-ı Hakk'a:

"Bana dalâleti sen verdin!" demek suretiyle Hakk'ın dergâhından kovuldu.

Allah Teâlâ, iki cihanda da edebi tevfık etsin. Çünkü edepsiz kimse, iki dünyada da hüsrandadır."[1640]

Ebu Osman el-Hîrî de şöyle dedi:

***"Kim nefsini terbiye ederse herkes ondan terbiye öğrenir; edeb ehline aykırı hareket eden yasakları çiğner ve kendisine uyanlar yoldan çıkarlar*."** Yusuf ibn el-Hüseyn şöyle dedi:

"Her amel edenin değeri, edebidir. Edebin bir kısmını terk edenin değeri yoktur." Muhammed ibn el-Fadl da şöyle dedi:

"Kim zahirin âdabını kullanırsa zahir arkadaşları, onun âdâbıyla edeplenirler, kim bâtının âdabım kullanırsa halkın kalblerine onun heybeti düşer." [1641]

*Mürşidinin her şeyini canına minnet, bütün âsarını ve alakadar nesneleri mübarek, nefsi için feyz, huzur ve sıhhat bilmeli gaflet etmemelidir.

* Mürşidinin mekânında izinsiz oturmamalı ve elbisesini giymemelidir. Onun huzurunda kölenin efendisi huzurundaki oturuşu gibi oturmalıdır.

* Mürşidin bir şey yapmayı emrettiğinde, emr ettiği şeyi bilmek için, hemen acele etmemeli ki, emrettiği şeyi anlamayarak hata yapmamalıdır.

* Mürşidin emrettiği şeyin sebebini sormamalı ona bir iş hakkında söz söylediğin vakit, ondan o söze cevap istememelidir.

*Onun düşmanını bildiğin vakit, o düşmanı Allah Teâlâ yolunda terk etmeli ve onunla beraber oturmamalıdır. Onu seven ve ona sena eden kimseyi gördüğün vakit onu sev ve yardım etmelidir.

* Mürşidinin boşadığı hanımını almamalı, yatak odasına girmekten sakınmalı ve onun evinde onunla beraber yatmamaya çalışmamalı, mecbur kalırsan ayık olarak bulunmalıdır.

*Dünya işini onunla müşavere etmekten kaçınmalıdır. Çünkü işi mürşide sormadan ve onun murâdını bilmeden yaparsan mazur olunur. Eğer yaptığın şekilden başkasını mürşidin bir şey beyân ederse, belki yapamazsın. Onun için müşavere sakıncalı olabilir.

*Yapacağın bir iş hakkında sana bir fikir gelir ve mürşidin sana bir yol gösterir ise, onu kabul etmeli ve onu beğenmezlik etmemelidir.

[1640] Ken'an Rifâî, a.g.e. s. 321

[1641] Ebu Abdurrahman Sülemî, Risâleler, trc. Süleyman ATEŞ, Ankara, 1981, s. 41

*Mürşidinin senin üzerine takdim ettiği her bir kimseye hizmet etmelidir. Yolda gecenin dışında onun önünde yürümemelidir. (Gece yol aydınlık olur ve yolda bir mania olmadığı görülürse müridin yine şeyhinin önünde yürümesi caiz değildir.) devamlı ona bakmamalı ve meclisinde çok oturmamalıdır.

* Mürşidinin mekrinden hazer etmelidir. Zira onlar talibe bazı vakitlerde mekr ederler.

*Eğer mürşidin sefere gider ve seni mekânında terk ederse, sen her gün oraya gittiğin vakitlerde, oradaymış gibi, onun oturmakta olduğu mevzi'e, ona selâm vererek devam etmeli ve onun gaybetinde, huzurundaki riâyet ile hürmetine mürâî olmalıdır.

* Mürşidinin hazır olduğu vakit arkan ona isabet eden bir mevzi'de namaz kılmamalıdır.

*…….

KADIN İHVANIN DURUMLARI

Tasavvuf kitaplarında âdablar yazılırken genellikle erkekler üzerinde daha çok durulmuştur. Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz konu kadının terakki etmesinin sırlarını beyan etmektir.

*Kadın ihvan, mürşidini kocasından zahiren üstün tutmayacaktır.[1642] Mürşidin üstünlüğü mânen mevcut olduğu muhakkaktır. Fakat şeriatın koyduğu hükme göre ise koca kadın üzerinde bir derece üstündür. Bu nedenle kocasını da maddi ve manevî konularda kendine tercih etmelidir.[1643] Çünkü

[1642] Hz. Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Şayet ben bir insanın başka bir insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim." (***Tirmizi, Rada' 10, 1159)
Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Hangi kadın, kocası kendisinden razı olarak vefat ederse, cennete girer."*** (Tirmizi, Radâ 10, 1161)

[1643] Ümmü Süleym radiyallâhü anhayı kadınlarımız örnek almalıdır.
"Ebû Talhâ radiyallâhü anhın bir oğlu vardı, hastaydı. Ebû Talhâ sokağa çıktığı bir sırada çocuk ölmüştü. Ebû Talhâ, eve dönünce:
"Oğlum nasıl?" diye sordu. Çocuğun annesi Ümmü Süleym radiyallâhü anha;
"O, olduğundan da daha rahat," dedi ve kendisine akşam yemeği getirdi. Ebû Talhâ yemeği yedi, sonra eşine yaklaştı. İşini bitirince Ümmü Süleym:
"Ebû Talhâ, ortada bir emânet var, bazıları bu emâneti ariyet olarak alıyorlar. Emanet Allah Teâlâ'nın dilediği bir süre yanlarında kalıyor. Derken emaneti verenler adam gönderip emanetlerini geri alıyorlar. Bu durumda kendilerine emanet verilen kimselerin sızlanmaları doğru olur mu?
"Hayır, doğru değildir."
Bu cevap üzerine Ümmü Süleym:
"Oğlun dünyadan ayrıldı öldü," dedi.
"Nerede?"
"İşte şurada, küçük odada."
Ebû Talhâ içeri girdi, çocuğun yüzünü açtı: *"înnâ lillâhi ve in-nâ ileyhi râciun"* (Biz Allah'ınız, O'na döneceğiz,) diyerek kadere rıza gösterdi.
"Haydi çocuğu defnediniz," dedi. Daha sonra sabah olunca Ebû Talhâ radiyallâhü anh Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanına vardı, olup bitenleri anlattı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:
"Gece gerdeğe girdiniz mi?" diye sordu.
"Evet," dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;
"Allah'ım, geceyi haklarında mübarek kıl," diye dua etti. Daha sonra;
"Beni hak dîn ile gönderen Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki o, çocuğunun ölümüne sabrettiği için Allah Teâlâ onun rahmine bir erkek çocuğu ilka eylemiştir," buyurdu. O geceki münasebetten Ümmü Süleym bir oğlan çocuğu doğurdu. (Kandehlevî, M.Yusuf, Hayatü's Sahabe, trc. Sıtkı Gülle, c.3, s.141–142)

Ebu Ümâme radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Üç kişi vardır ki, onların namazları kulaklarından öteye geçmez:***
1- Dönünceye kadar, kaçan köle.

manevi yolda ilerlerken perdelenmek vardır. Cemal perdeleri dahi terakkisine mani olur. Kadında celal perdesi ile perdelenmek yoktur. Eğer celal sıfatı onlarda zahir olsa idi yaratıcılık sıfatı olan anneliği taşıyamayacağı gibi, bir erkek ona bağlanamazdı. Erkek ise, celal ve cemalin sıfatlarına haizdir. Kadının racul (erlik) sıfatını bulması ise, izafi olup, birçok kadında zuhur etmez. Bu nedenle celal sıfatının özellilerini kocasından aldığında istikamet üzere olur.

*Kadın ihvan eğer kocası başka bir şeyhe veya cemaate bağlı ise, kocasının tarafındaki mürşidi veya üstadı tercih etmelidir. Eğer tercih edemiyorsa tartıştıkları ve anlaşamadıkları konularda şeriatın koyduğu esasları baz almalıdır. Çünkü şeriatın esasları tarîkatten önce gelir.

*Kadın ihvan kocasına karşı olan görevlerini ihmal edip ibadetlerinde aşırıya gitmemelidir. [1644]

2- Geceyi, kocası kendisine dargın olarak geçiren kadın.
3- Kavminin nefret ettiği imam.” (Tirmizî, Salât 266, 360)
Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***“Nefsim kudret elinde olan Zât-ı Zülcelâl’e yemin ederim, bir erkek hanımını yatağa davet ettiğinde kadın imtina edip gelmezse, kocası ondan râzı oluncaya kadar semada olan melekler ona gadab ederler.’’***
Bir başka rivâyette şöyle denmiştir: ***“Erkek, kadınını yatağına çağırır, kadın da gelmeye yanaşmaz, erkek öfkelenmiş olarak sabahlarsa, melekler sabaha kadar -bir rivayette yatağa gelinceye kadar- kadına lânet okurlar.’’***
Bir başka rivâyette: ***“Kadın küskünlükle kocasının yatağından ayrı olarak sabahlarsa, melekler onu lânetler”*** denmiştir. (Buhari, Nikâh 85, Bed’ü’l-Halk 6; Müslim, Nikâh 120 - 122 1436; Ebu Dâvud, Nikâh 41, 2141)
[1644] Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***“Kadın, kocası varken izin almadan nafile oruç tutmasın.”*** (Buhari, Nikâh 84; 86; Müslim, Zekât 84, 1026; Ebu Davud, Savm 74, 2485; Tirmizi, Savm 65, 782)
Ebu Sa’id radıyallahu anh anlatıyor: “Safvân İbnu Muattâl radıyallahu anhın hanımı, yanında Safvân da bulunduğu bir anda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelerek:
“Ey Allah’ın Rasülü, namaz kıldığım zaman kocam beni dövüyor, oruç tuttuğum zaman da orucumu bozduruyor, güneş doğuncaya kadar da sabah namazı kılmıyor!” dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, hanımının bu söyledikleri hakkında Safvân’a sordu. Safvân:
“*Ey Allah’ın Rasülü!* ***“Namaz kıldığım zaman dövüyor”*** *sözüne gelince, o zaman bir rekatte uzun iki süre okuyor. Hâlbuki ben bunu yasakladım”* dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kadına:
“İnsanlara tek surenin okunması yeterlidir” buyurdu. Safvân devam etti:
“Oruç tuttuğum zaman bozduruyor” *sözüne gelince, “Hanımım oruç tutup duruyor. Ben gencim, hep sabredemiyorum.”* dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;
“Bir kadın kocasının izni olmadan nafile oruç tutamaz!” buyurdular. Safvân devamla:

*Kadın ihvan, kocasına isyan etmemelidir.[1645]

İnsan kötü huyun oluşma sebebini bilirse yanlış yapmaktan kendini korur. Mesela; Aliyyü'l-Havvas kuddise sırruhu'l-azîz buyurdular ki;

"Karı ve kocanın ahlakını inceleyince kadınının ahlak ve davranışı erkeğinki gibidir. Çünkü kadın ondan yaratılmıştır. Bir kimse kendi huyundan habersiz ise, kendi eşinin huy ve ahlakına bakmalıdır. O zaman kendi huy ve ahlakını aynada görmüş gibi, kendisine göz kırpıp baktığını görür."

Hadîs-i şerîfte de: *"Allah Teâlâ´nın dilediği oldu, dilemediği de olmadı"* denilmiştir.

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem´e biri gelip saliha bir kadınla evlenmek için dua talebinde bulundu. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem *"melekler arasında dua etsem onlar âmin deseler bile kaderin değişmez"* buyurdular. Bu hadisler gösteriyor ki, sabır en güzel işarettir.

*Önce ihvan olan kadının kocası sonradan bu tasavvuf yoluna gireceği muhakkaktır. Çünkü ayeti kerimede Allah Teâlâ buyurur ki;

"Er olanlar kadınlar üzerinde hâkim dururlar, çünkü bir kerre Allah Teâlâ birini diğerinden üstün yaratmıştır" [1646]

Bu sebepten dolayı kocasının bu yola girmesi için ikna yoluna gitmeye zorlamamalıdır. Çünkü mümin ve ahlaklı kadın, aile hayatının gerçek ilacıdır.

Ebu Ümame radıyallahu anh'ın rivayetine göre: "Rasûlüllah sallallâhü

---

*"**Güneş doğuncaya kadar sabah namazı kılmadığım** sözüne gelince, biz gece çalışan bir aileyiz, bunu herkes biliyor. Sabaha yakın yatınca güneş doğuncaya kadar uyanamıyoruz''* diye açıklama yaptı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;
"Ey Safvân, uyanınca namazını kıl!" buyurdular." (Ebu Dâvud, Savm 74, 2459)

Râbiatu'l-Adeviyye kuddise sırruhu'l-azize her gece abdest alır, kokular sürünür ve kocasına: *"Benimle olmak istiyor musun?"* diye sorarmış. *"Hayır"* cevabını alması üzerine sabaha kadar ibadet edermiş. Gecenin ilk bölümünde:
"Allah'ım! Gözler uyudu, yıldızlar söndü, dünya hükümdarları kapılarını kapattı, ama senin kapın kapanmaz, beni bağışla" diye yakarırmış. Ardından namaz için divan durarak:
"İzzet ve celâline andolsun ki, yaşadığım sürece huzurundaki durumum sabaha değin böyle olacak" dermiş. (İmam Şarani, Tenbîhu'l Muğterrîn, trc. Selefin İhlâs ve Takvası, Sıtkı Gülle, İstanbul,1997, s.136)

[1645] Sevbân radıyallâhu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki;
"Ciddi bir sebep olmadan, kocasından hul' yoluyla boşanan kadın, cennetin kokusunu alamaz." (Tirmizî, Talâk 11, 1186,1187; Ebû Dâvud, Talâk 18 2226; Nesâî, Talâk 34, 6,168)
Ebû Dâvud'un bir rivayetinde şöyle denmiştir: ***"Hangi kadın zevcesinden boşanma taleb ederse..."*** Ebû Hüreyre'nin Nesâî'de gelen bir rivayetinde: ***"Kocasından hul' suretiyle boşanan kadınlar günahça münâfıklar gibidir"*** buyurulmuştur.

[1646] Nisa, 34

aleyhi ve sellem şöyle buyurmuşlardır:

“Mü’min, Allah Teâlâ’ya takvadan sonra en ziyade saliha bir zevceden hayır görür. Böylesi bir kadına emretse itaat eder. Ona baksa sürur duyar, bir şeyi yapıp yapmaması hususunda yemin etse, kadın bunu yerine getirerek onu yeminden kurtarır, kadınından ayrılıp uzak bir yere gitse, kadın hem kendi namusu ve hem de adamın malı hususunda hayırhah ve dürüst olur.”

Abdullah, İbnu Amr radıyallahu anhüma anlatıyor: “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki;

“Güzellikleri sebebiyle kadınlarla evlenmeyin. Çünkü güzelliklerinin onları kibir ve gurur sebebiyle alçaltacağından korkulur.

Onlarla mal ve mülkleri sebebiyle de evlenmeyin, zira mal ve mülkün onları azdıracağından korkulur.

Fakat onlarla diyaneti esas alarak evlenin. Yemin olsun, burnu kesik, kulağı delik siyahi dindar bir köle dindar olmayan hür kadınlardan efdaldir.”

*Kadınlar derslerini tamamlarken eksiklikleri Efendi Hazretleri tarafından tamamlanacağı için ailesinin isteklerini ön planda tutmalı eşine ve çocuklarına karşı şefkatli olmalıdır. Bu arada aile bireyleri olumsuz bir tutum sergiliyorlarsa sabır da göstermelidir. Çünkü maneviyatta haklı olan kadının istekleri en az ret edilen hallerdendir. Çünkü yaratılışlarındaki latif sıfatının zayi olmaması için Allah Teâlâ manevi yardımını çabuk gönderir.

*Kadın ihvanların sohbetleri feyz yönünden kuvvetli olsa da terakki yönünden zayıf kaldığı için kocasının terakki etmesini dileyerek onun sohbetlere gitmesine mani olmayacaktır. Kocasının kazandığı manevi hali kadın evinin içerisinde ondan alır ve kazancına ortak olur. Bu şekilde de kendisinin yol almasına kolaylıklar ihsan olur.

Kadın ve erkek karışık yapılan sohbetlerden, kadın ve erkek ihvan sakınmalıdır.[1647] Çünkü bu tür sohbetlerin fuyuzatı fazla olması yanında tehlikesini bertaraf edecek manevi kudret her zaman bulunmadığı için dikkatli olunmalıdır. Bu türlü karışık sohbetleri büyükler tercih etmemişlerdir.

*Mürşidinin ziyaretine muhakkak kocası ile beraber gitmelidir.[1648] Kocası ihvan değilse mürşidini gönül ziyaretleri ile ziyaret kılmalı ve onu üz-

---

[1647] İbnu Abbas radıyallâhu anhümâ anlatıyor: “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdular: ***“Bir erkek, yanında mahremi bulunmayan yabancı bir kadınla yalnız kalmasın!”*** Bunun üzerine bir adam kalkarak:
“Ey Allah’ın Resülü, kadınım hacc için yola çıktı, ben ise, falan falan gazvelere yazıldım!” dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ***“Öyleyse git hanımına yetiş, onunla hacc yap!”*** diye emretti.” (Buhâri, Cezâu’s-Sayd 26, Cihâd 140, 181, Nikâh 111; Müslim, Hacc 424, 1341)

[1648] Ebü Hüreyre radıyallâhu anh anlatıyor: “Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***“Allah Teâlâ’ya ve ahiret gününe inanan bir kadına, bir gece ve gündüz devam edecek bir mesafeye, yanında bir mahremi olmadıkça gitmesi helâl değildir.”*** (Buhârî, Taksîru’s-Salât 4; Müslim, Hacc 419, 422, 1339; Muvatta, İsti’zân 37, 2, 979; Ebü Dâvud, Menâsik 2, 1723–1725; Tirmizî, Radâ 15, 1170)

memelidir.[1649] Eğer yalnız başına veya bir kadın cemaatle ziyaret turlarına iştirak ederse, bilmelidir ki, bu ziyaretlerin neticesinde fazla bir terakki bulamaz.[1650] Yalnız zevk ve feyz alır. Bu istenen hedef değildir. Çünkü tasavvuf nefsi terbiye içindir.

*"Kendini yetiştirmek isteyen kadın ihvan yalnız kaldığı zamanlarda onun terbiyesi ile kim nasıl meşgul olacaktır? "

Bu soru için verilecek cevap şudur. Tarîkat şeriatın dışında değildir. Tasavvufun inceliklerine kavuşmak içinde kitaplar okumalı ve izinsiz derslerini değiştirmemelidir. Senelerce yalnız başlangıç dersini çekmiş (yirmi yıl geçmiş hiç kimse ile görüşmemiş) bir ihavana Efendi Hazretleri ona sülûku (yüksek dersleri) geçmiş ihvanın dersini vermiştir. Bu şu demek oluyor. Ders vasıta. Önemli olan yola sadâkat ve devam etmektir.

*Kadın ihvanın kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde genellikle sükût üzere, biri tarafından Kur'ân-ı Kerim, ilâhi ve ilmihal, menâkıp kitapları okumaları uygun olacaktır.

*Kadın ihvan gördüğü rüyaları birbirlerine anlatmamalıdır. Yalnız kocasına anlatmalıdır. Çünkü kadınların birbirlerine anlattıkları rüyalar sonuçta kadın ihvanlar için sorun teşkil etmektedir.

*Kadın ihvanda bazı zaman mürşidine karşı sevgisinde aşırıya gittiğini hissederek yanlış bir halim vardır, şeklinde üzüntü olur. Unutulmamalıdır ki; mürşidin kadın müridi ile izdivacı tarîkat şeriatında men edilmiş hususlardandır. [1651] Kadın bu hali yenmek için, üzülmek yerine kocasına karşı hiz-

---

[1649] Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü hangi kadın daha hayırlıdır?" dendi,
"Kocası bakınca onu sürura gark eden, emredince itaat eden nefis ve malında, kocasının hoşuna gitmeyen şeyle ona muhalefet etmeyen kadın!" diye cevap verdi." (Nesâi, Nikâh 14 6,68.)

[1650] Ebu Üseyd radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem mescidden çıkıyordu. Yolda kadınlarla erkeklerin karışmış vaziyette olduklarını görünce, kadınlara:
"Sizler geride kalın. Yolun ortasından gitmeyin, kenarlarından gidin!" ferman buyurdu. Bundan sonra, kadınlar nerdeyse duvara değecek şekilde yürürdü. Bazen bu değmeler sebebiyle, elbisesinin duvara takıldığı olurdu." (Ebu Dâvud, Edeb 180, 5272)
İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Kadın avrettir, dışarı çıktı mı şeytan ona muttali olur."*** (Tirmizi, Rada 18, 1173)

[1651] "Tarîkatın şeriatı vardır. Şeriatın tarîkatı vardır. Hakikatin marifeti vardır. Marifetin şeriatı vardır. Meselâ evlenme yasağının kimlerle olacağı bellidir. Usûl, fürü, kardeş, teyze, hala, dayı, amca bir de sütkardeş ana, baba. Bunun dışındakilerle evlenme serbestiyetiyeti vardır. Fakat bir şeyh dervişesi (kadın derviş) ile evlenemez. Bu da tarîkatın şeriatıdır. Nereden bileceksin?
Doğuda bunun uygulamaları var ama...
O Şeyh değildir. Sahtekârdır. Bak gayet açık söylüyorum. Ayrıca, kötü misal**,** misâl

metini artırmalıdır. Çünkü bu vesvese şeytandır. Evli insanlardaki üzüntülerin hepsi şeytandır. Bu erkek ve kadın içinde aynıdır. Çünkü kadın ve erkek evlenince vahdet sıfatı ile Allah Teâlâ rahim sıfatından tecelli eder. Bu rahim sıfatıylada nesiller devam etmektedir.

*Kadındaki velâyet sonucunda mürşitlik sıfatına kavuşan çok nadirdir. Bu zamanda ise, pek mümkünde görülmemektedir. Onun için şeytan bazılarına çok yüksek makamlara erdin gibi aldatmaları olursa dikkat ederek bu hali terk etmeye çalışmalıdır. Kadınlarda halife, vekil, hatim hocası ve ders tarifi yapmak vazifesi olmaz.

*Kadın ihvanın örtü konusunda dikkatli olması en önemli hususlardandır.[1652] Çalışması zaruri olanlar için ise, Allah Teâlâ'ya dua ederek bu halden kısa zamanda kurtulup maişetini giderecek rızık için kocasına dua etmelidir. Rızkının kocasının tarafıyla temini yoluna gitmelidir. Ancak bu konuda en önemli husus aile bireylerinin birbirlerini anlamaya çalışmaları huzursuz bir ortam içine de düşmemeleridir. Eğer geçim sıkıntısı nedeniyle boşanmalar olursa bunun manevi hiçbir tedavisi yoktur. Maddiyat insana ancak üzüntü verir.

*Kadın ihvanın mescidi, sohbet yeri, vb her şeyi evidir. İhtiyacını dışarıda aramaya çalışmamalıdır. Eğer evinde huzur bulursa kocası onun emrinde olacağı muhakkaktır.[1653] Çünkü Allah Teâlâ karı-koca mücadelesinde kadın

---

teşkil etmez. Yâni, kötü örnekten örnek alınmaz.

Kadının boşanmasını sağlıyor, sonra kendisi evleniyor.

Kendi şeyhse ve onun dervişesiyse olmaz. Başkasının dervişesiyle olur.

Sen bir şeyhsin. Sana İntisab etmiş bir dervişen var. Onunla ömür boyu evlenemezsin. Bu genel bir kaidedir. Ancak muhabbet bahsi bazen kaideleri aşar. Nefs değil, muhabbet. Bu nerede yazıyor? Demeyin." (İNANÇER, Ö. Tuğrul, Gönül Sohbetleri, İst, 2005, s. 59)

Mürşidler tarîkat edebinde baba makamında olduklarından çocukları mesabesinde olan müridleri ile izdivaç etmesi terbiye okuluna en büyük zararı verir.

[1652] Ümmü Seleme radıyallahu anhâ anlatıyor: "Cenab-ı Hakk'ın şu mealdeki kavl-i şerifleri indiği zaman, ***"Ey peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle. Evlerinden çıktıklarında dış örtülerini üzerlerine alsınlar.."*** (Ahzâb 59) Ensâr kadınları başlarında siyah örtüden kargalar taşıyor gibi oldukları halde dışarı çıkarlardı." (Ebu Dâvud, Libas 32, 4101)

Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Esmâ bint-i Ebi Bekr radıyallahu anhümâ, üzerinde ince bir elbise olduğu halde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin huzuruna girmişti. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem ondan yönünü ters istikamete çevirdi ve:

"Ey Esmâ! Kadın hayız yaşına girdi mi ondan sadece şunun ve şunun dışında hiçbir yerinin görünmesi câiz değildir!" dedi ve yüzü ile ellerine işaret etti." (Ebu Dâvud, Libâs 34, 4104)

İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: ***"Ümmü Seleme radıyallahu anha, evinde iken de cilbâbesini başörtüsünü fazilet ümidiyle üzerinden hiç çıkarmazdı."*** Rezîn tahric etti.

[1653] Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

tarafına yardım eder. Ancak kadın isteklerinde nefsânî ve dünyevî şeyler için kendini zorlamamalıdır.

*Kadın için itaatın sınırlarını belirlerken unutulmamalıdır ki, Allah Teâlâ'nın yasaklarını aşan kocası için itaat etme mecburiyetide yoktur. Çünkü kadının kocaya itaati Allah Teâlâ'ya itaat gibi olduğundan Allah Teâlâ kötü şeyleri emretmez. Allah Teâlâ zulüm sıfatı ile tecelli etmez. Zulüm sıfatı şeytanî sıfatlardan olup mümin kadından şeytana itaatte beklenilmez.

Gah su döker, gah tuz eker. Gah tandıra yayar, ateşle onu mihenge vurur. İstekli ve istenen, bu çeşit dürülüp bükülür, Alt olan ve üst gelen, bu oyundadır işte. Bu oyun yalnız kocayla karı arasında olmaz. Her âşıkla her sevgili de bu oyunu oynar. Evveli olmayanla sonradan olanın, varlıkla var olup suret kabul edenin Vise ve Ramin gibi, bükülüp ezilmesi farzdır. Fakat her birinin oyunu başka bir çeşittir. Her birinin ezilip büzülmesi başka bir hünerdendir. Kocaya karısı için *"ey koca karını kötü tutma, hoş tut"* demek için misal olarak söyledim. Gerdek gecesi yengesi onun elini tutup hoş bir emanet olarak senin eline vermedi mi? Ey güvenilir kişi sen iyi kötü ne yaparsan Allah Teâlâ'da sana onu yapar. [1654]

*Kadının kavuşacağı en yüksek makam aşk makamı olan Hz. Hatice radiyallâhü anhanın makamıdır. Bu makam çok ibadet ile elde edilmeyip kadının itaat ile önce kocasına sonra mürşidine fedayı can ve hizmet etmesidir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kadınlar arasında en çok değer verdiği de Hz. Hatice radiyallâhü anhadır.

Hz. Fatıma, Hz. Aişe radiyallâhü anhümanın makamları daha sonra gelir. Bu nedenle kocasına aşık olmayan kadının mürşidinden alacağı hiçbir şey yoktur. Kocasının çilesine katlanmak bin yıllık riyazattan faziletlidir.

---

buyurdular ki; ***"Kadınlara hayırhâh olun, zira kadın bir eyeği kemiğinden yaratılmıştır. Eyeği kemiğinin en eğri yeri yukarı kısmıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi haline bırakırsan eğri halde kalır. Öyleyse kadınlara hayırhah olun."*** (Buhari, Nikâh 79, Enbiya 1, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Rada 65, 1468; Tirmizi, Talak 12, 1188)

Amr İbnu'I-Ahvas radıyalİahu anh anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Kadınlara karşı hayırhâh olun. Çünkü onlar sizin yanınızda esirler gibidirler. Onlara iyi davranmaktan başka bir hakkınız yok, yeter ki, onlar açık bir çirkinlik işlemesinler. Eğer işlerlerse yatakta yalnız bırakın ve şiddetli olmayacak şekilde dövün. Size itaat ederlerse haklarında aşırı gitmeye bahane aramayın. Bilesiniz, kadınlarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı var. Onlar üzerindeki hakkınız, yatağınızı istemediklerinize çiğnetmemeleridir. İstemediklerinizi evlerinize almamalarıdır. Bilesiniz onların sizin üzerinizdeki hakları, onlara giyecek ve yiyeceklerinde iyi davranmanızdır."***

Hz. Aişe radıyallahu anha anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki; ***"Eğer bir kimsenin bir başkasına secde etmesini emretseydim, kadına, kocasına secde etmesini emrederdim ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımayı emretseydi, uygun olan, kadının bu emri yerine getirmesidir."***

[1654] Mesnevi, c.VI, b. 3949–3957

1655

KADIN NİÇİN *"ÖRTÜN EMRİNE"* MUHATAP KILINDI?

İnsan kutsîdir. Erkek ve kadın bu kutsîliğin bireyleri olarak bir bütündür. Allah Teâlâ yaratılışı latif olan bir cüz'ü yani kadını muhafaza için örtülü tutmak istedi. Çünkü bütün içerisinde çıplaklık ile kadının ezilen taraf olarak kalmasını istemedi. Ancak kadınların büyük bir kısmı kendine verilen güzelliği etrafı ile paylaşmak arzusuna düşmüştür. Bu nedenle çeşitli sebepler bularak gizli defineyi açığa çıkartmak istediler. Her kadın eşi olan kocasının bir kısmını oluşturduğunu bilmelidir. Bu şu demek olur. Yaratılışındaki bazı zayıf noktaları ancak eşi ile tamamlayacaktır. Her insan gibi, kadında hayatı boyunca bu eksikliği tamamlamak için gayret göstermektedir. Bunu bulmayınca kendince çareler arayarak dışa açılır. Sonuçta bulmak istediği şeyi de bulamaz. Erkek ise, bu türlü bir zorlama içerisinde değildir. Çünkü hakim sıfatı ile bu noksanlığı hiçbir şekilde hissetmez.

Allah Teâlâ kadına cazibe vermiştir. Fakat kapatmayı da yanında emretmiştir. Örtüdeki sınırı tek parça [1656] elbise ile emretmiştir. Tek parça vahdetin (birliğin) temsili olduğundan ruhâni yükselişin emâresidir. Örtü aslında bir olan Allah Teâlâ'nın kadında görülen zuhurâtının ifnâsını sağlayan mühim bir eşyadır. Bu muhafazadaki sınırı Hz. Aişe radiyallâhü anha şu şekilde tesbit etmiştir.

[1655] Abdullah İbnu Ebi Evfa radıyallahu anh anlatıyor: "Hz. Muaz Şam'dan dönünce Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem secde etmişti. Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem hayretle:

"Ey Muaz! Bu da ne?" dedi. O açıkladı:

"Şam'a gitmiştim, onların reislerine ve patriklerine secde ettiklerine rastladım. İçimden, aynı şeyi size yapmak arzusu geçti." Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bunun üzerine:

"Bunu yapmayın! Zira şayet ben, bir kimseye, Allah Teâlâ'dan başkasına secde etmeyi emretseydim, kadına kocasına secde etmesini emrederdim. Muhammed'in nefsi elinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin ederim ki, bir kadın, kocasının hakkını eda etmedikçe Rabbinin hakkını da eda edemez. Kadın deve sırtındaki semere binmiş iken kocası nefsini talep edecek olsa, kadın bu isteğe mani olamaz."

[1656] ***"Mümin kadınlara söyle başörtülerini (çarşaflarını) yakalarının üzerine sarkıtsınlar."*** (Nur, 31)

Ebussuud Efendi'nin tefsirinde "Cilbâb" dan maksat çok geniş ve uzun bir örtüdür. Kadın bununla başını örttüğü gibi yüzünü ve göğsünü de örterek ayaklarına kadar salar.

Celaleyn tefsirinde cilbab ise, kadının bütün vücudunu kapatan örtüdür. İbni Abbas radiyallâhü anh, **"Hür olduklarının bilinmesi ve iffetlerinin korunması için mü'min kadınlara bir gözleri hariç, baş ve yüzlerini tamamıyla örtmeleri emredilmiştir."**

Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ***"her nebi vefat ettiği mekanda defnedilmiştir"*** buyurduğu için kendisi de Hakk'a yürüdüğünde kabir olarak Hazreti Aişe radiyallâhü anhanın hücresinde yattığı döşeğin serili olduğu yerde sırlanmıştır. Hazreti Ebu Bekir radiyallâhü anh Hakk'a yürüdüğünde Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanında sırlanmıştır. Hazreti Aişe radiyallâhü anha buyurdu ki;

"Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve babamın sırlandıkları[1657] ***evime girerdim. Efendim ve babam der, dış elbisemi çıkarırdım."***

Hazreti Ömer radiyallâhü anh Hakk'a yürüyüp babasının yanına sırlanınca Aişe radiyallâhü anha cilbabını giyinmeye başladı ona: *"Annemiz size ne oluyor? Neden cilbabınızı giyiyorsunuz denildiğinde"* şöyle buyurdu:

"Şu efendim, şu da babamdı Hazreti Ömer radiyallâhü anhdan hayâ ederek giyindim."

İmamı Malik radiyallâhü anh şöyle söylemiştir:

Hazreti Aişe radiyallâhü anhanın evi iki kısma ayrılıp bir duvarla bölünmüştü. Bu iki bölümden birinde kabir vardır. Bir kısmın da Hazreti Aişe radiyallâhü anha bulunuyordu. Arada sırada kabir tarafına geçerdi. Hazreti Ömer radiyallâhü anhden sonra da geçerdi. Fakat bu defa üzerine bir örtü alıp ona bürünerek girerdi.

Yine Hazreti Fatıma radiyallâhü anha tesettüre son derece ehemmiyet verirdi. Vefat ettiği zaman yıkanmasında iki kişinin bulunmasını (Esma binti Umeys ve Hazreti Ali Kerremallâhü veche) ve küçük bir çadır içinde yıkanmasını, cenazesinin kimse tarafından görülmemesi için geceleyin sırlanmasını vasiyet etmiş ve öyle yapılmıştır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem onun bu hassasiyetine uygun olarak "kıyamet günü olunca perde gerisinden bir münadi şöyle seslenecek:

"Ey mahşer halkı gözlerinizi kapayın Fatıma bint-i Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem geçecek."

Mıknatıs demiri çeker. Bu nedenle örtüsü, kadını koruması yanında cazibe kuvvetini de artırdığı gibi, kontrol altında tutmaktadır. İnsan bilmediği şeyin peşine gitmekten heyecan duyar. Açık olan şeyde sır düşünülemez. Çünkü tedbiri yanındadır. Çok kişi aşık olduğu kişide gördüğü, belki hayalidir. Vuslat olunca da hayalini bulamayınca üzülür. Fakat çaresini de kaybetmiştir.[1658]

Hâsılı insan, vuslata erdi mi vasıta olan kadın, adamın gözüne soğuk görünmeye başlar.[1659]

Eğer kadın, murad verecek bir vasfa erişmiş olup bir erkeği kendine bağ-

---

[1657] Sırlamak. Defnedilmek manasına kullanılmaktadır. İnsan için hakiki ölüm olmadığı gibi, büyüklerimizin dünyayı terk etmelerinde saygı ifadesi için bu lafzı kullanmak edeben üzerimize vacibtir.

[1658] ÜLKÜ, Kübra, İslâm'da Tesettür ve Evlilik, İst, 2006, s.6–7, 35

[1659] Mesnevi, c.III, b: 1400

lamışsa, bu sefer başkasını da aynı etkiye almaması için kendini koruma altına alması lazımdır. Çünkü vuslata kavuşmuş olanın soğukluğu zamanla artar iken, diğerlerinin ateşi harlanmaktadır. Buna ancak kadın engel olacaktır. *"Kadın tencere gibidir"* denilmiştir.

Züyyine linnâs,[1660] hükmünce Allah Teâlâ'nın insanlar için bezediği şeylerden halk, nasıl kurtulabilir?

Allah Teâlâ; kadını erkeklere munis olmak üzere yarattı. Âdem nasıl olurda Havva'dan ayrılabilir?

Kişi yiğitlikte Zâloğlu Rüstem bile olsa Hamza'dan bile ileri geçse yine hükmetme hususunda karısının esiridir.

Âdemî sözlerinden âlemin sarhoş olduğu Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bile "Kelliminî yâ Humeyrâ" (Benimle konuş) derdi.

Gerçi zâhiren su, ateşten üstündür; fakat bir kaba konunca ateş, onu fıkır fıkır kaynatır.

İkisinin arasında bir tencere, bir çömlek oldu mu ateş, o suyu yok eder, hava haline getirir.

Görünüşte su nasıl ateşten üstünse, sen de kadından üstünsün; fakat hakikâtte ona mağlûpsun, sen onu istemektesin.

Böyle bir hassa ancak Âdemoğlundadır. Çünkü insanda muhabbet vardır. Hayvanın muhabbeti azdır ve bu da onun nâkıs olmasından ileri gelmiştir.

Kadınlar, akıllı kişiye galebe ederler, fakat cahil kişi onlara galip olur

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dedi ki; ***"Kadınlar; akıllı kişilere ehli dil olanlara fazlasıyla galip olurlar. Fakat cahiller, kadına galebe ederler."*** Çünkü onlar sert ve kaba muameleli olurlar. Onlarda acıma, lütfetme, sevme azdır. Çünkü tabiatlarında, yaradılışlarında hayvanlık üstündür.

Sevgi ve acıma, insanlık vasfıdır; hiddet ve şehvetse... hayvanlık vasfıdır.

Kadın, Hakk nurudur, sevgili değil... Sanki yaratıcıdır, yaratılmış değildir! [1661]

Erkek kadındaki ilâhî sırrı kendinde bulamadığı için kadına olan isteğini dizginleyemez. Bu nedenle "Bakmak zinadır" desende gözünü kadından ayıramaz. Onun için örtünmesini isteyen Allah Teâlâ'dır. Çünkü erkekte ve kadında karşı cinse meyil vardır.

Bir kadının kocasını yahut bir kocanın karısını alıp bir yere götürsen eşi de koşa koşa mutlaka onun yanına gelir.[1662]

Bu birlikte âlem bekâ bulsun diye Allah Teâlâ erkekle kadına da birbirlerine karşı bir meyil verdi. Her cüz'e de, diğer bir cüz'e meyil verdi… İkisinin bir-

---

[1660] "***İnsanlara, kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, cins atlar, davarlar, ekinler gibi zevklerin sevgisi, çekici hale getirildi. Fakat bunlar, dünya hayatının geçici nimetleridir. Oysa Allah, akıbet güzelliği, O'nun yanındadır."*** (Âl-i İmran, 14)

[1661] Mesnevi, c.I, b: 2425–2436

[1662] Mesnevi, c.III, b: 2873

leşmesinden bir şey doğar, bir şey vücud bulur.[1663]

Allah Teâlâ zahirî ve batınî örtünmeyi beraber istemiştir. Yani örtünme yalnız vücudun da örtünmesi değildir. Ruhun örtünmesi de gereklidir.

> Nice namuslu, örtülü kadın vardır ki, ferciyle, boğazının şomluğundan rüsvay olmuştur.[1664]

> Kadının bakışı fitnedir. Fakat bu fitne, sesi de duyuldu mu bir katken yüz kat olur. Sesini yüceltmesine imkân bulunmazsa kadının bakışı, yalnız başına fayda etmez.[1665]

Bu nedenle kadın örtüsüyle sırrını korur. Bu sırrı ise, erkeğinin aynasıdır. Ayna eğer açıkta olursa gelen giden bakmak ister. Erkek ise, bir zaman sonra gelenin gidenin bakarken nefesi ile islediği aynayı temizlemek yerine, ya kırarsa? Aynanın islenmemesi için evde örtü örtersin. Bu örtü sürekli aynanı temiz tutar. Erkek bakmak için açtığında çirkin yüzünü dahi güzel görür. Bunun için hususî güzellik umumîleştiğinde değersizleşir. Talibi bile olmaz. Allah Teâlâ hususî güzelliklerin paylaşılmasını bazı yerlerde yasaklamıştır. Bu güzelliklerin başında kadının güzelliği vardır.

Kadın kendinde olanın saklamaya alışırsa onu erkekten daha fazla korumaktadır. Açarsa Allah Teâlâ'ya dahi isyan edebilecek gücü kendinde bulur. Çünkü kadın yaratma sıfatının tecelligâhıdır. Bu nedenle örtünen kadına açılmayı, açık olan kadına örtünmesi istenirken zorlama yolu ile değil ikna yolu ile teklif etmelidir. Zayıf denilen kadının çok güçlü olduğu bilinen bir gerçektir. [1666]

[1663] Mesnevi, c.III, b: 4415

[1664] Mesnevi, c.III, b.1696

[1665] Mesnevi, c.VI, b.4557

[1666] İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem (bir bayram namazında kadınlar tarafına geçerek):
"Ey kadınlar cemaati! (Allah Teâlâ yolunda) ***sadakada bulunun, istiğfarı çok yapın. Zira ben siz kadınların cehennemde çoğunluğu teşkil ettiğini gördüm"*** buyurdular. Dinleyenlerden cesaretli bir kadın:
"Niye cehennemliklerin çoğunu kadınlar teşkil ediyor, neyimiz var?" diye sordu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:
"Ağzınızdan kötü söz çok çıkıyor ve kocalarınıza karşı nankörlük ediyorsunuz. Aklı ve dini eksik olanlar arasında <u>akıl sahibi erkeklere galebe çalan sizden başkasını görmedim!"</u> dedi. O kadın tekrar:
"Ey Allah'ın resulü! Aklı ve dini eksik ne demek?" diye sorunca Rasûlüllah sallâllâhü aleyhi ve sellem açıkladı:
"Aklı noksan tabiri, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasını ifade eder. Dinlerinin eksik olması tâbiri de onların (hayız dönemlerinde) ***günlerce namaz kılmamalarını, Ramazan ayında oruç tutmamalarını ifade eder."***

Hülâsâ kadın örtüsüyle cazibe gücünü kontrol altına almaktadır. Çünkü kadın karşısında galip olan erkek yok gibidir.

"Bu iş, siz kadınların tuzağındandır. Gerçekten de sizin tuzağınız çok büyüktür."[1667]

Çünkü kadının isteği karşısında erkek aciz kalmıştır. Aciz kalan erkekte kadının safiyetini bozup kadına zarar vermekten kendini kurtaramamıştır. Onun için erkekteki acziyeti kadının açığa çıkartmaması gerekir. Çünkü erkeğin tabiatı buna müsaade etmez. Bu nedenle çok zaman huzur bozulmuştur. Huzurun olmadığı ortamda iyilik ve kötülük vasfı kaybolur. İyiliğin ve kötülüğün değersizleştiği toplum ilâhî gazabı celp eder.

E- İHVÂNIN PSİKOLOJİK DURUMLARI

Kitabın içerisinde dolaylı olarak bu konunun izahları geçse de ihvâna faydalı olacağı düşüncesiyle bir başlık altında incelemek ihtiyacı hâsıl olmuştur. Genellikle dikkat edilecek hususlar şunlar olabilir.

*Asıl hedefin ahiret hayatı olduğu dünyada göreceği ve kazanacağı şeylerin geçiciliğini unutmayıp, gerekirse terk etmede kararlı olmalıdır.

> Eğer bir deniz yolculuğunda bindiğin gemi bir limana uğrar da seni kıyıya su almak için yollarlarsa, yolda midye kabuğu veya mantar bulursan bunları toplayabilirsin. Fakat aklın daima gemide olmalıdır. Sık sık başını gemiye çevirerek kaptanın seni çağırıp çağırmadığını araştırmalısın. Eğer kaptan çağırırsa seni eli ayağı bağlı bir hayvan gibi, gemiye atmalarına meydan vermemek için elindekilerinin hepsini atıp hızla geriye dönmelisin. Hayat yolculuğunda da durum aynıdır. Bir midye kabuğu veya bir mantar yerine bir kadın veya bir çocuk nasibin olursa, bunları benimsersin. Fakat kaptan seni çağırınca arkana bakmadan her şeyi bırakıp gitmen lâzımdır. Eğer yaşlı isen yetişememek korkusuyla, gemiden pek uzaklaşmamalısın. [1668]

*İsteklerini dizginlemeyi bilmelidir.

> Bir çocuk; ağzı dar, içinde fındık incir bulunan bir kaba elini sokar, avucunu alabildiği kadar doldurur ve bu kadar, şişince, elini dışarıya çıkaramayarak ağlamağa başlar. Yavrum onun yarısını bırak. Elini yine oldukça dolu dışarıya çıkarabilirsin. Sen işte bu çocuksun. Çok istiyorsun ve hepsini elde edemiyorsun. Daha az iste, o zaman istediğin senin olur. [1669]

Buhârî, Hayz 6, Zekât 44, İman 21, Küsüf 9, Nikâh 88; Müslim, Küsüf 17, (907), İman 132, (79); Nesâî, Küsuf 17, (3, 147); Muvatta, Küsuf 2, (1, 187).

[1667] Yusuf, 28

[1668] EPİKTETOS, Düşünceler ve Sohbetler, trc. Burhan TOPRAK, İst, 1962, düşünceler. 13

[1669] a.e., 3 kitap, sohbet. 16

*Her şeyden önce yalnızlık denen korkulardan kendini kurtarmalı paylaşmayı öğrenmelidir. Tasavvuf terbiyesi aslında insanı yalnızlıktan kurtarmaktır. Nakşî usûlündeki rabıta uygulaması bu nedenledir. Kendini yalnız hisseden kişi duygularını ve fikirlerini olgulaştırmada yeterli olamayacağı muhakkaktır. ***"Yalnızlık Allah Teâlâ'ya mahsustur"*** denir. Allah Teâlâ yeterlilik ve hiç bir şeye muhtaç olmamak açısından yalnızlıkla vasıflıdır. ***"Ben, cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım."*** [1670] Ayette geçen "li-ya'büdûn"(kulluk) için "li-ya'rifûn" (bilinmek) manası verilmiştir. Çünkü bilinmeyene ve bilmeyenin kulluk etmesi mümkün değildir. Allah Teâlâ mahlukâta kendini rasüller vasıtasıyla tanıtmıştır. Bu nedenle Allah Teâlâ yalnızlığı kendi nefsi içinde istememektedir. [1671] Yaratıcının yaratılmışlar ile bir ilişkisi olduğuna göre ihvân her halükârda hayatını bir kimse ile paylaşacaktır.

*Güven duygusunu ileri seviyede tutmak gerekir.

> Seni sürgüne gönderecekler!
> — Dünyanın ötesinde beni gönderecekleri bir ülke var mı? Gittiğim her yerde gökleri, güneşi, ayı, yıldızları bulamayacak mıyım? Rüyalarım ve bir talihim olmayacak mı? Allah Teâlâ ile sohbete imkân bulamayacak mıyım? [1672]

*Kitapta da geçtiği gibi, zamanını değerlendirirken olgunlaşma sürecinin herkes için aynı olamayacağını da unutmamalıdır.

*Hiçbir şekilde insanüstü özellikleri (kerâmet) hedef tayin etmemeli ve kerâmet gibi şeyleri hedefleyen kişilerden uzak durmalıdır. Çünkü bu kişiler genellikle sorunlu kişilerdir. Onlar hayâli şeyler ile hayatın gerçeklerinden uzaklaşmışlardır.

> Sık sık düşüp kalktığımız kimselerin üzerimizdeki tesiri az değildir. Biteviye bir sefih ile düşüp kalkarsan, çok kuvvetli bir şahsiyetin yoksa senin onu yola getireceğini ümit etmekten çok onun seni bozmasından korkmalıdır. Mâdemki kültürsüzlerle temasta bu kadar tehlike vardır, onlarla ancak büyük bir ihtiyat ve anlayışla düşüp kalkmalıdır. [1673]

*Mürşidini insanlık vasfından dışarı çıkarmamalıdır. Eğer bu şekilde düşüncelere kendini yönlendirirse ileriye dönük karşılaşacağı sorunları çözemediği zaman bunalıma düşeceğine kesin gözle bakılır. *"Niçin böyle olu-*

[1670] Zâriyât, 56
[1671] Tevfik Ceylan Dede bu konuda buyurdu ki; ***"Allah Teâlâ yalnızlık sıkıntısından bu âlemleri yarattı."*** (Orhan Baba'dan işittim)
[1672] a.e., 3 kitap, sohbet. 44
[1673] a.e., 3 kitap, sohbet.31

yor? Benim efendim bana niye yardım etmiyor?" vb. soruları ile inancında sarsılmalar olur ki, sonuçları olumsuz olmaktadır.

*Üzülmemelidir.

Dünyada olup biten şeylerin bir kısmı elimizdedir. Bir kısmı da elimizde değildir.

Elimizde olanlar düşüncelerimiz, yaşayışımız, isteklerimiz, eğilimlerimiz, iğrenmelerimiz; bir kelimeyle bütün hareketlerimizdir.

Elimizde olmayanlar ise, eşya, mal, şöhret, mevki bir kelime ile hareketlerimiz arasında olmayan şeylerdir. Elimizde olanlar tabiatları dolayısıyla hürdürler. Hiçbir şey onları durduramadığı gibi, onlara engel de olamaz. Elinizde olmayanlar ise, güçsüz, esir, boyunduruk altında, binlerce engel ve terslik içinde olup bütün bütün bize aykırıdırlar. O halde hatırla ki, tabiatları dolayısıyla esir olanları hür ve başkasına bağlı olan şeyleri sana ayrılmış sanıyorsan her adımda engellere rastlayacak, kırılacak, üzülecek ve Allah Teâlâ'dan ve insanlardan da şikâyet edeceksin. Buna karşılık senin olanı benimser ve başkasının olanı da başkasının iradesinde sayarsan; o zaman kimse sana istemediğini yaptıramadığı gibi, istediğini de yapmana engel olamaz. Dolayısıyla kimseden şikâyet etmez, kimseyi suçlandırmaz ve istemeden hiçbir hareketi yapmağa zorlanmazsın. Kimse sana bir fenalık edemez, düşmanın olamaz ve başına kötü, zararlı bir şey de gelmez.[1674]

*Aşk cihetiyle zuhur edecek hallerin çabuk geçilmesini tercih ederek bir sonraki makam olan vuslatın bekâsını bulmak istemelidir. Çünkü aşk terbiyesi elemli ve bu deryâda boğulan çok olduğundan, geçilmesi ile terbiye edilmek ve mürebbi olmak mümkün olur.

Aşkta delilik halleri insana arızdır. Vuslatta ayıklık ve menfaat vermek vardır. Mevlâna kuddise sırruhu'l-aziz Mesnevî Şerifini vuslata erdikten sonra yazmıştır. Eğer bu şekilde olmamış olsa idi, okuyana hoş gelmezdi. Bazıları eserlerini seyr halinde yazarlar. Tatlı ve hoş görünse de verimli olmaz. Çünkü her insanın terbiyesi aynı yoldan olmadığı bilinen gerçektir. Seyr halinde yazanların eseri ve sözleri o yola muvafık düşene zevk verir. Bu nedenle Mesnevî gibi, her kesime hitap eden eserler az olmaktadır.

*Neye ne kadar sahip olduğunu bilmelidir..

Her ne hakkında olursa olsun: "Onu kaybettim!" deme. Fakat "Onu geri verdim!" de. Çocuğun mu öldü? Onu geri verdin. Karın mı öldü? Onu da geri verdin. Tarlanı mı elinden aldılar? İşte yine bir geri verme. — Lâkin onu elimden alan kötü bir adamdı! — Onu sana verenin falan veya filân yolu ile geri almasının ne önemi var? Onu sende bıraktığı sürede, yolcuların otellerden faydalandıkları gibi, âdeta sana ait bir şey değilmiş gibi ondan faydalan. [1675]

[1674] a.e., düşünceler.1–4
[1675] a.e., düşünceler. 17

Allah Teâlâ hayatın her cephesinde kulunun yanındadır. İrâde-i külliyesi ile takdir ettiklerinden başka olarak kullarına şerri bile verse rahmetindendir. Çünkü ilâhtır. Kula düşen kulluk gerçeğini unutmamasıdır. Acizliğini bilmesi insan için bir özür beyanıdır ve affa sezâ olur. Allah Teâlâ rabliğini en güzel şekilde îfa kıldığından insan kulluk mecburiyetini unutmamalı sorumluluğunu üzerine almalıdır.

* Allah Teâlâ'nın dünyada kişi için takdir ettiğine razı olmalı, gereğini en güzel şekilde icra etmelidir.

> Hatırla ki, uzun veya kısa bir piyeste rejisörün sana verdiği rolü oynayacak bir aktörsün. Eğer senin bir dilenci rolü oynamanı uygun görmüşse, elinden geldiği kadar iyi oynaman lâzımdır. Eğer bir topalın yahut bir prensin veya ayaktakımından birinin rolünü oynamanı uygun görürse, yine başka türlü hareket edecek değilsin. Zira verilen rolü iyi oynamak sana düşer. Lâkin bu rolü seçmek Allah Teâlâ'nın elindedir. [1676]

*Her şeyde tabiatının gereğinden başka özellik beklememelidir.

> Seni eğlendiren, ihtiyaçlarını doyuran, bir kelimeyle sevdiğin her şey karşısında, kendi kendine, onun ne olduğunu sormayı unutma. İlkönce en küçüklerinden başla. Bir çömleği seviyorsan, topraktan yapılmış bir çömleği sevdiğini bil. Eğer kırılırsa üzülmezsin. Çocuğunu veya karını seviyorsan kendi kendine geçici bir varlığı seviyorum de. Eğer ölüverirlerse ıztırap çekmezsin. [1677]

*İnsanlar ile arasındaki köprüleri yıkmamalı, yanlış hallerde önce kendini düzeltmeye çalışmalıdır.

> Hatırla ki, ne sana söven, ne seni döven, ne de sana hakaret eden vardır. Fakat bu işleri yapanların sana hakaret ettiklerine inancın onları sana böyle göstermektedir. Şu halde ne zaman biri seni kırar veya kızdırırsa. Bil ki, seni kızdıran o adam değil, senin inancındır. [1678]

*Muhakkak her insanın bir güzel tarafı olduğundan, yolun erbâbından istifade etmeye çalışmalıdır.

> Her şeyin iki kulpu vardır: biri onu taşımağa elverişli olan kulp, öteki taşmağa elverişli olmayan kulptur. Şu halde kardeşin sana bir kötülük ederse, onu sana kötülük yaptığı yandan alma. Bu onu götürüp gitmeğe elverişli olmayan kulptur. Fakat öbür yandan yani senin kardeşin olduğu taraftan al. Bu suretle

[1676] a.e., düşünceler. 25
[1677] a.e., düşünceler. 8
[1678] a.e., düşünceler. 29

onu sana, tahammül edilebilir gösteren sağlam taraftan tutmuş olacaksın. [1679]

*Ezel taksimatında irâde-i külliyenin taksimine razı olmalı ve sahip olduğu sınırlarının ne olduğunu tespit etmelidir.

Sana senden gelmemiş olan özelliklerle asla öğünme. Bir at gururla: "Ben güzelim!" dese buna tahammül edilebilir. Fakat sen böbürlenerek "Güzel bir atım var!" dersen bilki güzel bir ata sahip olmakla öğünüyorsun. Bunda cana ait olan nedir? Muhayyileni kullanman! Bunun için muhayyileni kullanırken tabiatı kolla. İşte o zaman kendindeki meziyetle öğünebilirsin. [1680]

*Kabz (keder) hallerinde şükrünü, bast (sevinç-zevk) hallerinde istiğfarını artırmalıdır.

*Hallerin geçiciliği fitnesinden kendisini kurtaramadığında hal kendini terk ettiğinde üzüntüye düşeceğini bilmelidir.

Ruh su ile dolu bir havuz gibidir. Onun kanatları bu havuzu aydınlatan ışıktır. Havuzun suyu dalgalandıkça ışığında dalgalandığı sanılır. Hâlbuki ışık olduğu gibidir. İnsan içinde bu böyledir. O bulanık ve üzüntülü iken, faziletleri bulanık ve perişan değildir. Onun özündeki kuvvetler harekete gelmiştir. Bu kuvvetler durgunlaşınca her şey durgunlaşacaktır. [1681]

* *"Kendi kendime asla engel olmayacağım!"* demelidir. [1682]

*Söylenen kötü sözlerden etkilenmeyip sabrını artırmalıdır.

"Bir taşa küfret, neye yarar? O seni duymaz. Onun için taşı taklit et ve sana söylenen küfürleri duyma!" [1683]

*Başarısızlıktan korkmamalıdır.

Ne fakirlikten, ne sürgünden, ne zindandan ne de ölümden korkmamalıdır. Fakat korkudan korkmalıdır. [1684]

*Duyguların esiri olmamalıdır.

Küçük ve büyük esirler vardır. Küçükler küçük şeyler için, bir yemek, bir ev, ufak tefek yardımlar için esir olanlardır. Büyükler ise, müdürlük, valilik gi-

---

[1679] a.e., düşünceler. 69
[1680] a.e,, düşünceler. 12
[1681] a.e., 3 kitap, sohbet.5
[1682] a.e., sohbet.6
[1683] a.e., sohbet. 68
[1684] a.e., 2. kitap, sohbet. 39

bi şeyler için esir olanlardır. Vilâyet makamının sembolü olan baltaların ve okların kimin önünde taşındığını görüyorsun, o vali öbür esirlerden daha esirdir. [1685]

*Çalışmanın sonucunu beklerken, olayların yönünü ve sonucunu tayin etmeyi bilmelidir.

Savaşta Allah Teâlâ'ya dayanmaktan ne fayda çıkar ki? Bu tavla oynayan acemilerin Allah Teâlâ'ya dayanmasına benzer. Donup kalmamış olan keskin bakışlarsa, ileriyi delip gider, perdeleri yırtıp görür. Bu bakışa sahip olanlar, on yıl sonra olacak şeyi şimdiden, hem de gözleri ile görürler. Böylece herkes bakışı ve görüşü miktarınca gaybı da görür, geleceği de... Hayrı da görür şerri de. Gözün önünde ardında bir engel kalmadı mı bütün dünya dümdüz olur, göz, gayp levhasını bile okur. Gözünü ardına çevirdi mi varlığın başladığı zamandan itibaren bütün macera ve âlemin yaradılışı gözüne görünür! [1686]

*Hatalı durumların pişmanlığı duymaktansa terk makamı olan tevbeyi nimet bilerek unutmaya çalışmalıdır. Tasavvuf ehli unutkanlığı çok olan kişi demektir. Hatasını ve sevabını hep unutur. Gaflet ile geleceğini ve gönülleri imar eder. Bu gaflet ayıklığın üzerinde olan bir gaflettir.

O anda bu dünya harap olurdu, insanların içlerinde hırs kalmazdı. Ey can, bu âlemin direği gaflettir. Akıllılık, uyanıklık, bu dünya için âfettir. [1687]

*Danıştığı şeylerde tarif edilene uymalıdır. Sözünü tutmayacaksa sormaktan kaçınmalıdır. Çünkü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ashâb-ı kirâm lüzumsuz soru sormaktan kaçınırlardı.

*Azlığın fitnesi çokluğun fitnesinden hafif olduğundan ibadet veya zikir olsun her şeyde en azıyla yetinmelidir.

Buraya kadar sayılan maddeler çoğaltılabilir. Önemli olan razı olmayı âdet haline getirip kendini korumakta kolay yolu tercih etmelidir.

[1685] a.e., 3 kitap, sohbet. 69
[1686] Mesnevi, c.IV, b. 2900-2905
[1687] Mesnevi, c.I, b.2065-2066

F—EHL-İ BEYT'İ SEVMEK [1688]

Sevgi ve buğz ezeli ve gizlidir. **Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin evladını seven kişinin sevgisi, kendisinden sonra çocuklarına, Ehl-i Beyt'e düşmanlık edenin düşmanlığı da çocuklarına geçmiştir.** Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin evladını sevenlerde bu sevgi meydana çıkmıştır. Cenabı Hakk şöyle buyurmuştur:

"Onlar, ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini ya da Rablerinin bir takım alametlerinin gelmesini gözetliyorlar. Rabbinin bazı alametleri geldiği gün, önceden iman etmemiş veya imanında bir hayır kazanmamış bir kimseye o günkü imanı hiçbir yarar sağlamaz. De ki: "Gözetin! Çünkü biz de şüphesiz gözetiyoruz." [1689]

Allah Teâlâ'nın bazı sözü tıpa tıp Hasan ve Hüseyin'in sayısına tekabül ediyor. Ayet, onların iki ayet (mu'cize) olduklarını gösteriyor. Kim onları inkar ederse, Allah Teâlâ'nın ayetini inkar etmiş olur. Sevenler ve sevmeyenler hakkında bütün söylediklerim, Mecâlısü'z-Zuhri'den alınmıştır. Allah Teâlâ gerçeği söyler, O, doğru yola iletir. Mecalisü'z-Zühri'de şöyle deniliyor:

"De ki; "Bu (tebligatım karşılığında) sizden bir ücret istemiyorum. Ancak yakınlara muhabbet istiyorum." [1690] sözünde geçen *Kurba* kelimesi, karabet manasına mastardır. Yakınlık taşıyan kimse murad edilmiştir. Yani: ***"Ya Muhammed, ümmetine söyle, size getirdiğim hakikat karşılığında sizden bir ücret istemiyorum, sadece yakınlarımı sevmenizi ve onlara eziyet etmemenizi istiyorum."***

Rivayet ediliyor ki; Bu ayet nazil olduğu zaman: *"Senin yakının kimdir ki, muhabbeti bize farz oldu ya Rasûlallah sallallâhü aleyhi ve sellem?"* dediler. Buyurdu ki;

"Ali-Fatımatuz-Zehra ve evlatlarıdır." Keşşâf'ta Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz şöyle buyurmuştur, deniliyor:

"Muhammed'in Ehl-i Beytine muhabbet üzerine ölen, şehittir." Uyanık olun, Âl-i Muhammed'e sevgi üzerine öleni, önce ölüm meleği, sonra Münker ve Nekir cennetle müjdeler.

Dikkat edin, Ehl-i Beyt'e muhabbet üzerine ölen, gelin kocasının evine teslim edildiği gibi, cennete teslim edilir.

Dikkat edin, Âl-i Muhammed'e muhabbette sebat üzerine ölen kimse, imanı garantili bir mümin olarak ölür. Âl-i Muhammed'e muhabbet üzerine ölen kimsenin kabrinden cennete iki pencere açılır. Muhakkak Âl-i Muhammed'e muhabbet üzerine ölen kimsenin, Allah Teâlâ kabrini rahmet meleklerinin ziyaretgâhı yapar. Muhakkak, Âl-i Muhammed'e muhabbet üzerine ölen, sünnet ve cemaat üzere ölür, kim Âl-i Muhammed'e buğz üzerine ölürse, kıyamet gününde iki gözü arasına ***"Allah Teâlâ'nın rahmetinden umutsuzdur"*** ibaresi yazılı olarak haşr olunur. Âl-i Muhammed'e buğz üzerine ölen, kâfir olarak ölür.

Dikkat edin, Âl-i Muhammed'e buğz üzerine ölen, cennetin kokusunu koklayamaz." Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Bizim kapımıza gelenin hakkı, üzerimize vacib olur" Bu hadisin söylenişine

---

[1688] Niyâzi Mısri, ***İrfan Sofraları,*** Süleyman Ateş, 1971, s156, 62. sofra
[1689] En'am, 158
[1690] Şura, 23

sebep şudur: "Tarikus-Salat bir adam, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem zamanında ölmüştü. Ashab, Resul-i Ekrem'in: ***"Namazı kasden terk eden kâfir olur."*** hadisinin dış manasına dayanarak bu adam üzerine namaz kılmamak ve onu Yahudi kabristanına gömmek istediler. Ali Kerremallâhü veche geldi,

"Ya Resulallah! Bu adam: "***Ya Ali, Allah'ın Resulünü ve evladını seviyorum."*** *diyerek beni bu sözüne şahid tuttu."* dedi. O zaman Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem yukarıdaki hadisini söyledi. Hz. Ali kerremallâhü veçhe'de o adamın namazını kıldırdı" ve müslüman kabristanına defnetti.

Hikaye olunur ki; Ali Kerremallâhü veche Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize geldi ve insanların kendisine çok haset ettiklerinden şikayet etti. Aleyhisselam buyurdu ki;

"Cennete ilk giren dört kişinin dördüncüsü olmak istemez misin? Ben, Sen, Hasan ve Hüseyin, zevcelerimiz sağımızda solumuzda, zürriyetlerimiz zevcelerimizin arkasında olduğu halde Cennete gireceğiz."

Muhibbu'd-din at-Tabari Ebu Hureyre radiyallâhü anhın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ebu Leheb'in kızı Sebia: *"Ya Rasûlallah sallallâhü aleyhi ve sellem, bana "Sen Hatabu'n-Nar: Ateş odununun kızısın."* diyorlar diye şikayet etti. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Benim akrabama eziyyet eden bir kavmin hali nice olur? Benim akrabama eziyet eden, bana eziyet eder. Bana eziyet eden de, Allah Teâlâ'ya eziyet etmiş olur."

Şifa-i Şerifte şu hadise kaydedilmiştir: ***"Muhammed'in Âli'ni (evladını) tanımak, cehennemden kurtulmadır. Muhammed evladını sevmek, sırat (köprüsün) den geçmeye ruhsattır. Âl-i Muhammed'e dostluk, azaptan emandır."*** Yine orada deniliyor ki;

"Ulemanın bir kısmı: Onları tanımak yerlerini ve nebiye yakınlık cihetlerini bilmek demektir. Bir insan onları bu şekilde tanırsa onlar hakkında neler yapılması gerektiğini bilir ve bu bilgisi sebebiyle onlara hürmet ve muhabbette kusur etmez." Yine orada şu söz de vardır:

"Ebu Bekir Sıddik radiyallâhü anh demiştir ki; ***"Muhammed'i, Ehl-i Beytinde gözetleyiniz."*** ve demiştir ki;

"Nefsim, elinde olan Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki, benim için Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin akrabası, benim kendi akrabamdan daha sevgili ve ileridir."

Hayret, hayret ki, insan, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin evladını sevmez, hatta onu kötüleyerek, haset ederek ona eziyet ederse, Allah Teâlâ katında nasıl mertebe, makam ve şeref talep edebilir? Sadece yememek, içmemek, aç kalmak, uyumamak ve ibadet vazifelerini yapmakla bir makam elde edilemez. Zavallı bilmiyor ki, göklerle yer arası kadar ibadeti olsa, Allah Teâlâ'ya kavuşamaz. İblis'e bak ki, bu kadar ibadeti varken Allah Teâlâ'nın lanetini uğramıştır.

Rivayet ediliyor ki; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin şehrinde kendisine komşu olup orada elde ettiği sevaplara karşın, İmam Mâlik radiyallâhü anhı, Cafer ibn-u Süleyman dövmüştü. İmam Mâlik, dayaktan bayıldı. İnsanlar gelip kendisini ayılttıkları vakit şöyle dedi:

"Beni dövene hakkımı helal ettiğime sizi şahit tutarım." Sonra kendisine bunun sebebi sorulduğunda şöyle dedi:

"Öldüğüm zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile karşılaşırsam, be-

nim yüzümden evlad-ı Resülullah'tan birinin Cehenneme gitmesinden utanırım."
"Kim bir iyilik ederse, onun iyiliğini artırırız." [1691]

Süddi'den rivayet edildiğine göre, bu ayette geçen ***hasene*** (iyilik) Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Ehl-i Beytine muhabbettir. Bu ayet, Ebubekir Sıddik radiyallâhü anhın Ehl-i Beyti çok sevmesi hakkında nazil olmuştur. Zahir olan umum iyiliktir. Hangi iyilik olursa olsun. Ama şu var ki, "Yakınlara sevgiden" sonra zikredilmesi, bu sevginin, ayetin işaret ettiği iyilik olduğu düşüncesini kuvvetlendirir. Diğer iyilikler de buna tabi'dir.

"Allah Teâlâ tevbe edeni affeder. İtaat edene şekur'dur" sevap verir, nimet ve keremini artırır. Kurtubi ve başkaları Süddi'nin şu ayet hakkında şöyle dediğini naklederler: ***"Allah bağışlayıcıdır, şekurdur"*** yani Âl-i Muhammed'in günahlarını bağışlayıcıdır. Onların iyiliklerine teşekkür edicidir. Sa'lebi'de:

"Ey Ehl-i Beyt, Allah sizden kötülüğü gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." [1692] ayetindeki Ehl-i Beyt ile bütün Haşim oğullarının kast edildiğine kânidir. Savaiku'l-Muhrika da bunu zikretmiş ve demiştir ki,

"İmam Mâlik radiyallâhü anhaya göre, Ehl-i Beyt'e farz ve nafile sadakanın haram oluşu da onları temizleme içindir. Çünkü sadaka ve zekât, insanların kirleridir. Alan insanı küçük düşürür. Vereni üstün yapar." ve demiştir ki;

"Müfessirlerden bir cemaat "Selâmün alâ İlyâsin: Selam İlyas'a" ayetinden maksat, Muhammed evladı olduğuna kail olmuşlardır." Kelbi de böyle demiştir. Yine Kelbi'den bir kavilde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde evla bi-t'tarik ayetin şümulüne dahildir. Fahrüd'din Râzi şöyle diyor:

Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selem, Ehli Beyti, beş şeyde kendisine müsavidir: Selam da. Çünkü ***"Esselamü aleyke eyyühennebiyyü: Selam sana ey peygamber" ve: "Selamün ala İlyâsin: İlyas'a selam olsun."*** [1693] buyurmuştur, O'na salâtta ve şehadette vardır. Allah Teâlâ buyurmuştur:

"Tâ Hâ: yani Ey Tahir" ve buyurmuştur: ***"Yuridullahu li yuzhibe ankumu'r-ricse: Allah Teâlâ sizi temizlemek istiyor."*** Sadakanın hürmetinde ve muhabbette: ***"Bana tabi olun ki, Allah Teâlâ sizi sevsin"*** [1694] ***"Sizden bir ücret beklemiyorum, ancak yakınlara muhabbet etmenizi istiyorum."*** ayetleri bunu amirdir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde:

"Yıldızlar gök ehline emândır. Ehli Beytim, ümmetime emândır." demiştir. Savaik sahibi bu hususta şöyle demiş:

"Cenabı Hakk dünyayı, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem için yaratmıştır. Onun devamını Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin devamına ve Ehl-i Beytinin devamına bağlı kılmıştır. Çünkü onlar, Fahr-i Razi'nin zikrettiği hususlarda onunla müsavidirler. Çünkü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem "Allah'ım, onlar benden, ben onlardanım." demiştir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bir parçası olan Hz. Fatıma radiyallâhü anhadan doğmaları sebebiyle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bir parçasıdırlar." (Savaik)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Aranızda Ehl-i Beytim, Nuh'un gemisine benzer. Binen kurtulur." (Müs-

---

[1691] Şûra, 23
[1692] Ahzab, 33
[1693] Saffat, 130
[1694] Âl-i İmran, 31

lim'in rivayetinde: ***geri kalan boğulur***) bir rivayette helak olur cümlesi de vardır. Bu hadisin manası şudur: Onları seven, onlara hürmet ve tazim eden, onların âlimlerinin gösterdiği yolda giden muhalefet etme karanlığından kurtulur. Bundan geri kalan, küfür denizinde boğulur, azgınlıkta helak olur. Yine bu hususta Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin:

"Allah Teâlâ'nın üç hürmeti vardır: Allah Teâlâ, bunlara riayet edenin dinini, dünyasını korur. Bunlara riayet etmeyen kimsenin Allah Teâlâ ne dünyasını, ne ahiretini korumaz: İslam'a hürmet, bana hürmet ve benim rahmime (soyuma) hürmettir."

"Ben, tevbe eden, inanan, salih amel işleyip hidayete eren kimseyi elbette bağışlayanım."[1695] ayetinde Sabitü'l-Bennai:

"Yani Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Ehl-i Beytinin velâyetine erdi." demiştir. Bu Savaik'te zikredilmiştir. Kurtubi orada İbnu Abbas'tan:

"Rabb'in sana razı oluncaya kadar verecektir." ayeti üzerinde şu tefsiri yapmıştır:

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin rızası, Ehl-i Beytinden hiçbirinin cehenneme girmemesidir." Hakim şu hadisi çıkarmış ve sahih görmüştür:

"Rabbim, Ehl-i Beytimden Allah Teâlâ'nın birliğine inanan ve benim nebiliğimi kabul edene azab etmeyeceğini bana va'detti."

"Rabbimden, Ehl-i Beytimden hiç kimseyi ateşe sokmamasını niyaz ettim; bunu bana verdi."

Ahmed, Menâkıbında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin şöyle dediğini kaydediyor:

"Ey Haşim oğulları, Beni hak rasul olarak gönderen Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki, Cennet halkasını tutsaydım, önce sizinle başlardım." Tabarani Ali Keremallâhü vecheden şu sözü derlemiştir:

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizden işittim, diyordu ki;

"Havz-ı Kevser'e ilk gelenler, Ehl-i Beytim ve ümmetimden onları sevenlerdir."

"Ehl-i Beytim ve onları sevenler, Cennette şu iki (parmak) gibi (yan yana) dır."

"Biriniz beni kendisinden fazla sevmedikçe, bana kendisinden çok hürmet etmedikçe, Ehl-i Beytimi kendisinden çok sevmedikçe, onları kendine tercih etmedikçe iman etmiş olmaz."

"Evladınızı üç huy üzerine yetiştiriniz: Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sevgisi, Ehl-i Beytinin sevgisi ve Kur'ân-ı Kerim okumaktır."

"Benim, Ehl-i Beytimin, Ansar'ın ve Arabın hakkını itiraf etmeyen ya münafıktır, ya şiddet ve sıkıntı içindedir, ya da annesi kendisine cünüp iken hamile kalmıştır."

"Ehl-i Beytimi ancak mümin ve müttaki olan kişi sever. Onlara ancak münafık ve şaki olan buğz eder."

"Ehl-i Beytime buğzedeni Allah Teâlâ cehenneme atar."

"Haşimoğullarına ve Ensara buğz küfürdür. Arab'a buğz ise, nifaktır."

Kadı İyaz Şifa'da özetle şöyle demiştir: ***"Bir kimse Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin zürriyetinden birisinin babasına söver ve Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi istisna ettiğine bir delil getiremezse o adam katlolunur."***

[1695] Tâhâ, 82

Savaikte şöyle diyor:

“Ehl-i Beytim hakkında bana eziyet eden kimseye Allah Teâlâ lanet etsin. Ehl-i Beytim hakkında bana eziyet edeni Allah Teâlâ incitir. Allah Teâlâ, Ehl-i Beytime zulmeden yahut onları öldüren, yahut öldürene yardım eden veya onlara sövene Cenneti haram kılmıştır.”

Bu Hadisi şeriflerden, **Ehl-i Beyte muhabbetin farz olduğu ve onlara buğzun haram olduğu anlaşılmaktadır.** Beyhaki, Bağavi, Ehl-i Beyte muhabbetin lüzumunu tasrih etmişler, Şafii de şu sözüyle bunu ifade etmiştir:

“Ey Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Ehl-i Beyti, sizi sevmek, Allah Teâlâ’nın inzal buyurduğu Kur’ân-ı Kerimde bize farz kılınmıştır. Size şu büyük şeref yeter ki, size salâvat-i şerife getirmeyen kimse namaz kılamamış sayılır. (zira namazın her oturuşunda Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemle beraber âline salavat getirilir. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve soyuna rahmet istenir.) Bundan dolayı Ehl-i Beytten, bir bid’at ve sair şeyi işleyip fasık olan kimsenin zatına değil, fiillerine buğz edilir. Çünkü O, aralarında zaman olsa da yine Allah Teâlâ’nın Elçisinin bir parçasıdır. An-Nakiyyu’l-Makrizi şöyle diyor:

“Onlara dil uzatmaktan sakının. Çünkü salih de olsa, facir de olsa, yine O’nun evladıdır” Şeyh Muhyiddin Arabi kuddise sırruhu’l-aziz, Fütuhat’ında şöyle diyor:

“Bana Mekke’de inanılır bir kimse dedi ki; Ben, Mekke’de şeriflerin halka yaptıkları işleri kötü görürdüm. Rüyamda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kızı Hz. Fatımatu’z-zehra radiyallâhü anhayı gördüm. Benden yüz çevirdi. Selam verip, yüz çevirmesinin sebebini sordum.

“Sen şeriflere dil uzatıyorsun.” dedi.

“Ey Seyyide’m, dedim, onların insanlara neler yaptıklarını görmüyor musun?”

“Onlar benim oğullarım değil midir?” dedi. *“Bu andan itibaren tevbe ettim.”* dedim.”

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz buyurmuşlardır: ***“Kim bana kavuşmak ve kıyamet gününde kendisine şefaat elimi uzatmamı isterse, Ehl-i Beytime salat etsin, onları sevindirsin.”*** (Savaik).

İmam-ı Şafii şöyle demiş: ***“Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin evladı, benim vesilemdir. Onlar benim için Allah Teâlâ’ya vesiledir. Onlar yüzü hürmetine kıyamet gününde sahifemin sağ tarafımdan verilmesini umarım.”*** Rivayet edilir ki; İbnu Ömer radiyallâhü anh Zübeyr’e

“Gidip Hasan İbn-i Ali’yi ziyaret edelim” dedi. Zübeyr biraz ağır aldı. İbnu Ömer:

“Bilmiyor musun ki, Haşim oğullarının halini sormak farzdır. Ziyaret nafiledir.” (Savaik) Hatib, bu konuda merfu’an şu hadisi çıkarmıştır:

“Bir adam diğerine kıyam eder (önünden kalkar); ancak Haşim oğulları müstesnadır. Onlar, hiç kimseye kıyam etmezler.”

Hikaye olunur ki, Kurra’ (iyi Kur’ân-ı Kerim okuyanlar) dan biri boş kaldıkça Timurlenk’in mezarına gider, başı ucunda:

“Tutunuz onu, bağlayınız, sonra cehenneme atınız, sonra boyu yetmiş arşın olan zincirlere vurunuz.” [1696] ayetini okurmuş. Bu adam demiş ki; “Birden uyumuşum. Bir de baktım ki, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz oturmuş, Timurlenk de yanında. Kendisini azarladım:

[1696] Hakka, 30–32

"Ey Allah'ın düşmanı, buraya da mı geldin?" dedim. İstedim ki, elinden tutup Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin yanından kaldırayım. Efendimiz;

"Bırak onu, dedi, çünkü o benim zürriyetimi seviyordu." ağlayarak uyandım. Artık o ayeti Timur'un kabrinde okumaktan vazgeçtim. Cemalü'l-Mürşidi veş-Şihabu'l-Kuzani haber vermiştir ki;

Timur'un oğullarından biri şöyle nakletmiş: Timur, ölüm hastalığına yakalandığı zaman birkaç gün ıztırap çekmiş, yüzü simsiyah kesilmiş, rengi değişmişti. Sonra uyanmış. Kendisine o halini haber vermişler. Demiş ki;

"Azap melekleri bana gelmişlerdi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem gelip onlara:

"Onu bırakın gidin, çünkü o, benim akrabamı sever ve onlara iyilik ederdi." dedi. Onlar da bırakıp gittiler. İbnu Hacer diyor ki;

"Onların hakkına riayet, insanların en zalimi olan, Timurlenk'e bile fayda verirse artık başkasına nice olur"

Hikaye olunur ki;

Yemen salihlerinden biri çoluk çocuğuyla beraber deniz yoluyla Hacca gitmiş. Cidde'ye kavuştukları zaman gümrükçüler, kadının iç çamaşırlarına varıncaya kadar hepsini aramışlar. O salih adam bu muameleye çok kızmış. Mekke Şerifi es Seyyid Muhammed ibnu Berekat (Allah ona rahmet etsin) i Allah Teâlâ'ya şikayet etmiş. Rüyasında Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi görmüş. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kendisinden yüz çevirmiş.

"Niçin ya Rasûlallah? diye sormuş. Buyurmuş ki;

"Benim şu oğlumdan daha zalim hiç kimse görmedin mi?" Adam hemen korku içerisinde uyanmış. Şerif hakkında Allah Teâlâ'ya tevbe etmiş ve artık ne yaparsa yapsın, hiçbir şerife dil uzatmamaya ahdetmiş." (al-İkdu'l-Lai)

Ey Allah Teâlâ'nın Rasulü'nün Ehl-i Beyti, ey kendilerini methetmek için Kur'ân-ı Kerim ayetleri inen kimseler!

Ey Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Ehli Beyti, sizi sevmek farzdır. Siz bütün ümmetlerden üstünsünüz. Ey Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Ehli Beyti, sizi Kur'ân-ı Kerim öğmüştür. Artık benim öğmemin, benim sözümün ne kıymeti kalır?

Şiir:
"Nebiler, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi alâmet yaptılar.
Alâmet, meşhur olmayanın işidir.
Nübüvvet nuru, o Ehl-i Beytin güzel yüzlerindedir.
Onlar Tıraz-ı Ahder'den daha şereflidirler."

NETİCE

Hz. Ali kerremallâhü veche yıllar önce Efendi Hazretlerinin vasıflarını şu şekilde tarif ediyor. [1697]

> **Yüzünde güleçlik vardır, kalbindeyse hüzün. Gönlü her şeyden geniştir, nefsi her şeyden alçak. Yücelikten nefret eder, düşmandır, gamı gussası uzundur, düşünmesi derin. Susması fazladır; konuşmaya vakti hiç yoktur. Çok şükreder; çok sabreder. Düşünceye dalmıştır, ihtiyacı olanları görünce kendi ihtiyacını hatırlamaz bile, güzeldir, geçinmesi hoş ve yumuşaktır. Şeref ve din bakımından serttir, huy bakımından kuldan daha aşağıdadır.**

Yazılan bu kitapta da İhramcızâde Hacı İsmail Hakkı Toprak kuddise sırruhu'l-azîz Hazretleri hakkında verilen bilgiler ile tasavvufî terbiyesinin ilkesini de tespit etmeye çalıştık. Bu tespit bizim görebildiğimiz bir kısımdır. Ulaşamadığımız bilginin çok olduğunu itiraf etmek durumundayız.

Hacı Hasan Akyol Efendi'nin Efendi Hazretleri hakkında buyurduğu sözler çok manidârdır.

"Ben birçok şeyh gördüğüm gibi, üç şeyhe hizmet ettim. Sırrını ve halini en saklı tutan O idi. Biz O'nu anlayamadık, başkaları da anlayamadılar."

"Yıl 1949 idi. Efendi Hazretleri 40 kişi Sivas'tan, 32 kişi Malatya ve Kastamonu tarafından olmak üzere 72 kişi ile hacca gitmişlerdi. Medine'de şeyhim 40 gün başını yastığa koyup yatmadı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Ravzasında huzurlu günlerimiz oldu. Cidde'de uçak beklerken Şeyhim;

"Anadan doğmuşa döndünüz, kul hakkı hariç" *dedi. Uçağa bindik. Şeyhim uçağın arka tarafına döndü, namaz kılıyoruz. 72 kişiye imam oldu. Nurcu cemaatinin başı Kastamonulu Fevzi Efendi de vardı, dedi ki;*

"Efendi ne mutlu. Hiç kimseye nasip olmayan size nasip oldu" Şeyhim dedi ki;

"Sözünüzden taviz vermeyin, imanınızda sadık olun. Mahşerde 72 fırka, 73 cü olan Nâci fırkasının öncüsü tayin olunduk" *sözünü şeyhimizin, dilinden duydum.*

"Ne mutlu, cihanın kutbu. Şeyhimizi duyan duyurana değil mi? "Fatsalı Hamit Hoca Sivas'a şeyhime ziyarete gelince "Sivas'ın her şeyi şeyhim olmuş" dermiş. Şeyhimin yanına varmadan geri dönermiş. 6 yıl bu şekilde devam etmiş. Çarşamba'da araba çarpmış polis Hamit Hoca'ya sormuş.

"Şeyhime gittim, Şeyhimden de geliyorum, Şeyhime kurban oldum" diyen Hamit Hoca kabrinde sağlamca durduğu görüldü,

"İşte hay (diri) duran kurbanlık şehit budur"

Konuya uygunluğu sebebiyle Türkelili Mevlâna Küçük Hüseyin Efendi-

[1697] Hz. Ali kerremallâhü veche, Nehc'ül-Belaga, hzl: Abdülbaki Gölpınarlı, İst. h. 1390, s. 393

den dinlediklerimi aktarıyorum.

Hacı Hasan Efendimizin evine gittik. Sabah kahvaltısını yaptık. Buyurdu ki; ***"Şeyhimizi ziyaret ettiniz mi? Öyle ise, bizde şeyhimizden haber ederiz."*** dedi. *Çay içerken ilâveten buyurdu ki;*

"Şeyhim iki cihanın kutbu idi. Şeyhimle 43 yıl beraber oldum iki tende bir can idik. Halen de beraberiz. Şüphe edenler bende, bir yara açsınlar Şeyhimin kabrini de açıp baksınlar. Şeyhim kabrinde hay (diri) duruyor. Aynı yarayı Şeyhimde görürler.

"En ziyade acıdan yara, dil yarasıdır. Her yaranın tedavisi vardır. Dil yarası mahşerde mahcupluktur. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Sülûk gören azap görmez fakat mahcupluk vardır." Mahşerde mahcup olmayacağım. Şeyhimin sözüne söz katmadım, ilaveyi kelam yapmadım, duyduklarımı duyurmağa vesile oldum.

Hacı Gardaş! Bu matlupsuz ziyaretlerinle bizi memnun ettin. Bizde size Şeyhimizi anlattık. Zamanımızın kutbunu tanımaktan büyük bir nimet olmaz. Şeyhimden duyduğum, yakınlığı ziyade edecek amel, edep, hayâ, feraseti aşikâr ettik. Aramızda gizli sır kalmadı. Herkesin sevdiği ile beraber olacağı berzahta, mahşerde ve Havzı Kevser başında cem olup cennette cemâlu'llâh'a tevhid sesleriyle koşarak gideceğiz ve beraber olacağız.

Aktarılan bu sözler bize Efendi Hazretlerini anlatabilmenin zorluğunu gösterdi. Aslında büyükler hakkında yazmak eksikliği itiraf etmekten başka bir şeyde değildir.

Kitap yazılırken iki bilginin oluştuğunu gördük. Biri duyulanlar, diğeri görülenler. Görülenlerinde ikiye ayrıldıklarını anladık. Gözle görülenler ve kalple görülenler.

Kalple görenler hep sustu. Diğerleri ise, konuştular. Bizde her ne kadar kalple görmedikse de akıl gözümüzle görmeye çalıştık. Akıl gözümüz bize bir şeyi hatırlattı ki; kalple görenler niçin sukutu tercih ettiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Biz nebilerin aşikâre mucizeleri ile Hakk'taki mertebemizi artar. Bizden sonra Allah Teâlâ'nın yeryüzünde veli kulları olur, gizlilikleri kadar yakınlıkları ve mertebesi artar." Hacı Hasan Efendi bu söze ilâveten

"Eğer biz durumumuzu aşikâr etseydik kapımızda onbeş gün bekler yüzümüzü görmeden giderdiniz, Efendi Hazretlerinin durumu siz düşünün."

Bu nedenle Efendi Hazretleri için ne kadar söylense ve yazılsa hala bir takım şeyler eksik kalmıştır. Eksik kalanı tamamlayacak bilgilerin zamanla halkaya dâhil olacağı düşüncesiyle özrümüzü beyan ederiz.

> Tane arayana tane, tuzaktır. Fakat Süleyman arayan hem Süleyman'ı bulur, hem taneyi elde eder. Bu ahir zamanda kuşlara bir an bile birbirlerinden aman yoktur. Devrimizde de Süleyman var, bizi sulha kavuşturur, zulmümüzü giderir. *"Hiçbir ümmet yoktur ki, aralarında bir korkutucu olmasın"* ayetini oku. Allah Teâlâ *"Hiçbir ümmet bulunamaz ki, içlerinde bir Allah Teâlâ'nın halifesi, bir*

himmet sahibi bulunmasın" dedi. [1698] Allah Teâlâ sana Hakk korkusunu verdi mi bunu "Korkma" hitabı say. Sana tabak yolladı mı ekmek de yollayacak demektir.[1699]

İnsanın bugünkü hayâtı, bütün zevkleri ve kederleriyle geçmiş ömürlerin amelleri neticesidir. Bu böyle olduğu gibi, şimdiki amellerimiz de gelecek ömürlerin tohumlarıdır."[1700]

Ya Rabbî!

Temizler hakkı için bizi bulaşıklıktan uzak tut. Eğer bilmeyerek bir kusur yaptıksa, bizi mazur gör. İbadetten beli iki kat olan, bununla beraber günahtan utanarak gözleri ayaklarına bakan ihtiyarlar hürmetine gözümü sâadet yüzüne bakmaktan, dilimi şehadet getirmekten menetme.

Yakîn çerağını yoluma tut. Kötülük yapmaktan elimi kısalt. Görülmeğe yaramayan şeylerden gözümü çevir. Dince makbul olmayan şeyleri yapmak için bana kudret verme.

Ben senin aşkında durmuş bir zerreyim, hakirim; varlığımla yokluğum müsavidir. Senin lûtfun güneşinden bana bir tel ışık elverir; görenler beni o ışık içinde görsünler.

Ya Rabbi! Âsi kullarına bak. Bakılacak, acınacak onlardır. Sen padişahsın, biz gedâyız. Senin bize iltifatın kâfidir.

Ya Rabb! Bana ceza verecek isen adaletine göre ver. Amelime göre verecek olursan inlerim, ağlarım, vadin böyle değildi diye feryat ederim.

Ya Rabb! Beni hakaretle kapıdan kovma. Çünkü benim başka kapım yoktur.

Kapından cehaletle birkaç gün ayrıldımsa, pişman oldum. Şimdi geldim, yüzüme kapıyı kapama.

Yaptığım murdarlıktan dolayı acz ile başımı eğmekten başka bir özrüm yoktur.

Allah Teâlâ'm! Sen zenginsin, ben fakirim. Bana günahımdan dolayı ceza verme. Âdettir, zenginler fakirlere acırlar.

Zaaf halimden dolayı ağlasam da yeri vardır. Çünkü zayıf isem de, Efendim kavidir.

Ya Rabbi! Gafletle Elest-ü bezmindeki ahdi unuttum. Ne yapayım böyle oldu. Gayret eli kazaya ne yapabilir? Bizim tedbirimizin elinden ne gelir? İşte bu nokta bize kusurumuzdan dolayı özür olarak kâfidir.

İlâhî, ben ne yaptımsa Sen yıktın. Efendiye karşı kulun elinden ne gelir?

İlâhî, ben Senin hükmünden baş çekmiyorum. Fakat iraden ne ise, o oluyor.[1701]

Âmin.

[1698] Mesnevi c.II, b.3705–3709

[1699] Mesnevi c.III, b.495

[1700] Ken'an Rifâî, a.g.e., s.306

[1701] Şeyh Sâdi-i Şîrazi, Bostan, a.g.e., s. 300

Gönül hûn oldu şevkinden boyandım Yâ Resûlallah
Nasıl bilmem bu nîrâna dayandım Yâ Resûlallah
Ezel bezminde bir dinmez figândım Yâ Resûlallah
Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım Yâ Resûlallah

Yanan kalbe devâsın sen bulunmaz bir şifâsın sen
Muazzam bir sehâsın sen dilersen rehnümâsın sen
Habîb-i Kibriyâ'sın sen Muhammed Mustafâ'sın sen
Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım Yâ Resûlallah

Gül açmaz çağlayan akmaz İlâhî nûrun olmazsa
Söner âlem nefes kalmaz felek manzûrun olmazsa
Firâk ağlar visâl ağlar ezel mestûrun olmazsa
Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım Yâ Resûlallah

Erir canlar o gül-bûy-ı revân-bahşın hevâsından
Güneş titrer yanar dîdârının bak ihtirâsından
Perîşân bir niyâz inler hayâtın müntehâsından
Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım Yâ Resûlallah

Susuz kalsam yanan çöllerde can versem elem duymam
Yanardağlar yanar bağrımda ummanlarda nem duymam
Alevler yağsa göklerden ve ben mess eylesem duymam
Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım Yâ Resûlallah

Ne devlettir yumup aşkınla göz râhında can vermek
Nasîb olmaz mı Sultânım haremgâhında can vermek
Sönerken gözlerim âsân olur âhında can vermek
Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım Yâ Resûlallah

Boyun büktüm perîşânım bu derdin sende tedbîri
Leb'im kavruldu ateşten döner pâyinde tezkîri
Ne dem gönlüm murâd eylerse taltîf eyle Kıtmîr'i
Cemâlinle ferah-nâk et ki yandım Yâ Resûlallah

Yaman Dede kuddise sırruhu'l-azîz

KİTÂBİYÂT

A.İbrahim Dede, Aşçı Dede'nin Hatıraları, Mustafa Koç-E. Tanrıverdi, İst, 2006,
Abdülaziz Debbağ Trc: Celal Yıldırım Kitab'ül İbriz - İstanbul : Demir Yayınları, 1979. - Cilt I-II.
Ahmed Açıkgöz, İnkişaf Dergisi,10 Nisan 2005,
Ahmed Ziyâuddin Gümüşhânevî kuddise sırruhu "Câmi-ul Ûsul" Arapça, İstanbul,
Akın Ali Hz. Ebû Tâlib Ve Tarihte Gizli Kalmış Gerçekler" - İstanbul : Sakaleyn, Ağustos 2007.
Albayrak, Sadık, İrticanın Tarihçesi, İst, 1987
Altuntaş, İsmail Hakkı Kutsi Dua ve Kaside-i Ercuze - İstanbul : Gözde Matbaa, 2005.
Altuntaş, İsmail Hakkı, Muhammedî Dua, İstanbul, 2004,
Alvın Toffler, Gelecek Korkusu Şok, Çev. Prof. Selami Turgut, İst. 2006
Alvin Toffler-Heidi Toffler, Zenginlik Devrimi, trc. Selim YENİÇERİ, İst, 2006
Apuhan, Recep Şükrü, Öteki Menderes, İst, 1997
Arif, Hüseyin, Yunus Emre, İstanbul, 1977
Âşık, Nevzat, İbadette Aşırılığa Karşı Hz. Peygamberin Tutumu, İzmir, 2003.
Ateş, Seyyid Osman Hulusi, Divan-ı Hulusi-i Darendevi, İstanbul, 1986
Ateş, Süleyman, Kadiri Yolu Sâliklerinin Zikir Makamları, Ankara,1976,
Aymaz, Abdullah, Işığın Düştüğü Yerler. İst, 2005
Aynî, Mehmet Ali, Tasavvuf Tarihi, sadeleştiren H.Rahmi Yananlı, İst, 2000
Aytanç, Gönül, Sözce, İst. 2005
Ayverdi, Sâmiha, Âbide Şahsiyetler, İst. 1976,
B. Ahmed Naîm, Sahîh-i Buhârî M Tecrid-i Sarih trc. ve Şerhi, 1979.
Barkçin Savaş Ş. Ahmed Avni Konuk - İstanbul : Klasik Yay. , 2011.
Baştunç, Yüksel, Yangın Adam Neyzen Tevfik, İst. 2000
Berksan, Nazım, Tarafsız Konuşuyor, İst, 1960
Beyânü'l-Hak Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 28, Yıl: 1327
Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, İst., 1992.
Birön Em. Binbaşı Kazım Sohbetname Ahmed Ammiş Efendi - Bilecik : , 1953.
Burgay, Hasan, Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in Varisleri, Ankara, 1994
Burkay Hasan Menâkıb-ı Şerefiyye - Ankara (Beş Cilt) : Çınar Yayınları, 1995-2010 .
Bursevi, İsmail Hakkı, Tuhfe-i Atâiyye, Veysel Akkaya, Kâbe Ve İnsan, İstanbul,
Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, Ankara,1988.
Carl Vett Trc: Prof.Dr.Ethem Cebecioğlu, Kelâmi Dergâhından Hatıralar(İstanbul - 1925) - Ankara : , 1993.
Cebecioğlu Ethem, Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü, Ankara, 1997
Çantay, Hasan Basri, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, İstanbul 1976
Çavuşoğlu, Ali,"Yusuf Hakîkî'nin Tasavvuf Risâlesi,"S.B.Ens. D.S.13Yıl: 2002,
Çeçen, Halil, Niyazî-i Mısrî'nin Hatıraları, İst, 2006,
Çetin, Mahmut, İlişkiler, İst. 2000
Çınar, Fatih, Hacı Hasan Efendi Hayatı ve Tasavvuf Anlayışı - Sivas : , 2005.
Çınar Fatih, M. Takî Efendi, Cum. Ü. İlahiyat Fak. Der C. IX/2.12. 2005, Sivas,
Çoşkun, Ahmed, Sohbetler, Hatıralar, İst, 1982
Çöker, Fahri, Türk Parlâmento Tarihi, Milli Mücadele Ve TBMM I. Dönem (1919–1923), Ankara 1995, III, 890, (TBMM. Vakfı Yayınları);

Demirel, Ömer, Osmanlı Dönemi Sivas Şehri, Sivas 2006
Denizkuşları, Mahmud, Kur'ân-ı Kerim ve Hadislerde Tıp, İst., 1982.
Dilaver Selvi-Enbiya Yıldırım-K. Yıldız -Ö. Yıldız, Rabıta ve Tevessül, İst, 1994
Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi Yıl: 2002 Mevlâna Makalesi, Sayı: 10,
Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV (2004) Hadîsler Işığında Temizlik ve İbâdet Konularındaki Vesveseler ve Tedâvî Yolları Makalesi, Sayı: 4,
Dölek, Adem, Yrd. Doç.Dr. Atatürk Ünv. Erzincan İlahiyat M.Y.O. Hadis ABD. Öğrt. Üyesi, Dinbilimleri A.Araştırma Dergisi IV (2004) Hadîsler Işığında Temizlik ve İbâdet Konularındaki Vesveseler ve Tedâvî Yolları Makalesi, Sayı: 4, s.48–69
Dr. Laura Veccia Vaglieri, Batılı Aydınlar Gözüyle Müslümanlık İslâmın Savunması, Yayınlayan: Kemaleddin Şenocak, İst, 2002
E.Darir Mustafa, Kırk Hadis Kırk Hikâye, trc. S. Yıldırım- N. Tılmaz, İst., 2004,
Ebu Abdurrahman Sülemî, Risâleler, trc. Süleyman ATEŞ, Ankara, 1981
Elmalılı, M. Hamdi Yazır (h.y.t.1942), Hak Dini Kur'ân Dili, (I-IX), Eser Neşr. ts.
Epiktetos, Düşünceler ve Sohbetler, trc. Burhan TOPRAK, İst, 1962
Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarîkatler, İstanbul,1994
Erdem Ahmed Fatih Sertürbedârı Ahmed Amiş Efendinin Kelâm-ıAlilerinden Zaptedilen Bazıları - Ankara : İsbn: 975-7852-85-6, Tarihsiz.
Ergin, O. Nuri; Balıkesirli Abdülazîz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti, İst. 1942,
Ergun Göze, "Sivas'a Başsağlığı Makalesi" Tercüman Gazetesi, 16 Ağustos 1969
Eşref Edib, Kara Kitap, İst, 1972
Eşrefoğlu Rumî, Müzekkin Nüfus, İst,
Eyüp Sabri Paşa, Kabe ve Mekke Tarihi, Sadeleştiren, Osman Erdem, İst.
Fatih Camileri ve Diğer Tarihi Eserler, D.İ.B, 1991
Fatsa, Mehmet, Tasavvufta Mekkî Kolu, İst, 2000
Feridüddin Attar, Tezkiretü-l Evliya, hzl. Süleyman Uludağ, Bursa, 1984,
Fethullah Gülen, Ümit Burcu, İstanbul, 2005
Gavs-i Hizani Seyyid Sıbgatullah-el Arvasi, Minah (Vergiler), İstanbul, Aralık 1996
Gazzali, Er-Risaletü'l-Ledünniye, Trc. Yaman Arıkan, İstanbul, 1972,
Goleman, Daniel, Duygusal Zeka (Çev: Banu Seçkin Yüksel), İst., 2003.
Gölpınarlı, Abdulbaki, Melâmîlik ve Melâmîler, İst. 1931
Güneren, M.Fatih, H. Şabâniye Âzizânın Hikmetli Sözleri ve Hatıralarım, İst, 2003
Gürlek, Dursun, Ayaklı Kütüphâneler, İstanbul, 2005
H. Osman Üsküdarî, Nakşibendî Efendi, Tarîkat Risalesi Trc, İ.H. Altuntaş, Yazma
Hacı Hasan AKYOL hzl: Kadir MERAL İslam ve Ahlâkı - Sivas : , 1987.
Hizmet Gazetesi, 4 Ağustos 1969
Hüsameddin Bursevî, Menâkıb-ı Hazret-i Üftâde, İst, 1996
Hüseyin Hilmi Işık, Tam İlmihal Se'adet-i Ebediyye, İstanbul, 2004
Hz. Ali kerremallâhü veche, Nehc'ül-Belaga, Abdülbaki Gölpınarlı, İst. h. 1390,
Hz. Mevlâna Kuddise Sırruhu, Fîhi Mâfîh, Çev. M. Ü. Tarıkâhya, İstanbul, 1985,
Hz. Mevlâna Kuddise Sırruhu, Mesnevî, Veled İzbudak MEB. İstanbul,2001
Hz. Mevlânâ, Fîhi Mâ Fîh, trc. A.Avni Konuk, hzl. Selçuk Eraydın,İst. 2001
İbn-i Haldun, Mukaddime, trc. Halil Kendir, İst, 2004
İbnu'l-Kayyım, Şemsuddin Muhammed b. Ebî Bekir, Şeytanın Tuzakları (Trc: Ömer Temizel), (I-II), Konya, 1993.
İlmihal, (heyet), İsam, İst., ts.
İmam Burhanüddin Ez-Zernûcî, Ta'lim ve Müteallim, trc.Y. Vehbi Yavuz, İst, 1993
İmam Rabbanî, Mektubat, trc, H.Hilmi Işık, İstanbul, 1977

İmam Şarani, Tenbîhu'l Muğterrîn, trc. Selefin İhlâs ve Takvası, Sıtkı Gülle, İstanbul,1997
İmam Şarani, Uhud-ul Kübra, Selahaddin Alpay,İstanbul, 1981
İmam-ı Rabbani, Mebde' ve Me'ad, İst. 2000
İnançer, Ö. Tuğrul, Gönül Sohbetleri, İst, 2005, s. 13
İnançer, Ö. Tuğrul, Vakte Karşı Sözler, hzl. Ayşe Şasa-Berat Demirci, İst.2006
İnançer, Ömer Tuğrul, Sohbetler, İst, 2006
İslâmî Araştırmalar Dergisi, C. 17, Sayı: 1, 2004
İsmail Hakkı Bursevî, Tuhfe-i Aliyye, Hzl: Şeyda Öztürk, İst., 2000
İsmail Hakkı Bursevî, Tuhfe-i Vesimiyye, hzl: Şeyda Öztürk, İst., 2000,
İsmail Hakkı Toprak kuddise sırruhu, Yâre Yadigâr İbrahim Yılmaz - Ali Altın
Karaçay, Yusuf, Bir Psikiyatristle Sohbetler, İst., 2001
Katip Çelebi, Mizânü'l Hakk fî İhtiyâri'l Ahakk, hzl. Orhan Şaik Gökyay, İst,1980
Kaya, Doğan,"Seyit Yalçın ile Röportaj," Hayat Ağacı Dergisi, Bahar 2005,
Keklik, Nihat, El-Futuhât El- Mekkiye Kriterleri, İst, 1990
Kemikli, Bilal, Sun'ullah-ı Gaybî, Ankara, 2000
Ken'an Rifâî, Sohbetler, hzl: Sâmiha Ayverdi, İst, 2000
Koç Mustafa " Bâleybelen, Muhyî-İ Gülşenî, İlk Yapma Dil, İlk Kutsal Dil" - İstanbul : , 2005-Klasik Yay..
Konuk, Ahmed Avni,"et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye fi Islâhı Memleketi'l-İnsâniyye" Trc. ve Şerhi, hzl: Mustafa Tahralı, İst. 1992
Köksal M. Asım İslam Tarihi - İstanbul : Köksal Yayınlar.
Kösec Ahmed Dede, Es-Sohbetü's Sâfiyye, trc. Ahmed Remzi Dede, hzl. Şeyh Galib- Prof.Dr. Ali Alparslan Kültür ve Turizm Bak. Yay. No: 964–1988
Kurnaz, Cemal-Mustafa Tatcı, Türk Edebiyatında Şathiyye, Ankara, 2001
Kurnaz, Cemal-Mustafa Tatcı, Yesevilik Bilgisi, Ankara, 2000
Kuyumcu, Fehmi, Evliyanın Dilinden, Nur Yayınları,1978,
Küçük, Hafız Hasan, Risale Tarikât-ı Şabâniye'de Silsile Evrâd ve Dua, İst, 2003
Lâmiî Çelebi, Nefâhatü'l-Üns Tercümesi A.Camî, hzl., S. Uludağ, M.Kara, 1998,
M. Cemaleddin El-Hulvi, Lemezât-ı Hulviyye, Serhan Tayşi, İst, 1992
M. Hâşim Kışmî, Berekât - Îmâm-ı Rabbani ve Yolundakiler, F. Meyan, İst. 1980
Mâlik Binnebi, Kur'an-ı Kerim Mucizesi, trc. Ergun Göze, İst. 2003
Mehmet Zahid Kotku, Tasavvufî Ahlak, İst, 1998
Memiş, Abdurrahman, Halidî Bağdadî ve Anadolu'da Halidilik, İst, 2000
Mevlana Şeyh Sâfiyuddin Kuddise Sırruhu, Reşahat, Trc. N. Fazıl Kısakürek, 1999,
Muallim Cevdet Müderris Ahmed Naim - İstanbul- Ülkü Matbaası : , 1935.
Muhammed B. Abdullah Hani, Âdâb, Trc. Ali Hüsrevoğlu, İstanbul, 1980
Muhammed ibn-i Hüseyin es Sülemi trc:Süleyman ATEŞ Sülemi Risaleleri - Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981.
Mustafa İsmet Garibullah, Risale-İ Kudsiyye Tercümesi, İstanbul, 2003,
Nasrullah Efendi, Şah-ı Nakşibend, İstanbul,1979
Necati, M. Osman, Hadis ve Psikoloji (Terc: Mustafa Işık), Ankara, 2000.
Nicholson, Reynold A, İslâm Sûfîleri, Trc. Yücel Belli- Murat Temelli, İst, 2004
Niyâzi Mısri, İrfan Sofraları, Süleyman Ateş, 1971
O. Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya, Hzl. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul, 2006
Ocak, A Yaşar, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, Editör: E. İhsanoğlu, İst, 1999
Oruç, Ayşe, İnsan ve İslâm olmak, İst.2003
Ögke, Ahmed, İslâmî Araştırmalar Dergisi, c. 17, sayı: 1, 2004,

Öz, Mehmet Ali, Bütün Yönleriyle Gürün İlçesi Tarihi Ve Coğrafyası, Sivas, 2002
Özdamar Mustafa Ahmed Amîş Efendi - İstanbul : Kırk Kandil, 1997.
Özdemir Türkelili Hüseyin Hicreti Rasülüllah - İstanbul : , 2009.
Özdemir Türkelili Hüseyin Ölmeyen Dostluk - İstanbul : Gözde Matbaacılık, 2008.
Özdeş, Talip, Vahiy ve İslâm Tebliğinin Kronolojik Cetveli, Sivas, 1994
Özemre Ahmed Yüksel Üsküdar'ın Üç Sırlı'sı - İstanbul : 3. Baskısı Kubbealtı Neşriyât, 2007.
Öztürk, Yaşar Nuri, Muhammed Tevfik Bosnevi, İstanbul, 1981
Pakalın, Mehmed Zeki, Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul,1972
Palakoğlu, İsmail, Gönüller Sultanı S. Osman Hulusi Efendi, Ankara, 2005
Rahmi Serin, Veliler Ve Tarîkatlerde Ûsul, İstanbul, Pamuk Yayınları,
Safer Baba, Tasavvuf Terimleri, İst., 1998
Sayar Ahmed Güner A. Süheyl Ünver Hayat, Şahsiyeti Ve Eserleri - Ötüken-İstanbul : , 1994.
Saygılı, Sefa, Strese Son, İst., 2001.
Selim Divane, Ariflerin Delili Müşkillerinin Anahtarı, M, Tatcı-H. Çeltik, 2004
Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, Ahmed Sadık Yivlik, İst, 1998,
Seydi Ali Reis, Mir'at-ül Memâlik, hzl. Eyüp Culum, Beşikdüzü, 2005,
Seyyid Nigârî kuddise sırruhu'l-azîz Divanı, hzl: Doç. Dr. Azmi Bilgin, İst. 2003
Sır, Ayşe Nur; Batmayan Güneş Devam Eden Gölgeler, İst., 2005
Sofuoğlu, M. Cemal, İslâm Dîni Esasları, İzmir, 1999.
Somuncu Baba Kültür Edebiyat Ve Araştırma Dergisi, Aralık / 2005
Somuncu Baba Kültür Edebiyat Ve Araştırma Dergisi, Kasım-Aralık 2000
Somuncu Baba Kültür-Edebiyat Ve Araştırma Dergisi, Aralık 1996,
Sufi Muhammed Danişmen "Yesevîliğin İlk Dönemine Ait Bir Risale:, Mir'âtü'l-Kulûb," İlâm, C 2, s. 2, Temmuz-Aralık 1997, İst. 1998
Sunar, Cavit, İslâm'da Felsefe, Ankara, 1972,
Süleyman İbrahim, Meveddet Pınarları, trc. Adnan M.Selman, İst. 2000
Şen, Mehmet Veli, Evrâd-ı Bahaiye, Sivas, 1976,
Şenocak, Kemaleddin, Müslümanlar Arasında Bir Garib Yolcu, İst, 2004,
Şevki Koca- Murat Kaçış, Neyzen Tevfik Külliyatı, İst. 2000
Şeyh Mustafa Kabûlî er-Rifâî, Kenzü'l-Esrâr, İst., 2001
Şeyh Sâdi-i Şîrazi, Bostan ve Gülistan, trc.,Kilisli Rıfat Bilge, İst, 1968
Şeyh Yusuf Topçu, Tuhfe'tü-z Zakirîn, İst, 2000
Şuşud, Hasan Lûtfi, İslâm Tasavvufunda Hâcegân Hânedânı, İstanbul, 1958
Tevhid Gemisi Dergisi, İst. 2006, Sayı 10,
Topkara, Cevat, Bir Gerçeğin İtirafı, İstanbul,2005
Toprak, İhramcızâde Mehmet Kâzım, Kitab-ı Gül, Sivas
Tosun, Necdet; Bahâeddîn Nakşbend / Hayatı, Görüşleri, Tarikatı, İst. 2002
Toygar Ömer Lutfi Muhabbet Üzerine - İstanbul : Seçil Ofset, Ocak-2009.
Toyran, Mehmet, Sultan Şehir Dergisi- Çorapçı Hanı Makalesi, Sivas, 2007, sayı 2
Ülkü, Kübra, İslâm'da Tesettür ve Evlilik, İst, 2006
Vassaf Osmanzade Hüseyin ve hzl. Prof.Dr. Mehmet AKKUŞ- Prof.Dr. Ali Yılmaz Sefine-i Evliya - İstanbul : , 2006.
Y. Bülent Bakiler "İsmail Efendi" (Sivas)Hizmet Gazetesi,4 Ağustos 1969
Yahyâ b. Mûsâ Ez-Zehrânî, Peygamberimizin Ümmeti Üzerindeki Hakkı,. İst.
Yarar, Cezair, Mektubât-ı Hasan Sezâî, İstanbul, 2001
Yardım, Ali, Peygamberimiz'in Şemâili, İst., 1998, s. 232.

Yardım, M. Nuri, Safiye Erol Kitabı, İst, 2003
Yasak, İbrahim, Sivas Yatırları, Sivaslılar Vakfı Yayınları, İstanbul 2004
Yeşil, Şemseddin, Gavs-ı Azam Abdülkâdir Geylanî Hz. Nutuklarından, İst, 1978
Yıldız, Alim, “Arab Şeyh’in Bir Mektubu Makalesi” Hayat Ağacı Der, Bahar 2005
Yılmaz, Hülya, Dünden Bugüne Gümüşhânevi Mektebi, İst, 1997
Zeren, Mehmet,”Mesnevide Geçen Bütün Hikayeler” İst. 2004
Zihnî, Mehmed, Nimetü’l-İslâm, İst., 1398 h.

اوراد قـدسـية

بِسْــمِ اللّٰـهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

جَمِيعِ حاَجَاتِي اَنْتَ وَسِيلَتِي قَلَّتْ حِيلَتِي أَدْرِكْنِي خُـذْ بِيَـدِي يَا سَــيِّدِي
اعُـوذُ بِاللّٰـهِ منَ اَلشَّـيْطَانِ اَلرَّجِيمِ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ انْفُسِكُمْ عَزِيزٌ
عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِيـنَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ
حَسْبِيَ اَللّٰـهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَـوَكَّـلْـتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِـيمِ اَلسَّــلاَمُ
عَلَـيْكَ يَا نَبِيَّ اَلرَّحْمَةِ

اللّٰهُـمَّ صَلِّ وَبَارِكْ عَلَـيْهِ وَعَلَى اٰلِهِ وَصحْبِهِ وَسَلِّمْ اَجْمَعِـينَ

صَـلَـوَات شَرِيفَة {3} اسْتَـغْـفِـرُ اللّٰـه

{5} فَاتِـحَـةٌ شَـرِيـفَة {1}

رَبَّنَا آتِناَ منْ لدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَـنَامنْ اَمْرِنَارَشَدًا {3}

اِخْلاَصِ شَرِيف {3}

صَـلَوَات شَرِيفَـة {3}

Bu okuduklarımdan hâsıl olan ecir ve sevapları önce Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ruhaniyetlerine hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı gelmiş bütün enbiyâ aleyhimüsselâtü vesselâm Efendilerimizin, âl-i ve ehlibeyt ve Ashab-ı Güzin radiyallâhü anhüm ruhlarına hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı Muhammed Bahâeddîn Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Efendimize hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı gelmiş ve geçmiş bütün evliyanın ruhaniyetlerine hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı bizlere hakikat ve marifet yolunu bizlere öğreten büyüklerimizin ve hâssaten …………………….Efendim Hazretlerinin ruhaniyetlerine hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı mümin ve müminâtın ruhaniyetlerine, hayatta bulunanların defteri âmallerine hediye eyledim. Sonra Anne ve babamın, akrabamın ruhaniyetlerine, hayatta bulunanların defteri âmallerine hediye eyledim.

Sonra ruhen ve kalben

اِنْقَطَعَ اٰمَآلِي مِنْ كلِّ شَيْءٍ اِلاَّ مِنَ ٱللّٰهِ

[Emellerimi her şeyden kesip sadece Allah Teâlâ´ya yöneldim.] cümlesini düşünürsün.

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَ أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ ٱلرَّحْمَةِ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ اِلىٰ رَبِّي فِي حَاجَتِي لِتَقْضِيَ اَللّٰهُمَّ شَفِّعْهُ فِي...

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اللّٰهُمَّ اَنْتَ الْمَلِكُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الْحَقُّ الْمُبِينُ ٱلَّذِي لاَ اِلٰهَ الاَّ اَنْتَ اَنْتَ رَبِّي خَلَقْتَنِي وَاَنَاكَ عَبْدُكَ وَاَنَاكَ عَلَى عَهْدِكَ وَ وَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ اَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ اَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَ اَبُوءُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْلِي ذُنُوبِي فَإِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ ٱلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لاَ اِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ وَ لاَ حَوْلَ وَ لاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ ٱلْعَلِيِّ ٱلْعَظِيمِ هُوَ ٱلاَوَّلُ وَ ٱلاٰخِرُ وَ ٱلظَّاهِرُ وَ الْبَاطِنُ وَ هُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لاَ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ سُبْحَانَكَ يَا عَظِيمُ الْمُعَظَّمُ سُبْحَانَكَ يَا قَيُّومُ الْمُكَرَّمُ سُبْحَانَكَ يَا بَاعِثُ سُبْحَانَكَ يَا وَارِثُ سُبْحَانَكَ يَا قَادِرُ سُبْحَانَكَ يَا مُقْتَدِرُ سُبْحَانَكَ يَا عَالِمَ السِّرِّ وَ الْخَفِيَّاتِ سُبْحَانَكَ يَا بَاعِثَ مَنْ فِي الْجَدَالَةِ وَ الْمُسْمَكَاتِ سُبْحَانَكَ يَا مُسْتَعْبَدَ جَمِيعِ الْخَلاَئِقِ سُبْحَانَكَ يَا مُقَدِّرَ الْوَجْدِ وَ ٱلصَّوَافِقِ سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لاَ تَطْرَأُ عَلَيْهِ ٱلاٰفَاتُ سُبْحَانَكَ يَا مُكَوِّنَ ٱلاَزْمِنَةِ وَ ٱلأَوْقَاتِ عَلاَ قَدْرُكَ وَتَعَالَيْتَ عَمَّا يَقُولُ ٱلظَّالِمُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا سُبْحَانَكَ يَا مُعْتِقَ ٱلرِّقَابِ سُبْحَانَكَ يَا مُسَبِّبَ ٱلأَسْبَابِ سُبْحَانَكَ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ وَ لاَ يَمُوتُ سُبْحَانَكَ يَا إِلٰهِي وَ اِلٰهَ ٱلنَّاسُوتِ خَلَقْتَنَا رَبَّنَا بِيَدِكَ

وَ فَضَّلْتَنَا عَلىَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ فَلَكَ الْحَمْدُ وَ ٱلنَّعْمَاءُ وَلَكَ ٱلطَّوْلُ وَ ٱلْالآَءُ تبارَكْتَ رَبَّنَا وَ تَعَالَيْتَ نَسْتغْفِرُكَ وَ نَتوُبُ اِلَيْكَ اَنْتَ الْاَوَّلُ فَلاَ شَيْئَ قَبْلَكَ وَ اَنْتَ الْاٰخِرُ فَلاَ شَيْئَ بَعْدَكَ وَ اَنْتَ ٱلظَّاهِرُ فَلاَ شَيْئَ يُشْبِهُكَ وَ اَنْتَ الْبَاطِنُ فَلاَ شَيْئَ يرَاكَ وَ اَنْتَ الْوَاحِدُ بلاَ كثِيرٍ وَ اَنْتَ الْقَادِرُ بلاَ وَزِيرٍ وَ اَنْتَ الْمُدَبِّرُ بِلاَ مُشِيرٍ قُلِ ٱللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَ تُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ تُولِجُ ٱلَّيْلَ في ٱلنَّهَارِ وَ تُولِجُ ٱلنَّهَارَ في ٱلَّيْلِ وَ تُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَ تُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَ تَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ سُبْحَانَكَ يَا مَنِ احْتَجَبَ في ٱلْاُوْلٰى عَنْ جَمِيعِ الْوَرٰى سُبْحَانَكَ يَا مَنْ تَرَدّٰى بِالْوَقَارِ وَ الْكِبْرِيَاءِ سُبْحَانَكَ يَا مَالِكَ جَمِيعِ ٱلْاَشْيَآءِ سُبْحَانَكَ يَا مَنْ تَعَزَّزَ بِالْقُدْرَةِ وَ الْعُلٰى سُبْحَانَكَ يَا مَنْ يَعْلَمُ مَا في ٱلضَّوَاحِي ٱلسَّبْعِ وَ الْحُسْنٰى وَ يَا مَنْ يَعْلَمُ مَا يَتَلَجْلَجُ في ٱلصُّدُورِ وَ ٱلْاَحْشَآءِ سُبْحَانَكَ يَا مَنْ شَرَّفَ الْعَرُوضَ عَلىَ الْمُدُنِ وَ الْقُرٰى سُبْحَانَكَ يَا مَنْ يَعْلَمُ مَا تَحْتَ الْجَبوُبِ وَ الثَّرٰى سُبْحَانَكَ يَا مَنْ تَعَالٰى وَ لَطُفَ عَنْ أَنْ يُرٰى تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَ تَعَالَيْتَ لاَ رَبَّ غَيْرُكَ وَ لاَ قَاهِرَ سِوَاكَ ٱللّٰهُمَّ اَنْتَ الْمُنْعِمُ الْمُفْضِلُ الْمُقيِلُ ٱلشَّكُورُ وَ اَشْهَدُ انَّكَ اَنْتَ اللّٰهُ ٱلَّذِى لاَ اِلٰهَ الاَّ اَنْتَ اَنْتَ رَبِّى وَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ فَاطِرُ ٱلسَّمٰوَاتِ وَ ٱلْاَرْضِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَ ٱلشَّهَادَةِ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ {طٰسٓمٓ طٰسٓ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لاَ يَبْغِيَانِ} اللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لاَ تَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَ لاَ نَوْمٌ لَهُ مَا في ٱلسَّمٰوَاتِ وَ مَا في ٱلْاَرْضِ مَنْ ذَكا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهُ الاَّ بِاِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْديهِمْ وَ مَا خَلْفَهُمْ وَ لاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلاَّ بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ ٱلسَّمٰوَاتِ وَ ٱلْاَرْضَ وَ لاَ يَؤُ∝دُهُ∝ حِفْظُهُمَا وَ هُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حٰمٓ حُمَّ ٱلْاَمْرُ وَ جَاءَ ٱلنَّصْرُ فَعَلَيْنَا لاَ يُنْصَروُنَ حٰمٓ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ ٱللّٰهِ الْعَزِيزِ

الْعَلِيمِ غَافِرِ ٱلذَّنْبِ وَ قَابِلِ ٱلتَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِى ٱلطَّوْلِ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ
اِلَيْهِ الْمَصِيرُ يَفْعَلُ ٱللّٰهُ ماَ يَشاَءُ بِقُدْرَتِهِ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ بِعِزَّتِهِ وَ لاَمُنَازِعَ
لَهُ∝ فِي جَبَرُوتِهِ وَ لاَشَرِيكَ لَهُ∝ فِي مُلْكِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ بِحَمْدِهِ لاَ قُوَّةَ اِلاَّ
با للّٰهِ مَا شَاَءَ ٱللّٰهُ كَانَ وَ مَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ أَعْلَمُ اَنَّ ٱللّٰهَ عَلىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
وَ اَنَّ ٱللّٰهَ قَدْ اَحاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا اللّٰهُمَّ لاَ تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ وَ لاَ تُهْلِكْنَا
بِمَثُلاَتِكَ وَ عَافِنَا قَبْلَ ذَالِكَ سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ سُبْحَانَ ذِى ٱلْمُلْكِ
وَ الْمَلَكُوتِ سُبْحَانَ ذِى الْعِزَّةِ وَ الْعَظَمَةِ وَ الْجَبَرُوتِ سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْحَيِّ
ٱلَّذِي لاَ يَنَامُ وَ لاَ يَمُوتُ سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّنَا وَ رَبُّ ٱلْمَلٰئِكَةِ وَ ٱلرُّوحِ اللّٰهُمَّ
عَلِّمْنَا مِنْ عِلْمِكَ وَ فَهِّمْنَا عَنْكَ وَ قَلِّدْنَا بِصَمْصَامِ نَصْرِكَ اللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا لَكَ
شَاكِراً وَ لَكَ ذَاكِراً وَ لَكَ رَاهِباً وَ لَكَ مِطْوَاعاً وَ لَكَ مُخْبِتًا وَ اِلَيْكَ اَوَّاهًا
مُنِيبًا اللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ تَوْبَتَنَا وَ اَغْسِلْ حَوْبَتَنَا وَ سَدِّدْ مَقَاوِلَنَا وَ اسْلُلْ سَخِيمَةَ
صُدُورِناَ وَ اَذْهِبِ ٱلدَّخَلَ وَ ٱلذَّحَلَ وَ ٱلرَّانَ وَ ٱلاِحْنَةَ مِنْ قُلُوبِنَا اللّٰهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ
بِكَ مِنْ جُدَاعِ ٱلْفُجَاءَةِ وَ مِنْ حَرْقِ ٱلْمَأْنُوسَةِ وَ مِنَ ٱلاِلْحَادِ وَ الْغِرَّةِ وَ مِنَ
الْجَمِّ وَ الْعَنَتِ وَ مِنَ ٱلْأُمُورِ الْمُطَمِّرَاتِ اللّٰهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا تَحُولُ
بِهِ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ مَعَاصِيكَ وَ مِنْ طَاعَتِكَ مَا تُدْخِلُنَا بِهِ اِلَى حَظِيرَةِ الْقُدُسِ وَ
مِنَ الْيَقِينِ مَا تُهَوِّنُ بِهِ عَلَيْنَا مُصِيبَاتِ ٱلدُّنْيَا وَ ٱلاٰخِرَةِ وَ احْشُرْنَا مَعَ خَيْرِ
ٱلاَشَاوِذِ وَ مَتِّعْنَا بِاَسْمَاعِنَا وَ اَبْصَارِناَ وَ قُوَّتِنَا مَا أَحْيَيْتَنَا وَ اجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا
وَ اجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلىَ مَنْ ظَلَمَنَا وَ انْصُرْنَا عَلىَ مَنْ عَادَانَا وَ اغْفِرْ خَطَايَانَا وَ
اَكْشِفْ رَزَايَانَا وَ اشْفِ مَرْضَانَا وَ نَوِّرْ جُؤْشُوشَنَا وَ اقْضِ اَوْطَارَنَا وَ ارْحَمْ
نَاجِلَيْنَا وَ لاَتَجْعَلِ الْعَاجِلَةَ اَكْبَرَ هَمِّنَا وَ لاَمَبْلَغَ عِلْمِنَا وَ لاَتَجْعَلْ
مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا وَ لاَتُسَلِّطْ عَلَيْنَا بِذُنُوبِنَا مَنْ لاَ يَرْحَمُنَا وَ اَنْتَ اَرْحَمُ
ٱلرّٰحِمِينَ اللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْأَلُكَ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِكَ تَهْدِي بِهَا رُوعَنَا وَ تَلُمُّ بِهَا
شَعْثَناَ وَ تَجْمَعُ بِهَا شَمْلَنَا وَ تَشْفِي بِهَا مَرْضَانَا وَ تُزَكِّي بِهَا اَعْمَالَنَا

وَتُـلْـهِمُنَابِهَا رُشْدَنَا اللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْأَلُكَ بِصَمَدَانِيَّتِكَ وَ بِوَحْدَانِيَّتِكَ وَ بِفَرْدَانِيَّتِكَ وَ بِعِزَّتِكَ الْبَاهِرَةِ وَ بِرَحْمَتِكَ الْوَاسِعَةِ اَنْ تَجْعَلَ لَنَا نُورًا فِي مَسَامِعِنَا وَ نُورًا فِي اَعْيُنِنَا وَ نُورًا فِي اَجْدَاثِنَا وَ نُورًا فِي قُلُوبِنَا وَ نُورًا فِي حَوَّاسِنَا وَ نُورًا فِي نَسَمِنَا وَ نُورًا مِنْ بَيْنِ اَيْدِينَا اللّٰهُمَّ زِدْنَا عِلْمًا وَ نُورًا وَ حِلْمًا وَ اٰتِنَا نِعْمَةً ظَاهِرَةً وَ نِعْمَةً بَاطِنَةً حَسْبُنَا اَللّٰهُ لِدِينِنَا حَسْبُنَا اَللّٰهُ لِدُنْيَانَا حَسْبُنَا اَللّٰهُ الْكَرِيمُ لِمَا اَهَمَّنَا حَسْبُنَا اَللّٰهُ الْحَلِيمُ الْقَوِيُّ لِمَنْ بَغَى عَلَيْنَا حَسْبُنَا اَللّٰهُ اَلشَّدِيدُ لِمَنْ كَادَنَا بِسُوءٍ حَسْبُنَا اَللّٰهُ اَلرَّحِيمُ عِنْدَ اَلسَّامِّ حَسْبُنَا اَللّٰهُ اَلرَّؤُفُ عِنْدَ الْمَسْأَلَةِ فِي الْجَدَثِ حَسْبُنَا اَللّٰهُ اَللَطِيفُ عِنْدَ الْمِيزَانِ حَسْبُنَا اَللّٰهُ الْقَدِيرُ عِنْدَ اَلصِّرَاطِ{حَسْبِيَ اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ} [3مَرَّاتٍ] مَرْحَبًا بِالْمَسَاءِ [بِالصَّبَاحِ] وَ بِاللَّيْلِ الْجَدِيدِ [وَبِالْيَوْمِ الْجَدِيدِ] وَ بِالْإِبَّانِ وَ الْفَيْنَةِ اَلسَّعِيدِ وَ بِالسَّافِرِ وَ اَلشَّهِيدِ اُكْتُبْ لَنَا مَا نَقُولُ بِسْمِ اَللّٰهِ الْحَمِيدِ الْمَجِيدِ اَلرَّفِيعِ الْوَدُودِ الْمُحِيطِ الْفَعَّالِ فِي خَلْقِهِ لِمَا يُرِيدُ وَ هُوَ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ أَمْسَيْنَا [أَصْبَحْنَا] بِاللّٰهِ مُؤْمِنًا وَبِلِقَائِهِ مُصَدِّقاً وَ بِحُجَّتِهِ مُعْتَرِفًا وَلِسِوَى اَللّٰهِ تَعَالَى فِي اْلاُلُوهِيَّةِ جَاحِدًا وَ عَلىَ اللّٰهِ مُتَوَكِّلاً نُشْهِدُ اَللّٰهَ وَ نُشْهِدُ مَلَئِكَتَهُ وَ اَنْبِيَائَهُ وَ حَمَلَةَ عَرْشِهِ بِأَنَّهُ هُوَ اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ الاَّ هُوَ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اَللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ عَلَى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلَّمَ عَبْدُهُ وَ رَسُلُهُ وَ أَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَ أَنَّ اَلنَّارَ حَقٌّ وَ أَنَّ الْحَوْضَ حَقٌّ وَ أَنَّ اَلشَّفَاعَةَ حَقٌّ وَ أَنَّ مُنْكَرًا وَ نَكِيرًا حَقٌّ وَ وَعْدَكَ حَقٌّ وَ أَنَّ اَلسَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لاَ رَيْبَ فِيهَا وَ أَنَّ اَللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ عَلىَ ذَالِكَ نَحْيَى وَ عَلَيْهِ نَمُوتُ وَ عَلَيْهِ نُبْعَثُ غَدًا وَ لاَ نَرَى عَذَابًا إِنْ شَاءَ اَللّٰهُ تَعَالَى اللّٰهُمَّ إِنَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا فَاغْفِرْلَنَا اَوْزَارَنَا الْكَبَائِرَ وَاَللَّمَمَ فَإِنَّهُ لاَ يَغْفِرُهُمَا اِلاَّ اَنْتَ وَ اهْدِنَا لِأَحْسَنِ اْلأَخْلاَقِ فَإِنَّهُ لاَ

يَـهْـدِي لِأَحْسَنِهَا اِلاَّ اَنْتَ لَبَّيْكَ وَ سَعْدَيْكَ وَالْخَيْرَ كُلُّهُ∝ بِيَدِكَ نَسْتَغْفِرُكَ
وَ نَتُوبُ إِلَيْكَ اٰمَنَّا اللّٰهُمَّ بِمَا أَرْسَلْتَ مِنْ رَسُولٍ وَ اٰمَنَّا اللّٰهُمَّ بِمَا انْزَلْتَ مِنْ
كِتَابٍ اللّٰهُمَّ ٱمْلَأْ اَوْجُهَنَا مِنْكَ حَيَاءً {وَ قُلُوبَنَا مِنْكَ حُبُورًا} [3مَرَّاتٍ] اللّٰهُمَّ
اجْعَلْنَا لُهْمُومًا وَ ظَلِفًا وَ لاَ تَجْعَلْنَا ضَنِينًا وَ عَمِينًا وَ نَمِيمًا وَ نَفَّاجًا وَ دَاحِسًا
اللّٰهُمَّ إِنَّا نَعُوذُبِكَ مِنَ الْهَبْرَمَةِ وَ الْجَأْوَةِ وَ مِنَ الْعُتُوِّ وَ الْخَطْرَبَةِ وَ الْخَيْلُولَةِ
وَ الْفَيْهَجِ وَ ٱلرَّتْعِ وَ ٱلرَّثَعِ وَ الْعُتُلِّ وَ ٱلرَّمَاءِ وَ الْفِتْنَةِ ٱلدَّهْمَاءِ وَ الْمَعِيشَةِ
ٱلضَّنْكَاءِ اللّٰهُمَّ اجْعَلْ أَوَّلَ لَيْلِنَا [يَوْمِنَا] هَذَا صَلاَحًا وَ اَوْسَطَهُ فَلاَحًا وَ اٰخِرَهُ∝
نَجَاحًا اللّٰهُمَّ اجْعَلْ أَوَّلَهُ∝ رَحْمَةً وَ اَوْسَطَهُ∝ زَهَادَةً وَ اٰخِرَهُ تَكْرِيمَةً اللّٰهُمَّ
ارْزُقْنَا مِنَ الْعَيْشِ أَرْغَدَهُ∝ وَ مِنَ الْعُمْرِ أَسْعَدَهُ∝ وَ مِنَ الرِّزْقِ اَوْسَطَهُ∝
اللّٰهُمَّ اعْفُ عَنَّا بِعَفْوِكَ وَ ٱحْلُمْ عَلَيْنَا بِفَضْلِكَ سُبْحَانَكَ ٱللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ
لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلىَ نَفْسِكَ عَزَّ جَارُكَ وَ جَلَّ ثَنَاؤُكَ
وَ لاَ يُهْزَمُ جُنْدُكَ وَ لاَ يُخْلَفُ وَعْدُكَ وَ لآ اِلٰهَ غَيْرُكَ سُبْحَانَكَ مَا عَبَدْنَاكَ حَقَّ
عِبَادَتِكَ يَامَعْبُودُسُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ يَا مَعْرُوفُ سُبْحَانَكَ مَا
ذَكَرْنَاكَ حَقَّ ذِكْرِكَ يَا مَذْكُورُ سُبْحَانَكَ مَا شَكَرْنَاكَ حَقَّ شُكْرِكَ يَا مَشْكُورُ
اللّٰهُمَّ أَوْزِعْنَا شُكْرَ مَا أَنْعَمْتَ بِهٖ عَلَيْنَا فَإِنَّكَ اَنْتَ ٱللّٰهُ ٱلَّذِي ارْتَفَعَتْ عَنْ صِفَةِ
الْجِبِلِّ صِفَاتُ قُدْرَتِكَ وَ لاَ ضِدٌّ شَهِدَكَ حِينَ فَطَرْتَ الْمَأْرُوشَ وَ لاَ نِدٌّ حَجَزَكَ
حِينَ بَرَئْتَ الْحُبَاتِ اللّٰهُمَّ إِناَّ نَعُوذُ بِكَ مِنْ جَحْمَةٍ لاَ تَطْمَعُ وَ مِنْ جَنَانٍ لاَ
يَفْزَعُ وَ مِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ وَ مِنْ عَوَادِي الْمَاعُونِ اللّٰهُمَّ فَهِّمْنَا أَسْرَارَكَ وَ
اَلْبِسْنَا مَلاَبِسَ اَنْوَارِكَ وَ أَغْمِسْنَا فِي رَامُوزِ الطَّائِفِ وَ أَفِضْ عَلَيْنَا مِنْ عَوَارِفِ
الْمَعَارِفِ يَا نُورَ ٱلْأَنْوَارِ يَا لَطِيفُ يَا سَتَّارُ نَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلىَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
نِبْرَاسِ ٱلْأَنْبِيَآءِ وَ نَيِّرِ ٱلْأَوْلِيَاءِ وَ زِبْرِقَانِ ٱلْأَصْفِيَآءِ وَ يُوحِى ٱلثَّقَلَيْنِ وَ ضِيَاءِ
الْخَافِقَيْنِ وَ أَنْ تَرْفَعَ وُجُودَنَا اِلَى فَلَكِ الْعِرْفَانِ وَ تُثَبِّتَ شُهُودَنَا فِي مَقَامِ

اَلْإِحْسَانِ يَا اَللهُ يَا نُورُ يَا وَاسِعُ يَا غَفُورُ يَا مَنِ السَّمَاءُ بِأَمْرِهِ مَبْنِيَّةٌ وَ الْغَبْرَاءُ
بِقُدْرَتِهِ مَدْحِيَّةٌ وَ اَلشَّوَاهِقُ بِحِكْمَتِهِ مَرْسِيَّةٌ وَ الْقَمَرَانِ بِفَضْلِهِ مُضِيئَةٌ نَسْأَلُكَ
بِاسْمِكَ اَلَّذِي تَرَقْرَقَتْ مِنْهُ الْخُنَّسُ وَ اَلْأَزْهَرَانِ وَ تَجَلْجَلَتْ مِنْهُ الْعَنَانُ حِرْزًا
مَانِعًا وَ نُورًا سَادِعًا يَكَادُ سَنَابَرْقِهِ يذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ يُقَلِّبُ اَللّٰهُ اَلَّيْلَ وَ اَلنَّهَارَ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لعِبْرَةً لأُولِي اَلْأَبْصَارِ طٰسٓمٓ وَ نَعُوذُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ مِنَ الْمَعَازِفِ وَ
الْعِضٰةِ وَ الْمَخْطُورِ وَ الْمَخْظُورِ وَالْمُمَاحَلَةِ وَ الْغِمَارِ وَ مِنْ كَيْدِ الْفُجَّارِ وَ مِنْ
حَوَادِثِ الْعَصْرَانِ وَ مِنْ شَرِّ اَلْأَجِرَّانِ يَا حَفِيظُ احْفَظْنَا يَا وَ لِيُّ يَا وَالِي يَا عَلِيُّ
يَا عَالِي يَا مَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ لاَيَعْلَمُ اَحَدٌ كَيْفَ هُوَ اِلاَّ هُوَ {يَا اَللهُ}[3] {يَاحَيُّ يَا
قَيُّومُ} [3] {يَا حَقُّ يَا وَاحِدُ يَا اَحَدُ يَا صَمَدُ يَا وَهَّابُ يَا فَتَّاحُ يَا مُحْيِي يَا
مُمِيتُ يَا قَهَّارُ يَا سَلاَمُ} [7] {سَلاَمٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ} [7] {فَسَيَكْفِيكَهُمُ
اللّٰهُ وَهُوَ اَلسَّمِيعُ الْعَلِيمُ} [3] هُوَ اَللّٰهُ اَلَّذِى لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ اَلرَّحْمٰنُ اَلرَّحِيمُ
الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلاَمُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ
الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْمُبْدِئُ الْمُعِيدُ الْبَرُّ الْمُحْصِي اَلرَّزَّاقُ الْقَادِرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ
الْخَافِضُ اَلرَّافِعُ الْمُعِزُّ الْمُذِلُّ الْمُقِيتُ اَلصَّادِقُ الْبَاقِي اَلرَّؤُ∝فُ النَّافِعُ اَلضَّارُّ
الْمُهْلِكُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ الْعَفُوُّ الْغَنِيُّ الْمُغْنِي الْمُنْتَقِمُ اَلتَّوَّابُ اَلسَّمِيعُ
الْعَلِيمُ الْبَصِيرُ {حَسْبُنَا اَللّٰهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ نِعْمَ الْمَوْلىٰ وَ نِعْمَ اَلنَّصِيرُ} [3]
يَا دَائِمًا بِلاَ فَنَاءٍ وَ يَا قَائِمًا بِلاَ زَوَالٍ وَ يَا مُدَبِّرًا بِلاَ وَزِيرٍ {سَهِّلْ عَلَيْنَا وَ عَلَى
أَبَوَيْنَا كُلَّ عَسِيرٍ} [3] اللّٰهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَعْتَ وَ لاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَ لاَ
رَادَّ لِمَا قَضَيْتَ وَ لاَ مُبَدِّلَ لِمَا حَكَمْتَ وَ لاَ يَنْفَعُ ذَكَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ
{سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ الْحَسِيبِ الْحَكَمِ الْعَدْلِ اَلرَّقِيبِ الْبَاذِخِ اَلشَّامِخِ
الْمُجِيبِ الْغَنِيِّ اَلرَّشِيدِ اَلصَّبُورِ الْجَلِيلِ الْبَدِيعِ اَلنُّورِ الْمُقْسِطِ الْجَامِعِ
الْمُعْطِي الْمَانِعِ} [بِنَفَسٍ وَاحِدٍ] لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَللّٰهُ الْوَكِيلُ اَلشَّهِيدُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَللّٰهُ

الْمَتِينُ الْمَجِيدُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اَللّٰهُ الْوَاحِدُ الْوَاجِدُ الْوَالِي لاَ اِلَهَ اِلاَّ اَللّٰهُ الْمَاجِدُ الْمُتَعَالِي اَعْدَدْنَا لِكُلِّ هَوْلٍ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اَللّٰهُ وَ لِكُلِّ رَغْس ××الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لِكُلِّ رَخَاء× اَلشُّكْرُ للهِ وَ لِكُلِّ أُعْجُوبَةٍ سُبْحَانَ اَللّٰهِ وَ لِكُلِّ لَزَنٍ حَسْبِىَ اَللّٰهُ وَ لِكُلِّ إِثْمٍ اَسْتَغْفِرُ اَللّٰهَ وَ لِكُلِّ شَجْوٍ مَا شَاءَ اَللّٰهُ وَ لِكُلِّ قَضَاءٍ وَ قَدَرٍ تَوَكَّلْتُ عَلَى اَللّٰهِ وَ لِكُلِّ طَاعَةٍ وَ مَعْصِيَةٍ لاَ حَوْلَ وَ لاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ وَ لِكُلِّ مُصِيبَةٍ إِنَّا لِلّٰهِ وَ لِكُلِّ شَجَبٍ × اَسْتَعَنْتُ بِاللّٰهِ اللّٰهُمَّ إِناَّ أَمْسَيْنَا [أَصْبَحْناَ] نُشْهِدُكَ وَ نُشْهِدُ مَلَئِكَتَكَ وَ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَ أَنْبِيَاءَكَ وَ جَمِيعَ خَلْقِكَ بِاَنَّكَ اَنْتَ اَللّٰهُ اَلَّذِي لاَ اِلَهَ اِلاَّ اَنْتَ وَحْدَكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ وَ أَنَّ سَيِّدَناَ مُحَمَّدًا صَلَّى اَللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ عَلىَ اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ وَسَلَّمَ عَبْدُكَ وَ رَسُولُكَ وَ لاَ حَوْلَ وَ لاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ يَا رَحْمٰنَ اَلدُّنْيَا يَا رَحِيمَ اْلاٰخِرَةِ وَ اعْفُ عَنَّا وَ اغْفِرْلَناَ وَ ارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا وَ اَنْتَ خَيْرُ اَلرَّحِمِينَ بِسْمِ اَللّٰهِ اَلشَّافِي هُوَ اللّٰهُ بِسْمِ اَللّٰهِ الْكَافِي هُوَ اَللّٰهُ بِسْمِ اَللّٰهِ الْمُعَافِي هُوَ اللّٰهُ {بِسْمِ اَللّٰهِ اَلَّذِي لاَ يَضُرُّ مَعَ اَسْمِهِ شَيْءٌ فِي اْلأَرْضِ وَ لاَ فِي اَلسَّمَاءِ وَهُوَ اَلسَّمِيعُ الْعَلِيمِ}[3] {فَاَللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ اَرْحَمُ اَلرَّاحِمِينَ} [7] * وَ اَللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ * حَافِظُوا عَلىَ اَلصَّلَوَاتِ وَ اَلصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَ قُومُوا للهِ قَانِتِينَ اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ نِعْمَ الْحَافِظُ اَللّٰهُ يَا حَفِيظُ اَحْفَظْنَا * ثُمَّ انْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَ طَائِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ انْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاَللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنْ اْلاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ اِنَّ اْلاَمْرَ كُلَّهُ∝ للهِ يُخْفُونَ فِي انْفُسِهِمْ مَا لاَ يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ اْلاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ اَلَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلىٰ مَضَاجِعِهِمْ وَ لِيَبْتَلِىَ اَللّٰهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَ لِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَ اَللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ اَلصُّدُورِ * اَلَّذِينَ

يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ قِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ اَلصَّابِرِينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الْقَانِتِينَ وَ الْمُنْفِقِينَ وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ شَهِدَ ٱللّٰهُ انَّهُ∝ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَ اُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ اِنَّ ٱلدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ ٱلْاِسْلاَمُ * فَسُبْحَانَ ٱللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَ حِينَ تُصْبِحُونَ وَ لَهُ∝ الْحَمْدُ فِي ٱلسَّمٰوَاتِ وَ ٱلْاَرْضِ وَ عَشِيًّا وَ حِينَ تُظْهِرُونَ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَ يُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَ يُحْيِي ٱلْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَ كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ {يَا سَمِيعُ يَا بَصِيرُ} [10] اِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلىَ ٱللّٰهِ رَبِّي وَ رَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ اِلاَّ هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّي عَلىَ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ * وَ مَا لَنَا اَلاَّ نَتَوَكَّلَ عَلَى ٱللّٰهِ وَ قَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا اٰذَيْتُمُونَا وَ عَلىَ ٱللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ * قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا اِلاَّ مَا كَتَبَ ٱللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلَينَا وَ عَلىَ ٱللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ * وَ اِنْ يَمْسَسْكَ ٱللّٰهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ∝ اِلاَّ هُوَ وَ اِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلاَ رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ هُوَ الْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ * وَ مَا مِنْ دَابَّةٍ فِي ٱلْاَرْضِ اِلاَّ عَلىَ ٱللّٰهِ رِزْقُهَا وَ يَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَ مُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * وَ كَأَيِّ مِنْ دَابَّةٍ لاَ تَحْمِلُ رِزْقَهاَ ٱللّٰهُ يَرْزُقُهاَ وَ اِيَّاكُمْ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ الْعَلِيمِ * مَا يَفْتَحِ ٱللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلاَ مُمْسِكَ لَهَا وَ مَا يُمْسِكْ فَلاَ مُرْسِلَ لَهُ∝ مِنْ بَعْدِهِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ ٱلسَّمٰوَاتِ وَ ٱلْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللّٰهُ قُلْ اَفَرَأَيْتُمْ مَاتَدْعُونَ مِنْ دُونِ ٱللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِىَ ٱللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّه اَوْ اَرَادَنِى بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِىَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ * وَ مَا جَعَلَهُ اللّٰهُ الاَّ بُشْرٰى لَكُمْ وَ لِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَ مَا ٱلنَّصْرُ اِلاَّ مِنْ عِنْدِ ٱللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ{كٓهٰيٰعٓصٓ حٰمٓعٓسٓقٓ} [3] اِكْفِنَا وَ اَرْحَمْنَا هُوَ ٱللّٰهُ الْقَادِرُ الْقَاهِرُ ٱلظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْفَاطِرُ ٱللَّطِيفُ الْخَبِيرُ قَوْلُهُ الْحَقُّ

وَ لَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي اَلصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَ اَلشَّهَادَةِ وَ هُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ {يَا حَنَّانُ يَا مَنَّانُ} [3] {يَا بَدِيعَ اَلسَّمٰوَاتِ وَاْلأَرْضِ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ} [3] {يَا ذَكَا الْجَلاَلِ وَ اْلإِكْرَامِ} [7] نَسْأَلُكَ بِعِظَمِ الَّاهُوتِيَّةِ اَنْ تَنْقُلَ طِبَاعَنَا مِنْ طِبَاعِ الْبَشَرِيَّةِ وَ أَنْ تَرْفَعَ مُهَجَنَا مَعَ مَلَئِكَتِكَ الْعُلْوِيَّةِ يَا مُحَوِّلَ الْحَوْلِ وَ اْلأَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَا اِلىَ أَحْسَنِ الْحَالِ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ بِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَ أَتُوبُ إِلَيْكَ اللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّد× اَلسَّابِقِ اِلىَ اْلأَنَامِ نُورُهُ∝ رَحْمَةٌ لِلْعَالَمِينَ ظُهُورُهُ∝ عَدَدَ مَنْ مَضٰى مِنَ الْبَرِيَّةِ وَ مَنْ بَقِيَ وَ مَنْ سَعِدَ مِنْهُمْ وَ مَنْ شَقِيَ صَلاَةً تَسْتَغْرِقُ الْعَدَّ وَ تُحِيطُ بِالْحَدِّ صَلاَةً لاَ غَايَةَ لَهَا وَ لاَ إِنْتِهَاءَ لَهَا وَ لاَ أَمَدَ لَهَا وَ لاَ انْقِضَاءَ لَهَا صَلاَتَكَ اَلَّتِى صَلَّيْتَ بِهَا عَلَيْهِ صَلاَةً دَائِمَةً وَ عَلىَ اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَعِتْرَتِهِ مِثْلَ ذٰلِكَ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلاَمٌ عَلىَ الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ رَبَّنَاَ تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَ تُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمِ اللّٰهُمَّ أَعْطِنَا كُلَّ خَيْرٍ وَأَعِذْنَا مِنْ كُلِّ شَرٍّ [3] اللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَ بَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى اٰلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ فِي كُلِّ لَمْحَةٍ وَ نَفسٍ بِعَدَدِ كُلِّ مَعْلوُمٍ لَكَ [3] رَبَّنَاَ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي اْلاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَا عَذَابَ اَلنَّارِ [3]

فَاتِحَــة شَرِيفَة {1}

إِخْلاَصِ شَرِيفَ {3}

صَلوَات شَرِيفَة {3}

Bu okuduklarımdan hâsıl olan ecir ve sevapları önce Rasûlüllah sallallâhü

aleyhi ve sellemin ruhaniyetlerine hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı gelmiş bütün enbiyâ aleyhimüsselâtü vesselâm Efendilerimizin, âl-i ve ehli-beyt ve Ashab-ı Güzin radiyallâhü anhüm ruhlarına hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı Muhammed Bahâeddîn Nakşibend kuddise sırruhu'l-azîz Efendimize hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı gelmiş ve geçmiş bütün evliyanın ruhaniyetlerine hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı bizlere hakikat ve marifet yolunu bizlere öğreten büyüklerimizin ve hâssaten ………………Efendim Hazretlerinin ruhaniyetlerine hediye eyledim. Sonra hâsıl olan sevabı mümin ve müminâtın ruhaniyetlerine, hayatta bulunanların defteri âmallerine hediye eyledim. Sonra Anne ve babamın, akrabamın ruhaniyetlerine, hayatta bulunanların defteri âmallerine hediye eyledim.

NOT: Evrâd-ı Kudsiye (Bahaiyye) günde iki defa okumak uygundur. Sabah kuşluğa yakın bir zamanda veya ikindi namazından sonra okunur. Okumalarda (sabah ve akşam) birkaç kelimede değişiklik yapılır. Bazı yerlerde tarif edildiği üzere tekrarlar yapılır. Bu ise, duanın feyz ve tesirini artırır.

